

שבוע פרשת במדבר - בארץ הקודש

(26 May – 1 June 19)

כ"א – כ"ז אייר תשנ"ט

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵני אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָם הַיּוֹם, לְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיכם וְלַעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם, וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמַלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וְעִבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִחֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵאָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצֻוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצֻוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקֶּבֶל עַל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מתווה או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קִיֵּת

בו יסופר גדול הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

חִילִי: ^א יִמִּין יְהוָה רֹמְמָה יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חִילִי:
^ב לֹא־אֲמוֹת בִּירְאֵחֶיהָ וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יָהּ: ^ג יִסֹּר יִסְרֵנִי
 יְהוָה וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: ^ד פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־בָם
 אוֹרָה יְהוָה: ^ה וְהִשְׁעַר לִיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ:
^ו אוֹדֶה כִּי עֲנִיתִנִּי וְתַהֲיִלִּי לִישׁוּעָה: ^ז אֲכַן מֵאִסּוּ
 הַבּוֹגִים חַיְתָּה לְרֹאשׁ פִּנָּה: ^ח מֵאֵת יְהוָה חַיְתָּה וְאֵת
 הַיָּאֵל נִפְלְאוֹת בְּעֵינָיו: ^ט וְהַחַיִּים עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה
 וְנִשְׁמַחָה בּוֹ: ^י אֲנָא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנָא יְהוָה
 הַצִּלִּיתָה נָא: ^{יא} בְּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכְנוּכֶם מִבֵּית
 יְהוָה: ^{יב} אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָּנוּ אֲסוּרֵינוּ בְּעֵבְתֵּינוּ
 עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: ^{יג} אֵלֵינוּ אֲתָה וְאוֹדֶה אֱלֹהֵינוּ
 אֲרֻמְמֶנּוּ: ^{יד} הוֹדוּ לִיהוָה בִּרְטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

^א הוֹדוּ לִיהוָה בִּרְטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ^ב וְאִמְרוּ־נָא
 נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ^ג וְאִמְרוּ־נָא בֵּית־אֱהֱרֹן
 כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ^ד וְאִמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם
 חֲסִדּוֹ: ^ה מוֹדֵמֶצֶר קִרְאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִרְחָב יְהוָה:
 לִי לֹא אִירָא מִהֲיַעֲשֶׂה לִּי אָדָם: ^ו יְהוָה לִי בְּעֻזִּי וְאֲנִי
 אֲרָאָה בְּשׂוֹנְאֵי: ^ז טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטָח בָּאָדָם:
^ח טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטָח בַּגִּבִּיּוֹם: ^ט כִּבְבוֹנִי
 בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: ^י סְבוּנִי גַם־סִבְבוֹנִי
 בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: ^{יא} סְבוּנִי כְּדוֹרִים דַּעֲכוּ בְּאֵשׁ
 קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: ^{יב} דַּחַח דַּחֲתִנִּי לִנְפֹל
 וְיִהְיֶה עֲזָרִנִּי: ^{יג} עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה וְיַהֲיִלִּי לִישׁוּעָה:
^{יד} קוֹל רָנָה וִישׁוּעָה בְּאֶחָלִי צְדִיקִים יִמִּין יְהוָה עָשָׂה

קִיֵּט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקם, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותך בוי"ו חולם):

לָךְ: ^א בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמוֹדֵנִי חֲקִידִי: ^ב בְּשִׁפְתֵי
 סִפְרֵתִי כָל מִשְׁפָּטֵי־פִידִי: ^ג בְּדֶרֶךְ עֲדוּתִידִי שִׁשְׁתִּי כַּעַל
 כְּלִי־הוֹן: ^ד בְּפִקּוּדֵיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבִּיטָה אֶרְחֹתִידִי:
^ה בְּחִקְתִּידִי אֲשַׁתַּעֲשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח דְּבָרְךָ: ^ו גָּמַל
 עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאֲשַׁמְרָה דְּבָרְךָ: ^ז גִּלְעָדִי וְאֶבִּיטָה
 נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ: ^ח גֵּר אֲנִכִּי בְּאֶרֶץ אֶל־תִּסְתַּר מִפְּנֵי
 מִצְוֹתֶיךָ: ^ט גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ כְּכֹל־
 עֵת: ^י גִּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׂנִים מִמִּצְוֹתֶיךָ: ^{יא} גִּל
 מַעֲלֵי חֶרֶף וְכוּ כִּי עֲדוּתִידִי נִצְרַתִּי: ^{יב} גַּם יִשְׁכּוּ שָׂרִים

^א אֲשֶׁרִי תִמְיִמִידֶרֶךְ הַחֲלָכִים בְּתוֹרַת יְהוָה:
^ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדוּתִי בְּכֹל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ^ג אֶפֶס
 לֹא־פָעַלְנוּ עוֹלָה בְּדִרְכֵינוּ הִלְכּוּ: ^ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקּוּדֶיךָ
 לִשְׁמֹר מֵאֵד: ^ה אֲחִלִּי וְכֵן דִּרְכִּי לִשְׁמֹר חֲקִידִי: ^ו אֲנִי
 לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ^ז אוֹדֶה בְּיֶשֶׁר
 לֵבִי בְּלִמּוּדֵי מִשְׁפָּטֶיךָ צֶדֶקְךָ: ^ח אֶת־חֲקִידִי אֲשַׁמְרֶה
 אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי עַד־מָוֶד: ^ט בְּמָה יִזְכֶּה־נֶּעַר אֶת־אֲרֻחּוֹ
 לִשְׁמֹר בְּדְבָרְךָ: ^י כְּכֹל־לֵבִי דִרְשִׁיתִיךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי
 מִמִּצְוֹתֶיךָ: ^{יא} בְּלִבִּי צִפְנִיתִי אֶמְרָתְךָ לִמְעַן לֹא אֲחִטָּא־

המשך מזמור קיט בעמוד עה

אגרות קודש

ב"ה, י"ח אייר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ומ"ש מה היתה כוונתי אודות פעולותיו בכרם חב"ד - הנני נהנה מזה שנמצא הוא בעולם המסחר, ופשיטא שלא היתה כוונתי על משרה בתור מלמד וכו', אלא שישתתף בפעולות חב"ד בהפצת החסידות הדרכותי ומנהגיי, מתוך אהבת ישראל ובסדר מסודר, וכפי דרישת מדינה זו, אשר אין מורגלים למה שנקרא בלשונם "ווילדקייט" בהנהגה חיצונית, וכיון שווילדקייט כזו אין זה ענין של יראת שמים יש לוותר עלי' כיון שזה יועיל לקרב לבם של בני ישראל הנמצאים כאן לחסידות וענייני. והשי"ת יצליחו בכל הנ"ל מתוך פרנסה בהרחבה ובריאות הנכונה...

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כא) עין יעקב מסכת מגילה	רכד
ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג	כב) מסכת בכורות עם ביאורים	
ג) מאמר ד"ה והיה מספר בני ישראל כחול הים		מדף לט עד דף מה	רכו
ה) ש"פ במדבר, ב' סיון, ה'תשכ"ו	ה		
ד) שיחת שבת פרשת במדבר, ערב חג השבועות,		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ה'תשכ"ה	טו	כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
ה) משיחות שבת פרשת בהר-בחוקותי,		אדמו"ר הזקן	רנט
מבה"ח סיון ה'תנש"א	כג	כד) שולחן ערוך הלכות תפילין	
ו) משיחות שבת פרשת במדבר, ערב חג השבועות,		לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רס
ויום ב' דחג השבועות ה'תנש"א	לד	כה) לקוטי תורה ד"ה ביאור	
ז) לקוטי-שיחות פרשת במדבר כך יח	מג	אדמו"ר הזקן	רסג
ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כו) שערי תשובה	
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	נא	אדמו"ר האמצעי	רסה
ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת במדבר	נב	כז) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת במדבר	נג	אדמו"ר ה"צמח אדק"	רסו
יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת במדבר	נח	כח) תורת שמואל תרל"ב	
יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר מוהר"ש	רסז
לשבוע פרשת במדבר	עט	כט) קונטרס עץ החיים	
יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת במדבר	צא	אדמו"ר מוהרש"ב	רסח
יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צג	ל) ספר המאמרים – ה'תש"ט	
		אדמו"ר מוהרי"צ	ער
שיעורי רמב"ם		לא) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	
טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת במדבר	צו	אדמו"ר מוהרי"צ	ערב
טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת במדבר	קעא	לב) אגרות קודש	
יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת במדבר	קפו	אדמו"ר מוהרי"צ	עדר
יח) מסכת סוטה עם ביאורים		לג) חומש לקריאה בציבור	ערה
מדף לו עד דף מב	קפח	לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רפג
יט) נביאים וכתובים		לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ה	רפה
ירמיה פרק יד-טו, קהלת פרק ג	רטז	לו) לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר	רפו
כ) משניות – מסכת שבועות		לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רפז
ביאור קהתי	ריח		

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 בהפטרות של פרשת השבוע, פרשת במדבר, אומר הנביא הושע:
2 **וְהָיָה לַעֲתִיד לְבוֹא יֵהִי מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא**
3 **יָמַד שְׂאֵי אִפְשָׁר לְמַדּוֹר אוֹתוֹ וְלֹא יִסְפָּר וְאֵי אִפְשָׁר לְסַפּוֹר אוֹתוֹ מֵרֶב,**
4 כלומר, בני ישראל יהיו במספר גדול כך עד שלא יהיה ניתן למדור ולספור

5 אותם וְהָיָה וְעוֹד יִהְיֶה לַעֲתִיד לְבוֹא
6 **בְּמָקוֹם תְּמוֹרֶת זֹאת אֲשֶׁר יֹאמַר**
7 **לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא עָמִי אַתֶּם**
8 **יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי. וְהִנְבִּיא**
9 ממשיך אומר מה עתיד להיות לבני
10 ישראל לַעֲתִיד לְבוֹא וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי

11 **יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּיו**
12 בניגוד למצב שבו בני יהודה ובני
13 ישראל מחולקים לשתי ממלכות,
14 לַעֲתִיד לְבוֹא הֵם יִתְאַחְדוּ וְשָׁמוֹ
15 **לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד גּוֹ' מִשׁוֹתָף**
16 **לְשִׁנְיָהם כִּי גְדוֹל יוֹם יִזְרְעָאֵל¹**

17 היום שבו יתקבצו בני ישראל שהיו
18 מפורדים כזרעים על פני השדה.
19 **וְיִדְוַע הַדִּיקוּק בְּזָה², הַשְׂאֵלָה**
20 הנשאלת על פסוק זה בתורת החסידות
21 **שֶׁבִתְחִלָּה בִּפְתַח הַדְּבָרִים נֶאֱמַר**
22 **וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,**
23 **הֵינֵנו שְׂיִהְיָה בְּאוֹפֶן שֶׁל**
24 **מִסְפָּר דְּקָא, כלומר, למרות שבני**

25 ישראל יהיו רבים מאד בכל זאת
26 הריבוי שלהם מוגדר כמספר וְאַחֲרֵי־
27 **כֵּן בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק נֶאֱמַר שְׂבִנִי**
28 **יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ רַבִּים עַד כִּד כֵּךְ אֲשֶׁר**
29 **לֹא יָמַד וְלֹא יִסְפָּר, שְׂזָהוּ**
30 **עֲנִין שְׁלֹמֶעֱלָה מִמְּסָפָר וְלֹא**
31 **מוֹגֵדֵר בְּמִסְפָּר כָּלִל, וְנִמְצָא שֶׁהַפְּסוּק**
32 **סוֹתֵר אֶת עֲצָמוֹ מֵרָאוֹשׁ לְסוֹפוֹ!**

33 **גַּם צָרִיף לְהִבִּין דְּבַר נוֹסֵף בְּפִסּוּק**
34 **זֶה מֵהִי הַשְּׂיָכּוּת הַקָּשֶׁר בֵּין**
35 **הַתְּחִלָּת הַכְּתוּב, וְהָיָה מִסְפָּר**
36 **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ', לְהַמְשִׁיךְ**
37 **הַכְּתוּב וְהָיָה בְּמָקוֹם גּוֹ',**
38 **יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי,**
39 **וְלִפְסוּק שְׂלֵאֲתִרְיוּ וְנִקְבְּצוּ**
40 **וּגּוֹ' כִּי גְדוֹל יוֹם יִזְרְעָאֵל**

1 **וְהָיָה לַעֲתִיד לְבוֹא יֵהִי מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא**
2 **יָמַד שְׂאֵי אִפְשָׁר לְמַדּוֹר אוֹתוֹ וְלֹא יִסְפָּר וְאֵי אִפְשָׁר לְסַפּוֹר אוֹתוֹ מֵרֶב,**
3 כלומר, בני ישראל יהיו במספר גדול כך עד שלא יהיה ניתן למדור ולספור
4 אותם וְהָיָה וְעוֹד יִהְיֶה לַעֲתִיד לְבוֹא
5 **בְּמָקוֹם תְּמוֹרֶת זֹאת אֲשֶׁר יֹאמַר**
6 **לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא עָמִי אַתֶּם**
7 **יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי. וְהִנְבִּיא**
8 ממשיך אומר מה עתיד להיות לבני
9 ישראל לַעֲתִיד לְבוֹא וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי

10 **יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּיו**
11 בניגוד למצב שבו בני יהודה ובני
12 ישראל מחולקים לשתי ממלכות,
13 לַעֲתִיד לְבוֹא הֵם יִתְאַחְדוּ וְשָׁמוֹ
14 **לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד גּוֹ' מִשׁוֹתָף**
15 **לְשִׁנְיָהם כִּי גְדוֹל יוֹם יִזְרְעָאֵל¹**
16 היום שבו יתקבצו בני ישראל שהיו
17 מפורדים כזרעים על פני השדה.
18 **וְיִדְוַע הַדִּיקוּק בְּזָה², הַשְׂאֵלָה**
19 הנשאלת על פסוק זה בתורת החסידות
20 **שֶׁבִתְחִלָּה בִּפְתַח הַדְּבָרִים נֶאֱמַר**
21 **וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,**
22 **הֵינֵנו שְׂיִהְיָה בְּאוֹפֶן שֶׁל**
23 **מִסְפָּר דְּקָא, כלומר, למרות שבני**

24 ישראל יהיו רבים מאד בכל זאת
25 הריבוי שלהם מוגדר כמספר וְאַחֲרֵי־
26 **כֵּן בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק נֶאֱמַר שְׂבִנִי**
27 **יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ רַבִּים עַד כִּד כֵּךְ אֲשֶׁר**
28 **לֹא יָמַד וְלֹא יִסְפָּר, שְׂזָהוּ**
29 **עֲנִין שְׁלֹמֶעֱלָה מִמְּסָפָר וְלֹא**
30 **מוֹגֵדֵר בְּמִסְפָּר כָּלִל, וְנִמְצָא שֶׁהַפְּסוּק**
31 **סוֹתֵר אֶת עֲצָמוֹ מֵרָאוֹשׁ לְסוֹפוֹ!**
32 **גַּם צָרִיף לְהִבִּין דְּבַר נוֹסֵף בְּפִסּוּק**
33 **זֶה מֵהִי הַשְּׂיָכּוּת הַקָּשֶׁר בֵּין**
34 **הַתְּחִלָּת הַכְּתוּב, וְהָיָה מִסְפָּר**
35 **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ', לְהַמְשִׁיךְ**
36 **הַכְּתוּב וְהָיָה בְּמָקוֹם גּוֹ',**
37 **יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי,**
38 **וְלִפְסוּק שְׂלֵאֲתִרְיוּ וְנִקְבְּצוּ**
39 **וּגּוֹ' כִּי גְדוֹל יוֹם יִזְרְעָאֵל**

40 **וְהָיָה לַעֲתִיד לְבוֹא יֵהִי מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא**
41 **יָמַד שְׂאֵי אִפְשָׁר לְמַדּוֹר אוֹתוֹ וְלֹא יִסְפָּר וְאֵי אִפְשָׁר לְסַפּוֹר אוֹתוֹ מֵרֶב,**

בס"ד. שבת פרשת במדבר, ב' סיון, ה'תשכ"ו (הנחה בלתי מוגה)

1 **וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא**
2 **יָמַד וְלֹא יִסְפָּר מֵרֶב, וְהָיָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר**
3 **יֹאמַר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם יֹאמַר בְּנֵי אֵל חַי.**
4 **וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּיו וְשָׁמוֹ לָהֶם**
5 **רֹאשׁ אֶחָד גּוֹ' כִּי גְדוֹל יוֹם יִזְרְעָאֵל¹. וְיִדְוַע**
6 **הַדִּיקוּק בְּזָה², שֶׁבִתְחִלָּה נֶאֱמַר וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי**
7 **יִשְׂרָאֵל, הֵינֵנו שְׂיִהְיָה בְּאוֹפֶן שֶׁל מִסְפָּר דְּקָא,**
8 **וְאַחֲרֵי־כֵן נֶאֱמַר אֲשֶׁר לֹא יָמַד וְלֹא יִסְפָּר, שְׂזָהוּ**
9 **עֲנִין שְׁלֹמֶעֱלָה מִמְּסָפָר. גַּם צָרִיף לְהִבִּין מֵהִי**
10 **הַשְּׂיָכּוּת בֵּין הַתְּחִלָּת הַכְּתוּב, וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי**
11 **יִשְׂרָאֵל גּוֹ', לְהַמְשִׁיךְ הַכְּתוּב וְהָיָה בְּמָקוֹם גּוֹ'**
12 **יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי, וְלִפְסוּק שְׂלֵאֲתִרְיוּ וְנִקְבְּצוּ**
13 **וּגּוֹ' כִּי גְדוֹל יוֹם יִזְרְעָאֵל. גַּם צָרִיף לְהִבִּין**
14 **הַשְּׂיָכּוּת דִּפְסוּקִים הַנִּלְל לְחַג הַשְּׂבֻעוֹת, דִּהְנֵה**
15 **פְּסוּקִים אֵלּוּ הֵם בְּהַפְטָרַת פְּרִשַׁת בְּמִדְבָּר,**
16 **שְׁלֵעוֹלָם קוֹרִין אוֹתָהּ קוֹדֶם חַג הַשְּׂבֻעוֹת (דִּלָּא**
17 **כְּפָרֶשֶׁת נִשְׂא, שְׂרִק לְפַעֲמִים קוֹרִין אוֹתָהּ קוֹדֶם**
18 **חַג הַשְּׂבֻעוֹת)³, וְלִכֵּן בְּהִכָּרַח לֹמַר שְׂיִשׁ לָהּ**
19 **שְׂיָכּוּת לְחַג הַשְּׂבֻעוֹת⁴, וְעַל־דֶּרֶךְ שְׂמַצִּינוּ בְּנוֹגַע**
20 **לְפָרֶשֶׁת נִצְבִּים, שְׂפִינן שְׁלֵעוֹלָם קוֹרִין אוֹתָהּ**
21 **קוֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה (דִּלָּא כְּפָרֶשֶׁת וַיִּלֶּךְ, שְׂרִק**
22 **לְפַעֲמִים קוֹרִין אוֹתָהּ קוֹדֶם רֹאשׁ־הַשָּׁנָה)³, יִשׁ**
23 **לָהּ שְׂיָכּוּת לְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה⁴. וּמִזֶּה מוֹכֵן, שְׂגַם**
24 **הַהַפְטָרָה דְּפָרֶשֶׁת בְּמִדְבָּר, שְׂבָה נֶאֱמָרוּ פְּסוּקִים**
25 **הַנִּלְל, יִשׁ לָהּ שְׂיָכּוּת לְחַג הַשְּׂבֻעוֹת.**

בתוכנה ועניינה **לְחַג הַשְּׂבֻעוֹת**, כפי שיתבאר להלן.

שלהם נראה שהם שלושה דברים שונים ללא כל קשר ושייכות ביניהם

(1) הושע ב, א"ב — הפטרת פ' במדבר. (2) ד"ה והי' מספר בני ישראל במאמרי אדה"ז תקס"ח ח"ב ע' תקפו. ד"ה הנ"ל במאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' קיג. וראה תו"ח מקץ רכב, ג. המשך תער"ב ח"א ריש ע' קסה. ובכ"מ. (3) ראה תוס' מגילה לא, סע"ב. (4) ראה לקו"ש ח"ח ע' 1 הערה 1.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 יהיה בבחינה שלמעלה מן המספר, "לא יספר", היינו שגם
44 בעולם המוגבל בהגדרות מאד מסוימות, כפי שהדבר בא לידי ביטוי
45 בנושא המספר יומשך בחינת בלי-גבול, וגם בגבול עצמו יהיה ניכר
46 המקור והשוש העולה באור האלוקי האינסופי שלמעלה מכל מדידה והגבלה

שזהו מה שנפצל והתחדש

בעולם במתן-תורה, שגם

בעולם המוגבל, בעולם הזה

הגשמי שיש בו גדרים והגבלות ברורות

שזהו כללות הענין דמצרים,

מלשון מיצר וגבול⁹, (והרי

למתן תורה קדמה יציאת מצרים

שמסמלת את היציאה מגדרים וביטול

ההגבלות) יהיה גילוי אור אין-

סוף הבלי-גבול שלמעלה מכל

מדידה והגבלה.

וממשך ומוסיף ביאור בענין פעולת

הבלי-גבול שלמעלה מהגבלות בתוך

הגבול המוגדר והמוגבל:

ובפרטיות יותר, הנה¹⁰ מספר

הוא מכון על ענין המצות

שנתנו במספר קבוע ומוגדר,

תרי"ג מצות דאורייתא מן

התורה זו מצות דרבנן שתקנו

חכמים, ונתנו המצוות שיש להם

מספר ניתנו למספר בני ישראל

לבני ישראל שגם הם במספר קבוע

המתחלק לששים ריבוא

ששים רבבות, שש מאות אלף

ניצוצות כלליים של נשמות כו',

שהן עצמן מתחלקות לניצוצות רבים

(ולכן למעשה יש הרבה יותר משש

מאות אלפים נשמות פרטיות) שפדי

שיומשכו למטה הוצרכו

להיות בבחינת התחלקות, ולבוא במספר דוקא הנשמות הן

אמנם מהות רוחנית ולכן לא היו אמורות להתחלק בחלוקה מוגדרת של מספר

מסויים, אבל כיוון שהכוונה העליונה היא שהנשמות ירדו למטה לעולם הזה,

להתלבש בגוף גשמי, היה צורך שהיה בנשמות עניין של התחלקות והגדרה.

ויירידתם של הנשמות מהמקור והשוש העליון שלהם באלקות למטה

לעולם הזה היא צורך עליה, כדי שכתוצאה מהירידה הזו הנשמה תגיע

לדרגה גבוהה יותר מכפי שהייתה לפני הירידה ועד כדי כך שתתעלה מעל

המידה והגבול של בחינת המספר להיות בבחינת רצוא וצמאון

כו', על חיות הקודש שבמרכבה העליונה נאמר שהן "רצות רצוא ושוב",

1 (ב) והענין בזה, תחילה המאמר מתייחס לשאלה הראשונה, איך ליישב
2 את הסתירה לכאורה בין תחילת הפסוק ממנה עולה שבני ישראל יהיו רבים
3 מאד אך עדיין יהיה להם מספר לסופו "לא ימד ולא יספר", ומבאר
4 דפירוש הכתוב והיה מספר בני ישראל גו' אשר לא ימד

5 ולא יספר הוא שהמספר

6 עצמו יהיה בבחינה שלמעלה

7 מן המספר⁵ כלומר שיש כאן

8 חידוש ופלא כפול, אשר לא זו בלבד

9 שיהיו רבים כל כך עד שלא יהיה ניתן

10 לספור אותם אלא שגם המספר שלהם

11 (שעניינו יתבאר להלן) יהיה "למעלה

12 מן המספר" ונעלה מההגדרות של

13 מספר. דהנה, מספר כל מספר, הן

14 מספר קטן והן מספר גדול, מורה

15 על ענין ההגבלה, וכמו שמצינו

16 אפילו לגבי ענינים אלקיים רוחניים

17 החל מההגבלה דעשר

18 ספירות הקדוש-ברוך-הוא משפיע

19 את אורו ומתגלה באמצעות עשרה

20 כוחות שבהם אורו 'מתלבש'

21 וההתלבשות היא בצורה שמתחלקת

22 לכוחות שונים ויש לה מספר מסויים

23 היא הגבלה (והדבר יתכן לאחר

24 שהאור האלוקי האינסופי שאינו מוגבל

25 עבר צמצום והגבלה והתמעט) ועשר

26 הספירות הם בהגבלה מעצם העובדה

27 שהם במספר מוגבל ומוגדר,

28 המספר עשר, עשר ולא תשע,

29 עשר ולא אחד עשר⁶ (כמו

30 שנתבאר לעיל⁷ במאמר דיבור-

31 המתחיל כי תשא נאמר בשבת פרשת

32 משפטים, פרשת שקלים שנה זו,

33 תשכ"ו שעינין המספר הוא

34 אחד מד' הפירושים וענינים שישנם בענין הספירות,

35 במבואר באריכה ב'אור התורה' פרשת חיי שרה⁸ שיש

36 ארבעה טעמים לכך שעשר הכוחות והאורות העליונים נקראים בשם ספירות

37 — לשון אבן ספיר המאירה, לשון סיפור והגדה (גילוי), לשון ספר וסופר וכן

38 לשון גבול ומספר), וענין זה של מספר מוגבל מתחיל בענין הספירות

39 ונמשך בכל דבר רוחני שיש בו את ההגבלה הזו והולך ונמשך גם בדברים

40 הגשמיים (שהם משתלשלים משורשם ומקורם ברוחניות) ועד לתכלית

41 ההגבלה שבעולם. והפונה כאן בפסוק שלמעשה יוצר שילוב בין

42 "מספר" "לא יספר" היא שהמספר עצמו המסמל את הגבול וההגדרה

(5) ראה מאמרי אדה"ז שם ע' תקפו. מאמרי אדמו"ר האמצעי שם ע' קיד ואילך. אוה"ת פרשתנו ע' סג. תו"ח שם. (6) ספר צירה פ"א מ"ד. (7) ד"ה כי תשא דש"פ משפטים, פ' שקלים פ"ב (סה"מ תשכ"ו ע' קכו). (8) קו, ב ואילך. (9) ראה תו"א שמות מט, סע"ד ואילך. וארא נז, ב ואילך. יתרו עא, ג ואילך. ובכ"מ. (10) ראה לקו"ת פרשתנו ו, סע"א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הלך וחזור, והמשמעות הפנימית היא שהן נמצאות כל הזמן ב'רצוא' -
- 2 תשוקה להתעלות ולהיכלל באלוקות, ו'שוב' - חזרות למדרגתן ולמילוי
- 3 התפקיד שנקבע להן, ובעניינינו - ירדת הנשמה לגוף נחשבת 'ירידה צורך
- 4 עליה' כי על ידי הירידה הזו הנשמה נמצאת במצב של 'רצוא' וצימאון
- 5 ותשוקה לאלוקות מתוך רצון לצאת
- 6 מההגבלות ומגדרי המציאות **שָׁאז**
- 7 **יְהִי מִסְפֵּר הַזֶּה** המספר עצמו,
- 8 היינו המדידה וההגבלה של נשמות
- 9 ישראל תהפוך להיות **בְּכִינַת אֲשֶׁר**
- 10 **לֹא יִמָּד וְלֹא יִסְפֹּר, שְׁאֵהוּ**
- 11 **עֲנֵן הַתְּשׁוּבָה**, יציאה והתעלות
- 12 למעלה ממדידה והגבלה של המצב
- 13 שקודם התשובה, כמבואר בתורת
- 14 החסידות שתוכן עניין התשובה הוא
- 15 התעלות של האדם לדרגה כזו שבה
- 16 מתגלה הקשר העצמי והפנימי של
- 17 הנשמה עם הקדוש-ברוך הוא בעצמו,
- 18 בבחינה שבה החטא לא פוגם
- 19 מלכתחילה **שְׁהִיא** התשובה
- 20 **לְמַעַל מִסְפֵּר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת**
- 21 **כִּי** האור האלוקי שירד למטה בסדר
- 22 והדרגה מדרגה לדרגה שהוא בגבול
- 23 ומספר כמו עניין המצוות שהם במספר
- 24 קבוע ומוגדר, כאמור לעיל.
- 25 **(ג) וְזֶה גַם מֵה שִׁכְתוֹב בַּחֲמִשָּׁן**
- 26 וסיום פסוק זה **כִּי גָדוֹל יוֹם**
- 27 **יִזְרְעָאֵל. וְהַעֲנֵן בְּזֶה, עַל-פִּי**
- 28 תורת החסידות **דְּהַנָּה** ¹¹ **פִּירוּשׁ**
- 29 **יִזְרְעָאֵל הוּא** שילוב של שני מילים
- 30 **זְרִיעַת אֵל**, לפי פשוטו הכוונה
- 31 לקיבוץ בני ישראל שהתפורר על-ידי
- 32 ה'אל' כורעים שמפוזרים על פני השרה
- 33 ולפי התוכן הפנימי של הדברים
- 34 **דְּקָאֵי** הכוונה **עַל הַמִּצְוֹת**
- 35 **שִׁכְלָלוֹתָם הוּא עֲנֵן הַצְדָּקָה וְחֶסֶד**, שהם דברים כלליים הכוללים
- 36 את כל המצוות (כפי שמובא בחסידות שבתלמוד ירושלמי, הצדקה נקראת
- 37 בשם "מצווה" סתם) **כִּי חֶסֶד נִקְרָא בְּשֵׁם אֵל**, וכשם שמידת החסד
- 38 בספירות העליונות קשורה בשם "אל" כך קיום המצוות שקשור בצדקה
- 39 וחסד פועל "זריעה" של "אל" **וְהוּא עֲנֵן זְרִיעַת** המשכה וגילוי
- 40 "פיוור" של **אִוְרוֹת עֲלִיוֹנִים שִׁכְמִצוֹת** שהן רצון ה' ויש בהם אורות
- 41 אלוקיים עליונים **שִׁירְדוּ** אורות עליונים אלו **וְנִתְגַּשְׁמוּ** כתוצאה מכך
- 42 שהתלבשו **בְּעֲנִינִים גַּשְׁמִיִּים, כְּמוֹ צִיצִית שֶׁל צֶמֶר וְתַפְלִין עַל**
- 43 **הַקָּלָה, וְצִדְקָה בְּכֶסֶף דּוֹמָם**, שכל אלה הן דוגמאות לירידה של

- 44 האורות העליונים במצוות והתלבשות שלהם בגשמיות שפועלת בהם הגשמה
- 45 **וְעַל-דִּרְדְּרָהּ בְּכָל שָׁאֵר הַמִּצְוֹת** שבכולן יש אורות עליונים, **שְׁאֵהוּ**
- 46 ירדת האורות מלמעלה והתלבשותם בגשמיות הוא **בְּדוּגְמַת הַזְרִיעָה**
- 47 **בְּגַשְׁמִיּוֹת, שְׁזוֹרְעִין חֹטָה בְּאָרֶץ, שְׁטוּמְנִין הַגִּרְעִין בְּעֶפֶר**
- 48 **שִׁמְכֶסֶה עֲלֵיו וַיִּרְקֹב בָּהּ, וְדוֹקָא עַל-יְדֵי-זֶה** על-ידי
- 49 שהגרעין נרקב **נַעֲשִׂית אַחֲרֶיךָ**
- 50 **הַצְמִיחָה בְּתוֹסַפֶּת מְרֻבָּה**
- 51 **כִּי**, בכמות גדולה לאין שיעור ביחס
- 52 לגרעין הנזרע **וּכְמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ**
- 53 **וְלִ"ל** ¹² **כְּלוֹם אָדָם זוֹרֵעַ סָאָה**
- 54 מידת נפת קטנה **אֲלֵא כְּדִי**
- 55 **שִׁיתוֹסְפוּ** על הזרעים המעטים הללו
- 56 **כְּמֵה כּוֹרִין** כמות גדולה הרבה יותר
- 57 (כל כור מכיל 30 סאה), **וְהֵינּוּ**
- 58 **שְׁעַל-יְדֵי רִקְבוֹן הַגִּרְעִין**
- 59 **בְּאָרֶץ**, דווקא באמצעות הליך
- 60 שנראה כאיבוד הגרעין, למעשה
- 61 הגרעין פועל את פעולתו כי **אֲזִי**
- 62 **מִתְעוֹרֵר כַּח הַצּוּמָח שֶׁבְּאָרֶץ**
- 63 **לְהַצְמִיחַ בְּרֻבּוֹ כִּי** בכמות
- 64 גדולה, **שְׁאֵהוּ** הכוח שקיים באדמה
- 65 להצמיח כמות עצומה של צמחים הוא
- 66 **מֵעֵין בְּחִינַת אֵין-סוֹף** ¹³ **וּבְלִשׁוֹן**
- 67 רבנו הזקן בתניא (אגרת הקודש, סימן
- 68 כ): **"יש כוח ועוז שביסוד העפר**
- 69 **והוא מאמר תדשא הארץ וכו' להיות**
- 70 **פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד ...**
- 71 **להצמיח עשבים ואילנות ופירות מאין**
- 72 **ליש תמיד מדי שנה בשנה שהוא מעין**
- 73 **בחינת אין סוף שאם יתקיים עולם הזה**
- 74 **ריבוי רבבות שנים יצימחו מדי שנה**
- 75 **בשנה" וכן** בדומה למבואר לעיל
- 76 **לגבי זריעת גרעינים באדמה והשפעת**
- 77 **ופעולת הגרעין על כוח הצומח שבארץ הוא בְּעֲנֵן זְרִיעַת הַמִּצְוֹת**
- 78 **ופעולת והשפעת האורות העליונים שבמצוות, שְׁעַל-זֶה נֶאֱמַר** ¹⁴
- 79 **הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב (שהוא עֲנֵן הַבְּטוּל שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, "יעקב"**
- 80 **בְּדוּגְמַת רִקְבוֹן הַגִּרְעִין** שנוקב וכמו נאבד באדמה, אבל דווקא הביטול
- 81 גורם להתעלות גדולה **וְעַל-יְדֵי-זֶה) יַצִּיץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל (ועד שֶׁ**
- 82 **מתקיים בבני ישראל מה שנאמר בהמשך פסוק זה) מְלֵאוּ פְּנֵי חֶבֶל**
- 83 **תְּנוּכָה, שֶׁגַם בְּתֵבֶל** בעולם עצמו **יִשְׁנֶה הָעֲנֵן דְּתֵנוּכָה** פירות
- 84 **וצמיחה, שהוא גַּם מְלִשׁוֹן תְּנוּ בָּהּ**, במובן של לתת, להחזיר ולהכניס
- 85 **בה היינו שְׁהִיָּה** האור האלוקי הנמשך בכוחו של הביטול לאלוקות **נִקְלָט**
- 86

(11) ראה לקו"ת שם, סע"ג ואילך. ח, א. מאמרי אדמו"ר הזקן שם ע' תקפח. מאמרי אדמו"ר האמצעי שם ע' קיז ואילך.
אוה"ת שם. (12) פסחים פז, ב. וראה תו"א ר"פ בשלח. (13) תניא אגה"ק סוס"כ (קלב, ב). (14) ישע"י כז, ו. וראה תו"א

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 שאיננו פועל העלם והסתר וממילא אינו מחשיך כל כך, אֶלֶּא) גַּם אֵת
43 מְצִיאוֹת הַחוֹשֶׁךְ שְׁמַעְלִים וּמִסְתִּיר וּמִנְגֵּד עַל הָאוֹר באופן
44 פעיל והוא חושך הרבה יותר חשוך, שְׁנֵהוּ התוכן הפנימי של דברי חכמינו
45 ז"ל שְׁפַעוּלַת הַתְּשׁוּבָה הִיא שְׁזָדוֹנוֹת הַחַטָּאִים עֲצָמָם נִעְשׂוּ לוֹ
46 כְּזָכוֹת¹⁹ נחשבים לו כמצוות,
47 הֵיִינוּ שְׁמַהֲפָכִים לטוב אֶפִּילוּ
48 אֵת הַזְדוֹנוֹת, שְׁנֵהוּ "זדונות"
49 היינו עבירה במידת חס' ושלום עֲנִין
50 שֶׁל מִנְגֵּד בְּתַכְלִית, בניגוד לעובר
51 עבירה בשוגג שאמנם עושה היפך רצון
52 ה' אבל לא מתוך כוונה נגד ה', ואילו
53 העושה עבירה בודון מנגד לאלוקות
54 בתכלית כיון שִׁידַע אֵת רְבוּנוֹ
55 וּמִכּוֹן לְמִרּוֹד בּוֹ²⁰, וּמִכָּל-
56 מְקוֹם בְּכּוֹחַ הַתְּשׁוּבָה גַּם חוֹשֶׁךְ
57 זֶה שֶׁהוּא חוֹשֶׁךְ חָמור מֵאֵד מִתְּהַפֵּף
58 לְאוֹר וְזוֹ הִדְרָגָה גְּבוּהָה וְהַפְּנִימִית
59 יוֹתֵר הַמִּשְׁכָּת קְדוּשָׁה בְּעוֹלָם עַל יְדֵי
60 הַמִּצְוֹת שֶׁנִּשְׁלַח כָּאֵן לְזוֹרֵעָה,
61 כִּמְבוֹאָר לְעִיל.
62 וְזֶהוּ גַּם מֵה שְׁכָתוֹב בְּהַמִּשְׁכָּה
63 פִּסְקִי הַפְּטֵרָה זֶה וְהִיא בְּמִקּוֹם
64 אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם לֹא עֲמִי
65 אֲתָם, יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל חִי,
66 בְּתַחֲלִיל הַמִּאֲמָר נִשְׁלַח הַשֵּׁאלָה מִחוּ
67 הַקֶּשֶׁר בֵּין פֶּסוּק זֶה לְפִסְקֵי שְׁלֹפְנֵי
68 הַמִּדְבָּר עַל מִסְפָּרֵם הָרֵב שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
69 וּלְפִסְקֵי שְׁאֲחֵרֵי הַמִּדְבָּר עַל אֲחֻדוֹת בֵּין
70 מַמְלַכַת יְהוּדָה וּמַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל, וּלְפִי
71 הַמְבוֹאָר לְעִיל הַקֶּשֶׁר מוֹבָן, כִּי בְּתַחֲלִיל
72 מְדוּבָר עַל גִּילּוֹי בְּחִינַת "אֵין מִסְפָּר"
73 (לְמַעַל מִמִּדְרָגָה וְהַגְבָּלָה) בְּתוֹךְ
74 הַמִּסְפָּר "גְּבוּל וּמִדָּה" וְהַמִּשְׁכָּת
75 הָאוֹרוֹת הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁל הַמִּצְוֹת בְּתוֹךְ גְּדֵרֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְעִנִּין זֶה שֶׁל הַפִּיכָת
76 חוֹשֶׁךְ וְהָעֵלֶם הָעוֹלָם לְאוֹר שֶׁנִּפְעַל עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הוּא גַּם הַתּוֹכֵן
77 הַפְּנִימִי שֶׁל פֶּסוּק זֶה הַמִּדְבָּר עַל הַפִּיכָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּצֵּב שֶׁל "לֹא עֲמִי"
78 לְמַצֵּב שֶׁל "בְּנֵי אֵל חִי", וְהַכְּתוּב מְדִיִּק וְאוֹמֵר "בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר ..."
79 פִּירוּשׁ²¹ בְּמִקּוֹם הַזֶּה מִקְּשֵׁה, שֶׁהַמִּפְּקֵי מִ"לֹא עֲמִי" לְבְנֵי אֵל חִי
80 לֹא מִתְרַחֵשׁ עַל-יְדֵי בִּרְיָה וְהַתְּנַתְּקוֹת מִהַמַּצֵּב הַקְּדוֹם אֲלֵא עַל-יְדֵי הַפִּיכָת
81 הַמַּצֵּב וְהַמִּקּוֹם הַקְּדוֹם עֲצָמוֹ לְאוֹר עַל-דֶּרֶךְ מִאֲמָר רְבוּתֵנוּ ז"ל¹⁹
82 שְׁעִנֵּן הַתְּשׁוּבָה כִּדִּי לְוֹדָה שֶׁהַתְּשׁוּבָה הִיא אֲמִיתִית צָרִיךְ לְהִיטֵר

1 בְּבַחֲבִינַת תִּבְלֵ¹⁵ (כְּפִי שְׁמַכְבָּר הַצִּמְחָ צֶדֶק¹⁶ הָעֲנִין בְּזֶה),
2 וּבְכָלִילוֹת הוּא עֲנִין הַמִּשְׁכָּת אוֹר אֵין-סוֹף הַבְּלִי-גְבוּל
3 שֶׁלְמַעַל מִמִּדְרָגָה וְהַגְבָּלָה וְלִכְן הוּא נִמְשָׁךְ דְּוָקָא עַל יְדֵי הַבִּיטוּל (עַל-דֶּרֶךְ
4 שְׁכּוֹחַ הַצְמֻחַ שְׁבִאֲרֵן מִתְעוֹרֵר דְּוָקָא עַל יְדֵי רִיקְבוֹן הָעֲרִיעִין) לְמִטָּה דְּוָקָא
5 שִׁבּוּא וְיֹאיר גַּם בְּתוֹךְ הַהַגְבָּלוֹת
6 וְהַגְדֵּרִים שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה (בְּדוּמָה
7 לְאִמּוֹר לְעִיל לְגַבִּי הַמִּשְׁכָּת וְהָאֵת
8 בְּחִינַת "אֵין מִסְפָּר" בִּ"מִסְפָּר עֲצָמוֹ).
9 וְיִתִּירָה מְזֶה, לֹא זֶה בְּלִבֵּר
10 שֶׁהָאוֹרוֹת הָעֲלִיּוֹנִים מֵאִירִים גַּם בְּעוֹלָם
11 אֲלֵא יִתֵּר עַל כֵּן כְּמוֹ שְׁכָתוֹב
12 בְּפִסְקֵי זֶה הַמִּתְאָר אֵת הַגְדוּלָה
13 וְהַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל הַזִּרְעָה" שֶׁעַל יְדֵי
14 קִיּוֹם הַמִּצְוֹת כִּי גְדוּלָה יוֹם
15 יִזְרְעָאֵל, יוֹם דְּיִיקָא, הַפִּסְקֵי
16 מְדִיִּיק וְאוֹמֵר עַל כֵּן אֵת הַבִּיטוּל "יוֹם"
17 הַמִּסְמָל אוֹר וְגִילּוֹי הֵיִינוּ שְׁנַעֲשֵׂה
18 הַכָּל גַּם מֵה שֶׁעַד עֵתָה הִיא הִיפֵךְ
19 הָאוֹר וְהַגִּילּוֹי, גַּם הוּא נַעֲשֵׂה בְּחִינַת
20 יוֹם, וְכִמוֹ שְׁכָתוֹב¹⁷ וְלִילָה
21 כִּיּוֹם יֹאִיר, הֵיִינוּ שֶׁגַם הַלֵּילָה שֶׁהוּא
22 זְמַן הַחוֹשֶׁךְ מִתְהַפֵּךְ לְהִיטֵר אוֹר וְגִילּוֹי
23 כְּדִכְבָּרָא גַּם הַלֵּילָה מֵאִיר כְּמוֹ
24 יוֹם, אֲזִי נַעֲשֵׂה הַגְדָּלָה גִּידוּל
25 וְתוֹסֵפֶת בְּעֲנִין הַיּוֹם (וּבְלִשׁוֹן
26 הַכְּתוּב גְּדוּלָה יוֹם), כִּי לְאַחֵר שֶׁגַם
27 הַלֵּילָה נַעֲשֵׂה יוֹם, יֵשׁ יוֹתֵר יוֹם מִכְּפִי
28 שֶׁהִיא קוֹדֵם לִכְן שְׁעִנֵּן זֶה
29 בְּרוּחָנוֹת נַעֲשֵׂה עַל-יְדֵי
30 הַתְּשׁוּבָה, שְׁעַל-יְדֵי מִהֲפָכִים
31 גַּם אֵת הַחוֹשֶׁךְ לְאוֹר, בְּדוּמָה
32 לְהַפִּיכָת הַלֵּילָה "לְאוֹר", כְּדִבְרֵי
33 חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁעַל יְדֵי תְּשׁוּבָה (בְּדִרְגָּה
34 גְּבוּהָה) הַחַטָּאִים עֲצָמָם, הַזְדוֹנוֹת, הוֹפְכִים לְזָכוֹת.
35 וּבְפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר, לְתוֹסֵפֶת בִּיאור בְּעִנִּין הַפִּיכָת הַחוֹשֶׁךְ לְאוֹר הִנֵּה יְדוּעַ
36 בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שֶׁיֵּשׁ ב' דְּעוֹת בְּעֲנִין הַגְדֵּרִת מִהוּתוֹ שֶׁל הַחוֹשֶׁךְ¹⁸,
37 אִם זֶה רַק הָעֵדֶר הָאוֹר, וְכֹאשֶׁר אֵין אוֹר, מִמִּילָא חֲשׁוֹךְ אוֹ שִׁישׁ
38 מְצִיאוֹת שֶׁל חוֹשֶׁךְ שְׁמַסְתִּיר וּמַעְלִים וּמִנְגֵּד עַל עֲנִין הָאוֹר
39 (וְכִפִּי שְׁמוּבָה בְּחִסְדוֹת שֶׁמְנוּסַח הַבְּרָכָה "וְיֹצֵר אוֹר וְבוֹרָא חוֹשֶׁךְ" מוֹבָן
40 שֶׁהַחוֹשֶׁךְ הוּא מְצִיאוֹת וְלֹא רַק הָעֵדֶר). וּמַעְלַת הַתְּשׁוּבָה הִיא
41 שְׁעַל-יְדֵי מִהֲפָכִים מִחוֹשֶׁךְ לְאוֹר (לֹא רַק אֵת הָעֵדֶר הָאוֹר

שמות נג, ו גאילך. 15) תו"א שם נד, א. 16) אוה"ת שמות ע' צח. 17) תהלים קלט, יב. 18) ראה סה"מ עטר"ע ע' יז ואילך.
סה"מ קונטרסים ח"ב שמב, א ואילך. ד"ה היום הרת עולם תשי"ג (סה"מ תשי"ג ע' ח ואילך). 19) יומא פו, ב. 20) תו"כ
ופרש"י בחוקותי כו, יד. 21) ראה לקו"ת שם ו, ב. ז, ד. אוה"ת פרשתנו שם ע' סד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הפַּעַם אֹדָה²³), שְׁעֵנִין הַהוּדָאָה הוּא לְמַטָּה מֵעֵנִין הַשְּׁכָל, 43
ומשמעותו היא שהגם שהאדם איננו מבין את הדבר בשכלו, בכל זאת הוא 44
מודה, ובעבודת האדם הכוונה הוודא במציאות ה' גם כשאין כל הבנה והשגה 45
בגדולת ה' וההודאה היא למטה מהשכל וּלְמַטָּה גַּם מֵעֵנִין הַמַּדּוּת, 46
שְׁעִיקָרָן עֵיקַר הַמִּידוּת הוּא 47
בְּחִינַת חֲסֵד-גְבוּרָה-תַּפְאָרֶת, 48
שהם ה'תנועות' העיקריות של הרגש 49
שֶׁהֵן לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת 50
נִצּוּחַ-הוֹד-יְסוֹד, שֶׁהֵן מִידוּת 51
שקשורות יותר לעניין המעשה בפועל 52
וְעַל-אַחַת-פְּמָה-וְכַמָּה 53
לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַמַּלְכוּת, 54
שכל עניינה הוא המשכת והעברת 55
המידות כלפי חוץ וְהוּא עֵנִין 56
הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה 57
ונמצא ש"ישראל" נעלה מ"יהודה" 58
בהרבה כמעלת המידות על המלכות 59
והם שונים באופן עבודתם שעבודת 60
ישראל היא בדרך המשכה מלמעלה 61
למטה, ועבודת יהודה היא בדרך 62
העלאה מלמטה למעלה. 63
וְעַל-זֶה נֶאֱמַר כֹּאן בַּהֲפֹטְרָה 64
וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי 65
יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו, שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת 66
יַחְדָּד שִׁלּוּב וְחִיבּוּר עַד לֵאחֲדוּת בֵּין 67
זְעִיר-אַנְפִּין וּמַלְכוּת, הַעֲלָאָה 68
וְהַמְשָׁכָה, מ"ה וּב"ן. כֹּאשֶׁר 69
שם הו' כתוב במילוי אותיות אל"ף, 70
חיינו יו"ד, ה"א, ו"ו, ה"א הגימטריא 71
של האותיות הללו היא מ"ה (45) 72
ואילו כאשר שם הו' נכתב במילוי 73
אותיות ה"א, היינו יו"ד, ה"ה, ו"ו, 74
ה"ה הגימטריא של האותיות הללו 75
היא ב"ן (52), ומבואר בחסידות שענינו של שם מ"ה הוא המשכה ועניינו 76
של שם ב"ן הוא העלאה ואם כן יחוד ז"א ומלכות, המשכה והעלאה הוא גם 77
יחוד של שם מ"ה ושם ב"ן (והמיוחד ב'יחוד' לגבי המשכה והשפעה רגילה 78
הוא שבדרך כלל ההשפעה והיחידה של האור האלוקי מדרגה לדרגה היא 79
באופן כזה שהחיצוניות והסוף של דרגה אחת הופכת להיות הפנימיות והראש 80
של הדרגה שתחתיה הבאה אחריה, ואילו כאשר ישנה השפעה מהפנימיות 81
והתוך של דרגה אחת היישר אל הפנימיות והתוך של הדרגה הבאה ונוצרת 82
ביניהם התאחדות, הדבר נקרא 'יחוד'. 83
וְיִתְיָרָה מָזָה, כֹּאן מְדוּבַר ב'יחוד' עמוק ופנימי ביותר הנרמז בלשון 84

בְּאוֹתָהָ אֵשֶׁה, בְּאוֹתוֹ פָּרַק וּבְאוֹתוֹ מָקוֹם, כְּלוּמַר, הַתְּשׁוּבָה הִיא 1
בוודאי אמיתית רק כאשר האדם עומד בפני אותו ניסיון בדיוק שבעבר נכשל 2
בו ובכל זאת הוא עומד בניסיון ומתגבר על יצרו כְּנֶ"ל שְׁעַל-יָדֵי 3
הַתְּשׁוּבָה הֵנָּה זְדוּנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ בְּזִכְיוֹת כֹּאשֶׁר הִרְגֵּשׁ וְהַחֲדִישׁ הוּא 4
על כך שהזדונות עצמם הופכים 5
מחושך לאור ונעשים זכיות. 6
(ד) וְהֵנָּה בֵּינָן שְׁפָלְלוּת עֵנִין 7
הַעֲבוּדָה הַמְטָרָה הַכִּלְלִית שֶׁל 8
עבודת ה' הוא לְהַמְשִׁיף בְּחִינַת 9
בְּלִי-גָבוּל (אֲשֶׁר לֹא יָמַד וְלֹא 10
יִסְפָּר) אֹרֶךְ אֲלוּקֵי שְׁלֹמֶעֱלָה מִמִּידוּתָהּ 11
וְהַגְבֵּלָה בְּעֵנִין הַגָּבוּל (מִסְפָּר) 12
כְּנֶ"ל, כְּתוּךְ גְּדֵרֵי הַגָּבוּל הָרִי 13
מִבֶּן, שְׁעַל-דֶּרֶךְ-זֶה מֵעֵין 14
הַמִּשְׁכָּה שֶׁל גָּבוּל בְּתוֹךְ גָּבוּל צָרִיף 15
לְהִיּוֹת גַּם אֲצֵל הָאֲדָם הַעוֹבֵד 16
שְׁהָרִי מִבֶּן שִׁישׁ קֶשֶׁר יִשִּׁיר בֵּין הַגּוֹרֵם 17
הַפּוֹעֵל וְהַתּוֹצֵאָה הַנִּפְעֵלָת. וְזֶהוּ מַה 18
שֶׁתּוֹבֵב בַּפְּטָרָה זוֹ 19
וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי 20
יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו, וְשָׁמוּ לָהֶם 21
רֹאשׁ אֶחָד גּוֹ', שְׁבַענִין זֶה בֹּא לְיָדִי 22
בִּיטוֹי הַתּוֹכֵן שֶׁל הַמִּשְׁכָּה לְמַעְלָה 23
מִהַגְבֵּלָה בְּתוֹךְ הַגָּבוּל בַּעֲבוּדַת הָאֲדָם 24
(זֶה הַקֶּשֶׁר שֶׁל הַפְּסוּקִים הַבָּאִים בּוֹה 25
אֲחֵר זֶה), כִּפִּי שְׁהוֹלֵךְ וּמִבְּאֹר. 26
וְהַעֲנִין בְּזֶה, דִּהְיָה²² יִשְׂרָאֵל 27
הַבְּחִינָה הַנִּרְמֶזֶת בַּפְּסוּקִי זֶה בַּמַּלְכוּת 28
יִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת זְעִיר-אַנְפִּין 29
דְּאֻצִּילוּת, הַמִּידוּת (חֲסֵד, גְּבוּרָה 30
וְכוֹ' כִּפִּי שֶׁהֵן בַּעֲשֵׂר סְפִירוֹת דְּאֻצִּילוּת 31
הַנִּקְרָאוֹת "זְעִיר אֲנַפִּין" (פְּנִים זְעִירוֹת) 32
כִּי בִּיחֹס לְמוֹחִין שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַמִּידוּת 33
(וְכֵן בַּהֲשׁוּאָה לְמִידוּת כִּפִּי שֶׁהֵן לְמַעְלָה מֵאֻצִּילוּת וְנִקְרָאוֹת "אֲרִיךְ אֲנַפִּין") יֵשׁ 34
בֵּהֶן אֹרֶךְ מוֹעֵט, "זְעִיר", שְׁעֵנִינוּ בְּעַבְדוּתָהּ הוּא הַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה 35
לְמַטָּה, כִּמְבוּאָר בַּחֲסִידוּת שֶׁהַתְּקִיבּוּת הָאֲדָם לְאֻלּוּקוֹת יִכְלֹה לְהִיּוֹת בִּשְׁתִּי 36
צוּרוֹת: הַמִּשְׁכָּה אֻלּוּקִית מִלְמַעְלָה לְמַטָּה וְהַעֲלָאָה שֶׁל הָאֲדָם מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, 37
וּבַעֲנִינָנוּ בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל שְׁהִיא כְּנֶגֶד הַמִּידוּת הַעֲלִיּוֹנוֹת ("זְעִיר אֲנַפִּין" 38
דְּאֻצִּילוּת) הִיא הַמִּשְׁכָּה, כִּשֶׁם שֶׁבְּאֻלּוּקוֹת הַמִּשְׁכָּה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה הִיא עַל-יָדֵי 39
מִידַת הַחֲסֵד וְשֹׁאֵר הַמִּידוּת הַקְּדוּשׁוֹת וְיִהוּדָה הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת 40
דְּאֻצִּילוּת (שְׁלֹכֵן הַמַּלְכִּים הֵם מְשַׁבֵּט יְהוּדָה), שְׁעֵנִינוּ 41
בְּעַבְדוּתָהּ הוּא הַהוּדָאָה (כְּכָתוּב בְּתוֹרָה שֶׁהֵשֵׁם יְהוּדָה הוּא מְלִשׁוֹן 42

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הכתוב וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד, הֵינּוּ שְׁלֹא מִסְפִּיק שִׁיתַּקְבְּצוּ
 2 יַחְדוֹ לְמָקוֹם אֶחָד, כְּנֹאמַר בַּפְסוֹק הַקּוֹדֵם שֶׁה' יִקְבֹּץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 3 הַמְפּוֹרֵשִׁים כּוֹרְעִים וְהֵיוּ בִּיחָד בְּתוֹךְ רִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד אַחַת, כִּךְ שֶׁהַמָּקוֹם בּוֹ
 4 הֵם נִמְצָאִים מֵאַחַד אוֹתָם אֲבָל עֲדֵין יִשְׁאַרוּ ב' עֲנִינִים שׁוֹנִים, שְׁאֵז
 5 כֹּאשֶׁר הָאֲחֵדוֹת לֹא מוֹשְׁלֶמֶת יְכוּלִים
 6 לְהִיּוֹת עֲדֵין יֵשׁ אִפְשָׁרוֹת שִׁהְיוּ גַם
 7 בְּמַעֲמָד וּמִצֵּב שֶׁל פִּירוֹד
 8 וְהַקִּיבּוֹץ יַחַד לְמָקוֹם אֶחָד לֹא יֵבִיא אֶת
 9 הָאֲחֵדוֹת הַרְצִיָּה (שְׁזָהוּ עֵינֵינוּ
 10 הַפִּירוֹד וְחוֹסֵר הָאֲחֵדוֹת בְּבִרְיָה
 11 בְּלִלוֹת הָעֵנָן דַּחֲטָא עֵץ
 12 הַדַּעַת, שֶׁהוּא מְקוֹר כָּל
 13 הַחֲטָאִים וְעֹנֹת וּפְשָׁעִים
 14 שְׁעוֹשִׂים פִּירוֹד בֵּין הַחוּטָא וְהַבִּרְיָה
 15 וְהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא בְּנִיגוּד לְמַצּוֹת
 16 שְׁפּוּעוֹלוֹת חִיבוֹר וְאַחֲדוֹת), אֲלָא
 17 כִּפִּי שְׁמַמְשִׁיךְ בְּכַתוּב, שֶׁבְּנוֹסֵף
 18 לְהַתְקַבְּצוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד יִהְיֶה גּוֹרֵם
 19 נוֹסֵף שִׁיאֲחַד אוֹתָם וְזֹאת בְּאֲחֵדוֹת
 20 מִלֵּאָה וּמוֹשְׁלֶמֶת וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ
 21 אֶחָד, שִׁהְיֶה עֵנָן אֶחָד מִמֶּשׁ.
 22 וְהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר אֶת עֵינֵי הָאֲחֵדוֹת
 23 הַמוֹשְׁלֶמֶת שְׁעַל-יְדֵי (אֶחָד מִמְּלַכַת
 24 יִשְׂרָאֵל וּמִמְּלַכַת יְהוּדָה עַל-יְדֵיהֶם
 25 שְׁלֹשְׁתֵּיהֶן יִהְיֶה) "רֹאשׁ אֶחָד":
 26 וְהָעֵנָן בְּזָה, שֶׁעֲכָשׁוּ בַּעֲבוּדַת ה'
 27 בּוֹמֵן הוּא, לִפְנֵי קִיבּוֹץ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 28 וְאֶחָד הַמְּמַלְכּוֹת יֵשׁ שְׁנֵי
 29 רֹאשִׁים, בְּחִינַת יְחִידוּת
 30 עֵלְיָאָה וְיְחִידוּת-תַּתְּיָאָה, מְבֹאֵר
 31 בְּזֹהר שֵׁשׁ שְׁתֵּי דִרְגוֹת בְּאֲחֵדוֹת ה':
 32 יְחִידוּת עֵלְיָאָה (יְחִידוּת עֵלְיוֹן) – אֲחֵדוֹת
 33 בְּדִרְגָּה גְבוּהָהּ, הֵינּוּ שְׁכַל הָעוֹלָמוֹת
 34 וְהַנְּבִרָאִים בְּטָלִים לְאַלּוּקוֹת בְּבִיטוּל

1 שְׁלֹא מִסְפִּיק שִׁיתַּקְבְּצוּ יַחְדוֹ לְמָקוֹם אֶחָד, רִשּׁוֹת
 2 הַיַּחֲדִיד, אֲבָל עֲדֵין יִשְׁאַרוּ ב' עֲנִינִים, שְׁאֵז יְכוּלִים
 3 לְהִיּוֹת גַּם בְּמַעֲמָד וּמִצֵּב שֶׁל פִּירוֹד (שְׁזָהוּ
 4 בְּלִלוֹת הָעֵנָן דַּחֲטָא עֵץ הַדַּעַת, שֶׁהוּא מְקוֹר כָּל
 5 הַחֲטָאִים וְעֹנֹת וּפְשָׁעִים), אֲלָא כִּפִּי שְׁמַמְשִׁיךְ
 6 בְּכַתוּב, וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד, שִׁהְיֶה עֵנָן אֶחָד
 7 מִמֶּשׁ. וְהָעֵנָן בְּזָה, שֶׁעֲכָשׁוּ יֵשׁ שְׁנֵי רֹאשִׁים,
 8 בְּחִינַת יְחִידוּת-עֵלְיָאָה וְיְחִידוּת-תַּתְּיָאָה, שְׁאֵינִם
 9 מִשְׁתֵּיִם כְּאַחַד, כִּי בְּחִינַת יְחִידוּת-עֵלְיָאָה הִיא
 10 בְּחִינַת בִּיטוּל בְּמִצִּיאוֹת, וּבְחִינַת יְחִידוּת-תַּתְּיָאָה
 11 הִיא בְּחִינַת בִּיטוּל הֵישׁ בְּלִבָּד, מִזֶּה-שְׁאֵינִן
 12 לְעֵתִיד-לָבָא יִהְיֶה אֶחָד בְּאַחַד יָגְשׁוּ²⁴ לְהַתְפַּלֵּל
 13 זֶה בְּזָה בְּתַכְלִית הַיַּחֲדוּד וְהַהֲתַפְּלָלוֹת, עַד
 14 שֶׁתִּתְעַלֶּה בְּחִינַת יְחִידוּת-תַּתְּיָאָה וְתִתְפַּלֵּל לְגַמְרֵי
 15 בְּיְחִידוּת-עֵלְיָאָה, וְתִתְפַּשֵּׁט בְּחִינַת יְחִידוּת-עֵלְיָאָה
 16 לְמִטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה, וְאֵז יִהְיֶה רֹאשׁ אֶחָד
 17 בְּלִבָּד. וְלִהְיֶה גַם מִהֶמְבָּאָר בְּקוֹנִטְרָס עֵץ
 18 הַחַיִּים²⁵, אֵיךְ שֶׁבְּהֶכְרַח שִׁתְּהִיָּה הָעֲבוּדָה
 19 דִּיחִידוּת-עֵלְיָאָה בְּכָל אֶחָד וְאַחַד, דְּבַעֲבוּדָה
 20 דִּיחִידוּת-תַּתְּיָאָה בְּנִקְלָה הוּא שִׁיפּוֹל מִמְּדִרְגָּתוֹ חֹסֶ-
 21 וְשָׁלוֹם וְיִהְיֶה יֵשׁ גָּמוּר כּו', וְלִזְאוֹת בְּהֶכְרַח הוּא
 22 שֶׁכָּל אֶחָד וְאַחַד יִיגַע אֶת עַצְמוֹ לְבֹא לְבְּחִינַת
 23 הַבִּיטוּל דִּיחִידוּת-עֵלְיָאָה, וְעַל-יְדֵיהֶם יוֹכֵל
 24 לְהִיּוֹת עֲבוּדָתוֹ בְּבְחִינַת יְחִידוּת-תַּתְּיָאָה עֲבוּדָה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בגמרא שכאשר המלאכים טענו אל הקדוש-ברוך-הוא "נתנה הודך על השמים" 43
ובקשו שהתורה תינתן להם, ענה להם משה רבנו – האם ירדהם למצרים, 44
האם יש לכם אב ואם, האם יש לכם יצר הרע, הרי שיש כוונה מיוחדת בנתינת 45
התורה דווקא לבני ישראל כפי שהם בעולם הזה התחתון לאחר שירדו 46
למצרים שהיא המקום הנחות ביותר 47
ברוחניות ("ערות הארץ") והיו שקועים 48
שם בטומאה ויש להם יצר הרע, ובכל 49
זאת יעסקו תורה ומצוות וימשיכו 50
אלוקות למטה, ומצבם של בני ישראל 51
בעולם הזה הוא נחות **עד כְּרִי כָּךְ** 52
שיש בהם דמיון לאינם יהודים, 53
להבדיל, **שְׁצִרְיָהּ לְהִיּוֹת הָעֵנִין** 54
דְּאֵתָה בְּחִרְתָּנוּ מִכָּל 55
הָעַמִּים 28, **וּבְנֵנו בְּחִרְתָּ מִכָּל** 56
עַם וְלִשׁוֹן 29 (**שְׁעֵנִין זֶה הִיָּה** 57
בְּמִתֵּן-תּוֹרָה 30 כמובא בהלכה 58
שבאמירת "ובנו בחרת מכל עם ולשון" 59
בברכות קריאת שמע יש לכוון למתן 60
תורה), **כְּמִבּוֹאָר פִּתְגָמָא** 31 61
שְׁקָאִי נושא הבחירה של הקדוש- 62
ברוך-הוא בעם ישראל מבין האומות 63
מתייחס **עַל הַגּוֹף הַחֲמִרִי** 64
הבחירה של הקדוש-ברוך-הוא בעם 65
ישראל מכל העמים היא הבחירה בגוף 66
הגשמי והחומרי הַנְּדָמָה הדומה 67
בַּחֲמִירֵיתוֹ לְגוֹפֵי אֻמוֹת 68
הָעוֹלָם, כמבואר בחסידות 69
שהבחירה לא מתייחסת לנשמה 70
היהודית כי המושג בחירה שייך 71
(לאמתו של דבר) רק לגבי בחירה בין 72
שני דברים דומים לגמרי ואם לאחד 73
מהם יש יתרון מוכח על השני ברור 74
שהוא מועדף **שְׁזָהִי** עניין זה שבו 75
היהודי דומה לגוי הוא **מִדְּרָגָה** 76
תַּחְתּוֹנָה בְּיוֹתֵר, וְאַף-עַל-פִּי- 77
כֵּן, דְּוָקָא שֵׁם כאשר בני ישראל היו במצב ירוד והיה צורך לבחור בהם 78
מבין העמים **נִיתְּנָה הַתּוֹרָה, שְׁהִיא לְמַעְלָה מִמִּדְּיָה וְהַגְבֻּלָה** 79
של העולם והנבראים, **וְעַד שְׁעַל-יְדֵי-זֶה** על ידי גילוי והמשכת התורה, 80
הבלי-גבול, בתוך העולם המוגבל **פּוֹעֲלִים גַּם בְּחֻשָּׁף הָעוֹלָם** עצמו 81
שהוא העלם והסתר הכי גדול **שְׁיִתְהַפֵּף לְאוֹר, שְׁזָהִי עֵנִין דְּלִילָה** 82
פִּיּוֹם יְאִיר, שגם הלילה שהוא חושך והעלם והסתר יהפוך ליום שהוא 83
אור וגילוי **כֵּן לְכַפִּירוֹשׁ** הפסוק בהפטרה זו **כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרַעְאֵל,** 84

בְּבַחֲנִית יְחֻדָּא-תַּתְּאָה עֲבוּדָה אֲמִתִּית כּו'. ולפחות "ביטול היש" 1
שלו יהיה באמת. **וּכְלָלוֹת הָעֵנִין בְּזֶה,** התוכן הכללי של מאמץ לבוא 2
ל"יחודא-עילאה" הוא לעבוד את ה' באופן כזה **שֶׁגַם בְּעֲבוּדָה דְּבַחֲנִית** 3
יְחֻדָּא-תַּתְּאָה, שהיא ביטול ברמה נמוכה יותר, כאמור, **וְעַד** 4
לְהַתְּעַסְקוֹת בְּל"ט מְלָאכוֹת 5
דְּעוּבְדִּין דְּחוּל, היינו שלמעשה 6
האדם בא במגע עם ענייני העולם 7
הגשמי והם תופסים מקום אצלו, בכל 8
זאת **צִרְיָהּ לְהִיּוֹת נִרְגָּשׁ גַּם** 9
הָעֵנִין דְּיְחֻדָּא-עִילָאָה וצריכה 10
להיות יגיעה להגיע לידי הכרה שבעצם 11
הכול בטל במציאות. **וְעַל-יְדֵי-זֶה** 12
על ידי שכת עושים מאמץ ומתייגעים 13
להגיע ל"יחודא-עילאה" **יְהִיָּה** 14
לְעִתִּיד-לְבּוֹא החיבור 15
וְהַתְּכַלְלוֹת דְּיְחֻדָּא-תַּתְּאָה 16
וְיְחֻדָּא-עִילָאָה בְּאוֹפֵן שְׁיִהִיָּה 17
רֹאשׁ אֶחָד בְּלָבָד, שיהיה רק 18
19 "יחודא-עילאה" וגם בעולם הגשמי
20 יהיה ניכר ונרגש שבעצם הוא בטל
21 לגמרי ואין לו שום מציאות עצמאית,
22 כמבואר לעיל, **שְׁזָהִי עַל-דִּרְךָ**
23 **הָאָמּוֹר לְעִיל שֶׁגַם הַמַּסְפָּר**
24 הגדלים וההגבלות עצמו **יְהִיָּה**
25 **בְּבַחֲנִית שְׁלִמְעֵלָה מִהַמַּסְפָּר**
26 בלי גבול ומידה.
27 **(ה) וְזֶהוּ הַטַּעַם** הפנימי לכך
28 **שְׁקוּרִין פְּסוּקִים הַנִּלְ**
29 **בְּהַפְטָרָה שְׁלִפְנֵי חַג**
30 **הַשְּׁבוּעוֹת,** כנזכר לעיל בתחילת
31 המאמר שפרשת במדבר, וממילא
32 ההפטרה שלה, נקראת תמיד, בכל
33 קביעות, לפני חג השבועות, זמן מתן
34 תורה **בְּיוֹן שְׁבָהֶם** בפסוקים אלה
35 המדברים על מספרם הגדול של בני
36 ישראל ועל המהפך מ"לא עמי" ל"בני אֵל-חַי" ועל איחוד "ישראל"
37 ו"יהודה" **מוֹדְגֵשׁ כְּלָלוֹת הָעֵנִין דְּמִתֵּן-תּוֹרָה, לְהַמְשִׁיךְ אֶת**
38 **הַבְּלִי-גְבוּל (בְּלִי מַסְפָּר) לְמִטָּה (מַסְפָּר) דְּוָקָא,** וזה גם התוכן
39 של מתן תורה, להוריד ולגלות אלוקות שלמעלה מהעולם בתוך העולם
40 **שְׁזָהִי** הטעם על כך **מַה שֶׁהַתּוֹרָה נִיתְּנָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה**
41 **דְּוָקָא,** בעולם הזה הגשמי, **בְּהִיּוֹתָם בְּמַעֲמַד וּמַצָּב שְׁלִמְצִירִים**
42 **(עֲרוֹת הָאֶרֶץ) 26 יְרֻדָּתָם, וְיִצְרֵה-הָרַע יֵשׁ בְּיַנִּיכָם** 27, כמסופר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁיִהְיֶה הַכֹּל גַּם הַלֵּילָה וְהַחֲדָשִׁים יוֹם וַיַּעַר וְזֶה יִתְקַיֵּם לַעֲתִיד
- 2 לבוא, בימות המשיח.
- 3 וַעֲנֵן זֶה שֶׁל הַפִּיכָה הָאוֹר לְחוּשׁ הַלֵּילָה לַיּוֹם מוֹדֵגֶשׁ בְּחַג
- 4 הַשְּׁבוּעוֹת, פִּדּוּעַ מִנְהֵג כֹּל יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת נְעוּרִים לְהִישָׁאֵר
- 5 עֲרִים וְלֹא לִישׁוֹן בְּלֵיל חַג
- 6 הַשְּׁבוּעוֹת³², שְׁזָהוּ בְּדִי
- 7 לְהַמְשִׁיךְ מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה גַּם
- 8 מִבְּחִינַת לִילָה פִּיּוֹם יָאִיר³³
- 9 הַעֲבוּדָה שֶׁלֹּא יִשְׁנִים בְּלֵיל חַג
- 10 הַשְּׁבוּעוֹת אֲלֵא נִשְׁאָרִים עֲרִים קְשׁוּרָה
- 11 בְּכַךְ שֶׁבַח הַשְּׁבוּעוֹת מִמְּשִׁיכִים
- 12 מִלְמַעֲלָה אֶת עַנְיִן הַפִּיכָה הַחוּשׁ לְאוֹר
- 13 שֶׁכֹּאשֶׁר הִיא נִמְשַׁכֶּת אֲזִי "לֵילָה כִּיּוֹם"
- 14 יָאִיר.
- 15 וְעַל-דֶּרֶךְ שְׁמַצִּינוּ בְּנוֹגֵעַ לַיּוֹם
- 16 הַשְּׁבֻטָּה³⁴, שְׁלֹא נֶאֱמַר בּוֹ וַיְהִי
- 17 עָרֵב וַיְהִי בֹקֶר כְּמוֹ בְּשִׁשֶּׁת
- 18 יָמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁבֶכֶל אֶחָד מֵהֶם
- 19 נֶאֱמַר "וַיְהִי עָרֵב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רִאשׁוֹן
- 20 ... שֵׁנִי" וְכִי אֲבָל לִגְבִי שֶׁבֶת לֹא נִזְכָּר
- 21 הַמוֹשֵׁג "עָרֵב" וַיְהִי לְפִי שְׁיִשׁ בּוֹ
- 22 בְּכָל שֶׁבֶת וְשֶׁבֶת, גַּם עֵתָה לִפְנֵי
- 23 הַגְּאוּלָּה, יֵשׁ בְּכָל שֶׁבֶת הָאֶרֶץ
- 24 מִבְּחִינַת יוֹם שְׁכּוּלוֹ שְׁבֻטָּה³⁵,
- 25 זְמַן הַגְּאוּלָּה שֶׁבּוֹ הַחוּשׁ יִתְהַפֵּךְ לְאוֹר
- 26 וְאֵין בּוֹ הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים וְאֵין בּוֹ
- 27 חֲלוּלִין אֲלֵא כּוֹל קְדוּשָׁה וְכוּלָּה שֶׁבֶת
- 28 שְׁהוּא בְּחִינָה זוֹ בְּ"יּוֹם" הִיא גַּם עַנְיִן
- 29 יוֹם שְׁכּוּלוֹ אֶרֶץ³⁶, אִמְרוּ
- 30 חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁהָאֵלֶף הַשְּׁבִיעִי לְקִיּוֹם
- 31 הָעוֹלָם יִהְיֶה "יוֹם שְׁכּוּלוֹ אֶרֶץ"
- 32 וּמוֹסְבֵּר עַל כֵּךְ בַּתּוֹרָה הַחֲסִידוֹת
- 33 שֶׁהַכּוֹנֵה שִׁיחָה בּוֹ גִּילּוֹי אֱלוּקוֹת
- 34 מִמְּקוֹר נִעֲלָה בִּיטוּר מִבְּחִינַת "אֶרֶץ"
- 35 אֲנַפִּין "שֶׁנִּמְשָׁךְ מִלְמַעֲלָה מַעֲלָה עַד
- 36 לְמַטָּה מִטָּה שְׁגָם לְעַת עָרֵב כַּעַת
- 37 הַחוּשׁ וַיְהִי אֹרֶךְ³⁷ וְגִילּוֹי, וְכִמְאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³⁸ ל"ו שְׁעוֹת
- 38 שִׁמְשָׁה אֶתָּה הָאֶרֶץ וּבִלְלִי שֶׁבֶת הָרִאשׁוֹן לֹא שִׁקְעָה הַשֶּׁמֶשׁ, כִּנְאֻמֶּר בַּמִּדְרָשׁ
- 39 לִגְבִי הָאוֹר שֶׁבָּאָה ה' בַּתְּחִלָּת הַבְּרִיאָה: "ר' לוי בִּשְׁם רַבִּי זְעִירָא אָמַר: ל"ו
- 40 שְׁעוֹת שִׁמְשָׁה אֶתָּה הָאוֹר, שְׁנִים עֶשְׂרִי שֶׁל עָרֵב שֶׁבֶת, וּ"ב שֶׁל לֵילִי שֶׁבֶת
- 41 וּ"ב שֶׁל שֶׁבֶת, כִּיּוֹן שִׁשְׁקָעָה הַחֲמָה בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת הַתְּחִלָּה הַחוּשׁ מִמְּשִׁמַּשׁ
- 42 וּבֹא...".
- וַיְהִי גַּם מִזֶּה שֶׁדִּרְשׁוּ לְמַדּוֹ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³⁹ אֶת הַחֲיוֹב דְּשִׁלֵּשׁ
- סְעוּדוֹת בְּשִׁבְתָּ מִמָּה שְׁכָתוֹב⁴⁰ בַּתּוֹרָה בְּסִיפּוֹר יִרְדָּת הַמֶּן בַּמִּדְבָּר
- וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכַלְהוּ הַיּוֹם, כִּי שֶׁבֶת הַיּוֹם לָהּ, הַיּוֹם לֹא
- תִּמְצָאוּהוּ בְּשִׁבְתָּהּ, ג' פְּעָמִים "הַיּוֹם", וְכִיּוֹן שֶׁהַבִּיטוּי "הַיּוֹם"
- נִזְכָּר שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים הַדְּבָר מִלְמַד
- שֶׁבֶשֶׁבֶת צָרִיךְ לֵאכּוֹל שְׁלוֹשׁ סְעוּדוֹת,
- אַחַת בְּלֵיל שֶׁבֶת וּשְׁתֵּי שֶׁבֶת וְשְׁתֵּי שֶׁבֶת וְשְׁתֵּי שֶׁבֶת בְּיוֹם
- הַשֶּׁבֶת וַיְהִי שְׁגָם עַל סְעוּדָת
- הַלֵּילָה, שְׁהוּא זְמַן שֶׁל חוּשׁ נֶאֱמַר
- אֲכַלְהוּ הַיּוֹם⁴¹, וַיְהִי יוֹם
- הוּא עַנְיִן הָאוֹר, כְּמוֹ
- שְׁכָתוֹב⁴² וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לְאוֹר
- יוֹם, הָרִי שְׁגָם בְּעִנְיִן הַשֶּׁבֶת מִצִּינוּ
- שֶׁהַלֵּילָה נִהְפָּךְ לְאוֹר שְׁזָהוּ עַנְיִן
- דְּלִילָה פִּיּוֹם יָאִיר כְּמוֹ שֶׁמְבֹאֵר
- לְעִיל לִגְבִי חַג הַשְּׁבוּעוֹת וְכֵן לִגְבִי
- קִיבוּץ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲתִיד לְבֹא
- וְהַמְהַפֵּךְ שִׁיעֲבֹרוֹ מִ"לֹא עֲמִי" לִ"בִּנִי
- אֶל-חִי", וְכֵן לִגְבִי הַפִּיכָה הַחוּשׁ
- לְאוֹר עַל יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה.
- (ו) אֵף עֲדִין צָרִיךְ לְהִבָּיֵן, גַּם
- אַחֲרֵי הַבִּיאוּר שֶׁהוּא לְעִיל אִוְדוֹת
- הַקֶּשֶׁר הַמִּזִּיחַד שֶׁל תּוֹכֵן הַהַפְטָרָה הוּוֹ
- לְחַג הַשְּׁבוּעוֹת, זְמַן מִתֵּן תּוֹרָה, עֲדִיין
- יֵשׁ צוּרֵךְ בַּתּוֹסֶפֶת בִּיאוּר עַל כֵּךְ
- שֶׁהַפְטָרָה זוֹ נִאֲמַרַת דּוּקָא בַּתּוֹקֶפָה זוֹ
- שֶׁל הַשֶּׁנָּה דְּלִכְאוּרָה, הַעֲנִיין
- דְּלִילָה פִּיּוֹם יָאִיר (שְׁהוּא הַתּוֹכֵן
- הַפְּנִימִי שֶׁל גְּדוּל יוֹם יִזְרְעָאֵל,
- כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל בַּהֲרַחָה), שְׁעֲנִינוּ
- בְּעֲבוּדָה הוּא עַנְיִן הַתְּשׁוּבָה,
- שְׁעַל-יָדָה זְדוּנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ
- בְּזִכְרִית (כִּנ"ל סִפְיָ ג), שְׁגַם דְּבָרִים
- אַלֶּה קְשׁוּרִים לְהַפִּיכָה הַלֵּילָה וְהַחוּשׁ
- לַיּוֹם וְגִילּוֹי הָרִי זֶה שִׁנָּה לְשִׁבְעַת
- דְּנִחְמָתָא, שֶׁבַע הַשְּׁבוּעוֹת הַחֹל
- מִהַשֶּׁבֶת שֶׁאַחֲרֵי תִשְׁעָה בָּאָב וְעַד רֹאשׁ הַשֶּׁנָּה שֶׁבָּחָן קוֹרְאִים הַפְטָרוֹת שֶׁל
- נַחֲמָה שְׁזוּהִי הַנַּחֲמָה עַל הַגְּלוּת וְהַצִּיפְיָה לְגְּאוּלָּה הַהִכָּנָה לְחוּדֶשׁ
- תְּשָׁרִי, שְׁאֵז בִּימֵי רֹאשׁ הַשֶּׁנָּה וְיוֹם הַכִּיפּוּרִים וְעִשְׂרֵת יָמֵי תְּשׁוּבָה הוּא
- עַנְיִן הַתְּשׁוּבָה, פִּדּוּעַ⁴³ בַּתּוֹרָה הַחֲסִידוֹת שְׁעֲנִינוּ שֶׁל חוּדֶשׁ
- תְּשָׁרִי הוּא עֲבוּדָת פְּעִלֵי תְּשׁוּבָה - מְלִמְטָה לְמַעֲלָה, עֵיקֶר
- עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה הִיא כֹּאשֶׁר הָאָדָם מִצַּד עֲצָמוֹ מִתְּעוֹרֵר לְחוֹזֵר וּלְהַתְקַרֵּב

(32) שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד ס"ג. (33) לקו"ת שם ח, א. (34) ראה אוה"ת שם ע' סה. (35) תמיד בסופה. (36) ראה קידושין לט, ב. חולין קמב, א. תו"א תולדות יח, ד. (37) זכרי' יד, ז. (38) ב"ר פי"א, ב. (39) שבת קיז, סע"ב. (40) בשלח טז, כה. (41) ראה אוה"ת בשלח ע' תרד. (42) בראשית א, ה. (43) ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שס. תרנ"ב ס"ע ג.

ביאור בדרך אפשר

1	לאלוקות וההתקרבות היא בדרך מלמעלה למטה מה־שְׁאִין־כֶּן חוֹדֵשׁ	
2	נִסְן־שְׁעָנִינוּ הוּא עֲבוֹדַת הַצְדִּיקִים - מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, כִּפִּי	
3	שהיה ביציאת מצרים בחודש ניסן שעיקר ההתקרבות בין הקדוש־ברוך־הוא	
4	ובני ישראל הייתה מלמעלה, עליידי שהקדוש־ברוך־הוא גילה עליהם וגאלם	
5	וכמבואר בחסידות שלכן חודש תשרי	
6	שענינו עבודת ה' ב"אתערותא	1
7	דלתתא", בהתאם לגדרי האדם, הוא	2
8	החודש שבו נברא העולם ומסמל את	3
9	הנהגת העולם עליידי הקדוש־ברוך־	4
10	הוא בדרך הטבע, וחודש ניסן שענינו	5
11	עבודת ה' בדרך "אתערותא דלעילא",	6
12	שלא לפי הגדרים של האדם והעולם,	7
13	הוא החודש שבו הייתה הגאולה	8
14	ממצרים ובו עתידין להיגאל והוא	9
15	מסמל את הנהגת העולם עליידי	10
16	הקדוש־ברוך־הוא בניסים שלמעלה	11
17	מהטבע וְכִיּוֹן שְׁחַג הַשְּׁבוּעוֹת	12
18	בשונה מכל שאר המועדים שהתאריך	13
19	שלהם מפורש בתורה כמו חג הסוכות	14
20	בט"ו בתשרי, חג הפסח בט"ו בניסן	15
21	וכר' אֵין לוֹ יוֹם קְבוּעַ בַּחוּדֵשׁ,	16
22	אֲלֹא קְבִיעוּתוֹ הִיא בַּיּוֹם	17
23	הַחֲמִישִׁים לְסִפְרֵת הָעוֹמֵר	18
24	שְׁמִמְחֵתָהּ הַפֶּסַח, שמתחילה	19
25	בט"ו בניסן, למחרת היום הראשון של	20
26	חג הפסח ונמשכת שבעה שבועות,	21
27	ארבעים ותשעה ימים שבסימנם חל חג	22
28	השבועות הַרִי זֶה חג השבועות	23
29	והתוכן הפנימי שלו שְׁחַג לַחוּדֵשׁ	24
30	נִסְן־שְׁעָנִינוּ הוּא עֲבוֹדַת	25
31	הַצְדִּיקִים, וְלֹא עֲבוֹדַת בְּעָלֵי	26
32	תְּשׁוּבָה שהיא בתקופת "שבע	27
33	דנחמא" בתור הכנה לחודש תשרי,	28
34	ואם כן נשאלת השאלה למה נקבעו פסוקים אלה שמדברים על הפיכת חושך	29
35	לאור, עבודת התשובה, דווקא בסמיכות לחג השבועות הבא בהמשך לחג	30
36	הפסח וחודש ניסן.?	31
37	אֲךְ הָעֲנִין הוּא, שְׁכַלְלוֹת עֲנִין הַתְּשׁוּבָה שעיקרו אמנם בחודש	32
38	תשרי יִשְׁנוּ באופן כללי גַּם בַּחוּדֵשׁ נִסְן, וּבַהֲקִדִּים מֶה שְׁנִתְבָּאָר	33
39	לְעִיל בְּמֵאמְרֵי חַג הַפֶּסַח 44 של שנה זו, תשכ"ו, מֵמֵאמָר ה'צִמְח	34
40	צִדִּק' 45, שבחודש ניסן שנה זו, תשכ"ו, מלאו מאה שנה להסתלקותו ב"ג	35
41	ניסן תרכ"ו בְּעֲנִין התוכן הפנימי של האמירה בליל הסדר הֵא לַחֲמָא	36
42	עֲנִיא דִּי אֲכָלוּ אֲבִהֲתָנָא בֶּאֱרָעָא דְּמִצְרַיִם 46, זה (המצה) לחם	37
43	העוני שאכלו אבותינו בארץ מצרים שְׁעָנִין לַחֵם עוֹנִי 47 (שבוזה	38

(44) ד"ה והניף דאחרון של פסח פ"ח ואילך (סה"מ תשכ"ו ע' קצא ואילך). וש"נ. 45) אוה"ת דרושים לפסח ע' תנח ואילך.
 (46) הגדה של פסח. 47) פ' ראה טז, ג. 48) רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ה ה"כ. פ"ו ה"ה. שו"ע ודאד"ו או"ח סת"ס ס"א.
 (49) בשלח יד, ה. 50) ספ"א. 51) סוף מסכת פסחים. 52) סוטה יד, א. וראה לקו"ת אמור לה, ד. לו, א. 53) ח"ג צז, סע"א

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

של הפיכת הרע לטוב, אבל ב"אתכפאי" יש יתרון מיוחד שהיא באה מתוך
 ריחוק שדווקא הוא גורם תחושה של צמאון לאלוקות ביתר שאת. וּמְזָה
 מוֹכֵן שְׁגֵם בְּחוֹדֶשׁ נִסָּן הַחוֹדֶשׁ שֶׁל יציאת מצרים (ולא רק בחודש
 תשרי שבא אחרי "שבע דנחמא", כאמור לעיל) יִשְׁנוּ עֲנָן הַתְּשׁוּבָה,
 ולכן ראוי ונכון לקרוא הפטרה זו
 שמדברת על עניין התשובה בסמיכות
 לחג השבועות שבא בהמשך לחודש
 ניסן אֶלָּא שאכן יש הבדל בין עניין
 התשובה כפי שהוא בחודש תשרי
 לעניינו כפי שהוא בחודש ניסן, שְׁזָהוּ
 עבודת התשובה של חודש ניסן עֲנָן
 הַתְּשׁוּבָה כְּפִי שְׁשִׁיף אֶצֶל
 צִדִּיקִים, וְעַל-דֶּרֶךְ הַמֶּאֱמָרָה
 בוורה שְׁמִשִּׁים אֶתָּא לְאַתְבָּא
 צִדִּיקָא בְּתִיּוֹבְתָא⁵⁷ בא לחזור
 את הצדיקים בתשובה, כי בזמן הזה
 צדיקים אינם עומדים במקום שבעלי
 תשובה עומדים, כי מי שהיה רחוק ונתקרב וזכה להתקרבות גדולה במיוחד,
 ולעיתיד לבוא, בימות המשיח, גם הצדיקים יזכו למעלת התשובה [כפי שצוין
 בהערה כאן, סיום המאמר חסר].

הַשְּׁעוּרִים דְּוָקָא⁵², מֵאֲכָל בְּהִמָּה⁵³, כדברי חכמינו ז"ל - היא
 עשתה מעשה בהמה, קרבנה ממאכל בהמה וְהִינוּ, לְפִי שְׁפִיציָא
 מְצִיִּים הָיָה רַק הָעֲנָן דְּאַתְכַּפֵּיָא, כאמור שהרע עדיין היה בתקפו
 רק שלפי שעה התגברו עליו וְלָכֵן הוֹצֵרָה לְהִיּוֹת לְאַתְרֵי-זָה לאחר
 היציאה ממצרים בדרך של "כי ברח
 העם" הָעֲנָן דְּסִפִּירַת הָעוֹמֵר, 1
 כְּדִיתָא כְּמוֹבָא בְּזָהָר⁵⁴ שְׁזָהוּ 2
 התוכן הפנימי של ספירת הימים
 כהכנה למתן תורה בתור תהליך של
 בירור וזיכוך הוא עַל-דֶּרֶךְ מָה 3
 שְׁכָתוֹב⁵⁵ לגבי טהרת אשה נידה 4
 וְסִפִּרָה לָהּ גו' שהוא תהליך של 5
 הודרכות וטהרה, וגם ספירת העומר 6
 שמתחילה למחרת היציאה ממצרים 7
 בדרך של "אתכפאי" היא כְּדִי 8
 לִפְעוֹל בִּירוֹר וְהַתְּהַפְּכוֹת 9
 הַמִּדּוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁל אֲתֵהֶפְכָּא 10
 שלמעלה מ"אתכפאי", כאמור. וְהָרִי כָּלְלוֹת הָעֲנָן דְּאַתְכַּפֵּיָא 11
 שְׁהִיָּה בִּיצִיָּא מְצִיִּים הוּא עַל-דֶּרֶךְ עֲנָן הַתְּשׁוּבָה⁵⁶ שאף 12
 היא יציאה מהרע אל הטוב וכמבואר בחסידות שאמנם ב"אתהפכא" יש יתרון 13

ואילך. נתבאר בד"ה וספרתם תר"ל; תרנ"ב. (54 מצורע טו, כח. 55) ראה ד"ה דבר גו' קדושים תשכ"א (תורת מנחם —
 ספר המאמרים אייר ע' רנז). לקו"ש ח"ד ע' 1302. (56) ראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב.
 (57) חסר סיום המאמר (המו"ל).

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' ב

בֶּן אֲנִינְנוֹם, אם הכוונה למי שרוח באשכיו, הָאִי 'רוּחַ אֲשֶׁךְ'
 מִיִּבְעִי לִיָּה לְקוֹרָאוּ. ולכן תִּנֵּי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲנִינְנוֹס, שהכוונה
 לְמִי שְׁמִרְאֵי חֲשׁוֹכִין, וְקִסְכָּר רַבִּי חֲנִינָא, גּוֹרְעִין וּמוֹסִיפִין
 וְדוֹרְשִׁין – מחסרים אות ח' מ'מרוח', ואות א' מ'אשך', ומוסיפים
 את האות ח' במקום האות אלף שנחסרה מתיבת 'אשך', ואת
 האות א' מוסיפים במקום האות ח' שנחסרה מתיבת 'מרוח'
 (ומניחים אותה לאחר ה'ר') ונמצא שיש לקרוא 'מראו חשך',
 והכוונה שמראהו של הכהן שחור.
 הגמרא מקשה על שיטת רבי חנינא בן אנטיגנוס, ש'מרוח אשך'
 היינו מי שמראהו שחור: הלא תִּינֵנו מוֹם הַפִּיִּשׁ' הנשנה במשנה
 להלן (מנח), ומשמע שהוא מום אחר ממום 'מרוח אשך'. מתרצת
 הגמרא: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲנִינְנוֹם לֹא תִנֵּי פִיִּשִׁי – לא שנה מום
 נפרד של כושי.

משנה

המשנה מפרטת את המומים המצויים בידיו ורגליו של אדם: כהן
 הַמְּקִיֵּשׁ בְּקִרְסוֹלָיו – שברכיו עקמות כלפי חוץ וקרסוליו כלפי
 פנים, עד שקרסוליו פוגעים ונוקשים זה בזה בעת הליכתו, וְכֵן
 הַמְּקִיֵּשׁ בְּאַרְבָּעוֹתָיו – שרגליו עקמות כלפי חוץ ומרוחקות זו
 מזו, ונמצא שברכיו למעלה סמוכות זו לזו, עד שהם פוגעות
 ונוקשות זו בזו בעת הליכתו.

משנה

נאמר בתורה, בין המומים הפוסלים בכהנים (ויקרא כא ב) 'מרוח
 אשך', המשנה מביאה מחלוקת במהות מום זה: כהן שאין לו
 שתי בִּיצִים בשתי כיסים, אלא שתיקן בכיס אחד, או שיש לו
 שתי כיסים, אך אין לו אֶלָּא בִּיצָה אחת באחת מהכיסים, תִּרִי
 זֶה בֶּעַל מוֹם 'מְרוּחַ אֲשֶׁךְ' הָאֵמֹר בְּתוֹרָה. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר,
 'מרוח אשך' הוא בֶּל שְׁנִימוֹחוּ אֲשֶׁכְּיוּ – שביציו נמוחו. רַבִּי
 עֲקִיבָא אוֹמֵר, מוֹם 'מרוח אשך' האמור בתורה, הוא בֶּל שְׁרוּחַ
 בְּאֲשֶׁכְּיוּ – שביציו נפוחות ומלאות רוח. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲנִינְנוֹם
 אוֹמֵר, 'מרוח אשך' אינו מום בביצים, אלא בֶּל שְׁמִרְאֵי חֲשׁוֹכִין
 – מי שמראהו שחור, והיינו שהכהן עצמו שחור ככושי.

גמרא

הגמרא מבארת טעמו של כל תנא, מדוע נחלק על התנא
 שהוזכר לפניו במשנה: רבי ישמעאל חלק על תנא קמא, משום
 דְּקִשְׁיָא לִיָּה לְרַבִּי יִשְׁמַעֵאל אם הכוונה למי שחסרו ביציו, הָא
 'חֶסֶר אֲשֶׁךְ', מִיִּבְעִי לִיָּה – היה צריך לקרוא. ולכן תִּנֵּי – שנה
 רבי ישמעאל, שהכוונה למי שְׁנִמְרָחוּ אֲשֶׁכְּיוּ. רבי עקיבא חלק
 על רבי ישמעאל, משום דְּקִשְׁיָא לִיָּה לְרַבִּי עֲקִיבָא, אם הכוונה
 למי שנמרחו אשכיו, הָאִי 'מְמָרוּחַ אֲשֶׁךְ' מִיִּבְעִי לִיָּה לקרוא.
 ולכן תִּנֵּי רַבִּי עֲקִיבָא, שהכוונה למי שְׁהָרוּחַ בְּאֲשֶׁכְּיוּ. רבי חנינא
 בן אנטיגנוס חלק על רבי עקיבא, משום דְּקִשְׁיָא לִיָּה לְרַבִּי חֲנִינָא

בס"ד. שיחת ש"פ במדבר, ערב חג השבועות, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת הפרשה (שהיא גם התחלת ספר רביעי), מעתיק רש"י את התיבות: "וידבר (ומדלג התיבות
 'ה' אל משה" במדבר סיני (ומדלג התיבות "באוהל מועד") באחד לחודש", ומפרש: "מתוך חבתן לפניו
 מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים, וכשבא להשרות
 שכינתו עליהם מנאם. באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאם", והיינו, שהמנין שבפרשה זו,
 "באחד לחודש השני", אחד באייר, היה בקשר להשראת השכינה על-ידי המשכן (עליו נאמר: "ועשו לי
 מקדש ושכנתי בתוכם"), שהוקם זה עתה - באחד בניסן.

וצריך להבין:

(א) כיון שרש"י בא לבאר טעם מנין בני ישראל בפרשתנו, היה לו להעתיק רק התיבות "וידבר וגו'"
 שבהתחלת הפרשה, ולמה מעתיק גם את התיבות "במדבר סיני באחד לחודש" - ? ובפרט שמדלג התיבות
 שבינתיים (כנ"ל), שבזה מודגש יותר הדיוק שבהעתקת תיבות אלו דוקא.

(ב) מה שכתב רש"י בנוגע למנין כשנפלו בעגל, שטעם המנין הוא "לידע מנין הנותרים", הרי זה
 בסתירה לכאורה למה שכתב בתחלת פירושו, שהמנין הוא "מתוך חבתן". וממה נפשך: אם יש צורך
 בטעם נוסף מלבד "מתוך חבתן" - היה צריך רש"י לפרש טעם המנין "כשיצאו ממצרים"; ואם בנוגע
 למנין "כשיצאו ממצרים" מספיק הטעם ד"מתוך חבתן" - למה בנוגע למנין "כשנפלו בעגל" צריך
 להוסיף שטעם המנין הוא "לידע מנין הנותרים"?

(ג) קלאץ-קשיא: מנא-ליה לרש"י שהמנין הנ"ל (אודותיו מסופר בפרשת תשא²) היה "לידע מנין
 הנותרים" - הרי מנין זה היה לאחר יום הכיפורים³, ואילו מה שנפלו בעגל היה ב"ז בתמוז, ואם נאמר
 שהמנין הוא "לידע מנין הנותרים", היה צריך למנותם מיד, ולא אחרי שמונים יום - ב' פעמים ארבעים
 יום! ובפשטות אפשר לומר שהמנין שלאחר יום הכפורים לא היה קשור עם חטא העגל, אלא עם התחלת
 נדבת המשכן - "שנתנו כל אחד ואחד מחצית השקל .. ומהם נעשו האדנים"⁴. ומהו הכרחו של רש"י
 לפרש שמנין זה קשור עם חטא העגל - "לידע מנין הנותרים"?

[ומה שכתוב בירושלמי⁵ בפירוש הכתוב "כל העובר על הפקודים", שהיה זה כפרה על חטא העגל
 - הרי זה על דרך הדרוש, ואינו שייך לפשוטו של מקרא, ומה גם שלפירוש הירושלמי שזהו ענין של
 כפרה, אין זה שייך לטעם המנין "מתוך חבתן"].

(ד) מהו דיוק הלשון "כשנפלו בעגל", ולא "כשחטאו בעגל", "אחר מעשה העגל"³, וכיצא בזה?

(ה) מהו דיוק הלשון "לידע מנין הנותרים" - לשון שמורה על היותו דבר טפל, כמו בקרבן, שה"נותר"
 הוא החלק הטפל שנשאר לאחר הקרבת הקרבן ואכילתו, ואילו בנדון דידן, הרי הנופלים בעגל היו
 "כשלשת אלפי איש"⁷, ומלבדם היו שש מאות אלף מישראל, כך, שבכמות היה מספרם הרבה יותר מאלו
 שנפלו בעגל, וגם באיכות, הרי אלו שלא חטאו ולא מתו, היו במדריגה נעלית יותר מאלו שנפלו בעגל.
 ואם כן, איך אפשר לקרותם בשם "הנותרים"?

(ו) מהי אריכות הלשון בפירוש רש"י, שלאחר שמפרש סיבת המנין שבפרשתנו, "כשבא להשרות
 שכינתו עליהם מנאם", מוסיף כמו ענין חדש: "באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאם" (ולא

(5) שקלים פ"ב ה"ג.

(6) שם, יד.

(7) שם לב, כח.

(1) תרומה כה, ח.

(2) ל, יב ואילך.

(3) פרש"י שם, טז.

(4) פרש"י שם, טו.

- 1 כחלק מהפיסקא הקודמת, כמו: כשבא להשרות שכינתו במשכן שהוקם באחד בניסן, מנאם באחד באייר,
2 וכיוצא בזה), וכמדובר כמה פעמים אודות גודל הדיוק בפירוש רש"י בכל תיבה, ומודגש ביותר בנדון
3 דידן, שמוסיף פיסקא שלימה כמו ענין חדש.
- 4 ב. ויובן בהקדם הביאור בדברי רש"י "מתוך חבתן לפניו מונה אותם כל שעה" - כמדובר פעם⁸
5 שלכאורה אינו מובן: לאחר ג' מנינים הנ"ל - לא נימנו בני ישראל עד שנת הארבעים (בפרשת פינחס⁹),
6 ובמשך כל הדורות נימנו בני ישראל ט' פעמים בלבד¹⁰ (כדאיתא במדרש¹¹), ומהו הפירוש ש"מונה אותם
7 כל שעה"?
- 8 ועל-כן צריך לומר, ש"חבתן לפניו" היא אמנם ענין תמידי, אבל המנין בפועל הוא "כל שעה" מיוחדת
9 שבה נעשה שינוי עיקרי בהדגשת "חבתן" של בני ישראל.
- 10 וזהו שמוסיף רש"י ומפרט הזמנים המיוחדים שבהם נימנו בני ישראל - לא בתור ספר דברי הימים
11 (שאין זה ענינו של פירוש רש"י), אלא כדי להדגיש את השינוי העיקרי שנעשה אז אצל בני ישראל:
- 12 "כשיצאו ממצרים מנאן" - כיון שביציאת מצרים נעשה שינוי עיקרי אצל בני ישראל, שהרי קודם
13 יציאת מצרים היו בני ישראל עבדי פרעה, ועל ידי יציאת מצרים נעשו עבדי ה' - במתן-תורה [שזהו
14 הגמר והתכלית דיציאת מצרים, כמו שכתוב¹² "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר
15 הזה", ומזה מובן גם לאידך גיסא, שיציאת מצרים היתה התחלת הענין דמתן-תורה, וכמובן גם מדברי
16 הגמרא במסכת יבמות¹³, שהגירות של בני ישראל התחילה על-ידי המילה כשיצאו ממצרים, ונסתיימה
17 בהזאה וטבילה בהר סיני¹⁴, כמו שכתוב¹⁴ "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים",
18 "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי".
- 19 ועל-דרך-זה "כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאם" - שגם אז נעשה שינוי עיקרי אצל בני ישראל,
20 כמבואר בארוכה במאמר ההילולא¹⁵ בפירוש מאמר רז"ל¹⁶ "באתי לגני .. לגנוני למקום שהיה עיקרי
21 בתחלה דעיקר שכינה בתחתונים היתה, ועל-ידי חטא עץ הדעת נסתלקה השכינה וכו'", ומאז לא היתה
22 שכינה בתחתונים אלא באופן של חיצוניות ומקיף, ורק על-ידי הקמת המשכן נעשה הענין ד"ושכנתי
23 בתוכם"¹⁷.
- 24 ג. ובנוגע למנין שבפרשת תשא:
- 25 אין לומר שגם מנין זה קשור עם המשכן, לפי שאז היתה התחלת נדבת המשכן (כנ"ל סעיף א) -
26 דכיון שהמנין שבפרשתנו קשור עם המשכן, היינו, שמנין זה הוא בגלל השינוי העיקרי שנעשה אצל בני
27 ישראל על-ידי הקמת המשכן, אין מקום לומר שגם המנין שלפני-זה קשור עם המשכן¹⁷.
- 28 ומה גם שמסתבר לומר שמנין שבא בגלל שינוי עיקרי אצל בני ישראל צריך להיות לאחר השינוי,
29 כמו ביציאת מצרים, שבתחילה יצאו ממצרים, ככל פרטי המאורעות החל מ"ויהי בחצי הלילה וגו'"¹⁸,
30 באופן של חפזון כו', ורק לאחר-יזה נזכר המנין - "כשש מאות אלף רגלי הגברים"¹⁹. ולכן, לא מסתבר
31 לומר שהמנין שבפרשת תשא שהיה לאחר יום הכפורים קשור עם התחלת נדבת המשכן לצורך הקמתו
32 באחד בניסן.

(8) שיחת ש"פ במדבר, עחה"ש דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם - התוועדות ח"מ בתחילתו). וש"נ.

(9) כו, ב ואילך.

(10) כולל גם המנינים שהיו בימי שואל ובימי דוד, אף שלכאורה אינם שייכים להמנין ד"מתוך חבתן לפניו", שהרי לא מנו את כל בני, אלא רק את היוצאים לצבא.

(11) תנחומא תשא ט. במדבר"ר פרשתנו פ"ב, יא. וש"נ.

(12) שמות ג, יב ובפרש"י.

(13) מו, א.ב.

(14) יתרו כ, ב ובפרש"י.

(15) סה"מ תש"י ע' 111 ואילך.

(16) שהש"ר רפה.

(17) ראה לקו"ש ח"ח ע' 2 בשוה"ג הג' להערה 9.

(18) בא יב, כט.

(19) שם, לו.

ועל-כן צריך לומר, שהמנין דפרשת תשא קשור עם היותו "אחר מעשה העגל"; אך אינו מובן: איזה שינוי עיקרי למעליותא (כמו "כשיצאו ממצרים") נעשה אצל בני ישראל "אחר מעשה העגל", שבגלל זה יהיה צורך למנותם "מתוך חבתן" - דלכאורה אדרבה, מעשה העגל הוא היפך חבתן?!

ד. ועל זה מבאר רש"י, ש"מנאן לידע מנין הנותרים":

ובהקדים פירוש רש"י על הפסוק²⁰ "וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בני הנותרים" - דלכאורה אינו מובן: למה נקראים אלעזר ואיתמר בשם "נותרים", שמורה על דבר טפל (כנ"ל), הרי מצד הכמות, שוים הם לנדב ואביהוא, ומצד האיות, יש מקום לומר שיש בהם מעלה יתירה מנדב ואביהוא שהקריבו אש זרה כו' - "הנותרים", מן המיתה, מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל, הוא שנאמר²¹ ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו, ואין השמדה אלא כילוי בניו... ותפלתו של משה בטלה מחצה כו',²² והיינו, שנקראים בשם "נותרים" בגלל "שאף עליהם נקנסה מיתה", ומה שנשארו בחיים הרי זה דבר פלא.

ועל-פי-זה יש לבאר גם דיוק לשון רש"י "מנאן לידע מנין הנותרים" - הנותרים מן המיתה, כי בגלל חטא העגל נגזרה גזירה על כל בני ישראל, כמו שכתוב²³ "ויהי אפי בהם ואכלם" (ורק על משה לבדו נאמר "ואעשה אותך לגוי גדול"²⁴), ומה שנשארו בחיים הרי זה דבר פלא, ולכן נקראים בשם "נותרים".

ומזה מובן השינוי העיקרי למעליותא שנעשה אצל "הנותרים", שלכן מנאן "מתוך חבתן":

איתא בגמרא במסכת מגילה²⁵ בנוגע לנס פורים: "ומה מעבדות לחירות (ביציאת מצרים)... ממיתה לחיים לא כל-שכן".

ועל-דרך-זה בנדון דידן: אם "כשיצאו ממצרים מנאן" בגלל השינוי העיקרי שנעשה בהם בצאתם מעבדות לחירות (אף שמצב העבדות במצרים היה על-פי תורה, כמו שכתוב²⁶ "ועבדום גו'") - על-אחת-כמה-וכמה ש"מנאן לידע מנין הנותרים" (מן המיתה), בגלל השינוי הכי עיקרי שנעשה בהם, שלמרות שנגזרה עליהם גזירה, נשארו בחיים.

וזהו גם הדיוק בלשון רש"י "כשנפלו בעגל מנאן כו'", ולא כשחטאו בעגל וכיוצא בזה:

הזכרת ענין העגל היא (לא כדי להודיע באיזה פרק זמן היה המנין, אלא) כדי להדגיש את הצורך במניין בגלל השינוי העיקרי למעליותא שנעשה אצל בני ישראל.

ולכן כותב רש"י (לא "כשחטאו בעגל", אלא) "כשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים" - דכיון שהיה ענין של מיתה, "נפלו בעגל", כמו שכתוב²⁷ "ויפול מן העם גו' כשלת אלפי איש", והיינו, שכבר התחילה בפועל הגזירה שנגזרה על בני ישראל,

- ובפרט על פי הידוע שהתחלת הפעולה בגשמיות פועלת תוקף בכללות הענין, כמבואר בדרשות הר"ן²⁸ בנוגע לענין הנבואה, שלכן נצטוו הנביא לעשות איזו פעולה גשמית בשייכות להנבואה כו' - הרי מובן גודל החידוש והשינוי אצל כל בני ישראל, שלמרות שגם עליהם נגזרה הגזירה, אף-על-פי-כן נשארו בחיים, ולכן "מנאן לידע מנין הנותרים".

אמנם, אימתי נתברר שהם "נותרים" מן המיתה (שלא ימותו כמו אלו שנפלו בעגל) - ביום הכיפורים, לאחר ארבעים יום האחרונים שהיו "כימים הראשונים"²⁹, "מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון"²⁷, שאז "נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי כדברך"²⁸. ולכן לא נימנו מיד לאחר שנפלו בעגל, אלא רק לאחר יום הכיפורים²⁹.

לך לך שם.

(26) עקב יו"ד, יו"ד.

(27) פרש"י שם ט, יח.

(28) פרש"י תשא לג, יא.

(29) ראה גם לקו"ש שם הערה 9.

(20) שמיני יו"ד, יב.

(21) עקב ט, כ.

(22) תשא לב, יו"ד.

(23) יד, א (ובפרש"י).

(24) לך לך טו, יג.

(25) דרוש ב. וראה רמב"ן לך לך יב, ו. לבוש על הרקאנטי

- 1 ה. ובהקדמה לפירושו שסיבת המנין שבפרשתנו היא "מתוך חבתן לפניו .. כשבא להשרות שכינתו עליהם" - מוסיף רש"י ומעתיק גם את התיבות "במדבר סיני באחד לחודש":
- 2 לכאורה היה אפשר לומר שסיבת המנין היא בגלל שינוי המקום והזמן כו'. וענין זה בא רש"י לשלול על-ידי-זה שמעתיק את התיבות "במדבר סיני באחד לחודש":
- 3 יודע אני - אומר רש"י - שבפסוק נאמר "במדבר סיני", שמורה על שינוי המקום, שמקודם לכן היו בהר סיני, ועתה היו במדבר סיני, וכן נאמר "באחד לחודש", שמורה על שינוי הזמן,
- 4 [ולכן לא הוצרך רש"י להעתיק גם תיבת "השני" ("באחד לחודש השני"), כי התיבות "באחד לחודש" כשלעצמן, עוד לפני שיוודעים באיזה חודש המדובר, מורים כבר על שינוי הזמן],
- 5 ואף-על-פי-כן, סבורני, שטעם המנין אינו בגלל שינוי המקום והזמן, כיון שאין זה שינוי עיקרי אצל בני ישראל (כמו השינוי דיציאת מצרים) שבגללו יש צורך במנין חדש, אלא טעם המנין הוא בגלל ש"בא להשרות שכינתו עליהם".
- 6 ו. אמנם, על-פי האמור שכוונת רש"י בהעתקת התיבות "באחד לחודש" היא לשלול את הקא סלקא דעתך שטעם המנין הוא בגלל שינוי הזמן - היה לו להעתיק גם את התיבות "בשנה השנית", שבהם מודגש שינוי הזמן עוד יותר, לא רק חודש אחר, אלא גם שנה אחרת?
- 7 והביאור בזה - על-פי פירושו רש"י בפרשת תשא (וכאן רואים איך שפירושי רש"י קשורים ושייכים זה לזה):
- 8 בנוגע לשני המנינים, המנין שבפרשת תשא, והמנין שבפרשתנו - שואל רש"י³³: "וא"ת וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוים, ו' מאות אלף וג' אלפים וה' מאות ונ' .. והלא בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני י"ט שנה שלא נמנו ובשניה נעשו בני כ'. תשובה לדבר, אצל שנות אנשים בשנה אחת נמנו, אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, לפי שליציאת מצרים מונין מניסן ..
- 9 ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשניה, שנתחדשה שנה באחד בניסן, אבל שנות האנשים מנויין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמצאו שני המנינים בשנה אחת, המנין הראשון היה בתשרי, לאחר יום הכפורים .. והשני באחד באייר".
- 10 וכיון ששינוי הזמן ד"שנה השנית" (לפי המנין מניסן, "לצאתם מארץ מצרים") אינו פועל שינוי במנין בני ישראל (למנין שנות עולם המתחילין מתשרי), שזוהי עדיין שנה אחת - לכן לא העתיק רש"י את התיבות "בשנה השנית", כיון שאין בהם כדי להדגיש שינוי בזמן שבגללו יהיה צורך במנין נוסף.
- 11 ז. אך עדיין צריך להבין:
- 12 כיון שטעם המנין שבפרשתנו הוא "מתוך חבתן .. כשבא להשרות שכינתו עליהם" - למה לא היה המנין מיד לאחר הקמת המשכן בראש חודש ניסן (על-כל-פנים למחרתו, אם לא היתה אפשרות שיהיה בו ביום³⁰)?
- 13 ועל זה מוסיף רש"י, "באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם"³¹:
- 14 בנוגע להקמת המשכן באחד בניסן, פירש רש"י (בפסוק³² "ויהי ביום השמיני") ש"נטל עשר עטרות", והרי אחד מהם הוא - היותו "באחד לחודש"³³.
- 15 וכיון שהמנין שבפרשתנו קשור עם הקמת המשכן ("כשבא להשרות שכינתו עליהם") - רצה הקב"ה שגם הוא יהיה "באחד לחודש", שהוא יום זכאי (כמאמר רז"ל³⁴ "מגלגלין זכות ליום זכאי"), ולכן מנאם "באחד לחודש השני" (כיון שלא היתה אפשרות למנותם ביום הקמת המשכן³⁰) - דוגמא קצת על-כל-פנים ליום הקמת המשכן.

* * *

(33) פקודי מ, ב. יז.
(34) תענית כט, א. וש"נ.

(30) ראה לקו"ש שם הערה 10.
(31) ראה לקו"ש שם הערה 11.
(32) ר"פ שמיני.

ח. ויש להוסיף ולבאר ההוראה מכללות ענין המנין:

בענין המנין נכללו כל בני ישראל, כולל גם אלו שהענין דיציאת מצרים ("כשיצאו ממצרים מנאן") לא היה בשלימות אצלם, ולדוגמא: אלו שאמרו "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם"³⁵, וכן המוכר עצמו, כמובא בפירושו רש"י בפרשת משפטים³⁶: "אוזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים.. דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו כו".

וטעם הדבר - לפי שענין המנין קשור עם עצם הנשמה, שהיא בשוה אצל כל בני ישראל, מבלי הבט על מעמדם ומצבם בפועל ובגלוי³⁷.

ט. ומזה יכול כל אחד מישראל ללמוד הוראה בנוגע לעבודתו - ולדוגמא:

בנוגע לעבודת התפילה, שצריכה לפעול שינוי כו' - ישנו מי שטוען שאינו מרגיש שום שינוי בין קודם התפילה ולאחר התפילה, ואם כן, מה רוצים ממנו?...

אומרים לו שקודם התפילה אסור לו לאכול שום דבר, להיותו במעמד ומצב ד"נשמה באפו"³⁸, ורק לאחר התפילה יוכל לאכול (ועד שאפשר שתהיה מצוה באכילתו) ולברר את המאכל כו'; וכן אסור לעסוק במסחר קודם התפילה, מה-שאיין-כן לאחר התפילה - הרי אדרבה: "הנהג בהן מנהג דרך ארץ" (כדברי ר' ישמעאל, אשר "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן")³⁹, ובאופן ש"בכל דרכיך דעהו"⁴⁰. אבל, הוא טוען שאינו מרגיש שום שינוי בין קודם התפילה ולאחר התפילה!

ומוסיף לטעון:

נוסח התפילה הוא בכל יום בשוה (כולל גם שבתות וימים טובים) - ג' ראשונות וג' אחרונות כו'; בנוסח זה התפלל גם אביו וזקנו ואבי זקנו כו', ועד שקרוב לשלשת אלפים שנה - מאז שאנשי כנסת הגדולה תיקנו את נוסח התפילה - מתפללים בכל יום באותו נוסח.

ואם כן, איך יתכן - טוען הוא - שיורגש אצלו שינוי על-ידי התפילה, בה בשעה שזהו ענין התלוי בעיקר ברגש הלב, והרי רגש הלב אינו בכל יום בשוה. - היום הוא רוצה להשתפך ("אויסגיסן זיך") בתפילה מעומק לבו, ולבטא זאת בנוסח שלו... ומה גם שמן התורה יכולים לצאת ידי חובת מצות התפילה באיזה נוסח שיהיה, אפילו בתיבה אחת, ובלבד שיהיה זה מעומק הלב ("עבודה שבלב")⁴¹.

בשלמא בימות החול - ממשיך לטעון - יכול להתפלל תפלת נדבה, שאז צריך לחדש איזה דבר בתפלתו⁴²; מה-שאיין-כן בשבת, "שבת להוי"⁴³ - שדוקא אז עסוק הוא בעבודה ה' במשך כל היום (עד שאין לו זמן להוסיף משלו) - שאז אין מתפללין תפלת נדבה⁴², אינו יכול לעשות זאת!

והמענה על זה - שכל מה שטוען אודות מה שנרגש ומתקבל ("ווי עס לייגט זיך") אצלו, הרי זה רק בנוגע לענינים של הבנה והשגה כו', מה-שאיין-כן כאשר מדובר אודות ענין הקשור עם עצם הנשמה, כמו ענין התפילה, הרי זה באופן שלמעלה מהזמן ולמעלה משינויים כו'⁴⁴.

י. והוראה נוספת - בנוגע לאורחים שהגיעו לכאן:

אמרו רז"ל⁴⁵ שהדרך גורמת לשלשה דברים כו' ממעטת את השם, שזהו ענין הביטול.

אבל ישנו מי שטוען, שלמרות שהיה בדרך כו', אינו מרגיש את ענין הביטול; ואדרבה: הוא יושב בכותל המזרחי, ומכבדים אותו לעלות לתורה ל"ששי", ובודאי שלא נרגש אצלו ענין הביטול באופן

(35) בהעלותך יא, ה.

(36) כא, ו.

(37) ראה גם לקו"ש שם ע' 3 ואילך. שיחת ש"פ במדבר

שבהערה 8. תורת מנחם - התועודיות חמ"ב ע' 288. וש"נ.

(38) ישע"י ב, כב. וראה ברכות י"ד, ב, יד, א.

(39) שם לה, ב.

(40) משלי ג, ו. וראה שם סג, א.

(41) ראה רמב"ם ריש הל' תפלה.

(42) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסק"ז. וש"נ.

(43) יתרו כ, יו"ד. ועוד.

(44) חסר קצת (המו"ל).

(45) ב"ר פל"ט, יא. הובא בפרש"י לך לך יב, ב.

1 שלא יהיה איכפת לו שכיבדו את חבריו בעליה חשובה, שלישי או ששי, ועל-אחת-כמה-וכמה מפטיר⁴⁶,
2 ואילו אותו לא כיבדו בכך!...

3 - האמת היא, שכיון שה"דרך" פועלת ביטול, כדברי רז"ל, היה צריך להרגיש את עצמו שפל מכל
4 אדם, ובמילא, אף אם חבריו ראוי לכבוד מחמת עבודתו, אולי הוא אינו ראוי לכך; ואם לדעתו גם חבריו
5 אינו ראוי לכבוד, מחמת מעשיו הלא-טובים, הרי כל-שכן שהוא אינו ראוי לכך. ואם כן, מה איכפת לו
6 שאין מכבדים אותו? ...! -

7 ועל זה אומרים לו, שלמרות שאינו מרגיש את ענין הביטול - "זאָל ער זיך אַריינוואַרפֿן" במניין של
8 כל בני ישראל, וילך לקבל את התורה עם כולם ביחד.

9 יא. ולהעיר, שאף שנתבאר לעיל (סעיף ג) שהמנין בא דוקא לאחר גמר הענין שבגללו הוא המנין
10 (ובנדון דידן: הענין דמתן-תורה) - הרי אין זמן להמתין...

11 ובפרט על-פי המבואר ב'תורה אור'⁴⁷ על הפסוק⁴⁸ "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים
12 ביום הזה" (ראש חודש), ש"בצאת ישראל ממצרים התחילו לספור ספירת העומר. . הכנה להיות קבלת
13 התורה בשבועות. . ובשבוע ה' ביום ג' בו (ראש חודש סיון) הוא כאילו כבר נכנסה כל השבוע, ונעשו
14 אז ישראל מוכנים כו'".

15 וכפי שמבאר רבינו הזקן ב'שולחן ערוך'⁴⁹ ש"מיד אחר ראש-חודש התחיל משה להתעסק עמהם
16 בענין קבלת התורה", וכיון שמשם התעסק עמהם, בודאי פעל עליהם כו'.

17 ובפרט שנמצאים כבר לאחר "שלישי בשבת (ש)אמר להם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו'", ולאחרי
18 "רביעי (ש)אמר להם מצות הגבלה השמרו לכם עלות בהר וגו'", ולאחרי "חמישי (ש)אמר להם מצות
19 פרישה כו'", וכבר עומדים עתה בערב חג השבועות, שאז אמרו "נעשה ונשמע"⁵⁰,

20 - וכיון שמשמטא היתה אמירת נעשה ונשמע קודם חצות היום (ככל עניני משה שהיו בהשכמה⁵¹),
21 הרי עומדים כבר לאחר הזמן דאמירת נעשה ונשמע; וגם אם אמירת נעשה ונשמע היתה לאחר חצות
22 היום, עומדים אנו בעיצומה של המעט-לעת דאמירת נעשה ונשמע -

23 הרי בודאי שזמן זה שייך כבר למתן-תורה, ובמילא יכולים "אַריינוואַרפֿן זיך" בענין המנין כו'⁵².

24 ומה גם שבודאי למדו ה"לקוטי תורה" דפרשת במדבר, שבה ישנם דרושי חג השבועות.

* * *

25 יב. מאמר כעין שיחה⁵³.

26 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שהאורחים יאמרו "לחיים", וכן כל אלו שסיימו את לימוד פרשת השבוע

27 ב'לקוטי תורה', יאמרו "לחיים"⁵⁴].

* * *

28 יג. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "ולא יבואו לראות כבלע את הקודש", "לתוך נרתק שלו,
29 כמו שפירשתי למעלה בפרשה זו, ופרשו עליו בגד פלוני וכסו אותו במכסה פלונית, ובלוע שלו הוא
30 כסויו" - שאין לפרש "כבלע את הקודש" מלשון פירוק, שהרי זה בסתירה למה שנאמר "ולא יבואו
31 לראות", שגם לאחר הפירוק אסור להם לראות. ועל-כן צריך לומר ש"בלוע שלו הוא כסויו", היינו,

(51) ראה פרש"י יתרו יט, ג.

(52) חסר הסיום (המו"ל).

(53) המאמר לא הגיע לידינו לע"ע (המו"ל).

(54) ראה גם לעיל ע' 323. וש"נ.

(46) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חי"ג ע' 54. וש"נ.

(47) יתרו סז, ג.

(48) יתרו יט, א (ובפרש"י).

(49) או"ח סתצ"ד ס"כ.

(50) מכילתא ופרש"י יתרו יא, יא. פרש"י משפטים כד, ד"ז.

שלאחרי שהכניסו כל כלי לתוך נרתק שלו, ופרשו עליו בגד פלוני, שתפור לפי מדתו ("כליין"), היו צריכים להמתין עד שגם "כסו אותו במכסה פלונית" [מלבד כלי המזבח החיצון, שכיון שקדושתו פחותה מקדושת המזבח, היה מספיק להם כיסוי אחד. ושאי כלי שרת של מזבח הזהב שהי' להם ב' כיסויים - כיון ש"ישרתו במ בקודש", (לא רק במזבח הפנימי, אלא) גם "בתוך המשכן שהוא קודש"55], שהיה יכול לשמש ככיסוי לכל הכלים ("אינו כליין"), וכיסוי זה (אינו מתבטל אל הכלי, אלא אדרבה) בולע את הכלי.

אלא, שגם ההכנסה בנרתק היא (לא רק גורם, אלא) חלק מהבליעה ("כבלע, לתוך נרתק שלו"), שלכן, גם הארון נקרא בלוע, אף שהכלי החיצוני הוא "בגד" (כליין), כיון שהבליעה נעשית גם על-ידי הכלי הפנימי. וזהו מקור הדין ב"כלי בתוך כלי", ש"לא שנא בין עליון כליין ותחתון אינו כליין כו"56 (מהענינים המופלאים ע"ד ההלכה) - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד 8 ואילך.

יד. ויש להוסיף גם בנוגע לענינים המופלאים בפירוש רש"י זה - בפנימיות התורה: כאשר המלאכים טענו "תנה הודך על השמים"57 - לא הסתפקו במענה שאין להם גוף גשמי, "אב ואם יש לכם", אלא הוסיפו וענו להם: "למצרים ירדתם כו' יצר הרע יש ביניכם"58.

והענין בזה:

החידוש שבמצרים ויצר הרע לגבי הגוף הוא (לא רק שישנו כיסוי נוסף, כלי בתוך כלי, אלא גם) - שהכיסוי של הגוף הוא מיוחד לנשמה, כמבואר בארוכה בהמשך תער"ב59 שמזג הגוף הוא לפי אופן הנשמה, וגם בעבודה, הנה עבודת הנשמה היא לפי אופן הגוף, כמבואר בקונטרס ומעין60 בענין "לפום גמלא שיחנא"61; מה-שאינ-כן מצרים ויצר הרע - הרי הם היפך ענין הנשמה, כי מצרים הוא מלשון מיצרים וגבולים, ואילו ענינו של יהודי (נשמה) הוא בלי גבול, "ופרצת"62; וכן יצר הרע ענינו רע, ואילו יהודי כולו טוב.

אמנם, מבלי הבט על ההעלם של מצרים ויצר הרע, הנה דוקא על-ידי ההעלם ש"למצרים ירדתם כו' יצר הרע יש ביניכם", קיבלו בני ישראל את התורה.

טו. וההוראה מזה בעבודתנו:

ישנם הטוענים: הן אמת שהתורה לא ניתנה למלאכי השרת, ויש צורך לעסוק בענינים גשמיים, אבל בשביל זה מספיקה העובדה שהנשמה נמצאת בגוף גשמי, שלכן יש צורך באכילה ושתיה ולינה, כך, שהבירור של ענינים גשמיים אלו מספיק בשביל לקבל את התורה, ומי יאמר שצריך להתעסק גם עם העולם שמסביבו?! - די לו בהעלם והסתר שמצד גופו ונפשו הבהמית, ולמה לו גם ההעלם דמצרים - מוטב לו לילך למדבר, וכפסק-דין הרמב"ם63 שיש מעמד ומצב שצריך לצאת למערות ולחוחים ולמדברות!

והמענה על זה: רצונו של הקב"ה - שיהודי לא יהיה מסוגר בד' אמות של תורה וד' אמות של תפילה, אלא יהיה ב"מצרים", "ערות הארץ"64, באמריקא... ושם יפעל בירור וזיכוך, ודוקא באופן כזה הוא מקבל את התורה.

(59) ח"א ע' תרח ואילך.

(60) מ"ג ספ"א.

(61) כתובות סו, רע"א. וש"נ.

(62) ויצא כח, יד.

(63) הל' דעות רפ"ו.

(64) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד (בסופו).

(55) ד, יב ובפרש"י - וי"ל שהכוונה גם לכלים שהיו משרתים בקדש הקדשים, שהן אותם הכלים (כלי הקטורת) שמשרתין בהם במזבח הפנימי.

(56) ב"י לטווא"ח ס"מ (ד"ה בית). רמ"א או"ח שם ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ג.

(57) תהלים ח, ב.

(58) שבת פח, סע"ב ואילך.

- 1 טז. וזהו גם תוכן הפסוק "ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו":
- 2 הקודש - צריך להיות מכוסה, באופן שלא יוכלו לראותו, והכיסוי הוא לא רק על-ידי "בגד", אלא
- 3 גם על-ידי "מכסה", והמכסה צריך להיות מעור (שסתם עור הוא עבה, ועוד זאת, שצריך להיות עור)
- 4 תחש דוקא, שמעלים ביותר, ועד שפועל "כבלע את הקודש", כב' הפירושים: מלשון בליעה, וגם מלשון
- 5 הירוס וחורבן (כמו "בלע ה' ולא חמל"65) רחמנא-ליצלן.
- 6 ותכלית הכוונה שבהעלם זה היא - "וחיו ולא ימותו"66: אם תהיה ראיית הקודש ("לראות") - אזי
- 7 יכול להיות ענין של מיתה ("ומתו"), מצד כלות הנפש, והרי לא זו היא הכוונה, כי-אם "וחיו", "על
- 8 כרחק אתה חי"67, חיים בגוף גשמי, במצרים ויצר הרע כו'.
- 9 אמנם, יכול יהודי להתיירא: כיצד יהיה בכחו לברר העלם עבה וגס כזה? - והמענה על זה, שצריך
- 10 לדעת שכל מציאותו של התחש נבראת בשבילו! והיינו, שהעלם מצד עצמו אינו מציאות, וכל מציאות
- 11 ההעלם אינה אלא כדי שיתברר על-ידי עבודתו של יהודי, ובמילא, אין מה להתיירא מפני ההעלם.
- 12 וכאשר מתעסקים עם ההעלם ופועלים בו בירור וזיכוך, אזי זוכים לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות,
- 13 על כל השנה כולה.
- 14 יז. המשך הביאור ב"יינה של תורה" שבפירוש רש"י, שג' הכיסויים שעל הארון הם כנגד ג' החלוקות
- 15 שבעשרת הדברות שבגללם ניתנה התורה למטה: פרוכת המסך, שהיא חלק מקדש הקדשים - מצד הגוף,
- 16 שעל ידו דוקא נעשה קיום המצוות בגשמיות - "אתם עושים מלאכה .. משא ומתן יש ביניכם .. אב
- 17 ואם יש לכם"58; בגד תכלת, שהיה מיוחד אל הארון ("כליין"), ולכן אינו בולע - מצד נפש הבהמית,
- 18 שלכן "קנאה .. יצר הרע יש ביניכם"58, אבל היא בהתאם לנפש האלוקית, ולכן לא צריכים להזהירה
- 19 על עבודה-זרה; וכסוי עור תחש, שאינו כליין, ועל ידו נשלם "כבלע את הקודש" - מצד זה ש"בין עמים
- 20 אתם שרויין כו"58. אבל דוקא כאשר הארון מכוסה בכל ג' הכיסויים אזי יכול להיות ענין המסעות,
- 21 בעילוי אחר עילוי - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד
- 22 17 ואילך.

(67) אבות ספ"ד.

(65) איכה ב, ב.
(66) פרשתנו ד, יט.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' ב

- 15 השניה קטנה ולא תחשב כמזבח. משיבה הגמרא: תניא, אחרים
- 16 אומרים, אפילו אינה לשניה - אין גודל השניה אלא כפול -
- 17 כגודל קטנית הנקראת 'פול', כשיירה.
- 18 **משנה**
- 19 המשנה קובעת את שיעור אורך הזנב: זנב העגל שהוא קצר
- 20 ואינה מנעת לערקוב - [מקום חיבור הירך עם השוק], הרי זה
- 21 מום. כי אמרו חכמים כל מרבית עגלים בן - כך הוא דרך
- 22 תרבות גידול העגלים, שזנבם מגיע לערקוב, וכל זמן שיהיו
- 23 מנגדלין הן נמתחות - וכשהם ממשיכים לגדול זנבם נמתח למטה
- 24 מהערקוב, ולכן אם זנב העגל אינו מגיע לערקוב, הרי זה מום.
- 25 מבאר המשנה: איזהו 'ערקוב' שאמרו שזנב העגל צריך
- 26 להגיע אצלו רבי חנינא בן אנמינגוס אומר, בערקוב שבאמצע
- 27 הירך - קשר העצמות שבין קולית הירך לשוק.

- 1 - בין המשנה להלן ובין הכלל שאין מומים בלבן, עוסקים ביבלת
- 2 בלבן של העין, ואמר ריש לקיש לא קשיא - אין סתירה
- 3 ביניהם, הא - מה ששינוי להלן שעל יבלת זו אין שוחטים
- 4 במקדש, מדובר דאית בה שער, וכיון שיש בה שער הרי היא
- 5 מוגנה ופסולה להקרב במקדש, אך כיון שהיא בלבן שבעין אינה
- 6 מום גמור להתיר לשחוט בכור בחוץ. ואילו הא - הכלל שאין
- 7 מומין בלבן, מדובר דלית בה שער.
- 8 שינוי במשנה: עינו אחת גדולה וכו' ועינו אחת קטנה, הרי זה
- 9 מום. מביאה הגמרא ברייתא: תנא, שיעור עין גדולה, כשל עגל,
- 10 ושיעור עין קטנה, כשל און.
- 11 שינוי במשנה: און אחת גדולה וכו', רבי יהודה אומר שתי
- 12 ביציו אחת גדולה כשתיים שבחבירתה, ולא הודו לו חכמים.
- 13 שואלת הגמרא: ורבנן - חכמים הסוברים שאף אם ביצה אחת
- 14 כפולה בגדולה מחברתה אין זה מום, עד כשהייתה הביצה

בס"ד. משיחות ש"פ בהר-בחוקותי, מבה"ח סיון ה'תשנ"א.

ש"ל(עולם) קוראין (פרשת) במדבר סיני קודם
עצרת¹¹ (וההתחלה בזה במנחה דיום הש"ק זה),
כיון ש"מדבר סיני" (אליו הגיעו בני" בר"ח סיון)
הוא המקום הראוי למתן-תורה.

ב. ויש לבאר תוכן הענין ד"מדבר סיני"
("מדבר" דייקא¹²) – בשייכות למתן-תורה:

"מדבר" – "מקום הפקר" – הוא מקום שאין עליו
בעלות, לא בעלות של יחיד, וגם לא בעלות של
רבים (כמו "רשות הרבים", רשות שהיא בבעלות
הרבים), ובגלל שאין עליו בעלות יכול כל מי שרוצה
לבוא ולזכות בו, "כל הרוצה לקבל יבוא ויקבל".

ולכאורה, נתינת התורה לבני" היא (לא באופן
שהקב"ה הסיר בעלותו מן התורה ("תורתו") והפקירה
לכל, היינו, שנעשית כדבר שאין עליו בעלות שכל
אחד יכול לבוא ולזכות בו (ע"י פעולה של קנין),
אלא) באופן ש"נתן לנו את תורתו", היינו, שהתורה
היא בבעלותם של כל בני" (ללא צורך בפעולה של
קנין), כל אחד ואחת מישראל, מגדול ועד קטן, עד
לקטן שנולד זה עתה¹³, שמצד שייכותו ל"קהלת
יעקב", ה"ה יורש הכל¹⁴, כל התורה כולה¹⁵,

א. ענינו של ר"ח סיון (שמתברך ביום הש"ק
מברכים החודש¹) מפורש בקרא² – "בחודש
השלישי גו' ביום הזה (בראש חודש³) באו מדבר
סיני":

"מדבר סיני" קשור עם מתן-תורה: "סיני" –
"משה קיבל תורה מסיני"⁴, ו"מדבר (סיני)" –
כדרשת חז"ל⁵ "ניתנה במדבר.. במקום הפקר⁶, כל
הרוצה לקבל יבוא ויקבל".

ולכן, כש"באו מדבר סיני" (בר"ח סיון) –
המקום הראוי למתן-תורה – התחיל הענין דמתן-
תורה ("מיד אחר ר"ח⁷ התחיל משה להתעסק
עמהם בענין קבלת התורה⁸"), ובלשון המדרש⁹
"אמר הקב"ה.. הרי השענה שאתן להם את תורת".

וענין זה מודגש גם בהקריאה בתורה
שבסמיכות למתן-תורה¹⁰ – כידוע הכלל

(1) נוסף על המשכת הברכה דיום השבת על כל ימי השבוע
– "מיני" מתברכין כולהו יומין" (ראה זח"ב סג, ב. פח, א).
(2) יתרו יט, א.

(3) פרש"י עה"פ (משבת פו, ב): "כתיב הכא ביום הזה באו
מדבר סיני, וכתיב התם החודש הזה לכם ראש חדשים, מה להלן
ר"ח אף כאן ר"ח".

(4) אבות רפ"א.
(5) יל"ש עה"פ (רמז ערה). וראה גם במדבר"ר פ"א, ז: "במדבר
.. חנם לכל באי העולם".

(6) נוסף על הלימוד שהאדם צריך להיות "כמדבר" – אם
משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תלמודו מתקיים
בידו" (עירובין נד, א), "כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא
מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה" (נדרים נה, סע"א), "כל מי
שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה
והתורה" (במדבר"ר שם), "מי מקיים את התורה מי שמשים עצמו
כמדבר ומפליג עצמו מן הכל" (שם פ"ט, כו. תנחומא חוקת כא).
וראה לקמן ס"ב ובהערה 112.

(7) אבל בר"ח עצמו "לא אמר להו ולא מידי משום חולשא
דאורחא" (שבת שם). וראה לקו"ש חכ"ח ע' 7 ואילך. וש"נ.

(8) שו"ע אדה"ז אור"ח ס"ס תצד – משבת שם.

(9) דא"ז פרק השלם. ועוד. – ולהעיר, שהמדובר שם הוא
בנוגע להמצב דבנ", "הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת ואהבו
את השלום ונעשו חני' אחת הרי השעה כו", שענין זה למדים
ממש"נ בהמשך הכתוב "ויחן שם ישראל נגד ההר", "ויחן" לשון
יחיד, "כאיש אחד בלב אחד" (פרש"י יתרו יט, ב), ומזה מובן
גם בנוגע להמקום עצמו (שבו נעשה השינוי במצבם של ישראל)
שאודותיו מדובר בהתחלת הכתוב (לפני ההמשך ד"ויחן") –
"באו מדבר סיני", ש"מדבר סיני" הוא המקום הראוי למתן-תורה,
ככפנים (וראה לקמן ס"ב).

(10) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א): "המועדים
של כל השנה כו' בכולן יש שייכות לאותם הפרשיות שחלות בהן
כו".

(11) רמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ב ("המנהג הפשוט"). טושו"ע
אור"ח סתכ"ח ס"ד.

(12) ובפרט שבכמה מקומות נאמר "סיני" ("משה קבל תורה
מסיני"), או "הר סיני", כבהתחלת פרשתנו (בהר): "וידבר גו'
בהר סיני", מבלי להזכיר "מדבר (סיני)".

(13) וגם לפני "תחלת כניסת נפש זו הקדושה היא .. במצות
מילה" * (שו"ע אדה"ז אור"ח (מהוד"ב) סוס"ד). – כיון שגם אז
ה"ה חלק מ"קהלת יעקב".

(14) כמו בן יחיד (כתורת הבעש"ט (כש"ט הוספות סקל"ג)
אודות גודל החביבות דכאו"א מישראל אצל הקב"ה כמו בן יחיד
(כו') – אע"פ שיחד עמו ישנם ששים ריבוא מישראל, שכל א'
מהם הוא בן יחיד.

(15) ויתירה מזה – שלמד כל התורה כולה במעי אמו (נדה ל,
ב), ובכזה זיהולתו ללמוד כל התורה כולה בצאתו לאויר העולם
(לאחרי ש"בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כו") (נדה שם),
במשך כל ימי חייו (ראה עיון יעקב ועץ יוסף לע"י נדה שם.
לקו"ת שלח מד, א. ובכ"מ).

(* ודוגמתו בבב' – בקריאת השם (כמו אצל בן בעת המילה) שעל ידו
נמשך ומתגלה חיות הנשמה בהגוף (ראה לקו"ת פרשתנו מא, ג.
ובכ"מ). – ולכן נכון להקדים קריאת השם בקרה"ת הסמוכה להלידה.
גם בימי החול, ולא להמתין לקרה"ת דיום הש"ק.

חקיקה, שרומז על אותיות החקיקה שבלוחות²⁴,
שכוללים כל התורה כולה, תושב"כ ותושבע"פ,
ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש²⁵. (ב)
ובתוכן הפרשה, הן בתחלתה וראשיתה – "וידבר
ה' אל משה בהר סיני לאמר גו' ושבתה הארץ שבת
לה", "מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל
המצוות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו
כללותי ופרטותי ודקדוקי מסיני, אף כולן נאמרו
כללותיהן ודקדוקיהן מסיני"²⁶, והן בסיומה
וחותמה – "אלה המצוות אשר צוה ה' את משה
אל בני ישראל בהר סיני".

וצריך להבין הטעם שבפרשה זו – שקורין ביום
הש"ק שממנו מתברך ר"ח סיון שבו "באו מדבר
סיני" – לא נזכר הענין ד"מדבר סיני" (כבפרשת
במדבר שקורין במנחה), אלא "בהר סיני".

ד. ויש לבאר תחילה היחס והחשיבות של
המקום בעולם שבו ניתנה התורה (בהר סיני
שבמדבר סיני) – דלכאורה, כיון שפעולת התורה
היא בכל העולם כולו, מה נוגע (כל כך) המקום
המסויים בעולם שבו ניתנה התורה²⁷ – דיש לומר,
שבבחירת מקום מסויים בעולם שראוי לנתינת
התורה מודגשת המטרה והתכלית דפועולת התורה
בעולם, כדלקמן.

ויובן בהקדים הביאור בהשייכות דתורה לעולם
שמודגשת במאמר המשנה במסכת אבות שלומדים
ביום הש"ק זה – "בעשרה מאמרות נברא
העולם"²⁸:

איתא בזהר²⁹ "כתיב³⁰ עשרה עשרה הכף בשקל
הקודש.. עשרה מאמרות למעשה בראשית כדתן
בעשרה מאמרות נברא העולם, עשרה מאמרות

1 כמ"ש¹⁶ "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת
2 יעקב"¹⁷.

3 ועפ"ז צריך להבין הטעם ששייכותה של התורה
4 לכל ישראל שנעשית בר"ח סיון ("הרי השעה שאתן
5 להם את תורתך") מודגשת בכך ש"ביום הזה באו
6 מדבר סיני" – מקום הפקר¹⁸, ולא מקום שבבעלותם
7 של כל בניי (ברשות הרבים¹⁹ וכיו"ב), כמו
8 שהתורה ניתנה לבעלותם של כל בניי?

9 ג. ולאידך – צריך להבין הטעם שהענין
10 ד"מדבר" ("בחודש השלישי גו' ביום הזה באו
11 מדבר סיני") מודגש בפרשת במדבר שקורין
12 בסמיכות ממש לעצרת, ולא בפרשה שקורין בשבת
13 שממנו מתברך היום ש"באו מדבר סיני", פרשת
14 בהר-בחוקותי (כהקביעות בכמה שנים, וגם בשנה
15 זו (בחול"ל), שהן מחוברין).

16 ובהקדמה – שקריאת פרשת במדבר קודם
17 עצרת היא (לא רק מצד השייכות ד"מדבר סיני"
18 למתן-תורה (כנ"ל ס"א), אלא) גם (ובעיקר) מפני
19 ש"עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קורין קללות
20 שבתורת כהנים קודם עצרת"²⁰, וזה שמוסיפין
21 וקורין גם במדבר סיני קודם עצרת הוא "כדי שלא
22 להסמין הקללות שבבחוקותי לעצרת"²¹, היינו,
23 שהפרשה שקורין בעיקר קודם עצרת (מתקנת
24 עזרא) היא פרשת בחוקותי, ובכמה שנים בהר-
25 בחוקותי.

26 והשייכות דתוכן פרשת בהר-בחוקותי²² למתן-
27 תורה מודגשת (א) בשם הפרשה: "בהר סיני"²³ –
28 ההר שעליו ניתנה התורה, ו"בחוקותי" – מלשון

(16) ברכה לג, ד.

(17) וראה רמב"ם הל' ת"ת רפ"ג (ולאדה"ז רפ"ד): "כתר
תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, שנאמר תורה צוה
לנו משה מורשה קהלת יעקב, כל מי שירצה יבוא ויטול", כלומר,
כיון שהתורה היא ירושה לכאול"א מישראל, לכן יכול לבוא
וליטלה, ללמדה כו', עד שיהי מוכתר בכתר תורה.
(18) ובפרט ש"מקום הפקר" הוא (לא רק לבניי, אלא) "לכל
באי העולם".

(19) להעיר (שהרוחב דה"ר נלמד מ"רוחב הדרך במחנה
ליום שבמדבר" (שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ה ס"א).

(20) "כדי שתכלה השנה וקללותי" .. עצרת נמי ראש השנה
היא, דתנן ובעצרת על פירות האילן" (מגילה לא, ב).

(21) תוס' שם.

(22) נוסף על התקנה "שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים ..
כדי שתכלה השנה וקללותי".

(23) כפי שנקראת בכ"מ – "בהר סיני" (סידור רס"ג, רמב"ם
סדר תפלות ואבודרהם סדר הפרשיות), ולא "בהר" סתם.

(24) ולהעיר, שענין החקיקה נוגע עד כדי כך שבשכיל זה צ"ל
נס מיוחד (ו"לא עבדי קוב"ה ניסא למגנא" (ראה דרשות הר"ן
ד"ח הקדמה הא')) – "מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין",
הואיל והכתב הי' נראה משני עבריהם הי' לה ליפול, אם לא
שבנס הי' עומד" (שבת קד, רע"א ובפרש"י).

(25) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 382. וש"נ.

(26) תו"כ ופרש"י עה"פ (נת' בלקו"ש ח"י"ז ע' 276 ואילך).

(27) ובפרט שלא נקבעה קדושה במקום זה, כמ"ש (יתרו יט,

יג) "במשוך היובל המה (וגם הצאן) יעלו בהר".

(28) ריש פ"ה.

(29) ח"ג יא, סע"ב.

(30) נשא ז, פו. – ולהעיר, שפרשת נשא קורין בסמיכות

למתן-תורה (בשבת שלאחרי מ"ת, ובכמה שנים – בשבת שלפני
מ"ת).

על עולם שנברא בעשרה מאמרות כש"שוי" אינו 28
אלא מאמר אחד – "אם הוא רוצה להרבות 29
במאמרים אין הדבר מוטל על הרשע ולא על 30
הצדיק?" 31
ויש לומר הביאור בזה, שבבריאת העולם ישנם 32
בפועל ב' אופנים – "במאמר אחד" 40 ו"בעשרה 33
מאמרות": 34

"במאמר אחד" – נבראת מציאות היש, יש מאין 35
ואפס המוחלט, "החומר הראשון" 41 שווה בכל 36
הנבראים שבעולם. ו"בעשרה מאמרות" – נבראת 37
(נתגלתה) 42 הצורה דכל פרטי הנבראים שמחולקים 38
זה מזה ע"י ההתחלקות דעשרה מאמרות, כולל גם 39
"ציורפים וחילופי אותיות המגלגלות ברל"א 40
שערים פנים ואחור כמ"ש בס' יצירה", שעי"ז 41
נבראו כל ריבוי פרטי הברואים שבעולם. 42
והחילוק שביניהם: 43

בהבריאה "במאמר אחד" (בריאת היש מאין 44
ואפס המוחלט) – כיון שבריאת יש מאין היא (לא 45
באופן של קירוב והתלבשות, אלא) באופן של 46
ריחוק והבדלה (שאינו מתגלה בהנבראים, בעינים 47
ובמעלתם) 44, מודגשת יכלתו ית' ("במאמר אחד יכול 48
להבראות"), ש"בכחו וביכלתו לברוא יש מאין 49
ואפס המוחלט" (כח העצמות) 45, ולא מציאות 50

(40) והפירוש "במאמר אחד יכול להבראות" הוא – לא רק
בדרגת היכולת, אלא שהיכולת באה גם בפועל (ראה פרדס שער
יא פ"ג. הובא ונח' בסהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פ"א.
ובכ"מ).

(41) ראה רמב"ן ר"פ בראשית: "אין אצלנו בלשון הקודש
בהוצאת היש מאין אלא לשון ברא .. הוציא מן האפס הגמור
המוחלט יסוד דק מאד אין בו ממש .. מוכן לקבל הצורה .. והוא
החומר הראשון כו". – ולהעיר, שהלשון "ברא" נאמר תיכף
ל"בראשית" – "בראשית נמי מאמר הוא" (ר"ה לב, א. וש"ג),
והוא ה"מאמר אחד" (פרדס שער ב פ"ו. לקר"ת פרשתנו מא, ד.
ובכ"מ).

(42) להעיר, שבריאה היא גם מלשון גילוי (כמו "שמא
הבריא", ניקב ויצא לחוץ (חולין מג, ב)), דקאי על התגלות
הצורה והנבראים (נוסף על התכללות הצורה בבריאת החומר
מאין ליש) מן הכח אל הפועל (ראה רמב"ן שם).

(43) שער היחוד והאמונה פ"א. וראה גם שם פ"ב: "כל אות
היא המשכת חיות וכח מיוחד", "כל אות היא בתמונה מיוחדת
פרטית המורה על ציור ההמשכה והתגלות האור והחיות והכח
הנגלה ונמשך באות זו", וכל נברא מפרטי הנבראים "נברא .. וחי
וקיים מאיזה ציורף אותיות מתיבות אלו (דעשרה מאמרות) או
חילופיהן ותמורותיהן".

(44) ראה ד"ה פתח אלי' תשט"ו (קונטרס י"ט כסלו שנה זו)
פ"ו. וש"נ.

(45) "מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא

למתן תורה אלו עשרת הדברות" 31, "בגין דעלמא 1
לא אתברי אלא בגין אורייתא, וכל זמנא דישראל 2
מתעסקי באורייתא עלמא מתקיים.. אם 32 לא בריתי 3
יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת"י 33, 4
ומסיים שעי"ז "אשתכח בי' שלמא", ע"ד 5
מארז"ל 34 "כל התורה ניתנה לעשות שלום 6
בעולם" 35.

והענין בזה – שעי"י ה"עשרה מאמרות" 8
שבמתן-תורה (עשרת הדברות) מגלים ה"עשרה 9
מאמרות" שבמעשה בראשית, היינו, שהעולם 10
(מעשה בראשית) אינו מציאות בפ"ע שמעלים 11
(ועד שמסתיר) על אלקות 36, שהרי כל מציאותו 12
אינה אלא ה"עשרה מאמרות" שעל ידם היתה 13
בריאת העולם מאין ואפס ממש בששת ימי בראשית, 14
ו"מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" 37, 15
כי, "אילו היו מסתלקות.. כרגע ח"ו האותיות 16
מעשרה מאמרות.. היתה (הבריאה כולה) חוזרת 17
לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית 18
ממש" 38. 19

ה. ובפרטיות יותר – כהמשך דברי המשנה, 20
"בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, 21
והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא ליפרע מן 22
הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה 23
מאמרות, וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את 24
העולם שנברא בעשרה מאמרות": 25

ובהקדם השאלה הידועה 39: כיון ש"במאמר 26
אחד הי' יכול להבראות", למה יהי' העונש והשכר 27

(31) וממשיך לבאר הקשר והשייכות שביניהם: "כתיב
(בעשה"ד) אנכי ה' אלקיך, וכתיב במעשה בראשית יהי אור ויהי
אור, דא מהימנותא דקב"ה אור אקרי, דכתיב ה' אורי וישעי ממי
אירא וגו'", ועד"ז בשאר עשה"ד ועש"מ.
(32) ירמ' לג, כה.

(33) וראה גם שבת פח, א. ע"ז ג, א.
(34) רמב"ם הל' חנוכה בסופן (וראה לקו"ש ח"ח ע' 349
ואילך. וש"ג).

(35) ולכן ניתנה התורה "בחדש השלישי", "אורייתא תליתא
בירחא תליתא" (שבת שם) – כי, ענינו של "שלישי" לחבר
ולאחד ההתחלקות והניגוד ד"שנים", שזהו"ע השלום (ראה
בארוכה לקו"ש חכ"א 110 ואילך. ועוד).

(36) ואף ש"עולם" הוא מלשון העלם (לקו"ת שלח לו, ד.
ובכ"מ) – ה"ז העלם למעליותא (ע"ד מ"ש "ישת חושך סתר"),
כיון שהכח המהותי הוא בבחינת ריחוק והבדלה, כדלקמן ס"ה.

(37) נוסח ברכת יוצר.
(38) שעהיה"א בתחלתו.

(39) מדרש שמואל על המשנה.

33 "המאמר אחד" שבעולם, וע"י ה"עשרה מאמרות"
34 שבתורה מגלים ה"עשרה מאמרות" שבעולם:
35 ע"י ה"מאמר אחד" שבתורה, שמודגש ב(לימוד
36 התורה ע"י ה)הקדמה ד"ברכו בתורה תחילה"⁵¹,
37 שזהו"ע הביטול ל"נותן התורה", היינו, שניכר
38 בתורה (לא כ"כ ההתחלקות דפרטי ההלכות
39 שמדברים בעניני העולם, אלא נקודת האחדות)
40 שהיא חכמתו של הקב"ה ("אחת דיבר אלקים") –
41 מגלים בעולם ה"מאמר אחד", היינו, שניכר בעולם
42 (לא ההתחלקות דפרטי הנבראים לפי מזגם
43 ותכונתם, אלא) כח העצמות שמהוה את העולם
44 מאין ליש;

45 וע"י ה"עשרה מאמרות" שבתורה, שמודגשים
46 בריבוי ההתחלקות דהלכות התורה המלוכשים
47 בעניני העולם, ועד ל"כל מעשיך יהיו לשם
48 שמים"⁵² ו"בכל דרכיך דעהו"⁵³ – מגלים בעולם
49 ה"עשרה מאמרות", היינו, שניכר בעולם שהתוכן
50 והמעלה והחשיבות שבו היא התוכן והמעלה
51 והחשיבות ד"עשרה מאמרות" של הקב"ה, כנגד
52 עשר ספירות עליונות, שלימות הקדושה, כפי
53 שנמשכת ומתגלה בעולם.

54 ובסגנון אחר קצת: פעולת ה"מאמר אחד" היא
55 ביטול העולם (שמצד עצמו, לולי הכח המהוה, ה"ה
56 אין ואפס), העלאה מלמטה למעלה (ממציאות
57 לביטול המציאות); ופעולת ה"עשרה מאמרות"
58 היא שמציאות העולם תהי' חדורה בשלימות
59 הקדושה, המשכה מלמעלה למטה⁵⁴.

60 ז. ויש בזה מה שאין בזה:

61 מעלת ההתגלות ד"עשרה מאמרות"
62 שמתלבשים בעניני העולם באופן של התחלקות

1 הנברא, שגדרו (לאחרי שנברא) אין ואפס⁴⁶,
2 ומציאותו אינה אלא התגלות כחו ויכלתו ית' בבריאת
3 יש מאין ואפס המוחלט;

4 ובהבריאה "בעשרה מאמרות" (כל ריבוי פרטי
5 הנבראים וההתחלקות שביניהם, כל נברא ונברא
6 עם מזגו ותכונתו המיוחדת) מודגשת (בעיקר)
7 מציאות העולם ("בעשרה מאמרות נברא העולם"),
8 שבריאותו היא באופן שניתן תוכן ומעלה וחשיבות
9 בכל פרטי הנבראים שנבראו בעשרה מאמרות,
10 שהם כנגד עשר ספירות, עשר תכונות (מעלות)
11 כלליות שבהם כלולים כל הענינים שיש בהם
12 מעלה וחשיבות.

13 ו. וכיון שהמאמרות דמעשה בראשית הם כנגד
14 המאמרות שבמתן-תורה, מובן, שב' הענינים
15 ד"עשרה מאמרות" ו"מאמר אחד" שבעולם ישנם
16 גם בתורה⁴⁷:

17 במתן-תורה כתיב⁴⁸ "אחת דיבר אלקים שתיים
18 זו שמעתי", היינו, שבתורה ישנם ב' ענינים:
19 "אחת" ("מאמר אחד") – מצדו ית' ("דיבר
20 אלקים"), שכשם שהוא ית' אחד כך גם חכמתו ית'
21 (תורה) היא אחת, היינו, שכל עניני התורה ענינם
22 אחד – חכמתו ית', "אורייתא וקוב"ה כולא חד"⁴⁹;
23 ו"שתיים" (ועד להתחלקות דעשרת הדברות,
24 "עשרה מאמרות") – מצד האדם והעולם ("שמעתי"),
25 היינו, שחכמתו ית' יורדת ומתלבשת בעניני האדם
26 והעולם שהם באופן של ריבוי והתחלקות (עשרת
27 הדברות, שכוללים תרי"ג מצוות, כנגד רמ"ח
28 אברים ושס"ה גידים שבאדם, "עולם קטן"⁵⁰,
29 ודוגמתו בעולם כפשוטו), כדי לפעול שהמעלה
30 והחשיבות שבפרטי הנבראים שבעולם תנוצל
31 ותהי' ע"פ התורה.

32 ולכן, ע"י ה"מאמר אחד" שבתורה מגלים

(51) ב"מ פה, רע"ב. ויש"נ. וראה לקו"ש חט"ו ע' 3. ויש"נ.

(52) אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

(53) משלי ג, ו. וראה רמב"ם שם. שו"ע אדה"ז אר"ח סקנ"ו

ס"ב.

(54) ועפ"ז יש לבאר תוכן דברי המשנה, "בעשרה מאמרות
נברא העולם .. והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא ליפרע
מן הרשעים .. וליתן שכר טוב לצדיקים כו" – שמפשוט לשון
המשנה משמע שהחילוק בין מאמר אחד לעשרה מאמרות הוא
לא רק הוספה בענין דשכר ועונש, אלא לצורך כללות הענין דשכר
ועונש – כי, שכר ועונש אינו שייך מצד תנועת הביטול (מאמר
אחד), כמו ש"עבד" אינו מקבל "שכר" על העבודה הרבו, כי אם
מצד הגדר דמציאות העולם, ולכן, הטעם ש"בעשרה מאמרות
נברא העולם" (אף ש"במאמר אחד יכול להבראות") הוא כדי
שיהי' הענין דשכר ועונש, "ליפרע מן הרשעים .. וליתן שכר טוב
לצדיקים".

מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו, ולכן הוא לבדו
בכחו וביכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש" (תניא
אנה"ק ס"כ).

(46) ראה גם ד"ה ברוך שעשה נסים תשט"ו (קונטרס חנוכה
שנה זו) פ"ז.

(47) ואדרבה – התחלתם בתורה, ומהתורה משתלשלים גם
בעולם.

(48) תהלים סב, יב. וראה קונטרס משיחות ש"פ יתרו שנה זו.
ויש"נ.

(49) ראה זח"ג עג, א.

(50) תנחומא פקודי ג. ועוד.

וכיון שהכוונה דמתן-תורה היא חיבור עליונים³²
ותחתונים, "עליונים ירדו לתחתונים ותחתונים³³
יעלו לעליונים"⁶¹, וחיבור אמיתי הוא (לא באופן³⁴
שהעליון יורד מעליונותו, שאז אינו עליון³⁵
לאמיתתו, והתחתון עולה מתחתונותו, שאז אינו³⁶
תחתון לאמיתתו, אלא) שהעליון כמו שהוא³⁷
בעליונותו מתחבר עם התחתון כמו שהוא³⁸
בתחתונותו – ה"ז נעשה ע"י ההכנה דספירת³⁹
העומר:⁴⁰

התוכן ד"וספרתם לכם ממחרת השבת גו' שבע⁴¹
שבתות גו' תספרו חמישים יום"⁶² בעבודת האדם⁶³
– ש"ממחרת השבת" (מחרת היו"ט⁶⁴) מתחילה⁴³
העבודה בהמשכת גילוי העצמות ("בכבודו⁴⁴
ובעצמו") שלמעלה מה(התחלקות ד)עולם⁶⁵ (מאמר⁴⁵
אחד), שיאיר ("וספרתם" מלשון ספיר ובהירות,⁴⁶
אור וגילוי) בפרטי התחלקות המדות (שבע⁴⁷
שבתות, ז' פעמים ז') שבאדם ובעולם (עשרה⁴⁸
מאמרות), עד שיתגלה ("תספרו" גם מלשון גילוי)⁴⁹
ויחדור בהם הגילוי דיום החמישים, שער הנו"ן⁵⁰
שלמעלה ממ"ט השערים ששייכים לעולם, ובשער⁵¹
הנו"ן עצמו – לא רק הדרגא התחתונה שיש לה⁵²
ערך ושייכות למ"ט השערים (שלכן נכללת עמהם,⁵³
"חמישים יום"), אלא גם הדרגא העליונה שלמעלה⁵⁴
לגמרי ממ"ט השערים⁶⁶ (מאמר אחד), שנמשכת⁵⁵
ומתגלה ביום החמישים⁶⁷.⁵⁶

1 מצד מזגם ותכונתם – שחודרת בגדרי העולם,
2 אבל, הגילוי הוא רק דרגת האלקות שיש לה ערך
3 ויחס לעולם, ולא דרגת האלקות שלמעלה
4 מהעולם;
5 ומעלת ההתגלות ד"מאמר אחד" שלמעלה
6 מההתחלקות דעניני העולם – שמתגלה דרגת
7 האלקות שלמעלה מהעולם, אבל, גילוי זה אינו
8 חודר בגדרי העולם (כיון שלא ניכרת המעלה
9 והחשיבות שבפרטי הנבראים מצד מזגם ותכונתם,
10 ואדרבה, מצד עצמם ה"ה אין ואפס).

11 והשלימות האמיתית היא בצירוף שניהם יחד –
12 שגם דרגא האלקות שלמעלה מהעולם (מאמר
13 אחד) נמשכת ומתגלה וחודרת בהתחלקות דפרטי
14 הנבראים (עשרה מאמרות)⁵⁵.

15 ועי"ז נשלמת כוונת הבריאה שנתאוהה הקב"ה
16 להיות לו ית' דירה בתחתונים⁵⁶: דירה – שבה
17 מתגלה הדר בה בכל עצמותו⁵⁷, היינו, לא רק דרגת
18 האלקות שבערך לעולם, אלא גם דרגת האלקות
19 שלמעלה מהעולם, ועד למהותו ועצמותו ית',
20 אחדות הפשוטה (מאמר אחד); (והדירה היא)
21 בתחתונים – שהגילוי דמהותו ועצמותו ית' נמשך
22 וחודר במציאותם של התחתונים כפי שהם
23 בהתחלקות וריבוי מצד מזגם ותכונתם (עשרה
24 מאמרות)⁵⁸.

25 ח. וענין זה (פעולת התורה בעולם ע"י המאמר
26 אחד והעשרה מאמרות) מודגש גם בהכנה למתן-
27 תורה ע"י ספירת העומר מפסח עד עצרת:
28 מתן-תורה בא לאחר הדיקדמה דיציאת מצרים,
29 ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו
30 ובעצמו וגאלם"⁵⁹, כדי ש"בהוציאן את העם
31 ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"⁶⁰.

(55) ובסגנון דספרי חקירה של גדולי ישראל: נקודה
שמופשט מהתחלקות דאורך ורוחב, וביחד עם זה, כוללת כל
ריבוי ההתחלקות דאורך ורוחב כו'.

(56) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(57) המשך תרס"ו ס"ע ג (ועוד – נסמן בסה"מ מלוקט ח"ב
ע' רמא).

(58) ודוגמתו בדירת האדם – שבפרטי ההתחלקות דהדירה
(ששה קצוות), ד' כתלים, רצפה וגג, נמשך ומתגלה עצם הדירה
(נקודה שלמעלה מהתחלקות) שקשורה עם העצם דהאדם, כל מי
שאינו לו בית אינו אדם (ראה יבמות סג, א ובתוס' שם).

(59) נוסח הגש"פ.

(60) שמות ג, יב ובפרש"י (משמור"ר פ"ג, ד).

(61) תנחומא וארא טז. שמור"ר פ"ב, ג. ועוד.

(62) אמור כג, ט"ז.

(63) ראה לקו"ת אמור לה, ב ואילך. במדבר יו"ד, א ואילך.

ובכ"מ.

(64) תו"כ ופרש"י עה"פ.

(65) וגם התגלותו בעולם היא "בחצי הלילה" – ש"רגע
דחצות לא יש במציאות, שכמה שיש לחלוק בזמן שייך או לחצי
הראשון או לחצי השני של הלילה, וחצות עצמו לא יש במציאות,
ומ"מ הרי יש חצות, וכמ"ש ויהי בחצי הלילה וגו', א"כ ה"ז
למעלה מהזמן, והיינו שמאיר אז מבחי' אוא"ס דלאו מכל אילין
מדות איהו כלל, וע"כ הוא למעלה מהזמן" (סה"מ תש"ו ס"ע
72. וראה גם לקו"ש ח"ג ס"ע 868 ואילך).

(66) ראה לקו"ת במדבר יב, א ואילך.

(67) ויש לומר, שב"זמן מתן תורתנו" ישנו חיבור ד(מעין)
למעלה מהזמן עם זמן – שאין לו יום קבוע בחודש סיון, שבזמן
שהיו מקרשים החודש ע"פ הראי' ה' חל "פעמים חמשה פעמים
ששה פעמים שבעה" (ר"ה ו, ב), ואעפ"כ, נמשך ומתגלה ב"האי
יומא דקא גרים" (פסחים סח, ב).

(*) ולכן, אף שחז"ש הוא יום אחד (דלא כפסח וסוכות), אין אומרים
"יום מתן תורתנו", אלא "זמן מתן תורתנו" (וראה השלמה לשו"ע
אדה"ז (להר"ן מדובר אונא) ורשתקפ"א בקו"א).

35 הקדמת הביטול דבחי' ההודאה, שזהו"ע הוד
36 שבהוד, ונעשה הגילוי דפנימיות התורה⁷³].

37 ויש להוסיף בהשייכות דר"ח סיון למתן-תורה
38 גם מצד ספה"ע דר"ח עצמו⁷⁴, יום מ"ה לספה"ע,
39 שמספר מ"ה⁷⁵ הוא הגימטריא ד"אדם", אותיות א'
40 דם⁷⁶ – ע"פ הידוע שהתורה נמשלה ל"דם"
41 שממשיך חיות לכל האברים בשוה⁷⁷, ונקראת גם
42 "אדם", "זאת התורה אדם"⁷⁸ (דם בתוספת אל"ף)
43 – דיש לומר, ש"דם", שמתפשט ונמשך בכל אברי
44 הגוף, רומז על ה"עשרה מאמרות" שבתורה
45 (ההתחלקות דפרטי הלכות התורה)⁷⁹, ו"אדם", א'
46 דם, רומז על המשכת ה"מאמר אחד" שבתורה
47 שלמעלה מהתחלקות דפרטי הלכות התורה, "אחת
48 דיבר אלקים", שענין זה נעשה ע"י הקדמת הביטול
49 בעבודת התפלה⁸⁰.

50 י. ויש לומר, שענין זה מרומז גם בהפרשיות
51 שקורין בתורה ביום השבת שממנו מתברך ר"ח
52 סיון – פרשת בהר-בחוקות:

53 "בהר" – גדלות וגבהות⁸¹, ונקרא בחי' צומח
54 שבדומם⁸² – מורה על עבודה באופן של התחלקות
55 לפרטים (עשרה מאמרות), שבוה מודגשת תנועת
56 הצמיחה והגידול מדרגא לדרגא, "ילכו מחיל אל
57 חיל"⁸³.

(73) ראה בארוכה סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר דש,
א ואילך.

(74) נוסף לכך שהוא אחרי הספירה דיום המ"ד, ערב ר"ח.
(75) ולהעיר, ש"מה" הו"ע הביטול – "ונחנו מוח" (בשלח טז,
ד"ח).

(76) של"ה בהקדמת בית ישראל בית דוד (כא, א).

(77) לקו"ת במדבר יג, א. ובכ"מ.

(78) חוקת יט, יד. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 141. וש"נ.

(79) דאף שהתורה עצמה היא למעלה מהתחלקות, כמו שהדם
ממשיך חיות לכל האברים בשוה – ה"ז "עד"מ בעל הבית מסדר
בביתו שכלי פלוני יעמוד במקום פלוני וכלי פלוני במקום פלוני
כו" (לקו"ת שם, ג).

(80) כמאדו"ל (ברכות י"ד, ב) "מאי דכתיב לא תאכלו על
הדם, לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם", שהאדם מצ"ע הוא
בחינת דם, וע"י התפלה מתחבר עם אלופו של עולם, א' דם
(אוה"ת תהלים (יהל אור) ע' שנח. המשך תער"ב ח"ב פשצ"א
ואילך. וראה שם פת"ד: "א' הוא בחי' א"ס בנפש שזהו שרש
ומקור הנשמה כו', ובא בבחי' דם שזהו הנשמה המלוכשת בגוף
כו").

(81) ע"ד מאדו"ל (סוטה ה, א) "ת"ח צריך שיהא בו אחד
משמונה בשמינית". ועיקר – ענין התוקף וההרחבה בקדושה,
כמש" (דה"ב יז, ב) "ויגבה לבו בדרכי ה'" (וראה לקו"ש חכ"ב
ע' 159 ואילך. וש"נ).

(82) תו"ח בראשית כ, א. שמות קיב, ב. ועוד.

(83) תהלים פד, ח.

1 ויש להוסיף, שבקביעות שנה זו, שהתחלת
2 הספירה היא במוצאי שבת (ממחרת השבת גם
3 כפשוטו) וסיומה ביום השבת, שבועות שמתחילות
4 באחד בשבת ומסיימות בשבת שבשבת, תמימות
5 כימי בראשית (תמימות שבתמימות)⁶⁸ – מודגש
6 יותר שהגילוי ד"בכבודו ובעצמו" חודר בגדרי
7 העולם, שבתות תמימות כימי בראשית.

8 ט. ובהדגשה יתירה בספה"ע שבר"ח סיון
9 ("בחודש השלישי גו' ביום הזה באו מדבר סיני")
10 – "בשבוע הז' ביום ג' בו הוא כאילו נכנסה כל
11 השבוע"⁶⁹ (שלימות ההכנה למ"ת ע"י ספה"ע):

12 יום ג' בשבוע הז' הוא לאחר שושלמו מ"ד
13 ימים דספה"ע, שבהם נכללת עיקר העבודה
14 דספה"ע בבירור וזיווך המדות – כי "מ"ד ימים
15 הם בבחי' יניקה.. עד"מ שהחלב מגדל אברי
16 הולד.. גידול של המדות שבנה"ב והעלאתן.. ע"י
17 המשכת מוחין דיניקה.. במ"ד ימי הספירה עד"מ
18 דם נעכר ונעשה חלב" (וזוהי ההכנה לטעימת טעם
19 דגן, שהו"ע נתנית התורה (שנמשלה ללחם) בחג
20 (השבועות)⁷⁰.

21 וכיון שושלמה עיקר העבודה דבירור וזיווך
22 פרטי המדות, ע"י גילוי אור שבערך להתחלקות
23 דפרטי המדות (עשרה מאמרות) – נעשים מוכנים
24 ועומדים לקבל הגילוי אור דיום החמישים
25 שלמעלה מהתחלקות דמ"ט יום (מאמר אחד), ע"י
26 הקדמת הביטול שבראש חודש (מיעוט הלבנה עד
27 שנעשית בבחי' נקודה), ואז יכול להיות שלימות
28 הגילוי ("ביום הזה"⁷¹) דיום החמישים⁷².

29 [ומעין זה גם בל"ג בעומר, הוד שבהוד –
30 שספירה זו היא "סוף ותשלום הספירות בעיקר
31 המדות שנק' גופא, כי מבחי' הוד שבהוד ולמטה
32 מסתיים בחי' גופא, עיקר המדות, ומתחילים בחי'
33 ההשפעה לדבר מגופא", ולכן מאיר גילוי אור
34 עליון שלמעלה מההתחלקות דפרטי המדות, ע"י

(68) פסדר"כ פ"ח. פס"ר פ"ח. ראב"ן ספ"ו. ראב"ה פסחים
סתקכ"ו. ועוד. – נת' בארוכה בשיחת אש"פ שנה זו.

(69) תו"א יתרו סז, ג.

(70) ראה לקו"ת במדבר יז, ד (בשייכות למ"ד הימים משביעי
של פסח עד עצרת).

(71) "יום" הוא אור וגילוי, כמ"ש "ויקרא אלקים לאור יום",
וגם "זה" מורה על הגילוי, "מראה באצבעו ואומר זה" (ראה
תענית בסופה. ועוד).

(72) ראה תו"א שם.

34 "מדבר" הוא מלשון דיבור, שרומז על הדיבור
35 תורה, וגם על הדיבור דתפלה⁹¹ – ב' התנועות
36 דהמשכה למטה והעלאה למעלה, שהם ע"ד
37 ובדוגמת עשרה מאמרות ומאמר אחד.

ועוד ועיקר:

38 "מדבר", מלשון דיבור בתוספת מ"ם, מורה על
39 האדם המדבר⁹² (מקור הדיבור), וענינו בתורה –
40 הדגשת מעלת וחשיבות (מציאות) האדם בדיבור
41 התורה, עד כדי כך, ש"כל הקורא ושונה הקב"ה
42 קורא ושונה כנגדו"⁹³, היינו, שהעיקר הוא דיבורו
43 של האדם, והקב"ה קורא ושונה כנגדו (אחריו) –
44 דרגת התורה שבערך להאדם (עשרה מאמרות);
45 ו"מדבר" מלשון "מדבר" (מ"ם חרוקה), שהדיבור
46 הוא מאליו, "כלומר, שאין בזו בחי' דיבור בפ"ע
47 (כמו מדבר, מ"ם בשבא), רק בחי' שכבר נדבר,
48 דהיינו שהדיבור הוא בבחי' ביטול בדבר ה' המדבר
49 בו"⁹⁴, כמו דיבור התפלה שהתחלתה "אדני שפתי
50 תפתח ופי יגיד תהלתך"⁹⁵ (תפלה אריכתא⁹⁶), ועד"ז
51 בתורה, שהלימוד הוא בתכלית הביטול, בבחינת
52 "תען לשוני אמרתך"⁹⁷, כעונה אחר הקורא⁹⁸ –
53 דרגת התורה שלמעלה מהאדם (מאמר אחד).
54

55 וחיבורם יחד ע"י דרגא שלמעלה משניהם – בחי'
56 מדבר למעליותא⁹⁹, "ארץ גו' לא ישב אדם שם"¹⁰⁰,
57 למעלה לגמרי מבחי' אדם¹⁰¹, שמצד בחי' זו נעשה
58 החיבור דשניהם (שהמאמר אחד יומשך ויחדור
59 בעשרה מאמרות), שגם דרגת התורה שלמעלה
60 מהאדם, בחי' תען לשוני אמרתך, תומשך ותחדור
61 במציאות האדם ע"י לימוד התורה באופן של הבנה
62 והשגה, ועד לחידוש והוספה בתורה, שבזה מודגש

1 "ובחוקותי" – מלשון חקיקה, כמו אותיות
2 שבלוחות שהם באופן של חקיקה מיני' ובי' –
3 מורה על הנקודה העצמית שלמעלה מהתחלקות
4 לפרטים (מאמר אחד), שבאים לזה ע"י הביטול
5 שלמעלה מהבנה והשגה, "חוקה חקקתי גזירה
6 גזרתי"⁸⁴, ו"אין לך רשות להרהר אחרי"⁸⁵.

7 וחיבורם יחד (שקורין בהר"ב בחוקותי בשבת א',
8 לז' קרואים, וא' מהם (הרביעי) מחבר שניהם ע"י
9 הברכה לפני הקריאה בס"פ בהר ולאחרי הקריאה
10 בר"פ (בחוקותי) ע"י דרגא שלמעלה משניהם –
11 מורה שגם בהתחלקות לפרטים (בהר) נמשכת
12 וחדורת הנקודה העצמית שלמעלה מהתחלקות
13 (בחוקותי).

14 ויש להוסיף, שחיבור ב' הקצוות מרומז גם בכל
15 פרשה בפ"ע: "בהר סיני" – "סיני" בגימטריא
16 "סלם"⁸⁶, שמחבר מעלה ומטה בב' אופני ההליכה
17 שאודותם מדובר בפ' בחוקותי: "והתהלכתי"⁸⁷
18 לשון רבים, ב' הליכות, הליכה שלמעלה למטה
19 (תורה, שניתנה מסיני), והליכה שלמעלה
20 (תפלה, "סולם דא צלותא"⁸⁸), כמודגש בעליית
21 משה רבינו להר סיני הן לצורך קבלת התורה, והן
22 לצורך התפלה על בני⁸⁹ – שכללות החילוק שבין
23 המשכה למטה (תורה, שלימודה באופן של הבנה
24 והשגה, מציאות האדם⁹⁰) להעלאה למעלה (תפלה,
25 "דע לפני מי אתה עומד", ביטול המציאות⁹⁰) הוא
26 ע"ד ובדוגמת החילוק שבין עשרה מאמרות
27 למאמר אחד, שע"י עשרה מאמרות נעשית
28 ההמשכה למטה, וע"י מאמר אחד נעשה (הביטול
29 ו)העלאה למעלה (כנ"ל ס"ו).

30 יא. ועד"ז (ויתירה מזה) בפרשת במדבר –
31 שהתחלתה קורין במנחה דשבת מברכים חודש
32 סיון, וכולה (מתחילתה עד סופה) בשבת שלפני
33 עצרת:

וגם בתפלה ענין המציאות והתחלקות (שנקודת ההודאה ד"מודה
אני" נמשכת בפרטי הענינים דברכות השחר).

(91) ראה ספר הלכותים (דא"ח להצ"צ) ערך מדבר (ע' נד
ואילך). וש"נ.

(92) ועד שנקרא בתואר "מדבר".

(93) ראה תדבאר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

(94) תו"א יתרו סז, ריש ע"ד. שם (בהוספות) קט, א.

(95) תהלים נא, יז.

(96) ברכות ד, ב. – ואולי י"ל הפירוש ד"תפלה אריכתא",
אריכות (גדלות ושלמות) בתפלה שנעשית ע"י הקדמת הביטול
ד"אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך".

(97) תהלים קיט, קעב.

(98) תו"א יתרו סז, ב. ובכ"מ.

(99) ראה לקו"ת במדבר, ב ואלך. ובכ"מ.

(100) ירמי' ב, ו.

(101) וי"ל – למעלה גם מבחי' א' דם (ראה לעיל ס"ט).

(84) במדבר ר"פ חוקת. תנחומא שם (ג. ח). ועוד.

(85) פרש"י ר"פ חוקת. – מיומא סז, ב.

(86) ב"ר פס"ח, יב. ובפי' המת"כ ומהר"ו.

(87) פרשתנו כו, יב. וראה לקו"ת פ' ראה כו, א. אמ"ב שער
הק"ש פפ"ז ואילך. אוה"ת פרשתנו (כרך ב) ע' תרמ ואילך. ועוד.

(88) זח"א רסו, ב. ועוד.

(89) במ' יום האמצעיים, ועאכו"כ מ' ימים האחרונים שהיו
ברצון, כב' יום ראשונים (פרש"י תשא לג, יא. עקב ט, יח. יו"ד,
ט).

(90) אף שבפרטיות יותר צ"ל גם בתורה הקדמת ענין הביטול,

33 התורה שלמעלה לגמרי משייכות לעולם, "אורייתא
34 וקוב"ה כולא חד", מאמר אחד, שמצד עצמה אינה
35 שייכת לבעלותם של הרבים, אלא שהקב"ה
36 מפקירה (כביכול), ועי"ז נותן רשות (וזכות קנין)
37 ש"כל הרוצה לקבל יבוא ויקבל"¹⁰⁷.

38 ולכן ניתנה התורה במדבר, במקום הפקר – כדי
39 לרמז שהשלמות האמיתית דקבלת התורה, היא,
40 כשמקבלים גם דרגת התורה שלמעלה לגמרי
41 משייכות לעולם, שכדי שיוכלו לקבלה צריך
42 הקב"ה לתת אותה במקום הפקר דוקא. ויש לומר,
43 שתכלית השלימות דנתינת התורה במקום הפקר
44 תהי' לעתיד לבוא¹⁰⁸, ש"תורה¹⁰⁹ חדשה מאתי
45 תצא": "מאתי" – תורתו של הקב"ה ממש
46 שלמעלה לגמרי משייכות לעולם, ולכן נתינתה
47 לעולם היא עי"ז ש"מאתי" תצא, שיוצאת (כביכול)
48 מרשותו של הקב"ה, שמפקירה כדי ש"כל הרוצה
49 לקבל יבוא ויקבל".

50 ועפ"ז יש לבאר גם המשך הכתוב "בחודש
51 השלישי גו' ביום הזה באו מדבר סיני (ולכן) ויחן
52 שם ישראל", "ויחן" לשון יחיד, "כאיש אחד בלב
53 אחד"¹¹⁰, "הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת
54 ואהבו את השלום ונעשו חני' אחת הרי השעה שאתן
55 להם את תורתי" – כי, כדי לקבל דרגת התורה
56 שלמעלה משייכות לעולם ולאדם שניתנת במקום
57 הפקר, צריך האדם לצאת ממוציאותו, עי"ז ש"עושה
58 עצמו כמדבר הפקר"¹¹¹, תכלית הביטול, וביטול זה
59 מתבטא (לכל לראש) בשלילת המחלוקת ואהבת
60 השלום (כי סיבת המחלוקת היא ישות עצמו), ועי"ז
61 נעשה ראוי ומוכשר לקבל דרגת התורה שלמעלה
62 משייכות לעולם שניתנת במקום הפקר¹¹².

1 יותר הענין ד"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה
2 כנגדו", שהאדם מחדש בתורה, והקב"ה חוזר ואומר
3 החידוש שנחדש ע"י האדם.

4 ויש לומר, שכיון שסדר העבודה (גם בהכנה
5 למ"ת בהפרשיות שקורין לפני מתן-תורה) הוא מן
6 הקל אל הכבד, לכן, בפ' בהר-בחוקות שקורין
7 בשבת שלפני ר"ח סיון (לפני ברכת החודש), מודגש
8 בעיקר שישנם ב' קצוות (בפ' בהר – מציאות
9 והתחלקות לפרטים, ובפ' בחוקות – ביטול ונקודה
10 שלמעלה מהתחלקות לפרטים)¹⁰², ויתירה מזה,
11 שהתחלת וסיום פרשת בהר-בחוקות היא בהענין
12 ד"הר סיני" (ולא "מדבר סיני"¹⁰³), הר דייקא,
13 שמדגיש הענין דמציאות והתחלקות פרטית; ובפ'
14 במדבר שקורין בשבת שלפני מתן-תורה¹⁰⁴ מודגש
15 בעיקר חיבור ב' הקצוות ע"י בחי' שלמעלה משניהם,
16 "מדבר" ש"לא ישב אדם שם", כנ"ל.

17 יב. עפ"ז יש לבאר גם הטעם לנתינת התורה
18 במדבר (מקום הפקר) דוקא – כמודגש בר"ח סיון
19 ש"באו מדבר סיני", ובהקריאה דשבת שלפני עצרת
20 בפרשת במדבר:

21 נתבאר לעיל (ס"ב) ש"מדבר" הוא "מקום
22 הפקר", היינו, מקום שאין עליו בעלות, דלא כ"רשות
23 הרבים", רשות שהיא בבעלות הרבים.

24 ובביאור ענינם בתורה – יש לומר:

25 "רשות הרבים" – רומז על דרגת התורה שיש
26 לה ערך ושייכות להרבים, ששים ריבוא מישראל
27 (כרשות הרבים שעוברים בו ששים ריבוא¹⁰⁵) כנגד
28 ששים ריבוא אותיות התורה¹⁰⁶, ולכן היא
29 מלכתחילה ברשותם ובבעלותם של הרבים, באופן
30 של ירושה ("מורשה קהלת יעקב") – דרגת התורה
31 ששייכת לעולם, עשרה מאמרות;

32 ו"מדבר", "מקום הפקר" – רומז על דרגת

(107) כי, הפקר הוא לא רק סילוק הרשות, אלא גם נתינת רשות (וזכות קנין) לכאור' לישול הדבר המופקר (ראה צפע"נ לרמב"ם הל' נדרים פ"ב הי"ד (י, ד). הל' מתנות עניים פ"ב (לא, ג) ופ"ד (נט, ג)).

(108) ראה גם אוה"ת במדבר (הוספות) ע' א'תק: "בחי' מדבר שבתורה הוא מדריגה היותר גבוה דהיינו הבחי' שאינו מוכן הסודות והטעמים שבה ואין שום תענוג, אך אנו עושים בלתי שום תענוג עצמו רק מפני רצונו ית', דאורייתא וקוב"ה כולא חד".

(109) ישע' נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

(110) דלא כשאר כל החניות שלפני" (תו"כ ופרש"י עה"פ.

וראה לקו"ש חכ"א ע' 100. ויש"נ).

(111) במדב"ר שבעה עה" 6.

(112) ויש לומר, שדרגת התורה שניתנה במדבר (מקום הפקר) ע"י הקב"ה, היא למעלה מדרגת התורה שבאה עי"ז שהאדם

(102) ואילו חיבורם יחד הוא: (א) רק בדרך רמז – עי"ז שקורין ב' הפרשיות יחד, (ב) ואינו בכל השנים.

(103) ורק במנחת שבת (לאחרי ברכת החודש) מתחילין לקרוא פרשת במדבר ("במדבר סיני").

(104) ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו – שקורין פרשת במדבר בערב זמן מ"ת.

(105) ראה שו"ע אדה"ז שבעה עה" 19.

(106) ו"אף שבתורה אין נמצא ס"ר אותיות, היינו, מפני אותיות המשך שהם אותיות אהר"י שבכלל הנקודות שאינן בכתב אבל ישנם במחשבה .. אך איזו מהנקודות הם אינו ידוע כו' (לקו"ת פרשתנו מא, ב. מג, ד).

עצרת – לרמז על נתינת התורה במדבר, ולהפסיק
בין הקללות שבפרשת בחוקות לעצרת:
בהרמז על נתינת התורה במדבר, מקום הפקר,
מודגש ענין הביטול (מאמר אחד), ש"עושה עצמו
כמדבר הפקר, כנ"ל.
ובהפסק בין הקללות שבפרשת בחוקות לעצרת,
מודגש ענין המציאות (עשרה מאמרות) – כי, הצורך
בהפסק זה (בפשטות) הוא מפני שהתורה היא מקור
כל הברכות, כמודגש בהתחלת התורה באות ב',
ר"ת ברכה¹¹⁸, החל מהברכה הכי עיקרית שמודגשת
בציור דאות ב', ש"סתום מכל צדדיו ופתוח מצד
אחד"¹¹⁹, שרומז על העולם שנברא ע"י הקב"ה
באופן שמוקף מג' רוחות מלבד רוח צפונית¹²⁰, כדי
שהאדם (ע"י עבודתו) ישלים¹²¹ ויסבב גם רוח
צפונית – שבוזה מודגשת מעלת האדם (תוקף
המציאות), שעל ידו דוקא נעשה העולם מוקף מכל
ד' רוחות (ללא נתינת מקום לפירצה), כציור מ"ם
סתומה ד"לסרבה המשרה"¹²² (מ"ם סתומה באמצע
התיבה), שרומזת¹²³ על גאולה¹²⁴, שנעשית ע"י
עבודת האדם בהמשכת וגילוי האל"ף (אלופו של
עולם) באמצע ה"גולה" – "גאולה"¹²⁵.

* * *

יד. ויש לקשר האמור לעיל עם הוראה לפועל
בענין שהזמן גרמא:

(118) ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א (קרוי לסופה). וראה לקו"ש
חט"ו בתחלתו. וש"נ.

(119) ירושלמי שם. וראה מקומות שבהערה הבאה.

(120) מדרש הנעלם לשה"ש (בזהר חדש). רבותינו בעה"ת
וחזקוני ר"פ בראשית. וראה גם ב"ב כה, רע"ב.

(121) ע"ד מש"נ "אשר ברא אלקים לעשות", "לתקן"
(בראשית ב, ד. וראה ב"ר פ"א, ו ובפרש"י).

(122) ישע"י ט, ו. וראה של"ה דל"ז ע"א (הובא באוה"ת
נ"ך ס"ע קפד): "בראשית ג' רוחות סתומים ורוח צפון נשאר
פתוח כו' ובמ"ת נשלמו ד' רוחות ונעשו מ"ם סתומה, והוא מ"ם
סתומה בפסוק לסרבה המשרה".

(123) ראה ספר הערכים-חב"ד מע' אותיות התורה מ"ם (ב)
ע' רג ואילך. וש"נ.

(124) ויש לומר, שענין הגאולה מרומז גם בהמילוי דאות ב'
(בי"ת) – ת' ר"ת תחיית המתים (שלימות הגאולה), וי' רומז על

עשרת הדברות (ס' רזיאל המלאך. הובא בתו"ש בראשית אות ל
בהערה), שעל ידם פועלים ענין הגאולה (ת') בעולם (ב'). ועצ"ע.

(125) ראה ויק"ר ספ"ב. וראה בארוכה שיחות ש"פ אחו"ק
וש"פ אמור. ויש להוסיף בהרמז שבאות ג' שהיא ה"ת
ד"גולה" ו"גאולה", שג' ד"גולה" רומז להנתינת מקום ל"גולה",
מפני שהעולם מסובב מג' רוחות בלבד, ורוח צפונית, ש"מצפון

ואע"פ שההכנה לנתינת התורה במדבר היא ע"י
הביטול, שלילת המציאות, ה"ז באופן ש"כל
הרוצה לקבל יבוא ויקבל", "יקבל" דייקא, קבלת
האדם (דלא כהלשון הרגיל מתן תורה, "ניתנה
במדבר") – שבוזה מודגש שגם דרגת התורה
שלמעלה ממציאותו חודרת ונעשית מציאותו¹¹³,
ע"י הלימוד בהכנה והשגה, ועד להחידוש בתורה,
תוקף המציאות דקדושה¹¹⁴.

יג. ויש לומר, שב' הקצוות דתכלית הביטול
ותוקף המציאות מודגשים גם בקריאת פרשת
במדבר בשבת שלפני עצרת (והתחלתה במנחת
שבת זה):

שם הפרשה, "במדבר" (ע"ש התחלתה "וידבר
גו' במדבר סיני") – מורה על תכלית הביטול,
"כמדבר זה שהכל דשין בו"; ותוכן הפרשה ע"ד
מנין בניי (שעל שם זה נקרא כל הספר "חומש
הפקודים"¹¹⁵) – מורה על תוקף המציאות ("דבר
שבמנין לא בטל"¹¹⁶) וגודל החשיבות ("מתוך
חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה"¹¹⁷) דכלל
ישראל ודכאו"א מישראל.

ויש להוסיף, שב' קצוות הנ"ל מודגשים גם בב'
הטעמים דקריאת פרשת במדבר בשבת שלפני

משים עצמו כמדבר (הפקר) – "אם משים אדם עצמו כמדבר זה
שהכל דשין בו תלמודו מתקיים בידו" (תלמודו שיש לו כבר, בחי'
ידושה שבתורה), "כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו
יכול לקנות את החכמה והתורה" (בחי' מנר שבתורה), "כיון
שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו
במתנה" (בחי' מתנה שבתורה) – כי, ג' הבחי' דירושה מנר
ומתנה יש להם ערך ושייכות להמקבל (ראה לקו"ש ח"ג ע' 115
ואילך. וש"נ), משא"כ דרגת התורה שניתנת ע"י הקב"ה במדבר,
מקום הפקר, היא (מצד עצמה) למעלה לגמרי משייכות להמקבל.
(113) ודוגמתו בשלילת המחלוקת ואהבת השלום – שאין זה
רק מצד הביטול והעדר המציאות (ע"ד "עושה שלום במרומיו",
"מיכאל ש' של מים גבריאל ש' של אש ואין מכבים זא"ז",
כמשל ב' שרים שמנגנים זל"ז שמתבטלים ממצאותם בעמדם
לפני המלך (ראה תניא אגה"ק ס"ב. לקו"ת אמור לה, א.
ובכ"מ)), אלא גם בהיותם בתוקף המציאות, עם כל הכחות
והחושים כו', ה"ה במצב של אחדות ושלום.

(114) וע"ד מ"ש "ונפשי כעפר לכל תהי' (ועי"ז) פתח לבי
בתורתך" – שע"י הביטול כעפר שהכל דשין עליו ("משים אדם
עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו"), נעשה ראוי ומוכשר לקבל
הדרגא ד"תורתך", תורתו של הקב"ה שלמעלה משייכות לעולם,
שניתנת במקום הפקר דוקא, ודרגא נעלית זו – מקבלה באופן
ד"פתח לבי בתורתך", פתיחת הלב, תוקף המציאות דקדושה.

(115) יומא רפ"ז ובפרש"י.

(116) ביצה ג, סע"ב.

(117) פרש"י ר"פ במדבר.

24 דכאו"א מישראל בפ"ע (כבענין הפקודים),
25 שכאו"א מהם מקבל את התורה, ולומדה ומשיגה
26 בהבנה והשגה שלו (ועד שמחדש בתורה¹³²), כל
27 חד וחד לפום שיעורא דילי'.

28 טו. ויה"ר – והוא העיקר – שהחלטה להוסיף
29 באחדותם של ישראל כהכנה לקבלת התורה
30 ("שנאו את המחלוקת ואהבו את השלום") תמהר
31 ותזור ותפעל תיכף ומיד ביטול הגלות (שסיבתו
32 היפך אהבת ישראל¹³³, ובהבטל הסיבה בטל בדרך
33 ממילא המסובב), ותיכף ומיד ה"ה הגאולה
34 האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יהי'
35 שלימות הענין דמתן תורה, "תורה חדשה מאתי
36 תצא".

37 ובפשטות – שעוד לפני "זמן מתן תורתנו",
38 ולפני ר"ח סיון, בעמדנו בשבת מברכים חודש
39 סיון, שבת פרשת בהר-בחוקות, זוכים לקיום
40 היעוד והסיפור שבהתחלת פרשת בהר: "כי תבואו
41 אל הארץ וגו'", ובהתחלת פרשת בחוקות: "ונתנה
42 הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו"¹³⁴, "עתידיה¹³⁵
43 ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת"¹³⁶,
44 ו"אילני סרק עתידים לעשות פירות"¹³⁷.

45 ובהמשך לזה באים לספר הפקודים – המנין
46 דכל בני וכאו"א מישראל, ע"ד מ"ש¹³⁸ "ואתם
47 תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", וכולם יחד נעשים
48 מציאות אחת ד"ק קהל גדול¹³⁹, ועד למנין העשירי,
49 ביחד עם השירה העשירית והפרה העשירית

רשות לתלמידים ליכנס .. ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי'
(ארבע מאות או שבע מאות). וגם לאחר ש"אחזו לי' בחלמי'
חצבי חיורי דמליין קטמי" (כלומר אף אלו אינם ראויים –
פרשי'), מסיק "ולא ויא, ההיא ליתובי דעתי' הוא דאחזו לי'
(כיון ש"הוה קא חלשא דעתי' דר"ג כו"). ויש לומר בתיווך
הדברים (המסקנא "לא היא", ואעפ"כ "אחזו לי' בחלמא",
שבדאי לא הראו לו דבר שקר ח"ו) – שגם כשמצד עצמם אינם
ראויים, מ"מ, עי"ז שמכניסים אותם לביהמ"ד נעשים ראויים כו'.
(132) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

(133) ראה יומא ט, ב.

(134) כו, ד.

(135) שבת ל, סע"ב. וש"נ.

(136) ודוגמתו בזמן הזה – "כמהין ופטריות" (שבת שם),
"כענין הספחים*** שג"כ בלי זריעה" (ביאורו"ז להצ"ע ע'
תתכ"ח).

(137) תו"כ ופרשי" עה"פ.

(138) ישעי' כז, יב.

(139) ירמי' לא, ז.

1 (א) "להקהיל קהילות בכל שבת להכנס בבתי
2 כנסיות ובבתי מדרשות ללמוד בהם תורה
3 לרבים"¹²⁶ (כולל גם באופן ד"העמידו¹²⁷ תלמידים
4 הרבה¹²⁸), אשר, אם הדברים אמורים בכל שבת,
5 בשבת שממנו מתברך "זמן מתן תורתנו" על אחת
6 כמה וכמה.

7 (ב) לעורר ולזרז בכל מקום ומקום שבקריאת
8 עשרת הדברות ב"זמן מתן תורתנו" יהיו בבתי-
9 כנסיות כל ילדי ישראל (גם הקטנים ביותר, ועד
10 לתינוקות שבעריסה¹²⁹) שהם ה"ערבים" לקבלת
11 התורה, "בנינו עורבים אותנו"¹³⁰.

12 וכל זה – בהדגשת ב' הקצוות דביטול ומציאות
13 (מאמר אחד ועשרה מאמרות) האמורים לעיל:

14 מחד גיסא – ענין הביטול שמודגש בהתאחדות
15 עם כו"כ מישראל, "להקהיל קהילות", ובפרט ע"י
16 האחדות דכל בני", האנשים והנשים והטף, בשעת
17 קריאת עשה"ד, היינו, שההתאחדות היא לא רק עם
18 האנשים שבערכו ובמדרגתו בלימוד התורה
19 ("להקהיל קהילות.. ללמוד בהם תורה לרבים"),
20 אלא גם עם קטנים וקטני קטנים, שכולם יחדיו
21 באים לביהכ"נ¹³¹ – תכלית הביטול.

22 ולאידך גיסא – ביחד עם הביטול שבהתאחדות
23 עם כו"כ מישראל, מודגש גם תוקף המציאות

תפתח הרעה", נשאת פרוצה. וג' ד"גאולה" רומז על עבודת
האדם באופן ד"גמול דלים" ("גימל" דל"ת גמול דלים" (שבת
קד, א)), ע"י המשכת וגילוי אלופו של עולם, שע"ז מהפך הד'
ד"דלים" לעולם שמוקף מכל ד' ורוחות, כמו מ"ם סתומה*.
(126) שו"ע אדה"ז א"ח ס"צ ס"ג ("מיל"ש ר"פ ויקהל).

(127) אבות פ"א מ"א.

(128) ו"הרבה" בבת אחת – ע"ד מש"נ ביצי"מ "ובני ישראל
פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד", "שהיו יולדות ששה**
בכרס אחד", ועד"ז בהיציאה מגלות האחרון ("כימי צאתך מארץ
מצרים אראנו נפלאות") בנוגע לתלמידים, ש"כל המלמד כו'
כאילו ילדו" (סנהדרין יט, סע"ב. פרשי' במדבר ג, א).

(129) להעיר מירושלמי יבמות פ"א ה"ו.

(130) שהש"ר פ"א, ד (א). וראה לק"ש חכ"ח ע' 315. ועוד.
(131) להעיר מברכות כח, א: "שהי' ר"ג מכריז ואומר כל
תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש", ולאחרי שראב"ע
נתמנה לנשיא, "אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם

(*) וראה מק"מ ר"פ שלח בשם הר"ח (הובא באוה"ת נ"ך שם)
שלענת"ל יפתח הקב"ה המ"ם סתומה באלכסון ותינעשה ב' דלתין של
בן דוד, ואז יבוא המשיח (וע"פ המבואר באוה"ת שם שהד' מורה על
דיבור, וב' דלתין הם ב' בחי' דיבור – אולי יש לקשר זה עם ב' בחי'
הדיבור ד"במדבר" (משלש דיבור, דיבור תורה ודיבור דתפלה כנ"ל
סי"א)).

(**) "יש אמורים שנים נעשר .. ויש אמורים ששים" (שמו"ר פ"א, ח).

(*** ולהעיר מהשייכות לפרשת בהר – "ספיח קצירך" (כה, ה).

9 "בחוקותי", אותיות החקיקה) – "תורה חדשה מאתי
10 תצא", תורתו של משיח שילמד את כל העם¹⁴⁴, ועד
11 להלימוד מהקב"ה בכבודו ובעצמו ("מאתי" ממש),
12 כמ"ש¹⁴⁵ "לא ילמדו עוד איש את רעהו גוי כי כולם
13 ידעו אותי", ו"לא¹⁴⁶ יכנף עוד מוריד והיו ענין
14 ראות את מוריד"¹⁴⁷, תיכף ומיד ממש.

התשובה (לב נשבר) – "משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא"
(ראה זח"ג קנ"ג, ב, לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב, ובכ"מ).

(144) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. ועוד. לקו"ת צו יז,
א. ובכ"מ.

(145) ירמ' ל, לג.

(146) ישע' ל, כ.

(147) כפי ש"כבר ה' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה"
(תניא פל"ו).

1 ("העשירי יהי' קודש"¹⁴⁰), ע"י "המלך המשיח
2 מהרה יגלה אכ"ר"¹⁴¹ – שתיכף ומיד ממש רואים
3 שמשיח נמצא כבר בינינו, וכאו"א מראה באצבעו
4 ואומר "הנה זה (המלך המשיח וכבר) בא"¹⁴².

5 ובהמשך לזה באים ל"זמן מתן תורתנו" בתכלית
6 השלימות – בארצנו הקדושה, בירושלים עיר
7 הקודש, בהר הקודש, בבית המקדש ובקדש הקדשים
8 (שבו נמצא הארון עם הלוחות¹⁴³, שהם בבחי'

(140) פרשתנו כז, לב.

(141) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג (משיעורי הרמב"ם דימי
השבע שמתברכין משבת זה).

(142) שם"ש ב, ח ובשה"ר עה"פ.

(143) וגם שב"ר לוחות (ב"ב יד, ב), שמורה על עבודת

המשך ביאור למס' בכורות ליום שלישי עמ' א

39 להיות שלם, וישחוט עולה – ויוכל לשחטו בחוץ משום מום זה.
40 מתרצת הגמרא: **אָמַר אֲבִי, אָמַר קָרָא** (ויקרא כב כב) **אִזְ חֲרוּץ**
41 **אוֹ שְׁבוּר**, ויש ללמוד מכך שמום של חרוץ דומה ל'שבור' –
42 רק כשהוא דומה למום של שבור, מה 'שבור' אינו מום אלא אם
43 השבר במקום עצם, אף 'חרוץ' אינו מום אלא אם הוא במקום
44 עצם, ולכן סימן הנקבות אינו מום כי הוא במקום בשר.
45 הגמרא מביאה הוכחה אחרת שאין סימני הנקבות נחשבים מום:
46 **בְּרָא אֱמֶר, הַלִּימוּד מִשְׁבוּר, נָמִי לֹא מַצִּית אֶמְרַת שְׁחָרוּץ**
47 **בְּמָקוֹם בָּשָׂר הוּא מוּמָא** – גם אינך יכול לומר שחרוץ במקום
48 בשר יחשב מום, דאי סלקא דעתך הוּא מוּמָא, הרי יקשה, כִּיִּן
49 **דְּאֶמַר בְּבִרְיָא לַעֲלִיל שְׁרָב**, וְהוּא חָרָס והוא נגע השחין, מִיִּתְרִין
50 חָרִין – הרי ודאי שיש חרוץ כמו שיש בחרס, דְּכַתִּיב לִגְבִי נִגְעִי
51 ראש וזקן (ויקרא יג ל) וְהָיָה מִרְאֵהוּ עֲמוֹק מִן הָעוֹר, וביארו
52 בתורת כהנים (תולדות נגעים א) שהעומק הוא בְּמִרְאֵה חָמָה הנראית
53 עֲמוֹקָה מִן הַצֵּל, וכיון שכן הרי הוא מום, וְלִכְתֹּב דְּחִמְנָא
54 'חרוץ' וְלֹא בָּעִי 'שרב' – ואם כן די בכך שכתבה התורה את מום
55 ה'חרוץ', ואין צורך להשיענו שגם ה'גר' נחשב מום, וְאִמְנָא
56 – ונאמר מסבא, אם חרוץ דלא מאים הוּא מוּמָא, גֵּרֵב דְּמָאִים
57 לֹא כָל שֶׁפֶן שנחשב מום, אלא בְּרָב דְּחִמְנָא 'גר', כדי לְמִימַר,
58 דְּחִרְוִין בְּמָקוֹם בָּשָׂר הוּא מוּמָא, ולכן אי אפשר ללמוד
59 מ'חרוץ' שגם 'גר' יחשב מום, כי ה'חרוץ' הוא בעצם, ואילו
60 ה'גר' הוא בבשר, ואילו לא השמיעה התורה שגר נחשב מום
61 מחמת מאיסותו, לא היה ניתן ללמוד מחרוץ.

62 (שנינו במשנה: רבי ישמעאל אומר, אין לך מום גדול מזה
63 – מאנדרוגינוס), ולכן נחשט במדינה).

64 מבארת הגמרא: רבי ישמעאל סבר שאנדרוגינוס נחשב מום,
65 ואינו חושש לדברי אב"י ורבא שנזכרו לעיל בדעת תנא קמא
66 שהנקבות שבו אינה מום, כי בְּאֲבִי שלמד מ'שבור', ש'חרוץ'
67 אינו מום אלא אם הוא במקום עצם, לֹא אֶמַר רבי ישמעאל, כיון
68 שבר חרוץ דומה ל'שבור' לֹא אֶמַרִּין – אין לומדים חרוץ
69 משבור, ולכן אפילו חרוץ במקום בשר נחשב חרוץ, וּבְרָבָא
70 שהוכיח ממה שפירטה התורה ואמרה ש'גר' נחשב מום, שאין
71 חרוץ אלא במקום עצם, נָמִי לֹא אֶמַר רבי ישמעאל, דִּילִמָּא
72 הֵיכָא דְּלֹא מִיִּנְבְּרָא – שכן יתכן שחרוץ במקום בשר אינו מום
73 רק במקום שאינו ניכר, אֲבָל הֵיכָא דְּמִיִּנְבְּרָא 'מום רע' (דברים טו
74 כא) קְרִינָא בִּיה – אולם חרוץ של מקום הנקבות, כיון שהוא ניכר
75 נחשב מום אף שהוא במקום בשר.

1 בְּרִיא – שעתיד לחזור ולהביא, אִמָּא לֹא פסול להקרבה. וְאִי
2 בְּרָב מיעוט אחד לְמַעוּטֵי חוּלָה, היה מקום לומר שרק חולה
3 פסול, משום דְּלֹא אִוְרְחִיה – שאינו בדרך כל בהמה שהיא
4 בריאה, אֲבָל זֶקֶן דְּחִינֵי אִוְרְחִיה – שכחישתו היא בדרך
5 העולם בכל זקן, אִמָּא לֹא – אולי אינו פסול להקרבה. וְאִי בְּרָב
6 דְּחִמְנָא תְּרִי – שני מיעוטים, היה מקום לומר שהכוונה לְמַעוּטֵי
7 הֵנִי דְּכַתִּישִׁי – למעט זקן וחולה שהם כחושים, אֲבָל מוֹזְהָם דְּלֹא
8 בְּחִישִׁי, אִמָּא לֹא פסול להקרבה. וְאִי נָמִי – ובאופן נוסף, אילו
9 נאמר רק מיעוט אחד היה מקום לומר שבא לְמַעוּטֵי דוּקָא
10 מוֹזְהָם מְשוּם דְּמָאִים מחמת ריחו, אֲבָל הֵנִי וְזֶקֶן וְחוּלָה דְּלֹא
11 מָאִים, אִמָּא לֹא יפסלו להקרבה, לכן צְרִיכִי שלשה מיעוטים
12 ללמדנו ששלשתם פוסלים להקרבה.

13 שנינו במשנה: וְשֶׁנֶּעְבְּדָה בּוֹ עֲבִירָה וכו' ושהמית את האדם.
14 שואלת הגמרא: מָהָּ הֵנִי מִיִּלִּי שדברים אלו פוסלים את הקרבן
15 להקרב במקדש. משיבה הגמרא: דָּתֵנוּ רַבָּנִן על הפסוק (ויקרא א
16 ג) מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבֶּקֶר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרְבוּ אֶת קִרְבָּנְכֶם, מִן
17 הַבְּהֵמָה לְהוֹצִיא רֹבֵעַ וְנִרְבָּע – בהמה שרבעה אשה, או בהמה
18 שנרבעה על ידי איש, מִן הַבֶּקֶר לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבֵר – שעשה
19 אותו עבודה זרה והשתחוה לו, מִן הַצֹּאן לְהוֹצִיא אֶת הַמוֹקֵצָה
20 שהוקצה והופרש להקריבו לעבודה זרה, וּמִן הַצֹּאן לְהוֹצִיא
21 אֶת הַנּוֹגֵחַ והמית אדם. מקשה הגמרא: למה צריך למעט בהמות
22 אלו מהקרבה, והרי הֵנִי וְנִרְבָּע וְנִרְבָּע וְהַנּוֹגֵחַ בְּנֵי קִטְלָא נִינְהוּ
23 – חייבים מיתה ואסורים בהנאה, ופשיטא שאינם ראויים לקרבן.
24 מתרצת הגמרא: הפסוק נצרך לפוסלם כשנודע הדבר עַל פִּי עַד
25 אַחֵר, או עַל פִּי הַבְּעָלִים שהודו מעצמם, שבאופן זה אין
26 ממיתים אותם, כי מודה בקנס פטור, אולם די בהודאתם כדי
27 לפוסלם להקרבה.

28 שנינו במשנה: טומטום ואנדרוגינוס אין שוחטין אותם לא
29 במקדש ולא במדינה. מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא טוּמְטוּם בְּמִקְדָּשׁ
30 לֹא קרב ככל קרבן בכור, כי יש לחשוש דִּילִמָּא נִקְבָּה הִיא, ואין
31 בכור אלא זכר, וכן מובן למה בְּמִדִּינָה לֹא ישחטנו, כי יש
32 לחשוש דִּילִמָּא זָכָר הוּא וקדוש בבכורה, וְלִית בָּהּ מוּמָא –
33 ואין בו מום כלל, שהרי אם הוא זכר אין בו כלל סימני נקבות.
34 אֲלֵא אַנְדְּרוֹגִינִים, בְּשִׁלְמָא בְּמִקְדָּשׁ לֹא נחשט ככל קרבן בכור,
35 כי יש לחשוש דִּילִמָּא נִקְבָּה הִיא, ואין בכור אלא זכר, אֲלֵא קשה
36 למה בְּמִדִּינָה נָמִי לֹא ישחטנו, הֵנִי דְּזָכָר הוּא – אף שיש בו גם
37 סימני זכר וקדוש בבכורה, תַּעֲשֶׂה נִקְבוֹת חָרִין – הרי סימני
38 הנקבות שבו יחשבו לו כמום, כי אצל זכר הם נקב במקום שצריך

בס"ד. משיחות ש"פ במדבר, ערב חג השבועות ויום ב' דחג השבועות ה'תשנ"א.

תרגום מאידית

המדגישה עוד יותר ונותנת תוספת כחות גם
במילוי כללות הכוונה דיום-טוב זה.

ב. השייכות דחג השבועות, זמן מתן תורתנו,
עם שבת – מודגשת במאמר חז"ל⁷: "דכולי עלמא
בשבת ניתנה תורה לישראל".

כיון שהענינים הם בתכלית הדיוק (כנ"ל),
ועאכור"כ הקשורים עם הענין הכללי דמתן-תורה,
מובן שזה ש"בשבת ניתנה תורה" (וכן הוא "לכולי
עלמא") הוא מכיון של(נתינת ה)תורה ולשבת
ישנה שייכות פנימית.

ויש לומר אחד הביאורים בזה⁸: שבת ענינה –
מנוחה. כמאחז"ל⁹ "מה ה' העולם חסר מנוחה,
באת שבת באת מנוחה". ובלשון ברכת המזון
דשבת (מיוסד על לשון המשנה¹⁰) "הרחמן הוא
ינחילנו (ל)יום שכולו שבת ומנוחה לחיי
העולמים"¹¹. ובהדגשה יתירה – בלשון תפלת
מנחה דשבת¹²: "יום מנוחה . . מנוחת שלום . .
מנוחה שלימה שאתה רוצה בה" (ובכמה מקומות
עוד לשונות של מנוחה).

ענין המנוחה בעולם נפעל בשלימותו ע"י מתן
תורה – כמאחז"ל¹³ על הפסוק¹⁴ "ויהי ערב ויהי
בוקר יום הששי", "ה' יתירה למה לי, מלמד
שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם
ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו

א. דובר פעמים רבות, שבנוסף לתוכן הכללי
של יום-טוב שבו שוות כל השנים, ישנם גם
לימודים מיוחדים מהקביעות המיוחדת של היום-
טוב בשנה מסוימת, המדגישים ומבהירים –
ומוסיפים כחות לביצוע – הלימוד הכללי של
היום-טוב בכל השנים.

שנה זו מתייחדת בכך שחג השבועות בא מיד
לאחר יום השבת; זאת אומרת, שהעבודה דחג
השבועות נעשית עם ותחת ההשפעה דיום השבת
קודש, ובפרט שאין ביניהם שום הפסק דימי
ועובדין דחול. באופן שישנה חזקה של שלשה
ימי-קדושה רצופים¹.

ושבת זו היא גם – שבת פרשת במדבר².

קביעות כזו מחולקת גם בכך שהיום הראשון
דחג השבועות הוא ביום ראשון בשבוע, שהוא
בדוגמת יום ראשון דמעשה בראשית, כמובן
מהשיר של יום זה³; ובהמשך לזה באים מיד ליום
השני בשבוע⁴, ולאחרי זה – אסרו חג – ביום
השלישי בשבוע.

כל הענינים, ובפרט הקשורים עם הקביעות ע"פ
תורה של הימים-טובים והפרשיות בתורה⁵, הם
בהשגחה פרטית⁶ ובתכלית הדיוק. ומזה מובן,
שמקביעות זו דחג השבועות ישנה הוראה מיוחדת

(1) ראה בארוכה המכתבים כלליים דתחלת שנה זו, ושיחת
ש"פ האזינו שנה זו – ביאור העילוי דקביעות שנה זו, שמימי
ר"ה, וימים ראשונים ואחרונים (בחול"ל) דסוכות, נכנסו תיכף ליום
השבת, וכן ביי"ט כסלו, ובימי הפורים. ועוד. וכמדובר כמ"פ
במשך השנה העילוי וההדגשה דענין של שלשה (חזקה) בשנה זו
– ראה מכתב י"א ניסן שנה זו. ועוד.

(2) ש"המנהג הפשוט שיהיו קורין במדבר סיני קודם עצרת
(רמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ב. טוש"ע אר"ח סתכ"ח ס"ד).

(3) ראה לקו"ת שה"ש כה, סע"א: "אנו מונין היום יום ראשון
בשבת . . וקשה הרי כבר עברו רבבות ימים משימ"ב עד עתה
וא"כ איך אומרים היום יום ראשון כר, אלא . . כל יום א' הוא
ממש יום ראשון כמו יום א' של ששת ימי בראשית כר". וראה
גם סה"מ תש"ד ע' 192. וראה הנסמן בהערה 27.

(4) ובארץ ישראל יום השני הוא אסרו חז.

(5) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א).

(6) כש"ט הוספות סקי"ט ואילך. ושי"נ.

(7) שבת פו, ב.

(8) ראה גם (באו"א) תו"א יתרו ע, ג. ויקהל פח, א ואילך.
ובכ"מ.

(9) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל).
וראה בר"ר פ", ט ובמנות כהונה שם (ד"ה "שאנן") בשם חז"ל.

(10) תמיד בסופה.

(11) שכל שבת הוא מעין (וההכנה ל)ה"יום שכולו שבת
ומנוחה" (ראה המשך תער"ב ח"ב ע' א'קח. ועוד).

(12) הטעם שאומרים זה דוקא בתפלת מנחה דשבת י"ל – כי
אז הוא גילוי דשלימות מנוחת שבת. אבל ענין זה שייך לכל היום,
כמפורש בהתפלה: "יום מנוחה".

(13) שבת פח, א. וראה גם ע"ז ג, א.

(14) בראשית א, לא.

והליכה ממקום אחד למקום אחר קשורה ²⁴
בטלטול²² ושינוי ממקומו ומצבו הקודם²³.
יום השבת הביא מנוחה בעולם ("באת שבת
באת מנוחה")¹⁹, כיון שהבריאה נסתיימה בששת
ימי בראשית, "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם,
ויכל אלקים גו' מלאכתו אשר עשה"²⁴, ונרגש בכל
העולם ובכל פרטי העולם – בכל השינויים וחילוקי
דרגות דומן ומקום – איך שהכל נברא מה' אצד²⁵,
הכוונה אחת דהקב"ה בכל פרטי הבריאה, שהיא
נעלית משינויי הזמן והמקום²⁶, ולכן הרי היא
מביאה מנוחה בכל הבריאה, בהיותה קשורה עם
"מנוחה", הן בזמן – כידוע²⁷ ששבת היא עלי'
שלמעלה מבחי' זמן, ולכן מתחילים אח"כ לספור
שוב: יום ראשון בשבוע וכו', והן במקום –
כמ"ש²⁸ "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו
ביום השביעי"²⁹, מנוחה וקביעות במקום³⁰.

(22) ובפרט טלטולי גברא דקשין מדאיתתא (כתובות כח, א.
סנהדרין כו, א).

(23) וכמובן גם מדיני התורה בנוגע לשינוי מנהגי האדם לפי
מנהגי המקום שהלך לשם או לפי המקום שיצא משם (ראה
לדוגמא פסחים רפ"ד. ועוד).

(24) בראשית ב, א"ב.

(25) ראה חינוך מצוה לב, שאיסור מלאכה בשבת הוא כדי
ל"קבוע בנפשותינו אמונת חידוש העולם כו' ונזכר ביום אחד בכל
שבוע ושבוע שהעולם נברא בששה ימים חלוקים ובשביעי לא
נברא דבר, ובכל יום ויום נבראו ענינים חלוקים להורות על הרצון
שיו"ט כו". וע"פ המבואר בפנים יובן יותר לשון החינוך "בכל
יום ויום נבראו ענינים חלוקים להורות על רצון הפשוט" – כי
במנוחת שבת נתגלה אחדותו ית', הרצון אחד, בכל פרטי חילוקי
הבריאה.

(26) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 55 ואילך.

(27) לקו"ת וסה"מ תש"ד שבהערה 3. אוה"ת שבועות ע' פו.
ברכה ע' א'תתצא. א'תתצט. ובכ"מ.

(28) בשלח טז, כט.

(29) ואף שאיסור זה (יציאה ממקומו) הוא על "אלפיים אמה"
של תחום שבת (עירובין נא, א) * וגם זה הוא דוקא מחוץ לעיר,
אבל מותר לאדם לצאת ממקומו הקבוע (רשות היחיד שלו)
והלך כל העיר וחוצה לה אלפיים אמה (ראה רש"י עירובין מא,
ב ד"ה כאלו. ועוד), הרי מדויק ל' הכתוב "אל יצא איש
ממקומו", מובן, שכל זה נכלל ב"מקומו" של האדם, ואין בזה
גדר טלטול והיפך הקביעות והמנוחה. וראה שו"ע אדה"ז או"ח
סשצ"ו ס"א: "עד אלפיים נקרא מקומו כו", עיי"ש.

(30) ואף שאמרו חז"ל בנוגע להמסעות במדבר "על פי ה' יחנו
על פי ה' יסעו כמאן דקביע להו דמי" (בהעלותך ט, יח. כג.
עירובין נה, ב). מ"מ אי"ז שלימות הקביעות ומנוחה – כפי שהוא
ביום השבת. והרי בפשטות לא היו המסעות בשבת (כיון שקשור
לכמה מלאכות וכו').

(**) ראה הדיעות בזה – שו"ע אדה"ז רשצ"ו. ועוד.

1 אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו¹⁵, כמ"ש¹⁶ "ארץ
2 יראה ושקטה", "בתחלה יראה ולבסוף (במ"ת)
3 שקטה"¹⁷.

4 ולכן סבירו להו "דכולי עלמא (ש)בשבת ניתנה
5 תורה", כיון שע"י נתינת וקבלת התורה נפעלה
6 מנוחה ו"שקטה" דעולם, שלימות הענין ד"באת
7 שבת באת מנוחה" (שהיתה "חסר" בששת ימי
8 בראשית, קודם שבאה השבת)¹⁸.

9 ג. הביאור בכך שמנוחה נפעלה דוקא ע"י שבת
10 ותורה (מתן תורה וקבלת התורה):

11 העולם מצד עצמו נברא באופן דשינוי ותנועה
12 (היפך המנוחה, "חסר מנוחה")¹⁹, ולכל לראש –
13 השינויים דכללות ענין הזמן (יום ראשון, יום שני
14 וכו'), שענינו וגדרו הוא – חילוף ושינוי דעבר הוה
15 ועתיד (ובכללות – קדימה ואיחור), וכל הנבראים
16 שבעולם (שגדרו הוא זמן ומקום)²⁰ כפופים
17 לשינויי הזמן, באופן שהם משתנים כל הזמן²¹;
18 ונוסף לזה ישנם השינויים הפרטיים של כל נברא
19 בעולם.

20 ולהוסיף, שגם ההתחלקות דמקום – חילוקי
21 הדרגות דמעלה ומטה, והשינויים ממקום למקום –
22 קשורים עם היפך המנוחה (ואדרבה – שינוי), כיון
23 שכל מקום יש לו ענינים והנהגות שונים כו',

(15) הששי משמע הששי המיוחד . . ששי בסיון שניתנה בו
תורה (פרש"י שבת שם).

(16) תהלים עז, ט.

(17) שבת שם. ע"ז שם.

(18) ומה שאחז"ל ש"באת שבת באת מנוחה" ביום השביעי
למעשה בראשית (ריבוי שנים לפני מ"ת) – י"ל: א) מנוחת שבת
בעולם שנעשה במ"ת (לאחרי הצינוי לישראל על קיום מצות
שבת) הוא באופן נעלה יותר ממנוחת שבת לפני מ"ת (הבאה
למעלה*). ע"ד העילוי של כל המצוות לאחר מ"ת לגבי קיומם
לפני מ"ת. ב) ועיקר: פעולת מנוחת שבת בעולם היא על התנאי
(שעשה הקב"ה עם העולם בתחלת בריאתו) שישראל יקבלו את
התורה (כולל – מצות שבת). וקיום התנאי פעל מנוחה בעולם
למפרע (בתחלת בריאתו).

(19) ראה בארוכה תפארת ישראל (להמהר"ל) פ"מ.

(20) ראה שעה"ה א"פ"ו (פכ, א). לקו"ת בהר מא, ב. ברכה
צח, א. ובכ"מ. – וראה לקו"ש חט"ו ע' 61 ואילך.

(21) כמאמר "כל הוה נפסד", תינוק משנולד מתחיל להתייבש
(ראה בחיי בראשית א, כח).

(*) ע"ד שמנוחת העולם (נח מלשון מנוחה ונייחא (ראה פרש"י
בראשית ה, כט. ב"ר פ"ל, ה). שנעשה ע"י המבול ("לא ישובותי" נח)
ח, כב) היא נעלה יותר מהמנוחה שנפעלה ע"י השבת במעשה
בראשית קודם המבול.

בתחתונים³⁵. לכן הביא זה מנוחה ("שקטה") בכל³³ העולם.³⁴

עד שמזה נמשכת מנוחה גם בפרטי ושינויי הזמן והמקום – ע"ד מנוחת שבת, ש"מיני" מתברכין כולהו יומין³⁶, ששת ימי הבריאה, כאשר עסוקים במלאכת העולם (הסדר דתנועה ושינוי) – שגם כאשר עסוקים עם פרט שבפרט, נמצאים במנוחה, ועושים כל פרט מתוך מנוחה, במילא ה"ז נעשה בשלימות.

ד. ובפרטיות יותר – בעבודת השם:
אע"פ שבעבודת יהודי ישנם כו"כ פרטי דרגות ואופנים – שלימות העבודה (מתוך מנוחה) היא דוקא כאשר בכל פרטי עבודת היהודי נרגשת נקודה אחת ויחידה: "אני (לא³⁷) נבראתי (אלא³⁷) לשמש את קוני".

וכפי שזה בקיום המצוות: נוסף על הכוונה פרטית בכל מצוה ומצוה (מהתרי"ג מצוות), צריכה להיות (קודם לכן) הכוונה כללית³⁸ כנוסח ברכת כל המצוות – "אשר קדשנו במצוותיו וצונו" (ורק לאחר זה מוזכרים את המצוה הפרטית), הכוונה בכל המצוות שמקיימים את רצונו של הקב"ה³⁸.

ובלשון המשנה³⁹ והובא להלכה בהתחלת השו"ע⁴⁰ – "לעשות רצון אביך שבשמים" (לאחר שמונה את ארבעת אופני העבודה: "הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי"), ובדיוק הלשון "רצון אביך" ולא "מצוות אביך":

"מצוות" קאי (גם) על התחלקות המצוות לפרטים – תרי"ג מצוות דוקא, "לא תוסיפו גו' ולא תגרעו"⁴¹, וכל מצוה מחולקת מכל שאר המצוות באופן קיומה וכו', עד ש"אין עושין מצות חבילות חבילות"⁴², "דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה

והשלימות בענין זה נפעל במתן-תורה – כשבנ"י קבלו את התורה מהקב"ה, כיון שזוהי התכלית שלשמה נברא העולם (בשביל התורה ובשביל ישראל³¹), וכאשר נפעלת בגלוי תכלית כל הבריאה – שהיא תכלית אחת ויחידה – באופן שנוגש בכל העולם, בכל פרטי העולם (זמן ומקום)³² – הרי זה מביא מנוחה בכל העולם, ע"י קיום התנאי "שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית".
אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין".

והביאור בזה – כפי שהוא בפשטות הדברים, בטבע בני אדם: כאשר אדם אינו מרגיש את הכוונה ותכלית בחייו (ש"אני נבראתי לשמש את קוני"³³), אינו יכול להיות במנוחה והתיישבות אמיתית, כיון ששינויי הזמן והמקום וכל ריבוי הפרטים ופרטי פרטים שבחייו גורמים אי-שקט תמידי, ש"חוצה" אותו; דוקא כאשר הוא מרגיש את הכוונה והתכלית הטמונה בכל הפרטים, הרי זה מביא לו מנוחה, שהיא למעלה מתנועה ושינוי דפרטי החיים, ובמילא – לשלימות האדם, וכפי שרואים בפשטות שאדם נמצא בשלימות יתירה כאשר יש לו מנוחה, מנוחת הנפש ומנוחת הגוף.

ותירה מזו: זה מביא מנוחה לא רק להאדם עצמו, אלא גם לכל הענינים שהוא עושה בעולם, שהם נעשים בשלימות יתירה וביתר הצלחה כאשר הם נעשים מתוך מנוחה, עד שזה מביא מנוחה בכל העולם כולו.

ועד"ז מובן גם, להבדיל, בנוגע למתן-תורה: כאשר בנ"י קבלו את התורה נתגלתה התכלית דכל הבריאה – בשביל התורה ובשביל ישראל, שבנ"י יקבלו תורה ומצוות ויקיימו אותם, וישפיעו גם על מנוחת האדם ("בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם" (ירמי³⁴), ועי"ז יעשו מכל העולם דירה לו יתברך

(35) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקתי ג. במדבר"ר פ"ג, ו.

תניא פל"ו.

(36) נסמן בהערה 30.

(37) גירסת המלאכת שלמה ועוד, קידושין שם.

(38) ראה תניא רפמ"א. שער האמונה פ"ג. עטרת ראש דרוש

לעשיית נח, ב ואילך. המשך תרס"ו ע' נז. סה"מ מלוקט ח"ב ע'

נז.

(39) אבות פ"ה מ"ב.

(40) טור ושו"ע אדה"ז או"ח רס"א.

(41) ואתחנן ד, ב. ובפ' ראה יג, א: לא תוסף עליו ולא תגרע

ממנו.

(42) ברכות מט, א. וש"נ.

וע"פ המבואר לקמן בפנים (סי"ב), יש לומר, שממנוחת שבת (ש"מיני" מתברכין כולהו יומין" (ראה זח"ב סג, ב. פח, א)) נמשך הכח לקביעות ומנוחה גם במסעות שבמדבר, שהוא היפך ממקום מנוחת האדם ("בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם" (ירמי³⁴), ב, ו).

(31) פרש"י ר"פ בראשית. ובכ"מ.

(32) ראה זבחים קטז, א. וראה תנחומא שמות כה. שמו"ר

פ"ה, ט. פרש"י יתרו כ, ב.

(33) משנה וברייאת סוף קידושין.

(34) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"י: צוה משה רבינו מפי

הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח.

1 (היות) שוב, כמ"ש⁵¹ "והחיות רצוא ושוב".
2 ואדרבה: העבודה שבלב קשורה דוקא עם תנועה
3 דרצוא ושוב, עד שחיות האדם ע"י השפעת הדם
4 מן הלב תלוי בכך שתמיד יהי דפיקו דליבא,
5 תנועה תמידית דרצוא ושוב, ועד"ז מוכן בנוגע
6 לעבודה שבלב (אהבה), שצריך להיות באופן
7 דרצוא ושוב, הרצוא מביא לשוב (בכלים), ולאח"ז
8 מביא השוב לרצוא נעלה יותר, ואח"כ מביא השוב
9 לרצוא נעלה יותר, ולאח"ז לשוב נעלה יותר וכן
10 הלאה. משא"כ "שוב לאחד" מדגיש שהשוב צריך
11 להיות לדבר אחד ויחיד – לא לריבוי, ואפילו לא
12 שתי תנועות דרצוא ושוב?!

13 ויש לומר הביאור בזה: שלימות העבודה היא
14 דוקא מתוך מנוחה, עד שאפילו במקום דשינוי
15 ותנועה (רצוא ושוב), יהי ענין המנוחה. וזה נפעל
16 דוקא על-ידי-זה שנגש רצון ה' – רצון אחד
17 (הכוונה ותכלית אחת) – בכל פרטי העבודות. ולכן
18 אומרים ש"אם רץ לבך שוב לאחד": תכלית השוב
19 צריך להיות לא (רק) להגיע לרצוא נעלה יותר,
20 אלא "לאחד" – לקיים את רצונו של הקב"ה. ז.א.
21 שהוא מרגיש בזה לא את שינוי התנועה דלבו
22 (רצוא או שוב), אלא את קיום רצונו של הקב"ה
23 שהוא "אחד" (ובזה אין שום נפק"מ אם זה רצוא
24 או שוב). ויתירה מזה (כלשון הידוע⁵²): – אפילו
25 נצטוונו לחטוב עצים.

26 ועי"ז נמשך אחר-כך ה"לאחד" גם בפרטי
27 העבודות ופרטי תנועות הלב, רצוא ושוב.

28 ו. וזה נפעל ע"י ביטול האדם להקב"ה, שהוא
29 מרגיש שכל מציאותו היא רק עבד לה' "לשמש את
30 קוני". ודוקא ע"י ביטולו כעבד לה' – נעשה "עבד
31 מלך מלך"⁵³, שנעשה (דבר אחד עם) מציאות
32 המלך (כביכול).

33 וע"ד הפירוש הידוע בחסידות⁵⁴ עה"פ⁵⁵ "תפלה
34 לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו", שתוכן
35 ה"תפלה לעני" היא בזה ש"לפני ה' ישפוך שיחו",

1 אחת⁴³. משא"כ "רצון" הוא למעלה מהתחלקות
2 (ושינוי דרגות) – רצון הוא אחד ויחיד, הן בנוגע
3 לפרטי הדבר שהוא רוצה הרי הרצון בכל פרט הוא
4 בשהו, והן בנוגע לכללות הענינים, הרי "אין הרצון
5 משתנה לפי אופן הענינים שהרצון בהם", "נאמר
6 שבדבר זה הרצון הוא באופן כך ובדבר זה הרצון
7 הוא באופן כך"⁴⁴.

8 ולכן נאמר הלשון "לעשות רצון אביך
9 שבשמים" – כיון ששלימות העבודה (מתוך
10 מנוחה) היא בכך שבקיום כל המצוות תורגש
11 נקודה אחת ויחידה – שמקיימים בזה את רצונו של
12 הקב"ה.

13 ואח"כ ה"ז נמשך גם בפרטי המצוות, כפי שכל
14 מצוה היא "במקומה" (כמצוה פרטית) – כידוע
15 שכל מצוה כלולה (ויש בה מעין) מכל שאר
16 המצוות, ולכן "העוסק במצוה פטור מן המצוה"⁴⁵,
17 כיון שהוא כולל בזה את שאר המצוות, במילא ע"י
18 קיום מצוה זו הרי זה "כמו שמקיים גם זה"⁴⁶
19 (המצוה שני)⁴⁷.

20 ה. ענין הנ"ל רואים בהדגשה במצוות אהבת ה'
21 [שכוללת את כל מ"ע⁴⁸, וגם את מצוות יראת ה'
22 הכוללת את כל מצוות ל"ת⁴⁸] – "ואהבת את ה'
23 אלקיך בכל לבבך"⁴⁹:

24 אהבה שבלב קשורה דוקא עם תנועה ושינוי –
25 בבחי' רצוא ושוב. אעפ"כ איתא שהעבודה צריכה
26 להיות באופן ד"אם רץ לבך שוב לאחד"⁵⁰,
27 ולכאורה אינה מובנת תוספת תיבת "לאחד".
28 לכאורה הי' מספיק לומר "אם רץ לבך (צריך

(43) תוד"ה לפי – מו"ק ח, ב.

(44) סה"מ קונטרסים ח"ב ע' שיב. וראה גם שם ע' שנ. סה"מ
תרג"ה ע' רסח. ובס"מ. לקו"ש ח"ג ע' 67 ואילך.

(45) סוכה כה, א.

(46) צפע"נ כללי התורה והמצוה בערכו. וראה שיחת ש"פ
מקץ שנה זו ס"ד. וש"נ.

(47) ומ"מ לא נאמר "מצוות" (אלא "רצון אביך שבשמים"),
כי גם העוסק במצוה פטור מן המצוה (מפני שכלול בזה כל
המצוות) הי' ניכר החסרון "בריחא דלבושייכו" (ראה המשך
תרג"ה ס"ע סח ואילך).

(48) תניא רפ"ד. ובס"מ.

(49) ואתחנן ו, ה.

(50) ספר יצירה פ"א מ"ח. – בס"י שלפנינו: שוב למקום.
וראה אוה"ת יתרו ע' תתקפא. ע' תתקפא. סה"מ תרג"ט ע' ריג
בהערה. – ובתק"ז בהקדמה (ז, א): אם רץ לבך שוב לאחור
(נ"א לאחד). ובכסא מלך כתב ע"ז שוב לאחד גרסינן.

(51) יחזקאל א, יד.

(52) ראה לקו"ת שלח מ, א.

(53) ספרי ופרש"י דברים א, ז. ובשבועות מז, ב: עבד מלך

כמלך.

(54) כש"ט סצ"ז. אור המאיר פ' וישלח.

(55) תהלים קב, א.

39 המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה⁶⁰ [כפי שהי'
40 אצל משה רבינו, שע"י הביטול בתכלית שלו,
41 "ונחנו מה"⁶¹, היתה אצלו גם עשירות⁶², "תפלה
42 למשה"⁶³, תפלת עשיר⁶⁴]. באופן שגם בחילוקי
43 הדרגות דסדר השתלשלות נרגשת אחדותו ית', וגם
44 במקום השינוי ותנועה יש לו שלימות המנוחה.
45 ויש לומר שענין זה מרומז גם בתיבת "מלך"
46 ("עבד מלך מלך"), ר"ת מוח לב כבוד⁶⁵:
47 החילוק בין מוח ולב הוא, שהמוח אינו
48 מתנענע. ואדרבה: שלימות המוחין היא דוקא ע"י
49 מנוחה והתיישבות. לעומת זאת הלב מתנענע
50 בתמידות (רצוא ושוב דדפיקו דליבא), ודוקא בזה
51 מתבטאת חיות הלב והשפעת הדם אל הגוף, ועד"ז
52 המדות שכלב (אהבה וכו') – שנמצאות בתנועה
53 ותשוקה, בבחי' רצוא ושוב (כנ"ל).
54 ע"י עבודת העבד (ביטול) – נעשה "עבד מלך
55 מלך", החיבור דשני הענינים: מנוחת המוח
56 ותנועת הלב, מנוחת המוח נמשכת וחודרת גם
57 בתנועת הלב (המדות) באופן ד"מוח שליט על
58 הלב"⁶⁶, ויתירה מזו – סוף סוף אין זה באופן
59 דשליטה (בעל-כרחך), אלא באופן פנימי (ברצון).
60 והכח לזה הוא ע"י ביטול העבד – שמגיע ברצון
61 המלך עד בעצם המלך, שלמעלה מהתחלקות גם
62 דמוחין, וזה נותן כח להמשיך מנוחה אמיתית
63 ("מנוחה שלימה") בכל כחות הנפש, ולחבר את
64 מנוחת המוח עם תנועת הלב. וי"ל שזה מרומז
65 ב"כבוד", שבו נקרא הדס⁶⁷ (שבא מהלב) במקום
66 אחד (באופן של מנוחה).
ז. וענין זה – הגילוי דעצם המלך, מלך מלכי
המלכים הקב"ה ע"י ביטול העבד (בנ"י) נפעל
בשלימות ובגלוי במתן-תורה:

1 כיון שעל-ידי-זה שעומד בתכלית הביטול, הרי
2 תפלתו היא דוקא לדבר עם הקב"ה בעצמו.
3 עד"מ החילוק בין עני ועשיר כפשוטו: עשיר –
4 בגלל השגתו בעשירות – יכול לפעמים לבקש את
5 הגילויים של המלך, כסף וזהב וכיו"ב, כפי שהמלך
6 נמצא מחוץ לארמון שלו, לבוש בלבושים ומוקף
7 בשרי המלך, עבדי המלך צבא המלך וכו', במקום
8 לדבר עם המלך עצמו כפי שהוא נמצא בחדרו.
9 משא"כ עני – דוקא משום שאין לו כלל השגה
10 בגילויי המלך, מבקש לדבר דוקא עם המלך
11 ובמילא לבד בחדרו.

12 ועד"ז בעבודת ה': תפלת עשיר – בגלל השגתו
13 בגדולתו ית', הגדלות דסדר השתלשלות, מלאכי
14 השרת (שרפים חיות ואופנים), עד בעשר ספירות
15 וכו' – יכולה להיות בכך שיבקש את הגילויים
16 הגדולים שלמעלה כפי שהמלך נמצא לבוש
17 בלבושים ומוקף במשרתי המלך, מלאכי עליון,
18 שהם ריבוי גדול ואדיר, "אלף אלפים ישמשוני"
19 ורבו רבבון קדמוהי יקומון⁶⁸, עד ש"לגדודיו אין
20 מספר"⁶⁹. או שהוא (העשיר) יבקש אפילו גילויים
21 נעלים בעבודת ה' – אהבה ויראה (כסף וזהב
22 רוחניים) וכיו"ב, עד הגילויים דדרגות וספירות הכי
23 נעלות בסדר השתלשלות, שלמרות גדלותן – הרי
24 הן קשורות עם חילוקי דרגות, לא "שוב לאחד",
25 הקב"ה בעצמו (ה' אחד), ובמילא גם אין לו מנוחה
26 בשלימות כיון שנרגשים אצלו חילוקי הדרגות
27 שלמעלה (כנ"ל);

28 משא"כ תפלה לעני – אחד שעומד בתכלית
29 הביטול (כעני) – הרי דוקא בגלל ביטולו (והעדר
30 ההשגה בהגילויים שלמעלה), מתבטאת תפלתו
31 ב"לפני ה' ישפוך שיחו", לדבר עם המלך בעצמו,
32 עצמותו ית', ע"ד אני מתפלל לדעת זה התינוק⁶⁸,
33 שתינוק אינו יודע אודות ספירות וגילויים וכו',
34 אלא אודות "אלוקה מצוי"⁶⁹ עצמותו ית', לא שייך
35 (למעלה) מכל הגילויים והתוארים.

36 ודוקא ע"י תכלית הביטול דעבד – שעל-ידי-זה
37 נעשה "עבד מלך מלך" (כנ"ל) – מקבל הוא אח"כ
38 גם את כל הגילויים ועשירות דהקב"ה, מידו

(60) נוסח ברכה השלישית דברה"מ"ז.

(61) בשלח טז, ז.

(62) נדרים לח, א.

(63) תהלים צדי"ק, א.

(64) ראה זח"א קטח, ב. וראה ד"ה תפלה למשה תר"ס (ע'
מט ואילך). תשכ"ט (קונטרס י"א ניסן שנה זו). – נעתקו ב"קובץ
י"א ניסן שנת הצדי"ק" (קה"ת תשנ"א) אות יח, כא.

(65) ראה ניצוצי אורות וניצוצי זהר לזח"ב קנב, א. ושו"נ.

(66) זח"ג רכד, סע"א. וראה תניא פי"ב (יז, רע"א). פי"ז (כג,

א. פ"ל לח, ב). פנ"א (עא, סע"א).

(67) חולין קט, ב.

(56) דניאל ז, י.

(57) איוב כה, יג. וראה חגיגה יג, סע"ב.

(58) שרש מצות התפלה להצ"צ פ"ח (דרמ"צ קיח, א).

(59) תו"א וירא יד, ב.

ומזה נמשך הכח ממדת תורה לפעול מנוחה
 ("שקטה") בכל העולם כולו, על ידי יד-יזה שמתגלית
 התכלית והכוונה דכל הבריאה, כנ"ל.

ח. עפ"ז מובן גם סדר העבודה דבנ"י כהכנה
 למתן-תורה:

לאחרי יציאת מצרים היתה אצלם העבודה
 במ"ט ימי הספירה בבירור פרטי המדות דחסד
 שבחסד עד מלכות שבמלכות (עבודה בבחי' שניונים
 בכל יום ויום מדרגא לדרגא); ולאחרי המ"ט ימים –
 בסיום דמלכות שבמלכות, תכלית הביטול
 ד"תפלה לעני", הגיעו ליום החמישים (שער הנו"ן),
 כידוע שמלכות מגיעה בכתר, עד בפנימיות הכתר,
 "לפני הוי" – הגילוי דמתן תורה,⁷⁹ "אנכי ה' אלקיך",
 עד באופן שזה נעשה "אלקיך" – "כתך וחיותך".⁸⁰

וביחד עם זה קבלו בנ"י את כל הגילויים דסדר
 השתלשלות, גילוי מעשה המרכבה⁸¹, וירד ה' על
 הר סיני על כסא הכבוד שלו⁸² וכו', נוסף על
 הגילויים והשפעות גשמיים ועשירות גשמית
 שהיתה להם מביזת מצרים וביזת הים, הכל חדור
 בהכרה ב"שוב לאדמה".

ט. ע"פ הנ"ל תובן הנתנית כח מקביעות שנה
 זו, שנכנסים הישר משבת לזמן מתן תורתנו, ביום
 ראשון בשבוע:

בכל שבת נפעל (בדוגמת שבת הראשונה) ענין
 המנוחה בהבריאה, "באת שבת באת מנוחה". ובכל
 יום ראשון חוזרים מחדש הענינים שקרו ביום
 ראשון הראשון דמעשה בראשית – בריאת כל
 העולם כולו מחדש (החל מבריאת הזמן מחדש,
 יום ראשון), "בראשית ברא אלקים את השמים ואת
 הארץ"⁸³, "את השמים לרבות תולדותיהם ואת
 הארץ לרבות תולדותיהם".⁸⁴

ועד"ז הוא גם בנוגע למתן תורה: בזמן מתן
 תורתנו בכל שנה ניתנת התורה "מחדש", ע"ד כפי
 שהי' במ"ת בפעם הראשונה [כהלשון "נותן"]

(79) ראה לקו"ת במדבר יב, א ואילך.

(80) ראת לקו"ת שם טו, רע"ד. ועוד.

(81) ראה משפטים כד, י ואילך.

(82) פרש"י יתרו יט, כ.

(83) בראשית א, א.

(84) פרש"י בראשית א, יד.

במ"ת הי' הגילוי ד"אנכי ה' אלקיך"⁶⁸, גילוי
 עצמותו ית' בראי' חושיית⁶⁹, "אתה הראת
 לדעת"⁷⁰, וההקדמה לזה היתה הביטול בתכלית
 דעם ישראל, על-ידי יזה ש"הקדימו ישראל נעשה
 לנשמע", ועי"ז קשרו המלאכים לכאו"א מישראל
 "שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע"⁷¹,
 ובפרטיות יותר – ישנם ה"ג' עטרות" שבני
 המדינה עשו למלך⁷², שבנ"י נתנו להקב"ה, ו"נתן
 בראשו אחת ושתיים בראשם של בניו"⁷². דוקא ע"י
 ביטול העם נעשה הכתרת המלך, כיון שביטולם
 מגיע "לפני הוי", בעצמותו ומהותו ית', ושם
 נתעורר ומשם נמשך רצונו להיות מלך, ועל-ידי יזה
 מתהווה כל סדר השתלשלות, עד עשי' למטה
 (כמבואר בדרושי ראש השנה⁷³).

וכפי שהי' במתן תורה בפשטות, שיחד עם זה
 שהי' "קבלו מלכותי" – נקודה אחת בכל הענינים,
 הי' אח"כ "אגזור עליכם גזירות"⁷⁴, פרטי המצוות.
 אבל באופן שבכל הפרטים ישנה מנוחה שבאה ע"י
 הנקודה אחת שבכל המצוות.

ועד"ז בתורה עצמה – נוסף על גילוי התורה
 מלמעלה, "וירד ה' על הר סיני" . וידבר אלקים
 את כל הדברים האלה לאמר⁷⁵, ניתנה התורה
 באופן ש"לא בשמים היא"⁷⁶, אלא דוקא למטה,
 ופס"ד התורה נעשים דוקא ע"י הכרעת השכל
 דב"ד שלמטה, "ובאת אל הכהנים" . ואל השופט
 אשר יהי' בימים ההם⁷⁷, כפי שהם מעריכים את
 התנאים ומצב העולם. ודוקא שם ממשיכים מנוחה
 ושלוה דתורה, שכל התורה ניתנה לעשות שלום
 בעולם⁷⁸.

(68) יתרו כ, ב.

(69) ראה תניא פל"ו (מו, א).

(70) ואתחנן ד, לה.

(71) שבת פח, א.

(72) ויק"ר פכ"ד, ח. וראה סה"מ עזר"ת ע' רכה, שהכתר
 השלישי הוא כנגד שהקדימו נעשה לנשמע (נוסף על שני הכתרים
 שכנגד נעשה ונשמע).

(73) סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמה, ד ואילך.

(74) מכילתא יתרו כ, ג.

(75) יתרו יט, כ. כ, א.

(76) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

(77) שופטים יז, י. ואחז"ל "אין לך אלא שופט שבימין"

(ספרי ופרש"י עה"פ. וראה גם ר"ה כה, ב).

(78) רמב"ם סוף הל' חנוכה (מספרי נשא ו, כג – ראה לקו"ש

ח"ח ע' 349 ואילך).

ממנוחת והתיישבות האדם ("לא ישב אדם שם"),³⁶
ועאכו"כ שעי"ז נעשית מנוחה גם בשאר העולם³⁷
(מקום מושב האדם).³⁸

ולהוסיף, שענין זה מודגש גם בכך שבתחלת פ'³⁹
במדבר מדובר אודות מנין בני ישראל במדבר סיני:
מנין קשור עם קביעות והתיישבות – דבר שבמנין
אינו בטל⁹⁰. ובפרט מנין בני ישראל שמתוך חייבתן לפניו
מונה אותם כל שעה⁹¹, וזה מוסיף עוד יותר
בקביעות⁹² ומנוחה שלהם. לאידך גיסא מנין בני
הי' דוקא במדבר, "ולא ישב אדם שם" – המשכת
המנוחה למטה במקום דהיפך ההתיישבות⁹³.

ויו"ל דוגמא לדבר – במנין דמעשר בהמה
(להבדיל), שמונים דוקא כאשר הבהמות אינן
עומדות במנוחה במקום אחד, אלא כאשר הן
יוצאות מן הדיר⁹⁴, עד שמגיעים לעשירי –
ו"העשירי יהי' קודש"⁹⁵, קדש מלה בגרמי⁹⁶,
שלימות המנוחה וההתיישבות].

יא. ההוראה לפועל מהאמור לעיל:
כיון שבזמן מתן תורתנו בכל שנה ניתנת התורה
(באופן חדש) מחדש, והיא ניתנת למטה דוקא
("לא בשמים היא"), באופן שמתוסף חידוש
במנוחה שבעולם – מובן שבני צריכים בכל שנה
לקבל את התורה (מחדש) באופן חדש, "בכל יום
יהיו בעיניך חדשים"⁹⁷ עד חדשים ממש, ובאופן
שהם "קולטים" זאת בשכלם למטה, עד באופן של
(ממש מלשון) ממשות.

ועאכו"כ בשנה זו, כאשר נכנסים הישר משבת
לזמן מתן תורתנו ביום ראשון – צריך החידוש בזה
להיות ביתר שאת וביתר עוז, ובשני הקצוות:
קבלת התורה מחדש מתוך הכרה בנותן התורה,
ושהתורה היא תכלית כל הבריאה כולה, ובמילא
מביא זה לחידוש בהמנוחה אצל יהודי בעבודתו
ומביא מנוחה בעולם; וביחד עם זה – להמשיך
מנוחה מהתורה בכל פרטי המצוות, בכל פרטי

1 התורה" לשון הוה⁸⁵], ויתירה מזה – באופן
2 ד"מעלין בקודש"⁸⁶.

3 ועפ"ז מובן שכאשר נכנסים הישר משבת לזמן
4 מתן תורתנו – בלי הפסק דעובדין דחול – נמצאים
5 בהדגשה שני לימודים:

6 (א) כיון שההכנה וערב חג השבועות הוא
7 שבת, שענינה הוא מנוחה, כללות התוכן דמתן
8 תורה (שלכן "דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה"⁸⁷)
9 – הרי זה נותן תוספת כח להמשכת המנוחה בזמן
10 מתן תורתנו, בבואנו הישר מההשפעה דמנוחת
11 שבת.

12 (ב) כיון שזמן מתן תורתנו הוא ביום ראשון
13 בשבוע – הרי זה מדגיש עוד יותר שהמנוחה
14 (דמתן-תורה) נמשכת גם במציאות העולם
15 שמתהווה ביום זה (ראשון) מחדש (ע"ד יום
16 ראשון דמעשה בראשית), המשכת מנוחה בעולם
17 שקשור עם שינוי והתחלקות דזמן ומקום.

18 ויתירה מזה: החידוש במציאות העולם נמשך
19 מהחידוש דתורה (בזמן מ"ת), כמאמר⁸⁸ אסתכל
20 באורייתא וברא עלמא, במילא מובן שהחידוש
21 דזמן מ"ת בשנה זו קשור עוד יותר עם חידוש
22 בהמשכת המנוחה ("שקטה") בקיום העולם.

23 י. עפ"ז מובנת גם השייכות המיוחדת עם
24 (שבת) פ' במדבר דוקא:

25 מתן תורה הי' דוקא במדבר. ומובן, שאין זה
26 מקרי ח"ו, אלא בהשגחה פרטית (במכ"ש מכל
27 עניני העולם), כיון שלמתן תורה יש שייכות עם
28 ענין המדבר.

29 ויש לומר אחד הביאורים בזה: בעולם גופא
30 (שמצ"ע הוא "חסר מנוחה") העדר המנוחה
31 וההתיישבות האדם – הוא במדבר, שמדבר הוא "לא
32 ישב אדם שם"⁸⁹: אם הוא אדם, אין מקומו במדבר,
33 ועאכו"כ אין זה מקומו בהתיישבות ("לא ישב אדם
34 שם"). והחידוש דמ"ת הוא – המשכת מנוחה
35 ("שקטה") אפילו במקום שהוא בתכלית ההיפך

(90) ביצה ג, ב. וש"נ. שו"ע יו"ד סק"י ס"א. שו"ע אדה"ז
סתמ"ז ס"ב.

(91) פרש"י ר"פ במדבר.

(92) ראה לקו"ש ח"ח ע' 25. וש"נ.

(93) ראה לעיל הערה 30.

(94) בכורות נח, ב במשנה. רמב"ם הל' בכורות רפ"ז.

(95) בחוקותי כז, לב.

(96) זח"ג צד, ב. וראה סידור עם דא"ח, ג ואילך.

(97) פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

(85) של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ועוד.

(86) ברכות כח, א. וש"נ.

(87) ולהעיר שבזמן הוה (שקביעות החדשים הוא ע"פ
החשבון) יום א' דחגה"ש (י' סיון) אא"פ לחול ביום השבת.

(88) זח"ב קסא, א"ב.

(89) נסמן בהערה 30.

וכפסק־דין אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה¹⁰⁴: 35
 "לחדש חדושי הלכות רבות לפי רוחב שיש בלבו 36
 וישוב דעתו". וכידוע שלכל יהודי יש את חלקו 37
 המיוחד בתורה – "ותן חלקנו בתורתך"¹⁰⁵ – שבו 38
 יש בכחו להיות תלמיד המחדש בתורה. 39
 בדורות שלפנינו היו זהירים בנוגע לחידושי 40
 תורה (אפילו כאשר אין זה להלכה למעשה, אלא 41
 בדרך פלפול בלבד), הן בנוגע לכתבת חידושי 42
 תורה, ועאכ"כ בנוגע לפרסומם בדפוס. והנהגה 43
 היתה ש"לא כל הרוצה כו' יטול"¹⁰⁶, אלא דוקא 44
 לאחר כו"כ תנאים שמוכיחים שהחידושים היו 45
 מכוונים לאמיתתה של תורה כו'. 46
 משא"כ בדורות שלאחרי זה, עד בדורנו זה – 47
 הרי מחד גיסא, צריכה אמנם להיות זהירות יתירה, 48
 כיון שלא כל אחד שכותב חידושי תורה וכותב 49
 פסקי דינים ניתן לסמוך עליו, אבל לאידך, בגלל 50
 ירידת הדורות – צריכים לחפש אופנים רבים ככל 51
 האפשר להוסיף בלימוד התורה, באופן ד"יגדיל 52
 תורה ויאדיר¹⁰⁷, כולל יגדיל בפרט זה. 53
 ולכן¹⁰⁸ כדאי לעודד ולזרז את כל אלו השייכים 54
 לחדש בתורה – ובתנאי שנלמדת ע"פ כללי התורה 55
 כפשוט – שאפילו אם אין הם בטוחים אם 56
 חידושיהם מכוונים לאמיתתה של תורה, הרי לא 57
 רק שלא יתעכבו מלכתוב החידושים, אלא – 58
 ישתדלו לכתבם, ולפרסם זאת גם בדפוס (בקובץ 59
 מיוחד בפ"ע, או בקובץ הכולל חידושי תורה גם 60
 מאחרים), ולא רק בין חבריהם ותלמידיהם, אלא 61
 גם בין לומדי תורה בכלל, 62
 ועיקר טעם הדבר הוא – כנ"ל – כיון שרואים 63
 בפועל, ומעשה רב, שעל־ידי־זה מתוסף ב"יגדיל 64
 תורה ויאדיר", בחיות ותענוג בלימוד התורה, הן 65
 בנוגע לעצמו, כפי שרואים בפשטות את התועלת 66
 שמתוספת בלימוד התורה על־ידי־זה שצריכים 67
 לכתוב זאת לאחרים, והן בנוגע לאחרים ("קנאת 68

1 הכחות שלו ובכל פרטי עבודתו, עד בכל פרטי
 2 העולם.
 3 החל מזה שמתחדש אצלו חידוש בלימוד
 4 התורה שלו מתוך הכרה בנותן התורה, ובמיוחד –
 5 ע"י לימוד פנימיות התורה, "דע את אלקי אביך
 6 ועבדהו בלבב שלם"⁹⁸, וביחד עם זה – לימוד
 7 התורה בהבנה והשגה דשכל האדם. ובפשטות: כל
 8 יהודי יוסיף חידוש – בכמות ובאיכות – בלימוד
 9 התורה,
 10 הן בשיעורים כלליים השווים לכל נפש, כולל
 11 ובמיוחד בזמנים אלו – באמירת פרקי אבות בכל
 12 שבתות הקיץ, ומה טוב – שילמדו משנה אחת (או
 13 כמה משניות) בעיון, בהבנה והשגה,
 14 וכמו"כ בשיעורי חת"ת הידועים – ללמוד בכל
 15 יום את שיעור החומש (כפי שנחלק לימי השבוע),
 16 שיעור תהלים (כפי שנחלק לימי החודש) ושיעור
 17 תניא (כפי שנחלק לימי השנה) – ושלשה שיעורים
 18 אלו הם כנגד ג' הרועים הקשורים עם חג
 19 השבועות: חומש – כנגד משה רבינו שקיבל תורה
 20 מסיני⁹⁹. תהלים – ספרו של דוד המלך, שמת
 21 בעצרת¹⁰⁰, ותניא – ביאור בתורת ישראל הבעש"ט
 22 שגם יום ההילולא שלו הוא בחגה"ש¹⁰¹;
 23 וגם מה טוב ונכון וכו' בלימוד הרמב"ם (כפי
 24 שנחלק לשנה אחת (בערך) ע"י לימוד ג' פרקים
 25 ליום, או לג' שנים ע"י לימוד פרק אחד ליום, או
 26 בספר המצוות),
 27 והן בשיעורים הפרטיים בכל חלקי התורה של
 28 כל אחד ואחת, כל חד לפום שיעורא דילי.
 29 יב. ובענין זה (הוספה וחידוש בתורה בקשר עם
 30 זמן מתן תורתנו) יש להציע לעורר ולעודד אודות
 31 ענין נוסף – לפרסם ולהדפיס חידושי תורה.
 32 ובהקדמה:
 33 ידוע שיש בכחו של כל יהודי, ויתירה מזה –
 34 יש לו חיוב, לחדש בתורה¹⁰², "לאפשה לה"¹⁰³,

(98) דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב.

(99) אבות רפ"א.

(100) ירושלמי ביצה פ"ב ה"ד. חגיגה פ"ב ה"ג. רות רבה פ"ג,

ב. תורה אף עצרת – חגיגה יז, א. וראה לקו"ש ח"ח ע' 21 ואילך. וש"נ.

(101) לקו"ד ח"א לב, א. מב, א. וראה לקו"ש ח"ח ע' 22.

(102) אגה"ק סכ"ו (קמה, א).

(103) זח"א יב, ב.

(104) פ"ב ס"ב.

(105) אבות פ"ה מ"ב.

(106) לשון המשנה – ברכות טז, ב.

(107) ישע"י מב, כא. חולין סו, ב.

(108) ראה גם ספר השיחות תשמ"ח ח"א ע' 249 ואילך.

30 הגלות והן היפך המנוחה דהגלות פנימי בעבודת
31 השם,

32 כולל ופשוט – הביטול דכל ההעלמות
33 והסתרים דגלות, וכל השאלות ובפרט בהגאולה
34 ומשיח צדקנו, שזה בא מצד הגלות עצמה, מצד זה
35 שנולדנו בגלות וגדלנו בגלות, במילא הרי אנו
36 "אנשי גלות" ר"ל, ונמצאים ב"מצב-גלותי" – שכל
37 זה יתבטל, ויתהפך (ע"י תשובה אמיתית), ע"י
38 גילוי אצל עצמו והדגשת הנשמה (חלק אלוהי
39 ממעל ממש¹¹²), שנמצאת למעלה מגלות, ונמצאת
40 במצב של מנוחה, מעין שבת ומנוחה לחיי
41 העולמים.

42 וכל זה בא באופן דמיד – "מיד" ר"ת משה,
43 ישראל (הבעש"ט), דוד מלכא משיחא, ג' הרועים
44 הקשורים עם חג השבועות (כנ"ל) – ותיכף ומיד
45 ממש: תיכף לת"ח ברכה¹¹³, מיד ר"ת כנ"ל, ממש
46 – באופן של ממשות, בגשמיות וחומריות העולם,
47 באופן שעושים מחומריות גשמיות, ומהגשמיות –
48 כלי לרוחניות, עד לרוחניות הכי נעלית, עד
49 לכביכול עצמותו ית', שקשור דוקא עם יש
50 הגשמי¹¹⁴,

51 בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,
52 ובאופן של זריזות – לפעול ולעשות ענין זה, ודוד
53 מלכא משיח יבוא ויגאלנו וכל אחד מאתנו אומר
54 למשיח צדקנו "שלום עליכם", עליכם לשון רבים
55 – כולל כל נשמות דכל בני שבדור הגאולה, והוא
56 משיב לכל אחד בנפרד "עליכם שלום" [עליכם]
57 לשון רבים כולל – מעשינו ועבודתינו דכל יהודי,
58 ו"עליכם שלום" לכל בני יחדיו,

59 ועוד והוא העיקר – מיד.

1 סופרים תרבה חכמה¹⁰⁹) – שזה (התועלת שבזה)
2 היא הבחינה הטובה ביותר לצורך הדבר.

3 וכאמור, הגם שיתכן שהחידוש אינו מתאים
4 לגמרי לאמיתתה של תורה (כנ"ל), הרי זה כדאי.
5 ובפרט שיכולים להזהר בזה בכך שלא יפסקו
6 מסקנא להלכה, או אפילו כשכותבים מסקנא –
7 יכולים להוסיף שזהו: לפענ"ד, או אין לסמוך על
8 זה, וכיו"ב.

9 ולהוסיף, שכאשר מפרסמים את החידושים
10 בדפוס לאחרים – הרי טבע בן אדם (מפני כבוד
11 עצמו, ומנהג העולם), גם דנה"ב, שיזהר עוד יותר
12 ויסתכל שוב ויעיין במה שכותב ומפרסם.

13 וישר כחם של כל לומדי תורה ומקיימי מצוות
14 בהידור שינצלו את ההתעוררות דזמן מתן תורתנו
15 זה להשתדלות לחדש בתורה (ע"פ כללי התורה)
16 ולפרסם את חידושיהם – ויהי רצון ולהתפלל
17 להתקרב ככל היותר לדרגת תלמיד ותיק, וכל מה
18 שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה מסיני¹¹⁰.

19 יג. ויהי רצון, שההוספה וחידוש בלימוד
20 התורה בבואנו מזמן מתן תורתנו – יוסיף עוד יותר
21 במנוחה, מנוחת הנפש ומנוחת הגוף דלומדי
22 התורה, מתוך בריאות הנשמה ובריאות הגוף,
23 ומנוחה דכל בני בכל מקום שהם,

24 וכן גם במנוחה בכל העולם כולו.

25 עד שזה יביא בקרוב את המנוחה האמיתית
26 והשלימה – ד"ום שכולו שבת ומנוחה לחיי
27 העולמים", ביטול הגלות דבנ"י, שגלות היא היפך
28 הכי גדול דמנוחה והתיישבות דבנ"י – "אוי לבנים
29 שגלו משולחן אביהם"¹¹¹, שמתבטלים הן טלטולי

(109) ב"ב כא, סע"א. כב, רע"א.

(110) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר
רפמ"ז. הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252 הערות 20-21.

(111) ברכות ג, סע"א.

(112) תניא רפ"ב.

(113) ברכות מב, א.

(114) ראה אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב). ביאורי הזהר
לאדהאמ"צ בשלח מג, ג. ובכ"מ.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' ב

9 מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר 'צריך לפרט את הנדר',
10 אלא למאן דאמר 'אין צריך לפרט את הנדר' מאי איכא
11 למימר, הלא יש לחשוש שיתיר לו החכם מבלי שיפרט. מתרצת
12 הגמרא: דמדרין ליה [מדירים אותו] בפני רבים, ונדר שנדר
13 בפני רבים אין לו התרה.
14 מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר 'נדר שהודר ברבים אין לו
15 הפרה', אלא למאן דאמר שגם נדר שנדר בפני רבים יש לו
16 הפרה, מאי איכא למימר. מתרצת הגמרא: דמדרין

1 [זאת אומרת] שמשנתנו כשיתת תנניה היא, שאיסור זה נוהג
2 גם בזכרים. דתניא, איסור 'אותו ואת בנו' נוהג בנקבות ואינו
3 נוהג בזכרים. תנניה אומר, איסור זה נוהג בזכרים ובנקבות.
4 שנינו במשנה: והנזשא נשים כו'. תנא, נדר הנאה ועובר,
5 ולאחר מכן יורד מעבודתו ומנדרש. מקשה הגמרא: וליחוש
6 דלמא אויל לגבי חכם וישרי ליה – שמא ילך לחכם ויתיר לו
7 את נדרו. מתרצת הגמרא: קסבר התנא שצריך לפרט את הנדר
8 לפני החכם, וכשישמע החכם מדוע נדר לא יתיר לו.

לקוטי שיחות פרשת במדבר כרך יח

א.

פירוש רש"י מציין את הטעם "מבן חודש", והשאלות על כך

1 מן הפסוק¹ "פקוד את בני לוי... כל זכר מבן חודש ומעלה תפקדם", מצטט רש"י את המילים "מבן חודש ומעלה", ומפרש: "משיצא מכלל נפלים² הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש".

5 בפשטות כוונת רש"י היא להסביר, שאין סופרים את הלויים אלא "מבן חודש" אין זה מפני שאז יש בהם חשיבות מיוחדת (בדומה למנין בני ישראל "מבן עשרים שנה..."³), מפני שאז נעשה היהודי "יוצא צבא"), אלא רק מפני שעד גיל חודש עדיין אין ודאות שהולד אינו נפל, אך לאמיתו של דבר ראוי בן לוי להימנות מיד לאחר היוולדו, כפי שאומר רש"י בהמשך "למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן"⁴...

13 אבל צריך להבין: בדרך כלל אין מוצאים שרש"י מביא בפירושו על התורה טעמים למצוות, ובודאי לא לפרטי המצוות⁵. מזה מובן, שבמקום שהוא בכל זאת מביא טעם, הרי זה משום שבאמצעות טעם זה מתורן קושי בפשטם של הפסוקים. מהו, איפוא, הקושי הקיים כאן, שכדי לתרצו מביא רש"י את הטעם למנין מגיל חודש?

20 מצד שני, אנו מוצאים מקומות אחרים הדומים לענייננו, ואשר בהם אין רש"י מציין טעם: לפני פרשתנו 22 - בפרשת ערכי⁶ נאמר "ואם מבן חודש... והיה ערכי..."⁷, ורש"י אינו מבאר שם את הטעם לכך שהפחות מבן חודש אינו בעל ערך. וכך גם בציווי⁸

25 "שור או כשב... ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן..."
26 אין רש"י מבאר מדוע צריך לחכות עד "יום השמיני",
27 למרות שבתרגום יונתן נאמר הטעם⁹ "דישתמודע דלא נפיל". ומדוע צריך רש"י לציין כאן את הטעם?

ב.

"ליקרא שומר משמרת הקודש"

29 יותר מכך תמוהה התוספת של רש"י "הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש":

31 (א) הכוונה היא להסביר כאן מדוע מונים את שבט לוי מגיל חודש ומעלה, ואם כן מדוע חשוב לציין שהמנין הוא "ליקרא שומר משמרת הקודש"?

33 יותר מכך: גם בהמשך הפרשה⁹, במנין הבכורות, נאמר "פקוד... מבן חודש ומעלה...", והרי זה אינו כדי "ליקרא שומר משמרת הקודש", והטעם באופן כללי הוא זהה, כפי שמפרש רש"י "משיצא מכלל ספק¹⁰ נפלים"? וכן רש"י אינו מוסיף שם מטרה אחרת למנין.

39 (ב) מה מחדש רש"י באומרו זאת? הרי כבר נאמר בפירוש בפסוקים הקודמים¹¹ שתפקיד שבט לוי הוא "ושמרו את משמרתו... לעבוד את עבודת המשכן"!

42 (ג) אם מסיבה כלשהי צריך רש"י לציין כאן במה מתבטאת עבודת שבט לוי, מדוע הוא משנה מן הפסוק דלעיל, ואומר "שומר משמרת הקודש", ביטוי הלקוח מפסוק מאוחר יותר¹², התמיהה גדולה אף יותר: הפסוק האחרון כתוב רק לגבי בני קהת, ולא לגבי כל הלויים!?

48 [אמנם על הפסוק¹³ "ונשיא נשיאי הלוי... פקודת

(7) אמור כב, כז.

(8) וראה שבת קלה, ס"ב. ורש"י.

(9) ג, מ.

(10) הטעם ששם כ' רש"י "משיצא מכלל ספק נפלים". וכאן "משיצא מכלל נפלים" – י"ל: מנין הלויים ה' "על פי ה'" (שם, טז), וכפרש"י: "הלך משה ועמד כו' וב"ק יצאת כו' כך וכך חינוקות יש באהל כו'", וכלפי שמיא אין שייך ספק: משא"כ מנין הבכורות ה' ע"י משה (שהרי לא נאמר בקרא שהי' ע"פ ה')*, ואצל משה הר"ז "ספק נפל".

(11) שם, ו ואילך. וראה לעיל א, נ ואילך.

(12) ג, כח.

(13) שם, לב.

(1) פרשתנו, ג, טו.

(2) ע"פ במדבר פ"ג, ח (קרבן לסופר).

(3) פרשתנו א, ג.

(4) וראה ג"א כאן, דזה שנמנית יוכבד "מן הבטן" – קודם "בן חודש" – כי "כשנכתבה תורה בימי משה כבר יצאת מספק נפל". וראה שפ"ח ומשכיל לדוד כאן. לקמן הערה 10 ובשוה"ג הא' שם.

וע"ד הצחות י"ל: בכלל – אזלינן בתר רובא ואין לחשוש לנפל ולכן נמנית, משא"כ כאן שהי' נוגע לפדין הבכורות (כמסופר להלן בפרשה), אין הולכין במנות אחר הרוב (ב"ק כז, רע"ב. ורש"י).

(5) ובפרט לדעת הרמב"ם במו"נ ח"ג פכ"ג, עיי"ש.

(6) בחקותי כז, ו.

(*) ואעפ"כ לא נמנו הפחותים מבן חודש – ראה ש"ח כ"א ד"לא ה' רוצה למנות אותם שודאי כלו חדשהים משום לא פלוג". וראה רע"ב כאן: שרצה להמתין שיצא מכלל ספק נפלים שיהא ראוי לקרות שומר משמרת הקודש.

(**) טעם החילוק מובן בפשטות: בלויים הוצרך משה למנות כל זכר מבן חודש, ובמילא ה' צריך ליכנס לכל אהל "לדעת מנין יונקיהם". משא"כ בבכורות, שלא הוצרך ליכנס לכל אהל "לדעת מנין יונקיהם". כ"א רק לאלה שגולד בו: (א) בכור, (ב) שעדיין ה' יתקן (כל המדרש – הבכורות למעלה מגיל זה אין צריך ליכנס לאוהל כו').

מדוע, אפוא, מסביר רש"י שהטעם למניית הלויים
 "מבן חודש" הוא "יצא (הלוי) מכלל נפלים", ולא -
 כפי שמסבירים חלק ממפרשי התורה¹⁷ בהתבסס על
 'במדבר רבה'¹⁸ - מפני שהלויים היו פדיון לבכורות,
 ומנין הבכורות הוא "מבן חודש ומעלה"?

אמנם מנין הבכורות "מבן חודש ומעלה" הוא מפני
 ש"יצא מכלל ספק נפלים", כפי שפירש רש"י שם, אך
 לפי האמור לעיל אין קיים טעם זה אצל בני לוי¹⁹.

(ב) לפי זה תמוהים יותר דברי רש"י "הוא נמנה
 ליקרא שומר משמרת הקודש": לכאורה הטעם למניין
 "משיצא..." אינו רק "ליקרא שומר משמרת הקודש",
 אלא גם מפני פדיון הבכורות, וטעם זה אף מפורש
 מאוחר יותר בפרשה?

ד.

"למוד... אותו השבט..."

לאחר מכן ממשיך רש"י: "אמר רבי יהודה ב"ר
 שלום, למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן,
 שנאמר²⁰: אשר ילדה אותה ללוי במצרים, עם כניסתה
 בפתח מצרים ילדה אותה ונמנית בשבעים נפש²¹,
 שכשאתה מונה חשבונם לא תמצאם אלא שבעים חסר
 אחת, והיא השלימה את המנין".

גם כאן לא מובן: (א) כאמור, אין רש"י מפרש טעם
 לדברי התורה אלא כאשר על-ידיה מתורץ קושי
 בפשוטו של מקרא - ומדוע מביא רש"י כאן את
 המאמר "למוד הוא אותו השבט..."?

(ב) 'בן חמש למקרא' אינו נזקק למאמר "למוד
 הוא..." כי הוא כבר למד לפני כן²⁴ "אך את מטה לוי
 לא תפקוד... בתוך בני ישראל", ורש"י מפרש שם:
 "כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו. דבר אחר,
 צפה הקב"ה... על כל הנמנין מבין עשרים שנה
 ומעלה... אמר אל יהיו אלו בכלל...", ומשני פירושים
 אלו מובן, שבהיותם "לגיון של מלך", נבדלים מכל
 ישראל, גם מנין הלויים אינו דומה למנין בני ישראל.

(ג) מצד שני: מהי ההוכחה מיוכבד לענינו: כאן
 מונים "כל זכר" כדי "ליקרא שומר משמרת הקודש",
 ואילו שם מונים "שבעים נפש" כדי לדעת "הבאים
 מצרימה"?

1 שומרי משמרת הקודש" מפרש רש"י: "ועל מה היא
 2 נשיאות? פקודת שומרי משמרת הקודש - על ידו היה
 3 פקודת כולס", שזה אמור לגבי כל הלויים, אך בכל
 4 זאת לא מובן מדוע משתמש כאן רש"י בביטוי מפסוק
 5 הכתוב בעיקר לגבי בני קהת, כאשר הוא יכול לצטט
 6 מספר ביטויים אחרים המוזכרים אצל כל הלויים].

7 (ד) בפסוק הקודם¹⁴ המדבר אודות השוני שבמנין
 8 שבט לוי "אך את מטה לוי לא תפקוד..." כותב רש"י
 9 את הטעם "כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו"
 10 - וכאן מונה רש"י ואומר "שומר משמרת הקודש",
 11 ולא "נמנה בלגיון של מלך"?

ג.

הטעם "מבן חודש" לגבי הבכורות, או לגבי
 הלויים

12 לכאורה, ההכרח של רש"י לבאר "משיצא מכלל
 13 נפלים" הוא: הציווי "פקוד את בני לוי" בא כהמשך
 14 לדיבור ה' "ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני
 15 ישראל תחת כל בכור... והיו לי הלויים כי לי כל בכור
 16 ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים"¹⁵. וכיון ש"והיו לי
 17 הלויים" הרי זה "תחת כל בכור", שבכך נכללים כל
 18 הבכורות, אפי' מי שלפני "מבן חודש", כשם
 19 שב"הכותי כל בכור בארץ מצרים" שבפסוק זה נכללים
 20 כל הבכורות, היה צריך הציווי "פקוד את בני לוי" -
 21 הבא בהמשך ל"והיו לי הלויים" - לכלול את כל
 22 הלויים שיהיו "לי", כולל הפחותים מ"בן חודש"?

23 לפיכך צריך רש"י להסביר שאכן היו סופרים את
 24 בני לוי "מן הבטן", אך ממתנים עד אשר "יצא מכלל
 25 הנפלים".

26 אך לפי זה שהציווי "פקוד את בני לוי" בא כהמשך
 27 ל"ואני הנה לקחתי את הלויים... תחת כל בכור...",
 28 מתעורר קושי בדברי רש"י המציין טעם לחשיבות בבני
 29 לוי עצמם לכך שמונים אותם "מבן חודש", כדלהלן:

30 (א) הלויים הם "תחת כל בכור... מבני ישראל",
 31 וכאמור בהמשך הפרשה¹⁶ ספרו את הבכורות, ופרו
 32 אותם עם הלויים, רק "מבן חודש ומעלה" - ויוצא,
 33 שממילא צריך היה לספור גם את הלויים רק "מבן
 34 חודש ומעלה".

(19) וי"ל נפק"מ אז להלכה למעשה: באם עבר ופדה בכור בלוי קטן
 מבן חודש, שחי אח"כ (שבדואי היו כו"כ שחיו).

(20) פינחס כו, נט.

(21) בכמה דפוסים: נפשות. אבל בדפוס א' וב' דרש"י ובכמה כת'
 רש"י: נפש. ולכא' כן צ"ל, שהרי זהו (ע"ד) ל' הכתוב ויגש מו, כו.

(14) א, מט.

(15) פסוק יב"ג.

(16) ג, מ"א.

(17) רשב"ם, אברבנאל, חזקוני, אוה"ח.

(18) נסמן לעיל הערה 2.

ה.

הדיוקים בלשונו של רש"י בפירושו זה

1 בנוסף לזה, צריך להבין כמה וכמה דיוקים בלשון רש"י:

3 (א) "נמנה מן הבטן" - זהו שינוי מן המקור למאמרו של רבי יהודה ב"ר שלום (תנחומא²², במדב"ר²³) ועוד²⁴), ששם נאמר "עד שהם קטנים"?

6 אף אם נאמר שרש"י משנה את הלשון²⁵ כדי להדגיש שהכוונה היא אפילו לקטנים שזה עתה נולדו²⁶, לפני "מבן חודש ומעלה"

9 - שבוזה מוכן גם מדוע מוסיף רש"י "שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במצרים, עם כניסתה בפתח מצרים ילדה אותה" (למרות שזה אינו מובא²⁷ בדברי רבי יהודה ב"ר שלום²⁸ במדרש), כדי להדגיש שהכוונה היא מיד לאחר שנולד -

14 גם אז מתאים יותר הביטוי "משנולד" המתאר את בן לוי המנוי, ולא "מן הבטן" - בטן אמו?

16 (ב) בגמרא²⁹ ובכמה מדרשים מוזכר לגבי לידתה של יוכבד הביטוי "בין החומות". מדוע כותב רש"י "כניסתה בפתח מצרים"³⁰?

19 (ג) מהו הדיוק בלשון רש"י "כניסתה בפתח מצרים"³⁰, ולא "כניסתה למצרים" בלבד?

21 (ד) מדוע מוכיח רש"י שספרו את יוכבד בין הבאים מצרימה מזה שנאמר "נמנית בשבעים נפש", בעוד אשר ההוכחה לכך הוא כבר מפסוק שלפני כן³¹ - "אלה

בני לאה... כל נפש... שלושים ושלוש" ו"בפרטן אי 24
אתה מוצא אלא ל"ב"³², ורש"י היה צריך להביא 25
הוכחה זו? 26

27 אמנם כך מובא גם במאמרו של רבי יהודה ב"ר שלום, אך: (א) זה עצמו קשה, (ב) כאמור מספר פעמים אין רש"י מצטט בפירושו דרשות חז"ל, אלא אם הן שייכות לפשוטו של מקרא, ואם כך, לא היה רש"י צריך להביא את מאמרו של רבי יהודה ב"ר שלום, אלא את ההוכחה מן הפסוק הקודם³³. ובמיוחד כאשר גם ההוכחה מן הפסוק ההוא מצויה בדברי חז"ל³⁴.

34 (ה) מדוע בוחר רש"י את הגירסה בתנחומא²², שלא תמצאם אלא "שבעים חסר אחת", ולא את הגירסה הקצרה יותר של 'במדבר רבה'²³ - "הרי ס"ט"³⁵?

37 (ו) מדוע חוזר רש"י ואומר בסיום פירושו "והיא השלימה את המנין", לאחר שכבר אמר "ונמנית בשבעים נפש"? ובמיוחד כאשר הוספה זו אינה נמצאת במדרש³⁶.

41 (ז) מדוע מציין רש"י גם את שמו של בעל המאמר - רבי יהודה ב"ר שלום - שאת זאת הוא עושה, כאמור מספר פעמים, רק לשם תוספת ביאור בפירושו³⁷?

ו.

חיזוק התמיהה לפי פירושי רש"י במקום אחר

44 התמיהה על הדיוקים דלעיל היא גדולה אף יותר: רש"י כבר הביא לפני-כן, בפרשת ויגש³¹, ענין זה אודות הכללת יוכבד במנין הנפשות הבאות מצרימה, אבל בהבדלים מסויימים:

בפש"מ למה בחר רש"י גירסא הנדירה ולא גירסא הרווחת כו'.

(28) ולכאורה "עם כניסתה.. אותה" הם דברי רשב"ל (בשינוי קצת)

בתנחומא (ות"ב) שם. במדב"ר שם.

(29) סוטה יב, א. ב"ב קכ, רע"א. קכג, רע"ב.

(30) ראה לעיל הערה 28.

(31) ויגש מו, טו.

(32) ל' רש"י ויגש שם, כדלקמן בפנים ט"ו.

(33) עם ההקדמה "למוד הוא אותו השבט כו'".

(34) במדב"ר פי"ג ב.

(35) ובפסיקתא דר"כ שם (וכן ביל"ש עזרא שם) מסיים: נמצאו כולם

ס"ו.

(36) הלשון "השלימה את המנין" (גבי יוכבד) מקורו בב"ר שם

(ובשינוי). אבל שם אינו כפל לשון. וע"ד לשון רש"י פינחס דלקמן בפנים

ס"ו.

(37) ובפרט, שבד"ה שלאח"ז ("על פי ה'") מביא ג"כ מימרא דר"י

בר"ש (ראה תנחומא (ות"ב) כאן. במדב"ר פ"ג, ט. ועוד) מבלי להזכיר

שמו.

וראה רש"י שם.

(22) פרשתנו טז. תנחומא באבער יט.

(23) במדב"ר פ"ג, ח.

(24) פסיקתא דר"כ (באבער) ס"פ שקלים. יל"ש כאן רמז תרצ. עזרא

רמז תתרסז.

(25) ולא בתוכן - שהרי מביאו בשם ר"י בר"ש [אלא שבכ"ז משנה

הלשון, ובמכ"ש מזה שלפעמים משנה רש"י גם לשון הכתוב ומעתיקו

בסגנון המתאים לפירושו על אתר - ראה פרש"י ואתחנן ו, ז. ובארוכה

ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 5 (בשוה"ג), ע' 35 הערה 7. ועוד].

וגם את"ל, שמכיון שמביאו בשם ר"י בר"ש מוכרח לומר שמצא

גירסא כזו - מ"מ, מכיון שרש"י מעתיק גירסא זו שאינה נפוצה בפירושו,

הרי מוכן שגם דיוק לשון זה ("מן הבטן" - ולא "משנולד") שייך ונוגע

לפש"מ.

(26) משא"כ לפני זה. ודלא כדעת (ר' לוי בשם) רשב"ג (ור' ברכי)

דלמוד כו' עד שהן במעני אמון (מקומות שצוינו בהערות 22-24. ב"ר

פצ"ד, ט. מדרש שמואל פ"ב. וביל"ש עזרא שם גרים בדברי ר' ברכי:

נמנין ממעי אמו).

(27) ואף את"ל שמצא גירסא כזו (כנ"ל הערה 25) - מ"מ, צ"ל טעם

ענין בפני עצמו: הקב"ה בחר בלויים "תחת כל בכור" 32
 - "שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי". 33
 לכן אין רש"י יכול להסביר שהסיבה למנין הלויים 34
 "מבן חודש ומעלה" היא משום שהם פודים את 35
 הבכורות "מבן חודש ומעלה", כי על כך התחדש 36
 והצטוו⁴⁴ רק מאוחר יותר. 37

ח.

שומר משמרת הקודש

כיון שמנין הלויים מוזכר בהמשך לפסוקים 38
 המדברים על עבודת הלויים, סביר לומר שהמנין קשור 39
 בעבודתם, ותמוה: עבודת הלויים מתחילה רק "מבן 40
 שלשים..."⁴⁵, ואם כך צריך היה גם מנינם להתחיל 41
 "מבן שלשים" - איזה קשר יש ללוי "מבן חודש" 42
 לעבודת בני לוי⁴⁶? 43

על כך מוכרח רש"י להוסיף "נמנה ליקרא שומר 44
 משמרת הקודש": גם "בן חודש ומעלה" קשור 45
 לעבודת בני לוי, כי מגיל זה (על אף שאין הוא עובד 46
 בפועל) הוא נקרא - "ליקרא - שומר משמרת הקודש". 47

ט.

בני לוי מביאים שלימות מיד עם היוולדם

אך לפי זה לא מובן: ניתן להבין את הצורך למנות 48
 את שבט לוי בנפרד, ואף את מניית מבן חודש ומעלה, 49
 כיוון שהם "לגיון של מלך", ושונים מן השבטים 50
 האחרים, אך מדוע תהיה בהם המעלה שכבר "מבן 51
 חודש ומעלה" הם יקראו "שומר" - תואר המורה על 52
 פעולה בלשון הווה⁴⁷ - משמרת הקודש"? 53

על כך אומר רש"י "אומר רבי יהודה בן רבי שלום, 54
 למוד הוא אותו השבט". והוא מסביר שלא זו בלבד 55
 שיוכבד נספרה, אלא היא נכללת במספר של "שבעים 56
 נפש", ויותר מכך, היא השלימה את המנין. 57

דיוק זה מבהיר גם ל'בן-חמש' שבהדגשת התורה 58
 את מספר הנפשות "לבית יעקב הבאה מצרימה 59
 שבעים"⁴⁸ יש שלימות. המספר שבעים מורה על 60

1 (א) שם מתעכב רש"י על הפסוק "אלה בני לאה...
 2 כל נפש... שלשים ושלש", (ב) שם הוא אומר "ובפרט
 3 אי אתה מוצא אלא ל"ב", ולא "ל"ג חסר אחת", (ג)
 4 שם הוא אומר "אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות
 5 בכניסתן לעיר"³⁸, (ד) שם אין רש"י כופל לבסוף
 6 "והיא השלימה את המנין", (ה) שם אין רש"י מציין
 7 את שם בעל המאמר³⁹ של "ובפרט אי אתה מוצא
 8 אלא ל"ב"?

9 והפליאה אף מתחזקת: גם בפרשת פינחס, על
 10 הפסוק²⁰ "אשר ילדה אותה ללוי במצרים", אומר רש"י
 11 שיוכבד נכללה במנין שבעים הנפש, אך שם הוא אומר
 12 בקצרה⁴⁰ - "כשנכנסו לתוך החומה ילדתה והיא
 13 השלימה מנין שבעים, שהרי בפרט אי אתה מוצא
 14 אלא ששים ותשע".

15 מכאן רואים, שאף אילו חייב היה רש"י להביא את
 16 ההוכחה מכך ש"נמנית בשבעים", הוא יכול היה לומר
 17 בקיצור כפירושו בפרשת פנחס (הדומה ללשון הגמרא
 18 במסכת בבא בתרא⁴¹): (א) "אי אתה מוצא אלא ס"ט"
 19 - ולא "שבעים חסר אחת", (ב) לא לכפול "ונמנית
 20 בשבעים נפש... והיא השלימה את המנין", (ג) לא
 21 לציין את שם בעל המאמר⁴²?

ז.

מנין הלוויים "מבן חודש" אינו בגלל פדיון הבכורות

22 ההסבר לכל זה הוא:
 23 כאמור לעיל (בס"ג) מופיע הפסוק כהמשך לנאמר
 24 "ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל... והיו
 25 לי הלוויים", ורש"י מפרש שם: "מתוך בני ישראל -
 26 שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי". לפי שהיתה
 27 העבודה בבכורות... והלויים... נבחרו תחתיהם". כלומר,
 28 לפי רש"י יוצא שהכוונה בפסוק "לקחתי את הלוויים...
 29 תחת כל בכור..." אינה לפדיית הבכורות בלויים, כפי
 30 שמסבירים מפרשים אחרים⁴³, שהרי הציווי על פדיון
 31 זה כתוב מאוחר יותר, לאחר מנין הלוויים, אלא כאן יש

(38) אלא ששם אין מקום לכפול "בפתח העיר", אחרי שכבר אמר "שנולדה בין החומות".

(39) "ר' ברכי" (במדבר"ר פ"ג שם).

(40) אף ש"ל (בדוחק קצת) דמקצר מפני שסומך על פ' כאן.

(41) קבץ, סע"א. - אלא ששם איתא "שבעים חסר אחד".

(42) "ר' חמא בר חנינא".

(43) ספורנו. ולהעיר מראב"ע כאן (פסוק יג). וראה במפרשים שבהערה 17.

(44) כי עד אז ה' הציווי (בא יג, יג (ובפרש"י שם, יא - על מתי

נצטוו, ואינו שייך לנדר"ד)) שנאמר "א צריך לפדות בנו בכורו.

(45) פרשתנו ד, ג. נשא ד, כג. שם, ל. וגם לימוד הלכות עבודה הוא מבן כ"ה - פרש"י בהעלותך ח, כד.

(46) ועוד: הרי מנו עוה"פ את הלוויים "מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה" כפרש"י "מנה מהם את הראוין לעבודת משא" (פרשתנו שם, ב), "כמה יש שהגיעו לכלל עבודה" (נשא שם, כב).

(47) משא"כ שם העצם: נח - זה ינחמנו (בראשית ה, כט). ועוד.

(48) ויגש שם, כז.

למרות שחלו עליו בתקופה זו גדרי מלך, לפי שיטה 32
זו⁵⁸.

ומרובה מדה טובה... עצם כינוי הלויים בתואר 34
"שומר משמרת הקודש" הוא ענין של מעלה וחשיבות. 35

יא.

כיצד ניתן לכנות בתואר, בלי ביטוי מעשי לכך

אך עדיין קשה [בנוסף לדיוקים דלעיל בסעיף ה' - 36
(א) "נמנה מן הבטן". (ב) "כניסתה בפתח מצרים", (ג) 37
"שבעים חסר אחת"] מדוע מציין רש"י דוקא את 38
המעלה של "שומר משמרת הקודש"? 39

וכן צריך להבין: בכל זאת, כיצד ניתן לכנות את 40
הלויים בתואר "שומר משמרת הקודש", החל "מבן 41
חודש ומעלה", בזמן שלמעשה אין הם שומרים⁵⁹? 42

לכאורה ניתן היה לומר, שגם לשם כך מציין רש"י 43
את שם בעל המאמר רבי יהודה בן רבי שלום - כי 44
לשיטתו אפשר לקרוא גם לילד שזה-עתה נולד על-שם 45
פעולותיו בעתיד⁶⁰: 46

נאמר במשנה במסכת נדרים⁶¹, שאם אדם אומר 47
"קונם שאינו נהנה לזרע אברהם, אסור בישראל ומותר 48
באומות העולם". ושואלים בתלמוד ירושלמי⁶²: "ואין 49
ישמעאל בכלל זרעו של אברהם? [ועונים, שנאמר⁶³ 50
- כי ביצחק יקרא לך זרע. (ושוב שואלים): ואין עשו 51
בכלל זרע יצחק? אמר רבי יודן בר שלום: ביצחק - 52
במקצת יצחק. ר' הונא אמר בי"ת (של "ביצחק") תרי 53
- (=שניים), בן שהוא עתיד לנחול שני עולמות, 54
העולם הזה והעולם הבא". 55

לכאורה, אינו מובן הסברו של ר"י בר"ש האומר 56
"ביצחק במקצת יצחק": עשו היה, למרות הכל, זרע 57
יצחק, במיוחד לפני שיצא לתרבות רעה (שלא 58
כישמעאל, שהתורה עצמה אומרת עליו "וגם את בן 59
האמה", שאינו של אברהם) - וכן לא בא הכתוב 60
לסתום אלא לפרש⁶⁴: כיצד רואים מן הפסוק שיעקב 61
הוא "מקצת יצחק", ולא עשו? 62

שלמות⁴⁹ של כלל העם היהודי⁵⁰. ויוכבד השלימה מנין 1
זה, כלומר, היא גרמה לשלמות ב"בית יעקב" כולו, 2
בגרמה לכך שמספרם יהי' שבעים. 3

וכיוון ש"למוד הוא אותו השבט" שמיד עם 4
היוולדם הם מסוגלים לגרום לשלמות "בית יעקב" 5
כולו, לכן אפשר למנותם כבר "מבן חודש", ואף 6
לקרוא להם "שומר משמרת הקודש" - תפקיד הקשור 7
לעם ישראל כולו, כלשון רש"י דלעיל - "שיהיו ישראל 8
שוכרין אותן..." 9

[בכך גם מובן - (א) מדוע מביא רש"י הוכחה 10
מ"שבעים" ולא מ"שלושים ושלש", (ב) מדוע הוא חוזר 11
ומדגיש "והיא השלימה את המנין"]. 12

י.

שם בעל המאמר

במחשבתו של 'בן חמש למקרא' - לפחות אצל 13
תלמיד ממולח⁵¹ - עדיין לא ברור, אם עד היותו "בן 14
שלושים" אין הלוי "שומר משמרת הקודש", מה 15
מוסיפה קריאתו בשם זה, שהיא הכרזה בלבד⁵²? 16

להסברת שאלה זו מציין רש"י את שם בעל המאמר 17
"רבי יהודה בן רבי שלום", שלשיטתו קריאת שם 18
חשובה כשלעצמה: 19

בתלמוד הירושלמי⁵³ שואלים: "כתיב⁵⁴ והימים 20
אשר מלך דוד על כל ישראל ארבעים שנה... וכתיב⁵⁵: 21
בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים 22
ובירושלים מלך שלשים ושלש שנה..." ויוצא, אפוא, 23
שבפועל מלך ארבעים שנה ושישה חדשים? ומובאים 24
על כך מספר תירוצים. לאחר מכן נאמר: "אמר רבי 25
יודן בי רבי שלום, כתיב⁵⁶ כי ששת חדשים ישב שם 26
יואב וכל ישראל. אמר לו הקב"ה, אני אמרתי לך אל 27
תתגורו בם⁵⁷ וביקשת להתגורר בם, חייך שאינך נמנין 28
לך", מכאן רואים שלדעתו של רבי יהודה בן רבי 29
שלום, הרי עצם העובדה שהתורה אינה מכנה אותו 30
בתואר מלך במשך ששה חדשים, היא עונש כשלעצמו, 31

(55) ש"ב ה, ה.

(56) מ"א יא, טז.

(57) דברים ב, ה.

(58) כי לא משמע שם דכוותו כר' חונא דלא הי' לו דין מלך.

(59) וראה גו"א כאן.

(60) וראה מדרש תהלים (מזמור צב בסופו): כיון שהוא עתיד לשמור

כאילו שמר.

(61) פ"ג מי"א.

(62) שם ה"ח.

(63) וירא כא, יב.

(64) פרש"י נח י, כה.

(49) וראה רש"י האזינו לב, ח. ולהעיר מרש"י בשלח טו, כז.

(50) ע"ד שהוא בכללות יותר - (ויהיו בני יעקב) שנים עשר (וישלח

לה, כב).

(51) ראה קידושין כט, ב: זריז וממולח (אבל מדלא פרש"י תיבת

"ממולח" - משמע דגריס בש"ס תיבה שא"צ פירוש - עיי"ש הגירסאות.

ולפענ"ד "ומולח" - מדכותב בפי' "והאב רואה שיעצ"ח כו").

(52) וראה במדב"ר כאן: "וכי מבן חודש יכולים לשמור כו' בשביל

לכפול להם שכר כו'" - אבל (נוסף ע"ז שע"ד הפשט אין שייך בזה ענין

ד"שכר", הרי) אי"ז שיטת ר"י בר"ש, שהרי הובא בבמדב"ר שם כ"ד א".

(53) ר"ה פ"א ה"א.

(54) מ"א ב, יא.

27 [ואילו לגבי עבודות אחרות של שבט לוי (שבגללם
28 הם נקראים לגיון של מלך) אי אפשר לומר שמי שאינו
29 מבצע את העבודה בפועל יוכל להיכלל בלגיונו על שם
30 העתיד].

יג.

הלויים נמנים עוד "מן הבטן" וההוכחה מיוכבד

31 אבל 'בן חמש למקרא' שואל: מניית הלויים "מבן
32 חודש ומעלה" מצביעה על מעלה שיש בהם, ואילו
33 היתרון של "בן חודש" שהוא "שומר משמרת הקודש"
34 איננו שלל, והוא לא פועל זאת. מעלה זו תלויה באמו,
35 שילדה אותו ומגדלת אותו (צריך לאמו⁷⁵) בסמוך לה
36 במחנה לוי - "סביב למשכן העדות".

37 וכן אפשר לשאול: בדיוק כשם שהלויים שומרים
38 על המשכן בעצם חנייתם סביב המשכן שלא יקרב זר
39 מבני ישראל, כך שומרים כל בני ישראל את המשכן
40 בעצם חנייתם סביב הלויים (שמסביב למשכן) שלא
41 יקרבו אומות העולם. ומהי אפוא, המעלה המיוחדת
42 של שבט לוי בענין שומר משמרת הקודש, שבעבורה
43 נמנים רק הם "מבן חודש ומעלה"?

44 לפיכך מביא רש"י את מאמרו של ר"י בר"ש "למוד
45 הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן"... שבאמצעותו
46 מתורצות שתי השאלות: שבט לוי ("אותו השבט")
47 נמנה "מן הבטן", כלומר, אף כאשר הולד הוא רק "מן
48 הבטן" ומעלתו תלויה באמו, כבר אז הוא נמנה בנפרד,
49 והוא מציאות בפני עצמה⁷⁶.

50 וכדי להבהיר שאין יוכבד "נמנית בשבעים נפש"
51 כאשר היא כבר מציאות עצמאית, אלא כאשר היא
52 עדיין קשורה לבטן אמה, מדייק רש"י ואומר: (א) "עם

1 מוכרחים אפוא לומר, שמכיון שבגיל שלוש-
2 עשרה⁶⁵ יצא עשו לתרבות רעה⁶⁶, הרי אין הוא נחשב
3 זרעו של יצחק כבר בעת היוולדו⁶⁷.

4 ומרובה מדה טובה - מכיוון שהלוי יהיה בעתיד
5 "שומר משמרת הקודש" אפשר לכנותו בתואר זה
6 משעת לידתו.

7 אך תירוץ זה אינו מתקבל⁶⁸: גם בתלמוד הבבלי⁶⁹
8 מובא תירוץ זה "ביצחק ולא כל יצחק" ושם זוהי גמרא
9 סתם, כלומר, לדעת הבבלי, שהלכה כמותו, זו דעת
10 הכל, ולא שיטתו של ר"י בר"ש.

11 וזאת בנוסף לכך שבלתי סביר שלדיון ארוך כל-כך
12 ירחיק רש"י בציון שם האומר⁷⁰ בלבד.

13 יותר מזה, ועיקר: רש"י כבר הביא קודם⁷¹ את
14 המאמר "כי ביצחק ולא כל יצחק", ושם - באופן
15 סתמי, ללא ציון שמו של ר"י בר"ש.

יב.

שומר משמרת הקודש - שמירה כפשוטה

16 ההסבר לכך הוא:

17 באמרו "שומר משמרת הקודש" מתכוון רש"י
18 לשמירה כפשוטה, שהלויים שמרו על המשכן "שלא
19 יקרב זר"⁷², כנאמר⁷³ "ושמרו הלויים את משמרת משכן
20 העדות", ואשר על כן לפי הפשט, נצטוו "והלויים יחנו
21 סביב למשכן העדות"⁷⁴.

22 ולפיכך אפשר לקרוא ללויים "ליקרא" - "שומר
23 משמרת הקודש" כבר "מבן חודש ומעלה", כי בעצם
24 חנייתם סביב למשכן העדות הרי הם "שומרי משמרת
25 הקודש", אם כי עדיין אין הם מתאימים לעבודת
26 שמירת המשכן⁷⁴.

(65) פרש"י תולדות כה, כז.

(66) פרש"י שם, ל. לך טו, טו. — וצע"ק מפרש"י תולדות כה, כב
(אבל שם ה' "דרשוהו").

(67) בנוגע ההבטחות לאברהם (משא"כ לענין ירושה בכלל — ראה
קידושין יח, רע"א).

כי אין לומר שמעיקרא ה' זרעו של יצחק ואח"כ (כשנעשה י"ג שנה
ומרד) נתבטל — שא"כ הרי עד הביטול "כל יצחק" נקרא זרע אברהם.
(וכדמוכח ג"כ מענין הירושה, שנקרא "ישראל מומר" (קידושין שם), אבל
לא בטל מלהיות יורש).

(68) וגם: קושיא זו — איך שייך ליקרא שומר משמרת הקודש — אינה
שייכת למימרא דר"י בר"ש. וזה קשה גם על הביאור דלעיל ס"י. וראה
לקמן הערה 76.

(69) ובפרט שענין זה — קריאה ע"ש העתיד — מפורש במדרש תהלים
(כנ"ל הערה 60) בענין דליקרא שומר משמרת הקודש בשם ר' נחמ' ור'
פינחס.

(70) נדרים לא, א.

(71) ויצא כה, טו.

(72) ל' רש"י לעיל ג, ו.

(73) פרשתנו א. נג. וראה בהעלותך ח, כו ובפרש"י שם.

(74) ראה במדבר"כ א' כ: וכי מבן חודש יכולים לשמור אהל מועד כו'.
ולהעיר מבהעלותך ופרש"י הנ"ל. ולהעיר מתמיד (כו, רע"א): דלא מוט
למעבד עבודה כו'. וראה לקו"ש ח"ג ע' 5-6 ובהערות שם.

(75) ראה עירובין פב, רע"ב.

(76) ועפ"ז יש להמתיק יותר מה שרש"י מעתיק שם בעל המימרא ר'
יהודה בר שלום (ראה לעיל הערה 68) — כי ר"י בר"ש ס"ל דדוד נענש
על מעשה יואב (כנ"ל ס"י), אף שהוא לא עשה כלום, מ"מ, מכיון
שנעשה ע"פ ציווי הרי זה ענין נמשך בהמצווה (יואב) כל זמן הפעולה,
(ו"ששת חדשים"); ועד"ז בעניננו: אף שהאם והבן כ"א מציאות בפ"ע,
מ"מ, פעולת האם עם בנה נמשכת בו להיות נמנה בפ"ע.

יד.

"יינה של תורה"

26

מ"יינה של תורה" בפירוש רש"י:

27 על הפסוק⁸¹ "אנכי שלומי אמוני ישראל" מבואר
28 בחסידות⁸² (מיוסד על הזהר⁸³) שמדובר בו על ספירת
29 המלכות "שמשלמת לכל ספירה וספירה"⁸⁴ ההסבר
30 לכך הוא, שלא זו בלבד שספירת המלכות משלימה את
31 המספר של עשר הספירות, שאת זאת עושה כל ספירה,
32 אלא שבנוסף להיותה אחת מעשר הספירות, הביאה
33 המלכות שלימות לכל אחת מן הספירות.

34 מזה מובן לגבי פירוש חז"ל⁸⁵ לפסוק "אנכי שלומי
35 אמוני ישראל", שמדובר אודות סרח בת אשר שאמרה
36 "אני הוא שהשלמתי מניין של ישראל במצרים",
37 "השלמתי" הוא גם מלשון שלימות, ובמיוחד לפי
38 המבואר ב"אור-התורה"⁸⁶ שסרח בת אשר "יש לומר
39 שהוא המלכות".

40 מזה מובן גם לשון רש"י שיוכבד "השלימה את
41 המנין", שזוהי שלימות בכל בני ישראל.

42

טו.

שלימות הקשר בין ספירת המלכות לבין
הספירות שלמעלה

ספירת המלכות מביאה לשלימות בכל הספירות, כי
באמצעותה "נמשך" הגילוי גם בעולמות בריאה
יצירה-עשיה, זוהי "עיקר הכוונה של המאציל"⁸⁷. אך
כיוון שספירת המלכות "מתלבשת" בעולמות ביי"ע,

1 כניסתה בפתח מצרים ילדה אותה", (ב) "לא תמצאם
2 אלא שבעים חסר אחת".

3 וההסבר לכך הוא: אי-אפשר לחשב את יוכבד
4 כמציאות עצמאית - לאחר הלידה - בין "בני ישראל
5 הבאים מצרימה"⁷⁷, כי היא נולדה רק "עם כניסתה
6 בפתח מצרים"⁷⁸. רק כאשר מונים אותה כשהיא "מן
7 הבטן", אז היא מצד אמה בין "הבאים מצרימה", מפני
8 שכבר היתה בבטן אמה לפני כניסתה למצרים.

9 וזהו הדיוק "אשר ילדה אותה... עם כניסתה בפתח
10 מצרים": אילו נולדה קודם היתה כבר מציאות לעצמה
11 כאחרים במנין שבעים הנפש, ולא היה לה קשר לענינו
12 - נמנה מן הבטן. אילו נולדה מאוחר יותר - אי אפשר
13 היה לחשבה בין "הבאים מצרימה", כי כל עוד
14 הימצאה בבטן אמה אין היא מציאות עצמאית - אלא
15 "ירך אמה". אך כיון שנולדה "עם כניסתה בפתח
16 מצרים" - שהפתח מחבר את העיר עם מה שמחוץ לה
17 - מצטרף היותה בבטן אמה לפני הכניסה, אל לידתה
18 "עם כניסתה בפתח מצרים".

19 וזהו גם הדיוק "לא תמצאם אלא שבעים חסר
20 אחת": גם לפני לידת יוכבד היו שבעים נפש, כי כבר
21 היתה מושלמת בבטן אמה, אך היה זה באופן של
22 "שבעים חסר אחת"⁷⁹: יש שבעים נפש, אך "חסרה
23 (בפועל) האחת" "והיא השלימה את המנין" - על-ידי
24 לידתה נוספה שלימות⁸⁰ ב"שבעים (שהיו) חסר אחת",
25 שיהיו שלמים.

(טווא"ח סתכ"ח. וברמב"ם הל' קדוה"ח פ"ח: נקרא חדשי שלימים כו' חסרין כו' כסדרן). וכן עד"ז "שנה... תמימה" להביא את חודש העיבור כו' שנה ועיבורה" (ערכין פ"ט מ"ג) - אף שגם בלא החודש אין חסרון גמור: ופשיטא שאין חסרון בשנה פשוטה בלי עיבורה. (וצ"ע בל' רגמ"ה שם: תמימה בין ללבנה ובין לחמה. ואכ"מ).

(81) ש"ב כ, יט.

(82) ביאורו"ז קמב, ג ואילך. ביאורו"ז להצ"ע ע' תמא ואילך. אוה"ת עה"פ.

(83) ח"ג קפ, ב.

(84) מק"מ לזהר שם.

(85) ב"ר פצ"ד, ט. קה"ר פ"ט, יח (ב). מדרש שמואל פל"ב. פסיקתא דר"כ (באבער) פ' ויהי בשלח. ועוד.

(86) שם.

(87) אוה"ת שם.

(77) וגם לפי פרש"י ויגש מו, כו ד"הבאה מצרימה.. לשון עבר.. שמשבאו שם היו שבעים כו' - הרי ברגע שבאו ("משבאו") עדיין לא היו שבעים שהרי נולדה במצרים, כבהערה הבאה.

(78) כל' רש"י (ויגש מו, טו. פינחס שם): לידתה במצרים. ובפרש"י ויגש שם, כו: ונתוספה כו' בין החומות. שמות ב, א: בבואה למצרים בין החומות.

(79) ע"ד לשון המשנה (מכות פ"ג מ"י. הובא בפרש"י תצא כה, ב) "כמה מלקין אותו) ארבעים חסר אחת" - משום דבקרא (תצא שם, ג) נאמר "ארבעים יכנו" אלא שבהכאה בפועל "חסר אחת"; ועד"ז "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת" (שבת פ"ז מ"ב), כי הם "כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת" (שבת מט, ב). ועד"ז בירושלמי פ"ז ה"ב, ובתורה נאמר מ' פעמים אלא שא' מהן אינה מן המנין (ראה תויו"ט פ"ז שם. פני משה ומראה הפנים לירושלמי שם. ועוד).

(80) להעיר מענין "נקראת השנה שלימה כו' חסרה כו' כסדרה"

זה נרמז גם בשם בעל המאמר - רבי יהודה בן רבי
 שלום⁹¹: "יהודה" - הפעם אודה, הודאה, ספירת
 המלכות⁹². "שלום" היא התורה, ש"ניתנה לעשות שלום
 בעולם"⁹³, וספירת התפארת⁹⁴. ר' יהודה בן רבי שלום
 הוא החיבור בין מלכות לבין תפארת, קבלת עול ותורה.
 ובתורה עצמה זהו החיבור שבין גליא דתורה -
 מלכות, לבין פנימיות התורה - תפארת⁹⁵, "דלית תמן
 לא קשיא... ולא מחלוקת..."⁹⁶,
 שעל-ידי חיבור זה, קא אתי מר, דא מלכא משיחא,
 ובקרב ממש.

(משיחת ש"פ במדבר תשכ"ט, תשל"א)

1 הרי אין בכוחה לגרום לגילוי בה מצד עצמה, כי "אין
 2 חבוש מתיר עצמו"⁸⁸ אלא על-ידי שמאיר בה האור מן
 3 הספירות שמעל ההתלבשות של ספירת המלכות.
 4 וזהו ההסבר הפנימי לכך שיוכבד השלימה את
 5 המנין באופן שנולדה "עם כניסתה בפתח מצרים"⁸⁹;
 6 השלימות בבני ישראל נגרמת דוקא על-ידי לידתה "עם
 7 כניסתה..."⁹⁰, בדומה לירידת מלכות לבי"ע; אך מצד שני
 8 היו כל ימי עיבורה לפני הכניסה למצרים (וכמוסבר
 9 לעיל היא יכולה להכנס למנין, דוקא משום כך), כי
 10 הכח לרדת ולגרום לענין של גאולה במצרים (כנאמר⁹¹
 11 "ותחיינה את הילדים") נובע דוקא ממקום שהוא
 12 "מחוק" ונעלה ממצרים והגבלות.

(93) רמב"ם סוף הל' חנוכה. וראה גיטין נט, ב. פרש"י ברכות ח, א.
 ד"ה פדה.
 (94) פרדס עה"כ ערך שלום. ועיי"ש, דשלום (יסוד) משקיט הדינים
 דמלכות.
 (95) ראה בארוכה קונטרס עה"ח ע' 27 ואילך. ע' 39 ואילך.
 (96) רע"מ פ' נשא קבר, ב. נת' באגה"ק סכ"ו.

(88) ברכות ה, ב. וש"נ.
 (89) ראה עד"ז לקרי"ש [המתורגם] ח"ו ע' 34 ובהע' שם.
 (90) שמות א, יז. וראה פרש"י שם, כא, ה, ד.
 (91) וגם הענין ד"השלימה את המנין" נרמז בשם ר"י ב"ר שלום - כי
 שלום הו"ע השלמים "שהמלכות נקרא שלמים מטעם שהיא משלמת
 לחשבון ע"ס" (פרדס עה"כ ערך שלמים - ע"פ רע"מ פינחס ונו, ב).
 (92) תו"א מד, א.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אייר, תשי"ד
 ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר דוד שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ממוצש"ק אמור ונהניתי במה שגרמתי לו נחת במכתבי אף שכתבתי
 הדבר כמו שהוא מבלי הוספה כדי לגרום נחת...

נהניתי ממ"ש אודות חלוקת המצה שמורה, ואשר עינו היתה טובה בשל אחרים לזכותם ג"כ,
 ולו ידעתי מראש הייתי שולח יותר, אבל אין צועקים על העבר והכל תלוי במזל, ויה"ר אשר לשנה
 הבאה, הנה כל הענינים שמקבלים אנו אותם עדיין באמונה, ובמילא סיוע בזה מיכלא דמהימנותא,
 יתיישבו אז בשכל ודעת, וישתמשו בכח האמונה לענינים יותר נעלים. ועי"ד המבואר בכ"מ בדא"ח
 שכמה דרגות באמונה, וכשמתעלה האדם בכח שכלו, הרי תופס בשכל מה שאתמול הי' עדיין אצלו רק
 באמונה, ואעפ"כ נשארו אצלו כמה ענינים, שלע"ע קצר שכלו להשיגם ומאמין בהם באמונה פשוטה.
 והוא עי"ד הנראה גם עתה, שילד קטן אמיתי כמה דברים הוא אצלו באמונה, מה שהגדול מבינם
 ויודעם. ובמילא מובן שאצל הגדול יותר מגדול זה - מובן בשכל מה שהגדול נזקק לאמונה שלו.

נהניתי ממ"ש שממשיך בהדפסת לקוטי מאמרי רז"ל במכתבי עתים שונים ובטח ישלח גם
 לכאן קטעים אלו ות"ח מראש...

בברכה לבר' הנכונה ולנחת מכיו"ח שי'.

יופי ע"ש, וטיפת היסוד נק' שמן' זית זך, שהוא זך וצלול.

משא"כ כשיש יניקה מיסוד ח"ו אז הוא עכור, היפך היופי והצלילות.

וזהו שאמר יפתח⁵ אהה בתי הכרע הכרעתני ואת היית בעכרי, שפירוש הכרע הכרעתני הוא שקפחת את רגלי⁶ כפרש"י שם. והיינו מאחר שנדר שיעלה לעולה, ולא תוכל להנשא לאיש, ויהי ממנה יניקה ללעו"ז ח"ו מאחר שלא נמתקה⁷ בהחסדים דדכורא, א"כ על ידה יהי ג"כ יניקה⁸ מגו"ה דדכורא. וזהו קפחת את רגלי, שרגלים הם גו"ה.

ואת היית בעכרי, רומז על היניקה שיהי מיסוד. לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד לט

לד

טעם שנק' הזווג בשם "אוכל"

כי אם הלחם, היא אשתו אלא שדבר בלשון נקי'.

דש"י

ביאור וטעם שנק' הזווג בשם "אוכל", ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ד' שמות פרק ב, פסוק כ. לקמן סימן סט.

(* מהאריז"ל.

(** תורה אור פרשת ויגש מג, ג ואילך.

(4) ראה ספר המאמרים ה'תרנ"ט עמוד קכט ואילך (קה"ת ה'תשע"א). לקמן סימן לו הערה 3.

(5) שופטים יא, לה. ופירש במצודת ציון: אהה, ענין צעקת יללה. הכרע הכרעתני, מלשון כריעה ונפילה. בעכרי, ענין השחתה וכלכל כמו מה עכרתנו (יהושע ז, כה).

(6) וז"ל: היית בעכרי. כל דמי נעכר קפחת את רגלי.

(7) דנקבה היא בבחי, גבורה עד שתנשא, ואז הזכר (הדכורא) ממתיק אותה ע"י חסדים.

(8) פירוש: כמו שהוא בצורת הגוף, דהשני ידיים הם רמז לחסד (לימין) ולגבורה (משמאל) והגוף באמצע הוא תפארת. וכן למטה בגוף, הרגל הימני בחי' נצח (ענף חסד כידוע), והרגל השמאל בחי' הוד (ענף גבורה), ובאמצע הוא – האבר הברית – יסוד. וזהו שמרמו "הכרע הכרעתני" הרגלים בחי' נצח והוד. "ואת היית בעכרי" בחי' יסוד, וד"ל.

בראשית לט, ו – ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה

לג

ביאור חילוק הלשון, בין "יפה" – מדות היסוד בקדושה, ובין "עכור" – מדות היסוד בקליפה

יסוד¹ דקדושה כשאין ממנו יניקה ללעו"ז נק' יפה, כמו שיוסף הוא יפה תאר ויפה מראה, ונק' מכלל יופי², עיין בע"ח³ שער הארת המוחין פ"ה בפ"י מציון מכלל

(1) יוסף הוא בחי' יסוד דקדושה, ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר ל"י לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף – יסוד, ה' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון ה' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ר' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התוועדיות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע – ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (לעיל סימן לב הערה 1). אור התורה ויחי תתקצא א ואילך. תתשכא א ואילך. ועוד ע"ש". תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ב עמוד רו. רטו. חלק ד עמוד קז ואילך.

(2) תהלים נ, ב. ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קנה וז"ל: מכלל יופי קאי על יסוד, כמ"ש ביוסף בחי, יסוד שהי, יפה תואר ויפה מראה. ציון מכלל יפי (יפי חסר כתיב) גי, * שלום הוא מדתו של יוסף. ומכלל יופי שהוא כולו יופי ושלמות היופי, הוא בחי' דעת – פנימיות התפארת. והוא כי יסוד שרשו* מדעת וכו', כמ"ש*** ויקח משה בחי' דעת, את עצמות יוסף בחי' יסוד, עמר. (* ציון (בגרי' 651), + מכלל (021), + יפי (001) = 673 כחמספר "שלום". והוא מדתו של יוסף. ראה תניא סוף פרק יב. לקמן סימן צח הערה 01.

(** כמאדז"ל (יבמות נג, ב) אין קישוי אלא לדעת.

(*** שמות יג, יט. ראה הביאור לעיל סימן כט הערה 42.

(3) שער לב. ז"ל: מציון מכלל יופי אלקים הופיע, ירצה, כי מציון הוא יסוד דז"א אשר היסוד הזה נקרא מכלל יופי, בסוד ויהי יוסף יפה תואר ובסוד והדרת פני זקן כנודע. הנה מבחי, ציון הנזכר, אלקים שהיא מלכות הופיע, וקבלה הארתה משם ע"י ציון שהוא היסוד דז"א כמבואר אצלינו ענין הארה זו... נמצא כי כל האורות הנקראת אלקים הוא מציון מכלל יופי שהוא יסוד דז"א וכבר נודע כי הוי"ה אלקים הוא חביבור ז"א ירושלים. ע"ש.

ראה תהלים – יהל אור – עמוד קפד וז"ל: ועיין בזהר במדבר קי"ח א, ע"פ מציון מכלל יופי. ובלקוטי תורה* ויצא ציון גימטריא יוסף, וזהו ויוסף הוא המשביי הוא השליט על הארץ ונקרא הר ציון ע"ש משכן שילה עמ"ש בד"ה** ויגש. ועיין זהר חלק ג ויקרא ד"ה סע"א מענין יפה נוף.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת במדבר

**א, ב – וידבר ה' אל משה במדבר סיני
באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית
לצאתם מארץ מצרים לאמר**

**א. איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל
מוגד סביב לאהל מועד יחנו יובן בס"ד על פי מה שכתבו
המפרשים ז"ל דשמירת המועדים הוא תיקון לעון העגל
שה' בשש שעות דהם ט"ו יום' שעולים ש"ס שעות ונתבטל
איסור שש שעות דעגל בש"ס שעות של מועדים.**

והנה ידוע שהמועד נקרא אות גם ידוע דשלש רגלים
הם כנגד שלשה אבות פסח בחינת יצחק, ושבועות יעקב,
וסוכות אברהם. וז"ש **באותות** הם שלש רגלים שנקראו
אותות שהם מתייחסים **לבית אבותם, יחנו בני ישראל**
בקדושתם ושמירתם, ואז אף על פי שהם חטאו והי' **מוגד**
במעשה העגל הנה בעתה יהי' תיקון **סביב**. [אותיות] ביב
ס', ר"ל חלל ס', כי ביב ר"ל חלל כמ"ש רז"ל עומדת על פי
הביב שהוא ר"ל על פי החלל ודומה לזה (איוב יא, יב) איש
נבוב ילבב. נבוב ר"ל חלול דיתבטל איסור העגל בששים כדן
איסור שנפל לתוך ששים שהוא בטל, ועל ידי זה **לאהל מועד**
מקום השראת שכנה יחנו.

או יובן בס"ד [מוגד] אותיות מן ג"ד רמז לשם שדי שהוא
ג' אותיות ושם אדני שהוא ד' אותיות שנפגמו בחטא אדם
וחוה כמ"ש המקובלים² ז"ל בפסוק (בראשית ג, יד) הנחש
השיאני [בשם הראב"ד ז"ל דבחטא אדם הראשון נפגמו
ב' דלת"ן משם אדני' ושם שדי', ונשאר משם שדי' ש"י,
ומשם אדני' אנ"י] שנשאר ש"י ואנ"י אותיות **השיאני**, הנה
בעתה בתיקון שני שמות אלו אז יתקברו ישראל אל פני
הקודש ו**סביב לאהל מועד יחנו**.

בן איש חי – דרשות

**ב. במד"ר³ (במדב"ר פ"ב, יד) והי' מספר בני ישראל כחול
הים, אתה מוצא אברהם שנתברך בככבים שנאמר (בראשית
טו, ה) הבט נא השמימה וספור הכוכבים, יצחק נתברך כחול
הים כו' (בראשית טז, י) ארבה את זרעך וגו' כחול אשר על
שפת הים, יעקב נתברך בעפר וכו' הי' נצרך לומר בני יצחק
ואינו אומר כן אלא והי' מספר בני ישראל אלא בשעה וכו'
מסר יצחק ליעקב וכו', עוד איתא במד"ר שם מה דרכו של
חול מכניסו לאור ומוציאו בולים ועושין הימנו כלי זכוכית
וכו' ויש להבין מה ענין חשיבות ישראל לזכוכית, ועיין מגילה
דף ו' חול זו זכוכית לבנה.**

(1) ימי השלש רגלים, סוכות ז' ימים, פסח ז' ימים, שבועות יום א'.

(2) כמ"ש המקובלים ז"ל בפסוק הנחש השיאני: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה
פרשת נשא סימן נא. פרשת ויצא סימן רצא. פרשת תצוה סימן צב.

(3) במד"ר והי' מספר בני ישראל: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת במדבר
סימן נב, ובהנמקן שם.

ונראה עפמ"ש במש"ז או"ח סי' תק"ס בשם מהרי"ט
דמה ששוברין כלי זכוכית בנישואין להראות שכלי זכוכית
שנשבר עדיין יש לו תקנה להתיכו מחדש, וכן בנישואי כנסת
ישראל להקב"ה הגם שישאל חוטאים וגלו עתידין לחזור
כשיחזרו בתשובה, וזהו שנמשלו ישראל לחול שעושין ממנו
זכוכית (ועיין שבת ט"ו ע"ב ושם ט"ז ע"א ותבין) לפי שיש
להם תקנה גם כשנשברו.

ודבר זה הורה להם יצחק באמרו פלגא עלי ופלגא עלך
כדאיתא בשבת פ"ט דגם כשנשברו מחצה למחצה יש להם
תקנה, ויש לרמוז ולהבין הענין דנודע שיש חטא מצד חלק
החומר המתאווה ודבר זה נגרם בבריאתו ית"ש את האדם
על אופן זה ולכן אמרו חז"ל בסוכה נ"ב שהקב"ה מתחרט
על שברא יצר הרע, ואמנם אם האדם חוטא בשכלו זה אינו
בטבע היצירה אדרבא ראוי לשכל לנטות אחר שרשו העליון,
וזה שכתוב פלגא עלי כי החלק השכלי תיקן יצחק בעקדה
שמסר נפשו באמונתו לדברי אברהם אביו שאמר בשם ד'
וכמ"ש בשו"ת החתם סופר חלק אורח חיים סימן ר"ח, דזהו
שאומרים ועקדת יצחק לזרעו היום וגו' לפי שאצל אברהם
ששמע מפי הקב"ה אין הנסיון גדול כל כך כמו ביצחק שלא
שמע רק מפי אביו הנביא והאמין לקולו ופלגא עלך זהו חלק
החומרי שנגרם מצד טבע הבריאה.

וזה שכתוב והי' מספר בני ישראל כחול הים שאם יחזור
בתשובה יש להם תקנה, וזה שכתוב (הושע ב, א) והי' במקום
וגו' יאמר להם בני אל חי, וזה שכתוב ושמו להם ראש אחד
זהו זכותו של יצחק לבד שהי' בנו יחידו של אברהם וכמו
שכתוב קח נא את בנך את יחידך כי אברהם ויעקב אמרו
ימחו על קדושת שמך ורק יצחק הגין בעדם.

ובזה יש לומר מה שכתוב בתענית כ"ד ב' בעובדא דר"י
דשלף מסאנו ונחית מיטרא וחזת ר"מ אגודא דנהר פפא
מה"ש בדמות מלחי דקא מלי ארבי בחול ונעשה קמח,
דהכוונה בזה שנמשלו ישראל לחול הים שממנו מתהווה
הזכוכית שגם בנשבר יש לו תקנה על ידי זה נעשה להם קמח
בנס שאם אין תורה אין קמח משא"כ אם יש תורה יש קמח.
תכלת מודכי

**ג, מזה – קח את הלויים תחת כל בכור בבני
ישראל ואת בהמת הלויים תחת בהמתם והיו
לי הלויים אני ה'**

**ג. "והיו לי הלויים" אני ה' ראשי-תיבות "א"ל"י"ה"ו,
כי הוא יברר לעתיד ייחוס המשפחות כאז"ל. (משנה סוף
עדיות).**

שבט מיהודה

(4) שכלי זכוכית שנשבר עדיין יש לו תקנה: עיין בענין זה ילקוט משיח וגאולה על
התורה פרשת נשא סימן לא.

♦ יום ראשון כ"א אייר ♦

א ומליל יי עם משה במדבר דסיני
במשכן זמנא פחד לירחא תנינא פשתא
תנינא למפקהון מארעא דמצרים למימר:

א (א) וידבר יהוה אל-משה במדבר סיני באהל
מועד באחד לחדש השני בשנה השנית ליצאתם
מארץ מצרים לאמר:

וכשפא להשרות שכנתו עליהם - מנאן. באחד בניסן
הוקם המשכן, ובאחד באיר - מנאן.

כ"א וידבר במדבר סיני באחד לחדש • מתוך
חבתן לפניו, מונה אותם כל שעה: כשיצאו ממצרים
מנאן, וכשנפלו בעגל - מנאן לידע מנין הנותרים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך ז' עמ' 1 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

גלוי חבתם של ישראל

וכלם - מה גדול שבגדולים" עד ה"פחות שבפחותים" -
נמנו בשנה, נמצא שחביבותם לפני המקום שלשמה נמנו
היא הנקדה שבה שנים כל ישראל, ואין בזה חלוקים. והיא
נקודת היהדות ("דער פֿינטעלע איד") שבלב כל אֶחָד
מישראל, שנמצאת בכל אחד בשנה.
אף נקודה זו שבלב, דרגתה נעלית עד מאד, וגבוה מעל
גבוה היא, ולכן אין "חבתם" זו של ישראל באה לידי גלוי,
ואינה נפרת (ע"ד הרגיל).
ולכן מונה אותם הקב"ה כל שעה, שמנין זה הוא "להודיע
חבתן" (רש"י ר"פ שמות), דחבתן זו של ישראל, שהיא נקודת
היהדות, תבוא לידי גלוי, ותנדע לכל.

במדבר סיני . . באחד לחדש

מתוך חבתן לפניו מונה אותם כל שעה (א, א. ובפרש"י)
לכאורה תמוה הדבר, הרי טעם הדבר שסופרים דברים
החביבים הוא שמפני יקדם רוצה האדם לדעת מנינם
המדויק, אף הקב"ה ש"לפניו נגלו כל תעלומות" בודאי יודע
את מספרם המדויק של בני ישראל, ואם כן מדוע הוא
מונה אותם כל שעה?
יש לבאר בזה, דהנה חביבותם של ישראל לפני המקום
שמפני כן מונה אותם, אינה נובעת ממעלתם בעבודת
הש"ת, שהרי יש בה בחינות ומדרגות שונות, ואין אחד
דומה לחברו בדרגתו.
ומזה שבעת מנין בני ישראל לא היה חלוק בין איש לרעהו,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ז' עמ' 2)

יום. ורצה ה', שגם המנין השיר למשכן יהיה באחד לחדש,
ביום זכאי. ומנין שבים הקמת המשכן לא היה שיר ענין
אחר (מצד גדל עלוי המשכן), מנאם באחד באיר, שדומה
קצת ליום הקמת המשכן.

באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באיר מנאם (רש"י
א, א)
וקשה, למה לא מנאם ביום הקמת המשכן. ויש לומר,
דהנה בנוגע להקמת המשכן מדגיש הכתוב בפרשת פקודי
שהיתה "באחד לחדש", זוהי אחת העטירות שנטל אותו

ב) שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם
לבית אבתם במספר שמות כל-זכר לגלגלתם:

ב כבילו ית חשפן כל כנשתא דבני ישראל
לירעיתיהון לבית אבתיהון במנין שמיהן כל
דכורא לגלגלתיהון:

יקום על שבת אביו. לגלגלתם • על-ידי שקלים
בקע לגלגלת.

כ"א למשפחתם • דע מנין כל שבת ושבת. לבית
אבתם • מי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר,

בעל הטורים

באותו מנין "במספר שמות". אלא
כתבו כאן להודיע שלא שינו שמותם
במצרים. ולכך כתיב "לבית אבתם",
לומר לך שנקראו בשמות
אבותם. תורה ג

כתיב "וכל מעשר בקר וצאן", וסמיק
ליה "שאו את ראש". על שם מה
שנאמר (ירמיה לג, יא) "עד תעברנה הצאן
על ידי מונח". תורה ב
(ב) במספר שמות. כתיב כאן,
ובפרשת פנחס (הלן כו, ב) לא כתיב

א (א) במדבר סיני. לעיל מבינה (ויקרא
כו, ד) כתיב "אלה המצות", וסמיק ליה
"במדבר". לומר, אם אין אדם משים
עצמו במדבר, אינו יכול לידע תורה
ומצות.
שאו את ראש. למעלה (שם שם, לה)

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח עמ' 25 – מתוך 'לקראת שבת')

חשיבות בני ישראל על ידי המנין

נקרת בהם עצמם בגלוי, ולקח אינם בטלים. מה שאין כן ענין ה'מנין' הוא שגם דבר שפשוט עצמו אין נקרת בו חשיבותו, הרי פשהולכים ומונים אותו, מקבל חשיבות ואינו בטל.

ועל-דרך-זה הוא בבני ישראל: מנינם על-ידי הקב"ה, מגלה דרגה נעלית בעם ישראל, אשר גם פשבחיזוניותם לא נראית מעלתם בגלוי ולכאורה שונים הם לגויים רחמנא-לצלן, הרי גם אז לא יתבטלו. שפינו שהקב"ה מנה וספר אותם, נפר שחביבים הם לפניו.

גמבר עשרין שני וילעלא כל נפק חילא
בישראל תמנון יתהון לחיליהון את
ואהרן:

(ג) מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל-יֶצֶא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל
תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאוֹתָם אֹתָהּ וְאֶהְרֹן:

כ"י • כל-יצא צבא • מגיד, שאין יוצא בצבא פחות מִבֶּן עֶשְׂרִים.

דועמכוון יהון גברא גברא לשבטא גבר
ריש לבית אכהתוהי הוא:

(ד) וְאַתֶּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה אִישׁ רֹאשׁ
לְבֵית-אֲבֹתָיו הוּא:

כ"י • וְאַתֶּכֶם יִהְיוּ • כשתפקדו אותם, יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט.

הואלין שמהת גברא די יקומוון עמכוון
לראובן אליצור בר שדיאור:

(ה) וְאַלֵּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם
לְרֹאשׁוֹן אֲלִיצוֹר בֶּן-שְׁדִיאוֹר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח עמ' 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

נשיאי המטות כנשיאי כל ישראל

ועל-פי-זה יש לומר, שבעת מנין בני ישראל נתמנו הנשיאים במנוי חדש שלא היה להם לפני זה. דעד אז הנהיגו הנשיאים רק את השבט שלהם, ובעת מנין בני ישראל נתמנו על כל ישראל.

וזהו מה שאז נקראו הנשיאים "אלה קרואי העדה", דפרושו שיהיו "נקראים לכל דבר חשיבות שבעדה" (א, טז ובפירש"י). והינו, שאז נתמנו הנשיאים להיות "נקראים" לא רק לדברים הנוגעים לשבטיהם, כ-אם לכל דבר חשיבות "שבעדה" כלה.

ועל-פי-זה יובן מה שנאמרו כאן שמות הנשיאים, דהרי מצינו שמנוני הקב"ה באים על-ידי קריאה בשם, וכמו

וְאַלֵּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם (א, ה)

פרשת מנין בני ישראל נאמרה למשה בראש חודש איר, "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית" (פרשתנו א, א), ואם כן יש לעיין, הרי כבר בחדש ניסן שלפני זה, כשהביאו הנשיאים את נדבת המשפן היו כבר ידועים למשה (ראה נשא ז, א ואילך), ואם כן לאיזה צרך נאמרו לו כאן שמות הנשיאים?

ויש לבאר זה, דהנה על הפסוק (א, ד) "וְאַתֶּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה", פירש רש"י "כשתפקדו אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט", שכל י"ב הנשיאים היו צריכים להשתתף במנין כל ישראל, ולא רק במנין השבט שלהם.

בעל הטורים

השנים עשר היו גדולין שבשבטים,
בדקתיב "ואתכם בני אדניכם", והיו
שרי אלפים, בדקתיב "ואתכם הרקב
והטוסים". תורה ה

הוא. תורה ד
(ד) וְאַתֶּכֶם. ג' במסורה. וְאַתֶּכֶם
יהיו, וְאַתֶּכֶם בני אדניכם, וְאַתֶּכֶם
הרקב והטוסים" (מלכים ב' י, ב). שאלו

(ג) אֹתָהּ וְאֶהְרֹן. למעלה בפרשת כי
תשא' (א) לא סיע אהרן באותו מנין,
לפי שעל ידו נעשה העגל שבשבילו
הוצרכו למנון, לכך לא מנאם

שיעור יומי ליום ראשון כ"א אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת במדבר

נה שְׁתוּב (תשא לא, ב ואילך) "רָאָה קְרָאתִי בְּשֵׁם בְּצִלָּאֵל גּוֹ' | הַקְרִיָּאָה בְּשִׁמּוֹת הַנְּשִׂאִים נִתְּמַנּוּ לְהִיּוֹת "קְרוּאֵי הָעֵדָה", וְאִמְלֵא אוֹתוֹ רוּחַ אֱלֹקִים". וְכֵמוּ כֵן בְּנִדּוֹן דִּידוֹ, דְּעַל יְדֵי לְכָל דְּבַר חֲשִׁיבוֹת שֶׁבַּעֲדָה כָּלָה.

(ו) לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן־צוּרִישְׁדִי: ו לשמעון שלמיאל בן צורישדי:

(ז) לַיהוּדָה נַחֲשׁוֹן בֶּן־עֲמִינָדָב: ז ליהודה נחשון בן עמינדב:

(ח) לְיִשָּׁשְׁכָר נַתְנָאֵל בֶּן־צוּעָר: ח לישישכר נתנאל בן צוער:

(ט) לְזַבּוּלֹן אֶלִיאָב בֶּן־חֶלֶץ: ט לזבולן אליאב בן חלץ:

(י) לְבִנְיָ יוֹסֵף לְאַפְרַיִם אֶלִישַׁמֶּע בֶּן־עֲמִיהוּד לְמִנְשֶׁה גְּמַלְיָאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: י לבני יוסף לאפריים אלישמע בן עמיהוד למנשה גמליאל בן פדהצור:

(יא) לְבִנְיָמִן אֲבִידֹן בֶּן־גְּדֵעֹנִי: יא לבנימין אבידן בן גדעוני:

(יב) לְדָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישְׁדִי: יב לדן אחיעזר בן עמישדי:

(יג) לְאֲשֵׁר פִּגְעִיאֵל בֶּן־עֶכְרֹן: יג לאשר פיגעיאל בן עכרון:

(יד) לְגָד אֶלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: יד לגד אלסוף בן דעואל:

(טו) לְנַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן־עֵינָן: טו לנפתלי אחירע בן עינן:

(טז) אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה נְשִׂאֵי מִפְּטוֹת אֲבוֹתָם רִאשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם: טז אללה קרואי העדה נשיאי מפטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם:

כ"א אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה • הַנִּקְרָאִים לְכָל דְּבַר חֲשִׁיבוֹת שֶׁבַּעֲדָה.

(יז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְּשִׁמּוֹת: יז ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות:

כ"א הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה • אֵת שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂאִים הֵלְלוּ. אֲשֶׁר נִקְבּוּ • לוֹ כָּאֵן בְּשִׁמּוֹת.

בעל הטורים

(ה) לְרֹאוּבֵן אֶלִיצוּר בֶּן שְׁדִיאוּר הַנְּשִׂאִים מִתְחִיל בְּאַלִיצוּר וּמִסִּיִּים בְּעֵינָן, עַל שֵׁם "וַיִּצְרְהוּ בְּאִישׁוֹן עֵינָו" (דברים לב, י) עַל יְדֵי הָעֵנָן. תוֹרָה ו' (טז) קְרִיאֵי הָעֵדָה. וי"ו קְטִיעָא, וּקְרִי "קְרוּאֵי"; בְּשִׁבִּיל שְׁלֹמִיאֵל בֶּן צוּרִי שְׁדִי, שְׁהוּא וּמְרִי בֶן סְלוּא. וְכֵן בְּעֵדַת קָרַח (לחזק טז, ב) "קְרִיאֵי" בְּתִיב, חֲסֵר ו' וְלִשְׁם הַי"ו חֲסֵר לְגַמְרִי, לְפִי שְׁהָיוּ כּוֹלֵם רְשָׁעִים, אֲבָל בְּכָאֵן הָיוּ אַחֲרִים צְדִיקִים. תוֹרָה יז

(יח) וְאֵת פְּלִי־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
וַיִּתְּלֻדּוּ עַל־מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַל־מַעְלָה לְגִלְגָּלָתָם:

כ"י - וַיִּתְּלֻדּוּ עַל־מִשְׁפַּחְתָּם • הֵבִיאוּ סִפְרֵי יְחוּסֵיהֶם וְעַדִּי חֻקַּת לְדָתָם כֹּל אֶחָד וְאֶחָד לְהִתְיַחֵס עַל הַשִּׁבְט.

(יט) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּפְקֶדֶם בְּמִדְבָּר
סִינַי: ס

♦ יום שני כ"ב אייר ♦

(כ) וַיְהִי בְּנִי־רְאוּבֵן בֶּכֶר יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדָתָם
לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגִלְגָּלָתָם
כֹּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַל־מַעְלָה כֹּל יֵצֵא צָבָא:

(כא) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה רְאוּבֵן שֵׁשָׁה וְאַרְבָּעִים אָלֶף
וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: פ

(כב) לְבָנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדָתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגִלְגָּלָתָם כֹּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וְעַל־מַעְלָה כֹּל יֵצֵא צָבָא:

(כג) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אָלֶף
וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת: פ

(כד) לְבָנֵי גָד תּוֹלְדָתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַל־מַעְלָה כֹּל יֵצֵא
צָבָא:

בעל הטורים

(יט) בְּמִדְבָּר סִינַי. שְׁנִים דְּסִמְיָכִי בְּסוּף פְּסוּק. "וַיַּפְקֶדֶם בְּמִדְבָּר סִינַי", "בְּיוֹם צִוּוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהִקְרִיב אֶת קָרְבָּנֵיהֶם לַיהוָה בְּמִדְבָּר סִינַי" (ויקרא ה, לח). לְפִי שְׁבָשְׁהִיּוֹ גִמְנִין הִיּוּ מִקְרִיבִין עֲלֵיהֶם קָרְבָּנוֹת כְּדִי שְׁלֹא יִשְׁלוּט בָּהֶם דָּבָר, כְּדִכְתִּיב (שמות ל, יב) "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָקְדֵיהֶם, וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּסֶף נִפְשׁוֹ". תורה כ
(כב) לְבָנֵי שִׁמְעוֹן וְגו' לְגִלְגָּלָתָם. הַלֵּמ"ד עֲקוּמָה לְמִטָּה, לְפִי שְׁהִמְלִמּוּ שְׁלוֹ וְזִמְרֵי בֶן סְלוּא חָטָא וְנִפְלּוּ מִשְׁבָּטוֹ. וְהַלֵּמ"ד הִיא גְבוּהָה מִכָּל הָאוֹתִיּוֹת, כִּךְ חֲסַר מִשְׁבָּטוֹ, שְׁלֹא הָעֵמִיד לֹא מָלַךְ וְלֹא שׁוּפֵט. הַלֵּמ"ד הַשֵּׁנִי ד'גִּלְגָּלָתָם' דְּשִׁמְעוֹן עֲשׂוּיָה כְּמִגִּירָה, וְזִקְוָפָה, וְאִין לָהּ כּוּבַע בְּרֹאשָׁהּ, לְפִי שְׁהוֹרָה נְשִׂיא בֵּית אָב לְשִׁמְעוֹנִי וְנֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וּבְגִילּוֹי הָרֹאשׁ וּבְקוּמָה וְזִקְוָפָה. תורה כג

(כה) פָּקַדֵיהֶם לַמִּטָּה גַּר חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: פ

כה מִנְגִּיָּהוּן לְשִׁבְטָא דְגַד אַרְבַּעִין וַחֲמִשָּׁא
אַלְפִין וְשִׁית מָאָה וַחֲמִשִּׁין:

(כו) לִבְנֵי יִהוּדָה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

כו לִבְנֵי יִהוּדָה תּוֹלְדֹתָהוּן לְזַרְעִיתָהוּן לְבֵית
אַבְהֵתָהוּן בְּמִנְזָן שְׁמֵהּ מִבֶּר עֶשְׂרִין שָׁנִין
וְלַעֲלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא:

(כז) פָּקַדֵיהֶם לַמִּטָּה יִהוּדָה אַרְבַּעַה וְשִׁבְעִים אֶלֶף
וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: פ

כז מִנְגִּיָּהוּן לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה שִׁבְעִין
וְאַרְבַּעַא אַלְפִין וְשִׁית מָאָה:

(כח) לִבְנֵי יִשְׁשָׁכָר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

כח לִבְנֵי יִשְׁשָׁכָר תּוֹלְדֹתָהוּן לְזַרְעִיתָהוּן
לְבֵית אַבְהֵתָהוּן בְּמִנְזָן שְׁמֵהּ מִבֶּר עֶשְׂרִין
שָׁנִין וְלַעֲלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא:

(כט) פָּקַדֵיהֶם לַמִּטָּה יִשְׁשָׁכָר אַרְבַּעַה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

כט מִנְגִּיָּהוּן לְשִׁבְטָא דִּישְׁשָׁכָר חֲמִשִּׁין
וְאַרְבַּעַא אַלְפִין וְאַרְבַּע מָאָה:

(ל) לִבְנֵי זְבוּלֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

ל לִבְנֵי זְבוּלֹן תּוֹלְדֹתָהוּן לְזַרְעִיתָהוּן לְבֵית
אַבְהֵתָהוּן בְּמִנְזָן שְׁמֵהּ מִבֶּר עֶשְׂרִין שָׁנִין
וְלַעֲלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא:

(לא) פָּקַדֵיהֶם לַמִּטָּה זְבוּלֹן שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

לא מִנְגִּיָּהוּן לְשִׁבְטָא דְזְבוּלֹן חֲמִשִּׁין וְשִׁבַּע
אַלְפִין וְאַרְבַּע מָאָה:

(לב) לִבְנֵי יוֹסֵף אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם
לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וְמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:

לב לִבְנֵי יוֹסֵף אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָהוּן
לְזַרְעִיתָהוּן לְבֵית אַבְהֵתָהוּן בְּמִנְזָן שְׁמֵהּ
מִבֶּר עֶשְׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא:

(לג) פָּקַדֵיהֶם לַמִּטָּה אֶפְרַיִם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה
מֵאוֹת: פ

לג מִנְגִּיָּהוּן לְשִׁבְטָא דְאַפְרַיִם אַרְבַּעִין
אַלְפִין וַחֲמִשׁ מָאָה:

לד לבני מנשה תולדתהון לזרעיתהון לבית
אברהמהון במגזן שמיהן מפר עשרין שנין
ולעלא כל נפק חילא :

(יד) לבני מנשה תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מן עשרים שנה ומעלה כל יצא
צבא:

לה מנגיהון לשבטא דמנשה תלתין ותריין
אלפין ומאתן :

(לה) פקדיהם למטה מנשה שנים ושלשים אלף
ומאתים: פ

לו לבני בנימן תולדתהון לזרעיתהון לבית
אברהמהון במגזן שמיהן מפר עשרין שנין
ולעלא כל נפק חילא :

(לו) לבני בנימן תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מן עשרים שנה ומעלה כל יצא
צבא:

לז מנגיהון לשבטא דבנימן תלתין ושמא
אלפין וארבע מאה :

(לז) פקדיהם למטה בנימן חמשה ושלשים אלף
וארבע מאות: פ

לח לבני דן תולדתהון לזרעיתהון לבית
אברהמהון במגזן שמיהן מפר עשרין שנין
ולעלא כל נפק חילא :

(לח) לבני דן תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מן עשרים שנה ומעלה כל יצא
צבא:

לט מנגיהון לשבטא דדן שתין ותריין אלפין
ושבע מאה :

(לט) פקדיהם למטה דן שנים ושלשים אלף ושבע
מאות: פ

מ לבני אשר תולדתהון לזרעיתהון לבית
אברהמהון במגזן שמיהן מפר עשרין שנין
ולעלא כל נפק חילא :

(מ) לבני אשר תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מן עשרים שנה ומעלה כל יצא
צבא:

מא מנגיהון לשבטא דאשר ארבעין וחד
אלפין וחמש מאה :

(מא) פקדיהם למטה אשר אחד וארבעים אלף
וחמש מאות: פ

מב בני נפתלי תולדתהון לזרעיתהון לבית
אברהמהון במגזן שמיהן מפר עשרין שנין
ולעלא כל נפק חילא :

(מב) בני נפתלי תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מן עשרים שנה ומעלה כל יצא
צבא:

בעל הטורים

כתיב בכולן "בני", לפי שמות האנשים
ונתברבו הנשים ולכך לא אמר
"לבני". תורה מג

ולכך רמז בברכת נפתלי **אשה**, א' ו' לה
ש' ל' חה ה' נתן (בראשית מט, כא) ראשי
תיבות **אשה**. ולפיכך בפרשת פנחס

(מב) בני נפתלי. בכולן אומר 'לבני'
לבד מנפתלי שהוא אומר 'בני', לפי
שבשבת נפתלי היו בנות יותר מבנים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ במדבר תשמ"ו)

בְּנֵי נִפְתָּלִי (א, מב) כְּתַב הָאֲרִיזָ'ל: בַּעַת הַמִּנִּין רָשָׁמוּ בַּפְּנִקָס שְׁשִׁים רְבּוּא שְׁמוֹת - פְּלוּנִי מִשְׁבֵּט פְּלוּנִי, וּפְלוּנִי מִשְׁבֵּט פְּלוּנִי. לְאַחֵר מִפֶּן הוֹצִיאוּ כָּל הַשְּׁמוֹת שֶׁל שְׁבֵט רְאוּבֵן וְכָתְבוּ אוֹתָם בְּגִלְיוֹן בִּפְנֵי עֲצָמוֹ, וְאָמְרוּ: אֵת הַשֵּׁם הַזֶּה יִשׁ

לְחֹבֶר לְבְנֵי רְאוּבֵן. וְכָךְ עָשׂוּ בְּכָל שְׁבֵט. אֲךָ כְּשֶׁנִּשְׁלְמוּ כָּל הַשְּׁבֵטִים וְלֹא נִשְׁאַר רַק נִפְתָּלִי, לֹא הָיָה צָרָךְ לְכַתֵּב אֶת הַשְּׁמוֹת בְּגִלְיוֹן נִפְדָּר, אֲלָא אָמְרוּ: **בְּנֵי נִפְתָּלִי** אֵלּוּ שֶׁנִּשְׁאַרוּ - כִּךְ מְסַפֵּרָם.

(מג) **פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה נִפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ**

מג מְנַגִּיחוֹן לְשִׁבְטָא דְנִפְתָּלִי חֲמִשִּׁין וּתְלַת אֶלְפִין וְאַרְבַּע מֵאָה:

(מד) **אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנִשְׂיֵאֵי יִשְׂרָאֵל שָׁנִים עֶשְׂרִי אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ:**

מד אֵלֶּין מְנַגִּינָא דִּי מִנָּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרִבְרֵי יִשְׂרָאֵל תְּרִין עֶשְׂרִי גְבָרִין גְּבָרָא חַד לְבֵית אֲבֹהֵיהֶּוּ הָיוּ:

(מה) **וַיְהִיו כָּל־פְּקֻדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִפֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל־יָצָא צָבָא בִּישְׂרָאֵל:**

מה וַיְהִיו כָּל מְנַגִּי כְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹהֵיהֶוּן מִפֶּן עֲשָׂרִין שָׁנִין וּלְעֵלָא כָּל צָבָא בִּישְׂרָאֵל:

(מו) **וַיְהִיו כָּל־הַפְּקֻדִים שְׁשִׁים־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:**

מו וַיְהִיו כָּל מְנַגִּינָא שֵׁית מֵאָה וּתְלַתָּא אֶלְפִין וַחֲמִשׁ מֵאָה וַחֲמִשִּׁין:

(מז) **וְהַלּוּיִם לְמִטָּה אֲבֹתָם לֹא הִתְּפַקְדוּ בְּתוֹכָם: פ**

(מח) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

מז מוּ וְלֹאֵי לְשִׁבְטָא דְאַבְהֵיהֶוּן לֹא אֲתַמְנִיאוּ בִּיגִיחֵוּן:

מח מַח וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:

(מט) **אֲךָ אֶת־מִטָּה לֹוי לֹא תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

מט מִטְּבָרָם יֵת שְׁבֵטָא דְלֹוי לֹא תִמְנִי וְיֵת חֲשִׁבְנֵהוּן לֹא תִקְבֵּל בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כִּשׁ"א אֲךָ אֶת־מִטָּה לֹוי לֹא תִפְקֹד • (במדבר רבה, כ"ב קכא) כְּדָאי הוּא לְגִיזֵן שֶׁל מִלָּךְ לְהִיּוֹת נִמְנָה לְבַדּוֹ. דְּבַר אַחֵר: צָפָה הַקְּדוּשׁ־כְּרוּךְ־הוּא שְׁעִתִּידָה לַעֲמֹד גְּזֵרָה

עַל כָּל הַנִּמְנִין מִפֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה שְׁיִמּוּתוֹ בְּמִדְבָּר, אָמַר: אֵל יִהְיוּ אֵלּוּ בְּכֻלָּל, לְפִי שֶׁהֵם שְׁלִי, שְׁלֹא טַעוּ בַּעֲגָל.

(נ) **וְאֵתָּה הִפְקַד אֶת־הַלּוּיִם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כְּלָיוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ הִמָּה יִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וְהֵם יִשְׁרָתֶהוּ וְסָבִיב לְמִשְׁכַּן יַחֲנוּ:**

נ וְאֵתָּה מְנִי יֵת לֹאֵי עַל מִשְׁכְּנָא דְסִהְדוּתָא וְעַל כָּל מְנוּהֵי וְעַל כָּל דִּי לֵה אֲנּוּן יִטְלוּן יֵת מִשְׁכְּנָא וְיֵת כָּל מְנוּהֵי וְאֲנּוּן יִשְׁמִשְׁגַּה וְיִסְחֹר סְחֹר לְמִשְׁכְּנָא יִשְׁרוּן:

כִּשׁ"א וְאֵתָּה הִפְקַד אֶת־הַלּוּיִם • כְּתַרְגוּמוֹ: "מְנִי", לְשׁוֹן מְנוִי שֶׁרָרָה עַל דְּבַר שֶׁהוּא מְמַנָּה עָלָיו, כְּמוֹ (אסתר א: ב) "וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פָּקִידִים".

בעל הטורים

(נ) **הִפְקַד.** ב' בְּמִסְדָּרָה. "הִפְקַד אֶת הַלּוּיִם", וְאִידֶּךָ: "הִפְקַד עָלָיו רִשְׁעִי" (תהלים קט, ו). וְזֶה הוּא שְׁאֲמָרוֹ, אֵין אָדָם נַעֲשֶׂה שׁוֹטֵר מְלֻמָּסָה אֲלָא אִם בֵּן נַעֲשֶׂה רִשְׁעִי מְלֻמָּעָלָה. וְזֶהוּ "הִפְקַד אֶת הַלּוּיִם", שֶׁנַּעֲשׂוּ שׁוֹטְרִים, "הִפְקַד עָלָיו רִשְׁעִי". תורה נא

(נא) ובגסע המשפן יורידו אתו הלולים ובחנת המשפן יקימו אתו הלולים והזר הקרב יומת:

כ"י יורידו אתו • כתרגומו: "פרקון". כשבאין לסע במדבר ממסע למסע היו מפרקין אותו מהקמתו ונושאים אותו עד מקום אשר ישפן שם הענן ויחנו

(גב) וחנו בני ישראל איש על-מחנהו ואיש על-דגלו לצבאתם:

כ"י ואיש על-דגלו • כמו שהדגלים סדורים בספר זה; שלשה שבטים לכל דגל.

(גג) והלולים יחנו סביב למשפן העדת ולא-יהיה קצף על-עדת בני ישראל ושמרו הלולים את משמרת משפן העדות:

כ"י ולא-יהיה קצף • אם תעשו כמצותי לא יהיה קצף, ואם לאו - שיכנסו זרים בעבודתם זו - יהיה קצף, כמו שמצינו במעשה קרח (במדבר י'): "כי יצא הקצף וגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ' 1)

ישראל למחנה לולים - יהיה קצף, אבל אין הכרח שזה יתבטא בפעל ממש, בענש. ב. אם נעשה מעשה של פריצת המחצות, "שיכנסו זרים בעבודתם" - יהיה קצף בפעל.

(גד) ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את-משה בן עשו:

♦ יום שלישי כ"ג אייר ♦

ב (א) וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר:

(ב) איש על-דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מפגר סביב לאהל-מועד יחנו:

כ"י באתת • כל דגל יהיה לו אות: מפה צבועה תלוייה בו, צבעו של זה לא כצבעו של זה, צבע כל אחד כגון אבנו הקבועה בחשן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו. דבר אחר: "באתת לבית אבתם",

בעל הטורים

ב (ב) איש על דגלו באתת. שיעקב רמו להם מי יהיה ראש דגל, שכל מי שדבר עמו לנכוח היה ראש דגל, כמו: "ואובן בכרי אתה" (בראשית מט, ג)

לא לפים אמה. סביב לאהל מועד יחנו. והחנים. לומר, בשם שחניתן למעלה ד' דגלים סביב לכסא הכבוד, כך היו למטה ד' דגלים סביב למשכן.

"יהודה אתה יודוך אחיך" (שם שם, ח); יוסף, "מאל אביו ויעורך" (שם שם, כח); דן, "לישועתך קויתי ה'" (שם שם, יח). מנגד סביב לאהל. בגימטריא:

בפרשה זו. מנגד • מרחוק מיל, כמו שנאמר ביהושע (יהושע א): "אף רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה", שיוכלו לבא בשבת, משה ואהרן ובניו, והלויים חוגים בסמוך לו.

גודי שרן קדומא מדינחא טקס משרית יהודה לחיליהון ורפא לבני יהודה נחשון פר עמינדב:

כ"ג • קדמה • לפני, הקריה "קדם". ואיזו? זו רוח מזרחית, והמערכ קרוי "אחור".

ד וחילה ומנגניהון שבטין וארבעא אלפין ושית מאה:

ה גודי שרן סמיכין עלוהי שבטא דיששכר ורפא לבני יששכר נתנאל פר צוער:

ו וחילה ומנגניהון חמשין וארבעא אלפין וארבע מאה:

ז שבטא דזבולן ורפא לבני זבולן אליאב פר חלון:

ח וחילה ומנגניהון חמשין וארבעא אלפין וארבע מאה:

ט כל מנגינא למשרית יהודה מאה ותמנן ושטא אלפין וארבע מאה לחיליהון בקדמימא נטלין:

באמצע, דגל יהודה במזרח, ושל ראובן בדרום, ושל אפרים במערב, ושל דן בצפון.

באות שמסר להם יעקב אביהם כשנשאווהו ממצרים, שנאמר (בראשית י): "ויעשו בניו לו כן כאשר צונו": יהודה ויששכר וזבולן ישאווהו מן המזרח, וראובן ושמעון וגד מן הדרום וכי, כדאיתא ב'תנחומא'.

(ג) והחנים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה לצבאתם ונשיא לבני יהודה נחשון בן עמינדב:

(ד) וצבאו ופקדיהם ארבעה ושבעים אלף ויש מאות:

(ה) והחנים עליו מטה יששכר ונשיא לבני יששכר נתנאל בן צוער:

(ו) וצבאו ופקדיו ארבעה וחמשים אלף וארבע מאות:

(ז) מטה זבולן ונשיא לבני זבולן אליאב בן חלון:

(ח) וצבאו ופקדיו שבעה וחמשים אלף וארבע מאות:

(ט) כל הפקדים למחנה יהודה מאת אלף ושמנים אלף ושת אלפים וארבע מאות לצבאתם ראשנה יסעו: ס

כ"ג • ראשנה יסעו • כשואין הענן מסתלק, תוקעין הפהנים בנצוצרות ונוסע מחנה יהודה תחלה, וכשהולכין הולכין בדרך חנינתן: הלויים והעגלות

בעל הטורים

יח. ובתיב "כי בצל החכמה בצל הכסף" (קהלת יא). לכן חשוב הכל במטה אחד, וכאלו אמר "יששכר מטה זבולן".
מטה. ב' ראשי פסוקים. "מטה זבולן", "מטה צון ושלח ה' מציון, רדה בקרב איביך" (תהלים קי. ב). שהם היו רודין בקרב אויביהם, דכתיב (יהושע ב, ט) "וכי נמגו כל ישיבי הארץ מפניכם". תורה ח

מפרנס ליששכר, וראיתי ב'תנחומא' הטעם שלא אמר "ומטה" בזבולן כמו שאמר בכולן, ללמדך שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא ונותן לתוף פיו של יששכר, לפיכך לא רצה הכתוב לעשות טפל לו, לומר ששקרו גדול כמותו. וכן הוא אומר "עץ חיים היא למחויקים בה ותמכיה מאשר" (משלי ג

וזהו "אימה בנגלות" (שיר השירים ג, ד), וזהו "ודגלו עלי אהבדו" (שם ב, ד) וישאל ראו בשעת מתן תורה הדגלים של מעלה ונתאוו לאותם דגלים. וזהו "ובשם אלהינו נדגל" (תהלים כו, ז). תורה ג
(ז) מטה זבולן. ולא אמר "ומטה" בדרך שנאמר באחרים, לפי שזבולן היה

(י) דָּגַל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תִּמְנָה לְצַבָּאתָם וְנָשִׂיא לְבִנֵּי רְאוּבֵן אֱלִיצֹר בֶּן־שְׂדִיאוֹר:

(יא) וַצַּבֹּא וּפְקַדֶּיהָ שֵׁשָׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת:

(יב) וְהַחֹנֶם עָלָיו מִטָּה שִׁמְעוֹן וְנָשִׂיא לְבִנֵּי שִׁמְעוֹן שְׁלֵמִיאל בֶּן־צוּרִישָׁדִי:

(יג) וַצַּבֹּא וּפְקַדֶּיהָם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת:

(יד) וּמִטָּה גָּד וְנָשִׂיא לְבִנֵּי גָד אֶלְסָף בֶּן־רְעוּאֵל:

(טו) וַצַּבֹּא וּפְקַדֶּיהָם חֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:

(טז) כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מֵאֵת אֶלֶף וְאַחַד וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וָאַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים לְצַבָּאתָם וְשָׁנִים יָסֵעוּ: ׀

(יז) וְנָסַע אֶהֱל־מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יָסֵעוּ אִישׁ עַל־יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם: ׀

י"ז וְנָסַע אֶהֱל־מוֹעֵד • לְאַחַר שְׁנֵי דְגָלִים הַלְלוּ. כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יָסֵעוּ • כְּמוֹ שֶׁפָּרָשְׁתִּי, הָלִיכְתָּן בְּחֻנְתָּן, כָּל דָּגָל מֵהַלָּךְ לְרוֹחַ הַקְּבוּצָה לוֹ. עַל־יָדוֹ. ׀

(יח) דָּגַל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצַבָּאתָם יִמָּה וְנָשִׂיא לְבִנֵּי אֶפְרַיִם אֱלִישַׁמֶּע בֶּן־עֲמִיהוּד:

(יט) וַצַּבֹּא וּפְקַדֶּיהָם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת:

בעל הטורים

(יח) דָּגַל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם. הַפְּסוּק הַקִּדְּמִים בְּד' מְקוֹמוֹת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מִתְחִיל בְּד' וּמִסִּיִּים בְּד', לִפִּי שִׁיעָקֵב מִנְּשָׂה, וּבְכַנְגָדוֹ קוֹדֵם בְּד' מְקוֹמוֹת וּבְכַנְגָדוֹ, וּבְשִׁבְטִים. תוֹרָה יט

יטקס מְשֻׁרֵּית רְאוּבֵן דְּרוּמָא לְחִילִיהוֹן וְרַבָּא לְבִנֵּי רְאוּבֵן אֱלִיצֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר:

יא וְחִילָה וּמִנְּגִידָהּ אַרְבָּעִין וְשֵׁשָׁה אֶלְפִין וַחֲמִשׁ מֵאָה:

יב וְדִי שְׁרֵן סְמִיכִין עֲלוּהִי שְׁבֻטָא דְּשִׁמְעוֹן וְרַבָּא לְבִנֵּי שִׁמְעוֹן שְׁלֵמִיאל בֶּן צוּרִישָׁדִי:

יג וְחִילָה וּמִנְּגִידָהּ חֲמִשִּׁין וְתִשְׁעָה אֶלְפִין וְתֵלַת מֵאָה:

יד וְשְׁבֻטָא דְּגָד וְרַבָּא לְבִנֵּי גָד אֶלְסָף בֶּן רְעוּאֵל:

טו וְחִילָה וּמִנְּגִידָהּ אַרְבָּעִין וַחֲמִשָּׁה אֶלְפִין וְשִׁית מֵאָה וַחֲמִשִּׁין:

טז כָּל מִנְּגִידָהּ לְמִשְׁרֵית רְאוּבֵן מֵאָה וַחֲמִשִּׁין וְחֵד אֶלְפִין וָאַרְבַּע מֵאָה וַחֲמִשִּׁין לְחִילִיהוֹן בְּתַנְיָתָא נְטִלִין:

יז וְנָסַע מִשְׁכַּן זְמָנָא מְשֻׁרֵּית לְוָאִי בְּגוֹ מְשֻׁרֵּיתָא כְּמָא דְּשֻׁרֵּין בֵּן נְטִלִין גָּבֵר עַל אַתְרָה לְטַקְסִיהוֹן:

עַל מְקוֹמוֹ. וְאִין לְשׁוֹן 'יָד' זֶה מִמִּשְׁמַעוֹ. רוּחַ שֶׁל צִדּוֹ קְרוּי "עַל יָדוֹ", הַסְּמוּכָה לוֹ לְכָל הַשְּׁטֵט יָדוֹ. אִינוֹשׁוֹן אִישׁ"א בְּלַעַז.

יח טקס מְשֻׁרֵּית אֶפְרַיִם לְחִילִיהוֹן מַעְרָבָא וְרַבָּא לְבִנֵּי אֶפְרַיִם אֱלִישַׁמֶּע בֶּן עֲמִיהוּד:

יט וְחִילָה וּמִנְּגִידָהּ אַרְבָּעִין אֶלְפִין וַחֲמִשׁ מֵאָה:

(כ) וְעָלְיוּ מִטָּה מְנִשָּׁה וְנִשְׂיָא לְבָנִי מְנִשָּׁה גְּמִלְיָאֵל
בְּן־פְּדָהצֹר:

כש"כ וְעָלְיוּ • פְּתַרְגוּמוֹ: "וְדַסְמִיכִין עֲלוּהִי".

(כא) וַיֵּצְאוּ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶף וּמֵאוֹתָיִם:
כא וְחִילָה וּמִגְנִיָּהוֹן תְּלָתִין וְתֵרִין אֲלָפִין
וּמֵאוֹת:

(כב) וּמִטָּה בְּנִימָן וְנִשְׂיָא לְבָנִי בְּנִימָן אֲבִידֹן בֶּן־גְּדֵעֲנִי:
כב וְשִׁבְטָא דְּבְנִימָן וְרַבָּא לְבָנִי בְּנִימָן אֲבִידֹן
בֶּן גְּדֵעֲנִי:

(כג) וַיֵּצְאוּ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶף וָאַרְבַּע
מֵאוֹת:

(כד) כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֶה אַפְרִים מֵאֵת אֵלֶף וּשְׁמֹנֶת־
אַלְפִים וּמֵאָה לְצִבְאוֹתָם וּשְׁלֹשִׁים יִסְעוּ: ס

(כה) דִּגְל מַחֲנֶה דָן צִפְנָה לְצִבְאוֹתָם וְנִשְׂיָא לְבָנִי דָן
אַחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישַׁדִּי:

(כו) וַיֵּצְאוּ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁשִׁים אֵלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת:

(כז) וְהַחֲנִינִים עָלְיוּ מִטָּה אֲשֶׁר וְנִשְׂיָא לְבָנִי אֲשֶׁר
פְּגַעִיאל בֶּן־עֶכְרֹן:

(כח) וַיֵּצְאוּ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד וָאַרְבָּעִים אֵלֶף וּחֲמִשָּׁה
מֵאוֹת:

(כט) וּמִטָּה נַפְתָּלִי וְנִשְׂיָא לְבָנִי נַפְתָּלִי אַחִירַע
בֶּן־עֵינָן:

(ל) וַיֵּצְאוּ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וּחֲמִשִּׁים אֵלֶף וָאַרְבַּע
מֵאוֹת:

(לא) כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֶה דָן מֵאֵת אֵלֶף וּשְׁבַע־
וּחֲמִשִּׁים אֵלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לְאַחֲרָנָה יִסְעוּ לְדִגְלֵיהֶם: פ

בעל הטורים

(לא) לְאַחֲרָנָה. שְׁנַיִם בְּמִסְוֶרָה. יא. שְׁעִמְלֶק הָיָה מְסַרְס שֶׁבֶט דָּן בְּעוֹן פְּסָל מִיכָה שְׁעִמְהֶם. "יְהִיָּה לָהֶם זָכְרוֹן" - סוֹפִי תִּיבוֹת הַמֶּן. שְׁגֻם הוּא בִּיקֶשׁ לְאַבְדּוֹת זָכְרָם. תוֹרָה לִב
לָהֶם זָכְרוֹן עִם שִׁיחֵי לְאַחֲרָנָה" (קַהֲלָת א.)

(לב) אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־פְּקוּדֵי הַמִּחָנֶּה לְצִבְאוֹתָם שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:

(לג) וְהָלוֹאִים לֹא הִתְפַּקְדּוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

(לד) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּנִיחָנּוֹ לְדַגְלֵיהֶם וְכַן נָסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל־בֵּית אֲבֹתָיו: פ

♦ יום רביעי כ"ד אייר ♦

ג (א) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דְּבַר יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי:

כ"א וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה • וְאֵינוּ מְזַכֵּר אֶלָּא בְּנֵי אֶהֱרֹן. וְנִקְרְאוּ "תּוֹלְדֹת מֹשֶׁה", לְפִי שְׁלֹמֹדֶן תּוֹרָה. מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵירוֹ תּוֹרָה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כג עמ' 8 ואילך - מותך 'לקראת שבת')

הַמְלַמֵּד בֶּן חֲבֵירוֹ תּוֹרָה כָּאֵלּוּ יְלָדוֹ

וְנִמְצָא עַל־פִּי־זֶה, שֶׁגַּם חֵיוֹת הָאָדָם מִתְחַדְּשֵׁת בְּכָל רִגְעַ וְרִגְעַ מִמֶּשׁ.

וְהִנֵּה חַיֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַק', וְכִמְדוּ שְׂאוֹמְרִים (בְּרִכּוֹת ק"ש שֶׁל עֵרֻבִית) "כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֶרֶץ יִמִּינוּ". וְהַפּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה עֲנָשׁוֹ כֶּרֶת (סִנְהֶדְרִין זט, א), כִּי ה"ז כְּפֻרֵשׁ מִן הַחַיִּים ר"ל.

וְעַל־פִּי־זֶה יִבָּאֵר הָא ד'כָּל הַמְלַמֵּד בֶּן חֲבֵירוֹ תּוֹרָה ה"ז "כָּאֵלּוּ יְלָדוֹ", כִּי אִם לֹא הִיָּה מְלַמֵּד תּוֹרָה בְּרִגְעַ זֶה, לֹא הִיָּה "בֶּן חֲבֵירוֹ" מְקַבֵּל אֶת חַיּוּתוֹ הַמְּחַדְּשֵׁת מִהֶקֶב"ה הַתְּלוּיָה בַתּוֹרָה, וְרַק מִכֵּיּוֹן שְׁלֹמֹדוֹ מְקַיֵּם הֶקֶב"ה וְבוֹרֵא אֶת "בֶּן חֲבֵירוֹ" מְחַדֵּשׁ. וּמוֹבֵן שֶׁהִיָּה זֶה "כָּאֵלּוּ יְלָדוֹ" מִמֶּשׁ.

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה

מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד בֶּן חֲבֵירוֹ תּוֹרָה מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב

כָּאֵלּוּ יְלָדוֹ (ג, א. ובפרש"י)

לְכַאוֹרָה יֵשׁ לְתַמּוּהָ, הִרִי כְמוֹ שֶׁבְּלִידָה גִשְׁמִיית רַק אִמּוֹ הִיא הַמוֹלִידָה אוֹתוֹ, כְּמוֹ כֵּן בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הִיָּה צ"ל שֶׁרַק זֶה שְׁלֹמֹדוֹ תּוֹרָה בִּפְעַם הָרִאשׁוֹנָה הוּא זֶה שֶׁ"כָּאֵלּוּ יְלָדוֹ", וְאִם כֵּן מִדּוּעַ "כָּל הַמְלַמֵּד בֶּן חֲבֵירוֹ" (וְלֹא רַק בִּפְעַם הָרִאשׁוֹנָה) ה"ז "כָּאֵלּוּ יְלָדוֹ"?

וַיֵּשׁ לְבָאֵר בְּזֶה, ע"פ תּוֹרַת הַיְדוּעָה שֶׁל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב שֶׁכָּל רִגְעַ וְרִגְעַ מְחַיֶּה הֶקֶב"ה אֶת הָעוֹלָם, וְבוֹרֵא אוֹתוֹ מְחַדֵּשׁ (עֵין בְּזֶה בְּאַרְבֶּה בִּסְפֵּר הַתִּנְיָא שֶׁר הַיְחִיד וְהָאִמּוּנָה פ"א).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יג עמ' 9)

שֶׁל מֶלֶךְ לְהִיּוֹת נִמְנָה לְבָדוֹ", וּמוֹבֵן אֲפֹא, שֶׁאִף אֶהֱרֹן וּבְנָיו, הַכֹּהֲנִים הַמְּשַׁחִים" (שֶׁהֵם לְמַעַלָּה מִשְׁבֵּט לוי), צְרִיכִים לְהִיּוֹת נִמְנִים לְבָדֶם. וְלִכֵּן לֹא נִמְנוּ בְּנֵי מֹשֶׁה, כִּי הַכְּתוּב מְדַבֵּר רַק בְּכֹהֲנִים, שֶׁהֵם לְמַעַלָּה מִן הָלוֹאִים.

וְאֵינוּ מְזַכֵּר אֶלָּא בְּנֵי אֶהֱרֹן (רש"י ג, א)

יֵשׁ לְשַׁאֵל, מִדּוּעַ הִפְסִיקָה הַתּוֹרָה בֵּין מִנֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְדַגְלֵיהֶם וּבֵין שְׁבֵט לוי וּמִנֵּיָם בְּ"תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה". וַיֵּשׁ לּוֹמַר, דִּהְנֶה רִש"י כְּתֹב לְגַבִּי שְׁבֵט לוי שֶׁ"כְּדָאִי הוּא לִגְיוֹן

(ב) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן, נָדָב וַאֲבִיהוּא
אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר:

(ג) אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַמִּשְׁחִים
אֲשֶׁר-מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן:

(ד) וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי יְהוָה בְּהִקְרָבָם אֲשֶׁר
זָרָה לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּדְבָּר סִינִי וּבָנִים לֹא-הָיוּ לָהֶם
וַיָּכַח אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל-פְּנֵי אֶהֱרֹן אֲבִיהֶם: פ
כ"ט - על-פְּנֵי אֶהֱרֹן • בְּחֵיוָו.

(ה) וַיַּדְבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(ו) הִקְרַב אֶת-מֹשֶׁה לְוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶהֱרֹן
הַכֹּהֵן וְשִׁרְתוֹ אֹתוֹ:

כ"י - וְשִׁרְתוֹ אֹתוֹ • ומהו השרות? ושמרו את-
משמרתו. לפי ששמירת המקדש עליו שלא יקרב
זר, כמו שנגאמר (במדבר יח): "אתה ובניך ובית-אביך

(ז) וְשִׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמֶרְתּוֹ וְאֶת-מִשְׁמֶרֶת כָּל-הָעֵדָה
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת-עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן:

כ"י - וְשִׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמֶרְתּוֹ • כל מגוי שהאדם ממנה
עליו ומטל עליו לעשותו, קרוי "משמרת" בכל
המקרא ובלשון משנה, כמו שאמרו בבבלי ותרש

(ח) וְשִׁמְרוּ אֶת-כָּל-כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת-מִשְׁמֶרֶת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת-עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן:

כ"י - וְאֶת-מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • שכלן היו זקוקין
לצרכי המקדש, אלא שהלויים באים תחתיהם

(ט) וַנִּתְּתָה אֶת-הַלְוִיִּם לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו נְתוּנִים
הָמָּה לֹא מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

המילה "נתינתם" היא מן המצויים, ונתינתם

ג (ב) בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן נָדָב, יש פסוק בין הכבוד לנָדָב, לומר שאינו חוזר על נָדָב, כי נָדָב מת בלא בנים (פסוק ד) ואין נפקותא
בכבודו שלו; אלא חוזר על אֶהֱרֹן שהוא הכבוד למשה. תורה ג

כ"ה - וַתִּוְנִינִים הָמָּה לוֹ • לַעֲזָרָה. מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • נִבְדְּלוּ לַכֹּף בְּגִזְרַת הַמָּקוֹם וְהוּא נִתְּנָם לוֹ, שְׁנֵאמַר כְּמוֹ "מֵתוּךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כְּלוּמַר, מִשָּׂאֵר כָּל הָעֵדָה (שם ח) : "וְאַתָּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נִתְּנִים וְגו'".

(י) וְאַתָּה־אֶהְרֹן וְאַתָּה־בְּנִי תִפְקֹד וְשִׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶּם וְהִזְרֹת הַקָּרֵב יוֹמָת: פ

כ"ה - וְאַתָּה־אֶהְרֹן וְאַתָּה־בְּנִי תִפְקֹד • לְשׁוֹן 'פְּקִידוֹת', וְאִינוּ לְשׁוֹן 'מִנִּין'. וְשִׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶּם • קִבְּלַת דְּמִים וְזִרְיָקָה וְהַקְטָרָה, וְעִבּוּדוֹת הַמְּסוּרוֹת לַכֹּהֲנִים.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח בתחילתו - מוֹתָן 'לְקִרְאָת שַׁבַּת')

שְׁלִילַת זָרִים מִכָּל עִבּוּדוֹת הַכֹּהֲנִים

דְּמִים וְזִרְיָקָה וְהַקְטָרָה, וְהוּא בְּזִמְן הַקָּרֵבָת קָרְבַּן הַפֶּסַח בְּמִצְרִים (בא יב, דט). וְעַל כֵּן הָיָה מְקוֹם לִזְמִירָה, שֶׁגַּם לְדוֹרוֹת עִבּוּדוֹת אֵלוּ יוֹכְלוּ לְהַעֲשׂוֹת אִף עַל־יְדֵי הַלְוִיִּים בְּשִׁלְחוֹתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה כָּללוּת עִבּוּדָת בְּנֵי לֵוִי הִיא בְּתוֹר שִׁלְחוֹת כָּלל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּכֵן קְרוּיָה עִבּוּדָתָם (פרשתנו ג, ו) "מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ראה לקו"ש ח"ג עמ' 9).

וּבְכַדִּי לְשַׁלַּל סִבְרָא זֶה, כְּתִבָּה הַתּוֹרָה אֲזַהֲרָה מִיַּחֲדָת לַכֹּהֲנִים לְשַׁמֵּר עִבּוּדָתָם וְלֹא לַתִּנָּה לָזֶר, בְּעֵת עוֹסְקָה אִדּוּת עִבּוּדֵת הַלְוִיִּים. לְהוֹדוֹת, דָּאִף שֶׁבְּפֶסַח מִצְרִים הָיְתָה הָעִבּוּדָה שֶׁיָּכֹחַ לְיִשְׂרָאֵל, הָרִי כְּעַת הֵם עִבּוּדֵת הַכֹּהֲנִים בְּלִבָּד, וְ"הִזְרֹת הַקָּרֵב יוֹמָת". וְלִכֵּן הִדְגִּישׁ רַש"י דְּוָקָא ג' עִבּוּדוֹת אֵלוּ, בְּהֵם יֵשׁ יוֹתֵר מְקוֹם לְסִבְרָא שֶׁאִף הַלְוִיִּים יִהְיוּ כְּשֵׁרִים בְּעִבּוּדָתָם.

וְאַתָּה־אֶהְרֹן וְאַתָּה־בְּנִי תִפְקֹד וְשִׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶּם וְהִזְרֹת הַקָּרֵב יוֹמָת: וְשִׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶּם - קִבְּלַת דְּמִים וְזִרְיָקָה וְהַקְטָרָה וְעִבּוּדוֹת הַמְּסוּרוֹת לַכֹּהֲנִים (ג, י. ובפרש"י) וְצִדִּיר לְהִבְיָן:

(א) מִדּוּעַ נִכְתָּב פֶּסוּק זֶה הַמְּזַהֵיר אֶת הַכֹּהֲנִים לְשַׁמֵּר אֶת כְּהֻנַּתְכֶּם, בֵּין הַפֶּסּוּקִים הַעוֹסְקִים בְּעִבּוּדֵת הַלְוִיִּים. (ב) כֵּן תִּמְוָה מִה שֶׁבָּחַר רַש"י כְּדָגְמָא לְעִבּוּדוֹת עֲלֵיהֶם צִרְיָכִים הַכֹּהֲנִים לְשַׁמֵּר, דְּוָקָא ג' עִבּוּדוֹת אֵלוּ: קִבְּלַת דְּמִים, זִרְיָקָה וְהַקְטָרָה.

וְהַבְּאִיר: לְכַשְׁנֵתְבוֹנָן נִמְצָא, שֶׁרַק בְּשִׁלַּשׁ עִבּוּדוֹת מִכָּל הָעִבּוּדוֹת הַמְּסוּרוֹת לַכֹּהֲנִים, מִצְּאֵנוּ רֵאיוֹנוֹ שֶׁעָשָׂאוֹם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶצְמָם, וְהֵם שִׁלַּשׁ הָעִבּוּדוֹת שֶׁזָּכַר רַש"י: קִבְּלַת

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יֵא וּמִלִּיל יֵי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

(יב) וַאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת־הַלְוִיִּם מֵתוּךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּים:

כ"ה - וַאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי • וַאֲנִי מֵהֵיכָן זִכִּיתִי בָּהֶן?. מֵתוּךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • שִׁיְהִיו יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְרִין אוֹתָן לְשֵׁרוֹת שְׁלִי, עַל־יְדֵי הַבְּכוֹרוֹת זִכִּיתִי בָּהֶם וּלְקִחָתִים

(יג) כִּי לֹא כָל־בְּכוֹר בְּיוֹם הַפֶּתִי כָל־בְּכוֹר מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאֲדָמָה עַד־בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי יְהוָה: פ

יג אֲרִי דִילִי כָל בּוֹכְרָא בְּיוֹמָא דְקִטְלִית כָּל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם אֶקְדַּשְׁתִּי קִדְמִי כָל בּוֹכְרָא בְּיִשְׂרָאֵל מֵאַנְשָׁא עַד בְּעִירָא דִילִי יְהוֹן אָנָּה יֵי:

♦ יוֹם חֲמִישִׁי כ"ה אִייר ♦

(יד) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי לֵאמֹר: יוֹמִלִיל יֵי עִם מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר דְּסִינִי לְמִימָר:

(טו) פֶּקֶד אֶת־בְּנֵי לֹוֹי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחָתָם
לְזַרְעֵיהֶן כָּל דְּכוּרָא מִבֶּר נִרְחָא וּלְעֹלָא
כָּל־יֹכֵד מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה תִּפְקְדֵם:
בְּמִצְרַיִם עִם כְּנִיסַתָּהּ בְּפֶתַח מִצְרַיִם יִלְדָּה אוֹתָהּ
וּנְמִנִית בְּשִׁבְעִים נְפֹשׁוֹת, שְׁפֹשְׁאָתָהּ מוֹנָה חֲשׁוֹבוֹנָם
לֹא תִמְצָאם אֲלָא שְׁבָעִים חֹסֵר אַחַת, וְהִיא הַשְּׁלִימָה
אֶת הַמִּנְיָן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח עמ' 6 הע' 4 – מתוך 'לקראת שבת')

מנין יוכבד מן הבטן

ובמפרשים (גו"א, שפ"ח, משכיל לדוד, ועוד) בארו באופנים שונים.
ויש לומר בזה על-דרך הצחות:
בדרך כלל "אזלינו בטר רובא", ולכן נמנית יוכבד כבר "מן הבטן", דאין חוששים למעוט שהם נפלים, מהשאינן מנין הלויים היה נוגע לפדיון בכורות, והכלל הוא ש"אין הולכין בממוץ אחר הרב" (בבא קמא כז, רע"ב), ולכן נמנו רק "מבן חודש", כשיצאו בודאות מחשש נפל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 256)

העדות, היינו שהפסק מחנה הלויים הוא אחד מאופני שמירת המשכן. והרי החניה סביב למשכן היא גם על-ידי הקטנים, ועוד יותר מהגדולים, שיצאו תכופות מהמחנה לעבד עבודתם במשכן וכדומה.

(טז) וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהוָה בְּאֶשֶׁר צִוָּה:
טז ומנא יתהון משה על מימרא דיי קמא
דאתפקד:

כ"י ~ על-פי ה' • אמר משה לפני הקדוש-ברוך-הוא:
היאך אני נכנס לתוך אהליהם לדעת מנין יונקיהן?
אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: עשה אתה שלך ואני

(יז) וַיְהִי־וַאֲלֵה בְנֵי־לֹוֹי בְּשִׁמְתָם גִּרְשׁוֹן וְקָהַת וּמֵרָרִי:
יוהוי אליו בני לוי בשמותם גרשון וקהת ומררי:

(יח) וַאֲלֵה שְׁמוֹת בְּנֵי־גִרְשׁוֹן לְמִשְׁפַּחָתָם לְבְנֵי וְשִׁמְעִי:
יח ואלין שמות בני גרשון למשפחתם לבני ושמעי:

(יט) וּבְנֵי קָהַת לְמִשְ�פַּחָתָם עֶמְרָם וַיִּצְהָר חֲבֵרוֹן וְעִזִּיאֵל:
יט ובני קהת למשפחתם עמרם ויצהר חברון ועזיאל:

(כ) וּבְנֵי מֵרָרִי לְמִשְׁפַּחָתָם מַחֲלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם לְמִשְׁפַּחַת הַלֵּוִי לְבֵית אֲבֹתָם:
כ ובני מררי למשפחתם מחלי ומושי אלה הם למשפחת הלוי לבית אבותם:

(כא) לַגִּרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלֵּבְנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֵעִי אֵלֶּה
הֵם מִשְׁפַּחַת הַנִּרְשִׁי:
כא לַגִּרְשׁוֹן זִרְעִית לִבְנֵי זִרְעִית שְׁמֵעִי אֵלֶּיךָ
אֲנֹכִי זִרְעִית גִּרְשׁוֹן:

כ"י • לַגִּרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלֵּבְנִי • כְּלוּמַר, לַגִּרְשׁוֹן הָיוּ הַפְּקוּדִים מִשְׁפַּחַת הַלֵּבְנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֵעִי. פְּקוּדֵיהֶם
כָּךְ וְכָךְ.

(כב) פְּקוּדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעְלָה
פְּקֻדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:
כב מִמְּנִיגֵיהוֹן בְּמִנְיָן כָּל דְּכוּרָא מִבֶּר זִרְחָא
וּלְעֵלָא מִמְּנִיגֵיהוֹן שִׁבְעָא אֲלָפִין וַחֲמֵשׁ
מֵאָה:

(כג) מִשְׁפַּחַת הַנִּרְשִׁי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחְנוּ יָמָּה:
כג זִרְעִית גִּרְשׁוֹן אַחֲרֵי מִשְׁכְּנָא יִשְׁרוּן
מִעֲרָבָא:

(כד) וַנִּשְׂאֵי בֵית־אֵב לַגִּרְשִׁי אֲלִיסָף בֶּן־לֹאֵל:
כד וְרַב בֵּית אֵבָא לְבֵית גִּרְשׁוֹן אֲלִיסָף בֶּר
לֹאֵל:

(כה) וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי־גִרְשׁוֹן בְּאֶהֱל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן
וְהָאֶהֱל מִכִּסֵּהוּ וּמִסֵּף פֶּתַח אֶהֱל מוֹעֵד:
כה וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי גִרְשׁוֹן בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא מִשְׁכְּנָא
וּפְרָסָא חוּפָאָה וּפְרָסָא דְתִרַע מִשְׁכָּן זְמָנָא:

כ"י • הַמִּשְׁכָּן • יְרִיעוֹת הַתְּחַתּוֹנוֹת. וְהָאֶהֱל • יְרִיעוֹת עֲדִים הַעֲשׂוּיֹת לָגָג. מִכִּסֵּהוּ • עוֹרוֹת אֵילִים וְתַחֲשִׁים.
וּמִסֵּף פֶּתַח • הוּא הַיִּלּוֹן.

(כו) וְקָלְעִי הַחֲצֵר וְאֶת־מִסְדָּ פֶתַח הַחֲצֵר אֲשֶׁר
עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרָיו לְכֹל
עֲבֹדָתוֹ:
כו וְקָלְעִי הַחֲצֵר וְאֶת־מִסְדָּ פֶתַח הַחֲצֵר אֲשֶׁר
עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרָיו לְכֹל
עֲבֹדָתוֹ:

כ"י • וְאֵת מִיתְרָיו • שֶׁל מִשְׁכָּן וְהָאֶהֱל, וְלֹא שֶׁל חֲצֵר.

(כז) וְלִקְהֹת מִשְׁפַּחַת הָעֵמֶרְמוֹי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּזְחָרִי
וּמִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרִנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעֻזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם
מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי:
כז וְלִקְהֹת מִשְׁפַּחַת הָעֵמֶרְמוֹי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּזְחָרִי
וּמִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרִנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעֻזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם
מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי:

(כח) בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעְלָה שְׁמֹנֶת
אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ:
כח כְּכַמְנֵן כָּל דְּכוּרָא מִבֶּר זִרְחָא וּלְעֵלָא
תְּמַנְנָא אֲלָפִין וְשֵׁשׁ מֵאָה נְטָרִי מִשְׁמֶרֶת
דְּקוּדְשָׁא:

(כט) מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־קְהָת יַחְנוּ עַל יַרְדֵּי הַמִּשְׁכָּן תִּימָנָה:
כט כַּס זִרְעִית בְּנֵי קְהָת יִשְׁרוּן עַל צֵדָא דְּמִשְׁכְּנָא
דְּרוּמָא:

כ"י • מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־קְהָת יַחְנוּ וגו' תִּימָנָה • וּסְמוּכִין | לְשִׁכְנוֹ, לְכָךְ לְקוֹ מֶהֱם דָּתִין וְאַבְיָרִים וּמֵאֲתִים וְחֲמִשִּׁים
לָהֶם דְּגָל רַאוּבֵן הַחֹזֵנִים תִּימָנָה. "אוֹי לְרִשָּׁע וְאוֹי

(ל) וַנִּשְׂאֵי בֵית־אֵב לַמִּשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי אֲלִיצָפָן בֶּן־
עֻזִּיאֵל:
ל וְרַב בֵּית אֵבָא לְזִרְעִית קְהָת אֲלִיצָפָן בֶּר
עֻזִּיאֵל:

לא ומשמרתם הארץ והשלחן והמנורה והמזבחת
ובכלי הקדש אשר ישרתו בהם והמסך וכל עבדתו:
כז"י • והמסך • היא הפרכת, שאף היא קרויה פרכת המסך.

לכונן מקלט דממנא על רבבכי לנאי
אלעזר בר אהרן פהנא דמתחות ידוהי
ממנן נטרי מטרת קודשא:

לג למררי זרעית מחלי זרעית מושי אלן
אנזן זרעית מררי:

לג) ונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן-אהרן הכהן פקדת
שמרי משמרת הקדש:

לד ומנגניהון במנן כל דכורא מבר ירחא
ולעלא שתא אלפין ומאתן:

כז"י • ונשיא נשיאי הלוי • ממנה על כלם; ועל מה היא נשיאותו? פקדת שמרי משמרת הקדש - על-ידו
היה פקדת כלם.

לה ורב בית אבא לזרעית מררי צוריאל בר
אביחיל על צדא דמשפנא ישרון צפונא:

לג) למררי משפחת המחלי ומשפחת המושי אלה
הם משפחת מררי:

לו ודי מסיר למטרת בני מררי דפי משפנא
ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי וכל מנוהי
וכל פלחנה:

לד) ופקדיהם במספר כל-זכר מבין-חדש ומעלה
ששת אלפים ומאתים:

לז ומנגניהון במנן כל דכורא מבר ירחא
ולעלא שתא אלפין ומאתן:

לה) ונשיא בית-אב למשפחת מררי צוריאל בן
אביחיל על ירך המשכן יחנו צפנה:

לח ודי מסיר למטרת בני מררי דפי משפנא
ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי וכל מנוהי
וכל פלחנה:

לו) ופקדת משמרת בני מררי קרשי המשכן ובריהיו
ועמדיו ואדניו וכל-כליו וכל עבדתו:

לח ודי מסיר למטרת בני מררי דפי משפנא
ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי וכל מנוהי
וכל פלחנה:

לז) ועמדיו החצר סביב ואדניהם ויתרתם
ומיתריהם:

לח ודי מסיר למטרת בני מררי דפי משפנא
ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי וכל מנוהי
וכל פלחנה:

לח) והחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל-מועד
מזרחה משה ואהרן ובניו שמרים משמרת
המקדש למשמרת בני ישראל והזר הקרב ימת:

מחלקי "ד"ה א יב) : "ומבני יששכר יודעי בינה וגו'"
מאתים ראשי סנהדראות, ומזבולן (שופטים ה) : "משכים
בשכט סופר".

כז"י • משה ואהרן ובניו • וסמוכין להם דגל מחנה
יהודה והחונים עליו יששכר וזבולן, "טוב לצדיק
טוב לשכנו". לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק
בתורה, נעשו גדולים בתורה, שנאמר (תהלים ס) : "יהודה

(לט) כָּל־פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעְלָה שָׁנִים וְעֹשִׂים אֹלֶף:

כ"ו אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן • נָקַד עַל "וְאַהֲרֹן", לומר שלא היה במנין הלוויים (בכורות ד). שָׁנִים וְעֹשִׂים אֹלֶף • ובפרטן אֶתָּה מוצא שלש מאות יתרים: בְּנֵי גִרְשֹׁן - שְׁבַעַת אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת, בְּנֵי קֵהַת - שְׁמוֹנֶת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת, בְּנֵי מְרָרִי - שְׁשַׁת אֲלָפִים וּמֵאוֹת.

♦ יום שישי כ"ו אייר ♦

(מ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּקֹד כָּל־בָּכָר זָכָר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעְלָה וְשָׂא אֶת מִסְפָּר שְׁמוֹתָם:

כ"ו פָּקַד כָּל־בָּכָר זָכָר וְגו' מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעְלָה • מְשִׁיבָא מְכַלל סֶפֶק נָפְלִים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 7)

מְשִׁיבָא מְכַלל סֶפֶק נָפְלִים (רש"י ג, מז) שֵׁם "נָפְלִים", כִּי כִלְפֵי שְׁמִיָּא אֵין סֶפֶק (ומה שלא נמנו גם הפחותים מִבֶּן חֹדֶשׁ - הוא משום "לא פלוג"). אף מנין הבכורות לא היה "על פי ה'", אלא על־ידי מֹשֶׁה, וְאַחֲלוּ הָרִי זֶה "סֶפֶק נָפְלִים".

(מא) וְלִקְחַתְּ אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל־בָּכָר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בָּכָר בְּבִהְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(מב) וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת־כָּל־בָּכָר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(מג) וַיְהִי כָל־בָּכָר זָכָר בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעְלָה לִפְקֻדֵיהֶם שָׁנִים וְעֹשִׂים אֹלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמֵאוֹתִים: פ

(מד) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

מד ומליל יי עם משה למימר:

(מ) וְשָׂא, ג' במסורה. "וְשָׂא אֶת מִסְפָּר שְׁמוֹתָם", "וְשָׂא עֵינֶיךָ יְמָה וְצִפְנָה" (דברים כ, ב), וְאִידֶךָ: "רָאָה עֵינִי וְעַמְלִי וְשָׂא לְכָל חֲטָאוֹתַי" (תהלים כה, יח). שְׁהִיָּה דְּוָד מְתַפַּלל עַל שְׁנֵשׂא מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהוּא "וְשָׂא אֶת מִסְפָּר שְׁמוֹתָם", לְהַתְפַּלֵּל צָרִיךְ שִׁיתֵּן עֵינָיו לְמַטָּה. וְהוּא "וְשָׂא עֵינֶיךָ יְמָה", שִׁיתֵּן עֵינָיו לְמַטָּה וְלֹא יָרִים עֵינָיו לְמַעְלָה. תורה מא

(מה) קח את־הַלֹּוִים תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בְּהֵמַת הַלֹּוִים תַּחַת בְּהֵמָתָם וְהִיוּ־לִי הַלֹּוִים אֲנִי יְהוָה:

מה קרב ית לואי חלף כל בוכרא בכני ישראל וית בעירא דלואי חלף בעיריהון ויהון משמשין קדמי לואי אנא יי:

נש"י וְאֶת־בְּהֵמַת הַלֹּוִים וְגו' • לא פדו בהמות הַלֹּוִים אֶת בְּכוֹרֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֲלֹא אֶת פְּטָרֵי חֲמוֹרֵיהֶם, וְשֶׁה אֶחָד שֶׁל בֶּן לֹוִי פֶטֶר כִּמְה

פְּטָרֵי חֲמוֹרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל. תִּדַּע, שֶׁהָרִי מִנֵּה הָעוֹדְפִים בְּאֶדָם וְלֹא מִנֵּה הָעוֹדְפִים בְּבֵהֶמָה.

(מו) וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֵשָׁה וְהַשְּׁבָעִים וְהַמֵּאֹתִים הָעוֹדְפִים עַל־הַלֹּוִים מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מו ונת פרקן מאתן ושבועין ותלתא דנתיירין על לואי מבוכרא דבני ישראל:

נש"י וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֵשָׁה וְגו' • וְאֵת הַבְּכוֹרוֹת הַצָּרִיכִין לְהַפְדּוֹת בָּהֶם - אֵלּוּ הַשְּׁלֵשָׁה וְשִׁבְעִים וּמֵאֹתִים הָעוֹדְפִים בָּהֶם וִיתִירִים עַל הַלֹּוִים, מִמֶּה תִּקַּח

חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגִּלְגָּלֶת בַּשֶּׁקֶל עֲשׂוּרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל:

(מז) וְלִקְחֹתָ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגִּלְגָּלֶת בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקַּח עֲשׂוּרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל:

מז ותסב חמש חמש סלעין לגלגלתא בסלעי קודשא תסב עשרין מעין סלעא:

(מח) וְנִתְּתָהּ הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעוֹדְפִים בָּהֶם:

מח ותתן כסף לאהרן ולבנהי פרקן דנתיירין בהון:

(מט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִם מֵאֵת הָעוֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלֹּוִים:

מט ונסיב משה ית כסף פרקנהון מן דנתיירין על פריקי לואי:

נש"י הָעוֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלֹּוִים • עַל אוֹתָן שִׁפְדוּ הַלֹּוִים בְּגוֹפָן.

(נ) מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכֶּסֶף חֲמֵשֶׁה וְשֵׁשִׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלְף בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

נ מן בוכרא דבני ישראל נסיב ית כסף אלף ותלת מאה ושתין וחמש סלעין בסלעי קודשא:

נש"י חֲמֵשֶׁה וְשֵׁשִׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלְף • כֹּה סָכּוּם הַחֲשֻׁבּוֹן: חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגִּלְגָּלֶת, לְמֵאֹתִים בְּכוֹרוֹת - אֲלֹף שְׁקָל, לְשִׁבְעִים בְּכוֹרוֹת - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמֵשִׁים שְׁקָל, לְשִׁלֹשׁ בְּכוֹרוֹת - חֲמֵשֶׁה עֶשֶׂר שְׁקָל. (במדבר רבה. סנהדרין יז) אָמַר: בִּיצֵד אֲעֲשֶׂה? בְּכוֹר שְׂאֵמֶר לוֹ: "תֵּן

חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים!", יֹאמֶר לִי: "אֲנִי מִפְּדוּיֵי הַלֹּוִים!". מֶה עֲשֶׂה? הֲבֵיא שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֲלֹף פְּתָקִין וְכַתֵּב עֲלֵיהֶן: "בֶּן לֹוִי". וּמֵאֹתִים וְשִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה פְּתָקִין כַּתֵּב עֲלֵיהֶם: "חֲמֵשֶׁה שְׁקָלִים", בִּלְלֹן וְנִתְּנָן בְּקַלְפֵי, אָמַר לָהֶן: בּוֹאוּ וּטְלוּ פְתָקִיכֶם לְפִי הַגּוֹרֵל.

(נא) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־כֶּסֶף הַפְּדוּיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

נא ויהב משה ית כסף פריקנא לאהרן ולבנהי על מימרא דיי כמא די פקיד יי ית משה:

♦ שבת קודש כ"ז אייר ♦

ד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר:

(ב) נָשָׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קָהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי
לְמִשְׁפַּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם:

כ"י נָשָׂא אֶת־רֹאשׁ וְגו'. מִנֵּה מֵהֶם אֶת הָרֹאשִׁין
לְעִבְדֹת מִשָּׂא, וְהֵם מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים עַד בְּנֵי חֲמִשִּׁים
שָׁנָה; וְהַפָּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים לֹא נִתְמַלְא כָּחוֹ. מִכָּאן

(ג) מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמַעְלָה וְעַד בְּנֵי חֲמִשִּׁים שָׁנָה
כָּל־בָּא לַצִּבָּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

(ד) וְזֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי־קָהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ
הַקֹּדָשִׁים:

כ"י קֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים • הַמְקֹדֶשׁ שֶׁבְּכֵלָן: הָאֹרֶן וְהַשִּׁלְחָן וְהַמִּנְחָה וְהַמִּזְבֵּחַ וְהַפָּרֹכֶת וְכָלִי שֶׁרָא.

(ה) וְכֹא אֶהְרֶן וּבְנָיו בְּנִסְעַ הַמִּנְחָה וְהוֹרְדוּ אֶת
פָּרֹכֶת הַמִּסְכָּה וְכִסּוּבָהּ אֶת אֹרֶן הָעֵדֻת:

כ"י וְכֹא אֶהְרֶן וּבְנָיו וְגו'. יִכְנִסוּ כָל כָּלִי וְכָלִי
לְנִתְקוֹ הַמִּפְרָשׁ לוֹ בְּפִרְשָׁה זֹה, וְלֹא יִצְטָרְכוּ הַלִּוִּים

(ו) וְנִתְּנוּ עָלָיו כִּסּוֹ עוֹר תַּחֲשׁ וּפִרְשׁוֹ בְּגַד־כָּלִיל
תְּכֵלֶת מְלֻמָּעָה וְשִׁמּוֹ בִּדְיוֹ:

(ז) וְעַל־ שִׁלְחַן הַפָּנִים וּפִרְשׁוֹ בְּגַד תְּכֵלֶת וְנִתְּנוּ עָלָיו
אֶת־הַקְּעֻרֹת וְאֶת־הַכַּפֹּת וְאֶת־הַמִּנְקִיֹּת וְאֶת קִשּׁוֹת
הַנִּסְסֹד וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה:

כ"י קְעֻרֹת וְכַפֹּת קִשּׁוֹת וּמִנְקִיֹּת • כָּכָר פִּרְשֵׁי בְּמִלְאכַת הַמִּשְׁכָּן. הַנִּסְסֹד • הַכִּסּוֹי, לְשׁוֹן מִסָּד, אֲשֶׁר יִסָּד בָּהֶם.

(ח) וּפִרְשׁוֹ עֲלֵיהֶם בְּגַד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוֹ אֹתוֹ
בְּמַכֶּסֶה עוֹר תַּחֲשׁ וְשִׁמּוֹ אֶת־בִּדְיוֹ:

(ט) וְלָקְחוּ בְּגַד תְּכֵלֶת וְכִסּוֹ אֶת־מִנְרַת הַמָּאֹר
וְאֶת־נִרְתִּיָּהּ וְאֶת־מִלְקָחֶיהָ וְאֶת־מַחְתֵּיתֶיהָ וְאֶת
כָּל־כָּלִי שִׁמְנָהּ אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־לָהּ בָּהֶם:

כ"י מִלְקָחֶיהָ • כִּמִּין צִבָּת שְׁמוֹשֵׁף בָּהּ אֶת הַפִּתִּילָה
לְכָל צַד שֶׁיִּרְצָה. מַחְתֵּיתֶיהָ • כִּמִּין כּוֹף קִטְנָה, וְשׁוּלִיָּהּ
פְּשוּטִין וְלֹא סִגְלָלִים וְאֵין לָהּ מַחְצָה לְפָנֶיהָ אֲלֹא

בְּכִילוֹ יֵת חֲשָׁפֵן בְּנֵי קָהָת מִגּוֹ בְּנֵי לֵוִי
לְנִרְעִיתָהוֹן לְבֵית אֲבֹתָהוֹן:

אָמְרוּ: "בְּנֵי שְׁלֹשִׁים לְכַח". וְהַיּוֹתֵר עַל בְּנֵי חֲמִשִּׁים,
כָּחוֹ מִכְחֵישׁ מַעֲתָה.

גַּמְבַּר תִּלְתִּין שָׁנִין וְלַעֲלָה וְעַד בְּרַ חֲמִשִּׁין
שָׁנִין כָּל דָּאִתִּי לַחִילָא לְמַעֲבַד עֲבֹדָתָא
בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא:

דִּין פּוֹלְחֵן בְּנֵי קָהָת בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא קֹדֶשׁ
קוֹדֶשֶׁת:

הַיִּצְעוֹל אֶהְרֶן וּבְנָוִי בְּמִשְׁכָּן מִשְׁרִיתָא
וּפִרְקוֹן יֵת פִּרְקָתָא דְּפִרְסָא וּיְכִסּוֹן בַּהּ יֵת
אֲרֹנָא דְּסִדְרֹתָא:

בְּנֵי קָהָת אֲלֹא לִשְׂאֵת. בְּנִסְעַ הַמִּנְחָה • כִּשְׁהָעֶנָן
מִסְתַּלֵּק, הֵם יוֹדְעִים שֶׁיִּסְעוּ.

וְיִתְּנוּ עָלָוִי חוֹפָא דְּמִשְׁכָּן סִסְגוֹנָא
וּפִרְסוֹן לְבוֹשׁ גָּמִיר תְּכֵלֵא מְלַעֲלָא וְיִשׁוּוֹן
אֲרִיחֹתִי:

וְעַל פִּתּוּרָא דְּלֶחֶם אֲפִיָּא יִפְרִסוֹן לְבוֹשׁ
תְּכֵלֵא וְיִתְּנוּ עָלָוִי יֵת מְגִיסָא וְיֵת בְּזִיכָא
וְיֵת מְכִילָתָא וְיֵת קִסּוֹת נְסוּכָא וְלֶחֶם
תְּדִירָא עָלָוִי יִהִי:

ח וּפִרְסוֹן עָלִיָּהוֹן לְבוֹשׁ צִבָּע זְהוּרִי וּיְכִסּוֹן
יֵתָה בְּחוֹפָא דְּמִשְׁכָּן סִסְגוֹנָא וְיִשׁוּוֹן יֵת
אֲרִיחֹתִי:

ט וּיְכִסּוֹן לְבוֹשׁ תְּכֵלֵא וּיְכִסּוֹן יֵת מִנְרָתָא
דְּאֶנְהוּרִי וְיֵת בּוֹצִינְהָא וְיֵת צִבְתָּהָא וְיֵת
מַחְתֵּיתָהָ וְיֵת כָּל מְגִי מִשְׁחָא דִּי יִשְׁמָשׁוּן
לָהּ בְּהוֹן:

מַצְדִּיָּה, וְחוֹתָה בָּהּ אֶת דָּשֵׁן הַנְּרוֹת כְּשֶׁמִּיטִּיכֵן.
נִרְתִּיָּה • לוֹצִי"ש בְּלַעַז, שְׁנוֹתָנִים בְּהֵן הַשָּׁמֶן
וְהַפִּתִּילוֹת.

(י) וְנִתְּנוּ אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־כְּלִיָּהּ אֶל־מִכְסֶּה עוֹר תַּחֲשׁ וְנִתְּנוּ עַל־הַמוֹט:

כ"י - אֶל־מִכְסֶּה עוֹר תַּחֲשׁ • (כלים לב) כְּמִין מְרֻצֶּה.

(יא) וְעַל מִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב יִפְרֹשׁוּ בְּגָד תְּכֵלֶת וְכֹסוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֶּה עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בְּדִיו:

(יב) וְלָקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־בָם בַּקֹּדֶשׁ וְנִתְּנוּ אֶל־בְּגָד תְּכֵלֶת וְכֹסוּ אוֹתָם בְּמִכְסֶּה עוֹר תַּחֲשׁ וְנִתְּנוּ עַל־הַמוֹט:

כ"ג - אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־בָם בַּקֹּדֶשׁ • בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, וְהֵן כָּלֵי הַקְּטָרֶת שֶׁמִּשְׁרְתִּין בָּהֶן בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי.

(יג) וְדִשְׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפִרְשׁוּ עָלָיו בְּגָד אַרְגָּמָן:

כ"ד - וְדִשְׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ • מִזְבֵּחַ הַנִּחֲשֶׁת. וְדִשְׁנוּ • יְטֹלוּ אֶת הַדִּשָּׁן מֵעָלָיו. וּפִרְשׁוּ עָלָיו בְּגָד אַרְגָּמָן • (יומא כא) וְאֵשׁ שִׁירָדָה מִן הַשָּׁמִים רְבוּצָה תַּחַת הַבְּגָד

(יד) וְנִתְּנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־כְּלָיוֹ אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת־הַמִּחֲתָת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפִרְשׁוּ עָלָיו כֹּסוּי עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ בְּדִיו:

כ"ה - מִחֲתָת • שִׁבְהֵן חוֹתִים גָּחִלִים לְתִרּוּמַת הַדִּשָּׁן, הַעֲשׂוּיָה כְּמִין מַחְבַּת שָׂאִין לָהּ אֵלָּא שְׁלֹשׁ מַחְצוֹת, וּמִלִּפְנֵיהָ שׂוֹאֵבֶת אֶת הַגָּחִלִים. מִזְלָגֹת • צִנּוּרִיּוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת, שִׁבְהֵן מְכִין בְּאֵיבָרִים שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ לְהַפְּכֵן

(טו) וְכִלָּה אֶהְרֹן וּבָנָיו לְכַפֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּנִסְעַת הַמִּחֲנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ בְּגִי־קִהַת לְשִׂאת וּלְאִיגָעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ אֵלֶּה מִשָּׂא בְּגִי־קִהַת בְּאֶהֱל מוֹעֵד:

כ"ו - לְכַסֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ • הָעֹרֹן וְהַמִּזְבֵּחַ. וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ • הַמְּנוּרָה וְכָלֵי שָׁרֵת. וּמָתוּ • שָׂאֵם יִגָּעוּ - חִיבִין מִיָּתָה בִּידֵי שָׂמָיִם.

בעל הטורים

ד (יא) אֶת בְּדִיו. בְּאֵרוֹן (פסוק ד) וּבְמִזְבֵּחַ (פסוק ח) וּבְמִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב כְּתִיב 'אֶת בְּדִיו'. "לְכַתִּימִם לְבִדָּיִם" (שמות כה, כו, ל, ד), כְּתִיב הַנְּחֹשֶׁת (פסוק יג) כְּתִיב 'בְּדִיו', וּבִשְׁלָחַן לְפִי שֶׁהִשְׁלָחַן וּמִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב כְּתִיב 'אֶת' לְרֵבּוֹת הַכְּתִיבִים. תוֹרָה יב

(מז) וּפְקַדְתָּ אֶלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֹׁמֵן הַמָּאוֹר וּקְטָרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה פְּקַדְתָּ כָּל־הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בְּקֹדֶשׁ וּבִבְלִיּוֹ:

כ"ז - וּפְקַדְתָּ אֶלְעָזָר • שהוא מְמַנֶּה עליהם לְשֹׁמֵן אוֹתָם: שֹׁמֵן וּקְטָרֶת וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה, וּמִנְחַת הַתָּמִיד, עָלָיו מִטֵּל לְצִוּוֹת וּלְזִרְזוֹ וּלְהַקְרִיב בַּעֲצַת חֲנִינָתוֹ. פְּקַדְתָּ כָּל־הַמִּשְׁכָּן • ועוד הִיָּה מְמַנֶּה עַל מִשְׁאֵה בְּנֵי קֹהֵת

(יח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶהֱרֹן לֵאמֹר:

(יח) אֶל־תְּכַרִּיתוּ אֶת־שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם:

כ"ז - אֶל־תְּכַרִּיתוּ • אַל תִּגְרְמוּ לָהֶם שִׁמּוֹת.

(יט) וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחִיּוֹ וְלֹא יָמָתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת־קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים אֲהֲרֹן וּבָנָיו יִבְאוּ וְשִׁמּוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְאֶל־מִשְׁאוֹ:

(כ) וְלֹא־יָבֹאוּ לְרֹאוֹת כְּבֹלַע אֶת־הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ:

כ"ז - וְלֹא־יָבֹאוּ לְרֹאוֹת כְּבֹלַע אֶת־הַקֹּדֶשׁ • לְתוֹךְ נִרְתַּק שָׁלוֹ, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לְמַעַלָּה בְּפֶרֶשָׁה זוֹ, וּפִרְשׁוּ

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (2קוסי שיחות כרך ח עמ' 9)

כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לְמַעַלָּה בְּפֶרֶשָׁה זוֹ (רש"י ד, כ) וְנִמְוָקוּ עִמּוֹ: בְּפֶרֶשֶׁת תִּשְׁאֵה מִפְּרֹשֶׁ רִש"י שֶׁבְּגָדֵי הַשָּׂרָד, הֵינּוּ "בְּגָדֵי הַתְּכֵלֶת וְהָאֲרָגָמָן וְתוֹלַעַת שֵׁנִי הָאֲמוּרִים בְּפֶרֶשֶׁת מִסְעוֹת", הֵיוּ עֲשׂוּיִים "נִקְבִּים

קנ"ט פסוקים, חלקיה"ו סימן. חסלת פרשת במדבר

ההפטרה לקריאה בציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפג

בעל הטורים

(יט) וְחִיּוֹ. ב'. וְחִיּוֹ וְלֹא יָמָתוּ, "וְחִיּוֹ בַּעֲנִין הַגְּאוּלָּה. מִלְּמוֹד שֶׁמֶלֶאךָ הַמֶּנֶת בְּנִיחָם וְשָׁבוּ" - "וְחִיּוֹ וְלֹא אֶת בְּנִיחָם וְשָׁבוּ" בְּתַרְי עֶשֶׂר (וכר' י ט) בְּטֵל לְעֵתִיד לְבֹא. וְזֶהוּ "וְחִיּוֹ אֶת יָמָתוּ". תורה כ

כִּי נִדְבְּרוּ עֲבָדֶיךָ יִשִׁיחַ בַּחֲקִיד׃ בִּגְסֵי־עֲדֻתֶיךָ שֶׁשְׁעֵי
אֲנִשִּׁי עֲצָתִי׃ דִּבְכָּה לַעֲפֹר נִפְשִׁי חֲזִינִי בְּדַבְּרֶךָ׃
וְדַרְכֵי סִפְרֹתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי חֲקִיד׃ בִּדְרֹד־פִּקּוּדֶיךָ
הַבִּינִנִי וְאִשִּׁיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ הִלֵּכָה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה
לְחִינִי בְּדַבְּרֶךָ׃ וְדִרְדֹּר־שֹׁקֶר הִסֵּר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִי׃
וְדִרְדֹּר־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי׃ וְדַבְּקָתִי
בְּעֲדֻתֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי־תִבְיָשִׁנִּי׃ וְדִרְדֹּר־מִצְוֹתֶיךָ אֲרוּץ כִּי
תִרְחִיב לִפְנֵי׃ הִלֵּכָה הוֹרֵנִי יְהוָה דִּרְדֹּר חֲקִיד וְאַצְרֵנָה
עֶקֶב׃ וְהַבִּינִי וְאַצְרֵה תוֹרַתְךָ וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לִבִּי׃
וְהַדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי־כֹחַ חֲפָצָתִי׃ וְהַטְלִיכֵנִי
אֶל־עֲדֻתֶיךָ וְאַל אֶל־בִּצְעֵי׃ וְהַעֲבֵר עֵינִי מִרְאוֹת שָׁוֹא
בְּדַרְכֶּךָ חֲנִנִי׃ וְהַקֵּם לַעֲבָדְךָ אִמְרָתְךָ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ׃
וְהַעֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְדִּלִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים׃
וְהַנֵּה תִּאֲבָתִי לַפִּקּוּדֶיךָ בְּצַדִּיקֶיךָ חֲנִנִי׃ וְיִבְאֵנִי
חֲסִידֶיךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתֶּךָ כְּאִמְרָתְךָ׃ וְאַעֲנֶה חֲרָפִי
דָּבָר כִּי־בִטְחָתִי בְּדַבְּרֶךָ׃ וְאַל־תִּצָּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת
עַד־מָאֵד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ יִחְלָתִי׃ וְאַשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ
חֲמִיד לְעוֹלָם וְעַד׃ וְאַתְּחַלֵּכָה בִּרְחֻבָּה כִּי פִקּוּדֶיךָ
דִּרְשָׁתִּי׃ וְאִדְבַּרְהָ בְּעֲדֻתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ׃
וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי׃ וְאַשְׁאֵא־כִפִּי
אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאִשִּׁיחָה בַּחֲקִיד׃ וְזָכַרְתִּי
דָּבָר לַעֲבָדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתִנִּי׃ וְזֹאת נִחְמָתִי בְּעֵינִי
כִּי אִמְרָתְךָ חִיתִּנִּי׃ וְזֵדִים הִלְצִנִּי עַד־מָאֵד מִתּוֹרַתְךָ
לֹא נָטִיתִי׃ וְזָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מְעוֹלָם׃ יְהוָה
וְאַתְּנַחֵם׃ וְזַלְעָפָה אֲחוֹתִנִּי מִרְשָׁעִים עֹזִיב תוֹרַתְךָ׃
וְזִמְרוֹת חַיִּילִי חֲקִיד בְּבֵית מוֹגְרִי׃ וְזָכַרְתִּי בְּלִילָה
שִׁמְךָ יְהוָה וְאַשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ׃ וְזֹאת הִתְהַלֵּלִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ נִצְרָתִי׃ חֲלָקִי יְהוָה אִמְרָתִי לְשִׁמּוֹר
דְּבָרֶיךָ׃ וְחִלָּתִי פִנִּיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאִמְרָתְךָ׃
וְחִשְׁבֹּתִי דַרְכֵיךָ וְאִשְׁכִּיחָה רְגִלִּי אֶל־עֲדֻתֶיךָ׃ וְחִשְׁתִּי
וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתֶיךָ׃ וְכָלִי רִשְׁעִים
עוֹדֵנִי תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי׃ וְחִצּוֹת־לִילָה אֶקוּם
לְהוֹדוֹת לְךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדִּיק׃ וְחֵבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר
יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרֵי פִקּוּדֶיךָ׃ וְחִסְדְּךָ יְהוָה מְלֵאכָה הָאָרֶץ
חֲקִיד לְמַדְנִי׃ וְטוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
בְּדַבְּרֶךָ׃ וְטוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ
הָאֱמֻנָתִי׃ וְטָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעֵתָה אִמְרָתְךָ
שִׁמְרָתִי׃ וְטוֹב־אֶתָּה וּמְטִיב לְמַדְנִי חֲקִיד׃ וְטַפְלִי

עַל שֹׁקֶר וְזֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב׃ אֲצַד פִּקּוּדֶיךָ׃ עֲנֵה טַפְשׁ
בְּכָלֵב לִבִּי אֲנִי תוֹרַתְךָ שֶׁשְׁעֵתִי׃ עֲטוֹב־לִי
כִּי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֲלַמֵּד חֲקִיד׃ עֲטוֹב־לִי תוֹרַת־פִּקּוּדֶיךָ
מֵאֲלֵפִי וְהֵב וְכֶסֶף׃ פִּי יִדְרֹךְ עֲשׂוֹנִי וְיִכְוֹנְנִנִי חֲבִינִי
וְאֲלַמְדָּה מִצְוֹתֶיךָ׃ עֲדִירֵיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ כִּי לְדַבְּרֶךָ
יִחְלָתִי׃ עֲדִירֵיךָ יְהוָה כִּי־צִדִּיק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
עֲנִיתִנִּי׃ עֲדִירֵיךָ חֲסִידֶיךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ לַעֲבָדְךָ׃
עֲדִירֵיךָ רַחֲמֶיךָ וְאִתָּה כִּי־תוֹרַתְךָ שֶׁשְׁעֵתִי׃ עֲדִירֵיךָ יִבְשׁוּ
וְזֵדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתֵנִי אֲנִי אִשִּׁיחַ בַּפִּקּוּדֶיךָ׃ עֲטוֹב־יִשׁוּבוּ
לִי יִרְאוּךָ וְדַעַתִּי עֲדֻתֶיךָ׃ פִּי יְהִי־לִפְנֵי חֲמִיד בַּחֲקִיד
לְמַעַן לֹא אֲבוֹשׁ׃ בִּיחְלָתִי כִּי־כֹחַ חֲפָצָתִי לְתִשְׁוַעְתֶּךָ נִפְשִׁי
לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי׃ כֹּחַ כִּלִּי עֵינִי לְאִמְרָתְךָ לְאִמּוֹר מִתִּי
תִּנְחַמְנִי׃ כֹּחַ כִּי־הִיִּיתִי בְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיד לֹא
שָׁכַחְתִּי׃ כֹּחַ כִּי־מִי־עַבְדְּךָ מִתִּי תַעֲשֶׂה בְּרַדְפִּי
מִשְׁפָּט׃ כֹּחַ כִּי־יִלֵּךְ וְזֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְּתוֹרַתְךָ׃
כֹּחַ כִּי־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֹׁקֶר רִדְפוּנִי עוֹרֵנִי׃ כֹּחַ כִּי־מַעַט
כִּלְיוֹנִי בְּאֶרֶץ וְאֲנִי לֹא־עוֹבְדִי פִקּוּדֶיךָ׃ כֹּחַ כִּי־חֲסִידֶיךָ חֲנִנִי
וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיד׃ לֵב לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרֶךָ נֶצֶב
בְּשִׁמְיָם׃ זֶדֶד יוֹדֵר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד׃
זֶדֶד לְמִשְׁפָּטֶיךָ עֲמִידוֹ הַיּוֹם כִּי הִכַּל עַבְדְּךָ׃ זֶדֶד לִילִי
תוֹרַתְךָ שֶׁשְׁעֵתִי אֲזוֹ אֶבְדֵּתִי בְּעֵינִי׃ זֶדֶד לְעוֹלָם לֹא־
אֲשַׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי כֹחַ חִיתִּנִּי׃ זֶדֶד לִי־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי׃ זֶדֶד לִי קוֹו רִשְׁעִים לְאִבְדֵּנִי עֲדֻתֶיךָ
אֶתְבוֹנֵן׃ זֶדֶד לְכָל־תַּכְלָה רְאִיתִי קֶץ רַחֲבָה מִצְוֹתֶיךָ
מָאֵד׃ זֶדֶד מִה־אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ כִּי־לְחִיּוֹם הִיא
שִׁיחָתִי׃ זֶדֶד מֵאִיבִי תִחַפְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי׃
זֶדֶד מִכָּל־מְלָכִי הַשְׁכַּלְתִּי כִּי עֲדֻתֶיךָ שִׁיחָה לִּי׃
זֶדֶד מִזִּקְנִים אֶתְבוֹנֵן כִּי פִקּוּדֶיךָ נִצְרָתִי׃ זֶדֶד מִכָּל־אֶרֶץ
רַע כִּי־פִלְאֵתִי רָגִלִּי לְמַעַן אֲשַׁמּוֹר דְּבָרֶךָ׃ זֶדֶד מִמִּשְׁפָּטֶיךָ
לֹא־סִרְתִּי כִּי־אֶתָּה הוֹרֵתִנִּי׃ זֶדֶד מִה־נִּמְלָצוֹ לִחְבִּי
אִמְרָתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי׃ זֶדֶד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבוֹנֵן עַל־פֶּן
שִׁנְאָתִי׃ זֶדֶד כִּי־אֶרֶץ שֹׁקֶר׃ זֶדֶד כִּי־נִרְדְּגִלִי דְּבָרֶךָ וְאִזּוֹר
לְנִתִּיבָתִי׃ זֶדֶד נִשְׁכַּעְתִּי וְאַקְיָמָה לְשִׁמּוֹר מִשְׁפָּטִי צִדִּיק׃
זֶדֶד נִעֲנִיתִי עַד־מָאֵד יְהוָה חֲנִנִי בְּדַבְּרֶךָ׃ זֶדֶד נִדְּבוֹת כִּי
רַצְהֵנָּה יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי׃ זֶדֶד נִפְשִׁי בְּכָפִי תָמִיד
וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי׃ זֶדֶד נִתְּנִי רִשְׁעִים פֶּחַ לִי
וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תַעֲתִי׃ זֶדֶד נִחְלָתִי עֲדֻתֶיךָ לְעוֹלָם
כִּי־שִׁשְׁשׁוֹן לִפְנֵי הַמּוֹה׃ זֶדֶד נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֲקִיד

לְעוֹלָם עֲקֹב: ^ס קִי סַעֲפִים שְׁנֵאתִי וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: ^{קד}
 סִתְרִי וּמִנֵּי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: ^{קכו} סוֹרוּ מִמֶּנִּי
 מְרַעִים וְאַצְרֵה מְצוֹת אֱלֹהֵי: ^{קכז} סִמְכֵנִי כְּאִמְרַתְךָ
 וְאַחִיה וְאַל־תִּבְשִׁינִי מִשִּׁכְרִי: ^{קח} סַעֲדֵנִי וְאוֹשַׁעַה
 וְאַשְׁעָה בַחֲקִיד תְּמִיד: ^{קט} סִלֵּית בְּלִשׁוֹנִים מַחֲקִיד
 בִּישְׁקָר תִּרְמִיתָם: ^{קע} סִגִּים הַשִּׁבְתָּ בְּלִישְׁעֵי־אֶרֶץ
 לָכֵן אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: ^{קכ} סָמַר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ^ע סָא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בְּלִתְנוּחֵי לַעֲשָׂקִי: ^{קכב} עָרַב עִבְדְּךָ לְטוֹב אֶל־עֲשָׂקֵנִי
 וְדִים: ^{קכג} עֵינֵי כָּלֹו לִישׁוּעָתְךָ וּלְאַמְרַת צִדְקָךָ:
 קַבֵּד עֲשֵׂה עִם־עִבְדְּךָ כְּחֶסֶדְךָ וְחַסְדְּךָ לְמַדְנִי: ^{קכד} עִבְדְּךָ
 אֲנִי הִבֵּנִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ: ^{קכו} עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה
 הִפְרוּ תוֹרַתְךָ: ^{קכז} עֲלִיבֵן אֶתְּבִיתִי מִצִּוְתֶיךָ מִזֶּהָב וּמִפֶּזֶז:
 קַבֵּד עֲלִיבֵן | פֶּלֶאֱפִקוּדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל בְּלִאֲרֹחַ שְׁקָר
 שְׁנֵאתִי: ^פ קַבֵּד פְּלָאוֹת עֲדוּתֶיךָ עֲלִיבֵן נִצַּרְתָּם נִפְשֵׁי:
 קֵל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֵאִיר מִבֵּין פִּתְיִים: ^{קלא} פִּירְפַּעְרֵתִי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יֶאֱהָבִי: ^{קלב} פִּנְה־אֵלִי וְחַנּוּנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֶהְבִי שְׁמֶךָ: ^{קלג} פֶּעַמִּי הֵכֵן בְּאִמְרַתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָּל־אֹנוֹן: ^{קלד} פִּדְנִי מִעֲשָׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְדָה פִּקּוּדֶיךָ: ^{קלה} פִּנִּיד הָאָר בְּעִבְדְּךָ וְלִמְדֵנִי
 אֶת־חֻקֶּיךָ: ^{קלו} פִּלְגֵי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל־אֲשֶׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: ^{קלז} צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קִלֵּה צִוִּית צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאִמוּנָה מֵאֵד: ^{קלח} צִמְתַּתִּנִּי
 קִנְאֵתִי בִישְׁכַּחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי: ^{קכ} צְרוּפָה אִמְרַתְךָ מֵאֵד
 וְעִבְדְּךָ אֶהְבָּה: ^{קכא} צָעִיר אֲנִי וְנִבְזָה פִּקְדֶיךָ לֹא
 שְׁכַחְתִּי: ^{קכב} צִדְקַתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת:
 קַבֵּד צִרְוּמָצוֹק מִצְאוֹנִי מִצְוֹתֶיךָ שְׁעֲשָׂעִי: ^{קכד} צִדֵּק
 עֲדוּתֶיךָ לְעוֹלָם הִבֵּנִי וְאַחִיה: ^{קכה} קִי קִרְאֵתִי

בְּכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצְרֵה: ^{קכו} קִרְאֵתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְדָה עֲדֹתֶיךָ: ^{קכז} קִדְמָתִי בְּנֶשֶׁף וְאוֹשַׁעַה
 לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: ^{קכח} קִדְמוּ עֵינֵי אֲשֶׁמְרוֹת לְשִׁיחַ
 בְּאִמְרַתְךָ: ^{קכט} קוֹלִי שְׁמָעָה כְּחֶסֶדְךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ
 חִינֵי: ^ק קָרְבוּ רִדְפִי זִמְהָ מִתּוֹרַתְךָ רַחֲקוּ: ^{קא} קָרֹב
 אֶתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת: ^{קב} קִדְם קִדְמָתִי
 מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יִסְדָּתָם: ^{קג} קַבֵּד רֹאֵה־עֲנֵנִי וְחַלְצֵנִי
 בִּיתּוֹרַתְךָ לֹא שְׁכַחְתִּי: ^{קד} קִבֵּה רִיבִי וּגְאֹלִנִי
 לְאַמְרַתְךָ חִינֵי: ^{קה} קַח רַחֲוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁעָה בִּישְׁקֶיךָ
 לֹא דִרְשׁוּ: ^{קו} קַח רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינֵי:
 קַח רַבִּים רִדְפִי וְצָרִי מִעֲדוּתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: ^{קז} קַח רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּמְטָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ: ^{קח} קַח רֹאֵה
 בִּישְׁקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כְּחֶסֶדְךָ חִינֵי: ^{קט} רֹאשִׁי־בְּרֶכֶךָ
 אֱמֶת וְלְעוֹלָם כְּמִשְׁפָּט צִדְקָךָ: ^ק שִׁשְׁ שְׁרִים רִדְפוּנִי
 חֲנָם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: ^{קא} שִׁשְׁ אֲנִכִּי עַל־אִמְרַתְךָ
 כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב: ^{קב} שְׁקָר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָה תוֹרַתְךָ
 אֶהְבֵּתִי: ^{קכ} שְׁבַע בְּיוֹם הַלֵּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קַבֵּה שְׁלוֹם רַב לְאֶהְבִי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:
 קַבֵּה שִׁבְרֵתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קַבֵּה שְׁמִרָה נִפְשִׁי עֲדֹתֶיךָ וְאַהֲבָם מֵאֵד: ^{קכ} שְׁמִרְתִּי
 פִּקּוּדֶיךָ וְעֲדֹתֶיךָ כִּי כָּל־דְּרָכֶיךָ נִגְדָּד: ^{קכג} תִּתְקַרֵּב
 רַעֲתִי לִפְנֶיךָ יְהוָה כְּדַבְּרֶךָ הִבֵּנִי: ^{קכד} תִּבְּאוּ תַחֲנוּנֵי
 לִפְנֶיךָ כְּאִמְרַתְךָ הִצִּילֵנִי: ^{קכה} תִּפְעֲנָה שְׁפָתֵי תַהֲלָה כִּי
 תִּלְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: ^{קכז} תַּעֲזֵן לְשׁוֹנִי אִמְרַתְךָ כִּי כָּל־
 מִצְוֹתֶיךָ צִדֵּק: ^{קכח} תַּהֲיִי־יֶדְךָ לְעֹזְנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בַּחֲרֵתִי:
 קַבֵּד תִּאֲבִיתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שְׁעֲשָׂעִי: ^{קכט} תַּחֲוִי
 נִפְשִׁי וְתַהֲלָלְךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזֹרֵנִי: ^ק תַּעֲלִיתִי כִשָּׁה אֶבֶר
 בִּקֵּשׁ עִבְדְּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שְׁכַחְתִּי:

אגרות קודש

ב"ה, כ"א אייר, תשי"ד
 ברוקלין.

מחות' הרה"ג והרה"ח אי"א נ"י ענף עץ אבות
 מוה"ר אברהם יהודא שי'

שלום וברכה!

... בשאלתו מי מאנ"ש הנמצאים בסביבתו מוכשרים ומסוגלים להעבודה בסידור הביכלעך,
 הנה צריך לברר את זה על אתר כי ההיכירות שלי אתם הוא ע"י מכתבים ובמילא אינני מכירם בהנוגע

לענין הנ"ל ובודאי למותר להעיר לדכוותי שכיון שכמה הרפתקאות עברו על כתבי יד אלו בודאי שיש לשמור עליהם אפילו בעבודה הנ"ל שלא ישמשו בהם ידי זרים, ולא עבד קוב"ה נסא במגנא, היינו סטרא דלעו"ז ששם הענין דחנם בלא מצות ואפילו לא זר כפירוש המבואר בהמשך והחרים תרל"א היינו זר בענין זה עיי"ש סד"ה והחרים.

ובפרט אתענין כיון שמוצאים עתה לאור דרושי הרה"צ כו' ר' הלל מפאריטש על ס' שמות שנמצא כאן ביכל מסודר כתבנית פלח הרמון על ס' בראשית, הנה אם יש בין מאמרים הנ"ל שבביכלעך שכותב אודותם גם מאמרים הנ"ל על ס' שמות אפשר שיש בהם מילואים וכו' אף שבכלל הביכעל שתחת ידי כאן מסודר הוא לדפוס ולא עוד אלא שעבר עליו גם בקורת הצנזורה מלפנים כנראה מהתיקונים השונים שבו...

כבקשתו אזכירו ואת כל אלו שכותב אודותם בהיותי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע והשי"ת יזכה את כאו"א מאתנו להודיע טובות בגשמיות וברוחניות.

בכבוד ובברכה מחות'.

ב"ה, כ"א אייר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט"ז אייר.

(א) בהנוגע לעסקנותו בעניי הרישום הפצת וכו', הנה מובן שצ"ל זה בהסכמת הנהלת הישיבה ובודאי יש למצוא אופן לסדר את הנ"ל שלא יבלבלו ויפריעו מלימודו בתורת הנגלה ומלימודו בתורת החסידות, ואף אם לפעמים רחוקים לא יתאימו הזמנים הרי בטח ימלא בשעות הפנויות מה שחיסר באקראי בלימודו בנגלה ובחסידות.

(ב) מ"ש אודות נסיעה לארצות"ב ללמוד כאן, הרי עוד רבות יש לעשות ולהשתלם בישיבתו באה"ק ת"ו, וילמוד במסירה ונתינה ושקידה המתאימה ומבלי לבלבל את עצמו במחשבת נסיעה וכו' וכו' לעת עתה.

(ג) במ"ש אודות אי התמדתו בלימודו בתורת הנגלה כו' הרי ידוע עד כמה הקפידו רבותינו נשיאנו הק' על השקידה בלימוד הנגלה וכבר ארז"ל יגעת ולא מצאת אל תאמין ובמילא בידו הדבר שאם רק ירצה באמת ילמוד בשקידה וגם יצליח, מובן אשר לאחר ההפסק בזה כל התחלות קשות אבל מזמן לזמן יהי לו זה בנקל יותר ובלבד שישתדל בזה אליבא דנפשי, וה"ה גם בנוגע ללימוד החסידות שבטח גם לימוד זה יכול להשתפר יותר, ובהסכם הר"מ והמשפיע שלו הנה יש לחלק זמני חזרתו על הלימודים באופן שלא יוצרך ללמוד משך שעות בענין אחד כי אם בסרוגין אשר עכ"פ בזמן הראשון יגרה זה את החשק ללמוד וכבר ידוע מרז"ל לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ.

בודאי שומר שלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בחומש תהלים ותניא הידועים, ולקח ג"כ מסכת בחלוקת הש"ס ומזמן לזמן נותן לצדקה איזה פרוטות והשי"ת יצליחו.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"א אייר מפרק קד עד סוף פרק קה	יום רביעי - כ"ד אייר מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שני - כ"ב אייר מפרק קו עד סוף פרק קז	יום חמישי - כ"ה אייר פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
יום שלישי - כ"ג אייר מפרק קח עד סוף פרק קיב	יום שישי - כ"ו אייר פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
שבת קודש - כ"ז אייר פרק כ מפרק קכ עד סוף פרק קלד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"א אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ע, כי על מוצא... עד עמ' ע, ומאודו כנ"ל:

ליקוטי אמרים

כי על מוצא פי

ה' יחיה האדם ומ'מ לא יצא ידי חובתו בהרהור ועיון לברו עד שיוציא בשפתיו כדי להמשיך אור א"ס ב"ה למטה עד נפש החיונית השוכנת בדם האדם המתהווה מדומם צומח חי כדי להעלות כולן לה' עם כל העולם כולו ולכללן ביחודו ואורו ית' אשר יאיר לארץ ולדירים בבחי' גילוי ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וכו' שזהו תכלית השתלשלות כל העולמות להיות כבוד ה' מלא כל הארץ הלזו דוקא בבחי' גילוי לאהפכא חשוכא לנהורא ומיריא למיתקא כנ"ל באריכות. וזהו תכלית כוונת האדם בעבודתו להמשיך אור אין סוף ברוך הוא למטה רק שצריך תחלה העלאת מ"ן למסור לו נפשו ומאודו כנ"ל:

1 **"כי על מוצא פי ה' יחיה האדם"**. - הרי שענין הפה הוא
2 להיות ה"מוצא" של ה"רוח". הרי שהעיקר הוא ההבנה בתורה,
3 שעל ידה באה הדביקות של "רוח ברוח"; מדוע, איפוא, נדרש
4 לאהבה זו, לבטא דברי התורה בדיבור? יסביר רבנו הזקן להלן,
5 אכן, לגבי ה"אדם", לגבי
6 הנפש האלקית, עיקר
7 היחוד והדביקות העליונה
8 ביותר, באים על ידי
9 ההבנה בתורה. אך,
10 הכוונה העליונה היא הרי
11 שאור איך-סוף ברוך-הוא
12 יימשך גם בנפש החיונית
13 ובעולם - דבר זה בא
14 דוקא על ידי שהאדם
15 מוציא בפיו את דברי
16 התורה. שכן, הדיבור
17 שהוא ענין גשמי, שייך רק
18 על ידי הנפש החיונית,
19 וממילא נמשך על ידי
20 הדיבור קדושה ואור אין
21 סוף בנפש החיונית; והיות
22 שהכוון לדיבור בא ממה שהאדם אבל ושתה דברים גשמיים,
23 מהם נוצרו דם וחיות גשמיים, ונתנו לו כוח לדבר את הדיבורים
24 - נמשכים על-ידיה קדושה ואור איך-סוף בכל עניני העולם,
25 ומתבצעת הכוונה העליונה שאור איך-סוף יימשך למטה בעולם,
26 שיהיה "מלא כל הארץ כבודו". לכן, נדרש לבטא דברי התורה
27 בדיבור (ומזה גופא מובן, שאותו טעם אמור גם לגבי מצוות
28 מעשיות, היות שעל ידן בעיקר נמשך אור איך-סוף בנפש החיונית
29 ובעולם. אלא, כאן מדובר איך מתבטא הדבר ב"תורה", שלנפש
30 האלקית באים היחוד הנעלה ביותר ודביקות רוח ברוח, על ידי
31 ההבנה בתורה - ובכל זאת צריכים גם לדיבור בתורה, כדי
32 להמשיך אור איך-סוף גם בנפש החיונית ובעולם). **ומכל-מקום,**
33 **לא יצא ידי חובתו בהרהור ועיון לבדו** - כשאדם לומד תורה
34 במחשבה והרהור בלבד, אין הוא יוצא ידי חובתו, למרות שעל-
35 ידיה נעשה היחוד הגדול של נפשו האלקית באופן של דביקות
36 "רוח ברוח", **עד שיוציא** - את דברי התורה, **בשפתיו, כדי**
37 **להמשיך אור איך-סוף ברוך-הוא למטה עד נפש החיונית**
38 **השוכנת בדם האדם, המתהווה מדומם-צומח-חי**, - שהאדם
39 אוכל ושותה, מזה נוצר אצלו הדם בו שוכנת הנפש החיונית -
40 ובכל אלה נמשך אור איך-סוף, על ידי שהוא מוציא דברי תורה
41 בדיבור, **כדי להעלות כולן** - את נפש החיונית והדומם, צומח,
42 חי, של העולם, לה' עם כל העולם כולו, ולכללן ביחודו
43 ואורו ותהפך, אשר יאיר לארץ ולדירים בבחינת גילוי,
44 ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר וכו'¹⁰, שזהו תכלית

השתלשלות כל העולמות, להיות כבוד ה' מלא כל הארץ
הלזו דוקא בבחינת גילוי, לאהפכא חשוכא לנהורא - להפוך
את חושך (הקליפות) לאור (הקדושה). ומיריא למיתקא, -
ומיריות (העולם, שמקבל את חיותו מ"קליפת נוגה" - להפוך)
למתוק (לטוב ולקדושה),
בנוכח לעיל - בפרק ל"ה,
באריכות - שבכך
מתבטאת כל תכלית סדר
ההשתלשלות כולו. וזהו
תכלית כוונת האדם
בעבודתו, להמשיך אור
אין-סוף ברוך-הוא
למטה, - ולכן, למרות
שבעבודתו הרוחנית
ובהבנתו העמוקה בתורה
- באפשרותו למלא את
ה"מבוקש" של אהבתו,
להיות דבוק בהקב"ה
בדביקות "רוח ברוח" -
אבל צריכה להיות הכוונה
בעבודתו: לא מה שטוב רק
לו ולנפשו האלקית, אלא למלא מה שהקב"ה רוצה, שיימשך
אור איך-סוף למטה בעולם, דבר שנוצר על ידי הדיבור בתורה
(ועל ידי מעשה המצוות). אלא שבכל זאת, לפני שהאדם מגיע
להדברים האלה על לבבך ול"דברת בם" - שהם תורה, אמור
הכתוב "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל
מאדך", כי לפני המשכת אור איך-סוף ברוך-הוא למטה על ידי
תורה נדרשת בתחילה "העלאת מ"ן", התעוררות מלמטה של
אהבת האדם, שעל-ידיה נמשכת לאחר מכן המשכה על ידי
תורה ומצוות. רק שצריך תחלה העלאת "מ"ן נוקבין", -
שבלשון הקבלה, הכוונה היא להתעוררות תשוקה ועליה
מהמקבל. "נוקבא" היא בחינת ה"מקבל", למסור לו נפשו
ומאודו בנוכח לעיל: - שכדי שתהיה ההמשכה על ידי תורה
ומצוות כמו שצריך להיות, צריכה להיות בתחילה "העלאת מ"ן"
של אהבת האדם באופן של מסירת "נפשו ומאודו" להקב"ה -
למסור, כאמור, את הכל לה'. בכך סיים רבנו הזקן להסביר ענין
"אהבה כמים הפנים לפנים", אודותו החל לדון בפרק מ"ו
והמשיך בכך עד לסוף פרק זה.
ביאור מכ"ק אדמו"ר שליט"א בתניא סוף פרק מ"ט אך איך היא
כו' והפה הוא... יחיה האדם ומ'מ לא יצא כו' שזהו תכלית כו'.
(1) תוכן כוונתו בהנ"ל (2) לכאורה "והפה... האדם" מיותר, (3)
"כי על... האדם" - מדלא מוסיף ביאור בזה דכוונתו כאן
כפשטות הכתוב וא"כ מאי השייכות להענין המדובר כאן? (4)
מוצא הרוח וגילוי - הפי', ומאי מוסיף על "בבחי' גילוי" הסמוך

דברכות ק"ש. ומתוך דשייך, כי ע"י דוברת בו' יעלה) כולן בו' 30
 ולכללן ביחודו ואורו (אותם הענינים שפועל בעצמו ע"י העיון). 31
 (ועדיין אינו מובן – השייכות דמוכרחת העבודה להעלות 32
 הדצ"ח והעולם – לתוכן ברכות ק"ש והתחלת ק"ש (עד הכתוב 33
 ד"הויו הדברים) כ"א זהו ציווי עבודה וענין בפ"ע (ואפילו 34
 יחוד הדבור שלו בדבור, אינו עיקר המסקנא דכשילתה, 35
 ותנועה הפכית וכנ"ל, אף שהיא מענינה ובאדם עצמו). (לזה 36
 מבאר) שזהו תכלית השתל' בו' וזהו תכלית כוונת בו' 37
 (שהשתל' בו' להיות כבו' בו' ושהאדם יעבדו ית' – זהו תוכן 38
 ומסקנת בר' ק"ש וכו'). (ועדיין אינו מובן השייכות לואהבת. 39
 ומתוך) רק (וא"א בלאה"כ) שצריך תחלה בו' למסור לו נפשו 40
 ומאדו (תוכן שמע גו' ואהבת גו'). ע"פ הנ"ל מבוארים כמה 41
 ענינים בתניא: בפ"ה מתחיל בהלכה ופס"ד (ולא סתם ידיעת 42
 התורה כסיומו – כשמדבר בנוגע ליחוד סתם ולא "מכל צד 43
 ופינה"). בפמ"ה ופמ"ו מדייק – דבר ה' זו הלכה (ולא שקו"ט 44
 לבד), ועוד. לכאורה צע"ג בתניא (כאן ובפמ"ה, מ"ו) שמפרש 45
 נשיקין דהיינו דבור (בד"ת) – והרי כל העילוי דנשיקין – שאינו 46
 יכול לבוא בהגבלה דדבור, ומובן עפמשנ"ת בלקו"ת שה"ש (א, 47
 ד). דמש"נ על התורה ישקני גו' – דכמו אה"ר דהאב בו' כ"א 48
 בבחי' צמצום גדול בו' כך בו'. ועפמשנ"ת שם (וברמו ובביאור 49
 יותר בד"ה שה"ש (בס' הנחות הר"פ ז"ל ע' קמ"ב) יתוס' ביאור 50
 אין דעם אויפטו (בחיודש) של דוברת בו', ואין שא"י רק 51
 "סיפור" ע"ד הנעשה בחב"ד, וההכרח דהקדמת בכל מאדך 52
 ועוד ואין שאעפ"כ עיקרו בחב"ד – כי אז נעשה החידוש 53
 וההמשכה שהקב"ה יהי' יושב. והצע"ג – שבכ"מ הבי' דנשיקין 54
 דהיינו מהאד"ר של הנושק ומדי השייכות לחב"ד מוחין. אלא 55
 שהענין שהאהבה פנימית מאכט איבער (או מאכט אויף) חב"ד, 56
 וכדלמע' ששמו הגדול נמשך בו'. ועיין בס' דרושי חנוכה 57
 (רע"ג, א): "נשיקה... הוא יציאת... מפני' הלב והשכל" עכלה"ק. 58

1 לז' (5) ההכרח לכהנ"ל בנדו"ד בספמ"ט? (6) ובפרט שזהו תכלית
 2 ההשתל' – מקומו בפל"ו וכדמסיים "וכנ"ל באריכות" וכאן גם
 3 בקיצור, לכאורה, אינו ענין. י"ל בדא"פ: עפ"י משנ"ת כאן
 4 התוצאות דואהבת גו' שבא בהמשך להענינים שבברכות ק"ש
 5 – שכאשר ישים המשכיל אלה הדברים בו' תתלהט נפשו בו'
 6 לדבקה בו' ית' וליכלל באורו בו' – עלי' מלמטלמ"ע – לכאורה,
 7 כלות הנפש באהבה בו', ומבאר: אך (דלא כקס"ד הנ"ל) איך
 8 היא בו' לזה אמר (מחדש חידוש גמור) והיו הדברים... לבבך
 9 (עיון בתורה. ועוד יותר) דוברת בו' (היפך מעלי' מלמטלמ"ע)
 10 – כי צ"ל אתדבקות רוח ברוח, ורוח דלמע' היינו חכ' דלמע'
 11 תורה, וע"י העיון (עיון לעיל פ"ה) מתייחדים חב"ד בחב"ד.
 12 (והנה לכאורה אפ"ל דכשידבר אה"כ בהא דמעין מגלה אה"כ
 13 היחוד דחב"ד בחב"ד, וזהו פועלת דוברת בו' ותו לא (היפך
 14 המבואר פמ"ה ופמ"ו וממש"נ ישקני מנשיקות פיהו, ומהמשל
 15 באדם דנושק פה לפה ולא – במוח ובפה מספר ע"ד היחוד
 16 דחב"ד)) ומבאר: והפה (דלמע' ודאדם התחתון) הוא מוצא (בלי
 17 תוס' ביאור), היינו כפשוטו – מוציא הרוח (החכ' שמעין) וגילוי
 18 (דהעיון ומסקנתו) בבחי' גילוי (עלמא דאתג' ולא רק מסקנא
 19 בשכל) והיינו בחי' הדבור (בחי' גילוי) בד"ת (ולא רק עיון כ"א
 20 מסקנא וגילוי דהעיון). כי על כל מוצא (כפשוטו, כנ"ל, כשיצא
 21 מן) פי ה' יחי' האדם (כפשוטו כנ"ל שזהו גילוי ומסקנת העיון.
 22 ובלימוד התורה עצמה – ה"ז דבר הלכה ולא העיון והשקו"ט).
 23 (אלא שעדיין אינו מובן, דבשלמא העיון בתורה מוכרח, כי
 24 אחרת אפ"ל אתדבקות ברוח דלמע' – אבל מהו ההכרח
 25 דכאשר ישים אל לבו ויתלהט וירצה לכלול באורו – יבוא
 26 ויוכרח גם לדוברת בו' – תנועה הפכית – מלמע"ט. ולזה
 27 מבאר דאמת כן (הוא) ומ"מ לא יצא יד"ח בו' כדי להמשיך בו'
 28 (אבל לכאורה עפ"ז – ה"ז ענין וחובה בפ"ע, ואין לזה שייכות
 29 לאתדבקות שלו רוח ברוח בו' דבזה עבודתו בק"ש וע"י ההכנה

יום שני כ"ב אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ע, פרק נ. והנה כל... עד עמ' 140, מברילים בו' ח"ו.

72 אהבה מסוג כזה, אינה יכולה לעורר באופן ישיר, לקיום התורה
 73 והמצוות, כי לימוד תורה וקיום מצוות אפשריים רק כאשר הנשמה
 74 לבושה בגוף. ולא כאשר המבוקש של אהבה זו הוא להיפך מהאמור –
 75 להיכלות ולהינתק מהגוף. ברם, תכליתה של כל אהבה, היא הרי
 76 העבודה בתורה ומצוות הבאה מהאהבה זו – ואופן העבודה בתורה
 77 ומצוות שמתוך אהבה זו של כלות הנפש, בא על ידי תנועה הפכית
 78 בנפש: בשעה שנפשו נמצאת בלחבה של אהבה, בתנועה של "רצוא",
 79 בתנועה של "ריצה" וכליון – חש הוא, עם זאת, שלא זו היא הכוונה
 80 העליונה, אלא, הכוונה העליונה היא להיפך, שהנשמה תתלבש בגוף
 81 ותמשיך אלקות למטה. מפאת הרגשה זו בא האדם לידי התבטלות
 82 ונוצרת בו תנועה של "שוב", שבמקום להיות בתנועה של "רצוא" וכלות
 83 הנפש, הוא נמצא בתנועה הפכית, תנועה של "שוב", של חזרה, להיות
 84 מלוכש בגוף, ולקיים תורה ומצוות – ובכך לבצע את הכוונה העליונה.

59 פ'ק נ. כדי להקל על הבנת פרק נ/, אותו אנו עומדים ללמוד, נדרשת
 60 הקדמה קצרה לפחות: עד כאן למדנו על בחינות ואופנים שונים באהבת
 61 ה', שכל אחד מהם, מביא את האדם ללמוד תורה ולקיים מצוות; אהבות
 62 אלו נותנות חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות.
 63 ברם, קיים צד שווה בכל בחינות ואופני האהבה האמורים, והוא
 64 שהאהבה, בכל האמור, מבוססת על תשוקה ורצון להיות דבוק בהקב"ה,
 65 או שאלקות תהיה בהתגלות בנפשו. לפיכך, מחייבת אהבה זו, באופן
 66 ישיר, את ענין לימוד התורה וקיום המצוות, כי על-ידי-זה מתדבק יהודי
 67 בהקב"ה, ואלקות מתגלית בנפשו. בפרק נ' ידובר אודות סוג של אהבה,
 68 המתבטא, לא בכוסף ותשוקה להיות דבוק באלקות, אלא בצמאון
 69 ובתשוקה לאלקות עד כלות הנפש, שנפשו כלה לאלקות; כלומר:
 70 ה"יעד" של אהבה זו, הוא: שהנפש תתנתק מהגוף ומכל הענינים
 71 הקושרים אותה לגוף, ולהיכלות בכלות הנפש.

בלשון הקודש זה נקרא "לוחשות", כמו "גחלים לוחשות",
 והרבי שליט"א מציין את ה"זוהר" בו נאמר "נהיר ונציץ לעיניך"
 – מאיר ומנצנץ לעינים). וכל סוגי הזהב, יש להם שייכות לאותו
 סוג של זהב (כפי שמובא בוודר שם); ואילו ב"כסף" לא קיימת
 מעלה זו⁴. – כך גם ביחס
 לאהבה זו, שהיא כוללת
 בתוכה צמאון וכלות
 הנפש, שאינם קיימים
 בשאר האהבות. והיא
 אהבה כ"רשפי אש", –
 אהבה בוערת – שלא כמו
 האהבות האמורות, שזן
 בעיקר אהבה כמים,
 שאהבת הנפש להקב"ה
 היא "נמשכת", דומה
 למים הנמשכים: "יכור אב
 נמשך אחריו כמים" –
 אלא, היא אהבה כרשפי
 אש⁵, מבחינת גבורות
 עליונות דבינה עלאה. – שורש אהבה זו הוא בחינת גבורה
 של ספירת ה"בינה" העליונה, דהיינו, – כיצד נוצרת אהבה זו?
 – שעל-ידי התבוננות בגדלת אינסוף ברוך-הוא, דכלא
 קמיה כלל ממש חשיב – שהכל לגבינו נחשב לכלום,
 תתלהט ותתלהב הנפש ליקר תפארת גדלתו, ולאסתכלא
 ביקרא דמלכא, – ולהסתכל ביוקר המלך – ואילו יעמוד
 באהבה כרשפי אש שללהבת עזה העולה למעלה, – לא
 אהבה הנמשכת למשהו, אלא אהבה העולה מתוך אש שללהבת
 של כלות הנפש, ולפיר מהפתיחה והעצים שנאחזות בהן, –
 משמעות הדבר ביחס לנשמה, היא: להינתק מהגוף שהוא
 כפתילה (כנ"ל פרק ל"ה) ועצים (כנ"ל פרק כ"ט) לגבי אור ואש
 הנשמה⁶. והיינו, על-ידי התגברות יסוד האש אלהי שננפש
 האלהית, – שלא כמו בשאר האהבות הבאות מיסוד המים
 שבנפש האלקית, ומזה בזה – הנפש, לידי צמאון, – כמו
 שהדבר בגשמיות, שעל ידי התגברות יסוד האש – נעשה אדם
 צמא, כך גם ברוחניות – שעל ידי התגברות יסוד האש של
 הנפש האלקית – נוצר צמאון בנשמה, וכמו שכתוב: "צמאה
 לך נפשי"⁷, ואחר-כך – מגיעה הנפש, לבחינת "חולת

האופנים ודרגת האהבה, אודותם למדנו עד עתה, מתוארים כבחינה של
 "כסף", מלשון "כוסף", ו"כסף" הוא בחינת חסד, שהיא צד הימין – חסד
 דרועא ימינא. ובהתאם לכלל בתורת הקבלה, שעשר הספירות
 מחולקות בשלושה קווים: קו הימין – קו החסד, קו השמאל – קו הגבורה,
 וקו האמצעי. וקו הימין מורכב
 מחכמה, חסד ונצח, ממילא
 יוצא שחסד היא ענף של
 "חכמה", שבה מתחיל קו
 הימין; מאידך, קו השמאל
 מורכב מבינה, גבורה והוה,
 כך שגבורה היא ענף של
 "בינה", שבה מתחיל קו
 השמאל. לפי זה יוצא, שכל
 דרגות האהבה אודותן למדנו,
 הן בחינת "חסד" ו"כסף" והן
 "ענפי" החכמה, ואילו אהבת
 כלות הנפש, אודותה נלמד
 בפרק זה, היא בחינת "גבורה",
 שהיא בחינת "זהב" ו"ענף"
 לספירת ה"בינה". והנה, כל פחינות ומדרגות אהבה הנזכרות
 לעיל – הן מסמקא דמינא, – מצד ימין, ובחינת "בהן –
 הנקרא, איש חסד", – שעבודתו – עבודת הכהן – היא באופן
 ובבחינת חסד, ונקראות – מדרגות האהבה האמורות, נקראות
 "כסף הקדשים"², מלשון "נכסף נכספת לבית אביך"³. –
 כך, שכל בחינות ואופני האהבה, הם ענף של כוסף ותשוקה, מה
 שיהודי רוצה להיות דבוק באלקות; וב"לבית אביך" מתכוונים
 גם לבחינת חכמה, "קדש" (קדשים), שנקראת גם "אבא". שכן,
 כאמור, האהבות הן "ענפים" מ"חכמה", ומביאות באופן ישיר
 לקיומן של תורה ומצוות הבאות מ"חכמה". אף יש עוד פחינת
 אהבה, העולה על כלל, – על כל בחינות האהבה האמורות,
 במעלת הזהב על הכסף, – מעלתה וחשיבותה של אהבה זו,
 אינה מתבטאת בכמות, בחזק, אלא באיכות. עליונותה של
 אהבה זו, מתוארת במעלת ה"זהב" לגבי ה"כסף": כמו שחשיבות
 הזהב לגבי כסף אינה בכמות בלבד, שזהב שוה יותר מכסף –
 שהרי, כמות גדולה יותר של כסף שוה כמו כמות קטנה של זהב
 – אלא, חשיבותו ומעלתו של זהב לגבי כסף מתבטאת בכך
 שבוזהב ישנו סוג מסויים המנצנץ בניצוץ השובה את הנפש

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי (מבאר ע"פ) וכוונתו להכתוב (מ"ב יב, ה) דשם מבואר דבני" מבאים זה לבית ה', ושייך – לכהנים. ועיין תו"א ס"פ תשא בפי' שקל הקודש". 3. בראשית לא, ל. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מה מכריחו להכנס לשלילת הכמות (בפירוש התניא) וכן בהמצאות? וצ"ע הכן הוא. בתו"א (לה, א). שהזהב... לוחשות אבל אין מוכרח שם שבוה מעלתו על הכסף (שאינו מוזכר שם כלל), ובבמד"ר (פי"ב, ד): כסף שהוא כו' זהב כו' יש בו מינין הרבה וגוויין הרבה, וכז' מתאים לזו"ב (קמח, א): דזהב כו' וכסף כו' זהב סליק יתיר (כנ"ל מעלת הזהב על הכסף) כו' דנהיר ונציץ לעיניך (כבתו"א) כו' ומתמן נפקי ואתמשכן כל מיני זהב (כבמד"ר)". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה ממש"כ ספ"ט דמאהבה זו דכרשפי אש כו' וגם כלתה נפשי כו' יעלה כו' למדרי' אה"ר בחי' המים כו', ומתורץ ע"פ מש"כ באוה"ת להצ"פ פ' אחרי (צח-צו) ומה שאמרו כו' דוקא לגבי כו'". 6. "היינו בגוף עצמו חילוק דהמעשה ודיבור או דמחשבה (עיין לקוטי תורה ריש פ' אחרי)" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7. תהלים סג, ב. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אאפ"ל דהראי' סתם שיש צמאון בנפש: (1) דמאי קמ"ל? (2) א"כ הול"ל על חולת אה' דסמך ל' "כמ"ש כי חולת אהבה אני", (3) הול"ל ראי' בכ"מ לפני זה בתניא שמדבר שם ע"ד צמאון הנפש. וי"ל דהוצרך כאן דוקא לראי' כיון שהמדובר בנה"א (ולא בכללות האדם או נה"ב) שגם בהיותה למטה היא חלק אלקי ממעל ממש, וגם לא הייתה

רצוא ושוב, כְּשֶׁלֶהֲבַת הַיּוֹצֵא מִן הַבּוֹק, - כלי שבו צורפים זהב, 27
בו להבת האש פורצת בחוזק רב, ושבה מיד - "רצוא ושוב", 28
כְּדֹאִיתָא - כמו שאנו מוצאים, בְּמִצְרָא [פֶּרֶק ב' דְּהִנְיָהּ¹⁵]. - 29
שהכוונה במה שכתוב לגבי חיות הקודש "והחיות רצוא ושוב
כמראה הבוק", היא כמו 31
האש האמורה, שהנה 32
היא פורצת בחוזק ומיד 33
שבה ונעלמת; כך גם 34
באהבה זו, שבתחילה היא 35
בתנועה של "רצוא", 36
בריצה ובכלות הנפש, אך 37
מיד לאחר מכן בא 38
ה"שוב" - כפי שכתוב 39
ב"ספר יצירה" "אם רץ 40
לכך שוב לאחד" שהכוונה 41
היא: כשלכך "רץ" בכלות 42
הנפש - שוב וחזור 43
ל"אחד", הימנע מכך ושוב 44

למצבך, כדי להמשיך התגלות אחדות ה' בעולם; כלומר: הוא 45
חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין של כלות הנפש, 46
אלא שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות, שעל-ידיה 47
ממשיכים אלקות באופן שתהיה ההתגלות של "אחד", אחדות 48
ה', בעולם. וְאִי אֶפְשָׁר לְבָאָר עֲנִין זֶה הַיִּטֵּב מִמֶּכְתָּב, רַק כָּל 49
אִישׁ נִלְכָּב - שיש בו בשלימות ענין של "לב", וְנִכְוֶן, - 50
ומשתמש בכוח הבינה, הַמְשַׁכֵּיל עַל דְּבָר - משתמש בכוח 51
החכמה, וּמַעְמִיק לְקֶשֶׁר דַּעְתּוֹ וְתִבְנוֹתוֹ בָּה' - ומשתמש 52

אֶהְבָּה⁹, - שהנפש חולה מאהבה - כמו שצמאון בלתי רווי - 1
מביא למצב של חולי, וְאֶחָד־כֶּךָ בָּהָא - הנשמה, לִידֵי כְלוּת 2
הַנֶּפֶשׁ מִמַּשׁ, - שלולא התנועה של "שוב" - כפי שיוסבר להלן 3
- היתה הנפש כלה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁰: "גַּם כְּלָתָה נַפְשִׁי". וְהִנֵּה, 4
מִכָּאן - מבחינת הגבורות 5
העליונות של "בינה 6
עילאה", יֵצֵא שְׂרָשׁ 7
הַלְוִיִּים לְמִטָּה - אופן 8
עבודת הלויים בא מבחינת 9
זו. וְלִעֲתִיד שֶׁהָעוֹלָם 10
יִתְעַלָּה - יִהְיוּ הֵם - 11
הלויים, הַכֹּהֲנִים¹¹, - שלא 12
כפי שהמצב הוא כעת, 13
שהכהנים הם העיקר, 14
והלויים טפלים בלבד 15
לכהנים, ככתוב: "וילוו 16
עליך וישרתוך"¹², שהלויים 17
טפלים לכהנים, וְכְמוֹ 18
שֶׁכְּתֹב הָאֵר"י ז"ל עַל פֶּסוּק: "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּים"¹³ - שֶׁהַלְוִיִּים 19
שָׁל עֲכָשׁוּ יִהְיוּ כֹהֲנִים לְעֲתִיד¹⁴], וְעַבְדֵּת הַלְוִיִּים הָיְתָה 20
לְהָרִים קוֹל רִנָּה וְתוֹדָה, בְּשִׁירָה - בפה, וְזִמְרָה, - בכלי שיר, 21
כְּגִנּוֹן וְנִצְיָמָה, - שכפי הרגיל, ישנן בניגון שתי תנועות הפכיות: 22
תנועות של מרידות וגבורה ותנועות של שמחה וחסד, בְּכִתְיִת 23
רִצְוֹא וְשׁוּב, - שבכך מתבטאת עבודתם, שהיתה בצורה של 24
רִצְוֹא וְשׁוּב - רצוא וכלות הנפש, ושוב - נסיגה והשבה, שֶׁהִיא 25
בְּחִינַת אֶהְבָּה עֲזָה זֶה - כפי שלמדנו, שאהבה זו היא בבחינת 26

בארץ צי' (ככפ"ז) בע"ת, כ"א הוא בדרגא שמתבונן כו' שלמע' מדרגת נכסוף נכספתי גר'. ומביא ראי': וכמ"ש צמאה לך נפשי (דודד
- נה"א שאין לו יצה"ר) [והתירוץ בסיום הכתוב - בארץ צי', שאינו בירושלים כ"א במדבר (אף שזהו מדבר יהודה), וכדלעיל שמתבונן
דכולא קמי' כלא ממש]. ועוד יש להוסיף - שהראי' היא גם שהתבוננות בגדולת כו' מביאה לצמאון: וכמ"ש צמאה גר', (דרישי':
אלק' אלי אתה אשחרך). ועד"ז לקמן הראי': וכמ"ש וגם (כנראה כך צ"ל, כל' הכתוב) כלתה נפשי (דיש כליון הנפש בנפח"א רצדיק).
וגם בזה יש להוסיף דהראי' גם ע"ז שהיא העולה על אהבה דנכסוף כו': וכמ"ש גם (הוספה ועלי' על העבודה שמזכיר קודם לזה:
נכספה) - ועפ"ז מובן מה שמביא גם התיבה "וגם", דלכאורה הול"ל; "וכמ"ש כלתה נפשי". 9. שיר השירים ב, ה. 10. תהלים פד,
ג. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה מתורץ הסתירה - דלעיל אמר שהיא העולה על אהבה דכהן, והרי לויים טפלים לכהן.
ומתורץ דכן הוא כדלעיל, אלא שהעולם צריך להתעלות כו'". 12. במדבר יח, ב. 13. יחזקאל מד, טו. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"מדויק ומוסיף בזה שהלויים של עכשיו יהיו כהנים דלעתיד - וי"ל דבזה מיישב הקושיא שהרי התורה אמרה "לנו ולבנינו עד עולם"
שמזה ידעינן שלא יהי' בה שינוי (רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט). ומבאר שאלה שעכשיו (ולא בזמן ההוא) הם לויים - יהיו (כי יולדו)
כהנים לעתיד. וא"ת א"כ (דלעיל) יולדו הלויים לאב כהן) מהו החידוש? וההסברה פשוטה - הלויים (בעניני תומ"צ - היינו אופן
עבודתם בביהמ"ק ועד"ז בתפלה וכו') היינו מפני שנשמתם בחי' לוי (גבורה וכו'), ועד"ז הכהנים - מפני שנשמתם בחי' כהן איש
החסד (כדלעיל בפרקין). ולעתיד לבא הנשמה שבבחי' לוי תהי' למעלה מהנשמה שבבחי' כהן. ולכן יולדו בדוקא לאב כהן וכו'. על
הערתו זו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, נשאלו, על ידי מחבר הספר, שאלות שונות, והרבי שליט"א ענה עליהן בין מלות השאלות. אנו
מביאים להלן את השאלות (באות רגילה) ותשובות הרבי שליט"א (באות מודגשת): בענין הקושיא ד"לנו ולבנינו", הלא שייך להקשות
זה גם על שלעתיד תהי' ההלכה כבית שמאי (זהו קושיא על היסוד דהתורה לא תשתנה - ולא על הביאור הנ"ל), שהכוונה בזה הוא
שהפסק למעשה יהי' כבית שמאי, ולכן אומרים שמחלוקת ב"ש וב"ה סופה להתקיים בפסק בפועל. על פי דין - ב"ד הגדול מב"ד
הקודם יכול לפסוק אחרת. ומובן שזהו ג"כ בנוגע למחלוקת ב"ש וב"ה - הלכה כמי. משא"כ בנוגע ללויים וכהנים - אין בזה שייכות
כלל לב"ד ולמחלוקת וכו'. וכן בענין הבעל-חי שעתידי ליטור שייך להקשות זה. החתם סופר (בס' תורת משה לשמיני) מתרץ שאז
ישתנה סימנו ויעלה גר. וכן במה שהקב"ה יתיר השחיטה שלויתן שוחט לשור הבר בסנפיריו שנאמר על זה (ויקרא רבה יג, ג) "תורה
חדשה מאתי תצא - חידוש תורה". קושיא מעיקרא ליכא - כי כאן המדובר על דבר פעם אחת. והוראת שעה - הרי דין התורה שאפילו
נביא מורה, וכש"כ הקב"ה מקור הנבואה. וזהו הדיוק "חידוש תורה" - ולא נאמר "שינוי" - חידוש (הוראה), אבל אין בזה שינוי.
15. יג, ב.

16 להלן מסביר רבנו הזקן, שמכיוון שזוהי אהבה של כלות הנפש
17 - אין בכוחה לחייב את ענין עבודת ה' בתורה ומצוות - כי,
18 דבר זה שייך רק כשהנשמה נמצאת בתוך הגוף, ואילו כאן
19 מדובר שנשמתו נמצאת, עקב אהבה זו, בתנועה של יציאה מן
20 הגוף; הרי סדר העבודה
21 בלימוד התורה וקיום
22 המצוות מאהבה זו (שהרי
23 תכליתה של כל עבודה
24 היא הרי לא האהבה
25 עצמה, אלא שהיא תביא
26 ותוסיף חיות בלימוד
27 התורה ובקיום המצוות)
28 הוא באופן של "שוב" בלבד - הימנעות מכלות הנפש, כי הוא
29 חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין כלות הנפש, אלא
30 שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

בנפשו המשכלת כל חד לפום שיעורא דיליה [יש
מתפעל כו' ויש מתפעל כו'] אחרי קדימת יראת חטא
להיות סור מרע בתכלית שלא להיות עונותיכם
מבדילים כו' ח"ו.

1 בכוח הדעת, ימצא טוב ואור הננו בנפשו המשכלת, כל
2 חד לפום שיעורא דיליה - כל אחד לפי השיעור שלו, [יש
3 מתפעל כו' ויש מתפעל כו'], - יש מי שמתפעל מהתבוננות
4 זו, ויש מי שמתפעל מהתבוננות אחרת, ואינה דומה התפעלות
5 האחד להתפעלות השני,
6 אחרי קדימת יראת
7 חטא, - בתחילה ישנה
8 יראת חטא, הפחד
9 להיכשל בחטא, להיות
10 "סור מרע" בתכלית,
11 שלא להיות "עונותיכם"
12 מבדילים "כו' חס'
13 ושלום". - כלומר: בכל צורה של התפעלות האהבה, מן ההכרח
14 שתהיה תחילה הקדמה של יראת חטא, כדי שיהיה "סור מרע"
15 בתכלית; אחרת - אין באפשרותו להגיע לאהבה.

יום שלישי כ"ג אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 140, והנה סדר העבודה... עד עמ' עא, חיי החיים ב"ה:

58 ברוך-הוא למטה, על-ידי "תורת חיים", - שעל ידי תורה
59 ממשיכים את החיים העליונים למטה, להיות דירה בתחתונים
60 לאחידותו יתברך בבחינת גלוי, - כמו שבדירה מתגלה האדם
61 בכל מהותו כמו שהוא, כך גם למטה, בנבראים התחתונים,
62 תהיה התגלות אמיתת
63 ענין אחדות ה', כמו
64 שנתבאר לעיל, - שזוהי
65 תכלית הכוונה של עבודת
66 האדם, לעשות את העולם
67 לדירה לו יתברך. - זהו
68 "שוב לאחד": שוב
69 מאהבתך ומכלות נפשך,
70 בשביל ה"אחד", כדי
71 לגלות אחדות ה' בעולם.
72 וכמו שכתוב בזהר
73 הקדוש: "למהו אחד
74 באחד", - שיהיה אחד
75 באחד, פרוש, שהיחוד
76 הנעלם יהיה בבחינת
77 "עלמא דאתגליא".

ליקוטי אמרים

והנה סדר העבודה בעסק התורה
והמצוות הנמשכת מבחי' אהבה עזה זו היא בבחי' שוב
לבד כמ"ש בספר יצירה ואם רץ לבך שוב לאחד פי'
ואם רץ לבך היא תשוקת הנפש שבלב בחלל הימני
כשמתגברת ומתלהבת ומתלהט במאד מאד עד
כלות הנפש ממש להשתפך אל חיק אביה חיי החיים
ב"ה ולצאת ממאסרה בגוף הגופני וגשמי לרביקה בו ית'
אזי זאת ישיב אל לבו מארז"ל כי ע"כ אתה חי בגוף
הזה להחיותו כדי להמשיך חיים עליוני' מחיי החיים ב"ה
למטה ע"י תורת חיים בבחי' דירה בתחתוני' לאחידותו
ית' בבחי' גילוי כמש"ל וכמ"ש בזה"ק למהו אחד
באחד פי' שהיחוד הנעלם יהיה בבחי' עלמא דאתגליא
וז"ש לכה דודי וכו' וזוהי יובן מארז"ל ע"כ אתה חי וע"כ

31 ונהנה, סדר העבודה בעסק התורה והמצוות הנמשכת
32 בבחינת אהבה עזה זו, היא בבחינת "שוב" לבד, -
33 הימנעות מכלות הנפש, כדי לבצע את הכוונה העליונה, שהיא
34 דוקא בהימצאות הנשמה בגוף, כמו שכתוב ב"ספר יצירה":
35 "ואם רץ לבך שוב
36 לאחד", פרוש "ואם רץ
37 לבך" - היא תשוקת
38 הנפש שבלב בחלל
39 הימני, - מקומה של
40 הנפש האלקית,
41 כשמתגברת - התשוקה,
42 ומתלהבת ומתלהט
43 במאד מאד עד כלות
44 הנפש ממש, להשתפך
45 אל חיק אביה חיי
46 החיים ברוך-הוא,
47 ולצאת ממאסרה בגוף
48 הגופני וגשמי לרביקה בו
49 יתברך. - זהו פירוש "ואם
50 רץ לבך", לבו נמצא
51 בתנועה של "ריצה", באהבה בלתי מוגבלת, עד לידי כלות
52 הנפש - להתאחד עם הקב"ה - אזי - אז צריך להיות "שוב
53 לאחד", לשוב לאחד, זאת ישיב אל לבו - והיינו שעליו
54 להתבונן במאמר רבותינו זכרונם לברכה¹⁶, כי "על כרחך
55 אתה חי" - על אף שרצונך ותשוקתך הם למה שהוא היפך
56 החיים - כלות הנפש, אבל בניגוד לרצונך, עליך להיות, בגוף
57 הזה להחיותו, כדי להמשיך חיים עליונים מחיי החיים

78 עולם מגולה. כלומר: שהיחוד שהוא "נעלם", יהיה בבחינת
79 "עלמא דאתגליא", שיתגלה למטה. "אחד באחד" היינו:
80 שה"אחד" של עולם ומדריגה עליונה יותר, יתגלה ב"אחדות"
81 של העולם והמדריגה התחתונים יותר. וזה שאומרים: "לכה
82 דודי וכו'". - לקראת כלה, שלקראת "כלה" - כלות הנפש
83 שבאהבה זו, יהיה "לכה דודי" - הליכה והמשכה מ"דודי" -
84 להמשיך אלקות למטה. וזהו יובן מאמר רבותינו זכרונם

17 לאחר מכן, כשהוא כבר נמצא בתנועה של "שוב", עליו שוב
18 ליצור בקרבו את התנועה של "רצוא" ושל אהבה של כלות
19 הנפש. שכן, על ידי כך הוא ממשיך ב"שוב", מדריגה עליונה
20 יותר, וכן גם מפני שבהיותו במצב של "שוב", הוא עלול להיות
21 נמשך לענינים הנחותים
22 שבעולם – ולכן עליו
23 לעורר בקרבו שוב את
24 התנועה של "רצוא" –
25 "בעליכרחך אתה מת":
26 לעורר בקרבו אהבה עד לידי כלות הנפש, כנגד רצונו הנוכחי,
27 שהוא בתנועה של "שוב", להיפך מכלות הנפש. וכן
28 במקום אחר באריכות על משנה זו: "על כרחך אתה חי",
29 פְּעֻלַּת חַיִּי תְּחִיָּים פְּרוּץ־הוּא: כלומר: בשעה שהוא עומד
30 בתנועה של "רצוא" ואהבה של כלות הנפש, הוא מעורר בתוכו,
31 כנגד רצונו, שיהיה "חי", לחיות בתוך הגוף, כדי להמשיך את
32 החיים של חיי החיים למטה¹⁷.

1 לְכַרְכָּה: "על כרחך אתה חי, ועל כרחך וכו'", – אתה מת"
2 – ההוראה בעבודת ה' ממאמר על כרחך "אתה חי", היא: אדם
3 צריך שיהיה לו רצון ותשוקה להיפך מהחיים, לכלות הנפש,
4 והחיים בגוף צריכים להיות בו בעל־כרחו, כנגד רצונו: מאידך
5 גיסא, מהמאמר השני
6 ("על כרחך אתה מת")
7 יוצא, שהרצון והתשוקה
8 צריכים להיות – להיות
9 בחיים. ואילו ההיפך
10 מהחיים, כלות הנפש – צריך להיות אצלו כנגד רצונו, בעל־
11 כרחו. ואם כך – הרי שקיימת סתירה בין מאמר אחד לשני, וְאֵלֶּא
12 אִיךָ יִהְיֶה רְצוֹנוֹ – כיצד בכל זאת יהיה רצונו? אך כפי שכבר
13 למדנו, יובנו הדברים: בתחילה על האדם להשתדל להגיע
14 לאהבה גדולה כזו להקב"ה, עד לידי כלות הנפש, ושהחיים יהיו
15 אצלו "בעל כרחו", רק כדי לבצע את הרצון העליון, להמשיך
16 אלקות ואחדות ה' בעולם. והוא "על כרחך אתה חי". ואילו,

יום רביעי כ"ד אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עא, פרק נא. והנה לתוספת... עד עמ' 142, בתולדתו כנ"ל:

58 הנפש החיונית ועל הגוף – נזקקים למצוות מעשיות דוקא, שאדם יכול
59 לקיימן רק באמצעות גופו ונפשו החיונית. לאחר מכן, מסביר רבנו הזקן,
60 שהמצוות המעשיות הן הן תכלית כל סדר ההשתלשלות – כדי להמשיך
61 אלקות בעולם. ובהמשך לכך, הוא מסביר ענין כוונת המצוות, שבדי
62 שהמצוות המעשיות תיעשנה
63 כדבעי, בחיות ובנשמה, זה בא
64 על ידי ה' כוונה", על ידי יראת
65 ה' ואהבת ה', בצינו האופנים
66 השונים ביראת ואהבת ה',
67 בהם יכול יהודי לקיים מצוות.
68 בפרק נ"א, אותו אנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן ובתוספת ביאור,
69 את לשון ה"ינוקא" שהזכרנו לעיל, ש"הוא נהרא איצטרך למשחא" –
70 שאור השכינה זקוק לשמן – בצינו: שבכל מקום מרמז "שמן" ל"חכמה",
71 ואילו כאן אומר ה"ינוקא", ש"שמן" – "אינו עובדאן טבין", מעשים
72 טובים, כלומר, מצוות מעשיות. איזו שייכות יש בין מצוות מעשיות לבין
73 "שמן" המרמז לבחינת חכמה? כדי להסביר זאת, יפרש רבנו הזקן ענין
74 השראת השכינה, ויסיים, שמצוות מעשיות באות מ"חכמה", ושלכן מובן
75 מדוע מצוות מעשיות הן ה"שמן" שאור השכינה זקוק לו, כדי להיאחז
76 ב"פתילה", הוא גופו של האדם.
77 וְהֵנָּה, לְתוֹסַפַּת בְּאוּר לְשׁוֹן הַיְּנוּקָא דְלַעֲלִי, – בפרק ל"ה –
78 שאור השכינה השורה על יהודי, זקוק ל"שמן" והוא "עובדאן
79 טבין", מעשים טובים – ולכאורה לא מובן, איזו שייכות יש
80 למעשים טובים – לשמן שהוא חכמה? – צָרִיךְ לְבַאֵר תַּחֲלָה
81 לְהַבִּין קֶצֶת עֲנִין הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה שֶׁהִיָּתָה שׁוֹרָה בְּבֵית
82 קָדְשֵׁי־קִדְשִׁים, – ב"קדשי קדשים" היתה הרי, "השראת

33 פָּרֶק נֹא. להסברת המלה "לעשותו" בפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד
34 בפִּיךָ ובלבבך לעשותו", שמכיוון שהפסוק מסתיים ב"לעשותו" – משמע,
35 שתכלית הכל, היא – "לעשותו", לקיים מצוות מעשיות – החל רבנו הזקן
36 להסביר בפרק ל"ה, שתכלית כל סדר ההשתלשלות ותכלית עבודתו של
37 יהודי – היא: להמשיך אלקות
38 בעולם, לעשות את העולם
39 לדירה לו יתברך;
40 ועל כך הביא רבנו הזקן את
41 דברי ה"ינוקא" ב"זוהר" –
42 (פרשת בלק), שאסור ליהודי
43 ללכת, ארבע אמות בגילוי ראש, מפני שאור השכינה שורה על ראשו,
44 ושעל יהודי לדעת שאור השכינה השורה על ראשו, זקוק ל"שמן"
45 ול"פתילה", שהוא יאחז בהם, והסביר, שגופו של יהודי הוא ה"פתילה"
46 לאור השכינה, וה"שמן" לאור, הוא "עובדאן טבין" – מעשים הטובים של
47 יהודי. ורבנו הזקן מסביר, מדוע צריכים להזדקק למעשים טובים בתור
48 "שמן" לאור השכינה, ולא מספיקה לכך הנשמה עצמה, הנפש האלקית
49 שהיא חלק אלקה ממעל – כי הנשמה, אפילו של צדיק גמור, היא
50 "מציאות" איזו שהיא, ואיננה בטלה במציאות לאור ה', שתהיה דבר
51 אחד עם אור ה'. ולכן, אין היא יכולה לשמש ב"שמן" לאור השכינה,
52 היות והשמן נהפך לגמרי לאור; ואילו, מצוות מעשיות דוקא, שהן רצונו
53 של הקב"ה, ורצונו וחכמתו הם הרי דבר אחד אתו – לכן דוקא מצוות
54 ומעשים טובים יכולים לשמש ב"שמן" לאור השכינה ה"שורה" על
55 ראשו. לאחר מכן, הסביר רבנו הזקן, שעל ידי תורה נמשך האור על
56 הנשמה ועל שני לבושיה, מחשבה ודיבור, הנכללים באור ה' ומתאחדים
57 אתו ביהוד גמור. אך, כדי להמשיך את האור והשראת השכינה גם על

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור קצת בכ"ז וטעם: תו"ח וישלח ד"ה ויקח פ"ד מיוסד על תו"א שם (כה, ב). וראה ד"ה אחרי מות תרמ"ט ע' 25 ואילך".

1 השכינה", שלכן היו קיימות הלכות מיוחדות שהיו קשורות
2 בקדשי קדשים, מפני ששם היתה השראת השכינה, וכן כל
3 מקום — שאומרים שיש בו השראת השכינה — מה ענינו? —
4 מהו הענין שמצינים באופן מיוחד מקום מסוים ואומרים שעליו
5 במיוחד ישנה השראת
6 השכינה? הלא "מלא כל
7 הארץ כבודו", ו"לית
8 אתר פנוי מניה"?! — אין
9 מקום שפנוי ממנו יתברך.
10 כיצד, איפוא, אומרים,
11 שדווקא באותו מקום
12 מסוים — ישנה השראת
13 השכינה, הרי הקב"ה
14 נמצא בכל מקום? יסביר
15 רבנו הזקן להלן, שענינה
16 של השראת השכינה הוא
17 ההתגלות של מדרגת
18 האלקות הנקראת "שכינה"; שכן, למרות שהקב"ה נמצא בכל
19 מקום, בכל זאת הימצאותו היא באופן של העלם, ולא של
20 התגלות; ואילו, השראת השכינה, משמעה: שבאותו מקום
21 השכינה היא בהתגלות. אך הענין, בדיקתו: — כמו שכתוב:
22 "ומבשרי אחזה אלוהי", — ממה שאדם רואה בנפשו ובגופו,
23 הוא יכול להבין איך הדברים הם באלקות ובעולם — שצבמו
24 שנשמת האדם: היא ממלאה כל רמ"ח³, 248, אברי הגוף
25 מראשו — החלק העליון ביותר בגופו, ועד רגליו, — האברים
26 התחתונים ביותר בגופו — את כל האברים הללו ממלאה
27 הנשמה, כלומר: הנשמה נמצאת בכל האברים האלה, ולא קיים
28 אף אבר אחד או חלק מהגוף, שהנשמה לא תמלא אותו,
29 ואה"ע-פי"כ עקר משכנה — בפנימיות, והשראתה — באופן
30 מקיף, היא במוח, ומהמח מתפשטת לכל האברים, — באופן
31 שווה; שכן, לפי דעת כ"ק אדמו"ר שליט"א³, הכוונה
32 בהתפשטות הנשמה, היא ענין החיות שהאברים חיים ממנה;
33 ובענין של "חיים", הרי כל האברים שווים. זהו ענין אחד הנמשך
34 ומתפשט מהנשמה שבמוח לאברים, והוא ענין של אור. דבר
35 נוסף "לוקחים" האברים מהנשמה שבמוח: וכל אבר מקבל
36 ממנה — מהנשמה, סוגים שונים של חיות וכן הראוי לו לפי
37 מונו ותכונותיו, — של האבר, ולא⁴ שהשינויים (שהכוח באבר
38 אחד שונה מהכוח שבאבר שני) נוצרים על ידי האבר עצמו,
39 כמו הגוון הנראה במים כשהם נמצאים בכלי של זכוכית צבועה
40 — אלא, מלכתחילה מושך האבר לעצמו את הכוח מן הנפש,
41 לראות, או לשמוע וכו'. ובלשון ה"תניא": העין — מקבלת מן
42 הנשמה חיות וכוה, לראות, — כוח הראיה הוא בהתאם למזגו
43 ותכונותיו של חומר העין, שהוא בדבר מלוטש, המסוגל לראיה,

ליקוטי אמרים

ק"ק וכן כל מקום השראת השכינה מה עניינו הלא
מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה. אך הענין
כדכתיב ומבשרי אחזה אלוהי שכמו שנשמת האדם
היא ממלאה כל רמ"ח אברי הגוף מראשו ועד רגליו
ואעפ"כ עיקר משכנה והשראתה היא במוחו ומהמוח
מתפשטת לכל האברים וכל אבר מקבל ממנה חיות
וכח הראוי לו לפי מזגו ותכונותיו העין לראות והאוזן
לשמוע והפה לדבר והרגלים להלך כנראה בחוש
שבמוח מרגיש כל הנפעל ברמ"ח אברים וכל הקורות

והאין — מקבלת חיות וכוח לשמע, והפה לדבר, והרגלים
להלך, — כל אחד מהאברים מקבל לפי מזגו ותכונותיו, את
החיות והכוח מן הנשמה ה"שורה" ומתגלה בתחילה במוח.
כנראה בחוש שבמוח מרגיש כל הנפעל ברמ"ח אברים וכל
הקורות אותם. — כל
אשר קורה באברים —
מרגיש האדם במוחו, וכל
כך למה? — מפני שבמוח
נמצא עיקר מקומה
ומקורה של החיות (ומשם
מתפשטת החיות לכל
האברים), ובמקור מורגש
כל הנעשה בחיות
המתפשטת ממנו. והערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"באם לא היו הכחות
מחולקים מצ"ע (כ"א רק
מצד האברים — כדוגמת מים ואור הנראים ע"י זכוכית צבועה)
אזי כשהמוח מרגיש בעצמו את הנפעל באברים לא הי' שינוי
בהרגשות הבאות מן העין או מהאוזן, כיון שעלו כבר מהן
להמוח (וכמו המים כשנלקחים מן הזכוכית הצבועה) — אין שינוי
בין הנלקחים מכלי לכן או מאדם (כו') ואת"ל שהשינוי בהאבר
בהכח שנמשך בו נקנה בהכח (וכמו חתיכת כסף שעשאוה כלי)
הרגשתו כשעולה להמוח, באם הנשמה שבמוח אינה בגדר
התחלקות כלל (גם לא באופן שכלולה בה), הרי לא תהי' בה
התחלקות ושינוי בין הרגשת הקורה ונפעל בעין או באוזן וכו' —
כיון שהיא פשוטה בתכלית. ובהנ"ל מכריח לומר שעוד קודם
שנמשך מהנשמה בפר"מ באברים — הכחות משונים זמ"ז. ועתה
מפרש באיזה "מקום" דהנשמה מתחיל השינוי והתחלקות. כדי
להקל על הבנת הדברים שלמדנו, ובמיוחד להבין את ביאורי
הרבי שליט"א — נדרשת הקדמה קצרה: שני ענינים באור וחיות
הנפש שבגוף: א) ענין החיות — חיים — שהגוף כולו חי מהנשמה.
ומבחינה זו — אין הבדל בין אבר אחד למשנהו. הראש אינו יותר
מאשר חי, והרגל אינה פחות מאשר חי. כל הגוף, על כל אבריו
חיים באופן שווה. חיות זו מתוארת בתואר "אור". ב) החיות
והכוח, שכל אבר "לוקח" מהנשמה, המותאמים במיוחד לאותו
אבר; ולמשל — העין מקבלת מהנשמה חיות וכוח לראות, האוזן
— חיות וכוח לשמוע, הפה — חיות וכוח לדבר, הרגלים — חיות
וכוח ללכת, וכך הלאה. כלומר: החיות הכללית, מה שכל אבר
חי" — ובכך כל האברים שווים. החיות והכוח הפרטיים שכל
אבר מקבל כדי שיוכל למלא את תפקידו המוגדר — ובכך הם
משתנים בכל אבר בנפרד. — החיות של הנפש היא פשוטה,
כלומר: אין בה שום התפצלות של כוחות שונים, וכיצד נוצרת

1. איוב יט, כו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להבא לקמן — להעיר מזח"ג רנו, ב". 3. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומהמוח מתפשטת לכל האברים" — מה שהיא בשוה בכל האברים, מה שהם חיים. אור. ועוד ענין — "וכל אבר מקבל ממנה....". 4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שהשינוי נעשה ע"י האבר כגוון, הנראה במים הנמצאים בכלי זכוכית צבוע". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"ל שפרט ד' אלו — שמהם מסתעפים הג' דפיך לבבך לעשותו, מחדו"מ; ראי' ושמיעה (מעוררים המח' — חו"ב כמו שבאים בהתחלקות האברים), פה לדבר, רגלים להלך (תכלית העשי' והירידה (ולכן לא נקט ידיים)).".

1 ההשתנות בכוחות? – הדבר בא כתוצאה מהתלבשות החיות
 2 באברים, שמהחיות המתלבשת בעין – נוצר כוח הראיה,
 3 ומהחיות המתלבשת באוזן – נוצר כוח השמיעה, וכך הלאה,
 4 וכמו למשל מים הנמצאים בכלי של זכוכית צבועה, הרי למרות
 5 שהמים פשוטים ובעלי גוון
 6 אחיד, בכל זאת, כשהם
 7 נמצאים בכלי אדום –
 8 נראים המים אדומים,
 9 בכלי ירוק – נראים המים
 10 ירוקים. כך אפשר לומר
 11 גם ביחס לכוחות הנפש –
 12 האבר ממשיך מהנפש
 13 חיות פשוטה, אלא
 14 שהאבר הופך את החיות
 15 לכוח פרטי, העין הופכת
 16 את החיות לכוח של
 17 ראייה, וכך בשאר
 18 האברים. האופן השני –
 19 הנפש כלולה מכוחות

ליקוטי אמרים

אותם. והנה אין שינוי קבלת הכחות והחיות שבאברי
 הגוף מן הנשמה מצד עצמה ומהותה שיהיה מהותה
 ועצמותה מתחלק לרמ"ח חלקי' שונים מתלבשי' ברמ"ח
 מקומו' כפי ציור חלקי מקומו' אברי הגוף שלפי זה נמצא
 עצמותה ומהותה מצוייר בציור גשמי ודמות ותבנית
 כתבנית הגוף ח"ו אלא כולה עצם אחד רוחני פשוט
 ומופשט מכל ציור גשמי ומבחי' וגדר מקום ומדה וגבול
 גשמי מצד מהותה ועצמות' ולא שייך במהות' ועצמותה
 לומר שהיא כמוחין שבראש יותר מברגלים מאחר
 שמהותה ועצמותה אינה בגדר ובחי' מקום וגבול גשמי
 רק שתרי"ג מיני כחות וחיות כלולים בה במהותה
 ועצמותה לצאת אל הפועל והגילוי מההעלם להחיות

20 שונים הנמשכים באברי הגוף. כלומר: העין מושכת אליה
 21 לכתחילה מן הנפש, כוח של ראייה, שהיה כלול בנפש, האוזן
 22 מושכת מהנפש כוח של שמיעה, ולא שהשינוי בין כוח לכוח
 23 נוצר רק אחרי שחיות הנפש מתלבשת באבר המיוחד. רבנו חזקן
 24 יסביר להלן, שהאמת היא כפי האופן השני, שבנשמה עצמה
 25 ישנם כבר כוחות שונים והם נמשכים לכל אבר בהתאם
 26 לתפקידו. לפי ביאורו של הרבי שליט"א, הראיה לכך, שמן
 27 ההכרח לומר שעוד לפני שהם מתלבשים באברים, קיימים כבר
 28 הכוחות הנפרדים בנשמה, היא: שכן, אם הכוחות לא היו
 29 נפרדים מצד עצמם כי אם מצד האברים, וכגון מים או אור
 30 הנראים דרך זכוכית צבועה, הרי המים או האור אין להם צבע
 31 כלל, הם מקבלים את הצבע מגוון הצבע של הזכוכית, ואם
 32 נאמר כך גם ביחס לכוחות הנמשכים באברים, הרי כשהמוח
 33 מרגיש בנעשה באברים, לא היה שינוי בהרגשתו ממה שנעשה
 34 בעין למה שנעשה באוזן, או בשאר האברים, מכיוון שאותן
 35 רגשות כבר יצאו מהעין או מהאוזן (וכמו במים כשמוציאים
 36 אותם מהכלי הצבוע, הרי שאין הבדל בין המים שהיו קודם
 37 בכלי לבן או בכלי אדום, המים חוזרים לגוונם העצמי והטבעי.
 38 כך גם ברגשות הבאים מהנעשה בעין או באוזן שאין הבדל
 39 ושינוי בהם, מכיוון שהם כבר יצאו מהאברים). ואם נאמר
 40 שהשינוי שהאבר פועל בכוח הנמשך בו – נקנה באותו כוח
 41 ונשאר בו תמיד (כמו למשל בחתיכת כסף שעשו ממנו כלי, הרי
 42 הכלי נשאר לתמיד. וכך נרצה לומר גם ביחס לענייננו: שהשינוי
 43 (שכל אבר פועל בחיות השייכת לו) נשאר כבר גם ברגש שאותו
 44 אבר מעורר במוח – למרות שהוא כבר יצא מהאבר) ואשר לכן
 45 שונה הרגש הבא מהעין לרגש הבא מהאוזן – אבל, הרי אם
 46 נאמר שהנשמה שבמוח איננה בגדר של התחלקות כלל (גם לא

47 באופן שכוחות כלולים בה). – לא היו בנשמה שבמוח שום
 48 התחלקות ושינוי בין הרגשת הנעשה בעין לבין הרגשת הנעשה
 49 באוזן או בשאר האברים, מכיוון שהיא הרי פשוטה בתכלית –
 50 וגם אם מבחינת הרגשות הבאים מהאברים, כן היה הבדל, הרי
 51 לא היה שינוי זה נקלט
 52 בנשמה כמו שהיא במוח,
 53 אם נאמר שהיא פשוטה
 54 בתכלית. כל האמור,
 55 מכריח לומר, שעוד לפני
 56 שהחיות נמשכת מן
 57 הנשמה בפועל ממש
 58 לאברים – קיים בה כבר
 59 הבדל בין כוח לכוח.
 60 להלן, יסביר רבנו חזקן,
 61 באיזה "מקום" ומדריגה
 62 בנשמה, מתחיל השינוי
 63 וההתחלקות בין הכוחות
 64 השונים. והנה, אין שינוי
 65 קבלת הכחות והחיות
 66 שבאברי הגוף – מה שכל אבר מקבל מהנשמה כוח וחיות
 67 בצורה שונה אינו נובע מן הנשמה מצד עצמה ומהותה, –
 68 שנאמר, שיהיה מהותה ועצמותה – של הנשמה, מתחלק
 69 לרמ"ח – 248, חלקים שונים – וכך הם מתלבשים ברמ"ח –
 70 248 מקומות, כפי ציור חלקי מקומות אברי הגוף, –
 71 כלומר: שנאמר שבנשמה עצמה ישנם כבר בגלוי כוחות שונים
 72 ומובדלים אחד מן השני – כוח לראות, כוח לשמוע, וכן הלאה,
 73 ושכאלו 248 הכוחות שבנשמה – מתלבשים ב- 248 אברי הגוף,
 74 כל כוח במקום ובאבר השייך לו, כך אי אפשר לומר, שכן,
 75 שלפי זה, נמצא עצמותה ומהותה – של הנשמה, מצייר
 76 בציור גשמי – ויש לה ודמות ותבנית כתבנית הגוף
 77 חס' ושלום, – ואשר כשם שבגוף ישנם אברים שונים בעלי
 78 צורות שונות, כך נאמר גם כן שהכוחות שבנשמה הם שונים גם
 79 בדמותם ובציורם – אי אפשר לומר כך – אלא – הנשמה כלה
 80 – היא (1) עצם אחד, (2) רוחני – ויתירה מזו, האחדות שבה,
 81 היא באופן פשוט – ולא "מורכב" מחלקים שונים, ועצמותה
 82 הרוחנית היא ומפשט מכל ציור גשמי ומבחינת וגדר מקום
 83 ומדה וגבול גשמי – מכל האמור הנשמה מופשטת מצד
 84 מהותה ועצמותה, – היא כל כך מופשטת מכל אלה, עד שגם
 85 כשהיא נמצאת בתוך האברים – אין כוח באברים ליצור בה
 86 שינוי בכך, ולכן ממשיך רבנו חזקן ואומר: ולא שייך במהותה
 87 ועצמותה לומר שהיא – הנשמה נמצאת במחין שבראש
 88 יותר מברגלים, מאחר שמהותה ועצמותה אינה בגדר
 89 ובחינת מקום וגבול גשמי, – הרי שאין מקום לשייך לה את
 90 ההגבלות, שכאלו היא נמצאת בראש יותר מאשר ברגלים, רק
 91 שתרי"ג מיני כחות וחיות כלולים בה במהותה
 92 ועצמותה, לצאת אל הפועל והגילוי מההעלם, – בשעה

6. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"כ עצומה פשוט, עד שאפילו מצד זה שנמצאת באברים אין האברים פועלים בה שינוי בזה שלכן: ולא שייך במהותה ועצמותה...". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שתוכת מין שוללת ממש – זהו באידיש, בלה"ק (מין) היינו

כָּלִילָה וּמִלְבָּשֶׁת בְּמַחִין שְׁבִירָאשׁ, וְשֵׁם - בְּמוֹחִין שְׁבִירָאשׁ, 41
הוּא עֵקֶרָה וְשִׁרְשָׁה שֶׁל הַמְשָׁכָה זו, בְּבַחֲנִית גִּלּוֹי הָאוֹר 42
וְהַחַיּוּת שֶׁל כָּל הַנְּשָׁמָה בָּלָה, - כִּשְׁהַמְשָׁכָה הִיא בְּמוֹח 43
שְׁבִירָאשׁ - מִתְחִילִים הָאוֹר וְהַחַיּוּת לַחַיּוּת בְּאוֹפֶן שֶׁל הַתְּגָלוֹת, 44

וּמִשָּׁם - מִהֶמוּחִין, 45

מִתְפַּשְׁטֵת הָאֵרָה לְשָׂאֵר 46

כָּל הָאֲבָרִים, וּמִקְבֵּל כָּל 47

אֶחָד בָּהּ וְחַיּוּת הָרְאוּי 48

לֹא כְּפִי מִזְגוֹ וְתִכְנוּנָתוֹ: 49

כֹּחַ הָרָאיה מִתְגַּלָּה 50

בְּעֵינָיו, וְכֹחַ הַשְּׁמִיעָה 51

בְּאָזְנוֹ וְכוּ'. - שָׂכָן, מִתִּי 52

קִיִּים "כּוֹחַ הָרְאוּיָה" הַמוֹכֵן 53

לְהַתְּגַלּוֹת בְּעֵין, וְ"כּוֹחַ 54

הַשְּׁמִיעָה" הַמוֹכֵן 55

לְהַתְּגַלּוֹת בְּאוֹזֶן - הָרִי זֶה, 56

לְאַחֲרֵי שֶׁהַחַיּוּת נִמְשָׁכָה 57

קוֹדֵם בְּאוֹפֶן כִּלְלִי בְּמוֹחִין, 58

וּמִשָּׁם נִמְשָׁכֶת הָאֵרָה לְכָל 59

אֲבָר, וְהָאֵרָה זֶה כִּבֵּר 60

מוֹגֵדֶרֶת לְפִי מִזְגוֹ וְתִכְנוּנָתוֹ 61

שֶׁל הָאֲבָר. וְכָל הַכּוֹחֹת 62

מִתְפַּשְׁטִים מִתְּפִשָּׁה 63

בְּנוֹדָעִי, כִּי שָׁם - בְּמוֹחִין, 64

הוּא עֵקֶר מִשָּׁכֵן הַנְּשָׁמָה 65

בָּלָה בְּבַחֲנִית גִּלּוֹי, - 66

עֵצֶם הִימְצָאוֹת הַנְּשָׁמָה 67

בְּגוֹף, הוּא בְּאוֹפֶן 68

שֶׁהַנְּשָׁמָה נִמְצָאֶת בְּכָל חֲלָקֵי הַגּוֹף בְּשׂוּוֹה, בְּלִי הַבְּדֵל בֵּין אֲבָר 69

אֶחָד לַמְשָׁנָה; אֲךָ, הַמּוֹקֵם הָעֵיקָרִי שָׁבוּ הַנְּשָׁמָה הִיא בְּהַתְּגַלּוֹת 70

- הָרִי זֶה בְּמוֹחִין, שְׁנִגְלִית שָׁם - בְּמוֹחִין, כָּלִילָה וְחַיּוּת 71

הַמִּתְפַּשְׁטֵת מִמֶּנָּה. - מִהַנְּשָׁמָה. רַק בְּחֻזְתִּיהָ שֶׁל כָּלִילָה 72

הַחַיּוּת מְאִירִים וּמִתְפַּשְׁטִים מִשָּׁם - מִהֶמוּחִין לְכָל אֲבָרֵי 73

הַגּוֹף, כְּדִמְיוֹן הָאוֹר הַמִּתְפַּשְׁטֵת וּמֵאִיר מִהַשְּׁמִשׁ לְחֻדְרֵי 74

חֻדְרֵים. [וְאֵפִילוֹ חֵלֶב - שְׁהוּא אֲבָר כִּלְלִי, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ לְשָׂאֵר 75

הָאֲבָרִים, "לֵבָב פִּלְגִי לְכָל שִׁיפִין", בְּכָל זֹאת, גַּם הֵלֵב מִקְבֵּל 76

מִתְּפִשָּׁה, וְלִכֵּן הַמֶּלֶךְ שְׁלִיט עָלָיו - עַל הֵלֵב, בְּתוֹלְדוֹתוֹ, בְּנוֹכַח 77

לְעֵיל - בְּפֶרֶק י"ב, שָׂכָן נִבְרָא הָאָדָם בְּטִבְעוֹ, שֶׁהֶמוּחַ יִהְיֶה שְׁלִיט 78

עַל הֵלֵב; וְזֹאת - מִפְּנֵי שֶׁגַּם הֵלֵב מִקְבֵּל מִן הֶמוּחַ, שֶׁמִּשּׁוּם כֵּךְ 79

הֶמוּחַ "שְׁלִיט עַל הֵלֵב". 80

1 שהם בנשמה, הם רק ענין של "כוח" הכלולים בה בהעלם -
2 כלומר: בהעלם בנשמה, 613 כוחות כדי שיבואו "אל הפועל
3 והגילוי", לְהַחַיּוּת רמ"ח - 248, אֲבָרִין וְשֵׁם"ה - 365 גִּידִין
4 שֶׁבְּגוֹף עָלִיָּדִי הַתְּלַבְּשׁוֹתָם בְּנֶפֶשׁ הַחַיּוּתִית, שֶׁיֵּשׁ לָהּ - לִנְפֶשׁ
5 הַחַיּוּתִית, גַּם-כֵּן רמ"ח
6 וְשֵׁם"ה כּוֹחַ חַיּוּת וְחַיּוּת
7 הֵלֵל.

8 להלן יוסבר, שכוחות
9 אלה, בשעה שהם
10 נמשכים מן הנשמה
11 ומתגלים בגוף - אז
12 אומרים, שעיקר מקום
13 ההמשכה וההתגלות הוא
14 במוח שבראש, ומהמוח
15 זה מתפשט לכל אברי
16 הגוף. ואילו, עצמות
17 ומהות הנשמה נמצאת
18 בכל מקום בשווה, ברגל
19 כמו בראש. בתחילה דובר
20 רק על רמ"ח אברי הגוף
21 ורמ"ח כוחות הנשמה
22 המלוכשים בהם, אך
23 לאחר מכן מדובר כבר
24 יותר בפרטיות, שישנם
25 תרי"ג: רמ"ח אברים
26 ושס"ה גידים, ולכל אחד
27 מהם יש ענין מיוחד של
28 חיות הנפש, ולכן מכאן

29 ואילך כבר מדובר על תרי"ג. וְהִנֵּה, עַל הַמְשָׁכָה כָּל הַתְּרִי"ג
30 - 613, מִיֵּנִי כּוֹחֹת וְחַיּוּת - הַנִּמְשָׁכִים מִהָעֵלֶם הַנְּשָׁמָה אֶל
31 הַגּוֹף לְהַחַיּוּת, עָלֶיהָ - עַל הַמְשָׁכָה זו, אֲבָרִין - חֲכִמִּינּוּ ז"ל,
32 שֶׁעֵקֶר מִשָּׁכֵנָהּ וְהַשְּׁרָאָתָהּ שֶׁל הַמְשָׁכָה זו וְגִלּוֹי זֶה הוּא כָּלֹ
33 בְּמַחִין שְׁבִירָאשׁ, וְלִכֵּן הֵם - הַמוֹחִין מִקְבָּלִים תְּחִלָּה הַכֹּחַ
34 וְהַחַיּוּת הָרְאוּי לָהֶם לְפִי מִזְגָּם וְתִכְנוּנָתָם, שֶׁהֵן - הַשִּׁכֵּל
35 הַמִּתְחַלֵּק לְשִׁלְשָׁה כּוֹחוֹת: חֲכִמָּה-בִּנְיָה-דַּעַת וְכֹחַ הַמְּחַשְׁבָּה
36 וְכָל הַשִּׁנְיָה לְמַחִין. - שֶׁכֵּל מִה שִׁשְׁיִין לְמוֹחִין, וְיֵשׁ לָהֶם הַמּוֹג
37 וְהַתְּכוּנָה שֶׁל הַמוֹח - מִקְבָּלִים מִהַנֶּפֶשׁ לְפָנֵי שָׂאֵר הָאֲבָרִים, וְלֹא
38 זֶה בְּלִבָּר, - שֶׁהֶמוּחִין מִקְבָּלִים אֶת הַחַיּוּת שֶׁלָּהֶם לְפָנֵי שָׂאֵר
39 הָאֲבָרִים, אֵלָּא גַּם כָּלִילָה כָּל הַמְּשָׁכּוֹת הַחַיּוּת לְשָׂאֵר
40 הָאֲבָרִים, גַּם כֵּן - לְפָנֵי שֶׁהֵן נִמְשָׁכֹת בְּשָׂאֵר הָאֲבָרִים, הֵן

שכולל כמה פרטים, ולשלוש ממש) צ"ל "כמין" (צריך במס' סוכה וכיו"ב). ואולי הדיוק "מין" כאן - כי מין כח הראי' (וכיו"ב) נכללים בו מצ"ע (ולא רק מצד הכלי שלו - העין) כמה כחות ראי', וכמו ראייתו של צדיק וראיתו של רשע (עין טובה ועיה"ר, נתן עיניו בו ונעשה כו' ועוד) - וכיון שעבודת האדם משנה אותו מרשע לצדיק אבל אין היא משנה את חומר העין ולא מחליפה נשמתו בנשמה אחרת עכ"ל שגם בהיותו רשע וכח הראי' שלו שבעין היתה רק רע, הרי ה' גם אז בהעלם אצלו (במקור כח הראי' שבעין - היינו, בנשמתו) כח ראי' דצדיק, כח ראי' דנתן עיניו בו כו' - היינו מין (שכולל כמה פרטי) כח הראי'. ועצ"ע". 8. מה שלהלן נזכרים לשונות הנראים לכאורה ככפולים וכחזרה על אותו ענין - מציין הרבי שליט"א, שמדובר כאן אודות דרגות שונות הנמצאות או כלולות במוח, כפי המבואר במאמרים: אז ישיר, עת"ר. ובחודש השביעי, תרס"ג. ובהמשך ר"ה תש"ח אות ז'.

יום חמישי כ"ה אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עב, וככה ממש עד"מ... עד עמ' עב, בתחתונים ממש.

ועצמות הנשמה היא למעלה מהתחלקות, ואי אפשר לומר
שהיא נמצאת במוחין שבראש יותר מאשר ברגלים. וכמו
שכתוב ב'תקונים': "דאיהו - הקב"ה, סתימו דכל סתימין",
- הוא נעלם מכל הנעלמים, פרוש - לא שהוא נעלם יותר
מאשר כל הנעלמים, אלא

שהוא נעלם גם מכל
הנעלמים: דאפילו
בעלמין סתימין דלעילא
הוא סתום ונעלם
בתוכם, - שאפילו
בעולמות הנעלמים
שלמעלה, הוא מוסתר
בתוכם איננו מתגלה, כמו
שהוא סתום ונעלם
בתחתונים, - כמו שהוא
בהעלם בעולמות
התחתונים, פי לית
מחשבה תפיסא ביה
כלל, - אין מחשבה ש"תתפוס" בו כלל, אפילו בעולמות
עליונים, - הרי שלא שייך להבדיל ולומר שבעולמות
התחתונים, מהות ועצמות אין-סוף ברוך-הוא לא מתגלה
אלא הוא בהעלם בתוכם, ואילו בעולמות העליונים הוא
מתגלה - כי גם בעולמות העליונים הוא בהעלם בדיק כמו
בעולמות התחתונים. ונמצא, כמו שפצוי שם - בעולמות
העליונים, כך נמצא בתחתונים ממש. - הרי שגם
בהימצאותו אין הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות
התחתונים, כי כשם שהוא נמצא בעולמות העליונים, באותה
מדה הוא נמצא גם בעולמות התחתונים.

1 וככה ממש, על-דרך-משל, אין-סוף ברוך-הוא ממלא כל
2 עלמין - כל העולמות, להחיותם, - כמו שלמדנו במשל הנפש,
3 שהנפש נמצאת וממלאה את כל הגוף, כך אור אין-סוף ברוך-
4 הוא "ממלא כל עלמין", ממלא ונמצא בכל העולמות, וככל
5 עולם יש בראים לאין
6 קץ ותכלית, רבוא
7 רבבות מיני מדרגות
8 מלאכים ונשמות כו', -
9 מספר נבראים בלי גבול
10 בכל עולם, וכן רבוי
11 העולמות אין לו קץ
12 וגבול, גבוה על גבוה
13 כו', - ישנם עולמות בלי
14 מספר, וכל עולם הוא
15 למעלה מהעולם השני -
16 שכן, ההתחלקות בדברים
17 ברוחניות, היא רק באשר
18 לדרגה, וכשאומרים
19 "הרבה עולמות", הכוונה היא, שכל אחד מהם הוא במדרגה
20 אחרת, עולם אחד למעלה מהשני, ובכך מתבטאת ההתחלקות
21 הגדולה בעולמות ונבראים, שהמשל על כך הוא ההתחלקות
22 באברים, בין אבר אחד לשני. וכשם שביחס לנשמה, אי אפשר
23 לומר שמהות ועצמות הנשמה נמצאת במוח שבראש יותר
24 מאשר ברגלים - כך גם בנמשל, שמבחינת מהות ועצמות
25 אין-סוף אין הבדל בין עולם לעולם, אלא - ה"אין-סוף" נמצא
26 בכל העולמות בשווה, והוא בהעלם בכל העולמות בשווה.
27 והנה, מהותו ועצמותו של אין-סוף ברוך-הוא שונה
28 בעליונים ותחתונים, כמשל הנשמה הנזכר לעיל, - שמהות

ליקוטי אמרים

וככה ממש עד"מ א"ס ב"ה ממלא כל עלמין
להחיותם ובכל עולם יש
ברואים לאין קץ ותכלית רבוא רבבות מיני מדרגות
מלאכים ונשמות כו' וכן ריבוי העולמות אין לו קץ וגבול
גבוה על גבוה כו'. והנה מהותו ועצמותו של א"ס ב"ה
שוה בעליונים ותחתונים כמשל הנשמה הנ"ל וכמ"ש
בתיקונים דאיהו סתימו דכל סתימין פי דאפי' בעלמין
סתימין דלעילא הוא סתום ונעלם בתוכם כמו שהוא
סתום ונעלם בתחתוני' כי לית מחשבה תפיסא ביה כלל
אפי' בעולמות עליונים. ונמצא כמו שפצוי שם כך
נמצא בתחתונים ממש.

19 "הרבה עולמות", הכוונה היא, שכל אחד מהם הוא במדרגה
20 אחרת, עולם אחד למעלה מהשני, ובכך מתבטאת ההתחלקות
21 הגדולה בעולמות ונבראים, שהמשל על כך הוא ההתחלקות
22 באברים, בין אבר אחד לשני. וכשם שביחס לנשמה, אי אפשר
23 לומר שמהות ועצמות הנשמה נמצאת במוח שבראש יותר
24 מאשר ברגלים - כך גם בנמשל, שמבחינת מהות ועצמות
25 אין-סוף אין הבדל בין עולם לעולם, אלא - ה"אין-סוף" נמצא
26 בכל העולמות בשווה, והוא בהעלם בכל העולמות בשווה.
27 והנה, מהותו ועצמותו של אין-סוף ברוך-הוא שונה
28 בעליונים ותחתונים, כמשל הנשמה הנזכר לעיל, - שמהות

יום שישי כ"ו אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עב, וההבדל שבין... עד עמ' עב, להם להחיותם.

71 "אור" [שזה אחד מהטעמים שההשפעה והמשכת תחיות
72 מכנה בשם "אור" על-דרך-משל - במקום "שפע" שקוראים
73 החוקרים להשפעת החיות האלקית - זה נקרא ב"קבלה" בשם
74 "אור". אחד הטעמים לכך הוא: שכן, המושג אור, מבטא את
75 ההתגלות מההעלם -

בתחילה היה האור
מוסתר ונעלם במאור,
ולאחר מכן הוא נמשך
ממקורו, שהוא ה"מאור",
ומתגלה בתור "אור",
כלומר: גילוי מההעלם

באופן שהארה בלבד מההעלם באה בגילוי - שלא כמו
ב"שפע", שעצם הדבר כמו שהוא - יכול להיות נשפע, כמו
למשל, "שפעת מים", שהמים עצמם שהיו בתחילה במקום אחד,

57 וההבדל שבין עולמות עליונים ותחתונים, הוא מצד
58 המשכת תחיות אשר אין-סוף ברוך-הוא ממשך ומאיר
59 בנפחית גילוי מההעלם - כפי שיסביר להלן, שההתגלות היא
60 כדי להחיות העולמות והנבראים שבתוכם, כי חיותם, היא
61 ההתגלות האלקית שבהם
62 - ובכך מתבטא ההבדל
63 שבין העולמות העליונים
64 לעולמות התחתונים -
65 באיזו מדה ההתגלות:
66 בעולמות העליונים
67 ההארה מהחיות האלקית

68 היא יותר בהתגלות מאשר בעולמות התחתונים. בדברו כאן,
69 בענין הגילוי וההעלם, מסביר רבנו הזקן, במאמר המוסגר, שזהו
70 אחד הטעמים מדוע קוראים לחיות האלקית שבעולמות, בשם

ליקוטי אמרים

וההבדל שבין עולמו' עליונים
ותחתונים הוא מצד המשכת החיות אשר א"ס ב"ה
ממשיך ומאיר בבחי' גילוי מההעלם [שזה אחד מהטעמי'
שההשפעה והמשכות החיות מכונה בשם אור עד"מ]

1 יימשכו במקום אחר. ואילו, "אור" ענינו גילוי מן ההעלם,
2 שהארה בלבד מההעלם באה בהתגלות. זהו טעמו של דבר,
3 מדוע החיות האלקית הנמשכת בעולמות – נקראת בשם "אור",
4 מפני שהיא גילוי מן ההעלם]. המשכת החיות, שאין-סוף
5 ברוך-הוא ממשיך ומגלה,
6 היא – לְחַיִּיּוֹת הָעוֹלָמוֹת
7 וְהַבְּרִיאִים שֶׁבָּהֶם, –
8 שבכך, קיים כבר הבדל
9 בין העולמות העליונים
10 לבין העולמות התחתונים,
11 שֶׁהָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים
12 מְקַבְּלִים – המשכה וחיות
13 זו, בְּבַחֲנֵית גִּלְיוֹ קֶצֶת
14 יוֹתֵר מִהַתְּחַתְּנִים, –
15 מאשר העולמות
16 התחתונים. כלומר: גם בעולמות העליונים אין האור והחיות
17 בהתגלות ממש – אלא קצת יותר מאשר בעולמות התחתונים.
18 וְכָל הַבְּרִיאִים שֶׁבָּהֶם – בעולמות העליונים, מְקַבְּלִים – חיות
19 גְּלוּיָהּ זו, כֹּל אֶחָד בְּפִי בָחוּ וְתִכּוֹנְתוֹ, – כמו שלמדנו במשל,
20 שכל אבר מקבל חיות מהמוח "כפי מזגו ותכונתו", כך גם
21 בנמשל, מקבל כל נברא את חיותו, "כפי מזגו ותכונתו", כלומר:
22 עד כמה שיש בכוחו לקבל, ובאיזה אופן ותכונה תתגלה בו
23 החיות – אם באופן של מוחין ושכל, או באופן של מדות ו"אבל

ליקוטי אמרים

להחיות העולמות והברואים שבהם שהעולמו' העליוני'
מקבלים בבחי' גילוי קצת יותר מהתחתוני' וכל הברואי'
שבהם מקבלים כל א' כפי כחו ותכונתו שהיא תכונת
ובחי' המשכה הפרטית אשר א"ס ב"ה ממשיך ומאיר
לו. והתחתונים אפי' הרוחניים אינם מקבלים בבחי'
גילוי כ"כ רק בלבושים רבים אשר א"ס ב"ה מלביש
בהם החיות והאור אשר ממשיך ומאיר להם להחיותם

24 לא שד"תכונה" מסתירה הגילוי כ"א 'ממשיך ומאיר לו' –
25 הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, שְׁחֵיָא תְּכוֹנָת וּבַחֲנֵית הַמְשָׁכָה
26 הַפְּרָטִית אֲשֶׁר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא מְמַשֵּׁךְ וּמְאִיר לוֹ; –
27 לאותו נברא פרטי. וְהַתְּחַתְּנִים, אֲפִלּוּ הָרוּחָנִיִּים, אֵינֶם
28 מְקַבְּלִים – את החיות
29 האלקית, בְּבַחֲנֵית גִּלְיוֹ
30 כְּלִיָּהּ, – כמו העולמות
31 העליונים, רק בְּלִבוּשִׁים
32 רַבִּים אֲשֶׁר אֵין-סוֹף
33 בְּרוּךְ-הוּא מְלַבֵּשׁ בָּהֶם
34 – באותם לבושים, תְּחִיּוֹת
35 וְהָאֹרֹךְ אֲשֶׁר מְמַשֵּׁךְ
36 וּמְאִיר לָהֶם לְחַיִּיּוֹתָם. –
37 שהחיות האלקית
38 הנמשכת להחיות את
39 העולמות התחתונים, מלוכשת בהרבה לבושים המסתירים,
40 שהחיות לא תהיה בהתגלות; הסתרה גדולה זו שהלבושים
41 מסתירים, אלא גם באיכות: מדובר בסוג לבוש שונה, המסתיר
42 בחזרה כזו, שנברא ממנו עולם גשמי. שכן, גם במספר רב של
43 לבושים בלבד, היו מתהווים מהחיות נבראים רוחניים; כדי
44 שיווצרו נבראים כמו שבעולם הגשמי – נדרש סוג לבוש אחר
45 לגמרי – ובלשון ה"תניא":
46

יום שבת קודש כ"ז אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עב, וכ"כ עצמו... עד עמ' 144, א"ס ב"ה:

47 וְכָל-כֶּךָ עֲצָמוּ וְנִבְרְו הַלְּבוּשִׁים אֲשֶׁר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא
48 מְלַבֵּשׁ וּמְסַתֵּיר בָּהֶם הָאֹרֹךְ וְתְּחִיּוֹת, – לא רק שהלבושים
49 הם גדולים ורבים במספר, אלא הם מסוג כזה שההסתרה עצמה
50 שהם מסתירים, היא

ליקוטי אמרים

וכ"כ עצמו וגברו הלבושים אשר א"ס ב"ה מלביש
ומסתיר בהם האור והחיות עד אשר ברא בו עוה"ז
החומרי והגשמי ממש ומהווהו ומחייהו בחיות ואור
אשר ממשיך ומאיר לו אור המלוכש ומכוסה ומוסתר
בתוך הלבושים הרבים והעצומים המעלימים ומסתירי'
האור והחיות עד שאין נראה ונגלה שום אור וחיות רק
דברים חומריים וגשמיים ונראים מתים אך בתוכם יש
אור וחיות המהוה אותם מאין ליש תמיד שלא יחזרו
להיות אין ואפס כשהיו ואור זה הוא מא"ס ב"ה רק

62 הַרְּבִים וְהָעֲצוּמִים הַמְּעַלִּימִים וּמְסַתֵּירִים הָאֹרֹךְ וְתְּחִיּוֹת, עַד
63 שְׁאֵין נִרְאָה וְנִגְלָה שׁוּם אֹרֹךְ וְחַיּוֹת רַק דְּבָרִים חֲמֻרִים
64 וְגִשְׁמִיִּים, וְנִרְאִים מְתִים, – נדמה שאלה הם דברים מתים,
65 שאין בהם חיות רוחנית,
66 וכפי שהדבר בכדור הארץ
67 החומרי, כדלהלן. אֲדָּ
68 בְּתוֹכָם יֵשׁ אֹרֹךְ וְחַיּוֹת
69 הַמְּהוּוֹת אוֹתָם מֵאֵין לִישׁ
70 תְּמִיד, שְׁלֹא יִחְזְרוּ
71 לְחַיּוֹת אֵין וְאִפֹּס
72 בְּשִׁחְיוֹ, – לפני שנבראו.
73 שכן, לא די במה שהם
74 נבראו פעם אחת בששת
75 ימי בראשית, אלא, תמיד,
76 בכל עת ובכל רגע, על

51 גדולה וחזקה יותר, עד
52 אֲשֶׁר בָּרָא בּוֹ – באור
53 וחיות אלה, עוֹלָם הַזֶּה
54 הַחֲמֻרִי וְהַגִּשְׁמִי מְמַשׁ, –
55 "כי ישנו עולם העשי'
56 רוחני"¹⁰ – הערת כ"ק
57 אדמו"ר שליט"א, וּמִתְּחִלָּה
58 וּמִתְּחִלָּה בְּחַיּוֹת וְאֹרֹךְ
59 אֲשֶׁר מְמַשֵּׁךְ וּמְאִיר לוֹ,
60 אֹרֹךְ הַמְּלַבֵּשׁ וּמְכַסֶּה
61 וּמְסַתֵּר בְּתוֹךְ הַלְּבוּשִׁים

9. "כפי כחו ותכונתו" – הנמשל על הנאמר במשל: 'מזגו ותכונתו' – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנראה כוונתו ודיוקו כאן החומרי והגשמי ממש – לענין ההתהוות מאין ליש ממש, היינו כדור הארץ החומרי, היינו רק חלק הדומם, [וענין הצמיחה, חיות ומדבר – בא מאור וחיות אחר ונגלה יותר מהנ"ל אף שגם הוא ממל' דמל' דעשי' [לקמן קלב, ע"ב בתחלתו], ובוה מובן כמה דיוקים בל': מאין ליש [דלכאורה הרי כבר אמר שמדובר בעוה"ז כו'] הנראה לעיני בשר ועור. משא"כ עולם העשי' סתם (שכולל גם העשי' הרוחני) – כותב לקמן (ספנ"ב ופנ"ג) מל' דעשי' (ולא מל' דמל')."

האצילות" - הַמִּיחָדוֹת - הספירות של "עולם האצילות" 23
מאחדות בְּמַאצִּילָן אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא: - הרי, שגם בכדור 24
הארץ החומרי ישנם אור וחיות של אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, הבאים 25
עלידי הספירות של העולמות (שהן - ה"ספירות" - האלקות 26
של העולמות), והם 27
נמשכים דרך לבושים 28
המכסים ומסתירים על 29
החיות, שלא תיראה, זהו 30
החסבר על ההבדל שבין 31
העולמות העליונים לבין 32
העולמות התחתונים, 33
הנובע מהאור והחיות 34
הנמשכים מאור אֵין־סוֹף 35
ברוך־הוא, להוות 36
ולהחיות את העולמות: 37

ליקוטי אמרים

שנתלבש בלבושים רבים וכמ"ש בע"ה שאור וחיות 1
כדור הארץ החומרי הנראה לעיני בשר הוא ממלכות 2
דמלכות דעשיה ובתוכה מלכות דיצירה*) וכ' עד 3
שבתוך כולן י"ס דאצילות המיוחדות במאצילן א"ס 4
ב"ה: 5

(*) [ברפוסים הקודמים ה' כתוב "מלכות דמלכות דעשיה" ונ"ל 6
דצ"ל "מלכות דיצירה" וכ"ה באנה"ק סי' כ"ה המתחיל להבין אמרי בינה 7
כו'. אשר נמצא לפנינו גוף כתיב]. 8

בעולמות העליונים החיות היא יותר בהתגלות, ובעולמות 38
התחתונים היא פחות בהתגלות, עד שבעולם הזה הגשמי - 39
החיות מכוסה לגמרי ואינה נראית כלל. ברם, מבחינת 'מהות 40
ועצמות אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא' - אין כל הבדל בין העולמות 41
העליונים לבין העולמות התחתונים, כי אור אֵין־סוֹף, מוסתר גם 42
בתחתונים וגם בעליונים, והוא נמצא גם בעליונים וגם 43
בתחתונים. 44

האור והחיות האלקי לחדש ולהוות מחדש מאין ליש - הרי, 1
שתמיד ישנם בהם האור והחיות האלקי המהווה אותם, למרות 2
שאין הם נראים, ואזי זה הוא מאֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, רק 3
שְׁנַתְלַבֵּשׁ בְּלִבוּשִׁים רַבִּים, וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּעֵין חַיִּים¹¹, 4
שְׁאוּר וְחַיּוֹת כְּדוּר 5
הָאָרֶץ הַחֲמִרִי הַנִּרְאָה 6
לְעֵינֵי בָשָׂר, הוּא 7
מִמְלָכוֹת 8
דְּעֵשִׂיָּה, - "מלכות" 9
דעשיה" היא הספירה 10
התחתונה ביותר ב"עולם" 11
העשיה", וב"מלכות" 12
עצמה, ישנה הרי 13
התכללות מכל עשר 14
הספירות, שהתחתונה 15
שבין היא "מלכות", וזהו "מלכות דמלכות דעשיה" - בחינת 16
"מלכות" שבספירת "מלכות" של העולם התחתון ביותר - עולם 17
זה, וּבְתוֹכָהּ - ישנה, מְלָכוֹת דִּיצִירָה וְכוּ', - וכך הלאה, 18
שבתוך מלכות ד"יצירה" ישנה התכללות של "עולם הבריאה" 19
וכו', עַד שֶׁבְּתוֹךְ כָּלָן - בספירות של כל העולמות - כולל גם 20
"עולם העשיה", ישנן עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת¹² - "עולם 21
האצילות" הוא העולם העליון ביותר, והספירות של "עולם 22

11. "ש"נ פ"א - בשער מ"ג פ"א גירסות שונות. ולהעיר ממשנת חסידים מס' עשי' גופנית פ"א משנה ב" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 12. "ראה לקמן קמ, א: "הארה שבאצי' בוקעת כו' ובעוה"ז החומרי" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' א

נקבה. הרי שנחלקו רבי שמעון וחכמים בגדר טומטום, חכמים 23
החולקים על רבי ישמעאל רק באנדרוגינוס ולא בטומטום, סברו 24
שטומטום אינו כבריה אלא ספק זכר ספק נקבה, ולכך חלה עליו 25
קדושת בכור מספק, ורבי שמעון שלמד מדרשת הכתוב למעט 26
טומטום ואנדרוגינוס, סבר שגם טומטום הוא בריה בפני עצמה, 27
ולכן מיעטו הכתוב. 28
מוסיפה הגמרא ומחזקת את הראיה: וְכִי תִימָא - ואם תאמר 29
שנדחה הראיה מברייאת זו, ונאמר סְמִי מִיכָן טוֹמְטוֹם - הסר 30
מדברי רבי שמעון את תיבת 'טומטום', ונמצא שלא נחלקו לגבי 31
טומטום, שלדעת כולם הוא ספק זכר ספק נקבה. אי אפשר לומר 32
כן, שהרי אם נאמר שרבי שמעון אמר את דינו רק לגבי 33
אנדרוגינוס, נמצא כי רבי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה חֵינִי רַבָּנָן - שדברי 34
רבי שמעון שוים לדברי חכמים, שהרי שניהם אמרו שאנדרוגינוס 35
נחשב כבריה, ואילו טומטום לדעת כולם הוא ספק זכר ספק 36
נקבה, ובמה נחלקו. אֵלָּא לֹא - אלא ודאי טוֹמְטוֹם אִיבָא 37
בִּינְיָהוּ - המחלוקת ביניהם היא לגבי דין הטומטום, דְּתִנָּא קִמָּא 38
סָבֵר - חכמים החולקים רק באנדרוגינוס ולא בטומטום סברו, 39
אֵין קְדוּשָׁה חֲלָה עָלָיו אֲנַדְרוֹגִינוֹס - רק על אנדרוגינוס לא 40
חלה קדושת בכורה, כי הוא כבריה, אֵבֶל טוֹמְטוֹם סְפִיקָא הוּא 41
- ספק זכר ספק נקבה הוא, וְקְדוּשׁ מְסִיקָא - ומספק דנים בו 42
לחומרא להחשיבו כזכר שחלה עליו קדושת בכורה. וְאַתָּא 43
- (ובא) רַבִּי שְׁמַעוֹן 44

שגם בברייאת זו נדחה את הראיה כמו שדחינו לעיל ונאמר סְמִי 1
מִיכָן טוֹמְטוֹם - הסר מזהברייאת את תיבת 'טומטום'. בברייאת 2
זו אי אפשר לומר כן, שהרי רבי אלעזר מנה חמשה חסרונות, 3
ואם תסיר את 'טומטום' הוּוֹ לְהוֹ אֲרַבְּעָה - נמצא שאינו מונה 4
אלא ארבעה חסרונות ולא חמשה. 5
דוחה הגמרא: גם בברייאת זו יש לומר אִפִּיק טוֹמְטוֹם וְעִיל 6
יְתוֹם - הרצא ממנין החסרונות את ה'טומטום', כיון שהוא ספק 7
זכר ספק נקבה וחל עליו קדושת תמורה, והוסף למנין את 8
ה'יתום', דהיינו בהמה שמתה אמה בשעת לידה, והיא פסולה 9
לקרבן, ולכן שנינו חמשה חסרונות ולא ארבעה. 10
הגמרא מבררת אם יש לתלות את דינו של רב חסדא במחלוקת 11
תנאים: לִימָא בְּתִנָּא - האם נאמר שנידון זה אם טומטום נחשב 12
ספק זכר ספק נקבה או כבריה, תלוי במחלוקת תנאים, שכן שנינו 13
בברייאת, רַבִּי אִלְעָזָר אָמַר מְשוּם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, אֲנַדְרוֹגִינוֹס 14
בְּכוֹר הוּא וּמוֹמָו עָמוֹ - הוא ודאי זכר, וחלה עליו קדושת 15
בכורה, אלא שנחשב כבעל מום מחמת מקום נקבותו. וְחֲכָמִים 16
אָמְרִים, אנדרוגינוס אֵין קְדוּשָׁה חֲלָה עָלָיו כֻּלָּל, כי הוא 17
כבריה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אָמַר מְשוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן, הָרִי 18
הוּא - (הכתוב) אָמַר לגבי בכור (דברים טו ט) כֹּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר 19
יִלְד בְּבִקְרָהּ וּבְצִאָתָהּ הַזֶּכֶר תְּקַדֵּשׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ, וְכָל מְקוֹם 20
שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָר" אֵינוֹ אֵלָּא לְהוֹצִיא - (למעט) טוֹמְטוֹם 21
וְאֲנַדְרוֹגִינוֹס, כי הם כבריה בפני עצמם, ואינם לא זכר ולא 22

יום ראשון

יום רביעי

כא אייר, לו לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תנאי: כי על . . . ע" ומאדו כנ"ל.

על כל אחד ואחד לדעת, כי הוא יתברך בהשגחתו הפרטית נותן לכל אדם האפשרות להביא רצון העליון יתברך מן הכח אל הפעל, בקיום המצות ובחזוק היהדות ותורתנו הקדושה בכל עת ובכל מקום שהוא, ואין הדבר תלוי אלא בעבודתו.

יום שני

יום חמישי

כב אייר, לז לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תנאי: פרק ג. והנה . . . 140" ח"ו.

פעם אחת התוועדו חסידים הראשונים – בשנת תקמ"ד – ותוכן שיחתם הי': דער רבי – רבנו הזקן – האט אויפגעטאן וואס מען איז ניט עלענט. אמאל, איז דער רבי – דער ר"מ און גאון – געווען עלענט, און די תלמידים זיינען געווען עלענט. דער דרך החסידות וואס דער רבי האט מייסד געווען איז דער גרויסער ג־טליכער אויפטו, וואס דער רבי איז ניט עלענט און חסידים זיינען ניט עלענט.

פעם אחת התוועדו חסידים הראשונים – בשנת תקמ"ד – ותכן שיחתם ה'ה: הרבי – רבנו הזקן – פעל שאיננו בכדידות. פעם הרבי – ה'ריש מתיבתא' והגאון – ה'ה בודד [לעצמו], והתלמידים היו בודדים [לעצמם]. דרך החסידות שהרבי יסד הוא החדוש האלקי הגדול, שהרבי אינו בודד וחסידים אינם בודדים.

יום שלישי

יום ששי

כג אייר, לח לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, ששי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תנאי: והנה . . . חיי החיים ב"ה.

ראשית הירידה, ר"ל, הוא העדר העבודה בתפלה, עם ווערט אלץ טרוקען און קאלט, די מצות אנשים מלומדה ווערט שוין אויך שווער, מען איילט, מען ווערט אן דעם געשמאק אין תורה, והאוויר מתגשם, ומובן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

ראשית הירידה, רחמנא לצלן, הוא העדר העבודה בתפלה, הכל נהיה יבש וקר; גם ה'מצות אנשים מלומדה' הופכים כבר לנטל; ממחרים, מאבדים את הטעם בתורה, והאוויר מתגשם, ומובן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

יום
רביעי

שבת

כד אייר, לט לעומר

ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִינּוּן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהִשְׁבָּחוֹת. יוֹם הַתְּנוּעוֹת. לְשִׁלְיֵי עוֹלָה ה'בַּעַל קוֹרָא, וּמַעֲצָמוֹ. אוֹמְרִים אֲב הַרְחֵמֵם.

שיעורים. חומש: בחוקתי, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קיג-קית.

תניא: פרק נא. והנה . . . בתולדתו כנ"ל.

"אם בַּחֲקָתִי תִּלְכוּ", "אם" זֶה, הוּא לְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים, כְּמֵאֲמַר רַז"ל, שֶׁכָּנְתוּ הַלְוֵאי בַּחֲקוֹתֵי תִּלְכוּ. וְזֶה שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא כְּבִיכּוֹל, מִתְחַנֵּן לִפְנֵיהֶם שִׁישְׁמְרוּ אֶת הַתּוֹרָה, זֶה עֲצָמוֹ מְסִיעַ וְנוֹתֵן כַּח לְאָדָם שִׁיעֲמַד בְּבַחֲרֵתוֹ הַטּוֹבָה. וְעוֹד זֹאת אֲשֶׁר בַּחֲקוֹתֵי הָלַכוּ, דְּנֻעָשִׁית הַנִּשְׁמָה מֵהַלֵּךְ.

בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ תִּתְגַּלֶּה מַעֲלַת הַפְּשִׁיטוֹת וְהַתְּמִימוֹת שִׁישׁ בַּעֲבוּדָתָם שֶׁל אֲנָשִׁים פְּשוּטִים שֶׁמִּתְפַּלְלִים וְאוֹמְרִים תְּהִלִּים בְּתִמְיָמוֹת.

יום
חמישי

יום ראשון

כה אייר, מ לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.

תניא: וככה . . . "עב" בתחתונים ממש.

מֵאֲמָרֵי רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּשֵׁנֶת תַּקֵּנָה בְּלִיאֲזָנָא: "שֹׁכֵר מִצְוָה מִצְוָה", הַמִּצְוָה בַּעֲצָם עֲצֻמוֹתָהּ הִיא הַשֹּׁכֵר, וְהַתְּגַלּוֹת הָעֲצֻמוֹת תִּהְיֶה לְעֵתִיד, אֲבָל זֶהוּ הַקֶּרֶן קִיַּמַת שֶׁל הַמִּצְוָה. אֲמָנָם פְּרוּתִיהָ אָדָם אוֹכֵל בַּעוֹלָם הַזֶּה, וְהוּא בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה בַּעֲנִינָהּ, דְּכֹאֲשֶׁר צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר הוּא נִעְנֶה.

יום
שישי

יום שני

כו אייר, מא לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שני עם פירש"י.

תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.

תניא: וההבדל . . . "עב" להחיותם.

קִדְּם צוּוִי "הוֹכַח תּוֹכִיחַ", כְּתִיב "לֹא תִשָּׂא אֶת אָחִיךָ", כִּי זֶהוּ תִּנְאִי מְקֻדָּם לְהוֹכְחָהּ. וְאַחֲרֵי זֶה כְּתִיב "וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֹטֵא", שְׂאֵם לֹא פִּעֲלָהּ הַהוֹכְחָה, בּוֹדָאִי אֶתָּה הָאִשָּׁם, שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים הַיּוֹצֵאִים מִן הַלֵּב.

שבת
קודש

יום שלישי

כז אייר, מב לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קכ"ד.

תניא: וכ"כ עצמו . . . א"ס ב"ה.

אֲדִנִּי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב] סֵפֶר שִׁשְׁמַע מֵאֲבִיו [=אֲדִמּוֹר מֵהַר"ש] בְּשֵׁם הַ"צֶּמַח צֶדֶק" שִׁשְׁמַע מִרַבְּנֵי הַזֶּקֶן, שֶׁהָיָה קוֹרֵא אֶת עֲצָמוֹ בְּשֵׁם בֶּן לְהִרְבֵּי הַמַּגִּיד, וּבְשֵׁם נֶכֶד לְהַבְעֵל-שֵׁם-טוֹב.

איסור מדרבנן - איסור 'גברא' יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ט

(והראיה שאמרו (עירובין סז, ב) באיסור מדרבנן "עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא". כשחכם מורה להקל בדין מדרבנן, אף שיש להקשות על הוראתו – עושים על פי הוראתו ורק אחר כך מקשים על ההוראה, אם יש להקשות. ומכאן שבדרבנן עושים מעשה אף אם אחר כך יתברר שההוראה אינה נכונה, משום שאין כל עבירה אם עשאה בשוגג) ונמצא שנהנה מהמאכל כמו ממאכל כשר, ולכן הקונה משלם כל דמי הנאתו ואין המוכר מחזיר לו כלום.

אך יש להבין: מדוע העובר על איסור דרבנן בשוגג אינו צריך כפרה, בפרט לשיטת הרמב"ם (הל' ממונים פ"א ה"ב) שהעובר על דברי חכמים עובר ב'לא תסור' שהוא איסור תורה?

ומבאר ה'תורת חסד' (או"ח סי' לא סק"ה):

בדבר האסור מן התורה (חלב, דם) האיסור נתפס בגוף החפץ (איסור 'חפצא') ולכן אף אם אכל בשוגג צריך כפרה שהרי אכל דבר אסור, אבל בדבר האסור מדרבנן, האיסור לא חל על עצמיות הדבר אלא זהו חיוב על האדם לשמוע בדברי חכמים (איסור 'גברא') וכיון שהיה שוגג ולא ידע שחכמים אסרו ולא היתה כל כוונה לעבור על דברי חכמים, לא עבר כלל על איסור.

הלכות מכירה פרק טז, הלכה יד: המוכר בשר לחבירו, ונמצא בשר גבור, פרות, ונמצאו טבילים... מה שאכלו אכלו, ויחזיר להן את הדמים. וכן כל המוכר דבר שאסור לאכלו מן התורה, כך הוא דינו... אכל המוכר דבר שאסור לאכילתו מדברי סופרים... אם אכלו אכלו, ואין המוכר מחזיר לו כלום. אף שהקונים אכלו את הבשר (או הפירות) ונהנו ממנו, קנסו חכמים את המוכר דבר האסור באכילה מן התורה להחזיר את כל הדמים ששילמו כיון שהאכילם דבר אסור (רש"י בכורות לו, א ד"ה ויחזיר). אך המוכר דבר שאסור אכילתו מדרבנן ואכלוהו הקונים – אינו מחזיר כלום, כי באיסור דרבנן לא קנסו את המוכר (סמ"ע חו"מ סי' רלד סק"ד).

והקשה הש"ך (יריד סי' קיט סק"ז):

אמנם חכמים לא קנסו את המוכר על שהאכילם איסור דרבנן, אך הקונים שילמו עבור דבר כשר, ומדוע אין המוכר מחזיר לקונים את ההפרש שבין מחיר האסור למחיר הכשר? וביאר: רבנן אסרו את הדבר באכילה אבל לא גזרו איסור כדי להוציא ממון על ידי זה, ולענין הוצאת ממון העמידו על דין התורה שהדבר מותר באכילה.

וב'נתיבות המשפט' (חו"מ שם סק"ג) הוסיף ביאור: האוכל דבר האסור מדרבנן כאילו לא עבר עבירה ואינו צריך כפרה

דבר שאינו מסוים יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ט

בו משום אסמכתא, משום שהדבר כבר נמצא תחת יד הלוקח ולכן אינו חושש שהמוכר לא יעמוד בדבורו. ולפי זה גם כאן אין זו אסמכתא שהרי "רצה הלוקח ומשך" והדבר כבר תחת ידו!

ותירץ: א. שם החיסרון הוא משום שאינו סומך על המוכר שיתן לו את הדבר ולכן כאשר החפץ כבר בידו אינו חושש, אך כאן אפילו שהדבר בידו אינו מועיל שהרי אינו יודע מה יש בו. ב. אמנם "רצה הלוקח ומשך" אך החפץ עדיין לא בא לידו, והמשיכה נעשתה רק למעשה קנין.

ולפי התירוצ' השני, במכירת חפץ אין חסרון של 'דבר שאינו מסוים' שהרי מוכרים את החדר שבו נמצא החפץ, והרי זה כבידו של הלוקח ממש.

ועוד יש לומר, שהחיסרון הוא רק כאשר מוכר את כל הסחורה במחיר קצוב, כדברי הרמב"ם "ערימה זו אני מוכר לך בכך וכך", ולכן הקונה אינו סומך דעתו שמה אינו שווה כערך הנקוב, אך במכירת חפץ לא קוצבים את המחיר אלא כותבים שהמחיר יהיה לפי הערכתם של שלושה אנשים בקיאים, ובוה סומכת דעת הלוקח הבטוח שלא יחייבוהו ביותר משווי (באר יצחק או"ח סי' נ).

הלכות מכירה פרק כא, הלכה ג: אכל האומר לחבירו: 'כל מה שיש בבית הנה אני מוכר לך כך וכך'... ורצה הלוקח ומשך – אין כאן קנין כלל, שלא סמכה דעת הלוקח; שהרי אינו יודע מה יש בו אם תבן או זהב, ואין זה אלא כמשחק בקבילה.

האם בשטר מכירת חפץ יש לפרט מהו החפץ הנמכר או די לכתוב 'כל החפץ שבבית'?

נחלקו הפוסקים בדבר: לדעת ה'מקור חיים' (סי' תמ"ח סק"ט) חובה לפרט, שאם לא כן הרי זה כ'דבר שאינו מסוים' שאינו נקנה, אבל יש סוברים שדי לפרט שהמכירה היא על 'מין החפץ'.

אך מלשון הרמב"ם (בהלכה ב) שנקט כדוגמא לדבר מסוים 'ערימת חטים' או 'שק תאנים' משמע שאם יאמר 'ערימת תבואה' או 'שק פירות' אין זה דבר מסוים (שו"ת רעק"א תניינא סי' ז).

והט"ז (חו"מ סי' רט סק"ב) הקשה: בדברי הרמב"ם מבואר שהקנאת דבר שאינו מסוים היא כדון המשחק בקוביא, מטעם 'אסמכתא' (שמלכתחילה לא גמר בדעתו להקנות כי לא העלה בדעתו שיפסיד), והרי לעיל (פ"א ה"ד) כתב הרמב"ם שהנותן עירבון לחבירו ואמר לו 'אם אחזור בי - קנוי לך העירבון', הקנין חל ואין

עסקת אחת או עסקאות נפרדות

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ט

בבית הכנסת, ואחר כך התברר שלא היה ברשותו אלא מקום אחד, וכתב שדין זה תלוי במחלוקת הרמב"ם והרשב"ם – האם בביטול אחד מפרטי העסקה מתבטל גם השני.

אך יש שכתבו שדברי הרמב"ם אמורים רק לגבי שני דברים שיש שייכות ביניהם, כגון קרקע ודקלים, כי יתכן שהלוקח נזקק לאחד מהן לצורך השימוש בדבר השני, ולכן מתייחסים לשניהם כעסקה אחת, אך בשני דברים נפרדים כגון שני מקומות בבית הכנסת שהשימוש בכל אחד מהם אינו שייך לשני – גם הרמב"ם מודה שנחשבים כשתי מכירות נפרדות (משפט שלום קפב, ח).

ומאידך, ה'נתיבות המשפט' (סי' קפב, סק"ח) כתב להיפך: המחלוקת בין הרמב"ם לרשב"ם היא רק בשני דברים נפרדים, כגון קרקע ואילנות, אך שני דברים מאותו סוג נחשבים כחלקים של עסקה אחת לכל הדעות, ולכן במכירת שני מקומות בבית הכנסת אם בטלה מכירת האחד, בטלה גם מכירת השני.

הלכות מכירה פרק כד, הלכה יג: האומר לחברו: 'קרקע ודקלים אני מוכר לך' – אפילו לא היו לו דקלים, אם רצה לקנות לו שני דקלים, הרי נקנה המקח.

עסקה המורכבת מכמה חלקים, האם יש להתייחס לכולם כמקשה אחת, כאשר ביטול אחד מהם גורר את ביטול כל העסקה או שמא כל חלק נידון לעצמו ואינו תלוי בקיום השאר?

ופוסק הרמב"ם שהאומר לחברו "קרקע ודקלים אני מוכר לך", אף אם לא היו לו דקלים בשעת המקח, יכול לרכוש דקלים ולתתם לקונה ובכך לקיים את חלקו בעסקה. ומכאן שאם לא יתן לו דקלים, לא יוכל לדרוש את קיום החלק השני של העסקה – מכירת הקרקע (ראה סמ"ע סי' רטו, יד).

והנה דברי הרמב"ם הובאו להלכה ב'שלחן ערוך' (שם סעיף ה), אולם הרמ"א הביא את דעת הרשב"ם (ב"ב טו, ב) הסובר שמכירת הקרקע והדקלים אינן תלויות זו בזו, ואף אם לא ייתן לו דקלים, לא תתבטל מכירת הקרקע. והט"ז (שם) הביא מעשה באדם שמכר לחברו שני מקומות

המחיר כראיה

יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ט

מחיר של שור לחרישה או מחיר פחות מזה של שור לשחיטה, הרי שניתן להכריע על ידי סכום הדמים מה היתה מטרת הרכישה, ומדוע כאן "אין הדמים ראייה?" והביאור:

סכום המקח יכול לשמש כבירור רק כאשר אינו סותר ללשון המפורשת שנאמרה בשעת המקח, כגון במוכר שור ואין ידוע אם לחרישה או לשחיטה, שבשעת המכירה דובר על 'שור' ומלשון זו אין הוכחה אם מדובר בשור לחרישה או בשור לשחיטה, ובמקרה כזה סכום המקח מהווה בירור והוכחה.

אך בנידון דידן, הרי בשעת המקח נאמר 'צמד', ומשמעות המילה היא צמד בלבד ולא צמד עם בקר, ולכן אין בכוח הדמים להכריע שהכוונה היתה לצמד עם בקר בניגוד למשמעות הפשוטה של הנאמר בשעת המקח.

(חידושי הרמב"ם ב"ב צב, א. וראה חידושי הגר"ח על תש"ס סי' רצ)

הלכות מכירה פרק כז, הלכה ג: המוכר את העל, מוכר את הפרה; מוכר את הפרה, לא מוכר את העל... ואין הדמים ראייה בכל אלו הדברים וכיוצא בזה.

בהלכה זו נחלקו תנאים (ב"ב עו, ב): לדעת רבי יהודה, התשלום שנקבע עבור המקח משמש כהוכחה מה נכלל במקח, כגון: האומר לחברו, מכור לי צמד בקר במאתיים וזו, מאחר וידוע לכל ששווי של הצמד בלבד רחוק מסכום זה, מוכח מהמחיר שהכוונה היתה לצמד ולבקר יחד. אך לדעת חכמים אין הדמים מהווים ראיה, וכן פוסק הרמב"ם.

מאידך, בגמרא (ב"ק מו, א) נאמר שהמוכר שור לחברו ונמצא נגחן ואינו ראוי לחרישה, ומתעורר ספק האם מטרת המכירה היתה לצורך חרישה והרי זה מקח טעות או שהמכירה היתה לצורך שחיטה ואין כאן טעות, ניתן לברר זאת באמצעות המחיר ששולם עבור השור – האם היה זה

מתנה בשבת ויום-טוב

יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ט

מכירה. וכיון ש"הקדש דומה למתנה שיוצאה גם כן לגמרי מרשותו לרשות חברו", לכן "אסור ליתן שום דבר במתנה לחברו בשבת" (שו"ע אדה"ז א"ח סי' שו סט"ו) ולפי זה, כתבו ה'מגן אברהם' (א"ח שם סקט"ו) ואדה"ז (שם): "הנוהגים ליתן כלים במתנה לחתן הדורש – לא יפה הם עושים", אך הוסיפו בשם ה'מרדכי', 'לצורך מצוה' (כגון, לתת חמץ בפסח לנכרי כדי לא לעבור עליו ביביל יראה" א"ח סי' תמד ס"ד) או לצורך שבת ויום-טוב מותר.

הלכות מכירה פרק ל, הלכה ז: המוכר או הנותן בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב – אף על פי שמכין אותו, מעשיו קיימים.

איסור נתינת מתנה בשבת נלמד מהנאמר בגמרא (ביצה לו, א) שאסור להקדיש בשבת "גזירה משום מקח וממכר". ופירש רש"י (שם ד"ה משום) שדומה למקח וממכר "שמוציאו מרשותו לרשות הקדש". ואיסור מקח וממכר נלמד מהפסוק "ממצאו חפצך ודבר דבר", ועוד, שיכול לבוא לידי כתיבת שטרי

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צה

וכתב ה'חתם סופר' (בהגהות לשו"ע אור"ח סי' שו)

היות ולצורך מצוה מותר לתת מתנה בשבת, לכן "לרב הדורש, אין ספק [שמותר] משום שהיו דורון לחכם, וכבוד התורה ותפארת וחייבוב המצוה". ועוד: "רוב פעמים כבר יחדו הכלים מערב שבת מה שרוצים לשלוח מחר לחכם, וכיון שהפריש כבר יצא מרשות בעליו, משום דכתיב 'בפיך' זו צדקה, ואם כן מה שנותן אחר-כך בשבת אינו אלא לפרסומי מילתא".

והנה, ב'הר צבי' (ת"א סי' קכו) הביא מ'המקנה' (קדושין ק"א

סי' סה) שהאיסור הוא על המקבל ולא על הנותן, ולכן נוטה גם ה'תהלה לדוד' (ח"ג סי' מה סק"ט). אך העיר מדברי הרמב"ם כאן, שהאיסור הוא על הנותן. וכך הוא גם לשון אדה"ז (הנ"ל): "אסור ליתן שום דבר במתנה לחברו בשבת".

יתירה מזו: לדעת ה'משיב דבר' (ח"א סי' כז) האיסור הוא רק על הנותן ואינו דומה למכר ש"האיסור על שניהם בין על המוכר בין על הקונה, שהרי שניהם נותנים זה נותן מעות וזה מקחו, מה-שאי-כן מתנה אין איסור כ"אם על הנותן ולא על המקבל, שהרי דומה לזוכה מן ההפקד דשרי בפשיטות".

מתי קונה ידו של אדם שלא מדעתו? יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ט

של מחזיק השטר היא גם על נייר השטר או שמה אין דעתו עליו - הרי גם אם אין דעתו על השטר יקנה אותו כי ידו כחצרו (תוס' ב"ב נד, א. פו, א), וכשם שחצר קונה לאדם שלא מדעתו (ב"מ יא, א) כך ידו קונה לו שלא מדעתו? אלא צריך לומר שרוב ייבא אינו סובר שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו ולכן הוא מסתפק, אבל כיון שלהלכה חצר קונה שלא מדעתו וידו כחצרו, המחזיק בשטר קונה את השטר אף שלא התכוון תחילה לקנותו.

וב'נתיבות המשפט' (שם סק"ב) הביא את דברי התוספות (ב"ב נד, א) שחצרו קונה את מה שמונח בה אף בלא ידיעתו, רק כשלא ידע שהדבר מונח בחצרו, ואילו היה יודע היה מתכוון לקנותו, אבל כאן שהשטר בידו ואף-על-פי-כן אינו מתכוון לקנותו - לא קנה.

אבל הש"ך נקט בדעת הרמב"ם שאפילו אם ידע שהשטר בידו ולא התכוון לקנותו - ידו קונה לו, ולכן אף שהחזיק בשטר רק כדי לקנות הקרקע, קנה את השטר.

הלכות זכיה ומתנה פרק א, הלכה ט: המחזיק בְּשֵׁטֶר מְכַסֵּי הַיָּד בְּדִי לְקִנּוּת הַקֶּרֶקֶע הַתְּנוּבָה בְּאוֹתוֹ הַשֵּׁטֶר - לֹא קָנָה אֶלָּא הַשֵּׁטֶר בְּלִבָּהּ, לְצַד אוֹתוֹ עַל פִּי צְלוּחִיתוֹ. הקשה ה'לחם משנה':

בגמרא (בבא קמא מט, ב) שאל רב ייבא סבא: המחזיק שטר קנין או שטר מתנה של קרקע שהיתה של גר (שאלו לו יורשים) - האם הוא מחזיק בו רק כדי לקנות את הקרקע והשטר ישמש לו כראיה, אבל אין בדעתו לקנות את השטר עצמו, וכיון שאינו קונה את הקרקע (כי לא החזיק בה) אינו קונה את השטר (להשתמש בו "לצור ע"פ צלוחיתו"), או שמה דעתו גם על נייר השטר וזוכה בו? ומזה משמע שאם אכן דעתו רק על הקרקע ולא על הנייר לא קנה את השטר, ואם כן מדוע כתב הרמב"ם שהמחזיק בשטר "כדי לקנות הקרקע" קנה את השטר "לצור אותו על פי צלוחיתו"?

ומבאר הש"ך (ח"מ סי' ערה סק"ג):

לכאורה יש לשאול מהו ספיקו של רב ייבא האם דעתו

מתנה מסותרת שבת קודש כ"ו אייר ה'תשע"ט

שכתב, שחכמים חששו שהנותן והמקבל עשו קנוניה? מבאר ה'אבן האזל':

הגמרא (ב"ב שם) דנה אם הנותן אמר לעדים 'סתמא', היינו שלא אמר במפורש 'כתבו בסתר ותנו לו', אך גם לא אמר להם 'כתבו מתנה גלויה ומפורסמת' - האם הדבר נחשב 'מתנה מסותרת'? ומסקנת הגמרא היא שגם במקרה זה "חוששים לה שמה מסותרת היא" (וכמובא בהלכה ב).

ואם נפרש ש'מתנה מסותרת' אינה מתנה מחשש שניתנה כבר לאדם אחר ואינו מתכוין להקנות את המתנה לאדם זה - מדוע אומרת הגמרא "חוששים למתנה מסותרת", והרי אם יטען הנותן שלא התכוין לתת את המתנה נקבל את טענתו, ואם לא יטען כלום - תהא זו מתנה כדין? ואכן לשיטת הר"י מיגש (הובא ב"מ) רק אם הנותן טוען שלא התכוין להקנות לא זכה המקבל, ואם אינו טוען כלום - זכה המקבל.

אבל לדעת הרמב"ם השטר שכתוב 'סתם' פסול לגמרי, ולעולם לא יזכה המקבל במתנה זו, ולכן בהכרח לפרש שהמקבל לא זכה במתנה כי חכמים פסלו את השטר כדי שהנותן לא יעשה קנוניה עם המקבל כנגד הקונה.

הלכות זכיה ומתנה פרק ה, הלכות א"ב: הַנּוֹתֵן מַתָּנָה... צָרִיף שֶׁתְּהִיָּה גְלוּיָהּ וּמְפֹרֶסֶמֶת. אָמַר לְעֵדִים: 'כְּתוּבוּ בְּסֵתֶר וְתֵנוּ לִי' - אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁהָ מַעֲרִים הוּא, בְּדִי לְאִבְד מִזֶּמֶן אַחֲרִים, שֶׁיִּחְדָּר וְיִמְכֹּר אַחֵר שִׁיתָ. לְפִיכָה, כָּל שֵׁטֶר מַתָּנָה קָרָעָה שֶׁאֵין כְּתוּב בּוֹ: 'וְאָמַר לָנוּ פְּלוֹנִי הַנּוֹתֵן... כְּתוּבוּ לוֹ מַתָּנָה גְלוּיָהּ וּמְפֹרֶסֶמֶת... חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת הִיא, וְלֹא זָכָה הַמִּקְבֵּל.

מתנה שניתנה בסתר אינה מתנה, ומבאר הרמב"ם שהטעם הוא כי יש לחשוש שמה הנותן והמקבל יעשו קנוניה ביניהם ולאחר נתינה זו ימכור הנותן את המתנה לאדם אחר ויבוא מקבל המתנה ויוציא אותה מהקונה. ולכן קבעו חכמים שמתנה שאינה גלויה ומפורסמת - אינה מתנה.

אך הראב"ד והרשב"ם (ב"ב מ, ב ד"ה לא מגבינו) ביארו שהחשש הוא שמה כבר מכר או נתן מתנה זו לאדם אחר, אך היות וקיבל טובת הנאה מאדם זה לכן נותן לו מתנה זו, אף שבאמת מטעה אותו שהרי כבר נמסרה לאחר, ולכן נותן אותה בסתר (מגיד משנה, לחם משנה).

ומדוע אין הרמב"ם מפרש, שהחשש הוא שמה המתנה נמסרה לאחר ולכן המקבל לא קנה כלל, וטעם זה עדיף ממה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"א-כ"ז אייר תשע"ט

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ט

הלכות מכירה

פרק ששה עשר

(1) נתבארו בו משפטי המקח שיש בו מום ונשתנה ברשות הלוקח, וכל הנמשך אחר זה.

- 1 א. המוכר² זרעוני גנה³, שאין עצמן של זרעונים
- 2 נאכל לחברו, ולא צמחו - חייב באחריותו, ומחזיר לו
- 3 את הדמים⁴ שלקח ממנו; שחזקתן לזריעה⁵. והוא
- 4 שלא צמחו מחמת עצמן⁶; אבל אם לקחה הארץ
- 5 בבד וביצא בו - אינו חייב באחריותו⁷; שמה מחמת
- 6 הבד לא צמחו. וכן כל פיוצא בזה.

(2) משנה בבבא בתרא צב. כרבן שמעון בן גמליאל. כגון זרע כרוב וקפלוט (רשב"ם שם). (4) אבל אינו חייב להחזיר את ההוצאות שהוציא הלוקח, כדעת התנא קמא כברייא (שם צג:), לפי שאינו אלא גרם בנוק ("גרמא בנויקין") מה שאינו גורר אחרי תגמול משפטי (רשב"ם שם דיבור המתחיל דמי זרע). ולא כדעת יש אומרים (שם) שחייב לשלם דמי ההוצאה. ואין המוכר יכול לנכות מן החשבון את הזרעים, שהשתמש בהם הלוקח ונרקבו והלכו לאיבוד - מכיוון שידע מראש מה צפוי להם, לזרעים אלו (סמ"ע סימן רלב, סעיף קטן מז) והלוקח לא הייתה לו כל הנאה מזרעים אלו (רשב"ם שם). (5) שאף שלא התנה במפורש שקונה אותם לזרעים - כיוון שאינם עומדים לאכילה, הרי זה כאילו התנה שהוא קונה לזרעים. (6) שמן הסתם, כל זמן שלא ידועה לנו על סיבה אחרת אנו מניחים שסיבת אי הצמיחה היא בזרעים עצמם (סמ"ע בשם הרא"ש והטור, שם סעיף קטן מז). (7) אינו חייב להחזיר את הדמים.

- 7 ב. מכר לו⁸ זרעים הנאכלין⁹, כגון חטים¹⁰
- 8 ושעורים, וזרעו ולא צמחו - אינו חייב באחריותו¹¹.
- 9 אפלו היה זרע פשתן, שרב בגי אדם¹² קונין אותה
- 10 לזריעה; הואיל ואוכלין¹³ אותה, אינו חייב באחריות
- 11 וזריעתו. ואם הודיעו שהוא קונה לזרע - חייב
- 12 באחריותו¹⁴. והוא הדין לזכרים הנמכרים לרפואה¹⁵
- 13 ולצביעה. וכן כל פיוצא בזה.

(8) משנה בבבא בתרא צב. כדברי תנא קמא. (9) שעומדים במידה שווה לאכילה כמו לזריעה. (10) לשון הטור (רלב): "שעומדים רובם לאכילה". (11) שכיוון שלא התנה במפורש שקנה אותם לזריעה - ודאי נתכוון לאכילה. (12) ואף על פי כן לא מתחשבים עם הרוב, בהתאם לכלל "אין הולכים בממון אחרי הרוב". (13) כלומר, מקצת בני אדם אוכלים אותו. (14) כמו כל תנאי במקח, שביטולו מביא לביטול המקח. (15) שאם נמכרים רק לרפואה דינם כמו בהלכה א, ואם גם לאכילה וגם לרפואה, דינם כלפינו.

- ג. מכאן¹⁶ אתה למד, שכל הלוקח מחברו מקח, והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלוגית למכרו שם, ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום - אינו יכול לומר: החזר לי מקחי לכאן! אלא מחזיר לו את הדמים, והמוכר מטפל¹⁷ להביא ממכרו או למכרו שם. ואפלו אבד או נגנב אחר שהודיעו¹⁸ - הרי הוא ברשות מוכר¹⁹. אבל אם לא הודיעו שמוליכו למדינה אחרת, והוליכו, ונמצא שם בו מום - הרי זה ברשות לוקח, עד שיחזיר המקח במומו למוכר²⁰.

(16) מהנאמר בהלכה ב שאם הודיע למוכר שהוא קונה לזרע ולא צמחו, חייב המוכר להחזיר את הכסף שקיבל, ללא ניכוי הפסד הזרעים, ואין הלוקח אחראי לזה שמתוך פעולת הזריעה הנסיונית, נרקבו הזרעים בקרקע. (17) לדעת הראב"ד יש הבדל בין הדין שבהלכה א, ששם ידע המוכר מראש, שהזרעים יירקבו בקרקע, מה שאין כן כאן. אבל המגיד-משנה כתב שלדעתו, הדין כאן הוא יותר הגיוני מאשר בהלכה א, שהרי שם מפסיד המוכר לגמרי את הזרעים, וכאן כל ההפסד שלו הוא שהוא זקוק למאמץ יתר להחזיר את המקח למקומו. ועוד ייתכן, כי גם כאן צריך המוכר להעלות על הדעת, שצפוי לו הפסד לרגל שיבוש הדרכים וכדומה ("מגדל עוד"). (18) שיש בו מום (כסף-משנה לפירוש ראשון, ולזה הסכים הלחם-משנה). ואם לא הודיעו הרי הוא ברשות לוקח, ראה להלן הלכה ד. (19) כדין אומן שגמר עבודתו ומודיע על זה לבעל הכלי, ראה בפרק י מהלכות שכירות הלכה ג. (20) שהרי זה כקונה זרע פשתן ולא הודיעו שקונה אותו לזריעה (למעלה הלכה ב) - אף כאן: לא היה לו להוליכו למדינה אחרת.

- ד. הלוקח מקח ונמצא בו מום, ואחר כך אבד או נגנב - הרי הוא ברשות הלוקח²¹, עד שיחזיר המקח למוכר. ואם התליע ונפסד מחמת ארץ הזמן²² - הרי זה ברשות המוכר. ואם היה לו להודיע למוכר²³ ולא הודיעו - הרי זה ברשות לוקח.

(21) שבכל מקח טעות דין הלוקח כשוכר, שהרי משתמש בו ומעלה לו שכר למוכר, להלן הלכה ח. והמדובר כשלא הודיע לו על המום, ואף על פי שלא היה זאת בידו ובכל זאת הוא באחריותו לעניין גניבה ואבידה, ראה למעלה הלכה ג. (22) בכתב-יד תימן: "מחמת הזמן" ובטור (סימן רלב): "מחמת המום". [וכמו שכתב רבינו להלן הלכה ט שאם אבד מחמת המום, הרי המוכר מחזיר לו הדמים]. (23) שאז היה המוכר מציל את המקח.

- ה. המוכר²⁴ שור לחברו ונמצא²⁵ נגחן²⁶ - יכול לומר לו: לשחיטה מכרתי לך²⁷. בפה דברים אמורים²⁸? בשחיטה הלוקח קונה לשחיטה ולחרישה²⁹; אבל אם היה יודע³⁰ שהוא קונה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 לַחֲרִישָׁה בְּלִבָּד³¹ - הָרִי זֶה מִקֵּחַ טְעוּת³², וְחֹזֵר. וְכֵן
2 כָּל פְּיוּצָא בָּזָה.

(24) בבא בתרא צב. כשמואל ולא כרב. (25) היינו, שנתברר אחרי המכירה שעוד לפני המכירה היה נגחן. ועיין רשב"ם (שם דיבור המתחיל ונמצא שהיה נגחן). (26) רגיל להתנפל על בעלי חיים ולהכות בהם בקרניו ואינו ראוי אלא לשחיטה. (27) לשון המימרא של שמואל. ואף שרוב האנשים קונים לחרישה - אך כיוון שיש מיעוט אנשים שקונים לשחיטה, יכול המוכר לטעון טענה זו, בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "אין הולכים בממון אחר הרוב. ובלשונו של הרשב"ם (דיבור המתחיל יכול לומר לו): "שבממון אין הולכין אחר הרוב, כי אם אחרי טענה טובה", ולהלן (דיבור המתחיל לשחיטה מכרתיו לך), שמכיוון "שאין הולכים אחרי הרוב, נשאר הרי ספק שקול: מחצה על מחצה, והמוציא מחבירו עליו הראייה" ובגמרא שם שאלו: "וליצוי דמי היכי נינהו" (=נראה כמה דמים נתן, אם נתן כסף בשיעור שוויו של שור לחרישה בוודאי מקח טעות הוא), ומתוך שהמדובר בזמן ששור לשחיטה שווה לשור העומד לחרישה. ורבינו השמיט כל זה אולי משום שסובר כחכמים למעלה (עז:). שאין הדמים ראייה (ראה להלן פרק כז הלכה ג) ועיין ברשב"ם ותוספות בבא בתרא צב. ובמגיד משנה כאן. (28) שיכול לטעון: "לשחיטה מכרתיו לך". (29) בבא בתרא שם, והיינו שהוא טבח [=קצב] ועובד אדמה (רשב"ם שם דיבור המתחיל ומשני בגברא דזבין להכי ולהכי). (30) שהם מכירים זה את זה (רשב"ם שם דיבור המתחיל לנכסא). (31) שהוא עובד אדמה (רשב"ם שם). (32) כאילו התנה במפורש שקונה לחרישה.

3 ו. המוכר³³ בָּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ לְטִבְיָהּ³⁴, וְשִׁחְטָהּ
4 וְנִמְצְאָה טְרֵפָה³⁵, אִם נִדְעָ בְּיָדָא³⁶ שֶׁהִיָּה טְרֵפָה³⁷
5 בְּשִׁלְקָהּ - הָרִי זֶה מִחְזִיר לֹא אֶת הַשְּׁחִיטָה, וְיִחְזִיר
6 הַמוֹכֵר אֶת הַדָּמִים. מִפְּאֵן אֶתָּה לְמַד³⁸, שֶׁהַמוֹכֵר דָּבָר
7 שֶׁהִיָּה מוֹם בְּמִמְכְּרוֹ, וְעָשָׂה בּוֹ הַלֹּקַח מוֹם אַחֵר³⁹
8 קִדְּם שֶׁיִּדְעָ לֹא⁴⁰ הַמוֹם הָרָאשׁוֹן: אִם עָשָׂה דָּבָר
9 שֶׁדִּרְבּוֹ לְעִשׂוֹתוֹ, בְּגוֹן זֶה שֶׁשִּׁחְטָהּ⁴¹ אֶת הַטְּרֵפָה -
10 פְּטוּר; וְאִם שָׁנָה וְעָשָׂה מוֹם אַחֵר קִדְּם⁴² שֶׁיִּדְעָ לֹא
11 הַמוֹם [הָרָאשׁוֹן] - מִחְזִיר הַמִּקְח לְבַעְלָיו, וּמִשְׁלֵם
12 דָּמֵי הַמוֹם⁴³ שֶׁעָשָׂה.

(33) חולין נ"א, וכתובות עז: (34) ודווקא שהותנה מפורש לשחיטה, כי אחרת לא היה הלוקח צריך לשוחטה, שהרי הוא יכול להשתמש בה לחרישה, ברם הטור השמיט המלה: "לטביחה", ודעתו, כמו שמסביר ה"נתיבות" (סימן רלב, אות ג), שטריפה אינה ראוייה אף לחרישה. (35) כל מיני טריפות, אפילו טריפות של סירכא, אף שהיא דבר שכיח ואפשר היה לומר, שזה לא מקח טעות, שהלוקח חייב היה להעלות על הדעת דבר זה ולהתנות על זה מראש (באר הגולה סימן רלב, יב ועיין נתיבות המשפט שם אות ג). (36) כגון, שהוגלגל פי המכה, שאז ברור שהטרפות נולדה כבר שלושה ימים לפני השחיטה, ובאופן שהלוקח קנה תוך

שלושת ימים אלו, ראה להלן פרק כ הלכה טו. (37) ואפילו ספק טריפה (רמ"א בשם הר"ן, שם סעיף יב), ואפילו רק חומרות הגאונים (סמ"ע בשם הר"ן, סעיף קטן כח), שהרי ביחס לדיני מקח וממכר, אחרי שאי אפשר לאכול בהמה זו, יהיה מחמת הספק, או מאיזה טעם שהוא, סוף סוף הרי זה מום. (38) מהדין הקודם. (39) כגון כאן, ששחט הבהמה, שעל ידי כך אינה ראוייה אף לחרישה שלזה הייתה ראוייה לפני השחיטה, והרי זה הוא כמו מום. (40) אבל אם עשה בו מום לאחר שנודע לו - הרי זה כנשתמש בו (למעלה פרק ט"ו הלכה ג, ראה לחם-משנה). (41) אחרי שעמדה לשחיטה. (42) בדפוס רומי: "אחר" במקום "קודם". וזה סותר למה שכתב למעלה פרק ט"ו הלכה ג? והכסף משנה פירשה בדוחק: "ואם שנה ועשה מום אחר (כלומר קודם שנודע) - אחר שייודע לו מחזיר המקח" וכו'. (43) ה"נתיבות" (רלב, סעיף יד סעיף קטן ה) מהסס בדבר, ולדעתו, המוכר שידע את המום למפרע - הוא חייב לשאת באחריות ולא הלוקח.

13 ז. קָנָה⁴⁴ בָּגֵד וְקָרְעוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חֲלִיק⁴⁵, וְאַחֵר כָּף
14 נִדְעָ הַמוֹם מִחֲמַת הַקְרִיעָה⁴⁶ - מִחְזִיר לֹא אֶת
15 הַקְרָעִים⁴⁷. תִּפְרֹו וְאַחֵר כָּף נִדְעָ הַמוֹם, אִם הַשְּׂבִיחַ⁴⁸
16 - נוֹטֵל שְׂבִיחַ הַתִּפְרִיָּה⁴⁹ מִן הַמוֹכֵר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
17 בָּזָה.

(44) גם זה נלמד מראש ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (45) כתונת. (46) שהקריעה איפשרה לגלות את המום. (47) אחרי שהבגד עמד לקריעה מלכתחילה, שיש הכרח בקריעה למען התפירה של אחריה. (48) שלרגל התפירה עלה ערך הבגד. (49) היינו, למשל, שאם שילם בעד המקח עשר ל"י, ולרגל המום הוא שווה רק שמונה, אך בגלל התפירה הוא שווה תשע, מקבל הלוקח בחזרה את העשר לירות שלו, ונוסף לזה עוד לירה אחת שהעלתה התפירה על הבגד (סמ"ע שם סעיף קטן לב).

18 ח. הַמוֹכֵר קֶרֶקֶע⁵⁰ לַחֲבֵרוֹ, וְאַכַּל פְּרוּמְיָהּ, וְלֹאֲחֵר
19 זָמַן נִרְאָה לֹא בָּהּ מוֹם, אִם רָצָה לְהַחְזִיר קֶרֶקֶע
20 לְבַעְלֵים - מִחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאַכַּל⁵¹. וְאִם הָיָה
21 חֲצָר⁵² וְדָר בָּהּ - צָרִיף לְהַעֲלוֹת לֹא שָׂכָר.

(50) בבא מציעא (סו"ט) ושם שורה של עובדות ומימרות, שנושאן: "ביטול המקח" והסיכום: אם קרקע חוזרת, אף הפירות חוזרים, שהלוקח צריך להחזיר למוכר את הפירות שאכל שלא כדן. (51) שהרי הלוקח מקבל בחזרה את כספו ונמצא כסף זה דומה להלוואה, והפירות שאכל כריבית (סמ"ע שם סעיף קטן לג) וראה בדברי רבינו בפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. (52) משנה שם סד. על נושא דומה.

22 ט. הַמוֹכֵר⁵³ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוֹם שְׂאִינוֹ נִרְאָה, וְאַכַּד
23 הַמִּקְח מִחֲמַת אוֹתוֹ הַמוֹם⁵⁴ - הָרִי זֶה מִחְזִיר אֶת
24 הַדָּמִים.

(53) נלמד מתוך העובדה המובאת בבבא מציעא מב:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלא על פי מומחה הרי זה אסור וייקבר כבכור שמת (הלכות בכורות שם הלכה ד כרבי מאיר בבכורות כח).
 (67) המוכר חייב להחזיר ללוקח את הדמים, אחרי שהאכילו בדבר האסור בהנאה מדרבנן, וראה להלן בהלכה יד.
 (68) מכאן עד "מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים" היה חסר בספר שהיה לפני הראב"ד, וראה במגדל עוז.
 (69) במגיד משנה ובמגדל עוז "יקבר". וכן העתיק בשולחן ערוך חושן משפט סימן רלד סעיף א וכן הוא במשנה שם. כלומר, הלוקח בעצמו חייב לקבור את בשר הבכור ואסור למסורו למוכר, שמה ימכרנו לישראל - שזה אסור לו, אבל טריפה שמוותר בהנאה מותר להחזירה לטבח (להלן בסוף ההלכה) - סמ"ע שם סעיף קטן ב. (70) כלומר, אם בינתיים אכל הלוקח את בשר הבכור - אין הוא מפסיד כלום. (71) והוא ימכרנו לגויים. וראה למעלה בדין בכור.

21 יג. מִכֵּר הַלּוֹקֵחַ⁷² בֶּשֶׂר זֶה שֶׁל טְרֵפָה לְנִכְרִים, או
 22 שֶׁהָאָכִילוּ לְכֻלָּיִם - יַחֲשֹׁב עִם הַטֵּבַח עַל דָּמָי
 23 הַטְּרֵפָה⁷³, וַיַּחֲזִיר לוֹ הַטֵּבַח אֶת הַמוֹתָר⁷⁴. וְכֵן כָּל
 24 פְּיוּצָא בְּזָה.⁷⁵

(72) גם זה משנה שם. (73) במשנה שם: "ישלמו דמי הטרפה", היינו, שהלוקח צריך לשלם בעד הבשר הזה רק את המחיר ששווה בשר טריפה, שכרגיל נמכר בזול יותר מבשר כשר (רש"י שם דיבור המתחיל מכרוהו). ורבינו העתיק "יחשב עם הטבח" היינו שיבדוק ויעשה איתו חשבון על זה, שאם מכרו במחיר הרגיל אין המוכר מפסיד כלום (תוספות יום טוב שם). (74) הלוקח יעצור בידו את הדמים שקיבל בעד מכירת הטרפה, ואם יש הפרש בין הדמים שקיבל הוא, ובין הדמים שנתן, יחזיר לו המוכר את ההפרש הזה, אחרי שהטעהו בזה. (75) בדבר שמוותר בהנאה, אבל בבכור שאסור בהנאה - אף אם מכרו הלוקח לגוי או שהאכילו לכלבים, צריך המוכר להחזיר לו דמיו, שכיוון שאסור הוא בהנאה למוכר, לא הפסידו הלוקח כלום (סמ"ע שם סעיף קטן ו, וראה ברע"ב ותוספות יום טוב שם).

25 יד. הַמוֹכֵר בֶּשֶׂר לְחִבְרוֹ⁷⁶ וְנִמְצָא בֶּשֶׂר בְּכוֹר, פְּרוֹת
 26 וְנִמְצָאוּ טְבָלִים⁷⁷, יֵינן וְנִמְצָא יֵינן נֶסֶף⁷⁸ - מָה שֶׁאָכַל
 27 אָכַל, וַיַּחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כָּל הַמוֹכֵר דָּבָר
 28 שֶׁאֲסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה כֶּף הוּא דִּינוֹ⁷⁹, בֵּין שֶׁהָיָה
 29 אֲסוּר בְּכָרֹת⁸⁰ בֵּין שֶׁהָיָה אֲסוּר בְּלֹא פְלִבְדוֹ⁸¹. אָכַל
 30 הַמוֹכֵר דָּבָר לְחִבְרוֹ שֶׁאֲסוּר אָכִילָתוֹ מִדְּבָרֵי
 31 סוֹפְרִים⁸²: אִם הָיוּ הַפְּרוֹת קִיּוּמִין - מַחֲזִיר אֶת
 32 הַפְּרוֹת, וְנוֹטֵל אֶת דָּמָיו; וְאִם אָכְלָן - אָכַל, וְאֵין
 33 הַמוֹכֵר מַחֲזִיר לוֹ כָּלוּם⁸³. וְכָל אֲסוּרֵי הִנְיָה, בֵּין
 34 מִדְּבָרֵי תּוֹרָה בֵּין מִדְּבָרֵיהֶם⁸⁴ - מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים,
 35 וְאֵין בֵּהֶן דִּין מִכִּיָּה כָּלֵל⁸⁵.

(76) ברייתא (בכורות שם) וכתנא קמא. (77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאיסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו)

והשקלא וטריא מסביב לה. (54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח.

1 (י). [בִּיעָד⁵⁵?] הַמוֹכֵר שׂוֹר לְחִבְרוֹ שֶׁאֵין לוֹ
 2 טוֹחָנוֹת⁵⁶, וְהֵנִיחוֹ הַלּוֹקֵחַ עִם הַבָּקָר שְׁלוֹ, וְהָיָה
 3 מִנֵּיחַ הַמֶּאֱכָל לִפְנֵי כָּלן וְאוֹכְלִין, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ⁵⁷
 4 שֶׁזֶה אֵינוֹ אוֹכֵל, עַד שֶׁמֶת פְּרָעַב - הָרִי זֶה מַחֲזִיר
 5 לוֹ אֶת הַנֶּבֱלָה⁵⁸, וַיַּחֲזִיר זֶה אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כָּל
 6 פְּיוּצָא בְּזָה.

(55) היא תמצית ההלכה, המוסקת על רקע העובדה הנזכרת. (56) שיניים, ועיין פירוש הרמ"א לשולחן ערוך (רלב סעיף יח). (57) ואף על פי שהלוקח חייב היה לבדוק מקודם (כמפורש להלן הלכה יא) - אחרי שהמוכר ידע מן המום (כי מן הסתם אנו אומרים שידע - סמ"ע שם סעיף קטן מ), כל האחריות מוטלת עליו. וראה להלן הלכה יא. (58) וכגון, שמכר מפורש לחרישה, אחרת יוכל המוכר לטעון שמכרו לשחיטה, ואולי אף במוכר לשחיטה צריך שהבהמה תחיה ימים מספר (הגהות מיימוניות).

7 יא. הָיָה הַמוֹכֵר סְרִסוֹר, שֶׁלּוֹקֵחַ מֵזֶה וּמוֹכֵר לָזֶה
 8 וְאֵינוֹ מְשַׁהֶה הַמֶּקֶח עִמּוֹ, וְלֹא יָדַע בְּמוֹם זֶה - הָרִי
 9 הַסְּרִסוֹר נִשְׁפָּע נִשְׁפָּע שְׁבוּעַת הַסֵּת שֶׁלֹּא יָדַע בְּמוֹם זֶה,
 10 וְיִפְטָר⁵⁹. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עַל הַלּוֹקֵחַ לְבַדֵּק הַשּׁוֹר⁶⁰ בִּפְנֵי
 11 עֲצָמוֹ וְלִהְיוֹת לוֹ קֶדֶם שְׁיָמוּת, וְהָיָה הַסְּרִסוֹר
 12 מַחֲזִירוֹ עַל הַמוֹכֵר הָרִאשׁוֹן; הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה⁶¹,
 13 הוּא הַלּוֹקֵחַ הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ⁶². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(59) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. ויש אומרים שהסרסור חייב להחזיר שאם "אמנם הוא נתאנה, אין לו להונות אחרים" (רמ"א רלב סעיף יח). ודעות אלו תלויות בפירוש הסוגייה. (60) אחרי שהוא יודע שלא היה זמן לסרסור לבדוק. (61) את פעולת הבדיקה. (62) אבל במקום שלא היה על הלוקח לבדוק ולא פשע בדבר כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקה שהיא של זהב ושברו הלוקח ונמצא שהוא של בדיל, חייב הסרסור להחזיר ללוקח את הכסף, אף על פי שגם הוא נתאנה (רמ"א שם), ואולי גם רבינו יסכים לזה.

14 יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר⁶³ וּמָכְרוֹ, וְנוֹדַע לוֹ⁶⁴ שֶׁלֹּא
 15 הָרָאָהוּ⁶⁵ לְמַמְחָה⁶⁶: מָה שֶׁאָכַל - אָכַל, וַיַּחֲזִיר לוֹ אֶת
 16 הַדָּמִים⁶⁷; וְהִנֵּשְׂאָר⁶⁸ מִן הַבֶּשֶׂר בֵּיד הַלְקוּחוֹת -
 17 יִקְבֹּל⁶⁹, וַיַּחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת
 18 הַפֶּרָה וּמָכְרָה, וְנוֹדַע שֶׁהָיָה טְרֵפָה: מָה שֶׁאָכַל -
 19 אָכַל⁷⁰, וַיַּחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים; וְמָה שֶׁלֹּא אָכַל -
 20 יַחֲזִיר אֶת הַבֶּשֶׂר לְטֵבַח⁷¹, וַיַּחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים.

(63) ודין הבכור בזמן הזה הוא, שאין אוכלים אותו אפילו הכהן, כל זמן שהוא תם, אלא משהין אותו עד שייפול בו מום, ואז מותר אף לישראל. ברם צריך להראות את המום למומחה (ראה פרק ג מהלכות בכורות). (64) ללוקח. (65) המוכר. (66) ודין הוא שהשוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אף על פי שהוא מום גלוי - הואיל ונשחט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתורות פירות מן התורה. (78) ובענין סתם יינם של גויים, ראה להלן. (79) שרק אם הכשיל את חבירו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). (80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבלים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה ין. (81) כגון, נבילה וטריפה. (82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). (83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). (84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). (85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

פרק שבעה עשר

(1) נתבאר בו משפטי חילוף המכר מחמת איזה דבר או שנתקלקל אחר המקח כמוכרי (ן) יין והחילוקין שיש בזה ונתבאר בו הדומה לזה והנמשך בו.

1 א. ארבע² מדות³ במוכרין⁴: מכר לו חטים יפות
2 ונמצאו רעות⁵ - הלוקח יכול לחזור בו ולא המוכר.⁶
3 רעות ונמצאו יפות⁷ - המוכר יכול לחזור בו ולא
4 הלוקח.⁹ רעות ונמצאו רעות¹⁰, יפות ונמצאו יפות,
5 אף על פי¹¹ שאין יפות שאין למעלה מהן, ולא
6 רעות שאין למטה מהן, והרי יש שם הונאה שתות¹²
7 - אין אחד מהם יכול לחזור בו, אלא קנה ומחזיר
8 אונאה.

(2) משנה בבא-בבא פג: (3) דינים נפרדים. (4) במקח וממכר. (5) ואף-על-פי שבדמים לא היתה כאן אונאה (חושן-משפט סימן רלג סעיף א) - הפרש זה בטיב המקח נקרא אף הוא אונאה. (6) אף שנתייקר המקח, ומתוך כך רוצה המוכר לחזור. שאף-על-פי ש"המוכר חטים שחמתית ונמצאת לבנה - כל אחד מהם יכול לחזור בו" (להלן הלכה ב) - כאן ביפות ורעות אין זה שינוי גמור אלא שינוי קצת, ולפיכך נתנו לזה דין של "אונאה בשות", שרק המתאנה יכול לחזור בו, כמו שכתב רבינו למעלה פי"ב הלכה ד (רשב"ם ומגיד-משנה). (7) שהלוקח הטעה את המוכר שפירות אלו הם רעות, ונתברר שהם יפות. (8) שהוא המתאנה. (9) שהוא המתאנה. (10) במשנה, שם. (11) זה פירושו של רבינו לבבא זו שבמשנה: "רעות ונמצאו רעות,

9 ב. אכל המוכר חטים¹³ שחמתית¹⁴ ונמצאת לבנה¹⁵,
10 לבנה ונמצאת שחמתית; עצים של זית ונמצאו של
11 שקמה¹⁶, של שקמה ונמצאו של זית; יין ונמצא
12 חמץ, חמץ ונמצא יין - כל אחד מהן יכול לחזור
13 בו¹⁸; שאין זה המין¹⁹ שאמר שימכר לו. וכן כל
14 פיוצא כזה²⁰.

(13) משנה, שם. (14) אדומה, מלשון חמה, המאדימה את הכל (בבא-בבא פד). (15) שזה מין אחר לגמרי, והרי זה מקח טעות ממש. (16) היא עץ תאנה מדברית, ונקראת בערבית גמיו (רבינו בפירוש המשניות בבא-בבא פק ב משנה יא). (17) אף-על-פי שלענין הפרשת תרומה, פסק רבינו כדעת חכמים, בניגוד לשיטת רבי, שיין וחומץ הם מין אחד, ומותר לתרום מיין על חומץ (פ"ה מהלכות תרומות הלכה כא) - לענין מקח וממכר הם שני מינים שיש רוצה ביין ואינו מעוניין בחומץ, וכן להיפך (גמרא שם פד:). (18) שזה מקח טעות גמור. (19) וכל אחד יכול לטעון: לא למין זה התכוונתי למכור או לקנות. (20) כגון זהב ונמצא כסף (הגהות מיימוניות).

15 ג. המוכר²¹ יין לחברו, ונתנו הלוקח בקנקניו²²,
16 והחמין מיד²³ - אינו חייב באחריותו²⁴. ואף על פי
17 שאמר לו²⁵: לתכשיל אני צריך²⁶. ואם ידע²⁷
18 שיינו מחמין - הרי זה מקח טעות²⁸. מכר לו יין,
19 והרי הוא²⁹ בקנקניו של מוכר, והחמין: אם אמר
20 לו³⁰: למקפה³¹ אני צריך, והחמין - מחזיר, ואומר
21 לו: הרי יינך בקנקניו³²! שאני לא קניתי לשותו, ו
22 אלא לבשל מעט מעט. ואם לא אמר למקפה הוא
23 - אינו יכול להחזיר; שהרי אומר לו: למה לא שתית
24 אותו, ולא היה לך לשותו עד שיחמין³³.

(21) משנה בבא-בבא צז: (22) שאז יכול המוכר לטעון, שהקנקנים של הלוקח הם שגרמו לקלקול (שם צח. כדעת רבי יוסי ברבי חנינא). (23) אחרי המכירה, ולכאורה היה אפשר לומר שהיה מקולקל כבר בשעת המכירה. (24) אין המוכר חייב להחזיר את דמי הקנין, כאילו היה זה מקח טעות. (25) יוצא מתוך השקלא-וטריא (שם) (26) לא לשותו בבת אחת. אלא לשומו לאט לאט לתוך התבשיל, שאז רגילים להשהות את היין לזמן ארוך יותר, בכל זאת אין המוכר אחראי יותר, אחרי שהיין הוערה לכליו של הלוקח. (27) במשנה (שם צז): הנוסח: "ידוע", וכן העתיק בשו"ע (ח"מ סימן רל סעיף ה), כלומר, שידוע ברבים שיינו של מוכר זה דרכו להחמין, ו"שכן היה בשנים שעברו" (סמ"ע שם ס"ק יא). (28) ודוקא שהלוקח התנה מראש שהוא לוקח את היין להשתמש בו לתבשיל, כלומר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפני זה, אפילו אם בינתיים יעלה מחיר היין. (47) בכל המקומות, אף במקום שעליו הוטנה ביניהם כמקום למכירה. (48) הכריע כנוסחא האחרונה בגמרא. (49) אף-על-פי שכל "מקבל" נושא באחריות למחצה, - כאן נושא המוכר באחריות כל ההזלה, אחרי שמנע מהמקבל למכור, קודם שהגיע למקום מסוים, אף אם יעלה המחיר, וכשם שהיין ברשותו של המוכר לענין היוקר, היינו, שהוא יכול למנוע מהלוקח למכור את היין קודם שיגיע למקום המסוים, אף אם יתייקר היין - מכיון שבמקום ההוא היין נמכר עוד יותר ביוקר (הדגשת הסמ"ע, סי' רל, ס"ק טז) - כך הוא ברשותו אם הוזל היין, קודם שהגיע הלוקח למקום (רשב"ם ד"ה דינא הוא דמקבל). (50) לדעת רבינו חננאל: אף בלוקח הקונה לגמרי - הדין כן, ולא דוקא ל"מקבל" - הדין כך, שאם התנה שבדעתו למכורו במקום מסוים, והוזל לפני שהגיע, שהוא יכול לחזור בו מהמקח.

- ו. האומר לחברו: ⁵¹יין מבשם ⁵²אני מוכר לך - חייב להעמיד לו עד עצרת ⁵³. אמר לו: יין ישן אני מוכר לך - נותן לו משל שנה שעברה. מישן - משל שלש שנים ⁵⁴. וצריך שיעמד ⁵⁵ ולא יחמיץ עד החג ⁵⁶. ובמקום שיש מנהג ידוע - הפל פמנהג המדינה. ⁵⁷

(51) משנה בבא-בבא צ"צ: צח. (52) יין טוב, המתקיים זמן ארוך. (53) כלומר: צריך שיהא עומד בבישומו עד חג השבועות, שמאז מתחיל השרב בארץ, ואף יין טוב ומבושם עלול להתלקק אז. (54) היינו, ביחד עם השנה שעומדים בה (רשב"ם שם). (55) היין המיושן (ר"י מיגאש). (56) חג הסוכות, שהוא זמן הבציר (ברייתא שם צח:). ואז נגמרות שלוש שנים שלמות (רשב"ם שם). (57) הכלל הזה ידוע ונזכר כמה פעמים במשנה.

- ז. האומר: ⁵⁸לחברו: מרתף ⁵⁹זה של יין אני מוכר לך למקפה ⁶⁰, או שמכר לו מרתף של יין סתם ⁶¹ - הרי הלוקח מקבל עליו עשרה קנקנים ⁶² בכל מאה ⁶³ שלא יהיה יין טוב אלא כפר התחיל להשתנות ⁶⁴; יתר על דה ⁶⁵ - לא יקבל ⁶⁶.

(58) משנה בבא-בבא צ"צ: לפי מסקנת הגמרא שם צח: (59) מקום שמחזיקים בו יין. (60) הביטוי "זה" ממעט את התביעה של הלוקח, ש"זה" משמעו כמו שהוא, בין רע ובין טוב. (61) לתבשיל, שצריך יין טוב שיהא ראוי להתקיים זמן ממושך, והביטוי "למקפה" מעלה את תביעת הלוקח ליין טוב, ויש על כן בנוסח התנאי, ביטוי אחד: "זה" לרעתו של הלוקח, וביטוי אחד ל"מקפה" לטובתו, ומכאן הדין הממוצע שלהן. (62) בלי התוספת "זה", שזה לטובת הלוקח, אך חסר גם הביטוי "למקפה" שהוא מפורש לטובתו, ושוב דבר אחד לטובת הלוקח, ואחד לרעתו. (63) כדים. (64) ודבר זה היה ידוע לחז"ל, שעל מאה קנקנים רגיל להיות עשרה, שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע ס"ק ד'). (65) להחמיץ קצת, וכן כתב רבינו בפירושו למשנה, למה שאמרו שם: "מקבל עליו עשר קוססות למאה" - "קוססות - מחמיצות". ולדעת רשב"ם (ב"ב צה. ד"ה נותן) זהו יין שנמכר בחנות, הנזכר להלן בהלכה ח

להשהותו לזמן ארוך, אבל אם לא התנה שום דבר ולוקחו סתם - יכול המוכר להשתמש מאחריות ולטעון, שהלוקח לא היה צריך להשהות את היין, כמו שאמרו בגמרא שם צח. (מגיד-משנה). (29) בשו"ע (סי' רל סעיף ו) הנוסח: "ונשאר בקנקניו", ואולי כוונתו לציין דוקא שנשאר היין באותם הכלים שבהם נמכר יין זה, ולא שהלוקח עירה אותו לכלים אחרים, אף כי אלו האחרונים הם של המוכר (ר"י, הביאו המגיד-משנה). (30) מתוך השקלא-וטריא שם. (31) לתבשיל ששמים בו יין מעט מעט. והוא-הדין אם אמר לו מפורש: "לשתות מעט מעט" (מ"מ בשם הרשב"א). (32) שיין שנתלקל היה מראשיתו מקולקל (מ"מ בשם הרשב"א). (33) כרבי יוסי בר חנינא (שם). וכן סובר שמואל שם צו: שיין מתלקל במזלו של בעליו (כלומר הלוקח). ואף שמואל מדבר באופן שלא אמר לו "למקפה" (ר"ף).

- ד. המוכר ³⁴חבית של שכר לחברו, והחבית של מוכר ³⁵, והחמיצה: בתוך שלשה ימים הראשונים ³⁶ - הרי זה ברשות המוכר, ומחזיר את הדמים; מקפאן ואילך - ברשות הלוקח ³⁷.

(34) בבא-בבא צו. וכדעת רב. ורב יוסף פסק הלכה למעשה כמותו. (35) אבל אם הוערה כלליו של הלוקח, אין המוכר אחראי יותר (מגיד-משנה). (36) שזהו סימן שהיה מקולקל לפני המכירה. (37) [כשלא אמר לו "למקפה" - כן נראה ברי"ף שם].

- ה. המוכר ³⁸חבית של יין לחברו כדי למכרה מעט מעט ³⁹, והחמיצה במחציתה ⁴⁰ או בשלישה - חוזרת למוכר. ואם שנה ⁴¹ הלוקח הנקב שלה ⁴², או שהגיע ⁴³ יום השוק ושהה ולא מכר - הרי היא ברשות הלוקח. וכן ⁴⁴ המקבל ⁴⁵ חבית של יין מחברו כדי להוליכה ⁴⁶ למקום פלוני למכרה שם, וקדם שהגיע שם הוזל ⁴⁷ היין או החמיצה ⁴⁸ - הרי זה ברשות המוכר; מפני שהחבית והיין שלו ⁴⁹. וכן פל פיוצא כזה ⁵⁰.

(38) מימרא של רבא (בבא-בבא צח:). (39) והרי זה דומה לתנאי של "למקפה" (למעלה הלכה ג). וכשהיין בחביתו של מוכר, וכו"ל. (40) אחרי שנשאר מן היין רק מחצית. (41) שם. (42) שעשה נקב אחר להוציא את היין, שאז אפשר לתלות את הקלקול בשינוי זה, שעשה הלוקח. ויש לעיין מדוע הוזכר תנאי זה רק כאן, ולא בהלכה ג. (43) גם כאן הזנחה זו של הלוקח היא שגרמה לקלקול. (44) כשם שהמוכר חבית של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט - היא עומדת ברשות המוכר, אם החמיצה, כמו כן אם קיבלה להוליכה למקום פלוני (בבא-בבא שם). (45) "מקבל" נקרא זה שעושה עסק למחצה שכר ולמחצה הפסד, היינו, שהלוקח - הקמעוני, אינו משלם מיד למוכר - הסיטונאי, אלא אחרי שהוא מוכר בקמעונות, הוא מחלק עם הסיטונאי את הרווח מחצה על מחצה. (46) שהתנה המוכר, שהלוקח יכול למכור את היין רק כשיגיע למקום מסוים, אבל לא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"א אייר - ספר קנין - הלכות מכירה קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 **בְּצוּרָתָם, שֶׁפָּל הָרוּאָה אוֹמֵר זֶה עֲרֵכָה אוֹ זֶה קוּרָת**
13 **בֵּית הַבֵּד. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.**

79) מקור דברי רבינו הוא בדברי רב האי, שכתב בספרו "המקח והממכר" (שער כד אות טו"ז): "במכירת המטלטלין מאיזה מין שימכור מן המטלטלין, אין עליו להביא כ"אם בפחות שבכלים. ובלבד שיקרא אותו השם מאותו המין שהתנה לו, אבל אין עליו אותו השם שהתנה עליו - אין ללוקח ליטול אותו, וכגון שאמר לו קורת בית הבד אני מוכר לך, אם הביא קורה מתוקנת, בזמן שהיא ראויה לקורת בית הבד, וקורין אותה בשם שהיא קורת בית הבד יש על הלוקח ליטלה, אבל אם אין עליה שם קורת בית הבד - אין לו ללוקח ליטלה". והוא מסתמך שם על הגמרא בנדרים כה. שאמרו שם: "המוכר קורת בית הבד לחבירו, אם גבו טרוף ("שמשווין ומרובעין פניה" - ערוך ע' טרף ה, בשם רב שריא) אין, ואם לא - לא", היינו שמוכר קורת בית הבד לחבירו אם יש בו תכונה זו של "טרוף", המאפיין את בית הבד, נקרא הוא בית הבד, והמכר קיים. ואם אין בו - אין זה נקרא בית הבד, ואין קיום למכר זה (אברהם-האזל. והאור-שמש ציין מעצמו את המקור בגמרא, מבלי שיביא דברי רב האי. ועיין מגיד-משנה וחיידושי "הגר"א על הרמב"ם). (80) מכשיר בצורה של "קורה", המשמש לעצירת הזיתים. (81) מקום שעוצרים בו זיתים. (82) שיש לה צורה של עריבה.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

1) נתבאר בו משפטי הרמאות ותעורבות דבר בדבר, רע בטוב או טוב ברע וכל מה שנמשך אחר זה.

14 **א. אִסוּר לְרִמּוֹת² אֶת פְּנֵי אָדָם³ בְּמִקְחָ וּמִמְכָּר אוֹ**
15 **לְגִנְבָּהּ אֶת דְּעָתָם⁵. וְאִחָד עוֹבֵד פּוֹכְכִים⁶ וְאִחָד**
16 **יִשְׂרָאֵל שְׂוִים בְּדָבָר זֶה. הִנֵּה יוֹדֵעַ שְׂוִישׁ בְּמִמְכָּרוֹ מוֹם**
17 **- יוֹדִיעֵו לְלוֹקַח. וְאִפְּלוֹ לְגִנְבָּה דְּעַת הַבְּרִיּוֹת בְּדָבָרִים⁷**
18 **- אִסוּר.**

2) אין הכוונה כאן לרמאות ביחס לשווי של המקח, שזוהי: אונאה, שכבר הזכיר אותה רבינו (למעלה פ"ב ה"א), אלא הכוונה לרמאות שבהעלמת מום במקח - כמו שמסיים רבינו להלן - ואף שאין בזה משום הפרש דמים, ואין בה אונאת ממון (סמ"ע סימן רכח ס"ק ז). ומקור הלכה זו בחולין צד. שאסור לגנוב דעת הבריות. (3) באונאה כתב הרמב"ם (שם פ"ב ה"א): "אסור להונות את חבירו". לפי שאין איסור אונאה אלא בישראל ולא בגוי (פ"ג הלכה ז), אבל כאן שגם גוי בכלל, כמבואר להלן, כתב: "בני אדם" [וראה ב'תוספות' יבמות סא. סוף ד"ה ואין, ש"בני אדם" כולל גם גוים]. (4) חולין שם, מימרא של שמואל. (5) ראה בפרק ב מהלכות דעות ה"ו. (6) כן בדפוס רומי. והיא מימרא של שמואל שם. [ואע"פ שבאונאת ממון אין הגוי בכלל (פ"ג ה"ז), וכן אינו בכלל איסור אונאת דברים (וכן נראה ב'חינוך' מצוה שלה) משום שנאמר בהן "עמיתו" - גניבת דעת הרי היא כגניבת ממון שאסורה גם בגוי (פ"א מהלכות גניבה הלכה א) ורמאות על-ידי העלמה של מום הרי היא כרמאות במשקל, שגם לגוי אסור (פ"ז מהלכות גניבה הלכה

(ועיין דברינו שם). (66) אם יש יותר מעשר. (67) את אלו היתירים על העשר. [להלן פ"ח הלכה יא, כתב רבינו: "נמצא מהן (מהפסולות שבפירות) יתר על השיעורים - ינפה את הכל ויתן לו פירות מנופים וברורים שאין בהם כלום". ומאחר שדין "עשר קוססות" שנוי במשנה (ב"ב צג:) ביחד עם הדין של "רובע טינופות" ו"עשר מתולעות", נראה שגם בהלכה שלנו - הדין כן, ועיין הגהות מיימוניות כאן ושם].

1 **ח. אָמַר לוֹ: מִרְתָּף שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לָךְ לְמִקְפָּה⁶⁸,**
2 **אוֹ שְׂאֵמֶר לוֹ: חֲבִית שֶׁל יַיִן⁶⁹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - נוֹתֵן**
3 **לוֹ יַיִן שֶׁפָּלוּ יָפָה וְרָאוּי לְתַבְשִׁיל. אָמַר לוֹ: מִרְתָּף**
4 **זֶה⁷⁰ שֶׁל יַיִן - נוֹתֵן לוֹ יַיִן הַנִּמְכָּר בְּחִנּוּת⁷¹, שֶׁהָרִי**
5 **הוּא⁷² בִּינוֹנִי⁷³, לֹא רַע וְלֹא יָפָה⁷⁴. אָמַר לוֹ: מִרְתָּף**
6 **זֶה⁷⁵ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וְלֹא הַזְכִּיר יַיִן⁷⁶ - אִפְּלוּ כָּל**
7 **חֻמֵּץ, הַגִּיעֵו⁷⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁷⁸.**

(68) כאן הכל לטובת הלוקח: העדר הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו הביטוי המרבה "למקפה". (69) אפילו לא אמר: "למקפה", אחרי שהחבית היא כלי אחד, אין לחלקה ולומר שבכלי אחד תשעה חלקים ממנו יהיו טובים, וחלק אחד ממנו רע (שם צה.). (70) וכאן הכל לרעת הלוקח: הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו העדר הביטוי המרבה "למקפה", ובכל זאת עדיין עדיף מהדין הבא אחריו, אחרי שבכל זאת הוזכר המונח "יין". (71) לשון הברייא (שם צה.). (72) כלומר, "שהוא". וראה למעלה פרק י הלכה ה, ופרק יב הלכה יג. (73) זה פירושו של רבינו למשפט הקודם, המובא בברייא. (74) ה'טור' (סימן רל) מפרש שהוא: "יין שמתחיל קצת להחמיץ", ובהגהות מיימוניות כתוב שהוא יין שריחו חומץ וטעמו יין, ולדעת הרשב"ם (שם ד"ה נותן לו) - "קוססות" ו"יין הנמכר בחנות" - היינו הך. ודעת רבינו בזה לא ברורה. ועיין בפירושו למשנה שם. (75) שכאן הכל לדעת הלוקח: שחוז מהביטוי הממעט "זה" והעדר הביטוי "מקפה" - לא הזכיר אפילו "יין", ומכאן התוצאה דלהלן. (76) ואי-הזכרה זו אומרת, שהוא מקבל את המרתף כמו שהוא, אפילו יהיה הנמצא בו - חומץ. (77) ביטוי הנמצא בברייא, ופירושו: המקח נשאר אצל הלוקח, על אף גריעותו, בלי יכולת לתבוע בחזרה את תמורתו. (78) ואם הזכיר "למקפה", היינו שאמר "מרתף זה למקפה" בלי "יין", יש אומרים שדינו כאילו אמר "מרתף זה של יין למקפה" (הגהות מיימוניות בשם רשב"ם). ואם אמר: "מרתף אני מוכר לך למקפה" (בלא "זה"), דינו כאילו אמר: "מרתף של יין למקפה", שיש בו הכל לטובת הלוקח, והוא מקבל יין שכולו טוב (מגיד-משנה בשם רשב"ם ורמב"ן), ובדברי רבינו אין הכרע בזה (מגיד-משנה).

8 **ט. הָאוֹמֵר⁷⁹ לְחֵבְרוֹ: עֲרֵכָה שֶׁל עֵץ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,**
9 **אוֹ: קוּרָת⁸⁰ בֵּית הַבֵּד⁸¹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ**
10 **עֵץ שְׂרָאוּי לְחֹפֶר בּוֹ עֲרֵכָה, אוֹ קוּרָה שְׂרָאוּי לְקוּרֹת**
11 **בֵּית הַבֵּד, אֲלֹא עֲרֵכָה בְּצוּרָתָהּ⁸² אוֹ קוּרֹת בֵּית הַבֵּד**

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואינו מוכר לו אלא דבר שראוי גם לו לאכילה, ומתוך כך מחזיק לו טובה (ועיין רש"י חולין שם ד"ה משום דגונב דעתו) ויש בזה משום גניבת דעת, שהגוי מחזיק לו טובה חנם. (31) משנה בבא-מציעא ס. וכחכמים ולא כאבא-שאל.

- ד. מתר³² לבר³³ את הגריסין³⁴, אכל לא³⁵ על פיו³⁶ 12
המגורה³⁷; שאינו אלא פגונב את העין, וידמה שהוא 13
הכל ברור³⁸. ומת³⁹ לחנוני לחלק קליות⁴⁰ ואגוזים 14
לתינוקות ולשפחות⁴¹, כדי להרגילן לבוא אצלו; 15
ופותחת משער שפשווק⁴², כדי להרבות במקיפין⁴³ 16
ממנו; ואין בגי השוק⁴⁴ יכולין לעכב עליו, ואין בזה 17
גניבת הדעת⁴⁵. 18

(32) לברור, להוציא את הפסולת מתוך הגריסין, וכן לשון השו"ע (שם ס' ז'): "מותר לברור הפסולת מתוך הגריסין", בפירוש המשניות מביא הרמב"ם פירוש מקורי למונח זה, והוא: בקליפת הפול יש סימן, על פיו אפשר להכיר אם הוא יתבשל מהר או רק אחרי מאמץ גדול, ו"לברור", היינו להסיר את הקליפה הזאת שאי-אפשר יהיה לעמוד על הסימן. (33) פולין, שטחנו או גרסו אותם ברחיים לשניים. ומותר לעשות כן אף-על-פי שעל-ידיהם הם נראים יותר יפים "שזהו דבר הנראה לעין, ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שוים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת" (ס' רכח סעיף יז). (34) משנה שם, שבוה גם חכמים מודים לאבא שאל - שאסור. (35) רק למעלה על פני השטח - על הפה - ולהשאיר את הפסולת בפנים. (36) אוצר התבואה. (37) שכשאדם רואה שעל פני השטח הכל ברור, נוטה הוא לחשוב, שמן הסתם הוברר הכל, והרי הדבר אינו כן, ויש כאן משום גניבת דעת. (38) גם זה במשנה (שם) וכחכמים, ולא כרבי יהודה. (39) שבולים, שמייבשים אותם בתנור בעודם לחים, והם נעשים מתוקים (רש"י כתובות טו: ד"ה קליות). (40) מילה זו אינה במשנה. (41) מוריד מן המחיר הקבוע בשוק. וכחכמים ולא כתנא-קמא במשנה שם. (42) לוקחין ממנו בהקפה. [שכן דרך החנונים למכור בהקפה, כמו ששינו במסכת אבות (פ"ג משנה טז): "והחנוני מקיף"]. (43) כלומר, יתר החנונים המוכרים בשוק. (44) בגמרא (בבא-מציעא שם) אמרו בטעם היתר שני הדברים הנ"ל: בחלוקת אגוזים וכו' - "אני מחלק אגוזים, חלק אתה שישקים". ובהורדת השער - שהרי הוא קוצץ ידיהם של מפקיעי שערים ואוצרי פירות. ורבינו השמיט כל זה, מפני שלא נאמרו טעמים אלו אלא לדעת רב הונא (בבא-בבא-בבא: כא): שאמר: בן מבוי שהקים ריחיים, ובא שכנו בן אותו מבוי ורוצה להקים ריחיים על ידו - יכול הראשון לעכב על ידו. אבל לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע שאינו מעכב על ידו, וכדעת תנא-קמא של רבן שמעון בן גמליאל (שם) ש"עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי" (וכן פסק רבינו בפ"ו מהלכות שכנים הלכה ח) - לפי זה, אין צורך באותם הטעמים הנ"ל. ורבינו יצחק אלפסי, שאף הוא פסק בבא-בבא-בבא שם כרב הונא,

(ח) שכל שהוא מחסיר אותו הרי הוא בכלל גניבה וגזילה, כמו שכתב המגיד-משנה שם]. (7) "שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה" (שו"ע רכח, סעיף ו), היינו, שעושה פעולות ואומר דברים לחבירו לעשות רושם עליו כאילו הוא טורח בשבילו או מתכוון לכבד אותו במיוחד, ולאמיתו של דבר הוא לא מתכוון לזה כלל. ובהלכות דעות (שם) הביא רבינו: "ולא יסרהב (יפציר) בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת (מתנה, הגשת מנחה) והוא יודע שאינו מקבל וכו' ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור".

- ב. אין⁸ מפרסין⁹ את האדם¹⁰ ולא את הבהמה ולא 1
את הפלים הישנים כדי שיראו¹¹ פחדשים; אבל 2
מפרסין החדשים¹², פגון¹³ שישוף¹⁴ ויגהץ¹⁵ 3
וייפה¹⁶ כל¹⁷ צרכיו¹⁸. 4

(8) משנה (בבא-מציעא דף ס) וגמרא (שם). (9) יפוי ותיקון (פירוש המשנה). (10) שאם היה שיער זקנו לבן, צובעו כדי שייראה צעיר (מגיד-משנה לפי הגמרא שם). (11) והיינו גניבת דעת. (12) מסקנת השקלא-וטריא (שם). (13) מתוך שורה של עובדות המובאות בגמרא (שם). (14) לשפשף במי סובין (גמרא שם). (15) גמרא שם. יעביר עליו מכבש להשוות את הקמטים. (16) כגון לתלות חוטי משי בבגד (גמרא שם, ועיין רש"י ד"ה למירמי תומי לסרבלא). (17) שהרי הם בלעדי הייפוי חדשים וטובים ('טור') והגיהוץ רק מייפה אותם יותר, ומדת הייפוי שלהם אינה מוגזמת, ואינה עשויה לעורר אשליה. (18) ברייתא (שם).

- ג. אין¹⁹ משרבטין²⁰ את האדם²¹ במים²² של חזרין²³ 5
וכיוצא בהן, כדי שיתפח²⁴ ויראו פגוני שמנים²⁵, ולא 6
צובעין²⁶ את הפנים בשרק²⁷ וכיוצא בו, ולא נופחים 7
את הקרבנים²⁸, ולא שורין את הבשר במים²⁹. וכן 8
כל פיוצא בדברים אלו אסורין. ואין מוכרין³⁰ בשר 9
נבלה לנכרי בקלל שחוטה³¹, אף על פי שהנבלה 10
אצלו בשחוטה. 11

(19) מלשון "שרביט" שהשיער נזקף כשרביט, ועיין רש"י (ד"ה משרבטין). (20) בגמרא שלפנינו הגירסא: "את הבהמה", אך ברי"ף יש גירסא אחרת: "לא משרבטין לא את האדם ולא את הבהמה". (21) שמשקין את האדם במים. (22) מים של סובין. (23) המים האלו נופחים את בני מעיו של השותה אותם, ונראה בעל גוף יותר וגם שערו נזקף. (24) וזו היא גניבת דעת. (25) בגמרא (שם): מעשה בעבד שצבע את פניו ואת זקנו כדי לרמות את לוקחיו שהוא צעיר. (26) "צבע המאדים את הפנים" (רש"י כתובות יז. ד"ה ולא שרק). (27) בני המעיים הנמכרים באיטליז, שיראו יותר שמנים ורחבים. (28) שהמים מלבינים את הבשר, ואף הכחוש נראה על-ידי זה שמן (רש"י שם ד"ה ואין שורין את הבשר במים). (29) חולין צד. ושם עובדא בשמואל, שהקפיד על שמשו, שעשה כן. (30) שהגוי יחשוב, שהישראל מכבד אותו

(62) חנווני. (63) שהמוכר הודיע לתגר, שעירב מים ביין, כדי שזה האחרון יודיע זאת ללקוחותיו. (64) כן הוא במשנה, שם: "שאינו אלא לרמות בו" משום "שמורה לנפשו היתר כיון שלא נעשה [העירוב] בביתו ולא ראה עירוב המים" (סמ"ע רכח, ס"ק כא). ועצם קנייתו, יין מעורב במים, מוכיחה שדעתו לרמות בה אחרים. ובשו"ע (שם סעיף יב): "שלא ירמה בו אחרים". (65) משנה, שם. (66) כשיעור שדרכם להטיל (שו"ע שם סעיף יג).

ז. התגר⁶⁷ נוטל מחמש גתות ונותן לתוף פטס⁶⁸ אחד; מחמש גרנות⁶⁹ ונותן לתוף מגורה⁷⁰ אחת; ובכלבד שלא יתפון לערב⁷¹.

(67) משנה, שם כלשונה (מגיד-משנה). (68) "גיגית גדולה" (פירוש המשניות לרמב"ם). (69) מקומות שדשים וזורים בהם תבואה. (70) מקום שאוצרים בו תבואה, "שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו, ומבני אדם הרבה לוקח, ובחזקת כן לוקחין" (רש"י שם). אבל אחר אסור לערב פירות בפירות ויין ביין (למעלה הלכה ה'). (71) כלומר "שלא יכוון לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב, וקונה גם ממקום הרע ומערבו עמו" (שו"ע שם, סעיף טז).

ח. אסור לערב שמרים, בין ביין⁷² בין בשמן⁷³, ואפלו כל שהוא⁷⁴. ואפלו שמרים של אמש בשמרים של יום⁷⁵ - אסור. אבל אם ערה היין⁷⁶ מבלי אל כלי - נותן שמריו לתוכו⁷⁷.

(72) משנה בבא-מציעא ס. (73) [נלמד ממה שאמרו שם במשנה מ. שמקבל עליו לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג (ראה להלן הלכה ט), הרי שרק מקבל עליו, כלומר נותן לו השמרים לחוד, אבל לערב בתוכו אסור אלא אם עירה מכלי אל כלי ונותן שמריו מיד אל תוכו. ראה להלן]. (74) להלן הלכה יג כתב רבינו: "הרי אמרו אסור לערב כל שהוא". ובוודאי מקורו ממה שאמרו בירושלמי (כלאים פ"ב ה"א) אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב, "רבי יעקב בר אחא כו' הבורר צוורות מתוך כיריו (= כרי התבואה שלו) של חברו חייב להעמיד לו חטיץ יפות תחתיהן. אמר רבי יוסי, זאת-אומרת שהוא אסור לערב". (75) [כן הנוסח בכתב-יד ה' בבא-מציעא ס. (לפי דקדוקי סופרים שם) וכן הוא בספר "המקח והממכר" לרב האי (שער נט), והיינו שלא יערב שני מיני שמרים אלו על-מנת לתתם בתוך היין, כי אע"פ ששמרים של היום אינם מזיקים כדלהלן, שמרים של אמש המעורבים בתוכם - מזיקים]. (76) [בלשון רבינו שהובא ב'טור' (חושן-משפט סימן רכח) חסרה מילה זו. ולפי"ז גם "שמן" בכלל]. (77) בבא-מציעא שם. שמרים אלו אינם מזיקים.

ט. המוכר לחברו שמן מזקק⁷⁸ - אינו מקבל שמרים⁷⁹. מכר לו שמן סתם⁸⁰ - מקבל לגי⁸¹ ומחצה שמרים לכל מאה⁸². ומקבל⁸³ בשאר שמרים שמן עכור⁸⁴ העולה למעלה על פני השמן, יתר על השמרים⁸⁵ הידועים באותו מקום⁸⁶.

ואעפ"כ הביא הטעמים הנ"ל - סובר הוא כדעת ר"י בן מיגש שם שזה מועיל לכן עיר אחרת, שלולא כן אסור אף לדעת רב הונא]. (45) משנה בבא-מציעא נט"ס.

ה. אין⁴⁶ מערבין פרות בפרות⁴⁷, אפלו חדשים בחדשים, ואין צריך לומר ישנים בחדשים⁴⁸. אפלו הישנים ביקר והחדשים בזול⁴⁹; מפני שהלוקח רוצה לישן. ביין⁵⁰ הוא שהתירו לערב קשה ברך⁵¹, בין הגתות בכלבד, מפני שמשיבחו⁵². ואם היה טעמו נפר⁵³ - מתר לערב⁵⁴ בכל מקום⁵⁵; שכל דבר הנפר טעמו מרגיש הלוקח⁵⁶, ולפיכך מתר לערב⁵⁷ אותו.

(46) אם מכר לו פירות שדה מסויים, לא יערב בהם פירות של שדה אחר (רש"י ד"ה אין מערבין). והרא"ש שם פירש: "אין מערבין - מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים, כדי למכרם בחזקת יפים". וכן הביא בשולחן-ערוך (סימן רכח סעיף י'). (47) כן צריך להיות במשנה שם לפי דעת הר"ף (דקדוקי סופרים). ולפי זה יוצא, שחדשים יותר טובים מישנים. אבל במשנה בפנינו: "ואין צריך לומר חדשים בישנים". ולפי זה יוצא, שישנים יותר טובים, ועיין רש"י שם. (48) כן גירסת הר"ף בגמרא שם. והנוסחא שלפנינו בגמרא, מתאימה לנוסחתנו במשנה שם. (49) משנה, שם. (50) חזק בחלש. (51) מימרא של רב נחמן, שם. גת הוא מקום שדורכים בו הענבים, ובזמן עשיית היין, כל זמן שהוא עוד תוסס, מותר לערב שני המינים יחד, שאחד קולט את הטעם השני ללא פגם הדדי, אבל אחרי תהליך התסיסה שלכל אחד יש כבר טעם משלו, עירוב יין ממין אחר פוגם אותו (רש"י שם ד"ה ובין הגיתות שנו). (52) לדעת רש"י (ד"ה מפני שמשביתו) רק קשה ברך מותר לערב בזמן הגיתות, אבל רך בקשה לעולם אסור. אך לדעת ה'טור' להיפך: רק קשה ברך אינו מותר אלא בזמן הגיתות, אבל רך בקשה מותר תמיד לערב לפי שהוא יותר טוב (סמ"ע שם ס"ק יט). (53) היינו שעירבו בו כל-כך הרבה יין, עד שמורגש טעם היין השני (לחם-משנה). (54) כרבי אחא, והדין שלמעלה מדובר כשמערבין מעט יין, שאז לא ניכר הטעם החדש, והלוקח יוצא מרומה. (55) אף שלא בין הגיתות. (56) ויכול היה לטעום אותו. ובשו"ע (סימן רכח סעיף יד): "במקום שנהגו, שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה, מותר לערב בו לעולם". (57) [בדפוס רומי: "הלוקח מותר לערב". וכן הוא בכסף-משנה (ד"ו של"ד). ועל זה הקשה הכסף-משנה למה כתב "הלוקח", ובכ"י תימן הנוסחא כלפנינו].

ו. אין מערבין⁵⁸ מים ביין. ומי שנתערב לו מים ביינו - לא ימכרנו⁵⁹ בחדות⁶⁰ אלא אם כן מודיעו⁶¹, ולא לתגר⁶² אף על פי שמודיעו⁶³, שמרמה בו אחרים⁶⁴. ומקום שנהגו⁶⁵ להטיל מים ביין - יטיל⁶⁶, והוא שיהיה בין הגתות.

(58) משנה בבא-מציעא ס. "מי שנתערב מים ביינו, לא ימכרנו בחנות כו'" - הרי שהמדובר רק בנתערב, ומכאן שאסור לערב בידים, ועיין מגיד-משנה. (59) הוא עצמו. (60) בכמויות קטנות כדרך הקמעונאים. (61) לקונה היין.

יב. ואין כל אלו הדברים אמורים¹¹⁰ אלא במקום
שאיין להם מנהג; אבל במקום שיש להם מנהג -
הכל כמנהג המדינה.¹¹¹

110) כן כתבו רב האי גאון (ספר המקח והממכר שער נז) והרי"ף בפ"ו דבבא-בתרא. 111) עיקרון ידוע, והובא כמה פעמים במסכת בבא-מציעא.

18 יֵשׁ מְקוֹמוֹת¹¹² שְׁנֵהֶגּוֹ, שְׁהִיּוּ כֵּל פְּרוֹת מְנָקִים
19 וְיִבְרֹרוּם מִכָּל דְּבַר, וְשִׁהִיּוּ הַיְיִנוֹת וְהַשְּׁמָנִים צְלוּלִין,
20 וְלֹא יִמְכְּרוּ הַשְּׁמָרִים כָּל־¹¹³. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵהֶגּוֹ:
21 אֲפֵלוּ הֵיוּ בִּהְיוֹן מִחֲצָה שְׁמָרִים, אוֹ שְׁהִיּוּ בִּפְרוֹת
22 מִחֲצָה עֵפֶר אוֹ תֵּבֶן אוֹ מִין אֲחֵר - יִמְכְּרוּ כְּמוֹת
23 שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ¹¹⁴, הַבּוֹרֵר צָרוּר¹¹⁵ מִתּוֹךְ גִּרְנוֹ שֶׁל
24 חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי חֲטִים כְּשֶׁעוֹר צָרוּר שְׁבֵרֵר¹¹⁶;
25 שְׂאֵלוֹ הֵנִיחוֹ - הִנֵּה נִמְכָּר בְּמֵדֶת חֲטִים. וְאִם תֹּאמַר:
26 יַחֲזִירֵנּוּ¹¹⁷ ! הֲרֵי אִמְרוּ¹¹⁸ : אֲסוּר לַעֲרֹב כֹּל שֶׁהוּא.

(112) מדברי רב האי, שם. (113) אף שמוכר שמן סתם, שמן הדין אם עירה מכלי אל כלי נותן שמריו לתוכן (למעלה הלכה ח). (114) היינו, אחרי שיש מנהג שמותר ללערב עפר בתוך התבואה. אבל במקום שאין מנהג, אין מציאות להלכה זו. לפי שדעת רבינו שבחיים אין הלוקח מקבל שום עפרורית, ראה למעלה הלכה יא והערה צט. ו'הטור' (סימן רכט) השמיט מילת-הקשר "לפיכך". וראה לחם-משנה. (115) אכן או עפר. (116) דעת רשב"ם (ב"ב

93) ברייתא בבבא-בטרא צד. 94) במשנה שם צג: אמרו בצורה כללית: "המוכר פירות הרי זה מקבל עליו רובע טיגופת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ב אייר - ספר קנין - הלכות מכירה קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 פה, יצא עליו מערערין⁸ - הרי זה יכול לחזור בו; 11 שאין לך מום גדול מזה, שעדין לא נהנה בו וכאו 12 התובעין. לפיכך יבטל המקח, ויחזיר המוכר את 13 הדמים, ויעשה דין עם המערערין. ואם נשתמש⁹ 14 בזה הלוקח כל שהוא, ואפילו דש המצר שלה 15 וערכו עם הארץ¹⁰ - אינו יכול לחזור בו, אלא 16 עושה דין עם המערערין¹¹. ואם הוציאו מידו 17 בדין¹² - יחזיר על המוכר, בדין כל הנטרפין¹³.

(5) כתובות צב: ובבא קמא ח: ובבא מציעא יד. מימרא של אביי: "ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות - וללשון השנייה: אף באחריות - עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, ומשהחזיק בה אינו יכול לחזור בו". (6) כסף, שטר וחזקה (למעלה פרק א הלכה ג). (7) אף על פי שבגמרא שם מפורש "עד שלא החזיק בה יכול לחזור, משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו" - סובר רבינו שחזקה זו אינה חזקה של קניין, כי כאן המדובר שכבר קנה הקרקע בקניין המועיל (לפי המבואר למעלה בפרק א) וחזקה זו אינה אלא השתמשות של הלוקח בקרקע שקנה, שכיוון שיצאו המערערים לפני שהספיק להשתמש בה - אין לך מום גדול מזה והרי זה מקח טעות, אבל אם כבר השתמש בה ונהנה ממנה, אמרו חז"ל את דעתו כי מוותר הוא על ביטול המקח מאחר שכבר נהנה מקרקע זו, והוא מקבל עליו להתדיין עם המערערים. (8) טוענים שהקרקע שלהם. (9) שימוש של הנאה. (10) המצר הוא גדר של עפר שעושין סביב השדה, והמדובר כשלוקח שדה סמוך לשרדו ודש עפר זה עד שהשווה את שטח שני השדות, שיהיו כשדה אחד, וזו היא הנאתו שצרף את שני השדות והפכם לשדה אחד, וגם חסך את כל שטח הגדר שיהיה מעתה ראוי לשימוש. (11) אף שקנה באחריות ואם יטרפוהו ממנו, חוזר הוא ותובע המעות מהמוכר, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה - החובה להתדיין עם המערערים מוטלת על הלוקח, כי כל זמן שלא הוציאו מידו יכול המוכר לטעון לפניו: "אחויי טירפך ואשלם לך" כלומר: הראה לי כתב-אישור מבית דין שטרפו (תפסו) ממך את השדה ואשלם לך. (12) אבל אם תפסו שלא כדין, אינו יכול הלוקח לחזור לתבוע את המוכר. (13) וזה דווקא שיש קרקע למוכר, שיכול לשמש מקור כספי ללוקח לגבות ממנו את שלו, אבל אם אין לו קרקע למוכר, יכול הלוקח לתבוע מיד את כספו מבלי לחכות עד שיתפסו המערערים את השדה ממנו, מתוך טענה, שבינתיים יאכל המוכר את כספו, ולא יהיה לו ממה לגבות (כסף משנה).

18 ג. כל המוכר¹⁴ קרקע או עבד או שאר מטלטלין - 19 הרי זה חייב באחריותו¹⁵. פיצד? אם הוציא¹⁶ המקח 20 מיד הלוקח מחמת המוכר¹⁷ - חוזר הלוקח ונוטל 21 כל הדמים שנענן מן המוכר; שהרי נלקח המקח 22 מחמתו. כך הדין בכל מקרה, אף על פי שלא פרש 23 הלוקח דבר זה, אלא קנה סתם. אפילו מכר הקרקע 24 בשטר¹⁸, ולא הזכיר בו האחריות - הרי זה חייב 25 באחריותו; שאחריות¹⁹ שלא נזכר טעות סופר 26 הוא²⁰.

צד. ד"ה נותן) שחיובו מטעם "דינא דגרמי" (ראה פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ז). ויש אומרים, כי זהו מדין "גורם לממון" לפי שיטת רבי שמעון, הסובר שגורם לממון הוא כממון (תוספות שם ד"ה נותן בשם ריב"ם). ויתכן שכאן גם חכמים מודים בזה, לפי שזה דומה כאילו גזל החיטים עצמן (תוס' בשם ר"י). (117) יחזיר את הצרור לתוך החטים, ויוצא שלא הפסיד כלום. (118) ירושלמי פ"ב דכלאים הלכה א. וראה למעלה הלכה ח והערה עג.

1 יד. המוכר¹¹⁹ קנקנים¹²⁰ בשרון במקום שאין 2 מנהג¹²¹ - מקבל לכל מאה עשרה פיתסות¹²². 3 והוא¹²³ שיהיו נאות ועשויות בגפרית¹²⁴.

(119) משנה בבא-בטרא צג: (120) כדים (רשב"ם שם). (121) שבמקום שיש בו מנהג, הכל לפי המנהג, כמו שכתב למעלה הלכה יב. (122) כדים רעים (רשב"ם שם). (123) ברייתא שם צז: (124) ולא שבורות ורעועות ממש, שאז לא יקבל הלוקח אף אחת מהן, אלא שהן נאות כמו שאר הכדים, והיו רעועות ושבורות ותיקנום בגפרית, שסתמה את הנקבים.

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ט

פרק תשעה עשר

(1) נתבארו בו דיני המקח שיש עליו ערעור או שיארע בו דבר אונס או שהוציאוהו מיד הלוקח וחוזר על המוכר מחמת האחריות וכן אם קנהו שלא באחריות.

4 א. אסור למוכר למכר לחברו קרקע או מטלטלין 5 שיש בה עוררין ויש בה דין², עד שיודיעו³. שאף 6 על פי שהאחריות עליו⁴, אין אדם רוצה שיתן 7 מעותיו ויורד לדין ויהיה נתבע מאחרים.

(2) שהדבר נתון בדין ודורש בירור משפטי. (3) מקור הדברים בשבועות שם: "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו וכו' ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין" [=כלומר עוררין. מלשון עסק או עשק כמו: "כי התעשקו עימו" (רש"י שבועות לא. דיבור המתחיל עוררין). שיש מתעשקים ומתעסקים על המקח ותובעים משפט עליו]. - "וכיוון שהלוקח לא טוב עשה, נראה שאסור למוכר למכור אותם בסתם" (מגיד משנה). כלומר, אין לך מום גדול מזה כיוון שללוקח יש עוון בזה (וראה שם בהמשך הפסוק ביחזקאל שהוא מת בעוון זה). ואמרו עוד בבבא מציעא יד. שהמוכר קרקע לחבירו ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו "שאין לך מום גדול מזה" (להלן הלכה ב). אם כן על אחת כמה וכמה שלכתחילה אסור לרמות אותו. (4) שאם יוצאו מהלוקח יוכל זה האחרון לתבוע את שלו בחזרה מהמוכר, וכן נראה מגמרא בבבא מציעא הנ"ל, שהלוקח יכול לחזור בו אפילו אם קנה באחריות, כל זמן שלא החזיק, ראה להלן הלכה ב, ואם כן הרי זה מום, וכנ"ל.

8 ב. המוכר⁵ קרקע לחברו, ואחר שקנה הלוקח 9 באחד מן הדרכים⁶ שקונין בהן⁷, קדם שישתמש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא משום שיש כוח בידם להפקיע ממון ונמצא שהגוי תפס כחוק, אין לפנינו הוכחה כי הוא צודק בתפסתו, שהרי הם דנים גם לפי עד אחד או עדים פסולים אחרים ואין זאת תפיסה מחמת המוכר אלא כאונס שקרה ללוקח, שאין המוכר אחראי לה (אור שמח). (24) ויוצא שהוא תופס מחמת המוכר. (25) אבל אם הביא עדי ישראל, שגם בדיני ישראל היה זוכה, הרי זו נקראת תפיסה כדין, והמוכר חייב באחריות (סמ"ע סעיף קטן ז).

ה. המוכר קרקע לחברו²⁶, והתנה עמו שכל אגס שיוצא בקרקע זה יהיה חייב לשלם, אפילו בא עפ"ם וגזלה²⁷ מחמת המוכר²⁸ - חייב לשלם. אכל אם נפסק הנהר²⁹ שהיה משקה אותה, או שחזר הנהר³¹ לעבר בתוכה ונעשית ברכה, או שבאה זועה³² והשחיתה אותה - הרי זה פטור. שאלו וכיוצא בהן אגס שאינו מצוי הוא, ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה³³, וכל אגס שאינו מצוי אינו בכלל התנאי הזה.

(26) זה דבר פשוט בהלכות תנאים, וגם יוצא מתוך השלילה שבהמשך ההלכה. (27) שהרי זה אונס מצוי וכלול בתנאי (מגיד משנה). (28) דווקא כשהאונס בא מחמת המוכר כגון שהגוי טוען שהמוכר גזל את השדה ממנו, ועל סמך זה הוא טורפה מהלוקח. אבל אם בא בטענה אל הלוקח, שהוא גזלה ממנו - כיוון שאין זה מחמת המוכר אין המוכר אחראי לזה שבוודאי לא קיבל עליו אלא אונסים שיש להם קשר איתו (כסף משנה). (29) בגיטין עג. פסק רבא הלכה במעשה שהיה, ושהעתיקה רבינו להלן הלכה ז. שאונס שאינו שכיח אינו נכלל בתנאי, שוודאי לא עלה זאת על דעת המתנה. (30) וכן אמרו בבבא מציעא עז. שיש ופסיקת נהר אינו שכיח. (31) כן הוא בגיטין שם במעשה של רבינא. (32) [בברכות נט. "מאי זוועות אמר רב קטינא גוהא" כלומר, רעידת האדמה. אבל בפרק י מהלכות ברכות הלכה יד הביא רבינו "קול ההברה שתישמע בארץ כמו ריחיים גדולים" וזהו פירוש ל"זוועות" הנ"ל (כסף משנה שם) וכן פירש רבינו במשניות שם, וזהו וודאי כרבנן בברכות שם שמפרשים שהיינו "בועט בריקע". אבל "זוועה" כאן אין לפרשה אלא רעידת אדמה]. (33) ואילו היו הדברים האלה שכיחים ומצויים היה המוכר אחראי להם, בהתאם לתנאו, ואף על פי שלא באו מחמת המוכר - אך מכיוון שלא באו גם מחמת הלוקח, הרי זה בכלל תנאו (כסף משנה).

ו. והוא הדין לכל תנאי ממון: שאומדין דעת המתנה, ואין כוללין באותו התנאי אלא דברים הידועין, שפכילין היה התנאי, והם שהיו בדעת המתנה בפעולה שהתנה.

ז. מעשה³⁴ באחד ששכר מלחים³⁵ להביא שמשמין למקום פלוני, והתנה עמם שהן חייבין בכל אגס שיארגע להם עד שיגיעו השמשמין למקום פלוני, ונפסק³⁶ הנהר שהיו מוליכין בו; ואמרו חכמים: זה

(14) סיכום הלכות של רבא (בבא מציעא טו:). (15) כן נראה בבבא בתרא מג: שגם בפרה וטלית שהם מטלטלים חייב המוכר באחריות. (16) מערער או בעל-חוב, ראה להלן. (17) בקרקע, כגון שהמערער טוען שהיא שלו או שבא בעל חוב לגבותה ממנו בחוב; בעבר, במערער שהוא שלו, או בבעל-חוב ובאופן שעשהו אפותקי לבעל-חובו, כי אחרת אינו גובה ממנו את העבד (פרק י"ח מהלכות מלווה ולווה הלכה ה) ובמטלטלין שאין בעל חוב גובה מהם אפילו אם עשאו אפותקי (רמב"ם שם) אין אפשרות לטרוף מהלוקח אלא אם כן מערער עליהם שהם שלו (ראה להלן הלכה ד בדברי רבינו). ואילו בא וטרף ממנו שלא בטענה אין זה מחמת המוכר ואינו אחראי לגזול הבא לגזול מהלוקח. (18) ובו כל תנאי המכירה, ועם זה לא נזכר הפרט של אחריות, ואפשר היה לראות בהשמטה זו, הוכחה שהלוקח ויתר על האחריות. (19) מימרא של שמואל (בבא מציעא יד. ועוד בכמה מקומות). (20) לפי שאין אדם מפקיר את מעותיו, ובוודאי דעתו של הלוקח הייתה, שאם יתפסו את מקחו, שיתבע את מעותיו בחזרה מהמוכר, ולא היה צורך אפילו להתנות על זה, והסופר חייב היה להבין מעצמו ולכתוב אחריות בשטר, אף ללא הוראה מפורשת של הלוקח, ואם לא עשה כן - זוהי טעות מצידו (סמ"ע שם סעיף קטן ד לפי דברי רש"י בבבא מציעא שם).

ד. במה דברים אמורים? בשהוציא המקח מיד הלוקח בבית דין של ישראל. כגון שהיה המקח מטלטלין, והיו גנובין או גזולין²¹, או שהיתה הקרקע גזולה, או שבא בעל חוב של מוכר וטרפה מיד הלוקח, והכל בבית דין של ישראל. אכל אם העובד פוכבים²² הוא שהוציא המקח מן הלוקח, בין בדין המלך בין בערפאות שלהן²³ - אין המוכר חייב באחריותו. ואף על פי שהעובד פוכבים טוען שהמוכר גנב²⁴ חפץ זה או גזלה ממנו, והביא עדי עפ"ם²⁵ על כך - אין המוכר חייב כלום; שזה אגס הוא, ואין המוכר חייב באחריות אגס.

(21) כי במטלטלין אין אפשרות אחרת של תביעה לאלו שבאים לתפוס אותם, שהרי אין בעל חוב גובה מהם, ראה למעלה הלכה ג. (22) כאמימר בבבא בתרא מה. ולא כרב פפא שם, לפי שאמימר היה אחרי רב פפא וכלל הוא בדיניו הלכה כבתראי (רשב"ם שם). ובגמרא (שם) נימקו את זה, "שסתם גוי אנס הוא", כלומר, לוקח, שלא כדין, והרי זה אונס, שאין המוכר אשם בו, ואינו נושא באחריותו. (23) מקור דברי רבינו בבבא בתרא שם שלדעת רבא ורב פפא חייב המוכר באחריות גם אם אנסו הגוי והקשו בזה התוספות (שם דיבור המתחיל דינא): הלא גם בישראל אמרו כן ואם כן על אחת כמה אם גוי הוא התופס? ומתוך כך הסיקו שכאן מדובר, כשהגוי תפס על פי דיני הגויים. הרי שלדברי אמימר, שהלכה כמותו, אין אנו סומכים גם על זה, אף שיש לומר, שהם מדייקים יותר (סמ"ע סעיף קטן ו). והוא הדין לדין המלכות. ואף על פי ש"דין המלך - דין הוא" (פרק ה מהלכות גזילה ואבידה הלכה יא) - אין זה

ואין הלוקח יכול לתבוע ממנו מבחינה הלכתית, - אין הוא נקי מבחינה מוסרית. (50) במתנה, אין הנותן יכול לטעון כן, שהרי לא הפסיד המקבל כלום (רמ"א רכו סעיף א).

י. **ראובן שמוכר שדה לשמעון שלא באחריות, וחזר ולקחה משמעון באחריות, ובא בעל חוב של ראובן לטרף אותה ממנו⁵² - אינו יכול לחזור על שמעון⁵³; שאף על פי שלא קבל עליו אחריות לשמעון, אחריות עצמו קבל⁵⁴, שלא יהיה הוא המוכר והוא המוציא⁵⁵ לעצמו. אבל אם בא⁵⁶ בעל חוב של יעקב אביהם⁵⁷ וטרפה מיד ראובן - חוזר בכל הדמים על שמעון⁵⁸; מפני ששמעון קבל לו האחריות⁵⁹, וראובן לא קבל לשמעון אחריות של אחרים כלל.**

(51) כתובות צא-צב. (52) מראובן. (53) כרכא, ולא כרמי בר חמא (שם). (54) כן גירסת הרי"ף שם: "נהי דאחריות דעלמא לא קביל עליה, אחריות דנפשיה מי לא קביל עליוהי". כלומר: "אף על פי שאחריות לאחרים לא קביל עליו ראובן כלפי שמעון - אחריות של עצמו האם לא קביל עליו? - וודאי שכן קביל. (55) כלומר, הוא עצמו מכר לשמעון ועתה כשטרפה בעל חובו יוציא המעות משמעון ונמצא שמעון מפסיד - וודאי שאחריות כזו קביל ראובן ואם כן צריך להחזיר המעות לשמעון. ולפיכך דין הוא שאינו יכול לחזור ולתבוע משמעון כי "אפוכי מטרתא למה ליי", כלומר, למה לתבוע משמעון המעות ושוב להחזיר לו מיד? (56) בהמשך הסוגייה (שם): "ומודה רבא וכו'". (57) "אביו של ראובן" (מגיד משנה). (58) ואין אנו אומרים שבעל חוב של יעקב דינו כבעל חוב של ראובן עצמו. (59) ולכן, הוא צריך להחזיר את דמי הקנייה לראובן אחרי שהתופס לא בא מחמת ראובן עצמו.

פרק עשרים

(1) נתבאר בו משפטי מחלוקת שיש בין המוכר והלוקח בדמים, והלוקח שאינו יודע (ממי מכר או) ממי לקח, וכן כל מחלוקת שיהיה ביניהם אי זה דבר נקח או נמכר, וכן אם אירע מום במקח ולא נודע אם ברשות מוכר או ברשות לוקח.

א. **המבכש² לקנות מחברו מקח, מוכר אומר: 24
במאתים אני מוכר לך, והלוקח אומר: איני קונה 25
אלא במנה, והלך זה לביתו וזה לביתו, ואחר כך 26
נתקבצו ומשך זה החפץ סתם: אם המוכר הוא 27
שומע הלוקח ונתן לו החפץ - אינו נותן אלא מנה; 28
ואם הלוקח³ הוא שפא ומשך זה החפץ סתם - חזר 29
לתן במאתים.**

(2) תוספתא (קידושין פ"ב בסוף), ומביאה הרי"ף כצורתה (שם פרק ראשון). (3) ראה למעלה (פ"א הלכה ח) שאם עשה מעשה הקנין בפני המוכר, אין צורך שהמוכר יאמר לו: לך עשה קנין.

ב. **הלוקח מאחר⁴ מחמשה פני אדם, וכל אחד מהן 31**

1 **אנס שאינו מצוי, ואין חיבין להוליך שמשמין אלו**
2 **על גבי בהמה עד אותו מקום. וכן כל פיוצא בזה.**

(34) גיטין שם. (35) כנראה שתפקידם היה לא רק ההולכה בנהר, אלא גם ההעברה ביבשה ועליהם היה להביא את השומשמן למקומם המיועד, ולרשותם עמדו גם הספינות וגם בהמות. שאם לא כן, אין מקום לטענות אליהם שיוליכו על גבי בהמה, ורש"י שם פירש שהתנאי היה עם המוכרים ולא עם המלחים]. (36) בגמרא שם מובא שנעשה סכר בתוך הנהר, ועיין רש"י שם דיבור המתחיל איסתכר נהר מלכא.

3 **ח. המוכר קרקע³⁷ לחברו, והתנה המוכר³⁸ שלא**
4 **יהיה עליו אחריות, אפילו נודע³⁹ בודאי שזו הארץ**
5 **גזולה ויצאת מיד הלוקח - אין המוכר חייב פלוס.**
6 **ואין צריך לומר⁴⁰ אם בא בעל חוב וטרפה, שאינו**
7 **מחזיר לו פלוס. שכל תנאי שבממון קיים⁴¹.**

(37) בבא בתרא מד: (38) ולולא התנאי, חייב המוכר באחריות, לפי שאחריות טעות סופר היא (למעלה הלכה ג). (39) כרב זביד ולא כרב פפא (בבא בתרא שם), וכן הכריע הרי"ף שם. ובפרק ט"ז מהלכות עדות הלכה ד נראה מדברי רבינו שאם הוציאו המקח מן הלוקח בערעור של גזילה חוזר הוא לתבוע מהמוכר, וכדעת רב פפא. וכבר הרגיש בסתירה זו הכסף-משנה שם. והלחם משנה שם ניסה לפרש בדברי רבינו כאן שככה התנה המוכר: "שלא יהיה עליו אחריות אפילו נודע (כלומר, אפילו ייוודע) שזו הארץ גזולה" - "ויצאת מיד הלוקח, אין המוכר חייב כלום". ולפי זה אין סתירה בדברי רבינו: הוא פוסק כרב פפא, וכאן - כשהתנה כן מפורש. אבל ראה להלן הלכה ט. (40) שהרי כאן אין הטענה הנוכרת, שמקח טעות הוא ושמכר לו דבר שאינו שלו. (41) שהרי הלוקח קיבל את התנאי והסכים לו (גמרא שם).

8 **ט. ראובן שמוכר⁴² שדה לשמעון שלא באחריות⁴³,**
9 **ובא לוי והוציאה⁴⁴ מיד שמעון, אם רצה⁴⁵ ראובן**
10 **לעשות דין⁴⁶ עם לוי - עוש⁴⁷, ואין יכול לוי לומר**
11 **לו: מה לי ולך? והרי אין עליך אחריות⁴⁸! שהרי**
12 **ראובן אומר לו: אין רצוני שיהיה לשמעון תרעמת**
13 **עלי⁴⁹, שהרי הפסיד בגללי⁵⁰.**

(42) בבא קמא (ח:), בבא מציעא (יד). וכתובות (צב-צג). (43) כ"איכא דאמר"י שם. וכל שכן אם מכר באחריות. (44) בטענת גזילה. ורבינו לשיטתו למעלה (הלכה ח) שאף באופן זה אין המוכר חייב כלום (וראה למעלה הלכה ח. ובגמרא שם: "ובא בעל חוב וטרפה" ועיין באבן האזל]. (45) אבל אינו מחוייב לעשות זאת אלא הלוקח מתדיין עם המערערין, ראה למעלה הלכה ב. (46) להופיע כבעל דבר (ועיין סמ"ע סימן רכו, סעיף קטן א), ולאדם זר, כידוע אין רשות להופיע כבעל דבר, כי אם בהרשאה. (47) והוא בקי יותר בעניין ויודע לטעון ולסתור טענת המערער (מגיד משנה בשם רמב"ן). (48) כלומר, ומה זה עניינך, הרי אינך בעל דבר כאן. (49) שאף שהתנה מפורש: בלי אחריות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על-ידי אחרים שנשבע לשקר, שגם כן מחייבים אותו לשלם לכל אחד ואחד (ש"ך שם ס"ק ז). (12) כן אמרו בבבא-קמא שם: "... דאישתבע - מה לי לקח, מה לי גזל", כלומר אם נשבע לשקר - אין הבדל בין לקח לגזל, שכשם שבגזל קנסוהו חכמים וחייבוהו לשלם לכל אחד ואחד (פ"ד מהלכות גזילה הלכה ט), כן בלקח ונשבע לשקר, קנסוהו חכמים, מפני שעבר עבירה.

ד. נאמן¹³ בעל המקח לומר: לזה מכרתי¹⁴ ולזה לא מכרתי. אימתי? בזמן שהמקח יוצא מתחת ידו¹⁵; אבל אם אין המקח יוצא מתחת ידו - הרי הוא עד אחד בלבד. ודינו בעדות זו פדין פל אדם¹⁶, שהרי אינו נוגע בעדותו. לפיכך¹⁷, אם נטל הדמים משנים, ונטל מאחד מדעתו ומאחד בעל פרחו, ולא ידע¹⁸ ממי נטל מדעתו וממי נטל בעל פרחו, בין שהיה המקח בידו בין שהיה שניהן תופסין בו¹⁹ - אין כאן עדות פלל, וכל אחד מהן²⁰ נשבע בתקנת חכמים²¹ בנקיטת חפץ²², ונוטל חצי המקח וחצי דמים.

(13) קידושין עג"ד מתוספתא בבא-מציא פרק א. (14) כשיש שנים המעוררים על המקח, וכל אחד טוען שלו נתרצה המוכר למכור. והמדובר כששניהם נתנו לו כסף, אלא שאחד נתן מדעת המוכר ואחד בעל-כרחו, ראה להלן. (15) "ואז הוא נאמן מטעם מגו, דאי בעי אמר (= שאם רוצה אומר) לא מכרתי, אי נמי (=או) חזרתי וקניתי" (רבינו חננאל בתוספות הרא"ש לקידושין שם, וכן הוא ב'תוספות' שם בשם ר"ת). "ואם קיבל המעות מאחד מהם, והוא אומר לא נתרציתי אלא לאחד - מגו במקום עדים הוא, דאנן סהדי (= אנחנו עדים) שלאותו שנתן המעות - נתרצה" (רבינו חננאל ור"ת שם ושם). וכן נראה להלן, שכל ההלכה הזאת עוסקת באופן שקיבל כסף משניהם. (16) כן הוא בתוספתא שם (צוקרמנדל עמוד 37218): "אם אין המקח יוצא מתחת ידו, הרי הוא כאחד מכל אדם", כלומר הרי הוא כעד-אחד אחר. ונאמנות של בעל מקח אין לו, שהרי אין המקח בידו ואין לו מגו, ראה הערה הקודמת, וכן פירשו ה'תוספות' בבא-מציא ב: מה שהקשו שם בדין שנים אוחזים במקח, זה אומר לי מכר וזה אומר לי מכר - "וליחזי זוזי ממאן נקט" (= נשאל למוכר ממי קיבל כסף) ואע"פ שאין מקחו בידו, יהא נאמן כעד אחד ויחייב את האחד שבועה מן התורה, כדין עד אחד, והשני יפטר משבועה, לפי שהעד מסייעו. ועיין ראב"ד. (17) (כלומר, מכיון שכל הנאמנות היא ביד המוכר: או מטעם מגו (אם מקחו בידו), או מטעם עד אחד (אם אין מקחו בידו), ולכן זה שהמוכר מעיד עליו לזכותו נוטל חלקו בלי שבועה, והשני נשבע שבועת התורה - מכיון שכן אם אין כאן עדותו של המוכר, כגון שאינו יודע - נשבעים שניהם שבועת המשנה בתקנת חכמים]. (18) כגירסת רבינו חננאל בבבא-מציא שם, וכן הוא ב'תוספות' שם. (19) (הרי"ף בבבא-מציא שם מפרש שסוגיית הגמרא שם סוברת שבמקח וממכר מדובר כשהמקח עודנו ביד המוכר, ואילו לדעת ר"ח המדובר כשהוא ביד הלוקחים. ורבינו צירף את שתי

1 תובע אותו ואומר: אני הוא בעל המקח, והוא אינו יודע ממי מהם לקח - מניח דמי המקח ביניהם⁵
2 ומסתלק⁶, ויהיו הדמים מנחין עד שיודו או עד שיבוא אליהם⁷. ואם הוא חסיד⁸ - נותן דמים לכל אחד ואחד, כדי לצאת ידי שמים⁹.

(4) ביבמות קיח: במשנה נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא בגזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה גזל, וכל אחד אומר אותי גזל. ודעת רבי עקיבא שחייב להחזיר לכל אחד ואחד מהתובעים, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות גזילה הלכה ט. והטעם בזה, שקנסוהו חכמים מפני שעבר עבירה וגזל. אבל במכר מודה רבי עקיבא שאינו חייב לשלם לכל אחד ואחד (יבמות שם), שהרי לא עבר עבירה. (5) כלומר: כי בבית-הדין לפני בעלי הדין, באופן שלא יוכלו לקחת, כי הלוקח אחראי לכסף בלב יבוא ליד זה שאינו שלו, וזה שהוא שלו יפסיד (מגיד-משנה על-פי הגמרא בבא-מציא לז:). ולהלן פ"ה מהלכות שאלה ופקדון הלכה ד, בשנים שהפקידו אצל אחד, כתב רבינו שהכסף יהא מונח אצל הנפקד עד שיווד. ובנידון שלנו, לא מבורר מתוך דברי רבינו אם מניחו אצלו או מניחו בבית הדין. וראה בש"ך סימן רכב ס"ק ה. ודעת רש"י בבא-מציא שם שמניחו בידו. (6) כלומר: מסתלק מהמשך הדין, והכסף מונח אצלו (כדעת רש"י) או שמסתלק מכל הענין והכסף מונח בבית-הדין כנ"ל. (7) כי הוא יהיה מבשרו של משיח, והוא גם יכיר את כל הספקות. (8) העושה לפנים משורת הדין (פ"א מהלכות דעות הלכה ה). (9) היינו מבחינה מוסרית בלבד ולא מבחינה משפטית. ומקור הדברים בבא-מציא (לז:): "אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה ואני יודע איזה מכם, או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואני יודע איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו". ואמרו שם בגמרא, שהמשנה מדברת בכא לצאת ידי שמים - שלא רק בגזל (כשלא תבעו ממנו) חייב לצאת ידי שמים (ראה בפ"ד מהלכות גזילה הלכה י) אלא אפילו בפקדון, צריך לתת לכל אחד ואחד כדי לצאת ידי שמים (כסף-משנה). ובבבא-קמא קנ: אמרו: "מעשה בחסיד אחד שלקח משני בני אדם ולא היה יודע מאיזה מהן לקח, ובא לפני רבי טרפון. אמר לו, הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק. בא לפני רבי עקיבא, אמר לו אין לך תקנה עד שתשלם לכל אחד ואחד". ובתוספות שם (קד. ד"ה שכבר) כתבו שפלוגתא זו ב"לצאת ידי שמים" (שהרי לפי הדין הכל מודים שמניח דמי המקח ביניהם ומסתלק) שרבי טרפון פוטר אפילו לצאת ידי שמים, ורבי עקיבא מחייב - והלכה כרבי עקיבא (הגר"א סימן רכב ס"ק ג).

6 ג. לקח מקח מאחד מחמשה¹⁰ בני אדם, וכפר בו ונשבע על שקר, ונעשה תשובה¹¹ והרי הוא רוצה לשלם, וכל אחד ואחד תובע אותו ואומר: אני הוא שפכרתי בי ונשבעתי לי, והוא אומר: אני יודע - חייב לשלם לכל אחד ואחד, מפני שעבר עברה¹².

(10) יוצא מתוך השקלא-וטריא בגמרא (בבא קמא קג:). (11) והודה שנשבע על שקר. והוא-הדין אם נודע לב"ד

הַרְבֵּיִם. וְאֵלּוּ הֵיוּ בְּרִשּׁוֹת הַלּוֹקָח, הִיָּה נִשְׁפָּע שְׁבוּעָתָה 19
הַסֵּת 36 וְנִפְטָר 37; וְאֵלּוּ הֵיָּה 38 עֲדִין בְּרִשּׁוֹת הַחֲנוּנִי 39,
הִיָּה נִשְׁפָּע הַסֵּת וְיִשְׁאָר וּפְרוֹתָיו אֲצִלּוֹ. 21

משנה (שבועות מה). לפי פירוש רבי יהודה בברייתא (מה). ובהתאם לגירסת הרי"ף ופירושו, וראה להלן את הפרטים. (30) המוכר נתן את הפירות ללוקח, וזה הגביהם וקנאם, אלא שעדיין לא הספיק להעבירם לרשותו והניחם ברשות הרבים (מגיד-משנה). (31) במשנה לא הוזכר כלל מקום הנחת הפירות, ובברייתא לפי גירסתנו - מביא דברי רבי יהודה: "אימתי, בזמן שהפירות צבורים ומונחים", אבל הרי"ף מוסיף שם: "ברשות הרבים". (32) אבל מודה שמכר הפירות ללוקח, ראה להלן הלכה ב. (33) במשנה שם: "נשבע בעל הבית", ואין לפרשה בשבועת היסת (כמו שפירש"י שם) שהרי היא נתקנה על-ידי חכמי הגמרא (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג), ועיין 'תוספות' שם מח. ד"ה נשבע - אלא שבועת המשנה היא ככל יתר הנשבעים ונוטלים (שם במשנה), מפני שהלוקח הוא המוחזק, והחנוני רוצה להוציא ממנו הכסף, וגם הפירות שלו הם, שהרי החנוני עצמו מודה שמכרם ללוקח. ומפני שאין הפירות ברשותו ממש, נשבע הוא ונוטלם. ועיין רש"י שם. (34) כי זהו ההבדל בין שבועת המשנה שהיא כדוגמת שבועה מן התורה, לבין שבועת היסת שהיא קלה ממנו (פ"א מטוען ונטען הלכה ב). (35) הלוקח, אחרי שנשבע, נוטל את הפירות ממקום שהם מונחים ברשות הרבים, כדין כל "הנשבעים ונוטלים", ומה שלא הכניסה המשנה אף הלכה זו למסגרת של "נשבעים ונוטלים" היא מפני שהלכה זו שונה קצת מן הקודמות, שהרי כאן הלוקח אינו "נוטל" ממש, שהרי אינו לוקח ישר מן החנוני אלא מרשות הרבים, ואין זו נטילה ממש מחבירו (ר"ן), אך הר"ז"ה מסיק מאי-שלוש הלכה זו במסגרת זאת, שכאן לפנינו נושא רגיל של "נשבעים ולא משלמים", ובהתאם לזה הוא מפרש אחרת את כל הסוגיא. (36) היינו, רק שבועת היסת, שהרי המוכר נחשב "כמוציא מחבירו", ולכן אין כאן לא שבועת התורה ולא שבועת המשנה, אלא שבועת היסת בלבד כדין כל כופר-הכל. (37) ולא צריך לשלם את הדינר ולא להחזיר את הפירות. ברייתא בשבועות מח. וכן הוא בתוספתא (שבועות פרק ו'): "אם היתה יוצאת מתחת יד אחת מהן - המוציא מחבירו עליו הראיה". (38) בדפוס רומי: היו. (39) תוספתא (שם).

ח. נתן הלוקח 40 דינר לחנוני, ובא לטל פרות 22
המנחין ברשות הרבים, ואמר החנוני: דינר זה 23
שנחת לי עקשו הוא דמי פרות שפבר נתתים לך 24
והלכתם לתוף ביתך, אבל פרות אלו המנחין 25
ברשות הרבים לא מכתתים לך - הרי החנוני נשבע 26
בנקיטת חפץ 41 שפך היתה הדבר, ומחזיר פרותיו 27
לחנוני 42; שהרי לא הודה 43 לו שפברך לו מעולם. 28
ואלו היו בתנות, היתה נשבע שבועת הסת, כמו 29
שבארנו. 30

(40) המשך המשנה שם, וכרכי יהודה בברייתא, וכפירוש

השיטות]. (20) [אף-על-פי שכן הנוסחא גם בדפוס רומי וגם בכ"י תימן, וכן הועתק בשו"ע חו"מ (סימן רכב ס"א) - נראה שיש להגיה כאן: "...בין שהיו שניהן תופסין בו [ו]אין כאן עדות כלל - (ו) כל אחד מהן נשבע וכו'". שלפ"ז אין הדגשת החידוש במה שאין כאן עדות כלל, שהרי דבר פשוט הוא: אם אינו יודע - אינו עד, אלא עיקר החידוש ששניהם נשבעים כתקנת חכמים, בניגוד לאופן הראשון, כשהמוכר יודע, שהאחד נשבע שבועת התורה והשני נוטל בלי שבועה, ראה למעלה הערה טו]. (21) בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז, לגבי שנים אוהזים בכלי, זה אומר כולו שלו וזה אומר כולו שלו, כתב רבינו ש"כל אחד משניהם נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו ויחלוקו, ושבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהיה כל אחד תופס בטליתו של חבירו ונוטל בלא שבועה". (22) שאוחז בספר-תורה או חפץ קדוש אחר בעת השבועה. ואף-על-פי שאין שבועה זו מן התורה, דינה לענין "נקיטת חפץ" כשבועת התורה כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב.

ה. הרי שטען 23 על חברו ואמר 'מכרת לי', וזה 1
אומר 'לא מכרתי', או 'מכרתי ולא נתת לי דמים'; 2
או שטען הלוקח ואמר שנתן הדמים ועדין לא 3
משפ, או 'משכתי ולא ראיתי מום זה', והמוכר 4
אומר לו 'הודעתיו לך'; או שאמר אחד מהם 'כך 5
וכך תנאי היתה בינינו', והאחד אומר 'לא היתה שם 6
תנאי כלל' - בכל אלו הטענות וכיוצא בהן המוציא 7
מחבירו 24 עליו הראיה. 8

(23) מלוקט ממקומות שונים בש"ס, ובעיקר במסכת שבועות (פרק שבועות הדיינין), וירושלמי שם פרק כל הנשבעים. (24) כלל ידוע בספרות התלמודית.

ו. לא היתה שם ראיה - נשבע הכופר 25 שפברקשין 9
להוציא מידו, שבועת הסת 26. ואם הודה במקצת 10
הטענה 27, או שיש עליו עד אחד 28 - נשבע שבועת 11
התורה, שפאר הטענות פלן. 12

(25) בכל התביעה, ואינו מודה כלום. (26) ביאור המלה "היסת" - עיין בפ"ב מהלכות אישות הלכה כא הערה צב. ומקור שבועה זו במסכת שבועות (מ: מ) מימרא של רב נחמן: "ומשביעין אותו (את הכופר-הכל) שבועת היסת", אף-על-פי שמן התורה הוא פטור משבועה. והוא גם נותן טעם לדבר "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו". ואין בה נקיטת חפץ (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג). (27) כגון שטענו ממנו כך וכך דמים או חפצים, והוא הודה בחלק מהם, כתובות יח. ובבא-מציא ג. (28) שבועות מ:

ז. אומר לחנוני 29: תן לי דינר פרות, ונתן לו 30,
והרי הפרות מנחין ברשות הרבים 31, והחנוני תובע 14
את הדינר 32, ובעל הבית אומר לו: נתת לי הדמים 15
והשלכת אותם לתוף פיסך - הרי הלוקח נשבע 16
בתקנת חכמים 33 בנקיטת חפץ 34 ונוטל הפרות 35,
הואיל וכבר יצאו מרשות המוכר והרי הן ברשות 18

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הרייף, ועיין פה"מ לרמב"ם למשנה ד. (41) כדין שבועה מתקנת חכמים, שצורתה דומה לזו של תורה. (42) אולי צריך להיות: "לחנותו" (כדלהלן בסוף הלכה ט). כלומר, החנווני מחזיר לעצמו - לחנותו, את הפירות הנמצאים ברשות הרבים. (43) אחרי שהמוכר אינו מודה במכירתם, והם אינם עדיין ברשות הלוקח, הרי זה נחשב כאילו הם עדיין ברשות החנווני (כסף-משנה). ובנוגע לכסף, הרי הלוקח הוא התובע ורוצה להוציא מהחנווני, ואם כן טענתו של החנווני עדיפה יותר, ולכן הוא נשבע ונוטל הפירות מרשות הרבים.

ט. וכן הדין⁴⁴ בנותן דינר לשלחני לטל מעות⁴⁵, בזמן שהמעות צבורין⁴⁶ ברשות הרבים: אם השלחני הודה שמכרן ועדיין⁴⁷ לא נטל הדינר - נשבע הלוקח⁴⁸ בנקיטת חפץ שנתינו ונוטל המעות; ואם לא הודה⁴⁹ שמכרן לו, אף על פי שמודה שלקח ממנו דינר עתה, וטוען שדינר זה דמי המעות שפטר הוליקן הלוקח לתוך ביתו - הרי השלחני נשבע בנקיטת חפץ, ויחזיר מעותיו לחנותו.

(44) המשך המשנה (שם). (45) מטבעות קטנות, שיש מהן שש בדינר כסף. (46) כלומר, שהשולחני נתן המעות ללוקח, וזה הגביהם ושמן ברשות הרבים (מגיד-משנה), ורבינו קיצר בפרטים, שאין כאן אלא חזרה על הדינים הקודמים. (47) אלא שטוען שעדיין לא נטל את הדינר. (48) כמו לעיל. ולכאורה יש כאן חזרה על הדין הקודם? ובגמרא הסבירו כפילות זו שיש בה חידוש. והוא, שאפשר היה להעלות על הדעת, שרק בפירות אומרים שהלוקח חייב שבועה, מפני שלפעמים נותן המוכר מיד את הפירות ללוקח, טרם שקיבל את המעות, מחשש שמא ירקבו הפירות, אם ישהה אותם בידו, ולכן כופלת המשנה הלכה זו, להורות לנו, שעיקרון זה קיים אף באופן שיש חשש זה. (49) וכאן הלוקח הוא התובע, שהוא תובע את הפירות, או את המעות, המונחים ברשות הרבים.

י. המחליף⁵⁰ פרה בחמור וילדה⁵¹, וכן המוכר שפחתו⁵² וילדה, זה אומר עד שלא מכרתי ילדה⁵³, וזה אומר מושלחתי ילדה⁵⁴, אפלו אמר המוכר איני יודע - על הלוקח⁵⁵ להביא ראיה. אף על פי⁵⁶ שהפרה עומדת באגם⁵⁷ והשפחה עומדת בסמטא⁵⁸, הרי הן בחזקת המוכר⁵⁹ עד שיביא הלוקח ראיה⁶⁰. לא הביא ראיה - לשבע המוכר⁶¹ בנקיטת חפץ על ילד הפרה⁶², אבל על ילד השפחה אינו נשבע אלא הסת; שאין נשבעין⁶³ בנקיטת חפץ על העבדים ולא על הקרקעות, כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען⁶⁴.

יא. זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע, ואינם ברשות אחד מהן⁶⁵ - יחלקו. זה אומר⁶⁶ ברשותי ילדה, והאחר שותק⁶⁷ - זכה הטוען בילד.

(65) בבא-קמא שם בברייתא. ובזה אף חכמים מודים לסומכוס, כיון שאין כאן חזקה בשעת הדיון, ושני הצדדים טוענים "שמא". ומה שאמרו בבא-מציא שם לדעת חכמים שאף בעומדת באגם אמרו המוציא מחבירו עליו הראיה, הוא לפי מה שחשבו לפרש המשנה בטענת "ברי וברי", אבל בטענת "שמא ושמא" לא אמרו כן (הגר"א רכו

(50) משנה בבא-מציא ק. (51) בשו"ע (חו"מ רכז ס"א): "המחליף פרה בחמור, ומשך בעל הפרה את החמור, ועדיין הפרה בביתו וילדה" שכן הוא דין קנין החליפין (למעלה

לפני הקנין או אחרי הקנין וכיוצא בזה. (77) היינו, שהחפץ שעליו נתעורר הספק - נמצא בביתו, וראה להלן. (78) ואז קונה גם בעל הפרה את החמור, מדין קנין "חליפין", ראה למעלה פרק ה הלכה א. (79) אין הכוונה למשוך לשם קנין, שהרי כבר נקנה לו בקנין חליפין על-ידי-זה שבעל החמור משך את הפרה כנ"ל, אלא הכוונה שלא הספיק להכניסו לביתו, והוא נשאר בבית בעל החמור. (80) מכיון שהיה החמור בביתו בזמן שנולד הספק. ואמנם אם היה החמור בביתו של בעל הפרה, צריך בעל הפרה ראה. ומקור הלכה זו בכתובות עו: כדעת רמי בר יחזקאל בשם שמואל, שכל שנולד הספק ברשותו - עליו להביא ראה. ולא כפירוש רש"י שרמי בר יחזקאל חולק על רב יהודה אחיו, שאמר "על בעל החמור להביא ראה", ואומר שעל בעל הפרה להביא ראה, לפי שהחמור עתה קנוי לבעל הפרה - אלא כפירוש ה"ר"ה, שמה שאמר רמי בר יחזקאל: "שנולד הספק ברשותו" היינו בעל החמור, שהחמור נמצא בביתו וברשותו, ולדעת שניהם על בעל החמור להביא ראה, ואינם חולקים בדין אלא בטעם הדבר, וכן נראה דעת ה"ר"ף שהביא דברי רב יהודה ובטעמו של רמי (כסף-משנה).

- 16 טו. מחט⁸¹ שְׁנִמְצְאָת בְּעֵבִי בֵּית הַפּוֹסוֹת⁸² וְנִקְבָּה
- 17 אוֹתוֹ נִקְבַּ מִפְּלֶשׁ⁸³, אִם נִמְצָא עָלֶיהָ קֶרֶט דָּם⁸⁴ -
- 18 בְּיָדוֹעַ שָׁזוּ נְטִרְפָּה⁸⁵ קָדָם שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, אִם
- 19 הִגְלִיד⁸⁶ פִּי הַמִּכָּה - בְּיָדוֹעַ שָׁזוּ נְטִרְפָּה שְׁלֹשָׁה יָמִים
- 20 קָדָם שְׁחִיטָה⁸⁷. לֹא הִגְלִיד פִּי הַמִּכָּה - הֲרִי הַדָּבָר
- 21 סֶפֶק, וְעַל הַטָּבַח לְהֵבִיא רֹאֵיהָ שְׁקָדָם לְקִיחָתוֹ
- 22 נְטִרְפָּה, שְׁהֲרִי בְּרִשְׁוֹתוֹ⁸⁸ נִוְלַד הַסֶּפֶק; וְאִם לֹא
- 23 הֵבִיא⁸⁹ רֹאֵיהָ - יִשְׁלַם הַדָּמִים לַמוֹכֵר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(81) ברייתא, בכתובות שם. (82) חלק של הכרס קרוב להמסס. ויש לו צורה של כוס, ומסביב לשפתו, שני כפלים דבוקים זה בזה, ומתוך זה הבשר שם עב, וזהו "עובי בית הכסות". (83) משני הצדדים, מעבר לעבר. אבל אם אין הנקב מפולש - כשרה (חולין נ). (84) טיפת דם. (85) טיפת הדם מעידה שהנקב נעשה קודם השחיטה, והבהמה נטרפה. (86) עלה קרום דק על המכה. (87) ואם שחט הלוקח תוך שלשה ימים אלו של הקנייה, הדבר ברור שהיא היתה טריפה עוד ברשות המוכר, והוא מקח טעות. (88) כלומר, בביתו ותחת ידו. וכמו שכתב למעלה בהלכה יד. (89) יוצא מתוך השקלא-וטרלא (שם).

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים

(1) המוכר דבר ולא ביאר שיעורו[ן] וכן אם [לא] ביאר מהותו או שלא ביאר ערכו והדומה לזה כמי (שלא מכר) [שמכר] מקום לעשות בו אי זה דבר, או שמכר דבר ולא השלים את (מכריו) [מצריו] וכל הנמשך בזה.

- 24 א. הַמִּקְנָה לְחִבְרוֹ דָּבָר שְׁאִינוּ מְסִיִּם²: אִם הָיָה מֵינוּ
- 25 יָדוֹעַ, אָף עַל פִּי שְׁאִין מִדָּתוֹ וּמִשְׁקָלוֹ וּמִנֵּינוּ יָדוֹעַ
- 26 - הֲרִי זֶה קֶנְהָ³; וְאִם אֵין מֵינוּ יָדוֹעַ - לֹא קֶנְהָ⁴.

(2) שאין מדתו ומשקלו ומנינו ידוע, כדלהלן. (3) כן כתב

סק"ז, וכן דעת המגיד-משנה). וראה למעלה הלכה י. (66) ברייתא בבבא-קמא שם. (67) והשתיקה נחשבת כהודאה ('תוספות' ב"ק שם ד"ה והלה שותק).

- 1 יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים⁶⁸, קָטַן וְגָדוֹל, או שְׁתֵּי
- 2 שְׂדוֹת, אֶחָת גְּדוֹלָה וְאֶחָת קְטָנָה, הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר
- 3 'גְּדוֹלָה לְקַחְתִּי, וְהַמוֹכֵר אוֹמֵר 'קְטָנָה הִיא שְׁלִקְחָתִי'
- 4 - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהֵבִיא רֹאֵיהָ, או לְשַׁבַּע הַמוֹכֵר הֵסֵת⁶⁹
- 5 שְׁלֹא מִכָּר אֶלָּא קָטַן.

(68) משנה, בבא-מציעא ק.

(69) ולא שבועת "מודה במקצת" שהיא מן התורה, מפני שאין נשבעים לא על הקרקעות ולא על העבדים, ומפני שזה "הילך", שהרי את הקטן שהוא מודה בו הוא מוסרו ללוקח, ומפני שאינו מודה בזה שתובעו הלוקח והוא בבחינת: "טענו בחיטים והודה לו בשעורים" (גמרא בבבא-מציעא שם). ומה שאמרו במשנה שם: "ישבע המוכר", ושבועת המשנה אינה יכולה להיות שבועת היסט - פירושו בגמרא שם בכמה אופנים.

- 6 יג. אָמַר הַלּוֹקֵחַ⁷⁰ 'גְּדוֹל לְקַחְתִּי, וְהַמוֹכֵר שׁוֹתֵק -
- 7 זָכָה הַלּוֹקֵחַ בְּגָדוֹל. וְאִם אָמַר הַמוֹכֵר⁷¹ 'אֵינִי יוֹדֵעַ'⁷²
- 8 - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהֵבִיא רֹאֵיהָ⁷³, או נִשְׁבַּע הַמוֹכֵר הֵסֵת
- 9 שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ, וְאֵין לָזֶה אֶלָּא קָטַן⁷⁴.

(70) נלמד מדין שפחה שבהלכה יא. (71) משנה (שם) כנוסחתה ולא כהכרעתה. (72) והלוקח טוען "בריי", וכל-שכן אם גם הלוקח טוען איני יודע (מגיד-משנה). (73) במשנה שם אמרו שבאופן זה זוכה הלוקח, משום שהמשנה מדברת באופן שחייב שבועה דאורייתא (ראה למעלה), וכלל הוא בדינו שכל החייב בשבועה דאורייתא ואינו יודע, שאינו יכול להשבע - משלם. אבל רבינו מדבר באופן שאינו חייב אלא שבועת היסט בלבד, ובשבועת היסט לא אמרו "מתוך שאינו יכול לשבע משלם" (עיין מגיד-משנה, והגר"א סימן רכג ס"ק ט בליקוט). (74) במשנה (שם) שנינו עוד: "זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע - יחלוקו". ורבינו השמיט זאת, לפי שדין זה שבמשנה אינו אלא לדעת סומכוס, כמו שאמרו בגמרא שם, אבל לדעת חכמים - על הלוקח להביא ראה, שהרי המוכר מוחזק בלבד, וכמו שפסק רבינו למעלה בתחילת הלכה י. ועיין מגיד-משנה.

- 10 יד. כָּל מִי⁷⁵ שֶׁנִּוְלַד הַסֶּפֶק⁷⁶ בְּרִשְׁוֹתוֹ⁷⁷ - עָלָיו לְהֵבִיא
- 11 רֹאֵיהָ. בֵּינֵצַד? הַמַּחְלִיף פָּרָה בְּחִמּוֹר⁷⁸, וּמִשֶּׁךְ בַּעַל
- 12 הַחִמּוֹר אֶת הַפָּרָה, וְלֹא הַסֶּפֶק בַּעַל הַפָּרָה לְמִשֶּׁךְ
- 13 זֶה הַחִמּוֹר⁷⁹ עַד שְׁמַת הַחִמּוֹר - עַל בַּעַל הַחִמּוֹר
- 14 לְהֵבִיא רֹאֵיהָ⁸⁰ שֶׁהָיָה חִמּוֹרוֹ קָיָם בְּשַׁעַת מְשִׁיכָת
- 15 הַפָּרָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(75) מימרא של שמואל (כתובות עו:), והר"ף שם הביא יש מי שאומר, שאין הלכה כשמואל. אך, אחרי שקלא-וטרלא הוא מסיק שהלכה כמותו. (76) אם יש לקיים את המקח או לבטלו, כגון שנמצא מום במקח, וספק הוא אם נולד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(14) כלומר, כשם שבקניית ערימה של חיטים, שאין מידתה ידועה - נקבעה האונאה לפי שער השוק (למעלה הלכה ב), כמו כן במקרה דלהלן שלא קבע לו כלל - נקבע המחיר לפי השער שבשוק. והשו"ע (סימן רט סעיף ג) מביא הלכה זו בלי מילת-החיבור "וכן". (15) בבא-מציעא עב: במשנה "יצא השער פוסקין". ואף-על-פי שהוא לא פסק עמו, הולכין אחר השער שבשוק (הגר"א שם ס"ק ה). (16) למעלה פ"ז הלכה א.

ה. המוכר¹⁷ מקום לחברו¹⁸ לעשות בית או רפת בקר¹⁹, וכן המקבל מחברו²⁰ לעשות לו בית חתנות לבנו או בית אלמנות לבתו²¹ - עושה²² ארבע אמות על שש²³. מכר לו מקום בית גדול²⁴ - עושה שמונה על עשר. מכר לו מקום טרקלין²⁵ - עושה עשר על עשר. תרביץ²⁶ של חצר - שתים עשרה על שתים עשרה. ורום²⁷ כל בית וביית - פחצי ארבע וחצי רחבו²⁸.

(17) משנה בבא-בבא צח: וכגירסת הרי"ף שם: "המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית, וכן המקבל מחבירו לעשות לו בית חתנות וכו'". וכן הוא במשנה כתב-יד מינכן, שם. (18) ללא הגדרת מידת המקום. (19) משנה, שם: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש", וראה להלן הערה כב. (20) קבלן, שמקבל עליו לבנות על המגרש של חבירו "בית חתנות", ובבת - "בית אלמנות", לפי שאין הבת הנשואה גרה בבית אביה, מפני שאסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו (גמרא שם, ועיין רמב"ם פכ"א מהלכות איסורי ביאה הט"ו). (21) המקבל צריך לעשות את הבית לפי מידה זו, וכן המוכר מקום צריך לתת לו קרקע במידה זו. (22) כרבי עקיבא (במשנה שם), ולא כרבי ישמעאל שם שהצריך שיעור יותר גדול, ואילו שיעור זה של ארבע אמות על שש, אינו מתאים אלא לרפת בקר בלבד. ולדעת רבי עקיבא "פעמים אדם עושה דירתו כרפת בקר". ומה שאמרו שם במשנה: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש" - רבי עקיבא היא (גמרא שם לפי לשון א'). ואף לפי לשון ב' שם שדברי רבי ישמעאל הם - לא מצאנו שר"ע חולק על זה (מגיד-משנה ודלא כרשב"א). (24) שהזכיר לו מפורש "גדול", משנה שם. ובזה אפילו ר"ע מודה. אבל אם אומר לו "בית קטן" שהוא כאומר לו "בית סתם", כבר כתב רבינו למעלה שעושה ארבע אמות על שש. ומה שאמרו במשנה שם "בית קטן - שש על ח" - רבי ישמעאל היא (מגיד-משנה על-פי הרי"ף מיגש). (25) בית עשוי למושב שרים ולא לתשיש, הלכך צריך להיות מרובע: עשר על עשר (רשב"ם ד"ה טרקלין). (26) ברייתא וגמרא שם: "תרביץ אפדני". והיינו גינה שליד החצר. וראה רשב"ם שם, וברש"י שם ז. ד"ה תרביצא. (27) משנה, שם. (28) כלומר, ביחד. ולפי"ז רפת או בית סתם, ששיעורם ארבע על שש - הרום הוא חמש. שחצי הרוחב הוא שתים, וחצי האורך - שלש. וב"בית גדול", שמידתו שמונה על עשר, השיעור של הרום הוא - תשע: ארבע - חצי הרוחב, וחמש - חצי האורך.

רבינו למעלה פ"ג הלכה ב שלוקח פירות אכסרה (=בלי מידה) קנה. וכמה מקורות לכך: א. בבא-בבא צח. במוכר לחבירו מרתף של יין, ודנו בפרטיו: מרתף זה ומרתף סתם, ונראין הדברים, שלא הוגדר מגין הקנקנים במרתף (מגיד-משנה). ב. בבא-מציעא סד. אמרו: "ההולך לחלוב עזיו, ואמר לחבירו: מה שעזי חולבות מכור לך, מותר", כלומר שאין בו חשש ריבית, ודרך אגב מתברר שמקח כזה קיים, למרות שלא ידועה מראש מידת החלב שיתנו העזים (כסף-משנה). ג. במסכת דמאי (פ"ב מ"ה): "רבי יוסי אומר, סלי תאנים וכו', כל זמן שהוא מוכרן אכסרה פטור" (מלעשר דמאי), ודרך אגב אנו רואים שיש קיום לקנין של אכסרה (ועיין מגדול-עוז). (4) "כן כתב רבינו האי ז"ל בספר "מקח וממכר" שלו, ודברי טעם הן, אבל לא מצאתי דבר בגמרא שאוכל ללמוד ממנו כן" (מגיד-משנה).

ב. פיצד? ערמה⁵ זו של חטים אני מוכר לך בכף וךך, מרתף⁶ זה של יין אני מוכר לך בכף וךך. שק של תאנים אני מוכר לך בכף וךך, אף על פי שאין מידת הערמה ידועה, ולא משקל התאנים ולא מנין הקנקנים ידוע - הרי זה ממכרו קיים. אף על פי שנמצא חסר או יתר על האמד שהיה פדעתם. ויש להם הוניה⁸ לפי השער שבשוק⁹, כמו שבארנו¹⁰.

(5) צבור של חפצים מסויימים (ועיין 'ערוך'). (6) מקום שבו מסודרים חביות של יין. (7) כדים או חביות. (8) כלומר, שיש כאן דין אונאה לשניהם, ללוקח ולמוכר, כמו בכל משא ומתן. ומקור דבר זה בבא-מציעא מו: מז. כרבה בשם רב הונא, שאם אמר לו מכור לי באלו - קנה ויש לו עליו אונאה. וסובר רבינו, שאין הבדל בין אם הדמים אינם ידועים לבין אם מידת הפירות אינה ידועה, וכן כתב למעלה פ"ג הלכה ב. (9) לפי המחיר המקובל בין הסוחרים. (10) בפרק יג הלכה ב.

ג. אבל האומר לחברו: כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכף וךך, וכל מה שיש בחבזה זו אני מוכר לך בכף וךך, או בשק הזה אני מוכר לך בכף וךך, ורצה הלוקח¹¹ ומשך - אין פאן קנין; שלא סמכה¹² דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו, אם תכן או זהב, ואין זה אלא כמשחק בקביא¹³. וכן כל פיצא בזה.

(11) הסכים לקנייה בצורה סתמית זו. (12) בטחה דעתו. וסמיכות דעת היא היסוד ההכרחי בכל הקנינים. (13) שהוא כאסמכתא שאינה קונה (סנהדרין כד:), והעושה כן עם ישראל הרי הוא כגזלן (פ"ו מהלכות גזילה ואבידה הלכה ז, ועיין בכסף-משנה פ"י מהלכות עדות הלכה ד, לענין משחק בקוביא עם הגוי).

ד. וכן¹⁴ המוכר לחברו בעשרה דינרין חטים, ולא פסק במה סאח מכר לו - נותן לו פשער שבשוק¹⁵ בשעת המכירה. וכל החוזר בו מאחר נתינת הדמים, ולא רצה פשער שהיה בשוק בשעת נתינת המעות - מקבל מי שפרע, כמו שבארנו¹⁶.

הגשמים, להשקותה גם בדיים. (48) תעלה שהרוחב שלה שתי אמות, שהלוקח יחפור לו עד שתי אמות רוחב. (49) מלבד שתי האמות של התעלה, עוד אמה אחת קרקע בשפת התעלה מזה, ואמה מזה, ביחד - ארבע אמות קרקע. (50) כלומר, לגדות הנהר. שצריך לתת לו קרקע משתי גדות הנהר, שאמת המים צריכה כתלים שלא יזיקו המים בקרקע המוכר, ושלא יתפשטו המים לצדדים ויפסיד הלוקח, ולזה נותן לו שתי האמות האלו (כסף-משנה להלן הלכה ח). (51) צינור שמעבירים בו מים להשקות בהמות, או לכביסה, והיא אינה מנצלת הרבה מים, ולפיכך די לה באמה אחת.

ח. אלו האגפין בעל השדה נוטען⁵², אבל אינו¹⁶ זורען⁵³; ושהזרעים מחלחלין⁵⁴ את הקרקע ומקלקלין את אמת המים. ואמת המים זאת שכלו¹⁸ אגפיה⁵⁵ - בעל האמה מתקנן בעפר אותה שדה⁵⁶; שכל מנת פן קבל עליו המוכר להיות אמת המים בתוך שדהו.²¹

(52) נוטע אילנות, שהרי הוא מכר לו רק את הזכות להשתמש בקרקע זו, של גדות האמה, לחיזוק האמה, אבל לא מכר את הקרקע עצמה. (53) כרב נחמן בשם שמואל (בבא-בבא-בבא-בבא), בניגוד לרב יהודה בשם שמואל, מפני שכלל הוא בתלמוד שהלכה כרב נחמן בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). (54) שרשי נטיעות מעמיקים בקרקע, אך שרשי זרעים מתפשטים ברוחב תחת שפת האדמה, וחותרים תחתיה ומקלקלים אותה (רשב"ם ד"ה כ"ש נוטעו); ובשו"ע (סימן ריו סעיף ב) העתיק: "מלחלחין". כלומר, מכניסים רטיבות. (55) שהעפר על גדות האמה נתפזר וכלה. (56) לוקח עפר משאר השדה לתקן את האגפים (רשב"ם).

ט. המוכר⁵⁷ לחברו⁵⁸ דרך בתוך שדהו: אם דרך יחיד מוכר לו - נותן לו שתי⁵⁹ אמות ומחצה רחב, כדי שיעמד חמורו⁶⁰ במשאול על ארך הדרך⁶¹. מוכר לו דרך בין עיר לעיר⁶² - נותן לו רחב שמונה אמות⁶³ בארך הדרך. מוכר לו דרך הרבים⁶⁴ - נותן לו רחב שש עשרה אמה⁶⁵.

(57) משנה (בבא-בבא-בבא-בבא-בבא) וברייתא (שם ק.) ומימרת אמוראים. (58) פסקה זו: "המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו" היא כעין מבוא להלכה זו, והשאר כעין פירוט האפשרויות השונות. ועיין פרישה (סימן ריו אות ד). (59) כ"אחרים" ודייני גולה, שנפסקה הלכה כמותם בגמרא (שם ק.), ולא ככתוב במשנה (שם צט): ששיעורו ארבע אמות. [ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג, כתב רבינו שדרך היחיד הוא ארבע אמות, וצריך עיון. ועיין להלן הערה ס]. (60) מפני שכן דרך הנכנס לשדה, לעבור בחמור ולא בעגלה (סמ"ע, ריו ס"ק ז). (61) וכתב הרב ר' יוסף מיגש בפירושו (הובא במגיד-משנה) שכל המדובר דוקא כשאין שם מחיצות, שאז אף אם החמור טעון משא רחב, לא יצר לו הדרך, שהמשא יהיה בולט מחוץ לדרך, אבל אם יש מחיצות צריך שיעור יותר גדול [ויתכן כי במקרה זה,

ו. המוכר²⁹ מקום לחברו לעשות לו³⁰ קבורה³¹, או המקבל מחברו³² לעשות לו קבורה - עושה מערה³³, ופותח לתוכה שמונה קברים³⁴: שלשה מכאן³⁵ ושלשה מכאן³⁶ ושנים מפנגד³⁷ הנכנס למערה. מדת המערה³⁸ - ארבע אמות על שש; וכל קבר וקבר - ארבע אמות ארך³⁹, ורחב ששה טפחים⁴⁰, ורום שבעה⁴¹. נמצא בין כל קבר וקבר שמן הצדדין אמה ומחצה⁴², ובין השנים האמצעיים שתי אמות⁴³.

(29) משנה, שם ק: (30) שהלוקח יבנה לו על מגרש זה. (31) מקום קבורה משפחתי: ש"הם לא היו רגילים ליקבר אחד אחד בפני עצמו, אלא כל בני המשפחה נקברין במערה אחת, כל אחד בכוח בפני עצמו" (רשב"ם שם ד"ה לעשות לו קבר). (32) קבלן שקיבל על עצמו לבנות לחבירו על מגרשו של זה האחרון. (33) חפירה מתחת לקרקע. (34) כחכמים, ולא כרבי שמעון (שם קא.). (35) בכותל האורך בצד אחד. (36) בכותל האורך בצד שכנגד. (37) כותל הרוחב היה מכוון נגד הפתח, שתפס אף הוא את כל הרוחב. (38) כלומר, מידת חללה. כחכמים ולא כרבי שמעון (שם). (39) לדעת הרשב"ם (ד"ה והכוכים ד' אמות): הגוף תופס רק שלש אמות, והאמה הנוספת, היא בשביל הארון. (40) הן: אמה. ואע"פ שאדם בלתי לבוש הוא פחות מאמה רוחב - כאן צריך אמה בשביל הארון ('תוספות' שם קא. ד"ה ורחבן שש). (41) כדי שיוכנס הארון בהרחבה. (42) סידור הקברות היה: קבר אמה רוחב, ואחריו רווח אמה ומחצה, שוב קבר אמה ואחריו רווח אמה ומחצה, ושוב קבר אמה. בסך-הכל שש אמות. וכן בכותל השני של האורך. (43) והיה הסדר: קבר אמה, רווח שתי אמות. וקבר אמה, ביחד ארבע אמות. ולדעת הראב"ד היה הסידור כדלהלן: בתחילת כותל האורך: חצי אמה רווח, ואחריו זה קבר אמה. ושוב רווח אמה, קבר אמה, רווח אמה, קבר אמה וחצי אמה רווח בזוית, בסך-הכל שש אמות. וכן בכותל הרוחב: בתחילה חצי אמה רווח, קבר אמה רוחב, רווח אמה, קבר אמה, וחצי אמה רווח בזוית, ביחד ארבע אמות. ועיין מגיד-משנה.

ז. המוכר⁴⁴ לחברו בתוך שדהו מקום⁴⁵ אמת מים⁴⁶ להשקות בה בית השלחין⁴⁷ - נותן לו בתוך שדהו אמה שרחבה שתי אמות⁴⁸, ואמה מכאן ואמה מכאן⁴⁹ לאגפיה⁵⁰. ואם מוכר לו אמת המים להשקות בה בסילון⁵¹ - נותן לו אמה שרחבה אמה, וחצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן לאגפיה.

(44) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (בבא-בבא-בבא-בבא-בבא). (45) שבו יחפור לו הלוקח אמת מים. וראה סמ"ע (ריו, אות א). (46) תעלה שחופרים באדמה וממשיכים בה מים, ונקראת אמה, מפני שעמקה אמה ('תוספות' שם ד"ה נותן לו). (47) "שדה שעומדת בהר וצריך להשקותה, ואם אינו משקה נפסדת" (פירוש המיוחס לרש"י, מועד קטן ב. ד"ה שלחין), כלומר, שדה הזקוקה להרבה מים, וצריך, מלבד

74) מימרא של רב, שם סב. 75) כאן יש ציורים - אבל לא כחלק מהאותיות של הביאורים (אלא מסומנים במספרים). וכך יש בעוד מקומות בהמשך. 76) ציין לו את המצרים, הגבולות של השדה, והיינו עלידי סימון השדות הגובלים עם השדה הזה העומד למכירה. 77) המדובר כאן שסימן לו הגבולות מכל ארבע הרוחות, אלא שאחד מהם קצר (מגיד-משנה). 78) שזה השדה הגובל הארוך הוא של איש אחד, ומתוך כך אנוס היה

"תיקו" שלפנינו (כסף-משנה). ויש אומרים כי אין כוונת רבינו ל"שודא דדייני", אלא כוונתו, שאחרי שאין הכרעה, מקבל הלוקח רק את השטח הפחות במסגרת הגבולות המסומנים, וכפי מה שהדיינים יראו, עד כמה מגיע שטח זה, שאחרי שהדברים הם בלתי-ברורים צריך הבחנת הדיינים, אף במסגרת זו של הגבולות הצרים (ש"ך שם ס"ק ב).

יז. המוכר¹¹⁶ בית לחברו בבירה גדולה¹¹⁷, אף על
פי שמצער לו מצרים החיצונים¹¹⁸, ואף על פי שיש
שם¹¹⁹ מעט¹²⁰ שקוראין לבירה בית - לא קנה אלא
הבית בלבד; שהמצרים הוא שהרחיב לו¹²¹, ואלו
מכר לו¹²² כל הבירה - הנה פותב לו: ולא הנחתי
לפני במכר זה פלום¹²³. וכן המוכר שדה בבקעה
גדולה¹²⁴, ומצער לו מצרי הבקעה¹²⁵ - מצרים הם
שהרחיב לו¹²⁶.

(116) מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוא (בבא-בתרא
סא:). (117) בית גדול, ארמון, ואליו פתוחים הרבה בתים
קטנים, והבעיא היא: המוכר והלוקח עומדים באחד הבתים
הקטנים, והמוכר אומר ללוקח: בית אני מוכר לך, ונשאלת
השאלה: למה היתה כוונתו? אם לבית שעמדו בו, או לכל
הבירה כולה. (118) שציין ללוקח את גבולות הבירה, ולא
את גבולות הבית הקטן. (119) ויש כאן לכאורה צירוף של
שני גורמים: הרחבת המצרים, והיא הוכחה שהכוונה היתה
לבירה כולה, וכן מיעוט שקורא לארמון כולו: בית.
(120) אבל אם יש רוב הקורא לבירה: בית - קנה כל הבירה
(מגיד-משנה). ואף-על-פי שאין הולכים בממון אחר הרוב
- כאן ישנה הוכחה נוספת שהרי הרחיב לו המצרים. ואם
הכל קוראים לבירה "בית", ולבית קטן אין קוראים "בית"
אלא בשם לווי - אפילו בלי הרחבת המצרים, קנה כל
הבירה (רמ"א סימן ריד סעיף ז). (121) מה שרשם מצרי
הבית הגדול, ולא רשם לו בצמצום את גבולות הבית שמכר
- אינה הוכחה שכוונתו למכור לו הכל. (122) כלומר,
שאם באמת התכוון למכור את כל הבירה. (123) משפט
זה הוא נוסח רשמי שגור, שמוסיפים בשטר הקניין, למנוע
כל אפשרות של טעות וסיבוכים, אשר לגבולות השטח
הנמכר, ושלא לתת למוכר הזדמנות לטעון שהרחיב את
הגבולות (גמרא שם). ברם, אף אם כותב לו נוסח זה, צריך
בכל זאת שיהיה מיעוט, לפחות, הקורא לבירה - בית,
"שאין לשון זו מועילה לכלול במכר, מה שאינו נכלל לשום
אדם בעולם" (מגיד-משנה). (124) גמרא שם. והמדובר
באופן שלכל שדה גבול משלה (שו"ע חו"מ סימן ריח,
סעיף כב). וראה להלן פרק כד הלכה יד, והערה קסו.
(125) ויש שם מעט שקוראים לבקעה שדה (שולחן-ערוך
שם). (126) ולא קנה כל הבקעה, ואף-על-פי שכל המכר
סוג אחד, בניגוד לבירה ובית למעלה, שאין הבירה והבית
סוג אחד (גמרא שם).

יח. האומר לחברו¹²⁷ שדות¹²⁸ אני מוכר לך -
מיעוט שדות שתיים¹²⁹. אמר לו כל שדות¹³⁰ - אפלו
שלוש וארבע¹³¹, חוץ¹³² מגנות¹³³ ופרדסים¹³⁴. אמר
לו נכסים¹³⁵ - אפלו גנות ופרדסים, חוץ מבתים

אותו ליחידה נפרדת. (96) שיעור מינימלי של שדה (להלן
פ"א מהלכות שכנים הלכה ד, וראה להלן הלכה כג)
והוא-הדין בדברים אחרים כשיעור שלהם. כגון חצי קב
בגינה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד') וכו' (מגיד-
משנה). שאם יש בהם שיעור שלם, יש בהם חשיבות ואינם
בטלים כלפי השדה. (97) שיש כאן שלשה גורמים לטובת
הלוקח, כנ"ל הערה צא. (98) שיש שני גורמים לרעת
הלוקח. (99) אלא שהמצר הולך על פני המצרים.
(100) ואין בו תשעה קבין - והרי גורם אחד בלבד לטובת
הלוקח. (101) ואין עליו רכב של דקלים - ושוב גורם אחד
בלבד לטובת הלוקח. (102) שאז, בגלל חשיבותו, הוא
נחשב כשדה נפרד, וצריך היה לציינו. (103) ואין בו
תשעה קבין, והרי שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין
בו תשעה קבין. (104) ואין עליו רכב דקלים. ושוב שני
גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין עליו רכב דקלים.
(105) שוב שני גורמים בלבד לטובת הלוקח: אין עליו רכב
דקלים, ואין בו תשעה קבין. (106) מסקנת הגמרא בבא-
בתרא שם. (107) אף-על-פי שבכל ספק בדיני ממונות,
כלל בדיני: "המוציא מחברו עליו הראיה" - יש מקומות
שנראה לחכמינו ז"ל לנקוט בכללים אחרים (תוספות שם,
ד"ה איתמר). (108) לפי הכרתם הפנימית, איך היתה דעת
הצדדים כאן, ולפיה יכריעו. כך מפרש, כנראה, רבינו, את
המונח התלמודי: "שודא דדייני", וכן הוא פירושו של
רשב"ם שם. אך ה'תוספות' (שם לה. ד"ה שודא) מפרשים:
לפי רצונם החפשי של הדיינים, שיעשו מה שמוצא חן
בעיניהם.

טז. סים¹⁰⁹ לו את הזויות¹¹⁰ בלבד, ולא סים לו את
המצר שלכל רוח, או שסים לו שני מצרים קמין
גא"ם¹¹¹, או שסים לו חלק¹¹² מכל רוח ורוח - הרי
זה לא קנה את פלם¹¹³; אלא יקנה ממנה כפי מה
שמסר¹¹⁴ לו, וכמה שיראו הדיינים¹¹⁵.

(109) בעיות בגמרא (שם). (110) הרבה שדות מקיפים את
השדה העומד למכירה, והמוכר ציין לו רק את השדות
הגובלים עם הקרנות של השדה הנמכר: ארבעה שדות
בארבע זוויות, והשאלה היא: אם התכוון לכל השדה, שהרי
אין דרכו של אדם למכור רק קרנות, או שמא מכר לו רק
שני תלמים באלכסון כציור הזה: כאן יש ציור (111) אות
יונית, דומה לכף שלנו: ך, וכפירוש הרשב"ם שם: שמצר
לו קרן דרומית מזרחית וקרן צפונית מערבית. וזהו יותר
מ"סיים לו את הזוויות". (112) שבכל צד יש שדות לכמה
אנשים, והוא ציין בכל צד רק שדה של אחד, וצדדי הספק
הם: או "אין אדם מוכר לסירווגין", או שצריך בכל זאת
לגזור קטעים בהתאם לגבולות שצויינו. (113) אחרי שלא
הוכרעה ההלכה בגמרא. (114) בכ"י תימן: "המצר". וצריך
להיות "מה שמצר". וכן הוא בשולחן-ערוך חו"מ (סימן ריט
סעיף ד). (115) לכאורה הכוונה ל"שודא דדייני" כמו
בהלכה הקודמת. אבל הדבר תמוה, שהרי בגמרא השאירו
בעיות אלו ב"תיקו", ובכל ספק בדיני ממון אנו פוסקים
להלכה המוציא מחברו עליו הראיה, ואפשר שבגמרא
שהיתה לפני רבינו היתה הנוסחא "שודא דדייני" במקום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

142) ברייתא, במנחות קח: (143) שהמוכר, שהוא המחזיק, ידו על העליונה, והוא יכול לומר שהתכוון לפחות בבית, וכן הוא יכול לטעון, שהתכוון לזה שמת. (144) כלל ידוע הוא, שהמחזיק - ידו על העליונה. והמוציא - ידו על התחתונה. ובעל השטר היינו הלוקח, הוא המוציא. כ. האומר¹⁴⁵ לחברו: שדה¹⁴⁶ דבי חיא¹⁴⁷ אני מוכר לך, והיו שתי שדות הנקראים בשם זה - אינו קונה אלא הפחות שבהן¹⁴⁸. וכן כל פיוצא פהן¹⁴⁹.

145) בבא-בבא סא: (146) בלשון יחיד. (147) נתן לו סימן: השדה הזאת שקנה אותה מחיאי. (148) בבבא-בבא שם אמרו: "חדא אמר ליה, תרתי לא" (=שדה אחד אמר לו ולא שנים) ושם קעג. נראה שנותן הקטן שבהם, וכן פירש רשב"ם שם סא: (ש"ך סימן ריח ס"ק ג). והטעם: יד בעל השטר על התחתונה. כמו שכתב רבינו למעלה הלכה יט (מגיד-משנה). (149) כלומר, שתמיד נותנים ללוקח את הפחות שבמשמעות הלשון.

כא. האומר¹⁵⁰ לחברו: שדה ראובן¹⁵¹ אני מוכר לך, וכיון שפא הלוקח להשמש בזה אמר לו המוכר: אינה זו השדה שהיתה של ראובן, אלא כף היא קרויה, ולעולם לא היתה לו, אלא זו¹⁵² היא שהיתה של ראובן, ולקחתיה ממנו, והיא שמכרתיה לך - על המוכר להביא ראיה¹⁵³; ואם לא הביא - זוכה הלוקח בזו שפל העם¹⁵⁴ קוראים של ראובן. וכן כל פיוצא בזה הלך אחר השם שהוא פשוט בפי הפל.

150) הוראה של רב נחמן, בבבא-בבא ל. (151) והכוונה: שדה שקנה מראובן. (152) הוא מצביע על שדה אחר. (153) צריך להביא ראיה, ששדה זו רק נקראת: שדה ראובן, ולא שנקנית ממנו. וזה מספיק, כי ברור שהביטוי "שדה ראובן" משמעותו, שדה שקנה מראובן, ולא שדה שנקראת: שדה ראובן (רשב"ם שם ד"ה כיון, ועיין סמ"ע, סימן ריח ס"ק סו, ובאר הגולה שם אות צ). (154) כן בגמרא (שם).

כב. האומר¹⁵⁵ לחברו: חצי שדה אני מוכר לך - שמין¹⁵⁶ כמה שנה כל השדה, ונותן לו מן הפחוש שבה מה ששוה חצי הדמים של כל השדה. וכן אם אמר לו: חציצה בדרום אני מוכר לך - שמין דמי פלה¹⁵⁷, ונותן לו בדרומה פחצי כל הדמים. ומקבל עליו הלוקח¹⁵⁸ לעשות בחלקו מקום הגדר¹⁵⁹, ומאחורי הגדר¹⁶⁰ סמוך לגדר חריץ קטן¹⁶¹ רחב שלשה טפחים¹⁶², וחוצה לו¹⁶³ חריץ אחד גדול רחב ששה טפחים, ובין שני החריצים רחב טפה. כל זה¹⁶⁴ כדי שלא תקפץ הנמיה¹⁶⁵ בה וכיוצא בה.

155) משנה בבא-בבא קז: ולפי פירושו של רבי יוחנן (בגמרא שם) ובמסקנה הסופית. (156) המוכר נותן ללוקח בחלק הכחוש של השדה, שטח ששוויו כחצי השדה כולה, על השמן ועל הכחוש שבה, וזהו לטובתו של המוכר, שידו על העליונה תמיד, ואדם מעדיף שטח קטן של עידית, על

1 ועבדים¹³⁶. ואם אמר לו כל נכסי¹³⁷ - אפלו עבדים וכתים וכל המטלטלין¹³⁸ הידועים לו, ואפלו תפלין שבראשו¹³⁹ בכלל המכר.

127) סיכום הגמרא (שם). (128) ללא הגדרת הכמות. (129) שיד בעל השטר - הלוקח - על התחתונה, והוא מקבל רק את המינימום שיש במשמעות לשון המכירה. (130) שהוסיף מלת הריבוי: "כל". (131) כלומר, כל השדות שישנם: ואפילו הן יותר משנים עד שלש וארבע, והוא-הדין יותר. (132) שביטוי זה "שדות" אינו כולל את אלו. (133) שמגדלים בהם ירקות, ולא תבואה כמו בשדות. (134) שמגדלים בהם פירות, כגון רימונים. (135) בכ"י תימן: "נכסי", וכן במגיד-משנה. וכן ברי"ף ישן שם: "אמר ליה נכסי, אפילו פרסי ובוסתני לבר מבתי ועבדי" (מגיד-משנה והגהות הב"ח ברי"ף שם). ואע"פ שלהלן (פי"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו) כתב רבינו שכל המטלטלין והקרקעות והבגדים והעבדים והבהמה וכו' בכלל "נכסי" - שם מדובר במתנה שהנותן נותן בעין יפה (תוספות ב"ב שם ד"ה ואי, ונמוקייסוף שם). (136) שדינים כקרקע, אבל אינם כלולים בביטוי "שדות", או נכסים - לדעת רבינו. (137) כן ברי"ף ישן (מגיד-משנה והגהות הב"ח שם). (138) בגמרא שם לפי גירסת הרי"ף "כל נכסי, אפילו בתי ועבדי" (ב"ח שם). ולא נזכר שם שגם מטלטלין וכו' בכלל זה. אבל כן כתב רב האי גאון בספר "המקח והממכר" שער כד. וזה נלמד מדין האומר "נכסי" במתנה (להלן בהלכות זכיה ומתנה שם). (139) שם קנא, (לענין מתנה). וספר-תורה ודאי אינו בכלל, שהרי אסור למכרו (פ"י מהלכות ספר-תורה הלכה ב - אור-שמח).

4 יט. האומר לחברו¹⁴⁰: בית מבתי ושור משורי אני מוכר לך - נותן לו הקטן שבהן¹⁴¹. מת¹⁴² אחד מן השורים או שנפל אחד מן הבתים - מראה לו זה שמת¹⁴³ או שנפל; שיד בעל השטר על התחתונה¹⁴⁴.

140) ואין כן בהקדש (מנחות שם, ורמב"ם פט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח). (141) אם אמר לו בית סתם, ודאי נותן לו את הקטן שבהם, אלא אפילו אמר "בית מבתי" או "שור משורי", שיש במשמעות הלשון: הבית החשוב מבתי, והשור החשוב בשורי (ראה בפט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ומנחות קח:). - נותן לו הקטן שבהם, מפני שיד בעל השטר על התחתונה. כמסקנת הסוגיא במנחות קט. [ומה שאמרו בנדרים נו. בסוף הסוגיא, שנותן לו המעולה שבבתים (ועי"ש ר"ן שהעיר על הסתירה, וכתב שהלכה כסוגיית הגמרא במנחות שם) - אין זה אלא אליבא דרבי מאיר, שסובר שעלייה אינה בכלל בית, ולפיכך הוכרחו לפרש "מן העלייה" - "מן המעולה שבנכסיו". אבל לרבנן שעלייה בכלל בית - הפירוש פשוט "מן העלייה" מן העליה ממש, לפי שהיא גרועה. כן הוא לפי גירסת קצת ספרים ב'תוספות רי"ד' וב'שיטה מקובצת' בנדרים שם. ולפי זה, אין שום סתירה בין הסוגיות, שגם הסוגיא בנדרים סוברת יד בעל השטר על התחתונה, אליבא דרבנן, וגם סוברת ש"בית מבתי" משמע יותר חשיבות מ"בית סתם"].

א. אֵין אָדם מְקַנָּה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹלָם. בֵּין
בְּמִכְרָה, בֵּין בְּמִתְּנָה, בֵּין בְּמִתְּנָה שְׂכִיב מְרַעֵי. בְּצִד?
מִה שֶׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זֶה מִכּוֹר לָךְ, מִה שֶׁתּוֹצִיא אֵילָן
זֶה נָתַתְּ לָךְ, תִּנְנוּ מִה שֶׁתִּלְד בְּהֶמָּה זֶה לְפָלוּגִי⁵ - לֹא
קָנָה פְּלוּם⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

הכלל בקניינים הוא ש"אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואם מכר פירות דקל לחברו לפני עצמו הפירות יכול לחזור בו גם לאחר שצמחו, ורק אם הקנה דקל לפירותיו הרי שהגוף מצוי ויכול להקנות את פירותיו.

ובזה ישנו חילוק אם הקנה הפירות להקדש או לעניים או לנדרים, כגון שאמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש, קניינו קניין.

כי אע"פ שאי אפשר שיחול ההקדש על דבר שלא בא לעולם, יש חיוב גברא לקיים מה שנדר (הלכות מכירה פכ"ג ה"ב) אבל בסתם קניין אינו יכול להקנות דבר שלא בא לעולם.

ובפנימיות העניינים התוכן הכללי של עבודת ה' הוא לעשות קניין לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" היינו למסור לו את כל ענייניו ומעשיו שיהיה ניכר שהכל רכשו של הקב"ה על ידי שהנהגתו במחשבה דיבור ומעשה היא תמיד כפי רצון הקב"ה.

ובזה ישנו חילוק בין גוף ובין פירות, שהגוף הוא האדם עצמו היינו גופו ונשמתו, והפירות הם הפעולות שנעשות על ידיו בעולם.

והנה, כשמקנה יהודי את גופו לקב"ה והרי הוא בדרגת צדיק שגופו קנוי לה' כי הכניע מידותיו ויצרו עד כדי כך שאינם קיימים בו עוד (לכן נקראו הצדיקים עבדי ה' על-שם שכל גופם שייך לקב"ה) אזי הפירות שלו - המחשבה דיבור ומעשה קנויים לקב"ה בדרך ממילא ואינו צריך לעשות מלחמה שלא לעשות פעולה שהיא נגד רצון ה'.

אבל צריך האדם לדעת שאם אין בכוחו ואינו בדרגה להקנות כל גופו לה' אלא רק את פעולותיו - פירותיו - יכול להקנות רק מה שמקיים עכשיו, כי אינו יכול להיות בטוח שינצח בעתיד במלחמה התמידית עם היצר.

אף-על-פי-כן גם במצב שאינו יכול לפעול קניין הגוף ולשנות לגמרי את המדות שבלב והרצון במוח שיהיו קנויים לה', ישנה העצה שיקנה את הגוף לפירותיו, כלומר שיעורר בשעת התפילה את אהבת ה' בהתגלות בלבו וזה פועל שהרע שבלבו יהיה כאדם שישן (תניא פרק י"ג) ואז, גם אם אינו יכול לשנות את עצם המדות שבלבו, הרי בכל זאת יש בכוחו לפעול כפיה על מדותיו ואז גם פירותיו - מחשבה דיבור ומעשה שלו - קנויים לה'.

(לקו"ש חלק טו עמ' 183 ואילך)

שטח גדול של זיכורית. לפי שאנו אומרים שבביטוי "חצי שדה" לא כיוון לחצי השדה בשטח, שאם כן היה לו ליתן ללוקח חצי השדה מן הכחוש וחצי מן השמן, אלא לחצי השדה בשוויה (ועיין רשב"ם ד"ה לוקח נוטל כחוש). (157) אבל לדעת רבינו חננאל והרשב"ם (שם ד"ה אמאי משמנין ביניהן), שמין רק את החצי בדרום כמה הוא שוה, ונותן לו כנגד זה שטח כחוש בכל צד שהוא. (158) [במשנה (שם): "ונוטל חצי שדהו וכו', ונוטל חציה בדרום, והוא מקבל עליו מקום הגדר וכו'". ומכיון שכל המשנה עוסקת בלוקח, ודאי ש"הוא מקבל" גם כן בלוקח. אבל לפי נוסחת כתב-יד מינכן "ומקבל עליו" (וכן הוא ברשב"ם), אין הכרח שהמדובר בלוקח. ואמנם הרשב"ם פירשה המוכר. (159) כלומר, חייב להקים את הגדר, וגם לתת את מקומו, היינו להקימו בשטחו-הוא. (160) משנה (שם) ופרטיה בברייתא (שם). (161) חפירה קטנה. (162) על פני אורך כל השדה. (163) שהחריץ הקטן הוא יותר קרוב לגדר, והחריץ הגדול מחוצה לו. (164) כלומר, צורך זה בחריץ כפול. (165) היא חיה קטנה ('ערור' ערך נמיה).

1 כג. הִיתָה 166 לוֹ חֲצִי שָׂדֶה¹⁶⁷, וְאָמַר לְחִבְרוֹ: חֲצִי
2 שִׁישׁ לִי בְּשָׂדֶה מִכְרָתִי לָךְ - קָנָה הַחֲצִי פְּלוּם¹⁶⁸. אָמַר
3 לוֹ: חֲצִי הַשָּׂדֶה שִׁישׁ לִי - לֹא קָנָה אֶלָּא רְבִיעֵי¹⁶⁹.
4 אָמַר לוֹ¹⁷⁰: מִצָּרִי¹⁷¹ שָׂדֶה שְׁמִמְנָה [נִחְלָקֶת¹⁷², או
5 שְׁמִמְנָה נִפְסָקֶת, או שְׁמִמְנָה] נִחְצִית¹⁷³: אִם אָמַר לוֹ
6 'וְאִלּוּ מִצָּרִי¹⁷⁴ - קָנָה חֲצִי¹⁷⁵; וְאִם לֹא מִצָּר לוֹ
7 מִצָּרִי¹⁷⁶ - לֹא קָנָה אֶלָּא בֵּית תְּשַׁעָה קַבִּין¹⁷⁷.

(166) מימרא של רבה, בבבא-בבארא סב: (167) שהיה המוכר שותף בקרקע, והיתה לו החצי של קרקע זו. (168) כלומר, כל מה שיש לו בשדה, שהרי כן אמר: "חצי שיש לי בשדה". (169) היינו, החצי מן החלק שיש לו בשדה, והוא רביע מן השדה כולו, שהרי כן אמר: "חצי השדה שיש לי". (170) מסקנת הגמרא, שם סג. (171) מכר לו חלק משדה, בלי לפרש את כמותו, וסימן לו גבולות בשני צדדים בלבד: בצד מזרח סוף השדה, ובצד מערב - חלקו הוא, הנשאר לו, בשדה זה, שממנו נחלק החלק שמכר (כסף-משנה). (172) מלשון חלק. (173) לשון חצי. (174) כלומר, אם מצר לו כל גבולות השדה. גם גבולות צפון ודרום (כסף-משנה). (175) מכיון שטרח ומצר לו כל מצריה, ליפות כחו בא, לתת לו חלק הגון בשדה, דהיינו חציה. (176) אלא גבול מזרח ומערב בלבד, כנ"ל הערה קע. (177) "שכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבים אינה קרויה שדה" (פ"א מהלכות שכנים הלכה ד).

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁנִינִים וְעֶשְׂרִים

(1) נתבארו בו דיני המוכר דבר שלא בא לעולם או שאינו ברשותו, וכן המקנה למי שאינו בעולם או שאינו בן קנייה, והמוכר דבר שאין בו ממש, ודין ההקדש והעניים בדבר שאינו בעולם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתוספתא (בבא מציעא פרק ד הלכה א) המוכר פירות לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו, לאו כל הימנו לאבד זכותו של זה" (אלפס ישן בהגהות הב"ח שם, וכן הוא בכמה מקורות נוספים, ראה בתוספות ראשונים שם) וברור הדבר שחייב זה, לקנות וליתן ללוקח הוא כדי שלא יהא מחוסר אמנה כמו שכתב הרשב"ם (בבבא בתרא שם דיבור המתחיל זבין ליה). וראה להלן. (15) [כלומר, אם חזר לאחר שקנה, שאז קנה הלוקח כדין כל קונה בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ז הלכה א). ואף על פי ש"דבר שאינו ברשותו של מקנה - אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם" (להלן הלכה ה) - אין זה אלא ב"שדה זו לשאקחנה", אבל האומר לחבירו: "שדה סתם לכשאקחנה קנויה לך" - הרי זה קנה. לפי שיש כאן סמיכות דעת של קונה, שוודאי ימצא המוכר לקנות, מאחר שאותו המין נמצא בשוק, ומחירו קבוע. וראה להלן פרק כד הלכה יג בד"ן "קרקע ודקלים אני מוכר לך" שרבינו נטה שם מדברי הרי"ף שהובאו למעלה, לפי שהדקלים, שסביב קרקע זו שמכר לו, דינם כשדה זו, שהלוקח לא סמך דעתו שיוכל לקנותם].

ד. מי שפסק על שער שבשוק שיתן ארבע סאין בסלע, אם היו שבילים¹⁶ - הרי זה קנה לקבל מי שפרע. והוא שיתא¹⁷ לו בגרן, או שיאמר לו בשוק 'הריני סומך עליך'. אבל אם לא נראה בגרן ולא אמר לו 'הריני סומך עליך' - לא סמכה דעתו¹⁸ של מוכר, ואינו מקבל מי שפרע; שהרי הוא אומר¹⁹: 'שמא פסק עם אחרי²⁰, ואין צריך לחטים אלו'.

(16) כן פירש רבינו מה שאמרו בגמרא שם "תערא חריפא", כלומר שער מוקדם לפני הקציר, כשהתבואה בשיבוליה. (17) כלומר, מה שאמרנו למעלה (הלכה ג) שהפוסק על שער שבשוק, חייב לקנות וליתן ואם חזר אחר כך מקבל מי שפרע - אינו אלא לאחר הקציר, שאז סמכה דעתם של הלוקח ושל המוכר, אבל כשהתבואה עודה בשיבוליה אין המוכר סומך דעתו אלא בתנאים דלהלן. (18) וסמיכות דעת היא הבסיס לכל קניין, והיעדרה גורם לביטול הקניין. (19) המוכר אומר בלבו. (20) כן אמרו שם: "מאן דהיב זוזי אתרעא חריפא, לבי תרי תלתא יהיב", כלומר, מי שנותן כסף על שער חריף, לשניים או לשלושה הוא נותן, שאם לא תצליח התבואה אצל זה ייקח אצל שני ואין כאן סמיכות דעת מצד המוכר.

ה. דבר שאין ברשותו של מקנה - אינו נקנה, והרי הוא פדבר שלא בא לעולם²¹. כיצד? מה שאירש²² מאבא מכור לך, מה שתפלה מצודתי מן הים נתון לך, שדה זו לכשאקחנה²³ קנויה לך - לא קנה²⁴ כלום. וכן כל פיוצא בזה.

(21) בבא מציעא טז: (22) תוספתא בנדרים סוף פרק ו והובאה בבבא מציעא שם. (23) שם בבבא מציעא מימרא של רב שקנה, מפני שסובר כרבי מאיר: "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואין הלכה כמותו. [ונראה מדברי רבינו,

(2) הנושא הזה אם אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם או לא, העסיק כמה דורות של תנאים ואמוראים, ובשני מקומות בתלמוד (יבמות צג. וקידושין סב:) מנו שורה של תנאים ואמוראים, שכולם ב"שיטה" אחת, שאדם מקנה לחבירו דבר שלא בעולם, וכלל הלכתי בדיניו: "אין הלכה כשיטה" (מגיד משנה). (3) למתנת שכיב מרע ישנו רק יתרון אחד, שאינה זקוקה לקניין, אבל באופן שהקניין לא חל, אין עדיפות כל שהיא לשכיב מרע, ומקור הלכה זו בבבא בתרא קמז: ועיין שם ברשב"ם דיבור המתחיל אמר רב נחמן. (4) ייתכן, שבכוונה הביא רבינו את הדוגמא של מכירה - בשדה, ואת זו של מתנה - באילן, משום שהשדה מוציא הרבה, והאילן באופן יחסי מעט, ומתאים יותר להרגים מכר בשדה, ומתנה באילן (סמ"ע, סימן רט, סעיף קטן ח). (5) זוהי מתנת שכיב מרע. (6) אפילו לאחר שבאו הדברים לעולם, ראה להלן הלכה ב.

ב. המוכר פירות דקל²⁵ לחבירו - יכול לחזור בו²⁶ אף לאחר שבאו הפירות לעולם. ואם שפסק²⁷ הלוקח ואכל - אין מוציאין מידו²⁸. וכל החוזר בו משניהם - אין חייב לקבל מי שפרע²⁹.

(7) לפני שבאו לעולם. וכרב נחמן (בבא מציעא טו:) שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כנ"ל. (8) אבל מבחינה מוסרית ראוי לו שלא יחזור בו (תוספות בבא מציעא טו: דיבור המתחיל התם) וקל וחומר הוא: אם הנושא נותן בדברים בלבד, ראוי לו לעמוד בדיבורו, ואם חזר בו הוא ממחוסרי אמנה (למעלה פרק ז הלכה ח) - כל שכן למכירה שלפניו. (9) הוריד. גמרא שם. (10) שכל זמן שלא חזרו בהם מן המקח, הוא נשאר קיים, אחרי שלא רצוי הדבר לחזור מן המקח. (11) שלא תקנו "מי שפרע" אלא באופן שקנינו קניין גמור מן התורה, ראה למעלה פרק ז הלכה א ופרק שלישי הלכה א.

ג. אכל הפוסק³⁰ על שער שבשוק³¹, ולא היה אותו המין שפסק עליו ברשות מוכר - חייב לקנות³² וליתן ללוקח מה שפסק. ואם חזר - מקבל מי שפרע³³.

(12) כלומר, פסק לו המחיר ונתן לו כסף. (13) דווקא אם יצא השער, כלומר, המחיר הקבוע, אבל אם לא יצא השער אינו חייב לקנות וליתן ללוקח אלא אדרבה אסור לעשות כן מחמת איסור ריבית (להלן פרק ט מהלכות מלווה הלכה א), שהרי נותן לו פירות במחיר של עכשיו כמו שפסק בזמן שעלה מחיר הפירות והרי זה כ"אגר נטר", כלומר, תמורת הכסף שנתן לו עכשיו ושהה אצלו כל הזמן (ש"ך סימן רט סעיף קטן יג). (14) כן כתב הרי"ף בפרק ד בבבא בתרא על מה שאמרו שם (סט): "ארעא ודיקלי: חזינן אי אית ליה דקלים יהיב ליה תרי דיקלי. ואי לא, זבין ליה תרי דיקלי" (=המוכר לחבירו שדה ודקלים: אם יש לו דקלים, נותן לו שני דקלים. ואם לאו - קונה ונותן לו שני דקלים) ועל זה כתב הרי"ף: "מהא שמעינן דמאן דמזבן ליה לחבריה מידי דשכיח למיזבן אף על גב דליתיה לההיא מידי ברשותיה, מיחייב למיזבן ולמיתן ליה, וקיימא לן נמי פוסקים על שער שבשוק ואף על גב שאין לו (בבא מציעא עב:) ותניא נמי

המכירה. שהרי הוא דבר שלא בא לעולם, אלא שאם הוא עצמו מבטלה, חייב להחזיר את הדמים שקיבל, ואילו בן-הבן אין לו כל זיקה לחוב אביו, לפי שהוא בא מכוח אביו-אביו (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן ריא סעיף ג) מביא הלכה זו כהמשך של ההלכה הקודמת, היינו, שהבן מכר כשאביו היה גוסס, ועל כן אם היה הבן קיים לא היה יכול להוציא אף את הקרקע, שהרי אז יש תוקף, מטעם תקנת חכמים לקנין זה, מה שאין כן בן-הבן. אבל אם מת הבן בחיי האב לא חלה המכירה ולא תיקנו בה חכמים משום כבוד המת, שהרי אף למאן דאמר "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" - אין זו מכירה באופן שמת הבן בחיי האב (ב"ח שם). (33) כך הגדירו את זכות הירושה, שכן הבן יורש באופן בלתי-אמצעי את אבי אביו, והוא עומד במקום הבן - אביו, ולכן הוא אינו חייב אף להחזיר את הדמים, אם לא השתמשו בהן לצרכי קבורת אבי אביו (סמ"ע שם סעיף קטן ז).

- ח. מי שנתן קרקע³⁴ מתנה לחברו, ונתן לו על גבה³⁵ מאה דינרין: אם היו הדינרין מצויין ברשותו - פיון שזכה בשדה זכה בדינרין³⁶; ואם אין לו דינר - אין מחזיקין את הנותן לתן לו מאה דינרין, עד שביא הזוכה³⁷ ראיה שהיה לזה דינרין בעת המתנה. והוא הדין לשאר מטלטלין שמקנה אדם אותם על קרקע: אם אינם ברשות המוכר או הנותן - לא קנה; שאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו³⁸.

(34) שלא שאלו בקידושין (כ"ז) אלא אם צריך "צבורים" בקניין אגב או אין צריך (ראה למעלה פרק ג הלכה ט) - אבל לא נסתפקו כלל אם צריך שיהיו בעין וברשותו, עיין מגיד משנה. (35) כלומר, אמר לו: "קנה אותם על גבי קרקע זו" (ראה למעלה שם). (36) בקניין אגב. (37) לפי הכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראיה" (מגיד משנה). (38) בבבא קמא ט: אמרו שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. ופשוט שהוא הדין שאינו מקנה דבר שאינו ברשותו. וראה להלן.

- ט. מי שהיה לו פקדון³⁹ ביד אחר - הרי זה מקנהו⁴⁰ בין במכר בין במתנה; לפי שהפקדון ברשות בעליו הוא⁴¹, והרי הוא בפקדון שהוא קנים. ואם פפר בו⁴² זה שהפקד אצלו - אינו יכול להקנותו; שזה קמי שאבד, שאינו ברשותו⁴³. אכל המלוה, הואיל ולהוצאה נתנה, אינה בעולם, ואין אדם יכול להקנותה אלא במעמד שלשתן. והוא דבר שאין לו טעם, כמו שפארנו. ואם היתה מלוה בשטר - מקנה את השטר בכתובה ומסירה; שהרי יש פאן דבר הנמסר לקנות שעבוד שבו.

(39) מקור הלכה זו: עובדה של רב פפא שהקנה לרב שמואל בר אבא פיקדון שהיה לו ביד אחרים (בבא בתרא עז: "הווי ליה תריסר אלפי זוזי". ולא כנוסחת הספרים בבבא קמא קד: "הווי מסיק תריסר אלפי זוזי" שמשמע שהמדובר בהלוואה, ראה להלן). (40) בקניין אגב קרקע, ראה

שרק אם אמר לו: "שדה זו", לא קנה, אבל אם אמר לו: "שדה סתם, כלומר, איזו שהיא, לכשאקחנה קנוייה לך" - קנה, שיש כאן סמיכות הדעת מצד הקונה, שוודאי יעלה בידו של מוכר לקנות איזו שדה שהיא. וראה למעלה הלכה ג. ומה שאמר רבא בבבא מציעא שם: "האלוקים אמר רב אפילו בשדה זו, מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיא כרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כו", שנראה מזה שגם בשדה סתם אינה קנוייה אלא לדעת רבי מאיר (ועיין מהר"ם והגהות הג"ר צבי הירש חיות שם) - דעת רבינו שבשדה סתם קנה אפילו לדעת חכמים החולקים על רבי מאיר, ומה שאמר "מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיא כרבי מאיר". אין זה מכוח הלכה זו, אלא מכוח מה שאמר למעלה (שם טז): "חזר ולקחה מבעלים הראשונים" וסובר רבא שכל זה מפני שסובר כרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא כסוגיית הגמרא שם, ומה שאמרו שם טז. "אמר רבא הכא סמכא דעתיה" - בכתב יד רומי הנוסחא שם "אמר רבא" (דקדוקי סופרים שם) ומה שאמרו שם "אמר רבא זו צריכה לפנים" הנוסחא בכתב יד "אמר אביי".

- ו. מי שהיה מוריש²⁴ גוסס²⁵ ונטוי למות, ורצה למכר מנקסיו²⁶ מעט²⁷ כדי להוציא הדמים בצרכי קבורה²⁸, הואיל והבן עניו²⁹, ואם ימתין עד שיהיה וימכר - ישתאה המת ויתפזה, תקנו חכמים, שאם מכר ואמר: מה שאירש מאבי היום מכור לך - ממכרו קנים. וכן ציד עני שאין לו מה שיאכל, שאמר: מה שתעלה מן הים מצודתי היום מכור לך - ממכרו קנים, משום כדי חייו³⁰.

(24) אביו או מוריש אחר. ואף על פי שבגמרא שם אמרו: "מה שאירש מן אבא היום מכור לך" - סובר רבינו שאביו לאו דווקא, שהרי הטעם הוא משום כבוד המת. (25) ר"ף שם בשם ירושלמי. (26) של מוריש. (27) ואם אינו מוצא למכור בשיעור מצומצם, יכול למכור אף יותר מכפי הצורך (מגיד משנה). (28) בירושלמי שם, נזכרו צרכי תכריכין, ולדעת הרא"ש (הביאו הסמ"ע, סימן ריא סעיף קטן ג) אף האבן ששמים על הקבר, הוא בכלל צרכי קבורה. (29) שאם יש לו משלו, לא תיקנו חכמים שתהא מכירתו מכירה (סמ"ע שם סעיף קטן ד) [לפי שהלכה היא שאם אין לאב ויש לבן, כופין את הבן לזון את אביו (פרק ו מהלכות ממרים הלכה ג) והוא הדין שכופין אותו לכבדו אחר מותו]. (30) לדעת רב האי תיקנו כן רק לכדי חיי יום, אך מסתימות לשון רבינו שלא הזכיר פרט זה, מדייק הסמ"ע (שם סעיף קטן ו) שיכול למכור מה שתעלה מצודתו מן הים ביום אחד, אף על פי שיהיה בו חיי ימים הרבה.

- ז. הבן³¹ שמכר בנקסי אביו בחיי אביו, ומת הבן בחיי האב ואחר כך מת האב - בן הבן מוציא³² מיד הלקוחות; שהרי אביו מכר דבר שלא בא עדין לרשותו, ונמצאו הנקסים ברשות האב, וזה יורש אבי אביו³³. וכן כל פיוצא כזה.

(31) בבא בתרא קנט. (32) גם הבן עצמו יכול לבטל את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואף על פי שהזכירו שם שכיב מרע - הרי בארו שם: "מה שאין בבריא אין בשכיב מרע", כלומר, אין לשכיב מרע אלא יתרון אחד: שאינו זקוק לקניין. אבל אם בבריא לא מועיל הקניין - אין כוח גם במתנת שכיב מרע, שאינה עדיפה ממתנת בריא. (51) ואכילה עצמה היא דבר שאין בו ממש, אם כי הפירות הם דבר שיש בו ממש. ואף על פי שהם בעולם (סמ"ע סימן ריב סעיף קטן א) וראה ברשב"ם שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן, שנראה מדבריו שהמדובר שהפירות אינם בעולם. (52) כלומר, הדיוור בבית זה. שהדיוור אין בו ממש. (53) וכל שכן אם מוכר הפירות עצמם - כיוון שהם בעולם.

- טו. דין ההקדש⁵⁴ ודין העניים ודין הנדרים אינו פדין ההדיוט בקנייתו. שאילו אמר אדם: כל מה שחלד בהמתי יהיה הקדש⁵⁵ לבדק הפית⁵⁶, או יהיה אסור עלי, או אהבנו לצדקה - אף על פי שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם, הרי זה חיב לקיים דבריו⁵⁷; שנאמר: ככל היצא מפיו יעשה⁵⁸.

(54) כל הלכה זו הביא רבינו גם בפרק ו מהלכות ערכין הלכה לא. מסברת עצמו והקדים לה: "ויראה לי". (55) בהלכות ערכין שם כתב: "הרי עלי להקדישו". (56) [צריך עיון, הרי המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית עובר בעשה (פרק ה מהלכות ערכין הלכה ה) והיאך יכול לקבל על עצמו נדר שיקדישו - הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני שלא יקדישנה לבדק הבית (ראה פרק ג מהלכות נדרים הלכה ז) ובפרק ו מהלכות ערכין שם לא כתב "לבדק הבית" (57) הרשב"א חולק על דברי רבינו וכתב: "שאם חייב עצמו בכך שאמר אתן לעניים כך וכך - כלומר מן הפירות שיצאו בכרם שלי - הרי זה חייב עצמו וייתן. אבל אם אמר ייתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים" וכן דעת הגאונים להלן הלכה יז והובאו דבריהם בטור שם. (58) בהלכות ערכין שם מביא רבינו שהוא עובר "משום כל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה". והעיר על זה הלחם משנה שם.

- טז. והואיל והדבר פשוט⁵⁹, אם צוה אדם בפשהוא שכיב מרע ואמר: כל מה שיוציא אילן זה לעניים, או כל שבר פית זה לעניים - זכו בהן העניים⁶⁰.

(59) שיש חיוב לקיים נדר אפילו בדבר שלא בא לעולם. (60) מכיוון שבמתנת בריא חייב הנותן לקיים דברו מטעם נדר, כמו שכתב למעלה, תיקנו חכמים כן גם בשכיב מרע, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, אף על פי שהנותן שהתחייב מתורת נדר, מת ואינו, ויורשיו לא התחייבו (אכן האזל, ועיין כסף משנה).

- יז. יש גאונים⁶¹ שחולקין על דבר זה ואומרים, שאין העניים זוכין אלא בדברים שהדיוט קונה בהן, ולפיכך לא יזכו בדבר שלא בא לעולם⁶². ואין דעתי נוטה לדברים אלו; שאין אדם מצוה להקנות, והוא מצוה לקיים דבריו בצדקה או בהקדש, כמו שהוא מצוה לקיים הנדר, כמו שבארנו בערכין⁶³.

למעלה פרק ו הלכה ז. (41) אף שאינו בביתו ממש. (42) שמעתה הרי הוא כגולן, ראה להלן. (43) כן אמרו בבבא קמא סח: "אמר רבי יוחנן גול ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה (=הגולן) לפי שאינו שלו, וזה (=הנגול) לפי שאינו ברשותו" והוא הדין שאינו יכול להקנות מאותו הטעם (מגיד משנה).

- י. כשם שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כך אין אדם מקנה למי שלא בא לעולם. ואפילו עבר הרי הוא כמי שלא בא לעולם, והמזכה לעבר - לא קנה. ואם היה בנו, הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו - קנה⁴⁴.

(44) גמרא שם. ונראה מסתימת לשון רבינו שאין הבדל בזה בין בריא לבין שכיב מרע, ועיין במגיד משנה שיש מחלוקים בזה. [נדווקא מוכה בקניין, אבל באמירה בלבד - לא קנה. ואף על פי שסברא זו ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", מועילה אף באמירה בלבד (פרק כ"ג מהלכות אישות הלכה י"ג-יד) - אין זה אלא בדבר שלא בא לעולם (פרק ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה יז), שאין סברא זו מועילה אלא באופן שיש חיסרון אחד בלבד: דבר שלא בא לעולם, או אמירה, אבל כשישנם שני החסרונות: גם דבר שלא בא לעולם וגם אמירה בלבד - לא קנה. ועיין בהלכות זכיה ומתנה שם].

- יא. האומר לאשתי: נכסי לפני שחלדי ממני - הרי אלו לא יקנו כלום; שפיון שלא נתעברה בהן בפשעת המתנה, צדין לא באו פדי להיות דעתו קרובה להם.

- יב. המקנה למין ממני חיה - לא הקנה כלום. הקנה קצת נכסיו לבהמה או למי שלא בא לעולם, ויחזור ואמר לחבירו: קנה בבהמה זו, או בעבר זה - לא קנה כלום⁴⁵. אמר לו: קנה את ובהמה זו, או את ועבר זה - קנה מחצה⁴⁶.

(45) כשם שהבהמה או העובר לא קנו. (46) שם כרב נחמן. שכיוון שאמר "את ובהמה", וודאי כוונתו שהבהמה תקנה חצי והאדם יקנה חצי, ומכיוון שלא תלה קניית האדם בקניית הבהמה - קנה האדם חצי.

- יג. אין אדם מקנה לא במכר ולא במתנה אלא דבר שיש בו ממש⁴⁷; אבל דבר שאין בו ממש - אינו קנה.

(47) גוף, עצם.

- יד. פיצד? אין אדם מקנה ריח המפוח הזה, או טעם הדבש הזה, או עין⁴⁸ הבדלח⁴⁹ הזה. וכן כל פיוצא בזה. לפיכך⁵⁰, המקנה לחבירו אכילת פרות דקל זה⁵¹, או דירת בית זה⁵² - לא קנה; עד שיקנה לו גוף הפית לדור בו, וגוף האילן לאכל פירותיו⁵³, כמו שיתבאר.

(48) צבע, מראה. (49) אבן טובה. (50) בבא בתרא קמז:

ב. פיצד? גגון שמכר או שנתן שדה לפרותיה¹²,
 בין לזמן קצוב, בין כל ימי חייו של מוכר או של
 לוקח, והוא הדין למוכר ולנותן אילן לפרותיו¹³, או
 רחל לגזתה¹⁴, או בהמה ושפחה לולדותיהם¹⁵, או
 עבד למעשה ידיו¹⁶ - בכל ממכרו או מתנותיו
 קנין¹⁷.

(12) גיטין מז: "המוכר שדהו לפירות". (13) בבא-בבא
 שם. (14) לא ידוע לי המקור המדויק לדוגמא זו.
 (15) שבת קלה: "בלוקח שפחה לעובדה". (16) בבבא-בבא
 נח. אמרו: "יקדשו ידיך לעושיהם", והוא-הדין למוכר עבד
 למעשה ידיו. (17) והוא קונה מיד, אפילו טרם באו
 הפירות לעולם (סמ"ע רט, ס"ק טו), וכך לשון השו"ע:
 "ואם מכר אילן לפירותיו וכו', קנה מיד, ואין אחד מהן יכול
 לחזור בו" (שם, סעיף ד).

ג. מכר¹⁸ עבדו לקנס¹⁹, שאם יגח²⁰ וימנות²¹ יהיה
 קנס של לוקח - הרי זה ספק²². לפיכך²³ לא קנה;
 ואם תפש²⁴ הקנס - אין מוציאין מידו.

(18) בגיטין (מב-מג), היא בעיא שלא נפתרה. (19) רק
 לענין קנס, אבל לא לענינים אחרים. (20) שאם שור של
 אדם שלישי יגח את העבד. (21) העבד ימות מן הנגיחה,
 שאז משלם בעל השור קנס לבעל העבד: שלשים שקלים,
 כמפורש בפסוק (שמות כא, לב). (22) אחרי שהבעיא
 נשארה תלויה ללא פתרון, וצדדי הספק הם: שמא זה דומה
 ל"אילן לפירותיו" (למעלה הלכה א-ב), או שמא אינו דומה
 לשם, שהרי הפירות רגילים לבוא, והם יוצאים מגוף האילן,
 ואילו הקנס אינו יוצא מגוף העבד. וגם אין זה ברור שיבוא,
 כי שמא בכלל לא יקרה מקרה הנגיחה, ואף אם יקרה, שמא
 יודה בעל השור ויפטר מקנס כדין "מודה בקנס" (גמרא
 גיטין שם, ר'תוספות' שם מה: ד"ה עבד). (23) כדין כל
 ספק משפטי, שאנו דנים בו: "המוציא מחבירו עליו
 הראיה". (24) רבינו לשיטתו, שבכל ספק משפטי יש תוקף
 לתפסה.

ד. מכר²⁵ אילן לזה ופרותיו לאחר²⁶ - לא שיר
 מקום הפרות²⁷, ואין לאחר קלום²⁸. אבל²⁹ אם מכר
 אילן ושיר פרותיו לעצמו - הרי שיר מקום
 הפרות³⁰. אף על פי שלא פירש³¹, לגבי עצמו בעין
 יפה משיר³².

(25) בעיא בבבא-בבא קמח. (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה
 איבעיא להו) ונפתרה שם בצורת "אם תמצי לומר".
 (26) פירותיו של האילן - ולא גוף האילן לפירותיו, וזהו דבר
 שלא בא לעולם. (27) כלומר, אין אנו אומרים שהמוכר
 התכוון להשאיר לשני מקום באילן לפירות, כמו "דקל
 לפירותיו", כיון שלא הביע זאת במפורש. (28) ולא בירר
 רבינו, למי שייכים הפירות? הרשב"א כתב מפורש שהם
 ללוקח ראשון (מגיד-משנה). וכן פסק בשולחן-ערוך (חושן-
 משפט סימן רט סעיף ט) "וראשון קנה דקל ופירותיו".
 (29) שם, בעיא שנפתרה. (30) היינו, הענפים, מקום שבו

(61) שיטתם כדעת הראב"ד, למעלה הלכה טו, והובאו
 דבריהם בטור שם. (62) ראייה לדבריהם מדברי הגמרא
 בבבא קמא לו: שאדם אחד אמר שכסף שביד אחרים יתנוהו
 לעניים, ונראה שם שלא קנו אותו העניים, וזהו מטעם
 שאינו ברשותו כמו שכתב הר"ף שם. הרי שגם מטעם נדר
 אין כאן שום חיוב כיוון שלא אמר "אתנהו לעניים". ולדעת
 רבינו יש לפרש שם כפירוש רבינו חננאל (בתוספות דיבור
 המתחיל יד) שזכו בו עניים עיין שם. (63) פרק ו הלכה
 לא-לג. אבל שם מפורש: "הרי עלי להקדישו". וצריך עיון.

פרק שלשה ועשרים

(1) נתבאר בו דיני המקנה גוף הדבר לפירותיו, והמוכר גוף
 דבר לזמן, והקונה פירות שובך או פירות כוורת דבורים
 (ומה דין מוכר עם הלוקח) [ומה בין שוכר ולוקח] והדומה
 לזה.

א. מקנה² אדם הגוף לפרותיו³. בין במכר⁴, בין
 במתנה, בין במתנת שכיב מרע⁵. ואין זה מקנה דבר
 שלא בא לעולם⁶, שהרי הגוף מצוי⁷ ומקנה לפרות⁸.
 הא למה זה דומה?⁹ לשוכר בית או שדה לחבירו,
 שלא הקנה לו הגוף¹⁰, אלא הנאת הגוף¹¹.

(2) כלומר, יכול להקנות, ויש תוקף לקנינו. (3) מקור דברי
 רבינו בבבא-בבא קמא: "אמר רב נחמן, שכיב מרע וכו' עד
 שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו, תנו דקל זה לפלוני
 ויאכל פירותיו", וראה להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה
 טו. וכן הוא בגיטין מג. "עד כאן לא קאמרי רבנן אין אדם
 מקנה דבר שלא בא לעולם, אלא כגון פירות דקל, דהשתא
 מיהא ליתנהו (= שעכשיו עדיין אינם בעולם), אבל הכא
 (= במוכר עבד לקנס, שאם יגחנו שור יהא קנסו של
 הלוקח) הא קאי שור והא קאי עבד (הנה השור והנה
 העבד)". ועיין שם ב'תוספות' מב: ד"ה עבד. (4) בגמרא
 שם הובאה הלכה זו במתנה, אך הוא-הדין במכר, כי אין
 הפרש בענין זה בין מכר למתנה. (5) הנושא במימרא
 הנזכרת הוא שכיב מרע, אך הגמרא מסכמת סמוך למימרא
 זו את העיקרון: "דבר שאינו בבריא, אינו בשכיב מרע",
 המשוה לענין זה, שכיב מרע ובריא כאחד. (6) כמו מקנה
 פירות של הדקל (ולא דקל לפירותיו). ועיין לעיל פכ"ב,
 הל' ב. (7) הגוף הוא דבר מצוי ובא לעולם. (8) והוא לא
 מקנה את הפירות, שהם דבר שלא בא לעולם, אלא את
 הגוף המצוי בעולם, אם כי בצורה מוגבלת - לפירותיו.
 (9) רבינו רוצה בהשוואה זו להדגיש את המושג של הקניית
 גוף להנאות ותשמישים מוגבלים על-ידי מושג דומה, אך
 שכיח יותר, והוא: השכירות, אם כי יש הפרש להלכה בין
 "גוף לפירות" לבין "שכירות" (להלן הלכה ח) [וראה להלן
 הלכה ט והערה נה]. (10) שהרי את הבית או את השדה
 הוא חייב להחזיר, כעבור זמן-מה. (11) את זכות הדירה,
 והיינו שהקנה לו את הגוף להנאה זו של הדירה, אבל לא
 שהקנה לו את הדירה או את הנאת הגוף, כי זהו דבר שאין
 בו ממש וגם דבר שלא בא לעולם, ולא קנה, כמבואר
 בגמרא בבא-בבא קמא שם. ורבינו לא נכנס עכשיו לנושא זה,
 וסמך על בירורו להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו.

גדלים הפירות (רשב"ם, ו'תוספות' שם) ושוב אינם נחשבים כדבר שלא בא לעולם. (31) שלא אמר מפורש שהוא משאיר לעצמו גם את מקום הפירות. (32) ולכן, אף שלא הזכיר את השירור בגוף האילן, אנו אומדים את דעתו, שבוודאי השאיר.

ה. המוכר גוף הקרקע³³ לזמן קצוב³⁴ - הרי זה
מכירה³⁵; ומשתמש הלוקח בגוף כפחפץ³⁶ ואוכל
הפרות כל זמן המכירה, ובסוף תחזור לבעליה.

33) כלומר, לא רק לפירותיו, אלא את גוף הקרקע עצמו מכר לכל תשמישיו, ברם לא לצמיתות. 34) לתאריך מוגבל. 35) יש תוקף משפטי למכירה זו, והלוקח קונה את הגוף כמו שהוא, אף שאינו אלא לזמן מוגבל. ומקור הדבר בבבא-קמא סח. שנתמעטה מכירה לשלשים יום מתשלומי ארבעה וחמשה בענין גנב משום שנאמר "ויטבחו או מכרו", הוקשה מכירה לטביחה: "מה טביחה שאינה חוזרת, אף מכירה שאינה חוזרת" - הרי שלולא זה הרי היא מכירה גמורה (ביאור הגר"א לחושן-משפט סימן ריב ס"ק ט). 36) כלומר, חוץ ממה שאוכל הפירות, וזכה הוא גם בגוף עצמו לכל תשמישיו, וראה להלן הלכה ו.

ו. וימה הפֿרש יש בין המוֹכר קרקע לזמן קצוב ויבין
המקנה אותה לפרותיה? ³⁷ שהקונה לפרות - אינו
יכול לשנות צורת הקרקע, ולא יבנה ולא יחרס;³⁸
אבל הקונה לזמן קצוב ³⁹ - הוא בונה וחרס,⁴⁰
ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין
עולם לעולם.

(37) כלומר, אף-על-פי שלכאורה אין הפרש ביניהם, וגם בגמרא (גיטין מח.) השוו מכירה לזמן קצוב - דהיינו, מכירת קרקע בזמן שהיובל נוהג שאינה אלא עד היובל - להמוכר שדהו לפירות, שבשניהם אין ללוקח אלא קנין פירות בלבד, ועם כל זה יש הפרש בין קנין פירות למוכר הגוף לזמן קצוב, ומהו ההפרש? (ביאור הגר"א שם ס"ק יא.). (38) שהרי אין לו זכות בגוף עצמו, אלא לפירות היוצאים ממנו ולא יותר. וכן מפורש בבבא-בבא-בבא נ: שאין לבעל רשות לחפור בורות שיחין ומערות בנכסי מלוג של אשתו, אע"פ שקנויים לו לפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק יב.). (39) שכאן יש לו זכות בגוף עצמו, אם כי לזמן מוגבל בלבד. (40) מקור דבריו ממה שאמרו בירושלמי סוף פ"ד דגיטין: "קנה שדה ביובל (פירוש: בזמן שהיובל נוהג - כן נראה ברשב"א לגיטין מז.) רבי אילא אמר, קנה קרקע (פירוש: כקונה קרקע לזמן קצוב), אבא בר ממל אמר, לא קנה קרקע (פירוש: לא קנה גוף הקרקע, כנ"ל, אלא יש לו בה קנין פירות בלבד). מתיב רבי אבא בר ממל לרבי אילא, על דעתך דאת אמר קנה קרקע, יחפור בה בורות שיחין ומערות. אמר לו: התורה אמרה ושב לאחוזתו - בעייניו". הרי שלולא הפסוק הזה, רשאי הקונה קרקע לזמן קצוב שיש לו בה קנין הגוף - לחפור בה בורות שיחין ומערות (וראה בראב"ד ומגיד-משנה כאן, ובמשנה-למלך פ"א מהלכות שמיטה יובל הלכה א ובאבן-האזל כאן). וראה ברש"י

45) למרות שהבעלים שזרעוה בשנה שעברה, היו מעוניינים
אולי להובירה השנה. 46) שהלוקח נעשה בעל הבית
ולתקופת המכירה, ואין הוא חייב לדאוג ולהביא בחשבון
מה שיהיה אחריו. 47) להשאירה ריקה, בלתי חרושה
וזורעה, - ועושים כן כדי שלא תנוצל הקרקע יותר מדי -
ואף שהבעלים הובירו אותה בשנה הקודמת, והיו אולי
מעוניינים שהיא תזרע השנה, שלא תעמוד שממה יותר מדי.
וימקור הדברים נראה מכתובות פ: "בעל שמכר קרקע

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ג אייר - ספר קנין - הלכות מכירה קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפירות לא עשה ולא כלום - שמא תכסיף, ופירש"י שם: "שלא יחוש הלוקח לזבלה ולטייבה (=לחרשה) וכו'". הרי שמותר לו לעשות כן (ביאור הגר"א שם ס"ק יח). (48) שאם נוהגים הבעלים לזרעה שנה ולהובירה שנה, אין השוכר רשאי לשנות (סמ"ע, שם ס"ק טז), שהשוכר אין לו אלא זכות הנאה בלבד ולא בעלות, ולפיכך הוא חייב להזהר בשמירת החפץ ולדאוג גם לעתידו. (49) פ"ח הלכות ג, ו, ח, שאין החוכר (=השוכר) יכול לעשות בה כרצונו. (50) (גיטין כט. ופ"א מהלכות שכירות הלכה ד.) לפי שאין לו בעלות על החפץ, רק זכות הנאה אישית. ואף-על-פי שבפ"ה מהלכות שכירות הלכה ה כתב רבינו שלא אמרו חכמים אין השוכר רשאי להשכיר אלא במטלטלין ולא בקרקע (ראה כסף-משנה) - יתכן כי כוונת רבינו כאן למטלטלין. שאף הם הוזכרו למעלה הלכה ב: "רחל לגיזתה או בהמה לוולדותיה" (ראה משנה-למלך). [נאפשר שלא כתב כן רבינו שם, אלא באופן שבעל השדה נמצא בשדה, שכן כתב שם: "אבל בקרקע או בספינה, שהרי בעלה עמה, אין אומר כן (=אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר)", אבל אם אין בעל השדה עמה - אין השוכר רשאי להשכיר, כמו במטלטלין].

ט. המוכר פירות שובך⁵¹ ופרות פורת לחברו - קנה. ואין זה מוכר דבר שלא בא לעולם, לפי שאינו מוכר יונים שיוולדו או דבש שייבוא לפורת, אלא הוא מוכר שובך לפירותיו או פורת לדבשה⁵²; שהרי הוא פשוט⁵³ אמת המים לחברו⁵⁴, שהוא נהנה בכל מה שייצוד בה⁵⁵, כך זה הקנה שובך זה לפירותיו, כמו שמוכר אילן לפירותיו. ודין כלם כדין השוכר בית⁵⁶ מחברו, כמו שאמרנו⁵⁷, שהוא נהנה בכל הניות שיש בו. וכן כל פיוצא בזה.

(51) משנה בבא-בבא פ. ושמ: "הלוקח פירות שובך. . . פירות כוורת". "שובך" הוא קן של יונים. ו"כוורת" הם הבתים שעושים הדבורים מן השעווה ויצניעו בהם הדבש" (רבינו בפירוש המשנה שם). ומכאן שקונה פירות שובך וכוורת - קנה, ואין זה דבר שלא בא לעולם. (52) הראב"ד חולק על זה, וכתב: "דוקא שאמר לו כך". כלומר, דוקא אם אמר לו במפורש "שובך לפירותיו" ו"כוורת לדבשה". ודעת רבינו, ששובך וכוורת עצמן אינן חשובות כלל, והן טפילות לגבי היונים והדבורים, ולפיכך אע"פ שאמר פירות שובך ופירות כוורת, הרי זה כאילו אמר מפורש: שובך לפירותיו וכוורת לדבשה (סמ"ע סימן ריג ס"ק א בשם בית יוסף). (53) בשו"ע חו"מ סימן ריג סעיף א הביא: "שהרי הוא כמוכר". (54) לפי נוסחתנו "השוכר", צ"ל "מחבירו". (55) רוצה לומר, שכשם שבאמת המים קנה הדגים, אף-על-פי שאינם צומחים מהמים, כמו-כן קנה היונים והדבורים בשובך וכוורת, אע"פ שפירותיהם באים מן החוץ (סמ"ע שם, ס"ק א). (56) [אף-על-פי שלמעלה הלכה ח, כתב רבינו שיש הפרש בין קונה שדה לפירות לבין שוכר שדה, בענינו אין הפרש ביניהם, שהרי לענין קנין היונים, הדבש והדגים, שבשובך שבכוורת ובאמת המים, אין הפרש בין שוכר לקונה, וכל ההפרש אינו אלא בזה שהקונה שדה יכול

י. הביצים⁵⁸ והאפרוחין עצמן שיש בשובך - לא קנה אותם בעל שובך⁵⁹ כל זמן שלא פרחו⁶⁰. ודבר זה גזרת חכמים היא, ומשום לא תקח האם על הבנים נגעו בה⁶¹. לפיכך, הרוצה להקנות אפרוחים וביצים אלו לחברו - מטפח⁶² על השובך שייפרחו האמהות ויגבהו מעל הארץ, ואחר כך יקנה אותן לחברו⁶³ בקנין⁶⁴, או על גבי קרקע⁶⁵, או בפשאר דברים שהמטלטלין נקנין בהן⁶⁶.

(58) חולין קמא: קמב. (59) וממילא אינו יכול להקנות לאחרים. (60) "שם היו אפרוחים מפריחים, שאין צריכין לאמן, - אינו חייב לשלח" (פי"ג מהלכות שחיטה הלכה ט) - סמ"ע סימן ריג ס"ק ב, ועיין מגיד-משנה וכסף-משנה. (61) כלומר, גזרו חכמים איסור על לקיחת הביצים והאפרוחים כל זמן שהאם רובצת עליהם, משום שמא יקח את האם. כי דעת רבינו שדין שילוח הקן. מן התורה, אינו אלא בלקיחת האם מעל הבנים. כמו שנאמר "לא תקח האם על הבנים", אבל לקיחת הבנים מן האם אינה אסורה מן התורה, אבל דעת הראב"ד ב'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא קב. שאף זה אסור מן התורה, משום שנאמר "שלח תשלח את האם", ואחר-כך "והבנים תקח לך". וכן נראה בגמרא שם. (62) מכה בטפחו, כלומר בידו (חולין קמא:). (63) ואז, אפילו אם חוזרת האם אינו חייב לשלחה עוד, כי דין שלוח הקן אינו אלא בקן של הפקר ולא במזומן, כמו שדרשו חכמים (בבא-מציעא קב). "כי יקרא קן צפור, כי יקרא - פרט למזומן", וכיון שזכה בקן, כלומר בביצים או באפרוחים, שהם הם ה"קן" (רש"י שם) - שוב אין עליו איסור בלקיחת האם (סמ"ע, שם ס"ק ד). (64) חליפין. (65) בקנין "אגב". (66) כלומר במשיכה או בהגבהה. [ואינו קונה מטעם חצר, מפני שהשובך אינו אלא כמושכר לו, כמו שכתב למעלה הלכה ט, ודעת רבינו שחצר המושכרת אינה קונה לשוכר אלא למשכיר, כמו שכתב בפ"ו מהלכות שכירות הלכה ה. וראה למעלה פ"ג הלכה ו (ועיין שם הערה כט) - אור-שמח].

יא. הלוקח⁶⁷ פירות שובך מחברו - אינו יכול לטל כל הגוזלות שיוולדו בו מעתה⁶⁸, מפני שהאמהות⁶⁹ בורחות⁷⁰, נמצא שהחריב כל השובך; אלא מניח מהן⁷¹ כדי לישוב השובך.

(67) משנה בבא-בבא פ. (68) אחרי המכירה. (69) ואת האמהות לא קנה, שהרי הוא קנה פירות שובך ולא את השובך. והאמהות הם יסוד השובך. (70) מתוך בדידות והעדר חברה. (71) מהגוזלות שנולדו.

יב. וכמה מניח? אם היו בו⁷² אמהות⁷³ ובנות⁷⁴ פעת מכירת הפרות - מניח בריכה⁷⁵ ראשונה שיוולדו

91) והלוקח קנה רק את החלות, ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר כדי קיום הכוורת.
טו. הלוקח⁹² זיתים מחברו לקץ⁹³ - מניח האילן⁹⁴
סמוך לארץ שתי גרופיות⁹⁵ וקוצץ. לקח בתולת
שקמה⁹⁶ - מגביה שלשה טפחים וקוצץ. סדן של
שקמה⁹⁷ - שני טפחים⁹⁸. ובשאר אילנות - טפח
וקוצץ. בקנים ובגפנים - מן הפקק⁹⁹ ולמעלה.
בדקלים ואזוזים - חופר ומשרש¹⁰⁰, לפי שאין גזעו
מחליף¹⁰¹.

92) משנה, שם. 93) כלומר, לא מכרו אלא לקח אותו, אבל לא לכלותו לגמרי, ולפיכך חייב להשאיר מהגזע שלו בכדי שיוכל לצמוח שוב אחרי שיקוצץ אותו, אלא שבכל אילן ואילן יש מדה אחרת, הכל לפי טבעו. 94) בדפוס רומי: "מן האילן", וכעין זה בשולחן-ערוך (חושן-משפט סימן רט, סעיף יד). 95) כלומר, שני אגרופים (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ושתי גרופיות, שיעור שני טפחים על הארץ". ולא עירבם יחד עם סדן של שקמה שאף בו השיעור שני טפחים - מפני שבשקמה יש הבדל בין סדן לבתולה (כסף-משנה, ועיין מגיד-משנה). 96) גמרא שם פ: "ובתולת השקמה" היא שקמה שלא קצצו אותה מעולם, ולכן זקוקה היא לשזור גדול, בכדי שתוכל לצמוח מחדש. "שקמה" הוא עץ שמגדל תאנים מדבריות. 97) שקמה שכבר קצצה פעם אחת ושוב גדלה - נקראת "סדן השקמה". 98) כיון ששכבר נקצצה פעם - די לה בשזור שני טפחים. 99) הקשר שבאילן, היינו הקשר התחתון, ואת הקשר עצמו, ומלמטה ממנו יש להשאיר למוכר (סמ"ע סימן רטז, ס"ק מב). 100) קוצץ אותו עם השרשים. 101) אחרי שקצצו אותו מראשו, אף אם ישאירו סמוך לשרשים, לא יצמח יותר, ולכן אין תועלת להשאיר בו, שהרי בין כך לא יצמח מחדש. בגמרא שם העלו שאין כל הארזים שווים בזה, וישנם כאלה שגזעם מחליף, ומובן מאליו שאלו דינם כשאר אילנות, ויש להשאיר בהם כדי שיחזרו ויצמיחו.

פרק ארבעה ועשרים

1) נתבאר משפטי הקונה אילן או אילנות מה דינו עם המוכר, וכן המוכר קרקע ומשייר אילנות וכן אם מכר קרקע ואילנות כיצד צריך לכתוב לו והנמשך אחר זה רוצה לומר אם מאיכות הכתיבה אם כמשייר אי זה דבר, ונסתיים הפרק בביאור דבר שנמכר ללוקח וחזור המוכר מפני פגם משפחה.

א. המוכר² שלשה³ אילנות בתוך שדהו⁴, ואפילו היו שלש נטיעות⁵ קטנות⁶ או שלשה בדי אילן⁷ - הרי יש⁸ ללוקח קרקע הראוי להם⁹. ואפילו¹⁰ יבשו¹¹ האילנות או נקצצו¹² - יש לו¹³ קרקע הראוי להם¹⁴, ונקנה¹⁴ כל האילנות¹⁵ שביניהם¹⁶.

2) משנה בבא-בבא פא. 3) כשהם עומדים כחצובה, כדלהלן הלכה ג, הם מהווים גוש חשוב. 4) בתוך שדה שיש למוכר. 5) [לענין שמיטה, כתב רבינו (פ"ג מהלכות

1 האמהות, פדי שיעטותו האמהות עם הבריכה
2 הראשונה⁷⁶ ועם הבנות שעמהם⁷⁷; ומניח ממה
3 שילידו הבנות שתי בריכות⁷⁸, פדי שיעטותו
4 הבנות⁷⁹ עם שתי הבריכות שהולידו⁸⁰; וכל הנולד
5 מאחר שתי בריכות של בנות והבריכה הראשונה
6 של אמהות⁸¹ - הרי אלו שלו.

72) לפי גירסת הרי"ף שם. ועיין סמ"ע (סימן רכ ס"ק כז) הדין בפרוטרוט על הגירסאות האלו, ופירוש הסוגיא לפי הגירסאות. 73) היינו הזוג, זכר ונקבה ביחד, נקרא "אמהות" (סמ"ע שם ס"ק כז). 74) אף הן זוג, - זכר ונקבה (סמ"ע שם). ואותן, כלומר האמהות והבנות - לא מכר, כי הן הן השוכך, והרי מכר רק פירות השוכך ולא השוכך עצמו (סמ"ע שם). 75) כל זוג נקרא בריכה. 76) זו שנולדה להן עתה. 77) כלומר, אלו שהיו בעת המכירה, כי לדעת רבינו צריכה האם שני זוגות לחברה: האחד שהיה בעת המכירה, ועוד אחד נוסף שמשאיר הקונה, ואין כן דעת רשב"ם. 78) כשם שהאמהות צריכות צוות של שתי בריכות שנולדו להן, כן צריכות הבנות צוות של שתי בריכות, שנולדו להן. 79) כי אין הבנות מוצאות צוות בחברת אמותיהן, אלא דוקא בחברת ילדיהן הן (גמרא שם). 80) באופן שצריך להשאיר חמשה זוגות: א. זוג האמהות. ב. זוג הבנות (ושניהם היו בעת המכירה). ג. זוג נוסף שילדו האמהות. ד. שני זוגות שילדו הבנות שהיו בעת המכירה. 81) ולא הזכיר רבינו מה דין הבריכות שיוולדו לבריכה הראשונה (=שילדו האמהות אחר המכירה), והבריכות שיוולדו לשתי הבריכות שנולדו לבנות, אם הן של הלוקח או הן של המוכר, ועיין סמ"ע שם.

7 יג. הלוקח⁸² פרות⁸³ פורת מחברו - נוטל שלשה
8 נחילים⁸⁴ זה אחר זה⁸⁵; מכאן ואילן⁸⁶ - נוטל נחיל
9 ומניח נחיל, פדי לישוב⁸⁷ את הפורת.

82) משנה בבא-בבא פ. ולפי פירושה בברייתא, בניגוד לפירושים אחרים של האמוראים, וכפירוש זה הכריעו גם הרי"ף והרשב"ם. 83) דוקא שקנה את הפירות ולא את הכוורת. ולכן צריך להשאיר כדי קיום הכוורת. 84) חבורה של דבורים. 85) הדבורים מולידים כל תשעה-עשר ימים נחיל של דבורים. 86) טיב הדבורים הנולדים, הולך ופוחת, והוא לוקח את שלושת הראשונים המשובחים, ומכאן ואילן רק לסירוגין. 87) שהכוורת תהיה מיושבת, מאוכלסת ולא תחרב, והיינו, שיהיה לאמהות צוותא בוולדותיהן, שהרי קנה רק פירות ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר את הכוורת על האמהות, שהן יסוד הכוורת, ואף כמה נחילים של דבורים, שיהיו צוותא לאמותיהם, שלא תברחנה.

10 יד. הלוקח⁸⁸ חלות דבש מחברו - מניח בפורת שתי
11 חלות⁸⁹, פדי שלא יפרח⁹⁰ הדבורים וילכו להן⁹¹.

88) משנה (שם). 89) הדבורים מייצרים חלות של שעווה, ובתוכן הדבש. 90) מחוסר מזון, כי החלות מיועדות למזון הדבורים בימות החורף שאין עושים בהם דבש.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ג אייר - ספר קנין - הלכות מכירה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האילנות שביניהם, ומקורבים זה לזה פחות מארבע אמות ואין לו קרקע, כדלהלן הלכה ד. ועיין 'תוספות' ב"ב עב. ד"ה ואת האילנות).

- ב. וְכֵּן הָיָה הַקֶּרֶקַע הָרָאוּי לָהֶם? תַּחְתֵּיהֶם¹⁸
- וּבִינֵיהֶם¹⁹ וְחוּצָה לָהֶם²⁰ פְּמֵלָה הָאוּרָה וְסִלּוֹ²¹. וְזֶה²²
- הַמָּקוֹם שֶׁהוּא מְלֵא הָאוּרָה וְסִלּוֹ²³ אֵין אֶחָד²⁴
- מִשְׁנֵיהֶם יָכוֹל לְזַרְעוֹ אֶלָּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ²⁵.

(17) בעיא בגמרא (פב). בלשון זה. (18) תחת האילנות וגופי האילנות. ברייתא (שם) ומימרא של רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, ושלא כהתקפת רבי אלעזר. (19) השטח המגולה בין גופי אילן זה לגופי אילן זה (רשב"ם). (20) סביב האילנות, ממקום שכלים נופותיהן ולחוץ (רשב"ם). (21) שטח הדרוש לעמידת מלקט הפירות והסל בידו. ושיעורו שתי אמות - ר"ש שירליאו בשביעית פ"א מ"ב. "אורה" הוא מלקט התאנים. "בוצר" - מלקט הענבים. "קוצר" - בתבואה, "גודר" - בתמרים ו"מוסק" - בזיתים (רשב"ם, שם ד"ה כמלוא אורה וסלו). (22) ברייתא שם, וכמסקנת אב"י והנמקתו, ולא כרב יוסף. (23) אבל השטח שתחת האילנות ובין האילנות - כולו של הלוקח והוא זורעם (רשב"ם ומגיד-משנה). (24) בעל השדה אינו זורע, לפי שהעפר נעשה רך ורטוב על-ידי החרישה, הזריעה ומי הגשמים, ואם יפלו שם פירות האילנות - יטפנו ויפסדו, והרי השטח משועבד ללוקח לשם לקיטת הפירות. והלוקח אינו זורע, שהרי אין המקום שלו, ואין לו בעלות עליו, והוא קיבל רק זכות להשתמש בו לשם לקיטת הפירות. (25) בהסכמתו ורשותו.

- ג. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמֹרִים? פְּשִׁיטָה²⁶ שֶׁלִּשְׁה הָאֵילָנוֹת²⁷
- עוֹמְדִין²⁸ כְּמוֹ שֶׁלִּשְׁה פְּטוּטִין²⁹ פִּירָה³⁰ שִׁשּׁוּפְתִין³¹
- עֲלֵיהֶן אֶת הַקֶּדְרָה, שֶׁהֵרִי הֵן³² שְׁנֵים זֶה פְּנֹגֵד זֶה³³
- וְהַשְּׁלִישִׁי מִכֵּן בִּינֵיהֶן וּמִרְחָק מֵהֶן³⁴. וְהוּא³⁵ שֶׁהֵיוּ
- בֵּין כָּל אֵילָן וְאֵילָן מְאַרְבַּע אַמּוֹת³⁶ וְעַד שֵׁשׁ
- עֶשְׂרֵה³⁷.

(26) שקנה קרקע. (27) כשמואל - ולפי גירסת הרי"ף כרבי יוחנן - ולא כרב (בבא-בבא פג:), וכן הכריע הרי"ף. (28) ביחס זה לזה. (29) רגלי. (30) שהיא בעלת שלש רגלים. זה פירושו של רבינו למילה: "חצובא", המובאת בגמרא שם. (31) מעמידים. (32) זה נתינת טעם להלכה זו (סמ"ע, סי' רטז ס"ק כג.), כלומר, מכיון שהם עומדים בצורה זו, אין אפשרות להעביר את המחרישה בין האילנות, ולפיכך אין הקרקע ראויה לזריעה, ומן הסתם מכר אותה ללוקח אגב האילנות (ועיין רשב"ם שם ד"ה כל-שכן כחצובא, וסמ"ע שם). (33) בשורה אחת. (34) היינו כנגד המקום הפנוי שביניהן, וזהו הציור: (35) ברייתא והכרעת הלכה של רבא (שם פג:). (36) שזו מדת השטח הדרושה להעביר המחרישה לטובת האילנות (רשב"ם פב: ד"ה מארבע אמות), או שזהו השטח הדרוש ליניקתם (סמ"ע, סימן רטז, ס"ק כד), ואם אין ביניהם ארבע אמות, הרי כאילו האילנות עומדים להעקר (רשב"ם שם ד"ה וכמה יהא ביניהם, וסמ"ע שם). (37) ושש עשרה בכלל, כמו שמוכח

שמיטה הלכה ו: "אי זו היא נטיעה, זה האילן הקטן כל זמן שקוראין לו נטיעה". (6) שהרי שנינו "אילנות" סתם, ובין גדולים ובין קטנים במשמע (מגיד-משנה). [וכן נראה ממה ששאל רב ירמיה (שם פג.) "מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ועל כרחנו שכוונתו בדים צעירים, כנטיעות, שאילו בבדים זקנים יש לו קרקע, כמפורש למעלה (שם פב). "דילמא מסקא ארעא שרטון (=שמא יתכסו ענפי האילן בעפר) ואמרית לי תלתא זביתא לי, ואית לי ארעא" (וראה ביאור הגר"א סימן רטז ס"ק יג). וכן מבואר בתוספתא בבא-בבא (פ"ד, הוצאת צוקמ. עמ' 403): "קנה שלשה, קנה קרקע - וכמה יהיו רחוקים זה מזה ממטע עשרה לבית סאה". ובבבא-בבא עב. "הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה (כלומר, נטיעות קטנות שהן ממטע עשר לבית סאה, ואילו אילנות גדולים הם ממטע שלשה לבית סאה, רשב"ם שם. וכן כתבו 'תוספות' בערכין יד. ד"ה הקדיש) - הרי הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהם". הרי שדין נטיעות כדין אילנות לענין הקדש ולענין מכירה. ועיין רמב"ם פ"ד מהלכות ערכין וחרמין הלכה יז, לפי נוסחת המגיה שם בלחם-משנה]. (7) בגמרא (שם פג.) "בעי רב ירמיה, מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ופירש רשב"ם שמכר לו אילן אחד שיש לו שלשה בדים מרוחקים זה מזה ארבע אמות (ראה להלן הלכה ג), והעלה הקרקע שירטון ונראים הבדים כאילו הם שלשה אילנות נפרדים. וצד הספק שבדבר הוא: כיון שהם יונקים מגוף האילן - הם אילן אחד, או כיון שכל אחד מהם מושרש בקרקע - הם שלשה אילנות. ונחלקו הראשונים בביאור מסקנת הגמרא: לדעת רשב"ם הם שלשה אילנות, ולדעת ר"י בן מיגש הם אילן אחד (מגיד-משנה) ודעת רבינו כדעת רשב"ם. [ולפני בעל המגיד-משנה היתה, כנראה, נוסחא אחרת בדברי רבינו: "שלשה בדי אילנות" וכ"ה אמנם בכ"י תימן, והכוונה למוכר שלשה בדים משלשה אילנות, ואם כן אין זו בעיית רב ירמיה בגמרא (שהרי שם מפורש "שלשה בדי אילן" וראה ברשב"ם שם), והכריע המגיד-משנה כנוסחא שלפנינו "שלשה בדי אילן", לפי שע"פ הנוסחא הנ"ל צריך-עיון למה השמיט רבינו את בעיית הגמרא, וראה להלן הלכה ו והערה עו]. (8) שגוש של שלשה אילנות נקרא שדה אילן (סמ"ע סימן רטז, ס"ק טז), ולפיכך אף-על-פי שלא התנה במפורש שיקנה את הקרקע - קנה אותה, כי כל הקרקע הראוי להם, היינו כל השדה מסביבם, נחשב לשטח המחיה שלהם. (9) כל השטח מסביב לאילנות, הדרוש לשם הטיפול בהם, וראה להלן הלכה ב. (10) כתוצאה מזה, שהקרקע היא של הלוקח. (11) משנה (שם פא:). (12) ברייתא (שם פג:). (13) ויכול לטעת אחרים במקומם. (14) ברייתא (שם פג:). (15) הרשב"ם (שם, ד"ה ואת האילנות) מוסיף: "קטנים", וכן הביא ה'טור' (סימן רטז). וכתב ה'בית יוסף' שהדבר הוא פשוט, שאין זה הגיוני שאילנות גדולים יהיו בטלים אגב שלושת האילנות שקנה. (16) [נראה שהמדובר כשיש בין כל אחד ואחד משלושת האילנות שקנה - רווח של שש עשרה אמה (ראה להלן הלכה ג) באופן שאילנות אלו, שביניהם, אינם עושים אותם רצופים, אבל אם אין בין שלושת האילנות אלא רווח מצומצם של ארבע אמות - הם נעשים רצופים על-ידי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דדינא (ראה למעלה הלכה טו) - יש לדון כן גם כאן, שהרי רכב הדקלים מובלע בתוך האילנות, והדבר מסור לבית-דין לדון שקנה אותו הלוקח, ואם כן אינו הפסק. (54) וכאן לא מועילה תפיסה כמו בכל ספק ממון, לפי שקרקע בחזקת בעליה עומדת (מגיד-משנה). (55) שהרי את האילנות הוא קונה רק כחלק מן הקרקע, וכאן לא קנה הקרקע עצמה, וראה שם (פג.) בבביתא. (56) היינו, עד השורש, ומדובר במין אילן שאין גזעו מחליף, אבל במין שגזעו מחליף - כשחזור וצומח מחדש מאותו הגזע עצמו, אין זה אילן חדש ונחשב לאילן הקודם (רמ"א בסימן רטז, סעיף ז בשם ה'טור'). (57) היינו שהזקין ונקצץ עד השורש כמו ביבש, וגם כאן בשאין גזעו מחליף (הרא"ש בפרק המוכר את הספינה בשם רבינו יונה). (58) שהלוקח לא קנה אפילו את מקום האילנות, ואינו יכול לטעת אילנות חדשים באותו המקום.

- ה. כל מי שקונה שלשה אילנות ויש לו קרקע, 59
אם הגדילו 60 והוציאו חטור 62 - יקן, כדי שלא
ימעט הדורף על בעל השדה 63. וכל השריגין 64
והאמירים 65 היוצאים מהם, ואפלו מן השרשים 66 -
הרי הן של בעל האילנות, שהרי יש לו קרקע. 67

(59) שקנה אותם באופן שיש לו גם קרקע. (60) משנה, שם פא. (61) התפשוטו. (62) [הוא ענף היוצא מן הגזע, מלשון הכתוב (ישעיה יא, א): "ויצא חטור מגזע ישי". וראה להלן]. (63) [שאף-על-פי שבעל האילנות קנה גם את הקרקע שמחוץ לאילנות (למעלה הלכה א) - סובר רבינו שיש לבעל השדה דרך בה, אבל בקרקע שתחתיהם, שבעל האילנות יכול לזרעה (למעלה הערה כא), ודאי שאין לבעל השדה דרך בה. ועכשיו שהגדילו האילנות והוציאו חטור מגזעם, יטען הלוקח ששיעור השטח שתחתיהם הוא מהחוט שגזע וירחיב את גבול שטחו לזריעה וזבה ימעט הדרך לבעל השדה. וכן יש לפרש בלשון רבינו, בפירוש המשנה שכתב: "הגדילו יספה, לפי שיאמר לו המוכר - למה תניח הענפים שמתפשטים וממלאים שאר קרקע". וראה בכסף-משנה ובסמ"ע סימן רטז ס"ק כו]. (64) ענפים של עצי גפן. (65) ענפים שבראש האילנות. (66) שהם תחת הקרקע. וראה להלן הלכה ז. (67) ולפיכך אף הענפים שיוצאים מן הקרקע הם שלו, משא"כ בקונה שני אילנות, שאין לו קרקע, ולפיכך אין לו ענפים שיוצאים מן השורש, אלא רק מה שיוצא למעלה מן האדמה (להלן הלכה ז).

- ו. הקונה 68 שני אילנות בתוך שדה חברו - אין לו
קרקע. 69. לפיכך 70, אם מת 71 האילן או נקצץ 72 - אין
לו כלום 73. הגדילו שני אילנות והוציאו שריגים
ואמירים 74 - יקן 75; ששא יצמחו בארץ 76, ויאמר
למוכר: שלשה אילנות 77 מכרת לי ויש לי קרקע. 78

(68) משנה בבא-בבא פא. (69) קנין גמור. אבל יש לו זכות בקרקע (שתחתיהם וביניהם וחוצה להם, כמלוא האורה וסלו) לעמוד שם וללקוט את הפירות (הרמ"א סימן רטז, סעיף ט). (70) כלשון הברייתא (שם פג.). (71) לשון המשנה, ופירושה: יבש. וכן בברייתא: "יבש האילן". והיינו

מההלכה הבאה (מגיד-משנה). וכן היא דעת ה'תוספות' (שם, ד"ה כמה), ולדעת הרשב"ם (שם פב: ד"ה ועד ט"ז, ופג. ד"ה שש עשרה אמות). עד ולא עד בכלל.

- ד. ומהיכן 38 הוא מודד? מן העקר 39 הרחב 40 של
אילנות. אבל אם לא היו 41 עומדין בצורה הזאת 42,
או שהיו מקרבים פחות 43 מארבע אמות או מרחקין
יותר 44 משש עשרה 45 אמה, או שלקחן זה אחר
זה 46, או שמכר לו שנים בתוך שדהו ואחד על
המצר 48, או שנים בתוך שלו ואחד בתוך של
חברו 49, או שהפסיק בור 50 או אמת המים 51 או
רשות הרבים 52 ביניהם - הרי זה 53 אין לו קרקע 54.
לפיכך לא קנה 55 האילנות שביניהם; ואם 56 יבש
האילן או נקצץ 57 - ילף לו 58.

(38) בעיית רב ירמיה בגמרא (שם פג.). (39) "מקום יציאת האילן מן הארץ" (טור). (40) בגמרא (שם) פתרו את הבעיא ממשנה בכלאים, ושם שמודדים לענין כלאים מ"העיקר השני", ופירשו ה'תוספות' (שם ד"ה הרכובה בגפן) שהראייה היא מהמילה "העיקר", כלומר, שמודדים מן העיקר, היינו מן המקום הסמוך לקרקע, שהוא רחב, ולא מגובה הגזע שהוא קצר (כסף-משנה). (41) שם פג. (42) אלא שהם עומדים בשורה אחת, מה שמאפשר הזריעה ביניהם, ואין להניח מן הסתם שהמוכר ויתר על הקרקע לטובת לוקח האילנות. (43) ברייתא שם. וראה למעלה הערה לה. (44) מכאן שאם אין אלא שש עשרה אמה בדיוק - קנה קרקע, וראה למעלה הערה לו. (45) שאז אין צירוף ביניהם. (46) ברייתא שם פג. שהרי בשעה שקנה את השנים הראשונים לא קנה קרקע, וכי יקנה את הקרקע עכשיו, שהוא קונה רק אילן יחיד? (47) מכאן ועד "רשות הרבים ביניהם" - בעיות בגמרא (שם) שלא נפתרו ונשארו בסימן שאלה ("תיקו"), וכתב הרי"ף: "וקיימא-לן דכל תיקו דממונא, חומרא לתובע וקולא לנתבע", היינו, שכל ספק בעיני ממון מחמירים ביחס לתובע המוציא, ומקילים ביחס לנתבע המוחזק, ולפיכך בספקות אלו שלפנינו אין הלוקח יכול להוציא את הקרקע מהמוכר. (48) גבול השדה, שכיין שהוא על הגבול ולא בתוך השדה, אינו מצטרף עם שאר האילנות. (49) שקנה המוכר אילן בשדה חברו עם הקרקע סביבו, ומכיון שאין כל שלושת האילנות בשדהו - אינם מצטרפים. (50) מלא מים, וזה חשוב כהפסק בין האילנות ומונע הצטרפותם. (51) נחל או תעלה, וכאן המים צפים למעלה, וההפסק בולט עוד יותר. (52) דרך שיש רשות להרים לעבור בו. ואע"פ שסתם רשות הרבים רחבה שש עשרה אמה - אינה מפסיקה אלא מצד היותה רשות הרבים, אבל שטח שאינו רשות הרבים ורחב שש עשרה אמה, אינו מפסיק לדעת רבינו, ראה למעלה הערה לו והערה מג. אבל הרשב"ם וה'תוספות' שם פירשו ברשות הרבים שהיא פחות משש-עשרה אמה. (53) בגמרא הוסיפו כאן עוד בעיא: "ריכבא דדיקלא" - רכב דקלים, היינו גוש גדול של הרבה דקלים ביחד, אם זה חשוב הפסק? והשמיטו רבינו והרי"ף. [ונראה שהם סוברים שלפי הגמרא בבא-בבא פא סב: שמצר המובלע ויש עליו רכב דקלים, דנים בו שודא

הקרקע הצריך לאילנות, כמו שכתב ר"י בן מיגש, והמדובר הוא כשהאילנות זקוקים לכל הקרקע (אבן-האזל). (91) היינו, מכל הקרקע הראויה לאילנות כנ"ל. (92) והוא הטעם שנתן בגמרא להלכה זו. (93) ויש להניח שיאמר לו כן, מכיון שהאילנות מקלקלים את האדמה (גמרא שם), על-ידי השרשים, או שהם מעכבים את המחרישה (רשב"ם שם ד"ה דקא מכחשי). (94) אפילו כשהאילן עודנו טוען פירות. שרק המוכר שני אילנות אינו יכול לומר לו כן כל זמן שהאילן חי (ראה למעלה הלכה ו), לפי שהזכיר לו במכירתו "אילנות" ולא "עצים", אבל כאן לא הזכיר בשיורו "אילנות" (רמב"ן). ואם כן כששייר, כוונתו לכל הקרקע השייך לאילנות, וזה אי-אפשר שהרי מוכר הקרקע ללוקח. ולפיכך חולקים בקרקע: זה נוטל חצי וזה נוטל חצי (אבן-האזל). (95) בבא-בבא עא. מימרא של רב הונא. (96) [כלומר, לא רק בשייר לו שלשה אילנות יש לו הקרקע הראוי להם (אלא שכיון שמכר ללוקח את הקרקע, יש גם ללוקח - ויחלוק, כנ"ל), אלא גם בשני אילנות, שאע"פ שאם מוכר אין ללוקח קרקע, אם מתו האילנות (למעלה הלכה ו) - בשייר, יש לו קרקע הראוי להם, אבל מאחר שגם ללוקח יש קרקע, שהרי מוכר לו הקרקע, - הם חולקים גם כאן כמו למעלה: זה נוטל חצי, וזה נוטל חצי]. (97) גמרא שם. (98) אפילו כשהאילנות עודם נושאים פירות, כנ"ל הערה צג.

שאינו גזעו מחליף, כי אחרת אין זה אילן חדש, אלא נחשב עולה מן הגזע (ראה למעלה הערה נה). (72) ברייתא שם. (73) לטעת אילן אחר במקומו, שהרי אף המקום שתחת האילנות אינן של הלוקח. (74) העולים מן הגזע ושייכים לבעל האילנות, כדלהלן הלכה זו. (75) מסקנת רב נחמן (שם פב.), ומה שאמרו במשנה (שם פא.) "הגדילו לא ישפה", היינו שהם של לוקח, אבל חייב הוא לקרן אותם מפני הטעם המבואר להלן (רשב"ם שם ומגיד-משנה בשם ר"י בן מיגש). (76) כלומר, יתכסו בעפר, ויצמחו בארץ, ובעבור זמן רב יתהווה מרחק רב בינם ובין האילן כשיעור ארבע אמות ויותר, ויראו כאילן חדש, ויטעון הלוקח שקנה לכתחילה שלשה אילנות. (77) ואף-על-פי שאפשר להסיר את העפר, ולראות כי קיים המשך בין הענף ובין האילן - אם היה כן בשעת המכירה, יש לו ללוקח קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה א): "שלשה בדי אילן", וכפירוש רשב"ם שם, עיין שם הערה ו. וראה מגיד-משנה כאן.

1 ז. פל הַעֲצִים⁷⁸ שְׁקוּצִין בַּעַל שְׁנֵי הָאֵילָנוֹת מֶהֶן:
2 הָעוֹלָה מִן הַגִּזְעִים, וְהוּא הָרוּאָה פְּנֵי הַחֲמָה⁷⁹ - הָרִי
3 הוּא שֶׁל בַּעַל הָאֵילָנוֹת⁸⁰; וְהָעוֹלָה מִן הַשְּׂרָשִׁים,
4 וְהוּא שְׂאִינוֹ רוּאָה פְּנֵי הַחֲמָה⁸¹ - הָרִי הוּא שֶׁל בַּעַל
5 הַשְּׂדֵה⁸². וּבְדִקְלִים⁸³ - אֵין לְבַעַל הַדִּקְלָה⁸⁴ מִן
6 הָעוֹלָה⁸⁵ כְּלוּם, לְפִי שְׂאִין לוֹ גִזְעִים⁸⁶.

ט. המוכר⁹⁹ את האילנות¹⁰⁰ וְשִׁיר אֶת הַקֶּרֶקֶ - יֵשׁ
13 לְבַעַל הָאֵילָנוֹת קֶרֶקֶ הָרָאִי לָהֶם, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוֹ¹⁰¹.
14 מִכָּר¹⁰² אֶת הַקֶּרֶקֶ לְאַחַד וְאֶת הָאֵילָנוֹת לְאַחֵר,
15 וְהַחֲזִיק זֶה בְּאֵילָנוֹת וְהַחֲזִיק זֶה בְּקֶרֶקֶ - זֶה קָנָה
16 הָאֵילָנוֹת עִם חֲצֵי הַקֶּרֶקֶ¹⁰³, וְזֶה שְׂהַחֲזִיק בְּקֶרֶקֶ
17 קָנָה חֲצֵי הַקֶּרֶקֶ בְּלִבְדָּה.
18

(99) בבא-בבא עא. מחלוקת רבי עקיבא ורבנן, והלכה כרבי עקיבא. (100) שלשה אילנות. (101) למעלה הלכה ב. והשמיענו בזה, שלא רק המוכר שלשה אילנות מתוך שדה אילנות, שכיון שהשאר גם לו אילנות, ודאי מוכר לו גם קרקע, שכשם שדאג לעצמו כן דאג ללוקח (ובזה לא נחלקו ר"ע וחכמים), אלא אפילו אם לא היו לו אלא שלשה אילנות, ומכרם ללוקח והשאר לעצמו רק את הקרקע, באופן שלעצמו אין כאן שיור עבדור אילנות (ובזה נחלקו ר"ע וחכמים) - יש לו ללוקח קרקע הראוי לאילנות לפי שהלכה כרבי עקיבא (אור-שמח, ועיין "תוספות" ב"ב שם ד"ה מכר). (102) שם לו. כרב פפא. (103) אף כאן מדובר כשכל הקרקע צריך לאילנות כנ"ל בהערה פט. [ומה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות טוען ונטען הלכה יז, שאם "החזיק אחד באילנות, ואחד החזיק בקרקע, זה שהחזיק באילנות - יש לו האילנות וקרקע שצריכין לו והוא כמלוא האורה וסלו חוצה לכל אילן ואילן, וזה שהחזיק בקרקע יש לו שאר הקרקע" - שם מדובר כשאין כל הקרקע צריך לאילנות, ולפיכך אין לבעל האילנות בשאר הקרקע כלום. ולפי שיש שם קרקע חוץ מזה שלצורך האילנות, לא קנה המחזיק בקרקע בשטח שצריך לאילנות, אלא במה שחוץ מזה. ועיין במגיד-משנה כאן, ובלחם-משנה שם].

(78) משנה, שם פא. ופירושה בגמרא, שם פב. (79) והיינו כל האילן, מלבד מה שממנו מתחת לקרקע (רשב"ם פב. ד"ה כל שרואה פני החמה). (80) שהרי האילנות הם שלו, והוא-הדין לכל מה שיוצא מהם. (81) והיינו, כל מה שגדל מתחת לקרקע. (82) שאף-על-פי שהוא מסתעף מן האילן של הלוקח, - מכיון שצומח מתחת לקרקע, והקרקע היא למוכר, אף הענפים היוצאים מן הקרקע הם למוכר (וראה סמ"ע שם ס"ק לד). (83) עצי תמרים. אם מוכר לחבירו דקל אחד או שני דקלים שלא קנה קרקע, כנ"ל בהלכה ו. (84) מימרת רב נחמן (שם פב.) וכפי פירושו של רב פפא. (85) מן הענפים העולים מן הדקל. (86) היינו, שאין הגזע של עץ הדקל מוציא ענפים אלא הם יוצאים מהשרשים, ואלו אינם לבעל האילן, כמבואר למעלה (מגיד-משנה).

7 ח. המוכר⁸⁷ קרקע וְשִׁיר⁸⁸ אֵילָנוֹת⁸⁹ - הָרִי יֵשׁ לוֹ
8 חֲצֵי הַקֶּרֶקֶקֶ⁹⁰ פְּלִה⁹¹; שְׂאִילָנוֹ⁹² לֹא שִׁיר בְּקֶרֶקֶ, הָרִי
9 אוֹמֵר⁹³ לוֹ הַלּוֹקֵחַ 'עֵקֶר אֵילָנִי'⁹⁴. וְכֵן אִם שִׁיר שְׁנֵי
10 הָאֵילָנוֹת בְּלִבְדָּה - יֵשׁ לוֹ⁹⁵ קֶרֶקֶקֶ הָרָאִי לָהֶם⁹⁶;
11 שְׂאִילָנוֹ⁹⁷ לֹא שִׁיר הַקֶּרֶקֶקֶ, הִזֵּה הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ 'עֵקֶר
12 אֵילָנִי וְלִי'⁹⁸.

(87) בבא בתרא לו. (88) לעצמו. (89) שלשה אילנות, לכל הפחות. (90) בגמרא שם נאמר סתם: "יש לו קרקע" ולא הוגדרה הכמות, אך כנראה שרבינו למד דבר זה מהדין המובא בגמרא לפניו, והוא זה שרבינו מביאו בסוף ההלכה הבאה (=מכר קרקע לאחד ואילנות לאחר), שהרי טעם אחד לשני הדינים האלו (מגיד-משנה) והם מובאים בגמרא זה ליד זה, ומן הסתם להורות שתוכן אחד להם (ביאור הגר"א, סימן רטז ס"ק כו). וחצי הקרקע שכתב רבינו, היינו חצי

19 לוקח¹³³. ואם¹³⁴ שאר האילנות¹³⁵ הוא ששיר¹³⁶ - לא
20 שיר בהם אלא כל שאין העל¹³⁷ פובשו¹³⁸; וכל שהעל
21 פובשו¹³⁹ - הרי הוא של לוקח¹⁴⁰, ובכלל השדה¹⁴¹
22 נחשב.

(120) שם סט"ע. (121) ואם לא אמר כן, מכר את כל האילנות בכלל השדה, ראה להלן הערה קנט. (122) "אילנות" הוא שם כולל. ומשתמשים בביטוי זה כשישנם בשדה כמה מיני אילנות. אבל אם יש רק מין אחד או אפילו שני מינים - קוראים בשמם: "דקלים" ו"גפנים". ואעפ"כ אם אמר "חורן מן האילנות" ואין כאן אלא דקלים - ודאי כוונתו עליהם, אע"פ שלא הזכירם בשמם. והוא הטעם לגפנים שבסמוך שאם אין בשדה אלא גפנים - הם בכלל אילנות. (123) [כגון שיש "זיתים" לבד או "תפוחים" לבד וכו', ואמר: "חורן מן האילנות" הם בכלל זה אע"פ שלא הזכירם בשמם, כנ"ל. וראה בסמ"ע סימן רטז ס"ק ח. (124) טעם הדבר כמו שמבאר רבינו, ראה להלן. (125) [המוקף, חסר בדפוס רומי ובכתב-יד תימן, וכן הנוסחא בגמרא (כ"ב שם) לפי כ"י מינכן. ועיין בדקדוקי סופרים. וקצת חסר גם בכ"י רומי עיי"ש. וראה להלן בהערה הסמוכה. (126) [ושיר לעצמו הגרוע. כי דקלים משובחים יותר מגפנים, לפי שאין בטיפולם הוצאה מרובה כמו שיש בגפנים (ראה כתובות עט. וב'תוספות' שם ד"ה אילני), אע"פ שבנוגע לפירות - הגפנים טובים יותר (בבא-קמא צב.) ועיין בהשגת הראב"ד ובמגיד-משנה. (127) מימרא של רב, ולפי סיכום הגמרא (שם סט"ע). (128) כגון שאמר מפורש: "חורן מן הדקלים". (129) לעצמו. (130) שזה הוא קנה-המידה לגובהו של הדקל. (131) שהוא כל כך גבוה, שצריך חבל בכדי לעלות עליו ללקוט את הפירות הנמצאים בראשו. (132) היינו, כל הדקלים הנמוכים משיעור זה. לפי שסתם דקל הוא גבוה, ואם אינו כן - אינו בכלל השיור, שהרי אמר: "חורן מן הדקלים". (133) ואם אין שם אלא דקלים נמוכים, שיר אותם לעצמו (מ"מ בשם ר"י בן מיגש, ורמ"א בשם ה'טור'), כשם שאם אמר "אילנות" ואין שם אלא "דקלים" (בן מיגש), שמכיוון שאין אחרים לא יכול היה להתכוון אלא לאלו (וכן כתב רמ"ה שם). (134) מימרא של דייני גולה, ולפי סיכום הגמרא (שם ע.). (135) ובהם לא שייך השיעור של "עולים לו בחבל", שהרי יש להם ענפים הרבה, ואפשר לעלות עליו בלי חבל. (136) כגון שאמר מפורש: "חורן מן האילנות". (137) עץ מסביב לצואר הבהמה, ובו מוסרות למשוך בהם את הבהמה. (138) כופפו. כלומר, אין השור והמחרישה כופפים אותו ועוברים עליו. ואז נחשב ל"אילן". (139) שהוא קטן ודק, והעול כופף אותו, והשור עובר עליו בלי הפרעה. (140) אבל אם אין אלא דקים, שיר את הדקים האלו (רמ"א בשם ה'טור', שם רטז, סעיף ז) הואיל ואין אחרים ולא יכול היה להתכוון אלא אליהם (כמו בדקלים, למעלה הערת קלג). (141) ואינם נחשבים כאילנות נפרדים, שיהיו בכלל תנאו: "חורן מן האילנות".

23 יג. האומר¹⁴² לחברו: קרקע ודקלים אני מוכר לך,
24 אפילו לא היו לו¹⁴³ דקלים, אם רצה¹⁴⁴ לקנות לו

1 י. האחין¹⁰⁴ שחלקו, אחד נטל פרי¹⁰⁵ ואחד נטל
2 שדה לבן¹⁰⁶ - יש לבעל הפרדס ארבע אמות¹⁰⁷ בתוך
3 שדה לבן סמוכות לסוף האילנות של פרי¹⁰⁸; שעל
4 מנת פן חלקו¹⁰⁹. ואין צריך לפרש דבר זה, מפני
5 שהוא דבר ידוע.

(104) ברייתא בבבא-בבא ז. (105) סתם פרדס הוא של רימונים (ראה להלן הלכה יד והערה קנה). ובברייתא שם הנוסחא "שדה כרם". ובר"ף: "שדה פרדס". (106) שדה תבואה. (107) שטח הדרוש לעבודת הכרם (רש"י שם ד"ה ארבע אמות). (108) ולפיכך, אף שלא הותנה על זה מראש - כאילו הותנה.

6 יא. המוכר¹⁰⁹ שדה לחברו, והיו בה דקלים¹¹⁰,
7 ואמר לו 'חורן' מידקל פלוני: אם דקל טוב¹¹²
8 ומשקב¹¹³ הוא - אותו הדקל לבדו הוא ששיר¹¹⁴,
9 והשאר ללוקח¹¹⁵; ואם דקל רע¹¹⁶ הוא ששיר - לא
10 קנה¹¹⁷ מן הדקלים¹¹⁸ כלום¹¹⁹.

(109) בבא-בבא סט: (110) טובים ורעים. (111) שאם לא אמר לו "חורן", היה הלוקח קונה השדה על כל הדקלים שבה, אף שלא הוזכרו במפורש (להלן פרק כו הלכה ב. וראה להלן בפרק זה הלכה יד). (112) "לא הטוב שבכולן אלא מן הטובים" (מגיד-משנה בשם ר"י בן מיגש). (113) ולא בינוני (ודלא כהרשב"ם שם), אלא מן המשובחים. (114) שכיון שהוא טוב ומשובח, מסתבר שלא נתכוין לשייר אלא אותו בלבד. (115) כנראה שאף הטובים ממנו בכלל, שלא הוציא אלא דקל זה בלבד. וכן נראה מדברי הרשב"ם שם. (116) היינו, שאינו טוען קב תמרים, רשב"ם שם. ואינו רע שבכולן אלא מן הרעים (מגיד-משנה בשם ר"י בן מיגש). (117) שאנו אומרים שכוונתו היתה לא להוציא רק דקל זה אלא כל האילנות, וכאילו אמר: "אפילו זה הרע אני משאיר לי", שאחרת למה באמת השאיר לו לעצמו את הרע דוקא (רשב"ם שם). (118) כנראה שבא לציין שרק הדקלים לא קנה, אבל שאר האילנות שלא שייר - קנה וכדעת ה"א שמביא הרמ"א (רטז סעיף ג). (119) לדעת הרשב"ם (שם ד"ה כ"ש) לא קנה את הטובים ממנו, אבל קנה את הרעים ממנו, אם ישנם כאלו, שהרי אז אין ה"כל-שכן" הזה. אך ממילת "כלום" שהדגיש רבינו, נראה שלא קנה אף את הגרועים ממנו (מגיד-משנה וכסף-משנה). שכיון שאינו יכול ליהנות מדקל זה - ודאי כוונתו היתה להשאיר אף את הגרועים ביותר, אלא שלא שם לב לציין במפורש את הרעים שברעים (סמ"ע שם ס"ק ד).

11 יב. מכר¹²⁰ לו שדה, ואמר לו 'חורן מן האילנות'¹²¹:
12 אם יש בו דקלים בלבד¹²² - שיר הדקלים; ואם יש בו
13 גפנים בלבד - שיר הגפנים. וכן שאר האילנות¹²³. היו
14 בה גפנים ודקלים - לא שיר אלא הגפנים¹²⁴; אילנות
15 וגפנים - לא שיר אלא אילנות; וכן אילנות ודקלים -
16 שיר אילנות¹²⁵; שמהוכר - בעין יפה הוא מוכר¹²⁶.
17 ואם הדקלים ששיר¹²⁸ - לא ששיר¹²⁹ אלא כל דקל
18 גבוה שעולים¹³⁰ לו בחבל¹³¹, והשאר¹³² הרי הוא של

שם. ופירושו "רצויו", וב"טור" הביא: "טוב לו". (157) הם הפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק א). (158) הם הלולבים (ביאור הגר"א שם, וכן נראה ב"ערוך" ערך הן). ובגמרא יש עוד מילה אחת: "ציצין", ורבינו השמיטה, ואינה גם ברי"ף. (159) שם בגמרא. וכן נראה במשנה (שם סח:) שלא מיעטו מכלל שדה אלא חרוב המורכב וסדן השקמה. וראה למעלה הערה קכא. ולהלן פרק כו הלכה ב ובהערות לב"מ שם. (160) בלשון הגמרא שם: "שופרא דשטרא". (161) הוא הדין. (162) מימרא של אביי (שם סא:). (163) בגמרא שם: "מיד" (=דבר) והוא שם כולל לכל דבר הנמכר. אבל מכיון שמדובר כאן בשטר, על כרחנו שאין זה אלא בקרקע, שהרי מטלטלין לאו בני שטרא נינהו (בבא-קמא עט:). (164) רצויו. (165) = ולא השארת. (166) כדי שלא תתעורר שאלת הגבולות והמצרים, ושלא יטעון המוכר, שמצרים הרחיק לו ללוקח, כלומר, שרשם מצרים רחבים, ובאמת מכר לו פחות מתחום זה (ראה למעלה פכ"א הי"ז), ואף שמן הדין, אין מקום לטענה זו, שהרי המוכר לחבירו שדה, קנה אותה כולה אפילו היא גדולה הרבה (חו"מ סימן רט, סעיף א), אלא-אם-כן היא חלוקה באמצע וגדורה לכמה שדות (ראה למעלה פכ"א הלכה יז, והערה קכג). (167) ושמה יבוא לפני בית-דין טועים, ויפסקו לו שדה בת תשעה קבין בלבד (כמינימום של שדה) - סמ"ע סימן רטז ס"ק ג.

טו. המוכר¹⁶⁸ בית לחברו, אף על פי שכתב לו 'יהקניתי לך עמקו ורומו'¹⁶⁹, צריך לכתב לו¹⁷⁰ קנה לך מקרקע¹⁷¹ התהום¹⁷² עד רום רקיע¹⁷³. שהעמק והרום אינו נקנה בסתם¹⁷⁴; וכיון שקנה¹⁷⁵ העמק והרום - קנה הרום שהוא האויר בלבד¹⁷⁶, והעמק שהוא עבי הארץ¹⁷⁷, אבל לא קנה¹⁷⁸ הפנינות¹⁷⁹ שבפנימקים¹⁸⁰ ושפאיר¹⁸¹; וכיון שכתב לו 'מקרקע התהום עד רום הרקיע'¹⁸² - קנה הפור¹⁸³ והדיות¹⁸⁴ שבפני הרקיע¹⁸⁵, והמעזיבות¹⁸⁶ והמחילות¹⁸⁷ שבין המעזיבות למעלה¹⁸⁸.

(168) מימרא של רב דימי, בבבא-בטרא סג: (169) ותוספת לשון זו, באה לרבות את תחום המכירה. (170) בשטר המכירה. אם מתכוון להקנות לו גם בנינים יתרים, שמתחת לבית ושעל גבו, כמבואר להלן. (171) צ"ל: "מקרקע", וכן הוא בכ"י תימן ובשו"ע (סי' ריד, סעיף ג). (172) שכבת הקרקע האחרונה שבמעמקי האדמה. כלומר, עד הסוף, והיינו: כל העומק. (173) שהוא, סוף הרום, והיינו, כל הרום. (174) כלומר, אם לא כתב מפורש עומק ורום (גמרא שם). (175) אחרי שכתב לו מפורש "עומק ורום". (176) שתהא רשות ללוקח להגביה ולבנות באויר שעל הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר, ואם לא כתב לו יכול המוכר לבנות למעלה מהבית על גבי עמודים (כי הרי על כתלי הבית ממש אסור לו לבנות שאותם מכר ויצאו מרשותו), ואילו ללוקח אין רשות זו (מגיד-משנה). (177) לענין זה שיכול הלוקח לחפור בורות תחת קרקע הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר. ואם לא כתב לו, יכול המוכר לחפור מחוץ לבית ולהמשיך בחפירה מתחת לאדמה

שני¹⁴⁵ דקלים - הרי זה נקנה המקח¹⁴⁶, ואין הלוקח יכול לומר לו: איני לוקח אלא קרקע שיש בו דקלים. ואם אמר¹⁴⁷: קרקע בדקלים¹⁴⁸ אני מוכר לך, אם היו בו¹⁴⁹ שני דקלים - קנה; ואם לאו - מקח טעות הוא, וחוזר¹⁵⁰. ואם¹⁵¹ אמר לו: קרקע של דקלים אני מוכר לך - אין לו דקלים; שאין בלשון הזה¹⁵² אלא קרקע הראוי לדקלים¹⁵³.

(142) בבא-בטרא סט: (143) לא באותו הקרקע ולא מחוצה לו. (144) ראה להלן בהערה קמו. (145) שסתם "דקלים" אינו פחות משנים. (146) כנוסחא שלפנינו ברי"ף (פ"ד דבבא-בטרא). אבל בנוסחת רי"ף ישן, כתוב שחייב לקנות לו שני דקלים. והעיר על זה הראב"ד כאן, וכתב: "הרב חייב לקנות שני דקלים". [וברור הדבר שאין כוונת רבינו כאן לומר שאין המוכר חייב לקנות לו ממקום אחר, אלא שכאן מדובר באופן שהלוקח מביע התנגדות למוכר, ואינו רוצה שיקנו לו ממקום אחר, בטענה כי לא התכוון אלא לקרקע שיש דקלים בתוכו, ובזה השמיע לנו רבינו שאין שומעים לו, אלא אם רצה המוכר לדחותו יכול לדחותו ולקנות לו שני דקלים ממקום אחר. אבל אם לא התנגד הלוקח, ומסכים שיקנה לו ממקום אחר - בוודאי חייב המוכר לקנות לו ממקום אחר, וכמו שכתב למעלה שם. וכדעת הרי"ף בנוסחא ישנה, וכמו שכתב רבינו עצמו למעלה פרק כב הלכה ב. ועיין שם בהערה יד]. (147) שם. (148) וביטוי זה, בניגוד לביטוי הקודם: "קרקע ודקלים", משמעו, שהדקלים נמצאים בקרקע עצמה. (149) בקרקע עצמו, ולא מחוצה לו. (150) המקח מתבטל, ושניהם - המוכר והלוקח, יכולים לחזור בהם. ואע"פ שאין דין אונאה בקרקע (למעלה פי"ג הלכה ח) - יש בו דין של מקח טעות (למעלה פרק טו הלכה ג). (151) גם זה שם. (152) "קרקע של דקלים". (153) ואפילו אם יש בו דקלים, אין הלוקח מקבלם. ואין כן דעת הרשב"ם (שם ד"ה ארעא ביה דיקלי), ועיין מגיד-משנה.

יד. המוכר¹⁵⁴ פרדס¹⁵⁵ לחברו, צריך¹⁵⁶ שיקתב לו: קנה לך דקלים ותמרים¹⁵⁷ והוצין¹⁵⁸. ואף על פי שקנה כל אלו אף על פי שלא פירש אותם¹⁵⁹, נוזי השטר הם¹⁶⁰. וכן¹⁶¹ המוכר¹⁶² קרקע¹⁶³ לחברו, צריך¹⁶⁴ לכתב לו: ולא הנחתי¹⁶⁵ לפני במכר זה פלוס¹⁶⁶; פדי להסתלק מן הדינין והטענות¹⁶⁷.

(154) שם סט: (155) בגמרא וברי"ף שם: "קרקע", ולא פרדס. ואולי הביא רבינו "פרדס" להשמיענו, שאף שפרדס כולל אילנות, בכל זאת רצוי לכתוב מפורש שקונה את האילנות, וכל-שכן אם לו שדה סתם, שוודאי צריך לציין אותם במפורש, אע"פ שגם בשדה אם לא כתב - קנה האילנות, כמפורש להלן פרק כו הלכה ב (סמ"ע סימן רטז, ס"ק א) [להלן פרק כח הלכה יד, נראה שסתם פרדס הוא מרימונים, וכן נראה מן הפסוק בשיר השירים (ד, יג) "שלחך פרדס רמונים", וכן כתב רבינו יהונתן בבבא-מציעא קד. (הובא ב"שיטה מקובצת" שם) ודברי רבינו שהביא פרדס מתמרים, צריכים עיין]. (156) כן בגמרא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(196) כדעת רב זבד שם, וכן פסק הרי"ף. (197) כדעת רב פפא, וכמסקנת הגמרא (שם סד). (198) הדיוטא הזאת. (199) את הדיוטא, שבלעדי התנאי לא היה יכול להקימה מחדש (רשב"ם ד"ה רב פפא אמר). (200) כלומר, לבנות על גבי הדיוטא. (201) כלומר, באותה מדת-בנין שהיתה על גבי הדיוטא ולא יותר. ועיין ראב"ד. ולמד כן רבינו ממה שאמרו בגמרא (ב"ב סד). שמה שאמר רב פפא "שאם רצה לבנות על גבה - בונה" - היינו אם נפלה. ומפרש רבינו שנפלה, היינו בשני אופנים: א' שנפלה הדיוטא עצמה וחוזר ובונה אותה. ב' אם היה בנין על גבי הדיוטא ונפל, חוזר ובונה אותו. שכן מורה פשוט לשון רב פפא: "שאם רצה לבנות על גבה" - שהכוונה לבנות על גבי הדיוטא, והיינו כשהיה בנין מקודם ונפל. ועיין ביאור הגר"א סימן ריד ס"ק לח.

- יז. המוכר²⁰² קברו²⁰³, או דרך קברו²⁰⁴, או מקום⁶
מזמור²⁰⁵, או בית הספד²⁰⁶ - באין בני משפחה²⁰⁷
וקוברים שם²⁰⁸ בעל פרהו²⁰⁹, משום פגם⁸
משפחה²¹⁰, ונותנין דמי הקבר שקברו בו ללוקח²¹¹,
אף על פי שלא פירש²¹².

(202) ברייתא בכתובות פד. (203) כלומר, בית קברות משפחתי שלו. (204) הדרך המובילה לקבר. (205) היו מקומות שנהגו לעשות "מעמד" בבית הקברות אחר הקבורה, וכן היו עושים: עם שובם מקבורת המת, עומדים ויושבים שבע פעמים ואומרים לפני הקרובים דברי קינות וכיוצא בהן (ראה פי"ב מהלכות אבל ה"ד). (206) מקום שהיו מספידים שם את את המת. (207) של המוכר. (208) את המוכר שמת, או את בני משפחתו. (209) של הלוקח. (210) שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמם, והם ייקברו בקבורת אחרים (רש"י בכתובות שם). (211) כתובות שם. ורק בעד מקום הקבר צריך לשלם ללוקח, מפני שהקבר אסור בהנאה - ולא יוכל הלוקח שוב להשתמש במקום זה לשום דבר והרי הפסיד הכל, ולפיכך מסלקים אותו ונותנים לו בחזרה את כספו, אבל עבור הדרך ומקום המעמד ובית ההספד, שאינם נאסרים בהנאה, אין צורך לשלם ללוקח, שהרי אין צורך להוציאם מידו, אלא שירשה לבני המשפחה להשתמש במקום לצרכי המת ואחר-כך ישתמש בהם כחפצו (סמ"ע סימן ריז ס"ק טו). (212) כלומר, מכר לו בסתמא ולא פירש שמוכר לו על-מנת שיחזור וימכור למשפחתו, כשימות הוא, כדי שיקברוהו בקבר משפחתו.

יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ט

פרק חמשה ועשרים

(1) נתבארו בו הדברים הנכללים במכירת הבית (בשאינן) [ושאינן] נכללים, וכן במכירת החצר ובית הבר והמרחץ.

- א. המוכר דבר שיש לו תשמישין² - לא מכר את
התשמישין, אלא אם פן פירש³. כיצד? מכר⁴ את
הבית⁵ - לא מכר את היציע שסביבות הבית⁶, אף
על פי שהוא פתוח⁷ לתוכו⁸. דברים אומרים?

עד שיגיע למטה מן הבית, בתנאי שלא יגרום נזק לבית עצמו על-ידי ערעור אשיותיו (רשב"ם שם, ולדעת ר"י בן מיגאש אינו יכול להפוך בקרקע מחשש שמא יזיק). ואילו הלוקח אינו רשאי לעשות כן, ואם חפר בורות, הם של מוכר (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (178) אף שכתב עומק ורום, כל זמן שלא כתב "מקרקע התהום וכו'" עד רום רקיע. (179) בדפוס רומי: "הבמות". וצריך להיות: "הבניות" או "הבניות". ובשו"ע "חור"מ סימן ריד, סעיף ג): "הבניות". (180) בעומק האדמה, היינו בור ודוה, דלהלן. (181) היינו המחילות שלמעלה, דלהלן. (182) אף שלא כתב לו "עומק ורום" - שמשפט זה עצמו משמעותו גם עומק ורום, וגם הבניות שלמטה ושלמעלה (מגיד-משנה). (183) "חפירה בקרקע" (פירוש המשניות), ומים מכונסים בו (רשב"ם ד"ה היינו בור והיינו דות). (184) "בנוי על הקרקע" (פירוש המשניות), וראה להלן פרק כה הלכה ב והערה כד. (185) שתשישם נפרד מן הבית, שאינו עשוי אלא לשאוב ממנו מים (רשב"ם ד"ה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא), ולפיכך לא קנה אלא אם כתב בנוסח זה, ולא מספיק אם כתב לו "עומק ורום" בלבד. (186) התקרות. בכ"י תימן חסירה מילה זו. (187) חפירות, כגון מקואות (ראה ב'תוספות' שם ד"ה אהני). (188) כלומר, מחילות שעל פני התקרה, ולא אלו שמתחת לתקרה בכיוון לפנים הבית. וסובר רבינו כדעת ה'תוספות' שם. אבל דעת רשב"ם, שמה שכתב "רום רקיע" אינו מוסיף כלום והוא מיותר. ודינו של גג, שיש לו מעקה עשרה טפחים, לדעת רבינו - להלן פכ"ה הלכה ב.

- טז. המוכר¹⁸⁹ בית לחברו על מנת¹⁹⁰ שידיוטא¹⁹¹
עליונה שלי¹⁹² - הרי זו שלי¹⁹³. ואם רצה להוציא²
בית¹⁹⁴ זיזין¹⁹⁵ - מוציא¹⁹⁶. ואם נפלה¹⁹⁷ - חוזר³
ובונה אותה¹⁹⁹. ואם רצה לבנות על גבה²⁰⁰ - בונה⁴
בשהיה מקדם²⁰¹.

(189) מימרא של ריש לקיש (ב"ב סג). (190) שהוסיף את התנאי דלהלן. והוא-הדין אם אמר "חור", וגמרא ערוכה היא בבבא-בבא-בבא קמח: (רשב"ם שם סג. ד"ה אמר ר"ל). (191) הרשב"ם (ד"ה אמר ר"ל זאת אומרת) מפרש: גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. וכיוצא בזה מפרש במגיד-משנה. (192) ויש כאן יתור לשון, שהרי בין כך היא שלו, כמפורש להלן (פכ"ה הלכה ב) שהמוכר את הבית לא מכר את הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפיכך אנו אומרים שכוונתו ביתור-לשון זה להשאיר לו זכויות שונות בקשר לגג זה. (193) לדעת הרשב"ם (שם סג: ד"ה שאם רצה) - הרי זו שלו ולא ליורשיו, כיון שלמדים דבר זה רק מיתור לשון. וכמו שאמרו שם סג. בבן לוי שמכר שדה לישראל, ואמר לו על-מנת שהמעשר שלו, שהרי הוא שלו ולא ליורשיו, וכ"ה בדברי רבינו בפ"ו מהלכות מעשר הלכה יט. ועיין משנה-למלך כאן בשם הריב"ש. (194) מהדיוטא לחצר. ובלעדי התנאי היה נטול רשות זאת (רשב"ם שם). והמדובר באופן שמכר החצר ללוקח. ויש מפרשים להיפך: להוציא זיזים מהחצר של המוכר, אל הדיוטא (מגיד-משנה, וכ"ה ב'תוספות' שם). (195) לוחות או מוטות.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ד אייר - ספר קנין - הלכות מכירה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמחזיקה את המים. (23) אם קרקע הבור היא מעפר תיחוח, שאינו מחזיק את המים, בונים בו כותל של אבנים להחזקת המים, ומפירוש המשניות לרמב"ם נראה קצת שהבנין בולט מעל לבור על פני הקרקע, שכן הם דבריו (שם): "בור הוא חפירה בקרקע, והדות בנוי על הקרקע". וראה למעלה פרק כד הלכה טו. (24) וכתב כך מפורש בשטר המכירה.

11 ג. וצריך²⁵ המוכר לקנות לו דרך מן הלוקח, 12 כדי להקנס בבור זה או לדות ששיר²⁶; שפך 13 המוכר - בעין יפה²⁷ מוכר. ואם אמר²⁸ לו: 14 מכרתי לך הבית חוץ מן הבור או הדות - אין 15 צריך²⁹ לקנות לו דרך. וכן המוכר בור או דות 16 בלבד³⁰ - אין הלוקח צריך לקנות לו דרך³¹, 17 אלא נקנס לתוף ביתו של מוכר עד הדות³² 18 וממלא³³.

(25) גם זה במשנה שם וכרבי עקיבא ופסקו בגמרא (שם סה.) הלכה כמותו. (26) ייתכן, כי כוונת רבינו להדגיש שמה שאמרו "צריך ליקח לו דרך", אין זה אלא ב"בור ודות", אבל לו ב"חדר" ו"גג", המובאים לפני זה בהלכה א. וגם להלן פרק כו הלכה ד דקדק רבינו לכתוב כן. (27) ואינו מוכר בצמצום, ולא שייר לעצמו חלק בשטח שמכר. כן מסקנת הגמרא (שם סה:) בטעם דברי רבי עקיבא. (28) כן הוא במשנה שם, שבזה מודה גם רבי עקיבא. (29) שתנאי זה היה מיותר, שהרי בין כך ה"בור ודות" הם שלו, ולא היה צריך להתנות על זה, ובהתאם לכלל המקובל, שכל "לשון יתירה באה לרבות" אנו אומרים שהתכוון בריבוי דברים זה להתנות להשאיר לעצמו גם את הדרך. (30) ועיכב את הבית לעצמו. (31) שם במשנה כרבי עקיבא. ומאותו הטעם האמור, שמוכר בעין יפה מוכר, ומכר לו גם את הדרך. (32) בכתב־יד תימן: "הבור". (33) מים מן הבור או הדות.

19 ד. שני³⁴ בתים זה לפנים³⁵ מזה, מכר שניהם לשנים 20 או נתן שניהם לשנים - אין להם דרך זה על זה³⁶; 21 ואין צריך לומר אם נתן החיצון³⁷ ומכר הפנימי. 22 אבל³⁸ אם מכר החיצון ונתן הפנימי - יש לו³⁹ 23 דרך⁴⁰; שפך הנותן - בעין יפה נותן יותר⁴¹ מן 24 המוכר⁴².

(34) ברייתא שם סה. (35) ואי אפשר לפנימי לצאת החוצה כי אם דרך החיצונה (סמ"ע, ריד סעיף קטן לו). (36) כלומר, כשם שאין לחיצון דריסה לפנימי, כך אין לפנימי זכות לעבור דרך החיצוני וחייב הוא לפייס את החיצון, שייתן לו דרך לעבור. ואף על פי שאם מכר רק את הפנימי והשאיר לעצמו את החיצוני, היה לפנימי דרך עליו, מפני שמוכר בעין יפה הוא מוכר - כאן שמכר את שניהם לשניים, כשם שעינו טובה לזה, כך היא טובה לזה, ומה שהוא עין יפה לזה, הוא עין רעה לזה, ולפיכך אין להם דרך זה על זה. ואמנם אם לא מכר לשניהם כאחד, אלא מקודם מכר את הפנימי והשאיר את החיצוני לעצמו, כיוון

1 פְּשִׁיחָהּ רַחֵב הַיָּצִיעַ אַרְבַּע אַמּוֹת או יָתֵר¹; אָבֵל 2 פְּחוֹת מִזֶּה¹⁰ - הָרִי הוּא בְּכָלֵל הַבֵּית. וְכֵן¹¹ הַעֲלִיָּה 3 שָׁעַל גִּבִּי הַבֵּית הַפְּתוּחָה לְתוֹכוֹ בְּאַרְבַּע בְּמַעֲזִיבַת 4 הַבֵּית¹² - הָרִי הוּא בְּכָלֵל הַבֵּית¹³.

(2) דברים המשמשים לסיפוק צרכים מסויימים, הקשורים עם הדבר המסויים שמכר. (3) שהתנה מפורש, שמוכר את הדבר ואת תשמישיו. (4) משנה בבבא בתרא סא. (5) סתם (רבינו גרשום ורשב"ם) ולא פירש כלום בדבר תשמישי הבית. (6) כפירושו של רב יוסף שם. "והוא כמו חדר שעושין סביבות כתלי הבית מבחוץ כמו שהיה במקדש ... ויש שעושים כן בתוך עוביו של כותל" (רי"ף). וכן פירש רבינו במשנה שם: "יציע הוא חלל בין שני כותלים". וכל זה דווקא אם הוא מבחוץ או בעובי הכותל, אבל אם הוא בפנים הבית - נמכר בכלל הבית (כסף משנה). ויש שם פירוש אחר בגמרא שיציע הוא "אפתא" כלומר עלייה שעל גבי הבית (רי"ף), ואין הלכה כן. (7) "שאין לה פתח אחר, אלא מן הבית נכנסים לתוכו" (סמ"ע, ריד, סעיף קטן ב), ועם זה אינה בטילה לגבי הבית (משנה שם), הואיל וחשוב הוא (גמרא שם). (8) מימרא של מר זוטרא (שם). (9) שאז הוא חשוב וקובע מקום לעצמו. (10) שאינו חשוב. (11) לפירוש האחר בגמרא שם זהו "יציע" שבמשנה ואם כן אינה מכורה בכל הבית, אף על פי שהיא פתוחה לתוכו - אם רחבה ארבע אמות. אבל הרי"ף ורבינו פסקו להלכה כרב יוסף, ולפי זה עלייה זו אינה "יציע" והיא בכלל הבית אם פתוחה לתוכו אף על פי שרחבה ארבע אמות. (12) "שהיא קרקעיתה של אותה העלייה וממנו נכנס ויוצא. וזה הוא פיתחה" (רי"ף). (13) אף על פי שרחבה ארבע אמות. לפי שהיא חלק מן הבית.

5 ב. המוכר את הבית - לא מכר את החדר¹⁴ שְׁלֹפְנִים 6 מִמֶּנּוּ¹⁵, אף על פי שִׁמְצַר לוֹ¹⁶ מְצָרִים הַחִיצוֹנִים¹⁷; 7 וְלֹא אֶת הַגֶּגֶז¹⁸, בְּזִמְן שִׁישׁ לוֹ מַעֲקָה עֲשָׂרָה¹⁹ טַפָּחִים 8 וְיֵשׁ בוֹ רַחֵב אַרְבַּע אַמּוֹת, וְלֹא²⁰ אֶת הַבּוֹר²¹ הַחֲפּוּר 9 בְּקִרְקָע²², וְלֹא אֶת הַדּוֹת הַבְּנוּי בַּבּוֹר²³, אף על פי 10 שֶׁמֶכַר לוֹ²⁴ הַעֲמֶק וְהָרוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֶּאֱרָנוּ.

(14) "רגילין היו לבנות חדר לפנים מהבית להצניע שם ממונם וכליהם, ואין תשמישן לדור בו כתשמיש הבית והיציע" (סמ"ע סימן ריד סעיף קטן ו, מדברי הרשב"ם דיבור המתחיל ולא את החדר). (15) מסתימת לשון רבינו נראה שהמדובר גם בחדר שאינו רחב ארבע אמות (מגיד משנה) וגם באופן שהוא פתוח לבית (כמו שכתב הרשב"ם שם), מכיוון שאין תשמישו כשל הבית. (16) ציין לו את הגבולות של הבית. (17) כלומר, מחוץ לחדר, באופן שהגבולות כוללים אף את ה"חדר" בתוכם, אף על פי כן אין הוא כלול במכירת הבית, לפי שאנו אומרים: "מצרים הרחיב לו", כלומר, הרחיב אותם למעלה מהמידה (וראה למעלה פרק כא הלכה יז) כן היא מסקנת הגמרא שם סא: (18) משנה שם. (19) שאז הוא מקום חשוב, ואינו בטל כלפי הבית. (20) משנה שם סד. (21) עשוי לאגירת מים, והוא תשמיש נפרד מזה של הבית עצמו. (22) קרקע קשה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפוחתת ולטלטלו (רשב"ם שם דיבור המתחיל והוא מפתח). (53) משנה וברייתא (שם סה). (54) "כלי ששוחקים וכותשים בו הדברים הגסים כגון מכתשת אבן" (רבינו בפירוש המשניות). (55) בקרקע (רשב"ם שם). (56) שאינה קבועה בקרקע ומטלטלין אותה לפעמים ממקום למקום. (57) בסיס של עץ שעליו מעמידים הריחים (רבינו בפירוש המשניות). והוא קבוע בקרקע (רבינו גרשום). (58) סל. (59) והוא פירוש המלה "קלת" שהובאה במשנה. וכן הוא בפירוש המשניות שלו: "עגול מעץ שעושים סביב הריחים, כדי שלא יתפורז כלום מן הקמח". (60) זה שמכר את הבית (ר"י בן מיגאש, ודעת רשב"ם ראה להלן). (61) חתיכות עץ המחוברות לקרקע, שנותנים תחת המיטה, שלא תדבק בקרקע, והסתפקו בגמרא (בבא בתרא סט.) אם הם בכלל הבית (ואילו המחברים למטה - בוודאי אינם בכלל בית, גמרא שם). והשאירו זאת בתקין, ולפיכך דינו ככל ספק בדיני ממונות: לקולא לנתבע. ולדעת הרשב"ם שם המדובר במוכר מיטה, והסתפקו במלבנות שאינם מחוברים למיטה, ואילו המחברים לה - בוודאי מכורים איתה. (62) רגלי. (63) אף זו בעייה בגמרא (שם) שלא נפתרה. (64) עמודים מסביב החלונות בצורה רבועית. (65) כך נראה בגמרא שם, שהבעייה היא במחבורין בטיט. ומאחר שלא נפתרה, דן בה רבינו כבכל ספק בממון: לטובת הנתבע. ורשב"ם שם, פירש שהבעייה היא במחבורין ביתידות, אבל המחבורות בטיט - בוודאי קנה. ודעתו שגם הבעייה (במחבורות ביתידות) - נפתרה בדרך "אם תמצי לומר" - שקנה. (66) ואינם כל כך בכלל תשמישי הבית (גמרא שם). (67) משנה וברייתא (שם). (68) כל אלו ששלל אותם לעיל ושהם שנויים במשנה ובברייתא הנ"ל ואף המלבנות שלא נזכרו לא במשנה ולא בברייתא, ואם כן אין מקור מפורש שגם הם נמכרים בכלל הבית, אם אמר: "הוא וכל מה שבתוכו" - סובר רבינו שאינם גרועים, בעניין זה, מכל יתר הדברים השנויים במשנה (מגיד משנה). ודעת רשב"ם (שם) שרק תשמישים המיוחדים לבית זה - נכללים בזה.

שזכה הפנימי בדרך על המוכר - אין זכות זו מסתלקת אף כשמכר אחר כך גם את החיצוני לשני (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). (37) שוודאי אין לו לפנימי דרך על החיצון, שהרי הנותן, נותן בעין יפה יותר מהמוכר, כמו שמסיק מיד אחרי זה. (38) מסקנת הגמרא שם. (39) לפנימי. (40) על החיצון. (41) שהרי אף החכמים הסוברים, שמוכר בעין רעה מוכר, מודים שנותן בעין יפה נותן, הרי שיש עדיפות למקבל מתנה על הקונה, ביחס לטובה מבעל הבית. (42) ודווקא שמכר ונתן כאחד, אבל אם מכר את החיצון תחילה ואחרי כן נתן את הפנימי, לא זכה הפנימי בדרך, שהרי תיכף שמכר את החיצון והשאיר לעצמו את הפנימי - אבד את הדרך על החיצון, שהרי מוכר בעין יפה מוכר, ואם כן כשנתן אחרי זה את הפנימי לשני, לא יכול לתת לו אלא מה שבידו, והיינו בלי דרך על החיצון (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש).

ה. המוכר⁴³ את הבית - מכר⁴⁴ את התנור⁴⁵ ואת הפירות⁴⁶, ואת מלבונו⁴⁷ הפתחים המחפורין⁴⁸ בטיט⁴⁹, ואת הדלת⁴⁹ ואת הנגר⁵⁰ ואת המנעול⁵¹, אבל לא המפתח⁵². ומכר⁵³ את המכתשת⁵⁴ הקבועה⁵⁵, אבל לא את המטלטלת⁵⁶. ומכר את האצטרוביל⁵⁷, אבל לא את הפלי שהקמח יורד לתוכו, שהוא כמו כפיפה⁵⁸ של עץ⁵⁹. ולא מכר⁶⁰ את מלבונו⁶¹ פרעי⁶² המטה, ולא⁶³ את מלבונו החלונות⁶⁴, אף על פי שהן מחפורין בטיט⁶⁵, מפני שהן לנוי⁶⁶. ובזמן⁶⁷ שאמר 'הוא וכל מה שבתוכו' - הרי קלן⁶⁸ מכורין.

(43) משנה שם סה. (44) ברשב"ם שם דיבור המתחיל מכר, נתן כלל קבוע לכל ההלכות הבאות: "כל תשמישי בית הקבועים מכורים בכלל בית, והמטלטלין אינם מכורים" וכן הוא בשולחן ערוך סימן ריד סעיף יא. (45) המחובר לקרקע (רשב"ם). וכן כתב המגיד משנה, ועיין להלן). (46) אף הם מחוברים לקרקע (רשב"ם ומגיד משנה) ויש בהם שני חללים מלמעלה לשפיתת שתי קדרות. ואף על פי שבמשנה שלפנינו הנוסחא "ולא את התנור ולא את הכיריים" - הרי בכי"מ הנוסחא: "מכר תנור, מכר כיריים" וכן הוא ברשב"ם, ברי"ף ובספר המקח והממכר לרב האי שער כ. וכתב שם הרשב"ם שלפי נוסחא זו המדובר במחברים לקרקע, שבתלושים בוודאי לא קנה. (47) עמודים של עץ מסביב למזוזות הבית מלמטה ולמעלה בצורת מרובע, והדלת שוקף עליהן (בבא בתרא סט.). (48) בגמרא (שם) הסיקו שאם הם מחוברים בטיט, הם בוודאי בכלל הבית. והסתפקו שם באופן שהם מחוברים רק ביתידות. והרמב"ם הדגיש "בטיט", שב"יתידות" הרי זה ספק, ובכל ספק בממונות אנו פוסקים לקולא לנתבע, היינו למוכר. (49) משנה שם. (50) ברייתא (שם סה:) והוא בריח הקבוע בכותל (סמ"ע סעיף קטן מב), ונקרא כך על שנגרר מקצה הכותל לקצהו (ערוך, ערך נגר א). (51) לנעול בו את הבית (ברייתא שם). והוא קבוע (רשב"ם שם). (52) אף על פי שהוא קבוע בדלת (גמרא שם) - כיוון שקל מאוד להוציאו מן הדלת, היינו שאין מזיזין אותו מן

ו. המוכר⁶⁹ את החצר - מכר בורות שיחין⁷⁰ ומערות⁷¹ שבתוכה⁷², וכל הפתחים⁷³ החיצונים⁷⁴ והפנימים⁷⁵, ובתים שיש בהן החול⁷⁶, והתנאים⁷⁷ הפתוחות לתוכה⁷⁸; אבל שאינן פתוחות לתוכה⁷⁹ - אינן נמכרות עמה. היו פתוחות לקאן ולקאן⁷⁹: אם רב תשמישן לתוכה - נמכרות עמה; ואם לאו - אינן נמכרות עמה. ולא מכר את המטלטלין⁸⁰ שבתוכה. ובזמן שאמר 'היא וכל מה שבתוכה' - הרי קלן⁸¹ מכורין. בין כך ובין כך - לא מכר את המרחץ⁸² ולא בית הפד⁸³ שבתוכה⁸⁴.

(69) משנה וברייתא שם סז. (70) שיח הוא בור ארוך וצר (רש"י בבא קמא נ: דיבור המתחיל חריצין ונעיצין). (71) בורות מרובעים ומכוסים בתקרה (רש"י שם). (72) בניגוד למוכר בית שלא מכר בור ודות (למעלה הלכה ב) - מכר חצר, מכר אותם מפני שדרך החצרות להיות בהן בורות ואין דרך הבית בכך (ר"י בן מיגאש). (73) ברייתא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ד אייר - ספר קנין - הלכות מכירה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפורש שאם אמר לו "הוא וכל מה שבתוכו" - גם העבירים (= הכובשים) והגלגל והקורה מכורים. ורבינו פסק כברייתא שם. ואולי גרס כן גם במשנה (מגיד משנה וכסף משנה). (95) זה פירוש הגמרא למלה "עבירין" שבמשנה. (96) בפירוש המשנה כתב רבינו: "שמכבדים אותן על האמתחות, ששמים בהם הזיתים הכתושים, ועליהם נתלית האבן וכובשין". (97) שמגלגל האבן ומגביה אותה ומכבד על הזיתים הכתושים, והשמן יוצא" (פירוש המשניות). (98) ברייתא שם. ובמשנה לא הוזכרו. (99) אף זה בברייתא ולא במשנה. והם שקים לשאת בהם את הזיתים, אלא שהשקים הם מנוצה של עיזים, והמרצופין מעור.

- ח. אָמַר לו¹⁰⁰: בֵּית הַבַּד וְכָל תְּשֻׁמֵּישָׁיו¹⁰¹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - פֶּלֶן¹⁰² מְכוּרִין. הֵיוּ¹⁰³ חוּצָה לְהָ¹⁰⁴ חֲנִיּוֹת¹⁰⁵ שְׁשׁוּטָתִים¹⁰⁶ בֵּהֶן הַזֵּיתִים אוֹ הַשְּׂמֻשְׁמִין¹⁰⁷: אִם¹⁰⁸ מִצָּר לוֹ¹⁰⁹ מְצָרִים¹¹⁰ הַחֲצִיצוֹנִים¹¹¹ שְׁלָהֶן - קָנָה הַכֹּל; וְאִם לֹא¹¹² - לֹא קָנָה אֶלָּא מֶה שֶׁבִּתּוֹכָהּ¹¹³.

(100) ברייתא שם סח. בעניין מרחץ, אבל בשקלא וטריא (שם) השוו בית הבד למרחץ בעניין זה. (101) משמע אפילו תשמיש כל דהו. (102) כל המנויים למעלה בהלכה הקודמת ואף שקים ומרצופין בכלל (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן יב). (103) בגמרא (שם) העלו הלכה זו על כל פרטיה, על רקע של עובדה מסוימת. (104) מחוץ לבית הבד. (105) שמוכרין בהם גם צרכי מאכל כגון פת ויין, ולכך נקראים חנויות (סמ"ע שם, סעיף קטן יג). (106) לייבשם ולהכינם על ידי כך להוציא שמנם בבית הבד. (107) "שומשום" בעברית, והוא מין זרעונים, שעוצרים מהן שמן. (108) נוסף על התנאי: "וכל תשמישו" (סמ"ע שם סעיף קטן יד). (109) ציין לו. (110) גבולות. (111) מחוץ לחנויות, באופן שגם הן כלולות בתוך הגבולות. (112) שלא מצר לו המצרים או לא התנה מפורש: "וכל תשמישו". (113) אבל לא את החנויות שמחוצה לה.

- ט. הַמוֹכֵר¹¹⁴ אֶת הַמֶּרְחֵץ¹¹⁵ - מְכַר אֶת בֵּית הַנְּסָרִים¹¹⁶ שִׁישֻׁבִּין עֲלֵיהֶן¹¹⁷ כְּשֶׁהֵן עֲרָמִים, וְאֶת בֵּית הַתְּקָמִים¹¹⁸ שְׁשׁוּטָלִין בֵּהֶן הַמִּים, וְאֶת בֵּית הַסִּפְסָלִין¹¹⁹ שִׁישֻׁבִּין עֲלֵיהֶן בְּחֶצֶר הַמֶּרְחֵץ כְּשֶׁהֵן לְבוּשִׁים, וְאֶת בֵּית הַוִּילָאוֹת¹²⁰ שֶׁמִּסְתַּפְּגִין¹²¹ בֵּהֶן; אֲבָל¹²² לֹא מְכַר אֶת הַנְּסָרִים עֲצָמָן, וְאֶת הַתְּקָמִים עֲצָמָן, וְלֹא אֶת הַסִּפְסָלִין עֲצָמָן, וְלֹא אֶת הַוִּילָאוֹת עֲצָמָן. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הוּא וְכָל מֶה שֶׁבִּתּוֹכוֹ' - הָרִי פֶלֶן מְכוּרִין. בֵּין פָּךְ וּבֵין פָּךְ¹²³ - לֹא מְכַר הַבְּרִכוֹת הַמְּסַפְּקוֹת לוֹ מִמֶּה בֵּין בֵּימֹת הַחֲמָה¹²⁴ בֵּין בֵּימֹת הַגְּשָׁמִים, וְלֹא בֵּית פְּנוֹס הָעֵצִים¹²⁵. וְאִם אָמַר¹²⁶ לוֹ: מֶרְחֵץ וְכָל תְּשֻׁמֵּישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - הָרִי הֵן פֶּלֶן מְכוּרִין, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן חוּצָה לוֹ¹²⁷.

(114) משנה וברייתא שם סז: (115) בית העשוי לרחוץ בו, והוא מורכב משלושה חדרים: פנימי לרחיצה, בינוני להלבשה, וחיצוני שעומדים בו לבושים. ומפורש בתוספתא

שם. (74) הנמצאים בשפת החצר, אבל פתוחים אליו (רשב"ם שם דיבור המתחיל החיצונים). (75) בפנים החצר, אף שאין להם פתח לחצר והכניסה והיציאה הן דרך הבית החיצון (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן ב בשם הר"ן). (76) לתעשיית הזוכית (רשב"ם שם בשם ר"ח). (77) שאין מוכרים אלא לבני חצר זו (רשב"ם שם). (78) אלא לרשות הרבים. (79) לתוכה ולרשות הרבים. (80) היינו, תשמישי הבית הבלתי-קבועים, אותם שאינם נמכרים עם הבית (למעלה הלכה ה) - אינם נמכרים גם עם החצר, וכל שכן מטלטלין סתם שאינם תשמישי הבית (רשב"ם שם). (81) כל התשמישים המטלטלים. (82) שאינו בכלל חצר (רשב"ם שם דיבור המתחיל לא את המרחץ), ויש לו שם בפני עצמו ואינו מצוי בכל חצר (סמ"ע שם סעיף קטן א). (83) בית שבו עוצרים שמן מהזיתים. (84) מפני אותו הטעם שיש במרחץ.

- ז. הַמוֹכֵר⁸⁵ אֶת בֵּית הַבַּד⁸⁶ - מְכַר⁸⁷ אֶת הָאֶבֶן⁸⁸ הַגְּדוֹלָה הַבְּנוּיָה בְּאַרְצָךְ⁸⁹ שִׁטּוּחִנִּים עֲלֶיהָ זֵיתִים, וְאֶת הַפְּלוֹנְסָאוֹת⁹⁰ שֶׁל אֲרִז שְׁשׁוּמְכִין בֵּהֶן בַּעַת טַחֲנִית הַזֵּיתִים, וְאֶת הַיָּקָבִים⁹¹, וְאֶת הַפְּלִים⁹² שֶׁנּוֹתְנִין בֵּהֶן אֶת הַזֵּיתִים הַכְּתוּשִׁין, וְהֵם הַמִּפְרָכוֹת; אֲבָל לֹא מְכַר אֶת הַרְחִים הָעֲלִיוֹנָה⁹³. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר 'הוּא וְכָל מֶה שֶׁבִּתּוֹכוֹ' - הָרִי פֶלֶן מְכוּרִין. בֵּין פָּךְ וּבֵין פָּךְ - לֹא מְכַר⁹⁴ אֶת הַכּוֹבָשִׁין⁹⁵ שֶׁמִּכְבָּשִׁין בֵּהֶן הַזֵּיתִים⁹⁶, וְלֹא אֶת הַגְּלָגָל⁹⁷, וְלֹא אֶת הַקּוֹרָה, וְלֹא אֶת הַשְּׁקִין⁹⁸, וְלֹא אֶת הַמֶּרְצוּפִין⁹⁹.

(85) משנה וברייתא שם סז: (86) תהליך עצירת השמן היה (כפי שנמצא במשנה במסכת מנחות פו.) כך: בתחילה היו כותשים את הזיתים במכתשת, או טוחנים אותם בריחיים (לפי דעה אחרת), אחר כך שמים אותם בסל, והם היו זבים מאליהם, ושמן זה הוא שמן ראשון. אחרי כן היו טוענים על הזיתים קורה, והשמן הנסחט על ידה הוא השמן השני, ואחרי כן היו טוחנים אותם בריחיים, וטוענים עליהם את הקורה, וזה היה שמן שלישי. (87) אף בעניין זה מביא הרשב"ם (שם) את הכלל של הלכה זו: תשמישים קבועים, הם בכלל בית הבד, ושאינם קבועים אינם בכלל. (88) זה פירושו של רבינו למלה "ים" שבמשנה, שעליה אמרו בגמרא שהיא "טלפחא" (=עדשה), וכן כתב בפירוש המשניות: "ים-האבן שטוחנים בתוכו הזיתים". (89) כן כתב גם ר"י מיגאש. (90) כך פירשו בגמרא את המלה "בתולות" שבמשנה, והם עמודים שנועצים אותם בראש הגת להעמיד בהם את הקורה, וכן הוא בפירוש המשניות. (91) ברייתא שם. והם בורות או נקבים בקרקע, שהשמן יורד לתוכם (רשב"ם ומגיד משנה). והתוספות (דיבור המתחיל ים-טלפחא) בשם הערוך, מפרשים שאלו הם סלים שמביאים בהם הזיתים. ואף שאינם מחוברים הם בכלל הבד. ולא הזכירו את היקב-הגת עצמה, מפני שזה עיקרו של הבד, ופשוט הוא שנמכר עימו. (92) המחוברים בקרקע. וייתכן כי אף אם הם תלושים, - בטלים הם אגב בית הבד, וראה למעלה. (93) אבל הריחיים התחתונה - מכורה. והיא "האבן הגדולה" שלמעלה. (94) במשנה שם

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) משנה וברייתא, בבא-בטרא סח. (3) ולא ראו צורך להזכיר חצרות, שהם עיקר העיר (רשב"ם שם ד"ה מכר את הבתים). (4) אף שאינם בכלל בית (למעלה פכ"ה ה"ב) - הרי הם בכלל עיר. וכן כל הרשומים להלן. (5) מקום מושבם של יונים. (6) הן הגינות שבתוך העיר (וכמאן-דאמר דבית השלחין היינו גינונייתא, ועיין רשב"ם שם - הגר"א סימן רטו ס"ק ז). (7) אף הם גינות, וכן כתב הרשב"ם שם: "גינונייתא, גינות הסמוכין לעיר ושבתוך העיר". (8) יערות (ברייתא שם). ובכ"ז תימן: "החורשין". (9) הסמוכים. כן מסקנת הגמרא שם, על רקע של סתירה בין שתי ברייתות, שיש הבדל בין "מוקצין לה", היינו סמוכים לה - לפי דעת רבינו, לבין "מוקצין ממנה", היינו רחוקים ממנה. ועיין רשב"ם שם ד"ה המוקצים לה. (10) שידועים שהן שייכות לעיר (ערוך-השלחן). פרט ל"פסקי באגי" שאינן ידועות ששייכות לעיר - אינן מכורות. ועיין ב"ח שם. והיינו כמאן-דאמר דבית השלחין היינו "באגי", וכן מסקנת הגמרא שם שרק "פסקי באגי" אינם מכורים, אבל באגי (= השדות הסמוכות לעיר) - מכורים (הגר"א סימן רטו, ס"ק ו). (11) מקום גדור מיוחד להחזיק בו בעלי חיים שונים. [ולדעת רבינו נתן אב הישיבה בפירושו למשנה (שבת פ"ג) היא מלה מורכבת "בייבר", כמו בית-בר בית-מקום לחיות בר. וראה מש"כ שם עמוד 56 הערה 2]. (12) כלומר, הפתח שלהם (שם סח: וברשב"ם ד"ה דנגית קאיהי לגאוו). (13) כנגד העיר. (14) בגמרא לא הוזכר פרט זה, אבל למדו רבינו מתוך זה שביחס לחורשות, חילקו בגמרא בין סמוכים לרחוקים. ואילו ביחס לביבירין, לא חילקו אלא בין פתחיהם כנגד העיר לבין אם אינם פתוחים כנגדה, הרי שבהם אין חילוק בין סמוך לרחוק. (15) היינו, אף העשויים לשימוש אלא שאינם קבועים ומחוברים, וכל-שכן סתם מטלטלין שאינם תשמישים, כגון אוצרות של תבואה שבוודאי אינם מכורים (רשב"ם ד"ה אבל לא את המטלטלין). (16) כלשון התוספתא (ב"ב פ"ג, הוצאת צוק"מ עמ' 402). ובמשנה מפורש: "אפילו היו בה בהמה ועבדים". (17) תוספתא שם. (18) הם "פסקי באגי" (גמרא שם). ולדעת רשב"ם, הם קטעי בקעה שסלע מפסיק בינם לבין העיר. ולדעת רבינו, הם פסקי שדות שאינם ידועים ששייכים לעיר (ב"ח סימן רטו). (19) כפרים הסמוכים לה (רשב"ם ד"ה ולא בנותיה). (20) רחוקים ממנה. (21) אי בים, הנושא את שם העיר ושייך לעיר. (22) היינו, חלק של העיר הנמצא רחוק ומופלג מן העיר, ונושא את שם העיר (רשב"ם). [וכנוסחת כ"י מינכן שם: "היה לה חלק אחד בים וחלק אחד ביבשה - אין נמכרין עמה". וכ"ה ביד רמ"ה]. (23) כלומר, שאין פתחם כנגד העיר, אלא הצד החיצון.

ב. המוכר²⁴ את השדה²⁵ - מוכר את האבנים²⁶ הסדורות לגדר²⁷, ואת האבנים שמנחות על העמרים²⁸, מפני שהן לצרפה²⁹. ומכר את הקנים³⁰ החלקים³¹ המנחין תחת הגפנים³² כדי להעמיד את הפנים³³, מפני שהן לצרפה³⁴. ומכר את התבואה המחפרת לקרקע, אף על פי שהגיע להקצאר³⁵. ומכר את מחיצת הקנים³⁶ שהיא פחותה מביית רבע³⁷, אף

בבא בתרא פרק ג: "המוכר את המרחץ מכר את הבתים הפנימיים ובתים החיצוניים". (116) בית שמצניעים בו לוחות עץ. (117) בפירוש המשניות שלו הביא רבינו: "לוחות ששמים עליהם הבגדים". (118) מקום שמחזיקים בו את היקמים, הם ספסלות של עץ שמשמשים בהם בבית המרחץ ונותנים בהם מים לפני כל אחד ואחד (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). (119) מקום שמחזיקים בו הספסלים. וכן כתב רבינו בפירוש המשניות: "כיסאות", וכ"אית דגרסי" ברשב"ם בברייתא. ובר"ף הביא כן גם במשנה כגירסת רבינו "ספסלים". (120) מקום שמחזיקים בו הוילאות. וכגירסת הרי"ף. אבל לפנינו במשנה: "בלניות". (121) שסופגים בהם את המים מהגוף אחרי הרחיצה, ובפירוש המשניות כתב רבינו: "יריעות או סיגרים לכסות את הערוה". (122) משנה וברייתא (שם). בהתאם לכלל שרק התשמישים הקבועים ומחוברים הם בכלל הנכסים דלא נידי, אבל לא התשמישים המטלטלין. (123) כלומר, אף אם אמר: "כל מה שבתוכי". (124) שאז המים הם מועטים ואפשר היה להעלות על הדעת שהם בטלים אגב המרחץ (רשב"ם שם סח. דיבור המתחיל בין בימות החמה). (125) כן בברייתא (ובמשנה "ולא את אוצרות של עצים"). היינו, שלא מכר, לא את העצים ולא את הבית. וכן מפורש בתוספתא: "לא מכר לא את הבית ולא את העצים", מפני שאין זה תשמיש מיוחד למרחץ כל כך, שהרי בעצים אפשר להשתמש גם לעניינים אחרים (סמ"ע סעיף קטן יח). (126) בברייתא שם סח. (127) מחוץ למרחץ. ואף על פי שלא מצר לו מצרים החיצונים (ראה למעלה הלכה ח). ומה שהצריכו בגמרא שם להרחיב לו המצרים - שם מדובר בבית הבד, ולא במרחץ. [ומה שאמרו שם "תנינא אם אמר בית המרחץ וכל תשמישיו" - גירסת הרי"ף ורא"ש שם "בית הבד" וכן הוא בכ"מ]. ודעת הרשב"ם שם שאין הבדל בין בית הבד לבית המרחץ (הגהות מיימוני).

פרק ששה ועשרים

(1) נתבאר בו הדברים הנכללין במכירת העיר ושאינן נכללין, וכן במכירת שדות, ומשפט חילוף המתנה מן המכר במה שנזכר בפרק כה ובפרק זה ודין מנהג המקומות.

א. המוכר² את העיר - מוכר בתים³, ובזרות⁴ שיהיו וימערות, ומרחצאות, ושוככות⁵, ובית הפדים, ובית השלחין שבה⁶ והסמוכין לה⁷, ואת החרשין⁸ המקפין⁹ לה, ואת השדות הידועות לה¹⁰, ואת הביבירין¹¹ של חיה ועופות ודגים שפניהם¹² פנגדה¹³, אף על פי שהן רחוקים¹⁴ ממנה; אבל לא מכר המטלטלין¹⁵ שבתוכה. ובזמן שאמר לו 'היא וכל מה שבתוכה אני מוכר לך' - הרי כלן¹⁶ מכורין. ובין כך ובין כך¹⁷ - לא מכר לא את שיריה¹⁸, ולא את בנותיה¹⁹, ולא החרשין המקצין ממנה²⁰, ולא את החלק שיש לה פים²¹, ולא את החלק שיש לה פיפשה²², ולא את ביבירי חיה ועופות ודגים שאין פניהם²³ פנגדה.

14 ב. המוכר²⁴ את השדה²⁵ - מוכר את האבנים²⁶ הסדורות לגדר²⁷, ואת האבנים שמנחות על העמרים²⁸, מפני שהן לצרפה²⁹. ומכר את הקנים³⁰ החלקים³¹ המנחין תחת הגפנים³² כדי להעמיד את הפנים³³, מפני שהן לצרפה³⁴. ומכר את התבואה המחפרת לקרקע, אף על פי שהגיע להקצאר³⁵. ומכר את מחיצת הקנים³⁶ שהיא פחותה מביית רבע³⁷, אף

(סמ"ע, ס"ק לא). ודעת רשב"ם בהיפך: כיון שאינה טוחה בטיט - אינה חשובה, והיא בטלה לגבי השדה. (42) כן הוא בגמרא. (43) משנה, שם. (44) אילן המגדל חרובים. (45) כשהחרוב מזדקן ונעשה חזק, מרכיבים אותו באילנות אחרים. וזה שהוא צעיר עדיין אינו חשוב, ובטל הוא אגב השדה. (46) אילן שעושה מין תאנים. וכשעורנו צעיר ולפני שחתכו ענפיו, הוא נקרא: "בתולת השקמה". והוא בטל לגבי השדה. (47) שענפיה עבים. כן הוא בגמרא שם. (48) אין זה מפורש במשנה, ולמדה רבינו מהא דלעיל, שהמוכר את השדה מכר את הגפנים שבה (עיי"ש הערה לב), ומהא דלהלן שלא מיעטו אלא חרוב המורכב וסדן השקמה - הרי שאילנות אחרים הם בכלל השדה. וכן מפורש בתוספתא פ"ג דבבא-בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 14, 402). וראה עוד למעלה פרק כד הלכה יב והערה קכא, ושם הי"ד והערה קנט. (49) אף שהן צבורות לצרכי הגדר, וכחכמים ולא כרבי מאיר (שם סט.). (50) עומדות מזומנות לתשמיש זה. ואף כאן כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). (51) שאינם עומדים. ראה למעלה הערה לא. (52) זה פירוש המילה "משופין", ואף זה כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). (53) התלושה. (54) כן הוא בגמרא (שם). (55) לשוטחה על פני השדה לייבשה (רשב"ם שם). (56) משנה (שם סח):

ג. בין כף⁵⁷ ובין כף - לא מכר⁵⁸ מחיצת הקנים¹³ שהיא בית רבע⁵⁹, אף על פ⁶⁰ שהקנים שפיה דקים וקטנים. ולא⁶¹ מכר ערונה⁶² קטנה⁶³ של פשמים⁶⁴ שיש לה שם בפני עצמו, כגון⁶⁵ שקורין לה פי ורדא⁶⁶ של פלוני. ולא את השומרה בזמן שאינה עשויה בטיט⁶⁷, אף על פי שהיא קבועה בארץ. ולא מכר את החרוב המרכב⁶⁸ ולא סדן⁶⁹ של שקמה, ואפלו הן דקים⁷⁰. ולא מכר⁷¹ את הבור⁷² שבה, ולא את הגת⁷³, ולא את השוכף⁷⁴, בין חרבים⁷⁵ בין שלמים⁷⁶.

(57) משנה, שם. (58) מפני שכל המנויים להלן: מחיצת הקנים שהיא בית רובע, ערוגת בשמים, חרוב המורכב וכו', נחשבים כשדה בפני עצמם ואינם נכללים במשפט: "כל מה שבתוכו", שהוא מכר לו שדה אחת ולא שתי שדות (רשב"ם שם ד"ה לא את חיצם הקנים, ומגיד-משנה כאן). (59) שאז היא נחשבת כשדה נפרד. (60) גמרא, שם סט. (61) מימרא של רבי יוחנן, שם. (62) גינה בצורת מלבן מרובע. כלשון רבינו בפירוש המשנה (כלאים פ"ג מ"א): "עושים בגינות ערוגות מרובעות כדי לזרוע בהם הירקות", ו"לשון עברי הוא מערוגת מטעה" (יחזקאל יז, ז) - 'תוספות יום טוב' שם. (63) ואין בה בית רובע (רשב"ם שם). (64) לדעת הרשב"ם (שם), הוא-הדין לכל שדה שיש לה שם בפני עצמו, אלא ששדה של בשמים הדרך לקרוא לה שם מיוחד (ד"ה לא את חיצת הקנים בלבד). (65) פירוש רב פפא, למימרת רבי יוחנן (שם). (66) בית הוורד. (67) כגירסת הר"ח והרי"ף. והטעם, שכיון שאינה טוחה מסביבה בטיט, הרי היא כדבר המטלטל ואינה בטלה

על פי שהקנים שלה עבים וחקים³⁸. ומכר את השומרה³⁹ העשויה⁴⁰ בטיט⁴¹, אף על פי שאינה קבועה⁴². ומכר⁴³ את החרוב⁴⁴ שאינו מרכב⁴⁵ ואת בתולת השקמה⁴⁶, אף על פי שהן עבים⁴⁷. ומכר⁴⁸ כל הדקלים שבה. אבל לא מכר את האבנים שאינן סדורות⁴⁹ לגדר, ולא את האבנים שאינן מנחות על גבי העמרין, אף על פי שהן מוכנות⁵⁰ לכך; ולא את הקנים שפכרם שאינן מנחין⁵¹ תחת הגפנים, אף על פי שהן משפין וחקים⁵² ומוכנים לכך; ולא את התבואה העקורה⁵³ מן הקרקע, אף על פי⁵⁴ שהיא צריכה⁵⁵ לשדה. ובזמן⁵⁶ שאמר לו 'היא וכל מה שבתוכה' - הרי כלן מכורין.

(24) משנה בבא-בתרא סח: (25) ובה יש קנה-מידה מיוחד ביחס לתשמישים, והוא שאף תשמישים שאינם קבועים בקרקע, אבל הם מיוחדים לשדה זה ואין מזוים אותם ממקומם, אף הם בכלל השדה (רשב"ם ד"ה האבנים שהן לצרכה, וסמ"ע סי' רטו ס"ק כו). (26) כך הוא במשנה. ובגמרא יש שני פירושים, אשר לטיבם של האבנים האלו, ורבינו הביא שניהם להלכה, שלענין הדין שניהם אמת (מגיד-משנה). (27) המסודרות בתוך השדה לעשות מהן גדר לשדה. אבל אם אינן סדורות, אע"פ שהן צבורות, אינן נמכרות עם השדה (גמרא שם סט.). (28) אחרי קצירת העמרים, שוטחים אותם על פני השדה, ושמים עליהם אבנים שלא יתפזרו על-ידי הרוח (רשב"ם שם סט.). והנה בגמרא שם אמרו שלדעת רבנן החולקים על רבי מאיר "הוא דמתחת", ולדעת רשב"ם היינו שהן מונחות בתוך השדה. ולדעת ה'תוספות' (שם ד"ה והוא) צריך שיהיו מונחות פעם אחת על העמרים. והזמנה גרידא אינה מספיקה לענין זה (סמ"ע שם ס"ק כט). ומדברי רבינו נראה שגם עכשיו בעת הקנייה, הן מונחות על העמרים. (29) לצורך קבוע של השדה. ואף-על-פי שאינם מחוברים לה. (30) משנה, שם סח: (31) המפוצלים (רשב"ם ד"ה קנים המחולקין) או שהוסרו קליפותיהם, שלא יתלעו 'תוספות' ד"ה מחולקין, בשם ה'ערוך'. (32) כלומר, העומדים תחת הגפנים. וראה למעלה הערה כז בדין אבנים. (33) כלומר, לסמוך את הגפנים. ומכאן שהמוכר לחבירו "שדה" - הגפנים בכלל (רשב"ם שם). וראה למעלה פכ"ד הי"ד והערה קנט. ולהלן הערה מז. (34) לצורך השדה (= הגפנים שבתוכה). (35) שהיא בשלה, עד שראויה לקצירה. כן הוא במשנה ובגמרא שם. (36) זה לשון רבינו בפירוש המשנה: "ומחיצת הקנים, מקום שנטועים בו הקנים בלבד". ולפנינו במשנה: "חיצת הקנים". ופירשה הרשב"ם: "קנים הרבה הגדילים בקלח אחד" (ועיין 'תוספות יום טוב' וסמ"ע ס"ק ל). (37) רובע סאה. ולפיכך היא נטולת חשיבות ובטילה אגב השדה (משנה שם). (38) ועם זה בטלים אגב השדה (גמרא שם סט.). (39) הסוכה של שומרי הכרם. (40) כגירסת רבינו חננאל והרי"ף (ובמשנה שלפנינו: "שאינה עשויה בטיט", וראה להלן). (41) שכיון שהיא טוחה סביב בטיט - היא נחשבת קבועה ועומדת בשדה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומבואר בהמשך "וככה" פרק עא. שהגם שבענין התורה הלשון הוא "נותן התורה" ו"אשר נתן לנו", מכל-מקום יש בנתינת התורה את כל שלושת העניינים ירושה, מכר ומתנה (עיי"ש).

(לקו"ש י"ג ע' 115 הנ' 23)

82] שישנם כמה דברים שאינם מכורים בכלל שדה, בית, חצר ובית-הבד, אפילו אם אמר לו "דבר זה וזה וכל מה שבתוכו" וראה [להלן]. 83] כדבריו של יהודה בן נקוסא (שם). 84] כן כתב גם בפירוש המשניות, וכ"ה ברשב"ם שם בשם ר"ת. 85] שהרי הוא נותן מעות, ואינו מתבייש לעמוד על המקח ולפרש ברורות מה כלול במכר. 86] והוא לא עשה כן ולא פירש. 87] הפסיד בגלל ההזנחה שלו. 88] שאע"פ שאמרו: המוכר בעין יפה הוא מוכר - היינו לענין זה שמה שמכר מפורש מכר הכל ולא עיכב לעצמו כלום, אבל לא עד כדי כך שיכלול במכירתו יותר ממה שפירש (רשב"ם ד"ה במכר). 89] המקבל, שהוא מתבייש לומר לנותן שיפרט לו בדיוק את פרטי המתנה (פירוש המשניות). 90] היינו, כל אלה שאינם בכלל המכר, וגם אלה שאינם אפילו בכלל "כל מה שבתוכה", כגון חרוב המורכב (רשב"ם שם ד"ה אבל בנותן מתנה, ורמב"ן בשם ר"י מיגאש), בכל זאת הם בכלל המתנה. 91] [נראה שאף מרחץ בכלל זה, אע"פ שהשמיטו רבינו. אבל עיר אינה בכלל זה. שהרי לדעת רבינו אין לכלול במתנה אלא "דבר המחובר לה", פרט למטלטלין ופרט לדבר המחובר שהוא מחוצה לה. ואילו בעיר אין לך דבר לכלול במתנתו אלא מטלטלין או דברים שהם מחוצה לה]. 92] כי דוקא בקרקע קיים הפרש זה בין מכר ומתנה, אבל לא במטלטלין כגון ספינה (מגיד-משנה). 93] פרט לתלוש. ואפילו תבואה התלושה הצריכה לקרקע (ולדעת הרשב"ם, אם צריכה לקרקע, הרי היא בכלל). 94] דוקא מה שבתוך הדבר הניתן, כגון בור ודוד וחרוב. אבל לא במה שנמצא חוצה לו, כגון יציע וחדר (מגיד-משנה בשם ר"י בן מיגאש). [וראה למעלה הערה צ]. 95] הנותן, מה הוא מוציא מכלל המתנה.

- ו. וכן⁹⁶ האחיז⁹⁷ שחלקו⁹⁸, וזכה אחד מהן⁹⁹ בשדה¹⁰²
- זכה בכלל¹⁰⁰. והמחזיק¹⁰¹ בנכסי הגר¹⁰², המחזיק
בשדה¹⁰³ - זכה בכלל¹⁰³. והמקדיש¹⁰⁴ את השדה¹⁰⁴ -
הקדיש פלן.¹⁰⁵

96] מילת ההשוואה מתוספת הרמב"ם היא. 97] משנה, שם. 98] שמכיון שבאו לחלוק, רוצים להסתלק אחד מהשני לגמרי (סמ"ע סימן רטו ס"ק מא). 99] כלומר, כל אחד מהן. ובמשנה שם: "וזכו בשדה". 100] כלומר, "בכל שהוא קבוע ועומד בשדה" (סמ"ע שם). 101] עשה קנין חזקה (משנה שם). 102] שהם הפקר, וכל הקודם ועושה בהם קנין זכה. 103] אף בהרוב המורכב וכיוצא בו, אע"פ שהוא כשדה אחר, והמחזיק בשדה אינו קונה את השדה השניה הסמוכה לה, אם יש מיצר ביניהם (ראה להלן פ"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה ז) - כאן נקנה החרוב, שהרי אין מיצר בינו ובין שאר השדה (רשב"ם שם ד"ה

לשדה (ובמשניות שלפנינו, הגירסא להיפך: "שהיא עשויה בטיט". לפי שאז היא חשובה ואינה בטלה אגב השדה, וזוהי דעת רשב"ם. וראה למעלה הערות לט"מ). 68] שמרכיבים את החרוב אחרי שהוא מזדקן, ואז יש לו חשיבות מיוחדת ונחשב כשדה בפני עצמו. 69] גזע העץ, כשהשקמה מזקינה, קוצצים את עוביה, ואחרים באים במקומם ואז נקראת בשם "סדן", ונעשית חשובה ביותר, ואינה בטילה אגב השדה. 70] כלומר, החרוב והסדן הם דקים (גמרא שם). 71] מפני שכל אלו והמנויים להלן, הם דברים נפרדים ובלתי כלולים בתוך השדה, משנה שם עא. 72] בור של מים בתוך השדה להשקות את השדה. 73] מקום שדורכים בו ענבים. 74] מושבם של יונים. וכל אלו אינם נמכרים בכלל השדה, אע"פ שאמר לו: "כל מה שבתוכה" (רשב"ם שם). 75] מלשון חורבן שאין מים בבור ואין יונים בשוכך וכו'. 76] כלומר, מיושבים.

- ד. וצריך⁷⁷ המוכר לקנות לו דרך⁷⁸ מן הלוקח, כדי
שילך בה עד אותו הבור או אותו הדות או אותו
הגת או אותו השוכך⁷⁹ שנשארו לו בתוך השדה.
ואם⁸⁰ פרש ואמר 'חוצץ מאלו' - אינו צריך לקח לו
דרך⁸¹.

77] משנה, שם. כרבי עקיבא ולא כחכמים. 78] שהמוכר, בעין יפה הוא מוכר, ואנו מניחים שלא השאיר לעצמו דרך בתוך השדה שמכר, אף שהוא צריך לה לשם הליכה אל הדברים שהשאירם בשדה. 79] דקדק לכתוב רק אלו, שרק להם צריך לקנות דרך ולא לאחרים הנזכרים בהלכה זו, וכן נראה ברשב"ם שם ד"ה במוכר (הגר"א סימן רטו ס"ק יז). וראה במגיד-משנה, ולמעלה פרק כה הלכה ג ובהערה כט. 80] משנה, שם. ובזה אף רבי עקיבא מודה (שם). 81] לפי שהתנאי מיותר, שהרי בין כך היא שלו, ולפיכך אנו אומרים, שבא להוסיף בענין דרך.

- ה. במה דברים אמורים⁸²? במוכר; מפני⁸³ שהיה
לו ללוקח⁸⁴ לפרש⁸⁵ ולא פרש⁸⁶, אין לו⁸⁷ את אלו⁸⁸.
אבל הנותן מתנה - קנה⁸⁹ את פלן⁹⁰; בין בשדה, בין
בבית, בין בחצר, בין בבית הפד⁹¹. פללו של דבר:
הנותן קרקע⁹² במתנה - קנה המקבל כל המחובר⁹³
לה⁹⁴, עד שיפרש⁹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל הנותן מתנה קנה את כולו".

ההבדל שבין מתנה למכר וירושה הוא, שבמכר וירושה צריכה להיות שייכות ואחיזה ללוקח או ליורש, שהרי הירושה היא דווקא בקרובו של המוריש, ומכירה היא לזה ששילם מנכסיו תמורת הדבר הנמכר. מה שאין כן במתנה אפשר שלא יהיה למקבל שום שייכות ואחיזה למתנה הניתנת לו רק מצד חסדו וטובו של הנותן, ולכן הדין שאם נתן במתנה גם אם לא פירש המקבל קנה הכל, כיון שאין לו שום אחיזה ושייכות למתנה ואינו יכול לפרש דבר.

לתוך הים, לעגן את הספינה ולהעמידה. (6) כן הוא בגמרא, בפירוש למילה "מנהיגין" שבמשנה. והם עצים שבהם משוטטים ומושכים את הספינה (יד רמ"ה). ויש מפרשים "החבלים שבהם מושכים את הספינה ומכניסים אותה לנמל" (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (7) משוטטים אלו, מנהיגים ומושכים את הספינה בים. (8) בנוסח הגמרא שלנו, חסרה מילה זו לגמרי. ו"אסכלה" שבברייתא (שהובאה בסמוך) היא ה"כבש של הספינה שעולים בו" (רשב"ם בשם רב האי ור"ח), אבל יש מפרשים שהיו שם שני סולמות: האחד שבו עולים מהיבשה אל הספינה, והשני שבו יורדים מפתח הספינה אל קרקעית הספינה. לאחד קראו "כבש", ולשני - "אסכלא" (סמ"ע סימן רב ס"ק ד). וזהו מה שכתב רבינו "שעולים" - ויורדין עליה". (9) מקום בספינה, שאוצרים בו מים מתוקים, כיון שמי הים הם מלוחים ובלתי ראויים לשתיה. (10) שכל אלו המנויים להלן, אף שהם עשויים לצרכי הספינה, אין שם הספינה עליהם, ואפשר להשתמש בהם גם לצרכים אחרים. (11) כתנא-קמא, ולא כרבי נתן (שם). (12) הקשורה לגדולה, ועוברים מן הגדולה עליה סמוך ליבשה. (13) לפי שאין הספינה הגדולה יכולה להתקרב אל היבשה, מפני שאין שם נמל-מים-עמוק, ולפיכך עוברים ממנה לספינה קטנה ועל-ידה יורדים אל היבשה. (14) כתנא-קמא, ולא כסומכוס (שם). (15) בגמרא (שם) אמר רבא "ביצית היינו דוגית", והפרש השמות תלוי רק במוצא הגיאוגרפי של התנאים: רבי נתן הוא בבלי, ובמקומו קראו לספינה קטנה: ביצית. וסומכוס הוא מארץ-ישראל, ושם קראו לה: דוגית. אבל דעת רבינו שיש ששינוי השם כרוך גם בשינוי המהות, והוא: שבבבל שהימים והנהרות לא היו עמוקים אצל שפתם, ולפיכך היה צריך לעבור בהם מהספינה הגדולה לקטנה והיא הביצית. ואולי על שם הביצה שעל שפת היאורות הבבליים. ובא"י היו המים שעל שפת הים עמוקים, לא היו משתמשים בספינות הקטנות האלו אלא לשם צידת דגים. ומה שאמר רבא ש"ביצית היינו דוגית", רוצה לומר שהמדובר כאן באותה הספינה הקטנה, אלא משתמשים בה לצרכים שונים, וכתוצאה מזה העלו לה שמות שונים במקומות שונים (כסף-משנה). (16) העובדים בספינות (משנה, שם). (17) שקים גדולים שבהם משימים הסחורה שבספינה (רשב"ם שם עז:). (18) פירושו של רב פפא (שם עז:): למלה "אנתיקי" שבמשנה, ולכאורה זה מיותר, אחרי שגם השקים, הקבועים יותר בספינה, אינם נמכרים אתה, ואולי לא הובא זה אלא להשמיענו, שאף הסחורה כלולה בביטוי: "היא וכל מה שבתוכה" (כן כתבו ה'תוספות' שם עג. ד"ה ולא את האנתיקי). (19) משנה (שם עז:).

החזיק בכולה, וסמ"ע ס"ק מב). (104) שהמקדיש מקדיש בעין יפה באותה המידה של מתנה, ואף כאן לא היה למקבל ההקדש, כלומר הגזבר, לפרש - כמו מקבל מתנה (למעלה הערה ז).

1 ז. אף במוכר ולוקח אין כל אלו הדברים וביצא
2 בהן מעניינים¹⁰⁵ אמונים אלא במקום שאין שם
3 מנהג, ולא שמות ידועים¹⁰⁶ לכל דבר ודבר בפני
4 עצמו; אבל במקום שנהגו שהמוכר קף מכר קף -
5 הרי זה מכור, וסומכין על המנהג¹⁰⁷. וכן מקום
6 שאין קורין אלא בית¹⁰⁸ לבית לבדו, או שקורין בית
7 לבית וכל סביבותיו וכלל שעל גביו - הולכין אחר
8 לשון אנשי המקום. וכן הדין במוכר חצר או שדה
9 או עיר או מטלטלין - בכל הולכין אחר השמות
10 הערוכות בפי הפל.

(105) בכ"י תימן: "מעניינים". (106) שמות ידועים לנושאי המכירה, כלומר, מה כלול בכלל הבית או השדה. (107) כן הוא בתוספתא פ"ד בבא-בטרא (הוצאת צוק"מ עמ' 24, 403) וכן כתב רב האי בספר "המקח והממכר" שער כ בסופו. וראה למעלה פרק יז הלכה ו, ולהלן פכ"ז הי"א, ופכ"ח הט"ו. (108) מקור הדברים בבבא-בטרא סא: ובבא-קמא כז.

11 ח. וזה עקר גדול: בכל דברי משא ומתן הולכין
12 אחר לשון בני אדם באותו המקום ואחר המנהג.
13 אבל מקום שאין ידוע בו מנהג ולא שמות מיוחדין,
14 אלא יש קורין קף ויש שקורין קף - עושים כמו
15 שפרשו חכמים בפרקים אלו.

פרק שבעה ועשרים

(1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת הספינה ושאינן נכללין, וכן בכל שאר המטלטלין אם בהמות ואם עבדים ואם שאר הדברים.

16 א. המוכר² את הספינה - מכר את התרין³, ואת
17 הנס⁴, ואת הענינים⁵ שלה, ואת כל המשוטין⁶
18 המנהיגין⁷ אותה⁸, ואת הפכש⁹ והאספלה¹⁰ שעולין
19 בהן לספינה ויורדין עליה, ואת בית המים¹⁰
20 שבתוכה; אבל לא מכר¹¹ את הפצית¹², והיא
21 הספינה הקטנה¹³ שהולכים בה על המים הקרובים
22 ליבשה¹⁴; ולא מכר הדוגית¹⁵, והיא הספינה הקטנה
23 שצדין¹⁶ בה המלחים את הדגים; ולא מכר את
24 העבדים העושין בהן¹⁷, ולא את המרצופין¹⁸, ולא
25 את הסחורה¹⁹ שבתוכה. ובזמן שאמר לו 'היא וכל
26 מה שבתוכה אני מוכר' - הרי פלן מכורין.

(2) משנה בבבא-בטרא עג. וברייתא שם. (3) עמוד גבוה, שעליו תולין את הנס (ראה להלן). (4) הוילון או המפרש שפורסין על התורן, להוליך את הספינה ברוח. (5) ברזלים כעין מזלגות של ברזל הקשורים בשלשלאות, שמשליכים

27 ב. המוכר²⁰ את הקרון²¹ - לא מכר את הפרדות²²,
28 בזמן²³ שאינן קשורות עמו²⁴; מכר את הפרדות -
29 לא²⁵ מכר את הקרון. מכר את הצמד²⁶ - לא מכר²⁷
30 את הבקר; מכר את הבקר - לא מכר את הצמד,
31 ואפילו²⁸ במקום שקורין מקצתן²⁹ לצמד³⁰ בקר.

(20) "מין מן העגלות" (פירוש המשניות). (21) בפירוש המשניות (שם) הביא רבינו שני פירושים, וזה לשונו:

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפרה אגב העול ('טור' סימן רב). ואמנם הראב"ד השיג בזה על רבינו, בטענה, ש"אע"פ שהוא כן בתוספתא אין סומכין עליה, שאין הטעם שלה ברור". אבל הסמ"ע (שם ס"ק יא) כתב שכאן בעול, מדובר שהוא קשור עם הפרה, ובאופן זה גם בצמד נמכר הבקר עמו, ראה למעלה שם הערה כה. (33) אף כאן ישנה סתירה למה שכתוב בהלכה הקודמת "המוכר את הקרן לא מכר את הפרדות" (ראה במגיד-משנה וספ"מ-משנה). ולדעת הסמ"ע (שם ס"ק יא) אף כאן מדובר כשהבקר קשור לעגלה, ובאופן זה גם בקרן ופרדות - קנה הפרדות. (34) כנראה מהראב"ד, שאף כאן המקור הוא התוספתא. וכן ציין ב"באר הגולה" (סימן רב אות י), וכן הוא בספר "המקח והממכר" שם: "דגרסי' כו' מכר את העגלה מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העגלה". אבל לפנינו בתוספתא ליתא. (35) משנה (שם עז): כחכמים, ולא כרבי יהודה. (36) שאף שנתן הלוקח סכום כסף גדול, המתאים לקנין שני הדברים, ועולה הרבה יותר על ערך האחד, אין זה משמש הוכחה לטיב הקנין, ועיין להלן הלכה ה. ושם כל פרטי הדין ואף הנמקתו. (37) שהלשון המקובלת נוגדת לראיית הדמים.

- ד. וכן³⁸ המוכר³⁹ את החמור - מוכר⁴⁰ את המרדעת⁴¹ ואת האפקה⁴², אף על פי שאין עליה⁴³; אבל לא מוכר⁴⁴ את השק⁴⁵ ולא מרפכת הנשים⁴⁶, ואפילו⁴⁷ היו עליה⁴⁸ בשעת המכר.

(38) מילת ההשוואה שהוסיף רבינו, מכוננת, כנראה, למה שנאמר בהלכה ה, שגם בענינים אלה אין הדמים ראייה. (39) משנה בבא-בבא-בבא עח. בהתאם לפירושו של עולא בגמרא שם. (40) הכלל בזה הוא כדלהלן: כלי הרכיבה הם בכלל מכירת החמור (ואין בזה שום מחלוקת תנאים), שסתם חמור עומד לרכיבה, אבל כלי המשא שלו אינם בכלל (כדעת תנא-קמא של נחום המדי במשנה שם), וכך יוצא מתוך המימרא של עולא. (41) "כעין אוכף (= כר) שמניחים על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם" (רמ"א, רב סעיף ז). (42) כעין "כלי עץ נתון על המרדעת לרכיבה או כדי למנוע חיכוך המשאות" (רמ"א שם). (43) זו היא דעת ר"י בן מיגאש, והוא מוכיח כן מתוך זה שנסתפק בגמרא, אם פלוגתת התנאים בכלי המשא היא כשאנים עליו, או בעודם עליו. ואילו בכלי רכיבה, שעליהם אמר עולא שלדברי הכל הם מכורים - בהם לא ציין שהמדובר בעודם עליו, הרי שבהם אין הבדל זה קיים. אך ראשונים אחרים סוברים, שדבר זה תלוי בפתרון הבעיא: אם בכלי משא מדובר כשאנים עליו, ברור שכלי רכיבה אף אם אינם עליו - הם בכלל. אבל אם בכלי משא מדובר בעודם עליו, מסתבר שגם בכלי רכיבה לא קנה אלא אם עודן עליו. ומכיון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאין מידי הנתבע, היינו, מידי המוכר. יוצא במסקנא, שכלי משא אינם מכורים אף בעודן עליו, וכלי רכיבה מכורים רק אם עודם עליו (מגיד-משנה). (44) כתנא-קמא ולא כנחום המדי, במשנה שם. (45) העשוי לשים בתוכו משא. (46) שזה גם כן כעין כלי משא, שהאשה אינה רוכבת כגבר, אלא יושבת כמשא. [כן הוא ברשב"ם שם ובסמ"ע (סי' רב ס"ק יב).

"ופרדות עצים הנפרדים ממנו, שמושכות אותו. ויש מפרשים - קיבוץ פרדה. כלומר, הבהמות שמושכות את הקרן". (22) גמרא שם. על רקע של סתירה בין הברייתא והמשנה. (23) בשעת מכירה, ואם קשורות עם הקרן בשעת מכירה - נמכרות הן עמו (מגיד-משנה). ויש אומרים, שכל זה אינו אלא במוכר, אבל במשכיר, שאין דרך לשכור פרדות מאחר וקרן מאחר - נמכרות הן עם הקרן אע"פ שאינן קשורות עמו (נמוקי-יוסף). (24) כנראה, מסתימת הלשון, שאף אם הקרן והפרדות קשורים - אין הקרן נמכר עמה. וכן הביא הרמ"א (סי' רב סעיף ב) בשם ה"טור". והטעם, שהפרדות אפשר לרכוב עליהן בלי הקרן, ולא כן בקרן בלי הפרדות, ולפיכך אין הפרדות קשורות כלי-כך בקרן כמו שהקרן קשור בהן (סמ"ע, שם ס"ק ז). (25) "העול שבצוארי השוורים, המחבר אותם" (פירוש המשניות). (26) ולא הזכיר את הפרט של "קשורות", ולדעת ר"י בן מיגאש והרמב"ן דין צמד ובקר לענין קשורות, כדין קרן ופרדות (מגיד-משנה). [וכן יש ללמוד מדברי התוספתא (בבא-בבא תחלת פ"ד): "מכר את הצמד מכר את הבקר, מכר את הבקר לא מכר את הצמד". וזהו בניגוד למשנה: "מכר את הצמד לא מכר את הבקר". ועל-כרחינו שהתוספתא עוסקת באופן שהם קשורים, בדומה לתירוץ הגמרא בענין קרן ופרדות]. אבל דעת הרשב"ם שבצמד ובקר לא קנה אפילו אם הם קשורים, והוכיח כן ממה שאמרו בגמרא (עח): "תנא, מילי מילי קתני", ואין ללמוד דבר מדבר. והרמ"א (רב סעיף ד) פסק כדעת ר"י בן מיגאש, וראה להלן הלכה ג והערה לא. (27) יוצא מתוך השקלא-וטריא (שם עז): (28) אבל אם כולם קוראים כך, הם נמכרים יחד (בסוגיא שם). וראה להלן פרק כח הלכה טו והערה קכד. (29) כלומר, לצמד עם בקר ביחד, קוראים "בקר". וזה מוסב על "מכר את הבקר, לא מכר את הצמד" (ועיין סמ"ע שם ס"ק י). (30) הראב"ד ציין כאן את המקור בתוספתא, ואמנם נמצאת הלכה זו שם (בבא-בבא בתחילת פ"ד), אלא שלשונה קטוע כדלהלן: "מכר את העול, מכר את הפרות, לא מכר את העול". אבל בספר "המקח והממכר" לרב האי, שער כ הביא הלכה זו במלואה, ונראה שמקורו בתוספתא זו. וזה לשונו: "דגרסי' מכר את העול מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העול" (תוספות ראשונים).

- ג. המוכר³¹ את העל³² - מכר את הפרה³³; מוכר את הפרה - לא מכר את העל. מוכר את העגלה³⁴ - מוכר את הפקר³⁵; מוכר את הפקר - לא מכר את העגלה. ואין הדמים ראיה³⁶ בכל אלו הדברים וכיוצא בהן³⁷.

(31) במסכת כלים (פי"ד משנה ד) פירש רבינו, עול של עגלה שהוא "העץ הנמשך בין שתי הבהמות, אשר יוליכו העגלה יקרא עול". וכיוצא בזה צריך לפרש עול של פרה, שהוא העץ ששמים על צוארי הפרה למשוך אותה בו. (32) לכאורה, הצמד זהה עם העול, ויש כאן סתירה להלכה הקודמת, שהמוכר את הצמד לא מכר את הבקר, ורמז על זה המגיד-משנה. וגם עצם הלכה זו תמוה, האיך תימכר

11 - הרי פלן מכורין, אף על פי שיש עליה פלים של
12 מזה מנה.

(67) תוספתא בבא-בבא פ"ד, והביאה הרי"ף פרק המוכר את הספינה. (68) בגדים. (69) והכלל הוא: מכר את הבגדים ולא את התכשיטים שעליה, כי כל אלו שהוא מונה להלן ושמציאם מכלל המכירה - אינם מלבושים אלא תכשיטים. (70) אצערות. (71) טבעות ששמים באף או באוזן (ועיין שבת נט: ורמב"ם פ"ט מהלכות שבת הלכה ז). (72) תכשיט של אשה הנתון בצואר בדוחק, והאשה חונקת עצמה בה כאילו היא קוטלת את עצמה, כדי שתראה בעלת בשר, וכך הם דברי רבינו בפירוש המשניות (פרק במה אשה, שבת נז:). "וקטלא - חונקת, והיא חוטין שעורכין בה גרגרי זהב וקושרין אותה על הצואר בדוחק כאדם החונק את עצמו" (וראה בשו"ע חו"מ סימן רכ, סעיף ט). (73) כן בתוספתא שם.

13 ז. האומר: לחברו: שפחה מעברת אני מוכר לך,
14 פרה מעברת אני מוכר לך - מכר לו את הולד⁷⁵.
15 שפחה מניקה⁷⁶ אני מוכר לך, פרה מניקה⁷⁷ אני
16 מוכר לך - לא מכר לו את הולד⁷⁸. חמורה⁷⁹ מניקה
17 אני מוכר לך - מכר לו את הסניח⁸⁰; שאין⁸¹ אדם
18 קונה חמורה לחלבה⁸².

(74) תוספתא פ"ד דבבא-בבא (הוצאת צוקמ. עמ' 3, 403).
(75) שהרי אמר לו: "מעוברת". (76) תוספתא שם.
(77) משנה בבא-בבא עח: (לפי פירושו של רב פפא). וכן הוא בתוספתא שם (לפי כ"י ווין ודפוס ראשון - תוספות ראשונים). (78) מפני שיד הלוקח על העליונה, והמוכר יכול לומר שהתכוון במילה "מניקה", שיוכל הלוקח להשתמש בחלב הפרה, ולנצל את השפחה בתור מינקת לבנו של הלוקח, אבל לא התכוון למכור את הוולד של הפרה או של השפחה (סמ"ע שם ס"ק כ). (79) משנה שם, לפי פירושו של רב פפא שם. (80) חמור קטן. ובגמרא (שם) דרשו את המילה מלשון סיחה נאה, שחמור קטן הולך אחרי קריאה אליו, הנאמרת בנחת, ולא כן חמור זקן הזקוק לרסן ולמרדעת (ועיין שם רשב"ם ד"ה שמהלך אחרי סיחה נאה). (81) הוא הטעם שנתן בגמרא. (82) "שידוע שחלב האתון לא יצלח לכל, אם כן לאיזה תועלת אמר חמור מניקה, אלא כדי שימכור הסיח עמה" (רבינו בפירוש המשנה).

19 ח. האומר: לחברו: ראש⁸⁴ עבד זה או ראש חמור
20 זה אני מוכר לך - הרי זה מכר חציו⁸⁵. וכן הדין
21 בכל איבר שהנשמה⁸⁶ תלויה בו⁸⁷. אמר לו: יד⁸⁸
22 עבד זה או יד חמור זה אני מוכר לך - משמנין⁸⁹
23 ביניהם. וכן הדין בכל איבר שאין הנשמה תלויה
24 בו. אמר לו: ראש פרה זו אני מוכר לך - לא מכר
25 אלא הראש בלבד⁹⁰; שהרי⁹¹ ראשה נמכרת⁹² תמיד
26 במטבחים⁹³.

וראה בפסחים ג. ולהלן פ"ד מהלכות שכירות הלכה ה[. (47) דבר זה הוא, כאמור, בעיא בגמרא שלא נפתרה, ולפיכך פסק שלא קנה, לפי שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכן כתב הרי"ף. (48) בבבא-בבא שם אמרו: "שאם אמר הוא וכל מה שעליה - כולן מכורין", והביאו הרמ"א בסימן רב סעיף ז. ופלא שרבינו השמיטו.

1 ה. ואין⁴⁹ הדמים ראיה⁵⁰. שאם⁵¹ טעה⁵² בכדי
2 שהדעת⁵³ טעה - יש לו⁵⁴ אונאה⁵⁵ או בטול מקח⁵⁶,
3 פדין כל המוכר ולוקח⁵⁷; ואם⁵⁸ טעה בכדי שאין⁵⁹
4 הדעת טעה - לא⁶⁰ בטל המקח, שזה⁶¹ מתנה⁶² נתן
5 לו, ואין לו אלא⁶³ החמור⁶⁴ בלא שקים⁶⁵. וכן כל
6 פיוצא⁶⁶ בזה אין מביאין בו ראיה מן הדמים.

(49) משנה, שם עז: כחכמים ולא כרבי יהודה. (50) היינו, שאם נתן הלוקח דמים, שסכומם עולה על ערך נושא המכירה, אין אומרים שזה ראיה שהתכוון לכלול במכירה זו עוד דברים, כגון אם קנה צמד, ונתן מאה זהובים, אין אומרים: כיון שבעד צמד לבדו לא היה נותן סכום גדול כזה, אלא ודאי התכוון גם לצירוף הבקר (סמ"ע שם ס"ק טו). (51) כלומר, ודינו של העודף כדלהלן. (52) היינו, הטעות היא, שהוסיף דמים יותר ממשוה מחיר נושא המכירה. (53) שהטעות אינה מופרזת, רק שאפשר להניח שהלוקח טעה, ונתן יותר מכפי שצריך, מתוך אי-הבנה. (54) אין אנו אומרים שהתוספת בדמים באה לכלול תוספת בחפצים, אלא שהתכוון באמת רק לנושא המכירה, ואשר לעודף דמים שנתן - היה זה מחמת טעות. וזה כלול במסגרת "אונאה", ולכן הדין הוא כמו בכל אונאה. (55) אם ההפרש הוא ב"שתות". (56) אם ההפרש הוא ביותר מ"שתות". (57) ראה למעלה פרק יב. (58) כלשון האחרון בגמרא, וכפי הנמקת הרשב"ם (ד"ה בכדי שהדעת טעה) שהתשובה הראשונה היא דוחק. (59) שההפרש הוא מוגזם, ואין להניח שהיתה כאן טעות, שאין אדם טעה עד כדי כך. (60) אף כאן, אין אנו אומרים, שהתכוון בתוספת דמים זו לתוספת דברים. ולא עוד אלא שכאן אף אין דנים דין אונאה, ואין המוכר יכול לתבוע את העודף, שבו נתאנה. (61) העודף הזה. (62) שמכיון שלא יתכן שאדם טעה בשיעור כזה, אנו אומרים שהתכוון לתת לו את העודף הזה בתורת מתנה. וזה הוא כלל בכל דיני אונאה, שאם האונאה היא מופרזת, בכדי שאין הדעת טעה - אין בה דין אונאה, והיא נחשבת כמתנה. וראה בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י. (63) כלומר, אינו מקבל את דמיו שנתן יותר משווי של נושא המכירה בחזרה, וכן אינו מקבל תוספת דברים על זה שכרגיל. (64) רבינו נותן דוגמא מההלכה האחרונה שעסק בה. (65) היינו, כלי המשא. (66) בכל השטחים, שאפשר היה כאילו להניח, שהדמים ישמשו הוכחה להכליל יותר דברים בנושא המכירה.

7 ו. המוכר⁶⁷ את השפחה - מכר פלים⁶⁸ שעליה,
8 אפלו הם מאה; אבל לא⁶⁹ מכר השירים⁷⁰ ולא
9 הנזמים⁷¹ ולא השבעות ולא את הקטלאות⁷²
10 שבצוארה. ואם⁷³ אמר לו שפחה וכל מה שעליה,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי"ף שאין הלכה כמשנה. ואע"פ שכלל בדינו: "סתם במשנה, ומחלוקת בברייתא, הלכה כמשנה" - כיון שאמרו בגמרא שהמשנה היא יחידאה, אין הלכה כמותה (כסף-משנה). ויש פוסקים הלכה כמשנה (רשב"ם). (101) מקום מיוחד, שמחזיקין בו זבל. (102) שבטל אגב האשפה. (103) מקום שמגדלים בו דבורים. (104) מקום שמחזיקים בו יונים.

- יא. אַל¹⁰⁵ יִלּוּז¹⁰⁶ מַעֲיִינֶיךָ הָעֵקֶר הַגָּדוֹל בְּדָבָרִים אֱלוֹ, שֶׁהוּא מְנַהֵג הַמְדִּינָה¹⁰⁷ וְהַשְׁמוֹת¹⁰⁸ הַיְדוּעִים בִּיחוד לְכָל דָּבָר וְדָבָר. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מְנַהֵג וְלֹא שֵׁם שֶׁהַכֹּל אוֹמְרִים לוֹ בִּיחוד וְלֹא שְׁתוּף¹⁰⁹ - הוֹלְכִין אַחֵר אֱלוֹ הַקְּלָלוֹת שֶׁבְּאֵרֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹת¹¹⁰.

(105) חזרה על הסיכום, שנאמר בסוף הפרק הקודם, וכן נמצא גם במקומות אחרים. וריבוי החזרות נראה מזור קצת. (106) יסור, מלשון הכתוב (משלי ג, כא): "בני אל ילזו מעיניך". (107) העיקר הזה, תכנו הוא: מנהג המדינה. שבכל עניני מקח וממכר - הולכים לפי הנהגה המקומי. (108) שבכל דיון על קביעת נושאי המכירה, קובעים השמות, שהנהגה הוא לתת במקום המכר לנושאים אלו. (109) היינו, ששם זה מיוחד רק לנושא זה, ואיננו שם שיתופי לנושאים הרבה. (110) פרק כו הלכה ח.

יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים

(1) נתבאר בו משפטי הקרקע אי זה דבר נמדד עימו וכן כל המשפטים התלויים בענין המדידה והשיעור כשהזכירו הלוקח או המוכר (מודה) [מידה], וכל הנמשך אחר זה.

- א. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ²: בֵּית פּוֹרֵץ עֶפְרָי³ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וְהָיוּ בְּתוֹךְ הַשְּׂדוֹת גְּאֵיּוֹת קִטְנִים⁵ עֲמָקִים עֲשָׂרָה טַפָּחִים⁶, אָף עַל פִּי⁷ שֶׁאֵין בָּהֶן מִים⁸, אוֹ סֻלְעִים גְּבוּהִים עֲשָׂרָה טַפָּחִים - אֵין נִמְדָּדִין⁹ בְּכָלל הַבֵּית פּוֹרֵץ; שֶׁאֵין אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן מַעוֹתָיו בְּמָקוֹם אֶחָד, וְנִרְאִין כְּשֵׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת¹⁰. וְלוֹקֵחַ אֱלוֹ הַגְּאֵיּוֹת וְהַסֻּלְעִים בְּכָלל הַבֵּית פּוֹרֵץ פֶּלֶא דָּמִים¹¹. הָיוּ¹² פָּחוֹת מִכָּאן - נִמְדָּדִין עִמָּה¹³.

(2) משנה בבבא בתרא קב: (3) שטח שראוי לזרוע בו שלושים סאה. והנה, מידת סאה על סאה, היא חמישים על חמישים (=אלפיים וחמש מאות בסך הכל), ואם כן כור, שהוא שלושים סאה הוא שבעים וחמש אלף אמה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. (4) היינו, שהוא ראוי לזריעה, ויש דין ודברים בין הרשב"ם ותוספות (שם) אם זה פרט הכרחי בקביעת הלכה זו, שאם אמר בית כור סתם, לדעת הרשב"ם, שמה התכוון הלוקח לשימוש בקרקע זו לצרכים אחרים ולא לזריעה, שאז מצב השדה המתואר לקמן אינו מפריע לתכניתו, וידו על התחוננה. (5) תרגום עברי למלה ארמית "נקעים" שבמשנה. (6) לדעת רשב"ם (דיבור המתחיל אין נמדדין עמה) המדובר כשרחבם ארבעה טפחים, שאז הם מהווים רשות נפרדת בדיני שבת. ראה

להלן. (84) והוא אבר שהנשמה תלויה בו. ראה להלן. (85) של העבד או של החמור. מאחר שהוא אבר שהחיות תלויה בו, רואים אותו כחצי הגוף. בערכין ד: אמר: "ראש עבד זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם". ונראה שרבינו גרס שם: "ראש עבד מכור לך, הוא וחבירו שותפים. יד עבד זה מכור לך, משמנין ביניהם" (לחם-משנה בפ"ה מהלכות ערכין הלכה יז, ועיין ביאור הגר"א סימן רכ, ס"ק טז). וראה להלן שיש סמך לנוסחא זו בירושלמי. (86) החיות. (87) הרי זה מכר חציו. כן מפרש בירושלמי (בבא-קמא פ"ה הלכה א) "רגלה מכורה לך, מכר חציה". וחסרון רגל בבהמה עושה אותה טריפה, אם נחתכה מן הארכובה ולמעלה (פ"ח מהלכות שחיטה הלכה יא). וראה בתמורה יא. שדבר שעושה אותה טריפה, הוא אבר שהנשמה תלויה בו (אור שמח). ועיין בראב"ד ובמגיד-משנה. (88) והוא אבר שאין הנשמה תלויה בו, ודין זה לא הוזכר לא בברייתא בערכין שם ולא בירושלמי שם, אבל יש ללמדו ממה שהזכירו שם ראש ורגל, מכלל שאם מכר אבר שאין הנשמה תלויה בו - לא מכר חציו. ולדעת הלחם-משנה (בהלכות ערכין שם) גרס רבינו כן בערכין שם. (89) "לשון שומא. כלומר, שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראוי, ולפי שוויו יטול" (סימן רכ, סעיף יב) וראה למעלה פרק כא הלכה כב. (90) ברייתא שם. (91) כדברי רב פפא, בגמרא שם. (92) שרגילים למכור את הראש של פרה לחוד, מכיון שהוא ראוי לאכילה, אבל ראש העבד או ראש החמור, שאינם לאכילה, אין דרך למכרם לחוד, וכונתו היתה למכור חציים. (93) מקום ששוחטים הבהמות.

- ט. מְכַר אֶת הָרֹאשׁ⁹⁴ בְּבִהְמָה גִּסָּה⁹⁵ - לֹא⁹⁶ מְכַר אֶת הָרִגְלִים; מְכַר אֶת הָרִגְלִים - לֹא מְכַר אֶת הָרֹאשׁ. מְכַר אֶת הַקֶּנֶה⁹⁷ - לֹא מְכַר אֶת הַקֶּבֶד; מְכַר אֶת הַקֶּבֶד - לֹא מְכַר אֶת הַקֶּנֶה. אֲכָל בְּבִהְמָה דָּקָה: מְכַר אֶת הָרֹאשׁ - מְכַר אֶת הָרִגְלִים; מְכַר אֶת הָרִגְלִים - לֹא מְכַר אֶת הָרֹאשׁ. מְכַר אֶת הַקֶּנֶה - מְכַר אֶת הַקֶּבֶד; מְכַר אֶת הַקֶּבֶד - לֹא מְכַר אֶת הַקֶּנֶה.

(94) משנה בבא-בתרא פג: (95) בקר (פירוש המשניות, שם). (96) כך היו, כנראה, שימושי הלשון המקובלים באותה התקופה. (97) הריאה, ונקראת על שם הקנה שלה (רשב"ם), כלומר, הקנה בצירוף הריאה. וב'תוספות' (שם) ד"ה (מכר) הוסיפו גם לב.

- י. הַמּוֹכֵר⁹⁸ אֶת הַבּוֹרֵץ⁹⁹ - לֹא מְכַר אֶת מִימֵיו¹⁰⁰. מְכַר אֶת הָאֲשָׁפָה¹⁰¹ - מְכַר אֶת זִכְלָהּ¹⁰². מְכַר בּוֹרֵץ¹⁰³ - מְכַר דְּבוּרִים. מְכַר שׁוֹבֵךְ¹⁰⁴ - מְכַר אֶת הַיּוֹנִים.

(98) כתנא-קמא בברייתא (ב"ב עט:): ולא כרבי נתן (שם). (99) שמכונסים בו מים לשתייה. (100) במשנה (שם עח:): נאמר שהמוכר בו מכר את מימיו. אך בגמרא (שם עט:): אמרו שמשנה זו היא דעת יחיד, הוא רבי נתן. וכן פסק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ה אייר - ספר קנין - הלכות מכירה קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכללות השטח נמצאת בו, או מכיוון שרוב השטח הוא רק במיעוט של השדה הרי זה כאילו לא נתמלא התנאי של מובלעין בתוך רובה של השדה. (25) כן הוא בדפוס רומי ובכתב יד תימן. אבל המגיד משנה כתב שהנוסחה המדויקת היא "ומיעוטן" וכן כתב רשב"ם שם: "והכי גרסינן רובן במיעוטה ומיעוטן ברובה, מהו "תיקון". וחדא בעינא היא. (26) שורה של בעיות בגמרא (שם קג. - קג:). ועניין הבעייה, שאם הסלעים יש להם צורות אלו זה מכביד להעביר את המחרשה בשטח שביניהם, ומפסיד, על כן, את השימוש אף ביתר השדה. (27) בגמרא: "כשורה". (28) בגמרא "כשיר". (29) מלה זו אינה בגירסתנו בגמרא, אבל בגירסת רב האי שם: "כחצובה" (מגיד-משנה), והיינו, שלוש רגלים. (30) בגמרא שם: "איצטדין", והיינו, שקרניים יוצאים מהסלעים לצדדים אחרים של השדה. (31) הסלעים מפוזרים בצורה של קו מעוקם. (32) שכל הבעיות האלו לא נפתרו בגמרא. (33) נאמר על כל אחד מהצדדים כמו שמפרש הטור (ריח). שאם הלוקח לא שילם עדיין, אין המוכר יכול להוציא ממנו את כסף התמורה, ואם הלוקח כבר שילם מוכרח הוא לקבל את הקרקע כמו שהיא. (34) אף היא בעייה בגמרא (שם קג:), שהובאה בשם רב אשי (אחרי שהובאה שם הברייתא בעניין סלע יחיד, ושלכן פירשה הרשב"ם ור"י מיגאש שהיא מוסבת על הברייתא הנ"ל). (35) היינו, סלעים גבוהים עשרה. (36) כלומר, ואפשר במידת מה לזרוע בעפר זה, אם כי היניקה מופרעת על ידי הסלע שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כ), וזרעים מסויימים אפשר לזרוע בעפר זה (ר"ן). (37) מפני שאם הסלע הוא רק למעלה, אפשר בנקל לעקור אותו ולזרוע בעפר שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כא). (38) אף זו היא בעייה שלא נפתרה (שם).

- 13 ג. היתה³⁹ פה סלע יחיד, אפילו בית רבע⁴⁰ לכור - אין
- 14 נמדד עמה. ואם היתה⁴¹ סמוך למצר⁴², אפילו כל
- 15 שהיא⁴³ - אין זה נמדד עמה⁴⁴. הפסיק⁴⁵ עפר בין סלע
- 16 למצר⁴⁶ - הרי זה ספק⁴⁷.

(39) ברייתא שם. (40) לפי גירסת רב האי ורבינו תם, ולפנינו בגמרא: "אפילו כל שהוא". והמדובר בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים, שנמדדים עימה אם אינם אלא ארבעה קבים, ועל זה אמר שאם הייתה אבן גדולה אחת - אפילו אינה אלא כשיעור בית רובע הקב לכור - אינה נמדדת עימה (רשב"א - מגיד משנה). (41) שם. (42) ליד גבול השדה. (43) אפילו רק אבן קטנה אחת. (44) שרק הסלעים שבתוך השדה בטלים לגבי השדה, אבל אלה הנמצאים בסופה, קרוב לגבול, אינם בטלים לגבה. (45) שם, בעייה של רב פפא. (46) אם נשאר שטח קטן של עפר בין הסלע לגבול, שאז היא בעייה (שם), אם סלע זה נחשב עוד לקרוב למצר, או לא. (47) הבעייה לא נפתרה בגמרא.

- 17 ד. אמר⁴⁸ לו: פבית פור עפר אני מוכר לך, אפילו
- 18 הו גאיות עמקות עשרה טפחים או יותר, או
- 19 סלעים גבוהים עשרה טפחים או יותר - הרי אלו
- 20 נמדדין עמה⁴⁹.

בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה א. (7) מסקנת הגמרא (שם קג.). (8) והרי אפשר לזרוע בהם. (9) לא מצטרפים, גאיות או סלעים אלו, למידת השטח, שנקבע בין הצדדים במכר. (10) שהרי גאיות וסלעים אלו הם רשות בפני עצמם. (11) ייתכן כי למד זאת רבינו מלשון המשנה "אין נמדדין עימה" - אין נמדדין עם השדה, אבל נכללים בה ונמכרים איתה. וסובר רבינו כי הם דומים לכל הנמכרים בכלל שדה, בית, עיר ומרחץ (למעלה פרק כה ופרק כו). והמגיד משנה הביא דברי ר"י בן מיגאש שהפודה שדה מהקדש לוקח הסלעים והגאיות בלי פדיון והוא הדין לקונה שדה, שהם שלו בלא דמים. (12) משנה שם. (13) שאינם רשות בפני עצמם.

- 1 ב. במה דברים אמורים¹⁴? כשלא היה בהן¹⁵ אלא
- 2 בית ארבעה קבין¹⁶, והיו¹⁷ הארבעה קבין מבלעין
- 3 בתוך חמשת¹⁸ קבין¹⁹, ומבלעין בתוך רבה²⁰ של
- 4 שדה; אבל היתה יותר על ארבעה קבין, או שהיו
- 5 מפזרין הרבה²¹, או אין מבלעין²², אף על פי שאין
- 6 בהן עשרה - אין נמדדין עמה. היו נבלעין רבן²³
- 7 במעוטה²⁴ או מעוטן²⁵ ברבה, או שהיו מחלקין²⁶
- 8 כמו חוט²⁷ שדה או כמו עגול²⁸ או כמו משלש²⁹,
- 9 או שהיו בצדדין³⁰, או שהיו דרך עקלתון³¹ - כל
- 10 אלו ספק³², והמוציא³³ מחברו עליו הראיה. וכן³⁴
- 11 אם היו³⁵ עפר מלמעלה³⁶ וסלע מלמטה, או³⁷ סלע
- 12 מלמעלה ועפר מלמטה - הרי זה ספק³⁸.

(14) שגאיות וסלעים פחותים מעשרה טפחים - נמדדים עם השדה. מימרא של רבי יצחק שם קג. (15) בכל הגאיות או הסלעים יחד. (16) היינו, לכור, ולפי ערך זה למידת-שטח אחרות (רשב"ם דיבור המתחיל טרשין, וסמ"ע שם סעיף קטן ח) - היינו חלק אחד מארבעים וחמישה, שהרי הכור הוא מאה ושמונים קבים - שאין אדם מוותר על יותר מזה. (17) הסתייגות, שהוסיף רב עוקבא בר חמא (שם). (18) לפני הכסף-משנה הייתה הגירסה: "עשרת" וכן הוא בדפוס רומי. (19) ולא בפחות מזה, שאז נחשב כסלע יחיד (להלן הלכה ג). ולא ביותר מזה, שנמצא מקלל לו את כל השדה (סמ"ע שם סעיף קטן יב). (20) מימרא של רב חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, שם. וכפי נוסחת כתב יד מינכן שם: "אמר רב חייא בר אבא" (ולא "רב חייא בר אבא אמר", כלפנינו) ולפי זה לא בא רב חייא בר אבא לחלוק אלא להוסיף. וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וצריך שיהיו רצועה צרה וארוכה המובלעת ברובה של שדה, דהיינו, שישה עשר סאה לבית כור, כשאין בה אלא ארבעה קבים, ועוד קב אחד בר זריעה ביניהם, ביחד חמישה קבים, ראה בסמ"ע שם סעיף קטן י. (21) יותר מחמישה קבים. (22) לא בחמישה קבים אלא בפחות מזה, ולא ברובה של שדה. (23) בעייה בגמרא (שם קג.). (24) היינו, שרוב השטח של ארבעת קבים אלו מפוזר בתוך מיעוט של השדה ורק חלק קטן ממנו מפוזר בתוך הרוב, כגון, שהייתה הרצועה רחבה במיעוט של השדה וצרה ברוב השדה. והשאלה אם זה נחשב כמפוזר בתוך רוב השדה, אחרי

קיים כמו שהוא, ואין אחד יכול לתבוע מהשני, לא את הפחת ולא את היתרון. (64) היינו, שאם יש חיסרון או יתרון יותר על המידה הראוייה, חייבים לעשות חשבון לא רק במה שיותר על המידה, אלא על כל מה שחסר או יתר (גמרא שם קד:).

- 12 ז. ומה הוא מחזיר לו⁶⁵? אם היתה התוספת פחותה
- 13 מתשעה קבין⁶⁶ - מחזיר לו דמים בשעת המכירה⁶⁷,
- 14 ליפות פח המוכר⁶⁸; ואם היתה התוספת סמוכה
- 15 לשדה אחרת של מוכר - מחזיר לו אותה התוספת
- 16 קרקע; שהרי סומך אותה לשאר שדותיו ואינו
- 17 מפסיד כלום. היתה התוספת יתרה על תשעה קבין⁶⁹
- 18 - נותנין⁷⁰ רבע לכל סאה וסאה, והנשאר⁷¹ יתר על
- 19 הרבעים, אם יש בו תשעה קבין - נותן לו כל
- 20 הרבעים פלן עם היתר מן הקרקע, ונותנו לו⁷²
- 21 בשעה שלקחה ממנו⁷³.

(65) הלוקח למוכר, במקרה שיש יתרון על המידה, האם בדמים או בקרקע? (משנה קג:). (66) מידת שטח קרקעי הראוייה להיקרא: "שדה" (בבא בתרא יא.). (67) היינו, אם הייתה בזול בשעת המכירה והוקרה אחר כך - נותן לו לפי הזול (ראה להלן בתחילת הלכה ח). ומקור הדברים שם קד. ולא ייפו כוחו של מוכר, להכריח את הלוקח שיקנה ביוקר, שהרי הלוקח אומר לו: אני איני רוצה לקנות קרקע שלך, ואם אתה רוצה להכריחני לפי תקנת חכמים, תן לי אותה בשער הזול (ר"י בן מיגאש)) ומה שאמר רבינו "לייפות כוח המוכר" - אינו אלא לומר שאם רצה, לוקח הקרקע כדלהלן. (68) שאם רצה - מחזיר לו הלוקח את הקרקע, כי בעצם היה צריך לקבל את הקרקע שלו בחזרה, אלא שייפו חכמים את כוחו לקבל דמים, כיוון שהיתרון הוא פחות מלהיות שדה, והוא נטול ערך בשבילו. (69) שאז היא ראוייה להיקרא שדה (שם יא.), ואין המוכר מפסיד כלום, אם הוא מקבל את הקרקע שלו בחזרה. (70) אין נותנים ללוקח, אלא מחשבין ומנכים מן התוספת את החלק שהיה ראוי להיות שייך ללוקח, ורק את היתר מצרפים לתשעה קבים. (71) מקור דברי רבינו שם קד: "ואי איכא מילתא יתירא לתשעת קבין הדרי" וכפירוש הרבנים כולם. אבל הדברים צריכים עיון שהרי כל דבר ראוי למוכר - כשיש שדה בת תשעה קבין ביחד עם הרבעים - למה לא יתן לו הלוקח קרקע ולמה נכריח את הלוקח לתת לו דמים עד שהיה תשעה קבין חוץ מהרבעים (מגיד משנה). (72) בכתב יד תימן: "ונותנה לו". [כלומר, אם המוכר משאירה ביד הלוקח, וראה להלן]. (73) כלומר, כשער הזול (כדלהלן תחילת הלכה ח). וקל וחומר הוא ממה שאמרו למעלה בפחות מתשעה קבין שהלוקח מחזיר הדמים, לפי תקנת חכמים שתיקנו לטובת המוכר, ואף על פי כן לא כפו את הלוקח לקנות כשער של עכשיו אלא כשער הזול - ביותר מתשעה קבין שלא תיקנו חכמים שיחזיר הלוקח הדמים, אלא הלוקח מכריח את המוכר לקבל בחזרה את הקרקע - על אחת כמה וכמה שאין המוכר יכול להכריח את הלוקח לקנותה כשער היוקרן.

(48) משנה שם קב: (49) מפני שלא אמר לו "בית כור עפר", אלא "כבית כור עפר" - "משמע כמות שהוא בין סלעים בין עפר [ובין גאיות] - כבית כור עפר ולא בית כור עפר ממש" (רשב"ם שם דבור המתחיל כבית כור, ומגיד משנה). ומכיוון שלא חילק רבינו כאן בין אם יש בהם ארבעת קבים או יותר מזה, כמו שחילק בהלכה ב - נראה שאין חילוק בזה מאחר שאמר "כבית כור עפר". ומה שאמר רבי יצחק (שם קג.) "טרשים שאמרו בית ארבעת קבין" זה מוסב רק על הרישא של המשנה כשאמר "בית כור עפר", וכן נראה מזה שמימרא זו של רבי יצחק נקבעה אחרי הפסקא של המשנה "פחות מכאן נמדדין עימה", שהיא מהרישא של המשנה. ודעת רשב"ם שמימרת רבי יצחק מוסבת גם על הסיפא של "כבית כור" - וזה מתאים לנוסחת ספרים אחרים שלא גרסו שם את הפסקא מהמשנה.

- 1 ה. האומר⁵⁰ לחברו: בית כור עפר אני מוכר לך,
- 2 מדה בחבל⁵¹, אם פחת כל שהוא - מנכה⁵² לו מן
- 3 הדמים⁵³; ואם הותיר⁵⁴ כל שהוא - יחזיר⁵⁵.

(50) משנה שם קג: (51) "כלומר, בצמצום - כמו שמוודים במידת החבל לא פחות ולא יותר" (רשב"ם שם). ורבינו בפירוש המשניות כתב: "ומידה בחבל מורה על הקפדה על מדידת אותה קרקע". שמעלה לכתחילה את ההנחה משיעור הבית כור. (52) בערך הפחת. (53) אף על פי שאין אונאה בקרקעות (למעלה פרק י"ג הלכה ח) - זו אינה אונאה, אלא טעות, וטעות לעולם חוזרת, בהתאם לכלל הידוע של רבא: "כל דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, אפילו פחות מכדי אונאה חוזר (בבא בתרא ז.צ). וראה למעלה פרק ט"ו הלכה ב, שדעת רבינו שבמקרה זה "נקנה המקח ומחזיר את הטעות". וראה במגיד משנה. (54) שיש יותר מבית כור. (55) למוכר.

- 4 ו. אומר⁵⁶: בית כור עפר אני מוכר לך⁵⁷ - הרי⁵⁸ זה
- 5 קמי שפרש ואמר⁵⁹: בית כור עפר, בין חסר בין
- 6 יתיר⁶⁰. ואם פחת מן המדה אחד מארבעה ופעשרים,
- 7 שהוא רבע⁶¹ לכל סאה⁶², או הותיר קף רבע לכל
- 8 סאה - הגיעו⁶³ יתר על פן - יחשב עמו על כל
- 9 הרבעים פלן⁶⁴ שחסרו או הוסיפו; וכל שפחת מבית
- 10 כור - ינכה לו מן הדמים, וכל שהוסיף על בית כור
- 11 - יחזיר לו.

(56) משנה שם קג: וגמרא שם קד. (57) ולא הוסיף דבריו, לא "מידה בחבל" ולא "בין חסר ובין יתר", וזהו "בית כור סתם", המהווה בעייה בגמרא, אם דינו כראשון או כשני. (58) מסקנת הגמרא (שם קד.). (59) זה הובא במשנה שם. (60) היינו, בערך בית כור, ובלשונו של רבינו בפירוש המשניות: "שנתפייסו שניהם בקרוב המידה". ולפיכך אין הקפדה אם קצת פחות או יותר, אבל לא במידה מופרזת, שהרי סוף סוף הזכיר "בית כור". (61) רבע הקב. (62) היא שישה קבים, ורבע הקב הוא אחד מארבעה ועשרים בסאה. ובבית כור, זהו שלושים רבעי הקב שהם שבעה קבים ומחצית הקב. (63) קיבל מה שקיבל, היינו, שהמקח

אם חסר או יתר אחד מעשרים וארבעה הרי זו מחילה (למעלה הלכה ו), והרי סתירה בדבריו. (92) כלומר, שאין הפרש איזו לשון נאמרה בראשונה ואיזו באחרונה, בניגוד לשיטת בן ננס שהולכים אחרי הלשון האחרונה. (93) לשון הגמרא, שם קה. והטעם, שספק לנו איזו לשון היא עיקר, ולפיכך הולכין אחרי הפחות שבלשונות. (94) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואין הלכה כבן ננס, אבל יקח הלוקח וכו' הפחות שבשעורין, וזהו שאמר וכו' הפחות שבלשונות". הרי דעתו כדעת רשב"ם. ראה להלן. (95) "כלומר: כדין המוציא מחבירו, שעליו הראייה" (ב"ח סימן ריח). ודעת רשב"ם שהלוקח הוא המוציא מחבירו לפי שהמוכר יש לו "חזקת מרא קמא" וכדעת רב נחמן בבבא מציעא קב: וראה בפרק ז מהלכות שכירות הלכה ב. וכן מפורש בדברי רבינו בפירוש המשניות. ראה למעלה.

יב. מוכר לו בית פור, ואמר לו: בסימנין ובמצינים⁹⁶, פחת שתות או הותר שתות - הגיעו⁹⁷; פחת יתר על שתות - ינקה לו מן הדמים; הוסיף⁹⁸ לו יתר על שתות - יתן לו דמים או קרקע, הכל לפי השיור. אם הנשאר בפודה פחות מתשעה קבין, ובגנה פחות מחצי קב, ולא היה סמוך לשדה⁹⁹. המוכר - מחזיר לו הדמים⁹⁹.

(96) גבולות, שהגדיר לו את הסימנים והגבולות של הקרקע העומדת למכירה. (97) כלומר, הרי זו מחילה, שאין הלוקח יכול לתבוע נכיו אם חסר, ולא המוכר לתבוע חזרה אם יתר. ואף על פי שאם אמר לו "בית כור" סתם, או אמר לו "בית כור הן חסר הן יתר" אין שם מחילה אלא אם פחת או הותר חלק אחד מעשרים וארבעה (למעלה הלכה ו) - כאן שסימן לו המצרים, הרי זה כאומר לו "שדה מכורה לך, בין שהיא גדולה, בין שהיא קטנה" ומה שאמר לו בתחילת דבריו "בית כור" מועיל שאם פחת או הותר יותר משתות שאין זו מחילה (רשב"ם שם). (98) מסקנת הרמב"ם עצמו, המשווה דין זה עם אלו הקודמים, וכנראה אף לענין זה, שאם יש יותר משתות שחייב להחזיר אף את השתות, וכן בחיסרון, שלכל עניין הם שווים (כסף משנה, והמגיד משנה העלה את הדבר בצריך-עיון). (99) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז-ט.

יג. המוכר לחברו שדה שהלוקח יודע אותה ואת מצריה וכבר הרגל בה, אפלו אמר לו ייש במשיחתה¹⁰⁰ מאתים¹⁰¹, ונמצאת מאה וחמישים - הגיעתו, שהרי ידעה וקבל עליו. וזה שהזכיר לו החשבון - כלומר, שהוא יפה פמו שדה אחרת שיש במשיחתה מאתים¹⁰².

(100) במידתה. (101) בגמרא יש: "עשרים, וחמש עשרה" במקום "מאתים, ומאה וחמישים" אבל היחס הוא זהותי, והיינו, שההפרש הוא ברבע. וכתב המגיד משנה שיש אומרים שאף עד למחצית קיים המקח. (102) ולהשביח מקחו התכוון, אף על פי שלאמיתו של דבר אינה שווה כן (רשב"ם. וכן נראה מדברי רבינו - ב"ח שם).

ח. במה דברים אמורים⁷⁴? פשהיא בזול בשעת ממכר והוקירה בשעת החזרת היתר⁷⁵; אבל אם היתה ביקר והזלה⁷⁶ - אומרין ללוקח: אם רצית לתן לו דמי התוספת פלה⁷⁷ - תן לו דמים כפי הממכר⁷⁸, ואם רצית לתן לו קרקע - תן לו פמו ששדה עכשו⁷⁹.

(74) שייפו חכמים כוחו של לוקח שמחזיר לו דמים כשער הזול. בין בתשעה קבין ובין בפחות, כנ"ל. (75) והמוכר רוצה להכריח את הלוקח לקבלה כשער היוקר. בבא בתרא שם: "כשהוא נותן לו (=מוכר ללוקח) נותן לו כשער שלקח ממנו - דהווה זולא מעיקרא ויקרא לה השתא". (76) והלוקח רוצה להכריח את המוכר למכרה לו בזול. (77) בין אם הייתה התוספת תשעה קבין שצריך להחזירה למוכר ובין אם הייתה פחות מזה שאם רצה המוכר מקבל דמיה, כדלעיל. (78) ואינך יכול להכריח את המוכר למכרה לך כשער הזול של עכשיו. (79) כלומר, אין המוכר יכול לסרב לקבל את הקרקע שלו בחזרה אף על פי שהזולה בהיותה בידי הלוקח.

ט. ודין חצי קב בגנה - פדין תשעה קבין בשדה: שאם הותר בגנה פחות מחצי קב על הרבעים - אינו מחזיר לו אלא דמים⁸⁰; הותר חצי קב⁸¹ - מחזיר לו את כל הרבעים עם היתר בדמים⁸² או קרקע בשעת הזול של עת החזרה⁸³.

(80) ואינו יכול להכריחו לקבל הקרקע. אבל משלם לו כשער הזול של שעת המכירה, כנ"ל בהלכה ז. (81) חוץ מהרבעים, כנ"ל. (82) ואם הייתה ביוקר והזולה, מקבלה הלוקח ביוקר, ואינו יכול להכריח את המוכר למכרה לו בזול, כנ"ל הלכה ח. (83) ואין המוכר יכול לסרב לקבלה, לאחר שהזולה ביד הלוקח, כנ"ל בהלכה ח.

י. מוכר שדה⁸⁴ ונעשית גנה⁸⁵ ביד לוקח, או גנה ונעשית שדה⁸⁶ - הרי זה ספק⁸⁷ אם מחשב לו פדין שהיתה בעת המכר או פדין שהוא עתה⁸⁸.

(84) שאם אין בה תשעה קבין מחזיר לו הלוקח דמים. (85) כגון, שנתגלו בה מים. וכפי שהיא עתה, אין לכופף את הלוקח להחזיר לו דמים, כיוון שיש בה חצי קב. (86) כגון, שייבש בו המעיין. (87) שהבעייה שם לא נפתרה. (88) ולא פירש רבינו מהו דינו של ספק זה. ונראה שאין כופין את הלוקח, שהמוציא מחבירו עליו הראייה. ועיין במגיד משנה.

יא. האומר⁸⁹ לחברו: בית פור עפר אני מוכר לך, מדה פחבל⁹⁰, בין חסר בין יתר⁹¹, שאמר: בית פור אני מוכר לך, בין חסר בין יתר, מדה פחבל - הלה⁹³ אחר הפחות שפבלשונות⁹⁴, ואין לו אלא פדין⁹⁵, אם חסר אם יתר.

(89) כחכמים בגמרא שם קה. (90) שלפי זה מנכה או מחזיר אפילו כל שהוא (למעלה הלכה ה). (91) שלפי זה

שדעת אחרת מקנה להם. וכן נראה בפ"ח מהלכות לולב הלכה י', ועיין שם בהערה עב. וראה בפ"ד מהלכות זכיייה ומתנה הלכה ז. (6) משנה וגמרא, גיטין נט. (7) אבל בשוטה לא תיקנו (להלן הלכה ד). (8) שם, אצל קטן, והוא-הדין לחרש (מגדל עוז). (9) ראה להלן הלכה ו, שכל זה במטלטלין אבל לא בקרקע.

ב. החרש¹⁰ כיצד נושא ונותן? חרש שאינו שומע ולא מדבר¹¹, או מדבר ואינו שומע כלום - מוכר ולוקח המטלטלין ברמיה¹², אבל לא בקרקע¹³. ואף במטלטלין לא יתקיימו מעשיו עד שבודקין¹⁴ אותו בדיקות רבות¹⁵ ומתנישין בדרך.¹⁶

(10) משנה, בגיטין נט. "חרש רומז ונרמז, וכן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלין". (11) והוא החרש ש"דיברו בו חכמים בכל מקום" (תרומות פ"א משנה ב). (12) כתנא קמא ולא כבן בתירא במשנה שם. (13) סובר רבינו, שמה שנאמר במשנה שם "במטלטלין" - אינו לבן-בתירא בלבד אלא גם לתנא-קמא. והראב"ד חולק על זה (מאירי גיטין שם עמוד 234, ועיין מגיד-משנה). ומה שאמרו במשנה שם: "חרש" - גם חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. ומה שאמרו (בתרומות שם) שחרש שדיברו בו חכמים בכל מקום, הוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר - אין זה אלא חרש הנמנה ביחד עם שוטה וקטן, אבל אם נאמר חרש לחוד, בלי סמיכות לשוטה וקטן, - אף חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. וזהו מה שאמרו בגיטין עא. "מדבר ואינו שומע - זהו חרש", שלכאורה אין הלכה מיוחדת לחרש זה, אבל הכוונה למשנה בגיטין הנ"ל, שחרש רומז ונרמז, ועל זה אמרו שגם מדבר ואינו שומע זהו חרש לענין זה (הגר"א בחושן-משפט סימן רלה ס"ק נד, ונתיבות-המשפט ב'משפט האורים' שם ס"ק כ). [ומה שאמרו בגיטין שם: "מדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם, וזה זה הרי הן כפקחין לכל דבריהם" - אין הכוונה ב"זה וזה" גם למדבר ואינו שומע, אלא "זה וזה" היינו גם "שומע ואינו מדבר" וגם "אלם" שדיבר ושוב נשתתק, ועל זה אמר ששניהם כפקחין (אלא שבתוספתא פ"א דתרומות, הנוסחא להיפך: "שומע ואינו מדבר זהו אלם, מדבר ואינו שומע זה הוא חרש, וזה זה הרי הוא כפיקח לכל דבר". וראה ב'דרישה' סימן רלה, ס"ק יט בסופו). וכן נראה שפירש המאירי שם (עמוד 251 ד"ה אע"פ שבפקח), אבל מדבר ואינו שומע אינו כפיקח לכל דבריו. ואינו מוכר בקרקעות, לפי שבקרקעות צריך חריפות יתירה, שהרי גם בן יג שנה אינו יכול למכור קרקעות, עד שיהא יודע בטיב משא ומתן, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יב ('נתיבות' שם). וראה במגיד-משנה וכסף-משנה]. (14) כמו שבודקין לגיטין. וראה להלן הלכה ג שבודקין מי שנשתתק. (15) יותר ממה שבודקים את מי שנשתתק, שאין דעתו צלולה כל-כך (סמ"ע שם ס"ק מח).

ג. אלם¹⁶ ששומע ואינו מדבר, או מי שששתתק¹⁷ - מקחו¹⁸ וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות בכלל, בין במטלטלין בין בקרקע¹⁹. והוא שייבדק בדרך שבודקין לגיטין²⁰, או יכתב בכתב ידו²¹.

יד. האומר לחברו: בית פור פלוני¹⁰³ אני מוכר לך, אף על פי שאין במשיחתו אלא לתך¹⁰⁴ - הגיעו; שלא מוכר לו אלא מקום הנקרא בית פור. לפיקח צריך המוכר¹⁰⁵ להביא ראיה שהוא נקרא בית פור. וכן האומר לחברו: פרום שלי במקום פלוני¹⁰⁶ אני מוכר לך, אף על פי שאין בו גפנים¹⁰⁷ - הגיעו; והוא שיהיה קורין אותו פרום. וכן האומר לחברו: פרום זה אני מוכר לך, אפילו אין בו רמונים¹⁰⁸ - הגיעו; והוא שיקרא פרום. וכן כל פיוצא בהן.

(103) כן כתב הראב"ד (בשיטה מקובצת שם): "האומר לחבירו בית כור זה אני מוכר לך - זה וזה גרסינן". ומשמע דווקא אם אומר "זה" או "פלוגי", אבל אם אומר לו בית כור סתם, צריך לתת לו בית כור שלם (קצות החושן, סימן ריח סעיף קטן א). (104) חצי כור. (105) בברייתא שם נאמר: "והוא שנקרא בית כור", ומזה נראה שהמוכר צריך להוכיח שזה נקרא כך. וכן כתב רבינו למעלה פרק כא הלכה כא, עיין שם. (106) ביטוי זה - כביטוי "בית כור פלוגי", ראה למעלה. (107) שזה הנותן את השם "כרום". (108) כמו שנאמר (שיר השירים ד, יג): "שלחין פרדם רימונים" (שיטה מקובצת בשם הרב יהונתן). וראה למעלה פרק כד הלכה יד.

טו. וכל הדברים האלו - במקום שאין שם מנהג, כמו שפארנו; אבל במקום שיש מנהג - הלך אחר המנהג, ואחר לשון רב אנשי המקום¹⁰⁹ הידועים להן.¹¹⁰

(109) אף על פי שאין הולכים בממון אחר הרוב (למעלה פרק כו הלכה ה) - בעניין הלשון, הכל מודים שהולכים אחר הרוב, שהוא קובע הלשון לכל העולם, וגם המיעוט יודע שזוהי הלשון המקובלת, וראה למעלה פרק כז הלכה ב (אבן האזל).

פרק תשיעה ועשרים

(1) נתבאר בו דיני החרש והשוטה והקטן והשיכור וכל פרטיהן במקח וממכר.

א. שלשה אין² מקחן³ מקח ואין ממכרן⁴ ממכר⁵, דין תורה: החרש, השוטה והקטן. אבל⁶ חכמים תקנו שיהיה החרש והקטן נושא ונותן ומעשיו קיימין, משום⁸ פדי חייו⁹.

(2) כמו שמפורש בהרבה מקומות בש"ס, ולדוגמא במשנה (גיטין נט): שמציאת חרש שוטה וקטן אין בה איסור גזל מן התורה, אלא חכמים אסרוה מפני דרכי שלום (וראה פ"ח מהלכות גזילה ואבידה הלכה ב) - הרי שאין קנינם קנין מן התורה. (3) כשהם קונים. (4) כשהם מוכרים. (5) לא הזכיר רבינו אלא מקח וממכר, שאנו זקוקים להקנאתם של אלו: להקנות את המקח (כשהם המוכרים) ולהקנות את הדמים (כשהם הקונים), אבל מתנה לא הזכיר. ונראה שהוא סובר שבמתנה יש להם קנין מן התורה, מפני

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ה אייר - ספר קנין - הלכות מכירה קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. בַּמָּה⁴⁴ דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּקָטָן שְׁאִין לוֹ¹⁸
אֲפֹטְרוֹפּוּס; אָבֵל אִם הִיָּה⁴⁵ לוֹ אֲפֹטְרוֹפּוּס - אֵין¹⁹
מַעֲשֵׂיו קְלוּם⁴⁶, אָפֵלוּ בְּמִטְלָטְלִין, אֲלֵא מַדְעַת²⁰
הָאֲפֹטְרוֹפּוּס; שְׁאֵם רָצָה לָקִים מְקָחוֹ וּמִמְכָּרוֹ²¹
וּמִתְנָתוֹ בְּמִטְלָטְלִין⁴⁷ - קָיָם²².

(44) מימרא של רפרם, בכתובות ע. (45) שאז אין כאן חשש יותר משום כדי חייו. (46) בין במקח וממכר ובין במתנה, כמו שכתב להלן, ובניגוד לדעת הר"ח שהובאה בהגהות מיימוניות כאן, וב'תוספות' כתובות שם ד"ה אבל, שבמתנה אפילו אם היה לו אפוטרופוס - מתנתו מתנה. (47) ולא בקרקע.

ח. בּוֹדְקִין⁴⁸ אֶת הַקָּטָן אִם יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתְנָתוֹ⁴⁹
אוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ; לְפִי שֵׁישׁ קָטָן חָכֵם וְנָבוֹן, שֶׁהוּא²⁴
יוֹדֵעַ וְהוּא בֶן שֶׁבַע⁵⁰, וְיֵשׁ אַחֵר, שֶׁאָפֵלוּ בֶן שְׁלֹשׁ²⁵
עֶשְׂרֵה אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתְנָתוֹ. קָטָן הַיּוֹדֵעַ²⁶
בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתְנָתוֹ שְׁאִין לוֹ אֲפֹטְרוֹפּוּס, שֶׁנֶּשֶׂא וְנָתַן²⁷
בְּמִטְלָטְלִין וְטַעַה - דִּינוֹ בְּדִין הַגְּדוֹל: פְּחוּת מִשְׁתּוֹת²⁸
- מְחִילָה⁵¹, שְׁתּוֹת - מְחִזִּיר הַהוֹנָה, יִתָּר עַל שְׁתּוֹת²⁹
- בְּטֵל מְקָח, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵². וְאֵנִי אוֹמְרִי⁵³, שְׁאִין³⁰
מְקָח הַקָּטָן וּמִמְכָּרוֹ בְּמִטְלָטְלִין קְיָמִין אֲלֵא בְּשִׁמְשׁוֹ³¹
אוֹ הַמְשִׁיף⁵⁴; אָבֵל אִם נָתַן מַעוֹת עַל הַמְקָח וְחִזְרוּ⁵⁵
בוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, וְאַחֲרֵים שֶׁחִזְרוּ בוֹ -
מְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע.³⁴

(48) גיטין נט. שהכל תלוי בחריפותו של הקטן. (49) פירוש: במטלטלין (מגיד-משנה). (50) [היינו בתחילת השנה השביעית, ראה למעלה הלכה ו והערה לב]. (51) גיטין שם: "עד שתות כגדול" כלומר עד שתות מחילה. והראב"ד תמה על זה, על-פי הכלל הידוע: "יתומים אינם בני מחילה", וכנראה שפירש "עד שתות כגדול" - מלמעלה, כלומר עד שתות בטל מקח, ואילו בפחות משתות לא דיכור (מאירי). ולדעת רבינו צריך לומר, שדין מחילה ביתומים אינו חמור יותר מגוף הדין של מקח וממכר, שאע"פ שאינם בני משא ומתן - תיקנו להם חכמים את אלו, משום כדי חייהם, כמו כן תיקנו להם גם דיני אונאה, מאותו הטעם. (52) לעיל פ"ב ה"ב-ד. (53) למד כן ממה שאמרו גיטין נב. (ופסקה רבינו למעלה פ"ט ה"ד ואילך) בנכסי יתומים שיש להם אפוטרופוס, שאין קונים מהם בכסף, ולמד מזה גם לקטן עצמו (מגיד-משנה). (54) וגם נתנו לו מעות. אבל במשיכה לחדור לא קונים מהם, ואם רצו חוזרים בהם (למעלה שם ה"ג). (55) שגם גדול אינו קונה בכסף, אלא שחייב ב"מי שפרע", וראה למעלה בפרק ט.

ט. וְכֵן⁵⁶ אִם קָנוֹ⁵⁷ מִיד הַקָּטָן אוֹ הַשֹּׁפֵר מְקוֹם⁵⁸
הַמִּטְלָטְלִין, וְחִזְרוּ בוֹ - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ; שְׁאִין³⁶
מוֹצִיאִין מִיַּד הַקָּטָן בְּדִין⁵⁹, וְאֵין קִנְיָן מִיד הַקָּטָן³⁷
קְלוּם⁶⁰; שֶׁהַקִּנְיָן בְּשִׁטְרִי⁶¹, וְאֵין הַעֲדִים חוֹתְמִין אֲלֵא³⁸
עַל שִׁטְרֵי שֶׁל אָדָם גְּדוֹל⁶².³⁹

(16) גיטין עא. (17) אחרי שמקודם ידע לדבר, בניגוד לשומע ואינו מדבר - שאינו יכול לדבר מיום הוולדו. (18) ברייתא, גיטין שם: "כשם שבודקין אותו (=את הנשתתק - רש"י) לגיטין, כך בודקין אותו למשאות ולמתנות (=למשא ומתן)". (19) שהרי אף לגיטין הוא כפיקח ממש. (20) ראה פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. (21) ראה בהלכות גירושין, שם.

ד. הַשּׁוֹטָה²² - אֵין מְקָחוֹ מְקָח וְאֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר¹
וְאֵין מִתְנָתוֹ קְיָמִית. וּבֵית דִּין²⁴ מַעֲמִידִים²
אֲפֹטְרוֹפּוּס לְשׁוֹטִים, בְּדֶרֶךְ שִׁמְעָמִידִין לְקִטְנִים.³

(22) ראה הגדרתו בחגיגה ג: ובפ"ט מהלכות עדות הלכה ט. (23) בהרבה מקומות בספרות התלמודית, מהם: כתובות כ. ובבא-בבא קמא: (24) נלמד ממימרא של מר עוקבא בכתובות מח. וראה בפ"א מהלכות נחלות הלכה יא.

ה. מִי²⁵ שֶׁהוּא עֵת שׁוֹטָה וְעַת שְׁפוּיָה²⁶, כְּגוֹן אֵלוֹ⁴
הַנִּכְפִּין²⁷ - בַּעַת שֶׁהוּא שְׁפוּי כָּל מַעֲשָׂיו קְיָמִין,⁵
וְזוֹכָה לַעֲצָמוֹ וְלֵאחֲרֵים כָּכֵל בֶּן דַּעַת. וְצָרִיכִין⁶
הַעֲדִים לַחֲקֹר הַדָּבָר הַיֵּטִב, שֶׁמָּא בְּסוֹף שְׁטוּתוֹ²⁸ אוֹ⁷
בְּתַחֲלָתוֹ²⁹ שְׁטוּתוֹ עָשָׂה מָה שֶׁעָשָׂה³⁰.⁸

(25) כתובות כ. וראש השנה כח. (26) בדעה צלולה. (27) חולי נופל. (28) היינו, שעדיין לא עברה שטותו לגמרי. (29) שכבר התחילה השטות, וראה בסמ"ע סימן רל"ה ס"ק נב. (30) שאז אין מעשיו כלום.

ו. קָטָן³¹ עַד שֶׁשׁ שָׁנִים - אֵין הַקִּנְיָנוֹ לֵאחֲרֵים⁹
קְלוּם³²; וּמִשָּׂשׁ שָׁנִים³³ עַד שִׁנְגִּדִּיל³⁴, אִם יוֹדֵעַ³⁵
בְּטִיב³⁶ מִשָּׂא וּמִתְנָתוֹ - מְקָחוֹ מְקָח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר,¹¹
וּמִתְנָתוֹ³⁷ קְיָמִית³⁸. בֵּין³⁹ בְּדָבָר מְרֻבָּה⁴⁰, בֵּין בְּדָבָר¹²
מוֹעָט; בֵּין בְּמִתְנָת בְּרִיא, בֵּין בְּמִתְנָת שְׂכִיב מְרַע⁴¹.¹³
וְדָבָר זֶה מְדַבְּרֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, בְּדִי שְׁלֵא¹⁴
יִבְטֵל, וְלֹא יִמָּצֵא מִי שִׁימְכָר לוֹ, וְלֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ.¹⁵
וְהַכֹּל בְּמִטְלָטְלִין⁴²; אָבֵל בְּקָרְקַע - אֵינוֹ מוֹכֵר וְלֹא¹⁶
נוֹתֵן⁴³ עַד שִׁנְגִּדִּיל.¹⁷

(31) גיטין נט. משנה וגמרא. וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה ז. (32) אבל לעצמו זוכה לפני זה, כמו שיוצא מהמימרא של רבא בגיטין סה. וראה במגיד-משנה ובסמ"ע סימן רלה ס"ק ב. (33) [היינו שגמרו שש שנים, והוא נכנס בתחילת השנה השביעית (מאירי שם עמוד 235). וראה להלן הלכה ח והערה מט]. (34) שיהיה גדול - בן שלש-עשרה שנים ויום אחד. (35) יוצא מתוך השקלא-וטריא בגיטין שם. וראה להלן הלכה ח. (36) ענין (סמ"ע ס"ק ד), או טבע ('ערוך' ערך טיב). (37) שם, כבר בר רב אשי. (38) וגם כאן משום כדי חייו, שכל נותן מתנה לחבירו - בוודאי קיבל ממנו איזו טובת הנאה מקודם. (39) שם. (40) שבוודאי עשה לו המקבל טובה מרובה. (41) שזה רק בדיבור. (42) משנה, שם. וראה למעלה הערה יב. (43) דקדק לכתוב "אינו מוכר ולא נותן" להורות שלקנות הוא יכול, כמו שהסביר להלן הלכה יא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מה-שאיין-כן בקטן) - הרחיבו גם חכמים את קניניה, ועיין ש"ך סימן רלה ס"ק ג.

יא. יראה לי, שְקָטָן שְקָנָה קָרָקַע וְנָמַן דָּמִים
וְהִזְזִיק⁷⁵ בְּקָרָקַע - תַּעֲמֹד בִּידוֹ, אֵף עַל פִּי שְאִין
מִמְכְּרוֹ בְּקָרָקַע פְּלוּם⁷⁶; שְהִקְטָן כְּמִי שְאִינוּ בְּפָנֵינוּ
הוּא, וְזָכִין לְאָדָם שְלֹא בְּפָנֵינוּ⁷⁷, וְאֵין חֲבִין לוֹ אֶלָּא
בְּפָנֵינוּ⁷⁸.

(75) דוקא אם נתן דמים והזיק, אבל אם לא נתן דמים - דרך הקטן לחזור בו, שקרובה דעתו לגבי הדמים (סמ"ע ס"ק כט). (76) למעלה הלכה ו. - בכל זאת קנינו קנין, כמו שבבאר. ולפי זה, צריך לפרש מה שישנו במשנה (גיטין נט.) "הפעוטות מקחן ממכרן ממכרן במטלטלין" - שתיבת "במטלטלין" איננה אלא על "ממכרן ממכר", אבל ב"מקחן מקח" - אפילו בקרקע. (77) קידושין מב. ושם מדובר גם בקטנים. [ואין קנין זה מן התורה, שהרי "זכין לאדם" אינו אלא על-ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה הלכה ב, וב'קצות החושן' סימן רלה, תחילת ס"ק ד), אלא תקנת חכמים היא כאן. ולא תיקנו אלא בחזקה, שהיא כמשיכה, שהביא הקרקע לרשותו, אבל בקנין אחר לא תיקנו. ולפיכך גם מטלטלין לא קנה בקנין סודר (למעלה ה"י) וראה בראב"ד ובמגיד-משנה]. (78) משנה, בגיטין יא:

יב. קָטָן שֶהִגְדִּיל, וְהִבִּיא הַזָּכֵר שְתֵי שְעָרוֹת אַחֵר
שְלֹש עֶשְרֵה שָנָה⁷⁹ וְהִפֹּת אַחֵר שְתֵים עֶשְרֵה⁸⁰, אֵף
עַל פִּי שְאִינוּ יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתָּן - מְקָחוֹ מְקָח
וּמִמְכְּרוֹ מִמְכָּר וּמִתְנָתוֹ מִתְנָה בְּמִטְלָטְלִין⁸¹; אֲבָל
בְּקָרָקַע - אֵין מַעֲשִׂיו קָיָמִין עַד שֶיְהִיָּה יוֹדֵעַ בְּטִיב
מִשָּׂא וּמִתָּן אַחֵר שֶהִגְדִּיל⁸².

(79) ראה פ"ב מהלכות אישות הלכה י. (80) שם הלכה א. (81) היינו, אף מן התורה, עיין בבבא-בבא-בבא קנה: "... מטלטלי דזביניה זביני" (בן יג שנה שאינו יודע בטיב משא ומתן, ועיין רשב"ם שם). (82) כן דעת הרי"ף, שמעשה של רבא שם היה במוכר בנכסיו, וגרס שם "הוא פחות מבן עשרים דאזל זבין נכסי, אתא לקמיה דרבא כו' אמר להו זביניה לאו זביני" (מפני שלא ידע בטיב משא ומתן, ולא גרסינן "דאזל זבין נכסי אבוה") וכן שם מה ששלח גידל בר מנשיא בתינוקת בת ארבע-עשרה שנה ויום אחד, ואמרו לו אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח, - הכל מדובר במוכר נכסיו ולא נכסי אביו.

יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּקָרָקַע שְלֹש⁸³; אֲבָל
קָרָקַע שְעִירֵשׁ⁸⁴ מִאֲבוֹתָיו אוֹ מִשָּׂאָר מִוְרִישָׁיו⁸⁵ - אֵין
מִמְכְּרוֹ מִמְכָּר עַד שֶיְהִיָּה בֶן עֶשְרִים שָנָה⁸⁶, אֵף עַל
פִּי שֶהִבִּיא שְתֵי שְעָרוֹת וְיֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתָּן⁸⁷;
שָמָּא יִמְכֹּר בְּזוּל, מִפְּנֵי שְדַעְתָּהּ נֹטָה אַחֵר הַמַּעֲוֹת⁸⁸,
וְעֵצִין לֹא נִתְיַשְבָּה דַּעְתָּהּ בְּדָרְכֵי הָעוֹלָם.

(83) שקנה אחר שהגדיל, וידע בטיב משא ומתן (למעלה ה"ב), או אפילו כשהיה קטן (למעלה ה"א). (84) מימרא

(56) נמשך אחרי "ואני אומר" שבהלכה הקודמת. (57) בקנין חליפין. (58) אחד מדרכי הקנין, שהלוקח קונה או שוכר את המקום בו נמצאים מטלטלין מסויימים העומדים למכירה, ואחרי שקנה את המקום, קונה את המטלטלין שעליו בתורת קנין "חצר", ולא צריך קנין אחר. (59) שבקנין כסף או בקנין חליפין, נשארים המטלטלין ברשות היתומים, מה-שאיין-כן בקנין משיכה, שהלוקח מושכם לרשותו. וגם בדין השכיר מקום המטלטלין, אע"פ שלהלכה הם עומדים ברשות הקונה, כיון ששכר את מקומם - למעשה הם עומדים בבית הקטן, וצריך להוציאם מהם בדין. והראב"ד נתן בזה טעם אחר: שכירות הרי היא כמכר (בבא-מציא נז:). וכשם שאינו יכול למכור קרקעות (למעלה הלכה ו), כן אינו יכול להשכירם. (60) אפילו באופן שאין המטלטלין ברשותו של הקטן, ואין צריך להוציאם מידו (סמ"ע שם ס"ק כה). (61) בכ"י תימן "כשטר", וכ"ה בשו"ע שם סעיף ה. כלומר, כל קנין עומד להכתב, כמו שאמרו כמה פעמים בגמרא (ומהם: גיטין נא. ובבא-בבא-בבא מ.). וסובר רבינו שצריך שיהיה הקנין ראוי לכתיבה. (62) בבא-בבא-בבא קנה.

י. וְכֵן⁶³ קָטָן שֶקָנָה מִטְלָטְלִין, וְקָנָה מִיָּדוֹ, וְשָכַר⁶⁴
מֵהֶם הַמָּקוֹם - לֹא קָנָה עַד שֶיְמַשְׁהוּ, לְפִי שְאִינוּ
זֹכֵה בְּדָרְכִים שְזָכִין בָּהֶן הַגְדוּלִים⁶⁵. רָאִיָּה לְדָבָר:
שְאִין חֲצָרָה⁶⁶ שֶל קָטָן וְלֹא אֲרָבַע אַמּוֹת⁶⁷ שֶל קוֹנֵין
לֹא⁶⁸, מִפְּנֵי שְנִתְרַבּוּ מִדִּין שְלִיחוֹת⁶⁹ וְלֹא מִדִּין יָדוֹ,
כְּמוֹ שֶיְתַבָּא⁷⁰, וְלֹא יִהְיֶה הַקָּנֵן⁷¹ אוֹ שְכִירוֹת
הַמָּקוֹם גְּדוּל מִחֲצָרָה⁷². אֲבָל הַקָּטָנָה, שְנִתְרַבָּתָה
חֲצָרָה מִיָּדָה⁷³ - תִּקְנָה הַמִּטְלָטְלִין מֵאֲחֵרִים אִם קָנָה
מִיָּדָה⁷⁴ אוֹ בְשְכִירוֹת מָקוֹם.

(63) גם זה המשך למה שכתב למעלה (הלכה ח), "ואני אומר". (64) בכ"י תימן: "וקנו ממון (צ"ל "מהן") או שכר". וכ"ה ב'טור': "וקנה מידם או שכר". "וקנה", היינו קנין סודר. (65) כלומר, לא תיקנו לו חכמים לקטן אלא קנין משיכה ולא קנין סודר. (66) כלל הוא, שחצרו - היינו כל רשותו הפרטית של האדם, קונה לו כל מה שנמצא בתוכו. (67) תקנת חכמים, שכל אדם קונה כל מה שנמצא מונח בלי בעלים בארבע אמות סביבו, למנוע מחלוקת והתנצחות (בבא-מציא י). (68) שם י: ויא. ודעת הראב"ד (להלן ה"א) שלא אמרו קטן אין לו חצר אלא במציאה, אבל במקח וממכר שדעת אחרת מקנה לו - יש לו חצר. (69) ואין הקטן קונה בקנין חצר, מפני שאין קטן יכול לעשות שליח (בבא-מציא שם). (70) [צריך לומר "שנתבאר", והוא בפרק יז מהלכות גזילה ואבדה הלכה י]. (71) קנין סודר. (72) באופן שלא תיקנו חכמים בקטן אלא קנין משיכה בלבד ולא קניינים אחרים. (73) "שכשם שהיא מתגרשת בגט המגיע לידה, כך מתגרשת בגט המגיע לחצרה, וכשם שיש לה חצר לענין גט, כך יש לה לענין מציאה" (פ"ז מהלכות גזילה שם). ומקור הדברים מבבא-מציא יא. ויב. (74) בכ"י תימן: "קנו מידן", וב'טור': "קנתה מידן". שמכיון שמצאנו בקטנה שחצרה כידה

15 שְׁהִסְמִינִים מִשְׁתַּנִּין בְּמִיתָה¹⁰³. וְחֻזְקָה הִיא, שְׁאִין
16 הַעֲדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטֵר אֲלָא אִם כֵּן יִדְעוּ בְּדֹא
17 שְׁהַמּוֹכֵר גְּדוּלָּה¹⁰⁴.

99) ברייתא שם קנה. מעשה שבא לפני רבי עקיבא.
100) ואין ממכרו ממכר (למעלה הלכה טו). (101) אם היו
בו סימני גדלות. (102) [במסכת שמחות (פ"ד הי"ב) הובא
אותו מעשה שהובא בבבא-בבא-בבא שם בלשון זה: "אל יבדק,
מאחר שנשנתם הגולל אין מזיזין את המת ממקומו". וכן הוא
בשו"ע יורה-דעה (סוף סימן שסג). ואע"פ שאיסור ניוול
המת הוא אפילו לפני הקבורה, כמפורש בחולין יא: - אין
זה אלא בבדיקת איבריו הפנימיים, אם אינו טריפה, אבל
לבדוק מבחוץ אם יש לו שתי שערות, אין זה ניוול. ועיין
בהגהות 'בית הלל' ליורה-דעה שם]. (103) גם נימוק זה
שם. כלומר, שאע"פ שלא נמצאו הסימנים לאחר מיתה,
יתכן שהיו מחיים ונשנתו לאחר מיתה. (104) שם קנה.
וראה למעלה הלכה ט.

18 יז. פְּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שְׁמֵכֵר קָרָקַע אָבִיו¹⁰⁵ -
19 חוֹזֵר¹⁰⁶ וּמוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, בֵּין קֵדָם עֶשְׂרִים בֵּין
20 אַחֵר עֶשְׂרִים. וּמוֹצִיא מִן הַלּוֹקֵחַ כָּל הַפְּרוֹת
21 שְׁאֵכָל¹⁰⁷. וְאִם הוֹצִיא הוֹצֵאת אוֹ שֶׁנִּשְׁטַע וְזָרַע -
22 שְׁמִין לֹא¹⁰⁸ וּמַחֲזִיר אֶת הַשָּׂאֵר. בְּדִין הַזֶּה הוֹרֵי
23 רְבוּתִי. וְאִנִּי אוֹמֵר, שְׁאֵפְלוּ קִטָּן שְׁמֵכֵר קָרָקַע מִנְכָּסִי
24 אָבִי, וְכִשְׁנַעֲשֶׂה בֶן עֶשְׂרִים לֹא מָחָה - אִינוֹ יָכוֹל
25 לְחַזֵּר¹⁰⁹; וְשִׁינֵן שְׁלָקַח הַמַּעוֹת וְנִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקֵחַ
26 בְּקָרָקַע זֶה לְפָנָיו כְּשֶׁהוּא בֶן עֶשְׂרִים וְלֹא מָחָה -
27 נִתְקַיְמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ, שְׁהָרִי רָצָה בְּמִמְכְּרוֹ.

105) [ובנכסי עצמו, אם אינו יודע בטיב משא ומתן, אע"פ
שגוף הקרקע אינו מכור - אינו מוציא הפירות, שהרי
מטלטלין הם ובמטלטלין מכירתו מכירה (למעלה הלכה יב,
אבל בנכסי אביו אף במטלטלין אין מכירתו מכירה (ראה
למעלה הלכה יג והערה פז) ועיין סמ"ע סימן רלה ס"ק די].
106) שמכירתו אינה מכירה (למעלה הלכה יג).
107) שהרי שלא בדין אכל. (108) כדין אריס, למחצה
לשליש ולרביע, שאע"פ שלכאורה דינו כיורד שלא ברשות,
כיון שלא נתיישבה עוד דעתו של המוכר (למעלה הי"ג)
ויורד שלא ברשות בשדה שאינה עשויה ליטע, שמין לו וידו
על התחתונה (פ"י מהלכות גזילה ואבידה ה"ד) ואינו מקבל
כאריס - כאן תיקנו חכמים שיקבל כאריס, שאם לא כן
יפסיד את השדה כיון שיודע שבכל שעה אפשר להוציאה
מידו, וכמו שמצאנו בבעל בנכסי אשתו קטנה (כתובות פ.
- הגר"א שם ס"ק מה, והסמ"ע שם ס"ק מא נסתפק בזה).
109) כמו שמצאנו בקטנה שנתקדשה, שאם גדלה שעה
אחת ושתקה, שזקוקה לגט, ואינה יוצאה במיאון (פ"א
מהלכות גירושין הלכה ו). וכמו כן בקטן שנתגייר ע"י ב"ד
ולא מיחה כשנתגדל, ששוב אינו יכול לחזור בו (פ"י
מהלכות מלכים הלכה ג). ועיין עוד בפ"כ מהלכות אישות
הלכה יג (מגיד-משנה והגר"א ס"ק מו).

28 יח. הַשְּׁכוּר¹¹⁰ - מְקַחֵהוּ מְקַח, וּמִמְכְּרוֹ מִמְכָּר,

של שמואל, בבבא-בבא קנו. ושל רבא, בגיטין סה.
(85) אע"פ שבגמרא (שם ושם) לא נזכרו אלא "נכסי אביו"
- סובר רבינו שאין הבדל ביניהם, שכיון שלא טרח בנכסים
אלו - עלול הוא למכרם מתוך קלות דעת (הגר"א סימן רלה,
ס"ק כו). והרשב"א חולק וסובר ש"נכסי אביו" דוקא, שלא
תיקנו חכמים אלא בדבר המצוי, וזה אינו אלא ירושה מאב
(מגיד-משנה). (86) כרבא בגיטין שם, וכרבא הונא בר
חיננא בשם רב נחמן, ולא כרבא בשמו (ב"ב קנה). ובאופן
זה ממכרו ממכר אפילו אם אינו יודע בטיב משא ומתן
(מגיד-משנה בשם ר"י בן מיגאש). (87) שאם אינו יודע
בטיב משא ומתן - אינו יכול למכור אפילו בנכסיו. ואם כן,
מה שאמרו "בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים" - הכוונה
אפילו באופן שיודע בטיב משא ומתן. (88) בבא-בבא
קנו. "זימנין דמקרקשי ליה זוזי. אבל נכסים שקנה כיון
שטרח בהם, אין דעתו קלה למכרם (הגר"א, הובא למעלה
הערה פד). [וידן מטלטלין שירש, לא נזכר כאן, ובשו"ע
סימן רלה סעיף ט כתב: "וכשהוא בן עשרים שנה שלמות
והביא שתי שערות, מוכר בין במטלטלין בין בקרקעות, בין
שלו בין של אביו". והעיד הגר"א (שם ס"ק לג) ש"בין
במטלטלין" מיותר, שהרי במטלטלין מוכר אפילו בפחות
מבן כ'. ואם נניח כי בשל אביו אינו מוכר אפילו במטלטלין
כל זמן שאינו בן כ' - הדברים מיושבים, וראה להלן הלכה
יז והערה קד].

1 יד. מִתְּנָתוֹ⁸⁹ כְּשֶׁהוּא פְּחוֹת⁹⁰ מִבֶּן עֶשְׂרִים, בֵּין⁹¹
2 מִתְּנָת בְּרִיא בֵּין מִתְּנָת שְׂכִיב מַרְע - הָרִי זֶה קִמָּת;
3 שְׁאֵל⁹² לֹא הִגִּיעַ לוֹ הַנִּיָּה גְּדוּלָּה - לֹא נָתַן, וְהוּא
4 דָּבָר שְׁאִינוֹ מְצוּי תְּמִיד⁹³, וְאִמְרוּ חֲכָמִים: תִּתְקַיֵּם
5 מִתְּנָתוֹ⁹⁴, כְּדִי שִׁיחִיו דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין⁹⁵.

(89) שם קנה: מימרא של אמימר. (90) אבל הוא יותר מבן
שלש-עשרה (מגיד-משנה). (91) נלמד מפעוטות למעלה
הלכה ו (מגיד-משנה). (92) שם קנו. (93) ועל דבר שאינו
מצוי לא גזרו חכמים, כמפורש בכמה מקומות בתלמוד,
ועיין מגיד-משנה הלכה יג (הובא למעלה הערה פד).
(94) אפילו בנכסי אבותיו, ואפילו אינו יודע בטיב משא
ומתן (מגיד-משנה בשם ר"י בן מיגאש). (95) גמרא
בבא-בבא שם.

6 טו. בְּמָה⁹⁶ דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא מוֹכֵר קָרָקַע אָבִיו
7 כְּשֶׁהוּא בֶן עֶשְׂרִים? כְּשֶׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת אוֹ
8 כְּשֶׁנִּוְלָדוּ לוֹ סִמְנֵי סָרִיס⁹⁷; אֲבָל אִם לֹא הִבִּיא שְׁתֵּי
9 שְׁעָרוֹת וְלֹא נַעֲשֶׂה סָרִיס - קִטָּן הוּא, וְאִין מִמְכְּרוֹ
10 בְּקָרָקַע מִמְכָּר, וְאֵפְלוּ בְּנִכְסֵיו, עַד שִׁיגְדִיל לְרֹב
11 שְׁנוֹתָיו⁹⁸.

(96) שם קנה: (97) שאינו ראוי להוליד, וסימניו מפורשים
בפ"ב מהלכות אישות הלכה יג. (98) היינו שלשים וחמש
שנה ויום אחד (הלכות אישות שם, הלכה יא).

12 טז. מִי⁹⁹ שְׁמֵכֵר בֵּין בְּנִכְסָיו בֵּין בְּנִכְסֵי אָבִיו וְמָת,
13 וּבָאוּ קְרוֹבָיו וְעָרְעְרוּ שְׁהִיָּה קִטָּן בְּשַׁעַת הַמְּכָר¹⁰⁰,
14 וּבִקְשׁוּ לְבָדֵק¹⁰¹ - אִין שׁוּמְעִין לָהֶם לְגִדּוּל¹⁰². וְעוֹד,

- 1 ומתנותיו קנין. ואם¹¹¹ הגיע לשכרותו של לוט,
2 והוא השכור שעושה ואינו יודע מה עושה¹¹² - אין
3 מעשיו פלוג, והרי הוא כשוטה¹¹³ או כקטן פחות
4 מכן שש¹¹⁴.
- 14 מעשיו - הרי אלו קנין¹⁶, ואם לא רצה - בטל
15 כל מעשיו¹⁷. ובדברים בלבד הוא שמקנה האדון או
16 מבטל, ואינו צריך לקנות ממנו פלוג.

(13) ספר "המקח והמכר" שם. וזהו בהתאם לכלל הידוע בספרות התלמודית: מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ולהלן פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יב). (14) [כעין זה מצאנו בתוספתא פ"ט דבבא-בטרא (הוצאת צוקמ. עמ' 41019): "המוכר שדה חבירו במעמד חבירו לא עשה כלום, כתב מקיימיני אחריו דבריו קיימין". הרי שהסכמתו אח"כ משווה לקנין מעמד משפטי (אור שמח). וכן הוא בקידושין נב: במי שקידש אשה בדבר שאינו שלו, ובא בעל הדבר ונתן הסכמתו, שהרי אלו קידושין. והוא-הדין לתורם פירות חבירו ובא בעל הפירות והסכים, שהרי זו תרומה, וראה בדברי רבינו בפ"ד מהלכות תרומות הלכה ג]. (15) הסכים והודיע על כך מיד. (16) ואין צורך בפעולת קנין חדשה של האדון. (17) "שמה שאמרו שיד העבד כיד רבו - לזכות בעבורו, ולא לחייב כלל, אפילו במה שהוא בזכות" (כגון שקנה בזול גדול, או מכר ביוקר גדול - נתיבות המשפט: סימן רלה, משה"א ס"ק לד) - מגיד-משנה. והמוכר צריך להחזיר את דמי המקח לאדון (מגיד-משנה בשם רב האי). ואין העבד קונה המתנה לפי שאין לו קנין בלי רבו, ועיין אור-שמח ואבן-האזל.

- ג. וכן¹⁸ האשה שמכרה או נתנה מתנה, בין בנכסי
18 בעלה בין בנכסי צאן ברזל¹⁹ שהכניסה לו, בין
19 בדברים שיחד²⁰ לה בכתבתה בין בנכסי מלוג²¹, בין
20 בקרקעות בין במטלטלין, וכן אם לקחה או נתנה
21 [לה מתנה] - יד הפעל על העליונה; ואם רצה
22 לקיים²² - יקיים²³, אם רצה לבטל - יבטל²⁴ הפל.
23 אבל²⁵ הפעל שמכר או נתן, בין קרקע שהכניסה²⁶
24 לו אשתו בכתבתה או קרקע שהכניס לה שום²⁷
25 משל²⁸ בין קרקע שיחד לה בכתבתה, אף על פי
26 שקנו²⁹ מיד האשה אחר שקימה מעשיו - הרי כל
27 מה שעשה בטל³⁰; מפני³¹ שהיא אומרת³²: נחת רוח
28 עשיתי לבעלי³³.

(18) מקור דברי רבינו, בספר "המקח והמכר" שער ד.
(19) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והוא זוכה אף בגופם של אלו, אלא שהוא נושא באחריות במקרה של אבדון או כליון, ומכאן המונח "ברזל", שהאשה יכולה לבטוח בהם בבטחון של ברזל. (20) כל נכסי הבעל משועבדים לכתובת האשה, ועם זה יש שהוא מייחד שדה מסויים לגביית הכתובה, ואז אין הבעל יכול למכור שדה זה בלי הסכמתה. (21) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והבעל אינו זוכה בגופם אלא בפירותיהם, אבל אינו נושא באחריות להם ואם אבדו או כלו, אבדו לאשה. ו"מלוג" היינו מריטה ותלישה, כמורט השערות ומניח הראש, כן הוא אוכל הפירות ומניח הקרן ("ערן" ערך מלג, וראה בפ"ז מהלכות אישות הלכה א והערה ט). (22) בנכסים שלו הטעם פשוט: יד האשה כיד בעלה, ואם הוא מקיים הרי שפעולת האשה נחשבת

(110) תוספתא תרומות פ"ג, ובבלי עירובין סה.
(111) מימרא של רבי חנינא בעירובין שם. (112) כמו שנאמר (בראשית יט, לג): "ולא ידע בשכבה ובקומה". וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה יח. (113) למעלה הלכה ד. (114) למעלה הלכה ו.

פרק שלשים

(1) נתבארו בו משפטי המוכר דבר לאחר שלא מדעתו, וכן דין העבד עם אדון, ודין האשה עם הבעל, ודין האפוטרופוסין בנכסי יתומים. ונסתיים הפרק בדין המוכר או הנותן ביום שבת קודש, ונסתיימו ההלכות.

- א. המוכר שמכר קרקע או מטלטלין, וזכה בהן
6 הלוקח שלא מדעתו² - יד הלוקח על העליונה³;
7 ואם רצה לוקח - אין המוכר יכול לחזור בו⁴, ואם
8 לא רצה⁵ - תחזור לבעליה⁶. לפיכך⁷ פותבין⁸ שטר
9 למוכר אף על פי שאין הלוקח עמו. ולעולם⁹
10 הלוקח¹⁰ נותן שכר הסופר¹¹, ואפילו מכר שדהו
11 מפני רעתה¹².

(2) כגון שזיכה לו המוכר עלידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב). (3) כדי שתהיה זאת זכות גמורה. בהתאם לכלל הידוע: "זכין לו לאדם, שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו" (הלכות זכיה ומתנה שם). (4) לפי שקנאה הלוקח. כן הוא בקידושין ז. שאם אמר לחבירו הילך מנה ותהא שדך מכורה לפלוני, קנה אותו פלוני השדה, מדין עבד כנעני. וכן בבבא-קמא קב: שאם קנה מישהו שדה בשביל ראש הגולה, קנה האחרון (ביאור הגר"א סימן רלה ס"ק סד). (5) כששמע שמכרו לו הקרקע או המטלטלין - התנגד מיד ולא רצה לקבל (להלן פ"ד שם ה' ב"ג). (6) "שזכות היא שתנתן לו מתנה [או מקח], אם ירצה. אבל אם לא ירצה, אין נותנין מתנה לאדם בעל-כרחו" (שם הלכה ב). ומקור הדברים בבבא-בטרא קלז: קלח. (7) אחרי שאין כל חשש הפסד ללוקח, שתמיד יכול לחזור, אם המוכר מזכה לו בלי ידיעתו. (8) משנה בבא-בטרא קסז: (9) היינו, אפילו במקרה המפורט לקמן. (10) משנה, שם. (11) שכותב את שטר המכירה. שכן תיקנו חכמים, שמי שנשכר יתן שכר הסופר (מלאכת שלמה בשם רשב"א). [ורמז לדבר, מה שנאמר בירמיה (לב, מד): "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום" - הרי שהקונה הוא הכותב]. (12) גמרא שם, קסח. "כדאמרי אינשי זבנית קנית, זבנית אוביד" (= פתגם עממי אומר: קנית - נשכרת, מכרת - הפסדת) - ר"י בן מיגאש ורמ"ה, מהגמרא בבבא-מציא נא.

- ב. וכן¹³ העבד שקנה¹⁴ או מכר, או נתן מתנה או
13 נתנה לו - יד האדון על העליונה; אם רצה¹⁵ לקיים

שהרי בנכסי צאן ברזל הוא יכול בלעדי זה לכלות אותם עד גמירא (מגיד-משנה בשם הרשב"א), ובין כך ובין כך הרי הוא נושא באחריות והיא תקבל את התמורה, אף אם הוא מוכר (חלקת מחוקק שם). (47) כתובות פא: ושם מובא הדבר כפשוטו ביותר ומובן מאליו. (48) במקרה של גירושין או אלמנות. (49) לגבות את כתובתה מקרקע זו שמכר הבעל, ושהיתה, כמו כל נכסי הבעל, משועבדת לכתובתה. (50) כתובות צה. (51) שדין ודברים אין לה עם לוקח זה. (52) היינו קודם שמכר הבעל, אבל לאחר שמכר הבעל, יכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי", שם. (53) בקנין חליפין, גם זה שם.

- 12 ו. הַאֲשָׁה⁵⁴ שֶׁמָכְרָה אוֹ נָתְנָה נִכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְל לְבַעֲלָהּ
- 13 - לֹא קָנָה⁵⁵, וְיִשֶׁשׁ⁵⁶ לָהּ לְחֹזֵר וּלְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, כְּמוֹ
- 14 שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת אִשּׁוֹת⁵⁷. בֵּית⁵⁸ דִּין שֶׁמָכְרוּ⁵⁹ אוֹ
- 15 לְקָחוּ בְּנִכְסֵי יְתוּמִים, בֵּין בְּקָרְקַע בֵּין בְּמַטְלָטְלִין,
- 16 וְכֵן⁶⁰ הָאֶפֹּסְטְרוֹפּוֹסִין⁶¹, בֵּין⁶² שֶׁמָּנוּ אוֹתָם בֵּית דִּין
- 17 בֵּין שֶׁמָּנָה אוֹתָן אֲבִי יְתוּמִים - מְקַחַן מְקַח וּמְמַכְרָן
- 18 מְמַכְרָן⁶³, אֲבָל⁶⁴ מִתְּנָתָם אֵינָה כְּלוּם; שְׁאִין אָדָם נוֹתֵן
- 19 דָּבָר שְׁאִינוֹ שָׁלוֹ.

(54) בבא-בבא נ. (55) שיכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי". אבל בנכסי מלוג, אינה יכולה לטעון כן. וראה למעלה הלכה ד והערה לו, ובפכ"ב מהלכות אישות הלכה יז. (56) שהאשה יכולה לתבוע במקרה של גירושין ואלמנות את נכסי צאן הברזל כמו שהם - אם הם קיימים. (57) פכ"ב הלכה יח. (58) סמיכות ההלכות האלו, הנראות רחוקות אלו מאלו, היא בזה, שהן דנות בהגבלות המוטלות על בא-כח בנכסים. (59) שהם אינם גרועים מאפוסטרופוס המתמנה על-ידים (ראה להלן), והם נקראים "אביהן של יתומים" (וראה ביאור הגר"א חושן-משפט סימן רלה, ס"ק סח). (60) תוספתא תרומות פ"א, והובאה בגיטין נב. (61) מילה מורכבת משתי מילים רומיות: "פטר" (= אב), ו"פוס" (= בן): מפקח. (62) גיטין שם. (63) וראה פריטם בפ"א מהלכות נחלות. (64) כמו שמנמק הרמב"ם בסמוך, ויוצא מתוך התוספתא הנ"ל, שאין האופוסטרופוס רשאי לתת אפילו צדקה בשביל היתומים, וגם במקח וממכר הם נתונים להגבלות, ויש הרבה דברים שאינם רשאים לעשות (מגיד-משנה).

- 20 ז. הַמּוֹכֵר⁶⁵ אוֹ הַנוֹתֵן בְּשֵׁבֶת, וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם
- 21 טוֹב, אִף עַל פִּי שֶׁמָכְרָן אוֹתָהּ⁶⁶ - מִצְּשׁוֹ קִימִין. וְכֵן
- 22 כָּל מִי שֶׁקָּנָה⁶⁷ מִיָּדוֹ בְּשֵׁבֶת - הַקָּנִין קָיָם, וְכוֹתְבִין
- 23 לְאַחֵר הַשֵּׁבֶת וְנוֹתְנִין.

(65) מקור הלכה זו בתוספתא ביצה פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 207): "אין דנין וכו' ולא מקדשין ולא מעריכין (ואיסורם משום מקח וממכר - ביצה לז). וכו' וכולן שעשאן בין אנוסין ובין שוגגין ובין מזידין ובין מוטעין - מה שעשה עשוי [בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב] - דפוס ראשון]" והובאה ברי"ף פ"ה דביצה בשם ירושלמי. ולומד משם לדין קנין בשבת ובי"ט טוב. (66) מכת מדרות, "על שעבר על דברי חכמים" (ש"ע,

כפעולתו, ובנכסים המשותפים כגון נכסי צאן ברזל ומלוג, צריך בעצם הסכמת שניהם, והרי בזה שהיא הקדימה למכור, יש גם משום הסכמתה. (23) משנה, בגיטין נה: (24) שהאשה יכולה רק לעשות פעולות לזכות בעלה, ולא לחובתו כמו בעבר, ובנכסים המשותפים בכל אופן הרי צריך גם הסכמתו. (25) משנה בגיטין שם. ולפי ההסתייגות של האמוראים בבבא-בבא מט: וראה בפכ"ב מהלכות אישות הלכה יח. (26) והיינו נכסי צאן ברזל (וראה לחם-משנה בהלכות אישות שם). (27) שהבעל כותב לה שדה נגד הנדוניא שהיא הכניסה לו. (28) כן גירסת ה'תוספות' שם בניגוד לגירסת הרשב"ם. (29) ולכאורה יש הסכמת שניהם. (30) המגיד-משנה מפרש שהמקח בטל על אתר, אך רבינו בפירוש המשניות בגיטין, אומר מפורש: "ויכולה להוציא מידי הלוקח כשתגבה כתובתה", הרי שעד אותו הזמן המקח קיים. (31) וטענה זו ישנה רק בנכסים אלו המנויים, שהיא בוטחת עליהם במיוחד ואינה להוטה למכרם. (32) היינו אם היא באמת אומרת כך, וראה 'בית שמואל' אבן-העזר סימן צ ס"ק נח. (33) אבל לא הסכימה לכך בלב שלם.

- 1 ד. מָכַר אוֹ נָתַן נִכְסֵי מְלֹג, בֵּין בְּקָרְקַעוֹת בֵּין
- 2 בְּמַטְלָטְלִין - יָד הָאֲשָׁה עַל הָעֲלִינָה; רִצְתָּהּ³⁴ לְבַטֵּל
- 3 - מִבְּטָלָהּ³⁵, וְאִם³⁶ קָנָה³⁷ מִצְּשׁוֹ³⁸ - קָנָה
- 4 הַלְקוּחוֹת³⁹.

(34) שבנכסים שלה צריך הסכמת שניהם, של הבעל ושל האשה. (35) ובטל המכר אף לפירות, שהם לגמרי ברשות הבעל, כתובות צ: (36) בבא-בבא ג. (37) שבנכסי מלוג, אין היא יכולה לטעון טענת "נחת רוח עשיתי לבעלי", מכיון שהם כולם שלה, ואין כאן חשש לעורר איבת הבעל, אם לא תסכים. וראה להלן הלכה ו והערה נה. (38) בכ"י תימן: מעשיו. (39) בקנין הבעל, ואין צורך בפעולת-קנין שלה.

- 5 ה. בַּעַל שֶׁמָכַר מַטְלָטְלִין שָׁל נִכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְל אוֹ
- 6 מַטְלָטְלִין שֶׁנָּתַן⁴⁰ לָהּ מִשְׁלוֹ⁴¹, אִף עַל פִּי⁴² שְׁאִינוֹ⁴³
- 7 רִשְׁאִי⁴⁴, אִם עָבַר וּמָכַר אוֹ נָתַן - קָנָה⁴⁵ הַלְקוּחוֹת,
- 8 וְאִין⁴⁶ הָאֲשָׁה יְכוּלָה לְהוֹצִיא מִיָּדָה. וְכֵן⁴⁷ יִשׁ לוֹ
- 9 לְבַעַל לְמָכַר כָּל נִכְסָיו, אִף עַל פִּי שֶׁהָן תַּחַת יָד
- 10 שְׁעָבוֹד הַפְּתוּבָה. וְאִם תְּבוּאָה⁴⁸ לְטָרֶף⁴⁹ - טוֹרְפָתָּ;
- 11 אֲלֹא אִם בֵּין⁵⁰ פְּתָכָה⁵¹ לְלֹקַח תַּחֲלָה⁵² וְקָנָה⁵³ מִיָּדָה.

(40) בכ"י תימן ובדפוס רומי: שנתן לה. וכ"ה בשו"ע אבן-העזר סימן צ סעיף טו. (41) שאז דינם כדין נכסי צאן ברזל. ועיין שם בחלקת מחוקק ס"ק מט, וב'בית שמואל' ס"ק נב. (42) בבלי יבמות סו: ומגיד-משנה בשם ירושלמי, כתובות פרק מציאת האשה. (43) כל ההמשך, לשון הירושלמי. (44) מביטוי זה למד רבינו, כנראה, שאינו רשאי לכתחילה, אבל בדיעבד - הקנין קיים. (45) זו היא גם דעת רב האי ב"מקח וממכר", שער ו. וראשונים אחרים, ביניהם הרשב"א, חולקים עליו. (46) ואין זה דומה לקרקע, שנשאת תמיד קיימת, והאשה שמה את בטחונה עליה, משא"כ במטלטלין, שאין דעתה סומכת עליהם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(7) כלומר, הימים הגדולים. פרט לימה של טבריא, שיש לו דינים מיוחדים לעניין זה, ראה בפרק ה מהלכות נזקי ממון הלכה ג. (8) במדברות וביערות שהם הפקר, כנ"ל. (9) לפי שאין לו להיכנס לשדה חבירו שלא ברשותו. ורק להציל את נחיל הדבורים שלו, שברח, התירו לו להתהלך בשדה חבירו (בבא קמא קיד.). (10) אם עשה קניין. והמדובר בשדה שאינה משתמרת, ובעל השדה אינו עומד בצד שדהו, ולפיכך לא זכה מטעם קניין חצר, - שאין חצרו של אדם קונה לו אלא אם היא משתמרת, או אם עומד בצידה (בבא מציעא יא.). וראה להלן הלכה ד. (11) [ביבר הוא כלי להחזקת חיות-בר ודגים]. (12) שהרי הם משתמרים בביברים, וחצר המשתמרת קונה לו לאדם אפילו שלא מדעתו (בבא מציעא שם). (13) כלומר, עובר על "לא תגזול" מן התורה, ואפשר להוציאה בדיינים כמו שמפרש הראב"ד בהלכה ג (לחם משנה שם).

- ג. אָבֵל¹⁴ הַלֹקֵחַ דָּגִים מִתּוֹךְ מַצּוֹדָתוֹ¹⁵ שֶׁל חֶבְרוֹ¹⁶ כְּשֶׁהוּא¹⁶ בְּתוֹךְ הַיָּם¹⁷, או שֶׁלֹקֵחַ חֵיהַ מִמַּצּוֹדָתוֹ¹⁸ כְּשֶׁהִיא פְּרוּסָה בַּמִּדְבָּר - הָרִי זֶה אֶסּוּר¹⁹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים²⁰. וְאִם²¹ הִיָּה²² הַמַּצּוֹדָה כְּלִי²³, וְלֹקֵחַ מִתּוֹךְ הַמַּצּוֹדָה - הָרִי זֶה גִּזְלָן²⁴.

(14) משנה בגיטין נט: וכתנא קמא. (15) מצודה זו היא: חוט ארוך ובו כמה מחטים שעל ידם ניצודים הדגים. (16) בכתב יד תימן: "כשהיא". (17) בניגוד לביברים, שלמעלה. (18) גם מצודה זו היא על ידי חוט ובה מחטים לתפיסת החיות. (19) אבל אין בו משום גזל ממש, שיהא אפשר להוציאו בדיינים, "מפני שעדיין לא הגיעו ליד הזוכה בהן" (לשון רבינו בפרק ו מהלכות גזילה הלכה יב), לפי שאין בית קיבול למצודות אלו, וראה להלן. (20) "מפני דרכי שלום" (משנה שם). (21) גיטין ס: וסא. (22) בכתב יד תימן: "הייתה". (23) שיש לה בית קיבול. (24) ואפשר להוציאו בדיינים (ראב"ד). שכליו של אדם קונים לו (גיטין שם, שבזה אין פלוגתא בין תנא קמא ורבי יוסי).

- ד. הַפּוֹרֵס מַצּוֹדָה²⁵ בַּשָּׂדֶה חֶבְרוֹ וְצָד בָּהּ חֵיהַ אוֹ עוֹף, אֵף עַל פִּי שְׁאֵין לוֹ רִשּׁוֹת לַעֲשׂוֹת דְּבָרֵי זֶה²⁶ - קִנְיָה²⁷. וְאִם הִיָּה²⁸ עוֹמֵד בַּעַל הַשָּׂדֶה בְּתוֹךְ שָׂדֶה²⁹ וְאִם³⁰ זָכָה לִי שְׂדֵי - קִנְיָה בַּעַל הַשָּׂדֶה³¹, וְאִין לְבַעַל הַמַּצּוֹדָה כְּלוּם.

(25) מצודה סתם היא חוט ארוך ובה מחט, כמבואר למעלה בהלכה ג, וראה להלן. (26) כמו שכתב למעלה בהלכה ב. (27) מדברי סופרים, משום דרכי שלום, כמו שכתב למעלה בהלכה ג. (28) בבא מציעא יא. (29) המדובר בשדה שאינה משתמרת שהרי במשתמרת אינו צריך לעמוד בצד שדהו (פרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). (30) לאחר שהחיה והעוף כבר היו ניצודים במצודה. (31) ובטל קניינו של בעל המצודה, ואין כאן משום "דרכי שלום", שלא תיקנו תקנה זו אלא בפורס מצודה בשדה הפקר, אבל לא לפורס בשדה חבירו שלא ברשות, ובייחוד כשבעל השדה עומד וצווה שהוא עצמו רוצה לזכות בזה,

סימן רלה סעיף כח). (67) קנין חליפין, שאף זה אסור בשבת.

סְלִיקוּ לָהּ הַלְכוֹת מְכִירָה בְּסִיעָתָא דְּשַׁמְיָא

יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ט

הַלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה

- 1 עֲנִין אֵלֵי הַהֲלָכוֹת לִידַע דִּין זֹכָה מִן הַהֶפְקֵר הַיָּאֵף
2 יָקָה וּבִמָּה יָקָנָה. וְדִין נוֹתֵן מַתָּנָה וּמִקְבָּל מַתָּנָה.
3 וְאִי זֶה מַתָּנָה חוֹזְרֵת וְאִי זֶה אֵינָה חוֹזְרֵת.
4 וּבְאוּרָא כָּל הַדִּינִין אֵלֵי בְּפָרְקִים אֵלֵי:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

(1) נתבארו בו אלו דברים הם העיקר שכל המחזיק בהם זכה בהם, ומה משפטי המחזיק בהם, במה קנה בחזקתו, ודין גוי עם ישראל בקנייתו שיש צד שהנכסים הם כהפקר.

- 5 א. הַהֶפְקֵר, כָּל הַמַּחְזִיק בּוֹ - זָכָה². וְכֵן³ הַמַּדְבְּרוֹת
6 וְהַנְּהֲרוֹת וְהַנְּחָלִים⁴, כָּל שֶׁבִּהְיָ⁵ - הֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם
7 בָּהֶן - זָכָה. כְּגוֹן הַעֲשָׂבִים וְהָעֵצִים וְהַפְּרוֹת שֶׁל
8 אֵילָנוֹת שֶׁל יַעַר⁶ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

(2) נדרים מג. ומקומות רבים אחרים בתלמוד. וראה בפרק ב מהלכות נדרים הלכה יד שכתב רבינו: "ומה הוא ההפקר, הוא שיאמר אדם נכסים אלו הפקר לכל, בין במטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר, כל הקודם וזכה בו קנהו לעצמו ונעשה שלו". (3) היינו, צורה שנייה של הפקר, דברים שהם מופקרים ועומדים, שאף פעם לא היו שייכים לאיש. וראה בבא קמא יג: (4) מלשון הכתוב (דברים ח, ז) "ארץ נחלי מים". וראה בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה ב ובפרק ט מהלכות רוצח הלכה ב. (5) מה שמוצאים בהם, כמו שמפרש רבינו בסמוך. (6) יער הוא הפקר וכן נראה במכות ז: "יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם" (מגדל עוז). ומה שכתב רבינו "של יער" - מוסב על כל הנ"ל, היינו על עשבים ועצים ופירות. [ומסתמית לשון רבינו נראה, שהכוונה גם לתלושים וגם למחוברים ולא כרבי שמעון בן אלעזר בתוספתא בבא קמא פרק ח שאמר: "תלושין שבמדבר (בבבלי בבא קמא פא: "תלושין שבהרים") הרי הן של כל השבטים, ומחוברין הרי הן של אותו השבט", שלדעת רבינו דעת יחיד היא ואין חכמים מודים לו. והראב"ד בהשגה שכתב: "דווקא לאותו השבט" כוונתו לפסוק כרבי שמעון בן אלעזר הנ"ל, וראה מגיד משנה ולחם משנה ואבן האזל].

- 9 ב. הַצָּד דָּגִים מִן הַיָּמִים⁷ וּמִן הַנְּהֲרוֹת, או שֶׁצָּד
10 עוֹפוֹת או מִיָּה חֵיהַ⁸ - הוּאֵיל וְאִין לָהֶם בְּעָלִים,
11 זָכָה. וּבִלְבָד שֶׁלֹא יִצְוֶה בַּשָּׂדֶה חֶבְרוֹ⁹. וְאִם צָד שֵׁם
12 - קִנְיָה¹⁰. וְאִם הִיוּ הַדָּגִים בְּכִיבְרִים¹¹ שֶׁל בְּעָלִים, וְכֵן
13 חֵיהַ וְעוֹף שֶׁבְּכִיבְרִים, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּיכָר גְּדוֹל
14 וְהוּא מְחַסֵּר צִידָה - הָרִי זֶה שֶׁל בַּעַל הַכִּיבְרִים¹²,
15 וְהַצָּד מִשֵּׁם - הָרִי זֶה גִּזְלָן¹³.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ו אייר - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראה מגיד משנה. ולא חילק רבינו בין אם החכה רצה כדרכה לבין אם הייתה רגלה שבורה כמו שחילק בהלכות גזילה (שם הלכה יא) - שהרי כאן המדובר כשכבר היו ניצודים במצודה, ודינם כצבי שבור וכגוזלות שלא פרחו שנקנים לבעל השדה (אף על פי שאינה משתמרת, אם עומד בצד שדהו) וראה בראב"ד ובמגיד משנה, כסף משנה ולחם משנה.

ה. דגים³² שֶׁקָּפְצוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה - קָנָה בַּעַל הַסְּפִינָה; שֶׁזוֹ פְּחָצֵר הַמְּשַׁמֶּרֶת הִיא³³. וְאִינָה חָצֵר הַמְּהַלֶּכֶת³⁴, שֶׁהַמִּים הֵן שְׁמוּלִיכִין אוֹתָהּ, וְאִינָה הוֹלֶכֶת מִחֶמֶת עֲצָמָה³⁵.

1 ה. דגים³² שֶׁקָּפְצוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה - קָנָה בַּעַל
2 הַסְּפִינָה; שֶׁזוֹ פְּחָצֵר הַמְּשַׁמֶּרֶת הִיא³³. וְאִינָה חָצֵר
3 הַמְּהַלֶּכֶת³⁴, שֶׁהַמִּים הֵן שְׁמוּלִיכִין אוֹתָהּ, וְאִינָה
4 הוֹלֶכֶת מִחֶמֶת עֲצָמָה³⁵.

(32) בבא מציעא ט: (33) וקונה, כאמור, בלי עמידת בעל החצר בחצרו ובלי אמירתו. (34) שאינה קונה (למעלה פרק ג מהלכות מכירה הלכה יג). (35) כן בגמרא שם.

ו. גֵּר³⁶ שָׁמַת וְלֹא הוֹלִיד יִשְׂרָאֵל אַחֵר שְׁנַתְגִּיר³⁷ - אֵין לוֹ יוֹרְשִׁין, אֲלֹא כָּל הַקּוֹדֵם וְהַחֲזִיק בְּנִכְסָיו - זָכָה. וְאֵין בַּעַל הַמְּצָר³⁸ יָכוֹל לִסְלֹק³⁹ בְּדָמִים, שֶׁזוֹ כְּמַתְנֶה⁴⁰ הִיא⁴¹.

(36) משנה בכבא בתרא מב. וגמרא שם נג. ועוד. (37) היינו, שלא הוליד אחרי שנתגיר, אף על פי שלידתו הייתה בקדושה, אחר שנתגיר, כיוון שהולידו טרם שנתגיר (מגיד משנה). ובלשון השולחן ערוך (רעב סעיף א): "ולא הניח בן, שהורתו ולידתו בקדושה". וראה קידושין יז-יח. ותוספות שם דיבור המתחיל כאן שהורתו, ובבא בתרא קמט. בעובדא דאיסור גיורא. (38) בעל השדה, הגובל עם שדה הגר. (39) כדין בעל מצרא (פרק י"ב מהלכות שכנים הלכה ה). (40) ובמתנה אין דין בעל מצרא (פרק י"ג שם הלכה א). (41) שכשם שבמתנה, אין בעל המצר יכול לטעון, - כמו שהוא טוען במכר - "קנה לך במקום אחר ואל תיכנס בגבול", שרק זה רצה לתת לו מתנה ורק במקום זה ולא במקום אחר - אף בהפקר הדבר כן, שהרי אינו יכול למצוא נכסי הפקר במקום אחר, ראה בלחם משנה.

ז. שְׁתִּינָה⁴² שְׁדוֹת בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּמְצָר⁴³ אֶחָד בִּינִיהֶן: הַחֲזִיק בְּאַחַת מֵהֶן לְקִנְיָתָהּ - קָנָאָהּ⁴⁴. הַחֲזִיק בָּהּ לְקִנְיָת אוֹתָהּ וְאֵת חֲבֵרְתָּהּ - זוֹ שֶׁהַחֲזִיק בָּהּ קָנָה, אֲבָל חֲבֵרְתָּהּ לֹא קָנָה⁴⁵. הַחֲזִיק בָּהּ כְּדִי⁴⁶ לְקִנְיָת אֵת חֲבֵרְתָּהּ - לֹא קָנָה אֶחָת מֵהֶן; חֲבֵרְתָּהּ - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הַחֲזִיק בָּהּ, וְאוֹתָהּ - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הַחֲזִיק בָּהּ כְּדִי לְקִנְיָתָהּ⁴⁷. הַחֲזִיק בָּהּ כְּדִי לְקִנְיָתָהּ וְלִקְנֹת אֵת חֲבֵרְתָּהּ וְאֵת הַמְּצָר שֶׁבִּינֵיהֶן⁴⁸, אוֹ שֶׁהַחֲזִיק בַּמְּצָר לְקִנְיָת שְׁתִּינָה⁴⁹ - הָרִי זֶה סִפְקָא⁵⁰; וְאִם בָּא אֶחָד וְהַחֲזִיק בָּהּ כְּדִי לְקִנְיָתָהּ - זָכָה הָאֲחֵרוֹן⁵¹.

(42) בבא בתרא נג. מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן. (43) משעול בין שדות (רמ"א סימן רעה, סעיף ד) או נקע וגדר, המהווים גבול בין השדות, וראה פירוש רבינו גרשום שם נה. דיבור המתחיל המצר. (44) כלומר, קנה כולה, כדלהלן הלכה י ששדה המצויינת במצריה (=גבולות סביב

ח. וכן⁵² שְׁנֵי בָתִּים זֶה לְפָנִים מִזֶּה⁵³, שֶׁהַחֲזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן⁵⁴ לְקִנְיָתוֹ וְלִקְנֹת אֵת הַשְּׁנִי - לֹא קָנָה אֲלֹא זֶה שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ בְּלִבְדִּי. הַחֲזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדִי לְקִנְיָת אֵת הַשְּׁנִי - אֵף זֶה שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ לֹא קָנָה.

(52) בבא בתרא שם, מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה. (53) אחד פנימי ואחד חיצוני, שמן הפנימי עוברים אל החיצוני. (54) בין בפנימי, בין בחיצוני, כן הוא לפי גירסת הרי"ף. בניגוד לגירסת רשב"ם, שלפיה, אם החזיק בפנימי קנה אף החיצון שמשועבד לפנימי.

ט. הַמְּחִזִּיק⁵⁵ בְּשִׁטְר⁵⁶ מִנְכְּסֵי הַגֵּר כְּדִי לְקִנְיָת אֵת הַקֶּרֶקַע הַפְּתוּכָה בְּאוֹתוֹ שִׁטְר - לֹא קָנָה⁵⁷ אֲלֹא הַשִּׁטְר בְּלִבְדִּי, לְצִר⁵⁸ עַל פִּי צְלוּחִיתוֹ⁵⁹ וְכִיּוּצָא⁶⁰ בְּזָה.

(55) בבא קמא מט: (56) שטר קניין, או שטר מתנה של הגר, ולא שטר חוב כפירוש רש"י שם. (57) שהרי לא עשה בה קניין, כן הובא בגמרא שם: "המחזיק בשטרותיו של גר וכו' אדעתא דארעא הוא דמחזיק [בשטר] ובארעא הא לא אחזיק" - הרי שפשוט הדבר שלא קנה הקרקע בהגבהת השטר. (58) שימוש אפשרי של הנייר. (59) בגמרא שם הסתפקו באופן שהחזיק בשטר בסתם, אם כוונתו לקרקע ולא קנה השטר או שנתכוון גם לשטר, ולא נפשטה הבעייה. ואילו באופן שנתכוון בוודאי לקנות הקרקע, לא הסתפקו כלל, שוודאי לא קנה השטר. ואם כן דברי רבינו תמוהים משני צדדים, שהוא כתב שהמחזיק כדי לקנות את הקרקע, קנה השטר. אבל יש אומרים שסוגיא זו אינה סוברת שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו (בבא מציעא יא). - אבל לפי מה שאנו פוסקים להלכה, שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח), אין ספק שאפילו אם לא נתכוון כלל לקנות השטר - קנה השטר (ש"ך סימן ערה סעיף קטן ג, ועיין תוספות בבא בתרא נד. דיבור המתחיל אדעתא). (60) שימושים דומים של הנייר.

י. שְׁדֵּה⁶¹ הַמְּצִינֶת⁶² בַּמְּצָרִיָּה - בִּיּוֹן שֶׁהַכֵּשׁ⁶³ בָּהּ מְפֹשֵׁשׁ אֶחָד⁶⁴ - קָנָה אֵת פְּלָהּ; וְאִם⁶⁵ אִינָה מְצִינֶת בַּמְּצָרִיָּה - קוֹנָה מִמֶּנָּה בְּאוֹתוֹ מְפֹשֵׁשׁ⁶⁶ כְּדִי שְׁלַח

בפני עצמה מאשר מקום פטור (ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה יא), ועיין לחם משנה. (79) היינו, אפילו מקום פטור, עיין ברשב"ם שם. וראה להלן. (80) היינו, שאם השאיל הבעל מקום בחצירו לאשתו, על מנת לזרוק שמה הגט, וזרק ונפל בעמוד העומד על יד המקום המושאל, נחשב עמוד זה כרשות אחרת, ואינו כלול במקום המושאל, ואם השאיל לה מקום אחד, לא השאיל לה שני מקומות. וכמה דברים חולקים שם רשות בעניין גיטין: א. מקום שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ב. מקום שגבוה עשרה טפחים אף על פי שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות. ג. מקום שיש לו שם לזו אף על פי שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות ואינו גבוה עשרה טפחים (פרק ה מהלכות גירושין הלכה ט). הרי שגם מקום פטור חולק רשות לעניין גיטין, והוא הדין לנכסי הגר. וראייה לזה ממה שאמר רבא (בבא בתרא נו:). "רשות שבת כרשות גיטין", הרי שהשווה שניהם, ואם רצו לומר שלעניין נכסי הגר המצר והחצב מפסיקין ולעניין שבת אינם מפסיקין (שם נו:). הוא הדין שבנכסי הגר יותר מפסיק מלעניין גיטין.

- 11 יב. פל דבריו⁸¹ המפסיק לטמאה - מפסיק בנכסי
- 12 הגר⁸². פיצד? פגון שנקנס אדם לבקעה זו, וטמאה
- 13 בבקעה פצדה אחרת⁸³, ואינו יודע אם הגיע למקום
- 14 הטמאה⁸⁴ אם לאו - פל מקום שמחזיקין אותו
- 15 לטמאה, הרי הוא במקום אחר מחלק בפני עצמו.

(81) משנה טהרות פרק ו משנה ה ומובאה בבבא בתרא נו: (82) שהרי (שם נו). רצו לומר שהמצר והחצב שמפסיקין בנכסי הגר אינם מפסיקין לעניין טומאה, ואם כן אלו שמפסיקין לעניין טומאה כל שכן שמפסיקין בנכסי הגר. (83) כלומר, בבקעה אחרת, שאף על פי שהנכנס לבקעה שיש בה כמה שדות וטומאה באחת מהן ואינו יודע לאיזה שדה נכנס, הרי הוא טמא וכדעת חכמים ולא כרבי אליעזר בבבא בתרא שם (פרק כ מהלכות אבות הטומאה הלכה ט) - כאן שהוא מסופק אם נכנס לבקעה זו, גם לחכמים דרבי אליעזר, הוא טהור (לחם משנה). (84) כלומר, אותה הבקעה שבה נמצאת אותה השדה הטמאה..

- 16 יג. בקעה⁸⁵ גדולה שיש בה שדות רבות, וכלן של
- 17 גר אחד, ולא היה ביניהן⁸⁶ לא מצר ולא חצב ולא
- 18 דבר מדברים המפסיקין, ובא אחד והחזיק במקצת
- 19 הבקעה לקנות את פלה - פל הנקרא על שם אותו
- 20 הגר קונה אותו.

(85) בבא בתרא נו. מימרא של רבי מריוס. (86) [ביניהם, כלומר, בין השדות לא היה מצר ולא שום דבר המפסיק, אבל מסביב הייתה כל הבקעה מסוימת במצריה, שאם לא כן לא קנה אלא "כדי שילך הצמד בשעת חרישה ויחזור" (למעלה הלכה י). ועיין מגיד משנה מה שהאריך בדברי רבינו, ולפי הנ"ל הכל מבורר].

- 21 יד. עפ"ם שפכר מטלטלין לישראל, או קנה
- 22 מטלטלין מישראל - קונה במשיכה⁸⁷ ומקנה
- 23 במשיכה או בדמים⁸⁸. אבל הקרקע - אינו קונה

- 1 הצמד⁶⁷ בשעת חרישה ויחזור⁶⁸. המצר⁶⁹ והחצב⁷⁰
- 2 שמתחמין בו תחומין⁷¹ מפסיקין בנכסי הגר, וכל
- 3 המחזיק בשדה - לא קנה אלא עד המצר או עד
- 4 החצב.

(61) בבא בתרא נד. כרב נגד שמואל מפני שרב נחמן עשה מעשה כמותו (מגיד משנה). (62) שגבולותיה בולטים וגלויים (רבינו גרשום שם דיבור המתחיל המסוימת). והמדובר בנכסי הגר, שאילו במכירה ונתן דמים קונה במכוש אחד כמה שדות (פרק א מהלכות מכירה הלכה יט וראה למעלה הלכה ז). (63) היכה, חפר. (64) חפירה אחת. (65) גמרא שם. (66) כן מפרש רבינו מה שאמר שם: "אינה מסוימת במצריה, עד כמה? אמר רב פפא כדאזיל תיירא דתורי והדר", כלומר, עד כמה הוא קונה במכוש אחד. ורשב"ם מפרש אחרת, ועיין תוספות שם. (67) שני שוורים מסויים של השדה, - לא כל האורך - וחזור. ושיעור אורך זה הוא קונה במכוש אחד. (69) = הגבול. שם נה. מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן. (70) צמח שיש לו שרשים יורדים בעומק הארץ - אינם נוטים לכאן ולכאן, ובו תיחם יהושע חלקי השבטים (בבא בתרא נו). ועל כן נקרא חצוב (פירוש המשניות לרבינו בפרק א מכלאים משנה ח). (71) שעושים תחומין.

- 5 יא. פל המפסיק לפאה⁷² - מפסיק בנכסי הגר⁷³.
- 6 פיצד? היה שם נחל או אמת המים ופיצא בה⁷⁴ -
- 7 לא קנה אלא עד הנחל או עד האמה. וכל המפסיק
- 8 ברשות שבת⁷⁵ - מפסיק בנכסי הגר⁷⁶, פגון שיהיה
- 9 בין שתי השדות רשות היחיד⁷⁷ או פרמלית⁷⁸, אפלו
- 10 היה ביניהם רשות⁷⁹ שחולקת לגטין⁸⁰.

(72) היינו, שהפסקה זו מהווה גבול בין השדות, וצריך לתת פאה לכל שדה לחוד, שאין מניחין את הפאה משדה על חברתה, ראה בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה א. (73) אין דבר זה מפורש בתלמוד, אבל למדו רבינו בקל וחומר מפאה, שכן אמרו בבבא בתרא נה. "המצר והחצב מפסיקין בנכסי הגר, אבל לעניין פאה וטומאה לא" - ואם כן דברים המפסיקים בפאה בוודאי מפסיקים בנכסי הגר (מגיד משנה). (74) שמפסיקים לפאה, פאה פרק ב משנה א, ורבינו שם הלכה ב. (75) לעניין הוציא חצי שיעור לרשות אחת וחצי שיעור לרשות אחרת ויש הפסק ביניהן, שאין חצאי השיעור מצטרפים (פרק י"ח מהלכות שבת הלכה כד). (76) אף זה אינו מפורש וגם זה נלמד בקל וחומר משבת שכן אמרו שם נה: "אבל לשבת לא", כלומר המצר והחצב שהם מפסיקים בנכסי הגר, אינם מפסיקים לשבת, ואם כן דברים המפסיקים לשבת, בוודאי שהם מפסיקים לפאה (מגיד משנה). (77) הלכות שבת שם. (78) כלומר, אפילו כרמלית שאינה מפסקת ברשויות שבת (הלכות שבת שם) - מפסקת כאן, שהרי גם החצב שאינו אלא "מקום פטור" (רשב"ם בבא בתרא נו. דיבור המתחיל רבא אמר) חוצץ כאן (למעלה הלכה י), וכל שכן שהכרמלית מפסיקה, שהרי הכרמלית חשובה יותר כרשות

דמים וְכִי־יֵצֵא בְּדָרִים אֵלָיו - עוֹשִׂין כְּפִי מִשְׁפָּט
הַמֶּלֶךְ; שְׂכָל¹⁰⁰ דִּינֵי הַמֶּלֶךְ בְּמִמּוֹן¹⁰¹ עַל פִּיהֶן דְּנִין.¹⁴
(99) בבא בתרא שם. (100) בהתאם לכלל הידוע של
שמואל: "דינא דמלכותא דינא" בבא בתרא שם, ועוד.
(101) דווקא בממון, אבל לא באיסורים, וכן הוא במשנה
גיטין י': שכל השטרות של גויים כשרים משום "דינא
דמלכותא דינא", חוץ מגיטי נשים.

פרק שני

(1) נתבאר בו אי זו חזקה קונה בנכסי ההפקד ומיהות החזקה,
וכל הנמשך אחר זה.

א. נכסי גר שאין לו יורשים², ונכסי ההפקד, וְשָׂדֶה
שְׂמֻכָּרָה הַעֲבוּ"ם לְיִשְׂרָאֵל וְעֵדֶינן לֹא הַחֲזִיק בָּהֶם³ -
כָּלֶם דִּינֵם שָׂדֶה: כָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶם בְּדֶרֶךְ מִדְּרָכֵי
הַחֲזָקָה, כְּמוֹ שֶׁבִּארְנוּ בְּהַלְכוֹת מְכִירָה⁵ - קָנָה⁶, חוּץ
מֵאֲכִילַת הַפְּרוֹת⁷.

(2) ראה למעלה פרק א הלכה ו. (3) שם הלכה יד. (4) לפי
שכולם הפקר. (5) פ"א הלכה ח. (6) משנה בבא-בתרא
מב. (7) בבא-בתרא נז. ונד. שאינו קונה אלא כשעושה
דבר לטובת השדה, כדלהלן.

ב. פִּיעֵד? הַלּוֹקֵחַ קִרְקַע מִחִבְרוֹ, וְהַחֲזִיק בָּהּ
בְּאֲכִילַת פְּרוֹתֶיהָ - קָנָה, כְּמוֹ שֶׁבִּארְנוּ⁸; אֲבָל בְּנִכְסֵי
הַפֶּקֶד אוֹ נִכְסֵי הַגֵּר, אֲפִלּוּ אֲבָל פְּרוֹת הָאֵילָן בְּמָה
שָׁנִים - לֹא קָנָה גִּוְף הָאֵילָן וְלֹא גִּוְף הַקִּרְקַע, עַד
שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּגִוְף הָאֵרֶץ אוֹ יַעֲבֹד עֲבוֹדָה בְּאֵילָן.
וּמַעֲשֶׂה⁹ בְּאִשָּׁה אַחַת, שֶׁאֲכָלָה פְּרוֹת דֶּקֶל¹⁰ שְׁלֹשׁ
עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּבֶאֱחָד וְהַחֲזִיק בְּאֵילָן בְּעֲבוֹדָה
שְׁעֵבֶד בְּגִוְף הָאֵילָן¹¹; וּבֶאֱמַעֲשֶׂה לְפָנֵי חֲכָמִים,
וְאָמְרוּ: זֶה הָאֲחֵרוֹן קָנָה.

(8) בפ"א מהלכות מכירה הלכה ט"ז. והראב"ד חולק על
דברי רבינו, כאן ושם. (9) שם נד. (10) של הפקר.
(11) בגמרא שם: "רפיק תותיה פורתא (= חרש תחתיו
מעט)".

ג. יֵשׁ¹² דְּבָרִים רַבִּים, שֶׁאִם הַחֲזִיק בְּהֵן הַלּוֹקֵחַ¹³ -
לֹא קָנָה עֵדֶינן, וְאִם הַחֲזִיק בְּאֶחָד מֵהֵן בְּנִכְסֵי הַגֵּר
אוֹ בְּנִכְסֵי הַפֶּקֶד - קָנָה. פִּיעֵד? הַמוֹצֵא¹⁴ פְּלִטְרִים¹⁵
גְּדוּלִים¹⁶ בְּנוֹיִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוֹ בְּנִכְסֵי הַפֶּקֶד, וְסִיד¹⁷
בְּהֵן סִיד אֶחָד אוֹ פִּיר¹⁸ בְּהֵן פִּיר אֶחָד, בְּגִוְף אִמָּה
אוֹ יוֹתֵר¹⁹ בְּגִיד²⁰ הַפֶּתַח - קָנָה.

(12) שם נז. ושם מנו את ההבדלים, שבין נכסי הגר לבין
נכסי חבירו. (13) לא כתב רבינו "הלוקח מחבירו" (כמו
שכתב למעלה בתחילת הלכה ב) לפי שכאן לא מדובר
בחזקת קנין אלא בחזקת שלש שנים, שבזה אינו קונה אם
נהא או היטיבה בדברים אחרים, אלא אם-כן אכל פירותיה,
כמפורש בפ"ב מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כן פירש
רבינו יהושע הנגיד, נכדו של רבינו (הובא בכסף-משנה),

אוֹתוֹ מִיִּשְׂרָאֵל אֵלֹא בְּשֹׁטֶר⁸⁹, וְאִינוּ מִקָּנָה אוֹתוֹ
לְיִשְׂרָאֵל אֵלֹא בְּשֹׁטֶר⁹⁰; שֶׁאִין דַּעְתּוֹ⁹¹ סוּמְכַת אֵלֹא
עַל הַשֹּׁטֶר⁹². לְפִיכָךְ⁹³, יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּקַח שָׂדֶה מִן
הַעֲבוּ"ם וְנָתַן הַדָּמִים⁹⁴, וְקָדַם⁹⁵ שֶׁיַּחֲזִיק בָּהּ בֶּא
יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהַחֲזִיק בָּהּ בְּדֶרֶךְ שְׂמֻחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי
הַגֵּר⁹⁶ - זָכָה אַחֲרוֹן, וְנוֹתֵן לְרֹאשׁוֹן אֶת הַדָּמִים⁹⁷.
מִפְּנֵי שֶׁהַעֲבוּ"ם מַעֲת שֶׁלָּקַח הַדָּמִים סֵלֶק רְשׁוּתוֹ,
וְיִשְׂרָאֵל לֹא קָנָה עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַשֹּׁטֶר לְיָדוֹ, וְנִמְצָאוּ
נִכְסִים אֵלֹו בְּנִכְסֵי מִדְּבָר⁹⁸, שְׂכָל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן - זָכָה.

(87) כאמיר ולא כרב אשי, עבודה-זרה עא. (88) כלומר,
קונה ומקנה במשיכה וקונה ומקנה בדמים (מגיד משנה
וכסף משנה), כמו שנראה בעבודה-זרה שם. בניגוד למה
שנאמר בבכורות יג. שאין הגוי קונה אלא או בדמים או
במשיכה. ועיין תוספות עבודה-זרה שם דיבור המתחיל
שקילו ומגיד משנה וכסף משנה. (89) עם נתינת הכסף
(למעלה פרק א מהלכות מכירה הלכה יז). מקור הדברים
בבבא בתרא לה: מימרא של רב יהודה בשם רב: "גוי אין
לו חזקה אלא בשטר" ומפרשה רבינו לענין חזקת קניין ולא
לענין חזקת שלוש שנים, ועיין רשב"ם שם. וטעם הדבר:
שאם יקנה בחזקה יבוא להחזיק באלימות (מגיד משנה
שם). (90) שם במימרא של רב: "ישראל הבא מחמת גוי
הרי הוא כגוי - אין לו חזקה אלא בשטר" ופירשה כנ"ל
בחזקת קניין. וישראל הבא מחמת גוי היינו הקונה מן הגוי
(כסף משנה שם). ועוד שם נד: מימרא של שמואל.
(91) של הישראל הקונה מן הגוי (משנה למלך, וראה מגיד
משנה וכסף משנה שם). (92) שמה יחזור וייתקנו הגוי
ממנו באלימות. והיינו, אפילו במקום שאין כותבין את
השטר, שהרי במקום שכותבים, אף ישראל מישאל אינו
קונה אלא בשטר (למעלה פרק א שם הלכה ד - לחם
משנה). (93) שם נד: מימרא של רב יהודה בשם שמואל,
וכן שם עובדא, שרב נחמן עשה בה כשמואל.
(94) שנשתלק הגוי מן הקרקע (כדלהלן בדברי רבינו), שהרי
אצלו נגמר הקניין על ידי קבלת הכסף, אלא שהישראל אינו
קונה בזה מאחר שלא סמכה דעתו על הגוי בלי שטר (גמרא
שם). (95) אבל קדם הראשון והחזיק בה - קנה הוא מן
ההפקד, שהחזקה שלו אינה גרועה מזו של השני, ויש
חולקים על רבינו בזה (מגיד משנה). (96) מפני שחזקה
בנכסי הגר שונה מזו הרגילה, כמו שיבאר להלן בפרק ב
הלכה א"ב. (97) כן כתב רב האי בספר המקח והממכר
שער יד. לפי שקרקע זה כמשכון ביד הלוקח הראשון, על
מעותיו שנתן לגוי, והרי זה דומה למשכון הגר ביד ישראל
ובא ישראל אחר והחזיק בו, שלוקח ממנו הראשון כנגד
מעותיו, כמו שכתב רבינו להלן פרק ב הלכה טו (רא"ש
בבבא בתרא פרק ג סימן סה). (98) כלומר, הפקר. ראה
למעלה הלכה א.

טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאִין מִשְׁפָּט
יָדוּעַ לְמֶלֶךְ; אֲבָל⁹⁹ אִם דִּין אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ וּמִשְׁפָּטוֹ
שֶׁלֹא יִזְכֶּה בְּקִרְקַע אֵלֹא מִי שְׂכּוֹתָב בְּשֹׁטֶר אוֹ הַנוֹתֵן

31) שמתכוון לעשות תיקון באילן, על-ידי חיתוך הענפים המיותרים. 32) שתיקון באילן הוא מדרכי החזקה. 33) שזו היא אכילת פירות, שאינה קונה בנר. ואף-על-פי שממילא נתקן האילן, כיון שאינו מכון לתקן, אינו קונה (הגהות מיימוניות).

ה. פיצד? ³⁴ היתה ³⁵ פורת מכאן ומכאן ³⁶ - הרי חזקתו שנתפון לעבודת האילן; היתה פורת מרוח אחת - אינו מתפון אלא לעצים. וכן ³⁷ המלקט עצים ועשבים ואבנים מן השדה: אם דעתו לתקן הארץ ³⁸ - קנה ³⁹; ואם לעצים ⁴⁰ - לא קנה ⁴¹.

34) כלומר, איך אנו יודעים אם דעתו לאילן או להאכיל העצים לבהמה. 35) שם נד. 36) כלומר, מכל צדי האילן. 37) שם, מימרא שניה של שמואל. 38) לנקותה ולהכשירה לחרישה. 39) שזה תיקון בגוף הקרקע. 40) להכין לו עצים או עשבים או אבנים, לתשמישו. 41) שזו היא אכילת פירות.

ו. פיצד? לקט ⁴² הגס ⁴³ והדק ⁴⁴ - הרי זו בחזקת שנתפון לתקן את הארץ; לקט הגס ולא הדק - הרי זה בחזקת שנתפון לעצים ⁴⁵. וכן המשוה ⁴⁶ פני הארץ: אם דעתו לתקן הארץ - קנה; ואם דעתו להשוות מקום שיעמיד ⁴⁷ בו גרן ⁴⁸ - לא קנה ⁴⁹.

42) שם. 43) עצים גדולים. 44) עצים קטנים. 45) שרק הגדולים ראויים לשימוש. 46) שם. 47) שזו היא הנאת שימוש, ולא תיקון, הואיל והקרקע עומדת לחרישה. 48) לדוש שם תבואה. 49) לדעת רשב"ם שם אין זה אלא בגורן שאינו קבוע, שכיון שאחרי הדישה יחרוש מקומו, אין זה תיקון לשדה. אבל אם עשהו גורן קבוע - קנה, שזהו תיקון לשדה.

ז. פיצד? היתה ⁵⁰ לוקח עפר ממקום גבוה ונותנו למקום הנמוך - הרי זה מתקן הארץ; ראניוהו שאינו מקפיד על זה, אלא משליף העפר והצורות בכל מקום בלא הקפדה - הרי זה בחזקת שאינו מתפון אלא להשוות מקום לדיש. וכן הפותח ⁵¹ מים לתוף הארץ: אם לתקן הארץ - קנה; ואם לצוד ⁵² הדגים לא קנה.

50) שם. 51) שם. 52) אף זו הנאת שימוש.

ח. פיצד? עשה מקום שפינסו בו המים פלכד ⁵³ - הרי זה מתפון לתקן ⁵⁴ הארץ; עשה שני פתחים, אחד להכניס ואחד להוציא - הרי זה מתפון לצוד דגים.

53) בלי שער יציאה. 54) שיתעכבו המים במקום וישקו את השדה.

ט. הבונה ⁵⁵ פלטרין גדולים בנכסי הגר, ובא אחר והעמיד להם דלתות ⁵⁶ - קנה האחרון ⁵⁷; שהראשון לא עשה בגוף הארץ כלום ⁵⁸, והרי ⁵⁹ הוא כמי

ואילו בלוקח שדה מחבירו - קנה בכל פעולה שעושה לטובת השדה אע"פ שלא אכל פירותיה, וכן מפורש בפ"א מהלכות מכירה הלכה יב, שאם חיבר המים לשדה כיון שהועיל לה קנה, ואם כן פשוט שהוא-הדין לנרה וכיוצא בה. וראה להלן הערה כה. 14) שם נג: 15) ארמונות. 16) כן הוא בגמרא שם (והרשב"ם מוחק גירסא זו) - וכוונתו להדגיש, כנראה, שאף בארמונות גדולים קונים בציור קטן. 17) טח. 18) צייר, והיינו, ציורים פעוטים כגון פרחים וצבעועים, בניגוד לצורה (להלן הלכה ד) שהיא צורה של בעל-חי. 19) וברורה שיטת רבינו, שאף ביותר מאמה צריך שיהיה נגד הפתח (שלא כדעת רשב"ם). ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה. 20) בכותל מול הכניסה, ששם נראה יותר ויש לו חשיבות מיוחדת.

ד. הצייר ²¹ צורה ²² בנכסי הגר - קנה. והמציע ²³ מצעות ²⁴ בנכסי הגר - קנה ²⁵. הנר ²⁶ את השדה בנכסי הגר - קנה ²⁷. המפצל ²⁸ זמורות הגפן או שריגי ²⁹ אילנות וכפות תמרים בנכסי הגר: אם דעתו ³⁰ לעבד ³¹ האילן - קנה ³²; ואם דעתו להאכיל העצים לבהמה - לא קנה ³³.

21) מימרא של רב, שם נד. 22) של חיה ושל עוף (רשב"ם). וכיון שהיא חשובה ביותר, אין צריך שיעור אמה כמו בכיור, שלמעלה הלכה ג (רשב"ם). ודרך אגב למדנו מכאן, שאין איסור בעשיית צורות של חיה ושל עוף (הגהות מיימוניות אות ב). 23) שם נג: מימרא של רב ששת, המסתמך על ברייתא אחת. 24) מחצלאות לשכיבה. 25) כיון שייפה הקרקע בהצעתו (מגיד-משנה בשם ר"י מיגש). ויש מפרשים שאע"פ שלא ייפה הקרקע, קנה. ואינו דומה לאכילת פירות, כיון שנהנה מגוף הקרקע. ומקור הדברים מהפסוק "ושבו בעריכם אשר תפשתם" (ירמיה מ, י) - במה תפשתם בישיבה (רשב"ם), וכן הוא בביצור במגיד-משנה). אבל בדברי רבינו איי אפשר לפרש כן, שבאופן זה קונה גם בלוקח מחבירו. וקל-וחומר הוא: אם אכילת פירות קונה - זה שנהנה מגוף הקרקע, בוודאי שקונה. וכן כתב רבינו בפ"א מהלכות מכירה ה"ו שאם שטח בה פירות או העמיד בה בהמה - קנה. 26) חרש, שם נז. 27) לכאורה נראה מכאן שבמכר לא קנה בניר. ובפ"א מהלכות מכירה הלכה טז כתב רבינו: המוכר שדה לחבירו ונכנס בה הלוקח וזרעה או נרה - הרי זה קנה. ואע"פ שבדפוס רומי וכ"י אברבנאל חסרה כאן בבא זו (של "הגר את השדה בנכסי הגר - קנה") - ברור שנשמטה בדילוג. וחזן מזה, בלי בבא זו ישנה סתירה בדברי רבינו, שכאן נראה בדבריו שבלוקח שדה מחבירו אינו קונה אלא באכילת פירות, ולא בפעולה שעשה לטובת השדה, ולפיכך הדגיש בסייד וצר צורה וכו' שדווקא בנכסי הגר קונה, ואילו בפ"א מהלכות מכירה כתב רבינו שנהר וזרעה (הלכה טז) ופתח לה מים (הלכה יב) - קונה. ולפירושו של רבינו יהושע הנגיד (למעלה הערה יא) שכוונת רבינו כאן להוציא חזקת שלש שנים ולא חזקת קנין - הכל ברור ופשוט. 28) חותך, שם נד. מימרא של שמואל. 29) ענפי. 30) שהוא מגלה אותה ע"י מעשיו, כלהלן בהלכה הבאה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ו אייר - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קנה. עדר⁷³ בנכסי גר זה וכסבור של גר אחר - 17
הואיל ונתפון במעשיו אלו לזכות מן ההפקר, הרי 18
זה קנה. 19

(71) החורש. יבמות נב: מימרא של רב יוסף. (72) כגון
שהוא שכן, ונכסיו גובלין עם נכסי הגר. (73) שם, מימרא
של אביי.

יד. היה⁷⁴ משפון⁷⁵ ישראל ביד הגר, וכשמת הגר 20
בא ישראל והחזיק במשפון זה - מוציאין⁷⁶ אותו 21
מידו; שפיון שמת הגר בטל שעבודו⁷⁷. 22

(74) בבא-קמא מט: מימרא של רבה. (75) אפילו משכנו
שלא בשעת הלוואתו (מגיד-משנה, וראה בש"ך סימן רעה,
ס"ק ז). (76) שאין בו לגר (= הבעל-חוב) במשכון זה,
אלא שעבוד להלוואתו, ומה שאמרו: "בעל-חוב קונה
משכון" (בבא-מציעא פב.) - אינו אלא להתחייב באחריות
שמירתו (פ"י מהלכות שכירות הלכה א), אבל אינו זוכה בו
להיות כשלו, שהרי הלוה יכול תמיד לפדותו בדמים (ראה
'תוספות' שם ד"ה משכנו של ישראל). (77) וזוכה בו
הלוה, מיד עם מיתת הגר.

טו. היה⁷⁸ משפון הגר ביד ישראל, ובא ישראל 23
אחר והחזיק בו⁷⁹ - לוקח ממנו הראשון כנגד 24
מעותיו⁸⁰, והאחרון קנה את השאר. 25

(78) בבא-קמא שם, המשך המימרא של רבה. (79) אם לא
הקדימו בעל החוב, כדלהלן הלכה טז. (80) שהשעבוד
שחל על נכסי הגר אינו נפקע מנכסיו, אף שמת הגר, ולא
דוקא שיש משכון בידי המלוה, אלא אף אם יש לו על הגר
מלוה בשטר או בעדים (מגיד-משנה בהלכה טז).

טז. במה דברים אמורים?⁸¹ בשלא היה המשפון 26
בפצר הראשון; אבל אם היה בפצר - חצרו קונה 27
לו שלא מדעתו⁸², כמו שפארנו בענין מציאה⁸³, 28
ואין לזה האחרון פלוס. 29

(81) מסקנות הגמרא שם. (82) ואף-על-פי שאינו עומד בצד
חצרו. כלל ידוע של רבי יוסי בר חנינא, בבבא-מציעא יא.
וכל זה אינו אלא בחצר המשתמרת, אבל אם אינה
משתמרת, אינה קונה אלא אם עומד על ידה, וראה לעיל
פ"א הלכה ד. (83) פ"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ח.

יז. גר⁸⁴ שמת, ובזבזו ישראל את נכסיו⁸⁵, והיו בהן 30
עבדים גדולים - קנו⁸⁶ עצמן בני חורין; אבל 31
העבדים הקטנים - הרי הן כבהמה, וכל המחזיק 32
בהן⁸⁷ - זכה בהם. וכבר פארנו⁸⁸ דרכי החזקה 33
שיקנו בהם את העבדים. 34

(84) גיטין לט. (85) כלומר, תפסו נכסיו וזכו בהם מן
ההפקר, כדין גר שמת ואין לו יורשין שנכסיו הפקר, ראה
למעלה הלכה א. (86) שהם קודמים לאחרים, לזכות
בעצמם. (87) בקטנים שאין להן יד לזכות בעצמם (וראה
'תוספות' שם ד"ה קטנים). כאבא שאול ולא כחכמים, שכן

שעשה גל אבנים על הארץ שאינו קונה, שהרי לא 1
הועיל בגדרו⁶⁰ זה, מפני שהוא רחב ביותר ומפלש, 2
ואין צורת אותו הבנין מועלת⁶¹ לו עד שיעמיד 3
דלתות. 4

(55) שם נג: מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוא.
(56) יש מפרשים, שהעמיד הדלתות ונעלן, שאם לא נעל, גם
הוא לא עשה כלום, כמו הראשון, ואע"פ שבמכירה קונה
בנעילת דלת לחוד (פ"א מהלכות מכירה הלכה י, ועיין שם
בכסף-משנה) - בגר שאין דעת אחרת מקנה צריכים גם
העמדה (לחם-משנה). ויש מפרשים, שגם בלא נעל - קנה,
שכיון שעל-ידי העמדת הדלתות ישנה אפשרות לנעול, הרי
זו עשייה גמורה וקנה, ראה בהגהות מיימוניות. (57) נראה
מדברי ר"י בן מיגש, שגם מה שבנה הראשון הוא הפקר
זוכה בו השני (מגיד-משנה). (58) כיוון בזה לדברי רבו
ר"י בן מיגש, שכתב: "שלא חפר הראשון יסודות, שחפירות
הקרקע ליסודות - כנר את השדה, שמתקנה לזריעה ואע"פ
שלא זרעה - קנה" (ועיין מגיד-משנה וכסף-משנה בשם
ה"רן). (59) שם. (60) כלומר, אין לומר שבנין זה יהווה
תיקון מבחינת היותו גדר. (61) כלומר, אין עדיין כל
תועלת בבנין שהוא בלי דלתות, שאי-אפשר עדיין להנות
ממנו ולגור בו כמו שהוא. ומכאן שאם יש תועלת, כגון
שעשה מקום לזבל או לדיר בהמות - קנה (מגיד-משנה
וכסף-משנה).

י. המפיץ⁶² הזרע⁶³ לתוך התלמים⁶⁴ - לא קנה; 5
שבעת שהשליף הזרע לא השביח פלוס⁶⁵, ובעת 6
שצמח והשביח - שבח הפא מאליו הוא, ואינו 7
קונה. 8

(62) שם נג: נד. מימרא של רב יהודה. (63) אמנם בגמרא
שם הוזכר זרע מסויים - "לפת". (64) חריצים, שהיו כבר
לפניו. והוא לא כיסה את הזרע (רשב"ם שם). (65) אחרי
שלא כיסה את הזרע.

יא. היתה⁶⁶ מחיצה בנכסי הגר, ובא זה ועשה 9
מחיצה אחרת על גבה - לא קנה⁶⁷, ואפלו⁶⁸ נבלעה 10
מחיצה התחתונה והרי העליונה קימת; שבעת 11
שפנה לא הועיל, ובעת שהועיל - מאליו בא 12
המעשה. 13

(66) עירובין כה. מימרא של רב חסדא. (67) לפי שהיא
מיותרת ואין בה כל תועלת. (68) בגמרא שם הוסקה הלכה
זו מתוך השוואה למימרא המשמשת מקור להלכה הקודמת.

יב. המחזיק⁶⁹ בגר והפקר והוא אין דעתו 14
לקנות, אף על פי שפנה וגדר - לא קנה⁷⁰. 15

(69) נלמד מן ההלכה הבאה, וראה שם ציון המקור.
(70) יש אומרים, שכל זה אינו אלא בהפקר או בנכסי הגר,
אבל במתנה - קנה, כיון שדעת אחרת מקנה אותו (קצות-
החושן סימן רעה, ס"ק ד).

יג. העורך⁷¹ בנכסי הגר וכסבור⁷² שהן שלו - לא 16

הכריע רבי יהושע בן לוי (גיטין שם). וראה 'תוספות' קידושין כג. ד"ה ואיכא דאמרי. (88) בפ"ב מהלכות מכירה, הלכה א"ד.

2) בבא-בבא קנא. מעשה באמו של רב עמרם חסידא, שרצתה לתת מתנה, ועל זה שואלת שם הגמרא: "והא לא משך (המקבל)?" וכן יש בכמה מקומות בגמרא (מגיד-משנה). (3) ראה פ"ג מהלכות מכירה, הלכה א"ב. (4) קנין חצר (שם הלכה ז). קנין אגב קרקע (שם הלכה ח) וקנין סודר (שם פ"ה הלכה ה). (5) חזקת קנין בקרקע בפ"א מהלכות מכירה הלכה ג"ח, וחזקת קניין בעבדים שם פ"ב הלכה א"ב. (6) ראה שם פ"א הלכה ג"ז, ופ"ב הלכה א. (7) ואין בזה אפילו משום מחוסר אמנה, חוץ ממתנה מועטת (פ"ז מהלכות מכירה, הלכה ט).

ב. מחל' לחברו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון שהיה מפקד אצלו - הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד, ואין צריך דבר אחר, כמו שבארנו¹⁰.

(8) קידושין טז. ועוד מקומות אחרים, ראה ב'תוספות' סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין. (9) מכאן שבפקדון כיון שהוא בעין, צריך לשון מתנה דוקא ולא מועילה לשון מחילה (לחם-משנה ומשנה-למלך). (10) פ"ה מהלכות מכירה הלכה יא, וראה במגיד-משנה שם.

ג. וכן האומר לחברו: מנה שיש לי בידך תנהו לזה - קנה¹¹, ואין אחד¹² מהן יכול לחזור בו. בין שנתן המנה בחוב שיש לו אצלו¹³, בין שנתנו לו מתנה; בין שהיה חוב אצלו¹⁴, בין שהיה פקדון אצלו, כמו שבארנו¹⁵.

(11) והוא דין מעמד שלשתן (גיטין יג.). (12) מכל השלשה. (13) כלומר, הנותן פרע למקבל חוב שהיה חייב לו. ראה בשו"ע חושן-משפט סימן קכו, סעיף א. ומקור הדברים לפי גירסת הרי"ף בגיטין יד. "הנהו גינאי וכו' יהבינהו ניהליה למרי ארעא בטסקא" (הגר"א שם). (14) אצל הנפקד. (15) פ"ו מהלכות מכירה, הלכה ח.

ד. כשם שאין צריכים עדים לענין מקח וממכר אלא לגלות הדבר בלבד אם היתה שם טענה ובפירה¹⁶, כך במחילות ומתנות אין צריכין עדים אלא מפני המשקרים¹⁷.

(16) קידושין סה: "לא איברו סהדי אלא לשקרי (= לא נבראו עדים אלא כנגד השקרנים)". (17) כן כתב בפ"ה מהלכות מכירה, הלכה ט.

ה. כשם שמוכר צריך לסים¹⁸ הממכר, כמו שבארנו¹⁹, כך הנותן. כיצד? הכותב לחברו 'קרקע מנכסי' נותנה לה', או²¹ שכתב לו 'כל נכסי קנויין לה' חוץ ממקצתן²² - הואיל ולא סים הדבר שנתן לו²³ ואינו ידוע, לא קנה כלום; ואינו יכול לומר לו 'תן לי פחות שבנכסיה', עד שסיים לו המקום שנתן לו. אבל²⁴ אם אמר לו 'חלקיך וכו' בשדה

יח. גר⁸⁹ שמת, ובזבזו ישראל את נכסיו, ושמעו שעדיין לא מת, או שיש לו בן, או שאשתו מעברת⁹⁰ - כלן חייבין להחזיר. החזירו כלן, ואחר כך שמעו ששמועה ראשונה אמת היתה ובראשונה מת, או מת בנו מקדם⁹¹, או הפילה אשתו⁹², כל המחזיק בשניה⁹³ - קנה, ובראשונה⁹⁴ - לא קנה⁹⁵.

(89) בבא-בבא קמב. בבביתא. וכתב הגר"א (סימן רעה, ס"ק כט) שרבינו גרס במסקנת הגמרא שם: "איכא בינייהו (בין אביו שאמר שלפיקך לא קנו בחזקה הראשונה, מפני ששם מדובר באופן שנתברר שבזמן החזקה הראשונה היה העובר קיים ויש לו זכות בירושה הבאה מאליה, לבין רבא שאף הוא מודה שיש לעובר זכות בירושה (ועיין ב'אבן האזל'), אלא שכאן מדובר אף באופן שנתברר לבסוף שבזמן החזקה הראשונה כבר מת הבן או כבר הפילה, ואעפ"כ לא קנה, מפני שרפוי הדבר בידי המחזיקים ולא נתכוונו לקנות, והא ראייה שמיד ששמעו שיש לו בן החזירו הנכסים) ששמעו בו שמת, ולא מת, ומת" (וכ"ה בתוספות רי"ד - אור שמח). וזהו פירושו: שמעו בו, כלומר בגר עצמו, שמת (ואז החזיקו בנכסיו). ולא מת, כלומר שוב שמעו בו שלא מת והחזירו הנכסים. ומת, כלומר, שוב שמעו ששמועה ראשונה אמת. לאביו, כיון שנתברר שמת לפני החזקה - קנו. ולרבא, לא קנו - כיון שגם כאן היה הדבר רפוי בידם. ופסק רבינו כרבא. (90) שאע"פ שהמזכה לעובר לא קנה (פכ"ב מהלכות מכירה הלכה י), בירושה הבאה מאליה - יש לו לעובר זכות, כאביו שם. ואף רבא לא חלק עליו, אלא שתירץ באופן אחר. ראה למעלה הערה פז. (91) לפני שהחזיקו בראשונה. שאם מת אחר-כך אין כל חידוש של קנו בראשונה, שהרי הנכסים של העובר, ראה למעלה. (92) גם כאן מדובר כשהפילה אשתו מקודם, שאם לא כן, אין שום חידוש בזה כנ"ל. (93) בפעם השניה, אחרי שהראשונים החזירו את הנכסים. (94) אלה שהחזיקו הראשונים בנכסים אלו. (95) שבוה שהחזירו, גילו דעתם שלכתחילה היה הקנין רופף בידם, ולא נתכוונו לקנין של ממש, וזהו הפירוש בדברי רבא: "ורפויי רפיא בידיהם".

פרק שלישי

(1) נתבאר בו שווי המתנה למכר בענייני ותנאיהם ומהות המקבלים כגון גוי ועבד ואשה.

א. הנותן מתנה לחברו - אין המקבל זוכה בה אלא באחד מן הדרכים שהקונה זוכה בהן במקחו²: אם מטלטלין רוצה לתן לו - עד שגיבית, או שימשך דבר שאין דרכו להגיבית³, או יקנה באחד משאר הדברים שהמשלטלין נקנין בהן⁴; ואם קרקע או עבדים נתן לו - עד שיחזיק פדוף שמחזיק הלוקח⁵, או עד שיעצ שטר מתנה לידו⁶. אבל בדברים לא

- 1 פְּלוֹנִית - הוֹאִיל וְסִים הַשְּׂדֶה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא סִים
2 הַחֵלֶק, נוֹטֵל אוֹתוֹ חֵלֶק מִן הַפְּחוּת שֶׁבְּאוֹתָהּ שְׂדֶה²⁵.
13 ח. וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מִנְתָּ' - פְּאוֹמֵר 'מַעֲכָשׁוּ' דְּמִי³⁹,
14 וְאִינוּ צָרִיף לְכַפֵּל הַתְּנָאי⁴⁰. כֶּךָ הוֹרוּ מִקְצַת
15 הַגְּאוֹנִים⁴¹, וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה. וְרַבּוֹתִי⁴² הוֹרוּ, שְׁאִין
16 צָרִיף לְכַפֵּל הַתְּנָאי וְלִהְיוֹתֵם הֵן לִלְאוּ אֵלָא בְּגִטִּין
17 וּבְקִדּוּשִׁין בְּלִבְד⁴³. וְאִין לְדַבֵּר זֶה רְאִי⁴⁴.

39 גיטין עד. ושם מימרא של רב הונא בשם רבי (וכן הוא בהלכות אישות שם, הלכה יז. ובפ"ח מהלכות גירושין, הלכה א). כלומר, כשם שבאומר "מעכשיו" נתקיים המעשה למפרע, לכשיתקיים התנאי, כמו באומר "על מנת". (40) והוא-הדין ליתר משפטי התנאי, חוץ מתנאי שאי-אפשר לקיימו, ראה בהלכות אישות שם. והטעם בזה הוא: שרק בתנאי של "אם" שאין המעשה מתקיים מיד אלא עם קיום התנאי, ונמצא התנאי מבטל המעשה, שהרי אילו לא התנאי היה המעשה מתקיים מיד. אבל בתנאי של "מעכשיו" או של "על מנת", שהוא כמו "מעכשיו", שהמעשה מתקיים למפרע ואין התנאי בא לבטל לגמרי את המעשה - בזה אין צורך לשלשה ממשפטי התנאי: תנאי כפול, הן קודם ללא ותנאי קודם למעשה (הלכות אישות שם, הערה נז בשם הראב"ד, וראה במשנה-למלך כאן). (41) רב האי גאון, הובא ברא"ש גיטין פ"ז אות ט (הלכות אישות שם, הערה ג). (42) ובהלכות אישות שם הלכה יד, כתב: "יש מקצת גאונים אחרונים", והם הר"ף ורבינו שמואל בן חפני הכהן (שם הערה מד). (43) ולא בדיני ממון: כי אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא). ש"כ תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי", ורק בגיטין וקידושין החמירו (מגיד-משנה בהלכות אישות שם, הערה מה שם). (44) ובהלכות אישות שם מביא רבינו גם ראייה לדעתו, וכתב: "ואין ראוי לסמוך על דבר זה, שכל שכפילת התנאי עם שאר הארבעה דברים וכו' למדו אותם חכמים אם יעברו וכו' ותנאי זה לא היה בגיטין ולא בקידושין, ובוה הורו גדולי הגאונים הראשונים (= השאילתות ובה"ג - שם הערה מו), וכן ראוי לעשות". ועיין ראב"ד כאן שקיים דעת רב האי, ודחה הראיה מבני גד ובני ראובן.

- 18 ט. הַנּוֹתֵן⁴⁵ מִתְּנָה עַל מִנְתָּ לְהַחְזִיר - הֲרִי זֹו מִתְּנָה⁴⁶.
19 בֵּין שֶׁהִתְנָה לְהַחְזִיר מִיָּד⁴⁷, בֵּין שֶׁהִתְנָה לְהַחְזִירָה
20 לְזִמָּן קָצוּב, אוּ פֶל יָמִי חֲזִיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶם⁴⁸, אוּ
21 פֶל יָמִי חֲזִיו שֶׁל פְּלוֹנִי - הֲרִי זֹו מִתְּנָה, בֵּין
22 בְּמַטְלָטְלִין⁴⁹ בֵּין בְּקִרְקַע⁵⁰. וְאוֹכֵל⁵¹ פְּרוֹת פֶּל זִמָּן
23 הַמִּתְּנָה.

(45) בבא-בבא קלז: מימרא של רבא. (46) אם קיים תנאו וחזר לבסוף (פ"ח מהלכות לולב הלכה י, וש"ע חושן-משפט סימן רמא, סעיף ו). ואם אמר כל ימי חייו של מקבל, כדלהלן, יחזירו יורשיו. ואם אמר כל ימי חיי הנותן, יחזיר המקבל ליורשי הנותן. (47) כגון אתרוג לצאת בו (בבא-בבא בתרא שם). (48) בעובדא של האשה ורב ביבי בר אביי (בבא-בבא בתרא שם), מדובר בנותן לכל ימי חיי המקבל. וסובר רבינו שהוא-הדין בנותן לכל ימי חיי הנותן. (49) כגון אתרוג ושור. שם. (50) בעובדא הנזכרת ברב ביבי בר אביי (שם). (51) כמו בעובדא הנ"ל שהאשה נתנה האילן

(18) להגדיר את נושא מכירה, מהותו ומקומו. (19) בפרק כא מהלכות מכירה, הלכה א-ג. (20) יוצא מתוך הפסקא הבאה. (21) פאה פ"ג משנה ת. הובאה בגיטין ח: ט. כפי שהובנה ע"י הר"ף והר"י מיגש (הובאו דבריהם במגיד-משנה). (22) ולא הגדיר מה הם מקצת הנכסים שלא נתן לו. (23) ש"נכסים" ו"קרקע" הם שמות כוללים לכל הסוגים: שדות וכרמים, גנות ופרדסים, יערות, הרים וגבעות וכו' וכו' שהכל נקרא "נכסים" ו"קרקע". אבל אם סיים לו סוג מיוחד, כגון אם אמר לו בית מבתי אני מוכר לך - מכירתו מכירה, ונותן לו הקטן שבהם (פכ"א מהלכות מכירה, הלכה יט). וכמו כן אם אמר לו חלק כך וכך בשדה פלונית, כדלהלן (מגדל עז). (24) בבא-בבא קלז: במשנה. וראה בפכ"א מהלכות מכירה, הלכה כב. (25) שיד הלוקח על התחתונה.

- 3 ו. כָּל הַנּוֹתֵן²⁶ מִתְּנָה עַל תְּנָאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה נוֹתֵן בֵּין
4 שֶׁהִתְנָה הַמְּקַבֵּל²⁷, וְהַחְזִיק הַמְּקַבֵּל וְזָכָה בָּהּ: אִם
5 נִתְּקִים הַתְּנָאי - נִתְּקִים²⁸ הַמִּתְּנָה²⁹; וְאִם לֹא נִתְּקִים
6 הַתְּנָאי - בָּטֵלָה הַמִּתְּנָה, וְיִחְזִיר פְּרוֹת שְׁאֵכֵל³⁰. וְהוּא
7 שִׁיחָהּ הַתְּנָאי פְּרָא³¹.

(26) נזכר בכמה מקומות בתלמוד. ומקור הדברים בתנאם של בני גד ובני ראובן, שמשה רבינו כשנתן להם את עבר הירדן, התנה עמם על-מנת שיעברו את הירדן (במדבר לב). (27) קידושין מט: במשנה "וכן היא (= האשה מקבלת את הקידושין) שהטעתו (= שהתנתה עמו ולא נתקיים תנאה - לא נתקיימו הקידושין)". (28) במשנה-למלך ובשו"ע (רמא, סעיף ט) "נתקיימה". (29) היינו, מעת קיום התנאי ואילך (פ"ו מהלכות אישות, הלכה טו). (30) בבא-מציעא סה: וכו' רבינו בפ"א מהל' מכירה, הלכה יא. (31) ראה להלן בהלכה ז.

- 8 ז. כֶּכָּר בְּאַרְנו³², שֶׁכָּל תְּנָאין שִׁישׁ בְּמִתְּנוֹת אוּ בְּמִקְח
9 וּבְמִמְכָּר צָרִיף שִׁיחָהּ תְּנָאי כְּפּוֹל, וְהֵן³³ קוֹדֵם
10 לְאִי³⁴, וְתִנָּי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה³⁵, וְהִיָּה תְּנָאי שְׁאֵפֶשֶׁר
11 לְקִיָּמָה³⁶. וְאִם חֲסֵר אֶחָד מֵאלוּ - הַתְּנָאי³⁷ בָּטֵל,
12 וְכֹאֵלֹו אִין שֶׁם תְּנָאי³⁸.

(32) בפ"ו מהלכות אישות, הלכה א-ב. (33) התנאי החיובי. (34) גיטין עה: דברי רבא. (35) בבא-מציעא צד. במשנה וגיטין עה. והיינו שהתנה לפני שעשה הקונה מעשה הקנין (שם הלכה ד). ולדעת הראב"ד (שם הלכה א) צריך שדיבור התנאי יקדים לדיבור על המעשה. (36) כרבי יהודה בן תימא (בבא-מציעא שם), ולא כחכמים החולקים עליו. וטעם כל אלו, לפי שדיני תנאי נלמדו מתנאי בני גד ובני ראובן, ושם היו כל ארבעה דברים אלו. קידושין סא. גיטין עה. ופד. ו'תוספות' שם ד"ה על-מנת. (37) על יתר משפטי התנאי שלא הזכירם רבינו, ראה מגיד-משנה בפ"ו מהלכות אישות, הלכה א. (38) כן כתב גם בהלכות אישות שם, הלכה ב.

יג. נתן מתנה לאשה על מנת שאין לבעלה רשות
בה, ולעבד על מנת שאין לרבו רשות בו - קנה
האדון וקנה הבעל⁶⁶. אבל⁶⁷ הנותן מתנה לאשה או
לעבד, והתנה עמהן הנותן בגופה של מתנה שתהיה
לקדו וקדו⁶⁸ - לא קנה האדון ולא קנה הבעל.

(66) קידושין שם כרב ששת ולפי דברי רבי מאיר, או כרבי
אלעזר ולפי דברי הכל, ונדרים פח. כרב ושמואל.
(67) נדרים שם כשמואל, וראה להלן הלכה יד.
(68) כלומר, חוץ מהתנאי השלילי שהתנה, שלא יזכה האדון
או הבעל, אלא התנה גם תנאי חיובי, שהעבד או האשה
יזכו בחפץ לשימושים מסויימים, וממילא אין הבעל יכול
לקנות, שאף שלאשה ולעבד עצמם אין בו קנין, אלא לדבר
זה, אין בו שום קנין לאדון או לבעל.

יד. כיצד? הנותן מתנה לאשה ואמר לה: הרי
המעוֹת האלו נתונים לך במתנה על מנת שתלבשי
בהן, או על מנת שתשתי בהם, ותעשי מה שתצו⁶⁹
בלא רשות הבעל⁷⁰ - לא קנה הבעל. וכן אם אמר
לעבד⁷¹: על מנת שתאכל בהן ותשתה בהן, על מנת
שתצא⁷² בהם לחרות, או על מנת שתעשה בהם כל
מה שתצו בלא רשות אדון שלך - לא קנה האדון.
וכן כל פיוצא בזה.

(69) כלומר: "או תעשי מה שתצו וכו'". וכן כתב להלן
בעבד (משנה למלך). ודלא כרב (נדרים שם) שאמר: צריך
לפרט, אבל אם אמר לה: "מה שתצו תעשי", קנה אותה
בעלה - אלא כשמואל (שם) שאף באופן זה לא קנה הבעל
(מגיד-משנה). (70) שצריך שני תנאים: השלילי, - ע"מ
שאין וכו', והחיובי, התנאי בגוף החפץ (מגיד-משנה).
(71) דעת רבינו שדין העבד והאשה שוים בתחום זה, וראה
הגהות מיימוניות אות ג. (72) קידושין שם, כרבי אלעזר
לדעת חכמים. וכאן אין צריך להוסיף "בלא רשות אדון" -
כיון שאמר לו: "שתצא בהם לחירות". וכן נראה מדברי
רבינו בפ"ה מהלכות עבדים ה"א, וכן אמנם לא נזכר זאת
בגמרא קידושין שם (לחם-משנה).

טו. הנותן⁷³ כל נכסיו לעבדו - קנה, ויצא בן חורין,
וקנה שאר הנכסים. ואם⁷⁴ שיר כל שהוא, אפלו
מטלטלין⁷⁵ - לא קנה כלום; שאין⁷⁶ זה גט חרות
גמור, שהרי שיר⁷⁷ בו פגט⁷⁸, ומתוך שלא נשתחרר
לא קנה כלום.

(73) פאה פ"ג מ"ח, והובאה בגיטין ח: ובבא-בבא קמט:
(74) שם. (75) בבא-בבא קמט. מימרא של רב דימי בר יוסף
בשם רבי אלעזר. ולא דוקא אם שייר קרקע, שבזה בוודאי
לא יצא לחירות, שאפשר לפרשו שהכוונה לשייר העבד
עצמו שהוא כקרקע. (76) ההנמקה של רב אשי בגיטין ט.
ושל רב נחמן בבבא-בבא קמט: קנ: (77) גט אשה - צריך
שיהיה כורת לגמרי היחסים בין הבעל והאשה, לפי שנאמר
"ספר כריתות", וכמרכן גט חירות של עבד, שנלמד בגזירה
שזה "לה לה" מאשה, צריך שיכרות היחסים שבין האדון

במתנה על-מנת להחזיר, לרב ביבי בר אביי, והוא אכל
פירותיו.

י. האומר⁵² לחבירו: שור זה אני נותן לך במתנה על
מנת שתחזירנה, הקדישו והחזירו - הרי זה מקדש⁵³
ומחזיר⁵⁴. אמר לו: על מנת שתחזירנה לי⁵⁵ - אינו
קדוש⁵⁶; שלא התנה עליו אלא שיתחזיר דבר הראוי
לו. וכן כל פיוצא בזה⁵⁷.

(52) בבא-בבא קמט, מימרא של רבא בשם רב נחמן,
וכפירושו של רב אשי. (53) שכל זמן שהוא זוכה במתנה,
היא כולה שלו ויכול לעשות בה הכל. (54) שהגוף מוחזר
בעין, ובוזה נתמלא התנאי, ואף שהמצב החוקי של החפץ
נשתנה בינתיים, הרי סוף-סוף התנאי היה על החזרת אותו
החפץ, והוא הוחזר. (55) ומילה מיותרת זו באה להדגיש:
דבר הראוי לי, שאוכל להשתמש בו, וההנמקה שם בגמרא,
בדברי רב אשי. (56) שמכיון שבטל תנאי, בטלה המתנה,
ואין בידי המקבל להקדישה. (57) אם החזירו באופן שאינו
ראוי לו לנותן.

יא. אסור⁵⁸ לישראל לתן לעפויים מתנת חנם; אבל
נותן הוא לגר תושב⁵⁹. שנאמר: לגר אשר בשעריך⁶⁰
תתננה ואכלה, או מכר לנכרי - במקירה ולא
במתנה; אבל לגר תושב - בין במקירה בין
במתנה⁶¹, מפני שאתה מצוה להחיותו⁶², שנאמר:
גר ותושב וחי עמך.

(58) עבודה זרה כ. כרבי יהודה ש"דברים ככתבם ולא כרבי
מאיר. (59) גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ואז מותר
לנו להושיבו בינינו, ולכן נקרא "גר תושב". ואין מקבלים
אותו אלא בזמן שהיובל נוהג (פ"ד מהלכות איסורי ביאה,
הלכה דח. וראה עוד בפ"י מהלכות עבודה זרה הלכה ו,
בפ"כ מהלכות שבת הלכה יד, ובפ"ח מהלכות מלכים הלכה
י"א). (60) בגמרא עבודה זרה שם, הביאו גם הפסוק: "לא
תחנם". וגם בפ"י מהלכות ע"ז הלכה ד הביאו רבינו רק פסוק
זה: "לגר אשר בשעריך וגו'". ועיין ב"ספר המצוות" (ל"ת ג)
וב"מנחת חינוך" (מצוה תכו). (61) כלומר, לא הכריחתו
התורה לתת לו במתנה, אלא רשות בידו לתת, אבל יכול גם
למכור. וראה 'תוספות' שם ד"ה ורבי מאיר. (62) שם כ.
וסה. כלומר, ומשום כך חייב הוא למכור לו, על-כל-פנים.

יב. הנותן מתנה לעבד או לאשה - קנה הבעל
והאדון⁶³; אלא שהאדון קונה לגוף⁶⁴, והבעל קונה
אותה לפירות⁶⁵.

(63) קידושין כג: לדברי הכל, גם לרבי מאיר וגם לרבנן, גם
לרב ששת וגם לרבי אלעזר. (64) כפי שיוצא מסתימת
הלשון: "אין קנין לעבד בלא רבו" (ראה 'תוספות' שם ד"ה
ורבי אלעזר). (65) כן כתב גם בפ"ז מהלכות נדרים הלכה
יז, ומקור הדברים בירושלמי, כתובות פ"ו שאמרו: "אע"ג
דלרבי מאיר עביד יד העבד כיד רבו, זכתה האשה זכה
בעלה, - מודה שאין עליה אלא אכילת פירות בלבד". וראה
'תוספות' שם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ז אייר - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 והוא שתנתן לו מתנה, אם ירצה, אבל אם לא ירצה
19 - אין נותנין מתנה לאדם בעל כרחו.

(10) גיטין יא: במשנה. (11) בבא בתרא קלח. (12) הסכים
מפורש מיד עם קבלת המתנה לידו, או שתק ולא מחה.
(13) גיטין שם במשנה.

ג. זכה¹⁴ לו על ידי אחר, וכששמע המקבל שתק,
ואחר כך צוה ואמר 'איני מקבלה' - הרי זה ספק¹⁵
אם זה ששיתק כבר רצה¹⁶, וזה שחזר וצוה חזר
בו¹⁷; או ששיתק מפני¹⁸ שעדיין לא הגיע לידו
כלום¹⁹, וזה שצוה הוכיח²⁰ סופו על תחלתו²¹.
לפיכך: אם קדם אחר וזכה בה לעצמו - אין²²
מוציאין מידו; שמא המקבל זכה, וכיון שאמר
'איני רוצה בה' הרי הפקירה, כמו שבארנו²³, וזה
שקדם ולקחה מן ההפקר - זכה. ואם חזרו הפעלים
הראשונים ותפשוה מיד זה שקדם וזכה בה - אין²⁴
מוציאין אותה מידם; שמא המקבל לא זכה, וכיון
שאמר 'איני רוצה בה' הוכיח סופו על תחלתו, ולא
קנה אותה, ובכרשות הפעלים הראשונים היא קנימת
עדיין.

(14) בבא בתרא שם. מימרא של רב נחמן בר יצחק, וברייתא
המובאת על ידו, ובה מחלוקת על נושא זה בין החכמים
ורבן שמעון בן גמליאל, לפי הפירוש של רבא בחולין לט:
(15) בבבא בתרא שם לא הכריעו בין התנאים, ובחולין (שם)
הביאו עובדא, שלא רצו בה להכריע. (16) ששתיקה זו
כמו כל שתיקה שפירושה הסכמה. (17) ודינו כמו שכתב
בהלכה א. (18) כדברי רבא (בבא בתרא שם). (19) ואין
לו עדיין על מה לצווח או למחות. (20) גילה. (21) שאף
אז כששתק דעתו הייתה לשלילה. (22) כדין כל ספק
בממון. (23) בהלכה א.

ד. ואובן שרצה לתן מאה דינרין לשמעון, ושלח
לו המאה על ידי לוי: אם אמר לו 'זכה' במאה זו
לשמעון, או 'תן' מאה זו לשמעון - אינו יכול
לחזור בו²⁶; אבל אם אמר לו 'הולף' מאה זו
לשמעון - יכול לחזור בו עד שיעיץ המאה ליד
שמעון.

(24) בלשון זו אין כל ספק שוודאי זכה המקבל, אף על פי
שלא הגיע לידו, כיוון שבא ליד השליח, ראה גיטין יא: יד.
ועוד. (25) גיטין יא: "כל האומר תנו כאומר זכור".
(26) רק לעניין זה, שאינו יכול לחזור בו, אמרו "תן - זוכה",
אבל לעניין זכיה אין הדבר כן, אלא אינו זוכה עד שיגיע
לידו, כמפורש להלן הלכה יא. אולם כל זה אינו אלא
באומר "תן", אבל באומר "זכה" - זכה מיד (ראה פרק ו
מהלכות עבדים הלכה א). ומה שכתב רבינו "אינו יכול
לחזור בו" - לא כתב אלא על "תן" ולא על "זכה".
(27) ומשמעותו שהנותן עושה אותו רק שליח להולכה, ולא
שנותן לו לזכות מיד בשביל המקבל, שם יד: ולב: (וראה
להלן פרק י הלכה יב בדין שכיב מרע). ודקדק רבינו לכתוב

והעבד. (78) בשטר השחרור. ואף-על-פי שאמר לו: עצמך
וכל נכסי קנויים לך וכו' חוץ מטלית פלונית - אין כורת
והגט בטל (להלן פ"ז מהלכות עבדים ה"א) וראה מגיד-
משנה ולחם-משנה.

יום ש"ק כ"ז אייר ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) נתבאר בו המקבל מתנה ואינו רוצה בה או שלא הגיעה
לידו, ודין הזוכה במתנה על יד אחרים או על יד רשותו,
ודין אם נחלקו זה אומר נתתיה וזה אומר לא קיבלתיה או
שאומר בהיפקר.

א. המקבל את המתנה וזכה² בה, ואחר שבאה לידו
והוא שותק חזר בו ואמר 'איני רוצה בה'³, או 'איני
מקבלה'⁴, או 'הרי היא בטלה'⁵, או שאמר 'מום זה
נראה לי בה'⁶ - לא אמר כלום⁷. וכשם שאין הנותן
יכול לחזור בו, כך המקבל אינו יכול לחזור בו אחר
שזכה. מתנה זו שאמר המקבל 'איני רוצה בה' אחר
שבאת לידו - הרי היא הפקר, וכל הקודם בה - זכה
בה; שהרי הפקירה המקבל אחר שזכה בה. אבל⁸
אם היה צווח מעקרו - לא קנה המקבל, וחוזרת⁹
לפעלים הראשונים.

(2) בקניין הראוי. (3) "אי אפשרי בה". בבא בתרא קלו:
"אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב נכסיו לאחר ואמר הלה
אי אפשרי בהן - קנה, ואפילו עומד וצווח", אם שתק
מעיקרא. (4) היינו "אינה מתנה" שבבבא בתרא שם. ורבינו
גרס כגירסת הספרים בגיטין לב. ובכריתות כד. שהובאה
בתוספות שם דיבור המתחיל מבוטלת "אי אפשרי בה, בטלה
היא, אינה מתנה - דבריו קיימין" וכמסקנת הגמרא בכריתות
שם ש"דבריו קיימין" אינו שיחזורו לבעלים אלא שהוא לא
קנה אותם, והם הפקר אין הכוונה לעבר וחזור לבעל המתנה
אלא לעתיד והם הפקר. (5) בגמרא שם "בטלה היא"
ורבינו אינו מחלק ביניהם (ועיין רלב"ד). וכן נראה להלן
הלכה יג שכתב "או שאמר בטילה, אבל אם אמר סתם
"בטילה היא", לא אמר כלום. וכן כתב המגיד משנה שם.
(6) המדובר במום גלוי שוודאי ראה אותו מיד ומכיוון
ששתק אז ודאי הסכים וקיבל, וכשאומר עתה "מום זה
נראה לי בה" אינו יכול לבטל את המתנה למפרע (ראה כסף
משנה). (7) שכל אלו אינן לשונות של עבר, לבטל המתנה
למפרע, אלא לשונות של להבא. (8) בבא בתרא קלח.
מסקנת רבי אבא בר ממל. (9) לפי פירוש התוספות (שם)
דיבור המתחיל כאן).

ב. המזכה¹⁰ לחברו במתנה על ידי אחר - פיון
שהחזיק בה אחר, כגון שמשף המטלטלין או הגיע
שטר הקרקע לידו או החזיק בקרקע, זכה חברו, אף
על פי שלא הגיע המתנה לידו, ואין הנותן יכול
לחזור בו. אבל¹¹ המקבל - ידו על העליונה: אם
רצה¹² - מקבל; אם לא רצה - אינו מקבל. שזכין¹³
ללאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו; וזכות

השוטה אינו זוכה לא ל⁵¹ ולא לאחרים. והמזפה
לשוטה על ידי בן דעת - זכה⁵². אבל החרש
זוכה⁵³ לעצמו⁵⁴, כמו שבארנו בהלכות גזלה⁵⁵.

(45) גיטין סה. מימרא של רבא. (46) אבן. (47) הרי יודע
הוא לברוח מן הרע. (48) הרי שיועד לבחור בטוב.
(49) מן התורה. לפי שדעת אחרת מקנה לו (מגיד משנה כאן
ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א. עיין שם), אבל
במציאה אין לו קניין מן התורה אלא מדרבנן משום דרכי
שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). (50) שם.
(51) מן התורה, אבל מדרבנן, זכה, ואסור לגזול ממנו מפני
דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). ומקור הדבר
ממה שאמרו ביבמות קיג: ששוטה אין לו יד לקנות (קצות
החושן סימן רמג סעיף קטן ה). ויש שהביאו מסוגיית
הגמרא ביבמות לא. וכתובות כ. ונאף על פי ששם מדובר
במקח וממכר, שגם בקטן אינו מן התורה, כיוון שנתנית
הדמים שלו אינה נתנית (מגיד משנה פרק כ"ט מהלכות
מכירה הלכה א) - סובר רבינו שכל עיקר תקנת חכמים
בקטן וחרש במקח וממכר משום כדי חייהם (פרק כ"ט
מהלכות מכירה הלכה א) אינו אלא מפני שיש להם קניין
מן התורה במתנה. ושוטה שלא תקנו בו חכמים קניין במקח
וממכר, הוא מפני שאין לו שום קניין מן התורה, ואף לא
במתנה, וראה להלן לגבי חרש]. (52) שוודאי אינו גרוע
מקטן בן יום אחד דלהלן הלכה ח (סמ"ע רמג סעיף קטן
ל). ומה שאמרו ביבמות קיג. שפיקח שנשא שוטה, זכתה
בכתובה שכתב לה - על כורחך כשזיכה לה על ידי אחר,
וראה במגיד משנה. אבל צריך עיון ממה שאמרו בבבא
מציעא עב. שזוכין לקטן מפני שעתיד להיות גדול, ואין זוכין
לגוי שבלי מעשה גירות לא יהיה ישראל, ואם כן גם שוטה,
מי יודע אם יתפא, ואף אם יתפא זה לא יהיה ממילא
אלא על ידי מעשה. וראה בקצות החושן שם סעיף קטן ו.
(53) והיינו, כאמור, במציאה מפני דרכי שלום, ובמתנה מן
התורה. (54) נלמד מתוך מה שתיקנו חכמים שמקחו מקח
וממכרו ממכר, משום כדי חייו (למעלה פרק כ"ט מהלכות
מכירה הלכה א) ואם אין לו עיקר קניין מן התורה במתנה
לא היו חכמים מתקנים במקח וממכר. וההבדל בין שוטה
לחרש הוא: שוטה אין לו יד (יבמות קיג); ואילו חרש יש
לו יד שהרי חרשת מקבלת גיטה (שם קיב); ראה בקצות
החושן שם סעיף קטן ה]. ורק לעצמו יש לו יד אבל לזכות
לאחרים אינו יכול, כמפורש בבבא מציעא ח. (55) פרק יז
הלכה ד, שחרש אינו מקנה לאחרים (ראה בהערה הקודמת.
ועיין מגדל עוז ולחם משנה).

ח. זכין⁵⁶ לקטן אפלו בן יום אחד⁵⁷, ולגדול⁵⁸ בין
בפניו בין שלא בפניו⁵⁹. ונחצרו⁶⁰ של אדם קונה לו
שלא מדעתו. אף על פי שאינו עומד שם, פיון
שהגיע המתנה לחצרו⁶¹ - כאלו זכה בה אחר⁶².

(56) כלומר, אחר זוכה עבורו, בבא בתרא קנו: במשנה,
ונראה מדברי רבינו שזהו מן התורה. ונכנסת הספרים
(שהובאה בתוספות כתובות יא. דיבור המתחיל מטבילין)
בבבא מציעא שם שגרסו "קטן" - אף על גב דלית ליה
שליחות אית ליה זכייה" ולא גרסו "מדרבנן" וכן הוא בכמה

"ראובן שרצה ליתן וכו'" שדווקא במתנה הדין כן, אבל
בפריעת חוב אינו יכול לחזור בו (פרק ט"ז מהלכות מלוה
ולוה הלכה ב) וכן בהחזרת פיקדון כשהנפקד כפר בו עד
עכשיו (פרק א מהלכות שכירות הלכה ו), ועיין רבא"ד.

ה. הלך²⁸ לוי במאה זו שנסתלחו עמו להולין
לשמעון, ובקש שמעון ולא מצאהו - יחזיר
לראובן²⁹. מת³⁰ שמעון בתי ראובן - יחזיר
לראובן³¹ או ליורשיו³². מת ראובן בתי שמעון -
יתן המאה לשמעון או ליורשיו³³; שמצוה³⁴ לקיים
דברי המת, ונאף על פי שאמר הדברים והוא פריא³⁵,
שהרי המאה בידו של שליח עדין³⁶.

(28) המשך להלכה הקודמת והמדובר כשאמר לו "הולך".
ומקור הדברים בברייתא שם יד: (29) שהרי הולך לאו
זוכי, ולא זכה השליח בשביל המקבל. (30) ברייתא שם.
(31) כנ"ל, שלא זכה עדיין שמעון, והנותן התכוון רק
לשמעון ולא ליורשיו. (32) של ראובן אם מת ראובן אחרי
מיתת שמעון. (33) שהרי מיד עם מיתת ראובן, זכה בהם
שמעון, מפני הטעם הבא בסמוך ש"מצוה לקיים דברי
המת", וממנו זכו היורשים (עיין רש"י שם וס"ך סימן קכה
סעיף קטן לג). (34) גיטין שם ברייתא בשם רבי מאיר.
(35) כדברי רב פפא שם. ובדין שכיב מרע, ראה להלן פרק
י הלכה יב. (36) שלא החזיר לראובן בחייו של זה ובירו
לקיים דברי המת. [בתוספות כתובות ע. דיבור המתחיל הא,
הוכיחו שלא אמרו מצוה לקיים דברי המת אלא אם נמסר
ליד שליש לשם כך (וראה להלן פרק י"א הלכה כג בהגהות
מיימוני אות ט), שאם לא כן למה הוצרכו לתקן בשכיב מרע
שיהיו דבריו ככתובין וכמסורין. וזה גם מקור לדברי רבינו].

ו. אין אדם זוכה במתנה לחברו עד שיהיה הזוכה
גדול³⁷ וכן דעת. ואחד איש ואחד אשה³⁸, ואפלו
אשת איש³⁹, ועבד ושפחה⁴⁰. אבל העבדים אינו
זוכה; הואיל ואין ראוי לשליחות לעולם⁴¹, כך אינו
זוכה לישראל⁴². וכשם שאין ישראל נעשה שליח
לעבדים⁴³, כך אינו זוכה לעבדים⁴⁴.

(37) עירובין עט: במשנה וקידושין מב. מימרא של רב יצחק.
(38) עירובין שם. (39) עירובין שם: "על ידי אשתו".
(40) בעירובין שם: "ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים,
מפני שידן כידו", הרי שרק על ידי עבדו אינו יכול לזכות
לאחרים, אבל על ידי עבד כנעני של אחר יכול הוא לזכות
לאחרים. וראה בפרק א מהלכות עירובין הלכה כ.
(41) להוציא מדברי רב אשי לפי לשון אחת בבבא מציעא
עא: שרק לעניין תרומה אין שליחות לגוי, אבל לעניין אחר
יש לו שליחות. (42) שזכייה היא מטעם שליחות.
(43) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרב אשי בלשון אחרונה.
(44) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרבינא, שאמר שישראל
זוכה לגוי מדברי סופרים.

ז. קטן⁴⁵ שנותנין לו צורו⁴⁶ וזורקו⁴⁷, אגוז
ונוטלו⁴⁸ - זוכה לעצמו⁴⁹, ואינו זוכה לאחרים;
פחות⁵⁰ מזה - לא זכה לעצמו ולא לאחרים. וכן

דקא דחקי רבים לא תקינו רבנן [ארבע אמות]. (76) שם, לרב פפא. (77) שם יא. לפי הלשון האחרונה, ולדברי הכל, או זו שלפני האחרונה, וכרבי יוחנן משום רבי ינאי. (78) שבקטנה גילתה התורה שחצרה נחשבת כידה לפניין גט. ולומדים מזה גם ליתר השטחים, כגון מציאה ומתנה, מה שאין כן בקטן. (79) שהחצר אינה נחשבת אצלו כיד, וגם אינה יכולה להיות נחשבת כשליחות, שאין שליחות לקטן. ואף על פי שזכין לקטן (למעלה הלכה ח), הרי שזכיה אינה מטעם שליחות - אינה דומה חצר לשליח ממש שעושה פעולת הקניין וזוכה עבור הקטן (וראה בהשגת הראב"ד כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה יב וקצות החושן סימן רמג סעיף קטן יא).

- י. המתנה⁸⁰ פגט⁸¹, שאין אדם יכול למסור דברים⁸²
- לשליח. כיצד? אמר לשלשה: אמרו לפלוני ופלוני
- שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני - אין
- זה כלום⁸³; ואם אמרו לאותן העדים וכתבו ונתנו
- למקבל - לא קנה. וכן אם אמר לשנים: כתבו
- וחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני - אינן יכולין
- לומר לסופר לכתב, אלא הן עצמן פותבין, כמו
- בגט⁸⁴.

(80) גיטין כט. כשמואל וכרבא, ולא כרב ואביי. (81) וראה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ו. (82) שהשליח יאמר דברים מסויימים למישהו, במקום שיעשה פעולה מסויימת. (83) שדברים אינם נמסרים לשליח (משנה גיטין טו:); אפילו אם אמר להם שיאמרו לאחרים (שם עא.). וראה בהלכות גירושין שם. וכל שכן אם אמר להם רק: "תנו גט לאשתי". שאף על פי שהם שלושה ונראה שעשה אותם בית-דין שיאמרו לאחרים לכתוב ולחתום - לא קנה שאין זה עדיף מ"אומר אמרו" וראה בלחם משנה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ה. [נכתב הטור בשם הראב"ד "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם והוא הדין אם אומר להם תנו" ואף על פי שלפינו בראב"ד אין הנוסחא כן. נראה שנוסחת הטור היא הנכונה, וזהו פירושו: אם "אומר אמרו" לא מועיל למה שאמר ואם אמרו לעדים וכתבו לא קנה - כל שכן שאם לא עשו כמאמרו אלא חתמו הם בעצמם, שוודאי לא עשו כלום, שהרי על זה לא נצטוו (ולפי הנראה נפלו מלים אלו "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם" בטעות מלשון הראב"ד הנ"ל אל תוך דברי המגיד-משנה, ועיין לחם משנה) "והוא הדין אם אומר להם תנו" כלומר גם באומר להם תנו, אומרים שברור הדבר שעשאו בית-דין ולא מועיל אם הם חתמו בעצמם, שהרי לא נצטוו על כך, ולעשות שליח לכתובה גם כן אינם יכולים, שדברים אינם נמסרים לשליח, כנ"ל. וראה להלן בהערה הבאה]. (84) שם במשנה גיטין טו: "אמר לשניים תנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו". [ואף על פי שכבר כתב רבינו שאפילו אומר מפורש "אמרו לפלוני ולפלוני וכו'", לא מועיל - אם קל וחומר הוא שבאומר "כתבו וחתמו וכו'", שאינם יכולים לומר לסופר לכתוב - יש חידוש באומר "כתבו וחתמו", שהרי ב"אומר אמרו", לא מועיל אם כתבו וחתמו בעצמם, כנ"ל, ואילו ב"כתבו וחתמו", "הרי הן עצמם כותבים", ויש מקום

כתבי יד. ראה בדקדוקי סופרים לבבא מציא שם. (57) [שהרי למאן דאמר אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם מזכין אף לעובר. בבא בתרא קמא: וראה למעלה פרק כ"ב מהלכות מכירה הלכה י]. (58) שם קנו: במשנה לפי רבי יהושע. ולפי רבי מאיר בברייתא שם - גם לדברי רבי אליעזר. (59) משנה בגיטין יא: וראה למעלה הלכה ב. (60) בבא קמא מט: מימרא של רבי יוסי בר חנינא. (61) או לאוויר חצרו, ראה בפרק ה מהלכות גירושין הלכה ג. (62) כלומר, כאילו זכה בה על ידי שליח, שחצר מטעם שליחות היא (בבא מציא י:).

- ט. במה דברים אמורים⁶³? בחצר המשתמרת⁶⁴;
- אבל בחצר שאינה משתמרת⁶⁵, כגון שדהו וחרבתו
- עד שיהיה עומד בצדה⁶⁶ ויאמר: זכתה לי שדי⁶⁷.
- וכן ארבע⁶⁸ אמות⁶⁹ של אדם שהוא עומד בצדו⁷⁰
- קונין לו⁷¹, בסמטא⁷² או בצדי רשות הרבים⁷³ או
- בחצר שאין לה בעלים⁷⁴; אבל ברשות הרבים⁷⁵ או
- בשדה חבירו⁷⁶ - אינו זוכה עד שיעצב מתנה לידו.
- וקטנה⁷⁷ תזכה לה חצרה⁷⁸ וארבע אמות שלה; אבל
- הקטן⁷⁹ אינו זוכה עד שתגיע מתנה לידו או עד
- שיצקה לו אחר.

(63) שחצרו קונה לו, אף על פי שאינו עומד שם. (64) שם יא. שאז היא נחשבת כשליח המשמר דבר הנשלח על ידו (כסף משנה בשם הר"ן). (65) שאז אינו דומה לשליח (שם). (66) שאז היא משתמרת על ידו. וראה במגיד משנה פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח. שיש מחלוקת בין המפרשים אם צריך לעמוד בתוך השדה או שאפשר לעמוד גם מחוצה לה. ודעת רבינו, שגם במתנה צריך שיעמוד בצד שדהו ודלא כרב פפא בבבא מציא יא: אלא כפי התירוק הראשון שם בגמרא. וכן נראה בקידושין כו: ויש פוסקים כרב פפא (מגיד משנה). (67) דעת רבינו שבחצר שאינה משתמרת ועומד בצידה צריך גם אמירה. כמו שאמרו במשנה (שם יא): "ראה אותן רצין וכו' ואמר זכתה לי שדי וכו'". וכן כתב רבינו בהלכות גזילה שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל זכתה, כתבו ש"אמר" לאו דווקא. (68) בבא מציא י. מימרא של ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא, ורא"ש בשם הירושלמי (שם) שקונות גם במציאה וגם במתנה. (69) שיעור קומה של אדם בפישוט ידיים ורגליים. (70) ואף על פי שבחצר שאינה משתמרת, צריך גם עמידה בצידה וגם אמירה, כנ"ל - בארבע אמות, אין צורך באמירה "מפני שהוא יכול לנטות עצמו וליטלה" (מגיד משנה בהלכות גזילה שם). [וברור הדבר שגם בחצר שאינה משתמרת, אם הייתה המציאה קרובה אליו בתוך ארבע אמות, שוודאי זכה בה, אף על פי שלא אמר, כיוון שעומד קרוב לה]. (71) תקנת חכמים היא כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה (הלכות גזילה שם הלכה ט). (72) רחוב צדדי, או קרן זוית של רשות הרבים (מגיד משנה שם). והיא מימרא של רב ששת בבבא מציא י: שבסימטא "לא דחקי רבים". (73) גמרא שם. וגם שם לא שכיחי רבים (כתובות לא:). (74) שם, תשובת רב פפא, ולפי גירסת הרי"ף. (75) שם בדברי רב ששת: "רשות הרבים

(בבא בתרא פרק י'): "לא אמר כלום", והיינו, שאין מתחשבים כלל עם דברי המקבל. ברם בשולחן-ערוך חושן משפט סימן רמה, סעיף ד, מביא המחבר לשון "ראיכא למימר", והיינו, שיש לומר, ואין וודאות גמורה. ולכאורה, זהו פירוש המלה "שמא". (98) וזה לא ידע על זה כלל. וכך אנו יכולים על ידי זה לסלק את הסתירה שביניהם ולאמת את דברי שניהם. (99) היינו, שהנותן מדגיש שהוא בעצמו נתן לידי המקבל, ואין המקבל יכול לטעות בזה. (100) הוא המקבל שהוא זכור יותר מן הנותן, לפי שהנותן הייתה לו מחשבה לתת לפני שייתן, ופעמים שהוא סבור שכבר נתן (מגיד משנה בשם התוספות). ויש מפרשים, שלעולם מקבלים את ההודאה של התובע ולא של הנתבע, מאחר שישנה התנגשות בין הודאתו של זה לבין הודאתו של זה, אנו אומרים העמד ממון בחזקתו (רשב"א שם). (101) על ידי עדים. מפני שהדבר ספק, שמא קיבל זה את המתנה והבן אינו יודע, ואם כן אין הודאתו הודאה (גיטין שם).

18 יג. מקבל מתנה שטען ואמר: זו שתחת ידי אינה
19 מתנה בידי, אלא שומר אני עליה וכיוצא בו, או
20 שאמר: בטלה היתה מתחלתה, לפי שלא קבלתי
21 אלא בעל פה או באנס או בטעות, וכיוצא בדברים
22 אלו - דבריו קיימין¹⁰²; ונשבע על זה שבועת
23 הסת¹⁰³, ותחזור לבקעליה.

(102) גיטין לב. מימרא של רב ששת (לפי נוסחה שלפנינו): "מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו - בטילה היא (משמע בטילה הייתה מקודם שקיבלתי - רש"י), אינה מתנה - דבריו קיימין". וראה למעלה הלכה א. (103) הראב"ד מעיר כאן שענין השבועה כאן הוא "רעיון רוח", ואמנם לא מצינו שבועה אצל הודאת בעל הדין, שהרי הוא מוותר על שלו, ומה מקום לשבועה? אך המגיד-משנה מפרש, שכאן מדובר, שבעלי חוב של המקבל רוצים לגבות את חובם מהשדה, ולפיכך צריך להישבע שאינו מערים עליהם, וכן הביא בשולחן-ערוך סי' רמה סעיף ז. ואף על פי שבפרק ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ב כתב רבינו שאם יש לו ללווה ממון וטוען שהוא של אחרים אינו נאמן אלא בעדים - כאן, שידוע שהיו הנכסים של הנותן, נאמן הוא לאמר שלא קבלם במתנה ושנשארו בשרותו של הנותן (לחם משנה).

24 יד. טען הנותן ואמר 'שומר אתה עליה', או שאמר
25 'שלא מדעתי'¹⁰⁴ נתתי, או 'גזולת היא בידי', וזה
26 אומר 'אתה נתת לי' - נשבע¹⁰⁵ המקבל שבועת הסת
27 ונפטר.

(104) שלא מרצוני. (105) כדין כל כופר בכול, כיוון שהמטלטלין בידו, ראה פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה א, ובקרקעות, כשיש לו חזקת שלוש שנים, ועיין פרק י"א שם הלכה א.

פרק חמישי

(1) נתבאר בו איכות עשיית המתנה שצריך שלא תהיה

לטעות, שכיוון שהם עצמם יכולים לעשות מעשה - יכולים לעשות גם שליח, ומשמיענו רבינו שגם באופן זה אינם יכולים למנות שליח. וכתב הראב"ד (הובא במגדל עוז): "והוא הדין אם אמר להם (לשניים) תנו צריכין הם לכתבו". כלומר, בניגוד לאומר לשלושה תנו, שעשה אותם בית-דין, ואינם יכולים לכתוב בעצמם (חוץ ממה שאינם יכולים לעשות שליח) - באומר לשניים "תנו", לא עשאו בית-דין, אלא כוונתו שיכתבו בעצמם. וכן מפורש במשנה גיטין שם, ובמקום "צריכין" שבדבריו - צריך להיות "יכולין", וראה באור שמה].

1 יא. הפותח בשטר נתתי⁸⁶ שדה פלונית לפלוני,
2 או שפתח נתתי⁸⁷ לו, או הרי היא שלו - הרי
3 זוכה בה ששיגיע השטר לידו. אבל⁸⁸ אם כתב בשטר
4 'אתנה⁸⁹ לו', אף על פי שהעידו עליו העדים - לא
5 זכה המקבל⁹⁰, עד שיאמר לעדים 'כתבו שטר מתנה
6 ונתנו לו', וכתבתי⁹¹ ונותני לו; שאין⁹² המקבל זוכה
7 עד ששיגיע שטר המתנה לידו⁹³, או עד שזוכה לו בו
8 על ידי אחרים, כמו שבארנו⁹⁴.

(85) גיטין מ: בבביתא. (86) לשון עבר. (87) זוהי גירסת הרי"ף. וצריך עיון מה בין "נתתי" ל"נתתה" - שניהם מלשון עבר (סמ"ע סימן רמה, סעיף קטן א). ובגמרא שם: "נתונה", והוא לשון הווה. (88) כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). (89) לשון עתיד. (90) שאין כאן נתנה אלא הבטחה לתת. (91) אפילו הלשון "אתנה לו", שרק אם נותן השטר מידו ליד המקבל, שהמתנה מתקיימת מיד, צריך לכתוב בלשון עבר "נתתי" או בלשון הווה "נתונה", אבל אם אומר לעדים שיכתבו ויתנו, שאין המתנה מתקיימת עתה כשנותן לעדים אלא אחר כך כשיבוא השטר לידי המקבל - בזה אפשר לכתוב גם לשון עתיד "אתנה" (כסף משנה). (92) וממילא אף הלשון: "אתנה" היא טובה, אחרי שאין המקבל זוכה, אלא אחרי שמוסרים את השטר לידו, ולשעה זו כיוון הנותן בלשון "אתנה" (כסף משנה). (93) [ראה בפרק ו מהלכות עבדים הלכה א ש"תן אינו כ"זכה" ולא זכה עד שיגיע לידו. וראה ברש"י גיטין ט: ובר"ף שם]. (94) למעלה הלכה ב.

9 יב. האומר⁹⁵ נתתי שדה פלונית לפלוני, והוא
10 אומר 'לא נתן לי'⁹⁶ - חוששין⁹⁷ שמא זכה לו על
11 ידי אחר⁹⁸. אבל אם אמר 'כתבתי ונתתי לו'⁹⁹, והוא
12 אומר 'לא כתב ולא נתן לי': אם המקבל מתנה הוא
13 שאמר בן - הודאת בעל דין¹⁰⁰ כמאה עדים הוא,
14 ונהנות אוכל פרות שדהו; ואם בן המקבל הוא
15 שאמר 'לא נתת לאבי שדה זו', והוא אומר 'כתבתי
16 ונתתי לו' - מניחין את הפרות על ידי שלישי עד
17 שיעדע הדבר היאך הוא¹⁰¹.

(95) שם, המשך הברייתא. (96) המדובר, כשהמקבל רוצה במתנה אלא שמספר האמת שלא קיבלה (סמ"ע רמה סעיף קטן ז). (97) יש לשון "חשש" שאינו ספק, אלא ודאי (תוספות שם דיבור המתחיל חיישין). וכן לשון התוספתא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ז אייר - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשמש כמודעה לבטל המתנה השניה (ראה פ"י מהלכות מכירה הלכה א) - לפי שנעשתה בסתר (מסקנת הגמרא שם). (12) שאמרנו למעלה שחוששים שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל מספק, כיון שקרקע בחזקת בעליה עומדת (למעלה הערה ו) - הרי היא ברשות הבעלים ליתנה לאחר.

- ד. כפר בארנו¹³, שהמוסר מודעה ואחר כך נתן - 15
- המתנה בטלה, אף על פי שאין¹⁴ זה אנוס. שאין 16
- הולכין במתנה¹⁵ אלא אחר דעת הנותן; הואיל¹⁶ 17
- וגלה דעתו שאינו רוצה בה - מתנתו בטלה. 18
- לפיכך¹⁷, מי שהיה הדברים מוכיחין שאין דעתו לתן 19
- מתנה זו¹⁸, אפילו שנתנה מתנה גלויה ונמצאת 20
- שנתנה מקדם מתנה מסותרת - הרי שתי המתנות 21
- בטלות: הראשונה - מפני שהיא מסותרת; והשניה 22
- מפני שהדבר מוכיח שאינו רוצה, והרי קדמה זו 23
- המתנה שנמצאה כמו מודעה לה¹⁹. 24

(13) בפרק י מהלכות מכירה הלכה ג. ומקור הדברים בבא-בטרא שם. (14) בניגוד לפירוש רשב"ם שם, ד"ה גילוי מילתא בעלמא. (15) בניגוד למכר, שמקבל כסף, שאז אין מודעה גרידא מספיקה, אלא אם הוא אנוס, כי יתכן שבשעת המכירה גמר למכור מפני שהיה צריך לדמים, מה שאין לומר כן במתנה. (16) שם: "במתנה, גילוי מילתא בעלמא היא". (17) כלל מופשט שהסיק רבינו מהעובדא שבהלכה הבאה המובאת בגמרא (שם). (18) ובהוכחה זו גרידא, אין אנו יכולים לבטל המתנה השניה, אלא בהצטרף גם המתנה המוסתרת המשמשת כאן כמודעה. (19) בבא-בטרא שם. ואף שמתנה טמירה כשהיא לעצמה, אינה מספיקה לשמש כמודעה, כאמור למעלה הלכה ג - כאן מצטרפת ההוכחה, שאין דעת הנותן ליתן מתנה זו לשני, לבטל המתנה השניה.

- ה. מעשה²⁰ באחד, שרצה לשא אשה. אמרה לו: 25
- איני נשאת לך עד שתכתוב לי כל נכסיך. שמע בנו 26
- הגדול וצונו על שמניחו ריקן. אמר לעדים: לכו 27
- והחבאו וכתבו לו כל נכסי במתנה. ואחר כך כתב 28
- לה כל נכסיו ונשאה. ובא מעשה לפני חכמים, 29
- ואמרו: הן לא קנה והאשה לא קנתה; שהרי לא 30
- ברצונו כתב לה, ובאנוס²¹ בדבר הוא, שהרי גלה 31
- דעתו במתנה הראשונה, אף על פי שהיא בטלה 32
- מפני שהיא מסותרת. וכן כל פיוצא בענינים אלו²². 33

(20) הובאה בבא-בטרא שם. (21) "כאנוס", ולא אנוס ממש. שלא היה אנוס גמור, שהרי אם ירצה לא ישאנה ולא יתן לה נכסיו (מגיד-משנה) - ובכל זאת בטלה המתנה בצירוף המודעה, ע"י המתנה המוסתרת. (22) היינו, כל מקום שיש צירוף של שני גורמים: הוכחות בגוף המתנה, ומתנה טמירה קודמת לה, אם כי מתנה טמירה גרידא אינה נחשבת מודעה, וההוכחות כשלעצמן אינן מספיקות לבטל את המתנה - שתייהן ביחד מבטלות את המתנה.

- ו. שני²³ שטרות שזמן²⁴ ביום אחד, והן פתובין על 34

מסותרת, וכל הנמשך אחר זה, ודין שתי שטרות על שדה אחת שניהם במכר או אחד במתנה ואחד במכר, וכל הנמשך.

- א. הנותן²⁵ מתנה, בין פריא בין חולה²⁶, צריך 1
- שתהיה גלויה ומפרסמת. אמר²⁷ לעדים: כתבו בסתר 2
- ותנו לו - אינה פלוס; שזה מערים פדי לאבד קמון 3
- אחרים²⁸, שיחזרו וימכרו אחר שיתן. 4

(2) בבא-בטרא מ: מימרא של רב יהודה, ש"מתנה טמירתא (מסותרת)" אינה כלום. (3) נלמד מדברי הרי"ף בבבא-בטרא שם בשם רב האי, והעתיקו רבינו להלן פ"ט הלכה א. ובין במתנה במקצת נכסיו, בין בכל נכסיו (ראה שם הערה ב). (4) כלשון הראשון של רב יוסף, שאמר בפירוש מימרתו של רב יהודה (שם). ולפי זה, אם לא אמר לכתוב בסתר, אע"פ שלא אמר לעשותה בפרהסיא - אין זו "מתנה טמורה". ואילו ללשון השני, גם זו היא מתנה טמורה, כיון שלא אמר לעשותה בפרהסיא. וראה להלן הערה ה. (5) היינו הלקוחות המאוחרים למתנה, כהמשך דברי רבינו. והראב"ד מפרש, ש"אחרים" - היינו מקבל המתנה, כלומר: הוא מכר אותה מקודם לאחר ואחר-כך הוא נותנה במתנה לזה, ולפיכך הוא רוצה שהדבר ייעשה בסתר, והוא מערים לאבד "ממון אחרים", היינו הטובה שקיבל מקודם ממקבל המתנה שתמורתה נתן לו המתנה. וכנראה שבספר שהיה לפני הראב"ד היו חסירות המילים "שיחזרו וימכרו אחר שיתן", ועיין מגיד-משנה.

- ב. לפיכך²⁹, כל שטר מתנת קרקע³⁰ שאין פתוב בו: 5
- ואמר לנו פלוני הנותן שבו בשוקים וברחובות 6
- וכתבו לו מתנה גלויה ומפרסמת, וכיוצא³¹ בענינים 7
- אלו - חוששין³² לה שפא מתנה מסותרת היא, ולא 8
- זכה המקבל. 9

(6) כלומר, לפי שאמרנו ש"מתנה מסותרת", אינה כלום, אם לא אמר להסתיר וגם לא אמר לפרסם, שבוה נחלקו שתי הלשונות של רב יוסף (ראה למעלה הערה ג), ספק הוא, וחוששין שמא מתנה מסותרת היא, וכמו שאמרנו בגמרא שם: "סתמא מאי - רב אשי אמר חיישין, והלכתא חיישין" (לחם-משנה). (7) גם במטלטלין יש דין של "מתנה מסותרת" (מגיד-משנה), ומה שכתב רבינו "קרקע" הוא מחמת סוף הדברים שכתב: "חוששין שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל". וזה לא שייך אלא בקרקע שעומדת בחזקת בעליה הראשונים, אבל במטלטלין, אם הם ביד המקבל, הם בחזקתו (הגר"א סימן רמב, ס"ק י). (8) היינו, ביטויים דומים, המדגישים את הפומביות. (9) כרב אשי שם, וכמו שכתב הרי"ף. וראה למעלה הערה ה.

- ג. הפותב³³ שתי מתנות על שדה אחת, הראשונה 10
- מסותרת והאחרונה גלויה ומפרסמת - אחרון קנה³⁴. 11
- ואפילו היתה הראשונה סתם, ואין בה לא ענין 12
- סתירה ולא ענין גלוי, אלא מתנה סתם³⁵ - האחרון 13
- קנה. 14

(10) בבא-בטרא שם. (11) ואין המתנה הראשונה יכולה

לומר: להוסיף לו אחריות⁴¹ חזר וכתב בשם מִכְרָה⁴².
אף על פי שלא היה כתוב שם אחריות, שאחריות
טעות⁴³ סופר הוא. וכן⁴⁴ אם הראשון מִכְרָה וְהַשְׁנִי
מתנה - קנה השדה מזמן ראשון; שלא כתב לו
שטר מתנה אלא לפנות פחו, ומשום דין בן
המִצְרָה⁴⁵.

(39 כתובות מד. מימרא של רב נחמן. 40) זה ביום אחד,
וזה ביום שני. ונתעורר ספק אולי ביטל השני את הראשון,
שכיון שיש ביד בעל השטר שני השטרות, הרי זה כאילו
מודה שהראשון בטל, וראה להלן הלכה ט. (41) שאם
יטרפנו בעל חוב, יחזיר לו דמיו. (42) שהרי סתם מתנה
- אין בה אחריות. (43) שאנו אומרים, שהמוכר צוה
לכתוב באחריות, והסופר טעה ושכח, ולפיכך אפילו לא
כתובה אחריות מפורש, הרי היא כאילו כתובה (בבא-
מציעא יד. ולמעלה פ"ט מהלכות מכירה הלכה ג.).
(44) אף זה בגמרא שם. (45) שהוא קודם לקנות השדות
הגובלות עם שדהו (פ"ב מהלכות שכנים הלכה ה), אבל
במתנה אין דין בר־מצרא (שם פ"ג הלכה א). ואע"פ
שמתנה שכתוב בה אחריות, דינה כמכירה, ויש בה דין
בר־מצרא (שם) - כאן שלא כתב בשטר מתנה שום אחריות
אע"פ שכתב לו גם שטר מכר - אין בו דין בר־מצרא
(מגיד-משנה בשם רשב"א). אבל יש להבין כאן, כיצד
אפשר לבטל המכירה בשטר מתנה שאחר־כך (משנה-
למלך). ויש אומרים ש"ליפות כחו" היינו שתהיה לו
האפשרות ללוקח להעלים את שטר המכירה ולגלות רק את
שטר המתנה, ובוה יסלק ממנו את טענת הבר־מצרא, ואם
כן אין ראייה ששטר המתנה מבטל את שטר המכירה
שלפניו, שהרי לצורך הנ"ל נכתב. ואמנם אם יתברר שיש
לו גם שטר מכר, לא יסתלק הבר־מצרא, וראה במגיד-
משנה.

ט. ה"ו שני השטרות במִכְרָה או שניהם במתנה: אם⁴⁶
הוסיף בשני פלוס⁴⁷ - הרי הראשון קיים⁴⁸, שלא
כתב השני אלא מפני התוספת; ואם⁴⁹ לא הוסיף -
בטל שטר שני את הראשון⁵⁰, ואין לו אחריות אלא
מזמן השני⁵¹. לפיכך⁵², כל הפרות שאכל הלוקח
מזמן ראשון עד זמן שני - מחזיר אותם⁵³. ואם ה"ה
על אותה שדה חק למלך בכל שנה - הנותן או
המוכר נותן אותו החק עד זמן השטר השני⁵⁴.

(46) כתובות שם, מימרא של רב פפא, כפירוש והוספה
לדברי רב נחמן. (47) אע"פ שלא הודגש בשטר שזוהי
הוספה, אלא שמידת השטח הוגדלה בשטר זה, ביחס לשטר
הקודם, וראה להלן. (48) וכנראה שכוונת רבינו, שאת
העיקר גובה המקבל מזמן הראשון, ואת התוספת מזמן
השני (מגיד-משנה). ואע"פ שבשתי כתובות ובאחת מהן
תוספת על השניה (בלי הדגשת התוספת), פסק רבינו
(בפס"ז מהלכות אישות, הלכה כט) ש"גובה באיזה מהן
שתרצה ותבטל השניה", ואם כן גם כאן צריך להיות כן,
שאם רצה לפי השטר הראשון אין לו אלא כפי הכתוב בו,
בלי התוספת, ואם רצה לפי השטר השני, יש לו גם העיקר

שדה אחת, בין במִכְרָה בין במתנה: אם דרך אנשי
המקום לכתב שעות²⁵ - כל הקודם זכה²⁶; ואם אין
דרך המקום לכתב שעות - הרי הדבר מסור
לדינים²⁷: כל שדעתם נוטה²⁸ להעמיד שדה זו בידו
- יעמידו²⁹.

(23) כתובות צד. (24) התאריך, שבו נכתבו השטרות.
(25) [נמסר בלי עדים, שכיון שחתמו בו עדים הוא כשר גם
בלי עדי מסירה (פ"א מהלכות גירושין הלכה טז), ואם כן
אי־אפשר לברר מי קדם במסירה]. (26) שם צד: כלומר כל
ששטר מוקדם, הוא זכה, שכיון ששטרו נכתב קודם בוודאי
גם נמסר קודם, כשם שאנו תולים כך בשטרות אחרים,
שאחד מהם מוקדם ביום או בכמה ימים (מגיד-משנה).
(27) מקביל לביטוי התלמודי: "שודא דדינא". וכשמואל
בניגוד לרב (כתובות שם). (28) שהם משערים, למי היתה
דעתו של הנותן נוטה יותר ואותו היה מעדיף על השני,
ובוודאי לו מסר מקודם. וה'תוספת' בבא־בבא־לך. ד"ה
שודא, פירשו ש"שודא דדינא" היינו שהדינים עושים
כרצונם. וראה בסמ"ע סימן רמ, ס"ק יב. (29) שהרי
לשיטת רבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי (כורות או חותכים
את הגט) בגט ובכל השטרות, הכל תלוי למי נמסר השטר
ראשון, וברור שיש כאן אחד שזכה, אם כי אין אנו יודעים
מיהו - האפשרות שהשטרות נמסרו כאחד היא נדירה ואין
להביאה בחשבון - ומוטב לנו, איפוא, לתת לאחד על סמך
השערת הדינים, מאשר לקיים חלוקה (מגיד-משנה).

ז. במה דברים אמורים? בשטר שאין³¹ בו קנין³²,
אלא³³ קנה שדה זו בשטר זה, שאין אנו יודעין מי
הוא משניהם שהגיע³⁴ שטרו לידו תחלה; אבל אם
ה"ה בכל שטר מהן קנין³⁵ - כל שקדם לו הקנין
זכה, וישאלו³⁶ העדים. וכן אם היו שם³⁷ עדים שזה
הגיע לידו שטר מתנתו תחלה - קנה הראשון³⁸.

(30) שהכל תלוי במסירת השטר, שמי שנמסר לו קודם, הוא
זכה. הרי"ף בכתובות פרק מי שהיה נשוי (שם). (31) שלא
הוזכר בו. (32) סתם קנין, הוא קנין חליפין. (33) שהשטר
הוא הוא הקנין. (34) ואין השטר קונה אלא עם המסירה,
ולפיכך מי שהגיע לידו תחלה - קונה תחלה, ולפיכך אנו
מסתמכים על שעות כראייה לקדימת המסירה, ואם אין
כותבים שעות - סומכים על הכרעת הדינים, כמו שפורט
בהלכה שלמעלה. (35) כלומר, שכתוב בו "וקנינא מפלוני
וכו'" ואין השטר אלא לראייה. (36) את עדי החתימה, מי
קדם בקנין. ואם אי־אפשר לברר מי קדם, נוהגים כמו
בהלכה הקודמת: "שודא דדינא" (טור סימן רמ).
(37) באופן שלא כתוב בו קנין. (38) למסירה, אף שאינו
הראשון לכתובה, ואף שהשטר השני נמסר אף הוא באותו
היום, וראה סמ"ע שם ס"ק טו.

ח. שני³⁹ שטרות היוצאים על שדה אחת בשם קונה
אחד, ואין זמנם שוה⁴⁰: אם ה"ה שטר אחד מִכְרָה
ואחד מתנה: אם ה"ה השטר הראשון מתנה וְהַשְׁנִי
שאחריו מִכְרָה - לא בטל האחרון את הראשון; שיש

הלכה ח), ויש שאפילו אומד הדעת קובע, כמו כאן. וראה 'תוספות' קידושין מט: ד"ה דברים שבלב. (4) על רקע הנסיבות ועל יסוד הערכה פסיכולוגית, אנו משערים דעתו של הנותן, אף שהוא עצמו לא פירש אותה. (5) בבא בתרא שם. (6) לא פירש רבינו אם זה בשכיב מרע, או אף בברי, כמו שפירש בהלכה ב. ויש אומרים, שהדברים אמורים רק בשכיב מרע. אבל בברייתא אע"פ שבא בנו, מתנתו קיימת, שאם על עצמו לא חס ולא השאיר לעצמו כלום, קל-יחומר שעל בנו אינו חס (וראה בכתובות עט. 'טור' חו"מ סימן רמו בשם הרמב"ן, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק ג). (7) דוקא "כל נכסיו", אבל אם השאיר לעצמו כל שהוא מנכסיו - מתנתו קיימת, כמו שמפרש בסמוך, וכן הוא לשון הברייתא הנזכרת, וראה עוד להלן. (8) ראה למעלה פ"ה הלכה א"ב. (9) מבלי להשאיר כלום לבנו. (10) כלומר, כיון שכל ההוכחה היא מזה שלא השאיר כלום - לפיכך אם השאיר כל שהוא, שבטלה ההוכחה הנ"ל - מתנתו קיימת. (11) כן הוא בבבא-בתרא קמט: ראה להלן בסמוך. (12) מקור דברי רבינו, מלשון הברייתא הנ"ל של רבי שמעון בן מנסיא "וכתב כל נכסיו" (וכן הוא בתוספתא כתובות פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 265.14) לפי כ"י ווין ודפוס ראשון) - הרי שדווקא אם כתב כל נכסיו, אבל אם שייר - מתנתו מתנה, כנ"ל. ועוד שבגמרא בבא-בתרא שם, השוו דין ברייתא זו לדין מתנת שכיב מרע, ושם מפורש במשנה: "שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, ושייר קרקע כל שהוא - מתנתו קיימת, לא שייר קרקע כל שהוא - אין מתנתו קיימת". ושם קמט: אמרו שקרקע לאו דוקא, אלא אפילו שייר מטלטלין, מתנתו קיימת, וראה להלן פ"ח הלכה טו (מגיד-משנה), ושם הלכה ז והערה מח.

- ב. וכן¹³ הפותב¹⁴ פל נכסיו מתנה¹⁵ לאחד מבניו,⁹
 בין שהיה בריא¹⁶ בין שהיה שכיב מרע, אפלו¹⁷ היה¹⁰
 בן קטן המטל בעריסה¹⁸ - לא עשהו אלא¹⁹
 אפטרופוס²⁰, והרי הוא בכל הנכסים פאחד מאחיו.¹²
 אמרין דעת הוא, שלא נתפון אלא להיות אחיו¹³
 נשמעין²¹ לו. ואם שיר פל שהוא, בין קרקע בין¹⁴
 במטלטלין - זכה הפן במתנה²².¹⁵

(13) מילת קישור זו, באה לציין שאף הלכה זו, כמו זו הקודמת, שייכת למסגרת ההלכות מטעם אומד הדעת, ובשתייהן, אם שייר כל שהוא - מתנתו מתקיימת. (14) שם קלא: [דוקא כותב, שבכתיבה מכון להוציא קול ולהחשיבו כדי שיכבודוהו, אבל באמירה בלבד שאין לה קול, בוודאי אין כוונתו לעשותו אפטרופוס. וכן כתב רבינו להלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב, והיא דעת הר"ח (הובא ברא"ש פרק יש נוחלין סימן לא, עיין שם) והרי"ף שם. ומקורם ממשנת רבי יוחנן בן ברוקא (בבא בתרא קל). שאם אמר בני פלוני יירשני - דבריו קיימים (ראה להלן פ"ב הלכה א). וכל-שכן אם אמר בלשון מתנה, שוודאי קנה. ר"י מיגאש ב"ב קלא: לפי דעה זו]. (15) [לדעת רבינו, הר"ח והרי"ף, אין הבדל בענין זה בין מתנה לבין ירושה, אלא בין כותב לאומר, שבאומר - זכה בין במתנה ובין בירושה (ראה למעלה), ובכותב - לא זכה לא במתנה ולא בירושה (שלא

וגם התוספת מהזמן השני (וכן אמנם דעת רש"י בכתובות שם) - אין לדמות שטר לכתובה, שבכתובה הדרך לכתוב "ואוספית לך וכו'", וכיון שלא הדגיש ההוספה בכתובה השניה, אין כוונתו להוסיף, אלא אם רצתה גובה מזו ואם רצתה גובה מזו, אבל במכירה אין הדרך לכתוב כן, ולפיכך אף שלא הדגיש ההוספה, הרי הוא כאילו הדגיש, וגובה העיקר מזמן ראשון והתוספת מזמן שני (סמ"ע סימן רמ ס"ק ז, והגר"א שם ס"ק ח). (49) מימרא של רב נחמן, שם. (50) בגמרא שם, נחלקו בטעמו של דבר: לרב אחא הוא, מפני שבקבלת השטר השני, מותר המקבל על שעבודו מזמן השטר הראשון עד זה של השני. ולרפרם, מפני שבזה מודה המקבל שהראשון מזויה, ורבינו פסק כרפרם, ראה להלן. (51) שאם בא בעל חובו של הנותן או המוכר וטרף ממנו מזמן השטר הראשון עד זמן השטר השני, אינו יכול לחזור ולתבוע מהנותן או מהמוכר. (52) לפי סוגיית הגמרא שם, מילה זו תמוהה, שהרי רבינו העתיק את דברי רב נחמן (שם) כלשונם, ועל זה נחלקו שם רב אחא ורפרם, הנ"ל, ואמרו שההבדל ביניהם אם הלוקח או הנותן מחזירים הפירות שבין זמן השטר הראשון לבין זמן השטר השני, וכן אם הוא משלם מס המלך לזמן הנ"ל - שלדעת רב אחא, שהלוקח מותר על שעבודו, אינו מחזיר הפירות, והוא משלם מס המלך; ולדעת רפרם, שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויה, מחזיר הוא את הפירות, והמוכר משלם מס המלך. והנה דעת רבינו להלן ברורה כרפרם, אבל זה לא כלול במילים "ביטל שטר שני את הראשון", כנ"ל, ואם כן מאי לפיכך? (לחם-משנה). (53) אחרי שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויה, ואין לו אלא מזמן השטר השני. (54) כנ"ל לדעת רפרם. ושם אמרו עוד הבדל שלישי - שלרב אחא, עדי השטר הראשון כשרים. ואילו לרפרם, הם פסולים (וראה ב'תוספות' שם ד"ה איכא בינייהו), ורבינו השמיט דבר זה (לחם-משנה).

פרק ששי

(1) נתבאר בו משפטי האומדנות במתנה שאומדין כוונת הנותן למה הייתה ולמי נתכווין אחר זה, ומשפטי הדברים שהן נקנין בגילוי הדעת בלבד או באמירה שלא בקניין, ומשפט הקידושין והסבלונות שבין איש לארוסתו ולא נגמר העניין ביניהם, והנמשך אחר זה.

- 1 א. לעולם² אומדין³ דעת⁴ הנותן. אם היו הדברים
- 2 מראין סוף דעתו - עושין על פי האמר, אף על פי
- 3 שלא פרש. פיצד? מ⁵ שהלך בנו למדינת הים,
- 4 ושמע⁶ שמת, וכתב כל נכסיו⁷ לאחר מתנה גלויה
- 5 גמורה⁸, ואחר כך בא בנו - אין מתנתו קיימת;
- 6 שהדברים מוכיחין, שאלו ידע שבנו קיים - לא היה
- 7 נותן פל נכסיו⁹. לפיכך¹⁰, אם שיר מנכסיו פל
- 8 שהוא, בין קרקע בין במטלטלין¹¹ - מתנתו קיימת¹².

(2) בבא-בתרא קמו: כרבי שמעון בן מנסיא שאמר: "אזלינן בתר אומדנא". וכן פסק רב נחמן, שם קלב. (3) בדיני ממונות, יש וצריך תנאי כפול (למעלה פ"ג הלכה ז"ח), ויש שמספיק גילוי דעת גרידא (למעלה פ"א מהלכות מכירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24) אע"פ שלדעת הרי"ף (למעלה) זוהי הלכה בלי טעם - יש בזה קצת מן ההגיון, שהבנות בלא זה יכבדו את הבן. 25) בנות שהן יורשות, כגון בנות בניו שמתו בחייו (ערוך השלחן). [ועיין 'נתיבות' סימן רמו ס"ק א, וראה בבבא בתרא קמג: "ולסלוקי לברתי מעישור קאתי"]. 26) שאין הוא דואג לכבודה כמו לזה של הבן. 27) שוודאי אינו דואג לכבודו. 28) שלא אמרו אלא בכותב לאחד מבניו.

ד. וכן²⁹ הפותב³⁰ כל נכסיו³¹ לאשתו, בין פריא בין שכיב מרע, אף על פי שקנו מידו³² - לא עשאה אלא אפטרופא על יורשיו. בין שהיו יורשיו בניו ממנה או מאשה אחרת³³, או אחיו³⁴ או שאר יורשיו³⁵. ואם³⁶ שיר כל שהוא, בין קרקע בין מטלטלין - קנתה כל שפתיב לה.

29) אף כאן מדובר בענין אומד הדעת. 30) שם קלא: מימרא של רב יהודה בשם שמואל. 31) בלשון מתנה (וראה במגיד-משנה למעלה הלכה ב, שכן גרס בגמרא שם) שאם בלשון ירושה אפילו אם שיר כל שהוא לא קנתה, לפי שאינה ראויה ליורשו, ראה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה ב"ה. 32) אף שלכאורה, לעשות אפטרופוס אין צורך בקנין. והמקור לזה, ממה שאמר בסתם: "הכותב כל נכסיו" - משמע בין בקנין ובין שלא בקנין (נמוקי-יוסף). וכן מדין מתנת בריא, שאמרו שהיא צריכה קנין. וכן ממה שאמרו להלן "שיר כל שהוא" וגם בזה צריך קנין, הרי שגם קנין אינו מועיל כאן (ביאור הגר"א לאבן-העזר סימן קז, ס"ק ב). ואם נכתב הקנין בשטר השכיב-מרע צריך לכתבו בלשון יפוי כח ותוספת על המתנה, שאם לא כן, בטל השטר לגמרי, כדלהלן פ"ח הלכה י' (חלקת מחוקק' שם ס"ק א). 33) שם, בעיא שנפתרה, ולשתי הדעות, של רבינא ושל רב עזריא, ושניהם בשם רבא. 34) כרבינא בשם רבא, ולא כרב עזריא (לפי גירסת הרי"ף שם). 35) למד מדין אחיו, והרא"ש בתשובה חולק על זה, ראה בחלקת מחוקק' שם ס"ק ג. 36) שם קנ: מימרא של רבא בשם רב נחמן.

ה. במה דברים אמורים?³⁷ בנשואה; אבל אם פתיב כל נכסיו לאשתו ארוסה³⁸ או לגרושה, אף על פי שלא שיר כלום - הרי היא כשאר בני אדם³⁹, ומתנתו קימת.

37) שם קלא: כדבר פשוט. 38) שעדיין אינו דואג כל כך לכבודה. 39) ראה להלן הלכה ו' שאחר, שאינו יורש - קנה.

ו. הפותב⁴⁰ כל נכסיו לאחד מבניו ולאחר - זה האחר קנה חצי⁴¹ הנכסים במתנה, ונשארו החצי לבניו; והבן שנתנו לו - אפטרופוס מנהו על שאר אחיו⁴².

40) שם קלא: כדבר פשוט, ועיין שם ברשב"ם ד"ה פשיטא, שפירש באופן אחר, ודחה דברי יש מפרשים כפירוש רבינו, וראה בהגהות מיימוניות. 41) ואחרי שנתן את החצי הראשון לאחר, החצי הנשאר הוא "כל הנכסים".

כהגהת חוות-יאיר על הרי"ף שם, ולא כדעת רשב"ם (ב"ב קל). שעיקר החילוק בין מתנה, שיש חשש של אפטרופוסות, לבין ירושה שלא שייך בה אפטרופוסות, לפי שאפטרופוס אינו יורש. ועיין שם שבנה יסודו ממה שאמר רב הונא (ב"ב קלג): "שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר - רואים אם ראוי ליורשו, נוטלן משום ירושה" ואילו לדעת הרי"ף ורבינו, מדובר שם בכתב בין הבנות וכיצא בזה, שלא שייך שם ענין אפטרופוסות (ראה להלן פ"ט הלכה ה). ומה שדקדק רבינו לכתוב כאן "מתנה", הוא מחמת "בריא" שהביא להלן, שבו לא מועילה לשון ירושה בהעברת נכסים מבן לבן, אלא לשון מתנה דוקא (בבא-בתרא קלא. וקנו: וראה בדברי רבינו להלן פ"ב הלכה ב, ובפ"ו מהלכות נחלות הלכה ד"ה). 16) בבא-בתרא קלב. בעיא של רבא, שאולי דוקא בשכיב מרע אמרו, שלא נתכוון אלא להיות אחיו נשמעין לו, מאחר שהוא הולך למות. אבל בבריא, לא אמרו כן. ולא נפתרה בעיא זו, ומכיון שבכל ספק הלכתי בדיני ממונות, הולכים לקולא לנתבע - אין מוציאים כאן מחזקת הבנים, וקובעים להלכה שלא עשאו אלא אפטרופוס (רי"ף שם). 17) שם, מימרא של רב חנילאי בר אידי בשם שמואל, כתשובה לבעיא שהועלתה שם. 18) שלכאורה, אין מקום להשתדלות זו לכבודו. 19) בבא-בתרא שם. 20) להלן הלכה ד, בדין "הכותב כל נכסיו לאשתו", כתב רבינו: "אף-על-פי שקנו מידו - לא עשאה אלא אפטרופא", וצריך-עיון למה השמיטו כאן. 21) שאין להניח שיקיים אדם הפלייה בין הבנים, ויתן את כל נכסיו רק לאחד מהם, ומן הסתם התכוון רק לחזק את כבודו ומשמעתו בין האחים. אבל אם כתב כל נכסיו לזר, שאין מקום להשערה זו שהתכוון למשמעת, אחרי שאין עליו הדאגה לכבודו של אדם זה - מתנתו מתנה. 22) שם קנ: מימרא של רבא בשם רב נחמן. שכוין שלא כתב לו כל הנכסים, בוודאי נתכוון למתנה גמורה, ולא לעשותו אפטרופוס.

ג. במה דברים אמורים?²³ שפתיב לבן²⁴ בין הבנים; אבל אם פתיב כל נכסיו לבן בין הבנות²⁵, או לבת²⁶ בין הבנות, או לאחד מן היורשין²⁷ בין שאר היורשין, אף על פי שלא שיר כלום - מתנתו קימת²⁸.

23) כן הוא ברי"ף בבא-בתרא פרק יש נוחלין (קלא:). ומקור דבריו ממה שאמר רב הונא (שם קלג): "שכיב מרע שכתב כל נכסיו כו' נוטלן משום ירושה". וכתב על זה שם שדברי רב הונא בשאר יורשין, כגון בת בין הבנות ואח בין האחים, אבל בן בין הבנים בכתובה לא עשאו אלא אפטרופוס. ואם תאמר: "בנו מאי טעמא לא קנה בכתובה - וכל היורשים קנו - כבר אמרו עלה בגמרא דהלכתא בלא טעמא היא, ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים". ובגמרא שבידי הרי"ף לא היה כתוב (שם קלא:): "איבעיא להו, בת אצל הבנים ואשה אצל האחים", שלפי"ז מפורש אליבא דרבינא שגם "בת אצל הבנים" - לא קנתה, אלא היה כתוב: "איבעיא להו, אשה אצל האחים" (רא"ש שם סימן לא) וכ"ה בגמרא כ"י ה' שבידי בעל "דקדוקי סופרים".

והיא מימרת רב נחמן בבבא-בטרא שם. ונראה שאין צורך בהסכמתה המפורשת, אלא מכיון שלא מחתה - אבדה כתובתה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה (פאה שם) והביא ראה לכך מלשון המשנה "שאמרו אבדה כתובתה ולא אמר איבדה" (ובכמה כתב-יד הנוסחא אמנם "איבדה", ראה ב"נוסחאות המשנה" במשנת מכון הרי פישל) רוצה לומר, כי בשתיקותה - אבדה" (לשון רבינו שם). ואע"פ שהגמרא שם הוכיחה מברייתא של רבי יהודה שאמר "אימתי שהיתה שם וקבלה עליה" - סובר רבינו שסוגיא זו אינה להלכה, שמה שאמרו שאימתי דרבי יהודה לפרש דברי חכמים (סנהדרין כה). אינו אלא במשנה ולא בברייתא (רמב"ן במלחמות שם, ו'תוספות' בעירובין פא: ד"ה ה"ג. ועיין בדק"ס שם עמוד 364 הערה ק' בשם הריטב"א). ועוד שיש גורסים בדברי רבי יהודה "במה דברים אמורים" (ריטב"א בדק"ס שם, ו"כ"ה ברז"ה וברמב"ן שם ובריבמ"צ בפאה שם) ו"במה דברים אמורים" הוא לחלוק, לדעת רבי יוחנן בעירובין פב. (רמב"ן שם), וכן סובר שמואל (שגם עליו סובבת קושיית הגמרא שם) בעירובין פא: וגם מהבעיא של רבא שם, בדין בריא (ראה למעלה הערה טז) נראה שאין צורך שתקבל בפירוש, שאם קבלה בפירוש, מה בין בריא לשכיב מרע. וכן דעת הירושלמי בפאה שם שהביאו דברי רב ושמואל ורבי יוסי בר' חנינא (שבבבלי שם) ולא הקשו עליהם מהברייתא הנ"ל של רבי יהודה - הרי שבירושלמי הבינו שפירוש דברי חכמים, בלא קבלה בפירוש]. (58 שם קלג. מדברי רב כהנא, וכהלכה מוסכמת.

- 16 י. פתב⁵⁹ לה עמהן מטלטלין⁶⁰ בלבד, או⁶¹ ששיר⁶²
- 17 לעצמו קרקע⁶³ כל שהוא - כתבתה קימת. ותקנת
- 18 הגאונים⁶⁴ היא, שאפלו שיר מטלטלים כל שהוא.
- 19 שהירי⁶⁵ היא אומרת⁶⁶: ממה ששיר אני גובה;
- 20 ומתוך שתירד למה ששיר תירד לשאר נכסים
- 21 ותטרף⁶⁷.

(59 בברייתא, המביאה הדין הנ"ל בהלכה הקודמת - כתוב מפורש: "וכתב לה קרקע", וכן מפורש בדברי רב נחמן בתוך דיון על רקע עובדא מסויימת (שם קלב:). (60 מפני שאינם חשובים בעיניה, ובוודאי לא ויתרה על כתובתה, בגללם. (61 שם קלג. מדברי רב יימר על רקע עובדא מסויימת. (62 מפני הטעם, שמביא רבינו בסוף ההלכה. (63 אפילו דקל (שם בדברי רב יימר). ודוקא קרקע, אבל לא מטלטלין (שם קנ:). מפני שבתקופה התלמודית לא גבתה האשה כתובתה מיתומים ממטלטלין. (64 כלומר, לפי תקנת הגאונים, שהאשה יכולה לגבות כתובתה מן היתומים אף ממטלטלין (פרק טז מהלכות אישות הלכה ז) - אין להבדיל גם כאן בין שייר קרקע לשייר מטלטלין (מגיד-משנה, וראה בשו"ע אהע"ז סימן קז סעיף ב). (65 ההנמקה הבאה בדברי רב יימר (שם קלג). (66 וממילא אין היא מוותרת כלל על שעבודה, שהרי היא בטוחה לגבות מזה שנשאר, בין קרקע ובין מטלטלין. (67 תגבה בכח השעבוד שיש לה עליהם.

- 22 יא. הפותב⁶⁸ כל נכסיו לכניו, וכתב לשאו חלק
- 23 עמהן⁶⁹, ומת אחד מן הפנים בתי אביו⁷⁰ - הרי זו

(42) שכשם שאילו נתן את החצי הראשון לאחר, קודם שנתן את החצי השני לבנו - ברור שהחצי השני הוא "כל הנכסים", כן הוא הדין כשנתן ביחד. וראה בסמ"ע, סימן רמו ס"ק טז.

- 1 ז. וכן⁴³ אם פתב כל נכסיו⁴⁴ לשאו ולאחר - זה
- 2 האחר קנה מחצה, ושאו אפטרופא על מחצה.

(43) שם בגמרא. (44) שם קלב. ברייתא, וכחכמים.

- 3 ח. כל אשה שקנתה כל נכסי בעלה במתנה⁴⁵ -
- 4 אבדה כתבתה⁴⁶, ותקרע⁴⁷. לפיכך, אם יצא שטר
- 5 חוב עליו, והלכו כל הנכסים בחובו שקדם המתנה⁴⁸
- 6 - תשאר היא בלא כלום, ולא תקח כתבתה
- 7 שקדמה החוב⁴⁹; שאמדן⁵⁰ דעת הוא, שבהנאה⁵¹
- 8 שבהא לה בשמועה זו שכתב לה כל נכסיו אבדה
- 9 כל זכות שיש לה בנכסים חוץ⁵² ממתנה זו.

(45) דוקא באופן שקנתה במתנה, כגון אשתו גרושה או ארוסה (גמרא שם), או כל אשה, כלשון רבינו, אלא שכתב לה בלשון ברורה שזו היא מתנה ולא אפטרופסות. אבל באופן שעשאה אפטרופסות, לא אבדה כתובתה (מגיד-משנה מהגמרא שם). (46) היינו, שעבוד כתובתה על נכסים אלו, ראה להלן. (47) לאו דוקא. שהרי רק על נכסים אלו ויתרה, אך אם הבעל קונה נכסים חדשים, חל שעבוד הכתובה עליהם (רשב"ם שם ד"ה אבדה כתובתה, וכן כתבו ה"חלקת מחוקק' סימן קז ס"ק ח, והבית-שמואל שם ס"ק ו). (48) וגובה מן הדין מנכסים אלו של המתנה, אך ששעבוד הכתובה קודם לחוב. ולולא ויתרה, היתה היא קודמת לגבות את כתובתה מן החוב. (49) צ"ל "שקדמה לחוב". כלומר, והיה דינה לגבות כתובתה מנכסים אלו, לפי שהיא קודמת למתנה - אעפ"כ אינה גובה, שהרי ויתרה. (50) כן מסקנת הגמרא שם. (51) שזה גורם לה נחת רוח מיוחדת. שיוצאת שמועה שהיא חשובה לבעלה, עד שהוא מוכן לתת לה את כל נכסיו במתנה, ותמורת הנאה זו היא מוותרת על שעבוד הכתובה. (52) חוץ מזכות זו, לזכות בנכסים אלו בתורת מתנה.

- 10 ט. וכן הפותב⁵³ נכסיו לכניו, בין זכרים בין
- 11 נקבות⁵⁴, בין פריא⁵⁵ בין שכיב מרע, וכתב לשאו
- 12 עמהן קרקע⁵⁶ כל שהוא - הואיל ועשה אותה שתף
- 13 בין הפנים ולא מחתה, אבדה כתבתה⁵⁷, ואינה
- 14 טורפת מנכסים אלו כלום; אבל⁵⁸ מנכסיו שביבואו
- 15 לו אחר אלו - נוטלת מהן כתבתה.

(53) פאה פ"ג משנה ז, והובאה בבבא-בטרא קלב. (54) יוצא מתוך העובדא, שם קלב: "פלגא לברת". (55) בגמרא שם, בעיא של רבא שאולי בבריא שמצפה שיקנה עוד נכסים אינה מוותרת כלום, ולא נפתרה. ולפיכך אינה יכולה להוציא ממון מספק, ועיין בפירוש המשנה לרבינו שם (מגיד-משנה). (56) דוקא קרקע ולא מטלטלין, ראה להלן הלכה י. (57) כלומר, על-ידי הנאה זו, שהפכה שותף עם יתר הבנים, מוותרת היא על שעבוד כתובתה.

1 תגִּבֶּה כְּתִבְתָּהּ מִחֶלֶק⁷¹ זֶה שְׁמַת; שְׁלֹא אִבְדָּה כְּתִבְתָּהּ
2 אֵלּא מִלְטָרָף מֵהוּ⁷².

68) שם קלב: קלג. מימרא של רב כהנא. (69) כנ"ל
בהלכה ט. (70) ולא הניח בנים, ואם כן אביו יורש את
החלק שנתן לו. (71) שהרי זה כאילו קנה הבעל נכסים
חדשים. (72) כלומר, מלטרופ מן היורשים (מגיד-משנה).
אבל מנכסים שבאו לו, לאב, אחר אלו, הרי היא נוטלת מהן
כתובתה (למעלה הלכה ט). ונכסים אלו שירש האב, אחרי
שכתב כל נכסיו, מבנו - אינם פחיתים מנכסים שקנה מאחר,
וגובה מהם (גמרא שם).

יב. הַרוּצָה⁷³ לְהַנְשֹׂא, וּכְתֹבָהּ כָּל נִכְסֶיהָ בֵּין לִבְנָהּ⁷⁴ 3
בֵּין לְאַחֶרָה⁷⁵, וְאַחֵר כֶּן נִשְׂאָתָּ, וְנִתְגַּרְשָׁה⁷⁶ אוֹרִי⁷⁷ שְׁמֵת 4
בַּעֲלָהּ - מִתְּנָתָהּ בְּטָלָהּ⁷⁸; שְׂזוּ מִזְבַּרְחָתָּהּ הִיא, וְלֹא 5
כְּתֹבָהּ כָּל נִכְסֶיהָ אֶלָּא לְהַבְרִיחַ מִבַּעֲלָהּ⁷⁹ שְׁלֹא 6
יִירָשָׁנָהּ⁸⁰, וּכְשֶׁתִּהְיֶה צְרִיכָה לְהֶן⁸¹ יִחַדְּרוּ לָהּ⁸². 7
לְפִיכֶן, אִם מֵתָה הִיא בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ - קָנָה הַמֶּקַּבֵּל 8
מִתָּנָה אֶת הַכֹּל⁸³. וְאִם⁸⁴ שִׁירָה כְּלוּם, אֶפְלוּ 9
מִטְּלָטְלִין⁸⁵ - מִתְּנָתָהּ קִימָהּ⁸⁶; וְאִף עַל פִּי שְׁנֵתִּגְרָשָׁה 10
- אֵינָה חוֹזֶרֶת. 11

73) כתובות עז: עט. מימרא של רב חניליא בר אידי בשם שמואל. (74) בכתובות שם נזכרה "בתו". ובבבא-בטרא קנא. נזכר "בנו". (75) וכל-שכן הוא: אם בכותבת לבנה או לבתה, אמרו "לא שביק איניש נפשיה ויהיב לאחריני" (=אין אדם מזניח עצמו ונותן לאחרים) – קל-וחומר בכותב לאחר (שם בגמרא בדברי רבא). (76) שם. (77) תוספת של רבינו. (78) לגבי קנין הגוף. אבל לגבי פירות, הרי היא שלו, כל זמן שהיא תחת בעלה (להלן הלכה יג). ואע"פ שאין למקבל בה קנין הגוף - אין הבעל יורשה, שעשאו חכמים כנכסים שאינם ידועים לבעל, ולא זכה בהם כלל (כתובות עט. וראה בפכ"ב מהלכות אישות הלכה ח"ט). (79) אומד הדעת הוא, אף שלא אמרה כן בפירוש (מגיד-משנה בשם הר"י מיגאש, וראה 'תוספות' כתובות עז: ד"ה כתבתינהו, וכן נראה מדברי רבינו, שהרי סדר הלכה זו בסמוך להלכות אחרות של אומד הדעת). (80) רק לגבי קנין הגוף היתה כוונת הברחה מבעלה, שלא יירשה ולא יחלטו הנכסים אצלו לאחר מותה, אבל לגבי אכילת הפירות, כל זמן שהנכסים ברשותו - לא היתה כוונת הברחה מבעלה, כדי שלא יאכל הפירות, אלא המקבל אוכל פירות, כדלהלן הלכה יג]. (81) היינו, כשתתגרש, או כשימות הבעל. (82) שאין אדם מזניח את עצמו לגמרי לטובת אחרים, ואפילו הם בניו (כתובות עט. מדברי רבא ורב נחמן). (83) כן כתב רבינו גם בהלכות אישות שם הלכה ט. (84) כרבי זירא בכתובות עט. ורבא בשם רב נחמן בבבא-בטרא קנ: (85) בבא-בטרא שם. (86) אלא-אם-כן גילתה דעתה מפורש, שאז אין מתנתה מתנה, כתובות שם ובבא-בטרא קנא. (ועיין שם 'תוספות' ד"ה אפילו) וראה בהלכות אישות שם.

12 יג. כָּל הַנּוֹתֵינִין כָּל נִכְסֵיהֶם, מִשְׁתַּבְּטֵל הַמִּתְנָה
13 וַיַּחֲזְרוּ כָּל הַנִּכְסִים לַפְּעֻלִּים הָרִאשׁוֹנִים אֵין הַמִּקְבֵּל

קנה¹²⁰. וכן¹²¹ אם יחד לו בית ואכסדרה¹²² - בית¹³
קנה, אכסדרה לא קנה¹²³. שני¹²⁴ בתים זה לפנים¹⁴
מזה - לא קנה אלא האחד שנשא בו.¹⁵

(118) שם, כדבר פשוט. (119) היינו, שלבית שבו התקיימו
הנישואין יש עוד עלייה. (120) מפני שהעלייה אינה חלק
של הבית לענין זה, והיא רשות נפרדת [וראה בפכ"ה
מהלכות מכירה הלכה א, ופ"ט מהלכות נדרים הלכה טו].
(121) בעיא בגמרא שלא נפתרה. ומספק, כדין כל ספק
הלכתי בדיני ממונות, אין מוציאין מן המוחזק, היינו, האב
(הגהות מיימוניות). (122) מרפסת, שממנה נכנסים לבית.
(123) מפני שאין בה תשמיש בית ('תוספות' שם, ד"ה בית
ואכסדרה). (124) אף זו בעיא שלא נפתרה, שם.

יז. כבר בארנו בנשואין¹²⁵, ששנים¹²⁶ שהיה ביניהם¹⁶
שדוכין¹²⁷, ופסק¹²⁸ זה על ידי¹²⁹ בנו וזה על ידי¹⁷
בתו, ואמר¹³⁰: כמה¹³¹ אתה נותן לבנה¹³²? כך¹⁸
וכך! וכמה אתה נותן לבתך¹³³? כך וכך! ועמדו¹⁹
והקשו¹³⁴ - קנו באמירה¹³⁵. ואין¹³⁶ קונין באמירה²⁰
זו עד שעת נשואין; שכל הפוסק¹³⁷ - דעתו לכנס.²¹
וצריכין שיהיו הדברים שהן פוסקין מצוין²²
ברשותו; שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,²³
כמו שבארנו¹³⁸. ודברים אלו לא נתנו להכתב¹³⁹,
לפיכך¹⁴⁰ אין פשוט¹⁴¹ עד שיטרוף¹⁴² בהן.²⁵

(125) פכ"ג מהלכות אישות הלכה יב-טו. (126) היינו, אבי
החתן ואבי הכלה, ובהלכות אישות (שם הלכה יב) הוסיף
רבינו אף האיש והאשה עצמם. וראה במגיד-משנה.
(127) התקשרות לנישואין. (128) התחייב. (129) בשביל.
(130) אמירה בלבד, בלי קנין וכתובה. (131) כתובות קב:
מימרא של רב גידל בשם רב. (132) בהלכות אישות (שם
יד) ציין רבינו "ובנישואין ראשונים". ולפני המגיד-משנה
היתה כנראה שם הגירסא: "לבנו הגדול", ראה מגיד-משנה
ולחם-משנה כאן. (133) בהלכות אישות שם, כתב רבינו:
"בין קטנה ובין גדולה". (134) זו לשונו של רב גידל.
ומזה נראה, שדווקא בעת קידושין ממש, ולא קודם לזה ולא
לאחר מכן. וראה בפכ"ג מהלכות אישות הלכה יז, ובהערה
עז שם. (135) בלי קנין, והטעם בגמרא (כתובות שם)
בסיום דברי רבא: מפני הנאת החיתון, יש כאן גמירות דעת
גמורה. כלומר, ולא צריך קנין, שכרגיל, משמש סמל מוחשי
לגמירות דעת. (136) יוצא מתוך דברי המשנה, כתובות סו.
ומפורש בירושלמי שם. וראה הלכות אישות שם הלכה טו.
(137) דברי רב ספרא, בירושלמי שם. (138) פכ"ב מהלכות
מכירה הלכה ה. ושם, שדבר שאינו ברשותו של המקנה,
הוא כדבר שלא בא לעולם. ועיין 'בית שמואל' אבן-העזר
סימן נא ס"ק ד. [בהלכות מכירה שם הלכה י, ולהלן פ"ח
הלכה ה כתב רבינו שהמזכה לעובר, אע"פ שלא בא לעולם
- קנה, שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, ובפכ"ג מהלכות
אישות הלכה יד השתמש רבינו בסברא, ש"דעתו של אדם
קרובה אצל בנו", כסיבה לזה שדברים אלו נקנין באמירה,
ואעפ"כ זה לא מועיל להקנות לדבר שלא בא בעולם, לפי
שיש כאן "תרת" לריעותא" (=שני חסרונות): דברים

שבעצם הדבר כיון שאמר "לבני" ביטוי זה במשמעותו
הראשונית מכוון רק לבנים, ורק אם יש דברים שהם ראויים
רק לבנות, אנו משערים שלא יתכן שהתכוון בזה לבנים
אלא לבנות, אבל דבר הראוי לשניהם ינתן לבנים. ובדין
אמר "לביתי" דלהלן, והיו דברים הראויים לבנים ולבנות,
ראה להלן הערה צט. (98) יש דיון בין המפרשים, אם יש
דמיון בין הלכה זו, לבין מה שנאמר למעלה (באומר
"לבני"). ראה להלן הערה צט. (99) בבא-בבא קמא:
(100) ואם הם ראויים לבנים, ינתן לבנים (גמרא שם).
והשמיט זאת רבינו כאן, מפני שכבר כתב כן למעלה. ואם
ראויים לבנים ולבנות, יש אומרים שאף כאן, כמו למעלה,
הבנים קודמים. ויש אומרים, שאין זה אמור אלא למעלה
כשאמר "לבני", ואז הבנים קודמים (ראה לחם-משנה).
(101) פניות. והן קודמות לנשי בניו (גמרא שם). ואם יש לו
אשה, מה דינו? ראה במשנה-למלך ובשו"ע חו"מ סימן רמז
סעיף ב. (102) ואם לא היו נשים לבניו - יטלו בנותיו
הנשואות (סמ"ע סימן רמז ס"ק ה).

1 טו. המשיא¹⁰³ בנו גדול¹⁰⁴ לבתולה בבית - קנה¹⁰⁵
2 הבית. והוא¹⁰⁶ שיהיו נשואין ראשונים לזה הבן,
3 ולא השיא האב בן אחר קדם לו¹⁰⁷, ולא¹⁰⁸ שיר
4 האב בזה הבית שייחד לו כלום. ודברים¹⁰⁹ אלו
5 כהלכה שאין להם טעם הם, ונגעו¹¹⁰ חכמים בדבר
6 הזה מאמדם הדעת, שמרב שמחתו ואהבתו גמר¹¹¹
7 והקנהו הבית, שהרי לא שיר בה לעצמו כלום¹¹².
8 לפיכך, אם שיר שם אפלו פך¹¹³ אחד - לא קנה
9 הבית. יחד¹¹⁴ לו בית וכלי בית, אף על פי¹¹⁵ ששיר
10 בבית כלי אחד לעצמו, או¹¹⁶ היה לו שם אוצר¹¹⁷
11 וכיוצא בו - קנה כלי הבית, אכל הבית לא קנה.

(103) בבא-בבא קמא. מימרא של רבי חנינא.
(104) כלומר: "גדול שבבניו" (רמ"ה). (105) הבן.
(106) כלומר: ודוקא. (107) אבל אם השיא האב, בת קודם
לו - כיון שלגבי זכרים, הנישואין של עכשיו הם ראשונים,
זכה הבן בבית, וכן כתב הרא"ש (בבא-בבא פ"ט סימן יא).
(108) מדברי רב ירמיה שם, שתירץ ברייתא שהובאה
כסתירה למימרת רבי חנינא. וכן אמרו שם עוד אמוראים.
(109) מימרא של מר זוטרא, שם. (110) הנימוק הוא של
רבינו, ואינו במקור התלמודי. ולפיכך אמרו: "כהלכתא בלא
טעמא", ולא אמרו "הלכתא בלא טעמא" - שקצת טעם יש
בזה. וראה 'תוספות' שם, ד"ה כהלכתא. (111) ושיעור
חכמים שאין אהבה ושמחה גמורה, אלא דוקא כשישנם כל
התנאים הנ"ל. (112) וזו הוכחה שרוקן את הבית למוסרו
לבנו. (113) שם, עובדא של רב אשי כשהשיא את בנו.
(114) ברייתא שם. (115) מכאן דדקדק המגיד-משנה, שאם
לא השאיר כלום בבית, וקנה הבן את הבית עצמו, כל-שכן
שקנה עם הבית אף את כלי הבית, שזהו שאומר רבינו
שאפילו לא קנה את הבית קנה את הכלים, וכל-שכן אם
קנה הבית, שוודאי קנה הכלים. (116) מימרא של רב
ירמיה. (117) מחסן לתבואה.

12 טז. יחד¹¹⁸ לו בית ועליה¹¹⁹ - בית קנה, עליה לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמאן דאמר קידושין לטיבועין ניתנו. וראה במרדכי קידושין פ"ג סימן תקלה, ובמגיד-משנה כאן].

יט. ואם היו קדושי טעות - חוזרין המעות¹⁴⁹.

(149) כן מפורש בכתובות שם, בדברי רב נחמן בר יצחק.

כ. והמקדש¹⁵⁰ אחרות¹⁵¹ - המעות מתנה¹⁵². אדם יודע שאין קדושין תופסין בעריות, ואין זה טועה, אלא גמר ונתן לשם מתנה.

(150) קידושין מו: ובבא-מציא טו: ושם מחלוקת בזה בין רב ושמואל, ופסק כשמואל, בהתאם לכלל הידוע שהלכה כשמואל בדיני ממונות. (151) שהיא מן העריות המפורשות בתורה (פ"א מהלכות אישות הלכה ה) ואין קידושין תופסין בה (שם פ"ד הלכה יב). (152) בפ"ט מהלכות גזילה הלכה ז, פסק רבינו, בקונה שדה מחבירו והכיר הלוקח שגזילה היא ביד המוכר, שמחזיר לו הקרן, כדעת רב שם (בניגוד לשמואל), שאדם יודע שקרקע אין לו, וגמר ונתן לשם פקדון. ויש מחלקים, לפי סוגיית הגמרא בבא-מציא שם, בין נכרי שנותן לו רק לפקדון, לבין אחרות שנותן לה לשם מתנה. ועיין לחם-משנה כאן, ומשנה-למלך בהלכות גזילה שם.

כא. השולח¹⁵³ סבלונות¹⁵⁴ לבית חמיו, בין מרבין¹⁵⁵ בין מועטין¹⁵⁶, בין שאכל¹⁵⁷ שם סעדת ארוסין בין שלא אכל, בין שמת הוא בין שמתה היא, או שחזר בו האיש - יחזרו הסבלונות פלו¹⁵⁸, חוץ מן המאכל והמשקה¹⁵⁹.

(153) בבא-בתרא קמו. וקמו: (154) מלושן סבל, משא, שנושאים אותו מיד זה ליד זה (מדברי רבינו בפירוש המשניות). (155) שוודאי חוזרים, כמפורש במשנה שם. וכפירושו של הר"י בן מיגאש, שאפילו אם אכל חוזר וגובה, ראה להלן. (156) במועטין, מפורש במשנה שם שאין נגבין, אבל רבינו פוסק כדעת רבין (שם קמו:), ראה להלן. (157) רבינו מפרש המשנה הנ"ל כדעת ר"י בן מיגאש, שבין במרובין ובין במועטין מדובר כשאכל, וסוף המשנה הוא המשך של הרישא (שחילקה בין אכל שאינו נגבה לבין לא אכל שגובה), שאם לא אכל חוזר וגובה אפילו במועטין, ואם אכל אינו גובה במועטין, ואילו במרובין אפילו אם אכל חוזר וגובה. וכשנבא רבין שם ואמר שלעולם סבלונות חוזרים, על-כרחנו שאפילו במועטין ואפילו אם אכל, הם חוזרים. (158) היינו, כל אלה שעודם קיימים ולא בלו. אבל אם בלו - דינם כמאכל ומשקה, כמו שכתב רבינו בפירוש המשנה שם. (159) שנאכלו ואינם קיימים.

כב. וכן פלים מועטים ששלח לה להשתמש שם בבית אביה¹⁶⁰: אם נשתמשה בהן ובלו או אבדו - אינן משתלמין; אכל אם היו קיימין - חוזר הפל, וגובה אותם בבית דין; שהדבר ידוע שלא שלחם אלא דרך נוי בלבד.

(160) המפורש במשנה שם, שאינן נגבין שהרי פירש לה

בעלמא בלי קנין, וגם דבר שלא בא לעולם, וראה להלן פ"ח שם הערה סב]. (139) בכתובות שם: "אל רבינא לרב אשי, דברים הללו [=הנקנין באמירה] ניתנו ליכתב או לא ניתנו ליכתב, אל לא ניתנו ליכתב" ופירש רבינו "לא ניתנו ליכתב" כלומר, שאף אם נכתבו אין להם תוקף של שטר (וראה בראב"ד ומגיד-משנה, וכן דעת הגאונים במאירי שם) ואין דעות כל המפרשים שוות בזה (ראב"ד, ועיין 'תוספות' שם). (140) כלומר, מכיון שאין להם תוקף של שטר, כנ"ל. (141) שיש, כידוע, הפרש בין מלוה בעל-פה, שגובה רק מנכסים בני חורין, שנמצאים ברשותו של הלוה, לבין מלוה בשטר, שגובה אף מנכסים משועבדים, היינו, שנמכרו לאחרים. (142) שגיבה מן הלוקחות. שלא עלה על דעתם להשתעבד אלא מנכסים בני חורין, ולא מנכסים משועבדים (מגיד-משנה ומאירי).

יח. המקדש¹⁴³ את האשה, אפילו קדשה באלף דינר¹⁴⁴, בין שחזרה היא¹⁴⁵ בין שחזר הוא¹⁴⁶, בין שמת¹⁴⁷ הוא בין שמתה היא - אין הקדושין חוזרין¹⁴⁸ לעולם, אלא הרי הן מתנה גמורה שאין להם חזרה.

(143) בבא-בתרא קמה. פלוגתא בין התנאים והאמוראים בברייתא ובגמרא, וראה להלן. (144) בברייתא שם: "קדשה בככר". (145) ובעלה גרש אותה בהסכמתו לדרישתה ('חלקת מחוקק' סימן נ ס"א). (146) וגירשה. ובזה אין שום פלוגתא, כי הרי הוא גרם. (147) ואף בזה הכל מודים, מכיון שהיא יכולה לטעון: הבו לי בעלי ואשמה בו (גמרא שם). [וברש"י לכתובות עו: "דמאן דאמר קידושין לאו לטיבועין ניתנו - שאם מת החתן הקידושין חוזרין", ולפי הגמרא בבא-בתרא שם, אם מת החתן - אף לאמאן דאמר קידושין לאו לטיבועין ניתנו, אין הקידושין חוזרין. אבל ברש"י מהדורא קמא (בשטמ"ק שם) כתב: "במאס את הבתולה ומתה, האב חייב להחזיר את הקידושין לבעל, לפי שלא ניתנו קידושין לטיבועין"]. (148) בגמרא שם: "אמר רב פפא, הלכתא בין שמת הוא, לא הדרי (=כסף הקידושין אינו חוזר), הדרא ביא איהי (=חזרה בה היא) אפילו קידושי נמי הדרי. אמימר אמר, קידושי לא הדרי, גזירה שמא יאמרו קידושין תופסין באחרות". כלומר, אם יראו שהקידושין חוזרין, יחשבו שהקידושין היו בטעות ולא תפסו, וממילא מותר המקדש באחרות. [ומתוך זה, שרבינו לא העתיק גזירה זו בחזרה היא, ואדרבה כלל ביחד חזר הוא וחזרה היא - נראה שאין זה מטעם גזירה, אלא על-פי הדין, מפני שפוסק כרבי יהודה הנשיא שאמר "קידושין לטיבועין ניתנו" (בבא-בתרא שם) כלומר, כסף הקידושין נטבעין, נשקעין לעולם אצלה ולא היה בדעת המקדש ליתן לה דוקא אם יחיו ביחד, אלא נתכוון למתנה גמורה בכל אופן. ולפיכך הביא הלכה זו כאן בהלכות זכיה ומתנה. ובפרק זה, שכולו עוסק באומדן דעת במתנה, ולא הביאה בהלכות אישות, שאין טעמה מפני החשש שיתירו את אחותה, אלא שזוהי מתנה גמורה על-פי דיני המתנות. וכן פסק המאירי בכתובות עו: (עמוד 823)

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון כ"א אייר – ספר טהרה – הלכות פרה אדומה קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לא יענה, שחזן הוא שמש בית הכנסת]. (166) כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ז. והיינו מטעם "דיני דגרמי", וכמו שהסבירו ה'תוספות' (בבבא-בבא-בבא-בבא: כב: ד"ה זאת אומרת, בשם הר"י) שאם נעשה ההיזק בשעת מעשה, הרי זה דיני דגרמי וחייב לשלם, ואף כאן כעת שחוזרת בה, נעשה ההיזק (ט"ז באהע"ז סימן נ ס"ק ד). והראב"ד חולק על דברי רבינו, וראה במגיד-משנה. [ואע"פ שבחזרתה לא נתכוונה להזיק, ולדעת רבינו אין חיוב ב"גרמי", אלא במתכוון להזיק (ראה בפ"ז מהלכות סנהדרין הלכה א) - יש להבדיל בין דין שטעה, שאם נחייבהו לשלם, לא ידון לעולם, כמו שכתב הר"ף בפ"ד דסנהדרין (ראה בסמ"ע סימן כה ס"ק ו), לבין מזיק אחר, שאע"פ שלא התכוון להזיק - חייב לשלם. ומה שכתב רבינו בתשובה בדין הפורץ גדר לפני בהמת חברו, שאם נתכוון כדי שתזיק - חייב, ואם לא נתכוון לכך פטור (ראה פ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגדל-עוז ובמגיד-משנה) - כנראה שבפורץ גדר הקילו יותר, מפני שההיזק אינו בא מיד בשעת המעשה]. (167) [אע"פ שבנגזל תיקנו חכמים שיהא נשבע ונוטל (פ"ד מהלכות גזילה הלכה א) וכמו כן במזיק (פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יז) ובמוסר ממון חברו לגוי, שהוא מדיני דגרמי, השאירו חכמים ב"תיקון" אם עשו תקנה זו או לא (ב"ק סב). ופסק רבינו שאם תפש הנמסר אין מוציאין מידו, ונשבע וזוכה במה שתפש (שם פ"ח הלכה ז) - כאן בחזרה בה שלא התכוונה להזיק אין הדין כן, מפני שכל תקנה זו אינה אלא מדין קנס (הלכות גזילה שם) ולא קנסו חכמים שוגג אטו מזיד, כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ג. וראה באבן-האזל].

שתשתמש בבית אביה, - גם על זה חלק שם רבין ואמר שכל שהוא קיים חוזר לעולם.

1 כג. חֲזָרָה ¹⁶¹ הִיא בָּהּ - חֲזָרָה הֵפֵל; וְאֶפְלוּ הַמֶּאֱכָל
2 וְהַמְשָׁקָה ¹⁶² נֹתְנָת דָּמִיו בְּזוּלָה ¹⁶³. וְכִבֵּר הַסְּפִימוֹ
3 הַגָּאוֹנִים, שְׁאֵם הָיוּ דָּמִי מֶאֱכָל וּמְשָׁקָה [שְׁוָה] שְׁשָׁה
4 - מְשַׁלְּמַת אֲרֻכָּה ¹⁶⁴, אִם חֲזָרָה בָּהּ; שְׁלֹא נָתַן לָהּ
5 מִתְּנָה זֹאת אֶלָּא לְדַעַת שְׁלֹא תִחְזַר בָּהּ.

(161) בבא-בבא שם, סוף המימרא של רבין. (162) שכבר כלו. (163) פחות משווים האמיתי של האוכל, משלמין בזול, מכיון שאלמלי ידע זה האוכל שהוא ישא בהוצאות, לא היה אוכל את המאכלים היקרים. (164) בגמרא שלפנינו שם, מפורש כן: "עד כמה בזול עד תילתא". אבל בכל כתבי-היד שם חסרות מילים אלו, וכן אינן ברי"ף. ולפיכך מביא זאת רבינו בשם הגאונים.

6 כד. הוֹרֵי רִבּוּתִי, שְׁאֵם הִיא מִנְהַג הַמְּדִינָה שְׁיַעֲשֶׂה
7 כָּל אָדָם סַעֲדָה וְיֶאֱכִיל לְרַעֲיָי, או יִחַלֵּק מַעוֹת
8 לְשִׁמְשִׁים וְלַחֲזָנִין ¹⁶⁵ וְכִיּוּצָא בְּהוֹ, וְעֵשָׂה פִדְדָן
9 שְׁעוֹשִׂין כָּל הָעָם, וְחֲזָרָה בָּהּ - מְשַׁלְּמַת הֵפֵל; שְׁהָרִי
10 גְרָמָה לוֹ לְאֶבֶד מִמּוֹן, וְכָל הַגֹּרֶם לְאֶבֶד מִמּוֹן חֲבֵרוֹ
11 - מְשַׁלֵּם ¹⁶⁶. וְהוּא שְׁיִהְיֶה לוֹ עֲדִים בְּמָה הוּצִיא, שְׁאִין
12 זֶה נִשְׁפָּע וְנוֹטֵל ¹⁶⁷.

(165) [היינו שליחי ציבור. וכן דעת רבינו בפ"ד מהלכות תפלה הלכה ת. ולא כמו שכתבו ה'תוספות' ברכות לד. ד"ה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"א-כ"ז אייר תשע"ט

~ נקודות משיחות קודש ~

"מעלות יתירות עשו בטהרת פרה אדומה, והרחקות גדולות הרחיקו מטומאת המת בכל מעשיה, מפני שהיא כשירה בטבולי יום, חשו שמא יבואו לזלזל בה כו".

וממשיך: "הצדוקין היו אומרים שאין מעשה הפרה כשר אלא במעורבי שמש, לפיכך היו בית-דין בבית שני מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו וטובל ואח"כ עוסק בה, כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם, לא מן הקבלה".

וצריך להבין: מצד אחד נזהרים מאוד שמא יבואו לזלזל בפרה אדומה ו"מעלות יתירות" ו"הרחקות גדולות" עשו בה, ומצד שני מטמאין את הכהן כדי שדווקא טבול יום יעסוק בה כדי לבטל דברי הצדוקים, ואין חוששים לזלזול בפרה אדומה שטבול יום יעסוק בה, הגם שעדיין לא העריב שמשו.

והביאור בזה: כאשר קובעים את דרגת קדושתו האמיתית

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ט

הלכות פרה אדמה

פרק שני

(1) יבאר שמעלות והרחקות יתרות עשו בטהרת פרה אדומה ומה הן.

13 א. מַעֲלוֹת יִתְרוֹת עָשׂוּ בְּטָהֳרַת פָּרָה אֲדָמָה וְהִרְחָקוֹת
14 גְּדוּלוֹת הִרְחִיקוּ מִטֻּמְאַת הַמֵּת בְּכָל מַעֲשִׂיהָ; מִפְּנֵי
15 שְׁהִיא כְּשִׁרָה בְּטָבוּלֵי יוֹם, חָשׂוּ שְׁמָא יָבֹאוּ לְזַלְזֹל
16 בָּהּ. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשִׁמְפְּרִישִׁין הִפְּהִן הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ -
17 מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ לְלַשְׁכָּה מוֹכֶנֶת בְּעֻזָּה ². וּבֵית אֶבֶן
18 הָיְתָה נִקְרָאת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל פְּלִיָּה כְּלִי אֲבָנִים שְׁאִין
19 מְקַבְּלִין טָמְאָה. וּבְכָלִי הָאֶבֶן הָיָה מְשַׁתְּמֵשׁ כָּל
20 שְׂבָעַת יְמֵי הַהִפְרָשָׁה. וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִין בּוֹ אֲחֵיו
21 הַכֹּהֲנִים, כְּדִי לְהִרְבּוֹת בְּטָהֳרָתוֹ.

קעב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון כ"א אייר – ספר טהרה – הלכות פרה אדומה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

על הזאת שביעי שתהיה ארבעה ימים אחר ההזאה הראשונה, אבל הזאה ראשונה שנתאחרה אין בכך כלום. (10) שם. והחמירו בה יותר מבעבודת יום הכיפורים, שאין מזים עליו אלא שלישי ושביעי בלבד.

ה. בְּרִבְעֵי בַשָּׁבַת הָיָה מִפְּרִישֵׁין אוֹתוֹ, פְּדִי שְׂחִיחֹל רִבְעֵי שָׁלוֹ לְהָיוֹת בַּשָּׁבַת; שֶׁהַזָּה אֵינָה דוֹחָה שָׁבַת, וְהַרְבֵּיעֵי אֵין צָרִיף הַזָּה.¹¹

(11) כמבואר בהלכה הקודמת, ואם יפרישו אותו ביום אחר נפסיד שני ימי הזאה.

ו. בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִימֵי הַהִפְרָשָׁה שְׂמִזִּין עָלָיו בֶּהֶן מִזִּין מֵאֲפֵר פָּרָה מִן הַפְּרוֹת שֶׁנֶּשְׂרָפוּ כָּבֵד;¹² וְאִם לֹא הָיָה שָׁם אֲלָא אֲפֵר פָּרָה אַחַת בַּלְבָּד - מִזִּין מִמֶּנּוּ עָלָיו כָּל הַשָּׁשָׁה.¹³

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואם לא היה שם אלא אפר פרה אחת בלבד, מזין ממנו עליו כל הששה".

הנה אמרו חז"ל "שכל הפרות בטילות, ושלך קיימת". ועניין זה מדויק בלשון המשנה "לא מצאו משבע, עושין משש, מחמש, מארבע, משלוש, משתים ומאחת, ומי עשאו: הראשונה עשה משה כו'" היינו שאפר פרתו של משה קיים לעד.

(על"פ לקו"ש חז"ל עמוד 127 והערה 3)

(12) מימות משה ואילך, שליש מאפר כל פרה שנשרפה היה שמור בבית המקדש בחיל (שם משנה י"א). (13) כל ששת הימים. במשנה אמרו: "ומזין עליו וכו' מכל חטאות שהיו שם", ומפרש שם רבינו שכל יום היו מזים עליו אפר פרה אחת, ויש מפרשים שכל יום ויום היו מזים מכל החטאות. ורבינו כאן - לשיטתו בפירושו.

ז. כְּשִׂמְזִין עָלָיו בִּימֵי הַהִפְרָשָׁה, אֵין מִזָּה עָלָיו אֲלָא אֶדָם שְׁלֹא נִטְמָא בְּמַת מַעוֹלָם, שֶׁהַמִּזָּה צָרִיף שִׁיחָה טְהוֹר. וְאִם תֹּאמַר: יָזָה עָלָיו אִישׁ שֶׁנִּטְמָא וְהָיָה עָלָיו? שָׂמָּה זֶה שֶׁהָיָה עָלָיו לֹא הָיָה טְהוֹר¹⁴ מִטְּמֵאֵת מֵת. וְכֵן הַפְּלִים שֶׁמִּמְלֵאִין בֶּהֶן וּמִקְדָּשִׁין לְהַזוֹת עַל הַפֶּה הַשּׁוֹרֵף - כָּלָם כְּלִי אֲכָנִים הָיוּ שְׂאִין מִקְבָּלִין טְמֵאָה. וְכָל אֵלֹו הַדְּבָרִים מַעֲלֹות יִתְרוֹת הֵן שֶׁעָשׂוּ בָּהּ. וְכִיצַד יִמָּצֵא אִישׁ שְׁלֹא נִטְמָא בְּמַת מַעוֹלָם? חֲצֵרוֹת הָיוּ בִירוּשָׁלַם בְּנוֹיוֹת עַל גְּבִי הַסָּלֵעַ, וְתַחְתֵּיהֶן חֲלוּל, מִפְּנֵי קִבְר הַתְּהוֹם¹⁵. וּמִבֵּיאִין הָיוּ נְשִׁים עֲבֵרוֹת וְיוֹדְלוֹת שָׁם וּמִגְדָּלוֹת שָׁם אֶת בְּנֵיהֶם¹⁶. וְכִשְׂרִיצוּ לְהַזוֹת עַל הַפֶּה הַשּׁוֹרֵף, מִבֵּיאִין שְׁנָרִים, מִפְּנֵי שֶׁפְּרָסִינָהּ נְפֻחוֹת¹⁷, וּמִגִּיחִים עַל גְּבִיָּהֶן דִּלְתוֹת¹⁸, וְיוֹשְׁבֵין הַתֵּינוּקוֹת עַל גְּבִי הַדִּלְתוֹת, פְּדִי שִׁיחָה הָאֵלֶּה¹⁹ מִבְּדִיל בֵּינָם לְבֵין הָאָרֶץ, מִפְּנֵי קִבְר הַתְּהוֹם, וְכוּסוֹת שֶׁל אָבֶן בִּידָם וְהוֹלְכִין לְשִׁילוּחָם²⁰. הַגִּיעוּ לְשִׁילוּחַ, יוֹרְדִין שָׁם וּמִמְלֵאִין²¹. שְׂאִין לְחוּשׁ

של עניין מסוים, ואומרים שקדושתו קלה מעניין אחר, אין בזה זלזול כלל, כגון הדינים השונים בשעיר המשתלח, הן באופן שילוחו שהיו "מתלשים" בשערו ואומרים לו טול וצא, טול וצא כו". והן בנוגע לעשייתו שהיה "דוחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד", או בקדשי הבית שהן קלים מקדשי המזבח שאין לפדותן וכו', כי אלו הדינים המיוחדים לכל דבר ודבר, ולכן אין לחשוש שמא יבואו לזלזל בהם. אבל זה שפרה אדומה מותרת בטבול יום עלול להביא לידי זלזול, כי יבואו לומר שאין צריכים להיות זריזין בטהרתה, וכשם שמותר בטבול יום כך מותר בלא טבילה כלל, ומשום זה עשו "מעלות יתירות" לפרה אדומה.

(על"פ י"ן מלכות' ספר טהרה סימן ה)

(2) במשנה שם כתוב: "שעל פני הבירה" ורבי יוחנן (ביומא שם) אומר שבירה הוא מקום בהר הבית ולמה כותב רבינו כאן ללשכה מוכנת בעזרה? ונראה, שהלשכות שלא נתקדשו בקדושת המקדש, אף על פי שהן בשטח העזרה, בכלל "בירה" הן, ולשכה זו לא נתקדשה.

ב. שֶׁבַעַת יָמִים קִדְּם שְׁרִפַּת הַפָּרָה מִפְּרִישֵׁין כֶּהֶן הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ, כְּשֶׁם שֶׁמִּפְּרִישֵׁין כֶּהֶן גְּדוֹל לַעֲבוֹדַת יוֹם הַכִּיפּוּרִים. וְדָבָר זֶה קִבְּלָה מִמִּשְׁנֵה רִבְנֵי³. וְכֵן מִפְּרִישֵׁין אוֹתוֹ מֵאֲשֵׁתוֹ, שְׂמָא תִּמָּצֵא נִדָּה וְיִהְיֶה טְמָא שֶׁבַעַת יָמִים⁴.

(3) במסכת יומא ב, א. דרשו מצות הפרשה מן המקרא. ודעת רבינו, שאין זאת דרשה גמורה אלא הדין מקובל ממשנה רבינו והסמיכוהו על המקרא. (4) "בועל נידה - כנידה".

ג. הַלְשָׁכָה שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בָּהּ כָּל שֶׁבַעַת צְפוּנִית מְזַרְחִית הָיְתָה, פְּדִי לְהַזְכִּירוֹ שֶׁהִיא בְּחֻטָּאת הַנִּשְׁחָטָה בַּצִּפּוֹן אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא נִשְׁחָטָה בַּחוּץ⁵.

(5) חוץ לבית המקדש.

ד. כָּל יוֹם וְיוֹם מִשְׁבַּעַת יָמֵי הַהִפְרָשָׁה מִזִּין עָלָיו מִי חֻטָּאת, שְׂמָא נִטְמָא לְמַת וְהוּא לֹא יָדַע. חוּץ מִיּוֹם רִבְעֵי לַהִפְרָשָׁה, שְׂאִין צָרִיף הַזָּהָה; לְפִי שְׂאִי אֲפֹשֶׁר שְׁלֹא יִהְיֶה לֹא שְׂלִישִׁי לְטְמֵאָתוֹ⁷ וְלֹא שְׁבִיעִי⁸, שְׂאִין הַזָּהָה בְּשִׁבְעֵי עוֹלָה מִשּׁוּם הַזָּהָה שְׁבִיעִי עַד שִׁנְיָה בְּשִׁלְשִׁי מִלְּפָנֶיהָ. וּמִן הַדִּין הָיָה, שְׂאִין צָרִיף הַזָּהָה אֲלָא בְּשִׁלְשִׁי וּשְׁבִיעִי לַהִפְרָשָׁה בַּלְבָּד; וְזֶה שְׂמִזִּין יוֹם אַחֵר יוֹם, מַעֲלָה יִתְרָה עָשׂוּ בַּפֶּה¹⁰.

(6) פרה פרק ג משנה א. מי שנטמא במת צריך הזאת מי פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. וזה צריך הזאה בכל יום שמא הוא שלישי או שביעי. (7) שהרי לא נטמא בהיותו בלשכה בשמירה קדנית. (8) אמנם אפשר הדבר, שרביעי להפרשה יהיה שביעי לטומאה, כגון שהופרש ביום רביעי לטומאה, אבל לענין הזאה אין דינו כשביעי מפני שלא קיבל הזאת יום שלישי לטומאתו, כמו שמבאר רבינו. (9) ככל טמא מת שלא הקפידה תורה אלא

1 שם מפני קבר התהום, שאין דרך בני אדם לקבר
2 בנהרות. ועולין ויושבין על גבי הדלתות והולכין
3 עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית, יורדין
4 ומהלכין על רגליהן. מפני שכל הר הבית והעזרות
5 - תחתיהן היה חלול, מפני קבר התהום. ומהלכין
6 עד פתח העזרה²². ובפתח העזרה היה קלל של
7 אפר, נוטלין האפר ונותנין במים שפסוסות ומזין
8 על הכהן השורף. ומטבילין היו התינוקות
9 שממלאין ומקדשין ומזין על השורף, אף על פי
10 שהן טהורין מטמאת המת, שמא נטמאו בטמאה
11 אחרת.

(2) מפני שבהר הבית היה מקום שריפת קדשים שנפסלו
(רבינו פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד), כתב כאן "חורץ
להר הבית". כלומר, לא במקום השריפה שבהר הבית אלא
במקום השריפה שמחוץ לחומת ירושלים (יומא סח, ב,
וזבחים קה, ב). ורבינו עצמו מסיים כאן: ובהר המשחה
(שהוא מחוץ לחומה) היו שורפים אותה (ובזה מסולקת
תמימה החזון-איש על רבינו, הלא פרה נשרפת חוץ לחומת
ירושלים, ולמה כתב חוץ להר הבית?). (3) למזרח
ירושלים. (4) כעין גשר. (5) קשתות. (6) שתי שורות
עשו, אחת על גבי חבירתה, וכל כיפה עליונה עמדה על
שתי כיפות של השורה התחתונה. (7) שלא כנגד הרגל.
(8) כמבואר בפרק ב ה"ז גבי חצירות.

30 ב. כיצד⁹ שורפין אותה? זקני ישראל היו מקדימין
31 ברגליהן להר המשחה. ובית טבילה היה שם. וכהן
32 והמסעדין בשורפתה והפרה יוצאין על הכבש ובאין
33 להר המשחה. ומטמאין את הכהן¹⁰, וסומכין¹¹
34 הזקנים את ידיהם על הכהן¹² ואומרים לו: טבל
35 אחת. ואם היה כהן גדול, אומרים לו: אישי¹³ כהן
36 גדול, טבל אחת. ירד וטבל, ועלה ונסתפג. ועצים
37 מסודרים היו שם: ארזים, אלונים וברושים, ועצי
38 תאנה חלקה¹⁴. ועושין מערכה כמין מגדל¹⁵,
39 ומפתחין בה חלונות¹⁶, כדי שתהיה האור מלפכת¹⁷
40 בהן. ומראה¹⁸ המערכה כמערכ. וכופתין את הפרה
41 בחבל של מגג¹⁹, ונותנין אותה על גבי המערכה,
42 ראשה לדרום ופניה למערב. הכהן עומד במזרח
43 ופניו למערב. שוחט בימינו ומקבל הדם בשמאלו²⁰.
44 ומזה באצבעו הימנית מן הדם שפכפו השמאלית
45 שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים, על כל הזאה
46 טבילת אצבע בדם. ושירי הדם שבאצבע פסולים
47 להזיה, לפיכך על כל הזאה מקנח אצבעו בגופה של
48 פרה²¹. גמר מלהזות, מקנח את ידיו²² בגופה של
49 פרה ויורד מן המערכה. והצית את האש בעצים
50 קטנים והקניסן תחת עצי המערכה והתחיל האש
51 בה, והכהן עומד ברחוק ומשמר לה עד שצאת האור
52 בפרה²³ ותקרע בטנה. ואחר כך נוטל עץ ארז ואזוב,
53 אין פחות מטפח²⁴, וצמר צבוע בתולעת משקל
54 חמשה סלעים²⁵. ואומר לעומדים שם: עץ ארז זה?

(14) והתורה אמרה (במדבר יט, יט): והזה הטהור על הטמא.
(15) שמא יש קבר בעומק רב עד התהום ואי אפשר להגיע
שם ולבדוק, וקבר שעפר על גביו אפילו אלף אמה אינו
חוצץ בפני הטומאה והיא בוקעת ועולה ומטמאה כל מה
שכנגדה, ואם יש למעלה מן הקבר מקום חלול טפח על
טפח בגובה טפח הוא מפסיק ואין הטומאה עוברת.
(16) בתוספתא שם פרק ג הלכה ב: "עד שיהיו בני שמונה",
ולא יותר מזה. ופירש בברטנורא הטעם, כדי שלא יראו קרי.
(17) רחבות ויפסיקו בין התינוקות היושבים על גביהם ובין
הטומאה הנמצאת במקומות שעליהם לעבור.
(18) שחוצצות בפני הטומאה. (19) הדלתות נעשות אוהל,
שהרי הן מאהילות על הנמצא תחתיהן. (20) נהר שוטף
קרוב לירושלים. (21) בסוף הלכה זו כותב רבינו,
שהתינוקות מקדשים, ולכאורה זה נוגד את דבריו לקמן
בפרק ו הלכה ב: "הכול כשרים למלאות המים חוץ מחרש
שוטה וקטן, והכול כשרים לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן".
בתוספות יום טוב עמד על סתירה זו במשנתנו וביאר מפני
שכל ההזאה על הכהן העושה את הפרה היא מחמת חשש
טומאה ומגזירת חכמים, לכן התירו מילוי וגם קידוש על
ידי קטן. (22) עזרת נשים הסמוכה לחיל ששם שמור אפר
הפרות.

12 ח. תינוק שטבל למלאת ולהזות - לא ימלא בכליו
13 תינוק אחר, אף על פי שטבל. ותינוק שטבל להזות
14 על כהן זה - אינו מזה על כהן אחר, עד שיטבל
15 לשם מעשה זה הכהן. וכן כלים שטהרום לחטאת
16 זו וכני אדם שטהרום לחטאת זו - לא יתעסק בהם
17 בפרה אחרת עד שיטבלו לשמה. וכל הדברים האלו
18 מעלות יתרות בפרה.

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ט

פרק שלישי

(1) יבאר באי זה מקום שורפים הפרה וכיצד שורפים אותה,
האזוב והארז ושני התולעת אם מעכבים זה את זה, לשלשה
חלקים היו חולקים אפר הפרה ומי מתקדש בכל חלק, כמה
פרות נעשו משנצטוו במצוה זו ומי עשאים.

19 א. אין שורפין את הפרה אלא חוץ להר הבית,

בפירושו למשנתנו. ולא נתבאר למה העדיף רבינו משקל גליל על משקל יהודה, שהסלע היה ארבעה זוזים. (26 תוספתא פרה פ"ג ה"ז. 27 תוספתא שם.

ג. נגמרה²⁸ שרפתה - חובטין אותה במקלות, היא²⁴ וכל עצי המצרקה שנשרפה בהן, וכוברין את הכל²⁵ בכבדות. וכל שחור שאפשר שיכתש ויהיה אפר, בין²⁶ מבשרה בין מן העצים - כותשין אותו עד שיעשה²⁷ אפר; ושאין בו אפר - מניחין אותו. וכל עצם שנשאר²⁸ מעצמיה בלא שרפה - בין כף ובין כף היה נכתש.²⁹ (28 כל הלכה זו מקורה במשנה פ"ג, יא.

ד. אין מכניסין כלום מאפרה להניחו בעצרה,³⁰ שנאמר: והניח מחוץ למחנה. ושלושה חלקים²⁹ היו³¹ חולקין את כל אפרה: אחד נתן בחיל³⁰, ואחד בחר³² המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות. זה³³ שמתחלק³¹ לכל המשמרות - היו הכהנים מקדשין³⁴ ממנו. וזה שנתן בחר המשחה - היו ישראל מזין³⁵ ממנו. וזה שנתן בחיל היה מוכן ומצנע; שנאמר:³⁶ והיתה לעדת בני ישראל למשמרת - מלמד³⁷ שמצניעין ממנו. וכן היו מצניעין מאפר כל פרה³⁸ ופרה ששורפין בחיל. ותשע פרות³² אדמות נעשו³⁹ משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשניה.⁴⁰ ראשונה עשה משה רבנו, שניה עשה עזרא, ושבע⁴¹ מעזרא עד חרבן הבית. והעשירית יעשה המלך⁴² המשיח, מהרה יגלה. אמן, כן יהי רצון.⁴³

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וזה שנתן בחיל היה מוכן ומצנע, שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת."

וההוראה מזה לעבודת ה': יהודי יכול להיות שקוע בעסקנות ציבורית ובהשפעה על יהודי אחר, ולשכוח מענייניו הרוחניים בעצמו, ועל-כך באה ההוראה שגם כאשר "מטהרים" יהודי אחר, צריך לזכור ולהשמר שלא יהיה עניין של טומאת מת בו עצמו שבגללו יצטרך להגיע לאפר פרה אדומה.

(על-פי לקו"ש חלק ד' עמוד 1060)

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ותשע פרות אדמות נעשו משנצטוו במצוה זו... והעשירית עושה המלך המשיח, מהרה יגלה."

וצריך להבין מדוע מציין הרמב"ם למספר הפרות שנעשו במשך כל הדורות, ומדוע ציין גם לפרה העשירית שיעשה מלך המשיח כמובדלת מכל העניינים והקרבנות של "הנשיא" שבנבואת יחזקאל, והדגיש שיעשנה מלך המשיח.

ויש לומר הביאור בזה: על המילים "ויקחו אליך פרה גוי" (שנאמרו למשה דווקא), אמרו חז"ל "שכל הפרות בטילות,

1 עין ארז זה? עין ארז זה? ארז זה? ארז זה? ארז זה? ארז זה?
2 זה? שני תולעת זה? שני תולעת זה? שני תולעת זה? שני תולעת זה?
3 זה? שלש פעמים על כל אחד ואחד. והן אומרים
4 לו: הין! הין! הין! שלש פעמים על כל אחד
5 ואחד. וכל כף למה? לפי שמיני ארזים שבעה הן,
6 ומיני ארז ארבעה, והצבוע אדם - יש שצובעין
7 אותו בפואה, ויש שצובעין אותו בלבא, ויש
8 שצובעין אותו בתולעת. והתולעת היא הגרגרים
9 האדמים ביותר הדומים לגרעיני החרובים, והן כמו
10 האוג, ותולעת כמו יתוש יש בכל גרגיר מהן.
11 ולפיכך מודיע לכל ומגלה להן שאלו הן המינים
12 האמורים בתורה. והארז האמור בתורה הוא הארז
13 שאוכלין אותו בעלי בתים ומתבלין בו הקדרות.
14 הארז והארז והתולעת - שלשתן מצבין זה את זה.
15 וכורך הארז עם הארז כלשון של שני ומשליף אל
16 תוך בטנה, שנאמר: והשליף אל תוך שרפת הפרה.
17 ואינו משליף קדם שיצת האור ברבה ולא אחר
18 שתעשה אפר²⁶, ואם השליף - פסולה; שנאמר: אל
19 תוך שרפת - לא קדם שיצת האור ברבה ולא אחר
20 שתעשה אפר. בין שהשליף שלשתן כאחת בין
21 שהשליף זה אחר זה, בין שהשליף לתוך גופה או
22 לתוך שרפתה, בין שנקרעה מאליה ואחר כך השליף
23 בין שנקרעה בידו או בכלי - כשרה²⁷.

(9) הדינים האמורים בהלכה זו, מקורם במשניות פרה פ"ג, בתוספת פרטים אחדים שיתבארו לקמן. (10) ראה למעלה פ"ב ה"ד. (11) מבאר כיצד מטמאים את הכהן, כשלא היתה אפשרות לטמאו בשרץ. (12) והזקנים לא היו טהורים לפרה. (13) תואר לאדם רום המעלה. (14) שאין בה חורים או קשרים. (15) רחב למטה וצר למעלה. (16) מקומות פתוחים. (17) מתלהבת ומתחזקת. (18) החזית, הצד שמדליקים בו את האש. (19) מין גמי. (20) ביד ולא מצוות רגל. (21) במשנתנו כתוב: גמר מלהוות, מקנח ידו בגופה של פרה. ומפרש אביי (בזבחים צג, ב) שבין הזאה להזאה מקנח אצבעו בשפת מזרק, וכשגמר מקנח ידו בגופה של פרה. ובכסף-משנה מתפלא למה נטה רבינו מדברי אביי. ולא ירדתי לעומק תירוצו. ובזרע אברהם מתרץ, שרבינו סובר כר' נתן בספרי פיסקא קכ"ג, שאינו מחלק בין גמר ובין לא גמר. (22) גם השמאלית שקיבל בה את הדם. [ב'שיטה מקובצת' מנחות ז, ב, מביא גירסא לפי כת"י עתיקים: "בפנים" במאי מקנח, פירוש, בקרבנות הנעשים בפנים, ואומר אביי: בשפת מזרק, והשאר נמחק. ונראה שגירסא זו היתה לעיני רבינו]. (23) כר' עקיבא, בספרי חוקת פיסקא קכד. (24) נדה כו, א. (25) ביומא מב, א, אמרו: משקל "עשרה זוז" [בתקופה העתיקה שימשו המטבעות משקלות]. ובהגהה כאן מסתמך על משנה תרומות פ"י מ"ח: "עשרה זוז ביהודה, שהם חמשה סלעים בגליל". אולם כבר הקדימו רבינו עצמו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ג אייר – ספר טהרה – הלכות פרה אדומה קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לוקחים פרה אחרת הנשמעת למוליכה, ועמה הולכת גם המסרבת.

- 6 ג. פרה⁵ שנשחטה שלא לשמה⁶, או שקבל⁷ או
- 7 שהזה⁸ שלא לשמה, או לשמה ושלל לשמה⁹, או
- 8 שלא לשמה ולשמה, או שנעשית שלא בכהן או
- 9 במקדש בגדים¹⁰, או שעשאה בבגדי זהב¹¹ או בבגדי
- 10 חל - פסולה¹². שחטה על מנת לאכל מבשרה או
- 11 לשנות מדמה - פשרה¹³, לפי שלא נאמר בה ריח
- 12 ניהוח¹⁴.

(5) שם פ"ד ה"א. (6) בשעת שחיטה אמר שהוא שוחטה לשם אחד הקרבנות, כגון עולה או חטאת. (7) דמה. (8) ראה פ"ג ה"ב. (9) כגון לשם פרה אדומה ולשם עולה. (10) שלא לבש כל ארבעת הבגדים. (11) של כהן גדול. (12) שלא לשמה פסולה, מפני שנקראה חטאת, שנאמר (במדבר יט, יט): "חטאת היא" וחטאת פסולה שלא לשמה. ומחוסר בגדים, בגדי זהב ובגדי חול, למדנו גם כן ב'ספרי' שם פיסקה קדד מפסוק זה, אולם רבינו בפירושו למשנה כותב שכל זה למדנו ב'גזירה-שוה' מעבודת יום הכיפורים. (13) שם מ"ג. ויש גורסים שם "פסולה". (14) כלומר, שדמה ובשרה אינם קרבים לגבי מזבח. (תמהו רבים, שהרי גם בקרבנות שנאמר בהם "ריח ניהוח" אין מחשבה כזו פוסלת לדעת חכמים – שהלכה כמותם – במשנה זבחים לה, א. ונראה שרבינו מוסיף נימוק זה שכוחו יפה גם לפי דעת רבי אליעזר במשנה שם, שמחשבה כזו פוסלת בקרבנות).

- 13 ד. קבל דמה בקלי - פסולה; שנאמר: ולקח אלעזר
- 14 הפהן מדמה באצבעו - מצותה מצות יד ולא מצות
- 15 בקלי¹⁵.

(15) 'ספרי' שם, פיסקה קכג.

- 16 ה. הזה בקלי¹⁶ אפלו אחת מהן - הזאת פסולה.
- 17 הזה אחת מהן בשמאלו - פסולה. הווי שבועה
- 18 כהנים¹⁷ הזיתן באחד¹⁸ - הזיתן פסולה; זה אחר זה
- 19 - פשרה¹⁹. הזה ולא כון כנגד ההיכל - פסולה²⁰;
- 20 שנאמר: אל נכח פני אהל מועד - עד שיתכן כנגד
- 21 ההיכל ויהיה רואה²¹. וכן אם שחטה או שרפה
- 22 שלא כנגד ההיכל - פסולה; שנאמר: ושחט אתה
- 23 לפניו²².

(16) תוספתא, שם פ"ד ה"א. (17) כל אחד הוה הזאה אחת. (18) בבת אחת. (19) שם. (20) פרה פ"ד מ"ב. (21) הכהן יראה את ההיכל בשעה שהוא מזה. (22) לא נחבאר כיצד נלמד ממקרא זה שצריך לשחוט ולשרוף כנגד ההיכל (בגמרא זבחים קיג, א - למדו דינים אלה מהיקש מן הזאה).

- 24 ו. במה דברים אמורים²³? שהזה או שרף או שחט
- 25 כנגד הדרום או כנגד צפון או שהיה אחריו
- 26 למקדש; אבל אם עמד בין מזרח ומערב ופניו כנגד

ושלך קיימת". ועוד אמרו "לך אני מגלה טעם פרה", "אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על חטא העגל", וביארו המפרשים את השייכות בין חטא העגל לטהרה מטומאת מת, שלולא חטא העגל לא היתה מיתה אצל בני ישראל כי היתה "חירות ממלאך המות", שהרי במתן תורה פסקה זוהמתן (מחטא עץ הדעת – גורם המיתה) וחזרה על-ידי חטא העגל.

עפ"ז תובן השייכות של פרה אדומה למשה רבינו, כי יסוד הטהרה של פרה אדומה אינו רק ביטול הטומאה בפועל אלא גם ביטול סיבת הטומאה מעיקרא, היינו ענין המיתה, ולזה צריך את הכח של משה רבינו – הנצחיות – שהרי מעשי משה נצחיים "לא מת משה.... מה להלן עומד ומשמש, אף כאן כו". ולכן הטהרה של כל פרה ופרה צריכה לכח הטהרה שבפרה שעשה משה רבינו.

ובזה יובן גם מה שמרמז הרמב"ם בכתבו על הפרה העשירית, ששלימות הטהרה על-ידי פרה אדומה בכלל תהיה רק בפרה שתיעשה בידי מלך המשיח, שאין כפרה גמורה לחטא העגל עד לעתיד-לבוא.

(על-פי דק"ש חלק ל"ג עמוד 128)

(29) שם. (30) כל שטח המקדש היה מוקף חומה (חומת הר הבית), לפניו מן החומה היתה גדר מעשה רשת ונקראת סורג, ושטח שלפנים מהסורג בצד מזרח של המקדש ברוחב עשר אמות נקרא "חיל". (31) תוספתא שם. (32) כחכמים במשנה שם פ"ג ו.

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) יבאר אם שוחטים ב' פרות אדומות כאחת, ואם לא רצתה לצאת אם מוציאים אחרת עמה, פרה שנשחטה שלא לשמה או על מנת לאכול מבשרה או מקבל דמה בכלי, אם היוו (שבועה) כהנים כאחת או שלא כיוון כנגד ההיכל או חסר אחת מהמתנות כו', הוציא הדם חוץ ממערכתה או היזה בלילה, ואם שחטה חוץ ממקום שריפתה, שרפה חוץ למערכתה או הפשיטה ואחר-כך שרף ואם חסר או פקע ממנה, אם נפסלת בלינה, ואם שרפה שלא בקידוש ידיים ורגלים, והיכן מקדש, שרפה שלא בעצים, ואם מרבה לה עצים.

- 1 א. אין שוחטין² שתי פרות אדומות כאחת, שנאמר:
- 2 ושחט אתה.

(2) 'ספרי' חוקת קכג.

- 3 ב. לא רצתה³ פרה לצאת - אין מוציאים עמה
- 4 שחרה⁴, שלא יאמרו: שחרה שחטו; ולא אדמה,
- 5 שלא יאמרו: שמים שחטו.

(3) פרה, פ"ג מ"ז. (4) כשפרה מתעקשת ואינה רוצה לצאת,

33) זבחים קיב, א. (34) חומת ירושלים. בגמרא שם קיג, א - אמרו, שאפשר להעלות על הדעת, שאם הקריב את הפרה למקום מקודש יותר – היא כשירה.

21 יא. שרפה³⁵ חוץ ממערכה ששחטה עליה, או שחלקה לשנים ושרפה בשתי מערכות, או ששרף שמים במערכה אחת - פסולה³⁶. ואם אחר ששחט אפר מביא אחרת - שורף על גבה³⁷ ואינו חושש.

35) פרה פ"ד מ"ב. שם שנינו: "שרפה חוץ מגיתה". ודעת רבינו שגת ומערכה היינו הך (כסף-משנה), ובפירושו למשנה זבחים קיב, א - מפרש: "עצים מסודרים כעין גת במקום ששוחטים אותה בהר המשחה". ונראה שמדובר כשרפה שלא כנגד פתח ההיכל, ופסק כרבי יוחנן (שם קיג, א). וכן פירש הברטנורא במשנתנו. (ויש מפרשים, שאפילו נגד פתח ההיכל – פסולה, מפני שצריך לשרפה במקום שחיטתה. על דעתם יתפרש שינוי לשון רבינו מלשון המשנה שבא להשמיענו ש"חוץ מגיתה" שאמרו, הוא לא דווקא, אלא אפילו חוץ ממערכתה – פסולה). (36) כמו בשחיטה, למעלה ה"א, מפני שנאמר "אותה" ודרשו: אותה – לבדה. (37) על גבי הראשונה. תוספתא, שם פ"ד ה"ה.

25 יב. הפשיטה ונתתה³⁸ ואחר כך שרף כלה - כשרה³⁹; ואם חסר ממנה כלום, אפילו מפרשה⁴⁰ - פסולה⁴¹. פקע⁴² מעורה או מבשרה, אפילו משערה, פזית - יחזיר⁴³; ואם לא החזיר - פסולה. פקע חוץ למערכתה - מרבה עליו ושרפו במקומו. פקע מקרניה, מטלפיה או מפרשה - אינו צריך להחזיר⁴⁴.

38) שם מ"ג. (39) לכתחילה צריך לשרפה כשהיא שלימה (חולין יא, א) אבל בדיעבד לא נפסלה אם נותחה לפני שריפתה. (40) האוכל המעוכל שבמעיה. (41) כתוב בתורה (שם יט, ה): "את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף". (42) תוספתא, פרה פ"ג ה"ז. (43) בתוספתא שנינו: "פקע מעורה משערה ומבשרה חוץ לגיתה יחזיר, ואם לא החזיר פסול, חוץ ממערכתה הרי זה מרבה עליו ושרפו במקומו". כאן על-כרחנו עלינו לפרש שגת היא חפירה בקרקע, ובה מסדרים מערכת עצים לשרוף עליה את הפרה, והמערכה אינה ממלאה את כל החפירה. ואם פקע ונפל חוץ לגת צריך להחזיר ואם לא החזיר פסול, אבל אם פקע ונפל בתוך הגת רחוק מן המערכה מרבה עצים ומרחיב את המערכה עד מקומו ושרפו במקום שנפל. וכן יש להבין גם דברי רבינו כאן. (44) תוספתא, שם.

32 יג. הפרה⁴⁵ אינה נפסלת בלינה. לפיכך, אם נשחטה היום והזה דמה בהלכתו ונשרפה למחר - כשרה. (45) תוספתא, שם פ"ד ה"א.

34 יד. שרפה⁴⁶ אוני⁴⁷ או מחסר כפרה⁴⁸ - כשרה⁴⁹. (46) זבחים יז, ב. (47) אבל ביום מיתת קרוביו (רבינו בפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ט). ויש אומרים שלפני הקבורה בלבד נקרא אוני. בפ"ב מהל' אבל ה"א, מונה רבינו את הקרובים

1 ההיכל, אף על פי שלא פון פנגד [ההיכל] בדרדוק
2 - כשרה²⁴.

23) שלא כנגד ההיכל, פסולה. (24) כרבא, מנחות כח, א - בפירושה של הברייתא, וכן מתפרשת לדעתו גם משנתנו (פ"ד, ג).

3 ז. חסר²⁵ אחת מן המתנות - פסולה. טבל שמים והזה אחת - הוצאתו פסולה. טבל אחת והזה שמים, אף על פי שלא חשב הוצאה שניה אלא טבל והזה אחת - הוצאתו פסולה²⁶. כיצד? טבל אצבעו טבילה ששית והזה ששית ושביעית²⁷, אף על פי שחזר וטבל אצבעו והזה שביעית - הוצאתו פסולה. הזה מטבילה שביעית [שביעית] ושמינית, אפילו חזר וטבל טבילה שמינית והזה שמינית - כשרה; שכל שמוסיף על השבע אינו פלום. והוא שיהיה זה שהוסיף פהן אחר; אבל הכהן השורף אותה אם הוסיף - פסולה, מפני שנתעסק בדרבן שאינו צריך בשעת שרפתה.

25) משנה, מנחות כז, א: "שבע הזאות שבפרה מעכבות זו את זו". ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכד, למדו מן הכתוב (במדבר יט, י) "חטאת היא" שאם שינה אחד מכל מעשיה, פסולה. ובגמרא שם מנמק רבא, משום שכתוב בפרה (שם): "חוקת עולם", וכל מקום שנאמר בו לשון חוקה – מעכב. (26) תוספתא, פרה פ"ד, ה"א. ב'קריית ספר' להמבי"ט מנמק, מפני שהתורה קבעה טבילה אחת לכל הזאה ולא שתי טבילות. ודעתו, שבכל הדינים האמורים כאן נפסלה הפרה ולא אותה ההזאה בלבד, והטעם מפני שעשה פעולה שלא לצורך הזאה כשירה. (27) במשנה, שם: "הזה מששית שביעית". ומפרש רבינו, מטבילה ששית הזזה גם את השביעית בלי טבילת אצבע בינתיים, והתורה אמרה טבילה לכל הזאה. כל שינוי במעשה פרה מעכב (פוסל אפילו בדיעבד). ראה למעלה הערה כד. במשנתנו מפרש רבינו: ואף-על-פי שהוא שב אחר זה וטבל טבילה שביעית, והזה ממנה הזאה שביעית, הנה זה לא יספיק לפי שהוא כבר פסלה.

15 ח. הוציא²⁸ את הדם חוץ ממערכתה והזה²⁹ -
16 פסולה³⁰.

28) תוספתא, שם פ"ג ה"ו. (29) חוץ למערכתה. (30) הפרה נפסלה. ולכתחילה לא יחזיר את הדם לשטח מערכתה על מנת להזות, אבל אם החזיר את הדם למערכתה והזה – כשירה. (בתוספתא זו ישנן כמה גירסאות, וקשה לקבוע את גירסת רבינו).

17 ט. הזה³¹ מדמה בלילה, אפילו הזה שש הזיות ביום
18 ואחת בלילה - פסולה³².

31) תוספתא, שם פ"ד ה"א. (32) כמו בקרבנות, שהתורה קראה לפרה 'חטאת' (במדבר, שם).

19 י. שחטה³³ חוץ ממקום שרפתה, אפילו שחטה
20 לפנים מן החומה³⁴ - פסולה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ג אייר – ספר טהרה – הלכות פרה אדומה קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

22 שְׁאִסִּיפַת הָאֶפֶר בְּכָל אָדָם⁷³ מִיִּשְׂרָאֵל חוּץ מִחֵרֶשׁ
23 שׁוּטָה וְקִטְוָן? שְׁנֵאמַר⁷⁵: וְאִסָּף אִישׁ טְהוֹר.
24 מְקַלְל⁷⁶ שְׁאִינָה צְרִיכָה כֹהֵן. וְכֹאֲלוֹ אָמַר: אָדָם⁷⁷
25 טְהוֹר, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וּמִנֵּין שְׁהִמְלָאכָה פּוֹסְלָת
26 בָּהּ? שְׁנֵאמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ⁷⁹. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה
27 לְמַדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכְּתוּב אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁאִם נִתְעַסֵּק
28 בְּדִבְרֵי אַחֵר בְּשַׁעַת שְׁחִיטָתָהּ - פְּסָלָהּ. וְנֵאמַר:
29 וְשָׂרָף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו - שֶׁיִּהְיֶה עֵינָיו בָּהּ. לְלַמֵּד,
30 שְׁהִמְלָאכָה פּוֹסְלָת בָּהּ מִשְׁעַת שְׁחִיטָה עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה
31 אֶפֶר. וְכָל הַעוֹסֵק בְּשִׁרְפָתָהּ וְעָשָׂה מְלָאכָה אַחֲרֵת
32 - פְּסָלָהּ, עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר.

(68) שם פ"ד מ"ד. (69) משמע שגם שחיטה טעונה כהן, אולם בפ"א מהל' פסולי המוקדשין פסק בפירוש שכשירה בזר. ראה סוף הלכה זו. (70) אם המתעסק בה עשה אז איזו מלאכה שהיא אינה לצורך שריפתה – הפרה פסולה. (71) תוספתא, שם פ"ד ה"ו. (72) במסכת יומא מב, ב. ומג, א - דרשו זה מהמקרא. (73) בין איש ובין אשה. (74) התורה אמרה "והניח", ודרשו חכמים (שם מג, א) מי שיש בו דעה להניח, ואלה אין בהן דעת. (75) נימוק להכשיר בכל אדם. (76) מזה שאמר "איש" ולא "כהן", יוצא ברור שגם זר (לא כהן) כשר. (77) שאם עשה מלאכה אחרת בשעה שהיה עוסק במעשה פרה – נפסלה. (78) כלומר, המילה איש אינה מוציאה את האשה, ופירושה – אדם. בגמרא שם אמרו: "איש" להכשיר את הזר, "טהור" להכשיר את האשה. פירוש: כתוב בתורה (במדבר יט, ט) "ואסף איש טהור את אפר הפרה", המילה "איש" מלמדת שאיסוף אינו צריך כהן, והמילה "טהור" שהיא מיותרת, שהרי נאמר בה (שם, יט) "חטאת היא" וטמא פסול למעשה חטאת, באה ללמד שעל טהרה בלבד הקפידה תורה, אבל לא על המין. (79) שם מב, א - נאמרה דרשה זו לדעת רב, ששחיטת פרה צריכה כהן, אבל לדעת שמואל למדו ממקרא זה ששחיטתה כשירה בזר, ופסול מלאכה נלמד מהכתוב (שם, ה) ושרף את הפרה לעיניו. ותמוה הדבר, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרה כשרה בזר, וכיצד למד ממקרא זה פסול מלאכה? (ונראה לומר בדעת רבינו, שאפשר לדרוש שתי הדרשות מהפסוק הזה, ולפיכך דקדק רבינו והביא כאן רק את קטע הפסוק "ושחט אותה", שממנו לומדים פסול מלאכה, ומן "לפניו" למדנו, שזר שוחט ואלעזר רואה, כשמואל. נראית לו לרבינו סברת רב, שצריכים לימוד מיוחד להיסח הדעת (פסול מלאכה) בשחיטה וכן גם בשריפה, אבל להלכה פסק כשמואל ששחיטה בזר כשירה, ואין בכך כל סתירה. עי' בגמרא שם).

33 יח. שְׁחַט⁸⁰ אֶת הַפָּרָה וְנִשְׁחָטָה בְּהֵמָה אַחֲרֵת עִמָּה⁸¹
34 או נְחִתְקָה דְלַעַת עִמָּה - כְּשֶׁרָה, שֶׁהָרִי לֹא נִתְפַּנֵּן⁸²
35 לְמִלְאכָה; אִף עַל פִּי שֶׁהִבְהֵמָה וְנִשְׁחָטָה עִמָּה
36 כְּשֶׁרָה לְאִכִּילָהּ⁸³, שְׁאִין שְׁחִיטַת הַחֲלִין צְרִיכָה בּוֹנָה.
37 אֲבָל אִם נִתְפַּנֵּן לַחֲתָךְ הַדְלַעַת⁸⁴ וְנִחֲתְקָה בְּשַׁעַת
38 שְׁחִיטָהּ - פְּסוּלָה, שֶׁהָרִי עָשָׂה עִמָּה מְלָאכָה.

שאוונים על מיתתם. (48) מצורע, זב וזבה ויולדת מביאים קרבנות אחרי שטבלו והעריב שמשם, ולפני הקרבתם נקראים "מחוסרי כיפורים", (49) ואף-על-פי שהם פסולים בקרבנות, והתורה קראה לפרה – חטאת. והטעם, לפי שאמרה תורה טבול יום כשר בפרה (למעלה פ"א ה"ג) יש ללמוד מזה קל-יחומר להכשיר אונן ומחוסר כיפורים, שטומאתם קלה מטומאת טבולי-יום ('תוספות' שם ד"ה שרפה).

1 טו. שְׂרָפָה⁵⁰ שֶׁלֹּא בְּקִדּוּשׁ⁵¹ יָדַים וְרַגְלַיִם - פְּסוּלָה,
2 מִפְּנֵי שְׂמֵעָשִׂיהָ כְּעֵין עֲבוּדָה⁵². וְהִיכָן מְקַדְּשִׁי יָדָיו
3 וְרַגְלָיו? בְּכָלִי שְׂרֵת⁵⁴ בַּפְּנִים⁵⁵. וְאִם קִדַּשׁ בַּחוּץ
4 וּמְכָלִי חָל, אָפְלוּ בְּמִקְדָּה⁵⁶ שֶׁל חֵרֶס - כְּשֶׁר, הוֹאִיל
5 וְכָל מַעֲשִׂיהָ בַּחוּץ. וְכֵן כְּשֶׁמְטַבִּילִין אֶת הַכֹּהֵן
6 הַשּׁוֹרֵף אַחֵר שְׂמֵטְמָאִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁷ - אֵינוֹ
7 צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדְּשׁ⁵⁸, הוֹאִיל וְכָל מַעֲשִׂיהָ בְּטַבּוּלִי
8 יוֹם⁵⁹.

(50) פרה פ"ד מ"א. (51) כהן מחויב לרחוץ ידיו ורגליו לפני שהוא מתחיל בעבודה, ורחיצה זו נקראת "קידוש". (52) עבודת קרבנות. (53) זבחים ב, ב. (54) כלי שנתקדש לצרכי המקדש. (55) בעזרה. (56) כוס קטנה. (בסוף מס' שבת, מפרש רבינו: לוח קטן. מובן שכאן אין לפרש כך). (57) למעלה פ"ג ה"ב. (58) כהן שנטמא וטבל, צריך לקדש. (59) שם כ, א.

9 טז. שְׂרָפָה⁶⁰ שֶׁלֹּא בְּעֵצִים⁶¹ או בְּכָל עֵצִים⁶², אָפְלוּ
10 בְּקֶשׁ אוּ בְּגִבְבָּא⁶³ - כְּשֶׁרָה. וּמִצְוָתָהּ⁶⁴ שֶׁלֹּא יִמְעַט
11 לָהּ עֵצִים מִן הָרְאוּי לָהּ, אֲבָל מִרְבָּה הוּא לָהּ חֲבִילִי
12 אֲזוּב⁶⁵ וְאֲזוּב יוֹן בְּזִמְן שְׂרָפָה כְּדִי לְהַרְבוֹת אֶת
13 הָאֶפֶר. וַיֵּשׁ לּוֹ⁶⁶ לְהַרְבוֹת עֵצִים בְּשִׁרְפָתָהּ עַד
14 שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר; אֲבָל מִשְׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר, אִם הוֹסִיף בָּהּ
15 אָפְלוּ עַץ אֶחָד - הָרִי זֶה כְּמַעֲרֵב אֶפֶר מְקַלָּה⁶⁷ בְּאֶפֶר
16 הַפָּרָה.

(60) פרה פ"ד מ"ג. (61) אלא הצית את גוף הפרה. (62) בכל עצים שהם, אפילו לא מסוגים שנמנו למעלה (פ"ג ה"ב). (63) בהל' שבת תחילת פ"ג, מפרש רבינו: "זבל שדות", ונראה שהתכוון למה שנשאר בקרקע אחר קצירת התבואה. (64) שם מ"ד. (65) בתוספתא, פרה פ"ד ה"ו: "לעולם מרבה לה עצים. אמר רבי יהודה, אף כשהיו מרבין לה לא היו מרבין אלא חבילי אזוב מפני שאפרו יפה ומרובה". ודעת רבינו שרבי יהודה אינו חולק על תנא-קמא אלא מפרש דבריו, ולפיכך פסק כמותו (כסף-משנה). (66) כלומר, מותר לו עד שתיעשה אפר. (67) אפר מעצים שנשרפו לצרכי חולין.

17 יז. כָּל מַעֲשֶׂה הַפָּרָה⁶⁸ מִתְחַלָּה וְעַד סוּף אֵינוֹ אֶלָּא
18 בְּיוֹם, וּבִזְכָּרִי כִּהְנֶה⁶⁹, וְהִמְלָאכָה פּוֹסְלָת בָּהּ⁷⁰, עַד
19 שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר. אֲבָל מִשְׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר⁷¹, אִם כִּנֹּס
20 אֶפְרָה בְּלִילָה אוּ שְׂכִנְסָתוּ אִשָּׁה אוּ שְׁעָשָׂה מְלָאכָה
21 אַחֲרֵת בְּשַׁעַת כְּנִיסָתוֹ - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה⁷². וּמִנֵּין

10 - לא פא ללמדנו שהבגדים שעליו בלבד הם
11 טמאים; אלא ללמד, שכל בגד או כלי שיגע בו
12 הטמא הזה בשעת חבורו במטמאיו - הרי הן
13 טמאים. אבל אחר שיפרש ממטמאיו אינו מטמא
14 בגדים. כיצד? הנושא את הנבלה - אחד בגד שעליו
15 או כלי שיגע בו כל זמן שהוא נושא הרי הן
16 טמאין, והרי הן ראשון לטמאה. וכן זה הנושא הרי
17 הוא ראשון. פרש ממטמאיו והשליך את הנבלה -
18 הרי הוא ראשון פמות שהיה, ואם יגע בכלי או בגד
19 - אינו מטמא אותו, שאין ולד טמאה מטמא פלים,
20 כמו שבארנו בתחלת ספר זה. וכן כל פיוצא בנבלה.
21 וכן כל העוסקין בפרה, אם נגע בבגד או בכלי בשעת
22 שחיטה או בשעת שרפה - הרי הן טמאין. אבל אחר
23 שיפרש ממעשיה, אף על פי שעדין לא טבל, אם
24 נגע בכלי - אינו מטמא, מפני שהוא ולד הטמאה.
25 והפרה עצמה אינה מטמאה לא אדם ולא פלים.
26 שנגעו בו, אלא המתעסק בה בלבד הוא הטמא
27 וטעון טבילה ומטמא בגדים כל זמן שעוסק בה.

(3) תורת כהנים שמיני פרק ו פרשתא ו: "מנין לעשות שאר
כלים כבגדים? תלמוד לומר וטמא." (4) ראשון לטמאה.
אדם וכלים הנוגעים באב הטומאה נעשים ולד הטמאה.
(5) והוא הדין שאינה מטמאה אוכלים, אלא שכאן המדובר
בטומאת אדם וכלים בלבד וסמך על דבריו בהלכה זו.

28 ג. במה דברים אמורים? בזמן שגורפת פמחותה;
29 אבל אם נפסלה - המתעסק בה טהור. ארע פסול
30 בשחיטתה⁶ - אינה מטמאה בגדים. ארע פסול
31 בהזיתה - כל העוסק בה לפני פסולה מטמא
32 בגדים⁷, לאחר פסולה אינו מטמא בגדים.

6) הרי לא נעשה בה כל פעולה כשירה לשם אפר פרה.
7) ואין אנו אומרים הרי פרה זו לא נעשתה כמצוותה ולא
תטמא בגדים אפילו לפני פיסולה. וטעמו של דבר, מכיוון
שהאדם או הכלים נטמאו, אינם חוזרים לטהרתם בלי
טבילה והערב שמש.

33 ד. השלים לבנס את אפרה - המתעסק בה אחר כן
34 בחלוק האפר או בהצנעתו וכן הנוגע בו טהור⁸. ולא
35 הפרה בלבד, אלא כל החטאות הנשפכות מן הפרים
36 ומן השעירים - השורפים מטמא בגדים בשעת
37 שרפתו עד שיעשו אפר. שהרי הוא אומר בפר
38 ושיעיר של יום הפפורים: והשרף אתם יכבס. מפי
39 השמועה למדו, שזה בגין אב¹⁰ לכל הנשרפים שיהיו
40 מטמאין בגדים עד שיעשו אפר. במה דברים
41 אמורים? בשלא ארע להן פסול ונשרפו כמצותן
42 בבית הדשן¹¹; אבל אם נפסלו בעזרה - נשרפין
43 שם¹² בפסולי המקדשין, ושורפן טהור. וכן
44 המתעסק בהן¹³ משיעשו אפר¹⁴ אינו מטמא בגדים.
45 ואי זהו שורף? זה המסייע בשרפה, כגון המקהפך

(80) חולין לב, א. 81) שלא ככוונה, כגון ששחט בסכין
ארוכה. (82) עשיית מלאכה פוסלת מפני שמסיח דעתו מן
הפרה, ומובן שמלאכה בלי כוונה אין בה היסח הדעת.
(83) לפי הגירסה שלפנינו בדברי רבא שם, תלויים שני
הדינים זה בזה, אם שחיטת בהמת חולין אינה צריכה כוונה
- הפרה פסולה, מהדרשה "ושחט אותה" ולא אותה ואת
חבירתה, ואם שחיטת בהמת החולין פסולה - הפרה
כשירה, ומתפלא ה'כסף משנה' על רבינו כאן שמכשיר
שתייה (פתגם תלמודי אומר: "מזכי שטרא לבי תרי"), ולא
מצא דרך אחרת אלא לשנות את הגירסה בדברי רבא.
עיי"ש. (84) וכל-שכן אם נתכוון לשחוט בהמה אחרת.

יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ט

פרק חמישי

(1) יבאר שכל העוסקים בפרה מתחלה ועד סוף מטמאים
בגדים, אם אחר שיפרש ממטמאיו מטמא בגדים, והפרה
עצמה אם מטמאה, המתעסק בה אחר שהכניסו אפרה, כל
הנשרפים מטמאים עד שיעשו אפר, ובאיזה מקום הוא
שורף, מאימתי מטמאים בגדים הנושאים פרים ושעירים
הנשרפים.

1 א. כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין
2 בגדים כל זמן עשייתן. שנאמר בשוחט ומשליך עץ
3 ארז: וכבס בגדיי ורחץ בשור; ונאמר בשורף:
4 והשרף אתה יכבס בגדיי; ונאמר: וכבס האסף את
5 אפר הפרה. מלמד, שכל העוסקין בה מתחלה ועד
6 סוף מטמאים בגדים וטעונין טבילה והערב שמש
7 דין תורה. אבל המשמרה בשעת עשייתה מטמא
8 בגדים מדבריהם, גזרה שמה יזיז בה איכר².

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים כל זמן
עשייתן.... וטעונין טבילה והערב שמש דין תורה".

וצריך להבין בדברי חז"ל בדברי אומות העולם שמונין את
ישראל על מצוה זו: איך יתכן שפרה אדומה תטהר את
הטמאין ותטמא את הטהורים. והביאור בזה על-פי הסיפור
הידוע שהיה אצל אדמו"ר האמצעי שמסקנתו שכדי לתת
לאדם את התיקון וסדר התשובה הראויים לו, צריך למצוא
בעצמו עניין דומה בדקות דקות. ועוד, גם מצבו של
הזולת צריך שיהיה נוגע לו, כידוע פתגם אדמו"ר הריי"ץ
על הפסוק מהמגילה "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו",
שצריך להרגיש כאילו העניין של חברו קרה לו עצמו.
כך גם בטהרת פרה אדומה, צריך המטהר שתהיה לו
שייכות מסוימת למצב של היפך הטהרה, כדי שיוכל לטהר
את חברו.

(על-פי "זין מלכות" ספר טהרה סימן ח)

(2) לצורך שריפתה ודינו יהיה כעסוק בפרה.

9 ב. כל מקום³ שנאמר בתורה בטמאות "יכבס בגדיי"

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי כ"ה אייר – ספר טהרה – הלכות פרה אדומה קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מִשְׁקִין²⁵ - הַפֶּל טָהוֹר. וְכֵן אִם נִגְעוּ בְּשָׁעִיר²⁶
הַמִּשְׁתַּלֵּחַ עֲצָמוּ בְּזִמְנֵן הוֹלְכָתוֹ - טָהוֹרִין. שְׂאִין אֵלָיו²⁷
מִטְמָאִין אֵלָא לַמַּתְעַסֵּק בְּהֵן בְּלִבָּד, שְׂנֵאָמַר: וְהִשְׁרָף²⁸
אֹתָהּ יִכְבֵּס בְּגָדָיו; אֲבָל הַנוֹגֵעַ - טָהוֹר.²⁹

(25) כרב דימי זבחים קה, א. לפי גירסת הספרים שבידינו (וכן גורס רש"י שם): "צריכים הכשר טומאה ממקום אחר" ורבינו מפרש הדברים כפשוטם, שלדעת חכמים פרים הנשרפים ופרה אדומה אינם מטמאים טומאת אוכלין, אלא אם נגעו בשרץ וכדומה, אבל כל זמן שלא נטמאו אינם מטמאים.

יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁשִׁי

יבאר המים שנותנים עליהם אפר פרה מאי זה מקום ממלאים אותם, ובאי זה דבר, הכשרים למלאות המים או לקדש, ואם מילוי וקידוש כשרים בלילה, כלים הכשרים למלאות ולקדש, והמסייע למלאות בדבר המקבל טומאה, המפנה המעיין לתוך הגת וחזר ומילא ממנו בכלי, המים הכשרים למלאות ומי התערובת.

א. הַמִּים שְׁנוֹתְנִין עָלָיו אֶפֶר הַפֶּרָה - אֵין מְמַלְאִין³⁰
אוֹתָן אֵלָא בְּכָלִי, וּמִן הַמַּעֲיִנֹת אוֹ מִן הַנְּהָרוֹת³¹
הַמּוֹשְׁכִין³²; שְׂנֵאָמַר: וְנָתַן עָלָיו מִים חַיִּים אֶל כָּלִי³³.
וְנִתְּנָה אֶפֶר הַפֶּרָה עַל הַמִּים: שְׂנֵאָמַר לָא הִנְקֵרָא³⁴
קְדוּשָׁה, וְהַמִּים הָאֵלֶּה שְׁנֵאָמַר עָלֵיהֶן הָאֶפֶר הֵן הִנְקֵרָאִין³⁵
מִי חֲסֵאת וּמִים מְקַדְּשִׁין, וְהֵם שְׂקֵרָאֵן הַפְּתוּב מִי³⁶
נִדְהָה³⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המים שנותנים עליו אפר הפרה אין ממלאין אותו אלא בכלי, שנאמר ונתן עליו מים חיים אל כלי".

זה ש"אין ממלאין אותן אלא בכלי" הוא לא מפני שאי אפשר לקחת מים ללא דבר שיש לו בית קיבול, אלא שצריך למלאות בכלי שיש בו בית קיבול דווקא. וההוראה מזה, שכל עניין של גילוי והמשכה צריך שיבוא בכלים דווקא, כמבואר בכמה מקומות החשיבות של המשכה בגדרי הטבע.

בנוסף צריכים המים להיות "חיים", וכפירוש הרמב"ם להלן "מים המכזבין פסולין", ואם המים חרבין אפילו פעם בשבע שנים - פסולין".

ובזה ההוראה היא שעבודת היהודי צריכה רצף תמידיות וקביעות, שאם לא כן - מורה הדבר שאין זה באופן של אמת לאמתו. ויתירה מכך, צריך שתהיה בעבודתו בעילוי אחר עילוי עד להליכה האמיתית שהיא עילוי שלא בערך לדרגתו הקודמת, עד כדי כך שמבטל לגמרי את דרגתו הקודמת, כפי שמצינו ברבי זירא ש"ישב מאה תעניתא דלישתנח גמרא בבלאה מיניה" כדי לבוא לעילוי של

בְּשָׁר וְהַמְשָׁלִיף עֲצִים וְהַמְהַפֵּךְ בָּאֵשׁ וְהַחֹתָה¹
גְּחָלִים כְּדִי שֶׁתִּכְעַר הָאֵשׁ וְכִיּוּצָא בְּהֵן; אֲבָל הַמַּצִּית²
הָאוֹר¹⁵ וְהַמְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה - טָהוֹר. כֵּךְ לְמַדּוּ מִפִּי³
הַשְּׂמוּעָה, שֶׁהַנוֹשֵׂא פְּרִים וְשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין⁴
לְהוֹצִיאָן לְבֵית הַדָּשָׁן לְשִׁרְפָן - טָמֵא וּמִטְמֵא בְּגָדִים⁵
דִּין תּוֹרָה כָּל זִמְנֵן שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּהוֹלְכָתוֹ, וְטַעוֹן⁶
טְבִילָה וְהַעֲרֵב שָׁמֶשׁ; כִּמּוֹ הַמְשָׁלֵחַ אֶת הַשְּׁעִיר⁷
לְעִזְאֹזֶל, שֶׁהוּא מִטְמֵא כָּל בְּגָד וְכָל כָּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ⁸
בְּכִלִּים שֶׁעָלָיו כָּל זִמְנֵן שֶׁמַּתְעַסֵּק בְּשִׁלּוּחוֹ, שְׂנֵאָמַר:⁹
וְהַמְשָׁלֵחַ אֶת הַשְּׁעִיר לְעִזְאֹזֶל יִכְבֵּס בְּגָדָיו.¹⁰

(8) איסוף האפר הוא המעשה האחרון בעיסוק הפרה. (9) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח ושעירי חטאת של ציבור על עוון עבודה זרה. (10) אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ומשמעותה, הדבר שנאמר כאן מחייב גם בכל העניינים הדומים. (11) שמחוץ לחומת ירושלים. (12) אם נפסלו לאחר זריקת דם, ואם נפסלו לפני זריקה שורפים אותם בהר הבית. (13) בפרים ושעירים הנשרפים. (14) ונגמרה מצוותם, שהרי אפרם אינו טעון איסוף כאפר פרה. (15) בעצים.

ה. מֵאִמְתִּי מִטְמָאִין בְּגָדִים הַנוֹשְׂאִין פְּרִים וְשְׂעִירִים¹¹
הַנִּשְׂרָפִים? מִשְׂיָצָאוּ בְּהֵן חוּץ לְחֹמַת הָעִזְרָה. נִשְׂאוּם¹²
בְּמוֹטוֹת וְיִצְאוּ מִקִּצְת הַנוֹשְׂאִים חוּץ לְחֹמַת הָעִזְרָה¹³
וְהַחֲרוֹנִים לֹא יֵצְאוּ - אֵלּוּ שְׂיָצָאוּ מִטְמָאִין בְּגָדִים,¹⁴
וְאֵלּוּ שְׂעִידֵין לֹא יֵצְאוּ אֵינֶן מִטְמָאִין בְּגָדִים עַד שְׂיָצְאוּ.¹⁵
נִצְאוּ וְחִזְרוּ¹⁶ לְעִזְרָה - הַנוֹשְׂאִין בְּעִזְרָה¹⁷ טָהוֹר¹⁸ עַד
שְׂיָצָאוּ בְּהֵן. הִיָּה עוֹמֵד חוּץ לְעִזְרָה¹⁹ וּמוֹשֵׁף אוֹתָם¹⁷
מִשֶּׁם מֵאַחֵר שְׁחִזְרוּ²⁰, הוֹאִיל וְכֵכָר יֵצְאוּ לְחוּץ וְהָרִי¹⁸
זֶה הַמּוֹשֵׁכֶם בְּחוּץ - הָרִי הוּא סִפֵּק טָמֵא.¹⁹

(16) הפרים. (17) באו אנשים אחרים והתחילו לנושאים. (18) ואין אנו אומרים הפרים כבר יצאו ולפיכך הם מטמאים את כל המטפל בהם. וטעמו של דבר, לפי שנאמר (במדבר יט, ז), "ורחץ בשרו במים ואחר יבוא אל המחנה", משמע שהוא נמצא מחוץ למחנה, ואלה הלא עודם בעזרה. (19) האנשים האחרים שבאו להוציא שנית את הפרים. (20) הפרים.

ו. וּמֵאִמְתִּי מִטְמֵא בְּגָדִים הַמְשָׁלֵחַ אֶת הַשְּׁעִיר²¹?
מִשְׂיָצָא חוּץ לְחֹמַת יְרוּשָׁלַיִם עַד שְׁעַת דְּחִתָּו²¹
לְעִזְאֹזֶל²². אֲבָל אַחֵר שְׂדִיחָהּ, אִם נִגְעָה²³ בְּכִלִּים²²
וּבְכִבְגָּדִים - טָהוֹרִים²⁴.

(21) לעזאזל ביום הכיפורים, ונאמר בו (ויקרא טז, כו): ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה. (22) שהוא דוחה את השעיר מן הצוק (צוק = הר סלעי זקוק). (23) הדוחה. והוא הדין אם נגע לפני דחייתו בשעה שפירש מן השעיר. (24) אבל מטמא אוכלין ומשקין כוולד הטומאה.

ז. הַנוֹגֵעַ בְּפְרִים וּבְשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין עֲצָמָן, אֲפִלּוּ²⁴
אַחֵר שְׂיָצָאוּ, בֵּין אָדָם בֵּין כָּלִים, בֵּין אֲכָלִין בֵּין²⁵

קיבול בסלע המחובר לקרקע, ונופלים בו מי מעיינות (רבינו כותב שם: "אם יהיה בו חפירה". אולם אין הבדל בין חפירה טבעית ובין חפירה בידי אדם). (24) יוצרי כלי חרס גובלים בתחילה תבנית ביצה מטיט, ויש לה בית קיבול, ולאחר מכאן נותנים לה התבנית הרצויה להם. ביצת היוצרים היא איפוא חומר גלמי, ואף-על-פי-כן מותר לקדש בה מפני שהיא כבר כלי (שם משנה ו).

ד. שוּלֵי כְּלֵי עֵץ²⁵ וְכֵלֵי זָכוּכִית וְכֵלֵי עֶצֶם - אֵין מְקַדְּשִׁין בָּהֶן עַד שְׁיִשּׁוּף אוֹתָן וִיתְקַנְנָם וְיַעֲשֶׂם כְּלִים בְּפָנֵי עֶצְמָן²⁶. וְכֵן מְגוּפָה שֶׁהִתְקַנְּנָה²⁷ לְהִיּוֹת כְּלֵי - מְקַדְּשִׁין בָּהֶן. וְכִיצַת הַנְּעֻמִּית²⁸ כְּשֶׁרָה לְקַדֵּשׁ בָּהֶן²⁹, וְאֵין צָרִיף לומר שֶׁפִּשְׁרָה לְמַלְאֵת בָּהֶן וְלִהְיוֹת מְקַנְּנָה³⁰.

(25) תוספתא שם פ"ה ה"ו. שולי כלים שיש להם בית קיבול מבחוץ. (26) אבל אם הפך את הכלי ושוליו למעלה - אין מקדשים בהם. (27) תוספתא שם, לפי גירסת הר"ש והגר"א. (28) של בת היענה, שהיא גדולה וקליפתה קשה כאבן, ומתקנים ממנה כלים. (29) תוספתא שם. (30) עיקר הדין שצריכים כלי, נאמר בתורה גבי קידוש: "ונתן עליו מים חיים אל כלי". ומילוי והזאה למדנו מקידוש, ולפיכך הכשר לקידוש, ברור שהוא כשר גם למילוי והזאה.

ה. כְּלֵי³¹ שֶׁחִבְרוּ בְּאֶרֶץ אוֹ בְּסַלְעַ³², אֶפְלוּ חִבְרוּ בְּסִיד - מְקַדְּשִׁין בּוֹ³³ וּמִזֵּין מִמֶּנּוּ. עֲשֶׂה עֲטֶרֶה³⁴ שֶׁל טִיט סָבִיב לְכָלִי³⁵, וְהַמִּים שֶׁבְּכָלִי צָפִין עַד שֶׁהִלְכוּ לְעֶטְרָה: אִם נִטְּלָת הָעֶטְרָה עִם הַכָּלִי³⁷ - הָרִי הַמִּים שֶׁבְּתוֹכָהּ כְּשֶׁרִים, שֶׁהָרִי הֵן בְּכָלִי אֲדָמָה³⁸; וְאִם לֹא - הָרִי הֵן כְּמִי שֶׁהִקִּיף עֲטֶרֶה שֶׁל טִיט בְּסַלְעַ אוֹ עַל הָאֶרֶץ וּמָלֵא אוֹתָהּ מִים, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִפְּנֵי שְׁאִינָן בְּכָלִי.

(31) משנה שם פ"ה, ז. (32) מחובר לקרקע מימי בראשית. (33) הכלי לא נתבטל לגבי האדמה או הסלע. (34) (35) רבינו במשנה אומר, שהמדובר בכלי שחיברו לסלע שבבבא הראשונה. וכן גם משמעות לשונו כאן בסוף ההלכה, ומפרש, שהקִיף את כל הכלי בעטרה של טיט ושפתה עודפת על שפת הכלי. נראה כוונתו שהעטרה מרוחקת קצת מן הכלי, ונוצר חלול בינה ובין הכלי והיא מחוברת לשולי הכלי, וכשהמים עוברים על שפת הכלי הם נשפכים לחלול. (36) שהגיעו לעטרה אחרי שעברו על שפת הכלי. (37) ואינה מתפוררת ולא נשארת במקומה. (38) שאינו קשור בסלע (הר"ש פירש שהמדובר בסלע תלוש, וכן פירוש הברטנורא).

ו. כְּלֵי חֶרֶס³⁹ שֶׁנִּקְבַּע בְּכוֹנָס מְשָׁקָה⁴⁰ - אֵין מְמַלְאִין וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ; אֲבָל אִם נִקְבַּע בְּמוֹצֵיא מְשָׁקָה⁴¹ - מְקַדְּשִׁין בּוֹ.

(39) מימרא של רבא, במסכת שבת צה, ב. (40) אם יכניסו את המקום המנוקב למשקין, ייכנסו דרך הנקב.

תלמוד ירושלמי שהוא באין-ערוך. וכמבואר ששכחה זו אינה של הלימוד עצמו ח"ו אלא של דרך הלימוד של התלמוד בבלי.

(על-פי י"ן מלכות' ספר טהרה סימן ט)

(2) אבל מי בורות שניקו פסולים. (3) מקרא זה מלמדנו שני הדינים: א. שאין ממלאים אלא בכלים; ב. מי בורות פסולים. "מים חיים" פירושו מי מעיינות או נהרות מושכים. (4) בתוספתא פרה פ"ו ה"ב, שנינו: "נתן את האפר ואחר-כך נתן את המים, פסול". ובגמרא סוטה טז, ב מפורש הטעם, מפני שכתבה תורה "מים חיים אל כלי", משמע שהמים צריכים להגיע ישר לכלי, בלי הפסק אפר ביניהם. (5) במדבר יט, ט.

ב. הַכָּל כְּשֶׁרִים⁶ לְמַלְאֵת הַמִּים, חוּץ מִחֶרֶשׁ שׁוּטָה וְקָטָן⁷; וְהַכָּל כְּשֶׁרִין לְקַדֵּשׁ⁸, חוּץ מִחֶרֶשׁ שׁוּטָה וְקָטָן⁹. וְאֵין מְמַלְאִין וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בְּכָלִי, וְאֵין מִזֵּין אֶלָּא מְכָלִי¹⁰. וְהַמִּלּוֹי וְהַקְדוּשׁ כְּשֶׁרִין בְּלִילָה¹¹, אֲבָל אֵין מִזֵּין וְאֵין טוֹבְלִין¹² אֶלָּא בְּיוֹם¹³. וְכָל הַיּוֹם כְּשֶׁר לְהַזְאָה וְלִטְבִּילָה¹⁴.

(6) אפילו אשה. רבינו מדמה מילוי לאיסוף האפר (ראה פ"ד הי"ז). (7) ראה פ"ב ה"ז, ובהערות שם. (8) לתת האפר על המים. (9) פרה פ"ה, מ"ד, כתנא-קמא. (10) ידים פ"א מ"ב. (11) תוספתא פרה פ"ד ה"ו. (12) את האזוב במי חטאת, כדי להזות על הטמא. (13) פרה פ"ב מ"א. והטעם, מפני שכתבה תורה (שם, יט): "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וכו'". וטבילת אזוב למדנו בהיקש מהזאה, משום שנאמר: וטבל . . . והזה (רבינו בפירושו למשנה שם). (14) הכסף-משנה רושם מקור הדין במשנה מגילה כ, ב. לא התכוון למה שנאמר במשנה "הזאה", שהרי שם הכוונה להזאת דם קרבנות, אלא למה שאמרו: זה הכלל, כל שמצוותו ביום, כשר כל היום.

ג. כָּכָל הַכָּלִים מְמַלְאִין וּמִזֵּין וּמְקַדְּשִׁין¹⁵, אֶפְלוּ בְּכָלִי גָּלִילִים¹⁶ וְכָלִי אֲבָנִים וְכָלִי אֲדָמָה¹⁷ וּבִסְפִינָה. וְאַחַד כְּלֵי חֶרֶס וְאַחַד כָּל הַכָּלִים. אֲבָל אֵין מְמַלְאִין וְאֵין מְקַדְּשִׁין וְלֹא מִזֵּין בְּדַפְנוֹת הַכָּלִים¹⁸, וְלֹא בְּשׁוּלֵי הַמַּחֲצִין¹⁹, וְלֹא בְּמִגּוּפַת הַחִבְכִּית²⁰, וְלֹא בְּחִפְפוֹתֵי²¹, וְלֹא בְּבִיצַת הַתְּרַנְגָּלִת²², וְלֹא בְּשִׁקָּת שֶׁבְּסַלְעַ²³. אֲבָל בִּיצַת הַיּוֹצְרִים²⁴ כְּשֶׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּלֵי אֲדָמָה.

(15) בפרה פ"ה מ"ה, שנינו: "בכל הכלים מקדשים". ורבינו מדמה מילוי והזאה לקידוש. (16) רפש בקר מיובש. (17) ואף-על-פי שלגבי טומאה אין דינם ככלי. (18) כלי חרס שנשבר ונשאר בית קיבול בדופן שבור. (19) כלי חרס לשאוב בו יין מן הגת, ובשוליו מבחוץ יש לו בית קיבול (ויש מפרשים, גומא בשולי הכלי בפנים). (20) אם יש בה בית קיבול, מפני שחור זה אינו משמש לקבלת משקין אלא לתחוב בו אצבע ולהוציא את המגופה מן החבית. (21) בכף היד. (22) כחכמים שם במשנה. (23) שחצב בית

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי כ"ה אייר – ספר טהרה – הלכות פרה אדומה קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(תפארת ישראל). 58) שנאמר (בראשית א, י): "ולמקוה המים קרא ימים", ולפיכך אף-על-פי שמימי חוזרים ושבים (ובגמרא חולין סז, א קורא להם "נובעים") פסולים לקדש מגזירת הכתוב. 59) שיש עליהם חשש תערובות של מים פסולים. 60) תוספתא פרה פ"ט ה"א. [גירסת הגר"א בתוספתא: "כשרות", וכנראה גם בדברי רבינו הוא גורס כך, בהסתמך על דבריו בהלכה א, שכל הנהרות המושכים כשרים]. אבל נהרות שאין בהם חשש תערובות, כתב רבינו למעלה בהלכה א שהם כשרים. 61) הקטנים, כגון כנרת וחולה. 62) כשרים לקידוש.

41) המשקה שבתוך הכלי המנוקב יוצא דרך הנקב, אבל המשקין אינם נכנסים דרכו. מובן ששיעור זה הוא פחות מכונס משקה. [רבינו כאן וגם רבא שם, לא פירשו באיזה משקה אמרו. ברור שיש נקב שמוציא מים ואינו מוציא שמן. ונראה שהכוונה למים].

1 ז. כלי שנקב⁴² מלמטה⁴³ וסתמו בסמרטוטין - פסול, שהמים שבו אינן על עגול הפלי⁴⁴ אלא על הפקק⁴⁵. הרי נקוב מן הצד ופקקו - הרי זה פשוט⁴⁶ למלאת ולקדש ולהיות ממנו.

42) פרה פ"ה מ"ז. 43) בשוליים. 44) סתם כלים, עגולים הם. 45) הכלי אינו מחזיק את המים, ולולא הפקק היו נשפכים. 46) פירוש, החלק שלמטה מן הנקב, והוא הדין כשלא סתם את הנקב. ונקט "פקקו", משום הרישא בנקוב מלמטה, שאפילו פקקו - פסול (כן פירוש הרא"ש והגר"א במשנה).

5 ח. הזולף מים⁴⁷ מן המעין בידי וברגליו⁴⁸ ובהרסים⁴⁹ ונתן לתוך לחבית - פסולין⁵⁰, מפני שלא נתמלאו בכלי. נתן את החבית⁵¹ במים ודחק המים בידי או ברגליו או בעלי ירקות כדי שיעברו לחבית - הרי אלו פסולין⁵². וכן אם שקעו במים כדי שיעברו המים ויעלו וישפכו לחבית - פסולין. ואם עשה בן בעלי קנים או בעלי אגוז⁵³ - הרי המים כשרים. זה הפלל: דבר שהוא מקבל טמאה, אם סיע בו המים כדי שימלאו הפלי - המים פסולין; ואם סיע בדבר שאינו מקבל טמאה - כשרים.

47) תוספתא פרה פ"ו ה"ב. 48) שואב את המים בידיים או ברגליו. 49) שברי כלי חרס. 50) כך גורס רבינו בתוספתא, ולא כגירסא שבספרים שלנו. ואפשר גם לפרש שהעמיד ידיו או רגליו במקום המעיין או הנהר המושך, והפנה את זרם המים לחבית. 51) פרה פ"ו מ"ד. 52) מפני שנכנסו לחבית באמצעות או בסיוע דבר המקבל טמאה. 53) שניהם אינם ראויים לאכילה ואינם מקבלים טמאה.

15 ט. המפנה⁵⁴ המעין לתוך הגת או לתוך הגבא⁵⁵, ויחזר ומלא בכלי מאותו הגבא או הגת - פסולים; 16 שהרי צריך שתהיה לקיחת המים מן המעין בכלי בתחלה.

54) שם מ"ה. רבינו שם מפרש, שהשקיע ידו במעיין, ועלו המים ונשפכו לתוך הגת. והר"ש פירש שעשה חריץ מן המעיין עד הגת, וזרמו מים לתוכו ואחר כך סתם את החריץ. 55) בור קטן לא עמוק, מלשון "כמשק גבים שוקק" בישיעה לג, ד (הר"ש).

19 י. הים⁵⁶ הגדול⁵⁷ - כמקנה⁵⁸, ואינו כמעין. לפיכך 20 אין ממלאין ממנו לקדוש. וכל הנהרות⁵⁹ פסולין לקדש מהן מי חטאת. ושאר הימים⁶¹ - כמעין⁶².

56) שם פ"ח מ"ח. 57) הכוונה לים התיכון ולאוקיינוס

22 יא. והמים הנגררין⁶³ משאר הימים⁶⁴, והן הנקראין 23 זוחלין - פסולין⁶⁵. והזוחלין מן המעין - הרי הם 24 כמעין וכשרים⁶⁶.

63) עוברים את שפת הים ונמשכים ונקווים בגומות. 64) וכל-שכן הנגררים מים הגדול. 65) לחטאת, כר' יוסי במשנה שם. ואפשר שגם ר' יהודה מודה שזוחלים פסולים גם בשאר ימים. 66) מקוואות פ"ה מ"ה, "הזוחלין כמעין".

25 יב. מים⁶⁷ המפנין⁶⁸ והמכזבין⁶⁹ - פסולין. ואלו הן 26 המפנין: המלוחים או הפושרים⁷⁰. והמכזבים הם 27 המעינות שפעמים מקורים⁷¹ ופעמים חרבין ויבשין. 28 אפלו היו חרבין פעם אחת לשבע שנים - פסולין. 29 אבל אם היו חרבין בשני בערת⁷² או לשנים רבות 30 יתר משבע, או שהיו מימיהן פעמים מרבין ופעמים 31 מועטין ואינן חרבין - הרי אלו כשרים. ומעין 32 היוצא בתחלה⁷³ - פשוט⁷⁴, ואינו צריך לבדק שמא 33 יכזב.

67) פרה פ"ח מ"ט. 68) שהם מזיקים לגוף. 69) כלשון "אשר לא יכזבו מימיו" (ישעיה נח, יא). לקמן יבואר. 70) מעיין שמימיו מלוחים מטבעם או חמים, הם הנקראים "מוכים". 71) מוציאים מים, מלשון: "כחקיר בו מימיה" (ירמיה ו, ז). 72) עצירת גשמים יוצאת מן הכלל. 73) מעיין חדש, ואין אנו יודעים אם יכזב או לא. 74) כחכמים בתוספתא פרה פ"ט ה"ב.

34 יג. מי בצים⁷⁵ ומי הירדן ומי הירמוך - פסולין, 35 מפני שהן מי התערובות⁷⁶. ואלו הן מי התערובות: 36 מים כשרים לקדוש שנתערבו במים פסולין - אין 37 ממלאין מתערבת שניהם; אבל מים כשרים 38 שנתערבו במים כשרים, כגון מימי שתי המעינות 39 שנתערבו ונמשכו - ממלאין מהן⁷⁷.

75) משנה יוד שם. פירוש, מים שנמצאים שמקומות מרעה שמעורב בהם טט רך. 76) מעורבים בהם מים פסולים. 77) ולא גזרו על תערובת כשרים משום תערובת פסול. כחכמים שם.

40 יד. המים⁷⁸ שששתנן⁷⁹ שנויין מחמת עצמן⁸⁰ - 41 כשרין.

(2) משנה, פרה פ"ד, ד. (3) לפני נתינת האפר עליהם. (4) איש מפי איש עד משה רבינו. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכד - שינו: אין לי אלא שמלאכה פוסלת בפרה, במים מנין (שמלאכה פוסלת אותם)? תלמוד-לומר (במדבר יט, ט): "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה". או אפילו קידשו (המלאכה פוסלת אותם)? תלמוד-לומר "למי נדה", כבר הם מי נדה. ובמשנתנו מפרש רבינו שלמדנו מים מפרה, ששניהם נכללו באותו פסוק, ואות "ל" של "למי נדה" משמעותה, שהאדם חושב לעשותם מי נדה, ואחרי נתינת האפר כבר נעשו מי נדה, ואין הכתוב מדבר בהם. (נתבאר כבר, שהדינים שאינם יוצאים מפשוטו של הכתוב, אלא ע"י דרשה נוטה מהפשוט, דינים מקובלים הם, ומקובל גם לדרוש כך את הכתוב, ולפיכך אומר רבינו כאן: "דברי קבלה" אף-על-פי שנדרשים ב'ספרי' מן הכתוב). (5) מהכלי ששאב בו את המים מהמעין, לכלי שבו יתן את האפר על המים.

ב. השֹׁכֵר פֹּסֵל בְּקִדּוֹשׁ וּבִהְיוֹתָהּ, וְאִינוּ פֹּסֵל בְּמִלּוּיָא. בִּיצֵד? הַנּוֹטֵל שֹׁכֵר לְקֹדֶשׁ מִי חֲטָאת או לְהִזוֹת מִהֵן - הֲרִי אוֹתָן הַמִּים כְּמִי הַמְעֵרָה? וְהָאֵפֶר כְּאֵפֶר מִקְלָה¹⁰ שְׁאִינוּ כְּלוּם. אֲבָל נוֹטֵל הוּא שֹׁכֵר לְמִלְאֵת הַמִּים או לְהוֹלִיכָן. וּמִקְדָּשִׁין אוֹתָן בַּחֲנֻם, וּמִזֶּה מִהֵן הַמִּזֶּה בַּחֲנֻם. הֲיֵה הַמְקֻדָּשׁ או הַמִּזֶּה זָקֵן¹¹ שְׁאִינוּ יָכוֹל לְהִלָּךְ עַל רִגְלָיו, וְכֹא הִטְמֵא וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְהִלָּךְ עִמּוֹ בְּמָקוֹם רְחוֹק לְקֹדֶשׁ או לְהִזוֹת - הֲרִי זֶה מִרְפִּיבוֹ עַל הַחֲמוֹר, וְנוֹתֵן שֹׁכֵר כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁבָטֵל מֵאוֹתָהּ מְלֹאכָה שֶׁבָטֵלוּ מִמֶּנּוּ¹². וְכֵן אִם הִיָּה כֹהֵן, וְהִיָּה טָמֵא¹³ בְּטָמְאָה הַמוֹנְעֵתוֹ מִלְּאֵכֵל תְּרוּמָתוֹ¹⁴ בַּעֲת שֶׁיִּלָּךְ עִמּוֹ לְהִזוֹת או לְקֹדֶשׁ - הֲרִי זֶה מְאֻכִּילוֹ וּמְשַׁקְּהוֹ וְסָכֵא¹⁵; וְאִם בָּטֵל מִמְּלֹאכָה - נוֹתֵן לוֹ שֹׁכֵר כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁל אוֹתָהּ מְלֹאכָה. שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינָן שֹׁכֵר שֶׁנִּשְׁתַּכַּר בְּקִדּוֹשׁ או בְּהִזָּאָה, שֶׁהֲרִי לֹא הֲרִיחַ כְּלוּם וְלֹא נָטַל אֶלָּא כִּנְגֵד מֶה שֶׁהִפְסִיד.

(6) משנה, בכורות כט, א. (7) אם קיבל שכר כדי לקדש או להזות, לא נתקדשו המים וההזאה פסולה, בגמרא שם למדו זה מן המקרא. (8) גמרא, שם. (9) שפסולים לקידוש. (10) אפר עצים שרופים. (11) משנה, שם. (12) כפי שכר פועל ביוני משנכים משכרו המלא את ערך מניעת טירחת העבודה. כלומר, שמים במה היה הפועל מסכים לקבל ולהיבטל ממלאכתו, ורק סכום זה מותר לו לקבל (רבינו בפירושו למשנה). (13) ההליכה תגרום לו טומאה. (14) וצריך לקנות חולין שמחירים גדול ממחיר תרומה שמותרת רק לכהנים בלבד. (15) רגילים היו לסוך גופם בשמן (מלשונו) - שהיא גם לשון המשנה - משמע שמאכיליה ומשקהו חנם, ולא נתבאר למה לא ינכה דמי (תרומה).

ג. הַמְּמַלֵּא¹⁶ בְּאַחַת יָדוֹ וְעוֹשֶׂה מְלֹאכָה בְּיָדוֹ הָאַחֶרֶת, או הַמְּמַלֵּא לוֹ וּלְאַחֶר, או שֶׁמֶלֶא לְשֵׁנִים

(78) שם מ"א. (79) נשתנה טעמם או צבעם. (80) ולא מתערובת דבר מן החוץ.

טו. בְּאֵר⁸¹ שֶׁנִּפְל לְתוֹכָהּ חֲרָסִית או אֲדָמָה וְנִעְשׂוּ מִיָּמֶיהָ עֲכוּרִין⁸² - מְמַלֵּא מִמֶּנּוּ וְאִין צָרִיךְ לְהַמְתִּין⁸³. נִפְל לְתוֹכָהּ שֵׁטָף⁸⁴ שֶׁל מִיָּמִי גִשְׁמִים⁸⁵ - יִמְתִּין עַד שֶׁתִּצְלֵל⁸⁶.

(81) שהוא מעיין. (82) על-ידי עליית אבק וחול מקרקע הבאר (רבינו בפירושו שם). (83) עד שקיעת החול, שהחול הבא מקרקעית המעיין, אינו פוסל. כ"ר עקיבא שם. (84) תוספתא שם פ"ט ה"ב. (85) ונשתנה מראה מי הבאר (הגר"א שם). (86) שיחזרו המים לצלילותם הקודמת. חרסית ואדמה אינם מתערבים כל-כך במים, ולפיכך אין צריך להמתין. אבל מי גשמים מתערבים ונשתנו המים שלא מחמת עצמם. שנינו בתוספתא: הכול שווים (אין אדם חולק על זה) בבאר שירד לתוכה שטף של מי גשמים שצריך להמתין.

טז. אִמְתָּ⁸⁷ הַמִּים⁸⁸ הַבָּאָה מִרְחוֹק, הוֹאִיל וּתְחַלְתָּה מִן הַמַּעֵין - כְּשֶׁרָה לְמִלְאֵת מִמֶּנּוּ. וּבְלִבְד שִׁישְׁמֶרְנָה שְׁלֹא יִפְסְקֶנָה אָדָם⁸⁹, וְנִמְצָא מְמַלֵּא מִן הַמִּים שֶׁפְּסָקוּ תְחַלְתָּן מִן הַמַּעֵין, שֶׁהֵן פְּסוּלִין.

(87) שם במשנה. (88) חריץ עמוק בקרקע, ומי מעיין מושכים בו. (89) "אדם" לאו דווקא, אפילו תיפסק מאלוה, נפסלו המים שנשארו בחלק האמה שאינו מחובר למעיין. פסק כנתא-קמא, שצריכה שמירה.

יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר אם המלאכה פוסלת במים קודם שיתקדשו או בהזאה, השכר אם פוסל בקידוש ובהזיה ומילוי, הממלא בידו אחת ועושה מלאכה באחרת, והממלא לאחרים או לעצמו, חמשה שמילאו חמש חביות לקדשם חמשה קידושים ונמלכו לערבם, הרוצה למלאות מים לקדש ומים אחרים לצרכיו, השואל חבל למלאות בו כו', הממלא ונותן לחבית והצניע החבית שלא תשבר, הממלא ונותן לשוקת ופינה חרסית מהשוקת והממלא לשותות ונמלך, שלשל הדלי ונפסק החבל מידו, ומים שמלאם לחטאת ואח"כ נמלך.

א. הַמְּלֹאכָה פֹּסֵלֶת² בַּמִּים לְדָם שִׁיתְקַדְשׁוּ³, וְאִינָה פֹּסֵלֶת בְּהִזָּאָה. וְדָבָרִים אֵלּוּ הֵן דְּבָרֵי קִבְלָה⁴. בִּיצֵד? הַמְּמַלֵּא מִים לְקֹדֶשׁ וְנִתְעַסַּק בְּמִלְאכָה אַחֶרֶת בְּשַׁעַת הַמִּלּוּי, או בְּשַׁעַת הוֹלֶכֶת הַמִּים שֶׁמְמַלֵּא, או בַּעֲת שֶׁמְעֵרָה אוֹתָן מִכְּלִי אֶל כְּלִי⁵ - פְּסָלָן. לְעוֹלָם הַמְּלֹאכָה פֹּסֵלֶת בַּמִּים עַד שֶׁיִּטֵּל לָהּ אֶת הָאֵפֶר. הִטִּיל אֶת הָאֵפֶר וְנִתְקַדְשׁוּ וְנִעְשׂוּ מִי נְדָה - אֵין הַמְּלֹאכָה פֹּסֵלֶת בָּהֶן; אֶלָּא הַמּוֹלִיךְ הַמִּים הַמְקֻדָּשִׁין או מְעֵרָה אוֹתָן מִכְּלִי לְכָלִי וְהוּא עוֹסֵק בְּמִלְאכָה אַחֶרֶת - אֵין כֶּכָּךְ כְּלוּם. וְכֵן מִזֶּה מִהֵן בִּידוֹ אַחַת וְהוּא עוֹשֶׂה מְלֹאכָה בִּידוֹ הָאַחֶרֶת.

לפני שנמלך, ואינן חוזרות להיות כשרות. (26) והאחרות נפסלו על-ידי קידוש ראשון המפסיק בין מילויין ובין קידושין. ואין זה דומה לחמשה שנמלכו, מפני ששם כל אחד מטפל בחבית שלו בלבד, ובה אין כל הפסק. (27) המדובר במילאן לקדש קידוש אחד ונמלך לקדש חמשה. שאם מילאן בתחילה על-מנת לקדש כל אחת בפני-עצמה נפסלו ארבע החביות הראשונות ע"י המלויים שאחריהן, כמו שנתבאר למעלה. (28) והממלא מסתלק מכל הענין, הרי השני בא במקומו, וכאילו הוא מילאן (רבינו בפירושו למשנתנו). (29) ואם כן, השני אין לו כל השתדלות במעשה המילוי, והראשון שמילא אינו עושה כל מלאכה. (30) כמו בחמישה שמילאו. (31) נימוק למה לא נפסלו ארבעה הראשונים. (32) ואמרנו שבנמלך, כשרה הראשונה בלבד. (33) שלא מילא, ואינו פוסל את המלויים של אדם אחר.

- ו. הרוצה³⁴ למלא את מים לקדשן ומים אחרים³² לצרכיו³⁵ - ממלא את של צרכיו תחלה, וקושין³⁶ וטוענן לאחריו, ואחר כך ממלא את של חטאת, כדי שלא יתעסק במלאכה³⁷ אחר המלויים³⁸, ונותנם לפניו³⁹ והולך.

(34) שם מ"ה. (35) צרכים פריטים. (36) בזמנם היו ממלאים מים בנודות של עור, וקושרים את פיהם בחבל וכדומה, כדי שלא יישפכו. (37) מילוי המים לצרכיו הפריטים. (38) של מי חטאת. (39) ואם נתן את מי החטאת לאחריו - פסולים, לפי שכתבה תורה (במדבר יט, ט): "למשמרת", משמע שצריך לשומרם, ואם הם מאחוריו אינו יכול לשמרן שמירה מעולה (נראה שפסולים מדרבנן, ומדאורייתא מספיקה השמירה גם כשהמים מאחוריו. ראה לקמן פ"י ה"ד).

- ז. שנים⁴⁰ שהיו ממלאין כל אחד ואחד לעצמו והגביהו זה על זה⁴¹ ונטל זה לזה קוץ מידו או מגופו בשעת מלואו⁴²: אם מלאו שניהם לקדוש אחד⁴³ - המים פשרים⁴⁴; ואם מלאו לקדש כל אחד לעצמו - זה שהגביה או הוציא את הקוץ פסל מימיו⁴⁵.

(40) שם מ"א. (41) עזרו זה לזה בהגבהת החביות. (42) והקוץ התחוב מפריע לו בעבודת המילוי. (43) לערב את המים וליתן את האפר על המים המעורבים. (44) מפני שכל המלאכות היו לצורך המילוי האחד. (45) מפני שעשה מלאכה בשעת המילוי שלא לצורך המילוי שלו.

- ח. השואל⁴⁶ חבל למלא בו ומלא, ונטל החבל בידיו ומימיו על כתפו, ופגע בפעלים⁴⁷ בדרךכו ונתן להן את החבל כשהוא מהלך - פשרין⁴⁸. ואם יצא מן הדרך כדי להוליך החבל לפעלים - פסל את המים⁴⁹.

(46) שם מ"ו. (47) שהשאילו את החבל. (48) הולכת החבל בלי הוספת דרך, אינה מלאכה. (49) ההליכה שלא לצורך המים - פוסלת.

- באחת¹⁷ - שניהן פסולין; שהמלוי מלאכה, ונמצא כל מלוי משניהם פאלו עשה עמו מלאכה אחרת. ובכבר הודענו, שהמלאכה פוסלת במלוי, בין שמלא לעצמו בין שמלא לאחרים.

(16) פרה פ"ז מ"ב. (17) אבל בזה אחר זה כשרים, כמבואר בה"ד.

- ד. הממלא¹⁸ לאחרים, אפלו מלא אלה חביות זו אחר זו לאלף בני אדם¹⁹ - פלן פשרים, וכל אחד מהן נוטל המים שלו ומקדשן. מלא לעצמו חבית אחר חבית: אם נתפון לקבץ כל החביות לכלי אחד ולהשליך עליהן את האפר ומקדשן קדוש אחד - פלן פשרים, שהכל מלוי אחד הוא²⁰; אבל אם נתפון לקדש כל חבית וחבית בפני עצמה - פלן פסולין חוץ מן האחרונה; שהראשונה נפסלת במלאכה שעשה קדם שקדש, והוא מלוי השניה, וכן השניה נפסלת במלוי השלישית, ואין פשרה אלא אחרונה²¹.

(18) רבינו בפירושו למ"א שם, כותב שדין זה התבאר בתוספתא (כנראה התכוון לפ"ז ה"ד) ומנמק את ההבדל בין לאחרים ובין לעצמו: אם מילא לאחרים, הרי אחר מילוי כל חבית גמר את פעולתו במים שבחבית זו, ולהיפך אין המלויים האחרונים פוסלים את הקודמים, אבל במילא לעצמו כדי לקדש הרי המילוי השני הוא מלאכה המפסיקה בין מילוי לקידוש ופוסל את המילוי. (19) משמע, שאם מילא כמה חביות לאדם אחד, הדין כמו במילא לעצמו. (וכן משמע מדבריו בפ"ח ה"ה במילא לאחר בשתי ידי). (20) והמילוי ייגמר עם שפיכת כל המים לכלי הגדול. (21) שלא עשה כל מלאכה בין מילואה לבין הקידוש.

- ה. חמשה²² שמלאו חמש חביות לקדשן חמשה קדושים²³, פגון שישליך האפר על כל אחת ואחת בפני עצמה, ונמלכו לערבן ולהקדשן פלן קדוש אחד, או שמלאום לקדשן קדוש אחד ונמלכו לקדשן חמשה קדושים - פלן פשרין, שהרי לא נתעסק הממלא במלוי אחר²⁴. אבל היחיד שמלא חמש חביות לקדשם חמשה קדושים, אף על פי שחזר ונמלך לקדשן קדוש אחד - אין פשר אלא אחרון²⁵. מלאן לקדשם קדוש אחד ונמלך לקדשן חמשה קדושים - אין פשר אלא זה שקדש בתחלה²⁶. וכן אם אמר לאחר²⁷: קדש לך²⁸ את אלו - אין פשר אלא זו שנתקדשה מהן בתחלה. אבל אם אמר לו: קדש לך²⁹ את אלו - הרי פלן פשרין³⁰; שהרי לקדוש אחד מלאן³¹, ואף על פי שנמלך עליה לקדשה חמשה קדושים³² - הרי לא קדש הוא אלא אחר³³ קדש לו.

(22) שם מ"א. (23) שכל אחד יקדש את חביתו. (24) וגם לא היה הפסק בין מילוי לקידוש. (25) הראשונות נפסלו

ורין דלי זה ככל דלי שיש בו רטיבות מים פסולים שצריך
ניגוב. (65) ונפל הדלי למים. (66) כמו בלא נפסק.
(67) נמלך אחר שהגיע למים, ולפני שהוציאו. (68) ה'כסף
משנה' גורס "וצריך לנגב". אולם אפשר לקיים גירסתנו:
"ואינו צריך לנגב", וכן היא בדפוס רומי (ר"מ) וכן בכת"י
תימן. והטעם, מפני שהוא לא הוריד את הדלי עד למים
במחשבת שתיה אלא שנפל מאליו ע"י קריעת החבל, אנו
רואים מחשבתו לשתיה כאילו נפסקה לפני הגעת הדלי
למים. (אמנם לא ברור למה לא כלל את שני הדינים (עד
שלא הגיע ואחר שהגיע) בבבא אחת, אולם גם לגירסת
ה'כסף משנה' קשה למה לא כלל בבבא אחת דיני נפסק ולא
נפסק, שהרי דינם שווה). (69) משנה, שם פ"ט, ד.
(70) ולפני שנתקדשו. (71) המחשבה לבדה אינה פוסלת
אלא עם מעשה ההטייה, כרבי יהושע במשנה שם. והטעם,
מפני שהפסול הוא משום היסח הדעת משמירת המים
לחטאת, וכל זמן שלא עשה מעשה אינו מסיח דעתו כי
שמא ימלך ולא ישתה. לקמן (פ"ט הט"ו) יתבאר דין מים
מקודשים.

יום ש"ק כ"ז אייר ה'תשע"ט

פרק שמיני

(1) יבאר המתעסק בדבר אחר קודם שיתן האפר על המים,
דבר שאין בו משום מלאכה ועמד או בהיפך, הממלא מים
לקדשם ומסרם לאחר לשומרם ועשו הבעלים מלאכה, היו
שנים שומרים המים ועשה אחד מהם מלאכה, והמקדש
בידו אחת ועשה מלאכה באחרת, מילוי או קידוש שעשה
עמו מלאכה לעצמו או לאחד, האומר קדש או מלא לי
ואקדש ואמלא לך, אם אמר מלא לי ואקדש לך, וההולך
לקדש מה עושה.

- 26 א. מי שהיו מימיו על כתפו ועמד והורה הוראה²
- 27 לאחרים, או שדן דין, או שחלצה בפניו³ או מאנה⁴,
- 28 או שהראה לאחרים את הדרך⁵, או שהרג נחש או
- 29 עקרב, או נטל אכלין מן השוק להצניעם - הרי
- 30 המים פסולים, שהרי נתעסק בדבר אחר קדם שיתן
- 31 האפר על המים. אבל אם נטל האכלין לאכלן
- 32 ואכלן כשהוא מהלך, או שהרג נחש או עקרב
- 33 המעבדין אותו⁷ - הרי המים פשרים, שזה מצרף
- 34 הולכת המים⁸. זה הכלל: כל דבר שהוא משום
- 35 מלאכה שעשהו קדם מתן האפר, בין עמד בין לא
- 36 עמד - פסל; ודבר שאינו משום מלאכה: אם לא
- 37 עמד - פשרים, ואם עמד - פסל. הנה מהלך בפנים
- 38 ופרץ בשעת הלכו מן המקום שילך בו, אף על פי
- 39 שפרץ על מנת לגדור⁹ - פשרים¹⁰; ואם גדר קדם
- 40 שיתן האפר - פסולים¹¹. וכן אם קצה¹² פרות לאכל,
- 41 אף על פי שכונתו להקצות¹³ את השאר¹⁴ - פשרין;
- 42 ואם הקצה קדם מתן האפר - פסל¹⁵.

(2) בענייני איסור והיתר. (3) השתתף כדיין בסידור
החליצה. (4) קטנה יתומה שהשיאיה אמה ואחיה, יכולה

- 1 ט. מי שהיה ממלא⁵⁰ ומשליך החבל שמלא בו על
- 2 הארץ, ואחר שמלא חזר וקבץ⁵¹ על ידו - פסול⁵².
- 3 ואם היה דולה ומקבץ לתוך ידו - המים פשרים.

(50) שם מ"ז. (51) כרך אותו סביב ידו. (52) אפשר היה
לו לכרוך על ידו אגב דליה, והוסיף עבודה ע"י השלכת
החבל על הקרקע.

- 4 י. הממלא⁵³ ונותן לחבית⁵⁴ עד שימלאנה מים,
- 5 והצניע את החבית⁵⁵ שלא תשבר⁵⁶ בשעה שהיה
- 6 ממלא, או שפפאה על פיה על מנת לנגבה⁵⁷ למלאת
- 7 בה - פשר, שזה מצרף המלוי הוא. אבל אם
- 8 הצניעה או נגבה פדי להולין בה את הקידוש⁵⁸ -
- 9 פסל, שהרי עשה מלאכה שאינה לצרף המלוי⁵⁹.
- 10 וכן הממלא ונותן לשקת, ופנה חרסית מן השקת
- 11 בשעת מלוי: אם בשביל שתחזיק מים רבים -
- 12 פשרים, שהרי זו צרף המלוי; ואם בשביל שלא
- 13 יהיו החרסין מעבדין אותו בשעה שהוא זולף⁶⁰ את
- 14 המים שמלא בשקת - הרי אלו פסולים.

(53) שם מ"ח. (54) ממלא בדלי קטן, ומערה לתוך חבית
גדולה על שתתמלא. אף-על-פי שהוא דולה כמה פעמים,
הרי זה מילוי אחד. (55) להעמידה במקום שאין שם
עוברים ושבים. (56) ברגלי אדם ובהמה. (57) להוציא
ממנה את המים שלא נשאבו לשם מי חטאת. (58) את
המים המקודשים. כשנתמלאה החבית, מפזר אפר פרה על
המים ואחר הקידוש הזה הוא שואב ממנה פעם אחר פעם
כפי צרכיו ונותן לחבית קטנה, ואם הצניע או נגב את
החבית הקטנה כדי להולין את המים המקודשים.
(59) אלא לצורך קידוש או הזאה. (60) מוציא את המים מן
השוקת.

- 15 יא. הממלא⁶¹ דלי לשותות, ונמלך וחשב עליו למי
- 16 חטאת: אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב -
- 17 מערה⁶² ואינו צריך לנגב⁶³; ואם משהגיע הדלי
- 18 למים חשב - מערה וצריך לנגב⁶⁴ ואחר כך ימלא
- 19 בו לחטאת. שלשל הדלי ונפסק החבל מידו⁶⁵, אם
- 20 עד שלא הגיע הדלי למים חשב עליו - מערה ואינו
- 21 צריך לנגב⁶⁶. נמלך והוא עושה בתוך המים⁶⁷ וחשב
- 22 עליו למי חטאת - מערה ואינו צריך לנגב⁶⁸. מים
- 23 שמלאן למי חטאת⁶⁹, ואחר שנתמלא⁷⁰ חשב עליהן
- 24 לשותותן - פשיטה את הכלי לשותות פסל המים⁷¹,
- 25 אף על פי שלא שתה מהן כלום.

(61) תוספתא פרה פ"ה ה"ב, ויש בה גירסאות שונות,
וגירסת רבינו ניכרת מתוך דבריו כאן. (62) שופך את המים
ששאב. כלומר, הם פסולים למי חטאת, מפני שהורדת הדלי
היתה שלא לשם מי חטאת. (63) המחשבה שלפני הגעת
הדלי למים הועילה במקצת, שלא יצטרך לנגב את הדלי
לפני שאיבת מים אחרים במחשבת קידוש (כסף-משנה).
(64) המחשבה אחר שהגיע הדלי למים אינה מועילה כלום,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ז אייר - ספר טהרה - הלכות פרה אדומה קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האמורים: א. אם נעשתה לפני נתינת האפר על המים; ב. עשו את המלאכה הבעלים או מי שנמסרה לו השמירה על המים.

- ד. המקדש לעצמו ולאחר באחת - שלו פסול, 20
- שהרי נפסלו המים של עצמו²⁵ בעסק שנתעסק 21
- בקדוש חברו. אבל אם קדש לשנים באחת - שניהם 22
- פשוטין, שאין מלאכתו פוסלת מי אחרים. 23

(25) לפני נתינת האפר.

- ה. הממלא לעצמו בשתי ידיו²⁶ באחת: בקדוש 24
- אחד - פסול, בשני קדושים - פשר²⁷. קדש לעצמו 25
- בשתי ידיו באחת: בקדוש אחד²⁸ - פשרים²⁹, בשני 26
- קדושים³⁰ - פסולין³¹. מלא וקדש בשתי ידיו באחת 27
- לעצמו³² - שניהן פסולין³³. מלא לאחר בשתי ידיו 28
- באחת: בקדוש אחד - פשר, בשני קדושים - 29
- פסולין³⁴. קדש לאחר בשתי ידיו באחת, בין בקדוש 30
- אחד בין בשני קדושים - שניהן פשרים³⁵. מלא 31
- וקדש בשתי ידיו באחת לאחר - המלוי פסול³⁶, 32
- והקדוש פשר³⁷. זה הפלל: כל מלוי שעשה עמו 33
- מלאכה, בין שמלא לעצמו בין שמלא לאחר - 34
- פסול. וכל מים שנתמלאו בהלכתו ועשה מלאכה 35
- קדם שיתן את האפר: אם היו המים שלו - הרי הן 36
- פסולין, ואם היו של אחר - פשוטין. וכל דבר 37
- שבידו³⁸ ועשה מלאכה, בין שיש שם שומר שאינו 38
- עושה מלאכה בין שאין [שם] שומר - פסול³⁹; 39
- ודבר שאינו בידו ועשה מלאכה: אם יש [שם] 40
- שומר - לא פסול⁴⁰, אם אין שם שומר - פסול⁴¹. 41

(26) שתי חביות. (27) הכסף משנה גורס: "בקידוש אחד כשר בשני קידושין פסול" ומפרש, בקידוש אחד - כשנתכוון לקבץ כל המים לכלי אחד ולקדשם - כשר, שהרי אפילו מלא בזה אחר זה - כשרים (כלמעלה פרק ז הלכה ד), אבל בשני קידושין - לקדש כל חבית בפני עצמה - שניהם פסולים, מפני שמילוי שני פוסל את הראשון ואין אנו יודעים איזו חבית קדמה. (28) הטיל אפר בשתי ידיו לחבית אחת. (29) מפני שקידוש אחד הוא ואפילו קדמה יד אחת לשנייה אין בכך כלום, כאילו הטיל בידו אחת קימעה קימעה. (30) הטיל אפר לשתי חביות כאחת. (31) שקידוש הראשון פוסל את המים שבחבית השנייה ואין אנו יודעים איזו ראשונה. [נתבאר כבר (פרק ז הלכה ה), שלעצמו פוסל הקידוש את המילוי]. (32) מילא חבית וקידש חבית שמילאה קודם. (33) שמא קדם מילוי השנייה לקידוש הראשונה ונפסלה הראשונה על ידי מילוי השנייה, והשנייה נפסלה על ידי קידוש הראשונה. (34) במילוי אין הבדל בין לעצמו ובין לאחרים, שמלאכת הממלא פוסלת אפילו לאחרים, כמו שנתבאר למעלה. (35) כמו קידש לשניים כאחת בהלכה ד. (36) שמא קדם לו הקידוש. (37) שאפילו קדם המילוי לקידוש, לא נפסל כמו שנתבאר בהלכה ג. (38) אף על פי שאינו שלו אלא חבירו מסר לו. (39) פיסול המלאכה אינו תלוי בהיסח הדעת משמירת המים

למאן ולומר בפני עדים אינני רוצה בבעלי זה והנישוני בטלים. (5) עד כאן המדובר בעמד, אבל אם עשה אחת מאלה אגב הילוך - המים כשרים. (6) אפילו אגב הילוך וכן מתפרש הדין הבא "נטל אוכלין להצניעם". מפני ששני אלה הם מלאכה ממש פוסלים אפילו לא עמד. (7) אינו יכול להמשיך בדרכו מפני הסכנה. (8) נראה שרבינו מכשיר בנחש ועקרב המעכבים אותו אפילו עמד. (9) כשיחזור בלי מי חטאת. (10) הפירצה היא לצורך הולכת המים ואינה פוסלת אף על פי שהיא מלאכה, ואפילו אם לא נתנו לו לפרוץ בלי התחייבות לגדור אחר כך את הפירצה. (11) אף על פי שלא הוסיף על מה שהיה לפני שפרץ, הרי היא מלאכה שלא לצורך המים (מהר"ם מרוטנבורג בפירושו למשנה). (12) קצץ. (13) לקצוץ ויש מפרשים לשטוח לייבוש. (14) את הפירות שנשארו על העץ ובעל הפירות אינו נותן לו לאכול אם לא יתחייב להקצות אותם אחר כך. (15) שמלאכה זו אינה לצורך האכילה ממש.

- ב. היה אוכל בשעת הולכת המים והותיר, וזרק מה 1
- שהותיר לתחת התאנה או לתחת המקצה¹⁶: אם 2
- נתפון שלא יאכדו הפרות - הרי המים פסולין, 3
- שהרי עשה מלאכה; ואם זרקן לפי שאין לו צורך 4
- בהן - הרי המים פשוטין. הממלא מים לקדשן ומסרן 5
- לאחר לשמרן, ועשו הבעלים מלאכה - לא נפסלו 6
- המים, שהרי מסרן לשומר; ואם עשה השומר 7
- מלאכה - פסול, שהרי הן ברשותו והוא נכנס תחת 8
- הבעלים. היו שנים שומרין את המים ועשה אחד 9
- מהן מלאכה - המים פשרים, שהרי השני משמר; 10
- חזר הראשון¹⁷ לשמר¹⁸ ועמד השני ועשה מלאכה 11
- המים פשרים¹⁹, עד שיעשו כל השומרין מלאכה 12
- באחת²⁰. 13

(16) מחצלת שיש לה לבוזו ונותנים בה תאנים לייבשן. (17) אחר שעשה מלאכה. (18) בעשיית מלאכה הוא מסיח דעתו מן השמירה ולפיכך אומר רבינו "חזר לשמור". (19) אף על פי ששניהם עשו מלאכה בשעת שמירה. (20) אבל אם כל אחד עשה מלאכה בשעה אחרת - המים כשרים שהרי לא נפסקה השמירה.

- ג. המקדש באחת ידו ועשה מלאכה בשניה: אם 14
- לעצמו קדש - פסול, שהרי עשה מלאכה קדם מתן 15
- אפר במים²¹; ואם לחברו קדש - המים פשרים, 16
- שאין זה פוסל מימיו של חברו²² במלאכה שעשה; 17
- שאין המלאכה פוסלת בקדוש²³ אלא במים, והוא²⁴ 18
- שיהיה העושה השומר או הבעלים. 19

(21) שהרי בשעה שלקח האפר לידו התחיל לעשות מלאכה. [והר"ם מפרש הטעם, שמא קדמה המלאכה]. (22) חבירו לא מסר לו כל פעולה במילוי המים אלא בקידוש, ומלאכה פוסלת רק במילוי עד נתינת האפר. (23) ולפיכך אף על פי שנמסרה לו פעולה בקידוש, אין מלאכתו פוסלת. (24) בתנאי. ובכן, מלאכה פוסלת רק אם קיימים שני התנאים

יקיימה יפסול את מימיו שנתקדשו. (47) מחשבת הקידוש כקידוש, כמו במלא לי ואמלא לך.

ח. ההולך לקדש - הרי זה נוטל את המפתח ופותח להוציא האפר, ונוטל קרדם אם צריך לחפור בו אפר הפרה, ונוטל סלם ומוליך ממקום למקום להביא האפר, וכשר⁴⁸. ואם משנטל האפר לקדש בו פסה הפלי שהיה בו האפר או שהגיה⁴⁹ את הדלת או שזקף את הפלי⁵⁰ בארץ קדם שישליך האפר למים - פסל המים⁵¹; אבל האפר כשר לקדש בו מים אחרים. זקף את הפלי שיש בו האפר בידו כדי שלא יתפזר⁵² - כשרים, מפני שאי אפשר; שהרי אם הניחו בארץ - פסל, ואם פסלו - פסל⁵³. נוטל את האפר ורצה שהוא מרבה והחזיר ממנו⁵⁴ - כשר⁵⁵. נתן האפר על המים ורצה שהוא מרבה ונטל ממנו לקדש מים אחרים - כשר⁵⁶. קרסם⁵⁷ עלה זית לחתות בו האפר⁵⁸; אם בשביל שלא יחזיק אפר הרבה⁵⁹ - פסל⁶⁰, ואם בשביל שיפגס האפר בפלי⁶¹ - כשר⁶².

(48) שכל אלה הם לצורך הקידוש. (49) סגר. (50) שנטל ממנו את האפר. (51) כל אלה הם לצורך האפר ולא בשביל קידוש זה ואם כן עשה מלאכה לפני נתינת האפר על המים. (52) כשהוא שופך את האפר על המים הוא מטה את הכלי שהאפר בו (במשנה: שפופרת) ואם לא יקפנו יתפזר האפר שבו. (53) המשך הנימוק למה שאמר: "אי אפשר". הדין עצמו, שאם כיהו פסול, נאמר כבר למעלה. (54) לפני נתינתו על המים. (55) שהחזרת האפר לשפופרת אינה מלאכה (כסף משנה בשם הר"ש). (56) מפני שמלאכה אינה פוסלת אחר נתינת האפר על המים. (57) קטף (ויש מפרשים: חתך והתאימו לשפופרת). (58) עשהו כעין מרוב והכניסו לשפופרת, כדי שהאפר יעבור על פניו. (59) שלא יפול הרבה אפר לתוך המים. (60) שהרי מלאכה זו אינה לצורך קידוש זה, אלא לקמץ אפר. (61) כשיטה את השפופרת שהאפר בה, לא יתפזר האפר חוץ לכלי שהמים בו, אלא יפול לתוכו. (62) מעשה זה הוא לצורך הקידוש.

1 אלא פיסול בפני עצמו הוא (ודעת הראב"ד שמלאכה פוסלת מפני היסח הדעת). (40) מלאכה אינה פוסלת בשל אחרים, והיסח הדעת אין כאן שהרי יש שומר אחר. (41) בשעת עשיית המלאכה הוא מסיח דעתו מן השמירה.

2 ו. האומר לחברו: קדש לי ואקדש לך, וקדשו זה 3 לזה - הראשון כשר, והשני פסול, שהרי קדש 4 בשכר⁴². אמר לו: מלא לי ואמלא לך, ומלאו זה 5 לזה - הראשון פסול, הואיל וכוונתו שימלא לו 6 חברו חלף מלוי זה, הרי זה כממלא לו ולאחר⁴³ 7 שהן פסולין⁴⁴; והשני כשר, שהמלוי בשכר מותר, 8 והרי לא עשה מלאכה אחר שמלא, ואין בכוונתו 9 מלוי אחר⁴⁵.

(42) ונתבאר למעלה (פרק ז הלכה ב) שקידוש בשכר - פסול. והקידוש הראשון כשר מפני שבשעה שקידש לא קיבל כלום בשכרו וגם לא יקבל כל שכו, שהרי הקידוש השני יהיה פסול. (43) בבת אחת. (44) כלמעלה פרק ז הלכה ג, מפני שכל מילוי הוא מלאכה לגבי מילוי שני. וגם כאן רואים את מחשבתו למילוי שני כמלאכה. (45) הוא מתכוון רק למלא לחבירו אבל על מילוי בשביל עצמו אינו חושב כלל, שהרי מימיו כבר נתמלאו. והמדובר, כשקידש את מימיו לפני שהוא ממלא לחבירו, שאם לא קידשם עדיין, גם מימיו נפסלו, מפני שמילא לחבירו לפני נתינת האפר במים שלו.

10 ז. האומר לחברו: קדש לי ואמלא לך - שניהן 11 כשרין; שהמלאכה אינה פוסלת הקדוש⁴⁶, והמלוי 12 בשכר מותר. מלא לי ואקדש לך - שניהן פסולין. 13 זה שמלא בתחלה פסול - שהרי הוא כממלא 14 ומקדש באחת⁴⁷, ופסל המים במלאכה; וזה שקדש 15 באחרונה פסול - שהרי קדש בשכר, וכאלו החזיר 16 חוב שציליו.

(46) כמבואר למעלה הלכה ג, ולפיכך אין מחשבת המילוי פוסלת את הקידוש. וההבטחה למלא בשבילו אינה נחשבת כשכר, מפני שהמקדש אינו סומך עליה, שהרי אם זה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"א-כ"ז אייר תשע"ט

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רנא.

לו: תודה לה' שהעבירך מדרך פלוגית אל דרך טובה זו, וכיוצא בכך ממקרה פוגעת של מומים מכאיבים, והוא אמרו יתעלה: "ולא תזנו איש את-עמיתו ונראת מאלהיך" (ויקרא כה). אמרו (בבא מציעא נח): זו אונאת דברים. ולשון ספרא (פרשת בהר שם): "כשהוא אומר "ולא תזנו איש את-עמיתו" — הרי אונאת דברים אמונה. כיצד? אם הנה בעל תשובה לא יאמר לו: זכור

33 המצוה הרנ"א — האזהרה שהזהרנו מלהונות 34 זה-את-זה בדברים, והוא שנאמר לו דברים המצמצמים 35 אותו ומעליבים אותו ולא יוכל לעמוד מפני שיתביש 36 מהם, כגון שקדמו לו מצשי נעורים ושב מהם, ונאמר

אֶת־הַגֵּר בְּדָרִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְגַר לֹא־תוֹנֶה" (שם) וּלְשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת משפטים שם): "וְגַר לֹא־תוֹנֶה" — בְּדָרִים. וְנִכְפַּל הֵלָא וְאָמַר: "לֹא תוֹנוּ אִתּוֹ" (ויקרא יט, לג.) וּבִסְפָּרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹא תֹאמַר לוֹ: אָמַשׁ הֵייתָ עוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה וְעַכְשָׁיו נִכְנַסְתָּ תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה".

יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ט

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרַמָּה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין מִקַּח וּמִמְכָּר, כְּלוּמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוֹתָ מִתְקַּח הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וְיִכְבֵּר לְמַדּוּ עַל אַפֶּן (קנין) זֶה מִמֶּה־שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְיִכְי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתְךָ וְגו'." (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דְּכָר הַנִּקְנָה מִיָּד לֵיד, כְּלוּמַר הַמְּשִׁיכָה". וְיִכְבֵּר נִתְבָּרַר, שֶׁדְּבַר תוֹרָה מַעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמְּטַלְטֵלִין אֲלָא תִּקְנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהֲגָבָה. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט:). כְּדִרְךָ שֶׁתִּקְנֶנּוּ מְשִׁיכָה בְּלוֹקַחֲתִין כִּף תִּקְנֶנּוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוּמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ, שֶׁזֶה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תִּקְנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקְוֵמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוֹתָ נִקְנוֹת הַקְּרָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוּמַר שֶׁטָּר וְחֻזְקָה — הַסְּמִיכוֹן לְפָסוּקִים. וְיִכְבֵּר נִתְבָּאָר מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה, כְּלוּמַר: יָדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוֹתָ מִתְקַּח הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וְסוּג, בְּפֶרֶק א' מְקוֹדֵשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' (מבבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' (מבבא) בִּתְרָא.

יום ש"ק כ"ז אייר ה'תשע"ט

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרַמָּה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוּמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוֹתָ מִתְקַּח הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וְיִכְבֵּר לְמַדּוּ עַל אַפֶּן (קנין) זֶה מִמֶּה־שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְיִכְי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתְךָ וְגו'." (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דְּכָר הַנִּקְנָה מִיָּד לֵיד, כְּלוּמַר הַמְּשִׁיכָה". וְיִכְבֵּר נִתְבָּרַר, שֶׁדְּבַר תוֹרָה מַעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמְּטַלְטֵלִין אֲלָא תִּקְנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהֲגָבָה. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט:). כְּדִרְךָ שֶׁתִּקְנֶנּוּ מְשִׁיכָה בְּלוֹקַחֲתִין כִּף תִּקְנֶנּוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוּמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ, שֶׁזֶה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תִּקְנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקְוֵמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוֹתָ נִקְנוֹת הַקְּרָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוּמַר שֶׁטָּר וְחֻזְקָה — הַסְּמִיכוֹן לְפָסוּקִים. וְיִכְבֵּר נִתְבָּאָר מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה, כְּלוּמַר: יָדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוֹתָ מִתְקַּח הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וְסוּג, בְּפֶרֶק א' מְקוֹדֵשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' (מבבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' (מבבא) בִּתְרָא.

מִעֲשֵׂי הָרָאוּשׁוּנִים וְגו', הֵיוּ חֲלָאִים וְכו' — צָרוּת בָּאִים עֲלֵיו — וּמַצְדִּיק עֲלָיו אֶת הַדִּין בְּהוֹכִירוֹ חֲטָאִיו) רָאָה חֲמָרִים (סוֹחָרִים הַמַּחֲפִּשִׁים לִקְנוֹת וּמַפְנָה אוֹתָם לִמְקוֹם שֶׁאִינוֹ שִׁיךְ כָּל) וְכו', לֹא יֹאמַר לוֹ בְּכִמְהָ חֲפֵץ זֶה (שׁוֹאֵלוֹ עַל מַחִירוֹ — וְאִינוֹ חֲפֵץ לִרְכֹּשׁ) וְגו'". וְאָמְרוּ (בבא מציעא שם): "גְּדוּלָה אוֹנָאת דְּבָרִים מְאוֹנָאת מְמוֹן, שֶׁבְּאוֹנָאת דְּבָרִים הוּא אוֹמֵר: 'יִגְרָאתָ מְאֹלְהִיד'". וְיִכְבֵּר נִתְבָּאָר דִּיגֵי מַצָּה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבְּבָא מְצִיעָא.

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רנג.

הַמִּצְוָה הָרַנ"ג — הָאֲזָהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת גֵּר צָדֵק וּמִלְּהִזְיָקוֹ בְּמִקָּחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא תִלְחָצְנוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת משפטים שם): "וְלֹא תִלְחָצְנוּ — בְּמִמּוֹן" וְיִכְבֵּר נִתְבָּאָר בְּגִמְרָא כְּבָא מְצִיעָא (בט:). שֶׁהִמָּאָנָה אֶת־הַגֵּר — עוֹבֵר מִשׁוּם "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אֶחָיו", וּמִשׁוּם "וְגַר לֹא־תוֹנֶה" (שם). וְכֵן הַלּוֹחֲצוֹ — עוֹבֵר מִשׁוּם "וְלֹא תִלְחָצְנוּ" (שם), נוֹסֵף עַל הֵלָא (לא תעשה רו) הַכּוֹלֵלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוּמַר: אוֹנָאת מְמוֹן.

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רנג.

הַמִּצְוָה הָרַנ"ג — הָאֲזָהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת גֵּר צָדֵק וּמִלְּהִזְיָקוֹ בְּמִקָּחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא תִלְחָצְנוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת משפטים שם): "וְלֹא תִלְחָצְנוּ — בְּמִמּוֹן" וְיִכְבֵּר נִתְבָּאָר בְּגִמְרָא כְּבָא מְצִיעָא (בט:). שֶׁהִמָּאָנָה אֶת־הַגֵּר — עוֹבֵר מִשׁוּם "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אֶחָיו", וּמִשׁוּם "וְגַר לֹא־תוֹנֶה" (שם). וְכֵן הַלּוֹחֲצוֹ — עוֹבֵר מִשׁוּם "וְלֹא תִלְחָצְנוּ" (שם), נוֹסֵף עַל הֵלָא (לא תעשה רו) הַכּוֹלֵלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוּמַר: אוֹנָאת מְמוֹן.

יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רנב.

הַמִּצְוָה הָרַנ"ב — הָאֲזָהְרָה שֶׁגַּם הִזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת אֶת־הַגֵּר בְּדָרִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְגַר לֹא־תוֹנֶה" (שם) וּלְשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת משפטים שם): "וְגַר לֹא־תוֹנֶה" — בְּדָרִים. וְנִכְפַּל הֵלָא וְאָמַר: "לֹא תוֹנוּ אִתּוֹ" (ויקרא יט, לג.) וּבִסְפָּרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹא תֹאמַר לוֹ: אָמַשׁ הֵייתָ עוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה וְעַכְשָׁיו נִכְנַסְתָּ תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה".

יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רנב.

הַמִּצְוָה הָרַנ"ב — הָאֲזָהְרָה שֶׁגַּם הִזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הצרעה, וזרקת בהן באיבים מרה לעברו המערבי של הירדן, וסימיתה עיניהן מלמסלה, וסירסתן מלמטה, שנאמר "ואנכי השמרתי את האמורי מפניהם אשר בגובה ארזים נבחו וחסון הוא באלונים ואשמיר פתיו מפעל וישעיו מתחת וגו'", אך לא נכנסה לארץ כנען. עוד מתרצת הגמרא, רב פפא אמר, שתי צרעות הוא, חדא דמשה, כמו שכתוב 'ושלחתי את הצרעה, וחדא דיהושע, צרעה דמשה לא עבר, וצרעה דיהושע עבר. שנינו במשנה, ששה שבטים עלו לראש הר גריזים, וששה שבטים עלו לראש הר עיבל כו', וכפי שנאמר בתורה "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן, שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין. ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל, ראובן גד ואשר וחובלן דן ונפתלי". בספר יהושע מסופר שבני ישראל קיימו מצוה זו, וכך נאמר שם, "וכל ישראל חזקו ושוטרים ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים הלויים נושאי ארון ברית ה' כגר כאורח, חציו אל מול הר גריזים, והחציו אל מול הר עיבל, כאשר צוה משה עבד ה' לברך את העם ישראל בראשונה". שואלת הגמרא מאי 'החציו' - למה נאמר 'החציו' אל מול הר עיבל, ב'ה' הידיעה, שמשמעו החצי המיוחד, או החצי הידוע שהיה כבר במקום אחר. מפרשת הגמרא אמר רב כהנא, בדרך - כסדר זה שחלוקתן שבטי ישראל כאן בברכות וקללות, אלו בהר גריזים ואלו בהר עיבל, כך חלוקתן שמות שבטי ישראל, בסדר כתיבתן באבני אפוד - שהיו קבועים על כתפות האפוד שני אבני שהם, ועליהם כתובים שמות שבטי ישראל, ששה משמותם על האבן האחת, וששה על השנית. וזהו מה שנאמר 'החציו', כלומר, אותו החצי משבטי ישראל, החקוק באחת מן האבנים שבאפוד. יוצא לדברי רב כהנא, שסדר כתיבתן על אבני האפוד היה כך, שמעון לוי יהודה יששכר יוסף ובנימין באחת, ראובן גד אשר זבולן דן ונפתלי בשניה, מקשה הגמרא, מיתבי, שתי אבנים מובנות היו לו לבחן גדול על כתיבתן, אחת מכאן, ואחת מכאן, ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם, ששה על אבן זו, וששה על אבן זו, שנאמר "ששה משמותם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים, על האבן השנית כתולדותם וגו'", יש לנו ללמוד ממה שנאמר 'כתולדותם' רק באבן השנית, שבשניה נכתבו כתולדותם - כסדר שנולדו, גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימין, ולא באבן הראשונה כתולדותם, מפני שהיה צריך להוסיף - נכתב בה ראשון, אף שהיה רביעי לסדר תולדותם. ואחריו, ראובן שמעון לוי דן נפתלי, כסדר לידתם, וחמשים אותיות היו סך כל האותיות של שמות השבטים, עשרים וחמש על אבן זו, ועשרים וחמש על אבן זו. רבי חנינא בן גמליאל אומר,

ומבאר הגמרא, כמאן - כמי הולכת הברייתא הזו שאם יחזור אומות העולם שבחוצה לארץ בתשובה, יקבלום. ברבי שמעון שאמר לעיל שכתבו להם שיחזרו בתשובה ויקבלום, ולמדנו מדבריו 'הא למדת שאם היו חוזרים בתשובה היו מקבלין אותן'. ממשיכה הברייתא, בא וראה כמה נסים נעשו באותו היום שעברו ישראל את הירדן. נס ראשון, עברו ישראל את הירדן בחרבה. נס שני, וכאן בקפיצת הדרך לחר גריזים ולחר עיבל יתר מששים מיל. נס שלישי, ואין ספק ברירה יבולה לעמוד בפניהם. נס רביעי, וכל העומד בפניהם מיד נתז - יוצאים צרכיו על כרחו, שנאמר "את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם אשר תבא בהם וגו'" ופירוש 'המותי' מלשון מהומה ועירבוב הגוף ומה שכתבו. ואומר בשירת הים "תפול עליהם אימתה ופחד וגו' עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית", ודורשים, 'עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה - כשעלו ישראל ממזרים בימי יהושע, 'עד יעבור עם זו קנית' זו ביאה שנייה - כשעלו ישראל מהגולה בימי עזרא, אם כן רואים שהיושן ביאה ראשונה וביאה שנייה, אומר משה רבינו היו ישראל לעשות להם גם ביאה שנייה בביאה ראשונה, שיעלו בזרוע נטויה ולא ישתעבדו לאומות, אלא שגם החמם של עם ישראל בימי בית המקדש הראשון וגזור שלא יעלו אלא ברשות כורש. נס חמישי, ואחר כך הביאו את האבנים שהיו גדולות ארבעים סאה, וכן את הקופות, וסווחו בסידי, הכל כמבואר לעיל וכפי שנצטוו בתורה. נס ששי, וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון, שנאמר "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב". ונס שביעי, שבאותו יום הספיקו והעלו עולות ושלמים, ואכלו ושתו ושמחו כמו שנצטוו, וברכו וקללו כמבואר לעיל במשנה, וקפילו את האבנים - קילפו את הסיד מעל האבנים, וכאן חזרו באותו יום ולנו - וישנו בגלגל, שנאמר "הכין שנים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון", ומבאר הברייתא, יכול בכל מלון ומלון והייתי חושב הפסוק איתם את האבנים לכל מקום שהלכו, תלמוד לומר בהמשך הפסוק שם 'אשר תלינו בו הלילה', דווקא למקום שישנו בו באותו הלילה, ודיכן ישנו. וכתב "ואת שנים עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל וגו'". הברייתא מביאה עוד דבר שאירע לעם ישראל בכניסתם לארץ כנען. תנא, צרעה שגירשה האויבים בפניהם בימי משה, וכדלהלן, לא עברה עמה את הירדן לארץ כנען. מקשה הגמרא, ולא עברה עמם הצרעה את הירדן, בתמימה, והא כתיב 'ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החיו את הכנעני ואת החתי מלפניך'. מתרצת הגמרא, אמר רבי שמעון בן לקיש, על שפת הירדן המזרחי עמדה

המשן ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' ב

ובמה תהא משולשת - יורדת מכנף הבגד ולמטה, שהרי אין מניחים את הציצית בשפת הבגד ממש, אלא מגביהים אותה קצת משפת הבגד, והנידון הוא כמה צריכה להיות הציצית יורדת למטה מכנף הבגד ועד שפתו, בית שמאי אומרים, שיעור ארבע אצבעות, ובית הלל אומרים, שלשה אצבעות, ושלש - ושיעור שלש אצבעות שפית הלל אומרים, הוא באצבע ששיעורה אחד מארבע בספח של כל אדם, והיא האגודל, הרחבה משאר אצבעות, וטפח יש בו שיעור כדי שש אצבעות קטנות, וזה, או כארבע אצבעות אגודל. הגמרא מעמידה את נידון הברייתא בשיעור אצבע, לגבי ענין אחר: רב הונא בריה דרב יהושע אמר, שיעור אצבע בברייתא נשנה לגבי 'שתי אמות', דתנן (כלים פ"ז מ"ט) 'שתי אמות - שני מקלות העשויים למדידה, וכל אחד מהם באורך אמה, היו מונחים

המים שהגיד של הבהמה חבוי בו, הרי זה מום, ולא אם נפגם זכרות - הגיד עצמו, שאין הפגם בו נחשב מום, כי גיד שנפגם מעלה ארובה. הגמרא מביאה סיוע לרבי אלעזר: תנא נמי הכי, נפגם ולא ניטל, כים ולא זכרות. אמר רבי יוסי בן המושלם, מעשה בעינבל אחד שנמלז ואב - שלקח זאב את החובן של בהמה, וחזר החובן לאיתנו. שנינו במשנה: נפגמה חונב מן העצם וכו' או שיש בשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע. הגמרא מבררת מהו שיעור 'אצבע': תנא - שנינו בברייתא, שיעור 'אצבע' שאמרו חכמים, הוא אחד מארבעה בספח של כל אדם. שואלת הגמרא: למאי הלכא - לגבי איזה הלכה נשנתה ברייתא זו המבררת שיעור אצבע. אמר רבה, לענין שיעור פתיל תכלת הניתן בציצית, דתנא, כמה חוטין הוא נותן בציצית, בית שמאי אומרים, ארבעה חוטין, וכופלם, ובית הלל אומרים, שלשה חוטין.

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לו עמוד א

תוספות

רש"י

במאן כ"ש. וא"ל דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר הוואיל והותרו שאר נביות דהלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו כדאיתא בפרק שני דע"ז (ף טז) הותרו אפילו כנענים שבתורה לארץ במקום שדותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (ף טז) איבעיא לכו כהן מהו ביפת תואר רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביתא ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר

הרע ועוד אפילו ר"ש מה הוצרך להחמירה מאי שנא מבין א"ע"ג דזונה היא לא איצטריך קרא למשרייה הוואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ויל כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנענים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד היצר ד"ר דע"ג אדיבא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנענים שבתורה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה תמיר במקום יפת תואר מיהו איכא למיתמה לר"ש דאמר מקבלים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה ל"ר קאי ושבותי שבו לרבות יפת תואר ואבתי נימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך וגוית הכתוב הוא גבי יפת תואר שבתורה לה א"ע"פ שכנענים אחרים שבתורה לה הם בכלל לא תחיה ויל דעיקר טעמא דר"ש אקרא ושבותי שבו סמך דאי מהדיא קרא למען אשר לא ילמדו איכא למימר כ"ר יהודה דאתא למשרייה או שאר אנומות או כנענים קודם שהתחילו במלחמה:

ואחר כך הביאו את האבנים. ד"ג בתוספתא (פ"ח) והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה:

מאי והחציו חציו של מול דהר גריזים מרובה מחציו של דהר עיבל. לשון הירושלמי מיושב יותר דגרסינן התם מה תלמוד לומר והחציו מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין בשטו של לוי כולו שם שאם היה כל שטו לוי שם היו שוין ר' שמואל בר כחנני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שטו של לוי שם לא היו שוין למה שכתב נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שטו של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי

צבא והשתא אתי ספיר והחציו אל מול דהר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי ומיהו כשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (מנזכי ט) לאחר שמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (ס"ט) והבי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עורף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו אם עמדו לויים למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של דהר גריזים קרוב לאלף שדרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של דהר גריזים ג' מאות וששה אלף ותת"ל ויל דהא דאמרין בירושלמי שאם היה שם כל שטו לוי היו שוין לאו דוקא שוין שדרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של דהר גריזים פחותין והשתא שלא היו כל שטו לוי שם צריך לומר ששמואל לויים למטה תשע אלף או יותר אבל דהא דאמר רבי שמואל בר כחנני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שטו של לוי לא היו שוין למה שכתב נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שדרי המנין היה אחר כך כדכתיב והי אחר המגפה וגו' (ס"ט) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותשל"ש שדרי כל פקודי שבת וראובן לא היו כי אם מ"ג אלף ותשל"ש והיאך היו אותן ג' אלף ותשל"ש של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שדריה בשנת הארבעים מיהו לא קשיא דאיכא למימר דהבי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של דהר גריזים מועטין ולא שחיסרו מן עשרים וארבעה אלף משמעון (אלא ג' אלפים או פחות) ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדברין שכאנת מחסר כנגדו ג' אלף ותשל"ש משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן היו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מנ' אלף ותשל"ש אבל ההיא דר' שמואל בר כחנני תיקשי כדפרשית שהמגפה היתה קודם למנין:

עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. וירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מבאן וכ"ו מבאן פ"א לתנא דתני התם כשחלוקין באבן כן בחלוקין באבני אפוד מקשה איכא על אותה אבן שדרי עליה של דהר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וחבולין מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מכן וצ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של דהר עיבל היה כתוב כ"ז ועל הראשונה ימ"ן א"ר יבדא דאיתא מי כתיב ששה שמונים לא כתיב אלא ששה משמונים משמונים ולא כל שמונים:

במאן כ"ר. דאמר שכתב להם שיחזרו בתשובה ויקבלום, אלקא לא היה העומדין חוץ לגבולין בכלל לא תחיה כל נשמה, אבן לר' יהודה קלן בכלל לא תחיה: נתידי. מתקלקל מרעה ותפילתי. לשון מהומה וערבוב הגוף ומה שבתוכו: ביאה ראשונה. בימי יהושע: ביאה שניה. בימי עזרא: לעשות להם גם. לעלות בירושלם ולא יהיו משתעבדים למלכות, אלא שגרים חקאם של ישראל בימי בית ראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות, כדכתיב כי אם בכם מקבל עמו (ש"ח טז) פרו' מפעל. ענינו: ושרשיו מפתח. סדר: והעלו עולות ושלמים. שכן נעטו באותה פרשה, אבנים שלמות תבנה וגו' ונתחת שלמים וגו': פאי והחציו. ביהושע הכי כתיב בהאי קרא דמתני:

וכן ישראל וגו' חציו אל מול דהר גריזים והחציו אל מול דהר עיבל. למה לי למכתב והחציו דמשמע או חציו המיקין או חציו הנזקק במקום אחר: בדרך שחלוקין. השבטים בהר גריזים וד' עיבל כדכתיב (דברים טז) אלה יעמדו לפרך את העם וגו' ואלה יעמדו על הקללה, כך חלוקים באבני אפוד שאמור בהן ששה משמונים וגו'. הנה ששה דהר גריזים כתובים על האותן וששה דהר עיבל כתובים על השנית, והיו דכתיב והחציו, אותו חציו החקוק באחת מן האבנים: בתולדותם. בסדר לידתן, ששה האחרונים בסדרן גד ואשר יששכר וחבולין יוסף ובגמין וד' סדר לידתן, וששה ראשונים נכתבו בה ה' הודיה ראובן שמעון ולוי דן ונפתלי בסדר לידתן חוץ מיהודה: ועשרים ותשעה על אבן זו. לקמן פריך ששה אחרונים עשרים וארבע הוא דהו: לא

שמעון בן לקיש: על שפת ירדן עמדה, וזרקה בהן מרה וסיפמה עיניהן מלמעלה, ויסרסרן מלמטה, שנאמר: "ואנכי השמדת את האמרי מפניהם אשר פגבה ארצו בבהו וחסן הוא באלונים ואשמיד פרו' ממועל ושרשיו מתחת". רב פפא אמר: שתי צרעות הווא, חדא רבמשה וחדא דיהושע, רבמשה לא עבר דיהושע עבר ששה שבטים עלו לראש הר גריזים כ"ר: מאי "והחציו"? אמר רב כהנא: בדרך שחלוקין פאן, כך חלוקין באבני אפוד. מיתבי שתי אבנים טובות היו לו לכהן גדול על פתפיו, אחת מכאן ואחת מכאן, ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם, ששה על אבן זו וששה על אבן זו, שנאמר: "ששה משמונים על האבן האחת", שניה בתולדותם ולא ראשונה בתולדותם, מפני שהיה מוקדם והמשים אותיות היו, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ר' חנינא בן גמליאל אמר:

צבא והשתא אתי ספיר והחציו אל מול דהר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי ומיהו כשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (מנזכי ט) לאחר שמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (ס"ט) והבי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עורף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו אם עמדו לויים למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של דהר גריזים קרוב לאלף שדרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של דהר גריזים ג' מאות וששה אלף ותת"ל ויל דהא דאמרין בירושלמי שאם היה שם כל שטו לוי היו שוין לאו דוקא שוין שדרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של דהר גריזים פחותין והשתא שלא היו כל שטו לוי שם צריך לומר ששמואל לויים למטה תשע אלף או יותר אבל דהא דאמר רבי שמואל בר כחנני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שטו של לוי לא היו שוין למה שכתב נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שדרי המנין היה אחר כך כדכתיב והי אחר המגפה וגו' (ס"ט) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותשל"ש שדרי כל פקודי שבת וראובן לא היו כי אם מ"ג אלף ותשל"ש והיאך היו אותן ג' אלף ותשל"ש של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שדריה בשנת הארבעים מיהו לא קשיא דאיכא למימר דהבי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של דהר גריזים מועטין ולא שחיסרו מן עשרים וארבעה אלף משמעון (אלא ג' אלפים או פחות) ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדברין שכאנת מחסר כנגדו ג' אלף ותשל"ש משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן היו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מנ' אלף ותשל"ש אבל ההיא דר' שמואל בר כחנני תיקשי כדפרשית שהמגפה היתה קודם למנין:

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לו עמוד ב

רש"י

לעשות

צרכיו. נראה משום דהוציאו בלשון ויבא הביתה קא דייק נמי דלעשות צרכיו נכנס: **באותה** שעה באתה דיוקנו של אביו. כתב רבינו משה הדרשן ואין איש מאנשי הבית ושלם שביא דמשמע דוקא מאנשי הבית לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלקו ומפולגו מתורת אנשי הבית היה שם וזהו דמות דיוקנו של אביו ותימה קצת מנלן דנראית לו בחלון ושמן

מדכתיב בבית דמשמע בבית לאאובל בחלון היה: **איתשיל** נמי אדידך ואע"ג דלא נחא ליה. ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה כמו שהוא מעשה דצדקיהו ונבוכדנצר דמייתר הבית מידו מהבית משמע הדוח בפניו דאמר ב' ר' אלעזר בנדרים (ף סה) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פ' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהנדר על דעת חבירו מתירין לו שלא מדעת חבירו ושמן אוקמינה במלתא דגויזם בעלמא שגויזם כך מידו לא היה יכול לישאל עליו אי לא נחא ליה

לפרעה:

והיו

לא בדרך שחלוקין בחופש הפקודים, חלוקין באבני אפור, אלא בדרך שחלוקין בחופש שני. ביצד? בני לאה פסידו, בני רחל, אחר מפאן ואחר מפאן, ובני שפחות באמצע. ואלא מאי אני מקיים "פתולדותם"? בשמותן שקרא להן אביהן ולא בשמות שקרא להן משה. "ראובן", ולא "ראובני", "שמעון", ולא "שמעוני", "דן" ולא "הדני", "נדר" ולא "הנדר". תיובתא דרב פהנא תיובתא! ואלא מאי "החציצו"? תנא: חציצו של מול הר גריזים מרובה מחציצו של הר עיבל, מפני שליו למטה. אדרבה! מפני שליו למטה בצרי להו! הכי קאמר: אף על פי שליו למטה, בני יוסף עמהם.

שנאמר: "וידברו בני יוסף את יהושע לאמר מודע נתתה לי נחלה גורל אחד ואחד ויחל אחד ואחד עם רב... ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך העירה". אמר להן: לכו והחבאו עצמכם ביערים, שלא תשלוט בכם עין הרע. אמרו ליה, ורעה דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא, דכתיב: "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין" ואמר ר' אבהו: אל תהי קורא "עלי עין" אלא "עולי עין". ר' יוסי בר' חנינא אמר: מהכא "וידגו לרב בקרב הארץ" מה דגים שבים, מים מכסין עליהן ואין העין שולטת בהן, אף ורעו של יוסף אין העין שולטת בהן. הני חמישים אותיות, חמישים נבי חדא הייין! אמר ר' יצחק: יוסף, הוסיפו לו אות אחת, שנאמר: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים". מתקין לה רב נחמן בר יצחק: "פתולדותם" בעינן? אלא, כל התורה פולא "בנביון" כתיב, והכא "בנביון" שלם, בדכתיב: "ואביו קרא לו בנביון". אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא: יוסף שקידש שם שמים בסתר, הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא, נקרא פולו על שמו של הקדוש ברוך הוא. יוסף, מאי היא? דכתיב "ויהי כהיום הזה ויבא הפיתה לעשות מלאכתו" אמר ר' יוחנן: מלמד ששניהם לדבר עבירה נתפוונו. "ויבא הפיתה לעשות מלאכתו" רב ושמואל; חד אמר: לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר: לעשות צרכיו נכנס. "ואין איש מאנשי הבית" אפשר בית גדול בביתו של אותו רשע, לא היה בו איש? תנא דבי ר' ישמעאל: אותו היום יום חגם היה, והלכו פולין לבית עבודה זרה שלהם, והיא אמרה להן חולא היא, אמרה: אין לי יום שנוקק לי יוסף כיום הזה. "ותתפשטו בבגדו לאמר וגו'". באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו: יוסף! עתידין אחיך שיפתכו על אבני אפור ואתה ביניהם, רוצנך שיפתח שמך מביניהם, ותקרא רועה וזונת? דכתיב "ורעה וזונת יאבד הו", מיד "ותשב באיתן קשתו" אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: ששבה קשתו לאיתנו, "ויפזו ורעו ידיו" נעץ ידיו פקרקע ויצאה שכבת ורעו מבין ציפורני ידיו. "מיד אביר יעקב" מי גרם לו שיחבק על אבני אפור? אלא אביר יעקב. "משם רעה אבן ישראל" משם, וזה ונעשה רועה שנאמר: "רעה ישראל האוינה נהג בצאן יוסף". תנאי היה ראוי יוסף לצאת ממנו שנים עשר שבטים בדרך שיצאו מיעקב אביו, שנאמר:

"אלה תלדות יעקב יוסף" אלא שיצא שכבת ורעו מבין ציפורני ידיו. ואף על פי כן יצאו מבנימין אחיו, וכולן נקראו על שמו שנאמר "ובני בנימין פלע ויבד ויאשבל" "פלע" שנבלע בין האומות, "ויבד" בכור לאמו היה, "ואשבל" ששבא אל, "גרא" שגר באכסניות, "ונעמן" שנעים ביותו, "אחי וראש" אחי הוא וראש הוא, "מפים וחפים" הוא לא ראה בחופתו, ואני לא ראיתי בחופתו, "וארד" שרד לבין אומות העולם. איבא דאמרי: "וארד" שפניו דומין לוורד. אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: בשעה שאמר לו פרעה ליוסף "ובלעדיך לא ירים איש את ידו", אמרו איצטננו פרעה: עבד שלקחו רבו בעשרים כסף, תמשילוהו עלינו? אמר להן: גנוגי מלכות אני רואה בו, אמרו לו: אם כן, יהא יודע שבבעים לשון! בא גבריאלי ולימדו שבבעים לשון. לא היה קנמר, הוסיף לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא ולמד, שנאמר: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שבבעים לשון". לא היה קנמר, הוסיף לו אות אחת משמו של פרעה בחדיה, אהרר ליה. אישתעי איהו בלשון תקדש, לא היה קא דע מאי היה אמר. אמר ליה, אנגמרי, אנגמריה, ולא גמר. אמר ליה, אישתבע לי דלא מגילת, אישתבע לו. כי אמר ליה "אבי השביעני לאמר" אמר ליה: ויל איתשיל אשבועתך. אמר ליה: ואיתשיל נמי אדידך, ואף על גב דלא נחא ליה. אמר ליה: "עלה וקבר את אביו כאשר השביעך". יהודה, מאי היא? דתנאי, היה ר' מאיר אמר: כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אמר: אני יורד תחלה לים, וזה אמר: אני יורד תחלה לים, קפץ

תוספות

לא בדרך שחלוקין בחופש הפקודים. כלומר לא בדרך שסדרים בחמש הפקודים הוא ספר וידבר, שנדרו בראשו אלה שמות האנשים אשר יעמדו וגו' (ומקרי לו: חקש שני. בתחלת ואלה שמות. ראובן שמעון לוי יהודה ויששכר ויובלן ויזבולן בנחמן, ויהר עיבל ראובן גר ואשר ויובלן ון ונפתלי מרבה מחציו כו. והינו דקאמר והחצי אל מול הר עיבל, החצי ממעט שבחציו: מפני שליו למטה. וקני בקנה ולוהה היו עם הארון בין שני ההרים בדלקמן: כל שכן דכצרי להו. חצי של הר גריזים, שחרי שבט לוי מתן היה: אלא הכי קאמר, אע"פ ששכב לוי למטה. אפ"ה חצי של הר גריזים מרבה, מפני שיוסף עממן ומקריב היה: וידברו בני יוסף וגו'. סוף דקרא ואני עם רב אשר עד בה פרכני ה: עולי עין. עולי על העין ואין העין עולה עליהם: וידגו לרב. כן ברכו יעקב למנשה ואפרים: צדי תדא חיו. אאבן השניה קאי: בתולדותם בעינן. כשמות אשר קרא להם אביהם: בפרה. שנתחד עם הערוה והעמיד על עצמו וקבש את יצרה: יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא. על הים בדלקמן נקרא. כל שם כן איבדנה ונחיתו כלול בשמו של יהודה: לדבר עבירה. והאי מלאכתו תשמישו: מלאכתו ממש. מלאכה: צרכיו. תשמישו: יאבד הוין, שם טוב שהוא יקר מכל הוין: קשתו. שכבת ורעו, על שם שיוצא בחץ: ויפזו לשון ויפצו, שהיון והצד"ן מתחלפין: כמו ויעקב צעקתו: שפניו אצבעותיו פקרקע. ונסמך עליון כדי שיתקשר וישרר בצערו ויצבור תוק יצרה: מיד אביריו של יעקב. משם וזה להיות רועה, ומשם וזה להיות באבן מאבני ישראל: רועה ישראל האוינה. כלפי שכינה נאמר: נהג בצאן יוסף. קרי בצאן יוסף המנהיגים בצאנו של יוסף. אלקא מקרי ישראל צאנו של יוסף והוא דרועה: אלה תלדות יעקב יוסף. תולדות שצאנו מיעקב בגנן ראו לצאת מיוסף: ואף על פי כן יצאו מבנימין אחיו. אותן עשרה שפחתו מיוסף בעשר אצבעותיו: שר באכסניא. בארץ נכריה: מפים. מפרש במדרש רבי תנחומא. שהיה פיו כפי יעקב אביו בהלכות שפלות ויודעים אצבעותיו. חכמים ודוים כחכמים ויודעים בהכמת הפזולות: נגני מלכות. ונגני מלכות בהכמה בגובה ופי: עדות ביהוסף שמו. סיפיה דקרא שפת לא ידעתי אשמע: איתשיל אשבועתך. השאל לחכמים שיתירוהו: אורשכון

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בשני ירדיו, דבכתב 'ואביו קרא לו בנמינ', וזה משלים מספר
האותיות לעשרים וחמש.
אמר בר חנא, אמר רבי שמעון חסידא, יוסף שקידש
שם שמים בכתב במעשה אשת פוטיפר, שנתייחד עם הערוד בכתב,
ועמד בעצמו, וכבש את יצרה, הוסיפו עליו אות אחת אות ה',
שהיא אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, לכך נקרא יהוסף.
יהודה, שקידש שם שמים בפרהסיא, על ים סוף, כפי שיתבאר
להלן, נקרא בולו על שמו של הקדוש ברוך הוא, שהשם בן
ארבעה אותיות כלול כולו בשמו.
מבאר הגמרא, יוסף מאי היא - מהו קידוש השם שהיה בו,
דכתב 'יהי כהיום הזה, ויבא היתה לעשות מלאכתו', אמר
רבי יוחנן, מלמד ששניהם לדבר עבירה נתפוגגו - שאף יוסף חשב
בתחילה לעבור עמה עבירה, ו'מלאכתו' הכוונה לתשמיש. ויבא
הפיה לעשות מלאכתו, נחלקו בבאורו רב ושמאל, חד אמר,
לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר, לעשות צרכיו - תשמיש נכנס.
ואין איש מאנשי הפיה שבת בגו', וכי אפשר שפיה גדול
בפיהו של אותו רשע - פוטיפר, שהיה שר גדול, לא היה בו איש.
תנא דבי רבי ושמעאל, אותו היום, יום חנם היה, והלכו בולין
לביית עובדת פובכים שלהם, והיא אמרה להן, חולק היא, ואינה
יכולה לילך עמדם, אמרה, אין לי יום שניזקק לי יוסף לתשמיש
כיום הזה. ונתפשוהו בנגדו לאמר וגו', באותה שעה, באתה
דיוקנו - צורת פניו של אביו יעקב, ונראתה לו בחלון, אמר לו,
יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד, ואתה ביניהם, וכי
רצונך שימחה שמך מביניהם, ותקרא רועה זונות, דכתב 'רועה
זונות, אבד חוץ' - שם טוב, שהוא יקר מכל חוץ. מיד, ויתשב
באיתן קשתו, אמר רבי יוחנן, משום רבי מאיר, ששבה קשתו
- שכבת זרע, שהיא יורה כחץ מקשת לאיתנו - למקומו
כבראשונה. ומבאר הגמרא את המשך הפסוק, ויפוצו - ויפוצו
מלשון נפיצה ושפיכה, שהיוין והצד"י מתחלפין, ורע' ידיו, מלמד
שנעץ ידיו בפרקע, ונשען עליהם, בכדי שיתייסר, ויהא טרוד
בצער, ועל ידי זה יעבור תוקף יצרו, ויצא שכתב ורעו מפין
ציפורי ידיו. בהמשך הפסוק כתוב, 'מיד אביר יעקב', פירושו, מי
גם לו שחקק על אבני אפוד, אלא אביר יעקב - מאבירותו
וחזקו של יעקב, שנראתה לו דמות דיוקנו, ומחמת זה נמנע מחטא.
משום רועה אבן ישראל, מפרשת הגמרא, 'משם רועה' משום וכה,
ונעשה רועה של ישראל, שנאמר 'רועה ישראל' - הקב"ה, שהוא
רועה ישראל האוהב, נוהג בצאן יוסף' את יוסף' ויש לדרוש פסוק זה,
כאילו קוראים תיבות 'בצאן יוסף' מחוברות, כלומר, ישראל,
הנוהגים עצמן כצאנו של יוסף, כשהיה מכלכלם במצרים, הרי
שיוסף הוא הרועה, ומסיים הפסוק 'אבן ישראל' שמשם זכה גם
להיות באבן מאבני ישראל.
תניא, היה ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים, בדרך שיצאו
מיעקב אביו, שנאמר 'אלה תולדות יעקב יוסף', תולדות שיצאו
מיעקב, כנגדן היה ראוי לצאת מיוסף, אלא מחמת שיצא שכתב
ורעו מפין ציפורי ידיו, לכן לא זכה לכך, והפסיד עשרה בנים כנגד
עשר אצבעותיו, ואף על פי כן, יצאו אותם עשרה שהפסיד
מבנימין אחיו, וכולן נקראו על שמו של יוסף, שנאמר 'ובני
בנימין, בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מופים וחופים
וארד וגו'.' בלע' שנכלע יוסף בן האומות, 'ובכר' בכור לאמו
היה, 'ואשבל' אל, 'גרא' שני באכסניות - בארץ נכריה,
'ונעמן' שנעים ביותר, 'אחי' ו'ראש' אחי הוא וראשי הוא,
'מופים' וחופים' הוא לא ראה בחופות, ואני לא ראיתי בחופות,
'וארד' שירד לבין אומות העולם, איבא דאמר, 'וארד' שפניו
דומין לוודר.
אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, בשעה שאמר לו פרעה
ליוסף, ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו', שהשליטו על ארץ

לא בדרך שחלוקין בחוקש הפקודים, שמסדרין שם שמות נשיאי
ישראל, אשר יעמדו עם משה ואהרן לפקוד את ישראל, ושם הסדר
הוא כך, ראובן שמעון יהודה יששכר וזבולן יוסף בנימין דן אשר גד
נפתלי, כך חלוקין באבני אפוד, אלא, בדרך שחלוקין בחוקש שני
- ספר שנות, בתחילתו, ומפרשת הבריתא כיצד, בני לאה בסדרן
- בסדר שנולדו, על אבן אחת, בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן,
ובני שפחות באמצע - בנימין בתחילה, ויוסף בסוף, ובני השפחות,
שהם דן נפתלי גד ואשר, באמצע, כפי הסדר שכתוב בתחלת ספר
שמות, על האבן השניה, והסדר הוא כך, ראובן שמעון לוי יהודה
יששכר וזבולן באחת, בנימין דן נפתלי גד אשר יוסף בשניה, ואלא
מאי אני מקיים במה שנאמר 'בתולדותם', לומר שנכתבו בשמותן
שקרא להן אביהן יעקב, ולא בשמות שקרא להן משה בספר
במדבר בפרשת פנחס, דהיינו ראובן ולא ראובני, שמעון ולא
שמעוני, דן ולא דני, גד ולא גדלי. הרי, שבין לתנא קמא, ובין
לרבי חנינא בן גמליאל, אין סדרן כפי שאמר רב כהנא, אומרת
הגמרא תיובתא דרב בהנא תיובתא.
שואלת הגמרא, ואלא, אם כן שנדחו דברי רב כהנא, חוזרת שוב
השאלה מאי ו'החציו' אל מול הר עיבל, שנאמר בספר יהושע.
מתרצת הגמרא תנא, חציו של מול הר גריזים, מרובה באנשים
מחציו של הר עיבל, מפני שליו - וקני שבת לוי למטה עם הארון,
בין שני ההרים, וזהו מה שנאמר 'והחציו' אל מול עיבל, כלומר, אתו
חצי המיוחד במיעוט, המועט שמביניהם. וחוזרת הגמרא לפרש את
דברי הבריתא, ומקשה, אדרבה, מפני שליו למטה, בציר להו -
נתמעטו להם אותם שבה גריזים, שהרי שבת לוי הוא מאותם
העומדים על הר גריזים. מתרצת הגמרא הכי קאמר, אף על פי
שליו למטה, אף על פי כן חציו של הר גריזים מרובה, מפני שבני
יוסף היו עמוסין שהיו מרובים.
ומנן שהיו בני יוסף מרובים, שנאמר 'וידברו בני יוסף את יהושע
לאמר, מרוע נתתה לי נחלה גדולה אחד וחבל אחד ואני עם רב,
ויאמר אליהם יהושע, אם עם רב אתה עלה לך היערה', הרי לנו
שהיו מרובים. ומבאר הגמרא את הכוונה במה שאמר להם 'עלה
לך היערה' אמר להן, לבו והתבאר עצמכם ביצרים, מקום שאין
מצויים אנשים. בכדי שלא תשלוט בכם עין הרע, אמרו ליה בני
יוסף ליהושע, ורעה דיוסף, לא שלמא ביה עינא בישא - לא
שולטת בו עין רעה, דכתב 'בן פורת יוסף בן פורת עלי ציו',
אמר רבי אבהו, אל תהי קורא עלי ציו, ואלא עולי צין - שעולים
על העין ושולטים עליה, ואין העין עולה ושולטת עליהם. רבי יוסי
ברבי חנינא אמר, מהכא - ממכרת רעה למנשה ואפרים, ניתן
ללמוד שאין שולטת בהם עין רעה, שנאמר שם 'וידגו לרוב בקרב
הארץ' - כלומר, שיהיו כדגים, מה דגים שבים, מים מכסין עליהן,
ואין העין שולטת בהן, אף ורעו של יוסף, אין העין שולטת בהן.
חוזרת הגמרא לבאר את דברי הבריתא לעיל, שנינו בבריתא
'חמשים אותיות היו בשמות השבטים שהיו כתובים על כתפות
האפוד, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו, שואלת
הגמרא, וכי הני חמשים אותיות - בתמיה, הרי לפי החשבון
חמשים נבי - פחות תרא הויין - דהיינו סך כל האותיות של שמות
השבטים אינו אלא ארבעים ותשע, שכל באבן השניה אלא עשרים
וארבע אותיות, שהרי בנימין נכתב בכל התורה חסר יו"ד. מתרצת
הגמרא, אמר רבי יצחק, יוסף, הוסיפו לו אות אחת שמו,
שנאמר 'ערות ביהוסף שמו, בצאתו על ארץ מצרים', וכך נכתב
שמו גם על אבני האפוד יהוסף. מתקוף לה רב נחמן בר יצחק,
הרי 'בתולדותם' בעיני - שמשמעו שצריך לכתבן, כפי השמות
שקרא להם אביהם שהולידו, ואם כן יש לכתוב 'יוסף' כפי שנקרא
שמו על ידי אביו, ולא 'יהוסף'. חוזרת בה הגמרא מתירצו של רבי
יצחק, ומתרצת, אלא, כל התורה כולה בנימין כתיב חסר יו"ד,
וקא שצריך לכתבן כפי שקראם אביהם, כתוב בנימין שלם - מלא,

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

על החר, כפי שנאמר בתורה, **שֶׁכֶּבֶד נֶאֱמַר** בספר יהושע, שהיו
למטה עם הארון, **הא כיצד** - איך יתישבו שני המקראות זה עם זה,
אלא צריך לפרש שזקני **כהונה** ולקיה היו למטה, והשאר שמבני
לוי, היו למעלה. **רבי יאשיה** אומר לישוב הפסוקים באופן אחר,
שכל בן לוי הראוי לשרת במשכן לשאת את הארון, דהיינו מבן
שלשים שנה ועד בן חמשים, היה למטה, והשאר למעלה. **רבי**
אומר, אלו ואלו - כל ישראל והלויים, למטה הן עומדים בין
החרים, חצים מול הר גריזים וחצים מול הר עיבל, והלויים ביניהם,
ולא עלו כלל להרים, אלא שהפכו פניהם כלפי הר גריזים, ופתחו
בברכה, ולאחר מכן, הפכו פניהם כלפי הר עיבל, ופתחו בקללה.
שואלת הגמרא לרבי, אם כן מאי על - איך יתפרש לפי רבי מה
שנאמר בתורה על הר גריזים ועל הר עיבל, ששמעו שהיו צריכים
לעמוד על ההרים ממש. מתרצת הגמרא, שלרבי המילה על
מתפרשת בסמוך - ליד. ומביאה הגמרא מקום נוסף שמצאנו שרבי
מפרש כך את תיבת על, ברתניא, ונתת על המערכת של לחם
הפנים, לבונה וזה, **רבי אומר**, על פירושו בסמוך - שהלבונה
לא היתה על מערכת הלחם ממש, אלא על השלחן בסמוך ללחם.
ומפרש רבי את דבריו, אתה אומר שעל פירושו בסמוך, או שזא
אינו אלא על פניו, אי אפשר לומר כן, שהרי בשחוא אומר
וסכבות על הארון את הפרוכת, הוי אומר על כרוך שעל הכוונה
בסמוך, שהרי הפרוכת לא היתה ממש סיכוך על הארון, אלא
מחיצה המבדלת כנגדו.
שנינו במשנה, הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה, ברוך
האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו ענין אמן. הפכו פניהם
כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה,
ואלו ואלו ענין אמן כו'. תנו רבנן, ברוך בכלל, ברוך בפרט -
כל הברכות שנאמרו בדר גריזים, נאמרו גם באופן שכולל את כולם,
וגם בפירוש כל אחת ואחת, כשאמרו ברוך אשר יקים את דברי
התורה הזאת, נכללו בזה כל הברכות, שהרי כולם קיום דברי
התורה הם, ואמרו גם כן בפרטות כל אחת ואחת, ברוך האיש אשר
לא יעשה פסל ומסכה, הרי פרט, וכן כולם. וכן כל הארורים ארור
בכלל ארור בפרט - נכללו כולם באמרו, ארור אשר לא יקים את
דברי התורה, ונאמרו גם כן בפרט, כל ארור וארור בפני עצמו.
וכל המצוות שבתורה נאמרו עליהם שטעונים ארבעה דברים, ואלו
הן, ללמוד, וללמד, לשמור, ולעשות, הרי

שכמו של בנימין, וידר לים תחילה, שנאמר, **שם בנימין צעיר**
רודם, אל תכרי 'רודם' אלא יר ים, והיו שרי יהודה רודמים
אותם באבנים, מפני שרצו הם לירד תחלה, שנאמר בהמשך הפסוק
שרי יהודה רגממם, לפיכך שירד בנימין תחלה, וזה שבטו של
בנימין הצדיק, ונעשה איש צדיק - בעל מלך וגבורה - לשכינה,
שבית קודש הקדשים, שבו שורה השכינה, בני בחלקו, שנאמר על
בנימין, **ובין תפניו שכן הקב"ה**.
אמר לו רבי יהודה, לא כך היה המעשה, אלא כך היה, שבת זה
אומר אין אני יורד תחילה לים, וזה אומר אין אני יורד תחילה
לים, קפץ נחשון בן עמינדב נשיא שבט יהודה, וידר לים תחילה,
שנאמר **סכבני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל** - שראו
לסמוך על ה' יתברך, וכחשו באמונתם בו, ויהודה עוד רך עם אל
- אבל יהודה ירד לים, על ידי שבטו בו יתברך. ועליו - על נחשון,
מפרש בקבלה - בכתובים, בספר תהלים, **"הושעני אללהים כי באו**
מים עד נפשי, מבעתי ביון - טיטו מצולה ואין מעמד באתי
במעמקי מים ושבלת - טיטו חזקו שטפתי וגו', אל תשטפני
שבולת מים, ואל תכלעני מצולה וגו'", שבקש מהקב"ה שלא
יטבע בים. והוה קידוש השם שהיה אצל יהודה, שמשבטו ירדו תחלה
ליים.
באותה שעה, היה משה מאריך בתפלה, אמר לו הקדוש ברוך
הוא, ידידי בני ישראל מוכעים פנים, ואתה מאריך בתפלה לפני,
ואין זו שעה ראויה לכך, אמר לפניו, רבונו של עולם, ומה כידי
לעשות, אמר לו **"דבר אל בני ישראל ויסקעו, ואתה הרם את**
מטף ונטה את ירך על הים, ובקעהו וגו'." לפיכך שירד שבט
יהודה תחילה לים, וזה יהודה לעשות ממשלה בישראל - מלכות
בית דוד, שנאמר, **"היתה יהודה לקדשו"** - שקדשו הקב"ה לשבט
יהודה, להיות ישראל תחת ממשלותיו של יהודה, מה פנים היתה
יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו, משום ד' הים ראה וינס' שהיה
ראה שקדשו שם שמים, לירד תחלה לים, מחמת כן נס ונבקע
מפניהם, ולא הטביעם.
הגמרא חוזרת לענין הברכות והקללות בהר גריזים הר עיבל, תניא,
רבי אליעזר בן יעקב אומר, אי אפשר לומר שכל בני לוי היו
למטה עם הארון, בין ההרים, כפי שנאמר בספר יהושע, מפני ששכר
נאמר בתורה שהיו למעלה על החר, ששבט לוי הוא מבין אלו
שנצטוו לעמוד על הר גריזים, ואי אפשר לומר שהיו כולם למעלה

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה ושלושים לעומר עמ' ב

לו יוסף.
לאחר מכן, כשמת יעקב, ובא יוסף לבקש מפרעה שיניח לו לקיים מה
שנשבע לאביו, לקברו בארץ ישראל במערת המכפלה, בי אמר ליה
יוסף לפרעה, **"אבי השביעיני לאמר**, בקברי אשר כריתי לי בארץ
כנען שמה תקברני". אומר ליה פרעה ליוסף, ויל איתשיל אישבעתך
- לך והשאל אצל החכמים על שבעתך, והתר אותה. אומר ליה
יוסף לפרעה, ואתי שלי נמי אידידך - אם כן, אשאל גם על שלך,
שנשבעתי לך שלא אגלה שאני מכיר לשון הקדש, שאינך מכירה.
ולכך, ואף על גב דלא ניהא ליה לפרעה, ולא רצה בכך שיעלה
יוסף לקבר את אביו, בעל כרחו אומר ליה פרעה ליוסף, עלה
וקבור את אביך באשר השביעך.
חזרת הגמרא לפרש את המימרא דלעיל, שיהודה קידש שם שמים
בפרהסיא, מבאת הגמרא, ויהודה מאי היא - מהו קידוש השם
שהיה בו, דתניא, היה רבי מאיר אומר, בשעמרו וישראל על הים,
היו שבטים מנצחים - מריבים זה עם זה, זה אומר, אני יורד
תחלה לים, וזה אומר, אני יורד תחלה לים, קפץ

מצרים, אמרו איצטגניי פרעה - חכמים החוזים בכוכבים ויודעים
חכמת המזלות, לפרעה, וכי עבר שלקחו רבו בעשרים כסף -
שבמחיר נמוך כזה מכרו את יוסף לישעמאלים, תמשילחו עלינו.
אמר להן פרעה, נגני - גוני מלכות אני רואה בו, בחכמה וגבורה
ויופי. אמרו לו, אם כן שראו למלוכה, והא יודע בשבטים לשון,
בא גבראל, ולימדו שבטים לשון, לא הוה קנמר - לא עלה ביד
יוסף ללמד, הוסיף לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא,
ולמר, שנאמר, **"עדות ביהוסף שמו"** - ששם הקב"ה אות משמו,
בשמו של יוסף, עדות ליוסף שלא חטא, בצאתו על ארץ מצרים,
(שפת לא ידעתי אשמע), שבתחילה לא ידע להבין שפות, ולקמח,
כל לישנא דאישתעי - שסיפר פרעה בחרה, אהדר ליה - בכל
לשון שפרעה דבר עמו, החזיר לו תשובה באותו לשון. אישתעי
סיפר איהו - יוסף בלשון הקדש אל פרעה, לא הוה קא דע פרעה
מאי הוה אמר, אמר ליה פרעה ליוסף אנמרי - למדני שפה זו,
אנמריה - למדו יוסף לשון הקדש, ולא נמר - לא עלה ביד פרעה
ללמודה, אמר ליה ליוסף, אישתבע לי, דלא מגלית - הישבע לי
שלא תגלה שאתה יודע לשון שאינני מכירה, אישתבע לו - נשבע

1 שרי יחודה רגמתם ורגמין אותן. כך שגויה ברייתא במכילתין משל למה הדבר דומה
2 למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן אמר לקטן העמידני עם הנץ
3 החמה אמר לגדול העמידני בני' שעות בא הקטן להעמיד עם הנץ החמה ולא הניחו גדול
4 ואמר לו לא אמר לי אלא עד ג' שעות והקטן אמר לא אמר לי אלא עד הנץ החמה מתוך

אִישׁ־יִצְחָק לְנוֹבְרָה. שְׂבִית קָדְשִׁי הִקְדָּשִׁים בְּנוֹי בְּחֻלָּה; בִּכְשֶׁל אֶפְרַיִם. שְׂקִי־אֶל לְסִמְךָ
עָלַי וּכְחֹשׁוּ בְּאִמּוֹתָם; רַד עִם אֱלֹהֵי יִרְדּוּ בָּיִם עַל שְׂקִטָּה בְּהֻקָּה; יִשְׂרָאֵל מִשְׁמֹלֵתִי.
וַיְהִי־הָיָה, שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ לְמִשׁוֹל בְּהֻקָּה; שֶׁבֶכֶר נֶאֱמָר לֹא לְמַעֲלָה. מִשָּׁה כָּתַב בְּתוֹרָה אֶלֶף
יַעֲמֹדוּ לְכָרֵךְ וְגו' שֶׁמֶעַן לֹא וַיְהִי־הָיָה; שֶׁבֶכֶר נֶאֱמָר לֹא לְמַעֲלָה. בִּסְפֵר יִדְּשֶׁע (נ) כְּדֻכְתִּיב

טו עתה שם מורחב נעץ אביהן אלא לכוהדי אף
 מכל מקום שכיבם אל כינותם אלא לכוהדי אף
 אני לא אקפח את שכרם מה שבר נטלו שבטו
 של בנימין שירד תחילה לים ששרתה שכנה
 בחלקו שנאמר ובר ומה שבר נטלו שבטו של
 יהודה וזה למלכות שנאמר שרי יהודה רגמם
 אין רגמם אלא מלכות שנאמר בארץ אמר
 בלשצר והלכתיש לנינאל ארמונא (והלא ה) :
 א' אפשר לומר לוי למטה וכו' ירושלמי רש
 אומר שמעון ולוי מה שמעון כולו למעלה
 אף לוי כולו למעלה מה אני מקיים הריץ גנייה
 נגד הכהנים והלוים כדאמר ר' יהושע בן לוי
 בעשרים וארבעה מקומות הכהנים נקראו לויים
 חלה אחד מהן והכהנים הלויים בני צדוק (ויקרא טו)
 מא' על סמך דברניא דבר וכו'.
 האי דאמר מייתי מתניתין בפרק שתי
 הלחם (מנחות ז) אבא שאול אומר שם היו
 נותנין ביכרי לבונה של לחם הפנים ואטפחים
 ריח באמצע אף שהיו נותנין ביכרי לבונה של
 לחם הפנים קאמי לו חלה כבר נאמר ונתת
 על המערכת לבונה וזה אמר על החלה כבר
 נאמר ועליו מטה מנשה יש לומר משום
 דברייתא מפרש בהדיא על בסמוך ונראה אפי'
 רבי נאזי ור' יהודה דפליגי להם אבא שאול
 ואמר על ממש דהכי משמעו נמי בחקומין רבה
 (טס כו) כל היכא דאיכא לגמרי דעל ממש
 דאמר ר' [על ממש] דבעי שם רבי יצחק איזרים
 שסדרן בציד מערבה מהו אליבא דמאן דאמר
 על ממש לא תביעי לך דעל העצים כתיב
 (וימנו) הכא כולי עלמא מודו דעל בסמוך ולא
 אמר' המביכין על הר גריזים ממש דהוקמללים
 על הר עיבל כדאמרין בירושלמי יכול אלו
 שבהו גריזים ואלו אומרים ברכות ואלו שבהו
 עיבל היו אומרים קללות הלמוד לומר הברכות
 והקללות אלו ואלו היו אומרים ברכות ואלו
 ואלו אומרים קללות יכול אלו שבהו גריזים
 היו ענין אחר הברכות אמר ואלו שבהו עיבל
 היו ענין אחר הקללות אמר ת"ל וענ כל העם
 ואמר אמר אלו ואלו היו ענין אחר הברכות
 והקללות אמר לא כיצד בשעת לומר אומרים
 ברכות היו הופכין פזים וכו' ופולגא דרבי
 יוחנן ורש לקיש דפליגי בפרק התהדה (טס ק)

שָׁכְמוּ שֶׁל בְּנֵימִין וְיִרְדָּה
בְּנֵימִין עֲצִיר רֹדֵם" אֶל
וְהָיוּ שְׂרֵי יְהוּדָה רוֹמְמִים
רֹמְמָתָם", לְפִיכֵךְ זָכָה בְּנֵי
לְבֹבֹרָה, שְׁנֹאמֶר "וְיָבִין בַּת־
לֹא כִּף הָיָה מַעֲשֶׂה, אֵלָּא
לָיִם, וְחָה אֹמֵר: אֵין אֵין י
בֶן עֲמִינַדבּ וְיִרְדָּה לָיִם תַּחֲתֵי
אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל
וְעָלְיוֹ, מִפְּרֶשׁ בִּקְבָּלָהּ "הוֹשִׁיעִי
נַפְשִׁי מִכַּעֲשֵׂת בֵּינוֹן מְצֹלָה וְ
שִׁבְלַת מִיִּם וְאֵל תִּבְלַעֲנִי מִי
מִשֶּׁה מֵאֲרִיד בַּתְּפִלָּה, אֲמַר
מוֹכְעִים בֵּינִם וְאִתָּהּ מֵאֲרִיד
רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם! וְיָמָּה בֶן
אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ. וְאֵל
רִדְ" וְגו', לְפִיכֵךְ זָכָה יְהוּדָה
שְׁנֹאמֶר: "הִיתָה יְהוּדָה לֶקַח
שֹׁמֵם הִיתָה יְהוּדָה לֶקַח שֹׁמֵם
הֵינִם רָאָה וְיִנֵּם". תִּנְיָא ר
אֶפְשֶׁר לֹמַר לִי לְמִטָּה, שֶׁפִּי
לֹמַר לְמַעְלָה, שֶׁכִּבְדָּה נִאִי
בְּהוֹנָה וְלִיָּה לְמִטָּה, וְהִשְׁתַּחֲוֶּה
כָּל הָרָאוֹי לְשִׁרְתָּה, לְמִטָּה,
אֵלֹו וְאֵלֹו לְמִטָּה הֵן עוֹמְמִים
גְּרִיזִים וּפְתַחוּ בְּכֻרְכָּה, כָּל
מֵאִי עַל עַל בִּסְמוּךְ, כִּכְרִי
לְכָנָה וְזָכָה" רַבִּי אֹמֵר:
עַל" בִּסְמוּךְ, אִי אֵינוֹ אֶפְשֶׁר
וְיִסְמַח עַל הָאֵין" הָיוּ אֹמְרִים
לְרַבִּי הֵב גְּרִיזִים וְיִסְמַח
אֲרַבְשִׁים

32 בְּכֻלָּ, "בְּרִידָה" בְּפָרְט, "אָרִיד" בְּכֻלָּ, "אָרִיד" בְּפָרְט, לְלַמֹּד וּלְלַמֵּד לְשִׁמּוּר וּלְעִשׂוֹת, הָרִי אַרְבַּע

לחומה וכן בפרק תמיד נשחט (פסחים ק"ג טז): השוחט הפסח על החמץ לא שייכא לחבא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמצעה על ממש ושאני הבא גדוהית
הכתוב היא ובדפרישית ובדיעבד מבשר על בסמוך דומיא דההיא דפרק שתי הלחם (מנחות ק"ג טז): דאם סידר מערכת לחם הפנים ששים של שבע שבע (אמר רבין) רואין את
העליזות כאילו אינן והא בעינן ותת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך וגבי בויכי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי
על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חדא שלא יפסול הלחם ועוד ודכי (דיבב) בסמוך (והו"י) דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא דאמרינן בכל המנוחות באות
מצה (ס"א ט"ז) גבי כבשי עצרת דתביב ודניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניח כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים אי על שני כבשים יכול לחם על
גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חיינאי אומר מניח הלחם בין שתי יריכותיהם של כבשים ומניף ומצא מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו
אין עושין [וכן] לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא מניח זה בצד זה ומניף ודאי בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה
דחגיגה וכו'.

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לז עמוד ב

תוספות

רש"י

1 ארבעים ושמונה ברייתות. לכל אחד מן ישראל שש עשרה תלמידי חכמים מ"ח הרי: מוציא ה' 2
גרים. לפי שלא אמר יחושע עליהן כל התורה אלא מצות שבת: וכן אמר: אהל מועד. 3
שלאחר שהוקם המשכן נדבר הקדש"ה עם משה בישוע וקלמו כל התורה כדכתיב: ודבר 4
ה' אלי מן האהל מועד לאמר (ויקרא' לו) כללות נאמר בסיני. בסתם נאמרה תורה בסיני ולא

5 תתפרשה לו, כגון בסיני נאמר (שמות טו) וברח 6
עלי את עלותיך ואת שלמך ולא פרש מתן 7
דמים כיצד הקשרת אימורים והפשט ונתח 8
וקליל של עולה, ובספר ויקרא באהל מועד 9
פרשה: ונשתלש ברייתות. לכל אחד שש 10
לשאלה. ח"ק סבירא ליה בר' שמעאל, הלכך 11
בר' סיני ואהל מועד הריא, ור' שמעון ס"ל 12
ה"ז הלכך תרי נהנה: ר"ש ברבי יהודה אומר 13
ארבעים ושמונה ברייתות. לכל אחד שש 14
מאות אלה ושלוש אפלים וחמש מאות 15
וחמשים כמנין שהיו (ומנין) במדבר? שכל אחד 16
נעשה ערב על כל אחיו. ה"ג בתוספתא (פי' פ"ט) 17
א"ר לדברי ר"ש בן יהודה אין לנו כל מצה 18
ומצה שלא נכתרו עליה מ"ח ברייתות של שש 19
מאות אלה ושלוש אפלים וחמש מאות 20
וחמשים. ויש בכל אחת שש מאות אלה ושלוש 21
אפלים חמש מאות וחמשים: מאי בינייהו. מאי 22
מוסיף רבי ובמאי פליגי? אמר רב משרשיא: ערבא 23
וערבא דערבא. אם נעשה כל אחד ערב על 24
ערכותו של חברו או לא, רבי שמעון בן יהודה 25
סבר לא נעשה כל אחד ערב על חברו ערב 26
שישמרו את חממות, נמצא כל אחד ואחד ערב 27
על מ"ח ברייתות של כל אחד ואחד, אבל לא 28
נעשה כל אחד ואחד ערב על ערכותו של חברו 29
אלא על חובתו של חברו, ואמאי רבי למימר 30
לדברי ר' שמעון שבה למנות את ברייתות 31
הערכות? ויש לו למנות ארבעים ושמונה ברייתות 32
של ששים רבוא לכל אחד, ובכל אחד האלה יש 33
ששים רבוא בשלם ונתעברו זה בזה על חובם 34
ועל ערכותם, נמצא כל אחד מקבל עליו ערכות 35
של ששים רבוא בשביל חובותו של חברו, וכל 36
אחד מששים רבוא הקלו קבל עליו ברייתות 37
ששים רבוא בשביל ערכות שנתעברו אחיו על 38
חבריהם, וזה קבל עליו אף ערכות של ערכים: 39
כל תפישתה. של דה ררי גרים לא נאמרה אלא 40
בנואפת, ואמאי? אמר ר' חייא, בתמיה, כופר 41
בקשר הוא וסגי ליה בארור: אמאי? זה תבא על 42
הערוה. אשת איש וחוליד מקור, ומתוך בשות 43
שאסור לבא בקהל ואינו מוצא אשה הוא חולד 44
לבין העובדי כוכבים ועובר עבודת כוכבים, 45
אמרי אלה ששעשאוהו לעבוד פסל ומסכה, וכן 46
דורש את כלן כל אחת לפי פשטה, אותו שן 47
ערוה כגון שובב עם חותנתו ואשת אביו ועם 48
אחותו כלם באשת איש ולמיסם בתרי ארורי, 49
שובב עם כל בהמה אשת איש ששעשה מעשה 50
בהמה שמנאפת, מקלל אביו ואמו הקא על 51
אשת איש מזלזל באביו ובאמו שגדול גדולין 52
רעים בביתם, עור מפתה אשת איש 53
שהיא סומא בדבר ואינו יודעת ענשו כמזה, 54
משיג גבול רעהו בא על אשתו הרי הוא השיג 55
גבול, מכה רעהו בסתר גורם לו בלחש סתרי 56
שתמות בבדיקת מים המרים, לוקח שחר להכות 57
נפש לוקח שחר להיות עוקב אחר המנאף 58
ועלפות לו אשת איש וגורם לו מיתה, משה פטר את ידע לדרשו: וכול כל התורה 59
בקללה: בלשון תהיה. כדלפינו קול קול מושל: מתני'. הכי גריסין בכתבי, ברפת כהנים ביצד כי בברייתא אומר אותה שלש ברייתות. שמשקלן ההכנים בין פסוק לפסוק וענין העצור 60
אמן: במקדש ברכה אחת. לפי שאין ענין אמן במקדש ואין צריך כאן שום הפסק, והכי מפרש בגמרא:

1 רבי שמעון מוציא דר גריות. הכי מסיים לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר אין כל 2
דבר ודבר מן התורה שאין כרות עליה תקעו? ברייתות שתיים עשרה בברוך ולא 3
ידענא אמאי? ר"ב ושמונה בריית כנגד כל שבע ושבע ור"ב בארור ור"ב בכלל ור"ב בפרט הרי מ"ח 4
ברייתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי קצ"ב ברייתות וכן בדר סיני וכן בערבות מואב 5
הרי תקעו? ברייתות:

6 ונשתלשו 7
בערבות מואב. וא"ת מאי 8
איצטרך למימר שליש 9
דערבות מואב? הלא לא איירי ר' שמעאל בערבות 10
מואב כלל יש לומר משום סיפא נקט לה דרבי 11
למימר אין כל דבר מצוה ומצוה: 12
רבי שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי עד כרון 13
דברים שנכללו ונפרטו דברים שנכללו 14
ולא נפרטו ואמר ליהון כן אמר ר' יוחנן משום ר' 15
שמעאל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד 16
לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל 17
כולו יצא אמר לו לא בדבר אחד דילמא בשני 18
דברים בתמיה וחכא בשני דברים אנו קיימין אמר 19
ר' נחומא מכין דכתיב בסוף אמן כמו שכולו 20
דבר אחד כתיב אשר לא יקים את דברי התורה 21
וכי יש תורה נופלת רבי שמעון בן אליקים אומר 22
זה החון שדוא עומד רבי שמעון בן חלפתא אמר 23
זה הכית שלמטה דאמר רב דונא בר יהודה בשם 24
שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי 25
להקים ר' אחא בשם ר' נחום בר' חייא למד 26
ולמד שמר ועשה והיתה סיפוק בידו להחיות ולא 27
החיות הרי זה בכלל ארור ר' ירמיה בשם רבי 28
חייא בר' אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא 29
עשה ולא היתה סיפוק בידו להחיות והחיות הרי 30
זה בכלל ברוך דאמר רבי חנא א"ר ירמיה עתיד 31
הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצילן של בעלי 32
תורה שנה' (קולא' כ) כי בצל החכמה בצל הכסף 33
ואומר עץ חיים היא למחיות בה (משל' ז) 34
אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא. 35
כמזמנה דהכי בעי למימר דלר"ש בן 36
יהודה קבל עליו כל אחד מישראל להריג מצות 37
קצ"ב ריבוא ריבואות וחי אפלים ריבואות וחיג' 38
ריבואות ושבע אפלים וזאתים ברייתות לשש 39
מאות אלה ושלוש אפלים וחמשים וחמש מאות 40
בשביל ערבותן אם נעברו עליו ולרבי אליהו 41
דרי שמעון ששים ריבוא פעמים ושלוש אפלים 42
ותקניה פעמים חשבון זה ברייתות קיבלו עליהן: 43
ברכה אחת קודמת לקללה. ירושלמי יכול 44
משחיו אומרים ברכות היו אומרים 45
קללות תלמוד לומר הברכה והקללה קללה 46
באחת וברכה באחת: 47
ונאמר

1 יעמדו על הקללה בחר עיבל! אלא להקדים ברכה לקללה. יכול יהיו כל הברכות 2
קודמות לקללות? תלמוד לומר: "ברכה" ו"קללה" ברכה אחת קודמת לקללה, ואין כל 3
הברכות קודמות לקללות, ולהקיש ברכה לקללה, לומר לך: מה קללה בלויים, אף ברכה 4
בלויים. ומה קללה בקול רם, אף ברכה בקול רם. ומה קללה בלשון תהוה, אף ברכה 5
בלשון תהוה. ומה קללה בכלל ופרט, אף ברכה בכלל ופרט. ומה קללה אלו ואלו 6
עונין ואומרים "אמן", אף ברכה אלו ואלו עונין ואומרים "אמן": מתני' ברפת כהנים 7
ביצד, בברייתא אומר אותה שלש ברכות, ובמקדש ברכה אחת. במקדש אומר את השם 8

9 ולפתות לו אשת איש וגורם לו מיתה. משה פטר את ידע לדרשו: וכול כל התורה 10
בקללה: בלשון תהיה. כדלפינו קול קול מושל: מתני'. הכי גריסין בכתבי, ברפת כהנים ביצד כי בברייתא אומר אותה שלש ברייתות. שמשקלן ההכנים בין פסוק לפסוק וענין העצור 11
אמן: במקדש ברכה אחת. לפי שאין ענין אמן במקדש ואין צריך כאן שום הפסק, והכי מפרש בגמרא:

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לקיום התורה, ואם כן, מלבד ארבעים ושמונה בריתות שנכתרו עם
כל אחד ואחד שהיו יקיים את המצוה, נכתרה עמו ברית על
ארבעים ושמונה בריתות של כל אחד ואחד מישראל, הרי, שיש
להכפיל את חשבון הבריתות, בשש מאות אלף שלשת אלפים חמש
מאות וחמשים, שהוא מנין הפקודים בפרשת פנחס.
אמר רבי, לדברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר
משום רבי שמעון, אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שלא נכתרה
עליה ארבעים ושמונה בריתות, של שש מאות אלף ושלשת
אלפים וחמש מאות וחמשים, נמצא, לכל אחד ואחד מישראל,
ויש בכל אחת שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות
וחמשים. ומבאר הגמרא מאי בינייהו - בין רבי שמעון בן יהודה,
לרבי, אמר רב משירשיא, ערובא וערובא דערבא, איבא בינייהו -
שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד נעשה ערב על שמירת
המצוות של חבירו, אבל לא ערבותו של חבירו על כל ישראל, ואילו
לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חבירו לכל אחד מישראל.
דרש רבי יהודה בן נחמני מתורגמניה - מתורגמן דרבי שמעון בן
קריש, כל הפרשה בולה של הארורים שנאמרו בהר גריזים וחר
עיבל, לא נאמרה אלא בגזאף וגזאפת - האב על אשת איש.
וההוכחה לכך, שהרי נאמר שם 'ארור האיש, אשר יעשה פסל
ומסכה וגו'', ואם נפרשוהו כפשוטו על עבודה זרה, וכי פארוז סני
לית, והרי הוא כופר בעיקר. אלא, זה הבא על הערוה - אשת איש,
והוליד בן ממזר, וקלף אותו הבן לבין עובדי פוכבים מחמת בושותו
שאסור לבא בקהל, ועבד עבדית פוכבים, ארוזין אכיו ואמו של
זה שפך דמיו לו, וכן על דרך זה יתפרשו כל הארורים שבפרשה.
תנו רבנן, נאמר בתורה בפרשת ראה, 'ונתתה את הפרכה על הר
גריזים ואת הקללה על הר עיבל וגו'', מה תלמוד לומר, אם
ללמד שתהא פרכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל, הרי כבר
נאמר בפרשת כי תבא 'אלה יעמדו לבדך את העם על הר גריזים,
וכתיב 'אלה יעמדו על הקללה בחר עיבל', אלא, להקדים בסדר
האמירה פרכה לקללה - שקודם כל ארוז יקדימו לומר ברוך. יבול
יהיו כל הפרכות קודמות לקללות - שקודם יגמרו כל הברכות עד
ברוך אשר יקים וגו', ואחר כך יחזרו לומר הכל בארור, תלמוד לומר
'אח אכיו נותן לפניכם היום פרכה וקללה', פרכה אחת קודמת
לקללה, ואין כל הפרכות קודמות לקללות. ועוד למדנו מפסוק
זה, ולהקיש פרכה לקללה, לומר לך, מה קללה בלויים - נאמרה
על ידי הלויים, אף פרכה בלויים. ומה קללה נאמרה בקול רם, אף
פרכה בקול רם. ומה קללה בלשון הקודש, אף פרכה בלשון
הקודש. ומה קללה בקלל ופרט - שכוללים כל התורה בארור
אשר לא יקים, ומפרטים כל עבירה בפני עצמה, כמו שנתבאר, אף
פרכה בקלל ופרט. ומה קללה אלו ואלו עונין ואומרים אמן על
כל קללה וקללה, אף פרכה אלו ואלו עונין ואומרים אמן על כל
ברכה וברכה.
משנים. פרבת פהנים ששנינו שנאמרת רק בלשון הקודש, כיצד
נאמרת. פהינה - מחוץ לבית המקדש. אומר אותה הכהן שלש
פרכות - שמפסיק בין פסוק לפסוק ועונים הקהל 'אמן', ובמקדש
שאינו בו עניית 'אמן', נמצא שאין הפסקה בין הפסוקים והרי היא
כפרכה אחת.
מביאה המשנה חילוק נוסף בין המקדש למדינה, שבמקדש אומר
הכהן את השם שבברכת כהנים

ארבע מצוות בכל מצוה ומצוה שבתורה, ואף הבריתות שנכתרו
עליהם, בארור וברוך, בכלל ובפרט, אף הם נכתרו על כל אחת ואחת
מהדברים הטעונים בכל מצוה ומצוה. ואם כן, יש לנו לחשב את
מספר הבריתות כן, ארבע בריתות, שהם, ברוך בכלל, וברוך בפרט,
ארור בכלל, וארור בפרט, בחלק המצוה של 'ללמוד', וארבע, בחלק
המצוה של 'ללמוד', הרי שמונה בריתות. ומסכמת הגמרא, שמונה
בריתות, שבכל מצוה, ללמוד וללמד, שמונה בריתות נוספות, על
חלקי המצוה 'לשמור' ולעשות, הרי שש עשרה בריתות על כל
מצוה ומצוה בהר גריזים ובהר עיבל. וכן בסיני, כשנתנו המצוות
למשה בסיני, נתנו גם כן, בארור, וברוך, בכלל, ובפרט. וכן בערבות
מואב, כשאמר להם משה לישראל, את הברכות והקללות, גם כן
כרת עמם ברית. ומפרשת הבריתא, מניין שאף בסיני נאמרו
ברכות וקללות, שנאמר בערבות מואב, לאחר פרשת הברכות
והקללות 'אלה דברי הברית, אשר צוה ה' את משה וגו', מלבד
הברית, אשר כרת עמם בחורב, הרי שגם בחורב כרת עמם ברית
כמו הברית בערבות מואב, בברכות וקללות, בכלל ובפרט. (וכתיב
'ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'), נמצא, ארבעים ושמונה
בריתות על כל מצוה ומצוה שבתורה. רבי שמעון היה מוציא
ממנין הבריתות, את הברית שבהר גריזים וחר עיבל, מפני שסובר
ששם לא אמר יהושע ארור וברוך על כל המצוות, אלא על מה
שנזכר בפרשה, ומכנים במקומן את הברית שנכתרה באהל מועד
שבמקדש, שלאחר שהוקם המשכן, דבר הקב"ה עם משה שם,
ולימדו כל התורה כולה, ואף שם כרת עמו ברית, בארור וברוך,
בכלל ובפרט.
הרי, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם יש למנות במנין הבריתות
את הברית שנכתרה באהל מועד, אומרת הגמרא, ובפלוניתא דהני
תנאי - מחלוקת זו, תלויה במחלוקת אחרת של תנאים, דהנניא, רבי
ישמעאל אומר, בללות נאמרו בסיני - בסיני, נאמרו המצוות רק
באופן כללי, ופרטות באהל מועד - באהל מועד נתפרשו פרטי
המצוות, ולדוגמא, פרשת הקרבנות, נאמרה בסיני באופן כללי
וסתום, 'זוהי חוקת עולותיך ואת שלמיך', ולא נתפרשו שם
פרטי דיני הקרבנות, כמות דמיהם, וכיצד הקטרת אימוריהם, ושאר
הפרטים, ולאחר מכן, בספר ויקרא, ששנה באהל מועד, נתפרשו.
רבי עקיבא אומר, בללות ופרטות שניהם נאמרו בסיני, ואף
שהפרטות לא נתפרשו בתורה, אלא בספר ויקרא, מכל מקום, כבר
נאמרו למשה בסיני, וחזרו ונשנו מפי הקב"ה למשה באהל מועד,
ונשתלשו נאמרו פעם שלישית מפי משה לישראל בערבות מואב.
תנא קמא סובר כרבי ישמעאל, שהתורה לא נשתנה באהל מועד,
אלא רק הושלמו שם פרטי המצוה שלא נאמרו בסיני, ואם כן, לא
היתה כריתת ברית נוספת באהל מועד, אלא היא אותה הברית
שהיתה בסיני. ורבי שמעון, סובר כרבי עקיבא, שהתורה כולה
נאמרה בסיני ונשתנה כולה באהל מועד, ואף היתה שם כריתת ברית
נוספת כמו בסיני, ולכן יש למנות בחשבון הבריתות גם את אהל
מועד. מסכמת הבריתא, ואין לך כל דבר מצוה ומצוה, שבתוכה
בתורה, שלא נכתרו עליה, ארבעים ושמונה בריתות.
רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום רבי שמעון, אין
לך מצוה ומצוה שבתוכה בתורה, שלא נכתרה עליה עם כל אחד
מישראל, ארבעים ושמונה בריתות, של שש מאות אלף ושלשת
אלפים וחמש מאות וחמשים, שהרי כל ישראל ערבים זה לזה

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שדין זה אינו צריך להלמד מגזירה שזה אלא מהיקש, שהרי הוא
אומר על כהן גדול, "כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת
וגו' הוא ובניו כל הימים", מקיש בניו כהנים הדיוטים, לו -
לכהן גדול, מה הוא מברך את העם בנשיאות כפים, כמו שכתוב
"וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", אף בניו - כהנים הדיוטים,
מברכים בנשיאות כפים, וכתוב 'כל הימים' לרבות שאר ימים
שאינם ראש חודש, ועבודת יחיד. ולמרות שלא הוזכרה ברכת
כהנים בפסוק זה, הלא ואיתקש לעיל ברכה לשרות, ונמצא
שהוקשו כהן גדול לכהן הדיוט גם לענין ברכת כהנים.
ותניא אידך, שכוונת הכתוב "בה תברכו את בני ישראל" היא,
שברכת כהנים נאמרת בשם המפורש - ירד ה' וא' ה'א. מבררת
הברייתא, אהה אומר בשם המפורש, או אינו אלא כבניו - שם
אדנות, תלמוד לומר 'ושמו את שמי', ומשמע 'שמי' המיוחד לי
שהוא שם המפורש. יכול נאמר שאף בנבלין בן יברכו בשם
המפורש, יש לדחות, שנאמר כאן בברכת כהנים 'ושמו את שמי',
ונאמר להלן על בית המקדש 'לשום את שמו שם', ויש ללמוד
בגזירה שזה שיעה שימה, מה להלן מדובר בבית הקדש, אף
כאן - לענין ברכת כהנים, דווקא בבית הקדש יש לברך בשם
המפורש. רבי יאשיה אומר, שדין זה אינו צריך להלמד מגזירה
שזה, שהרי הוא אומר "בכל המקום אשר אוזיר את שמי אבוא
אלך וברכתך", ויש להקשות 'בכל מקום' סלקא דעתך, וכי בכל
מקום מותר להזכיר שם המפורש, אלא בהכרח שמקרא זה מסוים
- מהופך הוא, וכוונתו 'בכל מקום אשר אבוא אלך וברכתך' -
שהשכינה שורה, שם אוזיר את שמי - שם תזכיר את שם
המפורש, והיכן מתקיים 'אבוא אלך וברכתך' - שהשכינה שורה,
רק בבית הקדש, ולכן רק שם 'אוזיר את שמי' המפורש בבית
הקדש.
ותניא אידך, לדרוש מהפסוק "בה תברכו את בני ישראל", אין לי
אלא שצריך לברך את בני ישראל, אך גרים, נשים, ועבדים
משותפים שאינם בכלל 'בני ישראל' מניין שגם אותם צריך לברך,
תלמוד לומר 'אמור להם' שמשמע לכולהו.
ותניא אידך, שכוונת הכתוב "בה תברכו", שבשעת ברכת כהנים יזיזו
הפנים של ישראל כנגד הפנים של הכהנים. מבררת הברייתא, אהה
אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא אפילו כשהפנים של הכהנים
כנגד עורף ישראל, שאין הציבור צריכים להסב פניהם לצד
הכהנים. תלמוד לומר 'אמור להם', כאדם האומר לחבירו דבר,
שפניהם זה מול זה.
ותניא אידך, שכוונת הכתוב "בה תברכו" שיש לכהנים לברך בקול
רם. מבררת הברייתא, או אינו אלא אפילו בלשון, תלמוד לומר
'אמור להם', שמשמע כאדם שאומר לחבירו - שיהיה שומע.
אמר אפי', נקמינן - מסורת בידנו ששנים - לשני כהנים או יותר,
קורא השליח ציבור לאחר ברכת הודאה 'בהנים', כדי שישוּבו
פניהם ויברכו את העם. ולאחר - אך אין שם רק כהן אחד, השליח
ציבור אינו קורא לו 'בהן', משום שהמקור לכך שצריך לקרוא להם
הוא ממה שנאמר 'אמור להם' שיברכו, ומה שכתוב לשון רבים
משמע שדווקא לשנים צריך לומר. ואמר רב חסדא, נקמינן שרק
שליח ציבור בהן קורא 'בהנים', ואין שליח ציבור ישראל קורא
'בהנים', שנאמר 'אמור להם' שיברכו, ומשמע שאמירה זו

בכתבו - ירד ה' וא' ה'א, ובמדינה אומר את השם כבניו -
אדני'. וחילוק נוסף, שבמדינה הכהנים נושאים - מגביהים את
ידיהם בשעת ברכת כהנים רק עד כנגד כתפיהם, ובמקדש שמוכרים
את השם המפורש, ועל ידי כך שכינה שורה על אצבעותיהם,
מגביהים הם את ידיהם על גבי ראשיהם, כדי שלא יהיה ראשם
למעלה מהשכינה, חוץ מכהן גדול, שאינו מגביה את ידיו למעלה
מן הציץ - משום כבוד השם שכתוב על הציץ. רבי יהודה חולק
ואומר, שאף כהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ. והמקור לכך
שצריכים הכהנים להגביה ידיהם בשעת ברכה, שנאמר, "וישא
אהרן את ידיו אל העם, ויברכם".
נמרא. שנינו לעיל, שברכת כהנים נאמרת רק בלשון הקודש,
ומביאה הגמרא מקור לכך, תנו רבנן, נאמר לענין ברכת כהנים "בה
תברכו את בני ישראל", ויש ללמוד מכך שברכת כהנים היא דווקא
בלשון הקודש. מבררת הברייתא, אהה אומר שיש לברך בלשון
הקודש, או אינו - אולי אין זו כוונת הכתוב אלא שיברכו בכל
לשון. ומבארת הברייתא, שיש ללמוד זאת בגזירה שזה 'ברכה
ברכה', נאמר כאן בברכת כהנים "בה תברכו", ונאמר להלן לגבי
ברכות הר גריזים 'אלה יעמדו לברך את העם', מה להלן בהר
גריזים הברכה היא דווקא בלשון הקודש, אף כאן ברכת כהנים
היא דווקא בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, דין זה אינו צריך
להלמד בגזירה שזה, שהרי הוא אומר "בה תברכו", ומשמעות תיבת
'בה' שאין יוצאים ידי חובה עד שיאמרו בלשון הזה.
מביאה הגמרא ברייתות נוספות בהלכות ברכת כהנים, תניא אידך,
שיש ללמוד מהפסוק "בה תברכו את בני ישראל", שברכת כהנים
נאמרת דווקא בעמידה. מבררת הברייתא, אהה אומר שיש לברך
בעמידה, או אינו אלא אפילו בישיבה, אלא לומדים זאת בגזירה
שזה, נאמר כאן בברכת כהנים לשון ברכה "בה תברכו", ונאמר
להלן בברכות הר גריזים לשון ברכה 'אלה יעמדו לברך', מה להלן
בברכות הר גריזים יש לאומרם בעמידה, שהרי כתוב 'יעמדו', אף
כאן בברכת כהנים היא דווקא בעמידה. רבי נתן אומר, שדין זה
אינו צריך ללמוד מגזירה שזה, שהרי הוא אומר "בעת ההוא
הברלי" את שבט הלוי וגו' לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו",
ונמצא שהוקש כהן מברך לכהן משרת, מה כהן משרת במקדש
צריך לעשות זאת בעמידה, אף כהן מברך צריך להיות בעמידה.
שואלת הגמרא, ומשרת גופיה מניין שצריך לעמוד, עונה הגמרא,
דכתוב 'לעמוד לשרת'.
ותניא אידך, שיש ללמוד מהפסוק "בה תברכו" שברכת כהנים
נאמרת בנשיאות כפים - תוך כדי הגבהת ידים. מבררת הברייתא,
אהה אומר בנשיאות כפים, או שמא אינו אלא שלא בנשיאות
כפים, אלא לומדים זאת מגזירה שזה, נאמר כאן בברכת כהנים "בה
תברכו", ונאמר להלן "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם",
ויש ללמוד מכך, מה להלן ברכתו של אהרן היתה בנשיאות כפים,
אף כאן ברכת כהנים היא בנשיאות כפים.
מביאה הגמרא, קשיא ליה לרבי יונתן התנא, שיש לפרוך גזירה
שזה, או מה להלן - ברכתו של אהרן דין הוא שתהיה בנשיאת
כפים, משום שיש בה שלוש חומרות נוספות, שהיתה ברכת כהן
גדול, וראש חודש היה, ועבודת קרבנות צבור עבד, אף כאן אין
לך לרבות לנשיאת כפים אלא כשיש את שלושת החומרות, בהן
גדול וראש חודש ועבודת ציבור. ומחמת קושיה זו רבי נתן אומר,

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לח עמוד א

רש"י

תוספות

ונאמר להלן אלה יעמוד לברך. תימה אדרבה אימא ונאמר להלן ואכלת ושבעת וברכת
מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (ק נה) וייל דמסתברא ליה טפי למילף ברכת
כהנים מברכת דר גרזים דשתיקין מפרש בתורה דהברכות עצמן נמי מפורשות שהיה היקר
הקלות המפורשות אורח האיש לברכה אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה.
ורבי יהודה אומר הרי הוא אומר כה. אבל
לרבנן לא משמע להו עיכובא כה אלא ככה:
קשיא ליה לר' יונתן. אינו לשון ברייתא אלא
לשון פ"י הגמרא דה"ג לה בספרי ר'
יונתן אומר אי מה להלן וכו'. **ובתני** כל
הימים. תימה אבתי עבודת יחיד מזהבא לן
דאיתרבי דאיכא נשיאות בפנים והא בכל הימים
איכא נמי עבודת צבור כגון תמיד ונראה דודאי
לדברי הכל אימעיט עבודת יחיד מנשיאות בפנים
ור' יונתן נמי אנב שטיפה נקט ליה ולא היה
נשיאות בפנים בכל יום אלא בעבודת תמיד כדתנן
בפ"ה סדר תמיד (ק נה) דלאחר שנתנו איברים
על גבי כבש ומלחם ירדו ובאו להן ללשכת
הגזית אמר להן המזמנה ברכו ברכה אחת והם
ברכו קראו עשרת הדברות שמע יהיה אם שמעו
ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב
ועבודה וברכת כהנים והוא הדין במסופק ובתמיד
של בין הערבים:
ואיתקש ברכה לשירות. לעיל קאי דקאמר
מקשה בניו לז' אימא לענין שירות
דוקא איתקש להכי קאמר כיון דאיתקש
לשירות הוא הדין לברכה דהא איתקש ברכה
לשירות: **וא** אינו אלא בכניו. רבינו הלל פ"י
בספרי בכניו כגון אל אלהים צבאות ולא
מסתבר דהיכי תיסק אדעתא לשבשי ארבע
למימר לירכב אלהים במקום שם בן אריב
אותיות אלא בכניו יש לומר כקריאתו באלף
דלית: **הרי** הוא אומר בכל המקום אשר אבא
אליך וברכתך. הכי תני בספרי בכל מקום אשר
אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי דהיינו
דקמתנה הכא בכל מקום ס"ד וכי בכל מקום
אשר אני מצוה שמי להוכיח דהיינו אפילו
בגבולות תברכו דבכל מקום אשר אבא אליך
משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא
מקרא מסורס הוא בכל מקום אשר אבא אליך
שאני נגלה שם שם אני מצוה להוכיח שמי
המיוחד לי דהיינו דוקא בבית הבחירה דהיינו
דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא
מזכיר את שמי וקשה דהוה הטעם נמנע כהנים
לברך בשם המיוחד שמשת שמעון הצדיק
כדאמר' בפרק טרף בקלפי (יומא ק"ז נ"ג) לפי שלא
זכו שוב לגילוי שכינה ונראה לר"י דהן שביך
ברכת כהנים בישיבה לא עשה ולא כלום והואיל
ואיתקש ברכה לשירות וגבי שירות אמר בפ"ב
דובחים (ק נה) דיושב מחלל עבודה הילכך אף
כאן צריך לחזור ולברך מעומד: **וא** אינו אלא
בלחש. תימה לר"י אמאי לא נפקא לן מיניה
מג"ש דברכה ברכה מהר גרזים מה להלן בקול
רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא
איצטריך אלא לר"י דלא יליף ליה מגזירה שח
אלא מכה: **לשנים** קורא כהנים. בירושלמי
פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא דחון
ישראל רב נחמן בר יצחק אומר אם היה כהן א'
משרלם

בכתבו. בידיד ה"י בכניו. באלף דלית: כגנר בתפוחים. מפני שצריך נשיאות בפנים
כדאמר' בברייתא בגמרא: ובמקדש. למעלה מראשיהם. מפני שמקריבין את העם בשם
המפורש ושכינה למעלה מקדש: אצבעותיהם: שאין מנביה למעלה מן הציץ את דיו.
מפני שהם כותבין עליו **גמ'**. מנשיאות בפנים. שיגביהו את ידיהם: קשאי ליה לרבי יונתן.
אורח גזירה שורה. אי בגזיש ולפת לה איכא
למיפרך מה למלואים שכן קרבו צבור בדרתיב
(ויקרא ט) ויחד מעשות החקאת והעולה
והשלמים. וכל של צבור בדרתיב קחו שעיר
עזים וגו', וראש חדש הנה בדרתיב ביום החדש
הראשון באחד לחדש תקים וגו' (שמות טז) והוא
היה יום שמיני למלואים כדתנא בטרך עולם
אותו היום נטל עשר עטרות: ר' נתן אומר אינו
צריך. משום דפרקא ליה גזיש מייתי ליה
בהקשאי: אף בניו מנשיאות בפנים. ולא יתיקש ות'
שכן כ"ג דאין משיבין על התקש. ובתני כל
הימים. ולא יתיקש לך תו ראש חדש ועבודת
צבור: ואיתקש ברכה לשירות. כלומר ואע"ג
דבהאי קראי לאו ברכה בתיבא אלא שרות.
לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים
איתקש ברכה ושרות בקרא איתרבי כדאמר'
לעיל לשרות ולברך בשמו: בשם המיוחד. בכתבו.
בכל המקום ס"ה. וכי בכל מקום שם המיוחד
נקר. ובתני (שמות ט) וזה שמי וזה זכרי לא בשאני
נכתב אני נקרא ונקיים דף ג' ונעוד וכי בכל מקום
שכינה באה ושורה דכתיב אבא אליך והוא לא
יחד מקום להקצרת השם: מסורס הוא. מהפך.
בכל המקום אשר אבא אליך באהל מועד
שבמקדש ובשילה ובבית עולמים: או אינו אלא
אפילו פנים כגנר ערה. שאין הצבור צריכין
להסב פניהם לצד הכהנים: לשנים קורא כהנים.
כשיש שני כהנים לברך. שליח צבור בשאני
ברכת הודאה קורא אותן כהנים והן הופכין
פניהן שהיו הפוכין לצד התקבא להחפלה. דהא
אמרינן לקמן דהי רצון מלפניך שנתנה ברכה זו
כו' **אמור להם**. מקרא דלהם נפקא לן ששליח
צבור מזהיר אותן לברך: בתן קורא כהנים. אם
שליח צבור כהן הוא קורא ומזהיר את חבריו
העומדים לפניו להחזיר פניהם ולברך את
ישראל. ואם ישראל הוא אינו קורא כהנים:
משלחם
אתה אומר בשם המפורש, או אינו אלא בכניו? תלמוד לומר: "ושמו את שמי", שמי המיוחד
לי. יכול אף בגבולין פון? נאמר פון "ושמו את שמי", ונאמר להלן "לשום את שמו שם", מה
להלן בית הבחירה, אף פון בבית הבחירה. ר' יאשיה אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר "בכל
המקום אשר אופיר את שמי אבוא אליך", בכל מקום, סלקא דעתך. אלא מקרא זה מסורס
הוא, בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך שם אופיר את שמי, והיכן אבוא אליך וברכתך
בבית הבחירה, שם אופיר את שמי בבית הבחירה. תנא אידך: "מה תברכו את בני ישראל",
אין לי אלא בני ישראל. גרים, נשים ועבדים מושתררים מנזן? תלמוד לומר "אמור להם"
לכיהלו. תנא אידך: "מה תברכו" פנים כגנר פנים. אתה אומר פנים כגנר פנים, או אינו אלא
פנים כגנר עורה? תלמוד לומר: "אמור להם" באדם האומר לחבירו. תנא אידך: "מה תברכו"
בקול רם. או אינו אלא בלחש? תלמוד לומר: "אמור להם" באדם שאומר לחבירו. אמר אביי:
נקטניו, לשנים קורא "כהנים", ולאחד אינו קורא "כהן", שנאמר: "אמור להם" לשנים. ואמר רב
חסדא: נקטניו, כהן קורא "כהנים", ואין ישראל קורא "כהנים", שנאמר: "אמור להם" אמירה

אומר כהן שנים אומר כהנים אמר רב חסדא אפי' כהן קורא כהנים שאין קורא כהנים אלא לאותו השבט:

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לח עמוד ב

רש"י

כל כהן שאינו עולה לרובן עובר בשלושה עשה. ירושלמי במסכת נזיר
 פרק כהן גדול מדו שיטמא אדם לנשיאת כפים אחור דר' אבא בר כהן
 אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא
 ואמר אנא לא אמרי ליה כלום חזר ואמר או דילמא לא שמע מיניה אלא
 כיון דאמר ר' יהודה בר פוי בשם ר'א כל
 כהן שעמד בבהכ"נ ואינו נושא את כפיו
 עובר בעשה וסבר למימר שמצות עשה
 דוחה למצות ל"ת אמר אנא לא אמרתי
 ליה אייתניה ואנא מלקי ליה ור' אבוב
 הוי יתיב ומתני בבי כנישתא דקיסרין והוי
 תמן מיתנא ואתא עונתא דנשיאת כפים
 ולא שאלון ליה ואתא עונתא דמיצילא
 ושאלון ליה אמר להון על נשיאות כפים
 לא שאליתון לי ועל מיצילא אתון שאלון
 כד שמעתון כן הוה כל חד וחד מנחון משמט
 גרמיה וערק.

הא

דסליק לפרקים. ה"ה אי לא סליק
 אלא דמחויק נפשיה ע"י מתנות
 כהונה כמו שאמר בפרק הורוע (חולין דף קכג).
 אמר אביי מרש הזה חזיפנא מתנתא וכו'
 עד משקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי
 יומא דכיפורי לאחוזיק נפשי כהנאי ולפרס
 ידיה אנסי ליה עידיה: **הא** דאנסי הא
 דלא אנסי. בסוף מסכת ר"ה (דף קכג) אמרי
 דדוקא בני שבשדות אנסי אבל הני דקיימי
 במתא לא אנסי:

מחיצה

מאי. י"ל דדוקא בדלא אנסי
 קמבעיא ליה אבל בדאנסי
 פשיטא דמי גרע מאחיהם שבשדות וא"ת
 אי לא אנסי אמאי עדיפי מעם שאחורי
 הכהנים בלא הפסק מחיצה י"ל עם שאחורי
 הכהנים מראין בעצמן כאילו אין הברכה
 חשובה בעיניהם דכתיב אמור להם פנים
 כנגד פנים והן עומדים אחורי עורף אבל
 בהפסק מחיצה כיון דלא קיימי אחורי
 עורף לאו מילתא היא דלא חזינן דקפיד
 קרא בהכי. מהחיה דסוף מס' ר"ה (דף
 קכג) משמע דהיה לתפלה וחכי משמע
 נמי בפרק כיצד צולין (פסחים דף פס) דתנן
 אמר ר' יצחק ממצתו לחוץ מן האגף ולפנים
 כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב
 וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי
 דאמר רבי יהושע בן לוי אפי' מחיצה וכו'
 מודקא פשיט סתמא דגמ' ממילת' דרבי'ל
 ש"מ

תוספות

משללם תהא. אזהרה זו הכהנים יקריבו וישמו את שמי. תלה הכותב הקבר לכהן להיות
 בקרבה זו שימת שמו על עמו, ולא עשוהו צריך ישראל אלא צריך מקום: ואברהם מברכי.
 דאלו ואני אברכם אישךאל קאי כר"ע דאמר באלו טרפות (חולין דף קכג) למדנו בקרבה
 לישראל מפי בנהים. מפי הגבורה לא למדנו, כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר הכהנים

מברכים את ישראל והקפ"ה מסכים על ידם:
 לפרקים. כהנים ובמזמורים: שאינו עולה בעבודתו
 קדם ויסיים שליח צבור רצה צריך לעלות על
 הערב: ויחד מעשות. אלו לא יענה אמן אחר הכהנים
 בברך ואח"כ יחד מעשות, אלאקא השתא הוא
 דגמר: מעקרא הוי עקרי פרעיותו. במקומן
 בעבודה, אבל רחוק היה מקומן מן הויכח ולא
 מטו עד דגמרה ברכת העבודה: והנן נפי.
 בברכות, אם התקטחו כו'. וישא הכי איתא,
 העובר לפני התבה לא יענה אמן אחר הכהנים
 מפני הטרף, ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא
 את כפיו שלא תטרף דעתו כשבוש לתפלתו ולא
 ידע להתחיל מיד בשים שלום, ואם התקטחו
 שהוא מלקד בדבר ולא תטרף דעתו נושא את
 כפיו וחוזר לתפלתו: רשאי. לשא את כפיו: והא
 לא עלה בעבודתו. אלא דעקר פורתא, ושימ' סגי
 בהכי שעוקר מעט רגליו לילך לצד הויכח
 בעבודה: לךד. בהמ"ו: לשוב. עין. שזנאי בצע
 וגומלי חסד במקומו: מכירין בצרי עין. ואין
 אוכלים משלהם: כי חנם מורה הרשת. לעיל
 מניה משתעי בצרי עין, נאברה לךס וגו' כל הון
 יקר נמצא וגו' כי חנם מורה תרשת. לשון יורה
 על נדון נפירת. כר דרשם של צידים לזרות חטים
 ושרעים ברשתם כדי שיבואו העופות לאכול,
 ואילו צרי העין חנם מאבדין מזונות שזורין
 ברשתם בעיני כל בעל כנה, שאף הן מביירין כהן
 ואין נהנין ממזונותיהן: כי כמו שער בנפשו. שער
 זה על פרתו לשון פעל הוא, ונקדוה מוכחת
 עליה, שחציו קמץ וחציו פתח וטעמו משה.
 כאילו זה האוכל מרר והשעיר בנפשו של צר עין,
 וקר הוא לשון כהנים השוערים (ויקרא טו).
 ומנחם כן סרוק פרשו לשון שער, תמיד הוא
 משער כמה יאכל זה ועד מתי ופסגותיו בלא
 מזונות. כלומר למזונות הצריך ולא יהיה לו, וקרא
 אחר נושא מזונות וקא לתקטם מקום לאנס
 רשבו, ונמנע זה עליו ותרנג. בלא לזרית מבקו
 שילך עקמה: שפשוות. דאנסי בלאכול ואין
 יכולין לבא: דלא אנסי. העומדין בבהכ"נ אחורי
 הכהנים לא אנסי, אלא שאין הברכה חשובה
 עליהם לעקור רגליהם ולבא לפני הכהנים
 להיות מתברכים פנים כנגד פנים בדה, הלך
 אינם בכלל הברכה, כדאמר' בה תברכו פנים
 כנגד פנים: כביראת דשחור. לשון בירה, שחור
 מקום: אישתיר' כי עשרה. מקצתן עולין לויכח
 והעשרה עוזין אמן. לא אישתיר' כי עשרה, לא
 חשיב לברכה לחודיהה. הלך כלן עולין
 ומברכין לאחיהם שבשדות: אריכי באפי' נוצי' לא
 מספיק. בין כהנים מהיות בכלל הברכה, דאם כן
 אין לדבר סוף.

והוה

אשתיר' כי עשרה. גופא, תנא אבא בריה דרב מנימין בר חייא: עם שאחורי כהנים, אינן בכלל הברכה. פשיטא: אריכי באפי
 גוצי לא מפסקי, תיבה לא מפסקא, מחיצה מאי? תא שמע אמר ר' יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת
 בין ישראל לאחיהם שבשמים. איבעיא להו, צדיקין מהו? אמר אבא בר רב אשי: תא שמע, דתנן: נתפזון להיות לפני

והוה

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל הנחנה מצרי העין עובר בלאו,
2 שנאמר "אל תלחם - אל תאכל את לחם רע עין וגו', כי האוכל
3 ממנו כמז' שער - כאילו שפר מרירות בנפשו של צר העין, בן הוא
4 באכילתו, אכול ושתה יאמר צר העין לך ולבו כל עמר" וגו', רב
5 נחמן בר יצחק אמר, שהנחנה מצרי עין עובר בשני לאוין, א. אל
6 תלחם את לחם רע עין, ב. המשך הפסוק, "ואל תתאו למטעמותיו".
7 ואמר רבי יהושע בן לוי, אין עגלה ערופה באה אלא בשביל
8 לכפר על צרי העין. שנאמר "ועני ואמר - זקני העיר הקרובה אל
9 החלל, ידני לא שפכו את הדם הזה", ומבאר המשנה לקמן, וכי
10 על לבנו עגלה שוקני בית דין שופכי דמים הם, ומדוע הוצרכו
11 לומר כן. אמר רבנן דבריהם היא, שלא בא הרג זה לידני
12 ופטרננהו, ולא ראיהו והנחנהו, ומבאר הגמרא את דברי
13 המשנה, שלא בא לידני ופטרננהו, היינו בלא מוונות - שעל ידי
14 כך הוצרך לחטוף ממשהו מזון, והלה הרגו, ולא ראיהו והנחנהו,
15 היינו בלא לווייה - מבלי חבורה שילך עמם, וממשיך הפסוק "כפר
16 לעמר ישראל", שאם יש איזה צר עין שפטר אותו ללא מזון, בית דין
17 מביאים עגלה זו לכפרה עליו.
18 הגמרא חוזרת לדון בהלכות נשיאת כפים, אמר אדא אמר רבי
19 שמלאי, בית הכנסת שבוילה כהנים, פולין עולין לדוכן, מבאר
20 הגמרא, למי מברכין כהנים אלו, אמר רבי יודא, שמברכים הם
21 לאחיהם ששפדוהו. מקשה הגמרא, איני - וכי אלו שבשדות
22 מתברכים, והתני אמא בריה דרב מנחמין בר חיאי, העם שאחריו
23 הפהנים אינן בכלל ברכה - משום שאין הכהנים יכולים לראותם,
24 וכל שכן אלו שבשדות. מתרצת הגמרא לא קשיא, הא - העם
25 שבשדות הם בכלל ברכה משום דאניסי - שטורדים במלאכתם
26 ואינם יכולים לבוא, והא - העם שאחרי הכהנים אינם בכלל ברכה
27 משום דלא אניסי בכך, שיכולים הם לבוא לפני הכהנים ולהתברך
28 כדן, ומתוך שאינם עושים כן מראים הם שאין הברכה חשובה
29 בעיניהם, ולכן אינם מתברכים.
30 מקשה הגמרא על דברי רב אדא, והתני רב שימי מביירא
31 דשיחור, בית הכנסת שבוילה כהנים מקצתן עולין לדוכן,
32 ומקצתן אינם עולים אלא עולין אמן אחר ברכת העולים, ואילו רב
33 אדא אמר שכולם עולים לדוכן. מתרצת הגמרא לא קשיא, הא -
34 בברייתא מדובר שיש יותר מעשרה כהנים, דאישתייר בי עשרה
35 מלבד אלו שעולים לדוכן, ובאופן זה עדיף שיעלו מקצתם והנותרים
36 יענו אמן, הא - רב אדא דיבר באופן שיש עשרה בצמצום, שאם
37 יעלו מקצתם לדוכן נמצא דלא אישתייר בי עשרה שיענו אמן,
38 ופחות מעשרה אינם חשובים לענות אמן, ולכן עדיף שכולם יעלו
39 לדוכן ויברכו את העם שבשדות.
40 גופא, תנא אמא בריה דרב מנחמין בר חיאי, העם שאחריו
41 הפהנים אינן בכלל ברכה משום שאינם אנוסים בכך. מקדימה
42 הגמרא, פשיטא שאריכי באפי גוצי - בני אדם גבוהים שעומדים
43 לפני המוכים לא מפקדי ביניהם לברכת הכהנים, שאם כן אין לדבר
44 סוף, וכן פשוט שהתיבה שלפני השליח ציבור לא מפקא בין
45 הכהנים לעם, וגם העומדים מאחריה מתברכים, אך יש לדון באופן
46 שיש מחיצה בין הכהנים לעם, מאי, האם היא חוצצת ביניהם ואינם
47 מתברכים. פושטת הגמרא תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי,
48 אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם
49 שבשמים, ואף העומדים מאחורי המחיצה מתברכים בברכת
50 הכהנים.
51 אישתייר להו, העומדים בצדדין של הכהנים מהו, האם הם נכללים
52 בברכתם. אמר אמא בר מר רב אשי, תא שמע, דתנן לענין הזהה
53 מאפר פרה אדומה, שאם נתבונן המזה להוות על כלים טמאים
54 שלפניו,

1 משלחם - משל הכהנים תהא. פוסקת הגמרא, והילכתא בנותיה
2 דאבין, שלשני כהנים קוראים כהנים, ולכן יחיד אין קוראים כהן/
3 ולית הילכתא בנותיה דרב חסדא, אלא גם שליח ציבור ישראל
4 קורא כהנים.
5 (סימן למאמריו של רבי יהושע בן לוי שבחמשך, מתא"ה לברכה,
6 דוכ' ב' בעבוד'ה, ב'ס' מבי'ר, נחנ'ה ב'גנ'ל'ה).
7 אמר רבי יהושע בן לוי, מנן שתקדוש ברוך הוא כביכול מתאווה
8 לברכת כהנים, שנאמר "ושמו את שמי על בני ישראל, ואני
9 אברכם" - ונמצא שתלה ה' שימת שמו על בני ישראל בברכת
10 הכהנים, ובכך החשיבה כצורכו, ולא כצורך ישראל.
11 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל בתי שמברך ברכת כהנים מתברך,
12 ושאינו מברך אין מתברך, שנאמר "ואברכה מברכיו" - שהמברך
13 את ישראל מתברך.
14 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל בתי שאינו עולה לדוכן כשקוראים
15 לו לעלות, עובר בשלשה מצוות עשה, ששלשה פעמים הוזהרה
16 התורה לברך את ישראל, "בה תברכו" אמור להם "ושמו את
17 שמי". רב אמר, שחוששין שמה בן גרושה או בן חלוצה הוא -
18 וכחן פסול הוא, ולכן אינו עולה לדוכן. מבאר הגמרא ולא פליגי
19 רב ורבי יהושע בן לוי, הא שמשמע מדברי רבי יהושע בן לוי שאינו
20 נפסל מלעלות לדוכן, מדובר דמליק לפיקים - שעולה לדוכן בכהנים
21 ובמזעדים, ובכך מחזיק עצמו לכהן, הא שאמר רב שחוששים שהוא
22 בן גרושה, הוא באופן דלא סליק לדוכן אפילו לפיקים.
23 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל בתי שאינו עולה לדוכן בעבודה -
24 קודם שייסיש שליח ציבור ברכת רצה, שוב אינו עולה לדוכן,
25 שנאמר, "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, ורק אחר כך יורד
26 מעשות החטאת והעולה והשלמים", ונמצא שבעוד עבודה בידו
27 בירך את העם, ויש ללמוד מכך לכל ברכת כהנים, מה להלן -
28 ברכתו של אהרן היתה בעבודה שבמשכן, אף כאן - ברכת כהנים
29 צריכה להיות בעבודה שבתפילה. מקשה הגמרא, איני - וכי כך
30 הדין, והא רבי אמי ורבי אסי סלקין - עלו לדוכן לאחר ברכת
31 עבודה, משיבה הגמרא, שרבי אמי ורבי אסי מעיקרא - בזמן ברכת
32 עבודה, היו עקרי פרעיהו - עקרו רגליהם ללכת לדוכן, אך ממקום
33 היה רחוק מהדוכן ולכן מוטא לא הוה כמוהם - לדוכן, עד
34 לאחר ברכת עבודה. וברתני רבי אושעיא בברייתא, לא שנו שאינו
35 עולה לדוכן אלא כשלא עקר את רגליו בעבודה, אבל עקר את
36 רגליו בעבודה לעלות לדוכן, עולה גם לאחר ברכת עבודה. מביאה
37 הגמרא ראייה נוספת לחילוק זה, ותנן נמי, ששליח ציבור כהן אינו
38 עולה לדוכן גם אם הוא הכהן היחיד, מפני שחוששים שיתבלבל
39 בתפילתו, אך אם התקטתו - בטוח הוא בעצמו שגו'שא את כפיו
40 וחזור לתפלתו ללא בלבול, רשאי לעלות לדוכן. ותנינן בה -
41 הקשינו על דין זה, איך יכול לעלות לדוכן, הא לא עקר - הרי לא
42 עלה לדוכן בעבודה, אלא שחזרנו שמדובר באופן דנך ממקומו
43 בעבודה פורחא - לכוין הדוכן, מושך כן יכול לעלות לדוכן, ואם
44 כן הא נמי יש ליישב, שכיון דעקר רגליו פורחא בעבודה, יכול
45 לעלות.
46 ואמר רבי יהושע בן לוי, אין נותנין בוס של ברכה לברך ברכת
47 המזון, אלא לשוב עין - שונא בצע וגומל חסד בממונו, שנאמר,
48 "שוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו ללד", אל תיקרי "בורך",
49 אלא "ברך" אחרים.
50 ואמר רבי יהושע בן לוי, מנן שאפילו העופות מברין בצרי
51 העין, ואינם אוכלים משלחם, שנאמר על צרי העין, "כי חנם מוורח
52 הרשע" - שמפורים כהנים חטים על רשתם כדרך הצידים כדי
53 למשוך העופות וללכדם, בעיני כל בעל בנה" - שהעופות רואים
54 שאלו מזונות של צרי עין, ואינם רוצים לאוכלם.

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

- 22 יהיה קדש, וברכו את ה' – את הברכה שלפני ברכת כהנים.
 23 שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן שמוע, במה – באיזו זכות
 24 הארכת ימים. אמר להם, מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא
 25 – לא קיצרתי דרכי דרך בית הכנסת. ולא פסעתי בבית המדרש
 26 לאחר שישבו התלמידים על הארץ, שהעושה כן בהכרח מרחיב
 27 פסיעותיו, ונראה כפוסע על ראשי עם קודש, אלא תמיד הגעתי
 28 מוקדם או שישבתי מבחוץ. ולא נשאתי כפי לברכת כהנים, בלא
 29 לברך הברכה שלפניה.
 30 מבררת הגמרא, מאי מברך הכהן לפני הברכת כהנים, אמר רבי
 31 וירא אמר רב חסדא, שמברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן,
 32 וצונו לברך את עמו ישראל באהבה. עוד מבררת הגמרא, כי עקר
 33 ברכיה – כשהכהן עוקר רגליו ב'רצה' לעלות לדוכן, ופניו מופנות
 34 לתיבה, מאי אמר. ומבארת הגמרא, שהכהן אומר אז, יהי רצון
 35 מלפניך ה' אלהינו, שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך
 36 ישראל, לא יהא בה מכשול ועון. עוד מבררת הגמרא, וכי מהדר
 37 אפיה מצטרף – כשמחזיר הכהן פניו לתיבה לאחר שגמר לברך
 38 את העם, מאי אמר. אדבריה – הולכו רב חסדא לרב עוקבא
 39 במבואות העיר, ודרש רב עוקבא, שהכהן אומר אז, רבוננו של
 40 עולם, עשינו מה שצוית עלינו לברך את ישראל, אף אתה עשה
 41 עמנו
- 1 והיה בטעות על כלים טמאים שעמדו לאחרי, או שהתכוין להזות
 2 על כלים שלאחרי, והיה בטעות על כלים שלפניו, הדין הוא
 3 שהזאת פסולה, משום שההזאה צריכה להיות בכוונה לטהר. אך
 4 אם התכוין להזות על כלים שלפניו, והיה בטעות על כלים שבצדדין
 5 שפניו – לפניו באלכסון, הזאתו כשרה, משום שהצדדים שלפניו
 6 הם בכלל כוונתו. ויש לפשוט מכך את הספק לענין ברכת כהנים,
 7 שהעומדים בצדדים שלפני הכהנים דינם כעומדים לפניהם
 8 ומתברכים, אך העומדים בצדדים שאחוריהם אינם מתברכים,
 9 למרות שאינם אחוריהם ממש.
 10 אמר רבא בר רב הונא, בין שנפתח ספר תורה והתחילו לקרוא
 11 בו קריאת התורה, אסור לספר ולדבר אפילו בדרך הלכה, שנאמר
 12 "וכפתחו" וכשפתח עזרא את הספר והתחיל לקרוא בתורה, עמדו
 13 כל העם. ואין לפרש לשון "עמידה" אלא מלשון שתיקה – שהעם
 14 שתקו, שנאמר "והוחלתו" המתנתי לשמוע דבריהם, עד שראיתי
 15 כי לא ידברו כי עמדו מלדבר לא ענו עוד" – הרי ש'עמידה' היא
 16 מלשון שתיקה. רבי וירא אמר בשם רב חסדא, שיש ללמוד שאסור
 17 לדבר בשעת קריאת התורה מהבא – מפסוק זה, "ואזני כל העם אל
 18 ספר התורה".
 19 הגמרא חוזרת לדון בהלכות ברכת כהנים, ואמר רבי יהושע בן לוי,
 20 כל בהן שלא נטלו ידיו לפני עלייתו לדוכן, לא ישא את כפיו,
 21 שנאמר, "שאו ידיכם לברכת כהנים, רק לאחר שתטלו אותם והם

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אייר, תשי"ח

ברוקלין

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - (וגם מבלי ההמחאה שכותב אודותה).

ובעת רצון אזכיר אותו וזוגתו ובנם שיי, על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כאו"א להמצטרך לו.

ובמ"ש אודות האפענדיק, אינו מובן מהו המהירות (איילעניש) לנתחו עכשיו, האם זהו דרישת הרופא או סתם כך הצעה בעלמא.

במ"ש אודות המצב בגשמיות - יש למצוא ידידים אשר ישפיעו להטבת הפרטים שהם המעיקים ומצירים. ויהי רצון שימים אלו שבין פסח זמן חירותנו ושמתקרבם לקבלת התורה, חרות על הלוחות אי"ת חרות אלא חירות, יוסיפו בהצלחת ההשתדלות.

ומובן וגם פשוט, שעליו סו"ס להתחיל להתעסק בתפקידו האמיתי של כל אחד מישראל, מתאים לדבר המשנה, אני נבראתי לשמש את קוני, והוא ע"י הפצת נר מצוה תורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות ועניני - בכל מקום שידו מגעת, ובפרט שנמצא במקום שבהנוגע לתורת חב"ד הנה עד עתה נעשה שם דבר מועט ביותר בערך האפשרית שישנה, ולמרות שדוקא אנשים העומדים מבחוץ, מכריזים בכל עת מצוא שנמצאים שם פלוני ופלוני שהם "עמודי ברזל של כל עניני חב"ד", ופשיטא בענין עיקרי כהפצת המעינות, שאותה דורשים רבותינו נשיאנו בכל דור ודור, ובפרט כ"ק מו"ח אדמו"ר בדורנו זה, וק"ל. ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור, הן בענינים הפרטים והן בענינים הכלליים, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

ברכה לבשו"ט,

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרינן דף לט עמוד א

רע"י

תוספות

וְהָיָה לְאַחֲרָיו, וְאִם שָׁם הָיוּ בָלִים הַצְרִיכִין הַזֶּה, הַיְאֻמוֹת שְׂמֹלֵתוֹ דְּבִעֵינָן בְּקוֹל לְשֹׁמְרֵהָ בְּדִבְרֵיכֶם (וּמִכָּאֵי שֶׁ) וְהָיָה הַשְׁהִיחַ עַל הַטֹּמָא, שֶׁהָיָה מִתּוֹכָהּ לֵאמֹר: עַל הַיְאֻמוֹת שְׂמֹמֵי, צָרִיד שֶׁיִּשְׁבֹּשׁ מִמֶּנּוּ וְלִהְיוֹת עֲדָן צָרִיד שֶׁיִּשְׁבֹּשׁ מִמֶּנּוּ וְלִאחֹר, וְהָיָה נִמִּי הַעוֹמֵד בְּצָרִיד שֶׁל כּוֹן הַיְאֻמוֹת וְלִהְיוֹת בְּכָל בְּרָכָה נִי דְּכֻלְשֵׁינָן צָרִיד, אָבָל שֶׁל אַחֵר הַיְאֻמוֹת אֵינֶם שְׂאִינִן אַחֲרֵיהֶן מִשֶּׁל כִּלְדֵּי־יָדָיו וּבִפְתָּחֵהּ.

וַיִּבְעֹרָהּ אֵת־בֵּיתִי; עָמְדוּ: שְׁתֵּקוּ: שְׁלֹא נִטְלָה דְּרִיז. לִפְנֵי
 1 עֲלֹתוֹ לְדֹבֶק: בְּמַה הָאִרְכָּתָה יָמִים. אִיזָה וְכֹת
 2 בְּיָדָהּ שְׁהִירָכָתָה יָמִים: קַפְּנִירָא. לְקַצֵּר דְּרָבָה דְּרָךְ
 3 בְּחִיבָנָה לְכַנֵּס בְּפִתָּה זֶה וְלִצְאָתָה כְּנָגָה. וְלִשְׁוֹן
 4 לְסַפֵּר אֲפִילוּ בְּדַבְרֵה הַלְכָתָה, שְׁנָאֲמֹר: "וּכְפַתְחוּ עֲמֻדוֹ כֹּל
 5 הָעָם" וְאִין עֲמִידָה אֵלָּא שְׁתִּיקָה, שְׁנָאֲמֹר: "וְהוֹחֲלִיתִי
 6 כִּי לֹא יִדְבְּרוּ כִּי עֲמֻדוֹ לֹא עָנָה עוֹד." ר' יוֹרָא אָמַר רַב
 7 חֲסִידָא, מִהֲכָא "וְאִינוּ כֹּל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה". וְאָמַר
 8 ר' יְהוֹשֻעַ בֶּן לִיזִי: כֹּל כְּהֵן שְׁלֹא נִטְלָה דְּרִיז לֹא יֵשֵׁא אֶת
 9 כְּפִיו, שְׁנָאֲמֹר: "שְׂאוּ דִיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת ה'". שְׂאֵלוֹ
 10 תַּלְמִידֵייו אֶת ר' אֱלֵעָזָר בֶּן שְׁמוּעַל: בְּמַה הָאִרְכָּתָה יָמִים?
 11 אָמַר לָהֶן: כִּמְזִי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכְּנֶסֶת קַפְּנִירָא וְלֹא
 12 פִּסְעֵתִי עַל רֹאשִׁי עִם קוֹדֶשׁ, וְלֹא נִשְׁאַתִּי כְּפִי בְּלֹא
 13 בְּרַכָּה. מָזָא מִבְּרָךְ? אָמַר ר' יוֹרָא אָמַר רַב חֲסִידָא, "אֲשֶׁר
 14 קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּוִשְׁתּוֹ שֶׁל אֶהְרֹן וְצִוְּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
 15 בְּאַהֲבָה". כִּי עָקֵר פְּרַעְיָה, מָזָא אָמַר? "יְהִי רָצוֹן
 16 מִלְּפָנֶיךָ יְיָ"

אֶת עַמּוּד יִשְׂרָאֵל, לֹא יִהְיֶה בָּהּ מִכְשׁוֹל וְעוֹן". וְכִי מִהֲדַר אִפְּסֵי מַצִּיבֹרָא, מֵאֵי אָמַר? אֲדַבְּרִיהֶם חֲסֵדָא לְרַב עֲזַרְיָה, וְדַרְשׁ "רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! עָשִׂינוּ מַה שְׁצוּרְתָּ עָלֵינוּ, עָשֵׂה עִמָּנוּ

רב ששת הזה מהדר אפה וגריס אמר אינהו בדידו ואנן בדידן ומצינו למימר דמהדר אפה שאני אי נמי רב ששת שאני משום דהוה
שכתב את אה ראוי לאומרן על פה וכיון דפטור מקריאה אפילו בשעת שמיעה היה יכול לעסוק בדבר הלכה והיינו דקאמר אנן
בדידו דברים שכתב מיהו מסתבר כפירוש ר"ח דפי' התם דוקא רב ששת וכיצא בו דתורתו אומנתו אבל האידיאן כרבא סבירא
אפי' "ל דלא היא אורחא דמילתא לאיעסקי בדבר הלכה באפרי ציבורא בעוד שהו עסוקי ב

כל כהן שלא נטל ידיו. פירש רש"י אמר לי רבי אם נטל ידיו שחרית ונטהר כהן אינו צריך לטול ידיו שבעולה לזבחן ובמזמרה דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לזבחן משמע ממש סמוך ועוד דמייתי גמרא קרא שאו ידיכם קדש וברכו משמע חתף לנטל כהנים משתעי קרא דהיא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות דברברה דמשתעי קרא בעינן נטילת ידים סמוך לה דמייתי חתף לסמיכה שחידה שנאמר וסמן ושחט חתף לנטילת ידים ברכה שנוא' שאו ידיכם וברכו חתף לגאולה תפלה שנוא' יהיו לרצון א' ממברין (יבמות זח). משמע ודהיא ברכה איירי בברכת המזון מיהו שמעינן מיהו דבעינן חתף נטילת ידים בברכה דמשתעי ביה קרא בשלא נטל ידיו בשחרית אמאי נקט כהן לנשיאות כפים תיפוק ליה משום דברי תורה שצריך לטול ידיו כדאמר' בביק' דברכות (ו) גסיאין הוה קאימנן קמיה דרב לתנוי לן פירקא בספרא דבי רב מוקדים וקאי ומשי ידיה ומברך ומנח תפילין והדר אמר לן ואמר נמי לי ק"ש ומה לי ברכת כהנים אי משום דצריך ברכה לפניה הכא נמי צריך ברכה לפניה כדאמר לקמן להכי מסתבר דהכא בנטילת יד מתכיפת סמיכה לשחיטה דאמר' בפ' כל הפסולין (מחמס ג.) כל הסמיכות שחיו שם אלא בהם חתף לסמיכה שחידה חוץ מזו שכל מהלך משער נקרו עד בית דעמבטיוס אל חשיבה תכיפה ובמסכת מדות (מ"ח מ"ב) משמע דלא הוי טפי מעשרים ושתיים אמה כד פליג דאמר ר' יא אמה: שכל אחד הוי י"א אמה:

ורבי מהדר אפיה מצבורא מאי אמר. סדר נשיאת כפים מפי רבינו שלמה עוקר גרליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל אמן של הודאה מפי הצבור וקורא כהנים אם שנים הם ואם אחד אינו קורא ש"צ והוא מחזיר פניו ומאליו כראי דאמר לעיל קדשו כו' ואחר כך מתחילין בברכה ובשכלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין וכופפין קשרי אצבעותיהן אם רוצין ושליח צבור מתחמם שגורת וכו' ומאיריין בה עד שכלכה בריבם מפי שליח צבור עקרין גלגלין והולכין לתן, בשאלות פרשת ויקח קרח הן שעבר עזראמרינן ב' אץ עומדין (מסכת נזיר) כהן שחרג את הנפש לא ישא את כפיו ורבינו גרשום מאיר הגולה השיב בתשובותיו דנושא כפיו וקו' דהתן בסוף מסכת מנחות (קף קט). אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם והרי הן כבעלי כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף הו' שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו אי לאתה ברשה אי לאתה אבן מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה ותנא דבי רבי שימנעא ליתא להו' וזוהי הנהגה אדחיה אבן ותנוע' אדחיה כלל כד"ה אי מהן

ותוס' תענית בז. ד"ה אי מה:]

עד

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לט עמוד ב

תוספות

רש"י

עד

שיכלה אמן מפי הצבור. פירש ר"י אע"ג דאמרין בפרק שלשה שאכלו (נכסין קף מ) אין הברע רשאי לבצע עד שיכלה אמן מפי העונין ואמר רב חסדא מפי רוב העונין דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה מיהו לענין ברכת כהנים כיון דמשום לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שעונין דהוה להו תרי קלי קולות העונין וקול כהנים המברכים ולא משתמעו ואי תקשי לדברי הרב

מה שהבטחתנו "השקפה ממועון קדוש מן השמים".

אמר רב חסדא: אין הפהנים רשאים לכוף קישורו אצבעותיהן עד שיהיו פניהם מן הצבור. אמר ר' יורא

אמר רב חסדא: אין הקורא רשאי לקרות "פהנים" עד שיכלה "אמן" מפי הצבור, ואין הפהנים רשאים

להתחיל בברכה עד שיכלה דיבור מפי הקורא, ואין הצבור רשאים לענות "אמן" עד שתכלה ברכה מפי

הפהנים, ואין הפהנים רשאים להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה "אמן" מפי הצבור. ואמר ר' יורא אמר רב

חסדא: אין הפהנים רשאים להחזיר פניהם מן הצבור עד שתחיל שליח צבור ב"שים שלום", ואין רשאים

לעקור רגליהם ולידך עד שיקמור שליח צבור "שים שלום". ואמר ר' יורא אמר רב חסדא: אין הצבור

רשאים לענות "אמן" עד שתכלה ברכה מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה "אמן"

מפי הצבור, ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום עד שיכלה פסוק מפי הקורא, ואין הקורא רשאי להתחיל

בפסוק אחר עד שיכלה תרגום מפי המתרגם. אמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: המפטיר בנביא,

צריך שיקרא בתורה תחילה. ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין המפטיר רשאי להפטיר בנביא עד

שיגלל ספר תורה. ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין שליח צבור רשאי להפשיט את התיבה

בצבור, מפני כבוד צבור. ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין הצבור רשאים לצאת עד שיקמול

ספר תורה ויניח במקומו, ושמואל אמר: עד שיציא. ולא פליגי, הא דאיבא פיתחא אחרניא, הא דליבא

פיתחא אחרניא. אמר רבא: בר אהינא, אסברה לי אחרי ה' אלהיכם תלכו". בזמן שהפהנים מכריזים

את העם, מה הן אומרים? אמר ר' יורא אמר רב חסדא: "ברכו ה' מלאכי גברי כח" וגו' "ברכו ה'

כל צבאו משרתיו עשי רצונו" "ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה'". במוספי

דשבתא, מה הן אומרים? אמר ר' אסי: "שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' וגו'" "שאו ידכם

קדש וברכו את ה'" "ברוך ה' מציון שכן ירושלם הללוה". ולימא נמי "ברכה ה' מציון" דכתיב בההוא

עניינא? אמר יהודה בריה דר' שמעון בן פוי: מתוך שהתחיל בברכותיו של הקדוש ברוך הוא, מסיים בברכותיו של הקדוש ברוך הוא. במנחתא דתעניתא, מאי אמרי? אמר רב

אחא בר יעקב: "אם עזינינו ענו כנו ה' עשה למען שמך" "מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למיה תהיה פגר בארץ" וגו' "למה תהיה כאיש נדהם פגבור לא יוכל להושיע" וגו' בענילה

מה שהבטחתנו. שתסכים על ידנו. בדכתיב ואני אברכם (ומקדש ו) לכוף קשרי אצבעותיהם. שפושטין אצבעותיהם בשמברכו, ולאחר שגמרו סוגרין אגרוף שלהם כשאר בני אדם. קשרי אצבע הם החליות שבופפים ופושטין בהם: אין הקורא. שליח צבור שקורא בהנים שיתחזרו פניהם לברך אמן, של ברכת הודאה: דבור. בהנים: לעקור רגליהם. מן הדוכן, אלא עומדין כדברי הרב התבה. יש ללמוד מכאן סדר נשיאות פנים כך הוא, עוקר רגליו בעבודה ממקומו וכא לפני התבה ומתפלל יחד רצון שתהא ברכה בו בדלעיל, ומאריך בה עד שתכלה אמן של הודאה מפי צבור, ושליח צבור קורא בהנים אם שנים הם, ואם יחיד הוא אינו קורא והוא מחזיר פניו מאליו כדאבי דאמר לעיל (קף לט) לא: אין קורא בהנים, וכשיוקלה והודבור מפי והקורא מקרי אשר קדשנו בו ואח"כ מתחילין בברכה, ובשכלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין פניהם ובכופין קשריהם אם רוצים, ושליח צבור מתחיל שים שלום והבהנים מתפללין רבש"ע עשני מה שגזירת ס"ת עליו בו, ומאריך בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור ועוקרין רגליהם והולכין להם: עד שיכלה אמן, של ברכת התורה. וכל תני משום דתרי קלי לא משתמע: עד שגלל ס"ת. במספחותיה, כדי שלא יהו הגוללים טרודים מלשמוע הקשרה מפי המפטיר: להפשיט את התבה בצבור. כל זמן שהצבור בבחי' להפשיט את התבה להביא ס"ת מבית אחר שמשמרו בו לבית הנקסט, ופוחסין בהנים גאים סביב התבה ומניחין אותה בתוכה, וכשיציאן משם ונטלין ס"ת להולכין לבית המשתמר בו לא יפשיטו הבהנים מן התבה בפני הצבור, שטרך צבור לעצב שם עם ס"ת, אלא מוליך ס"ת לביתו ומניחו והעם יוצאים אחריו ואח"כ הוא בא ומפשיט את התבה: איבא פיתחא אחרניא. משנטל ס"ת לצאת דרך פתחו, דרדצה לצאת בפתח אחר יוצא, ואפי' לא קצא ס"ת. ליבא פתחא אחרניא. כן שציא ס"ת תחלה ולא יצא האדם בפתח לפני ס"ת: בר אהינא אסברה לי. הקם ששמו בר אהינא אסברה לי, הבנינו טעמו של דבר: הקם מה הם אומרים. שיקרא מסביר פנים ומוודים לפניו על ברכותיו להראות שהן נזרות לה: ברכו ה' פלאי, ברכו ה' כל צבאו, ברכו ה' כל מעשיו. שלש מקראות הן כנגד ג' ברכות: במוספי דשבתא, שהוא נשיאת פנים קדש שאינו בחל צריך לחדש את דברי העם: ברוך ה' מציון. אינו באותו ממומו. והני דקא פריך וניקא יברך ה' מציון דכתיב בההוא ענינא: במנחתא דתעניתא. שנושאין בו פנים, מה שאין כן בשאר מקומות משום שכרות כדאמרין במסכת תענית בפ' בתרא (קף טז):

בהכרח

בענילה

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכוון המאור"

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, שכאשר מצניעים הספר
תורה בבית אחר, אין הצבור רשאים לצאת מבית הכנסת אפילו דרך
פתח אחר, עד שינגל ספר תורה מהבימה, ויניח במקומו. ושמאל
אמר שאינם רשאים לצאת עד שיציא הספר תורה משם, ולא רק עד
שינטל הספר תורה. ולא פליגי, הא שאמר רבי יהושע בן לוי הוא
באופן דאיכא פיתחא אחרינא לבית הכנסת, שאז מותר לצאת דרך
הפתח השני לפני הספר תורה, משעה שינטל הספר תורה כדי
להוציאו. הא שאמר שמאל הוא באופן דליכא פיתחא אחרינא
לבית הכנסת, ואין לצאת לפני הספר תורה מאותו פתח שעתידי
לצאת בו, ולכן צריך להמתין עד שיציא. אמר רבא, החכם ששמו בר
אחינאי אספריה לי - הסביר לי שמקור דינו של שמאל הוא מהפסוק
"אחרי ה' אלהיכם תלכו", שלומדים מכך יש ללכת אחרי הספר
תורה וללוותו, ולא לצאת לפניו.
מבשרת הגמרא, בזמן שהפנה מברכים את העם, מה הן -
המתברכים אומרים כדי להודות לה' על ברכתו, ולהראות
ששמחים בהם. אמר רבי וירא אמר רב חסדא, אומרים הם שלושה
פסוקים כנגד שלושת הברכות, א. "ברכו ה' מלאכיו, גבורי כח
עושי דברו לשמוע בקול דברו וגו'". ב. "ברכו ה' כל צבאיו,
משרתיו עושי רצונו". ג. "ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות
ממשלתו, ברכי נפשי את ה'".
מבשרת הגמרא, במוספי דשבתא - בתפילת מוסף בשבת, שיש בה
נשיאת כפים חדשה שאינה נהוגת בחול, מה הן - המתברכים
מחדשים ואומרים על נשיאת כפים זו. אמר רבי אפי' שאומרים הם
שלושה פסוקים אלו, א. "שיר המעלות, הנה ברכו את ה' כל עברי
ה' העומדים בבית ה' בלילות וגו'". ב. "שאו ידיכם קרש בברכת
כהנים, וברכו את ה'". ג. "ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה".
שואלת הגמרא, מדוע הביאו פסוק שלישי ממקום אחר, וליכא נמי
במקום הפסוק השלישי, "ברוך ה' מציון" דכתיב פה הוא עניינא
- שנאמר כהמשך לשני הפסוקים הראשונים. אמר יהודה פריה
דרבי שמעון בן פזי, מתוך שהתחיל בפסוקים הראשונים
בברכותיו של הקדוש ברוך הוא, מסיים בפסוק 'ברוך ה' מציון'
שעוסק בברכותיו של הקדוש ברוך הוא, ואילו הפסוק 'ברכה ה'
מציון' אינו ברכה לקדוש ברוך הוא, אלא לישראל.
מבשרת הגמרא, בנשיאת כפים שמבשרים הכהנים את העם
במנחתא דתעניתא - במנחה בתענית ציבור, מאי אמרי
המתברכים. אמר רב אחא בר עבב, אומרים שלושת פסוקי רחמים
אלו, בשעת ברכת כהנים שהיא עת רצון, א. "אם עונינו ענו כנו ה'
עשה למען שמך". ב. "מקנה ישראל מושיעו בעת צרה, למה
תהיה כנר פארץ וכאורח נטה ללך וגו'". ג. "למה תהיה כאיש
נדהם, כגבור לא יוכל להושיע, ואתה בקרבנו ה' ושמך עלינו
נקרא, אל תנחנו וגו'".

מה שהבטחנו - שתסכים לברכתנו, ומסיימים בפסוק, "השקיפה
ממעון קדשך מן השמים וגו' וברך את עמך את ישראל, ואת
האדמה אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב
ודבש".
אמר רב חסדא, אין הפנה, שידהים פרוסות, ופושטין
אצבעותיהם בשעת ברכת כהנים רשאים לבזק קישרי אצבעותיהן
כשאר בני אדם, עד שיחזרו - שיסובבו פניהם מן הצבור. ועוד
אמר רבי וירא אמר רבי חסדא, אין השליח ציבור הקורא לכהנים
לברך רשאי לקרות להם ב'הנים', עד שיכלה קול עניית 'אמן' של
ברכת 'הטוב שמך' מפי הצבור, משום ששני קולות אינם נשמעים
כאחת. ואין הפנה רשאי להתחיל בברכה שלפני ברכת כהנים,
עד שיכלה דיבור 'כהנים' מפי החזן הקורא אותו. ואין הצבור
רשאי לענות 'אמן' על ברכות כהנים, עד שתכלה ברכה מפי
הכהנים. ואין הכהנים רשאי להתחיל בברכה אחרת מברכת
כהנים, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור.
ואמר רבי וירא אמר רב חסדא, אין הפנה רשאי להתחיל
פניהם מן הצבור לאחר ברכתם, ולסובב פניהם למזרח, עד שתתחיל
שליח צבור ב'שים שלום', ואין רשאי לעקור רגליהם מן הדוכן
ולילך למקומם, עד שיגמור השליח צבור ברכת 'שים שלום'.
ואמר רבי וירא אמר רב חסדא, אין הצבור רשאי לענות אמן
על ברכת הקורא בתורה, עד שתכלה הברכה מפי הקורא. ואין
הקורא רשאי להתחיל לקרות בתורה, עד שיכלה קול עניית 'אמן'
על ברכתו, מפי הצבור. ואין המתרגם את הפסוקים רשאי להתחיל
בתרגום, עד שיכלה הפסוק מפי הקורא. ואין הקורא רשאי
להתחיל בפסוק אחר, עד שיכלה התרגום מפי המתרגם.
אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, המפטר בגביא צריך
שיקרא בתורה תחילה - מפני כבוד התורה, להראות שהיא
עיקרית. ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, אין המפטר
רשאי להתחיל להפטר בגביא, עד שינגל ספר תורה ויכרך
בברכתו, כדי שיוכלו הגוללים לשמוע ההפטר, ולא יהיו טרודים
בגלילה.
בזמן הגמרא נהגו לשמור הספר תורה בבית אחר ולהביאו משם
לבית הכנסת, ולפני הקריאה היו פורסים בגדים נאים על התיבה,
ומניחים את הספר תורה עליהם, ואחר הקריאה היו מסירים מהתיבה
את הבגדים הללו. ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, אין
שליח צבור שסיים את הקריאה ונטל את הספר תורה להצניעו
בבית אחר, רשאי להפשיט את התיבה בצבור - כל זמן שהציבור
בבית הכנסת, אלא מוליך ספר תורה בליווי הציבור ומניחו בבית
המיוחד לו, ואחר כך חזר לבית הכנסת ומפשיט את התיבה, ודין זה
הוא מפני כבוד הצבור - שאין להסריחם להתעכב בבית הכנסת
עם הספר תורה.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד וארבעים לעומר עמ' א

השביעית בשמיטה, שהרי לא מנו שמיטות אלא לאחר ארבע עשרה
שנה משנכנסו לארץ, ולכן כתב רחמנא "שמיטה" לחדש שקריאה
זו תלויה בשנת השמיטה, ואי כתב רחמנא "שמיטה" הוה אמינא
שקראים בסוף השמיטה, לפני ראש השנה של השנה השמינית,
שהרי 'מקץ שבע שנים' משמע בסוף שנה, ולכן כתב רחמנא
'במועד' לחדש שזה במועד שאחר השמיטה. ואי כתב הפסוק רק
'במועד' הוה אמינא שהקריאה היא מר"ש שתא - בראש השנה,
שאף הוא נקרא 'מועד', ולכן כתב רחמנא 'בחג הסוכות', ואי כתב
רחמנא רק 'בחג הסוכות' הוה אמינא שיכול לקרוא אפילו ביום
טוב אחרון של סוכות, כתב רחמנא התיבות 'כבוא כל ישראל',
והיינו

ברכת מחילת העון שמברך הכהן גדול ביום הכיפורים.
גמרא. שנינו במשנה שקריאת המלך היא 'בשמיני', ובפשוטות
הכוונה לשמיני עצרת, ומקשה הגמרא בשמיני סלקא דעתך - הרי
מבואר שהיה זה במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות, ומיישבת,
אימא 'בשמינית' - בשנה השמינית.
כתוב בתורה 'מקץ שבע שנים, במועד שנת השמיטה בחג הסוכות,
בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר, תקרא
את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם'. שואלת הגמרא, וכל הני
סימנים של מועד הקריאה למה לי. ומבארת, שכל הלשונות צריכים
דאי כתב רחמנא רק 'מקץ שבע שנים', הוה אמינא נימני שבע
שנים מהשתא - משנת הארבעים לצאתם ממצרים, שהיא שנת
הציווי, ואז יקראו בפרשת המלך, ואף על גב דלא מתרמי השנה

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

רבי אבהו דרש באנתתא - בדברי אגדה הקלים להבנה, ואילו רבי
 חייא בר אבא דרש בשמעתא - בהלכות, שנקיות כולי עלמא
 לרבי חייא בר אבא, ואזיל לנפיה דרבי אבהו לשמוע דרשתו,
 חלש דעתיה של רבי חייא על כך שלא רצו לשמועו. אמר ליה רבי
 אבהו כדי לפייסו, אמשל לך משל למה הדבר דומה, לשני בני
 אדם שבאים למכור בעיר, אחד מוכר אבנים טובות, ואחד מוכר
 מיני סידקות - כלי מלאכות נשים ועגלים, כגון פלכים מחטים
 וצנורות, על מי רוב האנשים קופצין לקנות ממנו, וכי לא על זה
 שמוכר מיני סידקות - ואין זה משום מעלתו, אלא משום שמוכר
 דברים וזלים שלכולם יש אפשרות לקנותם, אבל אבנים טובות קונים
 רק העשירים ואין עליהם הרבה קופצים, ואף כאן מה שבאו לשמוע
 אותו זה משום שדברי קלים להבנה, אך דבריו חשובים יותר. והוסיף
 רבי אבהו לפייסו, שכל יומא הנה מלוה רבי חייא בר אבא לרבי
 אבהו עד אושפיותה - עד מלונו, משום יקרא דבי קיסר - מפני
 כבוד המלך שרבי אבהו היה חשוב בביתו, ואילו הווא יומא אליה
 רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפיותה כדי לפייסו, ואפילו
 הכי לא איתותב דעתיה מיניה - לא התייבשה דעתו של רבי חייא
 מפיוסו של רבי אבהו.
 מבררת הגמרא, בזמן ששליח צבור אומר ברכת מוידים, העם מה
 הם אומרים. אמר רב, שאומרים הם מוידים אנחנו לך ה' אלהינו,
 על שאנו מוידים לך - מוידים אנחנו לך על שנתת בלבנו להיות
 דבוקים בך, ולהודות לך. ושמואל אמר שאומרים הם מוידים אנחנו
 לך ה' אלוקינו אלהי כל בשר, על שאנו מוידים לך. רבי סימא
 אומר שמוסיפים הם גם ויצרנו ויצר בראשית, לפני שאומרים על
 שאנו מוידים לך. נהדרע אמר משמיה דרבי סימא, שמוסיפים
 גם ברכות והודאות לשמך הגדול, על שהחייטנו וקיימתנו, לפני
 שאומרים על שאנו מוידים לך. רב אחא בר יעקב בנוסף לנוסח
 הקודם, מסיים בה הכי, בן תחנינו ותחנינו ותקנצנו, ותאסוף
 גלייתנו לחצרות קדשך, לשמור חוקך ולעשות רצונך בלבב
 שלם, על שאנו מוידים לך. אמר רב פפא, כיון שנחלקו איזה נוסח
 לומר, חיקך נמרניהו לכוחה - יש לומר את כל הנוסחאות.
 אמר רבי יצחק, לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי הכהנים
 בשעת ברכתם, עומדים כשפניהם כלפי העם משום כבוד הציבור,
 ואחריהם מופנות כלפי שכינתו. רב נחמן אמר שהמקור לכך
 שצריך לירא מהציבור הוא מהכא, ויקם המלך דוד על רגליו,
 ויאמר שמעוני אחי עמי, שהרי יש להבין אם קרא להם אחי
 למה קרא להם גם עמי, ואם קרא להם עמי למה קרא להם גם
 אחי. ואמר רבי אלעזר, כך אמר להם דוד לישראל, אם אתם
 כשרים למקום ושומעים לי, אחי וחברי אתם, ואם לאו, עמי
 אתם וכבושים תהתי, ואני יודת אתכם במקל, ומבזה מזה שאמר
 אחי וחברי אתם, שאימת הציבור על המלך אם הם כשרים.
 רבנן אמרי שהמקור לכך שיש לירא מהציבור הוא מהכא, דאין
 הכהנים רשאים לעלות בסנדליהם לדוכן, וזהו אחת מהשע
 תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זבאי. ויש לברר מאי טעמא אק
 הכהנים רשאים לעלות לדוכן בסנדליהם, לאו - וכי איך הטעם משום
 כבוד צבור, שבשעה שמגביהים ידיהם לברכת כהנים מטרוממים
 בגדיהם ומתגלים סנדליהם שמלאים בטיט, וזהו גנאי לציבור, ולכן
 צריכים לחלוץ סנדליהם תחילה. אמר רב אשי, שטעם התקנה הוא
 לא מפני כבוד הציבור, אלא הנה הטעם הוא, שיש לחשוש שאם
 יעלה עם סנדלו לדוכן, שטמא נפקה - תקרה לו רצועה בסנדלו,
 והציבור יתלוצץ על כך, ויחד אויל למיקמריה - ומפני הבושה ירד
 הכהן מהדוכן לקשור סנדלו בשעה שחבריו מברכים, ואמרי שירד
 מהדוכן משום שכן גרופה או בן חלוצה הוא - וחלל הוא, ודינו
 כזר שאינו נושא כפיו.
 שנינו במשנה, ובמקדש לא היו הכהנים מפסיקים בין שלוש פסוקי
 ברכת כהנים, אלא היו אומרים אותם כבדקה אחת כו'.

מבררת הגמרא, בפעולה דיומא דכיפורי כשהכהנים נושאים
 כביהם, מאי אמר הציבור. אמר מר זוטרא, ואמרי לה במתניתא
 תנא, שאומרים שלוש פסוקים אלו, א. "הנה כי כן יכרך נכר ירא
 ה'". ב. "יברכה ה' מציון ויראה כטוב ירושלים כל ימי חייה". ג.
 "וראה ננים לבניך שלום על ישראל".
 מבררת הגמרא, היכן - באיזה שלב בברכת כהנים, הציבור אומרין
 לכל הפסוקים הללו. רב יוסף אמר, שאומרים פסוקים אלו בין כל
 ברכה וברכה מברכת כהנים. ורב ששת אמר, שאומרים פסוקים
 אלו בהנחת השם שמזכירים הכהנים. עוד מבררת הגמרא, באיזה
 אופן מזכירים את שלוש הפסוקים, פליגי בה רב מרי ורב זביה,
 חד מהם אמר, פסוקא לקבל פסוקא - על כל פסוק שאומרים
 הכהנים, מזכיר הציבור פסוק אחד משלוש הפסוקים. וחד אמר,
 אכל פסוקא שאומרים הכהנים, אמר להו לכוחה - אומר הציבור
 את כל שלוש הפסוקים.
 אמר רבי חייא בר אבא, כל האומרין לפסוקים אלו בשעת ברכת
 כהנים שבגבולין, אינו אלא מועה, משום שלא נתקנו פסוקים אלו
 אלא לכבוד שם המפורש, שמזכירים הכהנים במקדש. אמר רבי
 חנינא בר פפא, תדע - יש סברא לכך שאין לאומרים בגבולין
 דבמקדש נמי לא מיבעי למימרניהו - לא היה ראוי לאומרים, שהרי
 כלום יש לך עבד שמברכין אותו שליחי אדונו, ואינו מאזין
 לברכת האדון, ואף בברכת כהנים שמברכים אותנו הכהנים בשם ה'
 עלינו להאזין ולא לומר פסוקים, אלא שבמקדש אומרם לכבוד
 הזכרת השם. אמר רבי אחא בר חנינא, לחלוק על רבי חייא בר
 אבא, תדע לך דבגבולין נמי מיבעי למימרניהו לפסוקים אלו, שהרי
 כלום יש עבד שמברכין אותו בשם רבו ואין מקביר פנים לרבו,
 ומראה לו שברכתו חשובה לו וחביבה עליו, ואף כאן אומרים פסוקים
 אלו, להראות שברכת ה' ששפי הכהנים חביבה עלינו. אמר רבי
 אבהו, מיריש הוה אמינא אהו לפסוקים אלו, אך ביון דחוינא ליה
 לרבי אבא דמן עכו דלא להו, אנא נמי לא אמינא להו.
 מביאה הגמרא מאמר נוסף של רבי אבהו, על רבי אבא דמן עכו.
 ואמר רבי אבהו, מיריש הוה אמינא עינותא אנא - בתחילה
 הייתי סבור שאני עניו, ביון דחוינא ליה לרבי אבא דמן עכו,
 דאמר איהו למתורגמן המשמיע דבריו לרבים חד מעמא, ואמר
 אמוניה לציבור חד מעמא - טעם אחר משל עצמו, ולא קפיד עליו
 רבי אבא, אמינא שכיון שאני הייתי מקפיד על כך, אם כן לאו
 עינותא אנא.
 מבארת הגמרא, ומאי עינותותיה דרבי אבהו, שבגללה היה
 סבור מתחילה שהוא עניו, דאמרה לה דביתיה דאמוניה דרבי
 אבהו לרביה דרבי אבהו - אמרה אשת המתורגמן של רבי אבהו
 לאשתו של רבי אבהו, דלא ידון - בעל, חכם הוא כמו בעלך, ולא
 צריך ליה לדיך ואינו צריך לשמוע דברי בעלך כדי לדרוש, והאי
 דנחין וזקור עליה - ומה שמתכוון לבעלך כדי לשמוע דבריו וקם
 ומשמיע לציבור, יקרא בעלמא הוא העבד ליה - הוא עושה כן
 משום כבודו של בעלך, שהוא חשוב בבית המלך. אלא דביתיה של
 רבי אבהו ואמרה ליה לרבי אבהו דברים אלו שאמרה לה אשת
 מתורגמנו, אמר לה רבי אבהו לאשתו, ומאי נפקא ליה מינה -
 מדבריה, העיקר שמיני ומיניה יתקלם עילאה - שעל ידי שנינו
 מתרבה כבוד שמים. ותו - ועוד מצינו מענותותו של רבי אבהו,
 שאמינו רבנן עליה לממניה ברישא - החליטו החכמים למנותו
 לראש ישיבה, ביון דחוינא רבי אבהו לרבי אבא דמן עכו דנפיש
 ליה בפעל חובות, והוא צריך ללוות, אמר להו איבא רבא - יש
 לכם בר גדול ממני ודיינו רבי אבא, ועליכם למנותו. ועשה כן כדי
 שיעשירוהו לרבי אבא, ולא יצטרך ללוות.
 מביאה הגמרא מעשה נוסף מענותותו של רבי אבהו. רבי אבהו
 ורבי חייא בר אבא איפלעו להווא אתרא - נודמנו לאותו מקום,
 וכיבדו בני המקום את שניהם לדרוש באותה שעה בשני בתי מדרש,

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מ עמוד א

תוספות

רש"י

בְּחֻצְתָּהֶם הָשֵׁם. כְּשֶׁהִכְתִּיב מִזְבִּיחַן אֶת הָשֵׁם: פֶּסוּקָא לְקַבֵּל פֶּסוּקָא. שֶׁהִכְתִּיב אִמְרִים
פֶּסוּק רִאשׁוֹן וְהֵם אִמְרִים אֶחָד מֵאלֹה. וּבִשְׁנֵי יוֹמֵי הָשֵׁם וּבִשְׁלִישֵׁי אֶת הַשְּׁלִישִׁי,
וְכֵן בְּמוֹסָף וְכֵן בְּמִנְחָה. שְׁהָרִי כֵּלן שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה הֵם: אֵינִי אֵלָּא מוֹעֵדָה. שֶׁלֹּא נִתְקַן לִמְדָה
אֵלָּא לְכַבֹּד שֶׁם הַמִּקְדָּשׁ הַזֶּה בְּמִקְדָּשׁ: וְאֵינִי מִסְבִּיר פֶּנִּים. לְהִרְאוֹת שֶׁבִּרְכַּת רַבּוֹ הַשּׁוֹכֵנָה
לוֹ וְעֵרְבָה עָלָיו וְתִגְמַל לָרֹב עָלָיו בְּכָר: אֲמֹרִיתָה.

הַמִּתְרַגֵּם לְרִבִּים מִה שֶׁהוּא לֹחֵשׁ לוֹ בִּשְׁעַת
הַדְּרָשָׁה: לֹא צָרִיךְ לִדְרֹךְ. חֶסֶד הוּא כְמוֹ בְּעֵלְיָה: 1
יִקְרָא דְּמִלְכוּתָא. שְׁהָרִי וְשִׁהֲיָהוּ רַבִּי אֲבָהוּ נִשְׁאוּ 2
פִּנִּים בְּבֵית הַמֶּלֶךְ. כְּדָמֵר' חֲבִינְיָה (דף יז.) נִשְׁאוּ 3
פִּנִּים כְּגוֹן ר' אֲבָהוּ בִּי קִיסָר, וּבִסְתֵּרֵיהוּ (דף יז.) 4
אֲמַר דְּהוּא נִפְקִי אֶמְתָּא דְּבִי קִיסָר לֹאֲפִיָּה 5
וּמִשְׁרִין קִמְיָה רַבָּה דְּעִמְיָה מִדְּבָרָא לֹאֲפִיָּה: 6
וְהוּ רַבֵּן אִינְיָ עָלִיתָ. וְעוֹד וּמִעֲתֻנְתּוֹ: דְּנִפְשִׁי 7
עָלִיתָ חֻבּוֹת. שְׁהָרִי צָרִיךְ לָלוֹת: אֲמַר ר' אֲבָהוּ 8
אֵיתָ לוֹ רַבָּה. חֶסֶד גְּדוֹל וְרַבִּי לִישֵׁב בְּרֹאשׁ יוֹתֵר 9
מִמֶּנִּי. כִּדִּי שִׁינְיָבִיחוּ בְּרֹאשׁ וְנִתְּנָן לוֹ מִנּוֹת 10
וּמִשְׁעִירִין אוֹתוֹ כִּדִּי שִׁהֲיָה חֻשׁוֹ וְשִׁמְעוּ דְּבָרָיו. 11
כְּדִתְּנִיָּה וְהִתְּנִיָּה גְּדוֹל מֵאֲדָוִי גְּדוֹלָהוּ מִשָּׁל אֲחִיו 12
(וְהָא דף יז.) ח' ר' אֲבָהוּ דִּרְשׁ בְּאַגְדָּתָא: 13
שִׁמְעָתָא. הִלְכּוֹת דִּינָן וְאִסּוּר וְטָהוֹר: סִידְקִיתָ. 14
כִּלִּי מִלְּאֻכּוֹת נִשִּׁים וְנִשִּׁים כְּגוֹן פְּלָכִים מִחֲסִין 15
וְצוּרוֹת: לֹא עַל מוֹכֵר סִידְקִיתָ. בְּתַמְיָה. מוֹתוֹךְ 16
שֶׁדִּמְיָה קָלִים יֵשׁ לָהֶם קוֹנִים הַרְבֵּה, וְלִפְנֵים 17
דְּעוֹתָ הוּא אֲמֹרָה: עַל שְׁאֵנוֹ מוֹדִים לָהּ. עַל שְׁתָּתָה 18
בְּלִבְנָה לְהוֹיֹת (וְהוּא דף) דְּבוּקִים בָּךְ וּמוֹדִים לָהּ: 19
רַבִּי סִימְאִי. מוֹסִיף הוּא. וְכֵן כֻּלָּם מוֹסִיפִין עַל 20
הָרִאשׁוֹנִים: שְׁמַעוֹנִי אֲחִי וְעִמִּי. מוֹהֲרִים הִיָּה 21
לְהַתְּרֵב לְבָרֵךְ הַבֵּית לְבִנְיָן הַמִּקְדָּשׁ: אִם אֲתֵם 22
שׁוֹמְעִים לִי. לְהוֹיֹת שְׁלָמִים לְמִקְדָּשׁ אֲחִי וְחֲבֵרִי 23
אֲתֵם. אֲלֵמָא הַמֶּלֶךְ אֵימַת צָבֹר עָלָיו אִם בְּשִׁרִּים 24
הֵם: עִמִּי אֲתֵם. כְּבוֹשִׁים תִּהְיֶינָה: לֹא מִשּׁוֹם אִימָתָה 25
דְּצִבּוֹרָא. מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַלְקִין בְּגִדֵּי הָעֶשְׂרִין לְמִדְּוָה 26
בְּהִגָּהֶת דְּרִי וְנִרְאִין סִנְדְּלֵי לְצִבּוֹר, וְהוּ אֵין 27
רִאשִׁין לְרֵאוֹת מִפְּנֵי טִיט שְׁעָלֵיהֶן: דִּלְמָא מִפְּסָקָא 28
רִצְעָתָה. וְנִגְזַר הוּא לְעַמְּנוּ וּמִתְלַצְצִים עָלָיו 29
כְּשֶׁנִּסְתַּדְּלוּ מִתְּרַת וְתִבִּי לְמַקְטֵרִיה וְחֲבֵרֵי 30
מִקְרָבִין, וְאֵתִי לְמִימָר אֵינוֹ רִאשִׁי לְנִשְׂאֹת פִּנּוּם 31
וְהִלְךְ וְהָשֵׁב לוֹ: 32

וְכָל 33
אֲתֵרָא, ר' אֲבָהוּ דִּרְשׁ בְּאַגְדָּתָא, ר' חִיָּא בַר אֲבָא דִּרְשׁ בְּשִׁמְעָתָא. שְׁבֻקָּה בּוֹלִי עֲלֵמָא לִר' 34
חִיָּא בַר אֲבָא, וְאִזְלוּ לְבִיָּה דִּר' אֲבָהוּ. חֲלַשׁ דַּעֲתִיָּה, אֲמַר לִיה אֲמִשּׁוֹל לָךְ מִשָּׁל לְמָה הִדְבַּר 35
דְּמוֹה: לִשְׁנֵי בְנֵי אָדָם, אֶחָד מוֹכֵר אֲבָנִים מוֹכֹת וְאֶחָד מוֹכֵר מִינֵי סִידְקִיתָ, עַל מִי קוֹפְצִין? 36

לֹא עַל הוֹ שֶׁמוֹכֵר מִינֵי סִידְקִיתָ? כֹּל יוֹמָא הוּא מְלוּה ר' חִיָּא בַר אֲבָא לִר' אֲבָהוּ עַד אוֹשְׁפִיָּה, מִשּׁוֹם יִקְרָא דְּבִי קִיסָר. הַהוּא יוֹמָא 37
אֲלוֹהִי ר' אֲבָהוּ לִר' חִיָּא בַר אֲבָא עַד אוֹשְׁפִיָּה, וְאִפְּלוּ הֵכִי לֹא אֵיתְּרֵב דַּעֲתִיָּה מִינִיָּה. כְּמוֹן שְׁשִׁלִּיחַ צָבֹר אוֹמֵר מוֹדִים, הָעָם מָה 38
הֵם אוֹמְרִים? אֲמַר רַב: "מוֹדִים אֲנִתְּנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל שְׁאֵנוּ מוֹדִים לָךְ", וְשִׁמְאוֹל אֲמַר: "אֱלֹהִי כָל בָּשָׂר, עַל שְׁאֵנוּ מוֹדִים לָךְ". 39
ר' סִימְאִי אוֹמֵר: "יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֹאשִׁית עַל שְׁאֵנוּ מוֹדִים לָךְ". נִהְרַדְעוּ אֲמַרִי מִשְׁמִיָּה דִּר' סִימְאִי: "בְּרִכּוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל 40
עַל שְׁחִייתֵנוּ וְקִימְתֵנוּ, עַל שְׁאֵנוּ מוֹדִים לָךְ". רַב אֲחָא בַר יַעֲקֹב מְסִים בְּהִיָּה: "כֵּן תַּחֲיִינוּ וְתִתְּנֵנוּ, וְתִקְבְּצֵנוּ, וְתִאֲסוּף גְּלִיתֵנוּ 41
לְחִצְרוֹת קִדְשֶׁךָ, לְשִׁמּוֹר חוֹקֶיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבְבִּי שְׁלָם, עַל שְׁאֵנוּ מוֹדִים לָךְ". אֲמַר רַב פֶּפָּא: הִילְכְּדָּה גִּימְרִיָּהוּ לְכַוְּלָהּ. אֲמַר 42
ר' יִצְחָק: לְעוֹלָם תִּהְיֶה אֵימַת צָבֹר עָלֶיךָ, שְׁהָרִי כְּתִיבִים פְּנִיָּהם כֻּלְּפִי הָעָם וְאִחֲרֵיהֶם כֻּלְּפִי שְׂכִינָתָה. רַב נַחֲמָן אֲמַר: מִהֲכָא וְיִקְרָא 43
דְּדוֹר הַמֶּלֶךְ עַל רִגְלָיו וְיִאמְרֵי שְׁמַעוֹנִי אֲחִי וְעִמִּי" אִם "אֲחִי" לְמָה "עִמִּי", וְאִם "עִמִּי" לְמָה "אֲחִי"? אֲמַר ר' אֶלְעָזָר: אֲמַר לָהֶם דְּוֹד 44
לְיִשְׂרָאֵל: אִם אֲתֵם שׁוֹמְעִין לִי אֲחִי אֲתֵם, וְאִם לֹא עִמִּי אֲתֵם, וְאֵין יוֹדָה אֲתֵכֶם בְּמִסְלָא. רַבֵּן אֲמַרִי מִהֲכָא, דִּתְּנוּ רַבֵּן אֵין הִפְתִּינִים 45
רִשְׁאִין לַעֲלוֹת בְּסִנְדְּלִיָּהוּ לְדוֹכֵן, וְהוּ, אַחַת מִתְּשַׁע תְּקֻנּוֹת שֶׁהִתְקִין רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַבְדִּי. מָה טַעְמָא, לֹא מִשּׁוֹם כְּבוֹד צָבֹר? אֲמַר רַב 46
אִשִּׁי: לֹא, הֵתֵם שְׁמָא נִפְסָקָה לוֹ רְצוּעָה בְּסִנְדְּלוֹ וְהָרָה אוֹיֵל לְמִיקְטֵרִיה וְאֲמַרִי בֶּן גְּרוּשָׁה אֵין בֶּן חֲלוּצָה הוּא: וּבְמִקְדָּשׁ בְּרַכָּה אַחַת כֹּה' 47
וְכָל

בְּנֵעִילָה דְּיומָא דְּכִיפּוּרִי מָה אֲמַר. לֹא יִדְעָא אֲמַאי לֹא אֲמַר בְּנֵעִילָה דְּתַעֲנִיתָ כִּי הִכָּא 1
דְּאֲמַר בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָ דְּהָא מִשְׁמַע בְּגוּמָר בַּ"ב שְׁלֹשָׁה פְּרִיקִים (תַּעֲנִית כו'): 2
דְּתַעֲנִיתָ הוּא נְמִי נֵעִילָה אֲבָל מוֹסֵף לֹא הוּא בּוֹה: כָּל הָאוֹמֵרם בְּגוּבְלִין אֵינוֹ אֵלָּא טוּעָה. 3
פִּירֵשׁ ר' אֶע"ג דְּאֲמַרִי בְּפִרְקֵי הֲרֹאָה (בְּרִכּוֹת נה) הָאֵי מָאן דְּחִיו חֲלָמָא וְכִי דִּהְתֵּם מִשּׁוֹם 4
סִכְנָה הַתִּירוֹ שְׂמָא חֲלֹם מִסְכֵּן הוּא שְׁצִיר 5
רְפוּאָה דְּהָא אִפְּלוּ בִּשְׁבַת הַתִּירוֹ לְהַתְּעִנּוֹת 6
תַּעֲנִית חֲלֹם. פִּירֵשׁ ר"ח הֵי כוֹלוֹה רַבִּי חִיָּא בַר 7
אֲבָא וְדִרְבִּי חִינָנָא בַר פֶּפָּא וְדִרְבִּי אֲבָהוּ וְהִלְכָתָא 8
נִינְהוּ: 9

עַל שֶׁאֲנִינוּ מוֹדִים לָךְ. בְּעוֹרָךְ בְּעוֹר הֲרֹאָה 10
פִּירֵשׁ רַב מִשֶּׁה רִאשׁ יִשְׁכֵּה בֶן מִרְנָא יַעֲקֹב 11
דְּקָא מוֹדוֹ צָבֹר עַל שְׁלִיחַ צָבֹר אֵינוֹן טוֹמֵכִין וּמָה 12
עַל שֶׁאֲנוּ מוֹדִים לָךְ עַל הַהוּדָאָה דְּקָאֲמַר שְׁלִיחַ 13
צָבֹר וְקָא עֵנוֹ אֵינוֹן אֲמֵן בִּירוּשְׁלַי מִ"פ דְּבִרְכּוֹת 14
אֵיתָא נְמִי רַבִּי אֲבָא בִּר' יוֹדָא בְּשֵׁם רַב מוֹדִים 15
אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאֲנוּ חִיבִין לְהוֹדוֹת לָךְ שְׁמֵךְ תִּרְנָה 16
שְׁפִתִי כִּי אֲזַמְרִה לָךְ וְגו' בַּא"י הָאֵל הַהוּדָאָה ר' 17
שְׁמוּאֵל בִּר' אֲנוּיָא בְּשֵׁם רַבִּי אֲחָא הוּדִיָּה וְשִׁבָּה 18
לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל לָךְ גְּבוּרָה לָךְ תִּפְאֶרֶת יְהִי רִצּוֹן 19
מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהִי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּסְכְּנוּ 20
בְּתַפְּלָתוֹ וְתוֹקְפָנוּ מִכְּפִיפְתָנוּ כִּי אַתָּה הוּא סוֹמֵךְ 21
נוֹפְלִים וְחוֹקֵף כְּפוּפִים מִלֵּא דְּרַמִּים וְאֵין עוֹד 22
מִלְּבָדֵךְ בַּא"י הָאֵל הַהוּדָאָה בַר קִפְּרָא אֲמַר לָךְ 23
כִּרְעִיָה לָךְ בְּרַכָּה לָךְ כְּפוּפָה לָךְ הַשְׁתַּחֲוִיָּה כִּי 24
תִּבְרַע כָּל בֶּרֶךְ וְכָל לֶשׁוֹן לָךְ תִּשְׁבַּע לָךְ ה' הַגְּדוֹלָה 25
וְהַגְּבוּרָה וְגו' הַעוֹשֵׁר וְהַחֲבֹד מִלְּפָנֶיךָ וְגו' וְעַתָּה 26
ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לָךְ מִשְׁתַּחֲוִים כָּל 27
עַצְמוֹתֵינוּ תִּתְּנֵנוּ ה' מִי כְּמוֹךְ בַּא"י הָאֵל 28
הַהוּדָאָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן נִתְּנָן אֲמַרִי רַבֵּן כוֹלְחוֹן 29
וְאֵיתָ דְּאֲמַר אוֹ הָאֵל אוֹ הָאֵל אוֹ הָאֵל: 30

שְׁמָא תַּפְסוֹק רִצְעָה בְּסִנְדְּלוֹ. פִּירֵשׁ ר"ח שְׁמַע 31
מִינָה דְּמוֹתָר לִיכְנֵס בְּבֵית הַכִּסֵּא בְּסִנְדְּלוֹ 32
וּבְמִנְעַל דֵּלָא אֲסִרוֹ אֵלָּא שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת לְדוֹכֵן 33
בְּסִנְדְּלוֹ וְרַבִּי הִכָּא כְּמוֹ בֶּן מִפְּרָק שְׁלִישִׁי דְּמִנְיָה 34
(דף כד:) הָאוֹמֵר אֵינוֹ עוֹבֵר עֲוֹבֵר לְפָנֵי הַתִּיבָה בְּסִנְדְּלוֹ 35
אֵין יָתֵף לֹא יַעֲבֹר אֲלֵמָא דְּאִפְּלוּ לְפָנֵי הַתִּיבָה 36
מוֹתֵר לְעֹבֵר בְּסִנְדְּלוֹ וְהִכִּי מִסִּיק בְּחִדָּיָה בְּפִיק 37
הֲרֹאָה (בְּרִכּוֹת דף סג.) אֲמַר רַבָּא מָה בּוֹתָ 38
אֶקְפַּנְדִּירָא קְפִיד אֵינִישׁ אֲרִיקָה וְאִמְנַעַל לֹא 39
קְפִיד אֵינִישׁ אֵף בֵּית הַכִּסֵּא קְפַנְדִּירָא אֲסוּר 40
וְרִיקָה וְנִמְנַעַל שְׁרִי: 41

וְכָל

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מ עמוד ב

תוספות

ובל כל למה לפי שאין עונין אמן במקדש. תימה הלא היו עונין ברוך שבמל'ו כשהיו שומעין שם הקדוש בדתן בפרק אמר לון המנונה (יומא דף לה) ובפרק טרף בקלפי (שם דף לו). וזה היה הפסק גדול מעניית אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאיתא בירושלמי הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו

ובל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש. תימה הלא היו עונין ברוך שבמל'ו כשהיו שומעין שם הקדוש בדתן בפרק אמר לון המנונה (יומא דף לה) ובפרק טרף בקלפי (שם דף לו). וזה היה הפסק גדול מעניית אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאיתא בירושלמי הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו

אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו ואלו לא היו חזין משם עד שהיה מתעלם מהן ונמתין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מנפיקין שהיו אומרים בשבמל'ו אבל הרחוקים לא היו נופלין אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשכח מן השומעים קודם שהיו חזין משם מ"מ קא חזינן שהיו מנפיקין בענייתן בשבמל'ו ושמא היו עונין בשבמל'ו לאחר כשהיו שומעין שם הנכבד והנורא ולא היו ממתנין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מנפיקין בין פסוק לפסוק חשוב לחזו כמו ברכה אחת: **ומנין** שעל כל ברכה תהלה. שנה' ומרומם על כל ברכה ותהלה ואותה תהלה מפרש בפ"ב דמסכת תענית (דף טז) שהיא בשבמל'ו:

שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. פי' דרב ר' יצחק בר מרדכי בפרק בא לו (יומא טז): נראה דאסג קא' שמקבל ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלה מחזן בית הכנסת נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד שראש הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת וליתן לסגן ומשני אביי כולה משום כבודו דכ"ג דסופו לקבלה מיד הסגן א"ע פ"ט שסגן חשוב ומכובד עדיין כהן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה. וא"ת אמאי לא משני כהן דפליג ב"ב יקרא לסגן וסגן לראש הכנסת כדפסיק התם ביש נוחלין (ב"ב דף קטז) והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין קשיא הילכתא אוילכתא ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא את דלא פליג ליה א"י חבא בסתמא קמי דלעולם היה דבמנהג כן בין פליג בין א"י פליג ופלונייתיהו התם בני מין פליג בין א"י פליג דאי פלוגתייהו בדפליג לפסוק בהדיא כמ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק כמ"ד אין חולקין: **והאמר** מר אין ישיבה בעורה. לא ידעתי מקומו ומיית לה בפ"ק דתמיד (דף כז) ובפ" עשרה יוחסין (קדושין עח) ובפ" ב' דיומא (דף כה) ובתוספות רבי הראני בדחלק (סנהדרין קא) בגמ' דג' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראני מקומו בתוספתא דסנהדרין (פ"ד) בפרק כהן גדול ונראה דבתוספתא דר' חייא מקומה דהא מקשה בירושלמי לא כן חני רבי חייא לא היתה ישיבה בעורה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעורה תיפתר שסמך לו בכותל וישב לו והכתוב יוכא המלך דוד וישב לפני ה' אמר ר' אייבו ב"ר גורי שישב עצמו בתפלה תמן תנינן יצאת בת הראשונה וישבה לא בחר הבית השנייה בחלי השלישית במקומה רבי נחמיה בשם ר' מנא מי תנינן ישיבה לה (לא) במקומה עמדה לה במקומה והא דרבי אמי דמיתי בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה בתחילת מדרש שחור טוב והתם משמע ולבית דוד היה מתוקן כסא ושם היתה ישיבה ויל' שאותו כסא היה חוץ לעורה והכי איתא התם אשרי האיש ושה' ויבא המלך דוד וישב לפני ה' וכן תני רבי חיאי אין ישיבה בעורה אלא למלכות בית דוד רבי אמי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעורה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד משמע דבאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומינה דייק דכסאו היה נתון חוץ לעורה ככלל דאף לעצמו אין ישיבה בעורה וזהו התם וכן הוא אמר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישירה ובתביב שרפים עומדים ממעל לו ובתביב וכל צבא השמים עומדים מימיו ומשמאלו למעלה אין ישיבה ודוד יושב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין לון ישיבה בעורה מזה וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמה היתה ישיבה בעורה ובהיכל הור' אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא אם כן מהו וישב שישב עצמו בתפלה וקשה לר"י אם לכ"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הכא והא אנן כב"ג קיימין וזהו קשיא מ"פ שני דבזבחים (דף יט) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי בניינו עמידה מה הצד איכא בניינה:

רש"י

ובל כך למה. שבמקדש אומר את שלשון ברכה אחת: שאין עונין אמן במקדש. ואין כאן בקוה להפסיק: קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם. בספר עזרא כתוב. שכל ברכה שהיו מברכין במקדש כך היו מברכין. ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם לקמן אברהם וכן למחיה המתים: וברכו שם בבורך. ושאר העם יענו בשבמל'ו. שהעם עונין להלל ולהודות: מתני'. ברכות כ"ג. כיום הכפירים לאתר שכלתה עבודת היום קורא בתורה בדמפרש ואיל' ומברך שמנה ברכות בדברעין למימר לקמן: חזן קאסר: ואף בעשור. שטרך עסקי הכנסת עליו להכניס ולהוציא ולהפשיט את התבה ולהכין הכל: ראש הכנסת. על פיו נחתך דברי הכנסת. מי יפטר כנביא מי יפטר על שמע מי ידל לפני התבה: קנן. המוכן תחת כ"ג. שאם יאָרע בו פסול ישמש תחתיה: וקורא אחרי מות. שהוא סדר יום הכפירים. ופרשה ראשונה לחודש קאסר: ואף בעשור. פרשת שור או כשב הסמוכה היא לאחר מות, ויכול לגלול ס"ת לשם בעוד שהתורגמן מתרגם מקרא אחרון של פרשת אחרי מות, ואין כאן שהות כדי שיפסיק מתרגם ואין כאן גנאי לצבור, וגולל את התורה. וא"ע שערין יקרא בעשור של חמש הפקדים, על פה שהיו אותה ולא יגלל ס"ת לשם, מפני שהוא רחוק ויש שהות שיפסיק מתרגם וישתוק לפניהם ואין מתחיל בפסוק אחר ואיכא גנאי: ואומר יתר משה שקריתי לפניכם כתוב כאן. אע"פ שאני עתיד לקרות עוד פרשה שלישית, אל תרמו לאמר שסכרה היא מן הספר הזה ולכן אני גולל. דיותר ממה שקריתי לפניכם בענין היום כתוב בו. ובגמרא בעי כל כך למה. ומשניין שלא להוציא לעו על ספר תורה: על התורה. ברכה של אחריה. ועל העבודה רצה. ועל התורה מורים, לפי שנגמרה העבודה ואין עבודה בלא הודאה כדאמר' במסכת מגילה (ף יט) וזבח תודה יבכרני, אחר וביקה הודאה: ועל מחילת העון. אותה בחרתני, שחזתם מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו וגו': ועל המקדש. מתפלל על המקדש וחותם בברוך אשר בחר במקדש: ועל ישראל. מתפלל על ישראל וחותם ברוך הבורך בעמו ישראל, וכן על ירושלים. ובמסכת סוטה ירושלמית מפרש לה: ועל שאר התפלה. בגמרא מפרש לה: **גמ'.** שמע מנה. מדקתני חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת כו' ואין חזן הכנסת נותנה לכ"ג אלא מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן ובפני כהן גדול, וראש הכנסת מכבד הסגן בפני כ"ג. ש"מ חולקין קבדו לתלמיד, תלמיד קטן חולק קבדו לתלמיד גדול ממנו ואע"פ שהרב שם ואין גנאי לרב. וסתמו כמ"ד חולקין. דפלוגתא איה ביש נוחלין גבי בנות צלפחד (ד"צ קטז): כלה משום כבודו דכ"ג. ולעולם אין חולקין, והכא כלה משום יקרא דכ"ג הוא. שפירא את מעלותיו מעלה למעלה מפעלה: אין ישיבה בעורה. דאין כבוד שמים בכך, ואפי' מלאכי השרת אין להם שם ישיבה דחבית (קט"ז ו) עומדים מפעל לו. (קרבן) על חז מן קאמאי (קט"ז ו) אלא למלכי בית דוד. שהלך להם המקום קבדו להראות שמלכותו שלמה. פירא רב חסדא. לקמן בענין נשים. דיו קורין בו. והיא היתה חל פשאך הר הבית שלא נתקדש אלא מן החזקה ולפנים. ואפלו חלל שער נקדו העולה מעזרת נשים לעזרת ישראל לא נתקדש:

יקרא

דכסאו היה נתון חוץ לעורה ככלל דאף לעצמו אין ישיבה בעורה וזהו התם וכן הוא אמר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישירה ובתביב שרפים עומדים ממעל לו ובתביב וכל צבא השמים עומדים מימיו ומשמאלו למעלה אין ישיבה ודוד יושב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין לון ישיבה בעורה מזה וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמה היתה ישיבה בעורה ובהיכל הור' אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא אם כן מהו וישב שישב עצמו בתפלה וקשה לר"י אם לכ"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הכא והא אנן כב"ג קיימין וזהו קשיא מ"פ שני דבזבחים (דף יט) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי בניינו עמידה מה הצד איכא בניינה:

כתב

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ומכרד עליה - על הקריאה שמנה ברכות, מברך על התורה ברכת
של אחריה, היינו אשר נתן לנו תורת אמת, ועל העבודה שנגמרה
מברך ברכת רצה, ועל התורה מברך ברכת מודים, ועל מחילת
העון מברך אתה בחרתנו וגו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח
לעוונותינו וגו', ועל המקדש מתפלל וחותם אשר בחר במקדש,
ועל ישראל מתפלל וחותם 'הבורח בעמו ישראל, ועל הכהנים
מתפלל ומברך 'הבורח בכהנים, ועל ירושלים מתפלל ומברך
'הבורח בירושלים, ומברך ברכה נוספת שנקראת וְהַשָּׂא תַפְלָה.
גמרא. שנינו במשנה, שחן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש
הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, ונמצא
שחן הכנסת מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן והכהן הגדול
הגדולים ממנו, וראש הכנסת מכבד את הסגן בפני הכהן גדול
הגדול ממנו, ולכאורה שמעתי מינה, שהמשנה סתמה כדעה
שחלקין כבוד לתלמיד במקום הרב - שיותר לתלמיד קטן
לחלוק כבוד לתלמיד גדול בפני הרב, ואין בכך גנאי לרב. אמר
אפי' שיש לדחות, שבאמת אסור לחלוק כבוד לתלמיד בפני הרב,
אך במשנתנו אין המטרה לכבד את ראש הכנסת והסגן, אלא
משנתנו בולה משום כבודו דכהן גדול הוא, שרוצים להראות
כבודו שיש כמה מעלות מתחתיו.
שנינו במשנה, וכהן גדול עומד ומקבל וקורא וכו'. מקשה הגמרא,
שמהלשון 'עומד' יש לדקדק, מכלל דיושב הוא לפני שעמד,
והאמר מר שמפני כבוד השכינה אין לשבת בעזרה, ואין היתר
ישיבה בעזרה, אלא למלכי בית דוד בלבד, שחלק להם הכתוב
כבוד להראות שמלכותם שלימה, שאמר "ויבא המלך דוד וישב
לפני ה' בעזרה, ויאמר מי אנכי וגו'". מתרצת הגמרא, בראש רב
הספד על קושיית הגמרא בהמשך, שיש להעמיד שהקריאה היתה
בעזרת נשים, שלא התקדשה בקדושת העזרה ודינה כשאר הר
הבית, ויותר לשבת שם, הקא נמי יש להעמיד שהקריאה היתה
בעזרת נשים.
מיתבי, ששנינו ברייתא שביררה ותיקן קורין בו - בספר תורה את
פרשת המלך, והוא הדין כהן גדול ביום הכיפורים. וביארה, שלדעת
חכמים הקריאה היתה בעזרה, ואילו רבי אליעזר בן יעקב אומר,
שבהר הפניו היו קוראים בו, שאמר לגבי קריאת התורה שקרא
עזרא בראש השנה, שעזרא הוציא ספר תורה

מבררת הגמרא, וכל כך למה אומרים זאת כברכה אחת, ומבארת
הגמרא, לפי שאין ענין אמן במקדש, ואין שם במה להפסיק בין
הברכות, וממילא זה נשמע כברכה אחת.
מביאה הגמרא ברייתא בענין זה, הנו רבנן, מניין שאין ענין אמן
אחר הברכות במקדש, אלא עונים 'ברוך שם כבוד מלכותו וכו',
שאמר בתפלת עזרא בבית שני, "קומו וברכו את ה' אליהם מן
העולם ועד העולם" - שכל ברכה במקדש יש לסיים בתיבות אלו,
כגון 'ברוך ה' אלוהי ישראל מן העולם ועד העולם מגן אברהם,
וממשיכה הברייתא, ומנין שעל כל ברכה וברכה שאומר השליח
ציבור, אומר הציבור תהלה - 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד',
שאמר 'ויברכו שם כבודו' היינו שעונים אחריו ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד, והמשך הפסוק, ויברכו על כל ברכה
ותהלה, בא ללמד, שעל כל ברכה וברכה שאומר השליח ציבור,
מן לו תהלה - יענו הציבור ברוך שם וכו'.
ביום הכיפורים, לאחר שגמר הכהן גדול את עבודת היום, הוא קורא
בתורה ומברך עליה שמונה ברכות, ומשנה זו מבארת את סדר
קריאת הכהן הגדול וברכותיו.
משנה. שנינו לעיל שבברכות כהן גדול אינן נאמרות אלא בלשון
הקודש, ומבארת המשנה כיצד הוא סדר קריאתו וברכותיו. הן -
שמש בית הכנסת שהיה סמוך לעזרה בחר הבית, נוטל את הספר
תורה, ונותנה לו לראש בית הכנסת החשוב ממנו, שעל פיו
נחתכים כל עניני בית הכנסת. וראש בית הכנסת נותנה לסגן של
הכהן גדול, והסגן נותנה לכהן גדול, וכהן גדול היושב שם עומד
ממקומו ומקבל את הספר תורה.
וקורא הכהן גדול את הפרשה הראשונה שבאחרי מות, שמבארת
את סדר עבודת יום הכיפורים, וא' בעשור' - וכמו כן קורא את 'אך
בעשור' שברפרשת אמור, מתוך הספר תורה, שמבואר שם דיני יום
הכיפורים, וגולל את ספר התורה ומניחה בחיקו ואומר לנמצאים
שם 'למרות שאני עתיד לקרות פרשה נוספת בעל פה, אין זה משום
שאינה כתובה כאן, אלא יתר מזה שקריתי לפניהם כתוב כאן',
ואומר כן כדי שלא יציאו לעז על ספר התורה, ויאמרו שהוא קורא
בעל פה משום שחסר בספר תורה. ובעשור' שבחומש הפקודים -
שכתוב בספר במדבר קורא הכהן גדול בעל פה, משום שפרשה זו
רחוקה היא, ולא יספיק לגלול עד אליה בשעה שמתרגמים הפסוק,
וזהו גנאי לציבור להמתין בשתיקה עד שיגלול לשם.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שנים וארבעים לעומר עמ' ב

ומקושיית הגמרא יש להוכיח דבר אחר, אמר רב כרי, שמע מינה
ממה שאמרה הגמרא שזא ריבוי הובל הוא מפני שחולי מעיים הם,
שהא' מאן דנפיש ויכליה - אדם אשר צרכיו מרובים, דבר זה מעיד
שחולי מעיים הוא - שהוא חולה מעיים. ומוסיפה הגמרא למאי
נפקא מינה - מה תועיל לו ידיעתו שהוא חולה מעיים, עונה
הגמרא, כדי שליטרה בנפשיה ויבקש תרופה למחלתו, טרם תחמיר
מאד.
עוד מצינו שנחלקו בביאור הפסוק 'דאנה כלב איש ישתנה, שרבי
אמי ורבי אסי נחלקו מה כוונת הפסוק, וכיצד יתור את דאגתו.
חד אמר שהדרך לפתור את הדאגה, הוא על ידי שישתנה מדעתו
- שייסח דעתו הימנה. וחד אמר שהדרך להיפטר מהדאגה, היא על
ידי שישתנה לאחרים וחבירו יתן לו עצה על דאגתו.
שנינו במשנה, ואתם היוצאים למלחמה אי אתם בן אלא מובטח
לכם נצחונכם, כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם" זה מנחה
ארוך בו'. שואל הגמרא, וכל כך למה - מפני מה נקטה התורה
את הלשון 'כי ה' וכו' הולך עמכם, בלשון הליכה, ולא נאמר 'כי ה'
אלקיכם עמכם'. עונה הגמרא, מפני שהשם וכל כינויו לוחות
הברית, שבהם כתוב את שם ה' ואת הכינוי 'אלוקיך' היו

חד אמר, 'שופך' שמו האמיתי, ולמה נקרא שמו בספר שמואל
'שופך' מפני שעשו - מבנה גופו היה גבוה כשופך. וחד אמר,
'שופך' שמו האמיתי, ולמה נקרא שמו בדברי הימים 'שופך' מפני
שכל הרוצח אותו נשפך לפניו בכותל - שהיה שופך דמים רבים.
כמו כן, מצינו שנחלקו רב ושמואל לגבי דרשת הפסוק האומר בנביא
לגבי חילות נבוכדנצר. נאמר עליהם "אשפתו כקבר פתוח בולם
גבורים". ובביאור מקרא זה נחלקו רב ושמואל ואמרי לה שנחלקו
בזה רבי אמי ורבי אסי, חד אמר שהלשון 'אשפתו' הנאמר בפסוק
מלמד שבשעה שזורקין חץ הורגים אנשים רבים ועושים אשפות
אשפות ערימות רבות של חללים מחמת זריקת החץ, וללמדך
שיגבורים היו. ושמואל תאמר שלא היו גיבורים, ומה שהרגו רבים כל
כך, זה מפני שאומנין בקרב היו, כלומר, מומחים ובעלי תכסיסים,
ולא גיבורים. תלמוד לומר המשך הפסוק 'בולם גבורים' שגם היו
גיבורים. וחד אמר, שהטעם שנקט המקרא לשון 'אשפתו', הוא כדי
לרמז שבשעה שעושים צורבתן מתוך שאוכלים הרבה מחמת
גבורתם עושים אשפות אשפות ערימות רבות של וכל
מצריכים. ללמדך שיגבורים הם. ושמואל תאמר שאינם גיבורים,
וריבוי הובל הוא מפני שחולי מעיים הם ואינו מחמת גבורה,
תלמוד לומר המשך הפסוק 'בולם גבורים'.

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שֶׁלֹש ספרי תוֹרוֹת, וְקוֹרְא בַּאֲחַת מֵהֶן מַעֲנִינוּ שֶׁל יוֹם - פֶּרֶשֶׁת
הַשְּׁבוּעָה, וְאַחַת מֵהֶן קוֹרֵא בִּה פֶּרֶשֶׁת שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאַחַת מֵהֶן
קוֹרֵא בִּה בְּשֶׁל חֲנוּכָּה, וּמוֹכַח מִכָּךְ שֶׁאֵין חוֹשִׁשִׁים שִׁינְיָאוּ לַעֲזוֹת
הַסֵּפֶר תּוֹרָה הָרִאשׁוֹן, מִיִּשְׁבַּת הַגְּמוּרָא, שֶׁשֶׁם קוֹרְאִים תְּלָתָא וְנָבְרִי
בְּתֵלָתָא סִיפְרֵי, וְכֵן אַחֵר קוֹרֵא בִּסְפֵר תּוֹרָה אַחֵר, וּבִאֲפֻךְ זֶה לִיבָא
פְּנִמָּא לִסְפֵר תּוֹרָה הָרִאשׁוֹן, אֲךָ כֵּן שְׂקוּרָא חֵד גְּבֵרָא בְּתֵרֵי סִיפְרֵי,
וְאֵינוּ קוֹרֵא בִּסְפֵר הַקְּדוּם, אִימָא חֲשֵׁשׁ פְּנִמָּא לִסְפֵר תּוֹרָה הָרִאשׁוֹן.
שִׁנְיָו בְּמִשְׁנֵה וּמִבְרָךְ עֲלֵיהָ שְׁמֵנָה בְּרִכּוֹת בּוֹ, תְּנִי רַבֵּנָן לִבָּא
בְּרִכּוֹתֵינוּ שֶׁל הַכֶּהֱן גָּדוֹל, (מִכְּרַבֵּינָן) עַל הַתּוֹרָה 'אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרָה'
אִמְתָּ, בְּרַבֵּךְ שְׁמִכְרַבֵּין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לֵאחֹר קְרִיאַת הַתּוֹרָה, וְעַל
הַעֲבֹדָה מִבְּרַךְ רִצָּה, וְעַל הַתּוֹרָה מִבְּרַךְ מוֹדִים, וְעַל מַחֲלֵיל עוֹן
מִבְּרַךְ 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ וְכוּ' בְּרֹךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לְעוֹנוֹתֵינוּ,
וּבְרִכּוֹת אֵלוּ מִבְּרַךְ בְּתִיקָנָן - כִּפִּי נִוְסַחְתָּם הִרְגִּילָה. וּמִתְפַּלֵּל עַל
הַמִּקְדָּשׁ בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, וְחוֹתֵם 'אֲשֶׁר בָּחַר בְּמִקְדָּשׁ, וְעַל הַכְּהֻנָּה
מִתְפַּלֵּל בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, וְחוֹתֵם 'הַבּוֹחֵר בְּכַהֲנִים, וְעַל יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלֵּל
בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, וְחוֹתֵם 'הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְעַל יִרְשָׁלָיִם מִתְפַּלֵּל
בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, וְחוֹתֵם 'הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם'.
שִׁנְיָו בְּמִשְׁנֵה שֶׁהַכֶּהֱן גָּדוֹל מִבְּרַךְ בְּרַכָּה נִוְסַת שְׁנִקְרָא 'וְהַשָּׂאָר
תְּפִלָּה'. תְּנִי רַבֵּנָן, עַל מַה שִּׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנֵה 'וְהַשָּׂאָר תְּפִלָּה' מִבִּאֲרַת
הַבְּרִייתָא שְׁהוּא בְּרַכָּה אַחַת שִׁישׁ בָּהּ, 'תְּחִנָּה רְגָה וּבִקְשָׁה שְׁעִמָּךְ
יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְיוֹשֻׁעַ, וְחוֹתֵם בְּשִׁוְעָה תְּפִלָּה'. מִמִּשְׁכִּיחָה
הַבְּרִייתָא, שְׁמִכְנָאן וְאֵלֶּיךָ - לֵאחֹר שֶׁגִּמַּר הַכֶּהֱן גָּדוֹל לְקוֹרֵא הַפֶּרֶשָׁה
וּבְרִכּוֹתֶיהָ, כֵּן אַחֵר וְאַחֵר מִדְּהִנְמַצָּאִים שֶׁם מִכִּיָּא סִפֵּר תּוֹרָה מִתּוֹךְ
בֵּיתוֹ לַעֲזוּרָה וְקוֹרְא בּוֹ, וְכֵן כֵּךְ לְמַה עוֹשִׂים כֵּן, בְּדִי לְחִרְאוֹת
חוֹזְרוֹ - יוֹפִיו שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה לְרַבִּים.
מִשְׁנֵה. פֶּרֶשֶׁת הַמִּקְלָה, שִׁנְיָנוּ לַעֲלֵי שְׁנֵימָה דוּקָא בִּלְשׁוֹן הַקְּדוּשָׁה,
בִּינָד הוּא סֵדֵר וּזְמַן אֲמִיתָה. בְּמִצְוָא יוֹם מוֹכּ הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֹג,
בְּשִׁמְנֵי - בִּשְׁנֵה הַשְּׁמִינִית שְׁהִיא בְּמִצְוָא הַשְּׁנֵימָה עוֹשִׂין
לֹא לִמְלַךְ בִּימָה שֶׁל עֵץ בְּעִזָּה, וְהוּא יוֹשֵׁב עֲלֶיהָ. וְקִרְיָא זֶה הִיא
מִן הַתּוֹרָה שְׁנֵימָר 'מִקֵּץ' - לֵאחֹר שֶׁבַע שָׁנִים בְּמַעַד וְגו' תִּקְרָא אַתָּה
הַתּוֹרָה וְהוּא נִגַּד כֵּן יִשְׂרָאֵל בְּאֻזְנֵיהֶם' וְגו'.
חֵן - שִׁמְשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת שְׁהִיא סְמוּךְ לַעֲזוּרָה בְּהָר הַבֵּית, נִזְטָל סִפֵּר
תּוֹרָה וְנִזְטָנָה לְרֹאשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת הַחֲשׁוֹב מִמֶּנּוּ, וְרֹאשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת
נִזְטָנָה לְפָנֵינוּ שֶׁל הַכֶּהֱן גָּדוֹל הַחֲשׁוֹב מִמֶּנּוּ, וְהִסְתֵּן נִזְטָנָה לְבִתּוֹ גָּדוֹל,
וְכֵן גָּדוֹל נִזְטָנָה לְמִלָּה, וְהַמִּלָּה עוֹמֵד מִמְּקוֹמוֹ וּמִקְבֵּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה,
וְקוֹרֵא כִּשְׁהוּא יוֹשֵׁב. מִסְפֶּרֶת הַמִּשְׁנֵה שְׁנֵימָר שְׁנֵימָר הַמִּלָּה עוֹמֵד
מִיִּשְׁבּוֹתוֹ וּקְבֵל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וְקָרָא כִּשְׁהוּא עוֹמֵד מִשּׁוּם כְּבוֹד
הַתּוֹרָה, וְשִׁבְחוּהוּ חֲכָמִים עַל כֵּן. וּבִשְׁחִינֵי כְּקִרְיָתוֹ 'לֹא תוֹכֵל
לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי' וְלֵנוּ עֲנִינוּ דְּמַעוֹת, מִשּׁוּם שֶׁמִּקְרָא זֶה פּוֹסֵל
אוֹתוֹ מִדְּהַמְלָכוֹת, שֶׁהִיא הִיא מוֹדְעוֹ שֶׁל הוֹרְדוֹס שְׁהִיא עֵבֶד. אִמְרוּ לוֹ
הַנוֹכְחִים שֶׁם, אֵל תִּתֵּן אֲנִירִים שְׁנֵימָר אוֹתָךְ מִדְּהַמְלָכוֹת, שְׁמִתוֹךְ
שֶׁאֵמָךְ מִיִּשְׂרָאֵל אֲחִינוּ אַתָּה, אֲחִינוּ אַתָּה'.
וְקוֹרֵא הַמֶּלֶךְ מִתְּחִלָּתוֹ סִפֵּר 'אֵלֶּיךָ הַדְּבָרִים' עַד 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגו'',
שֶׁבְּפֶרֶשֶׁת 'וְאַתָּה, וְשְׁמַע' - וְקוֹרֵא פֶּרֶשֶׁת 'שְׁמַע' כִּדִּי שִׁקְבֵּלוּ
עֲלֵיהֶם עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים, וּמִדֵּל עַד פֶּרֶשֶׁת 'וְהָיָה אִם שְׁמוֹעַ'
שֶׁבְּפֶרֶשֶׁת עֵקֶב, כִּדִּי שִׁקְבֵּלוּ עֲלֵיהֶם עוֹל מַצּוֹת. וּמִדֵּל וְקוֹרֵא פֶּרֶשֶׁת
'עֲשֹׂה תַעֲשֹׂה' שֶׁבְּפֶרֶשֶׁת רָאָה, וּמִשֶׁם מִדֵּל וְקוֹרֵא פֶּרֶשֶׁת 'כִּי תִבְלָה
לְעֵשֶׂר' שֶׁבְּפֶרֶשֶׁת כִּי תָבֵא, וְקוֹרֵא פֶּרֶשֶׁת אֵלוּ מִשּׁוּם שְׁהוּא זְמַן
אֲסִיף, וּמוֹחִירִים לָתֵת מִתְּנוּת עֲנִיִּים וּלְהַפְרִישׁ תְּרִמוֹת וּמַעֲשֻׁרוֹת.
וְחוֹר לֵאחֹרָיו וְקוֹרֵא וּפֶרֶשֶׁת הַמִּלָּה - 'אֲשִׁימָה עֲלֵי מֶלֶךְ' שֶׁבְּפֶרֶשֶׁת
שׁוֹפְטִים. וּמִדֵּל וְקוֹרֵא וּבְרִכּוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁבְּפֶרֶשֶׁת כִּי תָבֵא, כִּדִּי
שִׁקְבֵּלוּ עֲלֵיהֶם בְּרִיתוֹת שֶׁל עוֹל תּוֹרָה, עַד שְׁנִימָר כֵּן הַפֶּרֶשָׁה.
וְכֵן שְׁמוֹנֶה הַבְּרִכּוֹת שֶׁכֵּן גָּדוֹל מִבְּרַךְ אוֹתָן לֵאחֹר קְרִיאַתוֹ בְּיוֹם
הַכִּיפּוּרִים, גַּם הַמִּלָּה מִבְּרַךְ אוֹתָן לֵאחֹר קְרִיאַתוֹ, אֵלֶּיךָ שְׁנִימָר -
שֶׁמִּבְּרַךְ בְּרַכָּה שְׁנֵי רַגְלִים - 'מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל הַזֶּה, תִּתַּח - בְּמִקְדָּשׁ

"וְקָרָא בּוֹ לְפָנֵי הַרְחֹב אֲשֶׁר לְפָנֵי שַׁעַר הַמִּים". בְּכֵל אֲפֻךְ רֹאשׁ
שֶׁלִּפִּי חֲכָמִים קְרָאוּ בְּעוֹדָה. וְעַל קוֹשִׁיָה זֶה אִמְרָ רַב הַסֵּדָא שִׁישׁ
לִיִּישֵׁב, שְׁכוֹנַת הַבְּרִייתָא שְׁקוֹרָאִים בְּעִזָּרָת נָשִׁים.
שִׁנְיָו בְּמִשְׁנֵה וְקוֹרֵא הַכֶּהֱן גָּדוֹל בְּפֶרֶשֶׁת 'אֲחֵרֵי מוֹת' וְאֵלֶּיךָ
בְּעִזָּרָה. מִקְשָׁה הַגְּמוּרָא וְרִמְיָנָה, שִׁנְיָנוּ שְׁמִדְלִין בְּנִבְיָא - מוֹתָר
לְמַפְטִיר בְּנִבְיָא לְדִלְג מִפֶּרֶשֶׁת לְפֶרֶשָׁה, וְאֵין מִדְלִין בְּתוֹרָה מִפֶּרֶשָׁה
לְפֶרֶשָׁה, וְאֵיךְ כֵּן מִדֵּל הַכֶּהֱן גָּדוֹל מִפֶּרֶשֶׁת 'אֲחֵרֵי מוֹת' לְפֶרֶשֶׁת 'אֵךְ
בְּעוֹרָה'. אִמְרָ אֲפִי שְׁקוֹשִׁיָה זֶה לֹא קָשָׁא, מִשּׁוּם שֶׁכָּאן שִׁנְיָנוּ
שֶׁאֵין מִדְלִים בְּתוֹרָה, מְדוּבָר בְּדִילוֹ גָּדוֹל שְׁהוּא בְּכִדִּי שְׁפִסְקוֹ
הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם, וְהוּא גָּאִי לְצִיבּוֹר שִׁישְׁתָּקוּ וִימְתִינוּ לְקוֹרָא, וְאֵילוּ
כָּאן בְּמִשְׁנֵה מְדוּבָר בְּדִילוֹ קֶטֶן שְׁהוּא בְּכִדִּי שְׁלֹא יִפְסֹק
הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם, שְׁתוֹךְ כִּדִּי הַתֵּרָגוֹם שֶׁל הַפְּסוֹק הָאֲחֵרִי שֶׁל פֶּרֶשֶׁת
'אֲחֵרֵי מוֹת' גּוֹלֵל הַכֶּהֱן גָּדוֹל לְפֶרֶשֶׁת 'אֵךְ בְּעוֹרָה', וּמִיד כְּשֶׁגּוֹמֵר
הַמִּתְרָגֵם מִמְּשִׁיךְ הַכֶּהֱן גָּדוֹל בְּפֶרֶשָׁה הַחֲדָשָׁה, וּבִאֲפֻךְ זֶה אֵין גָּאִי
לְצִיבּוֹר וּמוֹתָר לְדִלְג.
מִקְשָׁה הַגְּמוּרָא, וְהָא עֲלָה - עַל הַמִּשְׁנָה שֶׁם קָתַנִּי בְּבְרִייתָא, מִדְלִין
בְּנִבְיָא וְאֵין מִדְלִין בְּתוֹרָה, וְעַד כִּמָּה מִדְלִין בְּנִבְיָא, עַד בְּדִי שְׁלֹא
יִפְסֹק הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם, וּמִשְׁמַע מִקְבֵּל הַדְּבָרִים בְּתוֹרָה כִּלְל וְכִלְל לֹא
מִדְלִים. אֵלֶּיךָ אִמְרָ אֲפִי, לֹא קָשָׁא מִשּׁוּם שִׁישׁ לִיִּישֵׁב בִּאֲפֻךְ אַחֵר,
בְּמִשְׁנֵה כָּאן מִדֵּל הַכֶּהֱן גָּדוֹל מִפֶּרֶשָׁה לְפֶרֶשָׁה בְּעִזָּרָה אַחֵר, שְׁתִּי
הַפֶּרֶשֶׁת בְּעִזָּרָה יוֹם הַכִּיפּוּרִים, וּבִאֲפֻךְ זֶה מוֹתָר לְדִלְג כְּשֶׁאֵין בְּדִילוֹ
כִּדִּי שִׁפְסוֹק הַתּוֹרָה, וְכָאן - בְּבְרִייתָא שְׁמִבּוּרָא שְׁאִסּוֹר לְדִלְג
בְּתוֹרָה כִּלְל, וּבְנִבְיָא מוֹתָר לְדִלְג בְּכִדִּי שְׁלֹא יִפְסֹק הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם, מְדוּבָר
בְּשִׁנְיָנוּ - שְׁמִדְלָה מִמֶּנּוּ לְעִנֵּין אַחֵר, שֶׁאֵין הֵלֶב שֶׁנִּמְשָׁךְ לְשִׁמּוֹעַ
דְּבַר אַחֵר, מִמּוֹהַר לְצַאֵת מִמֶּנּוּ לְשִׁמּוֹעַ וְלִהְבִּין עֵינֵי אַחֵר. וּבְקִרְיָתָא
הַתּוֹרָה שְׁנוּעִדָה לְלַמֵּד לַעֲם אֵת מַצּוֹת הַתּוֹרָה, שְׁחִשּׁוּ שְׁלֹא יִבִּין
הַשְּׁמוּעַ פְּסוֹק אַחֵר וְיִצָּא מִכָּךְ קִלְקוֹל שִׁיעּבוֹר עֲלֵיו וְלֹא יִקְיִימוּ, וְלִכֵּן
אִסּוֹר לְדִלְג מִמֶּנּוּ לְעִנֵּין וְאִפִּילוֹ אִם אֵין בִּכְךָ כִּדִּי שִׁפְסִיק הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם,
אֵךְ בְּנִבְיָא שֶׁאֵין חֲשֵׁשׁ זֶה מוֹתָר לְדִלְג מִמֶּנּוּ לְעִנֵּין אִם אֵין בּוֹ כִּדִּי
שִׁפְסִיק הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם. וְהַתִּנְיָא כְּתִירֹךְ זֶה, מִדְלִין בְּתוֹרָה מִפֶּרֶשָׁה
לְפֶרֶשָׁה דוּקָא בְּעִזָּרָה אַחֵר, וּבְנִבְיָא מוֹתָר לְדִלְג אִפִּילוֹ בְּשִׁנְיָנוּ עֲנִינִין,
וְכָאן - בְּתוֹרָה וּבְנִבְיָא מוֹתָר רַק בְּכִדִּי שְׁלֹא יִפְסֹק הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם,
וְאֵין מִדְלִין מִנְּבִיָּא לְנִבְיָא, מִשּׁוּם שֶׁזֶה מִבְּלָבֵל דַּעַת הַשּׁוֹמְעִים יוֹתֵר
מִדָּא, וּבְנִבְיָא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מִדְלִין מִנְּבִיָּא לְנִבְיָא, וּבְכִדִּי שְׁלֹא
יִדְלָה לְמַפְרַע מִסּוֹף הַסֵּפֶר לְתַחֲלִיתוֹ.
שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנֵה וְגוֹלֵל הַכֶּהֱן גָּדוֹל אֵת הַתּוֹרָה וּמִנִּיחָה בְּחִיקָה וְאוֹמֵר
'יוֹתֵר מִמָּה שְׁקִרְאִי לְפָנֵינוּ כְּתוּב כָּאן, וּבְעוֹשׂוֹר שֶׁבְּחֻמֵּשׁ הַפְּקוּדִים
קוֹרֵא עַל פֶּה כּו', מִבִּאֲרַת הַגְּמוּרָא, וְכֵן כֵּךְ לְמַה הוֹצִיךְ לִזְמַן כֵּן, כִּדִּי
שְׁלֹא לְהוֹצִיא לַעֲזוֹת עַל סִפֵּר תּוֹרָה, שְׁלֹא יֵאמְרוּ שֶׁפֶּרֶשָׁה זֶה שְׁהוּא
קוֹרֵא בְּעַל פֶּה אֵינָה כְּתוּבָה בִּסְפֵר תּוֹרָה, וְהוּא סֵפֶר מִשּׁוּבָשׁ.
שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנֵה וּבְעוֹשׂוֹר שְׁבַחֲמוֹשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרֵא הַכֶּהֱן גָּדוֹל בְּעַל
פֶּה. שְׁוֹאֵל הַגְּמוּרָא, מִדּוּעַ הוֹצִיךְ לְקוֹרֵא בְּעַל פֶּה, וְלִיבְרִכָּתִי -
שִׁיגִיל לְפִסְפֵּר תּוֹרָה לְפֶרֶשָׁה זוֹ, וְלִיבְרִי מִתּוֹךְ הַכְּתָב. אִמְרָ רַב הוֹנָא
בְּרִי הוֹדִיעַ אִמְרָ רַב שְׁשֵׁת, שְׁהוּא יָכוֹל לְגַלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, לְפִי שְׁאֵין
גּוֹלְלִין סִפֵּר תּוֹרָה בְּצִבּוֹר מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּיבּוֹר. שְׁוֹאֵל הַגְּמוּרָא, וְלִיבְרִי
סִפֵּר תּוֹרָה אֲחֵרִינָא שֶׁגִּלּוֹל בְּפֶרֶשֶׁת 'בְּעוֹרָה' וְלִיבְרִי בּוֹ מִתּוֹךְ הַכְּתָב,
שֶׁבִּאֲפֻךְ זֶה אֵינוּ צָרִיךְ לְגַלּוֹל הַסֵּפֶר בְּצִיבּוֹר. רַב הוֹנָא בְּרִי הוֹדִיעַ אִמְרָ
לִיִּישֵׁב, שֶׁאֵין לְהוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר מִשּׁוּם חֲשֵׁשׁ פְּנִמָּא שֶׁל סֵפֶר
תּוֹרָה רִאשׁוֹן, שְׁלֹא יֵאמְרוּ שֶׁנִּמְצָא פְּסוֹל בְּרִאשׁוֹן וְלִכֵּן הוֹצִיאוּ סֵפֶר
תּוֹרָה אַחֵר. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אִמְרָ לִיִּישֵׁב, שֶׁאֵין לְהוֹצִיא סֵפֶר
תּוֹרָה אַחֵר, לְפִי שְׁאֵין מִכְרַבֵּין בְּרַכָּה שְׁאֵינָה צְרִיכָה - מִשּׁוּם שֶׁהַכֶּהֱן
גָּדוֹל יִצְטָרֵךְ לְבָרֵךְ גַּם עַל הַסֵּפֶר תּוֹרָה הַשֵּׁנִי, וְזוֹ בְּרַכָּה שְׁאֵינָה צְרִיכָה.
מִקְשָׁה הַגְּמוּרָא עַל תִּירְצוֹ שֶׁל רַב הוֹנָא, וְכִי חִיִּישִׁין לְפָנֵמָּא - שֶׁאֵם
יִצִּיאוּ שְׁנֵי סְפָרֵי תּוֹרָה, יֵאמְרוּ שֶׁהַסֵּפֶר הָרִאשׁוֹן פְּסוֹל הוּא, וְהָאִמְרָ
רַבִּי יִצְחָק נִפְחָא, רֹאשׁ חֹדֶשׁ מִכָּת שְׁחָל לְחִיּוֹת בְּשִׁפְתָּה, מִכִּיָּא

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מא עמוד א

תוספות

רש"י

כתב רחמנא בחג הסוכות. תימה השתא דכתיב בחג הסוכות במעור למה לי ועוד לא ליכתוב אלא מקץ שבע שנים שנת השמיטה בבא כל ישראל ליראות ואנא ידענא דלאו היינו מריה דאו אינם באים ליראות ו"ל אם כן הוה אמנא בחג המצות להכי איצטריך בחג הסוכות מידו במעור לא הוה צריך ונראה דלהכי איצטריך משום דבבא כל ישראל ליראות משמע מאתחלתא דמועד ביום ראשון קמ"ל במעור דמשמע בחוך המועד ואנא בבא כל ישראל דמשמע מאתחלתא דמועד לא ביום ב' או ביום ג' אלא במוצאי י"ט דראשון אבל פ' רש"י תמוה דפ' דמחא טעמא ביום טוב ראשון לא דתיקון בימה אינה דוחה י"ט כיון דגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד יקראו בלא בימה מנ"ל דבימה מעבט להכי מסתבר כדפ' ונראה דהוי בונין הבימה מעייט בנין של פרקים ובחולו של מועד לא הוי עושין שום בנין אלא מקימין אותה ומבדילין הפרקים יחד ואם לא בנו אותה מערב י"ט נראה דבניניה לא היה דוחה אפילו חלו של מועד:

מצוח

ויקרא בו. בספר עזרא כתיב. קתני מיהא לרבנן בעזרה היו קוראים: מתני' בכדי שלא יפסוק התורגמן הוא. שפרש שור או כשב קרובה לפרשת אחרי מות, ולא גמר התורגמן לתרגם עד שזוה רואה אף בעשור ומתחיל בשמפסוק זה: ועד כמה מדלגין. בנביא: כאן בענין אחר. מדלגין בתורה, כגון מתני' דתרווייהו בענינא ידדיח נהיה הלכך מדלגין בכדי שלא יפסוק. וברייטא דקתני דאפי' בכדי שלא

יפסוק תורגמן אין מדלגין - בשני ענינין, שזה בענין יום הכפורים וזה בצו את אהרן או בפרשה אחרת, שאין חלב שהוא נמשך אחר ענין אחד ממנה לצאת ממנו לשמוע ולהבין דברי ענין אחר. הלכך תורה שהפסוק תלויה בה ומשמעין אותה לצבור, ופסוק אחד שלא יבין בו הוא שוכחו ונזכר עליו ואינו מקימו ובאזה חורקה על כך, לכן אין מדלגין מענין לענין ואפילו אין התורגמן מפקסין אצל בנביא שפיר דמי והתנאי. בנדרתא: ובנביא בשני ענינין, וכל שכן בענין אחר: ובנביא של שנים עשר מדלגין. מנבואה לחברתה, דכליה חד ספרא הוא: מסוף הספר לתחלתו למפרע: וכל כך לפה. לו לומר להם: שלא להוציא לעז. שלא יאמרו פרשה שהוא קורא על פה אינה כהונה בו וספר משבש הוא: משום פגמו. של ספר תורה ראשון, שלא יאמרו קמצו בו פסול: בענין של יום. פרשה של אותה שבת לפי סדר פרשיות התורה: ת"ד השאר תפלה. זו היא שיש ברכה אחת ובו תפלה תתקן רנה ובקשה שעמך בו: מכאן ואילך. לאחר שגמר כהן גדול לקרוא פרשה בברכותיה, כל אחד מן הצבור מביא ספר תורה מביתו לעזרה. דקסבר אין ערוב והוצאה ליום הכפורים, אי נמי ירושלים דלתותיה נעלות כלילה ומערבין את כלל: להראות חזונו. של ס' ונוי, דאמר מר (מ"ז דף טז) זה אל ואנחנו התנא לפניו במצות בס' נאה בציצית נאה: מתני'. בשמיני. בנגמרא פריך בשמיני ס"ד, הא אמרת במוצאי י"ט הראשון, ומשנינא אימא בשמינית במוצאי שביעית בסכות שבתחלת שנה שמינית: ביטה. אלמברא: שגאסר מקץ שבע שנים. בסוף שבע שנים, ואותה קריה על ד' מלך היא. כדנביא בספרי בפרשת המלק, את משנה התורה הזאת, אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה: וקורא יושב. וקורא בישיבה: אנריפם תפלה. מלך ישראל היה מוטרע של הורדוס, והוא שנחבר בדמיון גמיה ולנו עינו הקעות. שהמקרא הזה פוסלו מן המלכות: אחינו אתה. שאמנו מישאל: וקורא מתחלת אלה הדברים עד שמע. שבואתחנן: ושפע ויהי אם שמוע. ע"י דלוג, ומשם מדלג לעשר תעשר, ומשם מדלג וקורא כי תכלה לעשר וברכות וקללות, ומשם חזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך. שמע קבלת מלכות שמים, והיה אם שמוע קבלת עול מצות בדאמר בפ' שני דברכות ויהי. וכן בברכות וקללות קבלת בריתות של תורה ומשמיע לרבים עשר תעשר כי תכלה לעשר מפני שהוא זמן אסיף ומתנות עניים והפרשת

שנים עשר מדלגין, ובכךר שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו: וגולל את התורה ומניחה בחיקו בו: וכל כך למה? שלא להוציא לעז על ספר תורה: ובעשור שבחופש הפקודים קורא על פה. וליכרכיה לספר וליקרי? אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת: לפי שאין גוללין ספר תורה בצבור. וליתי ספר תורה אחרניא וליקרי? רב הונא בר יהודה אמר: משום פגמו של ראשון, ר' שמעון בן לקיש אמר: לפי שאין מברכין ברכה שאינה צריכה. ומי חיישין לפגמא? והאמר ר' יצחק נפחא: ראש חדש טבת שחל להיות בשבת מביא שלש תורות, וקורא אחת מעניניו של יום, ואחת של ראש חדש, ואחת בשל חנוכה. תלתא גברי בתלתא סיפרי, ליכא פגמא. חד גברא בתרי סיפרי, איכא פגמא: ומכרד עליה שמנה ברכות" בו: תנו רבנן: [מברכין] על התורה, בדרך שמברכין בבית פנסת. ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת עון, בתיקון. על המקדש בפני עצמו, ועל הכהנים בפני עצמן, על ישראל בפני עצמן, ועל ירושלים בפני עצמה: והשאר תפלה: תנו רבנן, השאר תפלה: תתנה רנה ובקשה שעמך ישראל צריכין ליושע. וחותם ב"שומע תפלה". מכאן ואילך, כל אחד ואחד מביא ספר תורה מהוד בירו וקורא בו. וכל כך למה? כדי להראות חזונו לרבים: מתני' פרשת המלק, ביצד? מוצאי יום טוב הראשון של חג, בשמיני, במוצאי שביעית, עושין לו בימה של עץ בעזרה, והוא יושב עליה, שגאמרי: "מקץ שבע שנים במעור". חזן הפנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הפנסת, וראש הפנסת נותנה לסגן, והסגן נותנה לכהן גדול, וכהן גדול נותנה למלך. והמלך עומד ומקבל, וקורא יושב. אנריפם המלך עומד וקבל וקרא עומד, ושפחוהו חכמים. ובשהגיע ל"לא תוכל לתת עליך איש נכרי" ולגו ענינו דמעות, אמרו לו אל תתירא אנריפם, אחינו אתה, אחינו אתה! וקורא מתחילת "אלה הדברים" עד "שמע", ו"שמע" ו"יהי אם שמע", "עשר תעשר", "כי תכלה לעשר", ופרשת המלק וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה. בברכות שכהן גדול מברך אותן, המלך מברך אותן, אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון: גמ' בשמיני, סלקא דעתך? אימא: בשמינית. וכל הני, למה לי? צריכי, דאי כתב רחמנא "מקץ" הוה אמינא נימנו מהשתא, ואף על גב דלא מתרמי בשמיטה, כתב רחמנא "שמיטה". ואי כתב רחמנא "שמיטה" הוה אמינא בסוף שמיטה, כתב רחמנא "במועד". ואי כתב "במועד" הוה אמינא מריש שתא, כתב רחמנא "בחג הספנות". ואי כתב רחמנא "בחג הספנות" הוה אמינא אפילו יום טוב אחרון, כתב רחמנא "בבוא כל ישראל" מאתחלתא

תרומות ומעשרות. ואע"פ שפרשת המלק מפקסת בין עשר לבי תכלה, קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות. ואח"כ קורא פרשת המלק. ואי משום דיש כאן דלוג בתורה בכדי (מ"ח) יפסיק התורגמן. אין למלך תורגמן ואין מתורגמן אחריו: ברכות שב"ג מברך. בידיה"כ אחר מקרא פרשה בדאמרי (ויק"א סח) מברך עליה שמונה ברכות: תפלה מברך. אחר קריאתה של רגלים. מקדש ישראל והזמנים מברך תחת ברכות של מחילת העון שבידי גמ'. צריכי. כל הסימנין הללו מקץ שנת השמיטה ובחג הסוכות ובמועד: ניטתוהו מהשתא. משנת ארבעים ותקלוא, שבעברות מואב נאמרה פרשה זו ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה, שלא מנו שמיטין עד לאחר שבע שבועות (שבע שחלקו בדאמרי' (מקווי"ו) דף טז) וצריך"ו דף יב): בסוף שמיטה. דקם ר"ה של שמינית, דהא מקץ שבע בסוף שנה משמע: מריש שתא. שכל נקרא מועד בברכות (ויק"א טז) אלה מועדי ד' וקחשבי נמי ר"ה:

מאימח

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מא עמוד ב

רש"י

תוספות

מצוה שאני. והבי פרכין נמי בפרק כ"ג בסנהדרין (דף טז) גבי מלך דתנן לא חולץ ולא חולצין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ ולבסור זכור לטוב איני והאמר רב אשי וכו' ומשני מצוה שאני וקשיא לר"י אמאי לא משני הכי בפרק שני דכתובות (דף יז.) מעבירין את המת מלפני כלה וזה לפני מלך ישראל אמרו עליו על אגריפס המלך

שעבר לפני הכלה והשכחוה חכמים וקא פריך מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פירש דרכים הוה ואמאי לא משני מצוה שאני ותו איכא למיתמה הוה והיא גופיה דרב אשי מייירי במקום מצוה דמעיקרא אמריי אפי' למיד' הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותיב ליה מעשה רבבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של ר"ג ברבי יהודה ר"ג עומד ומשקה עליהן וכו' אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב אשי אפי' למיד' נשיא שמחל על כבודו הדיינו רבי יהושע שקבל הכוס מרבין גמליאל וכן רבי (אלעזר) רבי צדוק מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מצוה דומיא דנשיא כהווא מעשה דרבין גמליאל שהיה סעודת מצוה ומחל על כבודו בשביל כבוד חכמים אורחין שהיו מסובין בסעודתו דמיייתי עליה דאברהם אבינו והוא עומד עליהם אלמא דאפי' במקום מצוה אמר רב אשי אין כבודו מחול ונראה לתרץ דדוקא הכא שייך למימר מצוה שאני דמחל על כבודו משום כבוד התורה שהוא כבוד השכינה וכן והיא דפרק כזן גדול (סנהדרין יט) דחולץ או מיבם מחל על כבודו כדי לקיים מצות מלך עולמים ומראה בעצמו שאימת שכנה עליו אבל היא דכתובות (דף טז) ופ"ק דקידושין (דף לב) שמחל על כבודו כדי לחלוק כבוד לבשר דם כגון לכלה ות"ח בזה גזירת הכתוב הוא שאינו מחל אפי' במקום מצוה שהרי מצות כיבוד עצמו שהן צריכין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממצות כיבוד שחיבי המלך לנהוג בו שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים עליו מלך שחננו איתנו ולא איתמך עליו נבמך דמה שהמלך מכבדו ליכא מצוה: **אותו** היום נתחייבו שונאי ישראל כליהי. ירושלמי תני רבי חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחנינו לו ודבר תמוה לומר אם היה ראוי מפני (מדון) התורה כיון דאמו היתה מישראל אלא משום דילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול ופירש ר"י אע"ג דאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב.) ובפרק החולץ (שם מה) גבי רב מרי דמנייה רבא אפורס דבבל וגבי אושפיזניה דרב אדא בר אהבה אם היתה אמו מישראל מקרב

אחיק קרינן ביה (קדושין דף עז.) היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דלניגה שררות במתא דדרשינן שום תשים עליך מלך מקרב אחיק מרסמך משימות למקרב אחיק שימ דבעתן בזה מקרב אחיק קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חור ושנה עליו מקרב אחיק תשים עליך מלך דקפדי קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל הוה היתה חנופה ששלך בורע שלא כדון תורה ודודו לו והחזיקו בכך נשיא שלא יוכלו למחות היה להן לשלוק ולא לחזיקו והוה עונש חנופה דבר עבירה שמחנף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יוחסין בגמרא אין בודקין מן המובח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנזן לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דינין ומכין ברצועות ח"ל מקרב אחיק תשים עליך מלך כל שתשימוהו עליך לא היא אלא מן הבורחין שבאחיק:

כל החניף לחבירו. יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כי היא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) עולא אול לארעא דישראל לוו בהדיה תרי בני חזאי קם דחשטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אין ופרע לו בית השחיטה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחזקתי ידי עוברי עבירה א"ל רבי יוחנן נפשך הצלתה:

מאיתתא דפתחיל מועד. ומידה ביר"ט לא, שאין תקון הבימה דוחה לא את השבת ולא יר"ט, ומאיתמול נמי לא עבדינן לה דדקא לה ענדה, והאי טעמא מפרש בגמ' ירושלמי (פ"ו) במסכת מגילה, דקתני הקהל מאתירין בשלל להיות בשבת, וקאמר מפני הבימה, ונעבדה מאיתמול דקא לה ענדה אנקוריר בלע"ז: **לפלי** בית דין. אכל לא למלך בית

חשמונאי: **אפי'** **למאן דאמר**. בקדושין ב"פ דף (כז.) **אגרופה**. פתח של חנופה, דאע"ג דאמנו מישראל אין ראוי למלכות דעבד וז"ל מלכא: נתעורו הדיינין, שהחניפו הדיינין את בעלי הדין: ונתקלקלו הפעשים, שהגדולים ראו עוברי עברה ולא מחו בעוברי עברה למדו הדורות את מעשיהם ונמצא כלן עוברין: **לכילי**. לשון כלה נפשי והאם קטן, שמתאנה לשמות יין תדיר: **ופליגא**. קא דריש לקיש דאמר להחניפו לעשו נתפון לומר לו ראיתי פניו כראות פני וגו', פליגא אדריב' דל דאמר לא להחניפו נתפון אלא לאים עליו ולהודיעו שהוא גיגיל לראות מלאכים: לא ישועו **בי אסרם**. כשיבואו עליהם ישורין לא יזעילים שונאיה: **ויאמר** ויחזיקו לחניף הנביא. שאמר נבואת שקר על גלות יבנה וכלי הקדש שגלו עמו, בעוד שנתנים ימים אני משיבם אל המקום הזה, אמן בן יעשה ה', חנופה היא זו שהיה לו לומר בהדיא שקר אתה נבא: ויהי

אגרופה של חנופה, נתעוררו הדיינין, ונתקלקלו הפעשים, ואין אדם יכול לומר לחבירו "מעשי גדולים מפעשיך". דרש ר' יהודה בר מערבא ויאתימא ר' שמעון בן פזי: מותר להחניף לרשעים פעולם הוה, שצאמר: "לא יקרא עוד לנבל נריב ולכלי לא יאמר שוע", מכלל דבעולם הוה שרי. ר' שמעון בן לקיש אמר, מהכא: "פראת פני אלהים ותרצני". ופליגא דרבי לוי, דאמר רבי לוי: מישל של יעקב ועשו, למה הדבר דומה? לאדם שזימן את חבירו והכיר בו שפמבקש להורגו, אמר לו: טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שפעמתי בבית המלך. אמר: ידע ליה מלפא, מיספתי ולא קטיל ליה: אמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם, שצאמר: "והנפ' לב ישימו אף" ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת, שצאמר: "לא ישועו בי אסרם". סימן א"ף עוב"ר גיהנ"ם ביד"ו ניד"ה גול"ה: ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו, שצאמר: "אמר לרשע צדיק אתה יקבהו עמים ויעמוהו לאמים", ואין "קוב" אלא קללה, שצאמר "לא קבה אל", ואין "לאום" אלא עוברין, שצאמר "ולאם מלאם יאמין". ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם, שצאמר: "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע" וגו', מה כתיב אתרוי "לכן פאכל קש לשון אש ורשע להבה ירפה". ואמר ר' אלעזר: כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו, ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן, שצאמר: "ויאמר ירמיה אמן בן יעשה ה' יקם ה' את דבריו", וכתיב: ויהי

אחיק קרינן ביה (קדושין דף עז.) היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דלניגה שררות במתא דדרשינן שום תשים עליך מלך מקרב אחיק מרסמך משימות למקרב אחיק שימ דבעתן בזה מקרב אחיק קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חור ושנה עליו מקרב אחיק תשים עליך מלך דקפדי קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל הוה היתה חנופה ששלך בורע שלא כדון תורה ודודו לו והחזיקו בכך נשיא שלא יוכלו למחות היה להן לשלוק ולא לחזיקו והוה עונש חנופה דבר עבירה שמחנף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יוחסין בגמרא אין בודקין מן המובח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנזן לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דינין ומכין ברצועות ח"ל מקרב אחיק תשים עליך מלך כל שתשימוהו עליך לא היא אלא מן הבורחין שבאחיק:

כל החניף לחבירו. יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כי היא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) עולא אול לארעא דישראל לוו בהדיה תרי בני חזאי קם דחשטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אין ופרע לו בית השחיטה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחזקתי ידי עוברי עבירה א"ל רבי יוחנן נפשך הצלתה:

הדרן עלך אלו נאמרין

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ולבילי - רמאי חורש רעות לא יאמר שהוא שוץ - אדון נדיב שהכל
פונים אליו, ויש לדיק מכלל הדברים, דבעולם הזה שרר להחניף
לרשעים, ורק לעתיד לבוא יהיה אסור להחניף להם. רבי שמעון בן
לקיש אמר, שהמקור לכך שמותר להחניף לרשעים הוא מהבא,
שיעקב אבינו החניף לעשיו ואמר לו, "כי על כן ראיתי פניך בראות
פני אלהים, ותרצני".
ופליגא דרבי לוי - ביאורו של רבי שמעון בן לקיש בפסוק, נחלק על
ביאורו של רבי לוי, שיעקב אבינו לא החניף כלל לעשיו, אלא בא
לאיים עליו. ודאמר רבי לוי, משל של יעקב ועשיו בפסוק זה למה
הדבר דומה, לאדם שיומן את חבירו, והחיר חבירו בו - במזמן,
שמבקש להורגו, אחר לו האורח למזמן, שעם תבשיל זה שאני
טועם, כתבשיל ששמעתי בבית המלך, אחר המזמן לעצמו,
מסתבר שאדם זה שטעם מתבשיל המלך, ידע ליה מלכא - המלך
מכירו וחבירו, ומתוך כך מיסתפי - חושש הרוצח ולא קמיל ליה.
ואף כאן יעקב אבינו איים על עשיו ורמז לו שהוא רגיל לראות
מלאכים שעוזרים לו.
הגמרא מביאה כמה מפרשות של רבי אלעזר, בגנות החנופה. אמר
רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, מביא אף - כעס לעולם,
שנאמר 'וחנפי לב ישימו אף'. ולא עוד אלא שאין תפלתו של
החנף נשמעת, שנאמר בחמשך הפסוק 'לא יישעו' - לא תתקבל
שועתם, כי אסרם - כאשר יבוא עליהם יסורים.
(סימן למאמר רבי אלעזר בעניני חנופה, א"ה ענף ה', גיהנום
ביר', ניד"ה גול"ה). ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה,
אפילו עוברין שבמעין אמן מקללין אותו, שנאמר 'אומר לרשע
צדיק אתה, ויבוחו עמים, ויעמיהו לאומים', ואין ביאור קוב'
המוזכר בפסוק אלא לשון קללה, שנאמר בפרשת בלעם, "מה אקוב,
לא קבה אל" - כיצד אקללם, וה' לא קללם. ואין 'לאום' אלא
עוברין, שנאמר על יעקב ועשיו כשהיו בבטן אמם 'ולאום מלאום
יאמין'.
ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנום, שנאמר
'הו' לחנופים, האמרים לרע - לאדם רע שהוא טוב, ולטוב רע
וגו', מה בתיב אחריו בעונשם, "לבן כאכל קש לשון אש, וחשש
להכה ירפה וגו'", הרי שנופלים באש הגיהנום.
ואמר רבי אלעזר, כל המהניף לחבירו בסוף נופל בידו של הרשע
שהחניף לו, ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו, ואם אינו נופל
ביד בניו נופל ביד בן בנו, שנאמר 'ויאמר ירמיה הנביא לחנניה
שהתנבא נבואת שקר, שבעוד שנתים ישובו יבניה וכלי המקדש
מגלותם, ואמן בן ג'שה ה', יקם ה' את דברך', והיתה זו חנופה
משום שהיה לו לומר בפירוש 'שקר אתה דובר, וכתוב, שלאחר
כמה ימים יצא ירמיה מירושלים לארץ בנימין, לחלוק נחלה שנפלה
לו שם,

מאתחלתא דמועד - מתחילת חג הסוכות.
שנינו במשנה 'ותון הכנסת נוסף ספר תורה ונותנו לראש הכנסת.
מעירה הגמרא, שלכאורה שמעת מינה שמשנתנו סתמה כדעה
שחולקין כבוד לתלמיד במקום רבי, ואין בכך פחיתות כבוד לרב.
שהרי כאן חולקים כבוד לראש הכנסת בפני המלך. אמר אבאי שאין
להוכיח זאת מכאן, משום שטעם משנתנו כולל הוא משום כבודו
דמלך, להראות שיש כמה שררות מתחתיו, ובאופן זה הכל מודים
שחולקים כבוד לתלמיד במקום הרב.
שנינו במשנה והמלך עומד ומקבל וקורא יושב, אנריפם המלך
עמד וקיבל, וקרא עומד. מקשה הגמרא, שמזה שכתוב 'וקרא
עומד', מכלל הדברים משמע דיושב היה לפניו, וקראמר מר, שאין
היתר ושיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, משום שחלק
להם הכתוב כבוד להראות שמלכותם שלמה, שנאמר 'ויבא המלך
דוד וישב לפני ה' ויאמר' וגו', ואיר ישב אגריפס שהיה ממלכי בית
חשמונאי בעזרה. מתרצת הגמרא, בראמר רב חסדא על קושיה
דומה, שהקריאה היתה בעזרת נשים שמותר לשבת בה, הקא נמי
יש ליישב שהקריאה היתה בעזרת נשים.
שנינו במשנה, שאגריפס המלך קרא בעמידה ושכחוהו חכמים על
כך. מקשה הגמרא, שמזה שכתוב ששכחוהו מכלל הדברים עולה
דשיש עבד בכך שקרא בעמידה, והאמר רב אשי, שאפילו למאן
דאמר שישא ישראל שמחל על כבודו כבודו מחול, מלך שמחל
על כבודו אין כבודו מחול, שנאמר "שום תשים עליך מלך"
ומהיתור שכתוב פעמים 'שום' ו'תשים', יש ללמוד שתהא אימתו
עליה, ואם מוחל על כבודו אין אימתו עליו. מתרצת הגמרא, מצוה
שאני - אגריפס מחל על כבודו לצורך מצוה, ובאופן זה כבודו מחול.
שנינו במשנה, ויכשחניע אגריפס ל' לא תוכל לתת עליך איש נכרי',
ולגו עיניו דמעות, אמרו לו, אל תתירא אגריפס, אחינו אתה, אחינו
אתה, תנא משמיה דרבי נתן, באותה שעה שאמרו לו כן, נתחייבו
שנאי ישראל בליה, משום שהחניפו לו לאגריפס, שלמרות
שאמו היתה מישראל, לא היה ראוי למלוך על ישראל, משום שהיה
עבר, וזהו גנאי לישראל שעבד מלך עליהם.
אמר רבי שמעון בן הלפתא, מיום שנבר אגריפס - כוחה של
חנופה - שהחניפו לאגריפס, נתעוזהו תרינין - שהדיינים החניפו
לבעלי הדינים, ונתקלקלו המעשים - שהצדיקים ראו עוברי
עבירות ולא מחו בידם מפני החנופה, ומתוך כך למדו הדורות את
מעשי הרשעים, ואין אדם יכול לימר לחבירו 'מעשי גדולים
ממעשיך', שמתוך שלא מחו ברשעים הכל למדו ממעשיהם, ונעשו
כולם עוברי עבירה.
דרש רבי יהודה בר מערבא, ואיתימא רבי שמעון בן פאי, מותר
להחניף לרשעים בעולם הזה, שנאמר שלעתיד לבוא "לא יקרא
עוד לנבל" הנותן רק מה שחייב ובעין רעה נדיב - הנותן בעין יפה,

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שנים וארבעים לעומר עמ' א

דבריו בלשון 'שמע ישראל'. ומבארת, אמר רבי יוחנן משום רבי
שמעון בן יוחי, שהתורה מרמזת להם בדברי הכהן דבר נוסף,
והוא, שאמר להן לקדוש ברוך הוא לישארי הבאים להילחם
בגוים, אפילו לא קיימתם אלא מצוה זו של קריאת שמע
שחורית וערבית שהיא קבלת מלכות שמים ועול מצוות, אי איתם
נמסרין בקדם, שעל ידי שהשכינה שורה עימכם, אתם נוצחים.
שנינו במשנה שהכהן אומר לעם, 'אל ירד לבעבכם אל תיראו בו'.
מבארת הגמרא את סדר דברי הכהן, לפי מהלך היציאה למלחמה
והמלחמה עצמה. תנו רבנן, פלגים מרבר עקם הכהן עם
הלוחמים, אחת בפסר - כשיוצאים מגבול הארץ, לפני תחילת
המערכה, ואחת במלחמה - בתחילת המלחמה. בפסר לפני
המלחמה, מה הוא אומר ללוחמים,

'ממונה' שאמרנו, דווקא בעבודתו קאמר - מינוי הנוגע לעבודתו,
וכהן גדול אין ממונה עליו בעבודתו. שואלת הגמרא, ואימא
שהכהן ממונה כאן הוא הכהן, שהוא ממונה, והכהן גדול ממונה
עליו בעבודה. מתרצת הגמרא, שאמנם על הכהן יש ממונה, אך
הסגן עצמו לא ממונה הוא לשום דבר, דתניא, ואמר רבי
חנינא סגן הכהנים, למה - לאיזה דבר הסגן ממונה, ומכאן
שאם אירע בו פסול בכהן גדול במהלך עבודתו, נכנס הסגן,
ומשמש תחתיו. אבל קודם שאירע פסול, אין לסגן שום מינוי
בעבודת בית המקדש, והרי הוא ככל כהן, ובהכרח שנתמנה כהן
מיוחד למלחמה, והוא משום מלחמה.
שנינו במשנה, שהכהן פותח בלשון זו 'ואמר הכהן אלהם, שמע
ישראל'. מבררת הגמרא, מאי שנא - מדוע הכהן מתחיל את

ביאורים למסכת סוטה דף מב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לצרכיהם ולמחסורם, וכל מעורביהם - כל מי שלא היו לו בגדים
ללבוש, הלבישו אותו מן השלל מן המלחמה, וילבישו גם
מבגדיהם שלהם, וינעילום - נתנו להם מנעלים, ויאבילום וישקום
ויסבום בשמן, וינעילום - הנהיגו ונשאו בחמורים לכל בושל - את
החלשים שלא יכלו ללכת, ויביאום אל יריחו שהיתה נקראת עיר
התמרים, אצל אחיהם בני יהודה, וישבו שומרון וגו', הרי
שאינם בני ישראל מרחמים ונוהגים בחמלה באחיהם שבויי
המלחמה.
אבל אתם, על אויביכם' הגויים אתם הולכים למלחמה, שאם
תנוצחו על ידיהם ותפלו בדם בשבי, אין מרחמין עליכם אלא
ינהגו בכם באכזריות מרובה, לפיכך אתם מזהרים, אל ידך לבבכם
אל תיראו ואל תחפזו וגו' ממאורעות המלחמה.
ומפרטת המשנה את ארבעת האזהרות שהשמיעו ללוחמים, אל ידך
לבבכם' - שלא ישבר לבבכם מפני צהלת - צעקת הסוסים שהם
עושים כדי להפחידם ולהטיל מורכ בלבבכם, וצחצוח - השחות
החריבוש וכלי המלחמה. אל תיראו' - אל יפול מורך ופחד
בלבבכם, מפני הנפת תריסין - הקשת מגיניהם, ושפעת הקלגסין
- ריבוי חילות המלחמה. אל תחפזו' - אל תמהרו להימלט מקול
תקיעת הקרנות שהם תוקעים בהם כדי להפחידם. אל תערצו' -
אל תפחדו ותשברו, מפני קול הצווחות אשר הם משמיעים כדי
להפחידם.
ועליכם לזכור כי ה' אלהיכם תהולך עמכם, ואל תבטחו
בגבורתכם כמו הגויים, שהם באין ובטוחים בנצחונם של בשר ודם,
ואתם באים ובטוחים בנצחונם ובכוחו של מקום, ועליכם להשיב
ליבכם אליו ולבטוח בשיעונו. שהרי הפלשתים אשר נלחמו
בישראל, באו בטוחים היו בנצחונם ובכוחו של גלית הפלישתי,
ומה היה סופו, לסוף נפל בחרב על ידי דוד, ונפלו עמו רבים
מבני עמו, בידי יהודה וישראל, וכן מציעו בפני עמון אשר באו
ובטחו בנצחונם של שופך שר צבאו של הדרעור מלך ארם, מה היה
סופו של שופך, לסוף נפל בחרב בידי דוד וחילוניו, ונפלו עמו
רבים מבני עמו. ואתם בני ישראל, אי אתם בן - אין הנהגתכם
ומחשבתכם כהגויים, כי ה' אלהיכם תהולך עמכם להלחם לכם
וגו' זה מחנה הארץ - מחנה ישראל, שנושאים עימם הארון
ששברי לחות מונחים בתוכו, והוא מסייע להם במלחמתם והם
נוצחים.
גמרא. שנינו במשנה, 'דבר אל העם' בלשון הקודש. מבררת הגמרא
מאי קאמר, כיצד נדרש מהפסוק שהכהן צריך לדבר בלשון הקודש,
מבאת הגמרא הכי קאמר, שנאמר בפרשת משוח מלחמה 'ידבר/
ולחלן במעמד הר סיני הוא אומר, 'משח ידבר והאלהים יענינו
בקול', ודורשים 'ידבר דבור' גזירה שוה, מה לחלן במעמד הר
סיני, אמר משה את דבריו בלשון הקודש, שהרי עשרת הדברות
נאמרו בלשון הקודש, אף כאן המשוח מלחמה מדבר בלשון
הקודש.
במשנה מבואר, שדווקא משוח המלחמה אומר את דברי החיוק
לעם, מביאה הגמרא את המקור לכך. הגו רבנן, 'ינש הכהן וידבר
אל העם', מבררת הגמרא, יכול - שמה כל כהן שרצה יוכל לדבר
את דברי החיוק לעם, תלמוד לומר בהמשך הפרשה 'ודברו
השומרים' - שהשומרים מדברים לעם דברי חיוק נוספים מלבד
הכהן ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד שמה השומרים במקומו
שמונו לתפקיד זה, אף כהן במקומו - שהתמנה לכך, ולא כל כהן
שירצה. שואלת הגמרא, ואימא כהן גדול, שהרי הוא ממונה
לכהונה גדולה. ומתרת, שהכהן צריך להיות דומיא דשומר, מה
שומר מהותו שיש שופט המקומו על גביו והוא מורה לו לרדות
את הצריך לכך, אף כהן צריך להיות שיש מקומו על גביו, והוא
הכהן גדול, אבל הכהן גדול אין ממונה מעליו. שואלת הגמרא, הרי
כהן גדול נמי, האימא מקל שהוא ממונה על גביו. ומתרת,

"והיה הוא בשער בנימן, ושם בעל פקידות - ממונה שלא יצאו
מזהיר אל הכשדים, ושמו יראיה בן שלמיה בן חנניה נביא
השקר, ויתפש את ירמיה הנביא לאמר אל הכשדים אתה נופל
להיות עמדם, ויאמר (לו) ירמיהו שקר אתה דובר, איני נופל אל
(על) הכשדים וגו'. וכתוב 'ויתפש יראיה בירמיהו ויביאהו אל
השירים, ויקצפו השירים על ירמיהו, והכו אותו ונתנו אותו בית
האסור בית יהונתן הסופר, כי אותו עשו לבית הכלא', הרי שירמיהו
נפל בידי נכדו של חנניה נביא השקר, שהחניף לו.
ואמר רבי אלעזר, כל עדה שיש בה חנופה - שאינם מוכיחים זה את
זה, מאוסה בגדה, שנאמר 'כי עדת חנה גלמוד', וגלמוד' הוא
מלשון גדה, שכן בפרקי חם קורין לגדה 'גלמודה'. מבררת הגמרא,
מאי פירוש 'גלמודה', ומדוע נדה נקראת כן. ומבארת, שגלמודה'
היא מלשון גמולה דא מפעלה - מובדלת זו מבעלה. ואמר רבי
אלעזר, כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה, דבר זה נלמד בגזירה
שוה מהתיבה 'גלמוד', וכתוב 'האמרתי לבני גלות 'ואמרתי לבניך מי ילד לי את
חנה גלמוד', וכתוב 'הם לגבי גלות 'ואמרתי לבניך מי ילד לי את
אלה, ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה וגו'".
אמר רבי ירמיה בר אבא, ארבע ביות של רשעים אין מקבלות פני
שכינה, בת ליצים וכת חניפים, וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע.
והמקור לכך שבת ליצים אינה מקבלת פני שכינה, דכתיב שהקדוש
ברוך הוא 'משך ידו מלחיות את לוציצים'. והמקור לבת חניפים
שאינה מקבלת פני שכינה, דכתיב 'כי לא לפני חנה יבוא'. והמקור
לבת שקרים שאינה מקבלת פני שכינה, דכתיב שאמר הקדוש ברוך
הוא 'דובר שקרים לא יבין לנגד עיני'. והמקור לבת מספרי לשון
הרע שאינה מקבלת פני שכינה, דכתיב 'כי לא אל חפץ רשע אתה,
לא יגורד רע' ופירוש הפסוק הוא, לא חפץ רשע אתה משום שצדיק
אתה ה', לכן לא יגורד במגורד - עמך רע, ופרשה זו מדברת בבבלי
לשון הרע, כפי שכתוב בהמשך 'כי אין בפייה נכונה' וכו'.

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה פרק שמיני

פרק זה, עוסק במהלכה של מלחמת ישראל עם הגויים, והמשנה
שלפנינו, עוסקת בדבר הכהן משוח המלחמה לעורכי המלחמה,
בעת צאתם מנבול הארץ. כמו שנאמר 'והיה קרובכם אל המלחמה
ונגש הכהן ודבר אל העם, ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים
היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו
ואל תערצו מפניהם, כי ה' אלהיכם תהולך עמכם להלחם לכם עם
אויביכם להושיע אתכם'. והמשנה תבאר את הפסוקים.
משנה. הכהן אשר נבחר לתפקיד משוח מלחמה, שעליו לצוות את
העם בעת יציאתם למלחמה, בשעה שמדבר את דברי החיוק אל
העם הלוחמים, בלשון הקודש היה מדבר, שנאמר, 'והיה
בקרובכם אל המלחמה' בצאתכם את גבול הארץ, 'ינש הכהן'
לומר את דבריו. ומבארת המשנה, 'הכהן' זה כהן משוח מלחמה
אשר נמשח במיוחד לתפקיד זה. ומה שנאמר בפסוק 'ידבר אל
העם', זה דווקא בלשון הקודש.
'ואמר אליהם שמע ישראל וגו' אתם קרבים היום למלחמה על
אויביכם' מבארת המשנה, על אויביכם' הגויים ולא על אחיכם
היהודים. שמלחמה זו אינה לא כמלחמת שבט יהודה על שבט
שמעון הסמוך לו בגבול, ולא כמלחמת שבט שמעון על שבט
בנימין הסמוך לו בגבול, שאם תפלו בדם של אחיכם, ירחמו
עליכם. ובמה שנאמר במלחמת פקח בן רמליהו מלך ישראל עם
אחז מלך יהודה, 'ויקומו האנשים מבני אפרים אשר נקבו בשמות
קודם לכן, ויחיוקו בשכינה ששבו במלחמתם עימם, לראו

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מב עמוד א

תוספות

רש"י

ויהי הוא בשער בנימין. לאחר כמה ימים היה ירמיה יוצא מירושלים ללכת ארץ בנימין לחלק נחלה שנפלה לו. ותפסו יריאיה ואמרו לו אל תבשרים אתה נפול גמולה. בדולה. כמו ויגמול ויפליט כל: כו. משך ירו. הקשה מהיות את לוצצים: לא יגורף רע. לא יגור עמך רע, וגבי מספרי לשון הרע כתיב, דכתיב בהוא פרשתא כי אין בפיהו נבונה וגו':

הדרן עלך אלו נאמרין

1 ויהי הוא בשער בנימין ושם בעל פקדת ושמו ירמיה
2 בן שלמיה בן חנניה ויתפש את ירמיה הנביא לאמר
3 אל תבשרים אתה נפל. ויאמר ירמיה שקר אינני נפל
4 אל תבשרים, וכתוב: ויתפש ירמיה ויבאחו אל
5 השורים. ואמר ר' אלעזר: כל עדה שיש בה חנופה
6 מאוסה בנדה, שנאמר: כי עדרת חנה גלמוד, שכן
7 בכרבי הם קורין לנדה "גלמודה". מאי "גלמודה"?
8 גמולה מבעלה. ואמר ר' אלעזר: כל עדה שיש בה
9 חנופה לסוף גולה, כתיב הכא "כי עדרת חנה גלמוד",
10 וכתוב התם "ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני
11 שכולה וגלמודה גלה וסודה". אמר ר' ירמיה בר אבא:
12 ארבע ביותות אין מקבלות פני שכינה: פת ליצים, וכת
13 חניפים, וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע. פת ליצים,
14 דכתיב: "משך ירו את ליצים". פת חניפים, דכתיב:
15 "כי לא לפניו חנה יבוא". פת שקרים, דכתיב: "דבר
16 שקרים לא יכון לגנר עיני". פת מספרי לשון הרע,
17 דכתיב: "כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורף רע" צדיק
18 אתה ה' לא יגור במגורד, רע:

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה, בשעה שמדבר אל העם, בלשון
הקודש היה מדבר, שנאמר: ויהיה

21 בקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן. זה כהן משוח מלחמה וידבר אל העם בלשון הקודש.
22 ואמר אליהם שמע ישראל וגו' על אויביכם ולא על אחיכם, לא יהודה על שמעון ולא שמעון
23 על בנימין. שאם תפלו בידם ורחמו עליכם, כמה שנאמר ויקמו האנשים אשר נקבו בשמות
24 ויחזיקו בשבחה וכל מערפיהם הלבישו מן השלל וילבשו וינעלו ויאכלום וישקום ויסכום
25 וינהלום בחמרים לכל פושל ויביאום ורחו עיר התמרים אצל אחיהם וישבו שמרון וגו'. על אויביכם אתם הולכים, שאם תפלו בידם
26 אין מרחמין עליכם. אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו, אל ירד לבבכם מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות, אל תיראו מפני
27 הגפת תריסין ושפעת הקלגסין, אל תחפזו מקול קרנות, אל תערצו מפני קול צווחות, כי ה' אליהם החלץ עמכם הם באין
28 בנצחונם של בשר ודם, ואתם באים בנצחונם של מקום. פלשתים באו בנצחונם של גלית, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו.
29 בני עמון באו בנצחונם של שובד, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. ואתם, אי אתם כן, כי ה' אליהם החלץ עמכם להלחם
30 לכם זה מחנה הארון. גמ' מאי קאמר? הכי קאמר? שנאמר וידבר, ולהלן אומר: משה ידבר והאלהים יענו בקול מה להלן בלשון
31 הקודש, אף כאן בלשון הקודש. תנו רבנן: ונגש הכהן וידבר אל העם יכול כל כהן שירצה? תלמוד לומר וידברו השמרים, מה
32 שומרים בממונה, אף כהן בממונה. ואימא כהן גדול? דומיא דשומר, מה שומר שיש ממונה על גביו, אף כהן שיש ממונה על גביו.
33 כהן גדול נמי, האימא מלך על גביו? בעבודתו קאמר. ואימא סגן? סגן לאו ממונה הוא, דתינא אמר ר' חנינא סגן הכהנים: למה סגן
34 ממונה? שאם אירע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו: ואמר אלהם שמע ישראל: מאי שנא "שמע ישראל"? אמר ר' יוחנן
35 משום ר' שמעון בן יוחי, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל: אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שהרית וערבית, אי אתם נקשרין
36 בידם: אל ירד לבבכם אל תיראו כו'. תנו רבנן: פעמיים מדבר עמם, אחת בספר ואחת במלחמה. בספר, מה הוא אומר?

שמעון

משוח מלחמה. נראה האי דלא תנא הכי משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם כיצד
בדקתני בפרק אלו נאמרין (לעיל דף לב). מקרא בבורים כיצד משוח דהתם סליק
מיניה דתני לעיל מיניה ואלו נאמרין בלשון קודש אבל תימה למה הקדים פרק זה קודם
פרק עגלה ערופה והלא שנה משוח מלחמה בבבא אחרונה אחרי כול ויש לומר דהתם
הקדים פרשת עגלה ערופה משום דאיידי בפרשת
המלך נקט בתריה פרשת עגלה ערופה אבל הכא
שבא לפרשה מקדים משוח מלחמה משום דוטררי
מיליה ופסיק ושרי ליה ואת' וליתני לעיל פרשת
משוח מלחמה כדתני פרשת עגלה ערופה יש
לומר דלא שייך למימר פרשת משוח מלחמה
שהרי לא תננה משום מצות קריאה אלא משום
התראה: הכי קאמר שנאמר ודבר. ירושלמי
למה בגין דכתי' ודבר הרי ק"ש דכתי' בה ודברת
בם והיא נאמרת בכל לשון אלא בגין דכתיב בה
אמירה הרי פרשת ודבר מעשר הרי כתיב בה
אמירה והיא נאמרת בכל לשון אמר רבי חגי
נאמר כאן הגשה ונאמר להלן הגשה ונגשו
הכהנים בני לוי מה נגשה שנה' להלן בלשון
קודש אף כאן בלשון קודש עד כדון כרבי עקיבא
דאמר לשונות ריבויין הן כרבי ישמעאל דאמר
לשונות כפולין הן ברם מאי אמר ר' חייא בר אבא
נאמר כאן נגשה ונאמר להלן נגשה ונגש משה
אל הערפל מה לשם לשון הקודש אף כאן לשון
הקודש מסתברא דלא ופקדו שרי צבאות בראש
העם ואחרי כן ונגש הכהן ודבר אל העם בתר
דמתקן לדון הוא משמע לון:
סגן לאו ממונה הוא. ואם תאמר דא אמרין
בסנהדרין פרק כהן גדול (דף טז) כשהוא
מנחם אחרים כל העם עוברין זה אחר זה
והממונה ממצע ותניא כשהוא עומד בשורה
לנחם את האחרים סגן ומשוח מלחמה עומד
בימינו ואמר רב פפא ש"מ מהא מתניתין תלת
שמע מינה היינו סגן היינו ממונה יש לומר דאי
ממונה היה לדברים שמניחו אחיו הכהנים כדתנן
(יומא דף כח). אמר להם הממונה אבל מן התורה
אין לו שום מנוי ושררה יותר על אחיו הכהנים
ואינו אלא כעין מינוי אמרכל וגזבר שגידולו
אחיו הכהנים:

מאה

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מב עמוד ב

רש"י

תוספות

מאה פפי וחד נאנאי. בירושלמי בפרק החולץ אגמרא חייבין אשם תלוי את ש"מ
(והאשה) מתעברת וחתרת ומתעברת את ש"מ שאין האשה מתעברת משני בני
אדם כאחת ופליגי על רבנן דאגדתא דרבנן דאגדתא אומרים ויצא איש הבינים ממערכות
פלשתים ממאה ערלות פלשתים שהעירו בה מאה ערלות פלשתים אמר רבי מתניא ולא
פליגין עד שלא נסדורה חזרע האשה מתעברת
משני בני אדם כאחת משנסרה חזרע אין האשה
מתעברת משני בני אדם כאחת זה משמע שכולן
מאה היו אבותיו שהרי מכולן נתעברה אמו ולא
כפי' רש"י שפירש וחד נאנאי שאמד מן אביו
ופי' הערוך נאנאי ככל שבאו עליה מאה אנשים
וככל אחד וכן מפורש בירקא רבה ובאגדה
דשמואל אמר ר' יצחק אותה הלילה שפירשה
ערפה מחמתה נתעברו בה גייס של מאה בני
אדם הדא דכתיב והוא מדבר עמם הדנה איש
הבינים וגו' ממערכות פלשתים ממערות כתיב
ממאה ערלות פלשתים רבי תנחומא אמר אף
כלב אחד שנאמר ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב
אנכי וגו' ותו הוה ותיצב ארבעים יום אמר רבי
ברכיה בר יצחק בשכר ארבעים פסיעות שהלכה
ערפה עם חמותה נתלה לבנה ארבעים יום:
מפני שהשם וכל בניו מונחים בארון. תוספתא
(פ"ז ע"ש) כי ה' אלהיהם החולץ עמכם זה השם
הנתון בארון שנאמר וישלח אותם משה וגו'
מלמד שהיה פתח משוח מלחמה וכלי הקודש זה
הארון ויש אומרים אלו בניו כהונה שגא' ובגדי
הקודש אשר לאחרין ורבי יודנה בן לקיש אומר
ב' ארונות היו עמדה זה שיוצא עמקן למלחמה
היו בו שברי לוחות שנאמר ויסעו מדרה ה' וגו' זה
שהיה עמקן היה בו ס"ת שנאמר ויעפילו לעלות
וגו' ובירושלמי אמר' ארון אחד היה:

מאלו התום' לא מצאתי יותר

שמעו דברי מערכי המלחמה, וחזרו. במלחמה, מה
הוא אומר "אל ידך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו
וְאֶל תַּעֲרֹצוּ", כִּנְגַד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שְׁאֵינָם הָעוֹלָם
עוֹשִׂין: מְגִיפִין, וּמְרִיעִין, צוֹחִין, וְרוֹמְסִין: פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ
בִּנְצַחוֹנוֹ שֶׁל גְּלִית כּוֹ: גְּלִית, אָמַר ר' יוֹחָנָן: שְׁעָמֹד
בְּגִילּוֹ פָּנִים לְפָנֵי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאָמַר: "בְּרוּ
לָכֶם אִישׁ וְיָרַד אֵלָיו" וְאִין "אִישׁ" אֵלָּא הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ
הוּא, שְׁנֵאָמַר: "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ
הוּא: הֲרֵינִי מְפִילֵי עַל יָד בֶּן אִישׁ, שְׁנֵאָמַר: "וְיָרַד בֶּן
אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה". אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוֹם ר' מֵאִיר:
בִּשְׁלֹשָׁה מִקּוֹמוֹת לָכְדוֹ פִּיּוֹ לְאוֹתוֹ רָשָׁע, אֶחָד "בְּרוּ
לָכֶם אִישׁ וְיָרַד אֵלָיו", וְאֶחָד "אִישׁ יוֹכֵל לְהַלְחֵם אֹתִי
וְהַכְנִי". וְאֶחָד, דִּקְאָמַר לִיהַ לְדוֹד: "וְיִכְלֹב אֲנֹכִי כִי
אֶתָּה בָּא אֵלַי בְּמַקְלוֹת". דוֹד גַּמִּי אָמַר לִיה "אֶתָּה בָּא
אֵלַי בְּחֶרֶב וּבְחִנִּית וּבְכִידוֹן"? הֲרַד אָמַר לִיה "וְאֲנֹכִי
בָּא אֵלֶיךָ בִּשְׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי מַעֲרֹכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
חִרְפְּתָה". וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשֶּׁבֶם וְהַעֲרַב" אָמַר ר' יוֹחָנָן:
כִּדִּי לְכַמְלֵן מְקִרִיאת שְׁמַע שְׁחִירַת וְעִרְבִית. וַיִּתְּצֵב
אַרְבָּעִים יוֹם" אָמַר ר' יוֹחָנָן: כִּנְגַד אַרְבָּעִים יוֹם שְׁתַּנְּתָה
בְּהֵן תוֹרָה. וַיֵּצֵא אִישׁ הַבְּנִים מִמִּתְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים". מֵאִי
בְּיָנִים"? אָמַר ר' יוֹחָנָן: שְׁמִיבִינָה מִכָּל מוֹם. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר:
בְּיָנֵינוּ שְׁבָאֲחֵיו. דְּבִי ר' שִׁילָא אָמַר שְׁהוּא עָשִׂיו כִּבְנֵין.

ר' יוחנן אומר: בר מאה פפי וחדא נאנאי. "גלית שמו מונת" תני רב יוסף: שהכל דשין את
אמו בנת. כתיב "מעירות", וקרינו "מערכות". תני רב יוסף: שהכל הערו באמו. כתיב "הרפה"
וכתיב "ערפה", רב ושמואל, חד אמר: "הרפה" שמה, ולמה נקרא שמה "ערפה" שהכל
עורפין אותה מאחריה. וחד אמר: "ערפה" שמה, ולמה נקרא שמה "הרפה" שהכל דשין
אותה כהרפות, וכן הוא אומר: "ותקח האשה ותפרש המקדש על פני הבאר ותשטח עליו
הרפות". ואי בעית אימא מהבא, "אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הרפות בעלי". את
ארבעת אלה ילדו להרפה בנת ויפלו ביד דוד וכיד עבדיו" מאי ניהו? אומר רב חסדא:
ספ ומודון גלית וישבי בנוב. "ויפלו ביד דוד וכיד עבדיו", דכתיב: "ותשק ערפה לחמותה
ורות דבקה בה" אומר ר' יצחק, אומר הקדוש ברוך הוא: יבואו בני הנשוקה, ויפלו ביד בני
הדבוקה. דרש רבא: בשכר ארבע דמעוות שהורידה ערפה על חמותה, וכתה ויצאו ממנה
ארבעה גבורים, שְׁנֵאָמַר: "ותשנה קולן ותבכינה עוד". כתיב "חץ חניתו" וקרינו "עץ חניתו",
אמר ר' אלעזר: עדיין לא הגיענו לחצי שבחו של אותו רשע, מכאן שאסור לספר בשבחן של
רשעים. ולא לפתח ביה כלל? לאודעי' שבחיה דדוד "בני עמון באו בנצחוננו של שובך כו'".
כתיב "שובך" וכתיב "שובך", רב ושמואל, חד אמר: "שובך" שמו, ולמה נקרא שמו "שובך"
שעשיו בשובך, וחד אמר: "שובך" שמו, ולמה נקרא שמו "שובך" שכל הרואה אותו, נשפך
לפניו בקיתון. "אשפתו כקבר פתוח כלם גבורים" רב ושמואל, ואמרי לה ר' אמי ור' אסי, חד
אמר: בשעה שזורקין חץ, עושין אשפות אשפות של חללים, ושמה תאמר שאומנין בקרב, תלמוד לומר: "כלם גבורים". וחד
אמר: בשעה שעושין צורביון עושין אשפות אשפות של זבל, ושמה תאמר מפני שחולי מעיים הם, תלמוד לומר: "כלם גבורים".
אמר רב כריי: שמע מיה, האי מאן דנפיש ויבליה, חולי מעיים הוא. למא נפקא מיה? ליטרח בנפשיה. "ואנה בלב איש ושתנה" ר'
אמי ור' אסי, חד אמר: ישתנה מדעתו, וחד אמר: ישתנה, לאחרים: "ואתם אי אתם בן כו'". וכל דף למה? מפני שהשם וכל פיננו

שמעו דברי מערכי מלחמה. מי ראוי לחזור ומי ראוי לילך, וחזרו הראייתם לחזור, כגון
בנה בית ונשע כרם וארש אשה וקרא ורד הלבב. ואע"ג דכתיב בהן ודברו השקטים,
לקמן אמרינן דכחן קאמר להו, אלא שהשקטים משמיעין דבריו לעם: אל ידך לבבכם,
אל תיראו ואל תחפזו ואל תעצו. ארבעה אזהרות כנגד ארבעה דברים שהעובר
בזבבים היו עושין לאדם: מניפין בתריסין
ומריעין בקרנות וצוחין בקולם ורומסין בצלחל
סוסייה ודחוקתם, אבל צחצוח חרבות ושפעת
קלגסים הן עקר המלחמה ואין לאדם: בגלוי
פנים. בחצפה. כרי. בחרה. לבדו פיו. אמר פיו
את בשלוחו: ויירד אלי. משמע עליו, שהוא יגבר,
דקח ליה למימר וילחם אתי: ואידך והכני.
ואע"ג דקדור אמר ואם אני אוכל לו ודחיתו,
מכל מקום פתיתו פיו לרעתו והותו: דוד הדר
קאמר ליה ואני בא. ואין זו פתיתו פה לרעה,
דאמר ליה אתה בא למשול בי על ידי דבר
שאין בו ממש. ואני בא למשול בך בשם
שהצחנות שלו: כנגד ארבעים יום. שאחרי
תורה להתקבל נחל לו כח להתיצב: מכל מום.
מתקן ומנקח מכל מום של בערה: שבאחיו.
ארבעה (אחיס) היו לו בדלקתו: בר מאה פנים
וחד נאנאי. בן התעורבת, שבאו הרבה אנשים
על אמו בלילה אחת ונתעברה מן אחד, נמצא
האחד אביו וכלן מנאפים: נאנאי. זהו אב בלשון
פרסי: פנאי. פרסטר, ולשון איש הבינים
שיצא מבין אנשים הרבה: כתיב מעירות
ממעירות פלשתים: כתיב ערפה. שם האחת
ערפה (זהו לו), וכתיב הרפה אשר בלידי הרפה,
והיא ערפה בדאמרי' לקמן שנגזר עליה שפלו
בניה בחרב ביד בני רות שדבקה בשכניה
עורפין אותה. הפקידה עצמה בבניה פנים
כנגד ערף: כהרפות. חסין בתושיין: סף וקידון
וגלית וישבי. כלם בספר שמואל ו' כ"א: בני
הנשוקה. שנשקה לחמותה להפריד מעמה. שלא
נתקדשה ותבכינה עוד. פעם שניה: דלעיל מניה
כתיב ותשאנה קולן ותבכינה: ארבע דקות
שתי בכיות משתי עצמים: חץ, לשון חצי. הדורעך
הכתוב שלא ספר בחצי גבורתו: לאודעי'
שכתב דוד, שנלקח עם גבור מלחמה: כתיב
שכר. בספר שמואל ו' י' וכתיב שופך דברבי
הימים ו' יט: ואשפתו כקבר פתוח. בחילות של
גבורות: כתיב, ואידי דנקט פלוגתא דרב
ושמואל בדרשות דקראי נקט לה: מפני
שאומנים. אבל אינם גבורים: של זבל. מחמת
שאובלין הרבה בגבורה: שפע מנה. מדאמרי
שמה תאמר חולי מעיים הם: ליטרח בנפשיה
לבקש לו רפואות טרם יכבד חליו עליו: דאנה
כלב איש ישתנה: ישתנה מדעתו. ישתנה
לאחרים: וכל דף למה. אומר לקם, ומה היא
הנשקה הוה שחביתו ב' ה' אלהים עמכם זה השם
ולא אמר כי ה' אלהים עמכם, ומה היא
הליקה זו דמשמע חולץ מקום: שהשם וכל
בניו עורפין באין. ויוצא עמכם במלחמה:
שפטפט

וחד אמר: בשעה שזורקין חץ, עושין אשפות אשפות של חללים, ושמה תאמר שאומנין בקרב, תלמוד לומר: "כלם גבורים". וחד
אמר: בשעה שעושין צורביון עושין אשפות אשפות של זבל, ושמה תאמר מפני שחולי מעיים הם, תלמוד לומר: "כלם גבורים".
אמר רב כריי: שמע מיה, האי מאן דנפיש ויבליה, חולי מעיים הוא. למא נפקא מיה? ליטרח בנפשיה. "ואנה בלב איש ושתנה" ר'
אמי ור' אסי, חד אמר: ישתנה מדעתו, וחד אמר: ישתנה, לאחרים: "ואתם אי אתם בן כו'". וכל דף למה? מפני שהשם וכל פיננו

ביאורים למסכת סוטה דף מב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בפסוק נאמר 'וְגִלִּיתָ שְׁמוֹ מִנֶּת', תני רב יוסף, ממה שלא נאמר
 'גִּלִּיתָ הַגִּיתָ' אלא 'מִנֶּת', בא לרמוז שְׁהֶבֱל דְּשִׁין בביאתם אֶת אִמּוֹ
 בְּנֵת - כדשת הענינים בגת. בְּתָיִב על גלית, שהיה מְמַעְעֵרוֹת
 פלישתים, וְקָרִינָן - והקרי של תיבה זו היא מְמַעְעֵרוֹת פלישתים,
 ומבארת הגמרא תני רב יוסף שנטק הפסוק תיבת 'מערות' כדי
 לרמוז, שְׁהֶבֱל הָעָרוֹ בְּאִמּוֹ - באו על אמו קודם שנולד.
 כמו כן, בבתיבת שמה של אמו של גלית, מצינו חילוקים, שבמקום
 אחד בְּתָיִב ששמה היה 'הָרֶפָּה', וּבְתָיִב במקום אחר, ששמה היה
 'עֲרֶפֶה'. ובביאור דבר זה, נחלקו רב ושמואל, חד אָמַר 'הָרֶפָּה' שְׁמָה
 האמיתי, וְלָמָּה נִקְרָא במגילת רות שְׁמָה 'עֲרֶפֶה' לרמוז שְׁהֶבֱל
 עֲרִיפִין אוֹתָהּ מֵאֲרִיפָה - שהפקירה את עצמה לזנות בדרך הבחנה,
 פנים כנגד עורף. וְחַד אָמַר, 'עֲרֶפֶה' שְׁמָה האמיתי, וְלָמָּה נִקְרָא
 שְׁמָה בנביא שמואל 'הָרֶפָּה' לרמוז שהפקירה עצמה לזנות, כך
 שְׁהֶבֱל דְּשִׁין אוֹתָהּ בביאתן בְּהָרִיפּוֹת - חטים כתושים, שנכתשו על
 ידי דשה מרובה.
 ומביאה הגמרא ראיא לכך שחטים כתושים מכונים 'הריפות', וְכֵן
 הוּא אָמַר על האשה אשר הסתירה את יוהנתן ואחיעזר, 'וְתִקַּח
 הָאִשָּׁה וְתַפְרוֹשׁ אֶת הַמָּסָךְ - הוֹלֵךְ עַל פְּנֵי הַבָּאָר שבו הסתתרו
 וְתַשְׁמַח עָלָיו על המסך שפרשה הריפות' - חטים כתושים, שדרך
 לשוטחם כדי לייבשם, ומכאן ש'הריפות' הן חטים כתושים, כי אותם
 רגילים לפרוש לייבוש. וְאִי בְּעִיַת אִימָא מִהֶכָּא, שנאמר במשלי,
 שאף 'אם תכתוש' - תטחן עד דק אֶת הָאִיִל - השוטה בִּמְכֻתָּשׁ
 כדי להסיר את שטותו ממנו, ותכתוש אותו בְּתוֹךְ - יחד עם הריפות
 החטים הכתושים בְּעָלִי" - במכתש, לא יסור מאיוולתו. ומכאן,
 ש'הריפות' הן חטים כתושים, שאת אלו דרך לכתוש במכתש.
 הגמרא מבארת את הנאמך בנביא על מפלת בני ערפה ביד דוד
 ועבדיו. 'וְאֵת אֲרִבְעַת הַגִּיבּוֹרִים הָאֵלֶּה יוֹלְדוּ - נולדו לְהָרֶפָּה אם
 גלית בְּנֵת וַיִּפְּלוּ בִיד דָּוִד וְכִיד עֲבָדָיו' מבארת הגמרא מֵאִי נִינְהוּ
 אלה שנולדו לה, אָמַר רב חסדא, ששמותיהם הם סָה, וְמָדוֹן,
 גִּלְתִּי, וְשִׁשִּׁי בְּנָז, הנזכרים באותו פרק. נאמר בפסוק לדלעל, 'וַיִּפְּלוּ
 בִיד דָּוִד וְכִיד עֲבָדָיו', מבארת הגמרא, הסיבה שנפלו ביד דוד היא
 דְּכָתִיב 'וְתַשְׁחַן עֲרֶפֶה לְחַמוֹתָהּ, ולא דבקה בה, וְיֹתֵב דְּבָקָה בָּהּ',
 אָמַר רבי יצחק, אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יְבוֹאֵר בְּנֵי הַנְּשׁוּקָה -
 שהיא ערפה וַיִּפְּלוּ בִיד בְּנֵי רות הַדְּבֻקָה בנעמי. דְּרַשׁ רַבָּא על בני
 ערפה הגיבורים, שֶׁשֶׁבֶכֶר אֲרִבְעָה דְּמַעוֹת שְׁחֹרִידָה עֲרֶפֶה עַל
 חֲמוֹתָה בעת שנפרדו, וְכָתִיב ערפה וַיִּצְאוּ מִמֶּנָּה אֲרִבְעָה בְּנָזִירִים
 אשר נלחמו בישראל. ודבר זה נלמד ממה שְׁנִינְהוּ בעת הפרידה
 מנעמי 'וְתַשְׁחַן קוֹלָן וְתִבְכֶּינָה עוֹד' הרי שבכו פעם שניה, נוסף על
 מה שהוזכר כבר באותו פרק שבכו קודם, ושתי בכיות משתי עינים,
 הן ארבע דמעות, ובזכות זה זכתה לארבעה בנים גיבורים.
 בְּתָיִב על חניתו של גלית את הלשון 'חֵץ חֲנִיתו' שהוא לשון מחצה,
 וְקָרִינָן - ואילו הקרי הוא 'עֵץ חֲנִיתו' שזה הוא לשון עץ, שממנו
 עשויה ידית החנית. מבארת הגמרא, אָמַר רבי אלעזר, שהלשון
 'חצי' בא לרמוז, שְׁעָרֵינָן התיאור של גבורת גלית לֹא הִנְיָעָנוּ - אינו
 ממצה לְחָצִי שְׁכָחָה - אפילו את חצי שבח גבורתו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע.
 וּמִכָּאֵן - ממה שהנביא לא פירש אפילו את מחצית גדולתו אנו
 למדים, שְׁאִסּוּר לִסְפֵּר שֶׁשֶׁכָּחָן שֶׁל רָשָׁעִים ולפיכך תיאר רק את
 מקצת גדולתו. שואלת הגמרא, אם כן, לֹא לְפָתַח בֵּיה בָּלָל - מדוע
 תיאר הנביא את מקצת שבווה הריש יש איסור בדבר. מתרצת הגמרא,
 שמטרת המקרא הייתה לְאִדּוּעִי שְׁכָחִיה דְּדָוִד שלחם עם גלית
 ונצחו, למרות גבורתו העצומה.
 שנינו במשנה, וכך מצינו בְּפָנֵי עֲמּוֹן אשר בָּאוּ וּבִטְחוּ בַּנְּצִחוֹנוֹ שֶׁל
 שׁוּבָה בּוֹ. מבארת הגמרא את שמו וגבורתו של שובך, והשנינים
 שמצינו בכתובתו. בְּתָיִב בספר שמואל ששמו היה 'שׁוּבָה', וּבְתָיִב
 בדברי הימים ששמו 'שׁוּבָה', ובביאור דבר זה נחלקו רב ושמואל,

שְׁמֵעוּ דְּבָרִי מְעָרְבֵי הַמִּלְחָמָה - את כללי המלחמה, מי ראוי
 להישר במלחמה, ומי עליו לחזור. וְחָזְרוּ לביתם כל הראויים
 לחזור, שהם הבונה בתי והנוטע כרם והנושא אשה והירא ורח הללב.
 ממשכנה הברייא לבאר את חלקם השני של דברי הכהן, בְּמִלְחָמָה
 - בתחילתה של המלחמה, מָה הוּא אָמַר 'אֵל יָרֵךְ לְבַבְכֶּם' - אל
 ישבר לבבכם מפחד המלחמה, 'אֵל תִּירָא' במחשבתכם ובליבכם
 מאימת המלחמה, 'וְאֵל תַּחֲפוּז' - אל תמהרו להימלט, 'וְאֵל תַּעְרֹצוּ'
 - אל תישברו את מהלך המלחמה. ומבארת הברייא, שהכהן
 מזהירם בארבע אזהרות אלו, כִּנְגֵד אֲרִבְעָה דְּבָרִים - פעולות
 מיוחדות שְׁעוֹבְדֵי בּוֹכְבִים הנלחמים בכך עוֹשִׂין על מנת להטיל
 מורכ בלבבכם. ואילו הדברים, מִגִּיפִין - מקישים בתריסים, וְמִרְעִין
 - תוקעים בקרנות וצוֹחִין בקולם על מנת להפחיד, וְרוֹמְסִין בצחלת
 סוסיהם ובדחרתם להשמיע קול גדול.
 שנינו במשנה, פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בַּנְּצִחוֹנוֹ שֶׁל גִּלְתִּי בּוֹ. מבארת
 הגמרא מדוע נקרא גִּלְתִּי, אָמַר רבי יוחנן, מפני שְׁעָמַד בְּגִלְתִּי פָּנִים
 - בעזות פנים לְפָנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וכביכול לחם בו. שְׁנִינְהוּ
 שאמר גלית לישראל 'בְּרוּ - בחרו לָכֶם אִישׁ וְיָרֵד אֵלַי להילחם בי.
 ומבארת הגמרא, וְאִין 'אִישׁ' אֵלָּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנִינְהוּ
 בשירת הים, 'ה' אִישׁ מִלְחָמָה'. וכתשובה לדבריו אָמַר הַקְדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא על גלית, הִרִינִי מִפִּילוֹ והורגו עַל יָד בֶּן אִישׁ - דוד
 שהיה נער ולא הגיע לכלל איש, שְׁנִינְהוּ 'וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֲפָרְתִּי הוּא'
 - מיושבי בית לחם אשר בארץ אפרת.
 אָמַר רבי יוחנן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת - שלוש
 פעמים לְבָדוּ פִּי לְאוֹתוֹ רָשָׁע - רמז גלית בדבריו את מפלתו
 העתידית. אַחֲרֵי, במה שאמר לישראל, וְלָכֶם אִישׁ וְיָרֵד אֵלַי -
 וממה שאמר לשון 'וְיָרֵד אֵלַי' ולא אמר וילחם אתי, משמע שיגבר
 עלי. וְאִידֶךְ - פעם שניה, במה שאמר לישראל, על אותו איש אשר
 תבררו 'אֵם יוֹכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִבֵּנִי וְגו', הרי שתחילה נקט את
 האפשרות שינוצח, וְאִידֶךְ, דְּקָאָמַר לִיה גלית לְדָוִד בשעה שבא
 להילחם עימו, 'הַכֵּלֵב אֲנִי בעיניך בִּי אֶתָּה בָּא אֵלַי בְּמִקְלֹת'
 אשר בהם מכים את הכלבים, וממה שאמר הלשון 'בָּא אֵלַי', משמע,
 שינוצח על ידי דוד. שואלת הגמרא, הרי דָּוִד נָמִי אָמַר לִיה גלית
 'אֶתָּה בָּא אֵלַי' בְּהִרָב וּבְחִנִּית וּבְכִידוֹן', הרי שגם דוד נקט את
 הלשון 'בָּא אֵלַי', ואם כן אין זה לשון כישלון, שהרי דוד ניצח.
 מתרצת הגמרא, דוד הָרַד אָמַר לִיה - הוֹסִיף וּפִירַשׁ את דבריו במה
 שאמר 'וְאֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי (יִשְׂרָאֵל) מְעַרְבוֹת
 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר תָּרָא' ובכוח זה נאצח. ולפיכך דוד סמך את דבריו
 על כוחו של ה', ואִין בדבריו הבעת חולשה.
 נאמר בגלית 'וַיִּגַּשׁ הַפִּלִּשְׁתִּי אל מחנה ישראל הַשָּׂמֶךְ וְהָעֵרֶב',
 מבארת הגמרא, אָמַר רבי יוחנן, מהו 'השם והערב' שמטרתו של
 גלית היתה בְּדִי לְבַמְלֵךְ לישראל מְקַרְיָא שְׁמַע שְׁחִירִית וְעַרְבִית
 שבזכותה הם ניצולים מאויביהם. עוד נאמר בגלית, 'וְיִתְצַב
 אֲרִבְעִים יוֹם' לחרף ולגדף ולבטלם ממצות, אָמַר רבי יוחנן,
 שהטעם שהיתה לו אפשרות לעשות כן למשך זמן זה, היא כִּנְגֵד
 אֲרִבְעִים יוֹם שְׁנִתְנָה בָּהּ תוֹרָה שהתאחרה נתינת התורה מעשרת
 הדברות, לפיכך היה לו כח להתיצב ארבעים יום.
 נאמר על גלית 'וַיִּצָּא אִישׁ הַבְּנִינִים מִמְּחֻנוֹת פְּלִשְׁתִּים וְגו'. מבארת
 הגמרא, מֵאִי בְּנִינִים - מדוע כונה כך. אָמַר רב, מפני שְׁמִכּוֹנָה -
 מנוקה מִכָּל מוֹם, שהיה גופו נקי ממום של כיעור. וְשְׁמוּאֵל אָמַר,
 מפני שהיה בְּיָנוּנִי - אמצעי שְׁבָאָהּ - בין ארבעת אחיו. רַבִּי רַבִּי
 שִׁילָא אָמַר, מפני שְׁהוּא עָשׂוּי בחזק רב כְּבִנְיָן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,
 מפני שבאו על אמו מאה פלישתים בבית אחת, ולפיכך היה בָּר - בן
 מֵאִה פַּפִּי - מנאפים, וְחָרָא נֶאֱמָר - ורק אחד היה אביו האמיתי,
 וְאִישׁ הַבְּנִינִים' פירושו, שיצא מבין הרבה אנשים.

ירמיה פרק יד יט-כב

יט המאוס מאסת את־יהודה אם־בציון געלה נפשך מדוע הפיתנו ואין לנו מרפא קוה לשלום ואין טוב ולעת מרפא והנה בעתה: כ ידענו יהוה רשענו עון אבותינו כי חטאנו לך: כא אל־תנאץ למען שמך אל־תנבל כפא כבודך וזכר אל־תפר פְּרִיתֶךָ אֲתָנוּ: כב הִישׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מְגֻשְׁמִים וְאִם־הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ רִבְבִּים הֲלֹא אֶת־הָיוֹא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנִקְוֶה־לְךָ כִּי־אֲתָה עֲשִׂיתָ אֶת־כָּל־אֵלֶּה:

ירמיה פרק טו א-ג

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אִם־יַעֲמֹד מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל לִפְנֵי אֵין נִפְשִׁי אֶל־הָעָם הַזֶּה שְׁלַח מַעַל־פָּנַי וַיֵּצְאוּ: ב וְהָיָה כִּי־יֵאמְרוּ אֵלַיךְ אָנָּה נִצָּא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֲשֶׁר לָמוֹת לָמוֹת וְאֲשֶׁר לַחֲרֹב לַחֲרֹב וְאֲשֶׁר לָרָעַב לָרָעַב וְאֲשֶׁר לַשָּׁבִי לַשָּׁבִי: ג וּפְקַדְתִּי עֲלֵיהֶם אֲרַבַּע מִשְׁפָּחוֹת נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֲרֹב לַחֲרֹב וְאֶת־הַכְּלָבִים לַסֹּחֵב וְאֶת־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְאֶת־בְּהֵמַת הָאָרֶץ לֵאכֹל וְלַהֲשָׁחִית:

רש"י

למוטב, משה שימו איש חרבו וגו' (שמות לב) ויזר על פני המים וגו' (שם) ואח"כ אעלה אל ה' אולי אכפרה, שמואל במצפה ויסירו בני ישראל את הבעלים (שמואל א ז) ואח"כ קבצו את כל ישראל המצפתה ואתפלל עליכם (שם) אתה אינך יכול להשיבם אלי, לכך אל תתפלל עליהם: נפשי רצוני: (ב) אשר למות וגו'. כל המאוחר ב' קשה מחבירו חרב קשה ממות מיתת חרב מנוולת ומיתה על מטתו אינה מנוולת וכן הוא אומר (תהלים קטז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו רעב קשה מחרב שזה מצטער וזה אינו מצטער וכן הוא אומר טובים היו חללי חרב מחללי רעב, שבי כולהו איתנהו בגוה: (ג) ופקדתי. לשון מינוי ופקידות: לסחוב. לגרר וכן אם לא יסחבום (לקמן ט):

מצודת ציון

(יט) געלה. ענין תיעוב כמו וגעלה נפשי אתכם (ויקרא כו): בעתה. חרדה ורתת: (כא) תנאץ. ענין בזיון וכן נאצו כל תוכחתי (משלי א): תנבל. ענין הורדה ושפלות כמו וינבל צור ישועות (דברים לב): תפר. ענין ביטול: (כב) בהבלי. מלשון הבל והם הגילולים: מגשימים. מלשון גשם: רביבים. כן נקרא הגשם הדק, כמו וכרביבים עלי עשב (שם): ונקוה. מלשון תקוה:

(א) נפשי. ענין רצון כמו אם יש את נפשכם (בראשית כג): שלח. ענין טירוד וגירושין, כמו הן ישלח (לעיל א): (ב) אנה. להיכן וכן אנה אעלה (ש"ב ב): (ג) ופקדתי. ענין מינוי וגזירות: משפחות. אמר כן בדרך שאלה: לסחוב. ענין גרירה ומשיכה כמו סחוב והשלך (לקמן כב):

וכו'. מוריד את הגשם ולכן נקוה לך לבדך שאתה תוריד: את כל אלה. הם מערכות השמים וא"כ אל כל אשר תחפוץ תטם ולא ימרו את פיך:

(א) אם יעמוד. ר"ל בתפלה ובקשה: משה ושמואל. משה או שמואל ר"ל אף שהיה תפלתם מקובלת לפני מ"מ אם מי מהם יתפלל בעד העם הזה אין רצוני עליהם להיות מרוצה להם: שלח. אמור להם בנבואה שאמרת לגרשם מארצי ויצאו ממנה: (ב) אנה נצא. להיכן נלך ולתכלית מה: אשר למות. מי שראוי למות בעונו במיתת דבר יותן למיתה ואשר לחרב וכו' כל אחד יעונש בדבר הראוי לו: (ג) ופקדתי. אמנה עליהם ארבעה משפחות ר"ל ארבעה מיני עונשין: לסחוב. דרך הכלבים לגרר הנבלות ממקום למקום: לאכול ולהשחית. העוף לאכול הנבלות והבהמות להשחית ברמיסת הרגל:

(יט) אם בציון געלה נפשך. על מנת שלא לשוב עליה כי אם דעתך לשוב מדוע הכיתה באין מרפא: (כא) למען שמך. שנקראת רחום: כסא כבודך. בית המדרש. ומדרש אגדה, ישראל החקוקים בכסא כבודך: (כב) ואם השמים יתנו רביבים. מאליהם אם לא על פיך, בתמיה. כל תמיהה הכפולה הראשונה בה"א והשנייה באם כגון הבמחנים אם במבצרים (במדבר יג) הטובה היא אם רעה (שם) המאוס מאסת אם בציון געלה נפשך (כאן) אף כאן היש בהבלי הגוים ואם השמים:

(א) משה ושמואל. שניהם נזקקו לבקש רחמים על ישראל ומתחילה החזירום למוטב ואח"כ התפללו עליהם ולא עלה בלבם להשיב אפי עד שהחזירום

מצודת דוד

(יט) המאוס. אמר הנביא וכי מאסת את יהודה וכי תעבה נפשך בציון מדוע הכיתנו ואין למצוא רפואה על מכה: קוה. כאשר נקוה לשלום ולא הוטב ממה שהיה וכאשר נקוה לעת רפואה והנה בא עוד חרדה: (כ) ידענו. מכירים אנו שהרשענו אנחנו וגם מכירים אנו בעון אבותינו כי כולנו חטאנו לך כמונו כמוהם: (כא) אל תנאץ. עכ"ז אל תבזה אותנו למען שמך לבל יחולל בין העמים באמרם שמקוצר יד עזב עמו: אל תנבל. אל תוריד כסא כבודך להיות מחולל בפי העמים וכפל הדבר במ"ש: זכור. הברית שכת עמנו להיות לך לעם ואל תפר היום את הברית: (כב) היש. כאומר אל מי נזעק בעבור הגשם וכי יש מי בהבלי העכו"ם הם אלילים: מגשימים. מורידים גשמים: ואם השמים. וכי מערכות השמים נותנים רביבים מעצמם מבלי גזירות מקום: הלא אתה

וכו'. מוריד את הגשם ולכן נקוה לך לבדך שאתה תוריד: את כל אלה. הם מערכות השמים וא"כ אל כל אשר תחפוץ תטם ולא ימרו את פיך:

(א) אם יעמוד. ר"ל בתפלה ובקשה: משה ושמואל. משה או שמואל ר"ל אף שהיה תפלתם מקובלת לפני מ"מ אם מי מהם יתפלל בעד העם הזה אין רצוני עליהם להיות מרוצה להם: שלח. אמור להם בנבואה שאמרת לגרשם מארצי ויצאו ממנה: (ב) אנה נצא. להיכן נלך ולתכלית מה: אשר למות. מי שראוי למות בעונו במיתת דבר יותן למיתה ואשר לחרב וכו' כל אחד יעונש בדבר הראוי לו: (ג) ופקדתי. אמנה עליהם ארבעה משפחות ר"ל ארבעה מיני עונשין: לסחוב. דרך הכלבים לגרר הנבלות ממקום למקום: לאכול ולהשחית. העוף לאכול הנבלות והבהמות להשחית ברמיסת הרגל:

קהלת פרק ג יח-כב

יח אִמְרָתִי אֲנִי בִלְפִי עַל־דְּבַרְתִּי בְּנֵי הָאָדָם לְכָרֶם הָאֱלֹהִים וְלִרְאוֹת שְׁהִם־בְּהִמָּה הִמָּה לָהֶם: יט כִּי מִקְרָה בְּנֵי־הָאָדָם וּמִקְרָה תְּבַהֲמָה וּמִקְרָה אֶחָד לָהֶם כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ אֶחָד לִפְלָל וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן־תְּבַהֲמָה אֵין כִּי הִפֵּל הִבֵּל: כ הִפֵּל הוֹלֵךְ אֶל־מָקוֹם אֶחָד הִפֵּל הָיָה מִן־הָעֶפֶר וְהִפֵּל שָׁב אֶל־הָעֶפֶר: כא מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הַעֲלָה הִיא לְמַעַלָּה וְרוּחַ תְּבַהֲמָה הִירְדַת הִיא לְמַטָּה לְאַרְצָ: כב וְרֵאִיתִי כִּי אֵין טוֹב מֵאֲשֶׁר יִשְׁמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו כִּי־הוּא חִלְקוֹ כִּי מִי יִבְיָאֵנוּ לִרְאוֹת בְּמָה שִׁיְהִיָּה אַחֲרָיו:

רש"י

יודע. כמו (יואל ב) מי יודע ישוב מי הוא אשר מבין ונותן לב שרוח בני אדם היא העולה למעלה ועומדת בדין ורוח הבהמה היא היורדת למטה לארץ ואין לה ליתן דין וחשבון צריך שלא להתנהג כבהמה שאינה מקפדת על מעשיה: (כב) וראיתי. בכל אלה: כי אין טוב. לאדם: מאשר ישמח האדם במעשיו. ביגיע כפיו ישמח ויאכל ולא להרחיב כשאלו נפשו לחמוד להתעשר להתרבות לא לו: כי הוא חלקו. יגיע כפיו הוא החלק הניתן לו משמים ובו ישמח: כי מי יביאנו. לראות לאחר שמת במה שיהיה לבניו אם יצליחו גם הם בעושר שאסף הוא והניח להם או לא יצליחו:

(יח) אמרתי אני בלבי. בראותי זאת: על דברת בני האדם. שאחזו להם מדת גאות לנהוג שררה ורבנות בקטנים מהם: לברם. (ס"א לברם) הקב"ה להודיעם שאין שררתם כלום, ולהראותם שהם ואף השרים והמלכים: בהמה המה להם. כשאר בהמה וחיה המה לעצמם: (יט) כי מקרה בני האדם וגו'. הוא טעם הדבר אשר נתן הקב"ה מקרה ופגע לבני אדם ויש מקרה ופגע לבהמה ומקרה אחד לשניהם נתן, כי כשם שזה מת כך זה מת: ומותר האדם מן הבהמה אין. ויתרוננו והצלחתו של אדם יותר מן הבהמה אינו נראה משמת, כי הכל נהפך להיות הכל לשוב אל העפר: (כא) מי

מצודת ציון

(יח) על דברת. על ענין כמו על דבר הכסף (בראשית מג יח) ולפי שהוא דבוק אל בני האדם לזה אמר דברת. כמו עזי וזמרת יה (שמות טו ב): לברם. מלשון בירור דבר ובחינה: (יט) ומותר. מלשון יתרון: אין. ענינו כמו לא יש: כי. אם:

העצבון וכדומה: ומקרה הבהמה. ויש מקרה מיוחד לבהמה לבדה בעבור חסרון הדעת: ומקרה אחד להם. ויש מקרה אחד לשניהם, כי כאשר ימות זה כן ימות זה: ורוח. עודם חיים יש לכולם רוח החיוני זה כזה, וכאומר ולזה המה אם כן כבהמה, כי עודם חיים יש רוח החיוני לזה כזה ומקרה המות יקרה לזה כזה, ואם מה שיש מקרה לבהמה לבדה מה שאין לאדם, הלא נגד זה יש מקרה לאדם לבדו מה שאין לבהמה: ומותר. ומעלת יתרון האדם מן הבהמה לא יש: כי הכל הכל. רוצה לומר, זהו אם כל מעשה אדם היה הכל שלא עסק כ־אם באסיפת הקנינים וכדומה, אבל לא כן הוא אם עסק בתורה ובמעשים טובים: (כ) הכל. בין אדם בין בהמה כולם הולכים אל מקום אחד, הוא האומר בסוף המקרא אל העפר: הכל היה וגו'. רוצה לומר, כמו שיצירת אדם הראשון וכל החי היה מן העפר, כן כולם במותם ישובו אל העפר: (כא) מי יודע. רוצה לומר, מעט המה אשר ישכילו לדעת את ההפך אשר רוח בני האדם חשוכה, אשר עולה היא אחרי המיתה למעלה אל המקור אשר נחצבה משם, אבל רוח הבהמה שפלה אשר יורדת היא אחרי המיתה למטה אל הארץ אשר נחצבה משם. ומוסב למעלה לומר הואיל ולא רבים יחכמו להבין את זאת, לכן יראו שהם בהמה המה להם: (כב) וראיתי. על פי אלה הדברים ראיתי בבחינת השכל, אשר אין טוב ומאושר בכל הענינים ממה אשר ישמח האדם עם ההון שקבץ במעשי ידיו לאכול ולשמוח מהם: כי הוא חלקו. שמחתו בזה העולם עם ההון שקבץ, זהו לבד חלקו ולא עוד, כי כשימות ויניח ההון לבניו אחריו מי יביאנו אחר מותו לזה העולם לראות בשמחה ובטובה שיהיה לבניו אחריו עם ההון שקבץ הוא למען ישמחו בטובתם:

מצודת דוד

(יח) על דברת. על ענין בני אדם איך יתנהגו ומה יעשו: לברם אלהים. רוצה לומר, שהם יבררו ויבחנו רוממות גדולות האלהים ולראות בבחינת השכל שהם כמו בהמה המה לעצמם, וכאומר אבל מול רוממות האלהים המה כאין: (יט) כי מקרה. כי יש מקרה מיוחד לבני האדם לבדם כמקרה

ח איזו היא שבועת שווא? נשבע לשנות את הידוע לאדם: אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב, ועל האיש שהוא אשה, ועל האשה שהיא איש; נשבע על דבר שאי אפשר: אם לא ראיתי גמל שפורח באויר, ואם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד; אמר לעדים: בואו והעידוני, שבועה שלא נעידך; נשבע לבטל את המצוה: שלא לעשות סכה, ושלא לטול לולב, ושלא להניח תפלין – זו היא שבועת שווא, שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור.

ט שבועה שאכל כבר זו, שבועה שלא אכלנה – הראשונה שבועת בטוי, והשנייה שבועת שווא. אכלה – עבר על שבועת שווא; לא אכלה – עבר על שבועת בטוי.

י שבועת בטוי נוהגת בפאנשים ובנשים, ברחוקים ובקרובים, בפשרים ובפסולין, בפני בית דין ושלא בפני בית

פירוש ברטנורא

ח אם לא ראיתי גמל פורח באויר. כלומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי וכו': נחש בקורת בית הבד. כתבנית קורת בית הבד וצורתה. דאילו בעובי קורת בית הבד לא הוי שבועת שווא, דאיכא טובא: שבועה שלא נעידך. ביטול מצוה היא, דהא חייב להעיד שנאמר (ויקרא ה) אם לא יגיד ונשא עונו:

ט אכלה עבר על שבועת שווא. הכי קאמר, אכלה, עבר על שבועת שווא לחודא. לא אכלה, עבר אף אשבעות בטוי. דמכיון ששבע שאוכל כבר זו חייב לאכלה, וכי הדר נשבע שלא יאכלנה הרי נשבע לבטל את המצוה, ולוקה משום שבועת שווא בין יאכל בין לא יאכל, ואי לא אכל לה חייב שתיים, משום שבועת שווא ואף משום שבועת בטוי:

י באנשים ובנשים. אידי דבעי למתני שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים כו' תנא בשבועת בטוי שנוהגת בכל אלו: ברחוקים ובקרובים. כגון

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ח

כהמשך לסיום המשנה הקודמת, באה משנתנו ללמד, שיש סוגים שונים של שבועת שווא, שחייבים עליהם משום "לא תשא את שם ה' אלהיך לשווא".

איזו היא שבועת שווא – ששינונו במשנה הקודמת, שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור? נשבע לשנות את הידוע לאדם – נשבע על דבר שהוא ידוע שאינו כן, כגון: אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב, ועל האיש שהוא אשה, ועל האשה שהיא איש – בגמרא מבואר, שאין זו שבועת שווא אלא אם כן ידוע לפחות לשלושה בני אדם שאין הדבר כמו שנשבע. הרי סוג אחד של שבועת שווא. נשבע על דבר שאי אפשר – שאינו מציאותי, כגון שאמר: יאסרו כל הפירות שבעולם עלי בשבועה, אם לא ראיתי גמל שפורח באויר, ואם – או אם – לא ראיתי נחש בקורת בית הבד – שצורתו כקורה שנותנים על הזיתים בבית הבד כדי לסחוט את שמנם (עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"). – שבועה זו שבועת שווא היא, "שהרי בודאי לא נתכוון הנשבע לאסור עליו הפירות, שאילו היה מתכוון לכך, היה לו לאסור בלא שום תנאי, שהרי עכשיו גם כן הפירות אסורים עליו, ולמה תלה נדרו בדבר שאינו? אלא ודאי לא לאסור הפירות נתכוון, אלא לקיים שראה אותו דבר, ולפיכך לוקה משום שבועת שווא" (ה"ד). לפי הסבר זה, אפילו לא אמר "יאסרו כל הפירות שבעולם" (כפי שמבואר בגמרא). אלא אמר: "יאסר פרי פלוני עלי בשבועה, אם לא ראיתי גמל שפורח", הרי זו שבועת שווא (עיין "תוספות יום טוב"). שם מובא הסבר אחר בשם התוספות והרא"ש. – זהו סוג שני של שבועת שווא. אמר לעדים –

כגון שראו שהלווה את חברו, בואו והעידוני – בואו לבית דין והעידו לי עדותכם; והם אמרו: שבועה שלא נעידך – כלומר שנשבעו שלא יעידו לו, הרי זו שבועת שווא, לפי שנשבעו לבטל מצוות התורה, שנאמר (ויקרא ה, א): "אם לא יגיד ונשא עונו"; ובכלל, אם נשבע לבטל את המצוה – כגון: שלא לעשות סכה – כלומר, שלא לשבת בסוכה בחג הסוכות, ושלא לטול לולב – או שלא לקיים מצוות נטילת לולב בחג הסוכות, ושלא להניח תפלין – או נשבע שלא יניח תפלין; הרי זה סוג שלישי של שבועת שווא (עיין במשנה תורה להרמב"ם הל' שבועות א, ה; שם מובא עוד סוג לפי הירושלמי, "שנשבע על דבר ידוע שאין בו ספק לאדם שהוא כן, כגון על האבן שהיא אבן". ושם בהלכה ז לפי הגמרא שלנו: "שנשבע על

דבר שאין כוח בו לעשות, כגון שלא יישן שלושה ימים, לילה ויום, רצופים..."). זו היא שבועת שווא, שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור – בגמרא (שבועות כא, ב) מבואר, שפיסקה זו, שנשנתה כבר בסוף המשנה הקודמת, חוזרת כאן להשמיענו, שכל אחת מהשבועות הללו שנימנו במשנה, זו היא שבועת שווא; אבל הנשבע: "שאכלתי", ולא אכל; או: "שלא אכלתי", ואכל – אין זו שבועת שווא, אלא שבועת בטוי, כדברי רבי עקיבא במשנה ה.

באור משנה ט

משנה זו באה ללמד במי שנשבע שתי שבועות, שאחת סותרת את חברתה. האומר: שבועה שאכל כבר זו, ואחר כך אמר: שבועה שלא אכלנה – והרי השבועה השנייה סותרת את שבועתו הראשונה, הראשונה שבועת בטוי – כמבואר לעיל בפרקנו, והשנייה שבועת שווא – שכן משנשבע שבועתו הראשונה, נתחייב לאכול את הכיכר, וכשנשבע אחר כך שלא יאכלנה, הרי נשבע לבטל את המצוה, הלכך שבועתו השנייה שבועת שווא היא, כמו ששינונו במשנה הקודמת. אכלה – אכל את הכיכר, והרי קיים את שבועתו הראשונה, עבר על שבועת שווא – בלבד, וחייב עליה מלקות. לא אכלה – אם לא אכל את הכיכר, עבר על שבועת בטוי – בגמרא מבואר: אף על שבועת בטוי, שכן משנשבע את שבועתו השנייה, עבר בזה על שבועת שווא, כפי שבארנו לעיל, אלא כיון שלא אכל את הכיכר, ולא קיים את שבועתו הראשונה, הריהו חייב אף משום שבועת בטוי.

יום שני

באור משנה י

משנתנו והמשנה שלאחריה נישנו משום המשנה הראשונה בפרק הבא; שכן שם נלמד: "שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים, ברחוקין ולא בקרובין, בכשרים ולא בפסולין"... ובאה משנתנו ללמד ששבועת בטוי נוהגת בכלום.

שבועת בטוי נוהגת בפאנשים ובנשים – אף אשה שנשבעה שבועת בטוי, ועברה על שבועתה, חייבת; ברחוקים ובקרובים – כגון שאמר: שבועה שאתן לפלוני, אין הדל אם פלוני רחוק או קרוב קרבת משפחה; בפשרים ובפסולין – בין באדם שהוא כשר לעדות ובין שהוא פסול (עיין משנה טנחז"ן ג, א); בפני בית דין ושלא בפני בית דין – בין שנשבע בפני בית דין ובין שנשבע שלא בפני בית דין, מפי עצמו – שהוא עצמו הוציא את השבועה מפיו. אבל אם השביעוהו אחרים אינו חייב אלא אם כן ענה אמן,

דִּין, מִפִּי עֲצָמוֹ; וְחִיבִין עַל זְדוּנָה מְכּוּת, וְעַל שְׁגָגָתָהּ קָרְבֵּן עוֹלָה וְיֹוֶרֶד.

יא שְׁבֻעַת שְׁוֹא נֹוֹהֶגֶת בְּאֻנְשִׁים וּבְנָשִׁים, בְּרַחוּקִים וּבְקָרוֹבִים, בְּפָשִׁים וּבְפָסוּלִים, בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשֵׁלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וּמִפִּי עֲצָמוֹ; וְחִיבִין עַל זְדוּנָה מְכּוּת, וְעַל שְׁגָגָתָהּ פָּטוּר. אַחַת זֹו וְאַחַת זֹו, הַמְשַׁבֵּעַ מִפִּי אֲחֵרִים – חֵיב. בִּיצֵד? אָמַר: לֹא אֶכְלָתִי הַיּוֹם וְלֹא הִנַּחְתִּי תַּפְלִין הַיּוֹם, מִשְׁבִּיעֶנָּה אָנִי, וְאָמַר: אָמֵן – חֵיב.

פ ר ק ר ב י ע י

א שְׁבֻעַת הָעֵדוּת נֹוֹהֶגֶת בְּאֻנְשִׁים וְלֹא בְנָשִׁים, בְּרַחוּקִין וְלֹא בְקָרוֹבִין, בְּפָשִׁים וְלֹא בְפָסוּלִין, וְאִינָה נֹוֹהֶגֶת אֵלָא בְּרֵאוּיִין לְהַעֲדִי; בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשֵׁלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, מִפִּי עֲצָמוֹ; וּמִפִּי אֲחֵרִים – אִין חֵיבִין עַד שִׁיכְפְּרוּ בְּהֵן בְּבֵית דִּין; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: בֵּין מִפִּי עֲצָמוֹ וּבֵין מִפִּי אֲחֵרִים – אִינֵן חֵיבִין עַד שִׁיכְפְּרוּ בְּהֵן בְּבֵית דִּין.

פירוש ברטנורא

שאתן לפלוני. בין רחוק בין קרוב: **בכשרים ובפסולים.** בכשר לעדות ופסול: **מפי עצמו.** שהוציא הוא שבועה מפיו. אבל אם השביעוהו אחרים אכלת ולא אכלת, ואמר לא אכלתי ואכל או להיפך. פטור אם לא ענה אמן. ואם ענה אמן אחר שהשביעו חברו, הוי כנשבע מפי עצמו וחייב: **י**א **שבועת שוא כו' ברחוקים ובקרובים.** נשבע על איש שהוא אשה, בין רחוק בין קרוב: **אחת זו ואחת זו.** אחת שבועת שוא ואחת שבועת ביטוי, מושבע מפי אחרים חייב בדעתי אמן:

ד **א שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים.** דכתיב (ויקרא ה') והוא עד, בראוי להעיד הכתוב מדבר, ואשה אינה ראויה להעיד, דכתיב (דברים י"ט) ועמדו שני האנשים, אנשים ולא נשים. וההוא קרא בעדים הוא דכתיב, נאמר כאן שנים ונאמר להלן שנים, על פי שנים עדים (שם י"ז): **ולא בקרובים.** דפסולי עדות ניהו, דכתיב (שם כ"ד) לא וימותו אבות על בנים, בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים: **ולא בפסולים.** כגון חייבי מיתות וחייבי מלקות וגול, דאיכרו רשעים, והתורה אמרה אל תשת רשע עד: **ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד.** לאפוקי מלך שאינו מעיד, והפסולים לעדות מדרבנן כגון משחקי בקוביא ומפריחי יונה: **בפני כ"ד ושלא בפני כ"ד מפי עצמו.** אם מפי עצמו נשבע שבועה שאינו יודע לך עדות, חייב, בין נשבע בפני כ"ד בין שלא בפני כ"ד: **ומפי אחרים.** כגון משיבע אני עליכם שתבואו ותעידוני, ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות: **אינם חייבין עד שיכפרו בכ"ד.** דכתיב

משניות מבוארות – קהתי

במסכתנו, שאם עדים ידעו עדות ממון, שאחד חייב לחברו כסף, וכשדרש מהם התובע שיבואו ויעידו לו בבית דין, נשבעו לו שאינם יודעים לו עדות, הרי שבועה זו נקראת בלשון המשנה "שבועת העדות", וחייבים עליה קרבן עולה ויורד, כמו שכתוב (ויקרא ה, א ואילך): "ונפש כי תחטא ושבעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע, אם הוא יגיד ונשא עונו... והיה כי יאשם... והתודה אשר חטא עליה. והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת... ואם לא תגיע ידו די שה והביא את אשמו אשר חטא שתי תורדים או שני בני יונה... ואם לא תשיג ידו לשתי תורדים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא שעירית האיפה סלת לחטאת". משנתנו באה ללמד ששבועת העדות אינה נוהגת אלא בראויים להעיד. כן באה המשנה להשמיענו, שאם הושבעו העדים מפי אחרים אינם חייבים עד שיכפרו בבית דין, ואילו אם נשבעו העדים מפי עצמם נחלקו בזה רבי מאיר והכחמים, אם חייבים הם כשלא כפרו בבית דין, אם לאו, כפי שיבואר.

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים – שנאמר (שם): "והוא עד", בראוי להעיד מדבר הכתוב, ואשה אינה ראויה להעיד, שכתוב (דברים יט, יז): "ועמדו שני האנשים", ודרשו: אנשים ולא נשים; ובגמרא למדים בגזרה שווה "שני, שני" מהכתוב (שם שם, טו) "על פי שני עדים", מה שם מדובר בעדים, אף כאן – "ועמדו שני האנשים" – מדובר בעדים; **ברחוקין ולא בקרובין** – קרבת משפחה, שקרובים פסולים לעדות (ענין משנה סנהדרין ג, ז); **בפָּשִׁים וְלֹא בְּפָסוּלִין** – לעדות מחמת עבירה, כגון חייבי מיתות וחייבי מלקות (ענין הקדמתנו לבאור המשנה סנהדרין ג, א); **וְאִינָה נוֹהֶגֶת אֵלָא בְּרֵאוּיִין לְהַעֲדִי** – בגמרא מובא, שמשנתנו באה כאן להוציא מלך, שכן שנינו (סנהדרין ב, ב): "המלך לא מעיד", וכן הפסולים לעדות מדרבנן, כגון המשחק בקוביא (ענין משנה סנהדרין ג, א); **בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשֵׁלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, מִפִּי עֲצָמוֹ** – אם העד נשבע מפי עצמו לתובע, שאינו יודע לו עדות, הרי הוא חייב משום שבועת העדות, בין שנשבע בבית דין ובין שנשבע שלא בבית דין; **וּמִפִּי אֲחֵרִים** – אבל אם השביע התובע את העדים שיעידו לו, כגון שאמר: משיבע אני עליכם שתבואו ותעידוני, ואמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות, אבל לא הוציאו שבועה מפיהם, ואף לא ענו אמן, **אִין חֵיבִין** – משום שבועת העדות, **עַד שִׁיכְפְּרוּ בְּהֵן בְּבֵית דִּין** – אלא אם כן כפרו בפני בית דין שאינם יודעים לו עדות; **דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר** – וטעמו, לפי שכתוב (ויקרא ה, א): "אם לא יגיד ונשא עונו", ומכאן

כפי שנלמד במשנה הבאה. **וְחִיבִין עַל זְדוּנָה מְכּוּת, וְעַל שְׁגָגָתָהּ קָרְבֵּן עוֹלָה וְיֹוֶרֶד** – משנתנו באה להשמיע, שכל אלו שנימנו לעיל, דינם שווה, שאם היו מזידים חייבים מלקות, ואם היו שוגגים חייבים להביא קרבן עולה ויורד (**תפארת ישראל**).

באור משנה יא

כהמשך למשנה הקודמת מוסיפה משנתנו ללמד, שאף שבועת שוא נוהגת בכל אלו, ששנינו לעיל, ששבועת ביטוי נוהגת בהם. **שְׁבֻעַת שְׁוֹא נֹוֹהֶגֶת בְּאֻנְשִׁים וּבְנָשִׁים** – בין אנשים ובין נשים שנשבעו שבועת שוא, חייבים; **בְּרַחוּקִים וּבְקָרוֹבִים** – כגון שנשבע על איש שהוא אשה, או על אשה שהיא איש, אין הבדל בין רחוק ובין קרוב, **בְּפָשִׁים וּבְפָסוּלִים** – בין באדם שכשר לעדות ובין בפסול לעדות, **בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשֵׁלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וּמִפִּי עֲצָמוֹ** – כמבואר במשנה הקודמת בענין שבועת ביטוי, **וְחִיבִין עַל זְדוּנָה מְכּוּת, וְעַל שְׁגָגָתָהּ פָּטוּר** – כל אלו שנימנו לעיל, אם היו מזידים בשבועת שוא, חייבים מלקות, ואם היו שוגגים, פטורים לגמרי, שאין מביאים קרבן על שבועת שוא. **אַחַת זֹו וְאַחַת זֹו** – בין שבועת שוא ובין שבועת ביטוי, **הַמְשַׁבֵּעַ מִפִּי אֲחֵרִים** – כמו שיבואר בהמשך המשנה, **חֵיב** – כדין הנשבע מפי עצמו. **בִּיצֵד** – המושבע מפי אחרים חייב: **אָמַר: לֹא אֶכְלָתִי הַיּוֹם וְלֹא – או לא – הִנַּחְתִּי תַּפְלִין הַיּוֹם,** ואמר לו חברו: **מִשְׁבִּיעֶנָּה אָנִי** – שלא אכלת היום, או שלא הנחת תפילין היום, **וְאָמַר: אָמֵן** – וענה אמן לאחר שהשביעו חברו, **חֵיב** – על השבועה, אם אמר דברי שקר. – בגמרא אמרו: "כל העונה אמן אחר שבועה, הרי זה דומה למוציא שבועה בפיו, שכתוב בסוטה (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן", ברם, אין למדים מסוטה שצריך לענות "אמן" פעמיים, אלא די "אמן" אחד, שכן אף הסוטה אינה עונה "אמן" פעמיים אלא משום גלגול שבועה, כמבואר במסכת סוטה פרק ב משנה ה.

י ו ם ש ל י ש י

באור משנה א

פרק זה עוסק בפירוש הדינים של שבועת העדות; וכבר בארנו בהקדמה למשנה א

ב וְחִיבִין עַל זֶדוֹן הַשְּׁבוּעָה, וְעַל שְׁגָגָתָהּ עִם זֶדוֹן הָעֵדוּת, וְאִינָן חִיבִין עַל שְׁגָגָתָהּ. וְיָמָּה הֵן חִיבִין עַל זֶדוֹן הַשְּׁבוּעָה? קָרְבֵּן עוֹלָה וְיִזְרֶה.

ג שְׁבוּעַת הָעֵדוּת פִּיצֵד? אָמַר לְשָׁנִים: בּוֹאוּ וְהַעֲדוּנִי; שְׁבוּעָה שְׁאִין אֲנִי יוֹדְעִין לָךְ עֵדוּת; אוֹ שְׁאֲמָרוּ לוֹ: אִין אֲנִי יוֹדְעִין לָךְ עֵדוּת, מְשַׁבְּעִי אֲנִי עֲלֵיכֶם, וְאָמְרוּ: אָמֵן – הָרִי אֵלֶּי חִיבִין. הַשְּׁבִיעַ עָלֵיהֶן חֲמִשָּׁה פְּעָמִים חוּץ לְבֵית דִּין, וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְהוֹדוּ – פְּטוּרִים; כְּפָרוּ – חִיבִים עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. הַשְּׁבִיעַ עָלֵיהֶן חֲמִשָּׁה פְּעָמִים בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וְכָפְרוּ – אִינָן חִיבִין אֲלָא אַחַת. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: מָה טַעַם? הוֹאִיל וְאִינָם יְכוּלִים לַחְזוֹר וּלְהוֹדוֹת.

פירוש ברטנורא

(ויקרא ה) אם לא יגיד ונשא עונו, במקום שאילו היה מגיד היה מועיל. וקרא במושב עמי אחרים כתיב. ואין הלכה כר' מאיר: **ב** וְחִיבִין. קרבן עולה ויזרע על זדון השבועה. שהרי לא נאמר בה ונעלם: ועל שגגתה עם זדון העדות. שיודעים ששבועה זו אסורה אבל אין יודעים שחייבים עליה קרבן: ואין חייבים על שגגתה. אם שוגגים הם לגמרי, כסבורים שאין יודעין לו עדות ואח"כ נזכרו. שהרי הן אנוסים ולא קרינן בהו ונשבע על שקר:

ג ובאו לב"ד והודו פטורים. ואפילו כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה. שאין כפירה חוץ לב"ד חשובה כפירה: כפרו בב"ד חייבין על כל אחת ואחת. דאמר קרא (ויקרא ה) והיה כי יאשם לאחת מאלה, לחייב על כל אחת ואחת: מזה טעם. אין חייבים אלא אחת אפילו שתקו וכפרו לבסוף, ולא אמרינן כפירה קיימא אכולהו לחייבם על כל אחת ואחת: הוואיל. ואילו כפרו בב"ד בפעם ראשונה שוב לא היו יכולין לחזור ולהודות, שכבר הגידו שאינם יודעים לו שום עדות ושוב אין חוזרים ומגידים. הלכך אע"פ דלא כפרו אלא לבסוף, כל השבועות היו לבטלה חוץ מן הראשונה. דאם מה ששתקו בראשונה כפירה היא, שוב אינם ראויים להשביעו, ואם אינה כפירה הרי מושבעין ועומדין, ומה זו שבועה על שבועה. על כרחך כי כתיב לאחת לחייב על כל אחת ואחת,

משניות מבוארות – קהתי

עדות, לא נשבעו על האמת. שאילו היו נותנים אל לבם באותה שעה, היו רואים שידועים, שהרי מיד כשנתיישוב, נזכרו בלא שום חידוש ידיעה. ואף על פי כן כיון שהיו סבורים ליטבע על האמת, הרי הם פטורים, משום שאנוסים היו (הר"ן). והוא הדין בשגגה בשבועה, דהיינו שלא ידעו העדים ששבועה זו אסורה, שפטורים (עיי' 'חוטפות יום טוב'). וימה הן חייבין על זדון השבועה – או על שגגתה עם זדון העדות? ויש גורסים: ומה הן חייבין על זדונה? קרן עולה ויזרע – כמבואר בהקדמה לבאור המשנה הקודמת, לפי הכתוב בתורה (ויקרא ה).

יום רביעי

באור משנה ג

משנתנו מביאה דוגמאות של שבועת העדות, והיא מוסיפה להשמיענו פרטי דינים בחיובי שבועה זו.

שבועת העדות פיצד? אמר לשנים: בואו והעידוני – והם השיבו לו: **שבועה שאין אנו יודעין לך עדות** – ונשבעו לשקר, או **שאמרו לו** – בלא שבועה: **אין אנו יודעין לך עדות** – ואמר התובע: **משביעי אני עליכם** – שאמת היא מה שאמרתם, **ואמרו: אמן** – וזה היה שקר, **הרי אלו חייבין** – קרבן עולה ויזרע משום שבועת העדות (עיי' 'חוטפות יום טוב' ו'תפארת ישראל'). **השביעי עליהן** – התובע, **חמשה פעמים חוץ לבית דין** – וכפרו בכל פעם שהשביעם, **ובאו לבית דין והודו** – שידועים לו עדות, **פטורים** – שעל כפירה חוץ לבית דין אין חייבים, כמו ששינו במשנה א, שנאמר (ויקרא א, א): **אם לא יגיד ונשא עונו** – לא אמרתי לך אלא במקום שאילו מגיד זה, מתחייב זה ממון (גמרא). ואפילו רבי מאיר המחייב את הנשבע מפי עצמו אפילו שלא בפני בית דין, מודה כאן שפטורים, הוואיל והודו בבית דין (הר"ן). **כפרו** – גם בבית הדין, **חייבים על כל אחת ואחת** – על כל שבועה ושבועה שהשביעם חוץ לבית דין, שנאמר (ויקרא ה, ח): **והיה כי יאשם לאחת מאלה** – בא הכתוב לחייב על כל אחת ואחת (גמרא). אבל אם **השביעי עליהן חמשה פעמים בפני בית דין, וכפרו** – בין שכפרו בכל פעם שהשביעם, ובין ששתקו ולא כפרו אלא לבסוף, **אינן חייבין אלא אחת** – משום שבועה אחת. **אמר רבי שמעון: מה טעם** – אינם חייבים אלא אחת? **הואיל ואינם יכולים לחזור ולהודות** – לאחר שכפרו העדים בפני בית הדין ואמרו שאינם יודעים לו עדות, שוב אינם יכולים לחזור בהם ולהודות שידועים, שנאמר (ויקרא ח, א): **אם לא יגיד** – ודרשו: כיון שהגיד

שאינו חייב אלא אם כן כפר במקום שאילו היה מגיד שם עדותו היה מועיל, והכתוב מדבר במושב עמי אחרים, שנאמר (שם): **ושמעה קול אלה**. ברם, בנשבע מפי עצמו – לומד רבי מאיר משבועת הפיקדון, שאפילו כפר חוץ לבית דין, חייב (גמרא). **וחייבים אומרים: בין מפי עצמו ובין מפי אחרים, אינן חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין** – אף הנשבע מפי עצמו אינו חייב משום שבועת העדות, אלא אם כן כפר בפני בית דין, שאינו יודע לו עדות. ברם, השבועה יכולה להיות קודם שבא לבית דין, כפי שנלמד להלן (משנה ג). בגמרא מבואר, שחכמים למדים אמנם שבועת העדות משבועת הפיקדון, שהנשבע מפי עצמו חייב; אבל חולקים הם על רבי מאיר, המוסיף ללמוד משבועת הפיקדון, שחייב הנשבע מפי עצמו – משום שבועת העדות – אפילו כפר שלא בפני בית דין (כמו שהזכרנו לעיל). שהוואיל ומפורש בשבועת העדות, שהמושב עמי אחרים אינו חייב עד שיכפור בבית דין, כמבואר לעיל, לפיכך למדים מכאן חכמים, שאף הנשבע מפי עצמו אינו חייב משום שבועת העדות, עד שיכפור בבית דין (עיי' גמרא שבועות לא, א). והלכה כחכמים.

באור משנה ב

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמדנו, כיצד הוא החיוב משום שבועת העדות.

וחייבין – קרבן, כמפורש בסוף משנתנו, **על זדון השבועה** – אם היו מזידים לגמרי בשבועתם, היינו שידעו עדות למי שתבע מהם שיעידו לו, ונשבעו במזיד לשקר, וגם ידעו שמתחייבים קרבן על שבועתם זו. בגמרא מובאת ברייתא: **בזמן** (בכל הכתובים בקרבן עולה ויזרע, כגון שבועת ביטוי, וטומאת מקדש – רש"י) נאמר בהן **ונעלם**. וכאן (בשבועת העדות) לא נאמר בה **ונעלם** – לחייב על המזיד כשגג. **ועל שגגתה עם זדון העדות** – או שהיו שוגגים לגבי השבועה, כלומר שלא ידעו שחייבים קרבן על שבועה זו (גמרא). אבל היו מזידים בענין העדות, שידעו לו עדות ונשבעו לשקר שאינם יודעים. **ואינן חייבין על שגגתה** – אם היו שוגגים לגמרי, שהיו סבורים שאינם יודעים לו עדות, ואחר כך נזכרו, אינם חייבים קרבן, שהרי אנוסים הם, ואינם נקראים **נשבעים לשקר** (רש"י). אבל יש תמהים על פירוש זה, שאם כן, הרי הטעם הוא פשוט: מפני שנשבעו על האמת (וחוטפות, שבועות לא, ב). מכאן יש מבארים, שכוונת רש"י היא, שבאותה שעה שנשבעו **"אין אנו יודעים"**, יודעים היו, אלא שלא נתנו דעתם על כך, ונמצא שמה שנשבעו, שאינם יודעים לו

ד כפרו שניהן באחת – שניהן חייבין; בזה אחר זה – הראשון חייב והשני פטור. כפר אחד והודה אחד – הכופר חייב. היו שתי פתי עדים, כפרה הראשונה ואחר כך כפרה השנייה – שתייהן חייבות, מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתייהן.

ה משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני, שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה – שבועה שאין אנו יודעין לך עדות – אין חייבין אלא אחת; שבועה שאין אנו יודעין, שיש לך ביד פלוני, פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה – חייבין על כל אחת ואחת. משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני, שיש לי ביד פלוני פקדון: חטין ושעורים וכסמין; שבועה שאין אנו יודעין לך עדות – אין חייבין אלא אחת; שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני, חטין ושעורים וכסמין – חייבין על כל אחת ואחת.

פירוש ברטנורא

אשבעת חזן לב"ד וכפרו בב"ד כתיב, דשבועות חזן לב"ד שהיה משביען שיבאו לב"ד ועידו לא יצאו לבטלה, וראויות לחלק שאם כפרו שם בראשונה היה ראוי לחזור ולהשביען:

ד כפרו שניהם כאחד. בתוך כדי דיבור: בזה אחר זה. שהיה בין זה לזה יותר מכדי דיבור: הראשון חייב. אבל השני פטור, שכיון שכפר הראשון שוב אין השני ראוי להעיד, שהוא יחיד: שתייהן חייבות. בגמרא פריך, ראשונה אמאי חייבת הא קיימא כת שניה, ומה הפסידותו הראשונה בכפירתה. ומשני, דמתניתין איירי כגון שהיו העדים של כת שניה קרובים בנשותיהן, שלא היו כשרים להעיד כשכפרה כת הראשונה, ונשותיהן גוססות. מהו דתימא כיון דקיי"ל רוב גוססים למיתה הוו כאלו כאלו מתו ותפטר כת ראשונה דהא קיימא שניה, קמ"ל השתא מיהא לא שוכח ונמצא שלא היה שם בשעת כפירה אלא כת ראשונה בלבד, ולפיכך חייבין:

ה תשומת יד. הלאה. ששם בידו ממון; ואבדה. שמצא אבדתו: חטין ושעורים וכסמין. רישא אשמועינן מין אחד ותביעות חלקיות. וסיפא אשמועינן תביעה אחת כולם פקדון, ומינין חלקיים:

משניות מבוארות – קהתי

ואם כפרה הכת השנייה אחרי שמתו נשותיהן, כיון שנעשתה ראיה להעיד, אף היא חייבת משום שבועת העדות. זה מה ששינו במשנתנו: שתיהן חייבות, מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתייהן.

בארנו לפי הרמב"ם, בכגון שעדי הכת השנייה היו קרובים בנשותיהם לתובע או לנתבע. אבל רש"י מפרש, שהעדים עצמם היו קרובים זה לזה בנשותיהם, כגון שנשאו שתי אחיות, ואינם כשרים בעדות אחת. וכן מפרש גם הרב מברטנורא (ועיין "תוספות יום טוב" שמקשה על שני הפירושים).

י ו ס ח מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה

משנתנו ממשיכה בדיני שבועת העדות, והיא באה להשמיענו שאם אחד השביע את העדים שיעידו לו על תביעות שונות שתובע מחברו, אם לא פירטו בשבועתם את התביעות הללו, אלא אמרו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות, אינם חייבים אלא משום שבועה אחת. אבל אם פירטו בשבועתם את התביעות, חייבים הם על כל אחת ואחת בפני עצמה, כפי שיבואר.

אמר לעדים: משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני, שיש לי ביד פלוני פקדון – דבר שהפקדתי אצלו, ותשומת יד – והלוואה שנתתי לו (ששמותי בידו ממון בתורת מלוה). וגזל – וגזילה שגזל ממני, ואבדה – ואבדתי שמצא; והעדים השיבו: שבועה שאין אנו יודעין לך עדות – ולא חזרו על פרטי תביעותיו, אין חייבין אלא אחת – משום שבועה אחת. אבל אם אמרו: שבועה שאין אנו יודעין, שיש לך ביד פלוני, פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה – שמנו בשבועתם את כל תביעותיו, חייבין על כל אחת ואחת – שנשבעו שבועת העדות על כל תביעה ותביעה בפני עצמה. וכן אם אמר לעדים: משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני, שיש לי ביד פלוני פקדון: חטין ושעורים וכסמין – ויש כאן תביעה אחת של פיקדון, אבל של מינים שונים; והעדים השיבו: שבועה שאין אנו יודעין לך עדות – בכל הדברים הללו שאתה תובע, אין חייבין אלא אחת – אלא משום שבועה אחת. אבל אם אמרו: שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני, חטין ושעורים וכסמין – שפירטו בשבועתם את המינים השונים שהוא תובע מחברו, אף שאין כאן אלא תביעה אחת של פיקדון, חייבין על כל אחת ואחת – שנשבעו בשבועתם זו על כל מין ומין בפני עצמה.

ב א ו ר מ ש נ ה

משנה זו מוסיפה להשמיענו, שאין עדים חייבים משום שבועת העדות, אלא אם כן הפסידו את התובע ממון בכפירתם.

כפרו שניהן באחת – בגמרא מבואר, שהתחיל השני לכפור בתוך כדי דיבורו של חברו, שניהן חייבין – משום שבועת העדות; בזה אחר זה – שבין כפירתו של העד הראשון וכפירתו של העד השני עבר יותר מכדי דיבור, הראשון חייב והשני פטור – שלאחר שכפר העד הראשון, שוב אין השני ראוי להעיד, שהרי עד אחד אינו מחייב ממון, ונמצא שבכפירתו לא הפסיד את התובע ממון, הלכך השני פטור מקרבן משום שבועת העדות. כפר אחד והודה אחד – בין שכפר הראשון ובין שכפר השני, הכופר חייב – קרבן, משום שבועת העדות, שהרי הפסיד את התובע ממון בכפירתו. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאם כפרו שניהם כאחד וחזר אחד מהם והודה בתוך כדי דיבור, הרי זה שהודה פטור, והעומד בכפירתו חייב. היו שתי פתי עדים – שהושבעו על ידי התובע להעיד לו, כפרה הראשונה – כת העדים הראשונה, ואחר כך כפרה השנייה – כת העדים השנייה, שתייהן חייבות – שתי כתות העדים חייבות משום שבועת העדות, מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתייהן – בכל כת וכת לחוד. בגמרא מבואר, שאם הכת השנייה ראויה להעיד, הרי הכת הראשונה פטורה, לפי שסומכת היא על הכת השנייה, ונמצאת הראשונה לא הפסידה בכפירתה את התובע ממון, אלא שמדובר במשנתנו בכגון שבשעה שכפרה הכת הראשונה היו עדי הכת השנייה קרובים בנשותיהם לתובע או לנתבע, ונשותיהן היו גוססות; ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שידוע שרוב גוססים למיתה, מכל מקום כל זמן שלא מתו, אין הכת השנייה ראויה להעיד; ונמצא שלא היתה כאן אלא כת ראשונה בלבד, וכיון שכפרה, הרי היא חייבת.

וּמִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבֹאוּ וּתְעִידוּנִי, שִׁישׁ לִי בִיד פְּלוֹנִי נֶזֶק וְחָצִי נֶזֶק, תְּשְׁלוּמִי כָּפֶל, תְּשְׁלוּמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה, וְשֹׁאֵנִס אִישׁ פְּלוֹנִי אֶת בִּתּוֹ, וּפְתָה אֶת בִּתּוֹ, וְשֹׁהֲבִנִי בְּנִי, וְשֹׁחֲבֵל בִּי חֲבֵרִי, וְשֹׁהַדְלִיק אֶת גְּדִישֵׁי בְּיֹם הַכַּפּוּרִים – הָרִי אֵלֹו חֲבִיבִי.

זּוּ מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבֹאוּ וּתְעִידוּנִי, שֹׁאֵנִס בִּהֶן, שֹׁאֵנִס לְוִי, שֹׁאֵנִס בֶּן גְּרוּשָׁה, שֹׁאֵנִס בֶּן חֲלוּצָה, שֹׁאֵנִס פְּלוֹנִי בִּהֶן, שֹׁאֵנִס פְּלוֹנִי לְוִי, שֹׁאֵנִס בֶּן גְּרוּשָׁה, שֹׁאֵנִס בֶּן חֲלוּצָה, שֹׁאֵנִס אִישׁ פְּלוֹנִי אֶת בִּתּוֹ, וּפְתָה אֶת בִּתּוֹ, וְשֹׁחֲבֵל בִּי בְּנִי, וְשֹׁחֲבֵל בִּי חֲבֵרִי וְשֹׁהַדְלִיק גְּדִישֵׁי בִּשְׁבֹת – הָרִי אֵלֹו פְּטוּרִין.

פירוש ברטנורא

וּ נְזֶק וְחָצִי נֶזֶק, בחצי נזק צרורות דממונא הוא ולא קנסא. דאמרין בעדות של קנס אין חיובין: תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. משום קרנא: ושאנס איש פלוני ופיתה את בתי. משום בושת ופגם דממונא הוא: ושהכני בני. הכאה שאין בה חבורה שאינו חייב עליה מיתה. וכיון דליכא מיתה איכא ממונ: ושחבל בי חברי ביהו"כ. ונקט לה, דאע"ג דענוש כרת חייב ממונ:

ז שֹׁאֵנִס בִּהֶן, פטורין, שאין העדים חיובין אלא כשכפרו בדבר שיש בו תביעות ממונ: שאנס איש פלוני או פיתה בתו של פלוני. ובתו דקתני, איש פלוני כהן דלעיל קאי, [דתנא לעיל מינה שאיש פלוני כהן או לוי ואינו בן גרושה, ועליה קאי] או שהשביעין שאנס איש פלוני את בתו של אותו פלוני דאיידי ביה עד השתא. פטורים, דבעינן שישמעון מפי התובע, ובגמרא מוקי לה בבא בהרשאה. ואי תביעת ממונ אחר הוי, הוי חיובים. ואשמועינן דאין נחשב המורשה בעל דין בזה כשאר ממונ, דכיון דממונ שהוא שואל לא ממא לידיה מעולם, לא מצי למכתב הרשאה עליה: ושחבל בי בני. בחלה היא חבורה. פטורין, שאם העידוהו היה מתחייב מיתה ולא ממונ: ושחבל בי חברי ושהדליק את גדישי בשבת. דתרייהו חייב מיתה ניהו ופטורים מן הממונ:

משניות מבוארות – קהתי

מהתביעות הללו, הואיל ויש בהן חיוב ממונ, לפיכך אם כפרו העדים, הרי אלו חייבין – קרבן משום שבועת העדות, כמו שבארנו לעיל.

י ו ש ו י

באר משנה ז

משנתנו באה ללמד, שאם נתבעו עדים להעיד בדבר שאין בו תביעת ממונ, ונשבעו לשקר שאינם יודעים עדות זו, אינם חייבים משום שבועת העדות; ומבואר בגמרא (שבועות לג, ב), שלמדים בגזירה שווה שבועת העדות משבועת הפיקדון, מה שבועת הפיקדון אין הכותב מדבר אלא בתביעת ממונ, אף בשבועת העדות אינו מדבר אלא בתביעת ממונ.

אמר אחד לעדים: **מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבֹאוּ וּתְעִידוּנִי**, **שֹׁאֵנִס בִּהֶן** – ומותר לי לאכול בתרומה, או **שֹׁאֵנִס לְוִי** – וזכאי לקבל מעשרות, או **שֹׁאֵנִס בֶּן גְּרוּשָׁה**, או **שֹׁאֵנִס בֶּן חֲלוּצָה** – כלומר שאיני כהן חלל (עין משנה מכות א, א), – והרי בכל אלו אין תביעת ממונ (עין "תפארת ישראל"); וכן אם השביע את העדים שיעידו **שֹׁאֵנִס פְּלוֹנִי בִּהֶן**, או **שֹׁאֵנִס פְּלוֹנִי לְוִי**, או **שֹׁאֵנִס בֶּן גְּרוּשָׁה**, או **שֹׁאֵנִס בֶּן חֲלוּצָה** – שכן אפילו בתביעת ממונ, אם בא אדם והשביע את העדים שיעידו לפלוני, שחברו חייב לו כסף, אין העדים חייבים משום שבועת העדות, עד שישמעו מפי התובע, כפי שנלמד להלן (משנה יב). ברם, בתביעת ממונ יש והעדים חייבים, אף על פי שלא שמעו מפי התובע, כגון שהשביעם אדם שבא בהרשאה, לפי שכוחו של המורשה ככוחו של התובע. לא כן בעניינים שנימנו במשנתנו, שאין בהם תביעת ממונ, ולא שייך בהם הרשאה כלל. וכן אם השביע את העדים שיעידו, **שֹׁאֵנִס אִישׁ פְּלוֹנִי אֶת בִּתּוֹ** – של אותו פלוני (שמדובר עליו קודם במשנתנו), ו**פְתָה** – או שפיתה – **אֶת בִּתּוֹ** – של פלוני, ומלבד תשלום קנס, חייב לשלם לו דמי בושת ופגם, שממון הוא (כמבואר במשנה הקודמת); אפילו בא – זה שהשביעם – בהרשאה, אין זה מועיל לחייב את העדים משום שבועת העדות, שאין כוחו של המורשה ככוחו של התובע אלא לגבי ממונ שהיה בידו של התובע ועכשיו הוא בידו של התובע, אבל לא לגבי ממונ שתובע מאונס או ממפתה, שלא היה בידו מעולם. ו**שֹׁחֲבֵל בִּי בְּנִי** – או שאמר לעדים: משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו, שחבל בי בני, כלומר שחבני ועשה בי חבורה, ו**שֹׁחֲבֵל** – או שחבל – **בִּי חֲבֵרִי וְשֹׁהַדְלִיק גְּדִישֵׁי בִּשְׁבֹת** – שחבל בי בשבת, או שהדליק גדישי בשבת; – בשלשת העניינים הללו שבסיפא, הואיל ויש בהם חיוב מיתה, אין בהם חיוב ממונ (עין משנה בבא קמא ח, ה); ויש מפרשים, שאף בפיסקא "ושאנס איש פלוני את בתו, ופתה את בתו" מדובר בענין שיש בו חיוב מיתה ולא ממונ, שכן לדעתם פירושה הוא, שפלוני האב

יש תמחים על מה שנקטה המשנה בתשובת העדים: "שבועה שאין אנו יודעין לך עדות". שכיון שאמר התובע: משביע אני עליכם, הרי העדים מושבעים הם, כמו שנאמר (ויקרא ה, א), "ושמעה קול אלה", ומכאן שיעקר שבועת העדות האמורה בתורה היינו שהעדים מושבעים מפי אחרים, ושוב אין העדים צריכים להשיב בלשון שבועה או אפילו לענות אמר ("תוספות יום טוב", עיין שם מה שמתוקן). ברם, יש מפרשים, שכונת משנתנו לשני אופנים של שבועת העדות, ופירוש המשנה הוא כדלקמן: אמר לעדים: "משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני פיקדון" וכו', והם השיבו: אין אנו יודעים לך עדות (מכלי להוציא שבועה או עניית אמר מפייה); או שהוא אמר להם: כואו והעידו, והם ענו לו: "שבועה שאין אנו יודעים לך עדות..." ("מלאכת שלמה"; "תפארת ישראל").

באר משנה ו

הלכה היא, שמודה בקנס פטור מלשלם; ואפילו באו עדים אחר כך והעידו שחייב קנס, כיון שקדם והודה, הריהו פטור. ומכאן – המשביע עדי קנס וכפרו, פטורין משבועת העדות, שהואיל ואם קדם הנתבע והודה, הריהו פטור, נמצאו העדים לבדם אינם מועילים בעדותם לחייב את הנתבע ממונ, אלא עדותם עם כפירת הנתבע היא המחייבת אותו ממונ, וכיון שאם הודה לא תועיל עדותם, אם כפרו בה ונשבעו פטורין (רמב"ם הל' שבועות ט, ד). משנתנו באה להשמיע, שאם השביע עדים שיעידו לו על תביעה שיש בה גם קנס וגם ממונ, וכן אם השביעם על תביעה שיש בה גם עונש כרת וגם תשלומים, הרי הם חייבים משום שבועת העדות, מפני חיוב הממונ שיש בתביעתה.

אמר לעדים: **מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבֹאוּ וּתְעִידוּנִי**, **שִׁישׁ לִי בִיד פְּלוֹנִי נֶזֶק** – שפלוני חייב לשלם לי תשלומי נזק, ו**חָצִי נֶזֶק** – או חצי נזק. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בחצי נזק צרורות, שכן שנינו (משנה בבא קמא ב, א): "היו צרורות (קיסמים ואבנים קטנות) מנתזין מתחת רגליה (של הבהמה). ושברה את הכלים, משלם חצי נזק"; ותשלום זה אינו קנס אלא ממונ; **תְּשְׁלוּמִי כָּפֶל** – או שפלוני חייב לי בעד גניבה תשלומי כפל, והרי כלול בהם גם תשלום הקרן; או **תְּשְׁלוּמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה** – שגנב אצלי שור או שה וטבחו או מכרו, וחייב לשלם חמישה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השה; ואף בתשלומים אלו הרי כלול הקרן; ו**שֹׁאֵנִס** – או שאנס – **אִישׁ פְּלוֹנִי אֶת בִּתּוֹ, וּפְתָה** – או שפיתה – **אֶת בִּתּוֹ** – והרי מלבד תשלום הקנס, חייב לשלם גם דמי בושת ופגם, שתשלומי ממונ הם; ו**שֹׁהֲבִנִי בְּנִי** – או שאמר לעדים: משביע אני עליכם, אם לא תבואו ותעידוני שהכני בני מכה שאין בה חבורה, וכיון שאין כאן חיוב מיתה (עין משנה סנהדרין יא, א), יש כאן חיוב תשלומים, כגון בושת וצער; ו**שֹׁחֲבֵל** – או שחבל – **בִּי חֲבֵרִי, וְשֹׁהַדְלִיק** – או שהדליק – **אֶת גְּדִישֵׁי בְּיֹם הַכַּפּוּרִים** – שאף על פי שהחובל בחברו ביום הכיפורים או המדליק גדישו ביום הכיפורים ענוש כרת, הריהו חייב גם בתשלומים (עין משנה בבא קמא ח, ג), – בכל אחת

ח מְשַׁבֵּעַ אֶנִּי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבֹאוּ וּתְעִידוּנִי, שְׁאֹמֵר אִישׁ פְּלוֹנִי לְתֵן לִי מֵאֲתִים זֶז וְלֹא נָתַן לִי – הָרִי אֵלָיו פְּטוּרִים, שְׁאֵין חֵיבִין אֵלָא עַל תְּבִיעַת מִמּוֹן בְּפִקְדוֹן.

ט מְשַׁבֵּעַ אֶנִּי עֲלֵיכֶם, בְּשִׁתְּדָעוֹן לִי עֲדוֹת שֶׁתָּבֹאוּ וּתְעִידוּנִי – הָרִי אֵלָיו פְּטוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁקְדָּמָה שְׁבוּעָה לְעֲדוֹת. י עֲמַד בְּבֵית הַפִּנְסֶת, וְאָמַר: מְשַׁבֵּעַ אֶנִּי עֲלֵיכֶם שְׁאֵם אֲתֶם יוֹדְעִים לִי עֲדוֹת, שֶׁתָּבֹאוּ וּתְעִידוּנִי – הָרִי אֵלָיו פְּטוּרִין, עַד שִׁתְּהִי מִתְכַּוֵּן לָהֶם.

פירוש ברטנורא

ח שאמר איש פלוני ליתן לי וכו' פטורים. דכתיב בשבועת העדות תחטא, וכתיב בשבועת הפקדון תחטא, מה שבועת הפקדון על תביעת ממון שיש לו על חברו, אף שבועת העדות צריך שתהיה על תביעת ממון שיש לו עליו, והו' שטוען שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זה אינה תביעת ממון שיש לו על חברו, שאפילו הוא בדבריו שאמר לו חברו שיתן לו מאתים זה אין חברו חייב בו כלום בשביל אמירה זו:

ט מפני שקדמה שבועת לעדות. ורחמנא אמר (ויקרא ה') ושמעתי קול אלה והוא עד או ראה או ידע, שקדמה העדות לשבועה ולא שקדמה שבועה לעדות: י אם יודעים אתם לי עדות וכו' פטורים. דכתיב והוא עד, עד שייחד את עדיו:

משניות מבוארות – קהתי

האומר לעדים: מְשַׁבֵּעַ אֶנִּי עֲלֵיכֶם, בְּשִׁתְּדָעוֹן לִי עֲדוֹת שֶׁתָּבֹאוּ וּתְעִידוּנִי – וְקִיבְלוּ שְׁבוּעָתוֹ (עיי' רמב"ם הל' שבועות ט, ח); ויש מפרשים, שלא השיבו לו כלל (ותוספות ר' עקיבא איגר); ולאחר זמן ידעו לו עדות, ותבע אותם להעיד לו, והם כפרו ואמרו, שאין יודעים לו עדות, הָרִי אֵלָיו פְּטוּרִים – מקרבן משום שבועת העדות, מִפְּנֵי שֶׁקְדָּמָה שְׁבוּעָה לְעֲדוֹת – שבשעה שהשביעים עדיין לא ידעו לו עדות, והתורה אמרה (ויקרא ה, א): "ושמעתי קול אלה והוא עד או ראה או ידע" – מי שקדמה עדות לשבועה ולא שקדמה שבועה לעדות (גמרא).

באור משנה י

משנה זו באה ללמדנו, שאין העדים חייבים משום שבועת העדות, אלא אם כן ייחד אותם התובע (פנה אליהם במיוחד). והשביעים שיעידו לו. אבל אם פנה לרבים שעמדו יחד והשביעים שכל מי שיועד לו עדות יבוא לבית דין ויעיד לו, והיו עדיו ביניהם, וכשתבע אותם להעיד כפרו שאינם יודעים לו עדות, הרי אלו פטורים, מפני שלא ייחד אותם בשבועה בפני עצמם (רמב"ם).

עַמַּד בְּבֵית הַפִּנְסֶת, וְאָמַר – לכל הציבור: מְשַׁבֵּעַ אֶנִּי עֲלֵיכֶם שְׁאֵם אֲתֶם יוֹדְעִים לִי עֲדוֹת, שֶׁתָּבֹאוּ וּתְעִידוּנִי – כלומר שכל אלה היודעים לי עדות יבואו ויעידו לי, וענו כולם: אמן, והיו ביניהם שניים שידעו לו עדות, ותבע אותם אחר כך להעיד, וכפרו, הָרִי אֵלָיו פְּטוּרִין – משבועת העדות, עַד שִׁתְּהִי מִתְכַּוֵּן לָהֶם – לאותם האנשים המיוחדים שיוודעים לו עדות, שנאמר בשבועת העדות: "ושמעתי קול אלה והוא עד" – עד שייחד את עדיו. ברם, אם אמר: משביע אני עליכם כל העומדים כאן, ששם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני, והיו עדיו ביניהם וכפרו, הרי הם חייבים משום שבועת העדות, שהואיל ואמר "כל העומדים כאן", הרי ייחד עדיו. וכך שנו בברייתא בגמרא (שבועות לה, א): "ראה סיעה של בני אדם עומדין, ועדיו ביניהן, ואמר להן: 'משביעני עליכם אם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני' – יכול יהיו חייבין? תלמוד לומר: והוא עד", והרי לא ייחד עדיו. – יכול אפילו אמר: "כל העומדים כאן" (יהיו פטורים)? תלמוד לומר: "והוא עד", והרי ייחד עדיו (עיי' גמרא ורש"י, ועיי' "לחם משנה" על הרמב"ם הלכות שבועות ט, ט – שם מבואר, שאפילו ידע שעדיו שם והוא היה מכירם, אם אמר "משביעני עליכם", ולא אמר: "כל העומדים כאן", אינם חייבים).

בא על בתו (עיי' רש"י ותוספות בגמרא שבועות לד, א). מכל מקום בכל העניינים שנימנו במשנתנו, אם נשבעו העדים לשקר, ואמרו שאינם יודעים לו עדות, הָרִי אֵלָיו פְּטוּרִין – כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ח

משנה זו מוסיפה ללמדנו שאין העדים חייבים משום שבועת העדות, אלא אם כפרו בעדות של תביעת ממון. אמר אחד לעדים: מְשַׁבֵּעַ אֶנִּי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבֹאוּ וּתְעִידוּנִי, שְׁאֹמֵר אִישׁ פְּלוֹנִי לְתֵן לִי מֵאֲתִים זֶז וְלֹא נָתַן לִי – ואמרו העדים: אין אנו יודעים לך עדות, ונמצאו נשבעים לשקר, הָרִי אֵלָיו פְּטוּרִים – מלהביא קרבן משום שבועת העדות, שְׁאֵין חֵיבִין – העדים שכפרו, משום שבועת העדות, אֵלָא עַל תְּבִיעַת מִמּוֹן בְּפִקְדוֹן – שכן בשבועת העדות כתוב (ויקרא ה, א): "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה", ובשבועת הפיקדון כתוב (ויקרא ה, כא): "ונפש כי תחטא ומעלה מעל בה", וכחש בעמיתו בפיקדון", ולמדים בגזירה שווה "תחטא, תחטא" – מה שבועת הפיקדון בתביעת ממון שיש לו ביד חברו, אף שבועת העדות אינה נוהגת אלא בתביעת ממון שיש לו עליו; ברם, טענה זו "שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זה" אינה תביעת ממון שיש לו על חברו, שאפילו נכונים בדבריו, שאמר לו חברו שיתן לו מאתים זה, אין חברו חייב ליתן לו כלום בשביל אמירה זו (ברטנורא); ויש מוסיפים, שאפילו התובע הוא עני, אינו חייב לו אלא מטעם נדר (שנדר לצדקה). ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדין לנכסיו (לגבות את הכסף שנדר לצדקה). אם אינו רוצה לקיים נדרו, אלא שמנדין אותו, או מכין אותו עד שיקיים מוצא שפתיו ("ותוספות יום טוב"); ועוד, שהרי יכול להתיר נדרו ("תפארת ישראל"), הלכך פטורים העדים, כשכפרו ואמרו שאינם יודעים לו עדות זו, שהרי אפילו העידו עדותם, לא היה פלוני חייב לקיים את הבטחתו ולתת לו את הכסף, שהיה יכול לומר: חזורני בי (רש"י).

שבת קדוש

באור משנה ט

משנתנו באה ללמד, שאין העדים חייבים משום שבועת העדות, אלא אם כן קדמה עדות לשבועה, כלומר שבומן שנשבעו כבר ידעו העדות. אבל אם קדמה שבועה לעדות, כפי שיבואר במשנה, הרי הם פטורים.

"לא יהיה עוד פעם מתן-תורה" כי כל העניינים "ניתנו" במתן-תורה.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

מבית אביה למדה – שמעה
התינוקות אומרים כן. וימרור –
במלך, שהיתה שעתו מצלחת.
שיהא מצוי לה – אולי תוכל
להכשילו בשום דבר לפני המלך.
ירגיש קדוש ברוך הוא – שאף
אני מקרבת שונאיהן של ישראל.
אי נמי ירגיש שאני צריכה להחניף
רשע זה ולזלזל בכבודי. שיהרג
הוא והיא – שיחשדני המלך
ממנו, ויהרוג את שנינו [נוסח אחר:
וכי גזרי גזירה ומית חד מינייהו
בטלי הגזירה]. מלך הפכפך היה
– וחוזר בדיבורו, אמרה: שמה
אוכל לפתותו ולהורגו, ואם לא
יהא מזומן – תעבור השעה ויחזור
בו. בחומם אשית את משתייהם –
על בלשצר וסיעתו נאמר, בשובם
מן המלחמה. שדריש וכו' וכו' היו
צרי' על בבל ונצחן בלשצר אותו
היום, והיו עייפים וחמים, וישבו
לשתות ונשתכרו, ובאותו היום
נהרג. ואף אסתר אמרה: מתוך
משתיהן של רשעים באה להם
פורענות. שבעים בלחם נשכרו –
יונתן תרגם על בניו של המן.

דף יד ע"ב: 'יבוא המלך והמן אל המשתה'. תנו רבנן, מה ראתה אסתר
שיומנה את המן למשתה, ולא פעלה בדרך אחרת להציל את ישראל, רבי אליעזר
אומר, פחים מומנה לו – התכוונה שעל ידי המשתה תביא להמן מכשול, שנאמר
(תהלים ט"ז כג) 'יחי שלחנם לפניך לפניהם לפח'. רבי יהושע אומר, מבית אביה
למדה – שמעה מפי התינוקות את מה שנאמר בפסוק (משלי כ"א), 'אם רעב שנאף
האכילוהו לחם וגו' כי גחלים אתה חתה על ראשו'. והיינו שסעודה לרשעים היא
פתח למפלתם. רבי מאיר אומר, אסתר זימנה את המן כרי שכינע לאחשוורוש ולא
ימול עצה וימרוד באחשוורוש, ואז לא תועיל השתדלותה אצלו לבטל את הגזירה.
רבי יהודה אומר, זימנה את המן כרי שלא יכירו בה שהיא יהודית, ולא יפריעו
לה להשתדל על ישראל. רבי נחמיה אומר, כרי שלא יאמרו ישראל, אחות
יש לנו בבית המלך, וישימו ביטחונם בה, ויפסחו דעתן מן הרחמים. רבי יוסי
אומר, כרי שהיא המן מצוי לה בכל עת לפני אחשוורוש, אולי תמצא דבר
להכשילו לפני המלך ויהרגהו. רבי שמעון בן מנסיא אומר, אמרה אסתר, אולי
ירגיש המקום שאני מקרבת את שונאי ישראל וירחם עלינו, ויעשה לנו נס. רבי
יהושע בן קרח אומר, אסכיר לו פנים – אראה להמן פנים שוחקות, ויחשוד
המלך שהוא חושק בי, כרי שיהרג הוא והיא – שהמלך יהרוג את שנינו כעסו,
וכשהיה המן יתבטלו גזירותיו. רבן גמליאל אומר, מלך הפכפך בדעותיו היה
אחשוורוש, וחששה אסתר שאף אם תצליח לפתותו להרוג את המן ולבטל את גזירותיו,
אם לא יהיה המן מזומן מיד להרגו יכול לחזור בו בינתים.

אמר רבי גמליאל, אף אחר כל הטעמים שנאמרו, עדיין צריכין אנו לטעמו של
רבי אליעזר המודעי. דתנא, רבי אליעזר המודעי אומר, קנאתו במלך קנאתו
בשרים – אסתר גרמה להמן קנאה גם מצד המלך, שיראה כמה המן חשוב בעיניה,
וגם מצד השרים, שיראו שהמן חשוב מהם, ועל ידי שכולם יקנאו בו, יהרגוהו ולא יחוסו
עליו. רבה אומר, טרם מפלת הרשע יש לו גדולה רבה, וזה סימן למפלה הקרובה לבוא
עליו, שנאמר (משלי ט"ז יח) 'לפני שבר נאון', ולכן הביאה אסתר את המן לגדולה
רבה, כדי שמיד אחר כך תתחיל מפלתו. אביי ורבא דאמרי תרין יוהא, פורענות

הרשעים באה להם מתוך משתה, שנאמר על בלשצר כשחזר מהמלחמה שבה ניצח את דריוש וכו' (ירמיה נ"א לט), 'בפחם אשית
את משתייהם וגו' והשפתיים למען יעלזו ויפסחו עולם ולא יקיצו, כלומר, אכין שיהא משתייהם בעת החום, כדי שמחמת
הצמאון ישתו הרבה וישתכרו ותבוא להם פורענות, ואכן בלשצר וסיעתו היו חמים ועייפים וישבו לשתות והשתכרו, ובאותו הלילה
נהרג בלשצר, הרי שמשתה הרשעים מביא להם פורענות, ואף אסתר אמרה, שמתוך המשתה תבוא פורענות לרשעים.

מספרת הגמרא: אשכחיה [מצא] רבה בר אבון לאלהו, אומר ליה רבה לאלהו, במאן חזיא אסתר ועבדא הכי,
כלומר, איזה טעם מכל הטעמים הנזכרים הביא את אסתר להזמין את המן למשתה. אומר ליה אליהו, כבולוהו תנאי וכבולוהו
אמוראי – מכל הטעמים שאמרו התנאים והאמוראים.

ויספר להם המן את כבוד עשרו ורב בניו. מבררת הגמרא: וכמה רב בניו, שמלשון 'רוב' משמע שהיה חידוש בדבר.
אמר רב, שלשים בנים היו להמן, עשרה מהם מתו במיתה טבעית, ועשרה אחרים נתלו כמסופר במגילה, ועשרה אחרים
היו רעבים ללחם ומחזירין על הפתחים. ורבנן בביית מדרשו של רב אמרי, אותן שמחזירין על הפתחים שבעים הווי, מלבד העשרים שמתו ונתלו, דכתיב (שמואל א' ב' ה), 'שבעים בלחם נשכרו', ואי אפשר לפרש כפשוטו, שהרי אם הם שבעים
מדוע נשכרו בשביל לחם, אלא אל תקרי 'שבעים' אלא 'שבעים', והכוונה לשבעים בני המן שחזרו על הפתחים לבקש לחם.
ורמי בר אבא אומר, בני המן בולן – שמתו ושנתלו ושרעבו ללחם, מאתים ושמונה הווי, שנאמר 'ורב בניו', וגמטריא
של 'ורב' הוא מאתים ושמונה. מקשה הגמרא: הרי 'ורב' בגימטריא מאתים וארביסר הווי. מתרצת הגמרא: אומר רב נחמן
בר יצחק, 'ורב' חסר בתיב.

האם באה המשנה לומר דלאו תינינו אורחיה - שאין דרך בהמה
שיהיו גלגלי עיניה עגולים כעיני אדם. ודמינהו - וקשה, הלא
שנינו בנדה (כא), אשה המפלת ולד שמראהו כמו מין בהמה
וחיה ועוף, בין שמראהו כבהמה חיה או עוף מלאי, בין
שמראהו כבהמ' ודאי, אם הולד הוא ממין זכר, תשכח לו -
תמנה שבעה ימי טומאת לידה ושלושים ושלושה ימי טוהר כדין
יולדת זכר, ואם הולד הוא ממין נקבה, תשכח לו - תמנה
ארבעה עשר ימי טומאה ושישים וששה ימי טוהר כדין יולדת
נקבה, ואם אינו ידוע אם הולד הוא זכר או נקבה, תשכח לו -
ולנקבה - תמנה ימי טומאה וטהרה כחומרא שבזכר ובנקבה,
דהיינו ארבעה עשר ימי טומאה כיוולדת נקבה, ותסיים למנות ימי
טוהר אחר ארבעים יום כדין יולדת זכר, ונמצא שיש לה רק
עשרים וששה ימי טוהר, דברי רבי מאיר. ואמר רבה בר בר
הנה אמר רבי יוחנן, מאי טעמא דרבי מאיר שאמר שהיולדת
מין בהמה נוהגת בדיני טומאה כיוולדת ולד גמור, הואיל ונלגל
עיניו של חיה ובהמה ועוף עגול כשאל אדם. הרי שדרך בהמה
שיהיה גלגל עיניה דומה לשל אדם, ושלא כמבואר במשנתנו.
מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף, לא קשיא סתירה בין המשניות,
כי יש להעמיד הא - מה שאמרו בנדה שגלגל עיניה של בהמה
הוא כשל אדם היינו באומריה - בחלק השחור של עין הבהמה,
שהוא עגול כעין של אדם, ואילו הא - מה ששנינו במשנתנו
שגלגל עיניה של בהמה אינו כשל אדם, מדובר בחיוורא -
בחלק הלבן של עין הבהמה, שאינו עגול כעין של אדם, ולכן אם
נמצא שחלק הלבן של עיני הבהמה עגול כשל אדם, הרי זה
מום.
שנינו במשנה: ופיו דומה כשל חזיר הרי זה מום. מבארת
הגמרא: אמר רב פפא, לא תימא - אל תאמר שכוונת המשנה
שאינו נחשב מום עד שיהיה פיו דומה לגמרי לחזיר, גם דשפיר
- שפיו עגול, וגם פרום - שפתו העליונה ולחיו העליונות
עודפות ופרוסות על התחתונות, אלא, בין דפרום - ששפתו
העליונה עודפת על התחתונה, הרי זה בעל מום, אף על גב דלא
שפיר - שפיו אינו עגול כפה של חזיר.
שנינו במשנה: ושיניו כשל חזיר הרי זה מום. מבארת
הגמרא: אמר רב פפא, מתינתין מני - כדעת מי שניה, כדעת רבי
יהודה היא. דתניא בבב' יתא, לגבי מומי בכור, ואת שיניו כשל חזיר
הרי זה מום. רבי יהודה אומר, אין צורך שתנטל רוב
הלשון כולה, אלא די שינטל רוב החלק המדבר של לשונו.

משנה

ומעשה בכור שהלחי התחתון שלו היה עודף על העליון,
ושאל רבן גמליאל לחכמים האם נחשב מום, ואמרו הרי זה
מום. ובגמרא יתבאר לאיזה דין הביאה המשנה ראייה ממעשה
זה.

גמרא

שנינו במשנה: מעשה בכור שהיה הלחי התחתון עודף על
העליון ואמרו חכמים שהוא מום. מבררת הגמרא: מאי הנה
דקתני ומעשה - איזה דין שנינו במשניות הקודמות שעליו שנינו
הוכחה ממעשה זה. מבארת הגמרא: משום דתנן במשנה
הקודמת שרבי אילא הוסיף מום של פיו דומה לחזיר, ופליגי
רבנן עליה דרבי - ונחלקו חכמים על רבי אילא ואמרו ששנינו
זה אינו נחשב מום, וקאמרינן - ועל כך אמרו בני הישיבה
במשנתנו, כי פליגי רבנן עליה דרבי - כל מה שנחלקו חכמים
על רבי אילא ואמרו שאין זה מום, הוא רק באופן ששפתו
עליונה עודפת על התחתונה, אבל באופן שהתחתונה עודפת
על העליונה, גם חכמים מודים שהרי זה מום.

הרי זה בעל מום. מבארת הגמרא: אמר רב הונא, לא שנו דין
זה שבכך הוא בעל מום ולא טריפה, אלא באופן ששקור ויתר
פיד, שהיה הרגל הקדמית של הבהמה, וכגון שחסרה אחת
מהידים או נוספה יד נוספת, שעל אופנים אלו שנינו שהוא בעל
מום, כי חסרון ותוספת יד אינם עושים את הבהמה לטריפה,
אבל אם חסר ויתר פרטל האחורית של הבהמה, מרפה נמי הוי
- הבהמה נחשבת גם לטריפה, ולא רק בעלת מום, כיון שכלל הוא
דכל יתיר פגמול דמי - שכל אבר מיותר בבהמה נחשב כאילו
ניטל ממנה אבר, ונמצא שאף יתר הרי הוא כחסר, ובהמה
נשחטת רגליה מן הארכובה ולמעלה היא טריפה.

שנינו במשנה: ושרגליו קלוטות כשל חמור הרי זה מום. מבארת
הגמרא: אמר רב פפא, לא תימא - אל תאמר שדווקא באופן
שרגליו דומות לגמרי לבהמה טמאה, דעגילין ולא סדיקין -
שפרסותיו גם עגולות וגם אינם שסועות, הרי זה מום, אלא בין
דעגילין - שפרסותיו עגולות, אף על גב דסדיקין - אפילו אם הם
שסועות, הרי הוא בעל מום, כי רגלי בהמה טהורה אינם עגולות.
שנינו במשנה: והשחול והקסול הרי זה מום, וכו'. מביאה
הגמרא ברייתא המבארת את משנתנו: תנו רבנן, איזהו 'קסול'
ואיזהו 'שחול', 'שחול', שששמה יריבו - שיצאה עצם יריבו
ממקומה. 'קסול', שרגלו אחד בתוך הקסל ורגלו אחד על גבי
הקסל - ירך אחת שלו שקועה בתוך הכסל, והשניה למעלה
מהכסל.

הגמרא מביאה ברייתא המביאה עוד מיני מומים ברגלים: תנא
בברייתא, נאמר בפרשת מומי בהמה (ויקרא כב כג) 'ושור ושה
שרוע וקלוט נדבה תעשה אתו ולגדר לא ירצה', מפרשת
הברייתא מי הם השרוע והקלוט שנאמרו בפסוק, 'שרוע' זה
שנשחט רוב לו יריבו - שאחת מיריכותיו גדולה מחבירתה,
'קלוט' זה שרגליו קלוטות כשל חמור וכשל סוס - שפרסותיו
עגולות כפרסות בהמה טמאה, כגון חמור וסוס.

משנה

המשנה ממשיכה לפרט מומי יד ורגל בבהמה: נשבר עצם ידו
הקדמית וכן אם עצם רגלו האחורית של הבכור נשברה, אף
על פי שהשבר עצמו אינו ניכר כלפי חוץ, כיון שהוא צולע, הרי
הוא בעל מום. מוסיפה המשנה: מומין אלו שהזכור לעיל מנה
אילא ולימד בשיבה בכתבה, והודו לו בהם חכמים. ועוד
שלשה מומים הוסיף אילא ללמד, ועליהם אמרו לו חכמים לא
שמענו [אלא] את אלו שהזכור לעיל, ולא את השלשה
הנוספים. ואלו הם המומים שהוסיף, מי שגלגל עינו כגלגל
עיניו של אדם, ושונה מבהמה שגלגל עינה משוך. ומי שפיו
דומה כשל חזיר, ששפתו העליונה עודפת על שפתו התחתונה.
ומי ששיניו כשל חזיר, ונקרא חלק 'המדבר', כי בחלק זה
של הלשון אדם משתמש לדיבור. אך בית דין של אחריתן
אמרו - פסקו כאילא שאף בשלש המומים הללו הרי זה מום
שמתיר את הבכור.

גמרא

שנינו במשנה: נשבר עצם ידו ועצם רגלו, אף על פי שאינו ניכר
הרי זה מום. מקשה הגמרא: אינו ניכר מי קא הוי מומא - וכי
מום שאינו ניכר נחשב מום המתיר בכור באכילה. מיישבת
הגמרא: אמר רב פפא, כוונת המשנה לשבר שאינו ניכר
מחמת עצמו - שאינו נראה מבחוץ, אבל ניכר מחמת מלאכה
- יש לו היכר על ידי שהוא צולע באכילתו.
שנינו במשנה: מומין אלו מנה אילא וכו' ועוד שלשה הוסיף,
את שגלגל עינו כשל אדם. תמחה הגמרא: למימרא -

57 שאין לה פדיון, **מאי** – מה הדין בנידון זה, **קרי שמואל עליה** –
58 קרא שמואל על אחיו פנחס ששאלו שאלה זו, את הכתוב (ישעיהו
59 לז כג) **פִּסְחִים בָּזוּזִים** (בזוז), שמשמעו שיש דברים שאי אפשר
60 שיהיו במציאות, כגון שיהיו חגרים בזוזים ביזות, כך אתה אינך
61 מחודד כל כך, ושאלת שאלה כזו שאיני יודע להשיב עליה
62 תשובה.

משנה

63 המשנה מפרטת מומים המצויים בחוטם ובפי הבהמה: **חוטמו**
64 של בכור **שניקב** באחת ממחיצותיו, ו**שנפגם** – או שנעשה בו
65 חסרון, ו**שנפדק** – או שנסדק אף שאין בו חסרון, הרי זה מום.
66 **שפמו** – שפתו של בכור, **שניקבה** או **שנפגמה** או **שנפדקה**, הרי
67 זה מום.

גמרא

68 **תנו רבנן**, **ניקבו חוטמין זה לתוך זה** – מחיצות החוטם שניקבה
69 אחת מהן מצד לצד, אם ניקבה **בפחוץ** – המחיצה החיצונית,
70 והנקב נראה, **הרי זה מום**, ואם ניקבה **בפנים** – המחיצה
71 הפנימית שבאמצע החוטם, ואין הנקב נראה, **אינו מום**, כי הוא
72 מום שבסתר.
73 שנינו במשנה: **שפתו שניקבה ושנפגמה ושנפדקה**, **אמר רב**
74 **פפא**, המומים פוסלים בשפת הבכור רק כשהם על **תורא ברא**
75 **דשיפתיה** – שורה החיצונה של השפה, דהיינו שנפגם או נסדק
76 החלק החיצון של השפה, ולא כשנפגם או נסדק לרחבו.

משנה

77 המשנה מפרטת מומים המצויים בשיני הבהמה ובחניכיה: **חומין**
78 **החיצונות** – חניכיים הקדמיות, **שנפגמו** – שנחסר מהן קצת,
79 ו**שנפגמו** – או שנחתכו לרוחבן מלמעלה, אף שלא חסר מהן,
80 ו**הפנימים** – וכן חניכיים האחוריות, שבהן קבועות השיניים
81 הגדולות, **שנפדקו** לגמרי ממקומן, הרי זה מום. **רבי חנינא בן**
82 **אנטיגנוס אומר**, **אין בודקין מן התיומות ולפנים** – מהשיניים
83 הפנימיות הגדולות, שכל אחת מהן נראית כשתי שיניים
84 מחוברות כתאומות, ומשם ואילך לצד פנים אין צורך לבדוק, כי
85 מום הנמצא שם אינו נחשב מום שבגלוי, ואין שוחטים עליו
86 בכור, **ואף לא את התיומות** – וגם את החניכיים שכנגד השיניים
87 הפנימיות הגדולות, אין בודקים, כיון שאין המום שבהם נחשב
88 מום גלוי.

גמרא

89 שנינו במשנה: אין בודקין מן התיומות ולפנים. הגמרא מביאה
90 ברייתא, ומפרשת אותה במונח: **תנו רבנן**, **התיומות**, **איוהו**
91 **תיומות**, **מן התיומות ולפנים**, ו**החניכיים של התיומות עצמה**
92 **דינן בלפנים** – כמו החניכיים הנמצאות לצד פנים מהתיומות,
93 ואין שוחטים על מום הנמצא בהן. **רבי יהושע בן קפוצאי**
94 **אומר**, **אין שוחטין אלא על מום הנמצא בחניכיים החיצונות**
95 **בלבד**. **רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר**, **אין משגיחין על**
96 **התיומות כל עיקר**, ומום הנמצא בה אינו מועיל אפילו לפסלה
97 מקרבן.
98 שואלת הגמרא: **מאי קאמר** – מה כוונת הברייתא באמרה 'איוהו
99 תיומות מן התיומות ולפנים', ותו, הרי דברי **רבי יהושע בן**
100 **קפוצאי** **היינו** – הם כדברי **תנא קמא**, שהרי שניהם אמרו שרק
101 מום בחניכיים החיצוניות פוסל ולא מום הנמצא בחניכיים
102 הפנימיות, ובמה נחלקו. משיבה הגמרא: **הסורי מיחפרא והכי**
103 **קתני** – יש ללמוד את הברייתא כאילו היא חסירה, וכך יש

1 **אז דלקא** – או שמא צריך להאכילו כגורגרת **בכל סעודה**
2 **וסעודה**. **אם תימצא לומר** שאין צורך להאכילו כגורגרת אלא
3 **בסעודה ראשונה**, יש לדון, האם צריך להאכילו את התבן
4 דווקא **קודם אכילה**, או אפשר להאכילו גם **לאחר אכילה**.
5 מבארת הגמרא: **קודם אכילה ודאי מעלי ליה בסמא** – כמו כל
6 סם שאדם שותה לרפואה קודם אכילה, **לאחר אכילה מאי**,
7 האם אכילה זו מועילה לרפואה ולבדיקה או לא.
8 עוד דנה הגמרא: צריך להאכילו **קודם שתיה**, או שניתן
9 להאכילו גם **לאחר שתיה**. מבארת הגמרא: (!) **קודם שתיה**
10 **ודאי מעלי ליה בשערי** – מועילה לו האכילה כאכילת שעורים,
11 שדרך בהמה לאכול שעורים קודם שתיה, **לאחר שתיה מאי**,
12 האם אכילה זו מועילה לרפואה ולבדיקה או לא.
13 עוד דנה הגמרא: ניתן להאכילו כשהוא **קשור**, או שצריך
14 להאכילו רק כשהוא **מוטר**. מבארת הגמרא: כשהוא **מוטר**,
15 **ודאי מעלי ליה** – מועילה לו האכילה, כי הוא משוחרר ואוכל
16 בשמחה, כשהוא **קשור מאי**, האם אכילה זו מועילה לרפואה
17 ולבדיקה או לא.
18 עוד דנה הגמרא: ניתן להאכילו כשהוא **לבדו**, או צריך
19 להאכילו דווקא כשהוא **עם חברו**. מבארת הגמרא: **עם חברו**,
20 **ודאי מעלי ליה** – האכילה מועילה לו, כי נוח לו כשהוא אוכל
21 בצוותא, **לבדו מאי**, האם אכילה זו מועילה לרפואה ולבדיקה
22 או לא.
23 עוד דנה הגמרא: ניתן להאכילו **בעיר ובשדה** – בין בעיר ובין
24 בשדה או לא. מבארת הגמרא: אבל **בשדה ודאי מעלי ליה** –
25 האכילה מועילה לו, כי אוכל באויר צח, אבל **בעיר מאי**, האם
26 גם אכילה זו מועילה לרפואה ולבדיקה או לא.
27 **בעי רב אשי**, **אם תימצא לומר** שרק אכילה **בשדה** מועילה,
28 האכילוהו **בגנה הסמוכה לעיר**, **מאי**, האם האכילה בגנה היא
29 כאכילה בשדה, ומועילה לרפואה ובדיקה, או שכיון שהיא
30 סמוכה לעיר, הרי היא כאכל בעיר שאינה מרפאה ובודקת.
31 מסיקה הגמרא: **תיקו**.
32 שנינו במשנה: **רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר** [וכו'] בודקין אותו
33 שלש פעמים בתוך שמונים יום.
34 הגמרא מבארת את זמני שלשת הבדיקות שעושים לחורורו:
35 **אמר רב נחמן בר יצחק**, **ובלבד שיהיו משולשים** – בדיקת
36 החורורו מועילה רק אם נעשית בשלשה חלקים שוים של
37 שמונים יום, שאם ראה היום, מונה עשרים וששה וחצי ימים
38 ובודק, ושוב מונה עשרים וששה וחצי ימים ובודק פעם שניה,
39 ומונה עשרים ושבעה ימים שהם סוף השמונים יום, ובודק פעם
40 שלישית. וקבעו שלש זמנים אלו לבדיקה, כי בשלשה זמנים
41 אלו דרך מום זה לעבור ואינו נראה, ואם בדק ונמצא הרי זה מום
42 קבוע, ואם בדק ולא נראה, הרי הוא מום עובר.
43 הגמרא דנה באופן שהבדיקה קבעה שהמים קבועים והם מום,
44 ממתי הבכור נחשב בעל מום: **בעי מיניה פנחס אחיה** (אחיו)
45 **דמר שמואל משמואל**, **אכל תבן לח ואחר כך יבש בדרך הראוי**
46 **לרפואתו, ולא איתמי** – ולא התרפא, האם מתברר שכבר
47 **למפרע הוי מומא**, או שמא רק **מיכן ולהבא הוי מומא**.
48 מבארת הגמרא: **למאי נפקא מינה** – איזה דין יוצא מנידון זה
49 שלכך דנו בו. **למימלע בפדיונו** – לגבי מעות שפדה בהם בהמת
50 קדשים שהיו עניה וזלגות דמעות וקודם שנשלמה בדיקתה
51 נהנה במעות, ואחר כך נשלמה בדיקת הבהמה ונמצא שאין
52 רפואה למומה, **אי אמת** שמתברר שכבר **למפרע הוי מומא**,
53 **מעיל** – מעל, שהרי נהנה במעות שנתפס בהם קדושת הקרבן,
54 **ואי מיכן ולהבא הוי מומא** – אבל אם רק משעה שנשלמה
55 הבדיקה נחשבה כבעלת מום, **לא מעיל** – לא מעל, כיון
56 שבפדיון לא נתפס קדושה, כי כשפדאה עדיין היתה תמימה

בבורות. פרק ישישי - על אלו מומין דף לט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רכז תוספות

שיהו משולשין — בתחלת שמונים ובסוף שמונים ובאמצע שמונים. ובענין זה יש לפרש בפרק "הקורא את המגילה" (מגילה יט,א) גבי מגילה, דאמר שאם הטיל בה שלשה חוטי' גידין כשרה, דקאמר: ובלבד שיהו משולשין. פירוש: בתחלת דהף ובאמצע ובסופו. ושם פירש רש"י שיהיה מראש דהף עד הניד כמגיד לחבירו, בין מלמעלה בין מלמטה. והוא דמכות (ט,ב) ודאי הוי כענין זה,

גבי ערי מקלט: "ושלשת" — שיהו משולשות, שיהא מדרון לחורין במחורין לשלש. ומתורן לשלש כמשכס לקדש, ומשכס לקדש כמשכס לצפון. ולא אמרין שיהו בראש ארץ ישראל ובסופה ובאמצעותה. וכאן פירש רש"י שיהו משולשים לשלשה חלקים, שאם יראה היום — יבדקנו מכאן ליום עשרים ווששה וחצי, והדר ליום עשרים ווששה כי דהוא יום שמונים. ודומה שפרש כן לפרש ששה דמכות (שם), ומיזד לא לגמרי הוי כי הויא, שיהי לו לפרש שיבדוק לסוף עשרים ולסוף ארבעים ולסוף ששים, שישאר מן השמונים עשרים לאחר בדיקה אחרונה, כמו שיש עשרים קודם בדיקה ראשונה. ולא יתכן לפרש כן כלל, אלא כמו שפרשתי מתחלה, בדמשכס בפרק "העיר" (יבמות פ"א, ב) סדרס זמנה, דמפרש: כל שלא ראה שעה בבשרותו. ופריך: וליחוש שמא הבריא ביתניו ומשני: כיון דתחילתו וסופו לקי — לא חישינן, משמע דשלש פעמים היינו תחלה וסופה ואמצעה, ונראה דכפרים המשולשים" ב"ביצד מעברין" (עירובין נ"א, לא הוי, לא כי האי, ולא כי הויא דמכות) והאמר

זה, ככחיון - הרי זה מום, מכפנים - אינו מום. "שפתו שניקבה ושנפגמה ושנסדקה". אמר רב פפא: תורא ברא דשפיתיה. **משננה** חוטי' החיצונות שנפגמו ושנפגמו, הפנימים - שניקרו. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: אין בודקין מן התיומות ולפנים, ואף לא את התיומות. **גמרא** תנו רבנן: התיומות, איזהו תיומת - מן התיומות ולפנים, ותיומת עצמה כלפנים. רבי יהושע בן קפרא אומר: אין שוחטין אלא על החיצונות בלבד. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: אין משגיחין על התיומות כל עיקר. מאי קאמר ותו, רבי יהושע בן קפרא חיינו תנא קמא! - חסורי מיחפרא והכי קתני: איזהו הפנימית מן התיומות ולפנים, ותיומת עצמה כלפנים. בפה דברים אמורים שנפגמו ושנפגמו, אבל נעקרו - שוחטין. רבי יהושע בן קפרא אומר: אין שוחטין אלא על החיצונות, אבל פנימיות שנעקרו - מישחט עליהו לא שחטין, אבל אפסולי מיפסל. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: אין משגיחין על התיומות כל עיקר, ואפילו אפסולי לא אפסלי. בעי רב אחריב בר אמי: יש מחוסר אבר מכפנים, או אין מחוסר אבר מכפנים - למאי אי לבכור - "פסח או עור" פתיב, אי לקדשים - "עורת או שבור" פתיב! - לאישחוט וליאפרוקי לא איפצאי לו; כי מיפצאי לו - לאיפסולי, מאי "תמים יהיה לרצון" אמר רחמנא, תמים - אין, חסרון - לא. או דלמא: "תמים יהיה לרבות כל מום לא יהיה בו", מה מום מאבירי - אף חסרון מאבירי תא שמע: "ואת שתי הפליות" - ולא בעל פוליא אחת, ולא בעל שלש פליות. ותניא אידך: "סיריגה" - לרבות בעל פוליא אחת. סבריה: דכולי עלמא אין בריה באחת, דהא מיחסר חסר, לימא ביהא קמיפלגי, דמר סבר: חסרון מכפנים שמייה חסרון, ומר סבר: חסרון מכפנים לא שמייה חסרון אמר רב חייא בר יוסף: דכולי עלמא יש בריה באחת, וחסרון מכפנים שמייה חסרון; ולא קשיא, כאן - בשנברא באחת מעיקרא, והא דומיא דשלש קתני, אף אחת מעיקרא! - אלא הכא ביש בריה מעיקרא קמיפלגי, מר סבר: יש בריה באחת, ומר סבר: אין בריה באחת. ורבי יוחנן אמר: דכולי עלמא אין בריה באחת, וחסרון מכפנים - שמייה חסרון; ולא קשיא, כאן שחפירה קודם שחיטה, כאן - שחפירה לאחר שחיטה. ולאחר שחיטה קודם קבלה מי שרי והאמר

באחת - אין בריה נבראת בכוליא אחת. והא שאין בה אלא אחת - מיחסר חסר. הא - דפסלי - כשנבראת בשתי חסרי, וחסר דמקומו ניכר. והא ברייתא דמכשת - כגון נברא באחת, דליבא חסרון. מר דפסל סבר אין בריה באחת - והאי דאי חסר. ואיסתפקא ליה למורי: אמאי לא מקשי ליה נמי "דומיא דשלש קתני" ולידדי לא קשיא מידי, דכי קא סלקא דעתך דכולי עלמא יש בריה באחת, הוה מקשינן: הואיל ויש בריה באחת, והוא נמי תנייה בהדי שלש - דאי נבראת באחת נמי פסול. וטעמא לא הוה ידענן אמאי פסול, דלא מום בגליי הוא, וחסרון לא הוי בפנים. ומשום האי פירכא אוקמי אליביה דאין בריה באחת, והא מיחסר חסר. ובעל כורחיה לאו דומיא דשלש היא, דהא אין בריה באחת. וכי תימא: נוקם אליביה דיש בריה באחת - אם כן אמאי פסול חסרה קודם שחיטה - פסלה. הוצרכו

או דלמא בו' אם תימצי לומר בסעודה ראשונה בו' - דאי אמרת בכל סעודה - תו לא מיבעי מידי, דדאי לא איכפת לן אי קודם אכילה או לאחר אכילה, דהא בסעודה שניה אחר אכילה הוא ומוכילין ליה. אבל אם תימצי לומר דלא יתבינן ליה אלא בסעודה ראשונה שבכל יום, מיבעי לן. קודם אכילה ודאי מעלי ליה כסמא - בדרך סם, שכל

אדם שותה סם לרפואה קודם אכילה. **לאחר** אכילה הוא - מי הריא בדיקה בהכי או לא הכי גרסינן: קודם שתיה ודאי מעלי ליה כשערי - שדרך בהמה לאכול שעורים קודם שתיה. מותר ודאי מעלי ליה - דניחא ליה עלמא. עם חבירו - ניחא ליה כצוותא, ומתניא ליה אכילה. כשה - נוחא ליה באוראי. גינה הסמוכה לעיר - הויא כשה או לא שיהו משולשים - לשלשה חלקים, שאם יראנו היום - יבדקנו מכאן ליום עשרים ווששה וחצי, והדר ליום ששה ועשרים וחצי, והדר ליום עשרים ווששה, דליהו שמונים. לפי שבשלש זמנים הללו לך אותו המום לעבור, ואינו נראה, והוי דרך מום עובר. למימעל בפדיונו - לא מכבור בעי, דלא שייכא ביה פדיון. אלא בשאר מוקדשין שעניניהם מנטפות, והפריש מיד פדיונם ואמר: "הרי הן מחוללות על מעות הללו". ואחר כך בדקו, וקודם שתכלה זמן בדיקתו שלש חדשים נהנה מן הפדיון. **אי אמרת** למפרע הוי מומא - אישתבח דחילולו הוי חילול, ופדיונו קדוש, ומביאין קרבן מעילה. קרי שמואל עליה - האי קרא: "פסחים בזו בו", דהוי דבר שאין הדעת סובלת. שיהו תורים בזהים ביות, כלומר, אתה אינך מחודד, ושאלת שאילה כזו שאני יודע תשובה. **משננה שפמו** - שפה. **גמרא** ככחיון - שדקב נקב, שנקבו מחיצות החיצונות של חוטם. מכפנים - שניקבה מחיצה החולקת את החוטם. אינו מום - שבמקום סתר הוא. תורא ברא דשפיתיה - שורה וציצנה של שפה. כלומר, חודה של שפה, ולא רחבה. **משננה מתאימות** - שנים גדולות שוקרין מינשליש, שאחת נראית כשתיים. ואף לא את המתאימות - שאם נעקרו החוטי' כנגדן - לא הוי מום. **גמרא** איזו התיומת - כולה מפרש לקמן. ותיומת עצמה כלפנים - ואין שוחטין עליה. החיצונות - שבאמצע הפה. אין משגיחין - דאפילו מן מזבח לא נפסל. **מאי קאמר** - דקאמר: "איזו תיומת מן התיומת ולפנים" הכי **קאמר** איזו היא הפנימית - דאמרין עלה במתניתין: נעקרו - הוי מום, נפגמו או שנגממו - לא הוי מום. אבל **איפסולי מיפסל** - מעל גבי המזבח. וימתין שיפול בו מום אחר, וישחטנו. **פסח ועור כתיב** - דמשמע: בגליי - אין, בשר - לא. **לאישחוטיו** - בבור, על חסרון שבפנים. **ולאפרוקי** - קדשים, לא מיבעיא לי, דלא חשיב מומא כולי האי. לרצון - מזבח, ואת שתי הכליות - בקרבנות כתיב (כליות). יסירנה - משמע: כוליא אחת יסירנה ויקטירנה. אין בריה

באחת - אין בריה נבראת בכוליא אחת. והא שאין בה אלא אחת - מיחסר חסר. הא - דפסלי - כשנבראת בשתי חסרי, וחסר דמקומו ניכר. והא ברייתא דמכשת - כגון נברא באחת, דליבא חסרון. מר דפסל סבר אין בריה באחת - והאי דאי חסר. ואיסתפקא ליה למורי: אמאי לא מקשי ליה נמי "דומיא דשלש קתני" ולידדי לא קשיא מידי, דכי קא סלקא דעתך דכולי עלמא יש בריה באחת, הוה מקשינן: הואיל ויש בריה באחת, והוא נמי תנייה בהדי שלש - דאי נבראת באחת נמי פסול. וטעמא לא הוה ידענן אמאי פסול, דלא מום בגליי הוא, וחסרון לא הוי בפנים. ומשום האי פירכא אוקמי אליביה דאין בריה באחת, והא מיחסר חסר. ובעל כורחיה לאו דומיא דשלש היא, דהא אין בריה באחת. וכי תימא: נוקם אליביה דיש בריה באחת - אם כן אמאי פסול חסרה קודם שחיטה - פסלה. הוצרכו

רכה **בבורות. פרק שישי - על אלו מומין דף לט עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רש"י**

והאמר רבי זירא אמר רב הצורם — בפרק שני דובחים (כ"ב): גרסינן: דתניא הצורם. **כולן** בגיד ולא בביצים — ומיהו סיפיה דקרא ד'בארצכם לא תעשו' איירי אפילו בביצים, בכל מקום שנסותרס. דאפילו על ידי שיתיים אסרינן בפרק 'שמותה שרצים' (שבת ק"ב), וגבי מום הוא דלא חשיב מום שבגלוי, כדפריש טעמא בסמוך. **או** שראש הזנב מפצל את העצם — פירש בקונטרס:

שנקלף העור והבשר, ונשאר העצם מגולה, כמו "אשר פצל", וקשה: דבלשון משנה והתלמוד, הוה ליה למימר "ונקלף!" ונראה לפרש: שמפצל את העצם לשנים, כמו "מפצילת" דגבי קרנים, חולין (נ"ט). — שנופצלות לכאן ולכאן, (והתם) בתוספתא (פר ד' קתנ: או שיהיה ראש הזנב מפוצל לשני עצמות.

במה חוטין הוא נותן ארבע אצבעות. ודאמר: ארבעה — צריך לדקדק אם ארבעה בין הכל, או ארבע ללבן וארבע לחבלת. וגם אם מיירי קודם כפילות, דכי מעייפי הוי שיתסר, והוה השתא הנך שמונה חוטין דעבדינן לשם לבן. פירוש: דכבית שמאי פסקין ב"התכלת" (מנחות מא.ב), ואם נפסק אחד מהם פסול, ואף על גב דמכשרינן דאגידות תכלת וקם אלבן, דהני כולחו לשם לבן הם. וזו משמע בספרי בפרשת "כי תצא" דארבע חוטין לכל מין ומין קאמר. דקתני התם: כמה גדילים נעשו? אין פחות משלשה חוטין, כדברי בית הלל. בית שמאי אומרים: ארבעה חוטין של תכלת וארבעה של לבן (על) ושל ארבע אצבעות. והלכה כדברי בית שמאי. ומיהו, מהאי ד"התכלת": רבי ירמיה מדיפתי רמי תמניא דיאנין שחסרי, מר בריה דרבינא עביד כי ידידן — משמע שרובם עושים כמר בריה דרבינא. ושמא היה מפרש: ארבע ללבן וארבע לתכלת דקאמרי בית שמאי — היינו לבתר דעיפיתוהו, דהיינו שנים מכל מין קודם שנכפלו. ולפי זה, מה שאנו עושין בשכפול, פלגא לשם לבן ופלגא לשם תכלת. ומיהו, שלשה דקאמרי בית הלל — על כרחינו קודם שנכפלו, דשלשה לא משכחת לאחור שנכפלו. ולא הוי השתא דומיא דארבעה לבית שמאי. **במה** — פירש בקונטרס: תוליה למטה מכנת הבגד. שהרי אין נותנין אותה בשפת הבגד ממש, אלא מגביהין אותה שלש אצבעות לבית הלל, וארבע לבית שמאי. וקשה לפרושה: דלענין מן הקרן הוא דמפשיטין במלא קשר גודל. ולא חוזר לשם בתוך שלשה אצבעות אלא לאפקי למעלה משלשו ונראה כלשון אחד שפירש בקונטרס: כמה תהא משולשת — כמה יהא בה מגדיל, לבד הענף שאינו גדיל. וקאמרי בית שמאי: ארבע אצבעות. והשתא, הידור ציצית — שליש גדיל ושני שליש ענף הוי. גדיל — ארבע אצבעות, וענף — שמונה אצבעות, שתים עשרה אצבעות בין הכל. וכך משמע "זרבע של לבן (על) ושל ארבע אצבעות". ובפרק "התכלת" (מנחות מא.ב) פירש בקונטרס: משולשת — תוליה בענף לבד מן הגדיל ארבע אצבעות. ולפירושו, הידור ציצית שתי אצבעות גדיל, וארבע ענף. בפירן

והאמר רבי זירא אמר רב: הצורם און הפר ואחר כך קיבל דמו - פסול, שאמר: "ולקח מדם הפר" - הפר שהיה כבר! - אלא: פאן - שחפרה קודם קבלה, פאן - שחפרה לאחר קבלה. - ולאחר קבלה קודם וריקה, מי שרי והתניא: "שה המים זכר בן שנה יהיה לכם" - שהיה המים בן שנה בשעת שחיטה; ומזון בקבלה וחולקה והיויה תלמוד לומר: "יהיה" - שהיה כל היוותיו הם וכן שנהו - תרנמא אפן שנה. הכי נמי מסתברא, דתניא, רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנתתיר מהן פזית בשר או פזית חלב - זורק את הדם. שמע מינה. - ומי איכא מידי דבשעת שחיטה הוי בן שנה, ובשעת קבלה וחולקה הוי בן שתי שנים אמר רבא, זאת אומרת: שעות פוסלות בקדשים. לימא כתנאי: "ומעוד וכתות ונתוק וזרות" - כולן בפריצים, דברי רבי יהודה. - בפריצים ולא בגיד - אימא: אף בפריצים, דברי רבי יהודה. רבי אליעזר בן יעקב אומר: כולן בגיד. רבי יוסי אומר: מעוד וכתות - אף בפריצים, נתוק וזרות - בגיד אין, בפריצים לא. מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר: חסרון מבפנים - שמיא חסרון, ומר סבר: לא שמיא חסרון - ותסברא רבי יוסי מאי קסבר אי קסבר חסרון מבפנים שמיא חסרון - אפילו נתוק וזרות נמי, ואי קסבר לא שמיא חסרון - אפילו מעוד וכתות נמי לא! אלא, הכא במומום שפגול קמיפלגי, רבי יהודה סבר: מעוד וכתות הוי מומא - דמיופוזין, נתוק וזרות הוי מומא - דהא תליין, רבי אליעזר בן יעקב סבר: מעוד וכתות לא הוי מומא - דמעיקרא נמי זמנין דמיופוזין, נתוק וזרות לא הוי מומא - דמעיקרא נמי זמנין דתליין. ורבי יוסי סבר: מעוד וכתות הוי מומא - דהא ליתנהו, נתוק וזרות לא הוי מומא - דהא איתנהו. משנה נפגם הזיבן, הערה של נקבה במוקדשיו. נפגם הזיב מן העצם אבל לא מן הפרק, או שראש זנב מפצל, נקלפה העור והבשר והעצם נשאר, או שיש בשר מחוליא לחוליא מלא אצבע. גמרא אמר רבי אליעזר: נפגם - ולא ניטל, פיס - ולא זרות. תניא נמי הכי: נפגם - ולא ניטל, פיס - ולא זרות. אמר רבי יוסי בן המושלם: מעשה בעינבל אחד שנטלו זאב, וחור לאיתנו. "נפגמה הזיב מן העצם" וכו'. תנא: אצבע שאמרו - אחד מארבעה בטפח של כל האדם. למאי הלכתא אמר רבה: לענין תכלת. דתניא: כמה חוטין הוא נותן בית שמאי אומרים: ארבעה, ובית הלל אומרים: שלשה. וכמה תהא משולשת בית שמאי שלשה, ושליש שביט הלל אומרים - אחד מארבע במפח של כל אדם. רב הונא בריה דרב יהושע אומר: לשתי אמות. דתנן: שתי אמות היו בשושן

הצורם און הפר — כון משיח לאחר שחיטה. שהיה כבר — בשעת קבלת הדם היה שלם. תרנמא אבן שנה — הא דקתני "שהיה כל היוותיו" — אבן שנה קאי. אבל תם לא בעינן אלא בשחיטה וקבלה. הכי נמי מסתברא — דמחוסר אחר קבלה כשר. כוית בשר — דאיכא כדי אכילת אדם. או כוית חלב — דאיכא כדי אכילת מומת. זורק את הדם — ואם לא נשתתיר כלום — ואי זריק, דכתיב (דברים י"ב) "ועשית עולותיך הבשר והדם", אם אין בשר — אין דם. וקתני מיהא דאם נשתתיר כוית — זריק, ואין לך מחוסר גדול מזה שחסר כולה, וקתני דזריק, אלמא: הא דקתני "כל היוותיו" — אבן שנה קאי. שעות פוסלות — וקאתי לאשמועינן דאם נולד טלה זה אשתדך בארבעה עשר בניסן בשמונה שעות ביום, יזהר עתה שישחטנו קודם שעה תשיעית. דשעה תשיעית פוסלת בו, והוי כנכנס בשנה שניה. לימא — הך בעיא דרב אחדבוי, תנאי היא. כביצים ולא בגיד — בתמיה. כלומר, אי בגיד ניהו מי לא הוי מום הא ודאי טפי הוי מום, דגיד בגלוי הוא יותר מן הכביצים כות — שכתתו באבנים עד שנימחה. נתוק — ביד לגמרי, אלא שעדיין תלויין בכיס. כרות — בסכין, ועדיין תלויין בכיס, ומעורין קצת. דכרות הוי בציר מנתוק, כדאמון בפירקין דלעיל (ל"ג). להביא נותק אחר כורת. טעמא דרבי יוסי מפרש לקמן. כולן בגיד — לא בביצים. רבי יהודה סבר חסרון מבפנים שמיא חסרון. אלא הכא במומין שבגלוי פליגי — דכולי עלמא חסרון מבפנים שמיא חסרון. מאן דפסיל בביצים — לאו משום חסרון, אלא משום מום. דקתליין — תולות ונחבשות בכיס, ונראין במחוץ שאין אדוקות למעלה. ויפנין דכוזנין — שריטת, אפילו בציצית. רבי יוחנן דהא ליתנהו וחסרון הוי. משנה חזונו — זהו נרתק שהכיס חבוי בו. והערה של נקבה במוקדשיו — בשאר קדשים, שיש בהן נקבה, דבכור ליכא נקבה. ובשלמים דאיכא נקבה, נפגמה הערה הוי מום. מן הפרק — אם נפגם מן הפרק — מעלה ארוכה, אם לא נחתך כל הזנב אלא נפגם מעט. או שראש הזנב מפצל את העצם — ראש התלוי למטה נקלף העור ובשר, ונשאר העצם מגולה — שוב אין מעלה ארוכה, הואיל ובראש הזנב הוא. "מפצל" — כמה "אשר פצל" (בראשית ל). גמרא נפגם חזונו, הוי מום לא דהר בריא. ולא ניטל — דניטל לא הוי מום, דחורר לאיתנו. כים — אם נפגם הוי מום. אבל זכרות, גיד עצמו שנפגם — לא מום הוא. דמעלה ארוכה, שנמל זאב — את כל חזונו. אצבע שאמרו וכו' — ולא יענין השתא היכא קאי, ולהכי רבי: למאי הלכתא אמרו. אמר מאריבעה בטפח — לפי שאין האצבעות שוות. דאמרין במנחות בפרק "התכלת" (מא.ב), טפח דאורייתא — ארבע אצבעות בגודל, שית קטנה, חמש ותילתא באצבע. וקאמר חבא, דהיכא דחזכירו חכמים באצבע אחד מארבע — בטפח של כל אדם בעינן, והיינו גודל. למאי הלכתא — החזירו אצבע. כמה חוטין — חזכירו בציצית. משולשת — תוליה למטה מכנת הבגד. אחת מאריבעה — שלשה גודלין, דכל אחד הוי אחת מארבע בטת. לשון אחר: משולשת — כמה יהא בה מגדיל, לבד מענף שאינו גדיל. שתי אמות — שני מקלות שאורכן אמה.

כך את הברייתא, כל מומים אלו נחשבים מום אף כשהם
בפנימים, וכל שכן כשהם בגיד, דברי רבי יהודה.
הגמרא מביאה את המשך הברייתא: רבי אליעזר בן יעקב
אומר, בולן – כל מומים אלו פוסלים רק בגיד, ולא בביצים. רבי
יוסי אומר, מעוק וכתות פוסלים אף בביצים, כי הם ניכרים
יותר, אולם נתוק וכתות כשהם בגיד, אין – הם פוסלים, אבל
כשהם בפנימים, לא, כיון שאינם ניכרים כל כך.
מבאר הגמרא איך הנידון של רב אחדובי תלוי במחלוקת
תנאים זו: מאי לאו פהא קמיפלגי, דמר – רבי יהודה שאמר
שכולן פוסלים גם בביצים, סבר שחפרון אבר מבפנים שמייה
חפרון, ומר – ורבי אליעזר בן יעקב שאמר שאינם פוסלים
בביצים, סבר שחפרון אבר מבפנים לא שמייה חפרון. דוחה
הגמרא: ונתקברא – וכי סבור אתה לתלות את המחלוקת בנידון
זה, והרי לפי זה יקשה על רבי יוסי, מאי קסבר – מה סברתו
לחלק בין מעוק וכתות לנתוק וכרות, אי קסבר חפרון אבר
מבפנים שמייה חפרון, אם כן אפילו נתוק וכתות בביצים נמי
יפסלו, אף שהם אבר פנימי. ואי קסבר שחפרון אבר פנימי לא
שמייה חפרון, אם כן אפילו מעוק וכתות בביצים נמי לא
יפסלו, ולמה חילק ביניהם.
מסיקה הגמרא: מחלוקת תנאים זו אינה תלויה בנידון של רב
אחדובי, ולעולם חפרון אבר פנימי נחשב מום, אלא הפך – כאן,
במומים שבפנימים קמיפלגי – נחלקו איזה ממומים אלו נחשב מום
שבגלוי, רבי יהודה סבר, מעוק וכתות הוי מומא שבגלוי, כיון
דמיקוץ – מומים אלו גורמים לכוחץ את הביצים, וחסרונם ניכר
בחוף, וגם נתוק וכתות הוי מומא שבגלוי, דהא תליין – כיון
שניתקו ממקומן הן נראות כתלויות. ורבי אליעזר בן יעקב סבר,
שמעוק וכתות לא הוי מומא שבגלוי, דמעיקרא נמי זמנין
דמיקוץ – כי גם כשהביצים בריאות לפעמים הן מתכווצות
ולכן כיווצם אינו נראה כמום, וגם נתוק וכתות לא הוי מומא
שבגלוי, דמעיקרא נמי זמנין דתליין – כי גם כשהביצים
בריאות לפעמים הן נראות תלויות, ולכן מראה זה אינו נחשב
כמום. ורבי יוסי סבר, מעוק וכתות הוי מומא שבגלוי, דהא
ליתנהו – שכיח שנחמטכו או נכתתו נמצא שאין לו ביצים, והרי
זה מום גלוי, אולם נתוק וכתות לא הוי מומא שבגלוי, דהא
איתנהו – שהרי יש לו ביצים, ורק שניתקו ממקומן.

משנה

המשנה מפרטת מומים שבערוות הבהמה וזנבה: נפגם הוויץ –
הכיס שהגיד של הבהמה חבוי בו, [אז] שנפגמה העריה – שפת
בית הרחם של נקבה, הרי זה מום, כי אינו חוזר ומבריא, ומום
זה אינו שייך בבכור, שנודח רק בזכרים, אלא בשאר מוקדשין,
כגון שלמים שבאים גם נקבה.
נפגם הזנב, אם מן העצם – העצם של אחת מחוליות הזנב
נפגמה, הרי זה מום, אבל לא מן הפרק – פגם בפרקים שבין
חוליות הזנב אינו נחשב מום, כי הוא מעלה ארוכה כשלא נחרך
כל הזנב. אי שראש זנב מפצל (נקלף העור והבשר והעצם
נשאר) [את העצם], דהיינו שהעור והבשר נקלפו מעל ראש
הזנב, ונשארה העצם מגולה, הרי זה מום, כי במקום זה אינו
מעלה ארוכה. אי שיש בשר מחוליא לחוליא – שהחוליות של
הזנב רחוקות זו מזו מלא אצבע דהיינו רוחב אגודל, הרי זה מום,
כי הוא שונה מזנב שאר בהמות.

גמרא

שנינו במשנה שאם נפגם הזווב, הרי זה מום: אמר רבי אליעזר,
דווקא אם נפגם הזווב הרי זה מום, כי אינו חוזר ומבריא, ולא
אם נפגל הזווב לגמרי, כי אז הוא חוזר ומבריא. ודווקא אם נפגם

והאמר רבי ירמיה אמר רב, הצורם – הפוגם את און הפר של
כזו משיח לאחר שחיתתו, ואחר כך קיבל דמו, פסול הדם
לזריקה, שנאמר (ויקרא ד ה) וילקח הכהן המשיח מדם הפר,
ומשמעו שקבלת הדם צריכה להיות מהפר שהיה כבר בשעת
שחיטה, שאז בודא היה שלם, שהרי אין שוחטים בעל מום. ואם
כן גם באופן שנחסרה כליה אחר השחיטה, הקרבן פסול, ושבה
הקושיא באיזה אופן שנינו בברייתא ש"סירנה" בא לרבות בעל
כליה אחת.
הגמרא מבארת את מחלוקת התנאים באופן אחר: אלא, פאן –
מה שדרשו שבהמה שיש בה רק כליה אחת פסולה לקרבן, הוא
בשחפרה הכליה קודם הקבלה, ואילו פאן – מה שדרשו שהיא
כשרה לקרבן, הוא בשחפרה הכליה לאחר הקבלה. שבה
הגמרא ומקשה: ובי באופן שחסרה הכליה לאחר קבלה קודם
זריקה מי שרי להקריבה, והתנאי על האמור בקרבן פסח (שמות
יב ד), שיה תמים ובר פן שנה יהיה לבם, שצריך שיהיה הקרבן
תמים בלי מום, ויהיה פן שנה בשעת שחיטה. ומניין שיהיה כן
גם בזמן עבודות קבלה והולכה והזיהה, תלמוד לומר יהיה,
ומשמע שיהיה כל היותיו – (עבודותיו) כשהוא תם וכן שנה.
ואם כן נמצא שגם באופן שחסרה כליה אחר קבלה וקודם
הזריקה, הקרבן פסול, ואי אפשר לומר שעל אופן זה הכשירה
הברייתא חסרון כליה אחת.
מתרצת הגמרא: תרגמא – יש לך להעמיד את דרשת הברייתא
מ"יהיה" רק אפן – על בן שנה, שכשם שהפסח צריך להיות בן
שנה בשעת שחיטה, כן עליו להיות גם בשאר עבודות, אבל
חסרון אבר אינו פוסל אלא בשעת שחיטה וקבלה, ולא בשעת
זריקה שכן תיבת "יהיה" נכתבה בסמוך לבן שנה. מוכיחה כן
הגמרא: הכי נמי מסתברא, שחסרון אינו פוסל לאחר קבלת
הדם, דתנאי (פסחים עט), רבי יהושע אומר, כל הזבחים
שבתורה שנאבד בשרם אחר שחיטה, ונשתתיר מהן בשר בשר
לאכילה, או בשר חלב להקטרה, זורק את הדם, והרי אם
נשתתיר רק כזית אין לך מום גדול מזה, ואיך זורק את הדם, אלא
שמיץ מניה שחסר אינו פוסל בשעת זריקה. ואם כן יש להעמיד
את דרשת הברייתא בנחסרה כליה אחר קבלת הדם ולפני
זריקתו.

מקשה הגמרא: מדוע הוצרך הכתוב לומר שבכל העבודות יהיה
בן שנה, ומי איבא מיד – וכי יש דבר דבשעת שחיטה הוי בן
שנה ובשעת קבלה והולכה הוי בן שתי שנים, והרי כל עבודות
הקרבן נעשות באותו יום. מתרצת הגמרא: אמר רבא, זאת
אומרת – מכאן יש להוכיח ששעוץ פוסלת בקדשים – זמני
הקדשים אינם נמדדים מיום ליום אלא משעה לשעה, ולכן אם
נולד טלה זה בשנה שעברה ב"ד ניסן בשעה השמינית, הרי הוא
כשר לפסח עד לאותה שעה בשנה שלאחריה, ואם נשחט קודם
השעה השמינית אי אפשר לזרוק דמו לאחר שעה זו, כי נכנס
לשנה שנייה.

הגמרא רוצה לתלות במחלוקת תנאים את נידון רב אחדובי (לעיל
ע"א). שואלת הגמרא: לימא כתנאי – האם נידון זה שדן בו רב
אחדובי אם חסרון אבר פנימי נחשב מום, תלוי במחלוקת תנאים,
שכך שנינו בברייתא, נאמר במומי בהמה (ויקרא כב כד) ומוקדש
– (שנתמעכו הביצים) וכתות – (שנכתתו הביצים באבנים עד
שנימחו) ונתוק – (שניתקו הביצים ביד לגמרי, אך עדיין תלויות
בכיס) וכתות – (שנכתתו בסכין החוטים שבהם תלויות הביצים,
ועדיין הם מעורות קצת), לא תקריבו לה, ומבארת הברייתא:
בולן – כל מומים אלו הם בביצים, דברי רבי יהודה. הגמרא
מפסיקה באמצע דברי הברייתא, כדי לבאר את דברי רבי יהודה.
שואלת הגמרא: וכי לרבי יהודה מומים אלו הם רק בביצים ולא
בגיד, והרי גיד גלוי יותר מביצים. משיבה הגמרא: אימא – אמור

57 שאינה במקומה, והרי זה מום. ואמר אותו רבי יוחנן בן נורי כי
58 סוף סוף התברר שיש לו שתי ביצים, ואינו בעל מום.

גמרא

59 שנינו במשנה: אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת הרי זה
60 מום. מקשה הגמרא: השתא – מאחר שאם אין לו אלא ביצה
61 אחת אמרת הו' מומא – שנינו עליו שהוא בעל מום, אם אין
62 לו ביצים כלל מ'מ'מ' – וכי נצרך לומר שגם באופן שאין לו
63 ביצים כלל הוא בעל מום, והרי כל שכן הוא. מתרצת הגמרא:
64 חסורי מי'מ'מ' ו'מ'מ' קתני – יש ללמוד את המשנה כאילו היא
65 חסירה, וכך יש לשנות בה, אין לו שתי ביצים בשני כיסין אלא
66 שתיים בכיס אחד, אי נמי – ואופן נוסף, אם היו לו שני כיסין
67 וביצה אחת, הרי זה מום, וזו דעת תנא קמא. רבי ישמעאל
68 אומר, דבר זה שאמר תנא קמא שבאופן שיש לו שני כיסים
69 וביצה אחת הוא מום, אינו נכון, כי אם יש לו שני כיסים בידוע
70 – בהכרח שיש לו שתי ביצים, ואינו בעל מום. אבל הוא מודה
71 באופן שאין לו אלא כ'ס' אחד שהוא בעל מום, כי הרי הוא כ'מי
72 שאין לו אלא ביצה אחת דמי. ואמא – ובא רבי עקיבא
73 ל'מ'מ', בידוע לא אמרינן – לא אומרים שאם יש לו שני כיסים
74 בהכרח יש לו שתי ביצים, אלא צריך לבדוק, ולכן מוסיפו את
75 הבכור על עכו"ם, ומשמש בכיס, אם יש בו ביצה
76 נוספת, סופה לצאת, ואם אינה יוצאת הרי הוא בעל מום.
77 שנינו במשנה: ומעשה ש'מ'מ' ולא יצא וכו' ונשחטה ונמצאת
78 הביצה דבוקה בכסלים. מביאה הגמרא ברייתא כעין זו: תניא,
79 אמר רבי יוסי, מעשה בפירן – שם כפר של בית מנחם, ש'מ'מ'
80 מומחה בכיס של בכור ולא יצאת ביצה נוספת, ונשחטה
81 בהמה ונמצאת ביצה נוספת דבוקה בכסלים, והתיר רבי
82 עקיבא את הבכור באכילה, שכיון שלא נמצאה במשמוש הרי
83 אינה במקומה, ונחשב בעל מום, ואמר רבי יוחנן בן נורי, כי
84 סבר שבמצאת הביצה התברר שאינו בעל מום. אמר לו רבי
85 עקיבא לרבי יוחנן בן נורי, עד מתי אתה ככלה ממונן של
86 ישראל, שאתה אוסר להם דבר המתיר, שהרי בבדיקתו נקבע
87 שהוא בעל מום, ואף שאחר כך נמצאת ביצה דבוקה בתוכו, אין
88 המום בטל. אמר לו רבי יוחנן בן נורי לרבי עקיבא, עד מתי
89 אתה מאכיל ישראל גבילות, שהרי התברר שאינו בעל מום,
90 ואסור לאכול את בשרו. שואלת הגמרא: למה כינה רבי יוחנן בן
91 נורי את אכילת בכור כאכילת גבילות, לאו מ'ש'ש' ש'מ'מ' –
92 וכי לא שחט את הבכור. עונה הגמרא: אלא, כוונת רבי יוחנן בן
93 נורי לומר עד מתי אתה מאכילם מ'מ'מ'. אך גם על כך מקשה
94 הגמרא: הרי לא אסור מ'מ'מ' הוא. מיישבת הגמרא: אלא,
95 כוונת רבי יוחנן בן נורי לומר לרבי עקיבא עד מתי אתה מאכיל
96 ישראל קדשים בחוץ, שהרי אין מום בבכור זה, והוא עומד
97 בקדושתו, וקדשים קלים אסור לאוכלם אלא בירושלים.

משנה

99 המשנה מפרטת את המומים המצויים ברגלי בהמה: בכור בעל
100 חמש רגלים, או שאין לו אלא שלש רגלים וחסרה אחת
101 מרגליו, הרי זה מום. ו'ש'נ'ל' (שהוא) קלוטות פשל חמור –
102 שפרטותיו עגולות כפרסות בהמה טמאה, הרי זה מום, כיון
103 שפרטות בהמה טהורה אינן עגולות. וכן השחול והכסול הרי
104 זה מום. ואיתו שחול, ש'ש'מ'מ' ריבוי – שיצאה עצם יריבו
105 ממקומה, וכסול, שאחת מ'מ'מ' גבוהות – ירך אחת שלו
106 שקועה במקומה והשניה מחוברת למעלה מהכסל אצל הגב,
107 ונמצא שהיא גבוהה מהירך השנייה.
108

גמרא

109 שנינו במשנה: בעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש רגלים
110

1 בשושן ה'מ'מ' – ביציע שהיה בנוי מעל שער המזרחי של
2 העזרה הקרוי 'שושן הבירה/ אמה אחת מונחת על קרן מ'מ'מ'
3 צפונית, ואמה אחת מונחת על קרן מ'מ'מ' דרומית, האמה
4 שעל קרן מ'מ'מ' צפונית, היתה יתירה על אמה של משה
5 חצי אצבע, שהאמה של משה היתה בת ששה טפחים בדיוק,
6 ואמה זו היתה ארוכה יותר בחצי אצבע. והאמה שעל קרן
7 מ'מ'מ' דרומית היתה יתירה עליה – על האמה הראשונה עוד
8 חצי אצבע, נמצאת האמה המונחת על קרן מזרחית דרומית
9 יתירה על אמה של משה אצבע. מבארת המשנה, ולמה היו
10 צריכים לאותן אמות אחת גדולה ואחת קטנה ולא היה די
11 באמה של משה. כי כ'ש'ה' אומנין נולדו – מקבלים עליהם
12 לעשות מלאכה עבור הקדש, והיה הגזבר מתנה עמם בקטנה –
13 לפי אמה של משה של ששה טפחים בדיוק שהיא הקטנה
14 שבמקדש, שעל כל אמה של ששה טפחים יקבלו סך מסוים
15 בשכר, ומ'מ'מ' גדולה – ואחר שכילו מלאכתם ובאים לקבל
16 שכרן, מודדים להם במדת אמה גדולה, שהיא אחת מהאמות
17 שהיו מונחות ב'שושן הבירה/ שרק על כל אמה גדולה יקבלו
18 את אותו שכר, ובכך יוסיפו משלהם על מה שנקבע עמם, כדי
19 שלא יבואו לידי מעילה – שמא אם ימדרו בצמצום יפחתו
20 מהמדה שקבעו עמם, ונמצא שהם מקבלים מההקדש יותר ממה
21 שנקבע להם כנגד עבודתם, ובאים לידי מעילה.
22 ועל שיעור אצבע זו שהוסיפו באמה הגדולה שנינו לעיל
23 ששיעורה הוא אחד מארבעה בטפח של כל אדם.

24 שואלת הגמרא: ת'מ' למה לי – עדיין למה הוצרכו לשתי
25 אמות הגדולות מאמה של משה בשיעורים שונים, והרי די
26 באמה אחת גדולה כדי שלא יבואו לידי מעילה. מיישבת
27 הגמרא: ה'מ' ד'כ'ס'פ' ו'ד'ה' – אמה אחת היתירה רק חצי
28 אצבע על אמה של משה, היתה מיועדת למדוד לאומנים
29 העוסקים בצורפות של כסף וזהב, כי עבודתם קשה ויקרה, ולא
30 רצו להפסידם הרבה בהפרש שבין המידות, ו'ד'ה' ד'כ'נ'י' –
31 ואמה אחת היתירה אצבע על אמה של משה היתה מיועדת
32 למדוד לאומנים העוסקים בבנין החומה, כי עבודתם אינה יקרה,
33 ולא מפסידיהם הרבה בהפרש שבין המידות.
34 רב נחמן מפרש בענין אחר את שיעור אצבע ששנינו: רב נחמן
35 בר יצחק וא'מ'מ' רב הונא בר נתן אמר, נידון הברייתא
36 בשיעור אצבע, נשנה לגבי אותה הלכה ש'ש'נ'י' במשנתנו
37 במומי הבכור, שבאופן שיש פ'ש'ר בין הול'א לחול'א של
38 עצמות הזנב והם רחוקות זו מזו מ'ל' אצבע, הרי זה מום, ועל
39 שיעור אצבע זו שנינו בברייתא שהוא אחד מארבעה בטפח של
40 כל אדם.

משנה

41 המשנה מפרטת עוד מומים באברי הזרע של בהמה: אם אין לו
42 – לבכור שתי ביצים כלל, או אין לו אלא ביצה אחת, הרי זה
43 בעל מום. רבי ישמעאל אומר, אם יש לו שני כיסין בהכרח
44 שיש לו שתי ביצים, אולם אם אין לו שני כיסין אין לו אלא
45 ביצה אחת.
46 רבי עקיבא אומר, מי שיש לו שני כיסים ורק ביצה אחת, אין
47 הכרח שיש לו שתי ביצים, אלא צריך לבדוק אם יש לו ביצה
48 נוספת, ולכן מוסיפו – את הבכור על עכו"ם, ומ'מ' – וממשמש
49 בכיס ובכסלים, אם יש שם ביצה, סופה לצאת, ואם אינה
50 יוצאה הרי הוא בעל מום. מביאה המשנה מעשה שבו נחלק תנא
51 על רבי עקיבא: מעשה ש'מ'מ' בכיס של בכור ולא יצא ביצה
52 נוספת, ונשחטה בהמה ונמצאת בתוכה ביצה נוספת שהיא
53 דבוקה בכסלים – בשרירים הפנימיים של הירך סמוך לכליה,
54 והתיר רבי עקיבא את הבכור באכילה, אף שהתברר שיש לו
55 שתי ביצים, שכיון שלא מצא את הביצה במשמוש התברר
56

בכורות. פרק שישי – על אלו מומין דף מ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלא רש"י

של בית מנחם – פירש בקונטרס: שם הכפר. ובתוספתא (פרק ד) כתוב: "בפרה של בית מנחם, כמו בהואו (ומעשה בפרה של בית מנחם) שניתלה האם שלה (סנהדרין לגא). **שנשמטה** יריכו – פירש בקונטרס: אישלישירי בלעו. ובגן דלא איעבול גיביה, דאי איעבול גיביה – טריפה נמי הוי, כדאמר "באלו טריפות" (חולין נהב); האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה – טריפה, והני מילי דאיעבול גיביה. וקשיא לפירושו: דאיכא מאן דטריף התם אפילו לא איעבול ולא איפסקו אלא יש לפרש: דנשמטה כן מתחלת ברייתא. וכן "נשתרבבה" בסמוך. פיו

על של משה אצבע. ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה פשהיו אומנין גוטלין בקמחה ומחזירין בגדולתה, שלא יבואו לידי מעילה. תרתי למה לי תרא דכספא וזהבא, ותרא דבניינא. רב נחמן בר יצחק, ואי תימא רב הונא בר נתן: לאותה ששינוי "שש בשך בין חילוי לחילוי מלא אצבע". **משנה** אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת. רבי ישמעאל אומר: אם יש לו שני כיסין – יש לו שתי ביצים, אין לו שני כיסין – אין לו אלא ביצה אחת. רבי עקיבא אומר: מושיבו על עכוזו וממעה, אם יש ביצה – סופו לצאת. מעשה שמיעד ולא יצא, נשחטה, ונמצאת דבוקה בפסלים, והתיר רבי עקיבא ואמר רבי יוחנן בן גורי. **גמרא** השתא אין לו אלא ביצה אחת אמרת הוי מוקא, אין לו כלל מיבעיא. חסורי מיחסףא והכי קתני: אין לו שתי ביצים בשתי כיסין אלא בכיס אחד, אי נמי שתי כיסין וביצה אחת – הרי זה מום. רבי ישמעאל אומר: יש לו שתי כיסים – בידוע שיש לו שתי ביצים, אין לו אלא כיס אחד – כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי. ואתא רבי עקיבא למימר: בידוע לא אמרין, אלא מושיבו על עכוזו וממעה, אם יש ביצה סופו לצאת. "ומעשה שמיעד ולא יצא". תניא, אמר רבי יוסי: מעשה בפירן של בית מנחם שמיעד ולא יצא, ונשחטה ונמצאת דבוקה בפסלים, והתיר רבי עקיבא, ואמר רבי יוחנן בן גורי. אמר לו רבי עקיבא לרבי יוחנן בן גורי: עד מתי אתה מכילה ממונן של ישראל! אמר לו רבי יוחנן בן גורי לרבי עקיבא: עד מתי אתה מאכיל ישראל גבולות! – לאו מישחט שחמיה – אלא: טריפות. – לא איפור טריפות הוא! – אלא: עד מתי אתה מאכיל ישראל קדשים בחיין! **משנה** בעל חמש רגלים, או שאין לו אלא שלש, ושרגליו שהוא קלוטות בשל חמור, והשחול והפסול. איזהו שחול – שנשמטה יריכו, וכסול – שאחת מיריכיו גבולות. **גמרא** אמר רב הונא: לא שנו אלא שחור ויתר ביה, אבל בגל – מרפה נמי הוי, דכל יתיר – כנטול דמי. אמר רב פפא: לא תימא דעגילין ולא סדיקין, אלא בין דעגילין – אף על גב דסדיקין. "והשחול והפסול" וכו'. תנו רבנן: איזהו כסול ואיזהו שחול – שנשמטה יריכו, כסול – שרגלו אחד בתוך הפסל ורגלו אחד על גבי הפסל. תנא: השרוע והקלוט; שרוע – שנשחט לב יריכו, קלוט – שרגליו קלוטות בשל חמור וכשל סוס. **משנה** נשבר עצם ידו ועצם רגלו, אף על פי שאינו ניכר. מומין אלו מנה אילא בבינה, והודו לו חכמים. ועוד שלשה הוסיף. אמרו לו: לא שמענו את אלו, שגלגל עינו עגול בשל אדם, ופיו דומה בשל חזיר, ושניטל רוב המדבר בלשונו. בית דין של אחריהן אמרו: הרי זה מום. **גמרא** אינו ניכר מי קא הוי מוקא אמר רב פפא: אינו ניכר – מחמת עצמו, אבל ניכר מחמת מלאכה. "מומין אלו מנה" וכו'. למימרא דלאו היינו אורחיה ורמיניה: הפפלת מין בהמה וחיה ועוף, בין טמאין בין טהורין, אם זכר – תשב לזכר, אם נקבה – תשב לנקבה; אינו ידוע – תשב לזכר ולנקבה, דברי רבי מאיר. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי טעמיה דרבי מאיר – הואיל ונלגל עינו עגול בשל אדם! אמר רב יוסף: לא קשיא, הא – באוקמא, הא – בחיורא. "ופיו דומה בשל חזיר". אמר רב פפא: לא תימא – דשפיר ופרוס, אלא בין דפרוס – אף על גב דלא שפיר. "ושניטל רוב המדבר שבלשונו". מתניתין מני רבי יהודה היא. דתניא: ואת שניטל רוב הלשון, רבי יהודה אומר: רוב המדבר של לשונו. **משנה** ומעשה שהלחי התחתון עורף על העליון, ושאל רבן גמליאל לחכמים, ואמרו: הרי זה מום. **גמרא** מאי תנא דקתני "ומעשה" – מושם דתנן: פיו דומה לחזיר, ופלגי רבנן עליה דרבי, וקאמרין: כי פלגי רבנן עליה דרבי בשפתו עלינה עורפת על התחתונה, אבל שהתחתונה עורפת על העליונה הרי זה מום.

ומעשה שאחת מיריכותיו גדולה מחבירתה. **משנה** אף על פי שאינו ניכר – בגמרא מפרש. לא שמענו אלא אלו – שהחזיר למעלה. ואלו הן השלשה שהוסיף: את שגלגל עינו כו'. לשל חזיר – מפרש בגמרא. רוב המדבר – היינו קצת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו. **גמרא** מחמת עצמו – שאין השבר נראה, אבל ניכר הוא מחמת שצולע. וחילוק הרגל זו היא מלאכתו. דלאו היינו אורחיה – שיהא גלגל של בהמה עגול. תשב לזכר – ימי טומאה שבעה, ושלשים ושלשה ימי טהרה. תשב לנקבה – ארבעה עשר טמאים וששים וששה טהורין. לזכר ולנקבה – לחומרא. ימי טומאה דנקבה – שבועיים, וימי טהרה דזכר – דלא יאה לה אלא שלשים ושלשה ימי טהרה. **מאי טעמא דרבי מאיר** – דאמר: היולדת מין בהמה – טמאה לידה, כולד מעליא. הואיל – דדומה לאדם בגלגל העין. **באוכמא** – שחור של עין בהמה (אינו) עגול בשל אדם. **הא בצריא** – כל בית מושב הלבון והסירא קרי "צריא", והוא דאינו עגול בשל אדם. **לא תימא** – דבעינן דומה לחזיר מכל וכל, דשפיר ופרוס. שפיר – פיו עגול. פרוס – ששפה עליונה ולחיים העליונות עורפות על התחתונות. ומפי המורה איתמר לן איפא, דשפיר – שלחיו העליונות הולכות ומתחדדות כשפיר. **גמרא** מאי תנא – דמי להאי מעשה, וקתני: ומעשה

שושן הבירה – יציע שעשוי על שער מורה, ומקרי "שושן הבירה", במנחות בפרק "שתי הלחם" (צחא). שיהו אומנין גוטלין בקמחה – כשהיו מתנין עם האומנין לעשות כך וכך אמות מלאכה לבדק הבית, היו מתנין בשל משה, והן עושין למדה הגדולה למדת אחת שעושין בשושן הבירה. **שלא יבואו לידי מעילה** – שלא יתנו מן ההקדש. דאם היו עושין באותה מדה שמתנין – שמת יפחתו, דאי אפשר לצמצם, ויחלך מחזירין בגדולה. **ותרתי למה לי** – בחד סגי (באותה) ולבד מאותה של משה, שהיא ששה טפחים: **תרא דכספא וכסףא** – שמלאכת טהרה היא – מתנין בשל משה, ומחזירין לאותה שגדולה הימנה חצי אצבע. **לבנינא** – דחומה, גוטלין בשל משה, ומחזירין באותה שתייה עליה אצבע. **משנה** אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת – הוי מום. שני כיסין – לכל בהמה יש לה לכל ביצה כיס אחת, לפי שהכיס חלוק באמצעיתו. ומבחוץ ניכר, שהרי באמצע הוא משוקע, ונראית בו שורה העמוקה. ומושיבין אותו על עכוזו – גרסין. והכי אמרין בעירובין בפרק "ביצה מעבדין" (גגא): "אכחיו תנן, או "עכוזו תנן על עכוזו – על עגבותיו אחת מושיבין את הכבור שאין לו אלא ביצה אחת. ופטער – ומשמע בבית ובפסלים, ואם יש – סופה לצאת, ואם אינה יוצאה – הוי מום. בפסלים פלגיש. והתיר רבי עקיבא – דהוי מום, הואיל ואינה במקומה. **גמרא** חסורי מחסריה בוי" – רבי ישמעאל אסיפא הוא דפליג, דקאמר תנא קמא: אין לו אלא ביצה אחת בשני כיסין הוי מום, ואתי רבי ישמעאל למימר: בידוע שיש לו שתי ביצים. אבל ארישא מודינא דכי רב אין לו אלא כיס אחד – כמי שאין לו אלא ביצה אחת, וכמערך דמי. **בפיר** – שם הכפר. קדשים בחיין – שאין בו מום, ובקדושתו הוא. **משנה** שנשמטה יריכו – כגון דלא איעבל גיביה. דאי איעבל גיביה – טריפה נמי הוי, כדאמרין "באלו טריפות" (חולין נהב); האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה – טריפה, והני מילי דאיעבול גיביה. כגון מחבירתה – מקום בוקא דאטמא של ירך זו עלה למעלה על הגב יותר מחבירתה. **גמרא** לא שנו – דבעל חמש רגלים או שלשה דהוי מום, ולא טריפה. **אלא** – שהחיסור או ההיתר הוא ביד, שיש לו לבעל חמש רגלים שלש ידיים ושתי רגלים, ולבעל שלש – שתי רגלים ויד אחת, דביד לא שייך טריפות. כנטול דמי – ובהמה ננטל ירך חלל שלה – נבילה. וקיימא לן בבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה – טריפה. ועוד, בוקא דאטמא דשף מדוכתיה – טריפה. **לא תימא** – דמכל וכל דומות לחמור, דעגילין ולא סדיקין. **אלא** בין דעגילין – כשל חמור – הוי מום, דפרוסות בהמה טהרה אינן עגולות. כסלי = פלגין. בתוך הכסל – כך דרך הבהמה, שהיך מחוברת באליה סמוך לכסלים, ולא למעלה מן הכסלים דהיינו על גב האליה. שנשתרבבה יריכו –

שאחת מיריכותיו גדולה מחבירתה. **משנה** אף על פי שאינו ניכר – בגמרא מפרש. לא שמענו אלא אלו – שהחזיר למעלה. ואלו הן השלשה שהוסיף: את שגלגל עינו כו'. לשל חזיר – מפרש בגמרא. רוב המדבר – היינו קצת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו. **גמרא** מחמת עצמו – שאין השבר נראה, אבל ניכר הוא מחמת שצולע. וחילוק הרגל זו היא מלאכתו. דלאו היינו אורחיה – שיהא גלגל של בהמה עגול. תשב לזכר – ימי טומאה שבעה, ושלשים ושלשה ימי טהרה. תשב לנקבה – ארבעה עשר טמאים וששים וששה טהורין. לזכר ולנקבה – לחומרא. ימי טומאה דנקבה – שבועיים, וימי טהרה דזכר – דלא יאה לה אלא שלשים ושלשה ימי טהרה. **מאי טעמא דרבי מאיר** – דאמר: היולדת מין בהמה – טמאה לידה, כולד מעליא. הואיל – דדומה לאדם בגלגל העין. **באוכמא** – שחור של עין בהמה (אינו) עגול בשל אדם. **הא בצריא** – כל בית מושב הלבון והסירא קרי "צריא", והוא דאינו עגול בשל אדם. **לא תימא** – דבעינן דומה לחזיר מכל וכל, דשפיר ופרוס. שפיר – פיו עגול. פרוס – ששפה עליונה ולחיים העליונות עורפות על התחתונות. ומפי המורה איתמר לן איפא, דשפיר – שלחיו העליונות הולכות ומתחדדות כשפיר. **גמרא** מאי תנא – דמי להאי מעשה, וקתני: ומעשה

פיו בלום — פירש בקונטרס בלשון שני: נפוח וכו'. בלשון ראשון שפירש "ובלום" — קצר, דבלום הוא לשון סתימה, כמו "חוטמ בלום" דלקמן בפרק "מומין אלו" (מגב), דפירושו: נקביו סתומין, כדפירש לקמן בקונטרס. וכמו "בלום עצמו בשעת מריבה" בפרק "כיסוי הדם" (חולין פטא). והא אין מומין בלבן — ואף על גב דפלוגתא היא לעיל (לחב), הא אוקימנא לעיל מתניתין כמאן דאמר

אין מומין בלבן.

אלא אידי ואידי בשחור — גרסין, ולא גרסין "בלבן".

והבי

ומעשה נמי שלחי התחתון עודף על העליון, שאל רבן שמעון בן גמליאל לחכמים, ואמרו: הרי זה מום. — והא גבי אדם הוא דתנן: שפתו העליונה עודפת על התחתונה, או שפת התחתונה עודפת על העליונה — הרי זה מום; גבי אדם הוא דכתיב: "איש איש מנרע אהרן" — איש ששונה בזרעו של אהרן, אבל בבחמה לא! אמר רב פפא: לא קשיא, הא — דאית בה עצם, הא — דלית בה עצם. משנה אוון הגדי היתה כפולה, אמרו חכמים: בזמן שהוא עצם אחד — מום, בזמן שאין בו עצם — אינו מום. רבי חנניא בן גמליאל אומר: זנב הגדי שהוא דומה לשל חזיר, ושאין בה שלש חוליות — הרי זה מום. גמרא תנו רבנן: פיו בלום ורגליו מבולמות, מחמת הרוח — אינו מום, מחמת העצם — הרי זה מום. אוניו כפולות, בחסחסות אחת — הרי זה מום, בשתי חסחסות — אינו מום. "רבן גמליאל אומר: זנב הגדי שהוא דומה לשל חזיר". אמר רב פפא: לא תימא דקמינא, אלא דכריכא, אף על גב דאלימא. "או שאין בה שלש חוליות" וכו'. אמר רב הונא: בגדי, שמים — הרי זה מום, שלש — אינו מום; בטלה, שלש — הרי זה מום, ארבע — אינו מום. מיתבי: בגדי, אחת — הרי זה מום, שמים — אינו מום; בטלה, שמים — הרי זה מום, שלש — אינו מום! הויכחא דרב הונא. ורב הונא, מתניתין אטעיתיה; איהו סבר: מדרשא בגדי — סיפא נמי בגדי. ולא היא, רישא בגדי, וסיפא בטלה. משנה רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: את שיבילת בעיניו, ושנפנס עצם ידו ורגלו, ושנפרק עצמו של פיו. עינו אחת גדולה ואחת קטנה, אוניו אחד גדולה ואחד קטנה, כמראה אבל לא כמדה. רבי יהודה אומר: שתי ביציו, אחת גדולה בשמים שפכיתיה, ולא הודו לו חכמים. גמרא למימרא דיבילת הוי מומא ורמיניהו, ואילו שאין שוחטין עליהן לא בפקדש ולא בפדינה: בעל גרב ובעל יבלת! — ותסברא הא כתיבא יבלת באורייתא! אלא לא קשיא, הא — בגופו, הא — בעינו. — מפדי קרא סתמא, מה לי בגופו ומה לי בעינו אלא לא קשיא, הא — דאית בה עצם, הא — דלית בה עצם; דקרא — דאית בה עצם, מתניתין — דלית בה עצם; בעינו — הוי מומא, בגופא — לא הוי מומא. — ולית לה עצם בגופא פסולה הרי תלתול בעלמא הוא, דתנן, רבי אליעזר אומר: בעלי התולולין פסולין באדם וכשירין בבחמה! אלא, אידי ואידי בעינו, ולא קשיא, הא — בשחור, הא — בלבן. — והא אין מומין בלבן! אלא, אידי ואידי בלבן, ואמר ריש לקיש: לא קשיא, הא — דאית בה שער, הא — דלית בה שער. "עינו אחת גדולה" וכו'. תנא: גדולה — בשל עגל, קטנה — בשל אוו. "אוניו אחת גדולה" וכו'. ורבנן עד כמה תניא, אחרים אומרים: אפילו אינה לשניה אלא כפול — בשירה. משנה זנב העגל שאינה מוגעת לערקוב. אמרו חכמים: כל מרבית עגלים בן, כל זמן שיהיו מנדלין הן נמתחות. איזהו ערקוב שאמרו רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: בערקוב שבאמצע הירך.

גמרא

"עורת או שבור או חרוץ או יבלת". בגופו — לא מום גמור הוא. והא קרא סתמא — כתיב. אלא — בגופו נמי הוי מום, ולא קשיא קרא דמשמע דאפילו בגופו הוי מום, אמתניתין דמשמע דאינו גמור אלא בעין, אבל בגופו מום הוא ליפסל ולא לישחט. קרא — דאית ביה עצם, ומתניתין הכא דבעין הוי מום, ואידך מתניתא דבגופו לא הוי מום — בדלית בה עצם. ולית ביה עצם בגופו פסולה הוי — בתמיה. תלתול — חתיכות בשר התלולים בו, כגון בני אדם שיש להם אצל אוניהם רצועות קטנות של בשר, וממעי אמנ הם. פסולין באדם — אם כהן הוא — פסול לעבודה, דבעינן שיהו בורעו של אהרן. אלא אידי ואידי בעין — אמתניתין קאי, ולא אקרא. והא אין מומין בלבן — ואפילו במקדש כשר לשחוט. אידי ואידי — הא דתנן: אין שוחטין במקדש ובמדינה — בלבן, והא נמי דתנן: אין מומין בלבן — תרייהו ליבול במומין שבלבן, אית ביה שער — מגונה הוא, ועלה קתני מתניתין: אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה. והא דתנן אין מומין בלבן בדלית בה שער — ומתניתין דמוס גמור הוא — כדאוקמנא: בשחור, ובדלית נמי עצם. וקרא — בדאית בה עצם. דאי מתניתין דהכא בדאית בה עצם, אמאי נקט "בעינו ורבנן" — דלא הודו לו בביצים, עד כמה תנא חבירתה קטנה ומכשרי משנה לערקוב — לפק שביקר. ובגמרא מפרש איזה ערקוב. כל מרבית עגלים — כל תרבות מנהג של עגלים כך הוא, שיש זנבן מגיעות לערקוב. הילכך, בציר מהני הוי מומא, וכשדן גדולים — חולכות ומתחות עד למטה. שבאמצע הירך — מפרש בגמרא.

גמרא

ומעשה. גבי אדם — כהן. הא דאית בה עצם — אם עצם הלחי התחתון עודף על העליון, הוי מום אפילו בבחמה. אבל אין בה עצם, אלא ששפתו התחתונה ארוכה ומקבלת העליונה ועודפת עליה — באדם הוי מום, ולא בבחמה. משנה אוון הגדי שהיתה כפולה — שיש לו שתי אזנים מצד אחד, אוון בתוך אוון. בזמן שהוא עצם אחד — שאין להם אלא תנוך אחד, שנכפל תנוך העליון לתנוך ונתחבר למטה — הרי זה מום. ואם אינה עצם אחד — שהתנוכים מובדלים למעלה — אינו מום. וטעמא לא איתפרש לי. ולא דמי לבעלת חמש רגלים, דהאי אוון בתוך אוון אינו נראה כל כך. לשל חזיר — מפרש בגמרא. גמרא בלום = קצר. מבולמות — קצרות ברוחב. אנפליד בלעו. אם מחמת הרוח — שאין לו ריח כל כך בפה, ולא בעצם ולא בבשר השפתים — אינו מום. ואם מחמת העצם — שהשפתים פתוחות יפה, אבל הלחיים ארוקות זו בזו שאינו יכול לפתוחן, דכי אכיל או פני מרחיב השפתים, ונראה העצם כגוד — הרי זה מום. וכן ברגלים, שרגליו קצרות מחמת הרוח של מדה אחת, העצם והבשר של כפות הרגלים שלא היו רחבין כל כך — אינו מום. ואם מחמת העצם, שהעצם קצר והבשר מרחיב מלמטה ויוצא לחוץ — הרי זה מום. והמורה גרס: "מחמת הרוח". ופירושו כדפרישנא, אבל לתקן הלשון אין יכולת. ואיכא דגרסי: "מחמת הרוח" כדפרישנא. לשון אחר: פיו בלום — נפוח. אם מחמת הרוח, שנפח מחמת דיצא — אינו מום, דהדין בריא. ואם מחמת העצם, שעבה ביותר — הרי זה מום. ובתוספתא דבכורות (פרק ד) מצאנו: מחמת הרוח אינו מום, מחמת עצמו הרי זה מום. חסחום — תנוך. קמינא = דקה מאד. כריכא = עגולה. שונב חטלה הוי רחבה יתר על עוביה. בגדי שמים — חוליות כונב — הרי זה מום. רישא — און הגדי. סיפא — אין בה שלש חוליות. משנה יבלת = ורואין. ושנפנס עצם ידו — דניכר המום. ולעיל איירי בנשבר. עצמו ששכיוו שהשנים קבועות בו. ולמעלה מן חוטי. דאי חוטי גופיה — אפילו נפגמו או נגממו נמי. כמראה — שלכל נראה שזו גדולה מזו. אבל לא במדה — שאם אין ניכר אלא במדה — אינו מום. ולא הודו לו — ארבי יהודה קאי. גמרא לא במקדש — דנפסל מן המוכח. ולא במדינה — דאינו מום גמור לישחט עליו בחרץ. גרב = חזוית. ותסברא — דלא מום הוא. והא כתיב יבלת באורייתא — גבי מומין גמורין (ויקרא כב).

עורת או שבור או חרוץ או יבלת". בגופו — לא מום גמור הוא. והא קרא סתמא — כתיב. אלא — בגופו נמי הוי מום, ולא קשיא קרא דמשמע דאפילו בגופו הוי מום, אמתניתין דמשמע דאינו גמור אלא בעין, אבל בגופו מום הוא ליפסל ולא לישחט. קרא — דאית ביה עצם, ומתניתין הכא דבעין הוי מום, ואידך מתניתא דבגופו לא הוי מום — בדלית בה עצם. ולית ביה עצם בגופו פסולה הוי — בתמיה. תלתול — חתיכות בשר התלולים בו, כגון בני אדם שיש להם אצל אוניהם רצועות קטנות של בשר, וממעי אמנ הם. פסולין באדם — אם כהן הוא — פסול לעבודה, דבעינן שיהו בורעו של אהרן. אלא אידי ואידי בעין — אמתניתין קאי, ולא אקרא. והא אין מומין בלבן — ואפילו במקדש כשר לשחוט. אידי ואידי — הא דתנן: אין שוחטין במקדש ובמדינה — בלבן, והא נמי דתנן: אין מומין בלבן — תרייהו ליבול במומין שבלבן, אית ביה שער — מגונה הוא, ועלה קתני מתניתין: אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה. והא דתנן אין מומין בלבן בדלית בה שער — ומתניתין דמוס גמור הוא — כדאוקמנא: בשחור, ובדלית נמי עצם. וקרא — בדאית בה עצם. דאי מתניתין דהכא בדאית בה עצם, אמאי נקט "בעינו ורבנן" — דלא הודו לו בביצים, עד כמה תנא חבירתה קטנה ומכשרי משנה לערקוב — לפק שביקר. ובגמרא מפרש איזה ערקוב. כל מרבית עגלים — כל תרבות מנהג של עגלים כך הוא, שיש זנבן מגיעות לערקוב. הילכך, בציר מהני הוי מומא, וכשדן גדולים — חולכות ומתחות עד למטה. שבאמצע הירך — מפרש בגמרא.

משנה

המשנה דנה אודות כמה מומים המצויים בבהמה: רבי חנינא בן
אנטיגנוס אומר, את שיש לו יבלת בעיניו, ושנפנס עצם ידו
ורגלו – שנחטר חלק מעצם ידו או רגלו, והחסרון ניכר, ושנפטרק
עצמו של פיו – נשבר עצם הלסת שהשיניים קבועות בה, והשבר
ניכר בחוץ, עינו אחת גדולה ואחת קטנה, אוזנו אחת גדולה
ואחת קטנה, ואין זה מום אלא אם ההפרש ביניהם ניכר
במראה, אבל לא כשהוא ניכר רק במדה, שאז אינו מום. רבי
יהודה אומר, אם יש הפרש בין הגודל של שתי ביציו, עד
שאחת מהן גדולה בשתים שבחכירותה – פי שתים מחברתה,
הרי זה מום, ולא הוזהר לו חכמים לרבי יהודה.

גמרא

שנינו במשנה: רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר מי שיש יבלת בעיניו
נחשב בעל מום. תמזה הגמרא: לומר – וכי יש ללמוד
ממשנה זו דיבולת הוי מומא גמור שניתן לשחוט עליה בכור
ולאכלו בלא הקרבה, ורמינהו – וקשה על כך ממה ששנינו
במשנה (אם) 'ואלו מומים שאין שוחטין עליהן בכור לא
במקדש כי הם פוסלים את הקרבן, ולא במדינה כי אינם מום
גמור להתיר לשחוט עליהם בחוץ, בעל גרב ובעל יבלת', הרי
שיבלת אינה מום גמור להתיר לשחוט עליה בכור ללא הקרבה.
משיבה הגמרא בתמיהה: ותפסר – וכי סבור אתה לומר כן,
שיבלת אינה מום גמור, הא בתיבא יבלת פאורייתא, שנאמר
(ויקרא כב כב) 'עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת
לא תקריבו אלה לה'. אלא לא קשיא הסתירה בין המשניות,
כי הא – מה ששנינו להלן שיבלת אינה מום גמור, הוא ביבלת
שגופו, ואילו הא – מה ששנינו במשנתנו שיבלת מום גמור,
הוא ביבלת שבעינו. מקשה הגמרא: מפר – הרי קרא סתמא
– הפסוק הזכיר יבלת סתם כמות גמור, ואם כן מה לי אם היא
בגופו ומה לי אם היא בעינו. ושוב קשה למה שנינו להלן שאין
שוחטין בכור שיש לו יבלת בחוץ.

הגמרא מחלקת חילוק אחר בין הפסוק למשניות: אלא לעולם
יבלת בכל מקום נחשבת מום גמור, כמו שמשמע מהפסוק, ולא
קשיא על המשניות שמשמע שרק בעין הוא מום, משום דהא
שיבלת בכל הגוף היא מום, מדובר באופן דאית – שיש בה
עצם, והא – ויבלת שאינה מום אלא בעין, היא יבלת דלית –
שאינה בה עצם, ובכך מיושב הכל, דקרא – הפסוק שמחשיב
יבלת למום גמור בכל מקום, מדבר ביבלת דאית בה עצם,
ומתניתין – והמשניות דיברו ביבלת דלית – שאינה בה עצם,
ולכן משנתנו החשיבה יבלת זו למום רק אם היא בעינו, שאז
הוי מומא, והמשנה להלן עוסקת כשהיא בגופו, ולכן כיון שאין
בה עצם לא הוי מומא.

מקשה הגמרא: ולית לה עצם בגופו – וכי יבלת בגופו שאין בה
עצם, פסולה להקרבה, כמו שמבואר במשנה להלן 'לא
במצד, והרי תלתול – חתיכת בשר תלוי בעלמא הוא, ואין
זה מום, דתנן להלן (מדה) רבי אליעזר אומר, בעלי התולדות
אלו שיש להם חתיכות בשר תלויות, פסולין בהם – פוסלים
כהנים לעבודה, וכשירין בבהמה להקריבה.
אלא, חזרת הגמרא מהחילוק בין המשניות, וקובעת כי אידי
ואידי – שתי המשניות עוסקות ביבלת שבעינו, ולא קשיא
הסתירה שבין המשניות, כי הא – מה ששנינו במשנתנו שיבלת
היא מום גמור, מדובר שהיא בחלק השחור שבעין, והא – מה
ששנינו להלן שיבלת אינה מום גמור, מדובר כשהיא בחלק
הלך של העין.

מקשה הגמרא: איך יתכן להעמיד את המשנה להלן ביבלת
בחלק הלבן של העין, והא אין מומין בלבן של העין, והבכור
כשר אפילו לשחוטו במקדש. מיישבת הגמרא: אלא, אידי ואידי

ועל כך הביא התנא ואמר, ומעשה נמי בבכור שליחי התחתון
שלו היה עודף על העליון, ושאל רבן שמעון בן גמליאל
לחכמים מה דינו, ואמרו הרי זה מום.

הגמרא מקשה על דברי חכמים, שבהמה ששפתה התחתונה
עודפת על העליונה נחשבת בעלת מום: והא גבי אדם הוא דתנן
– והרי במומי הכהנים שנינו כן (להלן מדה) 'אם שפתו העליונה
עודפת על התחתונה, או שתחתונה עודפת על העליונה הרי
זה מום', ומשמע שרק לגבי אדם הוא מום, משום דכתיב (ויקרא
כב ד) 'איש איש מדרע אהרן, ודרשו, שרק איש ששונה בדרעו
של אהרן, ואין מראהו שונה משאר אנשים כשר לעבודה, אבל
מי ששפתו התחתונה עודפת על העליונה פסול, כיון ששונה
משאר אנשים, אבל בבהמה לא יסול שינוי זה, כי אינו מום.
מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, לא קשיא, הא – מה שאמרו
חכמים שאם שפתו התחתונה עודפת על העליונה נחשב מום,
הוא באופן דאית בה עצם – שהעצם של הלחי התחתון עודף
על הלחי העליון, הא – ומה שמשמע מהמשנה שבהמה אינה
נפסלת במום זה, מדובר באופן דלית בה עצם, אלא רק שפתו
התחתונה עודפת על העליונה, ובאופן זה הוא מום באדם ולא
בבהמה.

משנה

המשנה מפרטת מומים המצויים באוהן ובזנב הבהמה: אוהן הנדי
שהיתה בפולה, שיש לו שני אוזנים מצד אחד, אוהן בתוך אוהן,
אמרו חכמים בזמן שהיו עצם אחר – באופן שאין להם אלא
תנוך אחד, שנכפל תנוך העליון לתוכו והתחבר למטה, הרי זה
מום, בזמן שאין בו עצם – שהתנוכים מובדלים למעלה, אינו
מום. רבי חנינא בן גמליאל אומר, זנב הנדי שהוא עגול ודומה
לזנב של חזיר, ושאינה בה – בזנב שלש חוליות, הרי זה מום.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא הדנה במומים נוספים: תנו רבנן, פיו
בלום ונפוח, ורגליו מבוולמות – או שרגליו נפוחות, אם הוא
מחמת שהצטנן מהירות אינו מום, כי מום הבא מחמת רוח סופו
להבריא, ואינו מתיר שחיטת בכור במדינה. אך אם הוא מחמת
העצם, שהיא עבה ביותר, הרי זה מום. ואינו פסולות
בהקטנות אחת – יש לשתוק תנוך אחד, הרי זה מום, אבל
בשתי הקטניות – שיש לכל אחת תנוך בפני עצמו, אינו מום.
שנינו במשנה: רבן גמליאל אומר, זנב הנדי שהוא דומה לשל
חזיר. אמר רב פפא, לא תימא דקטניא – זנב דק מאוד כזנב
חזיר, אלא דכריבא – זנב שהוא עגול, שנחשב מום אף על גב
דאלימא – אפילו שהוא עבה, כי דרכו של זנב שרחבו יותר
מעוביו.

שנינו במשנה: או שאין בה שלש חוליות וכו'. אמר רב הונא,
משנתנו עוסקת בגדי, שאם יש בזנבו שתי חוליות, הרי
זה מום, אך אם יש בזנבו שלש חוליות, אינו מום. אולם במלה
שלש חוליות, הרי זה מום, ארבע חוליות אינו מום, ועליו לא
דיברה משנתנו.

מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו בברייתא, בגדי, אם יש לו חוליה
אחת, הרי זה מום, אבל אם יש לו שתיים, אינו מום. ואילו
במלה, אם יש לו שתיים, הרי זה מום, אבל אם יש לו שלש אינו
מום, הרי שדי לגדי שיהא לו שתי חוליות, ותיובתא דרב הונא.
מבארת הגמרא: ורב הונא מתניתין אטעיתיה – דברי המשנה
הטעה אותה, איהו סבר, מדרשא בגדי – כשם שהנידון ברישא
לגבי פסול אוהן, עוסק בגדי, סיפא נמי בגדי – גם הנידון בסיפא
לגבי חסרון בחוליות הזנב, עוסק בגדי, ולכן העמיד את הסיפא
בגדי. ולא היא – אולם האמת אינה כן, אלא רישא בגדי,
וסיפא במלה, כי זנב הגדי די לו בשתי חוליות.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת היכן מקום הערקוב: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, **קָפִץ הַעֲלִיזוֹן** – קשר העצמות העליון, דהיינו ארכובתו, ששם מקום חיבור השוק והירך, **וְלֹא קָפִץ הַתַּחְתָּנוֹן** – ולא חיבור התחתון הסמוך לפרסות, **וּבִנְגִידוֹ** – ומקום חיבור זה בַּנְּגִידוֹ, משום שיש לו כנגד הארכובה עצם הבולטת כלפי חוץ.

משנה

המשנה מבארת מה דינם של כל המומים שהוזכרו במשניות עד כה: **עַל אֵלּוּ מוּמִין שֶׁהוֹכְרוּ בַּמִּשְׁנִית עַד כֹּה, שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר** – מותר לשחוט בכור במדינה ללא הקרבה, **וּפְסוּלֵי הַמּוֹקֵדֶשִׁין נִפְדִּין עֲלֵיהֶן** – קדשים שנפל בהם אחד ממומים אלו, נפסלו, וניתן לפדותם מקדושתם.

גמרא

שנינו במשנה, שעל מומים אלו שוחטין בכור במדינה. תמוהה הגמרא: **הָא תוֹ לָמָּה לִי** – למה הוצרך התנא להשמיענו דין זה שוב, **הָא תָּנָא לִיה רִישָׁא** – והרי כבר שנינו כן לעיל (לז). **עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר**, ופירטה את המומים. מתרצת הגמרא: **סִיפָא אִיצְטְרִיכָא** – התנא הוצרך לכפול דין זה כדי להשמיענו את האמור בסיפא, **שְׁפִסְלֵי הַמּוֹקֵדֶשִׁין נִפְדִּין עֲלֵיהֶן**. שבה הגמרא ומקשה: **הָא נִמְי פְּשִׁיטָא**, כי אחר שלמדנו במשנה דְּמִיֻּקְדָּשִׁין שְׁחָטִין – שבכור שנפלו בו מומים אלו ניתן לשחוט בחוץ, **מִיֻּפְרָק מִיֻּבְעִיָּא** – וכי צריך ללמדנו שניתן לפדותו, והרי אם מומים אלו מתירים בכור להשחט בחוץ, ובדאי שאפשר לפדות עליהם.

מיישבת הגמרא באופן אחר: **אֵלָא אִידִי דְּתָנָא לַעִיל (מ) שְׁלִשָּׁה** מומים הוסיף אילא, **וְאָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לֹא שְׁמַעְנוּ אֵלָא אֶת אֵלּוֹ שֶׁהוֹכְרוּ בַּמִּשְׁנִית לַעִיל, וְקָתְנִי וְאִתִּי דִּיחִידָא** – ואחר כך (מ) שב התנא ומונה מומים שמנו תנאים יחידים כמו רבי חנינא בן אנטיגוס ורבי חנינא בן גמליאל, והוה אמינא שגם עליהם חלקו חכמים, לכן שב התנא **וְקָא סְתִים לָהּ בְּכוֹלָהוּ** – ושנה בסתם **עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר וּפְסוּלֵי הַמּוֹקֵדֶשִׁין נִפְדִּין עֲלֵיהֶן**, להשמיענו שמומים אלו שמנו תנאים יחידים נחשבים מומים גמורים.

משנה

וְאֵלּוֹ דְּבָרִים שְׁאִין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בְּכוֹר, לֹא בְּמִקְדָּשׁ לַהֲקָרִיבֻ דְּכִינוּ, כי דברים אלו פוסלים את הקרבן, **וְלֹא בְּמִדִּינָה**, כי אינם כמום גמור להתיר לשחוט בחוץ. **תְּוֹרֵרֵךְ** – חולי העין, שנראה כטיפות לבנות בעין, **וְהַמִּים שְׁאִין קְבוּעִין** – או מים הוולגים מהעין אך לא באופן קבוע, ועוברים מאליהם. **וְחוֹמִין הַפְּנִימִיּוֹת** – וכן חניכיים האחוריות, שבהם קבועות השיניים הגדולות, **שְׁנִפְנָמוֹ** – שנחסר מהם קצת, **אֲכָל לֹא שְׁנַעְקְרוּ** לגמרי ממקומם, כי כשנעקרו הרי זה מום גמור. **וּבַעַל גֶּרֶב** – מין שחין הוא, והוא לח מבחוץ ומבפנים, **וּבַעַל יָבֵלֶת** – שיש לו יבלת בחלק הלבן שבבין, ואין בה עצם ושער, **וּבַעַל חֲזוּיָת** – מין שחין הוא, והוא מום עובר. **זָקֵן** – שהוא רותת ורועד מחמת זקנה, **וְחֻלְהָ, וּמוֹזוֹהָ** – שריחו רע. **וְשִׁנְעָבְדָּה בּוֹ עֲבִירָה** – שנרבע על ידי אדם, **וְשִׁהְמִית אָרֶם**, אף שאין שני עדים שנרבע או שהמית, והידיעה על כך היא רק **עַל פִּי עַד אַחֵר אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים**. **וְמוֹמָמוֹם** שסימני זכרותו ונקבותו מכוסים, ואי אפשר להבחין אם הוא זכר או נקבה, **וְאִנְדְּרוֹגִינוֹם** שיש לו גם סימני זכר וגם סימני נקבה, ושניהם נחשבים ספק זכר ספק נקבה.

כל בכור שיש בו אחד מהדברים הללו, אינו נשחט **לֹא בְּמִקְדָּשׁ**

גמרא

להקריבו כדינו, **וְלֹא בְּמִדִּינָה** לשחוט ולאכלו בכשר חולין. אמנם בדין בכור אנדרוגינוס נחלקו תנאים, **(רַבִּי שְׁמַעוֹן) אָמַר**, אנדרוגינוס **אֵין לָהּ מוֹם גְּדוֹל מִזֶּה**, שעל הצד שהוא זכר, סימן הנקבות שהוא חריץ נחשב מום, ונשחט במדינה ואסור בגיזה ועבודה. **וְחֲכָמִים אָמְרִים**, אנדרוגינוס נחשב ככריה בפני עצמה, ולכן **אֵינוֹ קָדוֹשׁ כָּלל בַּקְדוּשָׁת בְּכוֹר, אֲלָא נִגְזָו וְנַעֲבָד כְּחולִין גְּמוּרִים**.

שנינו במשנה, שבעל גרב וחזוית אינם נחשבים מום להתיר לשחוט בכור בחוץ. מקשה הגמרא: **וְכִי גֶרֶב לֹא נִחְשָׁב מוֹם גְּמוּר, וְהַכְּתִיב (ויקרא כב כב) 'גֶּרֶב' בְּאִזְרֵי־תָא בֵּין מוֹמֵי הַבְּהֵמָה**. עוד מקשה הגמרא: **וְכִי חֲזוּיָת לֹא נִחְשָׁב מוֹם גְּמוּר, וְהַכְּתִיב (שם) 'לִפְת' בְּאִזְרֵי־תָא בֵּין מוֹמֵי הַבְּהֵמָה, וְתָנִיא, 'גֶּרֶב' זֶה שְׁחִין שִׁקְשָׁה כְּמוֹ הַחֶרֶס, 'לִפְת' זֶה חֲזוּיָת הַמַּצְרִית** – שחין שהוא על המצרים במכת שחין. **וְאָמַר רִישׁ לָקִישׁ לָמָּה נִקְרָא שְׁמָה 'לִפְת', מִשּׁוּם שֶׁפִּלְפֶּפֶת** – שהיא דבוקה בו וְהוֹלֶכֶת עִמּוֹ עַד יוֹם הַמִּיתָה. הרי שגרב וחזוית הם מומים שהוזכרו בתורה כמומים גמורים, ולמה אין שוחטים עליהם בכור בחוץ.

הגמרא מיישבת חלק מהקושיא: **בְּשִׁלְמָא חֲזוּיָת אֲחֻזִּית לֹא קָשִׁיָּא**, שהרי יש לחלק ולומר, כי **כָּאֵן** – הפסוק האמור במומים, עוסק בְּחֻזִּית הַמַּצְרִית, שהיא מין שחין קשה ונחשבת מום גמור, ואילו **כָּאֵן** – המשנה, עוסקת בְּחֻזִּית דְּעִלְמָא שהיא אינה מום גמור. **אֵלָא גֶרֶב אֲנָרָב קָשִׁיָּא** – אולם עדיין יקשה מגרב המוזכר בתורה כמום גמור לגרב המוזכר במשנה כמום שרק פוסל להקרה.

מתרצת הגמרא: **גֶּרֶב אֲנָרָב נִמְי לֹא קָשִׁיָּא**, שהרי יש לחלק ולומר, כי **הָא** – המשנה עוסקת בְּשִׁחִין לָח, ואילו **הָא** – הפסוק עוסק בְּשִׁחִין יָבֵשׁ, ומבארת הגמרא את טעם החילוק: שחין לָח אִיתִּסְי – מתרפא ועובר ולכן אינו מום גמור, ושחין יָבֵשׁ לֹא מִיתִּסְי – אינו מתרפא. שבה הגמרא ומקשה: **וְלָח מִיתִּסְי** – וכי שחין לָח מתרפא, **וְהַכְּתִיב (דברים כח כז) 'כִּכְבָּה ה' בְּשִׁחִין מַצְרִים וגו' ובסְחָרִים ובגֶּרֶב ובחֶרֶס אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהִרְפָּא, וּמִדְּכָתִיב בַּפְּסוֹק זֶה גַם 'בְּחֶרֶס', שִׁמְשַׁמְעוּ שְׁחִין יָבֵשׁ, הֲרֵי גֶרֶב לָח אָמְרוּ** – בהכרח שה'גרב' המוזכר בפסוק זה הוא גרב לָח, **וְקָאִמַר 'אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהִרְפָּא', הֲרֵי שְׁגַם גֶּרֶב לָח אֵינוֹ מִתְרַפֵּא** – מיישבת הגמרא: **אֲלָא, תִּלְתָּא הֻווּ** – יש שלשה סוגי 'גרב': א. דְּקָרָא – הגרב האמור בפרשת מומים, שעליו דרשו שהוא כחרס, זה שחין **יָבֵשׁ בֵּין מַבְּפָנִים בֵּין מַבְּחוּץ**, וכיון שהוא יבש אינו מתרפא, ולכן הוא מום גמור. ב. הגרב דְּמִתְנִיתִין, הוא שחין לָח מַבְּחוּץ וּמַבְּפָנִים, ובגלל לחותו מתרפא, ואינו מום גמור. ג. הגרב שהוזכר בקללות עם שחין דְּמַצְרִים, ונאמר בו שיכור בגרב ובחרס, הוא שחין **יָבֵשׁ מַבְּפָנִים וְלָח מַבְּחוּץ**, דְּכָתִיב במכת שחין (שמות ט ט) **'וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבוּעוֹת פֹּרַח בְּאָדָם'**, ומשמעו שהיה פורח ונראה כלפי חוץ, ומבעבע, דהיינו לָח, אך כיון שהוא יבש מבפנים, אינו מתרפא, ובבכור הוא מום גמור.

שנינו במשנה: **וְהָזֵקֵן וְהַחֻלְהָ וְהַמּוֹזוֹהָם**. שואלת הגמרא: **מִנְהֵי מִיָּלֵי שְׁדִּבְרִים אֵלּוֹ פּוֹסְלִים אֶת הַקָּרֶבֶן לַהֲקָרֵב בַּמִּקְדָּשׁ**. משיבה הגמרא: **דִּתְּנֻ רִבְנָן עַל הַפְּסוֹק הָאֶמְרוּ בְּקֶרֶב עוֹלָה (ויקרא א ט) 'וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַבְּשָׁבִים [או] מִן הַעֲזִים, וּמִשְׁלֹשׁ פְּעָמִים מִן הַכְּתוּבִים בַּפְּסוֹק זֶה דּוֹרְשִׁים וּמִמַּעֲשִׂים, פֶּרֶט לְזֶקֶן וְלַחֻלְהָ וְלַמּוֹזוֹהָם**.

הגמרא מבארת למה הוצרכו שלשה מיעוטים: **וְצִרְיָבִי** – הוצרכו כל שלשה המיעוטים, משום **דְּאִי קָתֵב דְּהִמְנָא מִיעוּט אֶחָד לְמַעוּטֵי זֶקֶן**, היה מקום לומר שרק זקן פסול, משום **דְּלֹא הָרָר בְּרִיא** – שאינו עתיד לחזור ולהיות בריא, **אֲכָל חוֹלְהָ דְּהָרָר**

בכורות. פרק שישי - על אלו מומין דף מא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רלה

1 [הבי גרסין: גרב זה החרס - תימה: אמאי לא קאמר מהדיא גרב דבכללות של משנה
2 תורה, דכתיב "בגרב ובחרס", והדיא גרב לאו היינו חרס. ומום קבוע הוא, דכתיב
3 ביה "אשר לא תוכל להרפא" ויש לומר, דמשמע דנקט הכא "זו אף זו": דגרב שהוא חרס
4 יבש מבחוץ ומבפנים דהוי מום, ואפילו ילפת נמי שהוא לח מבחוץ ויבש מבפנים,
5 כדקאמרין בסמוך, הוי מום. וגבי קללות נקט
6 "זו אף זו", שילקה בגרב, ואפילו בחרס דקדשה
7 טפיו. **אלא** תלתא הוו כו' - דקרא דגבי מומין,
8 דדרשין ביה: זה החרס - יבש מבפנים ומבחוץ.
9 דמצרים - לח מבחוץ ויבש מבפנים, וכיון דיבש
10 מבפנים לא מוסיף, ואם נתרפא מומנו המצרים
11 - שמוא מעשה נס היה. ויש לתמוה: הא שחין
12 מצרים דנכתב ברישיה דקרא דקללות, מאן
13 ניהו? דגרב וחרס שאין להם רפואה בהחלט קרא
14 כתיבוי

אילימא

1 דהיחידא, וקא סתים לה בכלהו: על אלו מומין שוחטין את הפבור ופסולי המוקדשין
2 נפדין עליהן. **משנה** ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא בפדירה: חורור והמים
3 שאין קבועין, וחוטין הפנימיות שנפגמו אבל לא ששקרו, ובעל גרב ובעל יבלת ובעל
4 חזית, וכן וחולה ומוזהם, ושענבדה בו עבירה, ושחית אדם, על פי עד אחד או על פי
5 הפעלים. ומוקדשם ואנדרוגינום, לא במקדש ולא בפדירה. רבי שמעון אומר: אין לך מום
6 גדול מזה. והכמים אומרים: אינו כבור, אלא נגוז ונעבד. **גמרא** וגרב לא והכתיב גרב
7 באורייתא! וחזית לא והכתיב ילפת באורייתא; ותניא: "גרב" - זה החרס, "ילפת" - זו
8 חזית המצרי; ואמר ריש לקיש: למה נקרא שמה "ילפת" - שכלפפת והולכת עד יום
9 המיתה! בשלמא חזית אחזית לא קשיא, כאן - בחזית המצרי, כאן - בחזית דעלמא.
10 אלא גרב אגרב קשיא! - גרב אגרב נמי לא קשיא, הא - בלח, הא - ביבש; לח - איתפי,
11 יבש - לא מיתפי. ולח מיתפי והכתיב: "לפכה ה' בשחין מצרים" וגו', ומדכתיב "ובחרס"
12 - הרי גרב לח אמור; וקאמר: "אשר לא תוכל להרפא" אלא, תלתא הוו: דקרא - יבש
13 בין מבפנים בין מבחוץ, דמתניתין - לח מבחוץ ומבפנים, דמצרים - יבש מבפנים ולח
14 מבחוץ, דכתיב: "ויהי שחין פורח אבעפועות פאדם". "והקן והחולה והמוזהם". מנהגי
15 מילי דתנו רבנן: "מן הצאן ומן הששבים ומן העוים" - פרט לקן ולחולה ולמוזהם. וצריכי,
16 דאי קתב רחמנא למעוטי וכן - דלא הדר בריא, אבל חולה דהדר בריא - אימא לא;
17 ואי קתב למעוטי חולה - דלאו אורחיה, אבל וכן דהיינו אורחיה - אימא לא; ואי קתב
18 רחמנא תרי - למעוטי הני דכתישי, אבל מוזהם דלא פחיש - אימא לא; ואי נמי למעוטי
19 מוזהם - מושים דמאים, אבל הני דלא מאים - אימא לא, צריכי. "ושענבדה בו עבירה"
20 וכו'. מנא הני מילי דתנו רבנן: "מן הפהמה" - להוציא רובע ונרבע, "מן הפקר" - להוציא
21 את הענב, "מן הצאן" - להוציא את המוקצה, "ומן הצאן" - להוציא את הנוגה. הני
22 בני קטלא נינהו! - על פי עד אחד או על פי הפעלים. בשלמא טומאום, במקדש לא
23 - דילמא נקבה היא, בפדירה לא - דילמא זכר הוא, ולית בה מומא. אלא אנדרוגינום,
24 בשלמא במקדש לא - דילמא נקבה היא. אלא בפדירה, נמי נהי דזכר הוא - מעשה נקבות
25 חריץ, וישחוט עלה! אמר אבוי: אמר קרא "או חרוץ או שבור" - חרוץ דומיא דשבור,
26 מה שבור במקום עצם, אף חרוץ במקום עצם. רבא אמר: בלא שבור נמי לא מצית
27 אגרות חרוץ במקום פשוט הוי מומא. דאי סלקא דעתך הוי מומא; פיון דאמר: "גרב" והו
28 חרס - מחרץ חרוץ, דכתיב: "ומראהו עמוק מן העור", כמראה חמה שנראית עמוקה שפל מן הצל, ליכתב חרוץ,
29 וליכתב רחמנא חרוץ ולא בעי גרב, ואמינא: חרוץ דלא מאים - הוי מומא, גרב דמאים -
30 לא כל שפן קתב רחמנא גרב, למימר דחרוץ במקום פשוט לא הוי מומא. "רבי ישמעאל
31 אומר: אין לך מום גדול מזה". כאבוי לא אמר - חרוץ דומיא דשבור לא אמרין, כרבא
32 נמי לא אמר - דילמא היכא דלא מינכרא, אבל היכא דמינכר - "מום רע" קרינא ביה.
33 בעי

1 **גמרא** קפץ העליון - קפץ = קשר. העליון - היינו ארכובתו, מקום חבור השוק
2 והיך, ולא קפץ התחתון סמוך לפרסות. כנגדו כנגדל ניכר - שהגמל יש לו כנגד
3 הארכובה עצם בולט לחוץ. לשון מורי בשחיטת חולין. לשון אחר שמעתי: כגון
4 שזנב גמל מגעת עד אותו ערקום. וקתני ואתי דהיחידא - משום דאמרן לעיל:
5 לא שמענו כו' אלא את אלו הראשונים
6 משנה ביבנה. והדר תנא ואתא במומין
7 שאינם סתמא, אלא יחידא קאמרי לה. **לח**
8 כגון רבי חנינא בן אנטיגוס ורבי חנינא בן
9 גמליאל. וסלקא דעתך פליגי רבנן עלייהו -
10 להכי הדר וסתם אבלהו: על אלו מומין
11 שוחטין כו'. **משנה** ובעל יבלת -
12 כדאוקדשנו לעיל כו' - בדאין בה עצם, דאי
13 אימא עצם - הויא מום גמור. ואין בה שער,
14 ויש בה בלבן של עין. דאי גמור - תלתול
15 בעלמא הוא. גרב וחזית - מיני שחין.
16 מוזהם - מסריח, ושענבדה בו עבירה -
17 שנרבע. או שחית אדם על פי עד אחד -
18 שאין אלא עד אחד, לא ברביעה ולא
19 בנגיחה. על פי עצמו - שאין שם עד, אלא
20 בעלם אמרו. דאי הוו שני עדים בדבר -
21 הוי בסקילה, אפילו בהנאה מיתסר.
22 וטומאום ואנדרוגינום - ספק זכר וקדשי,
23 ספק נקבה הן ולא קדשי. אין לך מום גדול
24 מזה - כאנדרוגינוס קאי. דמקום נקבות הוי
25 כחום, והוי כבכור בעל מום, ונשחט במדינה.
26 ואסור בגיזה ועבודה. והכמים אומרים אינו
27 כבור - דבריה בפני עצמה הוא, ונגוז
28 ונעבד. **גמרא** וגרב לא - הוי מום גמור
29 והכתיב גרב באורייתא - (ויקרא כב) גבי
30 "עורת או שבור", דכתיב: "או גרב או ילפת"
31 ותו חזית לא - מום גמור הוא והכתיב
32 באורייתא זה חרס - שחין שקשה בחרס.
33 חזית המצרי - שחין שחובא על
34 המצרים. מלפפת - דבוקה בו
35 כדמתרגמינן (שמות לו) "ויחבר" - ולפית.
36 **אלא** תלתא גרב הוי דקרא - גבי מומין,
37 דדרשין ביה: זה החרס - יבש בפנים
38 ומבחוץ - דמצרים - דהיינו האי בכללות
39 "ובגרב ובחרס" - יבש בפנים ולח מבחוץ.
40 וכיון דיבש מבפנים - לא מיתסר, ואי הוי
41 בבכור הוי נמי מום גמור. דמתניתין - לח
42 מבפנים ולח בחוץ. פורח - היינו האי
43 שנראה למעלה, דדבר הבולט הוי פורח.
44 וכתב אבעפועות - דהיינו לשון נובע,
45 דמשמע: מבחוץ היה לח. מנא הני מילי -
46 דאין שוחטין אותו במקדש. מן הצאן מן
47 הכשבים - קרא כתיב ב"ויקרא": "ואם מן
48 הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העוים" וגו',
49 דדרשין: "מן הצאן" - ולא כל הצאן. וכן
50 כולוה. נעבד - שעשאוהו עבודה ורה.
51 מוקצה - שהוקצה והופרש לצורך עבודה
52 ורה. נוגם - את האדם, ומת. ופרכין: והני
53 בני קטלא נינהו - ארובע ותרבע ואנוגם
54 קאי. ומשנה כגון שאין שם אלא עד אחד
55 בדבר, או הבעלים עצמן הודו מעצמן, דשבו
56 אין נסקלק בהבמות, דמודה בקנס - פטור.
57 דילמא נקבה היא - ומקריבה לשם בכור
58 ואינו מקדישה. והיא אינה קדושה בבכורה, וקמיתיה חולץ בעורה. וישחט עליה - דהא כתיב חרוץ באורייתא, דכתיב (ויקרא כב) "עורת או שבור או חרוץ". כיון דאמר
59 מר גרב זה החרס - ודאי מחרץ חרוץ, נגע הוא. וכתב - בנגעים (ויקרא יג) "עמוק", דהיינו שפל, כמראה חמה שנראית עמוקה שפל מן הצל, ליכתב חרוץ,
60 דמשמע במקום בשר נמי הויא מום, אף על גב דלא מאים כגרב, וכל שכן גרב. דילמא - נמי דייקין דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא - היכא דלא מינכר חרוץ כל
61 כך כנקבות של בהמה.

אִילִימָה תנא קמא (סבר) ספיקא הוא ואתי קרא למעוטי ספיקא — ואם תאמר: מנא ליה דטעמא דהנא קמא משום ספיקא? ודילמא הוי בחוטיס הפנימיות שנפגמו ושנגממו, דהוי מום לענין דאין שוחטין במקדש, ולא הוי מום לישחט במדינה, ולעולם כבור דלא? ויש לומר: מדוקמאמ רבי שימעאל בביריתא כבור הוא ומומו עמו, מכלל כבור דאין קמא לוי דאי כבור.

וְאֵת־ קרא למעוֹט ספיָקָא — כִּי הוּא־ יִגְוֵא
פִּירֵךְ בִּפְרֵךְ בְּתָרָא דִּימֹנָא (עֲרָא) יִבְגִּי
כִּי, וּבְרִיתוֹת בִּפְרֵךְ "דִּם שְׁחִטָה" (כ.א.א) וּבִפְרֵךְ
קָמֹא חֲדָלִיק (כ.כ.ב) כִּי תַחֲלֵת הַחֲצוּבֵה שְׂבֹחַ
יִשְׁבֹּחַ. וְלֹא מִשָּׁר לִשְׁאֹר רֹכְבֵי דַמְעֻטֵּינָן
מִקְרָא. לִקְמָן בִּפְרֵךְ בְּתָרָא (נ.ה.ב) עֲשִׂיר־וּדָאִי אִמֵּר
רַחֲמָנָא וְלֹא עֲשִׂיר־סֵפֶק, וְכֵן בְּהַרְתּוּ בְּסוּף גִּזְרֵי
(ס.ה.ב) סֵפֶק בְּהַרְתּוּ קִדְמָה סֵפֶק שֶׁיֵּךְ לִבְנֵי קִדְם,
דַּמְעֻטֵּס לִיהַ מִלְּשֹׁרָא אֶל לִטְמָרָא הָאִילִל וּפְתַח
הַחֲבֹטֶה בְּתַרְדֵּה תַחֲלֵת. פְּעֻמֵּים שְׁהִיכֵן. וְטוֹמַטוֹס
נִמַּי הוּא שִׁיךְ שְׂפָרָה לַמְעוֹט. שִׁשׁ מִדֵּם זֶרַע וְשִׁשׁ
מִהֶם נִקְבָּה. וּפְטוֹר הַחֲבֹט כָּל זֶמֶן שְׂהוּא סֵפֶק,
אֲבָל כִּי וּתְחֵלֶת הַחֲצוּבֵה וְאֲנִדְרוּגִיטוֹס כּוֹלֵן שְׂרִים,
דִּקְמִי שְׂהוּא יִגְלִיא כִּי וְאֵם הִיא אֶם בְּהֵמָה, וְאֵם
תַּחֲלֵת חֲצוּב חָשׁוּב גִּדּוּל אֶם קֵטָן, וְאֵם אֲנִדְרוּגִיטוֹס
זָכֹר אֶם נִקְבָּה. וְאֵם תַּאֲמֹר: הֵיאֵר אֶרֶב סִדְרִיבָא
לִיהַ אֲנִדְרוּגִיטוֹס סְפִיקָא. כִּדְמַפְּשֵׁס בְּסוּף
הַ"מַּפְלָת" (נִדָּה כ.ה.א) דַּמְטָא בִּלְבוֹן וּבֹאדָם
וּמִדְקָמָה בְּסוּף הַ"עֲרֵל" (יְבוּמֹת פ.נ.א.) הִלְכָּה
כִּרְבִּי יוֹסִי, לֹא הִכְרִיעַ בּוֹ אֵם זָכֹר אֶם נִקְבָּה.
וּבְרִיאָה פְּנִי עֲצוּמוֹ דַּקָּמֵר רַבִּי יוֹסִי בְּרִייתָא —
אֵלֵךְ וְאִדָּקָא, וּמִלְּשֹׁרָא לִי מַעֲמֵט לִבְנֵי בְּרַךְ לַעֲנֵן בִּיאָה
מִקְדָּשׁ מִדְּבִיתָא "פֶּטֶר וְעַד נִקְבָּה" — כִּי זָכֹר וְאִדָּקָא
נִקְבָּה רֹדֵאִית, וְלֹא טוֹמַטוֹס וְאֲנִדְרוּגִיטוֹס. וְהִכִּי
אוֹתִי קָרָא לַמְעוֹט סְפִיקָא; וְיֵשׁ לּוֹמֵר: הִדְבָּא פִּירֵךְ
שְׂפִיר. דַּמְעֻטֵּס לִיהַ אֲנִדְרוּגִיטוֹס מִ"חֹבֵר" — יִתְרִיא
דְּהִיכִּי גְבִי עוֹלָה. וְאֵם כִּי לַמְעוֹטִי אִפִּילוֹ הוּא זָכֹר,
מִשּׁוּם מִלְּשֹׁרָה מִשָּׁר זָרִים, אֶם כֵּן בְּרַחֲמֵינָן
לִיהַ מִ"חֹבֵר" — שְׂמַע מִיָּה זָכֹר הוּא לֹא נִקְבָּה

אלמא לא אתיא כתנא קמא דאמר: ספיא הוא. אבל בההיא דרב תי מיעוטי כתיבי, דרחה מצי למיכתב "מוכר ועד אדם", או "מקנה עד אדם", ואתא חד מנייהו לטומטום וחד לאנדרוניטוס. ואם אנדרוניטוס הוא זכר – אתיא מ"זכר" למעוטי, ואם הוא נקבה – אתי "עד נקבה" למעוטי, מטעם שהוא משונה. ולפי שם זה, אית ליה שפיר לרב דהא דאמר רב חסדא בסמוך: מחלוקת באנדרוניטוס, אבל בטומטום – ספיא הוא, וקדוש הוא מספיא. פירוש: דלית לן לאוקומי מיעוטא לטומטום, שהוא דאי אה ואה ואה, אלא שהוא מכוסה. והא דאוקי רב מיעוטא לטומטום – משום דאיכא יתורא. ועוד יש לפרש: דרצייבי חנן תי מיעוטי דרב, ביחון שהוצרך לכתוב "זכר" כדי למעט אנדרוניטוס אם הוא זכר, לפי שהוא זכר משונה, ויעד נקבה" למעוטי אם הוא נקבה – על כרחך צריך לכתוב שניהם, כדי שלא תאמר זכר ואוכל ולא נקבה, ואן נקבה הוא (אבל) לזכר ואן זכר נפרש דהא מצי למכתב "עד אדם" ומכל מקום סבר רב דמוקמינן מי מעוטא לטומטום, ולא נפרש דהא חסדא. ולקמן נמי אשכחן רבי יוחנן

דלית ליה דרב חסדא. ומצינו לממר נמי משום טומטום לחודיה צריכי תרוייהו, למעש' ס
הדין אנדרוניגוס, לפי שהוא משהנה משאר זכר או משאר נקבה, ושקולים הן. ולית ליה לרב
לתמוה, דקפריך לקמן; אלא מעתה בערכין יערך, ומייתי ראיא ממבייתא דממעשי ליה מערך
אנדרוניגוס אל ערך אלף הדיו ויש לומר: הנתם נמי צריכי תרוייהו לאנדרוניגוס. דאי תניב "אם
אם נקבה" להוציא טומטום ואנדרוניגוס, מאי קשיא? דילמא הא גבי שלמים איכא תרי מינ'
צחק. גרס "זכר או נקבה" דכתבי בקרא בשלמי צאן, והדין הוא בתורת כהנים. אבל "אבל"
ובתמורה פרק "אלו קדשים" (יז, ב). לרבות ולד עליו מבחי. ומהיח פריך שפיר לרב חסדא.
בפטל ברומא. **ומעשי** – מבייתא – פריש' בזה – נקבה טומטום ואנדרוניגוס.

אמרת בשלמא מ'פשת פשיטא ליה — פירושו: בדבור הוא וממנו נגזר, היינו דאיצטריך קרא ופירש בקונטרס דהכי קאמר: היינו דאיצטריך קרא למעוטי, דאף על גב דזכור הוא — לא למעוטי מקדושה, דהא גבי בכור כתיב חד "זכור", ולא ממעוטי ליה רבי ישמעאל מנייה, דלא ועבודה אלא מדרבנן, כדמוכח ליה לעיל בפרק שני (יד, א). דאמר: קדושת מזבח דמיחלף בקרא — אף על גב דהוה אלא מקרינא איהו, דנבעת ליה חזי חומס. ולפיו דאמר: וצ"ל אמר: דאיצטריך למעוטי, דאשמעינן דירע מעלל מזבח, דקדש מום נתפס בתמורה. וז"ל חזי חומס: ואם דאין נתפס בתמורה, דשלמא דעתך דתפס, אפילו הוי נקבה לאשם, דתרעה, לרבנן דרבי שנטפס וגם עושה תמורה קדושה ראוייה, כמו תמורת הפסח דראוי שאינה קריבה, ואפילו הכי נתפס שאינו לא זכר מגור ולא נקבה מגורו! ויש לומר דהכי פריך: מ'דאיצטריך קרא "זכור" — למעוטי למיכתב יתורא בזכר, דמשמע דממעט ליה מטעם דאינו זכר מגור. ואם תאמר: היכי דייק דרמז

או דילמא ספוקי מספיקא ליה — אם זכר הוא אם נקבה הוא. והאי דקאמר: "ומומו
עמו" — "אם תימצא לומר" קאמר: אם תימצא לומר ספק בכור — הרי ומומו עמו.
למילקא עליה כו' — אי אמרת בכור הוא — לקי, דבכור בעל מום נמי אסור
בנידה ועבודה. ואם ספק הוא — מספיקא לא מלקינן ליה. **אי נמי למיתביה לבחן**
אם בכור הוא — נותנו ליה, ואוכלו, ואוכלו
במום זה, ואם ספק הוא — אכילו, וישאל
במום זה, כדן ספק בכור הנאכל במומו
לבעלים, דהמציא מחבירו עליו הראיה.
דילמא אם תימצא לומר קאמר — כלומר,
אם בכור הוא — הרי ומומו עמו. הכי גריסין
תורת חכמים: **זכר ולא נקבה** — "זכר"
כתיב גבי עולת בקר. "זכר תמים יקריבו",
ומשמע — ולא נקבה. **כשהוא אוסר** רבי
למטה — בעולת צאן. **שאין תלמוד לומר**
— דלא צריך לגופיה למעוטי נקבה, דהא
אימעטא לה. להוציא טומטום ואנדרוניוס
— הוא דאתא. **מני** — האי דאימעט
טומטום ואנדרוניוס מ"זכר" בתרא. **אילימא**
תנא קמא — דמתניתין, הוא טומטום
ואנדרוניוס ספק דהוא. **ואיצטריבא קרא**
למעוטי ספיקא — בתמיה. הא ליכא ספק
קמי שמיא! אלא ודאי משום דבריה בפני
עצמו הוא קמעט ליה, ודלא כהנא קמא.
אלא רבנן בתראי — דמתניתין, דפשיטא
להו דבריה הוא. וקאמר: אינו בכור, אלא
גזוז ועבד. תיפוק ליה — טומטום
ואנדרוניוס ונקבה מחד "זכר", דהא גבי
בכור לא כתיב אלא חד "זכר", וקמעט
מיניה כולה, טומטום ואנדרוניוס, מחד
"זכר". **אלא פשיטא כדריבי ישמעאל** —
מוקמינן לה, וכדבעינן לפרושי, דהא כהנן
רבנן לא מצינן לאוקמא. ופשיטא ליה דכל
הוא היינו **דאיצטריך למעוטי** — דאף על
גב דזכר הוא — לא קדוש שום קדושה אם

35 ואקדשיה לשום עולה, ואפילו בגיזה ועבודה שרי. ומ"זכר" קמא לא נפקא לן
36 למעוטי מקדושה, דהא גבי בכור כתיב חד "זכר" ולא ממעוטי ליה רבי ישמעאל
37 מניזה, דלא שרי משום מום אלא לישטא. **אלא אי ספוקי מספקא ליה** — אם זכר
38 אם נקבה — תו לא מיתוקמא דף אליביה ודריבי ישמעאל, דקרא למעוטי ספק
39 (ד)לא אתי. וכמאן מוקמת ליה לעולם **רבנן בתראי** — ודקאמרת: תיפוק לי מחד
40 קרא, דהא גבי בכור מחד קרא נפקא להו — לא היא, דגבי בכור תרי כתיבי. **הזכר**
41 **— "הזכר תקדיש". הזכרים** — אשר יידיהו אל הזכרים לה". מחלוקת — דקאמרי
42 רבנן בתראי בריה הוא — באגדווינוס. **אלכ ומטמוס דברי הכל ספק** — ואסור
43 בגיזה. ואינו נשחט לא במקדש ולא מניזה. **אלא מניזה** — דספק הוא — בערבין
44 יערך באדם, או בערך איש או בערך אשה!

אלמה

ידידה מדין זכר – אם אחר כך נמצא זכר, ומדין נקבה – אם אחר כך נמצא נקבה. והוא יציא דרב חסדא. וכן אביי בפרק קמא דחגיגה (ד"א) ממעט טמטום משום דאיכא יתורא. ויש ואשה מ"הזכר אם נקבה". ומשנ"י: סמי מבאן טמטום. מאי קשיא? הלא איכא יתור, דמשום למעוטי, הוה אמנינא: לא גרע מנקבה, וידיה בערך נקבה. ואם תאמר: והא דפריך מ"אם זכר ואם זכר אם נקבה", ד"אם" הוא מיעוט, כדקאמר בפרק "המפלת" (נדה כח.א) ואומר רבינו זכר אם נקבה? דתכיב בשלמי בקר – דריש ליה הלא בתורת כהנים, וליעיל בפרק שני (ט"ב), אי קרא לא כתיב אלא חז מיעוטא, והוי "או" למענט, כמו "או כשב" – פרט לכלאי, "או עד" חסדא מ"בדסמור, דאמר: סמי מבאן ואומטום, נט' "כולדו" משום נקבה ואנדרוינטס.

מעט. ותימה: מהאי טעמא גופיה לא ליבעי קרא, וכין דבעל מום הוא — פסול לגבי מזהבין ש שום קדושה אם קרשיה לשם עולה, ואפילו בגיזה ועבודה שרי. ומכ"ר" קמא לא נפקא לן ליה משום מום אלא לישחט. עד כאן לשונו. וקשה לפירושו: מום מעיקרא אל אסיי בגיזה תי הוון גזר בה רבנן? ויש פירושים אחרים מרש"י שכתבו בהם. היינו באצטריך קרא למעטי אקרא לאשמעינן: במקום שזה הוה מומא, לאפקי מדרשא דאליי ורבא דאליי. ותירין: תאי קראי — אלימא לתנא קמא ספיקא, ומאי קרא למעטי ספיקא? שפיר איצטריך, למעטי בתמורה בפרק "אלו קדשים" (ט.ב). וכין שיש זה קדושת הוון, משמע דמיתפס בתמורה. וזוהר לקדושה דחיה, ורועה. וגבי אנדורגינות דמעט ליה קרא הכא אפילו הוי ספיקא. לפי הקבית עילה. כיון דספק נבקה הוא. דאי למעטו מדיק תמורה — אפילו הוי נבקה לא וזה ליה שפוטא ליה לרבי ישמעאל? דילמא תאיא בתנאי אחירי, דסבר: זכר הוא. כגור רבי יוסי דפרק "הערל"

כלל אלא נגזו ונעבד, שהם ודאי סברו שנחשב כבריה בפני
עצמה, ואותו הוצרך הכתוב למעט שאינו כשר לעולה. אולם גם
לדבריהם יקשה, למה הוצרך הכתוב האמור בקרבן עולה לכפול
תיבת 'זכר' כדי למעט טומטום ואנדרוגינוס ונקבה, הרי **מִזְכֵּר**
קָרָא נֶפֶקִי – ניתן למעט את שלשתם מתיבת 'זכר' אחת
שנאמרה בפסוק, **דָּהָא גַבֵּי בְּכוֹר חָד זָכָר הוּא דְּכֵתִיב וְקָא**
מִשְׁמַעְלָא בּוֹלְחוֹ מִיִּנְיָהּ – שהרי גם לגבי בכור נאמר רק פעם
אחת 'זכר', ומיעוט ממנו גם נקבה וגם טומטום ואנדרוגינוס. **אִלָּא**
בהכרח **פְּשִׁיטָא** שברייתא זו לא נשנית אלא כדעת **רַבִּי**
יִשְׁמַעְלָא שאמר שאנדרוגינוס נחשב כבעל מום מחמת מקום
נקבותו, שלשיתו הוצרך הכתוב למעט שפסול מקרבן עולה.
ונמצא שמכאן יש לפשוט מהו טעמו של רבי ישמעאל, שכן **אִי**
אִמְרַת בְּשִׁלְמָא רַבִּי יִשְׁמַעְלָא מִפְּשִׁטָּא פְּשִׁיטָא לִיה – ברייתא
זו מובנת רק אם תאמר שהיה פשוט לרבי ישמעאל שאנדרוגינוס
הוא ודאי זכר וחלה עליו קדושת בכורה, אלא שנחשב כבעל
מום מחמת נקבותו, **הֵינֵנו דְּאִיצְטְרִיךְ קָרָא לְמַעוּטֵי** – שלכן
הוצרך הכתוב למעט שאינו ראוי לעולה, אף שהוא ודאי זכר.
אִלָּא אִי אִמְרַת מִסְפָּקָא לִיה – אולם אם תאמר שרבי ישמעאל
מסתפק אם אנדרוגינוס הוא זכר או נקבה, הרי יקשה **אִיצְטְרִיךְ**
קָרָא לְמַעוּטֵי סְפִיקָא – וכי הפסוק האמור בעולה בא למעט
ספק, והרי אצל הקב"ה אין ספק אם הוא זכר או נקבה. ומזה
שהוצרך הכתוב למעט בהכרח לדעת רבי ישמעאל אנדרוגינוס
נחשב ודאי זכר וחלה עליו קדושת בכורה, אלא שנחשב כבעל
מום מחמת נקבותו.
דוחה הגמרא: **לְעוֹלָם** – באמת הברייתא שנויה כדעת **רַבֵּנן**
בְּתֵרָאִי – חכמים שבסוף המשנה הסוברים שטומטום
ואנדרוגינוס אינו בכור אלא נגזו ונעבד, ומה שהוקשה שהרי
לגבי בכור נאמר רק פעם אחת 'זכר', ומיעוט ממנו גם נקבה וגם
טומטום ואנדרוגינוס, ואם כן למה הוצרך הכתוב האמור בקרבן
עולה לכפול ולומר 'זכר' למעט טומטום ואנדרוגינוס ונקבה ולא
מיעט שלשתם מפסוק אחד, אין זו קושיא **וְגַבֵּי בְּכוֹר תִּרְתִּי**
קָרָא בְּתִיב – כי גם לגבי בכור נאמרו שני מיעוטים, נאמר בו
(דברים טו ט) **כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ וּבְצִאֲנֶךָ הַזָּכָר תִּקְדִּישׁ**
לַה' אֱלֹהֶיךָ, ונאמר בו גם (שמות יג יב) **כָּל פֶּטֶר שְׂגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר**
יִהְיֶה לְךָ הַזָּכָרִים לַה', ולולי שכפל הכתוב מיעוט זה, לא היו
ממעטים טומטום ואנדרוגינוס מקדושת בכורה, ולכן גם בקרבן
עולה הוצרך הכתוב לכפול ולומר פעמיים 'זכר' למעט גם
טומטום ואנדרוגינוס.
שנינו במשנה: **וְחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ בְּכוֹר כּו'** אלא נגזו ונעבד.
מבאר הגמרא: **אָמַר רַב חֲסִדָּא, מְחַלְקֵת זוּ שֵׁל תְּנָא קָמָא וּרְבִי**
יִשְׁמַעְלָא הַסּוֹבְרִים שהוא ספק בכור עם חכמים שאמרו בסוף
המשנה שנחשב כבריה בפני עצמה ולא חלה עליו קדושת
בכורה, הוא רק **אֲנִדְרוֹגִינִוס**, **אֲכָל בְּטוֹמְטוֹם דְּבִרִּי הַכֵּל**
סְפִיקָא הוּא – לדעת כולם הוא ספק זכר ספק נקבה, וְקָדִישׁ
מִסְפָּקָא שמא יקרע וימצא זכר, ולכן אסור בגיזו ואינו נשחט
לא במקדש ולא במדינה.
שואלת הגמרא: **אָמַר לִיה רַבָּא לֵרַב חֲסִדָּא, אִלָּא מַעְתָּה** –
מאחר שלפי דבריך טומטום נחשב ספק זכר ספק נקבה, אם כן
בְּעִרְכֵּינִי יַעֲרֵךְ – המעריך טומטום יהיה חייב ליתן מספק או ערך
איש או ערך אשה,

מסתפקת הגמרא בטעמו של רבי ישמעאל: **בְּעִי רַבָּא, מֵאִי**
טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמַעְלָא המתיר לשחוט אנדרוגינוס בחוץ כי אין
מום גדול מאנדרוגינוס, האם **מִפְּשִׁטָּא פְּשִׁיטָא לִיה אֲנִדְרוֹגִינִוס**
בְּכוֹר הוּא וּמוֹמוֹ עָמּוֹ – פשוט לו שאנדרוגינוס הוא זכר וחלה
עליו קדושת בכורה, אלא שסובר שנחשב כבעל מום מחמת
מקום נקבותו, ולכן מותר לשחטו בחוץ, **אִי דִּילְמָא סְפִיקָא**
מִסְפָּקָא לִיה – או שמא אף רבי ישמעאל מסתפק אם הוא זכר
או נקבה, **וְאִם תִּימְצָא לִזְמַר קָאָמַר** – ומה שאמר שהוא בעל
מום הוא תוספת טעם להתירו אפילו על הצד שהוא בכור,
וכונתו שאף **אִם תִּימְצָא לִזְמַר** שאנדרוגינוס הוא ודאי זכר
וּבְכוֹר הוּא, מכל מקום **הֵרִי מוֹמוֹ עָמּוֹ** ומותר לשחטו בחוץ.
מבאר הגמרא: **לְמֵאִי נֶפֶקָא מִיָּנָה** – לענין איזה דין יצא חילוק
מנידון זה, שלכן דן רבא בטעמו של רבי ישמעאל, **לְמִלְקָא**
עֲלִיה מְשוּם יוֹיָה וְעֵבֻדָּה – לחייב מלקות על גיזה ועבודה
בבכור אנדרוגינוס, שאם הוא בכור ודאי, לוקה עליו, ואם הוא
רק ספק בכור, אינו לוקה עליו מספק. **אִי גַבֵּי** – דין נוסף תלוי
בנידון זה, **לְמִיתְבָּה לְבָחֵי** – אם חייב ליתנו לבחן, שאם הוא
ודאי בכור, מחויב ליתנו לבחן ושחטו ואוכלו מחמת מום זה, אך
אם הוא ספק בכור, אינו מחויב ליתנו לבחן כי המוציא מחבירו
עליו הראיה, אלא יכול הישראל לאוכלו כדין ספק בכור הנאכל
במומו לבעלים.
מביאה הגמרא ראיה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע, רַבִּי אִילְעָאִי**
אוֹמַר מְשוּם רַבִּי יִשְׁמַעְלָא, אֲנִדְרוֹגִינִוס בְּכוֹר הוּא וּמוֹמוֹ עָמּוֹ,
וכיון שהביאו רבי אילעאי בלשון זו, שְׁמַע מִיָּנָה מִפְּשִׁטָּא פְּשִׁיטָא
לִיה – שהיה פשוט לרבי ישמעאל שאנדרוגינוס הוא זכר, וחלה
עליו קדושת בכורה, אלא שנחשב כבעל מום מחמת מקום
נקבותו.
דוחה הגמרא: **וְדִילְמָא אִם תִּימְצָא לִזְמַר קָאָמַר** – שמא כוונת
רבי ישמעאל לומר שאפילו אם תרצה לומר שהוא ודאי בכור,
מותר לשחטו בחוץ, כי הרי הוא בעל מום.
מביאה הגמרא ראיה אחרת מברייתא לפשוט את הספק: **תָּא**
שְׁמַע, שנינו בברייתא, ממה שנאמר בפסוק לגבי קרבן עולה
הבאה מן הבקר (ויקרא א א) **אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּקָר זָכָר תָּמִים**
יִקְרִיבֶנּוּ לַמִּדִּים שְׂדוּקָא זָכָר כָּשֵׁר לַעֲוֹלָה וְלֹא נִקְבָּה, וּבְשִׂהוּא
[-הכתוב] חוור ואומר לְמִטָּה – להלן לגבי עולת צאן (שם א א)
וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּשִׂים אוֹ מִן הָעִזִּים לַעֲוֹלָה זָכָר תָּמִים
יִקְרִיבֶנּוּ, שְׂאִין תִּלְמֹד לִזְמַר – שתיבת 'זכר' בפסוק זה אינה
נצרכת שוב למעט נקבה, ובהכרח **מֵה תִלְמֹד לִזְמַר** – מה היא
באה ללמדנו, **לְהוֹצִיא טוֹמְטוֹם וְאֲנִדְרוֹגִינִוס** שאינם כשרים
לעולה, אלא רק זכר ודאי. ודנה על כך הגמרא: **מִנֵּי** – כדעת מי
שנויה ברייתא זו שדרשה שהפסוק בא לפסול טומטום
ואנדרוגינוס לעולה, **אִילְיָמָא** – אם נאמר ששנויה כדעת **תַּנָּא**
קָמָא במשנתנו שאסר לשחוט טומטום ואנדרוגינוס במקדש
ובחוץ, הרי טעמו משום שסבר שאנדרוגינוס **סְפִיקָא הוּא** – ספק
זכר ספק נקבה הוא, ולכן אסור לשחטו בחוץ, ואם כן יקשה,
וְאִתִּי קָרָא לְמַעוּטֵי סְפִיקָא – וכי הפסוק האמור בעולה בא
למעט ספק זה, הרי אצל הקב"ה אין ספק אם הוא זכר או נקבה,
ובהכרח מה שהוצרך הכתוב למעטו הוא משום שנחשב כבריה
בפני עצמה, ונמצא שברייתא זו לא נשנית כדעת תנא קמא.
אִלָּא מה תאמר, שברייתא זו נשנית כדעת **רַבֵּנן בְּתֵרָאִי** –
חכמים שהובאו בסוף המשנה הסוברים שאנדרוגינוס אינו בכור

דוחה הגמרא ומתרת: סמי מיכן טומטום – הסר מברייתא זו
את תיבת 'טומטום', כי אכן לא נתמעט אלא שאין מביאים
אנדרוגינוס לעולה, שרק הוא נחשב כבריה, אבל טומטום שהוא
ספק, לא הוצרך הכתוב למעטו.
הגמרא מקשה על רב חסדא מברייתא האמורה בענין קרבן
עופות: תא שמע, שנינו בברייתא, קרבן עוף שהביא וזר
הנעקר – עוף שעבדו אותו עבודה זרה, כגון שהשתחו לו, ומן
המוקצה – עוף שהוקצה לתקרובת עבודה זרה, והתחור – עוף
שניתן לזונה כתשלום לזנות עמה, והתחור – עוף שניתן במחיר
כלב, וטומטום ואנדרוגינוס, ומלכו אותן במקדש, כיון שעופות
אלו אינם ראויים להקריבה, לא הועילה מליקתם לטהרם מידי
נבילה, והרי הם כולן מטמאין בגדים אפית הכליעה – בשעה
שהם בבית הכליעה של האדם האוכלם. רבי אלעזר אומר,
עופות קדשים שהם טומטום ואנדרוגינוס שנמלקו, אין
מטמאין בגדים אפית הכליעה, אלא מליקתן מוציאתן מידי
נבילה כשאר עופות קדשים שנמלקו, משום שסבר רבי אלעזר
שעופות טומטום ואנדרוגינוס כשרין להקריבה, שהיה רבי
אלעזר אומר, כלל כל מקום שנאמר בתורה לשון 'זכר'
ו'נקבה' כגון בקרבנות בהמה, אתה מוציא – ממעט טומטום
ואנדרוגינוס מביניהם, כיון שאינם לא זכר ולא נקבה, אלא
כבריה, ואולם בקרבן העוף הואיל ולא נאמר בו 'זכר' ו'נקבה'
אין אתה מוציא טומטום ואנדרוגינוס מביניהם, ואפשר
להקריבם בקרבן עוף. ומדברי חכמים שאמרו שטומטום פסול
לקרבן עוף מוכח שטומטום הוא כבריה, כי אם הוא ספק זכר ספק
נקבה מדוע לא תועיל בו מליקה ממה נפשך, שהרי בקרבן עופות
בין אם הוא זכר ובין אם נקבה הקרבן כשר.
דוחה הגמרא ומתרת: סמי מיכן טומטום – הסר מברייתא זו
את תיבת 'טומטום', ורק על עוף אנדרוגינוס שנינו שאין המליקה
מטהרתו מידי נבילה, משום שנחשב כבריה ואינו כשר לקרבן,
אבל טומטום שהוא ספק זכר ספק נקבה כשר לקרבן עוף ממה
נפשך, ומועילה בו מליקה.
הגמרא מקשה על רב חסדא מברייתא האמורה בענין תמורת
קרבן: תא שמע, שנינו בברייתא לגבי תמורת קרבן, רבי אלעזר
אומר, בהמה המריפה, והכלאים – שנולדה משני מינים שונים,
ויוצא דופן – שבלידתה לא יצאה דרך פתח הרחם אלא דרך
חתך בדופן הרחם, או בהמה שהיא טומטום ואנדרוגינוס, כל
אלו לא קדושים ולא מקדישין. מפרשת הגמרא: ואמר שמואל,
כוונת רבי אלעזר לומר, לא קדושים בתמורה – אם המיר קרבן
על אחת מבהמות אלו, לא חלה עליהם קדושה, ולא מקדישין
לעשות תמורה – ואם בהמות אלו כבר היו קדושות, והמירו
אותם בבהמה אחרת שהיא כשרה לקרבן, אינם מקדישין את
הבהמה שהמירו בהם. הרי מבואר בברייתא שגם טומטום לא
חלה עליו קדושת תמורה, ואם כדברי רב חסדא שטומטום הוא
ספק זכר ספק נקבה, מדוע לא חלה עליו הקדושה ממה נפשך בין
אם הוא זכר בין אם הוא נקבה, ובהכרח מבואר שהוא כבריה.
דוחה הגמרא ומתרת: סמי מיכן טומטום – הסר מברייתא זו
את תיבת 'טומטום', ואם כן אין להוכיח את טומטום הוא כבריה,
או שמא ספק זכר ספק נקבה.
הגמרא מקשה על רב חסדא מברייתא אחרת בענין תמורת קרבן:
תא שמע, שנינו בברייתא, רבי אלעזר אומר, המשה מיני
חסרונות בבהמות גורמים להם שלא יהיו קדושים ולא מקדישין
בתמורה, ואילו הן, המריפה והכלאים ויוצא דופן וטומטום
ואנדרוגינוס. הרי מבואר בברייתא שגם טומטום לא חלה עליו
קדושת תמורה, ואם כדברי רב חסדא שטומטום הוא ספק זכר
ספק נקבה, מדוע לא חלה עליו קדושה ממה נפשך. מוסיף
הגמרא ומחזקת את הקושיא: וכי תימא הלא נמי – ואם תאמר

אלמה תניא – ולמה שנינו בברייתא, שממה שנאמר בפרשת
ערכין (ויקרא כו א) והיה ערפך הוקר' יתור אות ה"א' שבתית
'הוקר' מלמד שרק מעריך זכר ודאי חייב בערכו, ולא המעריך
טומטום ואנדרוגינוס.
מתרת הגמרא: סמי מיכן טומטום – הסר מברייתא זו את
תיבת 'טומטום', כי אכן לא נתמעט אלא אנדרוגינוס משום
שנחשב כבריה, אבל המעריך טומטום חייב מספק בערך זכר
המורבה מערך נקבה, שמספק יש להעריכו לחומרא כערך זכר.
הגמרא מקשה על רב חסדא מהמשיך הברייתא: תא שמע, שנינו
בהמשך הברייתא שם, יבול היית לומר שהמעריך טומטום
ואנדרוגינוס אמנם לא יהא חייב בערך איש, אבל יהא חייב
בערך אשה הפחות מערך איש, כי מערך אשה הוא לא נתמעט,
תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב (שם כו ג) והיה ערפך הוקר וגו',
ואם נקבה היא והיה ערפך וגו', שמיתור תיבת 'אם' למדים
שרק המעריך נקבה הוא חייב בערך אשה, ולא המעריך
טומטום ואנדרוגינוס. ומעתה קשה, אם כדברי רב חסדא
שטומטום מציאותו ספק אם זכר או נקבה, מדוע מיעטו הכתוב,
הלא אצל הקב"ה אין ספיקות אם הוא זכר או נקבה, והיה בין
שהמעריכו יתחייב בערכו או כזכר או כנקבה, וממה ששנינו
בברייתא שאף טומטום התמעט מבואר שטומטום הוא כבריה,
ודלא כרב חסדא.
דוחה הגמרא ומתרת: סמי מיכן טומטום – הסר מברייתא זו
את תיבת 'טומטום', כי אכן לא נתמעט אלא אנדרוגינוס משום
שנחשב כבריה, אבל המעריך טומטום חייב מספק בערך זכר.
הגמרא מקשה על רב חסדא מברייתא האמורה בענין קרבן
שלמים: תא שמע, שנינו בברייתא, ממה שנאמר לגבי קרבן
שלמים (ויקרא א א) 'אם מן הבקר הוא מקריב אם זכר אם נקבה
תמים יקריבנו', למדים שאין מביאים לקרבן אלא זכר ודאי או
נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס. ומעתה קשה, אם
כדברי רב חסדא שטומטום הוא ספק זכר ספק נקבה, מדוע שנינו
שמיעטו הכתוב, הלא לקרבן שלמים כשר בין זכר ובין נקבה,
וממה נפשך יכול להביאו, ואף אם לא היה ניתן להביא אלא מין
מסוים, לא היה הכתוב ממעט טומטום, כי הרי אצל הקב"ה
הדבר ידוע אם הוא זכר או נקבה, ובהכרח סוברת הברייתא
שטומטום נחשב כבריה, ולכן נתמעט שאי אפשר להביאו
לקרבן, ודלא כרב חסדא.
דוחה הגמרא ומתרת: סמי מיכן טומטום – הסר מברייתא זו
את תיבת 'טומטום', כי לא נתמעט אלא אנדרוגינוס שאין
מביאים אותו לשלמים משום שנחשב כבריה, אבל טומטום
שהוא ספק זכר ספק נקבה אפשר להביאו ממה נפשך לקרבן
שלמים.
הגמרא מקשה על רב חסדא מברייתא האמורה בענין קרבן
עולת בקר: תא שמע, שנינו בברייתא, ממה שנאמר בענין עולה
הבאה מן הבקר (ויקרא א א) 'אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים
יקריבנו' למדים שדווקא זכר כשר לעולה ולא נקבה, ובשמה
(הכתוב) אומר למטה – בהמשך לגבי עולת צאן (שם א א) 'ואם
מן הצאן קרבנו מן הבשבים או מן העזים לעלה זכר תמים
יקריבנו', וכופל בכך תיבת 'זכר', שאין תלמוד לומר – שאין
תיבה זו נצרכת למעט נקבה, כי כבר נתמעטה בעולת בקר,
ובהכרח מה תלמוד לומר – מה פסוק זה בא ללמדנו, להוציא
טומטום ואנדרוגינוס שאינם כשרים לקרבן עולה, אלא רק זכר
ודאי. ומעתה אם כדברי רב חסדא שטומטום נחשב כספק זכר
ספק נקבה, מדוע הוצרך הכתוב למעטו, הרי אצל הקב"ה הדבר
ידוע אם הוא זכר או נקבה, ואם הוא נקבה הרי כבר נתמעט
בעולת בקר. ובהכרח סוברת הברייתא שטומטום נחשב כבריה,
ולכן הוצרך הכתוב למעט שאי אפשר להביאו לקרבן.

בכורות. פרק שישי - על אלו מומין דף מב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רלט רש"י תוספות

1 "הערל" (יבמות פא.א) ואנדרוניגוס זכר, ואיכא למאן דאמר: אף מאכילה בחוה ושוק, 2 ואמר רבי אליעזר התם: חיבין עליו סקילה [וכו.]. או כתנאי דברייתו דבסמוך, דממעט 3 מ"הזכר" טומטום ואנדרוניגוס, או מיתורא ממעט ליתו ויש לומר: דלפי מה שפירשתי, 4 דמטעמא דמוס קא ממעט ליה - ניהא, דמיסתבר ליה לאוקומיה כרבי ישמעאל, כיון 5 דכוותיה מיתוקמא לגמרי.

6 ושייך לעמוד הקודם **הזכר** - הזכרים - ואם 7 תאמר: ביה "הזכר" נמי מצי למעט 8 אנדרוניגוס מ"הזכר", כמו בסמוך לענין ערכין, 9 ובגדה בפרק "המפלת" (ב.חא.) גבי טומטום 10 ואנדרוניגוס שראו לובן או אודם ויש לומר: 11 דשמו עוד דרשות אחרות יש, דקראי טובא 12 כתיבי בבכור, כגון (שמות לד) "כל מקנך תזכר", 13 וכלולו צריכי. והא דאמרינן בפרק קמא (בכורות 14 ט,א): אפילו תימא רבי יוסי הגלילי, שאני הכא 15 דכתיב "הזכרים" [ופריך:] לגמרי מנייהו הא מיעט 16 רחמנא "הזכרים", והכא מוקים לדרשא אחריתא 17 יש לומר: דלא סבירא כרבנן בתראי דהכא.

18 ושייך לעמוד הקודם **אבל** - טומטום דברי החי 19 ספיקא הוא חי - לאו מטעם דלא אכל 20 קרא למעטו ספיקא קאמר רב חסדא קדוש 21 מספיקא. דגבי טומטום, שיש מהם זכר ויש מהם 22 נקבה, דלא שייך כדפירשתי לעיל. אלא לא 23 מיסתבר ליה לאוקומי מיעטא טומטום, דחשיב 24 ליה זכר גמור או נקבה גמורה, ורבי יוחנן דפליג 25 עליה דרב חסדא לקמן, דקסבר דבריה הוא ואין 26 קדושה חלה עליו, ואפילו נמצא זכר. והא תאמר: 27 ואמאי לא פריך ארב חסדא מההיא דריש "כיצד 28 מערימין" (תמורה כד,ב) ד"אמר זכר - יקרב עולה" 29 ואם נקבה - וכו' שלמים", דקאמר התם: לילה 30 טומטום ואנדרוניגוס - אין קדושה חלה עליהם. 31 ומפרש התם: דקסבר ולדות קדשים בהיותן הם 32 קדושים, דלא במעי אמן הם קדושים - דא 33 תפשינו קדושה דאמינהו, ולרב חסדא דאמר 34 טומטום ספיקא הוא - יהיה טומטום קדוש אפילו 35 בהיותן קדושים, שהרי בפירוש אמר "אם זכר 36 יקרב עולה ואם נקבה וכו' שלמים" ואף על גב 37 דאיכא למימר: סמי מכאן טומטום, אמאי פריך 38 בסמוך מבריותיו: הוה ליה למיפרך ממחנותיהן 39 ויש לומר, דרב חסדא פירש: אין קדושה חלה 40 עליהן, ומכל מקום בהיותן תפול עליהן קדושה, 41 כמו בכל ולדות קדשים, דכיון דהוי דאי אם זכר 42 או נקבה, הוא דלא משני התם: אין קדושה פיו 43 חלה עליהם, ולוקמה בבחנת חולין דלא שייך 44 ליה קדושת אמו - משום דמשמע ליה דקאי בין 45 אבהמה דחולין, בין אבהמה דקדשים דאריי בה. 46 תניא הזכר ולא טומטום ואנדרוניגוס - **אלמה** 47 מיתורא קדריש, אבל מ"זכר" לחודה לא 48 קממעט, כדאמר בסוף "המפלת" (נדה כח,ב). 49 וברבי יהודה אתאי, כדמוכח בשבת בסוף פרק "אם לא הביא כלי" (קלא,ב). דאמר רב חסדא: לא לכל אמו רבי יהודה אנדרוניגוס זכר 50 הוא, שאם אתה אומר כן - בערבין יערך, ותניא: "הזכר" ולא טומטום כו'. פירוש: וסתם ספרא רבי יהודה היא (בכורות סא,א). וקאמר 51 רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי תנינא, דקאמר: רבי יהודה פוסל באשה ואנדרוניגוס לקידוש מי חטאת. ומאי שנא גבי מילה - דכתיב (בראשית יז): "המול לכם כל זכר", ויש לתמוה: ומאי שנא 52 דבערבין צריך ייתור למעט אנדרוניגוס, ובקידוש לא צריך מיעוט, אלא ממעטין ליה מחיבת דממעטין אשה, מ"יתנן ולא ונתנה, כדאמרינן בפרק "סוף חולין" (נזיר נא,א). ובמילה 53 אדריב, צריך יתור לרבותן לדין זכר ומיהו, ומקדוש הוה מצינן למימר דשמו איכא מיעוט, אבל מילה קשיא ויש לומר, דקסבר רבי יהודה: אנדרוניגוס מוצא בכל זכר בלא שום מיעוט, 54 מסברא, ולחכי פסל ליה (קדוש) ולקידוש. ולענין מילה צריך ייתורא ד"כל זכר" לריביא. והא דבעי מיעוטא בערבין, היינו משום דמסברא הייתי מעמידו לכל הפחות בערך נקבה, אי לא 55 דמטעיה מנקבה (לאוקומיה בערך). ובריותא דעולה דלעיל, דאיצטריך קרא למעוטי מ"זכר" - לאו כרבי יהודה, אף על גב דסתם סיפרא היא, דהא בקידוש פוסלו רבי יהודה בלא שום ייתור. 56 ומכל מקום, פשיטא ליה דהדיא דערבין (ד,ר) ובי יהודה, כל כמה דאיכא לאוקומיה סתם סיפרא כותיה - מוקמינן, ועוד תניא בהדיא בפרק קמא דערבין (ה,ב) דרבי יהודה אומר: וטומטום 57 ואנדרוניגוס מעריבין אבל לא נערבין, ומיהו קשה, לפי שיטה שפירשתי מפרק "הערל" (יבמות עב,ב). דמשמע התם דלא פסיל ליה רבי יהודה לענין קדוש אלא מספק, דהוי ספק איש ספק 58 אשה. דתניא, רבי יהודה אומר: אף אנדרוניגוס שקדש - קדושו פסול, מפני שהוא ספק אשה, ואשה פסולה לקדשו וגרואה לפרש: דספק הוא לרבי יהודה. ולענין מילה, אף באשה גמורה - 59 ריבהו הכתוב מיכל זכר, דמשמע כל זכר, ולענין ערבין מעטו הכתוב מערך איש ואשה לפי שהוא משונה. **טומטום** ואנדרוניגוס אין בטמאן בגדים אכילה - הוא הדין 60 דלהקריבה נמי כשרין, כדמפרש טעמא. אלא אידי דנקט תנא קמא "טמא" - נקט רבי אליעזר "אין מטמאין". ו**אתא** רבי שמעון בן רבי יהודה משום רבי שמעון למימר טומטום נמי בריה הוא 61 - משמע הכא דקסבר אנדרוניגוס בריה הוא, כמו טעמא דטומטום. ואפילו דמסיק נמי דטומטום ממעט לדידה מטעם שהוא נקבה כשמטיל מים במקום נקבות, מכל מקום באנדרוניגוס הוי 62 לעולם משום דבריה הוא. ותניא: דפרק "הערל" (יבמות פא.א) משמע דרבי שמעון חשיב ליה דאי זכר, לרבי יוחנן, דאמר התם: אף מאכילה בחוה ושוק ויש לומר: דאפילו הוי דאי זכר 63 ממעטין ליה "זכר". אבל נקבה דאי מיעוטא מן טומטום המטיל מים במקום נקבות, לפי המסקנא דאפילו דאי נקבה הוי, כיון דלא חישי שמא נתפכה וזכרת לנקבות.

1 **אלמה תניא הזכר** - "והיה ערכך הזכר", ומריביא דה"א נפקא לך: ולא טומטום. ערך 2 איש ואשה אין שוין, כדמפרש בפרשת "בהר סיני". **אם נקבה** - מריביא ד"אם" נפקא 3 לך: ולא טומטום. משום ספיקא לא ממעט ליה קרא, דספיקא קמי שמיא ליכא. אלא 4 דאי משום בריה ממעט ליה. **סמי מכאן טומטום** - מקרא לא ממעט אלא 5 אנדרוניגוס, ומשום בריה. אבל טומטום 6 נערך, ולחומרא נערך כוכב. **אם זכר אם** 7 נקבה - בשלמים כתיב (ויקרא ג). ומשום 8 ספק לא ממעט קרא. ועוד, בין זכר בין נקבה 9 כשר לשלמים. אלא דאי בריה הוא. **הזכר** 10 **ולא נקבה** - דהיינו דך דגבי עולה דפרישת 11 לעיל, להוציא טומטום. ומדמעטיה קרא - 12 בריה הוא, דמשום ספק לא ממעט קרא. 13 **הריבוע** - לא ריטין, דלא שייך בעופות, 14 **הנעבד** - כולה בקרבנות דעופות קמריי. 15 **מטמאים נגדים אבית הכליעה** - כשאר 16 נבלת עוף טהור, דמליקתו אינה מליקה, והוי 17 נבילה. ואי לאו בריה הוא, אמאי אינה מליקה 18 מה נפשך, אם זכר הוא כשר, ואם נקבה הוי, 19 כשר. דהא בעופות לא חלק הכתוב, ועוד, 20 מדריב אליעזר איכא לאותוביה, דקאמר: כל 21 מקום שאתה מוצא זכר ונקבה, אתה מוציא 22 טומטום. ספיקא ממי מעט ליה קרא אלא דאי 23 בריה הוא, והכיבא דמעטיה מעטיה, אבל 24 בעופות דלא מעטיה - לא מעטיה. לא 25 קדושין בתמורה - כלומר, אפילו תמורה 26 שחלה על בעל מום כגוע - אינה חלה 27 עליהן. וטעמא מפרש במסכת תמורה בפרק 28 "יש בקרבנות" (ז,א). ולא מקדשין בעושי 29 תמורה - שאם הם קדושין - אין עושין 30 תמורה. והכי דימי שחן עוצמן קדושין - כגון 31 שהיו ולדות קדשים, דקדשי אגב אמן. ואי 32 טומטום פסול הוא, אמאי לא קדוש ממה דנפקי 33 יתום - דמי להקן, שפסולין משגולו. והכי 34 דמי יתום - כדמפרש בשחיטת חולין בפרק 35 שני (לח,ב). שמתה אמו בשעת לידה, זה פריש 36 למיהא וזה פריש לחיים. **לימא כתנאי** - הא 37 דרב חסדא, דאיכא דסבירא ליה ספק הוי. אין 38 קדושה חלה עליו - דבריה הוא. אבל 39 בטומטום לא עליו דספק הוא. **להוציא** 40 **טומטום ואנדרוניגוס** - דטומטום נמי בריה 41 הוא. ומכאן שייך לעמוד בן דבולי **עלמא** 42 **טומטום כבירה לא מספקא** - דתיקום לרב 43 חסדא כתנאי, דתימא: ההוא תנא דסבירא 44 ליה בריה הוא, סבירא ליה כרבנן בתראי. 45 **אלא הני תנאי** - דבריתא. דבכזי פליגי 46 דבולי עלמא מטיל במקום זכורת - זכר הוי, 47 וקדוש. ותנא קמא סבר: חיישין שמא נתפכה 48 וזכרתו - נכפל גידו מבפנים, ומוציא מים 49 במקום שרגיל נקבות להיות נקבה.

ורבי

1 **אלמה תניא: "הזכר"** - **ולא טומטום ואנדרוניגוס** - 2 **סמי מיין טומטום**. **תא שמע: יכול לא יהא בערך** 3 **איש, אבל יהא בערך אשה תלמוד לומר: "הזכר..."** 4 **אם נקבה** - **ולא טומטום ואנדרוניגוס!** - **סמי מיין** 5 **טומטום**. **תא שמע: "אם זכר אם נקבה"** - **זכר ודאי** 6 **נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוניגוס!** - **סמי מיין** 7 **טומטום**. **תא שמע: "הזכר"** - **ולא נקבה; כשהוא אומר** 8 **למטה "זכר"** - **שאין תלמוד לומר, מה תלמוד לומר** 9 **להוציא טומטום ואנדרוניגוס!** - **סמי מיין טומטום**. 10 **תא שמע: הנעבד והמוקצה והאתנן והמחיר וטומטום** 11 **ואנדרוניגוס - פולין מטמאין בגדים אבית הכליעה**. **רבי** 12 **אליעזר אומר: טומטום ואנדרוניגוס - אין מטמאין בגדים** 13 **אבית הכליעה**. **שהיה רבי אליעזר אומר: כל מקום** 14 **שנאמר זכר ונקבה - אתה מוציא טומטום ואנדרוניגוס** 15 **מביניהם; ועוף, הואיל ולא נאמר בו זכר ונקבה -** 16 **אין אתה מוציא טומטום ואנדרוניגוס מביניהם!** - **סמי** 17 **מיין טומטום**. **תא שמע, רבי אליעזר אומר: המריפה** 18 **והפלאים ויוצא דופן, טומטום ואנדרוניגוס - לא קדושים** 19 **ולא מקדישין; ואמר שמואל: לא קדושים בתמורה,** 20 **ולא מקדישין - לעשות תמורה!** - **סמי מיין טומטום**. 21 **תא שמע, רבי אליעזר אומר: חמישה לא קדושים ולא** 22 **מקדישין, ואלו הן: המריפה, והפלאים, ויוצא דופן,** 23 **וטומטום, ואנדרוניגוס. וכי תימא, הכא נמי סמי מיין** 24 **טומטום - הווי להו ארבעה!** - **אפיק טומטום ועייל ותום**. 25 **לימא כתנאי, רבי אליעזר אומר משום רבי ישמעאל:** 26 **אנדרוניגוס בכור הוא ומומו עמו. וחקמים אומרים: אין** 27 **קדושה חלה עליו. רבי שמעון בן יהודה אומר משום** 28 **רבי שמעון: הרי הוא אומר "הזכר", וכל מקום שנאמר** 29 **זכר - אינו אלא להוציא טומטום ואנדרוניגוס. וכי תימא,** 30 **סמי מיין טומטום - רבי שמעון בן יהודה היינו רבנן!** 31 **אלא לאו טומטום איכא בינייהו; דתנא קמא סבר:** 32 **אין קדושה חלה עליו - אאנדרוניגוס, אבל טומטום** 33 **- ספיקא הוא, וקדוש מספיקא. ואתא רבי שמעון** 34 **בן**

כ" פליגי במטיל מים במקום נקבות – והשתא, הא דאמר רב חסדא לעיל: אבל
טומטום דברי הכל ספיקא הוא – על כרחך לא אמרו במטיל מים במקום זכרות,
דהווא דאי זכר הוא, אבל במטיל מים במקום נקבות. ואליבא דתנא קמא, אבל רבי
שמעון – דלית ליה שום ספיקא בטומטום, דאי הוה מטיל מים במקום נקבות – הוי
נקבה ודאי. ואם תאמר: ומנא ליה לרב חסדא

בן יהודה לְמִימַר: מוֹמָטוּם בְּרִיָּה הוּא, וְלֹא קִדּוּשׁ!
- לֹא, דְּכוּלִּי עֲלֵמָא - מוֹמָטוּם בְּרִיָּה לֹא מְסַפְקָא,
זָכָר וְנִקְבָּה הוּא דְּמְסַפְקָא. מְטִיל מַיִם בְּמָקוֹם זָכָרוֹת -
דְּכוּלִּי עֲלֵמָא לֹא פְלִיגִי דְּזָכָר הוּא, כִּי פְלִיגִי - בְּמְטִיל
מַיִם בְּמָקוֹם נִקְבּוֹת, מִר סָבִיר: חִיִּישִׁין שְׁמָא נִהְפְּכָה
זָכָרוֹת לְנִקְבּוֹתוֹ, וְיָמַר סָבִיר: לֹא חִיִּישִׁין, כִּי הָא
דְּהוּרָה רַבִּי אֶלְעָזָר: בְּהִכְמָה מְטִיל מַיִם בְּמָקוֹם נִקְבּוֹת
- חוּלִין, תְּהִי בֵּה רַבִּי יוֹחָנָן. מָאן דְּלֹא חִשׁ לְתַנָּא
קָמָא וְלִרְבִּי יִשְׁמַעְלָא וְלִמָּא רַבִּי יוֹחָנָן נִמִּי: מָאן
דְּלֹא חִשׁ לְרַבְּנָא בְּתַרְאֵי, דְּאָמַר רַב חֲסִידָא: מַחְלוּקָתָא
- בְּאַנְדְּרוֹגִינוֹס, אָבֵל בְּטוֹמָטוּם - דְּבְרִי הַכֵּל סְפִיקָא!
- רַבִּי יוֹחָנָן לֹא סְבִירָא לִיה דְּרַב חֲסִידָא. - אִי לֹא
סְבִירָא לִיה, לִמָּא: הוּא דְּאָמַר פְּרַבְּנָא בְּתַרְאֵי - הִכִּי
נִמִּי קָאָמַר: מָאן שְׁבִיק תְּרִי וְעֵבִיד בְּהָרָא! וְרַבִּי אֶלְעָזָר
פְּמָאן סָבִירָא - כִּי הָא דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ: לֹא אָמַר
טוֹמָטוּם סֶפֶק - אֵלָא בְּאֶדָם, הוּאִיל זָכָרוֹתוֹ וְנִקְבּוֹתוֹ
בְּמָקוֹם אֶחָד. אָבֵל בְּהִכְמָה, מְטִיל מַיִם בְּמָקוֹם זָכָרוֹת -
זָכָר, מְטִיל מַיִם בְּמָקוֹם נִקְבּוֹת - נִקְבָּה. מִתְקַף לֵה רַב
אוֹשְׁעִיא: וְלִחוּשׁ שְׁמָא נִהְפְּכָה זָכָרוֹתוֹ לְנִקְבּוֹתוֹ! אָמַר

הדרן עולך על אלו מומין

לִיה: קָמָאן - פְּרַבִּי מֵאִיר דְּחִישׁ לְמִיעוּסָא! אֲבִי פִר אֲבִין וְרַב חֲנַנְיָא פִר אֲבִין דְּאָמַרִי תְּרִוּיָה:
אֲפִילוֹ תִּימָא רַבְּנָא, הוּאִיל וְאִישְׁתֵּי - אִישְׁתֵּי! אִית דְּאָמַר - אִישְׁתֵּי, וְאִית דְּאָמַר - לֹא
אִישְׁתֵּי. לִימָא אִישְׁתֵּי וְלֹא אִישְׁתֵּי תַנָּא דְּתַנָּא: טוֹמָטוּם שְׁקִידִשׁ - קִדּוּשִׁי קִדּוּשִׁין, נִתְקַדֵּשׁ
- קִדּוּשִׁי קִדּוּשִׁין, וְחוּלִין, וְחוּלִין לְאִשְׁתוֹ וּמִיבָמִים לְאִשְׁתוֹ. וְתַנָּא אִידָד: אִשְׁת טוֹמָטוּם -
חוּלִצְתָא וְלֹא מְתִיבָמַת. סְבִירָה, דְּכוּלִּי עֲלֵמָא פְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: סְרִיס חֲמָה - לֹא חוּלִץ וְלֹא
מִיבָם; מָאִי לֹא בְּהָא קְמִיפְלִי, דְּמָאן דְּאָמַר חוּלִץ וְחוּלִצִין לְאִשְׁתוֹ וּמִיבָמִים אֵת אִשְׁתוֹ - לֹא
אֲמַרִין הוּאִיל וְאִישְׁתֵּי אִישְׁתֵּי, וּמָאן דְּאָמַר חוּלִצְתָא וְלֹא מְתִיבָמַת - אֲמַרִין הוּאִיל וְאִישְׁתֵּי
אִישְׁתֵּי - לֹא, דְּכוּלִּי עֲלֵמָא אֲמַרִין הוּאִיל וְאִישְׁתֵּי אִישְׁתֵּי, הָא - רַבִּי אֶלְעָזָר, וְהָא - רַבִּי
עֲקִיבָא. וּמָאן תַּנָּא אֵלִיבָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא אֵלִיבָא רַבִּי יְהוּדָה - הָא וְדָא סְרִיס מִשְׁוִי לִיה: דְּתַנָּן,
רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: טוֹמָטוּם שְׁנִקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - חֲרִי וְהָא לֹא יְחִלוּן, מִפְּנֵי שְׁהוּא פְּסִירִים! אֵלָא
רַבִּי יוֹסִי פְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנָּא, רַבִּי יוֹסִי פְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר: טוֹמָטוּם לֹא חוּלִץ - שְׁמָא
יִקְרַע וְיִמְצָא סְרִיס חֲמָה. אִשּׁוּ בֵּל דְּמִיקְרַע זָכָר מְשִׁתְּפָה, נִקְבָּה לֹא מְשִׁתְּפָה - שְׁמָא קָאָמַר,
שְׁמָא יִקְרַע וְיִמְצָא נִקְבָּה; אִי נִמִּי, זָכָר נִמִּי - שְׁמָא יִמְצָא סְרִיס חֲמָה. מָאִי בִּינְיָהוּ אָמַר רַבָּא:
לְפָסוּל

לא אמרין, תנאי היא. שקדש קדושי קדושין – לחומרא, וצריכה גט שמא זכר הוא. נתקדש – קדושי קדושין. וזה שקדשו אסור בקרובותיו של טומטום, כגון באמו
ובאחותו, דשמן נקבה הוא. וחולין – לחומרא, שאם אין שם אחר אלא הוא. בעיא בימחו חליצה. אבל יש שם אחר – לא חליץ טומטום, דהא האי תנא בנקבה נמי
מספקא ליה. וחולצין לאשתו – חומרא היא, שמא זכר הוא. ומיבמים את אשתו – ממה נפשך, אי זכר הוא – שפיר מיבמים אחיו, ואם נקבה הוא – אשה בעלמא
הוא נדבס האי אחיו של טומטום. אבל טומטום לא מיבם, דאינו בן לידה, ולא קרינא ביה "להקים לאחיו שם". מאי לאו דכוּלִּי עֲלֵמָא רַבִּי עֲקִיבָא – דאמר ביבמות
פרק "הערל" (ע"ב), סריס חמה לא חולץ ולא מיבם, ואשתו לא חולצת ולא מתיבמת, שלא היה לו שעת הכושר. ובהא פליגי – דמאן דאמר מיבמין לאשתו ממה
נפשך סבר: אי זכר הוא – שפיר מיבם, דלא אמרין: הוואיל ואשתני למיהו טומטום – אישתני נמי לספוקי בסריס חמה, שאפילו יקרע וימצא זכר – יהא סריס, ואשת
סריס אין מתיבמת. ומאן דאמר אין מתיבמת סבר אמרין הוואיל ואשתני למיהו טומטום אישתני – נמי לספוקי למיהו סריס חמה אפילו ימצא זכר. הילכך אין
מתיבמת אשתו, דנמצאו פוגעים בערוה. דכיון דזכר הוא – קדושי קדושין, וכיון דסריס חמה הוא – אין אשתו זקוקה ליבם, היא באשת אח שיש לה בנים, והמייבמת
פוגע באיסור אשת אח. ומיהו חליצה בעיא, דלא פשיטא לן שהוא סריס. דשמא לאו סריס הוא. הילכך בעיא חליצה. לא דכוּלִּי עֲלֵמָא אָמַר שְׁמָא אִישְׁתֵּי – ומספקין
ליה בסריס חמה, והא דאמרין מתיבמת – רבי אליעזר היא, דאמר בפרק "הערל" (יבמות פ"א), אשת סריס חמה מתיבמת, שכן במינן מתרפאין באלכסנדריא של
מצרים. הילכך ממה נפשך שרי לייבומה. ומאן דאמר לא מתיבמת – רבי עקיבא. ומאן האי תנא דאית ליה רַבִּי עֲקִיבָא – ואמר: חולצת ולא מתיבמת. סריס ודאי
משוי ליה – לטומטום, ואפילו חליצה לא תיבעי, דהא רבי עקיבא באשת סריס חמה לא בעי חליצה. אלא רבי יוסי בְּרִי יְהוּדָה – דשמא קאמר. הילכך חליצה בעיא
דשמן זכר הוא, ושמן אינו סריס. ולא מתיבמת – דשמן זכר הוא, וסריס הוא, ואינה זקוקה ליבם, ונמצא פוגע באשת אח שיש לה בנים. שְׁמָא יִקְרַע ב' – ובמקום
אחין קאמר דלא יחלוץ (ולחוש) שמא סריס חמה הוא. אבל אין שם אחר – יחלוץ, ולא מיפטר אביבמתו בולא כלום, דשמן לאו סריס הוא. הילכך אשתו נמי בעיא
חליצה – שמא לאו סריס הוא, ולא מתיבמת – דשמן סריס הוא. אִשּׁוּ בֵּל דְּמִיקְרַע זָכָר מְשִׁתְּבָה – דלא מספקא ליה אלא בסריס חמה, ובנקבה לא מספקא ליה מאי
בינייהו – בין רבי יהודה לרבי יוסי בטומטום שמת אחיו הא תריוהו לא יחלוץ קאמרין

57 על רבי אלעזר רק מדברי תנא קמא ורבי ישמעאל במשנה, ולא
58 מדברי חכמים שבסוף המשנה.
59 מקשה הגמרא על תירוצו זה: **אִי לֹא סְבִירָא לִיה** – אם אכן רבי
60 יוחנן אינו סובר כרב חסדא, אלא דעתו שחכמים בסוף המשנה
61 נחלקו גם בטומטום, אם כן מה הקשה רבי יוחנן כלל על רבי
62 אלעזר שפסק שטומטום אינו קדוש בבכורה, **לִימָא הוּא דְאָמַר**
63 **בְּרַבְנָן בְּתַרְיָא** – הרי אפשר לומר שרבי אלעזר סובר כדעת
64 חכמים בסוף המשנה שאמרו גם על טומטום שהוא כבריה, ולכן
65 אינו קדוש בבכורה.
66 מתרצת הגמרא: אכן ידע רבי יוחנן שאפשר להעמיד את דינו
67 של רבי אלעזר כחכמים שבסוף המשנה, ו**הָכִי נִמְי קְאָמַר** – וגם
68 על כך היתה כוונת רבי יוחנן להקשות, **מֵאַן שְׂבִיק תַּרְי וְעִבִיד**
69 **בְּהָד** – איך עזב רבי אלעזר דעת שני תנאים, תנא קמא ורבי
70 ישמעאל שסברו שטומטום הוא ספק זכר, ופסק כדעת תנא אחד,
71 כחכמים בסוף המשנה שסברו שטומטום הוא בריה.
72 הגמרא מיישבת את פסקו של רבי אלעזר: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר שִׁפְסַק**
73 שטומטום אינו קדוש בבכורה, **בְּמֵאן סְבִירָא** – כדעת מי הוא
74 סובר. **בִּי הָא** – כמון **דְּאָמַר רַבִּי לְקִישׁ, לֹא אָמְרוּ חֲכָמִים**
75 **שְׁטוּמְטוּם נִחְשָׁב כְּסַפֵּק זָכָר סָפֵק נִקְבָּה אֵלָּא בְּאָדָם, הוּאִיל**
76 **וְזָכְרוּתוֹ וְנִקְבּוּתוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר, וְאִי אִפְשָׁר לְבָדוֹק מִהוּ עַל יְדֵי**
77 **הַטֵּל מִימִי, אֲבָל טוּמְטוּם נִקְבּוּת, וְנִיתָן לְקַבּוֹעַ אֶת מִינוּ עַל יְדֵי הַטֵּל**
78 **זָכְרוּתוֹ דְּרוֹק מִמָּקוֹם נִקְבּוּת, וְנִיתָן לְקַבּוֹעַ אֶת מִינוּ עַל יְדֵי הַטֵּל**
79 **מִימִי, אִם מְטִיל מִים בְּמָקוֹם זָכְרוּת הוּא וְדָא זָכָר, וְאִם מְטִיל**
80 **מִים בְּמָקוֹם נִקְבּוּת הִרִי זֶה נִקְבָּה**. ונמצא לשיתו, שתנא קמא
81 שאמר במשנתו שטומטום אינו נחשב במדינה היינו במטיל מים
82 ממקום זכרות, שהוא ודאי זכר וקדוש בקדושת בכורה, ואינו
83 נחשב גם במקדש משום שנראה כבעל מום ונתמעט מהקדשה,
84 ורבי ישמעאל וחכמים דווקא על אנדרוגיניוס אמרו שהוא ספק,
85 ולא על טומטום. ובכך מתיישב, שמה שאמר רבי אלעזר שאינו
86 קדוש בבכורה, היינו על טומטום כזה שמטיל מים במקום נקבות,
87 שהוא נחשב נקבה, וסבר כדעת כל התנאים שבמשנתו.
88 מוסיפה הגמרא לברר את סברתו של רבי אלעזר: **מִתְקַרְןָּ לָהּ**
89 **רַב אֲוִשְׁעִיא** – הקשה רבי אושעיא על רבי אלעזר, למה טומטום
90 שמטיל מים במקום נקבות נחשב כנקבה ואינו קדוש בבכורה,
91 **וְלִחְיוּשׁ שְׁמָא נִהְפָּכָה זָכְרוּתוֹ לְנִקְבּוּתוֹ** – והרי יש לחשוש שמה
92 הוא זכר, אלא שנכפל גידו מבפנים, ולכן הוא מטיל מימיו
93 במקום נקבות של נקבה.
94 דוחה הגמרא את הקושיא: **אָמַר לִיה** – השיב אביי לרבי
95 אושעיא. בתמיה, **בְּמֵאן** – כדעת מי אתה מקשה שיש לחשוש
96 שמה נכפל גידו לפנים, **בְּרַבִּי מֵאִיר דְּחִיִּישׁ לְמִיעוּטָא** – כשיטת
97 רבי מאיר שהוא התנא היחיד הסובר שיש לחשוש למיעוט, והרי
98 רבי אלעזר פסק כחכמים הסוברים שאין חוששים למיעוט, ולכן
99 אין לחשוש כאן שמה זכרים התהפכו ונעשו נקבות.
100 מבארת הגמרא את הקושיא על רבי אלעזר: **אֲבִי פַר אֶבְיָן וְרַב**
101 **הֲנִינְיָ פַר אֶבְיָן דְּאָמְרִי תְרוּוִיחָא** – ביארו שניהם שאכן קשה
102 קושיית רב אושעיא על רבי אלעזר, שכן **אֲפִילוּ תִימָא רַבְנָן** –
103 אפילו אם יסבור רבי אלעזר כחכמים שבכל מקום הולכים אחר
104 הרוב ואין חוששים למיעוט, כאן עדיין יש לחשוש, כי **הוּאִיל**
105 **וְאִישְׁתֵּי אִישְׁתֵּי** – כיון שטומטום כבר שונה מרוב בהמות, יש
106 לחשוש בו גם למיעוט אחר שזכרותו נהפכה לנקבותו, ואם כן
107 למה פסק רבי אלעזר שטומטום המטיל מים במקום נקבות נחשב
108 כנקבה ולא חשש שזכר הוא אלא שנהפכה זכרותו.
109 מתרצת הגמרא: אכן בדבר זה עצמו נחלקו התנאים בברייתא,
110 **אִתְּ דְּאָמַר אִישְׁתֵּי וְאִתְּ דְּאָמַר לֹא אִישְׁתֵּי** – יש מי שאומר
111 שבבהמה כיון שנשתנית להיות טומטום יש לחשוש שנשתנית גם
112 בכך שזכרותה נהפכה לנקבותה, וזו סברת חכמים בברייתא,

1 **בְּן יְהוּדָה לְמִימָר, טוּמְטוּם בְּרִיָּה הוּא, וְלֹא קְדוֹשׁ** בקדושת
2 בבכורה. ונמצא שנידון זה בגדר טומטום אם הוא בריה או ספק
3 זכר ספק נקבה, תלוי במחלוקת רבי שמעון וחכמים, ואם כן יש
4 לנו לומר שרבי שמעון סבר כחכמים שבסוף משנתו, ובין על
5 טומטום ובין על אנדרוגיניוס אמרו חכמים אלו שהוא כבריה,
6 ודלא כרב חסדא שפירש שלדעת כולם טומטום אינו בריה.
7 דוחה הגמרא: **לֹא** – נידון זה אם טומטום הוא ספק אינו תלוי
8 במחלוקת רבי שמעון וחכמים, שכן יש לפרש **דְּכֹלִי עֲלִמָא,**
9 **טוּמְטוּם בְּרִיָּה לֹא מְסַפָּקָא** – לדעת כולם אין לצדד ולומר
10 שטומטום הוא בריה, אלא **בְּזָכָר וְנִקְבָּה הוּא דְּמְסַפָּקָא** – צדדי
11 מחלוקתם אם טומטום הוא זכר או נקבה, והיינו שבאופן שִׁמְטִיל
12 **מִים בְּמָקוֹם זָכְרוּת, דְּכֹלִי עֲלִמָא לֹא פְלִיגִי** – רבי שמעון
13 וחכמים לא נחלקו וְדָא זָכָר הוּא, וחלה עליו קדושת בכורה,
14 **בִּי פְלִיגִי** – במה נחלקו, **מְטִיל מִים בְּמָקוֹם נִקְבּוּת, מִרְ סָבַר**
15 **– חֲכָמִים הוֹחֲלִיקִים עַל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל רַק בְּאֲנִדְרוֹגִינִיּוֹס, וּבְטוּמְטוּם**
16 **מוֹדִים שְׁחָלָה עֲלֵיו קְדוּשָׁה מִסַּפֵּק, סָבְרוּ שְׁטוּמְטוּם זֶה אִינוּ וְדָא**
17 **נִקְבָּה, דְּחִיִּישִׁין שְׁמָא נִהְפָּכָה זָכְרוּתוֹ לְנִקְבּוּתוֹ** – חוששים
18 שמה הוא זכר אלא שנכפל גידו מבפנים, ולכן מטיל מים במקום
19 נקבות של נקבה, והרי הוא קדוש מספק, **וְזָכָר סָבַר** – ואילו רבי
20 שמעון בן יהודה שאמר בשם רבי שמעון שהכתוב מיעט טומטום
21 שאינו קדוש בבכורה סבר, **כִּי חִיִּישִׁין טוּמְטוּם זֶה שְׁמָא הוּא**
22 **זָכָר, אֵלָּא כִּיוֹן שְׁמִטִּיל מִים בְּמָקוֹם נִקְבּוּת וְדָא נִקְבָּה הוּא, וְלִכֵּן**
23 **מִיעֵטוּ הַכְּתוּב, וּלְפִי זֶה מִתְיַשֵּׁב שׁוּזוֹ שֶׁבָּא רַב חֲסִידָא לּוֹמַר,**
24 **שְׁבְטוּמְטוּם אִין מִי שְׁסוּבַר שְׁהוּא בְּרִיָּה וְלֹא חָלָה עֲלֵיו קְדוּשָׁה**
25 **כָּלֵל אֲפִילוּ בְּמִטִּיל מִים מִמָּקוֹם זָכְרוּת, אֵלָּא חֲכָמִים שְׁבִסוּף**
26 **הַמִּשְׁנָה מוֹדִים שְׁהוּא סָפֵק זָכָר סָפֵק נִקְבָּה. וּמִכָּל מָקוֹם אִף רַב**
27 **חֲסִידָא מוֹדִה שִׁישׁ תֵּנָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן הַסּוּבַר שְׁטוּמְטוּם אִינוּ סָפֵק,**
28 **אֵלָּא לְפִי הַטֵּל מִימִיּוֹ הוּא וְדָא אוּ זָכָר אוּ נִקְבָּה.**
29 הגמרא מביאה שמצינו מקור לסברא זו של רבי שמעון בן יהודה,
30 שטומטום המטיל מים במקום נקבותו דינו כנקבה ודאית: רבי
31 שמעון בן יהודה סובר **בִּי הָא** – כמון **דְּהוֹרָה רַבִּי אֶלְעָזָר**
32 **בְּתַרְיָא, שְׁאִם יִלְדָּה וְלֹד רֹאשׁוֹן טוּמְטוּם שְׁמִטִּיל מִים בְּמָקוֹם**
33 **נִקְבּוּת, הִרִי הוּא חוֹלִין, וְאִין עֲלֵיו קְדוּשָׁה בְּכוֹרָה, מִשּׁוּם שְׁבִאּוּפִין**
34 **זֶה נִחְשָׁב נִקְבָּה וְדָאִית.**
35 רבי יוחנן תמה על פסק זה: **תַּהִי בָּהּ רַבִּי יוֹחֲנָן, אִיךְ פִּסַּק רַבִּי**
36 **אֶלְעָזָר שְׁטוּמְטוּם וְדָא נִקְבָּה כְּדַעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן, מֵאַן דְּלֹא חֵשׁ**
37 **לְתַנָּא קְמָא וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל** – וכי מי אינו חושש לא לדברי תנא
38 קמא במשנה שאמר שאין שוחטים טומטום במדינה, שמה זכר
39 הוא, ולא לדברי רבי ישמעאל שאמר במשנה שאנדרוגיניוס הוא
40 בעל מום ולא חלה עליו קדושה, ומשמע שלא נחלק בטומטום,
41 וסבר שהוא ספק זכר וחלה עליו קדושה מספק. הרי שלדעת
42 כולם טומטום אינו ודאי נקבה.
43 שואלת הגמרא על רבי יוחנן: למה הקשה על רבי אלעזר רק
44 מדברי תנא קמא ורבי ישמעאל, **וְלִימָא רַבִּי יוֹחֲנָן נִמְי, מֵאַן**
45 **דְּלֹא חֵשׁ לְרַבְנָן בְּתַרְיָא** – שיקשה גם איך לא חשש רבי אלעזר
46 לדעת חכמים בסוף המשנה שאנדרוגיניוס אינו בכור אלא נגזו
47 ונעבד, **דְּהִרִי עֲלֵיהֶם אָמַר רַב חֲסִידָא לְעִיל (מֵא), מְחֻלָּקָתָא תֵּנָא**
48 **קְמָא וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל עִם חֲכָמִים שְׁבִסוּף הַמִּשְׁנָה הִיא רַק**
49 **בְּאֲנִדְרוֹגִינִיּוֹס, אֲבָל בְּטוּמְטוּם דְּבְרִי הֵבֵל סְפִיקָא** – הוא ספק
50 זכר ספק נקבה. ונמצא שאף חכמים שבסוף המשנה סברו
51 שטומטום ספק, ומדוע לא הקשה רבי יוחנן גם מהם על רבי
52 אלעזר שפסק שטומטום הוא ודאי נקבה.
53 משיבה הגמרא: **רַבִּי יוֹחֲנָן לֹא סְבִירָא לִיה דְּרַב חֲסִידָא** – רבי
54 יוחנן אינו סובר כרב חסדא שטומטום לדברי הכל ספק זכר ספק
55 נקבה, אלא דעתו שחכמים בסוף המשנה נחלקו גם בטומטום
56 וסברו שהוא כבריה, ולא חל עליו קדושת בכורה, ולכן הקשה

בבהמה פוסל גם מום של יבלת שנאמר בה (ויקרא כב כב) 'או יבלת',
 ומום זה הוא רק בבהמה ואינו כתוב בתורה בין המומים הפוסלים
 בבהנים. וְתוּ – ועוד קשה, שנינו לעיל (לה) בין מומי בהמה דַּךְ
 וְתַבְלִיל, והרי הם אינם מומים הפוסלים בבהמה, דִּלָּא בְּתִיבֵי
 בְּבִהְמָה – שהרי לא נאמרו בתורה בין מומי בהמה, ואף שנינו
 לעיל מומים נוספים שאינם מוזכרים בתורה, יש לומר שנכללים
 במה שנאמר 'כל מום רע', אולם דק ותבליול שהתורה כתבתם רק
 לגבי כהנים ולא במומי בהמה, יש לשמוע מכך שאינם פוסלים
 בבהמה. מתרצת הגמרא: מִלֵּךְ יִלְפֵי מִתְּהַרֵּי – לומדים דיני מומי
 אדם ובהמה מזה לזה, וכל מום האמור באדם פוסל גם בבהמה,
 וכן מום האמור בבהמה פוסל באדם, ולכן אמרו במשנתנו שכל
 מומי בהמה פוסלים בכהן, ואפילו יבלת שלא הוזכרה בתורה
 במומי כהן, ומשום כך שנינו גם לעיל מומים שהוזכרו רק לגבי
 אדם, כגון דק ותבליול, שכן למדים מכך שפוסלים גם בבהמה.
 ומביאה הגמרא ברייתא שלומדים דיני מומי אדם ובהמה מזה
 לזה: דִּתְנִינָא בברייתא, בפרשת מומים האמורה בְּאֲדָם, לֹא
 נִאֲמַר בּוּ מוּם יִבְלָת, אלא נאמר רק בבהמה, ובמומים האמורים
 בְּבִהְמָה לֹא נִאֲמַר מוּמֵי דַּךְ וְתַבְלִיל, אלא רק באדם, מִזֵּן לִיתֵן
 אֶת הָאִמּוּר שֶׁל זֶה בְּזֶה וְאֶת הָאִמּוּר שֶׁל זֶה בְּזֶה, תִּלְמֹד לִמְדוּרָא,
 נאמר (ויקרא כא כ) 'נָרַב' במומי אדם, ונאמר (שם כב כב) 'נָרַב' במומי
 בהמה, וכן נאמר (שם כא כ) 'לִפְתָּ' באדם, ונאמר (שם כב כב) 'לִפְתָּ'
 בבהמה, ונאמרו בשנים לְגִזְרָה שְׁוֵה, ללמד שכל מום שפוסל
 באדם פוסל גם בבהמה, וכן מום הפוסל בבהמה פוסל גם באדם.
 מוסיפה הגמרא: מִפְּנֵי – הפסוקים הללו שנדרשו מהם גזירה שוה
 זו הם פנויים ואינם נצרכים לגופם אלא נכתבו במיוחד לדרשה
 זו. ובהכרח הוא כך, דִּיאֵי לֹא מִפְּנֵי – כי אם אינם מופנים ולא
 נכתבו במיוחד לדרשה זו, לא היה אפשר ללמוד בגזירה שוה
 דיני מומי אדם מדיני מומי בהמה ולהיפך, שהרי אִיכָא לְמִפְּרָךְ
 – יש לפרוך כך, אֲדָם מִבְּהִמָּה לֹא יִלְיָה – אין ללמוד מומי אדם
 ממומי בהמה, שֶׁכֵּן בהמה הִיא עֲצֻמָּה קְרִיבָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ,
 ואפשר שמשום כך דווקא בה החמירה תורה לפסול כל מום,
 אבל בכהן נאמר שאין המומים הללו פוסלים. וכן להיפך, בְּהִמָּה
 מִבְּהִמָּה לֹא יִלְיָה – אין ללמוד מומי בהמה ממומי אדם, שֶׁכֵּן אֲדָם
 נִתְרַבָּה לְהַתְחַיֵּיב בְּמִצְוֹת, ואפשר שדווקא לגביו נאמרו דיני
 המומים שכל מום פוסל בו, מה שאין כן בבהמה שאינה חייבת
 במצוות, לא יהיה פסול בה כל מום. אלא בהכרח שהפסוקים
 מופנים לצורך הגזירה שוה, ולכן אי אפשר לפרוך, שאין משיבין
 על גזירה שוה כאשר הפסוקים פנויים ונכתבו לשם כך.
 מבארת הגמרא: לֹאֵי – באמת אֲפַנְיֵי מִפְּנֵי – הפסוקים הללו
 אכן פנויים, שהרי לְכַתּוּב רְחֻמָּנָא לִפְתָּ, וְלֹא בְּעֵי – ולא
 צריכה לכתוב 'נָרַב', וְאֵנָּה אֲמִינָא – ואנו נאמר ונלמד גרב בקל
 וחומר, וְמָה יִלְפֵי דִּלָּא מֵאִיכָא – אף שאינה מאוסה, הִוִּי
 מוֹקֵמָא, נָרַב דְּמֵאִיכָא – שהוא מאוס, כי הוא קשה כחרס, ושקוע
 בבשר ועושה חריצים, לֹא כֹל שֶׁכֵּן שִׁיחֵשׁ מוּם, ואם כן 'נָרַב'
 האמור במומי כהנים ו'נָרַב' האמור במומי בהמה דְּכַתְּב רְחֻמָּנָא
 לְמָה לִי, ובהכרח לְאֲפַנְיֵי – שנאמרו כפסוקים מופנים כדי
 ללמוד מהם גזירה שוה, להשוות את דיני מומי בהמה ודיני מומי
 כהנים זה לזה, וכיון שגזירה שוה זו נדרשת מפסוקים המופנים
 לצרכה, אי אפשר להפריכה ולחלק מסברא בין הגזירות.
 שואלת הגמרא: וְלִתְבַּיְנָהוּ רְחֻמָּנָא בּוֹלָהוּ בְּחֵד – והרי היתה
 התורה יכולה לכתוב את כל המומים בפרשה אחת, או בפרשת
 מומי אדם או בפרשת מומי בהמה, וְאֵת נָרַב וְלִפְתָּ תכתוב
 התורה הֵכָא וְהֵכָא – כאן וכאן, דהיינו גם באדם וגם בבהמה,
 את 'גרב' לעצם לימוד הגזירה שוה, ו'לפת' בכדי לגלות לנו
 שה'גרב' פנוי לגזירה שוה, וְלִיִּלְפּוּ (מחזיא) [מִתְּהַרֵּי] – וילמדו
 כל המומים אחד מחבירו בגזירה שוה, ומדוע הוצרכה התורה
 לכפול את פרטי המומים גם בפרשת מומי אדם (ויקרא כא) וגם
 בפרשת מומי בהמה (שם כב).

לְפָסוּל בְּמָקוֹם אַחִים וְלִחְלוּץ שְׁלֹא בְּמָקוֹם אַחִים אִיכָא בְּיַנְיָהוּ
 – יש חילוק ביניהם בשני דינים, א. באופן שיש חוץ מהטומטום
 עוד אחים לבעל שמת, והלך הטומטום וחלץ לאשתו, שלרבי
 יהודה שטומטום כודאי סריס, נמצא שחליצתו לא עשתה כלום,
 ולא פסל את היבמה מן האחים, ואם רצה אחד מהאחים לייבמה
 יכול. ולרבי יוסי ברבי יהודה שטומטום ספק סריס, נמצא
 שחליצתו פוסלתה על האחים, כי יש לחשוש שמא אינו סריס
 וחליצתו חליצה, ושוב אין אח אחר יכול לייבמה. ב. באופן שאין
 אחים למת אלא הטומטום בלבד, לרבי יהודה אשת המת פטורה
 בלא חליצה, כי טומטוס נחשב סריס ודאי, וכאילו אין למת אחים,
 ולרבי יוסי צריכה חליצה מספק, שמא הטומטום אינו סריס.

הדרן עלך על אלו מומין

פרק שביעי - מומין אלו

בפרק הקודם נתבארו המומים הפוסלים בבכור להקדשה. פרק זה
 עוסק בדיני מומי אדם, שכהן שיש בו מומים אלו אינו יכול
 לעבוד בבית המקדש. שלשה מיני מומים הם: א. מומים שהם
 פוסלים את הכהן מלעבוד במקדש, וגם פוסלים את הבהמה
 שלא יקריבה למזבח. ב. מומים הפוסלים באדם בלבד מלעבוד.
 ג. מומים שאינם פוסלים, אבל מפני מראית העין אמרו חכמים
 שכל כהן שיש בו אחד מהן לא יעבוד.
 נאמר בתורה לגבי כהן בעל מום (ויקרא כא טו-כא), וְיָדְבָר ה' אֶל
 מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזֶּרְעֶךָ לְדֹרֹתֶם אֲשֶׁר
 יִהְיֶה בוֹ מוּם לֹא יִקְרָב לְהִקְרִיב לְחֵם אֱלֹהִיו. כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בוֹ
 מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עֹד אוֹ שֹׁפֵחַ אוֹ זֶרֶם אוֹ שְׂרוּעַ. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר
 יִהְיֶה בוֹ שִׁבְר רִגֵּל אוֹ שִׁבְר יָד. אוֹ גֵּב אוֹ דֵּק אוֹ תִבְלָל בְּעֵינָיו אוֹ
 גֵּב אוֹ יִלְפֵת אוֹ מִרוֹחַ אֲשֶׁר. כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בוֹ מוּם מִזֶּרַע אֶהֱרֹן
 הַכֹּהֵן לֹא יֵגֶשׁ לְהִקְרִיב אֶת אֲשֵׁי ה' מוּם בוֹ אֶת לְחֵם אֱלֹהִיו לֹא
 יֵגֶשׁ לְהִקְרִיב. בפרק זה יתבארו מומים אלו, והנוספים עליהן.

משנה

המשנה מפרטת את המומים שפוסלים כהן לעבודה במקדש:
 מוּמִין אֵלּוּ שֶׁהוֹזְכְּרוּ בפרק הקודם לגבי פסול בכור בהמה
 טהורה, בֵּין אֵלּוּ הַקְּבוּעִין שאינם מתרפאים, בֵּין אֵלּוּ שֶׁעוֹבְרִים
 ועתידים להתרפא, פּוֹסְלִין בְּאֲדָם – בכהן, שכל זמן שהם
 נמצאים בגופו הוא פסול לעבודה במקדש.
 וְיִתֵּר עֲלֵיהֶן – ובאדם יש חסרונות נוספים על מומים אלו
 שהוזכרו בבהמה, ואלו פוסלים רק באדם ולא בבהמה, והם,
 הַכִּילוֹן – מי שראשו עשוי ככילון, דהיינו ככסיו חבית, שהוא צר
 למעלה ורחב למטה, וְהַלְפָּתָן – שראשו דומה לראש לפת,
 שהיא רחבה למעלה והולכת ומתחדדת למטה, וְהַמְקָבֵן –
 שראשו דומה למקבת, דהיינו פטיש, וצורתו, מצחו בולט לפניו,
 וכן ערפו בולט לאחוריו, והרי הוא כמקבת שיש בה מוט לאחיהו,
 וראשה בולט משני צידיו, וְשְׂרָאשׁוּ שְׁקִיבֹן – שראשו בולט הרבה
 מלפניו, וְסָקִיפָת – שאין ראשו בולט לאחוריו כלל.
 וּבְעֲלֵי הַמְרוֹת – שיש להם בליטה בגב, ואין בה עצם, רַבִּי יְהוֹנָה
 מְבַשֵּׂר, וְהַכְּמִים פּוֹסְלִין.
 כהן הַקָּהֵן, פָּסוּל לְעִבּוּדָה. אִיזְהוּ קָהֵן, כָּל שֶׁאֵין לוֹ לִכֹּל
 הַפָּחוֹת שִׁיפָה – שורה שֶׁל שֶׁעַר מוֹקֶפֶת מאחורי הראש מֵאוּזֹן
 לְאוּזֹן, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ שׁוּרָה שֶׁל שֶׁעַר סָבִיב רִאשׁוֹ, הָרִי זֶה בָּשֵׁר.

גמרא

שנינו במשנה שכל המומים שנאמרו בבכור בהמה פוסלים
 באדם. מקשה הגמרא: אֵמַאי – מדוע המשנה אומרת שכל
 המומים המוזכרים בפרק הקודם הפוסלים בבהמה פוסלים גם
 בכהן, וְהָאִיכָא יִבְלָת דִּלָּא בְּתִיבֵי בְּאִוְרִיתָא בְּאֲדָם – והרי

בבורות. פרק שישי – על אלו מומין דף מג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמג

תוספות

הא איכא יבלת – הכי נמי הוי מצי למיפרך מחורין, דלא כתיב באדם, ושייך באדם
(חושין) וחרורין ובמקום עצם כמו בבמהמה, וכן נתוק וכו' לא כתיבי באדם. וגבן לא
כתיב בבמהמה, ואף על גב דשייך ובמהמה, למאן דמפרש לקמן ששדרתו עקומה ולא
מוקי לה בגבני עינו. ואם תאמר: אין לו ביצים או שאין לו אלא ביצה אחת, דתנן לעיל

(מא.) גבי בהמה הרי זה ומום, ואין וזה אלא
מ"מרוח אשך" דקאמר תנא קמא לקמן בפירוקין:
אין לו ביצים או שאין לו אלא ביצה אחת – וזה

"מרוח אשך" האמור בתורה, וילפנן בהמה
מאדם בגורה שוה דבסמוך – תינח לתנא קמא,
אלא לרבי ישמעאל רבי עקיבא דאמרי: "חסר

אשך" מביעי ליה, מנא להו? דאיתנהו גופיהו
חשבי ליה מומא בפירוקין דלעיל ואי נפקא לן
ממומין שבגלי ואינו חוזרין, אם כן לתנא קמא

למה לי קרא להכי ואיתנהו נמי הוה מומי? קרא
להכי, אי לא משום ד"חסר אשך" מבעי ליה.
דאין לחלק בין אדם לבהמה משום דבהמה יש

לה שני כיסין וחשיב מום טפי, דהא אפילו אין
לו ביצים כלל (למעוטי) מבעי ליה למעוטי
מ"מרוח אשך" ושמא יש לומר: ככי האי גוונא

שייך לומר דנשנה שבגלי דבר שותחדש בה,
כדריב ישמעאל דבסמוך. ונחיא נמי השתא,
אפילו יש מומין שנכתבו, אף על גב דהוה נפקי

ממום שבגלי ואינו חוזר.
גרב דכתב רחמנא למה לי למעוטי – תימא:
הא איצטרך לכדאמר רבא בפירוקין

דלעיל (מא.) דלהכי כתב רחמנא גרב –
למימר דחרורין במקום בשל לא הוי מומא ומיהו,
תרי גרב ותרי ילפת כתיבי, חד באדם וחד

בבהמה, ואיתרי חד לאפנוי, אבל על כרחך לא
הוי מופנה אלא מצד אחד, ואיכא למאן דאמר
בבא קמא (כה.) דמשיבין ועוד, דמודנטק

בברייתא: תלמוד לומר "גרב גרב" "ילפת ילפת",
למה לי למעבד גזירה שוה בתרווייהו? משמע
דנקיט הכי משום דבכל הני תרי דוכתי כתיב

גרב בהדי ילפת לאפנוי ויש לומר: דמשום
דרשא דרבא דלעיל לא מפיק הפנה מהבא,
כיון דלפי דרשא לא מיתוקמא גרב לגופיה,

אלא ללמד (החרורין) וחרורין במקום בשר. **גבן**
וחרורין דלא אייתנהו בבמה – היינו לתנא קמא
דלקמן בפירוקין, דמוקי "גבן" בגבני עינו. אבל

לרבי תנינא בן אנטיגוס, דאמר: שיש לו שני
גבין ושני שדראות – שייך שפיר בבמה. ולהכי
לא קאמר נמי מרוח אשך, דליתיה לרבי תנינא

בן אנטיגוס דאמר: כל שמראוי חשוכים, דלא
איירי אליביה.
למה לי י דכתב רחמנא מום באדם מום

בבכור מום בקדשים צריכי כו' –
תימא: למאי דקאמר צריכי, דמשמע דלא
לפינן מהדרי – מנלן באדם ובקדשים כל מום

שבגלי ואינו חוזר? דגבי בכור הוא דדרשין
ליה לעיל בפרק "על אלו מומין" (לזא.) מכלל
ופרט. וכן מומין דגבי אדם ובקדשים דלא

כתיבי בבכור, דאיכא דלא נפקי מום
רע, כגון דק תבלול כדפירש בקנטרס בריש
פירוקין ויש לומר: הואיל דגלי גלי.

אמר
מתרתיו! מהי תיתי לא לכתב רחמנא בבכור ותיתי מהנד – מה להנד שפן קדושתו מרובה

וגוהניו בפשוטיו; בקדשים ותיתי מהנד – מה להנד שפן קדושתו מאליהו; באדם ותיתי מהנד

– מה להנד שפן הו עימן קריבין לגבי מוזה, צריכי. "ותר עליהו באדם". מנא הני מילי אמר

רבי יוחנן, דאמר קרא: "כל איש אשר בו מום מנער אחריו" – איש שישוה פוערו של אחריו.

לפסול במקום אחין – אם יש עמו אחים הגונים והלך הוא וחלץ לה. לרבי
יהודה לאו כלום עבר, ולא פסלה מן האחין, רצה אחד מן האחין לייבם מייבם.
ולרבי יוסי דמחזיק ליה בספק – פסלה מן האחין, דשמא חליצהו חליצה ואין

אחד מן האחין יכול לייבמה, דכיון דלא בנה – שוב לא יבנה. אלא חוזרין
וחולצין לה. ולחלוץ שלא במקום אחין

1 אם אין אחין אלא טומטום. לרבי יהודה
מייטטא בולא כלום, דהא ודאי סריס הוא. 2
ובליתיה דמי. ולרבי יוסי בעיא חליצה,

שמא לאו סריס הוא, והאי דקאמר לא
יחלוץ – במקום אחין קאמר. 3

הדרן עלך על אלו מומין
משנה מומין אלו – האמורין בבכור,

פוסלין לכהן לעבודה. בין קבועין בין עוברין
– כל זמן שזן הוה. הכילון והליפתם והמקבן

– מפרש בגמרא. וישראלש שקום וסקיפת –
מפרש בגמרא. ובעלי חסדות – פלוגתא. 9
אבל הנך כילון וליפתם וכו' – דברי חכל.

חסרות = חלדורב"ש. **גמרא** אמאי – פסולין
באדם. והא יבלת – דלא כתיבא באדם. ותו

דק תבלול – דאמרן גבי מומי בכור הוא, ולא
כתיב בבמהמה. דבשלמא כולוהו אינך דמינך

ביה, כמו חושין וזנב העגל שאינה מגעת
לארכובה – מ"כ מום רע' נפקי. אלא דק

ותבלול איכא למיפרך. מדגלינהו רחמנא
באדם, ובבהמה לא גלינהו – שמע מינה לא

פסלי בבמהמה! ומשני: מילף ילפי מהדרי. גרב
דמאים – מילפת, דקשה הוא כחרס, ומשקע

בבשר ועושה חריץ. וליכתבינהו רחמנא
לכולו – מומי, או באדם או בבמהמה. וגרב

ילפת הכא והכא – גרב לגזירה שוה, וילפת
לגלוי עלה דגרב דמופנה הוא. אמאי כתב

עור ופסח ושבור הכא והכא אהייא ליכתב –
בהי מינייהו לכתבינהו רחמנא, דליף איך

מיניה קלות וחושין דליתנהו באדם – דאדם
אינו מפרס פרסה ואינו נוחגין בו מומי חושין.

דאדם יש לו שינים ואין נראין החושין. ובהמה
הוא (דאית) ודאין לה שינים למעלה, ונראין

החושין, ופסלת בפנימית. בבמהמה נמי לא
פסלי – להכי כתב רחמנא מומים בבמהמה,

ומנה בה קלות, וחושין שנפגמו ושגגמנו,
דנפקי מ"חרורין". וכן וחרורין ליתנהו בבמהמה –

דגבן היינו שיש לו גבינים שקורין שורציל"ש,
ובמהמה לית לה גבינים. וחרורין היינו שחוטמו

בין שתי עיניו, ובמהמה אין לה חוטם בין
העינים. והנך דליתנהו באיך – דלא שייכי

ביה, ליכתב באיך. שנתחדש בה – והכא
איכא חידוש באדם – גבן וחרורין. ובבהמה –

קלות וחושין. למה לי – למיכתב דמומין
פסולין באדם. ומומין פסולין בבכור, דכתיב

(דברים טו.) "וכי יזיה בו מום" וגו'. ומומין
פסולין (דאית) אדם מבכור לא אתי –
כלומר, איכתב בבכור ולא כתב בהנך – אדם

מבכור לא אתי. מה לבכור – דין הוא
שיפסלו המום, שכן הוא עצמו קרב. אדם

בקדשים לא אתי – כלומר, איכתב בקדשים
ולא כתב בהנך – הנך לא אתו מינייהו.

קדושתן מרובה – חטאות ואשמות עולות
ושלמים. אדם קדושתו מרובה במצות. איש

השוה בורעו של אחר – הוא דבעי מומא.
הא אין שוה בורעו של אחר – בלא מומא

נמי מייפסיל.

אמר רבא לא שנו כו' – יש גירסא אחרת בספרים לבד גירסת הקונטרס. **בבהמה**
אסור באכילה – פירש בקונטרס: דלא מהני ליה שחיטה מטעם נפל. משמע
דאיירי כשיצא לאורי העולם. ואי אפשר לומר כן, בדפוס "המפלת" (גדה כרא) מוקי לה
בנמצא בעמי אמו. דלא מישתרי לרב בשחיטת אמו, ושמואל פליג עליה התם ושרי ליה
בשחיטת אמו. אבל ביצא לאורי – אסור אפילו

לשמואל. ופריך רבי שימי התם ממתניתין דהכא.
ופירש שם בקונטרס: אתרוייהו פריך, לרב
ושמואל, דהך רבי חנינא בן אנטיגנוס גבי מומי
בהמה מתניא, ומיפסל ליה לגבוה – מכלל
דלהדיס שרי. והקשה עליו רבינו תם. דבהדיא
תני ליה הבא גבי מומי אדום אלא לרב דוקא
פריך, דאמה באשה אינו וולד, ואלמלא דלא חיי.
ומתפסל ליה הכא לעבודה – מכלל דחיי. וכן
משמע דלרב דוקא פריך. **סבי** שמש – מפרש
בגמרא: סני שמש, כדפירש בקונטרס: ששונא
את השמש ואינו יכול לראות מקום שהחמה
זורחת שם, ו"סבי" הוא לשון חסוכי שמש,
שנמצע ממנו אור השמש. ו**ושנשרו** ממנו ריס
עיניו – משמע שקרא "ריס" לשערות שרגליו
להיות נשרין מרוב זמנה, כי ההוא דרבן
גמליאל ב"חלק" (סנהדרין קדב) גבי "בבה
תבכה". חומנין דקרי "ריס" – עור המקוק את
העין, כי ההוא דפרקין דלעיל (לחא). ריס שנקב
ושנסדק, ומפרש: תורא ברא דעיניה.
מחוי

מאי איכא בין מומא לשאינו שוה בורעו של אהרן –
איכא משום אהולי עבודה, מומא – מחיל עבודה,
דכתיב: "מום בו ולא יחלל", שאינו שוה בורעו של
אהרן – לא מחיל עבודה. מאי איכא בין שאינו שוה
בורעו של אהרן ומשום מראית העין – איכא בינייהו
עשה. "כילון" – דרמי רישיה לאככלא. "לפתא" – דרמי
רישיה לגדלידא דליפתא. תנא: וצוארו עומד באמצע
ראשו. "מקבן" – דרמי רישיה למקבן. "ישראלשו שקוט"
– מקפניו. "וסקיפת" – מאחוריו, בראמרי אינשי שקול
פיסא. תנא: וצוארו שקוט ושמוט. שקוט – דהכין
מקבא, שמוט – דאריך ושמוט. "ובעלי חטות רבי
יהודה" כו', דאית ביה עצם – פולי עלמא לא פליגי
דפסלא, כי פליגי דלית ביה עצם; מר סבר: הא אינו
שוה בורעו של אהרן, ומר סבר: קרקורא דבישרא
בעלמא הוא. "תקרח פסול". אמר רבא: לא שנו אלא
שאין לו לאחריו ויש לו לפניו, אבל יש לו לאחריו –
כשר, וכל שכן שיש לו לאחריו ואין לו לפניו. ואיכא

דמתני אסיפא: ואם יש לו – הרי זה כשר. אמר רבא: לא שנו אלא שיש לו לאחריו ואין לו
לפניו, אבל יש לו בין לאחריו בין לפניו – פסול, וכל שכן שיש לו לפניו ואין לו לאחריו, ודאין
לו כלל – דפסול. אמר רבי יוחנן: תקרחין ותנשין ותובלגנין – פסולין, לפי שאין שוה בורעו
של אהרן. קרחין – תנינא! נשין – תנינא! – וזלגנין איצטריד ליה לאשמעינן, ומהו דתימא
משום מראית העין. – והא כל היכא דאיכא משום מראית העין אינתא קתני: ושנשרו ריס
עיניו פסול מפני מראית העין! – מהו דתימא: תני חדא והוא הדין לכולהו. – והא כל היכא
דאיכא מיהדר ומיתנא, קא תדר ותני: ושנשרו ריסין – פסול משום מראית העין! אלא לאפוקי
מהא דתנינא, דתנינא: תקרחין ותנשין ותובלגנין – כשרים, ולא אמרו פסול אלא משום מראית
העין. מאן האי תנא רבי יהודה היא, דתנינא, רבי יהודה אומר: "הכהנים" – לרבות תקרחין.
משנה אין לו גבינו או אין לו אלא גבין אחד – זהו "גבן" האמור בתורה. רבי דוסא אומר:
שגבינו שוכבין, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: שיש לו שני גבין ושתי שדראות. גמרא "גבן"
דאין לו משמע וימניה: "גבן" – שיש לו גבינו הרבה; אין לו גבינו או אין לו אלא גבין אחד
מנין תלמוד לומר: "או גבן"! אמר רבא: זהו מדרש "או גבן". "רבי דוסא אומר" כו', למימרא
דתיי והא איחמר: המפלת בריה שיש לה שני גבין ושתי שדראות, ואמר רב: באשה – אינו
וולד, בבהמה – אסור באכילה! – כבר רמא ניהליה – במסכת נדה. שימי את – חכם גדול כמותן אינו יודע לתרץ מתניתין, דמשמע חיי – לאו בשני גבין ממש קאמר, אלא
ששדרתו עקומה, ומיחוי כגבין ושדראות הרבה. וכי קאמינא אנא בשני גבין ממש. משנה הכוחל שתי עיניו כאחת – שאין לו כלל חוטם בין שתי עיניו, וכשהוא כוחל
עיניו במכחול יכול למשוך המכחול מעין לעין, ואין החוטם מעכבו. שתי עיניו למעלה – כדמפרש בגמרא. סבי שמש – שאינו יכול להסתכל כנגד החמה. וגזין וציירין –
מפרש בגמרא. ריס עיני – שערות שבבבת עיניו. ספי מראית העין – אנשור ריס עיניו קאי. גמרא שקוע – למעלה בין עיניו. סולד – טעיה. שקע באורכו. בולס –
נסתמו נקביו. נוטף – ארוך ותלוי מלמטה משפתו. הפלגתה – יותר מדאי אמרת. אף על פי שאינו משוקע כל כך הוי חרום.

אף

מאי איכא – בין כהן הנפסל במום גמור, לכהן הנפסל משום שאין שוה בורעו של
אהרן, דהיינו כילון וליפתן וכל הנך. משום מראית העין – כגון הנך דקחשיב
במתניתין משום מראית העין, שמאוסין לראות, כגון שנשרו ריס עיניו ושנטלו
שיניו. עשה – מי שאינו שוה בורעו של אהרן עובר ב"עשה" אם עבד. דהכי משמע:
השוה בורע אהרן הוי כהן יעבוד, שאינו
שוה לא יעבוד, ולאו הבא מכלל עשה –
עשה. לאכלא – לכשו של חבית (מלמעלה),
שחד מלמעלה ורחב מלמטה. וחבירו
בסנהדרין בפרק "זה בורר לו אחד" (כתב),
"כי אכלא לדנא". לגדלידא דליפתא –
לראש הלפת, שראשה רחב וחולבת וכלה
למטה. באמצע הראש – שראשו בולט
לאחוריו כלפניו. למקבא – קרדום, שערפו
עגול וקצר ברוחב. שקוט מלפניו – שראשו
משופע מלפניו באלכסון, כעין כלי של נגר
שקורין בשרגא. מאחוריו – שגובה ראשו
חסר מאחוריו. שקול פיסא – שגובה כמי
שניטל ממנו חתיכה. דחביא מיחבא –
שראשו מוטל בין כתפיו, ודומה כמי שראשו
שמוט אשלווישור. קרקורא – חתיכה. לא
שנו אלא שאין לו – שיטה של שער מקפת
מאזן לאזן לאחריו, ויש לו לפניו. אבל יש לו
לאחוריו ולפניו כשר וכל שכן שיש לו
לאחוריו ואין לו לפניו – דטעי הוי נוי בשיש
לו לאחריו ולא לפניו, יותר מכשיש לו סביב
כל הראש ובאמצע הוי קרת. ואיכא דתני
לה אסיפא – דמתניתין: לא שנו ריש לו כשר
אלא שיש לו לאחריו שיטה מקפת מאזן לאזן,
ולא לפניו. אבל יש לו נמי לפניו – פסול, וכל
שכן שאין לו כלל. וזלגנין – שעניניהם זכות
וחולגות מים. ננשין תנינא – במתניתין: הקפח
דתנשין וחרש. וזלגנין איצטריכא ליה –
דלא תנן. ומהו דתימא כו' – כלומר, והנך
נמי איצטריכו, דמהו דתימא: הא דפסיל להו
במתניתין – משום מראית העין פסיל להו,
ולא עברו ב"עשה" אי פלחי. להכי אשמעינן
רבי יוחנן דמשום שאינו שוה בורעו של
אהרן. ריס עיניו – שערו שבבבת העין.
והוא הדין לכולהו – מבעלי חטות ואילך.
דסלקא דעתך אמינא: הא דאפיקנא ממי
שאינו שוה בורעו של אהרן לעיל – לא קאי
אלא אכילון וליפתן ומקבן והנך דבבא
קמיתא. והא כל היכא דאיכא אחריני
משום מראית העין הדר תני ליה דקתני
סיפא ושנשרו שיניו כו' – מההיא ידענא
דרישא דתנא מראית העין. לא קאי אלא
אנשור ריס עיניו. דאי אכולהו קאי – למה
ליה למיהדר ומיתנא אלא – הא דאתא רבי
יוחנן. לאפוקי מהא תנא אתא – דלא פסיל
להו אלא משום מראית העין, וקא משמע לן
רבי יוחנן דהלכתא כמתניתין, דפסלא להו
משום דאין שוין בורעו של אהרן. הכהנים –
"וערכו בני אהרן הכהנים" (ויקרא א). לרבות

הגמרא מבארת את חילוקי הדינים בין הפסולים לכהונה.
שואלת הגמרא: **מאי איכא** – איזה חילוקי דינים יש בין מוקמא
– בין כהן שנפסל מחמת חסרון שנחשב מום גמור, לבין כהן שיש
בו חסרון שאינו שוה בורעו של אהרן, כגון כילוק ולפתן שאינם
מומים גמורים. משיבה הגמרא: **איכא משום אחולי עבודה** –
יש ביניהם חילוק לגבי חילול עבודת הקרבן על ידי כהן שיש בו
אחד מן החסרונות הללו, שאם יש בכהן חסרון שנחשב מוקמא,
הרי אם עבד בעבודת הקרבנות, מחיל עבודה – הוא מחלל
עבודתו, והקרבן פסול, דכתיב לגבי כהן בעל מום (ויקרא כא כג)
ואל המזבח לא יגש כי מום בו ולא יחלל את מקדשי, אך
חסרון שהוא פוסל את הכהן לעבודה רק משום שאינו שוה
בורעו של אהרן, לא מחיל עבודה – אינו מחלל עבודתו,
והקרבן כשר.
עוד שואלת הגמרא: **מאי איכא** – איזה חילוקי דינים יש בין כהן
שיש בו חסרון שאינו שוה בורעו של אהרן, ובין כהן שנפסל
רק משום מראית העין – משום מום שמאס לראותו, כגון
שנשרו ריסי עיניו ושנטלו שיניו. משיבה הגמרא: **איכא בינייהו
עשה** – יש ביניהם חילוק באיזה איסור עובר הכהן שעובד
בעבודת הקרבנות אף שיש לו חסרונות אלו, כי כהן שיש לו
חסרון שמחמתו הוא אינו שוה בורעו של אהרן, אם עבד עבודה
הוא עובר בעשה, ואילו כהן שנפסל רק משום מום שמאס
לראותו, אינו עובר בעשה.
שנינו במשנה: **כילוף**, והוא מום הפוסל באדם. מבארת הגמרא
כיצד נראה מום הכילוף: **דמי רשיה לאכלא** – ראשו דומה
לכסוי של חבית, שהוא צר מלמעלה ורחב מלמטה.
שנינו במשנה: **לפתא**. מבארת הגמרא כיצד נראה מום הלפתא:
דמי רשיה לגדליה דלפתא – שראשו דומה לראש הלפת
שראשה רחב למעלה, והולך ונהיה צר למטה. מוסיפה הגמרא:
תנא בברייתא, שיש עוד פרט במום זה, **וצאורא עומד כאמצע
ראשו** – שראשו בולט מצאורו לאחוריו כשיעור שהוא בולט
לפניו, שלא כראשו של כל אדם שלפניו בולט יותר מלאחוריו.
שנינו במשנה: **מקבן**. מבארת הגמרא כיצד נראה מום המקבן:
דמי רשיה למקבא – שראשו דומה לקדרום, דהיינו שערפו
עגול, וגם ראשו צר, שלא כראשו של כל אדם שהוא רחב מעט,
וערפו בולט לאחוריו.
שנינו במשנה: **ושראשו שקוט**. מבארת הגמרא: **מלפניו**, והיינו
שראשו משופע מלפניו באלכסון.
שנינו במשנה: וסקיפת. מבארת הגמרא: **מאחוריו** – שחסר חלק
מאחוריו ראשו, ומשמעות השם 'סקיפת' הוא **בדאמרי אינשי** –
קיצור של דברי האנשים האומרים על בעל מום כזה, **שקיל
פיקא** – שהוא נראה כמי שניטלה חתיכה מראשו. מוסיפה
הגמרא: **תנא בברייתא**, שיש עוד מום הפוסל כהן משום שאינו
שוה בורעו של אהרן, והוא **צנאורא שקוט ושמוט**. מבארת
הגמרא: **שקוט**, משמעו **דחכא מחכא** – שראשו מוטל בין
כתפיו ונראה כאילו ראשו שמוט. **שמוט**, משמעו **דאריף ושמוט**
– צוארו ארוך ודק, ופרצופו בולט הרבה לחוץ.
שנינו במשנה: **ובעלי חטורות**, **רבי יהודה ב'** מכשיר, וחכמים
פוסלים. מבארת הגמרא: באופן **דאית ביה** – כשיש בחטורת
עצם, **כולי עלמא לא פליגי דפסולא** – בין רבי יהודה ובין
חכמים אינם חולקים שודאי היא נחשבת מום, ופוסלת את הכהן
לעבודה, **בי פליגי** – ומה שנחלקו הוא רק באופן **דלית ביה** –
שאינ בה **עצם**, **מר סבר** – חכמים פוסלים את הכהן לעבודה,
אף שחטורת בלא עצם אינה נחשבת מום, דהא מחמת זה הכהן
אינו שוה בורעו של אהרן, ומר סבר – ואילו רבי יהודה סבר
שחטורת בלא עצם אינה פוסלת, דאיןקורא **דבישרא בעלמא
הוא** – רק חתיכת בשר היא זו, ואינה נחשבת שינוי בגוף הכהן

ביחס לשאר הכהנים.
שנינו במשנה: **הקרבן פסול [וכו]**, איזהו קרבן כל שאין לו שיטה
של שער מקפת מאוזן לאוזן, ואם יש לו הרי זה כשר. מבארת
הגמרא: **אמר רבא**, לא שנו שקרבן פסול לכהונה, אלא באופן
שאין לו לכהן הקרבן שורת שיער מאוזן לאוזן **לאחוריו** – באחוריו
ראשו, ואף אם יש לו שיער לפניו – בקידמת ראשו פסול, אבל
באופן שיש לו שיער **לאחוריו** [וגם לפניו] אף שאין לו שיער
באמצע ראשו, כשר, וכל שכן שיש לו שיער רק **לאחוריו ואין
לו שיער לפניו** שהוא כשר.
ואיכא דמתני אסיפא – ויש מבני הישיבה ששנו את דברי רבא
על מה ששנינו בסיפא של המשנה, **ואם יש לו הרי זה כשר**,
ואמרו שעל כך **אמר רבא**, לא שנו שכהן שיש לו מעט שיער
כשר לעבודה, אלא באופן שיש לו שורת שיער רק **לאחוריו** –
באחוריו ראשו, ואין לו שיער לפניו – בקידמת ראשו, אבל
באופן שיש לו שיער בין **לאחוריו ובין לפניו** הרי זה פסול
לעבודה, שכאשר ראשו מוקף בשורת שיער, ובאמצע הוא קרבן,
הוא מגונה יותר, וכל שכן באופן שיש לו שיער רק לפניו ואין
לו שיער **לאחוריו** וכן באופן דאין לו כלל שיער, דפסול –
שבשני אופנים אלו ודאי שהוא פסול לעבודה.
אמר רבי יוחנן, כהנים שיש בהם אחד החסרונות דלהלן,
הקרבן – הקרבנים, והננסים מאד, והתולגנין –
שעניהם זולגות מים באופן קבוע, פסולין לעבודת הקרבנות,
לפי שאינו שוה בורעו של אהרן.
מקשה הגמרא: **קרבני תנינא** – הרי פסול הקרחים מפורש
במשנתנו, **ננסין תנינא** – וגם פסול הנמוכים מפורש במשנה
להלן (מד), ולמה הוצרך להשמיע לנו שהם פסולים. מתרצת
הגמרא: **זבולגנין** פסולים לעבודה **איצטריך ליה** לרבי יוחנן
לאשמועינן, שדן זה לא הוזכר במשנה, וימה שהזכיר גם את
פסול הקרחים והננסים, הוא משום שגם בדינם יש חידוש, כי
מהו **דתינא** – שמתאמר שכוונת המשנה לפוסלם רק משום
מראית העין, אך אם עברו ועבדו עבודה אינם עוברים בעשה,
לכן הוצרך רבי יוחנן להשמיע לנו שכהן שיש בו חסרונות אלו
הרי הוא פסול משום שאינו שוה בורעו של אהרן, ואם עבד
עבודה, עובר בעשה.
שואלת הגמרא: **והא כל היכא דאיכא משום מראית העין
איתנא קתני** – והרי בכל מום שפסולו הוא רק משום מראית
העין, המשנה אומרת בפירוש שטעם הפסול הוא משום מראית
העין, כמו ששנינו (בהמשך העמוד) **ושנשירו ריסי עיניו פסול מפני
מראית העין**, וכיון שלגבי קרחים וננסים לא שנינו טעם זה,
מובח שכוונת המשנה לומר שהם פסולים לגמרי, ומה הוסיף רבי
יוחנן להשמיענו בדין זה אחר שהוא מפורש במשנה.
מיישבת הגמרא: אין הוכחה מהמשנה שקרחים וננסים נחשבים
פסולים לגמרי, כי מהו **דתינא תני תנא** והוא הדין לזבולגני –
שמתאמר שאחר ששנה התנא את דין בעלי חטורות שבהם
נחלקו אם חסרונם מחשיבם כמי שאינו שוה בורע אהרן, הרי יש
ללמוד מכך שרק המומים שמנתה המשנה עד כה הם נחשבים
כשינוי הגורם שלא יהיה שוה בורעו של אהרן, אבל כל המומים
המוניים במשניות מכאן ואילך אינם מומים הפוסלים, אלא רק
מפני מראית העין, כמו שסיימה המשנה בסמוך, לכן הוצרך רבי
יוחנן להשמיע לנו שכהן שיש בו חסרונות אלו, של קרחים או
ננסים, הרי הוא פסול משום שאינו שוה בורעו של אהרן, ואם
עבד עבודה, עובר בעשה.
שבה הגמרא ומקשה: **והא כל היכא דאיכא מיהדר ומיתנא
קא תדר ותני** – והרי בכל מום המוזכר במשניות להלן ופסולו
הוא רק משום מראית העין, המשנה חוזרת ואומרת בפירוש
שטעם הפסול הוא משום מראית העין, כמו ששנינו (מד)

ראיה, אלא שהחורור והמים מונעים אותה, לא יחשב בעל
 מום, לכן **כתב רחמנא** תיבה נוספת 'איש עור', לרבות גם
 חורור והמים הקבועים.
ואי כתב רחמנא רק את הריבוי של 'איש עור', היה ניתן לומר
 שרק חסרון כמו חורור ומים הקבועים התרבה להחשב כמום,
 משום דלא קא חזי כלל – כי על ידם נמנעת ראייתו לגמרי, אבל
 מחסוריותא – באופן שראייתו נפגמה, אך לא לגמרי, אלא עדיין
 רואה מעט, לא יחשב בעל מום, לכן **כתב רחמנא** גם את מום
 'דק', שהוא קרום בחלק השחור שבעין ומחסר מהראיה ולא
 נוטלה לגמרי, ללמדנו שגם מום שגורם רק למעט את הראיה
 פוסל.
ואי כתב רחמנא את מום דק, היה ניתן לומר שחסרון כזה
 נחשב מום, משום דמחפזן – שפוגם מעט את הראיה, אבל
 מבלבליה – באופן שאין חסרון כלל בראיה, אלא רק יש כעין
 חוט לבן נמשך מהחלק הלבן שבעין, ועובר את החלק המקיף את
 השחור שבעין, ונכנס לתוך החלק השחור, ונקרא 'תבלול' כי
 הוא מבבל את צורת העין, הייתי אומר שפגם זה לא נחשב
 כמום בעין, לכן **כתב רחמנא** גם את מום ה'תבלול' ללמדנו
 שאף חסרון כזה נחשב מום.
ואי כתב רחמנא את מום ה'תבלול', היה ניתן לומר שחסרון זה
 נחשב מום, משום דמבלבלי – שמבבל את צורת העין, אבל
 כשהחסרון בעין הוא רק משום משניותא – שיש שינוי במקומה
 של העין שאינה קבועה במקומה הרגיל, או שיש שינוי במבטה,
 שנראית כמביטה שלא כנגדה, לא יחשב מום, לכן **כתב רחמנא**
 'פעניו', לומר שגם עין הקבועה שלא במקומה הרגיל, או
 שמבטה נראה כמופנה למקום אחר, נחשבת כמום.
 מסיקה הגמרא: אמר רבא, חלפך – כיון שביארנו כיצד נדרשו
 כל סוגי מומי העינים, נמצא שכל חסרון בעין שהוא מחמת
 כהיותא – שאינו רואה כלל, אתיא – נלמד מריבוי תיבת 'איש',
 כמו שלמדו את מומי החורור ומים הקבועים מריבוי זה.
 מחסוריותא – מי שראייתו נפגמה, אך לא לגמרי, אלא עדיין
 רואה מעט, נלמד כמום של 'דק'. מבלבליה – באופן שאין
 חסרון בראיה אלא רק שינוי בצורת העין, נלמד כמום 'תבלול',
 משניותא – ובאופן שאין שינוי בצורת העין עצמה אלא רק
 במקומה או באופן מבטה, נלמד מיתור תיבת 'פעניו'.
 שינוי במשנה: מום ששמו סבי שמש. מבארת הגמרא: תני רב
 יוסף, סבי שמש – שונא את השמש, דהיינו שאינו יכול להביט
 במקום שהשמש זורחת.
 שינוי במשנה: ונדיין. מבארת הגמרא: מחוי – הראה רב הונא
 על עינו ועל עיני היושבים מולו, ורצונו בזה היה לבאר שהכוונה
 למי שיש לו חד מדיין – עין אחת כמו שלנו, דהיינו רגילה, וחד
 מדייהו – ועין אחת כמו של היושבים מולו, ואחד מהיושבים
 היה רבי יהודה שהיה יושב כנגדו והיו עיניו משונות, ואיקפד –
 והקפיד רבי יהודה על שהביאו כדוגמא למום.
 מקשה הגמרא על דברי רב הונא: מיתבי, שינוי בברייתא, מום
 השקבנא, הוא מי ששגבניו – גבותיו ארוכים עד שהם שוקבים
 על עיניו, מום הגדום, הוא מי שגבניו אחד שחור ואחד לבן,
 ומשמע שמום זה הוא כשיש חילוק בין הגבינים, אך חילוק בין
 העינים אינו נחשב מום.
 מתרצת הגמרא: תנא – התנא ששנה את משנתו סובר, שכל
 זונא דלא שוי להדיי וגדום קרי ליה – כל אבר שיש בו זוג, אם
 אין שני אברי הזוג שוים, הרי הוא בכלל 'גדום', ולכן גם כשעין
 אחת רגילה ועין אחת משונה, הרי הוא בכלל 'גדום'.
 שינוי במשנה: הדיין. מבארת הגמרא: מום הצירן כולל את מי
 שעניו תרופות – עגלות, ואציריות – עגלות יותר מתרופות,
 ומי שעניו דומעות מעט, או שדולפות, והיינו יותר מדומעות,
 וכן מודדות – וזולות דמעות יותר מדולפות, כל אלו הם בכלל

אף על פי שאינו שקוע כל כך ואינו כוחל שתי עיניו באחת
 נחשב חרסם.
 שינוי במשנה: [שתי עיניו למעלה] שתי עיניו למטה. שואלת
 הגמרא: מאי – מה כוונת המשנה במום זה של שתי עיניו
 למעלה שתי עיניו למטה. אילימא שהכוונה שתי עיניו למעלה
 שאין שינוי בצורת העינים, וקבועות הן במקומם, אלא שהראיה
 לקויה, והיינו דחוי למעלה – שתמיד הוא רואה בשתי עיניו
 למעלה מהמקום העומד כנגדו, וכן שתי עיניו למטה, קבועות
 הן במקומן, אלא דחוי למטה – שתמיד הוא רואה בשתי עיניו
 למטה מהמקום העומד כנגדו, וכן עינו אחת למעלה ועינו אחת
 למטה משמעו דחוי עינו אחת למטה ועינו אחת למעלה –
 שהוא רואה בעינו אחת למעלה מהמקום העומד כנגדו, ובעינו
 השניה למטה מהמקום העומד כנגדו, אף ששתי עיניו קבועות
 במקומן, אם כן נמצא שמום זה של 'עינו אחת למעלה ועינו אחת
 למטה' היינו המום של 'רואה את החדר ואת העלייה באחת',
 ואין זה יתכן, שהרי המשנה חילקה אותם לשני מומים.
 מבארת הגמרא: אלא, הכוונה למום של שינוי מקום קביעת
 העינים, ושתי עיניו למעלה משמעו דחוימן למעלה – ששתי
 עיניו קבועות בגובה המצח, דהיינו למעלה ממקומם הרגיל,
 ושתי עיניו למטה, משמעו דחוימן למטה – ששתי עיניו
 קבועות למטה ממקומם הרגיל, והמום של 'עינו אחת למעלה
 ועינו אחת למטה', משמעו דחוימן עינו אחת למעלה ועינו
 אחת למטה – שעינו אחת קבועה למעלה ממקומה הרגיל,
 והשניה קבועה למטה ממקומה הרגיל, ועל כך הוסיפה המשנה
 שיש מום נוסף, וקרימי כסדרן נמי – שגם אם שתי עיניו קבועות
 במקומם הרגיל, אלא שראייתו משונה, ורואה את החדר ואת
 העלייה באחת, כי עינו אחת מביטה למעלה ועינו אחת מביטה
 למטה, אף שינוי זה נחשב מום.
 מבררת הגמרא: מנא הני מילי לפסול כל שינויים אלו בעיני
 אדם. מבארת הגמרא: דתנו רבנן, נאמר בפסוק לגבי מומי אדם
 (ויקרא כא ט) 'דק או תבלל פעניו', ולבארה היה די לומר 'דק או
 תבלול', שהרי ידוע לכל שמומים אלו שייכים רק בעין, ומדוע
 הצרכה התורה לומר 'בעינו', אלא יש לדרוש מיתור לשון זה
 לפסול כל מה שפעניו. מכאן אמרו, שכל שינוי בעינים פוסל,
 בין אם השינוי הוא במקום קביעת העינים, כגון אם שתי עיניו
 קבועות למטה ממקומם, או שתי עיניו קבועות למעלה, או עינו
 אחת קבועה למעלה, ועינו אחת קבועה למטה, ובין אם עיניו
 קבועות במקומם אלא שראייתו לקויה, ורואה את החדר ואת
 העלייה באחת, או שמדבר עם חבירו, ואדם אחר אומר לי
 רואה – אותי הוא רואה, כי מבטו נראה מופנה למקום אחר ממה
 שעניו ראות, בכל האופנים הללו נחשב כבעל מום בעיניו.
 תנו רבנן, עור שפסלה התורה במומי כהנים (ויקרא כא יח), הוא
 בין סומא בשתי עיניו, בין סומא באחת מעיניו. תנן ורור – חולי
 העין, שנראה כטיפות לבנות הקבועות בעין, והמים הקבועין –
 ומים הזולגים מהעין באופן קבוע, והם מונעים את הראיה. מנין
 שהם נחשבים מום הפוסל בכהנים, תלמוד לומר 'איש עור',
 ותיבת 'איש' היא ריבוי, ובאה ללמד שאף אופנים אלו פוסלים
 בכהן.
 הגמרא מבארת את המקורות לכל המומים שהוזכרו עד עתה,
 ומדוע הוצרכה התורה לפרט את כולם: אמר רבא, למה לי
 דכתב רחמנא שני ריבויים, גם 'איש עור' וגם 'דק תבלול
 פעניו', הלא יש לנו ללמוד מפסוק אחד שכל שינוי בעין נחשב
 מום. מבאר רבא: צריכי את שני הריבויים, דאי כתב רחמנא
 רק 'עור', היה מקום לומר שרק סומא, בשתי עיניו או בעינו
 אחת, נחשב בעל מום, משום דליתגהו כלל – כי עיניו יותר נחשבות
 כאילו אינם כלל, שהרי נטל מהם כח הראיה לגמרי, אבל
 תנן ורור והמים הקבועין, דאיתגהו ביה – כיון שעדיין יש בהם

בכורות. פרק שביעי – מומין אלו דף מדר עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמז

תוספות

דחויין למעלה – שעומדות במקומן בסדר, אבל כל שעה רואות למעלה. חדר
למטה – עלייה למעלה. דקיימן למעלה – בגובה המצת, שלא כשאר בני אדם.
וקיימן כסדרן – כלומר, והיון עומדות במקומן בסדר, אבל רואה את החדר ואת
העליה, שענין אחת רואה למעלה וענין אחת רואה למטה. בענין – "תבלול
בעינו". דהוה ליה למכתב "דק תבלול",
ואנא ידענא דלא שייכא אל בעין. איש
עור – מריבא ד"איש". עור – משמע
שניטלו ענינו וליתנהו כלל. מחסורייתא –
שחסרה מראיתו אבל רואה מקצה. דק =
טיילא, מחסרת המראה ואינו ניטל.
מבלבלייתא – לכן הפוסק בסירה ונכנס
בשחור, ואינו מקצת המראית כלל.
משונייתא – שמשונה במעמדן, כגון
למעלה או למטה, או רואה חדר ועליה
כאחת. כהיותא – דאינו רואה. אתיא
מ"איש" – דהני חורורו והמים הקבועין
כהיותא נינהו, ומפיק ליה תנא דברייתא
מ"איש". סכי שמש תני רב יוסף שני שמש
– שזוהא את השמש, ואינו יכול לראות
מקום שחמה וזרחת שם. חד מדידה וחד
מדין – שיש לו עין אחת דומה לעין אלו
היושבין נגדי, ועין אחת שלי. רב יהודה היה
ישב כנגדו והיו ענינו משונות. שכבנא =
שגבנינו ארוכין ושוכבין על ענינו. תרושות =
עגלות. וצירניות = עגלות יותר מתרושות.
דומעות – מעט. דולפות – יותר מדומעות.
טורדות – יותר מדולפות, כמו (משלי כז)
דלף טורד. תנא אף חורין ולופין
והתומין – היו מום. דמורדן ענינו. והא גבי
מומין תני ליה – דלאי תומין, מי היו מום
והא לא פסיל ליה מתניתין אלא משום
מראית העין אישתירי גרדומי – שרשן,
לא היו מום, אלא משום מראית העין.
משנה מאבריו – כגון ידיו ורגליו ושוקיו.
צימם צימם – במתניתין מפרש לה. לספוג
– שכורצות וסתומות. גמרא עשר אמות
– קא סלקא דעתך באמה שלו. בעל מום –
דגופו גדול ממורעותיו, דהא כל אדם אין
גופו אלא שלש אמות באמת. כאלא שם
קריש קאמינא – דהיינו עשר אמה באמה
של קרשים, דאורך הקרשים לא נמדד
באמתו של משה. והא דאמרן בפירקא
דלעיל (מא): אחת יתירה על של משה חצי
אצבע – לאו בשל משה ממש קאמר,
דראי של משה היתה יתירה מאד על אותה
של קדש שתיקן משה. כאצבע קטנה – אם
חוטמו גדול לפי שאר אברין יותר מדאי,
כשיעור רוחב אצבע קטנה – הו' מום. היכי
משערין ליה מודדין חוטמו לחוטם בני אדם
הארוכין בגופן כמורה. חזיזא = אוניו ארוכות
מאד עד שתכופות למטה. במקדש – דלא
היו מום. והצמח והצימם והצמע –
ומתניתין דחשיב ליה באדם מומין, קאמר
לפי שאינו שוה בורעו של אחר. וזכרות –
היינו עצם התחוב בתוך הקרניים. זכרות
הטלפים היינו עצם שבתוך הטלפים. דזו היא
כף הרגל. ואין נפדין עליהם – אם בהמת
שאר קדשים שאינה בכור – אינה נפדית
בכר. דלא הו' מום גמור, אלא לאיפסולי.
ונפדית עליהן – וקשיא לרב חסדא. דאמר:

מחוי רב הונא חד מדידה – פירוש: רב יהודה שהיה לפניו. פירש בקונטרס שהיו עניני
משונות, ולא פירש במה היו משונות. ורבינו תם מפרש, דרב יהודה אריך בדרור
היה, דאמר בפרק "המפלת" (גדה כדב), ורב הונא איניש גוצא הוה, כדאייתא במסכת
תעניות פירקא דחסידיים, ומשום הכי לא היו ענינו בכרות קטנות כל כך משל סתם בני
אדם, אבל משל רב יהודה היו בכרות, שהיו
גדולות הרבה, ולכך הקפיד רב יהודה. והיינו
שינוי, דענינו אחת גדולה ואחת קטנה. ואף על
גב דלא הו' מומא לענין אחולי עבודה, עד
שתהא גדולה כשל עגל או קטנה כשל אוז, הו'
מכל מקום אין זה שוה בורעו של אחר. ענינו
תרושות – פירש בקונטרס: עגלות, כמו "כי
תרושה" בסנהדרין (קו) גבי לבנה. ר"צירניות"
פירש בקונטרס: עגלות יותר מתרושות. והימנה
כיון דהנא קילתא – כל שכן המירא! וכענין
זה קשה גבי דתנא: דומעות דולפות וטורדות,
דולפות יותר מדומעות, וטורדות יותר מדולפות.
ושמא איצטרך למיתני כוליה, לאשמעינן דלא
מיפסלי משום מומא, אלא משום דאין שוה
בורעו של אחר.

ואין

עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה, ורואה את החדר ואת העליה כאחת, או שפדבר עם
הבירו ואחר אומר: "לי רואה". תנו רבנן: "עור" – בין סוקא בשתי עיניו, בין סוקא באחת
מעיניו; חורורו והמים הקבועין מין – תלמוד לומר: "איש עור". אמר רבא: למה לי דכתב
רחמנא "איש" "עור" "דק" "תבלול" "בעינו" צריכי, דאי כתב רחמנא "עור" – משום דליתנהו
פלל, אבל חורורו והמים הקבועין דאיתנהו ביה – לא, כתב רחמנא: "איש". ואי כתב רחמנא
"איש" – משום דלא קא הו' פלל, אבל מחסורייתא – לא, כתב רחמנא: "דק". ואי כתב
רחמנא "דק" – משום דמחסרן, אבל מבלבלייתא – לא, כתב רחמנא: "תבלול". ואי כתב
רחמנא "תבלול" – משום דמבלבלין, אבל משום משונייתא – לא, כתב רחמנא: "בעינו". אמר
רבא: הלכך, פל מחמת כהיותא – אתיא מ"איש", מחסורייתא – מ"דק", מבלבלייתא –
מ"תבלול", משונייתא – מ"בעינו". "סכי שמש". תני רב יוסף: סכי שמש. "גדדין". מחוי רב
הונא: חד מדין וחד מדידהו, ואיקפד רב יהודה. מיתבי: שכבנא – שגבנינו שוכבים, וגדום
– אחד שחור ואחד לבן! – תנא, פל זוגא דלא שוי להדדי – "וגדום" קרי ליה. "תצירן". ענינו
תרושות וצירניות, דומעות דולפות וטורדות. תנא: הנדיר והלופין והתמיר. וזיר – דמזור עיניה,
לופין – דנפישין וזיפה, תמיר – שתמו וזיפין. והני גבי מומין תנו ליה והתנן: שגששו רסי ענינו
פסול מפני מראית העין! – לא קשאי, הא – דאשתירי גרדומי, הא – דלא אישתירי גרדומי.
משנה גדול מאבריו או קטן מאבריו. הצומם והצומע. איתיה צומע – פל שאגוני קטנות,
והצומם – פל שאגוני דומות לספוג. שפתו העליונה עורפת על התחתונה, התחתונה עורפת
על העליונה – הרי זה מום, שגששו שינוי – פסול מפני מראית העין. גמרא אמר רב: משה
רבינו עשר אמות היה, שגאמר: "ויפרש את האהל על המשכן", מי פרשו – משה רבינו
פרשו; וכתוב: "עשר אמות אורך הקרש". אמר ליה רב שימי בר חיאי לרב: אם פן עשיתו
למשה רבינו פעל מום, דתנן: גופו גדול מאבריו או קטן מאבריו! אמר ליה: שימי, באמה
של קרש קאמר. "חוטמו גדול" כו'. תנא: פאצבע קטנה. "הצימם והצימע". תנא: אף הצימח.
לא הו' ידעו רבנן מאי "צימח", שמעו לההוא מייעא דהוה קאמר: "מאן דבעי צימח",
ואישתפח גדיא חזיזא. אמר רב חסדא: עו שאין לה קרנים, ורחל שיש לה קרנים – פשרים
לגבי מזבח. תנא נמי הכי: יש דברים שהן כמזמין ואינן כמזמין, ושחטין עליהם במקדש אבל
לא במדינה, ואלו הן: עו שאין לו קרנים, ורחל שיש לו קרנים, והצימח והצימם והצימע.
אמר רב חסדא אמר אמימר: נפלו קרנותן וזכרותן עמהן – פסולה, ואין פודין עליהם; נפלו
מלפיים וזכרותם עמהן – פסולה, ונפדין עליהם. מיתבי: נפלו קרניו ומלפיו וזכרותן עמהן –
פסולין ונפדין עליהן! – לא קשאי, הא – דאיתעקור איתעקורי, הא – דאוגוס אינומי. – ודאוגוס
אינומי פסול ורמינהו: פרה שקרניה ומלפיה שחורים – גזר! תרגמה ועירי: מעילוי זכרות.

משנה

אין נפדין ברייתא דקתני בדעקור איעקור – קרנים ושרשי הזכרות, ונראית גומא בראש. רב חסדא דאוגוס אינומי – נחתכין מלמעלה ושרשי נשאר. ודאוגוס אינומי
– מי שייך בה אפילו פסלות פרה – אדומה. יגוד – יתוך, כמו (דניאל ד) "גודו אילנא". תרגמה ועירי – האי ודקתני יתוך – מעילוי זכרותיה. שיש בחורו של
קרן כשתים ושלוש אצבעות שאין זכרות מגיע שם, ואם השחרות אין מגיע עד מקום הזכרות – יתוך, אבל יותר מכאן פסולה.

משנה

ואין שותין מים בפני רבים – פירש בקנטרס: דרך תלמיד חכם להיות צנוע באכילה ושתיה. והא דאמר בסוף "ביצד צולץ" (פסחים פ"ב) דרב הונא בריה דרב נתן אשתי כסא בתרי זמני ולא מהדר אפיה, וקאמר התם: "כלה" תנן, משמע החם שדרך לשותות בפני רבים בלא חזרת פניו – היינו בשעת סעודה, דומיא דכלה. ובהלכות דרך ארץ אמרין דברבים הופך פניו לצד אחר וישתה מים.

נראה דנקט מים לפי שאין גרילין לשותות כולן מים אלא הצמח בלבד, אבל שאר דברים גרילין לשותות יחד. ורבינו תם אומר, דהכי קאמר: דאפילו לאותן הצנועים שלא לשותות מים בפני רבים – לא להווי צנוע להטיל מים, שמא ימתין ויסתכן. **אימתי** לא יהיה בר עקר ועקרה בזמן שבהמתת – תימנה: היאך יכילין להשיע עצמן כבהמה בחטלת מים? והווי צריכין לצאת חוץ מן המתנה ולחרוק שלוש פרסאות, כדאמרין בפרק בתרא דיומא (ע"ה) דאין נפנים לא בצדיהם ולא לפניהם אלא לאחריהם. והיינו אפילו בקטנים. דברפרק "מי שמתו" (ברכות כ"ה, א) מוקמא "ויתד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת" וגו' בקטנים!

שלא תהא תפלת עקורה לפני המקום בזמן שאתה משים עצמך כבהמה – פירש בקנטרס: שלא תהא עקורה כשאתה מתפלל על בניס. ונראה לכל תפלה קאמר, כדאמר: שאין העולם מתקיים אלא במי שמים עצמו כבהמה, כדכתיב: "אדם ובהמה תושיע ה'", ובמי שמים עצמו כמי שאינו, כדכתיב (איוב כ"ו): "תולה ארץ על בלימה" (חולין פ"ט, א). **לא** ישתין אדם מים לא על (גבי) וכלי חרס ולא על גבי מקום קשה – הנך חומרות דוקא בבבל, כדאמר טעמא – משום דהני מורדי דבבל מהדרי מיא לעיטם שעל נהר פרת, דדרך המים ללכת דרך היובלם לעין עיטם. דפרת מתערב בכל מימות שבעולם, כדאמר לקמן בפרק תשיעי (נ"ה, א): הנודר ממימי פרת – אסור בכל מימות שבעולם. ואפילו עינאתא דמדוליא, אמרין לקמן דנהו סולמי דפרת נינהו. ובסוכה (ג"ג, א) נמי אמרין, דכירנן פורתא ובעי מיא – דהווי סולמי דפרת הוו. ואף על גב דסולמי דפרת מתערבין בכל מימות שבעולם – אין לאסור אלא שבעולם, כדפרישתי, שדרך היובל של פרת מתערב בעין עיטם. והוה משמע מכאן דפרת הולך מבבל לארץ ישראל, אבל שאלתי לאחד מארץ ישראל, ואמר לי שיהיה מארץ ישראל לבבל. וכן מוכח לקמן בפרק תשיעי (נ"ה, א) דאמרין: מטרא מעוברא – שהיא רבא פרתי. וכן פירש שם בקנטרס. וזהו דוחק לומר דאפילו דולך מבבל לארץ ישראל ניכר, כשגדל הנדר מחמת רוב גשמים ומתרבה הנדר לאחוריו מתוך רבי המים. **הא** איתתא לא תיקום להדיא באפי יוקא – אף על גב שאינה מגלה עצמה, איכא חוצפא כשהיא מטילה מים והתינוק עומד בפניה, דהא אין דרך אשה לגלות עצמה לפניו לא לקטנים ולא לגדולים, כדמוכח בפרק "מי שמתו" (ברכות כ"ג, ב).

לידי הדרוקן בו לידי ירוקן – משמע דהדרוקן וירוקן תרי מילי נינהו. ומיהו, נראה שהם ענין אחד, דאמרין ביבמות (ס"ב): העבירים לפני ציצ, כל שראויה לביאה – פניה מוריקות, דאמר: סימן לעבירה – הדרוקן. בעל

משנה דרין שוכבין – גדולים. נכפה – נופל מחמת חולי. אחת לימים – שאינו נופל אלא פעם אחת לימים, שתבא לזמן קבוע. רוח קצרה – רוח שד. מאושבן – ביצו גדולים. בעל גבר – גידו גדול. **גמרא** ואין שותין מים – דדרך תלמידי חכם להיות צנוע באכילה ובשתיה. אבל להטיל מים לא להווי צנוע, שמא ימתין ויסתכן.

משנה דרין שוכבין פשל אשה, פריס צבה, מביור ויצא, נכפה אפילו אחת לימים, רוח קצרה באה עליו, המאושבן, ובעל גבר. **גמרא** אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא: משתינין מים בפני רבים ואין שותין מים בפני רבים. ותניא נמי הכי: משתינין מים בפני רבים, ואין שותין מים בפני רבים; ומעשה באחד שביקש להשתין מים ולא השתין, ונמצא פריס צבה. שמואל איצטריך ליה בשבתא דרגלא, נגדו ליה גלימא. אתא לקמיה דאבבה, אמר ליה: אתן לך ארבע מאה זוזי וייל אהדר עובדא; את – דאפשר לך, דלא אפשר ליה – ליסתכן. מר בר רב אשי איצטריך אגונא גמלא, אשתין. אמר ליה: תסתך קאתיא! אמר להו: באודניה. ותיפוק לי משום עלקא – בשותתה. תנו רבנן: שני נקבים יש בו באדם, אחד מוציא שתן ואחד מוציא שכבת זרע, ואין בין זה לזה אלא פקליפת השושן; בשעה שאדם נצרך, אם נקבו זה לתוך זה – נמצא עקר. אמר ריש לקיש: מאי דכתיב "לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך" אימתי לא יהיה בך עקר – בזמן ש"בבהמתך". אמר רבי יהושע בן לוי: לא יהיה בך עקר – מן התלמידים, ועקרה – שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום, אימתי – בזמן שאתה משים עצמך כבהמה. אמר רב פפא: לא ישתין אדם מים לא על כלי חרס, ולא על מקום קשה; דאמר רב: הני מדורי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם. אמר אביי: הא איתתא לא תקום להדיא באפי יוקא, אינסא – לית לן בה. תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: עמוד החוזר – מביא אדם לידי הדרוקן, סילון החוזר – מביא אדם לידי ירוקן. אמר רבה בר רב הונא, אמר רב קטינא אמר ריש לקיש: דם רבה – שחין רבה, שכבת זרע רבה – צרעת רבה, צואה רבה – הדרוקן רבה, מי גרלים רבין – ירוקן רבה. "רוח קצרה באה עליו". מאי נינהו תנא: רוח בן נפלים באה עליו. "המאושבן ובעל גבר". תנא: משוכן – פביצים, ובעל גבר – בגדי. תנא: משוכן – זה חקיין, הנרבתן – זה בעל קיק, קיין – פביצים, הנרבתא – בגדי. ועד כמה מחו רבי יהודה: עד רכובה. תניא, רבי אליעזר בן עזקב אומר: עד רכובה – פסול, למעלה מן רכובה – פשר. איבא דאמרי: עד רכובה – פשר, למטה מן הרכובה – פסול. **משנה** אין לו ביצים, או אין לו אלא ביצה אחת, הרי זה "מרוח אשך" האמור בתורה. רבי ישמעאל אומר: כל שנימוחו אשכיו. רבי עקיבא אומר: כל שרוח באשכיו. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: כל שמראיו חשוכין. **גמרא** קשיא ליה לרבי ישמעאל: הא "חסר אשך" מיבעי ליה! תני: שנימוחו אשכיו. קשיא ליה לרבי חנינא בן אנטיגנוס: הא "רוח אשך" מיבעי ליה! תני: שמראיו חשוכין; קסבר: גורעין ומוסיפין ודורשין. – היינו פוישי! – רבי חנינא בן אנטיגנוס לא תני פוישי. **משנה** מקיש בקרסוליו ובכרסותיו, ובעל

משנה דרין שוכבין – גדולים. נכפה – נופל מחמת חולי. אחת לימים – שאינו נופל אלא פעם אחת לימים, שתבא לזמן קבוע. רוח קצרה – רוח שד. מאושבן – ביצו גדולים. בעל גבר – גידו גדול. **גמרא** ואין שותין מים – דדרך תלמידי חכם להיות צנוע באכילה ובשתיה. אבל להטיל מים לא להווי צנוע, שמא ימתין ויסתכן. **איצטריבא** ליה – להטיל מים. **בשבתא** דרגלא – שלשים יום קודם הרגל, דשואלין ודרושין בהלכות הרגל, כדאמרין במגילה (ד"א). נגדו ליה גלימא – פרסו סדין בינו לבין העם. אהדר עובדא – דרוש שאסור להמתין מלהטיל מים עד שיהא לו צניעות. את דאפשר לך – לפרוש סדין לפי שחשוב אתה. ואי ליצטריך אינש אחרינא דהם, אפשר ליה – וימתין עד שילכו העם, ויסתכן, ויהא עקור. חמתך – חמותך. באודנה – אפילו בתוך אונה הייתי מטיל מים אם לא היה לי מקום אחר קודם שאמתין, וכל שכן בפניה. ותיפוק לי משום עלקא – דקתני לעיל שבקש להשתין ולא השתין ונמצא כריסו צבה, ממאי דמשום המתנה הוה ליה דלמא עלקא שתה. שוקרין שנסוא"ה, לפיכך צבה כריסו בשותת – שאינו יכול להטיל מים יפה לאחר כן, אלא שותת טיפין טיפין, דודאי מחמת עיבוד שתן הוה ליה. בזמן שבהמתך – שתישם עצמך כבהמה, שלא תהא צנוע בהטלת מים. שלא תהא תפלתך עקורה בו – בהשתתפל ולע בניס נצמעת תפלתך. כבהמה – שלא תמתין מלהטיל מים. לא על (גב) כלי חרס – בתוך עבש של מימי רגלים. לפי שמשליכין אותו בנהר בסמוך להם, ונהרות בבל הולכין (ומתעכבין) וומתערבין בעין עיטם כדמפרש. ולא על מקום קשה – שאין נבגד, וצפין על הקרקע עד ששטפין למקום מדרון ונופלין לנהר. ואמר רב הניך מדורי דבבל – מקומות מדרון שבבבל. מהדרי לעין עיטם – שבו בהן גדול טובל ביום הכפורים, כדאמרין במסכת יומא בפרק שליש (לא"ה). לא תיקום להדיא באפי יוקא – כשהיא מטלת לא תעמוד ממש שנגד תניקות, דחוצפתא היא. **אניסא** – אם לצד אחר, שאין משתנת בפני התינוק – לית לן בה. עמוד = גדולים. הדרוקן = חולי מעיים. סילון = סקנים. דם רבה שחין רבה – המרבה דם, שאינו מקיז – מרבה שחין. שכבת זרע רבה – מי שיש לו אשה ואינו משמש ממנו – מרבה צרעת. (נאלת) רוח שטות על ידי שד וזהו בן נפלים, נייטין. חקיין – היינו "משוכן". הנרבתן – היינו מין בעל גבר. כביצים – שביצו גדולים. בגדי – שגידו גדול. ועד כמה – יגדל הגיד שיהא פסול. **משנה** שנמרחו אשכיו – שנימוחו ביציו. שחרור באשכיו – שביצו נפוחים. שמראיו חשוכים – שחור כבשיו. ולא בביצים משתעי כלל. **גמרא** קשיא ליה לרבי ישמעאל – כלומר, להכי פליג רבי ישמעאל אתנא קמא – משום דקשיא ליה: אם כן, דבשאן לו ביצים מישתעי קרא "חסר אשך" מיבעי ליה! תני שנמרחו אשכיו – להכי תני רבי ישמעאל: שנמרחו אשכיו. ממרוח אשך מיבעי ליה –

דהא מים ד"מרוח" משמשת היא. גורעין ומוסיפין – גורעין ח"ת מ"מרוח", ואלף מ"אשך", ומוסיפין ח' במקום אלף על "אשך", ואלף במקום ח"ת על "מרוח", והוי "מרוח" חשך. היינו כושי – וכושי בהדיא קתני מתניתין (בבורות מה"א) הכושי והגדור. **משנה** המקיש בקרסוליים – שארכבותיו עוקמות לחוץ וקרסוליו לפניו, ונוקשין זה לזה כשהוא מהלך. ובארכבותיו היינו איפכא. שרגליו עוקמות לחוץ ומרחיק זה מזה, עד שארכבותיו מלמעלה העוקמות כלפי פנים נוקשות זו לזו.

משנה

המשנה ממשיכה לפרט שינויים ומחלות הפוסלים כהן לעבודה: כהן שדָּרְיוֹ שׁוֹכֵבִין – גדולים ומדולדלים כלפי מטה, עד שנראים שוכבים על גופו כרדים שֶׁל אִשָּׁה. ומי שְׂכָרְיוֹ צָבָה – בטנו גדולה ובוולטת. ומי שְׂטָבוֹרֵי יוֹצֵא – בולט חוץ לגופו כיבלת. והנִכְפָּה – חולה במחלת הנפילה, אִפִּילוּ אם נופל רק אֶחָת לַיָּמִים – לפעמים. ומי שרוחַ קְצָרָה בָּהּ עָלָיו – שיש בו רוח שטות האבא על ידי שד השוכן בקרבו. והמְאוּשָׁשׁ – שביציו גדולים. וּבָעַל נֶגֶר – שהגיד שלו ארוך מדאי. הרי אלו פסולים לעבודה.

גמרא

אגב מה ששינו במשנה מום 'כריסו צבה' מביאה הגמרא כיצד נשמרים ממחלה זו: אָמַר רַבִּי אֲבָא בְרִיהַ דְּרַבִּי חִינּוּ בַר אֲבָא, מִשְׁתַּיִן מִים בְּפָנֵי רַבִּים, וְאֵין שׁוֹתִין מִים בְּפָנֵי רַבִּים – דרך תלמיד חכם להיות צנוע באכילה ולא לשותות בפני רבים, אבל אין לו להיות צנוע בהטלת מי רגלים, כי אם ימתין יסתכן. וְתַנּוּיָא נָמִי הָכִי, מִשְׁתַּיִן מִים בְּפָנֵי רַבִּים, וְאֵין שׁוֹתִין מִים בְּפָנֵי רַבִּים, וּמַעֲשֶׂה בְּאִדָּם אַחֵר שְׂבִיבָשׁ – שהוצרך לְהַשְׁתִּין מִים וְלֹא הִשְׁתִּין מִיד, וְנִמְצָאָה כְּרִיסוֹ צָבָה.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: שְׁמוּאֵל אֵיצְמָרִיד לִיה – הוצרך להטיל מי רגלים בְּשִׁפְתָּא דְרַגְלָא – בעת הדרשה שדרש לפני העם בשבת שלפני הרגל בהלכות הרגל, נָגְדוּ לִיה גְּלִימָא – פרסו סדין בינו לבין העם כדי שיוכל להטיל מים מיד ובצניעות. אחר הדרשה אָתָא לְקַמְיָה דְאַבְהָה – בא שמואל לפני אביו, אָמַר לִיה אביו, אָתָּן לָךְ אֲרָבַע מָאָה זֻזִין, וְוִיל אַהֲדָר עֻבְדָּא – ולך תחזור ותדרוש לרבים שלא יעשו כפי שעשית, כי אין להמתין להטיל מים עד שימצא מקום צנוע, שהרי אָתָּ דְאַפְשָׁר לָךְ – אתה אדם חשוב ויכול אתה לפרוס סדין באמצע הדרשה כדי להטיל מים בצניעות, אבל שאר אדם דִּלָּא אֲפָשָׁר לִיה – שאינו יכול לפרוס סדין באמצע הדרשה, אם ילמד ממעשיך וימתין להטיל מים בצניעות כשיתפורו העם שהתקבצו לדרשה, לִישְׁתֵּבִין – יבא לידי סכנת עקרות.

מעשה נוסף: מַר בַּר רַב אִשִּׁי אֵיצְמָרִיד אֲנוּבָא דְנִמְלָא – הוצרך להטיל מים, בעודו עומד על הגשר, אֲשֵׁתִין שֵׁם, אָמְרוּ לִיה העומדים אצלו, חֲמִתָּה קָאֲתִיא – חמותך ברכה לבאן ויש לך להתנהג בצניעות. אָמַר לָהּ מַר בַּר רַב אִשִּׁי, בְּאוֹדְנָה – אפילו בתוך אונה של חמותי הייתי מטיל מים אם לא היה לי מקום אחר להטיל בו בלי להמתין, וכל שכן שאינו חושש להטיל בפניה. בברייתא שהובאה לעיל שינו שאדם אחד בקש להשתין ולא השתין ונמצא כריסו צבה. מקשה הגמרא: מנין שכריסו צבה משום שלא השתין, וְתִיפּוּק לִי מִשּׁוּם עֲלָקָא – והרי יתכן שארע לו כך משום ששתה מים שבתוכם עלוקה, הגורמת לצבות את כריסו של השותה.

מתרצת הגמרא: המעשה היה בַּשְׁוֹתָת – שמי רגליו שותתים טיפות טיפות, ומוכח שכריסו צבה מחמת שעיכב מי רגליו, ולכן נחלה גם בכך שמי רגליו שותתים.

הגמרא מביאה ברייתא בה מבואר כיצד מניעת הטלת מי רגלים גורמת לעיקור: תַּנּוּ דְרַבְּנָן, שְׁנֵי נִקְבִּים יֵשׁ בּוֹ בְּאָדָם – בגופו של אדם יש שני צנורות שמסתיימים בנקב בראש הגיד, נקב אַחֵר מוּצִיא שֵׁתָּה, וְאֶחָד מוּצִיא שְׂכַבְתָּ זָרַע, וְאֵין בֶּשֶׂר מַפְסִיק בֵּין זֶה לָזֶה אֲלָא בַּעֲבוּי בְּקִלְיַת הַשּׁוֹם, בְּשַׁעַת שְׂאִיִּם נִצָּדָה לַהֲטִיל מִי רַגְלִים, אִם נִקְבּוּ זֶה לַתּוֹךְ זֶה מִחַמַּת לַחַץ מִי הַרְגָלִים שִׁמְתַּעֲבָב מִלַּהֲטִילֵם, נִמְצָא עֶקֶר.

הגמרא מביאה מקור מהתורה שעצירת מי רגלים גורמת לעקרות: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מָאִי דְכֻתְּבִי (דברים יד) 'לֹא יִהְיֶה בָךְ עֶקֶר וְעִקְרָה וּבְכֵהֶמָּתָךְ', כוונת הכתוב, אִמְתִּי לֹא יִהְיֶה בָךְ

עֶקֶר, בְּזִמָּן שְׂכַבְהֶמָּתָךְ – שתשים עצמך כבהמה בזמן שהנך נצרך להטיל מי רגלים, ולא תשתהה להטילים מחמת צניעות. דרשה אחרת מפסוק זה: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כוונת הכתוב 'לא יהיה בך עקר' לומר שלא יהיה בך עֶקֶר מִן הַתְּלִמִּידִים, כלומר, ברכה היא שתמיד יהיו לך תלמידים. וְלֹא תהיה בך 'עִקְרָה', היינו שלא תהא תְּפִלְתָּךְ עִקְוָה לְפָנֵי הַמָּקוֹם – כשתתפלל על בנים תהיה תפילתך נשמעת ותעשה פירות, וכוונת הכתוב בסיימו 'ובבהמתך' היא, אִמְתִּי תתקיים הברכה, בְּזִמָּן שְׂאֵתָה מִשִּׁים עֲצָמָךְ בְּכֵהֶמָּה ואינך מתעכב מלהטיל מי רגלים עד שתגיע למקום צנוע.

הגמרא מביאה הלכות נוספות שנאמרו לגבי הטלת מי רגלים: אָמַר רַב פִּפְא, לֹא יִשְׁתִּין אָדָם מִים לֹא עַל כְּלִי חָרָם – עביט של מימי רגלים, שאחר כך משליכם אל הנהר הסמוך, וְלֹא עַל מָקוֹם וְקֶרֶק (קרעק) קֶשָׁה, שאין המים נבלעים אלא נשטפים למקום מדרוך, ונופלים לנהר. וטעם האיסור הוא משום דְאָמַר רַב, הֵנִי מְדוּרֵי דְכָבֵל – מקומות בבבל שהם עשויים במדרוך, מְדוּרֵי מִיָּא לְעֵין עֵינָם – מוליכים מימיהם אל מעיין עין עיטם, שבהן גדול טובל במימיו ביום הכיפורים (יומא לא), וכיון שמימי מקומות אלו מגיעים אל מקום קדוש אין להטיל בהם מי רגלים. ולכן אין להשתין אלא על עפר תיחוח, שנבלעים מי הרגלים במקומם. הגמרא מביאה הלכה נוספת לגבי צניעות בהטלת מי רגלים: אָמַר אֲבִי, הֲאִי אִיתְּרָא לֵא תְּקוּם לְהִדְרִיא בְּאִפְּי נִינְקָא – לא תטיל האשה מי רגלים בעומדה לפני התינוק ממש, שחוצפה היא, אֲנִיכָא לִית לָן קָה – אבל אם עומדת לצידו של הקטן אין בכך איסור.

הגמרא מביאה ברייתא המלמדת על הסכנה הנגרמת מחמת עצירת נקבים: תַּנּוּיָא, רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִלְיָאֵל אֹמֵר, עֲמוּד תַּחֲזוֹר – שמתחיל להתפנות לגדולים וחוזר ועוצר, ומחזיר לגופו את הצואה שכבר התחילה לצאת, מְבִיא אָדָם לִידֵי הִדְרוֹקָן – חולי מעים. פִּלּוֹן תַּחֲזוֹר – שמתחיל להטיל מי רגלים ועוצרם, מְבִיא אָדָם לִידֵי חוּלֵי יִרְקוֹן.

אָמַר רַבָּה בַר רַב הוּנָא אָמַר רַב קַמְיָא אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, דָּם רַבָּה – המרבה דם בגופו, שאינו מקיז דם כשנצרך לכך, שְׁחִין רַבָּה בגופו. שְׂכַבְתָּ זָרַע רַבָּה – מי שיש לו אשה ואינו משמש מטתו בזמן הראוי ומרבה בגופו שכבת זרע, צָרַעַת רַבָּה בגופו. צוּאָה רַבָּה – המרבה צואה בגופו, מחלת הִדְרוֹקָן רַבָּה בגופו. מִי דְגָלִים רַבִּין, מחלת יִרְקוֹן רַבָּה בגופו.

שינו במשנה בין המומים, רוח קְצָרִית בָּהּ עָלָיו. מבררת הגמרא: מָאִי נִהִי – מה הוא מום זה. מבארת הגמרא: תַּנּוּא בברייתא, רוח בְּנָפְלִים – רוח שטות על ידי שד בָּהּ עָלָיו. שינו במשנה: הַמְּאוּשָׁשׁ וּבָעַל נֶגֶר. הגמרא מביאה ברייתא המבארת מומים אלו: תַּנּוּא בברייתא, מִשּׁוּבָן וְ–מְאוּשָׁבִין הוא מום בְּפִיצִים, שביציו גדולים, וּבָעַל נֶגֶר הוא מום בְּגִיד, שגידו גדול.

ברייתא נוספת המבארת מומים אלו: תַּנּוּא בברייתא, מִשּׁוּבָן זֶה הַקִּיָּין, הַנִּרְבָּתִין – אחד מאופני המחלה הנקראת בעל גבר, זֶה בָּעַל קִיק, ומבארת הברייתא מה מומו של כל אחד מאלו, קִיָּין, בְּפִיצִים – שביציו גדולים, נִרְבָּתָא, בְּגִיד – גידו גדול.

מבארת הגמרא: וְעַד כְּמָה יֵהָא הגיד גדול כדי שיחשב לבעל מום. מְחִין – הראה רב יְהוּדָה על גופו, אם מגיע הגיד עַד רְבֻבָה – עד ברכיו.

הגמרא מביאה ברייתא שדנה באיזה אורך יהיה הגיד שיחשב לבעל מום: תַּנּוּיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר אם הגיד מגיע עַד רְבֻבָה – ברכיו, פָּסוּל הַכֹּהֵן לעבודה, אבל אם הוא מגיע לְמַעְלָה מִן רְבֻבָה, כָּשֶׁר. אִיכָא דְאָמְרִי, אם מגיע עַד רְבֻבָה, כָּשֶׁר, ורק אם הוא מגיע עד לְמַסָּה מִן הַרְבֻּבָה פָּסוּל.

ועולות אחת על חברתה, או קלוזות ו-מחבורות) לְמַעַלָּה מִן
הַפֶּרֶק לצד הצפרניים וְחֶתְכָן, מִנֵּן לִי שהוא מום. הגמרא
מפסיקה באמצע דברי הברייתא ותמהה: וְהָאֵמֶרֶת – והרי אמרת
במשנה שאם חתך וחילק את האצבעות הכהן כֶּשֶׁר, ואיך
מבקשת הברייתא לפסלו. מבארת הגמרא: אֵלֶּא שאלת
הברייתא היא על אצבעות קלוטות וְלֹא חֶתְכָן, מִנֵּן שהוא מום.
ועל כך משיבה הברייתא: תִּלְמִיד לֹמֵר (ויקרא כא ט) 'אִי שֶׁכָּר יָד',
שייתור ה'אִי' בא לפסול גם אצבעות מורכבות וגם קלוטות שלא
חתך וחילק ביניהן.
שנינו במשנה: הֵיתָה בֹּי יִתְּרָה וְחֶתְכָה, אִם יֵשׁ בָּהּ עָצֶם, פֶּסוּל,
וְאִם לֹא כֶּשֶׁר. הגמרא מבארת מתי פוסל חיתוך אצבע יתירה:
אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְהוּא שֶׁנִּסְפְּרָתָה עַל גֵּב
הַיָּד – שעומדת בשורה אחת עם שאר האצבעות ונספרת יחד
איתן, אבל אם צמחה אצבע במקום אחר אינה נחשבת אבר נוסף
ואין חיתוכה פוסל משום מום.
הגמרא מביאה בשם רבי יוחנן דין דומה לגבי טומאת מות: תָּנוּ
רַבֵּנָן בְּבֵרִיתָא, אֲצַבֵּעַ יִתְּרָה שֵׁשׁ בָּהּ עָצֶם, וְאִפִּילוּ אִם אֵין בָּהּ
צִפּוּרָן אֲךָ יֵשׁ בָּהּ קֶצֶת בָּשָׂר, הִרִי הִיא נִחְשֶׁבֶת אֲבֵר לְכָל דִּבְרָא,
וּמִטְּמָא בְּטוֹמַאֲתָא מִתּ כְּמִנְעָה וּבְמִשְׁאָה, וּמִטְּמָא גַם בְּאֵהֶל. וְאִם אֵין
בּוֹ בָשָׂר כָּלָל, הוּא עוֹלָה ו-מִצְטָרֵף לְמִנֵּן מִמָּה עֲשִׂירִים וְחֲמִשָּׁה
שֶׁהוּא רֹב מִנֵּן רַמ"ח אֲבָרֵי הָאָדָם, שֶׁאִם הִי יָחִיד עִמּוֹ כְּמִנֵּן הוּא
מִעֲצָמוֹת הַמֶּת, אִפִּילוּ בְּלֹא בָשָׂר מִן טְטִמָּאוֹת בְּאוֹהֶל. וְאֲמַר רַבָּה
בַּר בַּר חֲנָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְדוּקָא בְּאֲצַבֵּעַ שֶׁנִּסְפְּרָתָה עַל גֵּב
הַיָּד הִיא נִחְשֶׁבֶת אֲבֵר לְטִמְאָה בְּאוֹהֶל.
הגמרא מביאה מימרא בשם רב ומפרשת אותה על פי דברי רבי
יוחנן: אֲמַר רַב חֲסֵדָא, דְּכָר זֶה שְׂוִיבָא בְּסִמּוּךְ רַבִּינוּ הִנְדוּל ו-רַב
אֲמַר, וְהַמָּקוֹם יִהְיֶה כְּעוֹרֵי, אֲצַבֵּעַ יִתְּרָה ו-יתירה) שֶׁל מֵת שֵׁשׁ
בָּהּ עָצֶם, וְאִפִּילוּ אִם אֵין בָּהּ צִפּוּרָן, הִרִי הוּא מִטְּמָא טוֹמַאֲתָא
מִתּ כְּמִנְעָה וּבְמִשְׁאָה. אוֹלָם וְאֵין הוּא מִטְּמָא בְּאֵהֶל אִפִּילוּ אִם יֵשׁ
בּוֹ קֶצֶת בָּשָׂר, מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ נִחְשָׁב אֲבֵר.
מבארת הגמרא את דברי רבי: אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אֲמַר רַבִּי
יוֹחָנָן, וְדוּקָא בְּשִׁאֲנִיהָ נִסְפְּרָתָה עַל גֵּב הַיָּד אֵינָה נִחְשֶׁבֶת אֲבֵר
כְּשֶׁאֵין בָּהּ צִפּוּרָן, אוֹלָם כְּשִׁאֲנִי נִסְפָּרָה עַל גֵּב הַיָּד מוֹדֵה רַב
שֶׁהִיא נִחְשֶׁבֶת לְאֲבֵר וּמִטְּמָא בְּאוֹהֶל.
הגמרא מביאה את תמיהת רבי יוחנן על דין זה: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
הַאוֹמְרִים שֶׁאֲצַבֵּעַ יִתְּרָה שֶׁאֵין בָּהּ צִפּוּרָן וְאֵינָה נִסְפָּרָה עַל גֵּב
הַיָּד מִטְּמָא בְּמַגַּע וּבְמִשְׁאָה וְאֵינָה מִטְּמָא בְּאוֹהֶל, עָשׂוּ בִּכְךָ אֵת
דְּבִרְיָהֶם כְּדָרְכֵי נִבְיָאוֹת – כְּדִבְרֵים בְּלֹא טַעַם. שֶׁכֵּן מִמָּה נִפְשָׁה,
אִי אֲכָר הוּא אִם כֵּן בְּאֵהֶל נִמִּי תִּטְמָא, וְאִי לֹא אֲכָר הוּא,
וּמִשּׁוּם כֵּן אֵינוֹ מִטְּמָא בְּאוֹהֶל הַמֶּת, אִם כֵּן כְּמִנְעָה וּבְמִשְׁאָה נִמִּי לֹא
לְיִטְמִי.
הגמרא מביאה שני תירוצים על תמיהה זו: אֲמַר רַב הוֹנָה בַּר
מְנוּחַ מִשְׁמִיָּה דְּרַב אֲהָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא, לְעוֹלָם אֲצַבֵּעַ זֶה
אֵינָה נִחְשֶׁבֶת לְאֲבֵר, וְזֶה שֶׁהִיא מִטְּמָא בְּמַגַּע וּבְמִשְׁאָה, מִשּׁוּם
עָצֶם כְּשֶׁעוֹרָה נִנְעוּ בָּהּ ו-אִמְרוּ בָּהּ שֶׁהִיא מִטְּמָא, שֶׁכֵּן עֵצֶם
שֵׁשׁ בָּהּ שִׁיעוּר כְּשֶׁעוֹרָה מִטְּמָא בְּמַגַּע וּבְמִשְׁאָה אֵף כְּשִׁאֲנִיהָ
אֲבֵר. וְרַב פִּפְא אֲמַר, גִּזְרֵי חֻכִּים נִזְדָּרָה בְּאֲצַבֵּעַ יִתְּרָה שִׁאֲנִיהָ
נִסְפְּרָתָה עַל גֵּב הַיָּד שֶׁאֵף עַל פִּי שִׁאֲנִיהָ אֲבֵר תִּטְמָא בְּמַגַּע וּבְמִשְׁאָה,
אֲמִי ו-מִשּׁוּם אֲצַבֵּעַ הַנִּסְפְּרָתָה שֶׁנִּחְשֶׁבֶת אֲבֵר וּמִטְּמָא מִעֵיקָר
הַדִּין, שֶׁכֵּן אִם נִשְׁהַר בֵּאִינָה נִסְפָּרָה יִבְאוּ לִטְהַר גַּם בְּנִסְפָּרָה.
מקשה הגמרא על תירוץ זה: אִי הָכִי אֲצַבֵּעַ שִׁאֲנִיהָ נִסְפְּרָתָה
בְּאֵהֶל נִמִּי תִּטְמָא מִשּׁוּם גִּזְרָה זֶה, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִבְאוּ לִטְהַר בְּאוֹהֶל
גַּם נִסְפָּרָה. מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא: עֲבָדוּ רַבֵּנָן הִיבְרִיא, כִּי הִיכִי דִּלָּא
לִישְׁרָפּוּ עֲלֵיהוּ תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים – כְּחֻמִּים רַצוּ לְעוֹשֵׁת הַיֶּכֶר
בְּאֲצַבֵּעַ שִׁאֲנִיהָ נִסְפָּרָה שֶׁטְּמָאֲתָה אֵינָה מִעֵיקָר הַדִּין אֲלֹא רַק
מִשּׁוּם גִּזְרָה, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִטְעוּ לֹמֵר שֶׁטְּמָאֲתָה הִיא מִן הַתּוֹרָה
וְיִבְאוּ לִשְׂרֹף תְּרוּמָה אוֹ קִדְשִׁים שֶׁנִּטְמָאוּ מִחֻמְתָּהּ, וְאִסּוּר

וּבְעַל הַפִּיקִים וְהָעִיָּקָל הֵם בְּעַלֵּי מוֹמִים. מִבִּאֲרַת הַמִּשְׁנָה: אֵיזְהוּ
'הָעִיָּקָל', בֶּל שְׁהוּא מִקְּיָה פְּרָסוּתָיו – כֹּל שֶׁבַעַת יִשְׁבִּיתוּ הוּא
מִקְּרֵב כְּפוֹת רִגְלָיו זֶה לָזֶה, וְאֵין אֲרֻכְבוֹתָיו נִקְשָׁוֹת זֶה לָזֶה –
וּבְרַכְיוֹ אֵינִים נִוגְעוֹת זֶה בָּזֶה, מִחֻמַּת שַׁעֲקוּמוֹת כִּלְפֵי חוּץ. וְאִיזְהוּ
'בְּעַל הַפִּיקִים', פִּיקָה יוֹצֵא מְגוֹדְלוֹ – שְׁחִתִּיכַת בָּשָׂר עֲגוּלָה
יוֹצֵאת מִזֶּהאֲגוּדֵל בִּידוֹ אוֹ בְּרִגְלוֹ.
מוֹמִים נוֹסְפִים בְּרִגְלִים וּבְאֲצַבֵּעוֹת: עֲקִיבֹ בּוֹלֵט וְיוֹצֵא לְאַחֲרָיו
עַד שֶׁנִּמְצָא שֶׁהִשּׁוּק מִחוּבֵר בְּאֲמִצָּע כֹּף הָרִגֵּל, שְׁחִיזָה הִכָּף לִפְנֵי
הַשּׁוּק וְחִצִּיהָ לְאַחֲרָיו. פְּרָסוּתָיו רַחְבּוֹת כִּשְׁלֹ אֲוִיז – שִׁפְרִסוֹתָיו
רַחְבּוֹת וְעֲגוּלוֹת, וְאֵינִם כְּרָגִל שֶׁאֵרֵם אָדָם, שֶׁאוֹרְכִם יוֹתֵר מִרְחֻבָּם.
אֲצַבְעוֹתָיו בִּידוֹ אוֹ בְּרִגְלָיו מוֹרְכָבוֹת זֶה עַל זֶה, אִי שֶׁאֲצַבְעוֹתָיו
קְלוּזוֹת – מִחוּבְרוֹת, הִרִי זֶה בְּעַל מוֹם. אִמְנָם אִם אֲצַבְעוֹתָיו
מִחוּבְרוֹת רַק לְמַעַלָּה – בְּתַחִילָתָם לְצַד הַגּוֹף, עַד הַפֶּרֶק הָאֲמִצְעִי
שֶׁל הָאֲצַבְעוֹת, כֶּשֶׁר הִכָּה לְעַבּוּדָה. וְכֵן אִם מִחוּבְרוֹת גַּם לְמִטָּה
מִן הַפֶּרֶק, וְחֶתְכָה – וְהִפְרִיד הָאֲצַבְעוֹת, כֶּשֶׁר.
הֵיתָה בָּהּ – בִּידוֹ אוֹ בְּרִגְלוֹ, אֲצַבֵּעַ יִתְּרָה – מִיּוֹתֶרָה, וְחֶתְכָה,
אִם יֵשׁ בָּהּ – בְּאֲצַבֵּעַ עָצֶם, פֶּסוּל הִכָּה לְעַבּוּדָה, שְׁכִינָה שֶׁהִיא
בָּהּ עָצֶם הִרִי זֶה אֲבֵר שֶׁבִּחְסוּרָיו נִעְשָׂה בְּעַל מוֹם, וְאִם לֹא – וְאִם
לֹא הִיא בְּאֲצַבֵּעַ זֶה עָצֶם, אֵינָה אֲלֵא חִתִּיכַת בָּשָׂר, וְאִם חִתְכָה
הִכָּה הִרִי הוּא כֶּשֶׁר.
כֹּהֵן שֵׁשׁ לוֹ אֲצַבֵּעַ יָתֵר בִּידוֹ וּבְרִגְלָיו, וְהֵינּוּ שֵׁשׁ לוֹ שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ
– שֵׁשׁ אֲצַבְעוֹת בְּכָל יָד וּבְכָל רִגֵּל, וְיַחֲדוֹ הֵם עֲשָׂרִים וְאֶחָדָה
אֲצַבְעוֹת, רַבִּי יְהוֹדָה מְכַשֵּׁר. וְחֻכִּים פּוֹסְלִין שֶׁאֵף שִׁמּוּן
הָאֲצַבְעוֹת בְּכָל הַיָּדִים וְהָרְגִלִּים שׁוֹה, כִּיּוֹן שֶׁאֵינִם כְּמִנֵּן אֲצַבְעוֹת
שֶׁל כָּל אָדָם, הִרִי זֶה בְּעַל מוֹם.
כֹּהֵן הַשְּׁלֹמֹ בְּשִׁתֵּי יָדָיו – שְׁכוּחוֹ שׁוֹה בְּשִׁתֵּי יָדָיו, וְאֵינוֹ כְּכָל אָדָם
שִׁידוֹ הַיְּמִינִית חֻקָּה מִיּוֹד הַשְּׁמָאֲלִית, רַבִּי פִּסְלָה הִכָּה לְעַבּוּדָה,
וְחֻכִּים מְכַשֵּׁרֶיהָ.
גְּמָרָא
שֵׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה בֵּין הַפְּסוּלִים לְעַבּוּדָה, הַמְקִישׁ בְּקִרְסוּלָיו
וּבִאֲרֻכּוֹתָיו, וּבְעַל הַפִּיקִים, וְהָעִיָּקָל. הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא
שֶׁמְבַרְרַת אֵת הַמְקוֹר בְּתוֹרָה לְפִסְטוֹלִים אֵלֶּה: תָּנוּ רַבֵּנָן, נֹאמַר
בְּעֵינֵינוּ מוֹמֵי כְּהֻנָּה (ויקרא כא ט) 'אִי אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ שֶׁכָּר רִגֵּל',
אֵין לִי שִׁיחֻשׁ לְמוֹם, אֲלֵא שֶׁכָּר רִגֵּל, מִנֵּן לְרִבּוֹת הַקִּישוֹן –
הַמְקִישׁ בְּקִרְסוּלָיו, וְהָעִיָּקָל, וְהַקִּישוֹן – מִי שֶׁפִּיקָה יוֹצֵאת
מְגוֹדְלוֹ, תִּלְמִיד לֹמֵר (שם) 'אִי אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ שֶׁכָּר רִגֵּל'
וְחִתִּיכַת 'אוֹ' בָּאָה לְרִבּוֹת, שֶׁגַּם אֵלּוֹ נִחְשָׁבִים בְּעַלֵּי מוֹמִים.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא הַמְּפִרֶשֶׁת מוֹמִים נוֹסְפִים בְּרִגְלָהּ: תָּנָא,
בְּעַל (הַקִּישוֹן) [הַפִּיקוֹן] וְהַשּׁוֹפְנָר. וְאֲמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָהָ
אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, 'בְּעַל הַפִּיקוֹן' הוּא מִי שֵׁשׁ לוֹ כְּסֻתּוֹת הַרְּכָה
– שֶׁעֵצֶם הַקִּרְסוֹל בְּרִגְלוֹ גְּדוּלָה מֵאֹד, ו'שּׁוֹפְנָר' הוּא מִי שֶׁאֵין לוֹ
כְּסֻתּוֹת ו-עֲצָמוֹת קִרְסוֹל כֹּף עֵיקָר.
שֵׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: פִּיקָה יוֹצֵא מְגוֹדְלוֹ וְעִקְבֵּיו יוֹצֵא לְאַחֲרָיו. אֲמַר
רַבִּי אֱלֵעָזָר, זֶה הוּא מִי שֶׁנִּרְאָה שׁוֹקֵן יוֹצֵא בְּאֲמִצָּע רִגְלוֹ –
שֶׁהִשּׁוּק עוֹמֵד בְּאֲמִצָּע כֹּף הָרִגֵּל, חֲצִי מִהִכָּף לִפְנֵי וְחֲצִי מִמִּנָּה
לְאַחֲרָיו.
שֵׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: פְּרָסוּתָיו רַחְבּוֹת כִּשְׁלֹ אֲוִיז. אֲמַר רַב פִּפְא, לֹא
תִּימָא שֶׁהַכוּוֹנָה הִיא לְרַגֵּל דְּמִרְיָפָה וְלֹא מִרְיָפָה – שֶׁהִיא דְּקָה
וְאֵינָה סְדוּקָה, שֶׁאֲצַבְעוֹתֶיהָ מִחוּבְרוֹת וְאֵינֵן חִלּוּקוֹת, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ
צוּרְתָה עֲגוּלָה כְּצוּרַת רִגֵּל שֶׁל אוֹה, אֲלֵא כִּיּוֹן דְּרַגְלוֹ מִרְיָפָה
ו-דְּקָה, אֵף עַל גֵּב הַדְּרִיקָא – אִפִּילוּ שֶׁהִיא סְדוּקָה וְאֲצַבְעוֹתֶיהָ
חִלּוּקוֹת הִרִי זֶה מוֹם.
שֵׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: אֲצַבְעוֹתָיו מוֹרְכָבוֹת זֶה עַל גֵּב זֶה אוֹ קְלוּזוֹת.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא שֶׁמְבַרְרַת אֵת הַמְקוֹר לְפִסְטוֹלִים אֵלֶּה: תָּנוּ
רַבֵּנָן, נֹאמַר בְּמוֹמֵי כְּהֻנָּה (ויקרא כא ט) 'שֶׁכָּר יָד, אֵין לִי אֲלֵא
שֶׁכָּר יָד שֶׁהִיא מוֹם, אֲבֵל כְּשֶׁהָאֲצַבְעוֹת מוֹרְכָבוֹת (לְמַעַלָּה)

בבורות. פרק שביעי – מומין אלו דף מה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רנא תוספות

1 **בעל הפיקין והעיקל** – כדמפרש. וקמפרש עיקל ברישא – כל שהוא מקיף פרוטותיו. כשיושב ומחבר פרוטות רגליו זו לזו, ואין ארכובותיו נוקשות זו לזו, שעוקמות כלפי חוץ. פיקה
2 **יוצאה מגודלו** – חתיכת בשר עגול כפיקה יוצאה מגודלו. עקיבו יוצאה לאחוריו – כדמפרש בגמרא, ששוקו עומד באמצע רגלו, שחצי הרגל עומד בפנים וחצי לאחור. רחבות
3 **בשל אוזו** – שקלושות הן כשל אוזו, ואין ארכין יתר על רחבו. עד הפרק – פרק האמצעי. למטה מן הפרק – דהיינו לצד הצפורן, שמחוברין כולן וחתכה שיהיו מסולקים – כשר.
4 **יתירה** – אצבע יתירה. אם יש בה עצם פסול – הואיל וחתכה, שהרי הוא מחוסר אבר שנמצא בו, ואם לאו – כשר, דלא חשיב אלא לתלות בעלמא. שש שש עשרים וארבע –

מפרש לגבי קרא בגמרא אמאי נקט להו,
ומתניתין לישנא דקרא נקט. **גמרא** הקישן –
היינו המקיש בקרסוליו, והעיקל והקליבן –
היינו פיקה יוצאה מגודלו. **בעל** –
והשופנר – גרסינן. כסתות הרבה –
שאיסתמא שלו שקורין קביל"א גדולה מאד.
טריפה – קלושטנבא. "למעלה" דברייא
היינו "למטה" דמתניתין. ובנספרת על גב חיר
– שנספרת עם שאר האצבעות, שעומדת
בשורתן – בהודא חקני מתניתין דחשיב אבר.
אם היה בה עצם ואין [בה] צפורן – רבותא
נקט, אף על גב דאין בה צפורן – חשיב אבר,
אם נספרת על גבי חיר. **מטמא במגע ובמשא**
ובאהל – ובגון שיש בה בשר קצת, ולא בזית,
דאי הוה בה בזית בשר, אפילו אינה נספרת או
דאין בה עצם – נמי הוה מטמא באהל, דהא
בזית מן המת מטמא באהל. ואי לא הוה בשר
כלל, אפילו נספרת נמי דחשיב אבר – לא
מטמא באהל, דאין עצמות מטמאין באהל
אלא רוב בנין או רוב מנין או רובע חקב. אבל
השתא דאיכא מקצת בשר – מטמא אף על גב
דליכא בזית, הואיל ונספרת על גב חיר,
דחשיב אבר. דחייב אמרינן במסכת נדה בפרק
"יוצא דופן" (מגב). האברים אין להם שיעור,
אפילו פחות מכזית מן הנבילה ופחות מכזית מן
המת. ועולה למנין מאה עשרים וחמשה – אם
אין בה בשר עולה למנין מאה עשרים וחמשה,
דוורו רובנא מנין אברי המת. דאברי המת מאתיים
ארבעים ושמונה, ורוב מנינו של מות מטמא
באהל. ובנספרת, דאי לא קיימא בשורת
האצבעות – לא חשיב אבר, הואיל ואין בה
צפורן. רבינו הגדול – רב. ואינה מטמאה
באהל – ובאינה נספרת, כדמפרש, דאיכא
תרתיה לגרעינות: אין בה צפורן, ואינה נספרת.
אבל יש בה צפורן – מטמאה, ואף על גב
דאינה נספרת. ודחינן תנן בפרק "בא סימן" (נדה)
מטא. **דבריה נביאות** – שאין צריכין ליתן
טעם לנביאות, לפי שכלא טעם שומעים להם,
כך הם לא נתנו טעם לדבריהם. ואף על פי
שאין בהם רובע חקב **טמאים** – באהל. וגבי
אהלות תנינן לה. **הואיל** ורוב גובהו גדול –
דוורו רוב הגובה באדם גדול, שאינו נס
באברים, דשני שוקייה ורוב אדניו רוב גובה
הגוף בלא הראש. דלגבי בנין המת לא חשיב
ראשו בברייתא דאהלות, דקתני: איחוד בנינו
– השוקיים והידיים הגוף והשדרה. נוסח
אחר: "הואיל ורוב בנינו בגודל" גרסינן, ודחי
לישנא דתוספתא. בגדול = בגובה. **מניינא**
אחא לחשובועין – בתמינה, דכיון דמתים
ארבעים ושמונה אברים – פשיטא דרובא הוי
מאה עשרים וחמשה! **חסר שאין בו אלא**
מאתים – שנברא חסר בכל יד ובכל רגל שתי אצבעות, דהיינו שמונה אצבעות. וככל אצבע יש שש עצמות, כך מפרש במסכת אהלות – הרי חסר מן האצבעות ארבעים ושמונה,
ולא נשתתרו אלא מאתיים. ויתר שיש בו מאתיים שמונים ואחד – כגון אשה שנבראת יתירה ארבע אצבעות בכל יד ורגל, והרי ארבע אצבעות יתירין הוי עשרים וארבע עצמות
ויותר. ואבא שיש צירין ושני דלתות ומפתח, כדאמרין לקמן – הרי עשרים ותשעה אברין יותר. והסופין על מאתיים ארבעים ושמונה, ותמצא מאתיים שבעים ושבעה. וארבעה
השוקיים לא ידענא דהיינו מתמרמי, דואי אין בכל אצבע אלא שש עצמות סך הכל, לא שורש ולא ענק. והכי מפרש באהלות. כולן עולין למנין מאה עשרים וחמשה – כל אלו יתירין
חשובין לאברים, ועולין למנין מאה עשרים וחמשה. ושמעין מינה. דאף על גב דמאה עשרים וחמשה לא הוי רובא דדידה, דהא מאתיים שמונים ואחד הוי לו – אפילו הכי הוי רובא מאה
עשרים וחמשה רובא. וגבי חסר נמי, אף על גב דהוי רובא דדידה ומאה ואחד, אפילו הכי לא חשיב רובא אלא מאה עשרים וחמשה. צירין – קרדושינ. לרבי עקיבא – מפתח הוו
להו מאתיים חמשים ושלושה. וקשיא לתלמידי רבי ישמעאל, דלא מצאו אלא מאתיים חמשים ושנים. אידי דוורא – המפתח, אינמוחי אינמוח מחמת שליחה. וכולן – כל
היתירין והללו שבאשה, אין מטמאין באהל, האבר בפני עצמו שיש עליו בשר קצת. צירי בשר – תירוצא הוא. לא חשיב אבר בלא עצם.

כשל אוזו. אמר רב פפא: לא תימא דמריפה ולא סדיקא, אלא פיון דמריפה אף על גב דסדיקא.
"אצבעותיו מורקבות זו על גב זו או קלאושות". תנו רבנן: "שבר יד" – אין לי אלא שבר יד, אצבעות מורקבות
למעלה או קלאושות למעלה מן הפרק וחתכן. והאמרת כשר! – אלא: ולא חתכן, מנין תלמוד לומר: "או
שבר יד". היתה בו יתרת וחתכה, אם יש בה עצם פסול, ואם לאו – כשר. אמר רבה בר בר חנה אמר
רבי יוחנן: והוא שנספרת על גבי חיר. תנו רבנן: יתירה שיש בה עצם, ואין בה צפורן – מטמא במגע
ובמשא, ומטמא באהל, ועולה למנין מאה ועשרים וחמשה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:
ובנספרת על גב חיר. אמר רב חסדא, דבר זה רבינו הגדול אמר, המקום היה פניו: יתרת שיש בה עצם
ואין בה צפורן – מטמא במגע ובמשא, ואין מטמא באהל. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ובשאינה
נספרת על גב חיר. אמר רבי יוחנן: עשו דבריהם כדבריהם נביאות; מה נפשך, אי אבר הוא – באהל נמי
הטמא, ואי לאו אבר הוא – במגע ובמשא נמי לא ליטמו! אמר רב הונא בר מנחם משימה דרב אחא בריה
דרב איקא: משום עצם פשעורה נענו בה. רב פפא אמר: גזירה שאינה נספרת אצו נספרת. – אי הכי,
שאינה נספרת – באהל נמי מטמא! עבדו רבנן הידיא, כי היכי דלא לישרפו עליהו תריוקה וקדשים. תנן
התם: רוב בנינו ורוב מנינו של מת, אף על פי שאין בו רובע – מטמאין. תנו רבנן: איחוד רוב בנינו – שני
שוקיים וידך אחר, הואיל ורוב גובהו גדול. איחוד רוב מנינו – מאה ועשרים וחמשה. אמר ליה רבינא
לרבא: תנא מניינא אחא לאשמועינן – קא משמע לן כדתנא: חסר שאין בו אלא מאתיים, ויתר שיש בו
מאתים ושמונים ואחד – כולן עולין למנין מאה ועשרים וחמשה; ויל פתר רובא דאניש. אמר רבי יהודה
אמר שמואל: מעשה בתלמידיו של רבי ישמעאל ששלקו וזנה אחת שנתחייבה שריפה למלך, כדקדק ומצאו
בה מאתיים וחמשים ושנים. אמר להם: שמא באשה בדרקתם, שהוסיף לה הכתוב שני צירים ושני דלתות!
תניא, רבי אלעזר אומר: כשם שצירים לבית – כך צירים לאשה, שנאמר: "ותכרע ותלד כי נהפכו עליה
צריה". רבי יהושע אומר: כשם שדלתות לבית – כך דלתות לאשה, שנאמר: "כי לא סגר דלתה במני". רבי
עקיבא אומר: כשם שמפתח לבית – כך מפתח לאשה, שנאמר: "ויפתח את רחמה". לרבי עקיבא קשיא
דתלמידי רבי ישמעאל! – דלמא אידי דוורא – אתמוחי מתמת. אמר רב: וכולן אין מטמאין באהל,
שנאמר: "ואת התורה אדם כי מות באהל" – דבר השונה לכל אדם. אמר ליה אבי: ובאיש ליפא והקתיב:
"צירים אחוזני ציורי וילדה" – ציורי כשר. והקתיב: "אדני במראה נהפכו ציורי" – הכא נמי ציורי כשר.
הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי – מאתיים וארבעים ושמונה היכי משפחת לה לא באיש ולא באשה!
תר

ולא נשתתרו אלא מאתיים. ויתר שיש בו מאתיים שמונים ואחד – כגון אשה שנבראת יתירה ארבע אצבעות בכל יד ורגל, והרי ארבע אצבעות יתירין הוי עשרים וארבע עצמות
ויותר. ואבא שיש צירין ושני דלתות ומפתח, כדאמרין לקמן – הרי עשרים ותשעה אברין יותר. והסופין על מאתיים ארבעים ושמונה, ותמצא מאתיים שבעים ושבעה. וארבעה
השוקיים לא ידענא דהיינו מתמרמי, דואי אין בכל אצבע אלא שש עצמות סך הכל, לא שורש ולא ענק. והכי מפרש באהלות. כולן עולין למנין מאה עשרים וחמשה – כל אלו יתירין
חשובין לאברים, ועולין למנין מאה עשרים וחמשה. ושמעין מינה. דאף על גב דמאה עשרים וחמשה לא הוי רובא דדידה, דהא מאתיים שמונים ואחד הוי לו – אפילו הכי הוי רובא מאה
עשרים וחמשה רובא. וגבי חסר נמי, אף על גב דהוי רובא דדידה ומאה ואחד, אפילו הכי לא חשיב רובא אלא מאה עשרים וחמשה. צירין – קרדושינ. לרבי עקיבא – מפתח הוו
להו מאתיים חמשים ושלושה. וקשיא לתלמידי רבי ישמעאל, דלא מצאו אלא מאתיים חמשים ושנים. אידי דוורא – המפתח, אינמוחי אינמוח מחמת שליחה. וכולן – כל
היתירין והללו שבאשה, אין מטמאין באהל, האבר בפני עצמו שיש עליו בשר קצת. צירי בשר – תירוצא הוא. לא חשיב אבר בלא עצם.

ובשאר דברים המשכרים ודלא כרבי יהודה – הא דתניא בסוף פרק קמא דזבחים (יד,ב):
זר ואונן ושיכור ובעלי מום – בקבלה ובהולכה ובזריקה פסול, יש לתמוה: אמאי
נקט שיכור? הנה ליה למימר: שתייין ופרועי ראשו ואומר החכם רבי חיים כהן נשמתו עדן,
דמיירי בשאר דברים המשכרים, וכרבי יהודה, דמחיל עבודה, כדמוקינן שיכור דהכא
בשאר דברים המשכרים.

הניחא למאן דאמר צריך לפרט כו' –
פלווגא דהא דרב נחמן ורב פפא
בפרק "השולח" (גיטין להב). ונראה דהלכתא
כרב פפא דצריך לפרט, דברתא דהא. ואפילו
לפי הספרים גרסי' התם "רב ששת" במקום "רב
פפא" – אין הלכה כרב נחמן, דלאו לענין דינא
איתשיל להדין אלמנה הבאה לגבות כתובתה,
אלא לענין אשתא איתשיל. כדמשמע התם.
דקאמר: ואי אמרת דצריך לפרט דימנין דגואן
ליה לדיבוריה. ורב הונא נמי, שהוא גדול
בחכמה ובמנין, קסבר נמי התם צריך לפרט.
הניחא למאן דאמר נדר שהודר ברבים אין לו
הפרה – פירש בקונטרס: פלווגא
במסכת גיטין ב"השולח" גט לאשתו" (מו,א) גבי
המוציא את אשתו משום נדר, דקאמר רבי יהודה:
כל נדר שידעו בו רבים – לא חיזור, דאיכא
פריצותא, שנדרה נדר שאין לו היתר. ושלא ידע
בו רבים – חיזור, דלא חישי לקלקולא. ואם
תאמר: מנלן דפלגי רבנן עליה דרבי יהודה בחב,?
דקסריי ש' לו הפרה: דלמא בקלקולא לחד
פלגינן ובהדיא מפרעתי דהתם נמי מפרעתי אלא
להתלמוד דקסריי רבנן יש לו הפרה, דקאמר:
רבנן, אטו התם מי חילא שבעה עלייהו כלל? וכי
תימא: מדלא מפליג רבנן בין ידע בו רבים ללא
ידע, בכל ענין לא חיזור, דחישינן לקלקולא –
אלמא יש לו הפרה. הא לא מפליג נמי בדעת
הרבים, ואף על גב דאיכא לפלוגי, דמה נפשך אין
לו הפרה לכולי עלמא? ויש לפרש: דעל דעת רבים
ודלא איירי כלל, לא אינהו ולא רבי יהודה – אין
לחוש אם לא פירש, אף על פי שיש לחלק, אבל
בהודר ברבים, שחילק רבי יהודה, אם איתא דאין
לו הפרה – לרבנן נמי הוה לפרושי לחלק ולומר
איפכא דמדיני יהודה. ועוד, כי בעל דעת רבים
איכא למרביי שיש לו הפרה מדעתם של אותם
רבים שנדר על דעתם, או לדבר מצוה שיש לו
הפרה. ולחכי לא פסיק ליה למיתני בעל דעת
רבים שיחזור, למאן דחישי לקלקולא, דפעמים
שיש לו היתר ואיכא קלקולא, אבל ברבים – אין
לו הפרה, לא שנא לדבר מצוה ולא שנא לדבר
הרשות. בשום ענין אין לו הפרה, תדע, דמעשה
דגבשונים לדבר מצוה היה.
דמדרינן ליה על דעת רבים – ואם תאמר
בריש "השולח" (שם להב) גבי
אלמנה שהתקין רבן שמעון בן גמליאל שתא
נודרת ליתמימים כל מה שירצו בו, וקאמר רב הונא:
לא שנו אלא שלא ניסת, אבל ניסת – אין מדיקין
אותה. דמפרש לא בעל אפילו נדרה רביים.
ואמאי? אבתי גדיד אותה על דעת רבים שאין
לו

"יתר בדין וברגליו", **אמר רבי יצחק: ושניהם מקרא אחד**
דרשנו: "ותהי עוד מלחמה", **וכתיב: "ויהי איש מרדן אצבע**
ידיו ואצבע רגליו שש ושש", **מר סבר: בגנותיה משתעי,**
ומר סבר: בשבחיה משתעי. אמר רבה: מה לי דכתיב "שש
ושש עשרים וארבע מקסר" צריכי, דאי כתב רחמנא "שש
ושש", הוה אמינא: שית ידיה ושית דכרעיה – כתב:
"עשרים וארבע", ואי כתב "עשרים וארבע", הוה אמינא:
הוא חמש מהאי גיסא ושבע מהאי גיסא – כתב: "שש
ושש". "מקסר" – בנספרת על גבי היד. תניא, אמר רבי
יהודה: מעשה באדם אחד שבא לפני רבי טרפון, ותר בדין
וברגליו שש ושש עשרים וארבע, אמר לו: במה תר דבה
בישראל! אמר לו רבי יוסי: משם ראיה קד אמר לו: במה תר
יתמעטו ממזורי ונתני מישראל. "השולח" בשתי ידי. תנו
רבנן: אימר, בין ביד בין ברגל – פסול. השולח בשתי ידי –
רבי פוסל וכתמים מכשירין. מר סבר: כחישותא אתחילא
בין, ומר סבר: ברייתא אתחילא בשמאל. משנה
הבושי, החיזור, והלכקן, והקפח, והננס, והחרש, והשוטה,
והשיפור, ובעלי נעעים טהורים – פסולין באדם ובעשרים
בבהמה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: שוטה מן הבהמה
אינה מן המוכחר. רבי אלעזר אומר: אף בעלי הדלדולין –
פסולין באדם ובעשרין בבהמה. גמרא כוש – אופקא,
גיחור – חיזורא, לכקן – סומקא. – איני והא הוהא דאמר
לחו: "מאן בעי לוקיאני", ואישתתח חיזורא! אלא: כושי –
אופקא, גיחור – סומקא, בראמרי אינשי: "סומקא גיחורא",
לכקן – חיזורא, כההוא דאמר לחו: "מאן בעי לוקיאני",
ואישתתח חיזורי. "קפח". תני רב כזי: גבוה. – איני והתני
רבי אבהו: מנין שהקדוש ברוך הוא משתתב בבעלי קומה
שנאמר: "ואנכי השמרתי את האמרי מפניהם אשר נבוכה
ארום נבחו!" אמר רב פפא: באריכא שמטיה סניא. אמר
ריש לקיש: גבוה לא ישא גבוהות – שמא יצא מהן תורן,
ננס לא ישא ננסת – שמא יצא מהם אצבעי, לכן לא ישא
לבנה – שמא יצא מהם בוחק, שחור לא ישא שחורה –
שמא יצא מהן טפות. "החרש השוטה והשכור". שפור –
מחיל עבודה, כהדי מומי דמחילי עבודה בעי למיחשב! –
בשאר דברים המשכרים. ודלא כרבי יהודה, דתניא: אכל
דבילה קעילית, ושתה חלב או דבש, נכנס למקדש – חייב.
משנה אלו פשרין באדם ופסולין בבהמה: אותו ואת בנו,
טרפיא, ויוצא דופן, ושנעבדה בהן עבירה, ושהמית את
האדם. והנושא נשים בעבירה – פסול, עד שיעדיקה

הנאה. והמטמא למתים – פסול, עד שיקבל עליו שלא יהא מטמא למתים. גמרא "ואלו פשרין
באדם". מאי ב"אותו ואת בנו" אילימא אהרן ובניו, דכותיה תייש ובנו, מי נהיג והתניא: "אותו ואת
בנו" נוהג בנקבות ואינו נוהג בזכרים! אלא תיישה ובה, דכותיה הכא כהנת ובה, כהנת פת עבודה היא – לעולם אהרן ובניו, דכותיה הכא תייש
ובנו, אמרי במערכא משמיה דרבי יוסי בר אבין: עדא אמרה – חניניה היא, דתניא: "אותו ואת בנו" נוהג בנקבות ואינו נוהג בזכרים, חניניה אומר:
נוהג בזכרים ובנקבות. "והנושא נשים" כו'. תנא: נודר ועובר, יורד ומגרש, ולחוש דלמא אויל לגבי חכם ושרי ליה! – קסבר: צריך לפרט את
הנדר. – הניחא למאן דאמר: צריך לפרט את הנדר, אלא למאן דאמר: אין צריך לפרט את הנדר, מאי איכא למימר – דמדרינן ליה בריבים. –
הניחא למאן דאמר: נדר שהודר ברבים – אין לו הפרה, אלא למאן דאמר: יש לו הפרה, מאי איכא למימר – דמדרינן

ושית ידיה ושית דכרעיה – בידו אחת וברגלו אחת היה יתר, ולא בשתיקה.
כמותך יתמעטו ממזורי ונתני מישראל – כל ממזרים שבישראל היו כמותך, ויהיו
ניכרין שמטפה פסולה הן, ולא ידבקו בהן. **אימר ברגל** – כששמהלך עוקר רגל
השמאל תחלה, מה שאין דרך בני אדם כך. איטר ביד פסול דכתיב: "וטבל אצבעי",
כל מקום שנאמר "אצבע" ר"כחן? – אינו
אלא מיין (מבזים כד,א). ואיטר דרגל נמי –
לעמוד ולשרת" כתיב, כדרך שאר עמידה,
דעיקרו בימין. **דמר סבר כחישותא אתחילא**
– ליה בימין. **משנה הכוש והחיזור**
והלכקן וחקיפא – מפרש בגמרא. ובעלי
נעעים טהורים – כגון ספחת. דאי נגעים
טמאים – לא איצטריך למימר, דאפילו
אבניסה דעורה הוי חייב כרת. התלולותין –
כמין חתיכות בשר יוצאות ותולות להם.
גמרא סומקא = ר"ש בלעז. לוקיני –
טלאים לבנים היו. לסומקא רגילי אינשי
למיקרייה "גודיא". באריכא שמטיה סניא –
דארוך הוא ודק, שאינו עבה לפי אורכו. ולפי
שדק הוא – אינו יכול לסבול קומתו, ונכפף,
ונראה כמנו שלחיתיו שמוטות. בוחק –
שלבן ביותר. טפוח – שחור בקדירה. וחבירו
בשילדי מסכת שבת (קנ"א) ופקקו את
המאור טפחה. שיכור בתמיח. אחולי אחיל
עבודה דכתיב (ויקרא י'): "יין ושכר אל
תשת", וכתיב בתריה: "להבדיל בין הקודש
ובין החול" וגו'. רבני מומין נמזרין כעי
למיחשביה – וקתני ליה גבי מומין הבאין
מחמת שאין שוין בורעו של אחר, דאמרין
בריש פירקין דלא מחיל עבודה ודלא כרבי
יהודה – דמשוי לשאר דברים המשכרים דין
יין דמחיל עבודה. דקאמר במסכת כריתות
(י"ג,ב). על היין במיתוה, ועל שאר משכרין
באותוה. הנפקא לן משכר לא תשת", וכתיב
בתריה: "ולהבדיל בין הקדש ובין החול".
אלמא לרבי יהודה שאר משכרין מחיל
עבודה. דתניא אבל דבילה קעילית –
הגדילה באותו מקום ומשכרת כיון. דבש –
מייד בלעז, מים ודבש שלוקין ביחד, חייב
מלקות. ונפקא לן יהודה מוקמינן לא בפרק
"אמרו לו" בכריתות (שם) דקאמר התם: על
שאר משכרין באוהרה ד"אל תשת", דכין
דכתיבי שאר משכרין – מחיל עבודה. דהא
כתיב "בין הקודש ובין החול". ומתניתין דלא
חשיב להו גבי הנך דמחיל עבודה, דלא כרבי
יהודה. **משנה אותו ואת בנו** – פסול
לקרבן. דמחוסר זמן הוא. והנושא נשים
בעבירה – גרושה וחלוצה. **גמרא עדא**
אמרה = זאת אומרת. כוכרים – האב והבן
או בת. נודר ועובר – אף על פי שעינין לא
גירש, מותר לעבוד משנדר שלא תהנה ממנו
והוא ממנה. צריך לפרט – האב להחיר
נדר, צריך שיפרש על מה נדר. וכו' שרי,
דמשום דפסולה לו נדר – לא שרי נדריה.
נדר שהודר ברבים – פלווגא היא במסכת
גיטין (מו,א) גבי המוציא את אשתו משום
נדר, ב"השולח" גט.

והני

55 כההוא דאמר להו, מאן בעי לזקנאני ואישתבח חיוורין – כמו
56 זה שהכריזו, מי רוצה טלאים לבקנים, ונמצאו טלאיו לבנים.
57 הגמרא ממשיכה לבאר את דברי המשנה: קשה, תני רב וידי,
58 קפח הוא אדם גבוה. שואלת הגמרא: איני – האם כך הוא,
59 והתני רבי אבהו, מנין שחקקדוש ברוך הוא משתבח בפעלי
60 קומתו, שנאמר (עמוס ב ט) 'ואנכי השמרתי את האמורי מפניהם
61 אשר בגובה ארצם גבוה', הרי שגובהם מוכיח על גבורתם ולא
62 על מומם. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, באריכא שמיטה
63 סניא – באדם ארוך ושמוט יש כיעור, שמשום דקותו אינו יכול
64 לזקוף את קומתו, והוא נראה כמי שחוליתיו שמוטות.
65 אמר ריש לקיש, גבוה לא ישא גבוהות, שפא יצא מהן בן
66 תורן – גבוה מאד. ננס לא ישא ננסות, שפא יצא מהם בן
67 אצבעי – נמוך מאוד. לכן לא ישא לבנה, שפא יצא מהם בן
68 בוקק – לבן ביותר. שחור לא ישא שחורה, שפא יצא מהן בן
69 שהוא טפיח – שחור כקדירה.
70 שנינו במשנה: תחרש השוטה והשבור. מקשה הגמרא: הרי
71 שבור שעבר מחיל – ומחלל את העבודה שעבר ופוסלה, ואילו
72 במשנתנו נשנו רק פסולים שעבודתם כשירה, כמבואר לעיל
(מג-מג). ואם כן שיכור בחדרי מומי דמחילי עבודה בעי למיחשב
73 – בין בעלי מומים שמחללים את עבודתם היה צריך לשנותו.
74 מתרצת הגמרא: המשנה מדברת בשיכור משאר דברים
75 המשכרים ולא מיין, ומשנתנו היא דלא כרבי יהודה הסובר
76 שהוא מחלל את עבודתו. דתנאי, כדן שאכל דבילה קעילית,
77 וכן כדן ששתה חלב או דבש שהתבשל במים, והשתכר וננס
78 למקדש, תניי מלקות. ומבואר במסכת כריתות (א) שברייתא זו
79 שנויה בשיטת רבי יהודה, אך משנתנו סוברת שרק שיכור מיין
80 מחלל את עבודתו.
81

משנה

82 אלו דברים כשרין באדם ופסולין בבהמה, א. אותו ואת בנו
83 – שאב ובן כהנים יכולים לעבוד באותו יום, אבל בהמה ובנה
84 אינם ראויים להקרבה באותו יום, שנאמר (ויקרא כב כח) 'אתו ואת
85 בנו לא תשחטו ביום אחד'. ב. בהמה מריפה פסולה למזבח, אבל
86 כדן טריפה כשר לעבודה. ג. ויוצא דופן – שלא נולד דרך פתח
87 הדרם אלא יצא דרך דופן בטרן אמו פסול למזבח, אבל כדן יוצא
88 דופן אינו נפסל לעבודה. (ובהמות שנעברה בהן עברה ונרבעו
89 לאדם, וכן שור שהמית את האדם פסולים למזבח, אבל כדן
90 שנרבע או הרג אינו נפסל). וכדן הנזשא נשים בעברה פסול
91 לעבודה עד שיעירנה בהנאה – שלא יהנו זה מזה עד שיגרשנה.
92 וכן כדן המטמא למתים פסול עד שיקבל עליו שלא יהא
93 מטמא למתים.
94

גמרא

95 שנינו במשנה: 'אלו כשרין באדם' [וכו']. מקשה הגמרא: מאי
96 ב'אותו ואת בנו'? ששנה המשנה, אילימא באב ובן כגון אהרן
97 ובניו שהם כשרים לעבוד באותו יום, דבנותיה – כיצא בן
98 בבהמה שהם תניי ובעו זכרים אינם כשרים להקרבה באותו
99 יום, הלא יקשה, מי נהיג איסור זה בזכר. והתנאי איסור 'אותו
100 ואת בנו' נזהר רק בנקבות, שאסור לשחוט אם ובנה באותו יום,
101 ואינו נזהר בזכרים, ומותר לשחוט אב ובנו באותו יום. אלא
102 בהכרח הכוונה היא לתיישה ובעה, דבנותיה הקא בכהונה שהם
103 בהנת נקבה ובעה הכשרים לעבודה באותו יום, ואם כן יקשה,
104 וכי בהנת פת עבודה היא. מתרצת הגמרא: לעולם הכוונה
105 לאהרן ובניו שכשרים לעבודה באותו יום, דבנותיה הקא
106 בקרבנות שהם תניי ובעו שאינם כשרים להקרבה באותו יום,
107 שהרי אמרי במערכא משמיה דרבי יוסי פר אבין, עזא אמרה
108

1 שנינו במשנה: 'תני כרדיו וברגליו, שש ושש, עשרים וארבע
2 וכו'. אמר רבי יצחק, ושנייה – רבי יהודה וחכמים, מקרא אחד
3 דרשו, שנאמר (שמואל ב' כא כ), 'ותהי עוד מלחמה בגת, ובתיב
4 שם, ויהי איש מדון – ענק'. [ואצבעות] ידיו ואצבעות] רגליו
5 שש ושש, עשרים וארבע מספר. מר סבר – חכמים סוברים,
6 בננותיה משתעי – מדברו הכתוב, שאצבעותיו המיותרות
7 נחשבות למום. ומר – רבי יהודה סבר, בשבחה משתעי
8 הכתוב, שדבר זה הוא מעלה ולא מום.
9 הגמרא מפרשת כתוב זה: אמר רבה, מה לי דבתיב 'שש ושש',
10 עשרים וארבע מספר, הלא אם היו לו שש אצבעות בידי
11 ורגליו ודאי היו לו עשרים וארבע אצבעות. והשבי: צריכי,
12 משום דאי כתב רחמנא רק 'שש ושש', הוה אמינא שית דידיה
13 ושית דברעיה – שהיו לו שש רק ביד ורגל אחת, לכן כתב שהיו
14 לו יחד 'עשרים וארבע' אצבעות. ואי כתב רק 'עשרים וארבע'
15 אצבעות, הוה אמינא (הוא) שהיו לו חמש אצבעות ביד וברגל
16 מהאי גיסא – מצד אחד ושבע אצבעות ביד וברגל מהאי גיסא,
17 לכן כתב שהיו 'שש ושש' ומספר, מלמדנו שהדברים אמורים
18 באצבע הנספרת על גב היד יחד עם שאר האצבעות.
19 רבי יהודה מביא ראיה לדבריו: תנאי, אמר רבי יהודה, מעשה
20 באדם אחד שבא לפני רבי מרפון, והיה יתר אצבעות בידי
21 וברגליו, שש ושש בכל אחת, עשרים וארבע אצבעות יחד.
22 אמר לו רבי טרפון, במותך ירבו בישראי. ומכך שייבחו רבי
23 טרפון מוכח שאינו מום. אמר לו רבי יוסי לרבי יהודה, וכי משם
24 ראיה, הלא כך אמר לו רבי טרפון, אם כל הממזרים והגתנים
25 יהיו במותך, ידעו לפרוש מהם, ויתמעטו ממוצרי ונתיני
26 מישראל.

27 שנינו במשנה: השולט בשתי ידיו. תנו רבנן, כדן איסר, בין
28 איסר ביד ובין איסר ברגל, פסול לעבודה. והשולט בשתי ידיו
29 בשוה, רבי פוסל, וחכמים מכשירין. הגמרא מבארת במה
30 נחלקו רבי וחכמים: מר – רבי סבר, שמשום שפחישותא
31 אתחילא פיימן – שימינו נחלשה) הוא שולט בשתייהן בשוה, ולא
32 משום ששמואל חזק יותר משמאל כל אדם, ועל כן הוא נחשב
33 בעל מום. ומר סבר – וחכמים סוברים, שסיבת הדבר היא משום
34 דבריותא אתחילא בשמאל – ששמאלו חזקה משמאל כל אדם,
35 ולא משום שימינו חלשה, ועל כן אינו נחשב בעל מום.

משנה

36 כדן הפוש, הניחור, והלכקו, והקפת, והננס, והחרש,
37 והשוטה, והשבור, ובעלי נגעים מהזרים, כל אלו פסולין
38 באדם – פוסלים כדן לעבודה, וכשרים בבהמה ואינם פוסלים
39 אותה למזבח. ויתבאר בגמרא כל מומים אלו. רבן שמעון בן
40 גמליאל אומר, שוטה מן הבהמה – (בהמה שוטה) אינה קרבן
41 מן המכחר ואינה ראויה להקרבה.
42 רבי אלעזר אומר, אף בעלי הדלדולין – שחתיכות בשר
43 מדולדלות יוצאות מגופם, פסולין באדם וכשרין בבהמה.
44

גמרא

45 הגמרא מפרשת את המומים שנשנו במשנתנו: פוש, אויבמא –
46 שחור מאוד. נחור, חיוורא – לבן. לכקו, סומקא – אדום.
47 מקשה הגמרא: איני – וכי כן הוא, והא הוה דאמר להו, מאן
48 בעי לזקנאני ואשתבח חיוורין – והרי היה אדם שהכריזו, מי
49 רוצה לקנות טלאים לבקנים, ונמצאו טלאיו לבנים, ואם כן
50 'לבקן' הוא לבן.
51 הגמרא חוזרת בה ומפרשת באופן אחר: אלא, פוש, אויבמא –
52 שחור. נחור, סומקא – אדום. בדאמרי אינשי, סומקא – על
53 אדם (אדום) שהוא 'נחור' – גיחורו. לבקן, חיוורא – לבן מאוד.
54

לשנות בה, **אִיזוּהוּ הַפְּנִימִיּוֹת** – מה הן 'הפנימיות' שעליהן שנינו
במשנה שרק אם נעקרו הוא מום ולא אם נפגמו או נגממו,
החניכיים הנמצאות מן התימות ולפניהם. והחניכיים של
התימות עצמה דינן כפניהם – כמו החניכיים הנמצאות לצד
פנים מהתימות, ואין שוחטים על מום הנמצא בהן. **בְּמָה דְּכָרִים**
אֲמוּרִים, שמום הנמצא בהן אינו נחשב מום בגלוי, באופן
שֶׁנִּפְגְּמוּ וְשֶׁנִּגְמְמוּ, אבל אם נעקרו, הרי זה מום גלוי ושוחרטין
עליו את הבכור. **רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן קְפוּצָאִי אָמַר**, אין שוחטין
אלא על מום הנמצא בחניכיים של השיניים התיצונות, שהוא
מום שבגלוי, אבל פנימיות – חניכיים האחוריות, שבהן קבועות
השיניים הגדולות, ששעקרו לגמרי ממקומן, מישחט עליהן לא
שחטטין – אין שוחטים בכור על מום במקום זה, אבל אפסולי
מיפסל – נפסל להקריבו על גבי המזבח, וצריך להמתין שיפול
בו מום אחר וישחטנו. **רַבִּי חֵינָא בֶּן אֲנָשִׁינְגוּס אָמַר**, אין
משגיחין על התימות כל עיקר, אין חוששים כלל למום
הנמצא בתימות, ואפילו איפסולי לא איפסיל – ואינו מועיל
אפילו לפסלה מקרבן.
בְּעֵי רַב אַחֲדָבּוּי בַר אָמִי, יש מחוסר אבר מפניהם – בהמה
שחסר לה אבר פנימי, כגון כליה או טחול שנכרתו או נמוקו על
ידי סם, האם היא נחשבת בעלת מום, או שמא אין מחוסר אבר
מפניהם – אף שחסר לה אבר פנימי, אינה בעלת מום. שואלת
הגמרא: **לְמָא** – לגבי איזה דין הסתפק רב אחדבוי, אי לבכור
– אם לגבי דיני בכור, הרי **פְּסָח או עֹר בְּתִיב** (דברים טו כא),
ומשמע שרק מום גלוי מתיר לשחטו, ולא חסרון אבר פנימי
שדוא בסתר. **אִי לְקַדְשִׁים** – ואם הנידון לגבי שאר קדשים, הרי
בהם **עֹרֹת או שְׁבוּר בְּתִיב** (ויקרא כב כב), ואף הם מומים שבגלוי,
ולגבי מה הסתפק רב אחדבוי אם נחשב מום.
מוסיפה הגמרא ואומרת: **לְאִישְׁחֻזִּי וְלִאֲפִרְזִי** – להתיר
שחיטת בכור או לפדות קדשים מחמת חסרון אבר פנימי, לא
אִיבְעִי לֹן – לא הסתפקנו שהרי אינו כל כך מום, **כִּי מִיבְעִי**
לֹן לְאִיפְסוּלִי – וכל הספק הוא אם חסרון זה פוסל להקריבה, **מֵאִי**
– מה הדין. מבארת הגמרא את צדדי הספק: האם כיון שלגבי
קדשים **תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן אָמַר רַחֲמָנָא** (ויקרא כב כא), יש לדון
אם כוונת התורה ש'תמים', אין – כן, יהיה לרצון, ויעלה
להקריבה למזבח, אבל אם יש בו חסרון אבר, אפילו מבפנים, לא
יהיה לרצון, או דלמא – או שמא כוונת התורה לומר 'תמים
יִהְיֶה לְרִצּוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ' (שם), ללמד, מה מום הפוסל
קרבן הוא דווקא במום מאבדאי – הניכר מבחוץ, אף חסרון
אבר, אינו פוסל אלא מאבדאי – כשהוא בחוץ וחסרונו ניכר,
אבל אם גופו נראה שלם, אף אם חסר בו אבר פנימי, הרי הוא
כשר לקרבן.
הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו תנאים בנידון זה: **תָּא שְׁמַע**,
נאמר בהקרבת קרבן שלמים (ויקרא יז ט) **וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת**
ומשמע שצריך שיהיה הקרבן בעל שתי כליות, ולא בעל פוליא
אחת, ולא בעל שלש פוליות. ותניא אידך – ושנינו בברייתא
אחרת, נאמר (שם) **וְאֵת הַזֵּיתֶר עַל הַכֶּבֶד עַל הַכְּלִיֹּת יִסְרְנָה**
בלשון יחיד, ומורה שסייר כליה אחת, ולמדו מכך לרבית קרבן
בעל פוליא אחת שכשר, ולבארה הדרשות בברייתא סותרות
זו לזו. סבריה – סברו בני הישיבה לומר, דבולי עלמא – שני

התנאים שדרשו את הדרשות בברייתא סוברים, אין בריה
באחת – אין בהמה שנבראת עם כליה אחת בלבד, (דהא)
ויהא מיהקר חסר – ובהכרח שבהמה זו שאין בה אלא כליה
אחת, דלוי בה בתחילה שתי כליות ונחסרה כליה אחת. ליימא
בהא קמיפלגי – ואולי נאמר שנחלקו בצדדי הספק של רב
אחדבוי, דמר – התנא שמצריך שתהיה הבהמה המובאת לקרבן
בעלת שתי כליות סבר, חסרון אבר מפניהם – נחשב
חסרון הפוסל בקרבן, ולכן בהמה שנחסרה ממנה כליה אחת
פסולה לקרבן, ומר – ואילו התנא שמכשיר קרבן בעל כליה
אחת סבר, חסרון אבר מפניהם לא שמייה חסרון, ולכן אפילו
אם נחסרה מהבהמה כליה אחת, עדיין היא כשירה לקרבן.
דוחה הגמרא: **אָמַר רַב חִינָא בַר יוֹסֵף**, דבולי עלמא סוברים,
יש בריה באחת – יכולה להיות בהמה שנבראת עם כליה אחת
בלבד, וחסרון אבר מפניהם, שמייה חסרון, ולא קשאי
הסתירה בין הדרשות שבברייתא, כי מה שדרשו כאן שצריך
שתהיה הבהמה המובאת לקרבן בעלת שתי כליות, מדובר
בשנבראה הבהמה בשתיים – עם שתי כליות, וחסרה אחת מהן,
ובאופן זה מקום החסרון ניכר, ונחשב מום, ואילו מה שדרשו
כאן להכשיר קרבן בעל כליה אחת, מדובר בשנבראה הבהמה
באחת מעיקרה – מתחילתה עם כליה אחת בלבד, ולפיכך אין
זה נחשב אצלה כחסרון.
מקשה הגמרא: איך ניתן לומר שבהמה שנבראה מתחילתה עם
כליה אחת, אינה מחוסרת אבר, והא דומיא דשלש קתני – והרי
כשפסלו בהמה בעלת כליה אחת, השוו אותה לבהמה שיש בה
שלש כליות, שדאי נולדה עמהן מתחילתה, ויש ללמוד, מה
בעלת שלש כליות נפסלה אף שהכליה המיוותרת היתה בה
מעיקרה – מתחילתה, אף בעלת כליה אחת נפסלת גם אם
היתה חסרה בה הכליה מעיקרה – מתחילתה, ואיך אמרת שאם
נולדה עם כליה אחת לא נפסלה.
הגמרא חוזרת ומבארת ביאור אחר בשתי הדרשות שבברייתא:
אָלָא, הָכָא – כאן, ביש בריה מעיקרה קמיפלגי – נחלקו אם
יש בהמה שנולדת עם כליה אחת או לא, מר – התנא שמכשיר
בהמה בעלת כליה אחת סבר, יש בריה באחת – יש בהמה
שנולדת עם כליה אחת, וכשירה לקרבן, ומר – והתנא שמצריך
שתהיה הבהמה המובאת לקרבן בעלת שתי כליות סבר, אין
ברייה באחת – אין בהמה שנולדת עם כליה אחת בלבד, ובהמה
שאינה שתי כליות ודאי נחסרה ממנה כליה אחת, ופסולה
לקרבן.
וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, דבולי עלמא סוברים, אין בריה באחת – אין
בהמה שנולדת עם כליה אחת בלבד, ולשניהם חסרון אבר
מפניהם, שמייה – נחשב חסרון לפסול את הבהמה כבעלת מום,
ולא קשאי – ואין להקשות סתירה בין הדרשות בברייתא, כי מה
שדרשו כאן שבהמה שיש בה כליה אחת או שלש כליות פסולה
לקרבן, מדובר באופן שחסרה הכליה קודם שחיטה, ואילו מה
שדרשו כאן שבהמה שיש לה רק כליה אחת כשירה לקרבן,
מדובר שחסרה כליה רק לאחר שחיטה.
מקשה הגמרא: וכשחסרה הכליה לאחר שחיטה קודם קבלה
של הדם מי שרי – האם מותר להקריבה,

ממילא בצאתו מִרְחֵם, ואילו שאר קדשים קדושתם חלה רק על
 ידי שהקדישום בפה, והייתי אומר שלא נפסלים במומים, ולכן
 צריך לכתוב פסולי מומים גם לגבי שאר קדשים.
 ולא היה אפשר לכתוב פסולי מומים רק לגבי שאר קדשים,
 משום שֶׁאֵדָם מִקְדָּשִׁים לֹא אֲתִי – אי אפשר ללמוד מפסול
 מומים בקדשים שגם כהן נפסל במומים, שֶׁכֵּן יש לומר שרק
 קדשים נפסלים במום, כי הֵן עֲצָמָן קָרִיבִין לְמִזְבֵּחַ, ואילו כהן רק
 עובד בעבודת הקרבן, ויתכן שמום אינו פוסלו לעבודה, ולכן
 צריך לכתוב פסולי מומים גם לגבי אדם, דהיינו בפסולי כהן
 לעבודה. וכן צריך לכתוב את דיני המומים לגבי בכור, משום
 שֶׁבְּכֹר מִקְדָּשִׁים לֹא אֲתִי – אי אפשר ללמוד מפסולי שאר
 קדשים שגם בכור נפסל במומים אלו, שֶׁכֵּן יש לומר שרק
 הקדשים נפסלים במום, כי קְדוּשָׁתו מְרֻפָּה – משום שיש הרבה
 סוגי קדשים, כגון חטאות אשמות עולות ושלמים, ולכן צריך
 לכתוב פסולי מומים גם לגבי בכור בהמה. ואי אפשר לכתוב
 פסולי מומים רק בקדשים.
 ממשיך רבא לברר: אמנם נתבאר דְּחָדָא מְחָדָא לֹא אֲתִי –
 שאין ללמוד דין אחד מחבירו, במומי כהנים בכור ושאר קדשים,
 ולכן אי אפשר לכתוב פסולי מומים רק באחד וללמוד ממנו
 לאחרים, אולם עדיין יש לשאול, תִּיתִי חָדָא מִתְרִתִּי – שתכתוב
 התורה רק בשני נידונים ונלמד מהם את השלישי.
 מבאר רבא: אף בדרך זו לא היה אפשר ללמוד, שכן מִתִּי תִיתִי –
 מי מאלו שני הנידונים אותם התורה לכתוב שמהם יהיה אפשר
 ללמוד את דינו של הנידון השלישי. אם תאמר שלא לִכְתֹּב
 רְחֻמָּנָא דיני מומים בְּכֹר, וְתִיתִי מְהֵנָּה – ונלמד שמומים
 פוסלים בו ממה שמצינו שפוסלים בשני האחרים דהיינו באדם
 וקדשים, הרי אפשר לדחות ולומר שְׁמָה לְהֵנָּה – מה שמצינו באלו
 הדינים, קדשים וכהן, שנאמר בהם פסול מומים, דווקא בהם הוא
 נאמר, שֶׁכֵּן קְדוּשָׁתו מְרֻפָּה – משום שבקדשים יש הרבה סוגים,
 כגון חטאות אשמות עולות ושלמים, ובכהן יש הרבה מצוות,
 ועוד שנוֹהֲגִין בְּפִשְׁטוּתָא שאינם בכורים, ולכן מומים פוסלים בהם,
 אולם בכור שהוא רק סוג קדושה אחת, ואין בו הרבה מצוות,
 ואינו נוהג אלא בבכורים, יתכן שלא יפסלו בו מומים.
 ואם תאמר ש[לֹא לְכַתֹּב] פסולי מומים בְּקָדָשִׁים, וְתִיתִי מְהֵנָּה
 – ונלמד דינם משני הדינים האחרים, דהיינו מפסול מומים בכור
 ובכור, הרי יש לדחות ולומר כי מָה לְהֵנָּה – מה שמצינו באלו
 הדינים, כהן ובכור, שנאמר בהם פסול מומים, דווקא בהם הוא
 נאמר, שֶׁכֵּן קְדוּשָׁתו חלה בהם מֵאֵלֶיהֶן, מה שאין כן בקדשים
 שקדושתם חלה רק על ידי שהקדישם בפה, ויתכן שאין מום
 פוסל בהם.
 ואם תאמר ש[לֹא לְכַתֹּב] פסולי מומים בְּאָדָם, וְתִיתִי מְהֵנָּה –
 ונלמד דינו משני הדינים האחרים, דהיינו מפסול מומים בקדשים
 ובכור, הרי יש לדחות ולומר מָה לְהֵנָּה – מה שמצינו באלו
 הדינים, קדשים ובכור, שנאמר בהם פסול מומים, דווקא בהם
 הוא נאמר, שֶׁכֵּן הֵן עֲצָמָן קָרִיבִין לְגִבֵּי מִזְבֵּחַ, ולכן נפסלים במום,
 אולם כהן שלא שייך בו דבר זה אלא הוא רק עובד בעבודת
 הקרבן, יתכן שאינו נפסל במום. מסיים רבא: צָרִיכִי – לכך צריך
 לומר את פסול המומים בכל שלשת הנידונים, בפסולי כהן
 לעבודה, ובפסול קדשים למזבח, ובפסול בכור המפקיע קדושתו.
 שנינו במשנה: יִתֵּר עֲלֵיהֶן בְּאָדָם. דהיינו שיש חסרונות נוספים
 שפוסלים רק באדם ולא בבהמה. שואלת הגמרא: מָנָה הֵנִי מִיָּלִי
 שגם חסרונות שלגבי בהמה אינם נחשבים כמומים, בכל זאת
 פוסלים באדם. מבארת הגמרא: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאֲמַר קָדָא
 (ויקרא כא כא) 'כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם מִזֶּרַע אֲחֵרִין הִכְהִין לֹא יֵגֵשׁ
 לְהַקְרִיב אֶת אֲשֵׁי ה', ויש לדרוש, שרק אִישׁ שֶׁשְׁשֹׁה בְּזֵרְעוֹ שָׁל
 אֲחֵרִין – שדומה לשאר הכהנים, הוא אינו נפסל לעבודה עד
 שיהיה בו אחד מהמומים האמורים בפרשה, אך מי שאינו דומה
 לזרעו של אחרן מפני אחד השינויים המוזכרים במשנה, אף שאין
 בו מום, הרי הוא פסול לעבודה.

הגמרא מבררת האם אכן קושיא היא זו: אֲהִיָּא (בְּהִי) לִכְתֹּב
 רְחֻמָּנָא – באיזו משתי הפרשיות תכתוב התורה את דיני המומים
 וממנה נלמד לחברתה, אִי כְּתֹב את דיני מומים רק בפרשת מומי
 אָדָם, הִנֵּה אֲמִינָא כָּל דְּפָסוּל בְּאָדָם פָּסוּל בְּכֹהֵנָה – שרק מום
 שפוסל באדם פוסל בבהמה, אבל מומים כמו קְלוּט – פרסות
 סגורות, שאינם שסועות, וְחוּטִין – וחניכיים פגומות, דְּלִיתְנָהוּ
 בְּאָדָם – שאינם שייכים באדם, בְּכֹהֵנָה נִמְי לֹא לִפְסָלוֹ, ואם כן
 מובן למה צריך לכתוב את כל המומים בבהמה, כדי למנות בה
 קלוט וכן חרוץ שהוא כולל את החוטין שנפגמו ושנגממו שאינם
 שייכים באדם. וכן אין לשאול דְּלִכְתֹּב רְחֻמָּנָא בּוֹלְהוּ וְאֵת כָּל
 הַמוּמִים בְּכֹהֵנָה – בפרשת מומי בהמה, משום דִּהִנֵּה אֲמִינָא כָּל
 דְּפָסוּל בְּכֹהֵנָה פָּסוּל בְּאָדָם, אבל המומים של גֶּבֶן – שאין לו
 גבות מעל עיניו, וְחָרוּם – שאין חוטמו בולט בין שתי עיניו,
 דְּלִיתְנָהוּ בְּכֹהֵנָה – שאינם שייכים בבהמה, בְּאָדָם נִמְי לֹא
 לִפְסָלוֹ, ואם כן מובן למה צריך לכתוב את המומים גם באדם,
 כדי למנות בו מומי גבן וחרום. ואם כן אין מקום להקשות למה
 לא נכתבו כל המומים בפרשה אחת, וילמדו דיני מומי אדם
 מדיני מומי בהמה, וכן להיפך, כי התברר הצורך לכפול את פרטי
 המומים בשניהם.
 שבה הגמרא ומקשה: וְלִכְתִּינָהוּ רְחֻמָּנָא בּוֹלְהוּ בְּחָד – והרי
 יכולה התורה לכתוב את כל המומים בפרשה של מומי אחד
 מהם, כגון שתכתוב את כולם לגבי מומי אדם, וְהֵנָּה דְּלִיתְנָהוּ
 בְּאָדָם – ואת המומים שאינם שייכים באדם, כגון קלוט וחוטין
 שנפגמו, לְכַתֹּב רְחֻמָּנָא בְּכֹהֵנָה. ואם שתכתוב את כל המומים
 בפרשה של מומי בהמה, וְהֵנָּה דְּלִיתְנָהוּ בְּאָדָם – ואילו המומים
 שאינם בבהמה, כגון גבן וחרום, לְכַתֹּב בְּאָדָם. וְאֵת נֶרֶב וְיִלְפָת
 תכתוב הָכָא וְהָכָא, הן לענין מומי אדם והן לענין מומי בהמה,
 וְלִיָּפִי מְהֵדִי – וילמדו את כל המומים ששייכים בשניהם,
 בגזירה שוה מזה לזה.
 מתרצת הגמרא: אֵלָּא הסעם שכתבה התורה את כל המומים בין
 לגבי אדם ובין לגבי בהמה, הוא כְּתָנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, דְּתָנָא
 דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, כָּל פְּרָשָׁה שְׁנֵאמְרָה בתורה וְנִשְׁנִית – וחזרה
 ונאמרה פעם שנייה, לֹא נִשְׁנִית אֵלָּא בְּשִׁבְלִי דְּכָר שְׁנַתְחַדֵּשׁ בָּהּ,
 ואגב החידוש שהתחדש בה נשנית כל הפרשה כולה, ולכן
 כשכתבה התורה את פרשת מומי בהמה כדי לחדש בה את מומי
 הקלוט והחוטין, כתבה גם את המומים שכבר הוזכרו במומי
 אדם.
 פסולי מומים נאמרו שלש פעמים בתורה, בכהנים ובקדשים
 ובבכור, הגמרא מבארת מדוע אי אפשר ללמוד אחד מהשני.
 שואלת הגמרא: אֲמַר רַבָּא, לָמָּה לִי דְּכַתֵּב רְחֻמָּנָא דִּין זֶה
 שמומים פוסלים בכל שלשת הנידונים הללו, מוֹם בְּאָדָם, לגבי
 פסולי כהנים לעבודה (ויקרא כא), מוֹם בְּכֹהֵנָה, שפוסל את
 הקרבנות מהקרבן (שם כב), מוֹם בְּכֹר, שמפקיעו מקדושתו
 (דברים טו כא).
 מבאר רבא: צָרִיכָא – צריך הכתוב להשמיענו פסולי מומים בכל
 נידונים אלו, דְּאִי כְּתֹב רְחֻמָּנָא פִּסּוּל מוֹם בְּאָדָם – רק לגבי
 פסולי כהן, הייתי אומר שמום פוסל דווקא בכהן, שֶׁכֵּן נִתְרַפָּה
 בְּמִצְוֹת, ואי אפשר ללמוד ממנו שבכור ושאר קדשים נפסלים
 במומים, ולכן צריך לכתוב פסולי מומים גם בבכור וקדשים.
 וכן לא היה אפשר לכתוב פסולי מומים רק לגבי בכור בהמה,
 משום שֶׁאֵדָם מִבְּכֹר בְּהֵמָה לֹא אֲתִי – שאי אפשר ללמוד
 מפסולי בכור בהמה שגם אדם נפסל במומים אלו, שֶׁכֵּן יש לומר
 שרק בכור נפסל בהם, כי הוּא עֲצָמוֹ קָרִב לְגִבֵּי מִזְבֵּחַ, ואילו כהן
 רק עובד בעבודת הקרבן, ויתכן שמום אינו פוסלו לעבודה, ולכן
 צריך לכתוב פסולי מומים גם לגבי אדם, דהיינו בפסולי כהן
 לעבודה. וכן צריך לכתוב פסולי המומים אף בשאר קדשים,
 משום שְׁקָדָשִׁים מִבְּכֹר לֹא אֲתִי – אי אפשר ללמוד מפסולי
 בכור בהמה שגם שאר קדשים נפסלים במומים, שֶׁכֵּן יש לומר
 שרק בכור נפסל במום כי קְדוּשָׁתו של בכור חמורה שחלה עליו

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' ב

גבים ושתי שדראות יכול לחיות, ואינו נחשב אלא בעל מום, 48
והא איתמר בבית המדרש, מזה דינה של אשה המפלת פרה 49
שיש לה שני גבין ושתי שדראות, האם היא נחשבת כיוולדת 50
ולד והיא טמאה לידה, או לא, אמר רב, באשה – לגבי דיני 51
טמאה של אשה היוולדת, אינו נחשב וולד ואינה טמאה 52
בטומאת לידה, כי הוא נפל שאינו ראוי להתקיים, כבהמה – 53
ולגבי דיני ולד בהמה, הוא נחשב כבילה, ולכן אסור פאכילה. 54
הרי שולד כזה אינו חי, ואיך אמר רבי חנינא בן אנטיגנוס שמומו 55
של כהן גיבן הוא שיש לו שני גבים ושתי שדראות, והרי אדם 56
כזה אינו חי כלל.

מתרצת הגמרא: כבד רמא ניהליה – כבר הקשה קושיא זו רב 58
שימי פר חייא לרב, שאמר לגבי ולד אשה ובהמה שולד כזה 59
אינו חי, ואמר ליה – והשיב לו רב בתמיה, שימי את – וכי אתה 60
הוא שימי שחכם גדול הנך, איך יודע לתרץ קושיא זו בעצמך, 61
שאינ כוונת רבי חנינא בן אנטיגנוס לומר שיש לכהן זה שתי 62
שדראות ממש, אלא שמדובר בכהן ששדרתו עקומה, ולכן 63
היא נראית בשתי שדראות, וולד כזה יכול לחיות, ואילו מה 64
שאמרתי לגבי ולד אשה ובהמה שאינו חי, הוא באופן שיש לו 65
שני גבים ושתי שדראות ממש. 66

משנה

המשנה מפרטת מומי עינים שנאמרו רק באדם: ה'חרום' פסול. 67
איוהו חרום, הפוחל שתי עיניו פאחת – שיכול להעביר מכוול 68
לצבוע את שתי עיניו באחת ללא דבר המעכבו, כי חוטמו שקוע 69
בין עיניו, ואינו בולט כלל. 70
המשנה מונה מומים נוספים השייכים בעינים הפוסלים את הכהן 71
לעבודה: א. שתי עיניו למעלה – שקבועות בגובה המצח שלא 72
כשאר בני אדם. ב. ושתי עיניו קבועות למטה מן המקום שעני 73
כל אדם קבועות בו. ג. עינו אחת למעלה, בגובה המצח, ועינו 74
אחת למטה מהמקום שעני כל אדם קבועות בו. ד. עיניו קבועות 75
במקומן, אלא שרואה את התרר שהוא למטה ואת העלילה 76
שהיא למעלה, פאחד – בהבטה אחת. ה. סכי שמש – מי שאינו 77
יכול לראות מקום שהחמה זורחת שם. ו. והגזן – מי שזוג עיניו, 78
או גביני עיניו, חלוקים במראיהם. ז. והגזן – שעניו עגולות. 79
ושנשורו ריסי עיניו – מי שנפלו השערות שבעפעפיו, אינו נחשב 80
בעל מום, אך מכל מקום הוא פסול לעבודה מפני מראית העין. 81
82

גמרא

שנינו במשנה החרום פסול. מביאה הגמרא ברייתא המבארת 83
מהו חרום: הגז רגלן, חרום, היינו שחוטמו שקוע. מבררת 84
הברייתא: חוטמו סולד – קצר, חוטמו פולס – נחיריו סתומים, 85
חוטמו נופף – ארוך ויורד עד למטה משפתו, מנין שגם אלו 86
נחשבים בעלי מומים כמו חרום. מבארת הברייתא: תלמוד לומר 87
(ויקרא כא יח) 'או' חרום לרבות גם אותם. רבי יוסף אומר, אין 88
חרום אלא הפוחל שתי עיניו פאחת – שיכול להעביר מכוול 89
לצבוע את שתי עיניו ללא עיכוב, כי חוטמו שקוע ואינו בולט 90
כלל. אמרו לו חכמים, הפלגת – קבעת לו שיעור להחשיבו 91
חרום בשינוי יותר מדאי, אלא 92
93

1 'ושניפלו שניו פסול משום מראית העין, וכיון שהמשנה
2 אומרת כן על כל מום בפני עצמו, מוכח כי מזה ששנינו בסמוך
3 'ושנשורו ריסי עיניו פסול מפני מראית העין' אינו נסוב על
4 המומים שהוזכרו במשנה הקודמת, ואם כן נמצא שכונת
5 המשנה לומר שהם פסולים לגמרי, ושבא הקושיא מזה הוסיף רבי
6 יוחנן להשמיענו בדיון זה אחר שהוא מפורש במשנה.
7 הגמרא מבארת את חידושו של רבי יוחנן באופן אחר: אלא,
8 כוונת רבי יוחנן לפסוקי מהא דתניא – לומר שאין הלכה כמו
9 ששנינו בברייתא, דתניא, תפרחני ונהנסין ותוכלנני כשרים,
10 ולא אמרו במשנה על הקרח והנסס 'פסול', אלא משום מראית
11 העין, ועל כך בא רבי יוחנן לומר שאין הלכה כן, אלא הקרח
12 והנסס פסולים לעבודה משום שאינם שווה בזרעו של אהרן.
13 מבררת הגמרא: מאן האי תנא – כדעת איזה תנא נשנית
14 ברייתא זו שהכשירה קרחים לעבודה. מבארת הגמרא: רבי
15 יהודה היא, דתניא, רבי יהודה אומר, הפסוק האמור בעבודת
16 הקרבנות (ויקרא א ח) 'וערכו בני אהרן תכהנים' בא לרבות את
17 תפרחני שהם כשרים לעבודה.

משנה

המשנה מביאה מחלוקת תנאים בביאור מום 'גיבן' המוזכר 18
בתורה: אין לו גבינן – גבות מעל עיניו, או אין לו אלא גבין 19
אחד – יש לו רק גבה אחת, והו מום 'גבן' האמור בתורה (ויקרא 20
כא ט) לגבי מומי כהנים. רבי דוסא אומר, 'גיבן' האמור בתורה 21
הוא מי שגבינן שוכבין – ששערות גבותיו גדולים עד שהם 22
יורדים על פניו. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, 'גיבן' האמור 23
בתורה הוא מי שיש לו שני גבין ושתי שדראות – ששדרתו 24
עקומה, ונראה כאילו יש לו שני גבים, כי מפני עקמותה נראה 25
שבכל צד מהגב יש שלשלת עצמות קשה. 26
27

גמרא

28 שנינו במשנה ש'גיבן' הוא מי שאין לו גבות מעל עיניו. מקשה 29
הגמרא: 'גבן' דאין לו משמע – וכי משמעות 'גיבן' היא שאין 30
לו גבות, ורמינהו – והרי יש להקשות על כך מברייתא, ששנינו 31
בה ש'גבן' האמור בתורה הוא מי שיש לו גבינן תרפה – ששתי 32
גבות עיניו מחוברות, ולא מפסיק ביניהם מקום חלק. וממשיכה 33
הברייתא: אין לו גבינן כלל, או שאין לו אלא גבין אחד מנין 34
שהוא נחשב בעל מום, תלמוד לומר 'או' גבן לרבות גם מי שאין 35
לו גבות כלל או שאין לו אלא גבין אחד, שגם הוא בעל מום. אם 36
כן מוכח מהברייתא ש'גיבן' הוא מי שיש לו גבות, אלא שיש 37
בהם שינוי שנחשב מום, ולא מי שאין לו גבות. מתרצת הגמרא: 38
אמר רבא, כיון שמצינו בברייתא שדורשים את 'גיבן' למי שיש 39
לו גבינן הרבה, ואת 'או' למי שאין לו גבינן, והו מדרש – יש 40
לפרש שזו כוונת המשנה באומרה 'זהו גבן האמור בתורה' 41
דהיינו שמלבד המשמעות של 'גיבן' עצמו, שהוא מי שיש לו 42
שינוי בגביניו, נשמע מהריבוי 'או' גבן לרבות גם מי שאין לו 43
גבינים כלל או שאין לו אלא גבין אחד, שגם הוא בעל מום. 44
שנינו במשנה: רבי דוסא אומר בו, רבי חנינא בן אנטיגנוס 45
אומר, גיבן הוא מי שיש לו שני גבים ושתי שדראות. תמוהה 46
הגמרא: למימרא דהי – האם ניתן לומר שאדם שיש לו שני 47

אצל בניישראל, "גוי אחד בארץ", הגשמיות והרוחניות באים ביחד.

ממם הצירין. **תנא** – שנינו בברייתא, הדין והלויין והתומיין, נחשבים בעלי מומים. מבאת הגמרא את מהותם של מומים אלה. וזו, המוזר עיניה – שענינו משוטטות לכל צד ואין להם מנוחה. לויין, דנפישין זיפיה – שהשערות בריס עיניו ארוכים. תומיין, שתמו זיפיו – שאין לו שערות בריס עיניו.

מקשה הגמרא: והני – וכי פסול 'תומיין' שאין לו שערות בריס עיניו, נפי מומין תנו להו – האם נחשב מום ששנאו עם שאר בעלי מומים, והתנן במשנתנו שמי שנשדו ריסי עיניו פסול רק מפני מראית העין, ומוכח שאינו נחשב בעל מום. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – מה ששנינו במשנה שאינו בעל מום, היינו באופן דאשתיור דרדומי – שנשארו שרשי השערות בריס עינו, ואינו נחשב בעל מום, אלא פסול משום מראית העין, ואילו הא – מה ששנינו בברייתא שנחשב בעל מום, היינו באופן דלא אשתיור דרדומי – שלא נשארו בריס עיניו אפילו שרשי השערות.

משנה

המשנה מונה שינויים בגודל אברי גוף האדם, שנחשבים כמומים בכהנים: עיניו גדולות פניו של עגל, או קטנות פניו של און, הרי זה מום שפסולו לעבודה, משום שצריך שיהיה שזה בורעו של אהרן.

וכן כהן שגופו גדול מאבריו או שגופו קטן מאבריו, שאין יחס מתאים בין עיקר גופו לשאר אבריו, כגון ידיו ורגליו, או מי שחוטמו גדול מאבריו, או שחוטמו קטן מאבריו, שאין גודל החוטם מתאים ביחס לשאר אבריו, הרי הוא פסול לעבודה, משום שאינו שזה בורעו של אהרן.

המשנה מביאה שינויים באזני הכהן הפוסלים לעבודה: הצומם והצומע. ומבאת המשנה: איהו צומע, כל שאינו קטנות במיוחד. והצומם, כל שאינו מכוצות וסתומות עד שהן דומות לקפוני.

המשנה מביאה שינויים בפי הכהן הפוסלים לעבודה: שפתו העליונה עורפת על שפתו התחתונה, שכולטת השפה העליונה ביותר, או שפתו התחתונה עורפת על שפתו העליונה, הרי זה מום, ופסול לעבודה.

וכן שנשדו שיניו, פסול לעבודה, אף שאינו בעל מום, מפני מראית העין.

גמרא

אמר רב, משה רבינו, עשר אמות היה גבוה, שנאמר (שמות מ ט) **'ויפרש את האהל על המשכן, מי פרשו – מי פרש את יריעות האהל על המשכן, משה רבינו פרשו, כאמור לעיל שם** (פס' יח) **'ויקם משה את המשכן, וכתוב (שם כו טז) 'עשר אמות אורך הנגרש', וכיון שיכל לפרוש את היריעות עליהם, בהכרח שהיה לפחות בגובה הקרש, דהיינו עשר אמות.**

הגמרא הבינה ששיעור גובה עשר אמות של משה רבינו נמדד באמות של משה רבינו עצמו, ולכן מקשה הגמרא: אמר ליה רב שימי בר חייה לרב, אם כן שגופו של משה רבינו היה גדול פי עשר מאמת ידו, הרי שעשיתו והחשבתו למשה רבינו כבעל מום, והתנן במשנתנו שאחד ממומי כהנים הוא אם גופו גדול מאבריו או קטן מאבריו, וכיון שהיחס המתאים בין גוף האדם לאבריו, הוא שיהיה אורך גופו כשלש אמות שלו עצמו, הרי שגופו של משה רבינו היה גדול ביחס לידיו, ונמצא שהוא בעל מום.

אמר ליה רב לשימי, שימי, באמה של קרש (קאמר) (קאמינא) – מה שאמרתי שגבוה של משה עשר אמות אין הכוונה לפי אמה שלו עצמו, אלא לפי האמה שבה מדדו את קרשי המשכן, ואמתו של משה באמת היתה גדולה בהרבה מאמה זו, וגופו היה

מתאים לאמתו כיחס של גוף כל אדם לאבריו, דהיינו שהיה אורך גופו של משה רבינו כשלש אמות שלו עצמו.

שנינו במשנה: חוטמו גדול כו', מאבריו הרי זה מום. הגמרא מביאה ברייתא המבאת איך משערים את גודל החוטם ביחס לאבריו: תנא, כאצבע קמנה, והיינו שאם חוטמו גדול ביחס לשאר אבריו יותר מדאי, ונוסף בו כשיעור רוחב אצבע קטנה, הרי זה מום.

שנינו במשנה: הצומם והצומע. הגמרא מביאה ברייתא ובה מום נוסף: תנא, אף הצומח נחשב מום. אומרת הגמרא: לא הו' ידעי רבנן מאי – מהו המום של צימח, עד ששמעו להו' מצינא (סוחר ערבי), דהו' קאמר מאן דבעי צימח – שהיה מכריז מי רוצה לקנות 'צימח', ואישתבח דניא חזון – ונמצא שכונתו היתה לגדי שאזניו ארוכות מאד עד שהן נכפפות כלפי מטה, ולמדו מכך שמום ה'צימח' האמור באדם הוא מי שאזניו ארוכות מאד עד שהן כפופות כלפי מטה.

הגמרא מביאה מימרות של רב חסדא לגבי חסרונות בקרני בהמה אם פוסלים לגבי מזבח ואם נחשבים מומים גמורים לפדות מחמתם: אמר רב חסדא, עו שאין לה קרנים, ורחל שיש לה קרנים, אף על פי שהרגילות היא שלעו יש קרנים ולרחל אין קרנים, פשרים להקריבה על גבי מזבח. הגמרא מוכיחה כדברי רב חסדא מברייתא: תנא נמי הכי, יש דברים – חסרונות שהן נאים פומיין ובאמת דינם שאין פומיין, ולכן בהמת קדשים שיש בה חסרונות הללו שוהמיין עליהם פמקדש, כי אין חסרונות הללו פוסלים את הבהמה להקריבה, אבל לא פמדינה – שחסרונות הללו אינן מתירים את הבכור לישחט בכל מקום, לפי שאינם כמום, ועדיין קדושתו עליו להקריבה. ואילו הן, עו שאין לו קרנים, ורחל שיש לו קרנים, והצימח והצומע, הרי שהחסרונות הללו אינם פוסלים להקריבה וכדברי רב חסדא.

אמר רב חסדא אמר אמימר, בהמת קדשים שנמלו קרנותיו, וזכרותו עמה – שאף העצם התחובה בתוך הקרניים ניטלה עמהם, פסולה בהמה לקרבן, ואין פודין עליהם – אין פודין אותה מחמת חסרון זה, כיון שאין פודים קרבן כשהוא תמים, אלא רק כשנבל מום, וכאן אין זה נחשב מום גמור, אלא רק לגבי לפסול לקרבן. נמלו הטלפיים, וזכרותם עמה – וגם העצם שבתוך הטלפיים, שהיא כף הרגל, ניטלה עמהם, פסולין, ונפדין עליהם, כי זה נחשב מום גמור.

מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו ברייתא, נמלו קרניו וטלפיו, וזכרותו עמה, פסולה, ונפדין עליה. הרי שקרניים שניטלו עם זכרותן נחשבים כמום גמור אף לענין פדיה, ושלא כדברי רב חסדא. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא דאיתעקור איתעקורי – הברייתא עוסקת באופן שנעקרו הקרניים ושרשי הזכרות, עד שנראית גומא בראש במקום שממנו נעקרו, וזה נחשב מום גמור, הא דאיגום איגומי – ואילו רב חסדא עוסק באופן שהקרניים נחתכו מלמעלה, ושרשיהם נשארו בראש, וזה אינו נחשב מום גמור, אלא רק פסול לקרבן.

מקשה הגמרא: ודאיגום איגומי – וכי באופן שהקרניים נחתכו מלמעלה, ושרשיהם נשארו בראש, הקרבן פסול, ורמינהו – והרי קשה על כך ממשנה (פדה פ"ב מ"ב), ששנינו בה לגבי פרה אדומה, פרה שכל שערותיה אדומות, אולם קרניה וטלפיה שחורים, יגוד – יחתוך את המקום השחור שבקרניים ושבטלפיים, כדי שכל הפרה תראה אדומה, הרי שחיתוך הקרניים והטלפיים אינו נחשב מום הפוסל קרבן. מתרצת הגמרא: תרמינה וערי לבאר שכונת המשנה מעליו וקרית – שיכול לחתוך את אותו חלק מחודו של הקרן, ששם יש כשיעור שתיים או שלש אצבעות שאין הזכרות נכנסת לשם, ואם השחורות אינה מגיעה עד מקום הזכרות יחתוך, אבל אם היא מגיעה למקום הזכרות, הבהמה פסולה, כדברי רב חסדא.

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' ב

דוחה הגמרא: לא בכך נחלקו הבריות, אלא דבול' ע'למא,
 אַמְרִינן הוּאִיל וְאִישְׁתֵּי אִישְׁתֵּי – לדעת כולם יש לחשוש
 שמה כיון שהשתנה לטומטום השתנה גם לסריס חמה. ובכך
 נחלקו, הָא – הבריתא שאמרה שאשת טומטום מתייבמת,
 סוברת כרבי אִלְעָזָר שאמר (יבמות פ.) שאשת סריס חמה
 מתייבמת, שכן יש סריסים ממין זה שהצליחו לרפאותם, ונמצא
 שאף אם חוששים שנעשה סריס חמה, עדיין אשתו חייבת
 ומותרת ביבום, ואילו הָא – הבריתא שאמרה שאשת טומטום
 חולצת ואינה מתייבמת, סוברת כרבי עקיבא, שאמר (שם עט.)
 שאשת סריס חמה אינה מתייבמת.
 מבררת הגמרא: וטאן תנא אִלְפָא דרבי עקיבא – ומי הוא
 התנא ששנה את הבריתא שאשת טומטום חולצת ואינה
 מתייבמת, שמה הוא סריס חמה, וסובר כדעת רבי עקיבא שאשת
 סריס חמה אינה מתייבמת. אִלְפָא – אם נאמר שהוא רבי
 יהודה, יקשה הָא ודאי סריס משוי ליה – הרי מצינו שרבי
 יהודה סובר שטומטום הוא ודאי סריס חמה, דתנן ביבמות (פ.),
 רבי יהודה אומר, טומטום שנקרע העור המכסה את ערוותו,
 ונמצא זכר, הרי זה לא יחלוץ, מפני שהוא כסריס חמה שאינו
 ראוי לחלוץ, ואם הוא סובר כרבי עקיבא, הרי אשתו אינו צריכה
 אפילו חליצה, ואילו בבריתא שנינו שחולצת ולא מתייבמת.
 אלא בהכרח ברייתא זו כרבי יוסי ברבי יהודה היא נשנית,
 הסובר שטומטום אינו אלא ספק סריס חמה, דתנא, רבי יוסי
 ברבי יהודה אומר, טומטום שמת אחיו בלא בנים, ויש לו עוד
 אחים, לא יחלוץ הטומטום, שפא יקרע וימצא סריס חמה,
 ויתברר שאינו ראוי ליבום ולחלוץ, ונמצא שלא פטרה מחיוב
 יבום שיש לה לגבי שאר אחים, אלא אח אחרי יחלוץ. וכיון שסבר
 רבי יוסי ברבי יהודה כרבי עקיבא שאשת סריס חמה פטורה מן
 היבום והחליצה, וסבר ברייתא זו שטומטום הוא ספק סריס
 חמה, לפיכך שנה בבריתא לעיל שאינה מתייבמת מספק שמה
 בעלה סריס ואינה זקוקה ליבום ואסורה על המיבם באיסור
 אשת אח, אך חולצת מספק שמה בעלה אינו סריס וחייבת
 ביבום.
 מקשה הגמרא על רבי יוסי ברבי יהודה: למה נקט ובבריתא
 לעיל שטומטום אינו חולץ ופטר את שאר האחים רק משום
 חשש שמה יקרע וימצא סריס חמה, אטו כל דמיקרע זכר
 משתקח נקבה לא משתקח – ובי כל טומטום שנקרע נמצא
 תמיד זכר, והרי יתכן שימצא נקבה, ואין חליצתו עושה כלום,
 ואף מטעם זה לא תועיל חליצתו לפטור את שאר האחים.
 מתרצת הגמרא: אכן רבי יוסי ברבי יהודה 'שפא' קאמר, שפא
 יקרע וימצא נקבה, אי נמי זכר נמי – וגם על הצד שימצא זכר,
 הרי יש לחשוש שפא יקרע וימצא סריס חמה, ומחמת שני חששות
 אלו אינו חולץ, שאם כן חליצתו לא תפטור את היבמה מחיוב
 יבום שיש לה לגבי שאר אחים.
 מבררת הגמרא: טא בייניהו – מה ההבדל בין רבי יהודה לרבי
 יוסי בטומטום שמת אחיו, הרי לפי שניהם טומטום אינו חולץ.
 משיבה הגמרא: אמר רבא,

שנחלקו על רבי ישמעאל רק לגבי אנדרוגינוס, אך בטומטום
 הודו לו שנחשב זכר, ואילו רבי שמעון בן יהודה שאמר בבריתא
 שכל מקום שנאמר זכר אינו אלא להוציא טומטום ואנדרוגינוס,
 סבר שלא חוששים שמה נהפכה זכרותו להיות נקבותו, ולכן
 כשהוא מטיל מים ממקום נקבות אינו קדוש, וכן היא סברת רבי
 אלעזר שאין חוששין שנשתנה, ולכן נחשב כנקבה ואינו קדוש
 בבכורה.
 מבררת הגמרא: לִימָא אִישְׁתֵּי וְלֹא אִישְׁתֵּי תנא – האם נאמר
 שנידון זה אם אומרים הואיל ונשתנה בדבר אחד נשתנה גם
 בדבר אחר תלוי במחלוקת תנאים, דתנא, טומטום שקידש
 אשה, קדושו קדושו לחומרא, שמה זכר הוא ויכול לקדש
 אשה, וצריכה גט מספק. וכן אם נתקדש הטומטום על ידי איש,
 קדושו קדושו מספק שמה הטומטום נקבה, והאיש שקדשו
 אסור בקרובותיו של טומטום זה, כגון באמו ובאחותו. ואם מת
 אחיו בלא בנים, חולץ הטומטום ליבמתו לחומרא, שאם אין אח
 נוסף אלא הוא, יבמתו חייבת חליצה ממנו, מספק שמה הוא זכר.
 ואם מת הטומטום עצמו בלא בנים, חולצין לאשתו מספק, שמה
 זכר הוא והיתה מקודשת לו. וכן אם רצו אחיו של הטומטום,
 מיבמין לאשתו, כי בין כך ובין כך אשתו מותרת להם, שאם הוא
 זכר הרי היא חייבת ביבום, ואם הוא נקבה הרי מעולם לא חלו
 קידושו, ולא היתה זו אשתו, ואינה אסורה עליהם מחמת אשת
 אח. ותנא אידך – ואילו בבריתא אחרת שנינו, אשת טומטום
 חולצת לחומרא, שמה בעלה שמת היה זכר, והיתה מקודשת
 לו, ולא מתייבמת. הרי שנחלקו הבריות אם אשת טומטום
 מותרת ביבום.
 מבארת הגמרא את מחלוקתם: ספריה בני הישיבה לבאר,
 דבול' ע'למא – כולם, שני התנאים ששנו ברייתות אלו, דעתם
 כרבי עקיבא, דאמר (יבמות עט.) סריס חמה – שהיה סריס ממעי
 אמו, לא חולץ ולא מיבם לאשת אחיו שמת, וכן אשת סריס
 אינה חייבת לא חליצה ולא יבום, כיון שמי שלא היה ראוי
 להוליד, אין אשתו חייבת בחליצה וביבום. וטאן לאו כהא
 קמיפלגי – האם אין מחלוקת הבריות בנידון דלעיל, דטאן
 דאמר – שהתנא ששנה שטומטום חולץ וחולצין לאשתו
 ומיבמים את אשתו, סובר שאין חוששים שמה הוא סריס חמה,
 ולא אַמְרִינן הוּאִיל וְאִישְׁתֵּי אִישְׁתֵּי – אין אומרים שמאחר
 והשתנה להיות טומטום השתנה גם להיות סריס חמה, ולכן
 אשתו מותרת ביבום, שכן אם הוא זכר אשתו מתייבמת, ואם
 הוא נקבה הרי מעולם לא היתה אשתו, והיא מותרת כסתם
 אשה שבשוק. ואילו טאן דאמר – התנא ששנה בבריתא
 שאשתו של טומטום חולצת ולא מתייבמת, סובר שעל אף
 שבסתם אין חוששים שמה סריס חמה הוא, מכל מקום כאן
 חוששים לכך, שכן אַמְרִינן הוּאִיל וְאִישְׁתֵּי אִישְׁתֵּי – כיון
 שהשתנה להיות טומטום יתכן שהשתנה גם להיות סריס חמה,
 וכיון שחוששים לכך, הרי על הצד שהוא זכר, אסור לאחיו
 ליבמה, משום שסריס אשתו פטורה מן היבום, והרי היא אסורה
 על האחים משום אשת אח שלא במקום מצוה.

במקום שיש משפיע ומקבל, נשפע תוספת וריבוי שפע.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 אין מציעין המטה ^{יד} משבת למוצאי שבת ^{צה}, אף על פי שיש שהות ביום שיכול לישן עליה בשבת
- 2 עצמו ^{יד}, מכל מקום פיון שאין דעתו לישן עליה עד למוצאי שבת ^{יד} - הרי הוא מכין משבת לחל, ואסור
- 3 מדברי סופרים ^{יד}.

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, תחילת סעיף י:

ביאורי הלכה

- אסור, שעצם המעשה שנעשה לצורך חול הרי הוא ביזיון לשבת כשעושה ממנה טפל והכנה ליום אחר ^{יד}.
 צו מדברי סופרים - מדיני איסור הכנה משבת לחול:
 א. איסור הכנה משבת לחול אפילו בדבר שאין בו סרך מלאכה אלא טלטול בעלמא ^{יד}, אך דיבור בעלמא לא נאסר משום הכנה ^{יד}. ב. אסור אפילו לדבר מצוה ^{יד}, ג. אסור אפילו על ידי נכרי, אלא אם כן במקום הפסד ^{יד}, ד. עבר והכין משבת לחול - מותר לו ליהנות ממעשיו ^{יד}. ה. מותר להכין הנצרך עבור סעודה

צד מציעין המטה - היינו הצעת המיטה של ימיהם לשינה, אבל מותר לסדר ולהציע המיטה באופן הנהוג בימינו ^{יד}.
 צה למוצאי שבת - שדעתו בפירוש להציעה עבור מוצאי שבת (אף אם ייתכן שישן בה בשבת) ^{יד}, או שידוע בשעה שמציעה שלא יישן בה בשבת, אבל אם דעתו גם לסידור הבית נתפרש להלן שמותר.
 צו בשבת עצמו - כשיש שהות לישן עליה בשבת עצמו - לא ניכר שעושה זאת לצורך חול, ומכל מקום

ציונים והוספות

שאינן צריכים היום עד לערב, מכל מקום ביום הכיפורים התירו משום פקוח נפש, וראה עוד להלן.
 (124) בשו"ע לא משמע שהזלזול הוא מצד שמרוויח זמן בימות החול על ידי שעשה בשבת, אלא גם כשדעתו אינה להרוויח זמן אלא להציל מהפסד - אסור (ראה סי' שכא סי', ודלא כמשנ"ב סי' שכא ס"ק כא), ודלא כשו"ת מהרש"ג ח"א סי' סא.
 (125) כדלעיל סי' ח לענין קפול (ושם אינו מצד הכנה משבת לחול), וכן המובא לעיל מסי' רנד סי' וסי' שכא סי'.
 (126) סי' רנד סי': אפילו בענין שאין בו שום סרך מלאכה אלא טלטול בעלמא כגון להביא יין מהמרתף לבית בשבת לצורך הבדלה במוצאי שבת, ובסי' תקג סי' ג: ואפילו דבר שאין בו מלאכה כלל כגון להדיח כלים וכיוצא בזה.
 (127) פעמים שהדיבור נאסר משום "ממצוא חפצך", ראה לעיל סי' רצ סי' ד.
 (128) סי' רנד סי' (הובא לעיל) להביא יין בשבת לצורך הבדלה, ובסי' תקג סי' ג: אסור לעשות ולהכין ביום טוב לצורך חול ואפילו לצורך שבת שלאחריו אם לא הניח עירובי תבשילין וכן לצורך יום טוב שני בגולה ואפילו לצורך יום טוב שני של ראש השנה... ולכן יש לזהר שלא להביא יין ביום טוב ראשון לצורך קידוש של ליל יום טוב שני וכן לא יחפש בספר תורה ביום טוב ראשון מה שצריך לקרות ביום טוב שני או בשבת שאחר יום טוב אף על פי שהניח עירובי תבשילין.
 (129) סי' שיט סי' ח: ואם חושש שיפסיד או יתקלקל מותר לעשותו ע"י נכרי מפני שאיסור הטורח וההכנה משבת לחול הוא שבות מדברי סופרים, ובמקום הפסד יש להתיר אמירה לנכרי בכל שבות מדברי סופרים. ע"כ.
 ויש שכתבו להתיר על ידי נכרי גם במקום מצוה, ולכאורה הוא רק בדבר שלא ניתן לעשותו כלל לאחר השבת. (130) כי עצם המלאכה אין בה איסור, ורק מחשבתו

(122) בדי השלחן סי' קיז ס"ק ט: הנה פי' הצעת המיטה כ' הרמב"ם בפי' המשנה הצעות בגדים על המיטות לישן עליהם, ונראה שזה הי' בימיהם. שהמיטה עמדה כל היום בלי כרים וכסתות, והכרים וכסתות היו מונחים באיזה מקום צנוע בבית רק כשרצו לישן הציעו אז הכרים וכסתות על המיטה, על כן אם מציע בשבת ואין בדעתו לישן עליה בשבת הרי הכנה משבת לחול, אבל בזמננו שהמנהג שהכרים וכסתות מונחים תמיד על המיטה ואחרי השינה מסדרים אותם יפה ופורשין מכסה עליהם, פשיטא דמותר לעשות כן בשבת, ואפילו אין המיטה בחדר שדר שם ולא יהי' בזיון אם תעמוד בלא הצעה מכל מקום מותר, כיון שסידור הכרים וכסתות והצעתן אינו הכנה למוצאי שבת כלל, רק כן הוא הדרך בכל יום, ולמה לא יעשה כן גם בשבת, ואדרבא זהו כבוד השבת שיהו הכרים וכסתות מונחים בסדר ולא יגרע מיום חול. ע"כ.
 וצ"ע מדוע הוא דבר מגונה בימיהם כשדר בחדר שהמיטה בו לא מוצעת.
 (123) עד"ז בסי' רנד סי' (לענין הוצאת פת מהתנור בשבת): במה דברים אמורים כשדעתו לאכול בשבת מהפת שמוצאי אף על פי שאינו צריך לה שיש לו אחרת אבל אם אין דעתו לאכול ממנה אסור להוציאה אפילו ע"י שינוי שאסור להכין משבת לחול (לא נתבאר אם תשרף הפת כשלא יוציאנה), ובסי' שכא סי': מדיחים כלים לצורך היום כגון שנשאר לו עדיין סעודה לאכול בהם מותר להדיחם אפילו מיד אחר סעודה שלפניה אבל לאחר סעודה שלישית אסור להדיח כלי אכילה מפני שטורח ומכין משבת לחול אבל כלי שתיה מותר להדיח כל היום מפני שאין קבע לשתייה אבל אם יודע בבירור שלא יצטרך להם עוד אסור, ובסי' תריא סי' ה: כל דברים אלו (לנתק עלי העלים מן הקלחים ולפצוץ אגוזים לצורך סעודת הערב) אף על פי שאסורים בשבת שהרי הוא טורח ומכין משבת לחול, כיון

ביאורי הלכה

שלישית אף שתמשך למוצאי־שבת¹³¹. ו. לאחר צאת
השבת מותר להכין לחול אפילו קודם ערבית
והבדלה¹³². ז. אין להכין משבת לשבת או יום־טוב
שאחריה¹³³.

ציונים והוספות

וכונתו אסורה (מאור השבת ח"א מכתבי הגרשז"א זצ"ל
(ג)).
(131) שו"ת מנחת שלמה ח"ג סי' ל"ו (י).
(132) סי' רצט סט"ו (יש מתירים).
(133) בסי' תקג ס"ג משמע שרק מצד קדושה אחת ויום
אחד ארוך היה מותר להכין מיום אחד לשני, וראה תהל"ד
ס"ק ו, אך מותר להחזיר סידור לארון לאחר השימוש בו,
שאין בזה הכנה, ואדרבה, וכדלעיל.

שולחן־ערוך רבנו הזקן הלכות תפילין – לפי לוח "רב יומי"

והספרים שבחדר כלי בתוך כלי שמא ישכח עליהן וישמש
(ונכון לחוש לדבריו אע"פ שאין איסור בדבר מן הדין שהרי
מן הדין מותר לישן עם אשתו בט' באב ואין חוששין שמא
ישכח אלא שנכון הדבר להחמיר כמו שיתבאר בסי'
תקנ"ד):

* * *

ט שכח ושמש מטתו בתפילין לא יאחזו לא בבתים ולא
ברצועות עד שיטול ידיו מפני שהידים עסקניות הן
ושמא נגעו במקום הטינופת ומיד שנוטל ידיו צריך לחלצן
עד שיקנח הקרי אם ישנו עליו ואז יכול לחזור וללבשן
שבעל קרי מותר בתפילין לאחר שקנח הקרי אבל לא בעוד
שהקרי עליו:

י שכח וישן בהם וראה קרי וצריך לסלקן בעוד שהקרי
עליו לא יאחזו בבתים אלא יאחזו ברצועות ומסירן עד
שיקנח הקרי מעליו ויטול ידיו אבל לא יטול ידיו מיד
שניער משנתו מפני שאין לחוש בהם כל כך שמא נגעו
במקום הטינופת כשישן שתהא נטילתן כדאי להשהות עליו
התפילין בעוד שהקרי עליו עד שיטול ידיו ואעפ"כ אין
מתירים לו לאחזו בבתים כיון שאפשר ע"י הרצועות אבל
בשימש מטתו אין מתירים אפילו על ידי הרצועה הואיל
והידים עסקניות הן:

יא הנכנס לסעודת קבע חולצן ומניחן על השולחן שיחזק
מזומנים לו בשעת גמר הסעודה שיחזור ויניחן עליו
קודם ברכת המזון במה דברים אמורים בסעודת קבע שיש
לחוש שמא ישחכר ויתגנה בחפלי אלא לאכילת עראי א"צ
לחלצן כלל:

חלק א' סימן מ דין איך לנהוג בקדושת התפילין:

א הנושא משאוי על ראשו צריך לחלצן תפילין של ראש
עד שייסיר המשאוי ואפילו דבר קל כגון מטפחת אסור
להניח על הראש שיש בו תפילין שגנאי הוא כשיש על
הראש דבר אחר שאינה מלבוש ואין דרכה להיות על הראש
אבל דבר שדרכה להיות על הראש כגון כובע ומצנפת מותר
אפילו אם מונח על התפילין ומכל מקום אם הוא משאוי
כבד ד' קבין והתפילין נדחקות צריך להסירן:

חלק א' סימן מא דין הנושא משאוי איך ינהוג בתפילין:

ה אם המזוזה קבועה בפנים בחדר יש מי שמצריך כלי
בתוך כלי דהיינו לכסותה בב' כיסוין ואם יש זכוכית
על השם די בפריסת סודר אחד על הזכוכית ויש מי שאומר
שמוזוזה כיון שקבועה כולה בכותל ואין בה אלא נקב בלבד
די שישתום את הנקב בחתיכת שעווה או דבר אחר שמבטלו
שם וא"צ כלי בתוך כלי לפי שהכותל חולק רשות לעצמו
לכל מה שבתוכו כשאין נקב פתוח משם לבית ואף אם
המזוזה קבועה בשפופרת מכל מקום כיון שהיא מחוברת
לכותל הרי היא ככותל אבל סתימת זכוכית אינה מועלת
שכיון שהמזוזה נראית דרך הזכוכית אסור כמו שאסור ערוה
בעששית משום לא יראה כך ערות דבר ותשמיש המטה היא
גם כן גנאי ודומה לערוה וצריך סתימה גמורה שאין המזוזה
נראית מתוכה ויש לסמוך על דבריו להקל בדברי סופרים
בשגם ש"ל שאף מי שהצריך כלי בתוך כלי לא הצריך אלא
בכלי לבד מפני שאינו מבטלו שם ואינו מועיל לסתום
פתיחת נקב הכותל לבית שלא יהא כל מה שבתוכו נידון
כאלו הוא בתוך הבית:

ו אפילו הניחן כלי בתוך כלי אסור להניחן תחת מרגלותיו
אפילו אין אשתו עמו מפני שנוהג בהן מנהג בזיון וכן
להניחן במטה כנגד צדו דינם כתחת מרגלותיו ואפילו תחת
מראשותיו אסור כנגד ראשו אפילו כלי בתוך כלי אפילו אין
אשתו עמו אבל שלא כנגד ראשו אם אין אשתו עמו מותר
אפילו שלא בכלי כלל רק שיניחן בענין שלא יתגלגלו משם
לצדדין כגון שהניחן בין כר התחתון לכר שתחת ראשו שלא
כנגד ראשו ואם אשתו עמו צריך כלי בתוך כלי דהיינו
שיניחם בתוך כלי א' והכר שתחת ראשו הוא כלי ב' ולא
התירו חכמים להניח תפילין תחת מראשותיו (כשאשתו
עמו) אפילו כלי בתוך כלי אלא כדי שישתמרו מן הגנבים
והעכברים ולפיכך אם יש לו מקום אחר שמשתמרים שם לא
יניחן כלל במטה:

ז היה יוצא מהמטה מקום שהוא גבוה ג' טפחים למעלה
מראשותיו או נמוך ג' טפחים למטה מראשותיו מותר
להניחן עליו אף על פי שאשתו עמו במטה ובלבד שיניחם
כלי בתוך כלי:

ח אשתו עמו ואינו רוצה לשמש נקרא אין אשתו עמו ויש
מי שאוסר להיות אשתו עמו במטה עד שיניח התפילין

קדושה כגון כיס של תפילין וכן רצועות של תפילין
תשמישי קדושה הן ולא גוף הקדושה אבל אם הזמינו
להיות גוף הקדושה כגון קלף המעובד לשם ספר תורה או
תפילין ומזוזות אסור לכתוב עליו דברי חול אלא אם כן
התנה עליו אבל מותר להורידו לקדושה קלה שהרי תפילין
של ראש מותר לעשותה של יד אם הם חדשים אף על פי
שהם גוף הקדושה וכן קלף המעובד לשם ספר תורה מותר
לכתוב עליו תפילין ומזוזות כמו שנתבאר בסימן ל"ב אף
על פי שקדושת ספר תורה גדולה מקדושתן וגט לא נקרא
דבר שבקדושה כלל ואסור לכתבו על קלף המעובד לשם
ספר תורה אלא אם כן התנה ויש אומרים שאף בגוף
הקדושה הזמנה אינה כלום עד שיעשה בו מעשה של גוף
הקדושה כגון שיתחיל לכתוב על הקלף ספר תורה או
תפילין ומזוזות וה"ה שאר כתבי הקודש אפילו על הנייר
ואז אסור לכתוב עליו דברי חול אפילו התנה עליו בתחלה
לפי שלדברי הכל אין תנאי מועיל בגוף הקדושה להשתמש
בו חול כשהוא בקדושתו אבל לתשמישי קדושה מועיל
תנאי לדברי הכל אפילו בעודן בקדושתן (רק שישתמש בהם
שלא בשעת מצותן כגון עטרת של ספר תורה ליטול מהן
ולהניחן בראש חתנים) כמו שיתבאר בסי' קנ"ד ובלבד שלא
יהא תשמיש מגונה כמו שיתבאר בסי' קנ"א אבל תשמישי
מצוה כגון ציצית שופר לולב נר חנוכה א"צ לתנאי כלל
לדברי הכל שאפילו עשאן לשם כך בלי שום תנאי ונעשית
בהם מצותן פעמים רבות מותר להשתמש בהם חול רק שלא
ישתמש בהם בשעת מצותן כגון לקשור איזה דבר בחוטי
ציצית התלולים בבגד כמו שנתבאר בסי' כ"א (ואצ"ל
בתשמישי קדושה כגון לכוון איזה דבר ברצועה הקבוע
בתפילין שעליו שאפילו תנאי אינו מועיל בזה משום בזוי
מצוה) ולענין הלכה יש להחמיר כסברא הא' אף על פי
שהעיקר כסברא הב' ואעפ"כ נהגו עכשיו לכתוב גיטין
וקמיעות על קלף המעובד לשם ספר תורה לפי שכיון שנהגו
כן הרי זה כאלו התנה עליו מתחלה שהרי כשהסופרים
מתקנים אותן מתקנים אותן על דעת להשתמש בו הן לדבר
קדושה הן לדבר הרשות כיון שמהנהגם בכך (וכן מה שנהגו
הרבה בני אדם שמשתמשים בשק של תפילין כשהם בדרך
הוא מטעם זה שכיון שנהגו כן הרי זה כאלו התנו עליו
כשעשאוהו או כשקנאוהו שישתמשו בו בדרך כמנהגם):

חלק א' סימן מב אם מותר לשנות תפילין של יד לשל ראש:

* * *

א אסור ליכנס לבית הכסא קבוע להשתין בתפילין
שבראשו או בזרועו גזירה שמא יעשה בהן צרכיו אבל
בבית הכסא עראי דהיינו מקום שאין רגילין לפנות שם
לגדולים מותר להשתין בהן ואין חוששין שמא יפנה שם
אפילו הוא מקום צנוע ויש מי שאוסר להשתין בתפילין
אפילו שלא בבית הכסא גזירה שמא יפיה בהן כי כן דרך
המשתנים ותפילין צריכין גוף נקי ויש לחוש לדבריו במה
דברים אמורים כשהן עליו אבל כשהן בכיסן ואוחז הכיס
בידו מותר להשתין בה לדברי הכל שכשהן בכיסן אין
איסור בהפחה לדברי הכל כמו שיתבאר בסי' מ"ד ואם אינן
בכיסן אלא אוחזן בידו אפילו אם תופסן בבגדו ובידו אסור

א אסור לשנות תפילין של ראש לעשותה של יד אפילו
אין לו תפילין של יד ויש לו ב' של ראש ואפילו ליקח
רצועה משל ראש לשל יד אסור מפני שאין מורידין
מקדושה חמורה לקדושה קלה ושל ראש קדושתו חמורה
שרובו של שם שד"י הוא בשל ראש השי"ן בבתים והד'
בקשר אבל בשל יד אין בו כי אם היו"ד אבל משל יד לשל
ראש מותר לשנות שיעשה לו ד' בתים בתוכו ואם היו
חדשים שלא הניחן עדיין עליו מותר לשנות אפילו משל
ראש לשל יד שטולה עליהם מכסה עור אחד ונראית כבית
אחד בחוץ ואף שהם ד' מבפנים אין בכך כלום בדיעבד כמו
שנתבאר בסי' ל"ב ואין בזה הורדה מקדושה חמורה
לקדושה קלה הימנה אע"פ שזימנם והכינם לצורך הראש
לפי שהזמנה אינה כלום:

* * *

ב אם התנה עליהם מתחילה שיוכל לשנותה לשל יד יכול
לשנותה אפילו לבשן אדם על ראשו אח"כ:
ג אם נפסקה רצועה של יד סמוך לקשר והופך ראש השני
למעלה ועושה בו הקשר וראש הראשון יהיה למטה לא
יקשור שם למטה חתיכת הרצועה שהיה הקשר בה שנפסקה
שם מפני שמורידה מקדושתה כיון שהיה בה הקשר והיו"ד
ועתה יעשה בה כריכות האצבעות אלא צריכה גניזה ואם
אין הרצועה ארוכה כל כך אזי לא יעשה כל כך כריכות
סביב היד:

ד סודר שהזמינו לצרור בו תפילין לעולם ולא לפי שעה
בלבד ואח"כ צרר בו תפילין פעם אחת אפילו צררן בו
לפי שעה בסתם ולא על דעת שיהא מיוחד לכך לעולם נאסר
להשתמש בו דבר חול כגון לצרור בו מעות אלא אם כן
התנה עליו בתחלה שיוכל לצרור בו מעות כשירצה או
שבשעה שצרר בו התפילין התנה בדעתו שצוררן בו על דעת
לפנותן לאחר זמן ויחזור להיות חול כמו שהיה קודם שצרר
בו ואם עשה כיס לשם תפילין אפילו צרר בו על דעת לפנותן
אסור והוא הדין אם היה כיס והוסיף בו איזה דבר לשם
תפילין ואח"כ צררן בו אפילו על דעת לפנותן אסור עד
שיטול מה שחידש אבל אם לא צררן בו מעולם אינו נאסר
בהזמנה אפילו עשה כיס מחדש לשם תפילין וכן אם צררן
בו אפילו פעמים רבות לפי שעה ולא הזמינו מעולם לשם
תפילין קודם שצררן בו וגם כשצררן בו לא היה אז בדעתו
שיצרור בו תפילין לעולם מותר להשתמש חול אפילו בשעה
שמשתמש בו קודש כגון לצרור בו תפילין ומעות יחד אבל
אם צררן בו אפילו פעם אחת על דעת לצררן בו לעולם הרי
זה כאלו הזמינו וצוררן בו ונאסר וכל זה בסודר או כיס שלו
אבל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא א"כ גנב בגד
ועשאו כיס שאז קנאו בשינוי מעשה ואסור:

ה קטן שצרר תפילין בסודר שהזמינו לכך נאסר אבל דבר
הנאסר בהזמנה לבדה כמו שיתבאר אינו נאסר בהזמנת
קטן מפני שחרש שוטה וקטן יש להם מעשה ואין להם
מחשבה אפילו גילו מחשבתם בדיבורם:

* * *

ו יש אומרים שלא אמרו שהזמנה בלבדה אינה מועלת
לאסור להשתמש בו חול אלא כשהזמינו להיות תשמישי

צרכיו לא יעשה בהן צרכיו אפילו הן גלולין בבגדו ולא
 יכנס בהן לבית הכסא קבוע אפילו להשתין מיושב והן
 גלולין בבגדו אלא חולצן ברחוק ד' אמות ומניחן בכיסן אם
 יש בו טפח אבל אם אין בו טפח בטל הוא לגבי התפילין
 כיון שהוא כליין ואם מניחן בכלי שאינו כליין אפילו אין
 בו טפח אינו בטל לגביהן ואוחז הכיס או הכלי בידו ונכנס
 אפילו לבית הכסא קבוע לעשות צרכיו או להשתין אפילו
 מעומד:

ה וכל זה שהתירו חכמים להכניס תפילין לבית הכסא
 קבוע אפילו כשהן בכיסן הוא בבית הכסא שבשדה שאי
 אפשר להצניען חוץ לבית הכסא שמא יטלו אותן עוברי
 דרכים אבל בבית הכסא שבבית לא יכניסן כלל אפילו
 בכיסן כיון שיכול להניחן במקום המשתמר וכן לא יעשה
 בהן צרכיו בחצירו אפילו שלא בבית הכסא אפילו הן בכיסן
 אבל מותר להשתין בהן שלא בבית הכסא קבוע כשהן
 בכיסן אפילו הוא בביתו וחצירו:

* * *

ו ואפילו בבית הכסא שבשדה לא התירו אלא בתפילין
 שאדם לובשן כל היום והולך בהן בשדה ואי אפשר
 לטרוח בכל פעם להשיבן לביתו וגם אי אפשר להצניען
 בשדה מפני עוברי דרכים אבל שאר ספרים אסור להכניסן
 אפילו בבית הכסא שבשדה בבגדו בידו להשתין מיושב או
 לעשות צרכיו אפילו שלא בבית הכסא קבוע כי יכול
 להניחם בביתו אבל מותר להכניסן בכיסן לבית הכסא קבוע
 שבשדה לעשות צרכיו או להשתין אפילו מעומד (אבל
 בבית הכסא שבבית או לעשות בהן צרכיו בחצירו אפילו
 שלא בבית הכסא קבוע דינם כתפילין שאסור אפילו בכיסן)
 וספר תורה אסור להכניסו אפילו בכיסו לבית הכסא קבוע
 אפילו שבשדה כמו שיתבאר ביו"ד סימן רפ"ב וכל זה
 כשרוצה לעשות צרכיו גדולים או אפילו קטנים אלא שהוא
 בית הכסא קבוע ויש לחוש שמא יפנה שם לגדולים אבל
 אם נכנס שלא לעשות צרכיו כלל יש מתירין להכניסן בידו
 אפילו מגולין לבית הכסא קבוע אפילו שבבית והוא הדין
 לשאר ספרים ויש מי שאוסר בנכנס לבית הכסא קבוע שלא
 לעשות צרכיו כמו שיתבאר כמו בנכנס לעשות צרכיו ונכון
 לחוש לדבריו במה דברים אמורים להכניסן בידי אדם
 ליכנס לבית הכסא בתפילין שבראשו או בזרועו שלא
 לעשות צרכיו כלל אפילו קטנים לדברי הכל אסור בכל ענין
 אפילו הן מכוסין על ראשו וזרועו שהרי אפילו בבית
 המרחץ אסור ליכנס בתפילין שעליו ולא אמרו שאין איסור
 ליכנס לבית הכסא קבוע להשתין בתפילין שעליו אלא
 משום גזירה שמא יפנה בהן אלא משום שלהשתין הוא חייו
 של אדם ואי אפשר בלעדו ולא היו מטריחין אותו לחלוץ
 תפלו בשביל כך משא"כ כשנכנס שלא לצורך וליכנס
 למרחץ אף שהוא צרכו של אדם מכל מקום כיון שמוכרח
 הוא לחלצן במרחץ כשיפשיט כל בגדיו הצריכוהו לחלצן
 על פתח המרחץ שלא יכנס בהן כלל לבית המרחץ ומטעם
 זה הצריכוהו לחלצן ברחוק ד' אמות מבית הכסא קבוע
 כשנכנס להשתין כמו שנתבאר למעלה:

חלק א' סימן מג דין א' להתנהג בתפילין בהכנסו לבית הכסא:

להשתין בהן מעומד אפילו שלא בבית הכסא שמא ישפוש
 בידו או את ניצוצות מי רגליו שיפלו על רגליו כשמשותין
 מעומד:

ב אבל אם הן בחיקו וחגר חגורה וכן אם הן צרורין
 וקשורין בבגדו שאינו צריך (עי' במה שכתבתי לעיל)
 לאחוז בידו מותר להשתין בהם אפילו מעומד:

ג אבל אם משותין מיושב או בעפר תיחוח שאין ניצוצות
 נופלין על רגליו מותר להשתין בהן אפילו כשהן מגולין
 בידו ובלבד שלא יכנס בהן לבית הכסא קבוע גזירה שמא
 יעשה בהן צרכיו כשהן מגולין בידו כיון שהוא מקום
 שרגילים לפנות בו לגדולים אבל אם אוחזן בבגדו בידו
 מותר אפילו לעשות בהן צרכיו בבית הכסא קבוע וצריך
 שיאחזן בימינו כנגד לבו אבל לא בשמאלו שמא יקנה בה
 אבל בימין אין מקנחין ולשפושוף ניצוצות אין לחוש כשנפנה
 לגדולים שאף שאי אפשר לגדולים בלא קטנים שמתוך
 שדוחק עצמו לגדולים בא לידי קטנים מכל מקום מן הסתם
 הוא עושה צרכיו מיושב ומיושב אין לחוש לניצוצות ויזהר
 לגללן ברצועות שלהן שלא תהא רצועה יוצאה מתחת ידו
 טפח שגם ברצועות יש קדושה שהרי ד' ויו"ד של שד"י
 קבועים בהן וכשהוא יוצא מרחיק ד' אמות מפתח בית
 הכסא ומניחן עליו וכן כשנכנס צריך לחלצן ברחוק ד' אמות
 מפתח בית הכסא ומכניסן בבגדו בידו ואפילו הנכנס לבית
 הכסא קבוע להשתין מים צריך לחלצן ברחוק ד' אמות
 ואע"פ שאין איסור מן הדין לילך בתפילין אפילו תוך ד'
 אמות של צואה עצמה מכל מקום כיון שזה צריך הוא
 לחלוץ תפלו משום גזירת חכמים שמא יעשה בהן צרכיו
 יש לו לחלצן מיד שמגיע לד' אמות של בית הכסא שהן כד'
 אמות של צואה עצמה כמו שיתבאר בסי' פ"ג.

* * *

אבל יכול להוליכן עמו בידיו עד בית הכסא ושם יאחזן
 בבגדו ביד ימין אם ישותין מיושב או בעפר תיחוח אבל אם
 ישותין מעומד לא יוליכן עמו לבית הכסא אלא יתנו לחבירו
 אא"כ מוליכין בכיסן אבל הנכנס לבית הכסא קבוע לעשות
 צרכיו מיושב אין לו ליתנן לחבירו שכיון שהתירו לו חכמים
 להכניסן לבית הכסא בבגדו בידו יש להכניסן עמו כדי
 שישמרוהו מן המזיקים וגם מצוה לשמורן בעצמו במה
 דברים אמורים שהנכנס לבית הכסא קבוע צריך לחלצן
 ברחוק ד' אמות בבית הכסא שהצואה שבו היא מגולה בלא
 חפירה אבל אם היא בחפירה הרי החפירה היא רשות
 לעצמו ובית הכסא שלמעלה רשות לעצמו ואין לו דין בית
 הכסא כלל כמו שיתבאר בסי' פ"ג ומותר ליכנס בתוכו
 בתפילין שעליו ומכל מקום קודם שישותין צריך לחלצן
 לדברי הכל כמו בשאר בית הכסא קבוע (וגם לכסותן כמו
 שיתבאר בסימן שט"ו) במה דברים אמורים להשתין אבל
 לעשות צרכיו צריך לחלצן ברחוק ד' אמות ממקום שרוצה
 לעשות צרכיו אפילו נפנה במקום שאינו בית הכסא כלל
 אלא בחצירו או על פני השדה:

ד וכל זה כשנפנה ביום אבל אם נפנה בלילה או סמוך
 לחשיכה שאין שהות להניחן עליו עוד אחר עשיית

'לקוטי תורה' פרשת במדבר – הפרשה החסידית

ביאור

1 (הגם דלית מחשבה תפיסא במהותו יתברך, מכל מקום,
2 היינו במהות עצמו, אבל בגדולת מהותו לגבי נבראים שאין
3 ערוך אליו יתברך – "כל הנשמה תהלל" (תהלים קג, ו), "ולגדלתו
4 אין חקר" (תהלים קמח, ג))
5 ועל ידי זה תתעורר הנפש לצאת מנרתיקה – זה
6 הגוף.
7 והנה, לזה אין חיצוניות הלב כלי להיות האהבה
8 ויראה מורגשת בו, כי גבוה ממנו, אלא התבטל הנפש
9 מכחותיה, והיה בלא הדיה⁸. וזהו "ובכל מאדך" (אתחנן ו,
10 ה).
11 והוא מאיר בהשוואה גמורה לכל נפש מישראל,
12 אלא שהמונע הוא, שאין התלבשותה בגוף אלא עומדת
13 בבחינת מקיף.
14 וזהו "שאו את ראש" (פרשתנו א, ב), שהוא הרצון
15 התחתון הנולד מהתפשטות החיות בנבראים לגבי רצון
16 העליון, שהוא "לגולגולת", בחינת "שרש הנפש" ובחינת
17 "יחידה", הנולד מהתבוננות ביטול ערך הנבראים לגבי
18 עצמותו ומהותו.
19 לכן מה שכתוב בענין כריתות כו⁹. כי "הרשעים
20 מלאים חרטות"¹⁰ – מבחינת יחידה¹¹.
21 והמחבר בחינת מקיף הזה להתפשט בכחות הנפש
22 המתלבשים בגוף – הוא מתן תורה בשבועות, ש"על כל
23 דבור פרחו נשמתו"¹², ש"דיבור" המשיך מעצמותו
24 יתברך "אנכי – מי שאנכי"¹³.
25 וכן כלל התורה, "הוא וחקמתו אחד", וטעמי תורה
26 לא נתגלו, ד"אנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא כו"¹⁴.
27 ומכל מקום, שכל אדם תפיסא בה בחיצוניותו, כי
28 נתלבשה בדברים גשמיים – "זרעים", "מועד" כו. וכאשר

1 **ביאור הדברים:**
2 הנה "אית רצון ואית רצון כו"¹:
3 רצון הנולד מן הדעת וההשכלה לפי העמקת שכלו,
4 שתופס ומשיג, על דרך משל, איכות ההטבה שיהיה לו
5 מן הדבר – ככה תתגדל התשוקה כו.
6 והנה, "לית מחשבה תפיסא ביה"², אלא בהתפשטות
7 גדולתו מהיה מאין ליש ומחיה עליונים כו. ודבר זה
8 באשר נתפס בשכלו, ובהעמקת הדבר – נולד מזה
9 התשוקה בלב בחיצוניותו. כי הלב יכול להיות כלי
10 לקבל אור זה המתפשט בשכלו, כי "המוח שליט על
11 הלב"³.
12 (וזהו "נודע בשערים בעלה" (משלי לא, כג) – שבעלה
13 דמטרוניא – הו"ה – "נודע בשערים"⁴ כו).
14 ואהבה זו בא מלמעלה בבחינת השתלשלות רבות
15 בהתפשטות "גדולתו", ו"שם אתה מוצא ענותנותו כו"⁵.
16 וזהו "נודע בשערים בעלה", לכל חד וחד לפום מה
17 דמשער בלבא, ושכחא דקודשא בריך הוא – איהו
18 בעלה דמטרוניא, שהוא "נודע כו"⁶.
19 והנה, בתשוקת אהבה זו, יש בה בחינת קטנות
20 וגדלות, לפי גדלות וקטנות השכל. כי הקטן אוהב כו⁶.
21 ולכן נקרא 'רצון תחתון' – שהוא המתפשט מכחות
22 הנפש שכל ומדות.
23 אבל "אית רצון לעילא" – בשרש הנשמה במקור
24 חוצבה, בכל העולמות אבי"ע. ובהארטה למטה בבחינת
25 יחידה שבנפש הפרטי, בביטול מערך השגתו והשכלתו
26 מפני עוצם רוממותו יתברך, ד"לית מחשבה תפיסא
27 ביה", וביטול כל הנבראים לגבי עצמותו ומהותו יתברך,
28 ד"כולא קמיה בלא – ממש – חשיבי"⁷.

10. (ראשית חכמה שער היראה פרק ג בשם ספר חסידים. וְשֵׁם: "מלאים חרטות"). שבת מוסר פרק כה בשם מאמר ר"ל וְשֵׁם: "כל מידיהם מלאים חרטות". תניא פרק יא.
11. (ראה "מראי מקומות הגהות והערות קצרות" לתניא שם. וראה לקמן פרשת ראה יח, א).
12. (שבת פח, ב. וְשֵׁם: "יצאה נשמתו". וראה שמות רבה פרשה כט, ד. שיר השירים רבה פרשה ו, טז (ג). מדרש לקח טוב יתרו כ, ב. הובא בתניא חלק א פרקים לד, לו).
13. (על פי זהר חלק א וישלח קסו, ב: "אנכי מאן דאנא". וראה הנסמן לעיל א, ב).
14. (תקוני זהר בהקדמה יח, ב).

1. (ראה זהר חלק ג נשא קכט, א בארץ רבה. וראה הנסמן לעיל א, א).
2. (על פי תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו יח, יא).
3. (זהר חלק ג פנחס רכז, א ברעיא מהימנא. תניא פרק יב יח, א).
4. (ראה לעיל א, א).
5. (ראה מגילה לא, א. ספר המאמרים הש"ת עמוד 40 בהערה. "מראי מקומות הגהות והערות" לתניא פרק ד).
6. ("כי הקטן חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך, לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם". תניא פרק ו).
7. (על פי דניאל ד, לג. זהר חלק א בהקדמה יא, ב).
8. (על פי עובדיה א, טז: "זהו כלוא היר").
9. (בלקוטי שיחות חלק לט עמוד 207: "כנראה חסר". עיין שם).

- 14 "אתהפכא חשוכא לנהורא".
- 15 בחינת קהת – "ולו יקחה עמים" (ויחי מט, י); "ולילה כיום יאיר, כחשכה כאורה" (תהלים קלט, יב); "זדונות נעשה בזכיות"¹⁸.
- 17 וזהו "עבודת הלוים" (פקודי לח, כא) – להקיימה מנפילתה.
- 19 ועבודת הפהנים – "ובא אהרן ובניו כו" (במדבר ד, ה) – כי האומר אין לי אלא תורה כו"¹⁹. אלא כמו שכתוב (שיר השירים ג, ד): "אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו כו" – "אחזתיו" דייקא, אלא "דלית מחשבה תפיסא ביה", ואי אפשר להתגלות ולהתפשט בכחות הנפש – "עד שהבאתיו כו"²⁰. ודי למבין:
- 15 האדם מדבק בה שכלו ומחשבתו, הרי "המאור שבה"¹⁵ – שהוא הוא עצמותו ומהותו יתברך המלוכש בה – "מחזירו למוטב".
- 4 פירוש: "כי טוב" (בראשית א, ד) – הוא זיו ואור הגנוז לצדיקים¹⁶, שנהנין כו"¹⁷, ו"מוטב" – הוא מקור הטוב, הגבה למעלה בשרשו.
- 7 אף הנה, "ובחנות המשכן כו" (פרשתנו א, נא), שהוא "סוכת דוד הנופלת כו" (עמוס ט, יא), "רגליה יורדת כו" (משלי ה, ה) – "יקימו אותו הלוים" (פרשתנו שם) – ג' בחינות: "גרשונו, קהת ומררי" (ויגש מה, יא);
- 11 בחינת גרשונו – לאכפייא לסטרא אחרא ולבער הרע כו, "ותשליך במצולות ים כו" (מיקה ז, יט).
- 13 מררי – להתמרמר על ירידה זו, ועל ידי כן –

מבן עשרים²¹

- 26 "מבן עשרים"²².
- 27 ב"עץ חיים" שער כ"ד, פירש מאמר רז"ל פרק ט' דבבא בתרא וקט, ב: "ולמכר בנכסי אביו – עד שיהיה בן עשרים שנה", כי אזי נכסים בו "מקיפי אבא"²³.
- 30 ועיין דבור המתחיל "כי תצא" (לקמן תצא לה, ג ואילך), שיש בנקודת הלב, שלמעלה מהבינה והדעת, ב' בחינות: הא', הארת נקודת הלב. הב', עצמיות נקודת הלב.
- 34 ויש לומר – על דרך מה שכתוב בדבור המתחיל "תקעו בחדש" (לקמן ראש השנה נד, א), שהרצון-עליון שלמעלה מהשכל יש בו שני בחינות: הא', המלוכש בחכמה. והב', "גלגלתא דחפאי על מוחא". וזה גם כן בענין "מצות וחוקים"²⁴.
- 39 וזהו ג' המדרגות:
- 40 הא'; "עשה" רצונו ברצונך – מבינה נעשה כתר לז"א, והוא הרצון שלמטה מהשכל.
- 41 הב'; "כדי שיעשה רצונך ברצונו" – רצון-העליון המלוכש בחכמה, שבהשכל יש מלמעלה מהשכל. וזהו "נשמת כתר דז"א – מתפארת דאבא". וב' בחינות אלו זהו "בכל לבבה ובכל נפשה" (ואתחנן ה, ה).
- 45 הג'; "בטל רצונך" – גלגלתא, "בכל מאדך" (ואתחנן שם). והנה, יו"ד במילואו – עשרים.
- 47 וענין ו"ד, שהם מילוי היו"ד, היינו: המדות – ששרשן מ"אבא שישד ברתא"²⁶, והדבור – ששרשו מ"אבא יסד ברתא"²⁷.
- 51 אי נמי, ו"ד – קול ודבור²⁸.
- 52 וגם יש לומר: תורה שבכתב ותורה שבעל-פה.

22. (במדבר א, ג: "מבן עשרים שנה ומעלה, כלי-צבא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם, אתה ואהרן").

23. (עיין מענין "מקיפי אבא" – סוף דבור המתחיל "וישאבתם מים" ב"סידור ועם דא-ח").

24. – בדבור המתחיל "אם בחקוטי" (לעיל בחקותי מה, א ואילך).

25. (אבות ד, א: "עשה רצונו ברצונך, כדי שיעשה רצונך ברצונו. בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך").

26. (זהר חלק ג פקסס רמז, א, רנו, ב, ועוד).

27. ועיין מה שנתבאר על פסוק "כי מראש צרים אראנו" (באורי הזהר לאדמור האמצעי ק, א ואילך. להצמח צדק כרך ב עמוד תתקצג ואילך. אור התורה בלק עמוד תתקד).

28. ועיין מקל זה – בענין מחצית-השקל (באורי הזהר לאדמור האמצעי נב, ד ואילך: שהז"א הוא קול אל המדות. באורי הזהר להצמח צדק עמוד רפד).

15. (ראה וירושלמי חגיגה פרק א הלכה ז. פתיחתא דאיכר ב. הלכות תלמוד תורה לאדמור הזקן פרק ד הלכה ג).

16. (חגיגה יב, א. בראשית רבה פרשה יב, ו. זהר חלק א בראשית מזה, ב).

17. (ברכות יז, א: העולם הבא... צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה).

18. (יומא פו, ב).

19. ("אפילו תורה אין לו". יבמות קט, ב).

20. (ראה לעיל א, סוף עמוד ד. לקמן פרשת ראה לב, ד).

21. (כבוד קדושת אדמור'ר הצמח צדק סיפר: ביום שני ערב ראש חודש סיון – שנת תקס"ט – קרא אותי כבוד קדושת אדוני אבי זקני מורי ורבי ורבונו הזקן ויברכני כרגיל בכל שנה, ויאמר לפניי ביחידות את המאמר "מבן עשרים" – שנדפס אחר כך ב"דלקוטי תורה" – וכפל את ברכתו הקדושה שאצליח בכתיבת חדושי תורה בנגלה ובנסתר" – ספר המאמרים קונטרסים תו, ב).

10 של אולם"31 – שהוא למעלה32 מבחינת עשרים כו'33.
11 ועל כן "מבן עשרים שנה ומעלה" דוקא יכולים
12 לישא בחינת מוחין שלו לבחינת הכתר, כי אור ההכמה
13 קרוב יותר לכתר, ועולה ראשונה. וגם עמו עולה כל
14 המסתעפים ממנו כו'. וכמו שכתוב (איוב כח, יב): "וההכמה
15 מאין תמצא כו'". מה שאין כן פחות "מבן עשרים", שאין
16 לו מבחינת מוחין דאבא עדיין, רק בחינת מוחין דאימא
17 עדיין, רחוק הוא מבחינת אור הכתר ולא יכלו להעלותו
18 "לגלגלתם כו'":

1 ולכן "בן עשרים" מאיר בו יו"ד עם המלוי – מוחין
2 דאבא, שלמעלה מבחינת ה"א, נ' שערי בינה29, שהם
3 שערים הנמשכים מהבינה, שכל המושג למדות, איז
4 ההעלאה "לגלגלתם" – רצון העליון – מה שאינו מושג
5 בלל בחכמה. על דרך "ומשה נגש אל הערפל" (תרו ב, יז).
6 כי ב' מקיפים – חיה, יחידה: חיה – מוחין דאבא,
7 ו"ההכמה תחיה" (קהלת ז, יב); אחר כך יחידה –
8 "לגלגלתם"30.
9 וכענין "פתחו לי" (שיר השירים ה, ב) – ואזי "אפתח בפתחו

בחינת חיה של נשמת הצדיק גם מבחינת יחידה שלו, כמבואר בלקוטי תורה
שם וכאן שמקיפים דאבא וגלגלתא הם חיה יחידה".

31. (בשיר השירים רבה: "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, פתחו לי פתח
אחד של תשובה בחדה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות
בנכסות בו". וראה לקוטי שיחות חלק א עמוד 191 הערה 17 ושם נסקמן).

32. (ראה לקמן שיר השירים לה, ג).

33. וענין בענין "חיה שנה" [. .] עשרים שנה" (חיי שנה כג, א),
"עשרים שנה" – אבא ואימא; כתר – מאה כו'. (ראה באורי הוהר
לאדמו"ר האמצעי יב, ג ואילך. ובכמה מקומות).

וראה דבור המתחיל "פקודא ליתן מחצית השקל" תשכ"ג ספר המאמרים
תשכ"ג עמוד קיא ואילך).

29. (נ' שערי בינה: ראה ראש השנה כא, ב).

30. וענין מה שנתבאר על פסוק "ומשה נגש כו'" (ראה מאמרי אדמו"ר
הזקן על התורה חלק א עמוד שלו ואילך. ושם עמוד שמב. אור התורה יתרו
עמוד א' ואילך).

בדבור המתחיל "באתי לגני" תש"ל (ספר המאמרים מלוקט חלק ד עמוד קלט):
דגלגלתא הוא כתר (גלגלתא). ועל ידי שנמשכים המקיפים דאבא אפשר להיות
ההעלאה לגלגלתא, כתר. והיינו שלאחרי עשרים שנה יכולים לקבל נוסף על

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

20 ולהבין דבר זה יש להקדים עוד שיש עוד מדריגה
21 חמישית שלמעלה גם מבחי' מדריגה רביעית
22 הנ"ל הנקרא בחי' מחשבה ושכל העצמי הפשוט כו'
23 והוא בחי' הרצון שבנקוד' הלב הנקר' רעותא דלכא
24 כידוע וראי' לדבר זה הוא מה שאמר דלית מחשבה
25 תפיסא כך דמשמע כל מחשבה אפי' מחשבה ושכל
26 העצמי אין לו תפיסא בעצמות אא"ס ממש מפני
27 שהוא למעלה מבחי' החכמה והמחשב' גם מבחי'
28 השכל הנעלם מכל רעיון הנ"ל אבל ברעותא דלכא
29 שלמעלה מן השכל לגמרי הוא נתפס ומתלבש כו'
30 וכמ"ש אם ישים אליו לבו כו' ודוקא בבחי' נקודת
31 הרצון הפנימי שבלב שהוא אהבת בכל מאורך
32 כמשי"ת בעו"ה. להיות שיש ב' מיני רצון הא' הרצון
33 הנולד מצד השכל והטעם ונקרא רצון התחתון אבל
34 רצון העליון הוא רצון עצמי וטבעי שלא נולד מצד
35 השכל וטעם ועליו אמר שאין טעם לרצון כלל ובזה
36 נקרא רעווא דכל רעוין פי' רצון כל הרצונות דהיינו
37 בחי' מקור כל הרצונות כמו שאנו רואים שאם לא
38 ירצה במקור הרצון לא יחפוץ ברצון דבר מה כלל כו'

1 (מג) אך הנה יש להפליא מאד בענין שמע ישראל
2 דישראל זה הוא שעלה בבחי' מחשבה
3 סתימאה בחי' עצמות אא"ס שבח"ע הפשוטה הנעלם
4 מכל רעיון המחשבה כו' כנ"ל וה"ז ג"כ בבחי'
5 ומדריגה העליונה דלפני אחד א"ח דלי"ת ששם א'
6 לפני אחד מה אתה סופר וזהו שאמר והיה מספר בני'
7 כו' אשר לא ימד ויספר בבחי' ומדריגה שלמעלה
8 מבחי' המספר וההתחלקות כו' וא"כ מאד יפלא על
9 בחי' עוצם תכלית הירידה וההשפלה דניצוץ האלקי
10 הזה שנקרא ישראל איך ירד והושפל כ"כ מאיגרא רמא
11 לבירא עמיקתא כ"כ כו' דהיינו ממה שעלה במחשבה
12 העצמית ירד למטה להתלבש בחומר גופני ששרשו
13 מד' יסודות דנוג"ה דעשיה עפר מן האדמה כו' כמ"ש
14 ויצר ה' אלקי את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו
15 נשמת חיים שעלה במחשבה סתימאה כו'. אמנם הנה
16 הענין הוא דירידה עצומה זאת לצורך עליה היא
17 שתעלה הנשמה האלקי עי"ז יותר ממעלתה
18 ומדריגתה הראשונה שעלה במחשבה שבעצמו
19 הפשוט הנ"ל:

15 הרבה גם מבחי' מחשבה וחכמה הפשוטה שבלתי
16 מורכב עדיין באותיות כו' כי אין ערך למחשבה ושל
17 לגבי בחי' הרצון העליון בחי' הכתר שהרי אין טעם
18 לרצון כלל ומה שנוולד טעם ושל לרצון אינו רק
19 מבחי' צומח שבכתר בחי' מזל דנוצר חסד כידוע דאור
20 אבא יונק ממזל זה דנוצר כו' וכך הוא עד רום המעלות
21 (אך יש פי' ב' במחשבה שהוא הרצון כידוע ופי'
22 מחשבה סתימאה הוא בחי' הרצון הפשוט עד רום
23 המעלות א"כ מה שישאל עלה במחשבה היינו
24 במחשבה ורצון הפשוט והיינו שאו' שמע ישראל
25 דווקא ולפי' אין מירידה זו עלי' כלל לכאורה אך גם
26 בזה יש עלי' גדולה וכמ"ש בסמוך שגם בבחי' רצון
27 העליון הפשוט יש ב' מדריגות בחי' כתר ובחי' כתר
28 שבכתר שהוא בעל הרצון הפשוט עצמו כו' וד"ל):

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"ט

1 וכמ"ש במ"א וזהו בחי' נקודת רצון הפשוט שבלב
2 שאין טעם לרצון כלל והוא בבחי' מקיף על השכל
3 והמחשבה וכל אשר נולד רצון ושל וטעם כו' הכל
4 כלא חשיבא ממש לגבי בחי' מקור הרצון הזה שנקרא
5 נקודת הלב כו' וכך למעלה מעלה אע"פ שאמר דלית
6 מחשבה תפיס' ביה היינו בחי' מחשבה דחכמה אפי'
7 מחשבה וחכמה סתימאה דא"ק כו' אבל בחי' רצון של
8 העליון הפשוט שבעצמות בו נתפס בחי' עצמותו וזהו
9 ע"י אתדל"ת בהעלאת מ"צ דאהבת בכל מאדך בבחי'
10 רצון הפשוט שבבחי' נקודת הלב למעלה מכלי השכל
11 שבמוח כו' שמעורר בזה אתדל"ע ג"כ בבחי' רצון
12 הפשוט העליון כו' וא"כ הרי על ידי זה תתעלה ותדבק
13 הנפש האלקי' בהתפעלות רצון הפשוט בבחי' רצון
14 הפשוט העליון שנק' רעווא דכל רעווין שזהו למעלה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

25 פנימית הכלים ומוחותיהן שהם דו"ר שכליים או
26 טבעיים שהן בחי' מוחי' דקטנות וגדלות, ולזה בקש
27 מרע"ה מאד לקיים מצות מעשיות התלויות בארץ שהן
28 תכלית ההשתלשלות להמשיך אא"ס ב"ה לברר הכלים
29 דז"א דבי"ע שבהן הן הרפ"ח ניצוצים ע"י תו"מ
30 מעשיות שבבי"ע עכ"ל: והנה ביאור דבריו שהמצות
31 נמשכים מחד ארחא הוא כללות עונג וחפץ (שם חפץ
32 הוא הרצון שיש בו עונג) עליון להיות גילוי אלקות
33 למטה ע"י ביטול היש שהוא ענין בירור רפ"ח ניצוצים
34 שבכלים שנפלו בבי"ע (ולפי שהכלים הם מז' מדות
35 אמר כלים דז"א כי כשמתבררים נכללי' בז"א דתיקון)
36 ומתחלק לתרי"ג ארחין הם תרי"ג מיני חפץ ורצון
37 העליון ב"ה שבתרי"ג מצות שהן תרי"ג ענינים שונים
38 באיכות ביטול היש מהן בחסדים כמו גמ"ח וצדקה
39 ומהן בגבורות כמו דינין כו' ושכלל א' מהן יש עונג
40 וחפץ מיוחד אשר בקיום המצוה בבחי' ביטול היש
41 במדה פרטית ונתקן בזה למעלה אבר א' מכלים דז"א
42 ע"י עליית הברורים מרפ"ח ניצוצים שבכלים שנפלו
43 בבי"ע אזי מתגלה העונג ההוא מע"י וא"א שהוא ענין
44 גילוי אא"ס כנ"ל באותו אבר ומדה דז"א, וכמו ע"ד
45 דוגמא מצות תפילין שאנו עסוקים בה שהוא בחי'
46 המשכות מוחי' לז"א ותיקונם כפי מה שנת"ל וביאור
47 ענין השייכות שיש להמשכה זו ע"י ביטול היש דהנחת
48 תפילין בגשמיות, הנה באברהם כתיב הלך ונסוע

1 (ה) ואחרי התבאר כ"ז, נבאר ענין כללי בסוד מצות
2 ה' ית' ונבאר זה בענין תפילין וממנו יובן
3 ג"כ בכל המצות, והוא כי אמרנו שהתפילין הם
4 המשכות מקיפים למוחי' דז"א וזהו ענין בליטתם
5 כמש"ל, והלא מצות תפילין הוא רצון העליון ב"ה
6 והוא בכתר דא"א מהתרי"ג ארחין כידוע ואין ערוך
7 למקיפים דמוחי' דז"א לגבי אמיתית מקיף שהוא רצונו
8 ית' הנק' כתר דא"א, ועד"ז יפלא ג"כ בשארי מצות
9 כמו שהציצית הם שערות ממוחי' דא"א שבז"א
10 הנמשכים להאיר לנוק' והלא הציצית הוא ג"כ רצון
11 העליון ב"ה חד ארחא מתרי"ג ארחין דא"א הנ"ל והם
12 למעלה מעלה מבחי' שערות הנ"ל, והנה הענין הלז
13 כבר נתבאר בדרך ארוכה וקצרה בכי"ק נ"ע וז"ל הזהב
14 בקו"א, (אגה"ק סי' ל"ה), במ"א כתיב שרמ"ח מ"ע הן
15 בה"ח ושס"ה ל"ת בה"ג וכו' ובמ"א כתב שהן תרי"ג
16 ארחין נמשכים מחד ארחא כו' שהוא לבנונית וכו', אך
17 הענין שכל המצות לתקן רמ"ח איברי ז"א ע"י
18 המשכות אא"ס ב"ה בהן במוחי' הכלולים בה"ח וה"ג
19 ומקור המוחי' הוא לבנונית כו' הוא עונג וחפץ עליון
20 להמשיך האור למטה ברמ"ח איברים דז"א ומתחלקת
21 ההמשכה לתרי"ג המשכות הפרטים לפי בחי' ערך
22 המצות כגון בצדקה וגמ"ח נמשך אור א"ס ב"ה
23 לחיצוני' הכלי דחסד דז"א ובקיום הדינין בחיצוניות
24 גבורה וברחמים כו' ודרך ומעבר ההמשכה הוא ע"י

בשמו"ע בעת גילוי חכמה שבנשמתו מקור אהבתו
שבכל יום שהוא בחי' ביטול אמיתי יותר נעלה מענין
ביטול היש שבאהבתו כל היום ובזאת עשה ג"כ למעלה
המשכת מקיפים ובלית מוחי דו"א טעם לאהבה
עליונה אהבתי אתכם אמר ה' (מלאכי א' ב') וז"ס
התפילין כנ"ל, וכמ"כ אנחנו שניתן לנו תורת מרע"ה
להניח תפילין גשמיים על הראש והזרוע הוא ג"כ בחי'
ביטול היש בחכמותינו כמ"ש המפרשים לשעבד מוחו
ולבו, אלא שמלבד הכוונה לשעבד כו' הנה בהנחתו
התפילין מקיים המצוה כי אעפ"י דאיהו לא חזי מ"מ
ישרה בהם פנימי המוחי חכמה שבנפש האלקית שאינו
מאיר אלא בשעת ק"ה והוא בחי' ראיה כידוע שא"א לה
להתגלות במוחו בהשגתו שלא יתבטל ממצאותו אבל
בבליטת התפילין ישרה בהם אלא שהוא בבחי' לבוש
והעלם משא"כ דביק' אברהם הי' בגילוי, ועי"ז מעורר
למעלה תיקון והמשכת מוחי לז"א כנ"ל: והנה
בהמשכת מוחי דו"א הנ"ל הנמשך ע"י מצוה מעשיות
של הנחת תפילין שלנו יש יתרון מבהמשכה שהמשיך
א"א ע"ה ע"י ביטול חכמה שבנשמתו כנ"ל מצד:

מצות תפילין

הנגבה (בראשית י"ב ט') פי' שהי' אהבתו גדולה כ"כ
עד שהי' מרכבה לגבי אהבה וחסד דאצי' וזה הי'
מדריגתו בתמידית כל היום אפי' בבחי' קטנות שלו,
ומה היתה בחי' גדלות של נשמתו בעת עלייתה בתפלת
שמו"ע בהשתחוואה וביטול גמור בחי' חכמה שבנשמתו
ע"ז הוא אומר הלך ונסוע הנגבה מסע זו הוא עליי'
ודביקות בחי' חכ' שבנשמתו בפנימי' אור האהבה
והחסד דאצי' הוא המוחי שבה, ובמוחי' יש פנימי'
דהיינו השכל שנתצמצם להיות טעם בקיצור לאותו
האהבה ומקיפים אמיתית הרחבת השכל בעומק המאיר
בקיצור הטעם וזהו ענין ג' שעות ראשונות הקב"ה
שהוא ז"א יושב ועוסק בתורה (ע"ז ג' ב') שהתורה
עצמה יש בה הרחבת הטעם והשכל מדוע יפסוק כשר
ומותר או פסול ואסור כו' ומשם ממשיך מוחי' פנימי'
למדותיו להיות התלבשות הטעם ומוחי' למדות בקצרה
ואז בג' שעות שניות יושב ודן אחר שנמשך מוחי'
למדות ואח"כ יושב וזן כשמאירים שפע המדות למטה
וכמ"ש במ"א, וכפי מעלת המוחי' והטעם ובפרט
המקיפים על המדות כך יובן יתרון דביקות אברהם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

עובד שעובד להקב"ה, כן האדם שמקיים כציווי הקב"ה
ה"ה ג"כ עובד) ג"כ מתכפר כמו ע"י אכילת הכהן.
אמנם הנה את זה לעומת זה עשה האלקי, וכמו שיש
שולחן בקדושה כן גם בלעו"ז יש ג"כ שולחן,
והוא כי מצינו בדרז"ל שאמרו שולחן ערכתי לו כו'
שנק' היחוד בשם שולחן, וכת' כי אם את הלחם אשר
הוא אוכל, וכת' כן דרך וגו' אכלה ומחתה פיה ואמרה
לא פעלתי כו', והיינו בחי' שולחן דלעו"ז, וע"ד שנת'
בד"ה ויהיו חיי שרה בענין שדה דאיתא בזהר בגין
דאית שדה ואית שדה אית שדה שהוא חקל תפוחין
קדישין ואית שדה כדא' ואם בשדה מצאה שעז"ג
ובשר בשדה טריפה, בשר קאי על אבר שאין בו עצם,
ואם ח"ו נפגם בשדה טריפה הוא נשגו"ז, גורם עי"ז
להיות ציון שדה תחרש, ולהיות כי אין רע יורד
מלמעלה המקור הוא שולחן ערכתי, שהגם שרבי התיר
מ"מ ע' בדברי הפוסקי' שזה בכה וזה בכה כו',
ובהשתלשלות נמשך גם רע גמור שולחן דלעו"ז ולכן
פי' במאו"א שין י"ז שולחן נק' יסוד דנוקבא דקדושה

וזה"ע צדיק אוכל לשובע נפשו פי' לשובע נפשו, שובע
ל' משביעי' אותו תהא צדיק, ול' שבועה אשר
נשבעת לאבותינו שזהו מימי קדם שלמעלה מימות
עולם וימי עולם כמ"ש במ"א, ואכילת הצדיק הוא
להשביע נפשו מבחי' ימי קדם הנ"ל, משא"כ בטן
רשעי' כו' להיות כי ע"י אכילתו לא די שאינו מעלה
כ"א מתגשם עוד ויפול כו'. ונמצא מובן מה שמסיים
בשולחן להיות כי כמו שמזבח מכפר להיות כי
הקרבנות הוא בחי' העלאת מ"ן לחיות המרכבה
שיגביהו את הכסא לבחי' כי לא אדם הוא, הוא בחי'
א"א, וזהו קרבן בגימ' א"א, והרמב"ן פי' ל' קירוב
הכוחות והשמות לבחי' אוא"ס ב"ה, וסיים בשולחן
שגם ע"י אכילת שולחן יכול ג"כ להמשיך מבחי' הכתר
בחי' ימי קדם כשאוכל לשובע נפשו ולומד ומתפלל
בכח האכילה. ולקרב אל השכל איך שולחנו של אדם
מכפר, יובן מה שארז"ל כוהנים אוכלי' ובעלי'
מתכפרי', הרי ע"י אכילת הכהן מתכפרי' הבעלי', כן
יובן כשהאדם אוכל כמו שנצטווה (ה"ה ג"כ ככהן, שפי'

- 1 ויסוד דנוק' דקלי'. ולהיות כן הקדימו מצות נטילת
- 2 ידים לשולחן דסעודה לשפוך עלי' מי רביעית ע"ד
- 3 מ"ש בס"י ע"ס במספר עשר אצבעות.

המזבח עץ שלש אמות (ג)

בס"ד. ש"פ אמור, ל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

- 1 **ד) והנה** ¹⁶² הרפואה לזה היא תורה. וכמו שכתוב ¹⁶³:
- 2 "רפאות תהי לשך כו' ולכל בשרו מרפא". דהנה, נופת
- 3 תשופנה כו' ואחריתה מרה כו'", וההיפך מזה הם דברי
- 4 תורה, שנאמר בהם: "מתוקים מדבש ונופת צופים" ¹⁶⁴,
- 5 ואין "אחריתה מרה" חס ושלום.
- 6 ועיין מה שכתב הבחי"י ¹⁶⁵ בפרשת תולדות בפסוק ¹⁶⁶
- 7 "איש יודע ציד כו'", וההיפך מזה – "ויעקב איש תם
- 8 יושב אהלים" – באהלים של תורה ¹⁶⁷ כו'.
- 9 וריש פרשת יתרו כתב: "להצילך מאשה זרה" ¹⁶⁸ –
- 10 "המשיל אמונה רעה לאשה זרה" המאבדת אותו בסוף,
- 11 ועל כן אמר "ואחריתה מרה כו'", ועם דבור הלשון כו' ¹⁶⁹
- 12 אפשר בו לרפאות כו' ¹⁷⁰.
- 13 וזהו שאמרו במאמר הנ"ל דבכבא מצינא דף קו:
- 14 "מחלה זו מרה כו', וכולן פת במלח וקיתון של מים
- 15 מבטלן" – כי "פת" זה תורה, שנקראת לחם כו', כמו
- 16 שיתבאר; ו"מלח" היינו פנימיות התורה, כמו שנתבאר
- 17 ב"לקוטי תורה" דבור המתחיל "ולא תשבית" וביאורו ¹⁷¹;
- 18 ו"קיתון של מים" הוא תורה שבעל פה, שנקרא מים
- 19 כו' – והמה מבטלים ומרפאים את המחלה הנ"ל.
- 20 **והענין הוא:**
- 21 דהנה התורה נקראת "לחם", וכמו שכתוב ¹⁷² "לכו
- 22 לחמי בלחמי", דקאי על התורה. וכתוב ¹⁷³: "ולחם לבב

170. "למי שיש לו חולי הנפש ולקרב אותו תחת כנפי השכינה".

171. ונקרא דף ג, ד.

172. משלי ט, ה. ושמ: "לכו לחמו בלחמי".

173. תהלים קד, טו.

174. ירמיה יז, ט.

175. תהלים כט, יא.

176. על פי ישעיה מב, ז: "להוציא ממסגר אסיר".

177. איוב ד, כא.

178. סוטה כא, א.

162. הבא לקמן עד "לרפאות כו'" – הוא על פי אור התורה עקב (דברים כרך ה) ב"א-ב"ב.

163. משלי ג, ח.

164. תהלים יט, יא.

165. ראה לקמן במלואים.

166. בראשית כה, כו: "ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים".

167. בראשית כה טו, ט. הובא ברש"י שם.

168. משלי ב, טו.

169. "שנתן באדם, אשר עמו יש לו יתרון על שאר בעלי חיים".

33 כו', ומבחינת שלום זה נמשך תוספות עוז וכן בנפש
34 האלקית, ששרשו מבחינת אצילות כו'.
35 ו"שלום בפמליא של מטה" הוא – מה שמלכות
36 דאצילות נעשה בתר לבי"ע, שנעשה קשר והתחברות
37 דאצילות עם בי"ע, שיאיר אור האצילות בבי"ע, ועל ידי
38 זה נעשה תשות כח הנפש הבהמית, שמאחר שמאיר
39 אור האצילות בבי"ע, הרי על ידי זה נעשה הביטול
40 בבי"ע.
41 והנה, י"ב בקר¹⁹² דבריאה הם שרש ומקור נפש
42 הבהמית, לכן על ידי זה נעשה הביטול דנפש הבהמית.
43 והוא ענין ההתחברות דנפש הבהמית ונפש האלקית,
44 שגם הנפש הבהמית יהיה בטל לאלקות כו'.
45 וזהו שהתורה היא רפואה למחלה, כמאמר הנ"ל
46 דקדושין שנקרא "סם חיים" כו', בראתי יצר הרע בראתי
47 לו תורה תבלין כו', וכמאמר: "וכולן פת במלח שחרית
48 כו"¹⁹³, כי ה"מחלה" היא קליפת נוגה, שממנה נמשכים
49 התאוות רעות דנפש הבהמית כו' כנ"ל, והתורה מתשת
50 את הנפש הבהמית, ומאבד את הרע שבו, ועושה שלום
51 בין הנפש האלקית והנפש הבהמית, שגם הנפש הבהמית
52 יהיה בטל לאלקות כו'.
53 ובאבות¹⁹⁴ דרבי נתן סוף פרק ט"ז איתא: "יצר הרע אין
54 לו תקנה אלא בדברי תורה".
55 (וב"כסא רחמים" מהחיד"א ז"ל וזה לשונו:
56 "ואף על גב דיש סגולות להכניעו, כמו אם יהיה עניו
57 באמת, ומי שזכה ליראת שמים בתיקונה וכיוצא – כל זה
58 מועיל לינצל ממנו, אבל על ידי עסק התורה מתקן היצר הרע
59 עצמו ועושהו טוב. וזהו שאמרו 'בראתי יצר הרע – בראתי לו
60 תורה תבלין', דכמו שהתבלין מכשירין את התבשיל לאכילה,
61 כן התורה מכשרת את היצר הרע שיעשה טוב. וזהו שאמרו
62 'יצר הרע אין לו תקנה' – 'לו' דייקא, לעשותו טוב 'אלא בדברי
63 תורה".
64 עד כאן לשונו. ודברי פי חכם – חן¹⁹⁵).

1 ומשום זה, על ידי המשכת החכמה על ידי התורה
2 נמשך הכח בנפש האלקית כו', וגם היא מתשת כח
3 הנפש הבהמית, שנקראת "עוז ותושיה"¹⁷⁹ – עוז לנפש
4 האלקית ותושיה לנפש הבהמית¹⁸⁰, דהנפש הבהמית
5 הוא משבירת הכלים לתהו, והתורה שהיא מבחינת
6 חכמה, ד"ימותו ולא בחכמה", לכן היא מתשת את
7 הנפש הבהמית כו'.
8 וזהו שאמרו רז"ל במדרש רבה פרשת שמות פרשה
9 ה: "דו פרצופין היה הקול יוצא – חיים לישראל ומיתה
10 לרשעים כו'". דנשמות ישראל, דשרשם מבחינת
11 החכמה, נמשך בהם חיים ותוספת כח על ידי התורה;
12 ונפש הבהמית, שהוא ההיפך מזה, הרי הוא מתבטל על
13 ידי התורה. וכמאמר רז"ל¹⁸¹: "אם פגע בך מנוול זה
14 משכחו לבית המדרש, אפילו אם אבן הוא נימוח", שגם
15 אם לבו כ"לב האבן" – המס ימס¹⁸², וכמשל מים
16 שהולכים טיף טיף¹⁸³ על גבי אבן, אם כי האבן הוא קשה
17 והמים רכים, עם כל זה, מהתמדת הילוכם עושים בו
18 רושם. וכך על ידי התורה, גם אם לבו כלב האבן – המס
19 ימס כו'.
20 ובפרט דשרשה הוא מבחינת הכתר¹⁸⁴. וכמו שכתוב:
21 "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה כו"¹⁸⁵, "אנכי ה'
22 אלקיך כו"¹⁸⁶. וכתר אותיות כרת¹⁸⁷, דמשם נמשך
23 להיות "וכל אויביך יכרתו כו"¹⁸⁸, והיינו שנכרת ונאבד
24 הרע דנפש הבהמית ונהפך לטוב, היינו שיהיה גם כן
25 בטל לאלקות כו'.
26 וזהו שכתוב¹⁸⁹: "או יחזיק¹⁹⁰ במעוזי, יעשה שלום לי,
27 שלום יעשה לי", ואמרו רז"ל¹⁹¹: "כל העוסק בתורה
28 משים שלום בפמליא של מעלה ושלום בפמליא של
29 מטה".
30 ופירוש "שלום בפמליא של מעלה" הוא – התחברות
31 אור אינסוף המאציל בעשר ספירות דאצילות, שזהו
32 על ידי הכתר, שהוא ממוצע בין המאציל אל הנאצלים

188. מיקה ה, ח. וסם: "יכרתו".

189. ישעיה כו, ה.

190. וזהו שכתוב או יחזיק ראה לקוטי תורה דבור המתחיל "החלצו" וביאורו
ומסעי פה, ד). – הערת כבוד קדושת אדמו"ר.

191. סנהדרין צט, ב.

192. ראה מלכים א ז, כה. מד. דברי הימים ב ד, טו.

193. וקיתון של מים מבטלתן".

194. הבא לקמן עד סוף הפרק מיוסד, כנראה, על אור התורה שמיני (ויקרא
כרך א) הוספות עמוד רנא.

195. דברי פי חכם חן: על פי קהלת י, יב.

179. איוב יב, טו. מכילתא בשלח טו, ב. ויקרא רבה פרשה לא. סנהדרין כו, ב.

180. ראה תורה אור יתרו טז סוף עמוד א ואילך. הוספות קט, א ואילך.

181. סוכה נב, ב.

182. שגם אם לבו כלב האבן – המס ימס: תניא פרק מו. על פי שמואל ב' יז, י.

183. על פי לשון חז"ל פסחים קיא, ב. עבודה זרה ל, ב. ובפירוש רש"י שם: טיף
להדי טיף טיף – שמשפטו תדיר, ודטיפים רודפות זו את זו".

184. ד"תורה... אגב: ראה זהר רעיא מהימנא פינחס רנו, ב.

185. ואתחנן ו, ו.

186. יתרו כ, ב.

187. מאורי אור, כ, טו. וראה תורה אור יתרו בהוספות קט, א. אור התורה יתרו
עמוד תתסט. ובכמה מקומות.

כתיב".

19

ובמדרש רבה בראשית סוף פרשה כ"א: "ורבנן אמרי –
 חרב תורה, שנאמר¹⁹⁹: "וחרב פיפיות בידם". ולכן נתנה
 התורה על הר חורב, דדרש במדרש רבה גם כן – לשון
 חרב. וכמו שאמרו בפרשת פקודי סוף פרשה נ"א: "חורב
 למה? שבו נתנה התורה, שנקראת חרב, שנאמר:
 'רוממות כו' וחרב פיפיות בידם'".

ובגמרא שבת דף פ"ט עמוד ב: "הר חורב – שירדה
 חורבה כו"²⁰⁰.

וענין "חרב פיפיות²⁰¹ – ב' פיות", היינו שלא להשפיל
 את עצמו בתאוות ושלא לבוא להתגאות כו'. וכמו
 שנתבאר בהוספות תורה אור בדבור המתחיל "ואני נתתי לך
 שקם אחד כו'".

קיצור. יסביר אשר הרפואה להמחלה היא התורה, שנקראת
 לחם, שנותנת כח בנפש האלקית להתגבר על הגוף ונפש
 הבהמית. שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, עוז
 לנפש האלקית ותושיה לנפש הבהמית.

קונטרס עץ החיים פרק ד

200. "לאומות העולם עליך".

201. ונענו חרב פיפיות ראה גם בן דבור המתחיל "זה היום תרצ"ד" (קונטרס
 בח) וספר המאמרים קונטרסים חלק ג עמוד 1636. – הערת כבוד קדושת
 אדמו"ר.

והיינו כמו שנתבאר לעיל בענין ה"שלום בפמליא של
 מטה".

שנאמר¹⁹⁶: "אם רעב שונאך האכילהו לחם כו' וה'
 ישלם לך" – "אל תקרי 'ישלם לך' אלא 'ישלים לך'".
 עד כאן לשונו.

ורש"י במשלי סימן כ"ח, כ"א פירש: "אם רעב שונאך
 – יצר הרע, אם רעב הוא ואומר לך להשביעו בעבירות,
 משוף את עצמך לבית המדרש והאכילהו מלחמה של
 תורה כו'. וה' ישלם לך – ישלימנו לך, שלא יתגבר
 עליך". עד כאן לשונו.

(ולפי מזה שנתבאר לעיל בענין "ישלים לך", הוא מעלה
 יתירה, שיהיה היצר הרע גם כן טוב כו', כנ"ל).

ובגמרא סוכה דף נב עמוד א פירש רש"י: "האכילהו
 לחם – הטריחהו במלחמותה של תורה". מפרש "לחם"
 גם כן לשון מלחמה. וכן פירש ב"לקוטי תורה" דבור המתחיל
 "כה תברכו" פרק ב¹⁹⁷. ועל פסוק¹⁹⁸ "חגור חרבך על ירך
 גבור", פירש גם כן – "מלחמה של תורה". ובשבת דף סג
 עמוד א: "חגור חרבך על ירך גבור – האי בדברי תורה

196. משלי כה, כא-כב.

197. במדר דף כו, ב.

198. תהלים מה, ד.

199. תהלים קמט, ו.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'תש"ט

ב) שאמרו רבותינו ז"ל "למה קדמה פרשת שמע לוהיה
 אם שמע, כדי שיקבל עליו על מלכות שמים תחלה
 ואחר כך מקבל עליו על מצוות". וצריך להבין תחלה
 ענין קבלת על מלכות שמים בכלל, בכל אשר יגזר
 אמו, ואחר כך קבלת על מצוות שהוא פרטי, שהוא
 ענין "קבלו מלכותי ואחר כך קבלו גזרותי"¹, וכמו על
 דרך משל בשממליכים את המלך הנה תחלה צריכים
 לקבל על מלכותו שזהו ענין ההכתרה מה שמכתירים
 אותו בכתר מלכות, ואחר כך מקבלים גזרותיו ככל
 אשר יגזר אמו, וכמאמר² "אמר מלכא עקר טורא",

**"ב'שעה* שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו
 ששים רבוא מלאכי השרת לכל אחד ואחד
 מישראל וקשרו להם ב' כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד
 כנגד נשמע". והנה מתחלת המאמר משמע דקשירת
 הכתרים היתה בשביל הקדמת נעשה לנשמע, ומסיום
 המאמר משמע דמה שקשרו להם ב' כתרים הוא כנגד
 ב' הענינים הנעשה ונשמע עצמם ולא דוקא בשביל
 ההקדמה שהקדימו נעשה לנשמע, דאלו בשביל
 ההקדמה היה צריך להיות רק כתר אחד. והנה דגמת
 ענין הקדמת נעשה לנשמע מצינו במשנה (ברכות פרק**

(1) על פי המכילתא שמות כ, ב. ילקוט שמעוני שם.

(2) על פי בבא בתרא ג, ב.

(*) נדפס בספר המאמרים תש"ט עמוד 147 ואילך. הערות
 ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר.

מתלבש ומתפשט חיות הנפש להחיותם, דבכל אבר
ואבר מתלבש בו כח וחיות פְּרִיטִי להחיותו, כח הראיה
בעין וכח השמיעה באזן, דידוע דהמשכת אור וחיות
הנפש תלויה לפי אפן מזיגת והרכבת האברים, דלכן
אם יהיה איזה קלקול באיזה אבר רחמנא לצלן, אז הרי
אינו נמשך חיות בהאבר ההוא, ובדגמא פזאת יובן גם
בענין המצות שהם בחינת אברים דמלפא שהם
המקבלים וממשיכים⁸ את האור והחיות הרוחני. אמנם
כל זה הוא כשנעשה בדיוק כפי הפונה ורצון העליון
ברוך הוא, וזהו ענין "נשמע", שהוא ההשגה ושימת
הלב בכל מצוה ומצוה בפרטיות לעשותה בהדור כפי
רצון העליון ברוך הוא, דמצוות מצד עצמן הן פלים
להמשכת וגלוי אלקות, וכמו שכתוב "והיכה מצותך
מאד", שהם פלים ורחבים לקבל מאד העליון שהוא
בחינת גלוי אור האלקי.

קצור. הקדמת נעשה לנשמע. כיא דגמא מקבלת על
מלכות שמים תחלה ואחר כך על מצוות.
"נשמע" הינו שימת לב למצות בדיוק.

(ב) **אמנם** בכדי שיהיה "נשמע", שהוא שימת הלב
בכל מצוה ומצוה בפרטיות, הוא דוקא על
ידי הקדמת נעשה לנשמע, ד"נעשה" הוא בחינת קבלת
על שמקבל על עצמו על מלכותו והבדל לעשות ככל
אשר יגזור אמר מבלי להתחקות אחרי הטעמים כלל
וכלל, ולאחר הקבלת על ד"נעשה" הרי עצמית
ה"נשמע" הוא באפן אחר לגמרי, אשר באמת כפי
המובן מהענין הוא דבקבלת על יש ב' מדרגות, שהוא
ענין "נעשה", שהוא בחינת קבלת על לעשות ולקיים
כפי שיהיה הרצון בכל פרט שיהיה, שזהו ענין "נעשה
ונשמע", דכל מה שישמע הרי יעשה. אמנם יש עוד
אפן בקבלת על והוא פנימי יותר, והוא הקדמת נעשה
לנשמע, דעוד קדם שיודע מה יהיו עניני הגזירה
והצווים, מכל מקום לגדל הקבלת על מוסר עצמו
לקיים כפי מה שיהיה הצווי אחר כך, שזהו מדרגה

שהוא בכח הקבלת על, ובדגמא פזאת יובן גם
ברוחניות, דתחלה צריך להיות קבלת על מלכותו
יתברך ואחר כך קבלת על מצוות, וזהו שהבדל⁹ ג (פעל
הלכות גדולות) במנין המצות שלו הנה מצות "אנכי הני"
אלקיך¹⁰ כו' אינו מונה בחשבון מצוות פרטיות¹¹,
דלהיות דמצות "אנכי" היא מצות קבלת על מלכותו
יתברך, הרי אינה בכלל המצות פרטיות, כי אם היא
מצוה כללית הכוללת את כלם, והיא הנותנת כח ועז
על קיום המצות פרטיות. וכמו כן הוא בהקדמת נעשה
לנשמע, דנשמע הוא בפרטי המצות, דפרוש "נשמע"
הוא על דרך "שמע ישראל", שהוא השגה והבנה על
ידי אסיפת וקבוצת הפחות¹², וכמו כן הפונה בענין
"נשמע", שיש להוסיף ונפשו לשמע ולהקשיב איה ומה
הוא הרצון עליון בפרטי הגזירות, דכל מצוה ומצוה הרי
היא פרט מרצון העליון ברוך הוא שפא במדה ושעור
באפן כך דוקא, שפאם נעשה כפי הרצון שהוא במצוה
זו אז הרי מאיר רצון העליון במצוה ההיא, ובאם לאו
הרי אינה פלי כלל להמשכה וגלוי אור, וכמו על דרך
משל במצות תפלין, שבהם המשכת וגלוי בחינת מחין
העליונים, הרי הם באים במדה ושעור מגבל, ודוקא
כשהתפלין נעשים בדיוק כפי רצון העליון ברוך הוא,
שיהיו מרבעים, וד' בתים בתפלה של ראש ובית אחד
בתפלה של יד, וכתובות הד' פרשיות בדיו כשר על
קלף כשר המעבד לשמן על ידי ישראל¹³, אז הרי מצוה
ובהן ועל ידן נמשך האור והגלוי למעלה באורות
העליונים, וכמו כן בהאדם שלובש¹⁴ התפלין ומכרך
עליהן פדין נמשך עליו בבחינת מקיף האור העליון וגם
בגלוי בנפשו, דכל זה הוא דוקא כשנעשה כפי הרצון
העליון, ובאם לאו אינו נמשך ואינו מאיר כלל. וכמו
כן הוא בשאר המצות, דהרי הקשו כל המצות לתפלין,
דכמו שהוא במצות תפלין כמו כן הוא גם בשארי
המצות. וזהו מה שהמצות בכלל נקראים "אברים
דמלפא"¹⁵, וכמו על דרך משל אברי האדם הרי בהם

הנ"ל) גם קודם שמניחן, מה שאין כן בסתם דברים גשמיים.
ולכאורה גם בזה כמה דרגות: הגשם קודם שהוכן למצוה. לאחר
שהוכן (או הוזמן) למצוה. כשנעשית בו המצוה וראוי לקיימה בו
עוד הפעם. בשעת קיום המצוה. - ועיין בתורה אור מגילת אסתר
[מאמר] דיבור המתחיל יביאו לבוש מלכות. בשערי אורה דיבור
המתחיל הנ"ל פרק ה ואילך. בספר הקיצורים לשערי אורה שם.

(7) ראה גם כן מאמר ב' ניסן תש"ט סוף סעיף ד ואילך.
(8) ראה תורה אור מגילת אסתר ביאור [מאמר] דיבור
המתחיל וקבל היהודים. הוספות לתורה אור פרשת ויקהל פרק ג,
ושם נסמן.

(3) ראה בזה בספר המצוות להצמח צדק מצות האמנת אלקות.
(4) להעיר משערי תשובה - לאדמו"ר האמצעי - חלק ב דיבור
המתחיל להבין ההפך, פרק לח.

(5) טור ושולחן ערוך סימן לב סעיף ט. שולחן ערוך רבנו שם
סעיף יא ולא. ושם נסמן.

(6) גם המשכה למעלה היא דוקא כשהאדם לובש התפליין
כו', ולא כשמונחים על השולחן וכיוצא בזה, וכמו שמבאר בתורה
אור שמות ריש [מאמר] דיבור המתחיל הבאים ישרש ובכמה
מקומות בדא"ח [=בדברי אלקים חיים - תורת החסידות]. אף
שבגשם וקלף התפליין עצמו יש המשכה מלמעלה (ואינה המשכה

בו הַבְּדֵל בֵּין קִיּוֹם הַמִּשְׁפָּטִים לְקִיּוֹם הַחֻקִּים, דְּבָקִיּוֹם
הַמִּשְׁפָּטִים הָרִי יִרְגִּישׁ עֲנָג יוֹתֵר מִבְּקִיּוֹם הַחֻקִּים, מֵה
שָׂאִין בֶּן בְּמִי שֶׁמִּקְדָּם אֶת הַמִּצְוֹת מִפְּנֵי סִבַּת הַקְּבָלָת עַל
הַכִּלְי (שֶׁהוּא עֲנִין הַקְּדָמָת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע), אֲזִי הָרִי גַם
בְּקִיּוֹם הַחֻקִּים יִרְגִּישׁ עֲנָג נִפְלָא, וְכֵמוּ בֶּן בְּקִיּוֹם
הַמִּשְׁפָּטִים הָרִי הֵעֵנָּה הוּא נִפְלָא יוֹתֵר, וְכֵמוּ עַל דְּרָף
מִשָּׁל תַּעֲנוּג הָעֶבֶד כְּשֶׁמִּמְלֵא צוּרִי אֲדוֹנוֹ וּפְקֻדָּתוֹ שִׁישׁ
לוֹ עֲנָג מִעֲבֻדָּתוֹ וְתַעֲנוּגוֹ כְּפֹל, בְּתַחֲלָה תַּעֲנוּג מַעֲצָם
הַפֶּעַל, דְּבִטְבֵּעַ הָאָדָם שֶׁמִּתְעַנֵּג מִפֶּעַל יָדוֹ דִּןקָא, דְּלִבֵּן
אֲנוּ רוֹאִים דִּיּוֹתֵר יִהְיֶה יָקָר חֶפֶץ שְׁלוֹ שֶׁהוּא עֲשֶׂהוּ
וְעֵלָה לוֹ בִּיגִיעָה, הֵגֵם שֶׁהוּא חֶפֶץ פְּשִׁיט, מִחֶפֶץ זוּלָתוֹ
שֶׁהוּא יָקָר בְּאַמָּת, דְּלִבֵּד הִיגִיעָה שְׁלוֹ יֵשׁ שֵׁם יָפִי וְכוּ',
דְּלִהּוּת כִּף הוּא הַטְּבֵּעַ שֶׁכָּל אָדָם מִתְעַנֵּג בְּפֶעַל יָדוֹ,
וְלִזָּאת הוּא גַם תַּעֲנוּג הָעֶבֶד בְּזָה, וְעוֹד זָאת יוֹתֵר יִתְעַנֵּג
בְּתַעֲנוּג נִפְלָא מִזֶּה שֶׁמִּלֵּא אֶת רִצּוֹן הָאָדָם וְגֵרָם עַל יָדֵי
עֲבֻדָּתוֹ זָאת תַּעֲנוּג הָאָדָם, וּבִפְרָט כְּשִׁישׁ לוֹ אֵינָה
הַשָּׂגָה בְּמַהוּת הָאָדָם שְׁלוֹ שֶׁהוּא מִפְּלֵא הָרִי יִתְגַּדֵּל
הַתַּעֲנוּג שְׁלוֹ בְּמָאֵד, וּבְדִגְמָא כְּזָאת יוֹבֵן גַּם בְּעֵינֵי קְבָלָת
עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם, שֶׁקִּיּוֹם הַמִּצְוֹת הַבָּא בְּסִבַּת הַקְּבָלָת
עַל מַלְכוּת הוּא בְּהַפְלָגָה וְהַפְּלָאָה יוֹתֵר מִכֵּמוּ קִיּוֹם
הַמִּצְוֹת שֶׁהוּא בְּקְבָלָת עַל שְׁעַל פִּי הַטַּעַם, וּבִפְרָט
כְּשִׁיבִין וְיִכִּיר אֶת הָאָמָת בְּגִדֵּל הַפְּלֵאָה רוּמָמוֹת הָאָדָם,
וְאַשֶּׁר בְּקִיּוּמוֹ אֶת פְּקֻדָּתוֹ יִגְרוֹם לוֹ עֲנָג וְנַחַת רוּחַ,
וְכֵמוּ אֲמָר¹⁰ "נַחַת רוּחַ לִפְנֵי שְׁאֲמֶרְתִּי וְנַעֲשֶׂה רִצּוֹנִי", שָׂאֵז
הָרִי תַּעֲנוּג עֲנָג נִפְלָא עַד לְמָאֵד, וְזוּהִי מַעֲלָת עֲנִין
הַקְּדָמָת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, שֶׁהוּא בְּחִינַת וּמִדְּרַגַּת קְבָלָת עַל
הַיּוֹתֵר נַעֲלִית.

קְצוּר. הַקְּדָמָת נַעֲשֶׂה פּוֹעֵל גַּם עַל נִשְׁמָע. יָבָאֵר ב'
מִדְּרַגּוֹת בְּקְבָלָת עַל אֶל הָרִצּוֹן, אוֹ לְבַעַל הָרִצּוֹן
שֶׁהִיא נַעֲלִית יוֹתֵר, וְאֵז קִיּוֹם הַמִּצְוֹת בְּתַעֲנוּג נִפְלָא,
בְּחֻקִּים וּבְמִשְׁפָּטִים.

לִיל רֵאשׁוֹן דְּחֹג הַשְּׁבוּעוֹת, תש"ט

(10) ספרי במדבר כח, ח. וראה שם טו, ז.

נַעֲלִית, דְּהֵגֵם שֶׁהַקְּבָלָת עַל שְׁבִיחִינַת "נַעֲשֶׂה" הִיא גַם
בֶּן מִדְּרַגָּה נְכוּנָה, וּמִכָּל מְקוֹם הָרִי הַקְּבָלָת עַל הוּא רַק
אֶל פְּרָטִי הָרִצּוֹנוֹת לְשִׁמְעַ כָּל רִצּוֹן וְלִקְיָמוֹ, מֵה שָׂאִין בֶּן
הַקְּבָלָת עַל דְּהַקְּדָמָת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע שֶׁהוּא הַקְּבָלָת עַל
וְהַפְּטוּל לְבַעַל הָרִצּוֹן, שֶׁהוּא בְּטוּל פְּנִימִי יוֹתֵר. וְלִזָּאת,
לְאַחֵר הַקְּדָמָת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, אֲזִי מִדְּרַגַּת "נִשְׁמָע" גּוּפָא
הִיא בְּהַפְּלָאָה יוֹתֵר, וְכֵמוּ שָׂאֵנוּ רוֹאִים בְּחוּשׁ בְּטְבֵּעַ בְּנִי
אָדָם, שָׂאֵנוּ דּוּמָה כָּלֵל קִיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא בְּקְבָלָת עַל
אֶל הָרִצּוֹן אוֹ לְבַעַל הָרִצּוֹן, דְּכִשְׁהוּא בְּקְבָלָת עַל לְבַעַל
הָרִצּוֹן אֲזִי הָרִי הַפֶּעַל בָּא בְּדִיּוּק יוֹתֵר, וּבְדִגְמָא כְּזָאת
יוֹבֵן גַּם בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, שָׂאֵינוּ דּוּמָה כָּלֵל קִיּוֹם הַמִּצְוָה
וְהַדְּיוּרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּקְבָלָת עַל לְהָרִצּוֹן, לְכֵמוּ שֶׁהוּא
בְּקְבָלָת עַל לְבַעַל הָרִצּוֹן. וְיוֹבֵן דְּכָר זֶה בְּמוֹחַשׁ בְּעֵינֵי
קִיּוֹם הַמִּצְוֹת גּוּפָא. דְּבִמִּצְוֹת יֵשׁ ב' דְּרַגּוֹת, חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים, דְּחֻקִּים הֵם גְּזֻרוֹת מִפְּנֵי טַעְמִים כְּמוֹסִים
שְׁבִלְתִּי יְדוּעִים וְגִלּוּיִים לָנוּ, וְכֵמוּ שְׁעֻטָּנוּ, טַמְאָה
וְטִהָרָה, שָׂאִין לָנוּ טַעְמִים גִּלּוּיִים עֲלֵיהֶם, וּמֵה שֶׁנִּגְלָה
לָנוּ הוּא רַק גִּלּוּי הָרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּף הוּא שְׁדָּכֵר זֶה
אֲסוּר וְדָכֵר זֶה מִתֵּר, דְּכָר זֶה מִטְמֵא וְדָכֵר זֶה מִטְהַר אֶת
הַטְּמֵא, אָבֵל טַעַם גִּלּוּי אֵין לָנוּ עַל זֶה, וְהוּא רַק גְּזֻרָת
הַכְּתוּב, וְכֵמוּ אֲמָר⁹ "אֵין הַמֵּת מִטְמֵא וְאֵין הַמִּקְוָה מִטְהַר,
אֲלֵא גְּזֻרָה גְּזֻרְתִּי חֻקָּה חֻקְתִּי וְאֵי אֶתָּה יָכוֹל (מִפְּנֵי
הַקְּבָלָת עַל) לְעַבֵּר עַל גְּזֻרְתִּי". וְיִשְׁנָה עוֹד מִדְּרַגָּה
בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם מִשְׁפָּטִים, וְכֵמוּ בְּעֵינֵינִים שְׁבִין אָדָם
לְחִבְרוֹ, צְדָקָה וְתַמִּיכָה, גִּזְלָה וְגִנְבָה וְרִצְיָה וְהַדּוּמָה,
וְאַפְלוּ מִצְוֹת דְּחוּבוֹת הַלְּבָבוֹת הֵם גַּם בֶּן כָּלֵל
מִשְׁפָּטִים, וְכֵמוּ בְּאֵר עֲנִינָם בְּסִפְרֵי הַמִּיּוֹסֵר. שְׁבִיחִי
הַמִּצְוֹת יִהְיֶה הַבְּדֵל גְּדוּל בֵּין הַמִּקְיָמִן מִפְּנֵי סִבַּת הַקְּבָלָת
עַל בְּטְטוּל לְבַעַל הָרִצּוֹן כָּלֵל, אוֹ רַק מִפְּנֵי קְבָלָת עַל
בְּטְטוּל לְהָרִצּוֹן, דְּאֵז הֵגֵם שֶׁסִּבַּת קִיּוּמָן הוּא גַם בֶּן מִפְּנֵי
שֶׁכֶּף הוּא רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּף הוּא, מִכָּל מְקוֹם הָרִי יִהְיֶה

(9) ראה מדרש תנחומא פרשת חוקת, כו. במדבר רבה שם.
פסיקתא פסקא פרה.

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

פסח. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה מהדר שעל
הזרוע שלוקחים לקערה יהיה מה שפחות בשר
(ואמרו על זה להרבות באבלות).
ב. אחד מהמסובים - הר"ד שיפרין - סיפר

א. הר"ד שיפרין שאל: מדוע מניחים על הקערה
גרגרת דוקא במקום הזרוע? והשיב כ"ק אדמו"ר:
עושים כמה ענינים כדי לשלול שלא יהיה בדומה
לקרבן פסח, כמו הדין¹ שאין אוכלים בשר צלי בליל

וענה כ"ק אדמו"ר:

כיום יציאת מצרים היא גם מלמעלה, כל העבודה היא רק לעשות כלי, שכן בשעת מתן תורה ניתן כוח לכל איש מישראל לצאת ממצרים, אלא שצריכים לעשות כלי לכך.

במצרים היו כאלה שלא יצאו ממצרים.

ושאל הרש"ג: אם נשקעו בשער הנו"ן?

וענה כ"ק אדמו"ר:

אף יהודי לא היה בשער הנו"ן, אלא אלה הם השמרים של מ"ט השערים.

ו. ידוע שמצה היא מיכלא דמהימנותא³ ומיכלא דאסותא⁴. פעם דנו חסידים מה בא קודם, אם האמונה מביאה את הרפואה או שהרפואה מביאה את האמונה, על דרך שאנו רואים כשאדם חולה, הרי אחרי שהוא מבריא, הוא אומר: תודה לך ריבונו של עולם, ששם שמים שגור בפי כל⁵, שזה הרי מה שהרפואה מביאה לאמונה.

כפי שהיה המנהג אצל זקני החסידים, שבתחילה היו מתייגעים בעצמם בענין, ולאחר מכן היו שואלים על כך את הרבי האמצעי, שהיה אז מדריך של האברכים, והרבי האמצעי ענה להם שאמונה באה בתחילה, ראיה לכך שהרי רבנו הזקן אמר מיכלא דמהימנותא בלילה הראשון, ומיכלא דאסותא - בלילה השני.

והרבי האמצעי הסביר, שההבדל הוא, אם הרפואה מביאה את האמונה, הרי בתחילה היו חולים וקיבלו רפואה, מה שאין-כן להיפך, לא נהיים לכתחילה חולים.

שאלו החסידים: אם הדבר גם בגשמיות? וענה להם הרבי האמצעי:

בגשמיות וברוחניות, שכן בבני ישראל אין הגשמיות מובדלת מהרוחניות, כי מרוחניות נמשך בגשמיות, ומגשמיות עושים רוחניות.

ז. הרש"ל שאל: מהו ענין מיכלא דמהימנותא, אם הכוונה חיות באמונה או ענין גבוה באמונה?

וענה כ"ק אדמו"ר: הלשון בחסידות היא, שמצה מחזקת את האמונה, שכן באמונה לא שייך הענין של חיות ולא שייך שום ענין גבוה באמונה.

ח. אמונה ממשיכה גם למעלה משורש ומקור. הרי ידוע הסיפור בבעל "פרי הארץ", שהיה לו מקושר שתמיד ביקש ממנו ברכה על בני ולא עזר.

שפעם בא בליל י"ג ניסן לעירו זעמבין ובהלכו ברחוב, שהיה בשעה מאוחרת בלילה, שמע קול נגינה מהחסידים שהתוועדו לכבוד ההילולא של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע, וסיים - הרד"ש - אה! ואמר כ"ק אדמו"ר: ה"אה" מיותר, והעיר הרש"ל שזה מצד ההפלאה.

והשיב כ"ק אדמו"ר: אני חושב, שההפלאה צריכה להיות גם כעת.

הרי ידוע שהוד כ"ק רבנו הזקן אמר, שהיה מרצה לסבול גלות המאסר ויותר מזה - על ה"ויותר מזה" אלפי חסידים... - אך בתנאי שכל חסיד היכן שהוא נמצא תהייה לו ארבע האמות שלו.

ב"אמרי בינה" - מכ"ק אדמו"ר האמצעי - כתוב בענין ששה קצוות, שבאמת הם רק ארבעה קצוות, ובמילא ישנם כבר המעלה ומטה. ולאמיתו של דבר זהו נקודה אחת הנושאת הכל.

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אמר על כך, שד' הקצוות בעבודת השם, הם² : א) קביעות עתים ללימוד דא"ח. ב) טבילת טהרה. ג) התבוננות לפני התפלה. ד) תפלה במתינות. המטה זה מדות טובות, והמעלה - ההרגשה בידיעה, שעדיין אין הוא יודע. האחד הנושא הכל הוא, לקיים בנאמנות את השליחות של ירדת הנשמה בגוף, שכן הנשמה ירדה לא לשם עניני עולם ולא לשם גילוי האור האלקי שבעולם, אלא לקיים את השליחות בנאמנות.

ג. פעם כשעשו מצוה היה זה בהעדר ידיעת הגוף, הנשמה הרגישה, ואילו כיום לא הגוף ולא הנשמה מרגישים.

ד. הרד"ש סיפר מעשה בנוסח אחד והרש"ל סיפר אותו סיפור בנוסח שני, ואמר על זה כ"ק אדמו"ר:

בסיפורי מעשיות בכלל לא נוגע כל כך צירופי האותיות, שכן זאת כבר עושים המלאכים לפי סוד הנשמות, שזה הענין של מליצי יושר. העיקר הן האותיות.

ושאל הרש"ג: הרי אותיות הן דומם? וענה כ"ק אדמו"ר:

לדומם יש גם כן נשמה, ובכלל ישנם בדומם חילוקי דרגות, אבן השתיה היתה גם כן דומם. ה. הרש"ג שאל: הרי ידוע שיציאת מצרים היתה על ידי אתערותא דלעילא, ומהו ענין זה עתה?

(2) עיין במכתב להרמ"ל שי' מערב פסח תש"ב.

(3) בספר טעמי מצות להצ"צ מצוה תר"מ מציין לזח"א קנ"ד, א. וראה

זח"ב מא, א.

(4) זח"ב קפ"ג, ב.

(5) תנחומא וישב ח וברש"י שם לט, ג. וע' רש"י תולדות כז, כא.

11 אריכות ימים וכהאי גוונא, אבל לא בענין עצמו.
 12 ט. כיום ניתקו את החבל. אין שום הבדל בין בני
 13 תורה לאנשים פשוטים (היה בזה אריכות דברים).
 14 י. בעת הברכה, אמר כ"ק אדמו"ר:
 15 במה אברך את בני ישראל, שיהיו בריאים -
 16 בודאי, שיהיו עשירים - מה יעשו עם הכסף, הזמן
 17 הרי קצר, אך לילד קטן גם נותנים צעצוע לשחק בו.
 18 אברך את בני ישראל, שיהיו חכמים יותר, במילא
 19 יהיו יראי שמים יותר, ובמילא יהיה טוב יותר להם
 20 ולכל העולם.

ליל שני חג הפסח, בעריכת הסדר

1 פעם אחת הפציר החסיד רבות וענה לו בעל "פרי
 2 הארץ": אני לא יכול לעזור לך, רק מצד אמונת
 3 החכמים שלך ראוי אתה שהקב"ה ימלא בקשתך. וכך
 4 היה. החסיד נפקד בבני. הרי שגם מה שלא היה
 5 בשורש ומקור, שכן ברכה לא עזרה כאן, אף על פי
 6 כן נמשך הדבר על ידי אמונה.
 7 ושאל הרש"ל: אולי זה דוקא בכוח הרמ"מ בעל
 8 "פרי הארץ" שאמר לו זאת?
 9 וענה כ"ק אדמו"ר: אין הדבר מוכרח, יכול להיות,
 10 שהוא עשה פתיחת הצינור שזה יהיה בסדר והדרגה,

אגרות קודש

ב"ה, י"א אייר, תשי"ד

אל הנהלת מרכז ישיבת תת"ל

14 (ה) לקבוע פעמים בשבוע לימוד הטעמים ע"פ הוראת
 15 בעל קריאה מומחה, ולהרגיל לקרוא בתורה - מאיזה
 16 מערכה להתחיל הוא ע"פ החלטת ועד ההנהלה.
 17 ו) לקבוע אשר בכל שבת ושבת ילמדו התל' שיחיו
 18 איזה משניות פרקי אבות עם פ"י הרע"ב ז"ל, אשר במשך
 19 זמן הקיץ ילמדו כל המסכת אבות.
 20 ז) לסדר חבורת תלמידים חוזרי דא"ח בע"פ מאמרים
 21 קצרים ע"פ הוראת ועד ההנהלה, מי המה החוזרים, ע"פ
 22 למודו והוראתו של הבקי בסגנון חזרת דא"ח בע"פ.
 23 ח) לסדר חבורת מנגנים, לבחון ע"פ יודע נגן את כל
 24 התלמידים שיחיו הקטנים והגדולים ביחס אל הנגינה,
 25 הראויים להכנס בחבורת התלמידים המנגנים, לקבוע שלש
 26 פעמים בשבוע שעה של לימוד נגינה, ביחוד ניגוני חב"ד,
 27 ע"פ הוראת יודע נגן ע"פ תוי הנגינה. חבורת תלמידים
 28 מנגנים ינגנו בסעודת שבת וכשעה בש"ק בין מנחה
 29 למעריב.

1 (א) מה מצב לימוד התנ"ך בכל המערכות, מה המה
 2 הלימודים בכל מערכה ומערכה ומי הוא המורה.
 3 (ב) לסדר בוחן מיוחד - היודע עברי בלי שגיאות -
 4 לבחון את כל התל' שיחיו, ממערכת הרב אושפאל ש"י עד
 5 מערכת הרב קאסטעל שיחיו, באמירת עברי בלי שגיאה.
 6 ג) לסדר להתלמידים ש"י לימוד קיצור ש"ע - מאיזה
 7 מערכה שיחליטו להתחיל, ולהיות בקיאים בסימני קיצור
 8 ש"ע כפי הליקוט אשר יסדר ועד ההחלטה.
 9 ד) להטיל חובה על כל התלמידים ש"י מ"יב שנה
 10 ומעלה עד תלמידי ביהמ"ד"ר לימוד וידיעת פירוש המלות
 11 בתפלת שחרית - מנחה נכללת בתפלת שחרית - וערבית,
 12 ברכת המזון וקשעהמ"ט, הפסוקים ללמוד עם פרש"י
 13 ומצו"צ והמשניות עם פ"י הרע"ב ז"ל.

אג"ק מוהרי"צ נר"ך יז

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אייר, תשי"ד

ברוקלין.

הו"ח אי"א נ"נ איש בעל מרץ ורב פעלים הרב מוה"ר יצחק ש"י

שלום וברכה!

בנועם קבלתי פ"ש ממנו ואחרי כן גם ספרו נעים זמירות ישראל חלק רביעי, וכמעשהו
 בראשונים מעשהו בזה להגדיל תורה ולהאדירה ע"י ענינים דיראת שמים ודברי התעוררות בזה
 אשר אז יראת ה' היא אוצרו של הלומד תורה. ולמרות מה שמסר לי הו"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ
 מוה"ר ל"ב ש"י זלמונב, תקותי שיוסיף אומץ גם בעסקנותו בצ"צ וכידוע פסק הירושלמי במעלת הענין
 וחפץ ד' בידו יצליח להוסיף אור בלבב כל אלו הנמצאים בסביבתו שיוכלו להתגבר על החשכה חשכת
 הגלות דדורנו דרא דעקבתא דמשיחא ולקרב ע"יז היעוד המקווה דלילה כיום יאיר בגאולה האמיתית
 והשלימה ע"י משיח צדקנו.
 בכבוד ובברכת הצלחה.

א וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי
בָּאֵחֶל מוֹעֵד בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית
לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב שָׂאוּ אֶת־רֹאשׁ
כָּל־עֵדָת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגִלְגָּלְתָּם: ג מִן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל־יָצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל
תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאָתָם אֹתָהּ וְאֶהְרֹן: ד וְאַתֶּכֶם
יְהִיו אִישׁ אִישׁ לַמַּטֵּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו
הוּא: (לוי) ה וְאַלֶּה שְׁמוֹת הָאָנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ
אִתְּכֶם לְרֹאוּבֵן אֱלִיעֶזֶר בֶּן־שִׁדְיָאוּר: ו לְשִׁמְעוֹן
שְׁלֹמִיאל בֶּן־צֻרִישִׁדִי: ז לֵיהוּדָה נַחֲשֹׁן בֶּן־
עֲמִינָדָב: ח לְאִשָּׁשֶׁכַּר נַתָּנָאל בֶּן־צֹעֶר: ט לְיִזְבוּלֶן
אֱלִיָּאב בֶּן־חֶלֶן: י לְבִנְיָמִן יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישִׁמַּע
בֶּן־עֲמִיהוּד לְמְנַשֶּׁה גְּמִלְיָאל בֶּן־פְּדָה־צֹר:
יא לְלֵוִי מִן אֲבִידֹן בֶּן־גִּדְעֹנִי: יב לְדָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־
עֲמִישִׁדִי: יג לְאַשֶּׁר פְּגַעִיאל בֶּן־עֶכְרֹן: יד לְגָד
אֲלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: טו לְנִפְתָּלִי אַחִירֵעַ בֶּן־עֵינָן:
טז אֶלָּה כְּתִיב קִרְיָא קִרְיָא קְרוּאִי הָעֵדָה נִשְׂאִי מִפְּוֹת
אֲבוֹתָם רֹאשֵׁי אֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם: (ישראל) יז וַיִּקַּח
מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶת הָאָנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבּוּ
בְּשֵׁמוֹת: יח וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאַחֵר
לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְּלָדוּ עַל־מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה
לְגִלְגָּלְתָּם: יט כָּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינַי: ס

כָּל יֵצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל (א, ג)

כָּתַב הָאִוֹר הַחַיִּים' (פסוק כ): "לֹא הָיָה אֶחָד מִכָּל הַבָּאִים לְכָל הַמִּסְפָּר שֶׁלֹא הָיָה רָאוּי לַצֵּאת בַּצֵּבָא, אֲלֵא כִּלְזָן גְּבוּרֵי כַח. . . וְזֶה גַם שְׁאֵינוֹ בַּעֲבוּרֵם". כְּשֶׁהוֹדִי דְבוּק בְּאֶדָן הַנִּפְלְאוֹת יִתְבָּרַךְ עַל יְדֵי קִיּוֹם תּוֹרָתוֹ, הוּא מִתְעַלֶּה מֵעַל לַחֲקֵי הַטָּבַע; וּמַכִּינֵן שְׁעֵם יִשְׂרָאֵל עֲמֵד עֲדִין תַּחַת הָרָשָׁם שֶׁל מַעֲמַד הַר סִינַי וְהָיָה מְסוּר וְנִתּוֹן לַחֲקֵי הַתּוֹרָה, זָכָה לַמַּעֲמַד נִסִּי זֶה.

שני כ ויהיו בני־ראובן בכר ישראל תולדתם
למשפחתם לבית אבתם במספר שמות
לגלגלתם כל־זכר מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל
יצא צבא: כ פקדיהם למטה ראובן ששה
וארבעים אלף וחמש מאות: פ כ לבני שמעון
תולדתם למשפחתם לבית אבתם פקדיו
במספר שמות לגלגלתם כל־זכר מִבֶּן עשרים
שנה ומעלה כל יצא צבא: כ פקדיהם למטה
שמעון תשעה וחמשים אלף ושלוש מאות: פ
כ לבני גֵּד תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל
יצא צבא: כ פקדיהם למטה גֵּד חמישה
וארבעים אלף ושש מאות וחמשים: פ כ לבני
יהודה תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל יצא
צבא: כ פקדיהם למטה יהודה ארבעה ושבעים
אלף ושש מאות: פ כ לבני יששכר תולדתם
למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: כ פקדיהם
למטה יששכר ארבעה וחמשים אלף וארבע
מאות: פ כ לבני זבולן תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה
ומעלה כל יצא צבא: כ פקדיהם למטה זבולן
שבעה וחמשים אלף וארבע מאות: פ כ לבני
יוסף לבני אפרים תולדתם למשפחתם לבית
אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה
כל יצא צבא: כ פקדיהם למטה אפרים
ארבעים אלף וחמש מאות: פ כ לבני מנשה
תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר
שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:
כ פקדיהם למטה מנשה שנים ושלושים אלף
ומאתים: פ כ לבני בנימין תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה

~ נקודות משיחות קודש ~ (זקוטי שיחות יג עמ' 111)

פקדיהם למטה ראובן ששה וארבעים אלף וחמש מאות

(א, כא)

יש להעיר, שבכל שבט ישנו מספר המתחלק לחמשים. ולכאורה אין זו תופעה שכיחה כלל, וצריך עיון בטעם הדבר. ואי משום 'שרי חמשים' - הרי יש גם 'שרי עשרות' ו'שרי מאות'. ולהעיר מ'חמשים' איש רצים לפגור" (ש"ב טו, א), המורה על חשיבותה של קבוצה זו.

שליש ב «וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר: ב איש על-דגלו באתחל לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל-מועד יחנו: והחנים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה לצבאתם ונשיא לבני יהודה נחשון בן-עמינדב: ויצבאו ופקדיהם ארבעה ושבעים אלף ויש מאות: והחנים עליו מטה יששכר ונשיא לבני יששכר נתנאל בן-צווער: ויצבאו ופקדיו ארבעה וחמשים אלף וארבע מאות: ומטה זבולן ונשיא לבני זבולן אליאב בן-חלן: ויצבאו ופקדיו שבעה וחמשים אלף וארבע מאות: כל-הפקדים למחנה יהודה מאת אלף ושמנים אלף ושת-אלפים וארבע-מאות לצבאתם ראשנה יסעו: ס דגל מחנה ראובן תימנה לצבאתם ונשיא לבני ראובן אליצור בן-שדיאור: ויצבאו ופקדיו ששה וארבעים אלף וחמש מאות: ז והחונם עליו מטה שמעון ונשיא לבני שמעון שלמיאל בן-צורישדי: ויצבאו ופקדיהם תשעה וחמשים אלף ושלש מאות: ח ומטה גד ונשיא לבני גד אליסר בן-רעואל: ט ויצבאו ופקדיהם חמשה וארבעים אלף ויש מאות וחמשים: י כל-הפקדים למחנה ראובן מאת אלף ואחד וחמשים אלף וארבע-מאות וחמשים לצבאתם ושמנים יסעו: יי ונסע אהל-מועד מחנה הלוי בתוך המחנה כאשר יחנו בן יסעו איש על-ידו

ומעלה כל יצא צבא: יא פקדיהם למטה בנימן חמשה ושלשים אלף וארבע מאות: יב לבני דן תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: יג פקדיהם למטה הן שנים ושלשים אלף ושבוע מאות: יד לבני אשר תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: טו פקדיהם למטה נפתלי חמשה ושלשים אלף וארבע מאות: טז אלה הפקדים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל שנים עשר איש איש-אחד לבית-אבתיו היו: טז ויהיו כל-פקודי בני-ישראל לבית אבתם מבין עשרים שנה ומעלה כל-יצא צבא בישראל: יז ויהיו כל-הפקדים שש-מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים: יח והלויים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם: יט וידבר יהוה אל-משה לאמר: כ אף את-מטה לוי לא תפקד ואת-ראשם לא תשא בתוך בני ישראל: כא ואתה הפקד את-הלויים על-משכן העדת ועל כל-כליו ועל כל-אשר-לו המה ישאו את-המשכן ואת-כל-כליו והם ישרתהו וסביב למשכן יחנו: כב ובנסע המשכן יורידו אתו הלויים ובחנת המשכן יקימו אתו הלויים והזר הקרב יומת: כג וחנו בני ישראל איש על-מחנהו ואיש על-דגלו לצבאתם: כד והלויים יחנו סביב למשכן העדת ולא-יהיה קצף על-עדת בני ישראל ושמרו הלויים את-משמרת משכן העדות: כה ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את-משה בן עשו: פ

רביעי ג. ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר יהוה את משה בחר סיני: ואלה שמות בני-אהרן הכהן הנדב ואביהוא אלעזר ואיתמר: ואלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים אשר-מלא ידם לכהן: וימת נדב ואביהוא לפני יהוה בחרבם אש זרה לפני יהוה במדבר סיני ובנים לא-היו להם ויכתן אלעזר ואיתמר על-פני אהרן אביהם: פ. וידבר יהוה אל-משה לאמר: והקרב את-מטה לוי והעמדת אתו לפני אהרן הכהן ושרתו אתו: ושמרו את-משמרתו ואת-משמרת כל-העדה לפני אהל מועד לעבד את-עבדת המשכן: ושמרו את-כל-כלי אהל מועד ואת-משמרת בני ישראל לעבד את-עבדת המשכן: ונתתה את-הלויים לאהרן ולבניו נתונם נתונם המה לו מאת בני ישראל: ואת-אהרן ואת-בניו תפקד ושמרו את-כהנתם והור הקרב יומת: פ. וידבר יהוה אל-משה לאמר: וואני הנה לקחתי את-הלויים מתוך בני ישראל תחת כל-בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלויים: כי לי כל-בכור ביום הפתי כל-בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל-בכור בישראל מאדם עד-בהמה לי יהיו אני יהוה: פ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קטוסי שיחות 2 עמ' 29)

ואלה תולדות אהרן ומשה (ג, א)

שקל המלמד את בן חברו תורה . . . באלו ילדו (רש"י)
אמרו ר' ל' "היו לו בנים בלדותו, יהיו לו בנים בזקנותו"
... היו לו תלמידים בלדותו, יהיו לו תלמידים בזקנותו".
והיגו, שדין 'הולדה' רוחנית קדין הולדה גשמית, ומי שעסק בהשפעה על הולדת חייב להמשיך בכך גם בהגיעו לעת זקנה - עליו ללמד תורה עם תלמידים, לקרב עוד יהודי ועוד יהודי לתורה.

חמישי י. וידבר יהוה אל-משה במדבר סיני לאמר: ופקד את-בני לוי לבית אבתם

לדגליהם: ס. ה. דגל מחנה אפרים לצבאתם ימה ונשיא לבני אפרים אלישמע בן-עמיהוד: ויצבאו ופקדיהם ארבעים אלף וחמש מאות: וועלו מטה משה ונשיא לבני משה גמליאל בן-פרהצור: ז. ויצבאו ופקדיהם שנים ושלשים אלף ומאתים: ח. ומטה בנימן ונשיא לבני בנימן אבירן בן-גדעני: ט. ויצבאו ופקדיהם חמשה ושלשים אלף וארבע מאות: י. כל-הפקדים למחנה אפרים מאת אלף ושמנת-אלפים ומאה לצבאתם ושלשים יסעו: יא. דגל מחנה רן צפנה לצבאתם ונשיא לבני רן אחיעזר בן-עמישדי: יב. ויצבאו ופקדיהם שנים ושלשים אלף ושבע מאות: יג. והחנים עליו מטה אשר ונשיא לבני אשר פגעיאל בן-עכרן: יד. ויצבאו ופקדיהם אחד וארבעים אלף וחמש מאות: טו. ומטה נפתלי ונשיא לבני נפתלי אחירע בן-עיינן: יז. ויצבאו ופקדיהם שלשה וחמשים אלף וארבע מאות: יח. כל-הפקדים למחנה רן מאת אלף ושבעה וחמשים אלף ויש מאות לאחרנה יסעו לדגליהם: פ. ואלה פקודי בני-ישראל לבית אבתם כל-פקודי המחנה לצבאתם שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים: ז. והלויים לא התפקדו בתוך בני ישראל כאשר צוה יהוה את-משה: ח. ויעשו בני ישראל ככל אשר-צוה יהוה את-משה בן-חננו לדגליהם וכן נסעו איש למשפחתו על-בית אבתיו: פ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קטוסי שיחות יג עמ' 8)

מנגד סביב לאהל מועד יחנו (ב, ב)

המרחק בין מחנה ישראל למשכן היה מיל, אלפים אמה, כדי שיוכלו לבא בשבת (רש"י), ומשעם זה היה מרחק מיל גם בימות החל. לומר לך: הקרבה המיוחדת שהייתה בין יהודי לבין הקב"ה (בין 'מחנה ישראל' לבין 'המשכן') ביום השבת צריכה להמשך גם בימות החל: קדשת השבת צריכה להשפיע על העובדין דחל' של ימות השבוע.

לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה תִּפְקְדֻם: ^ט וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה: ^י וַיְהִי־אֵלֶּה בְּנֵי־לֵוִי בְשִׁמְתָם גִּרְשׁוֹן וְקָהַת וּמְרָרִי: ^{יא} וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־גִרְשׁוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבָנֵי וְשִׁמְעִי: ^{יב} וּבְנֵי קָהַת לְמִשְׁפַּחְתָּם עֶמְרָם וַיִּצְהָר חֲבֵרוֹן וְעִזִּיאֵל: ^{יג} וּבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם מַחֲלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַלֵּוִי לְבֵית אֲבֹתָם: ^{יד} לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלְבִנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֹׁנִי: ^{טו} בְּפָקְדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה פָקְדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: ^{טז} מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֹׁנִי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יִחַגּוּ יָמָּה: ^{יז} וְנִשְׂאִי בֵית־אָב לְגִרְשֹׁנִי אֲלִיסָה בֶן־לֵאל: ^{יח} וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי־גִרְשׁוֹן בְּאֵהָל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֵהָל מִכֹּסְהוֹ וּמִסֹּד פֶּתַח אֵהָל מוֹעֵד: ^{יט} וְקַלְעִי הַחֲצִיר וְאֶת־מִסֹּד פֶּתַח הַחֲצִיר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרָיו לְכֹל עֲבֹדָתוֹ: ^כ וּלְקָהַת מִשְׁפַּחַת הָעֶמְרָמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְחָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעִזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַקָּהַתִּי: ^{כא} בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ: ^{כב} מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־קָהַת יִחַגּוּ עַל־יַרֵּד הַמִּשְׁכָּן תִּימֹנָה: ^{כג} וְנִשְׂאִי בֵית־אָב לְמִשְׁפַּחַת הַקָּהַתִּי אֲלִיצָפָן בֶּן־עִזִּיאֵל: ^{כד} וּמִשְׁמֶרֶתָם הָאָרֶן וְהַשֹּׁלֶחַן וְהַמִּזְבֵּחַ וְהַמִּזְבְּחֹת וְכָל־הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָּהֶם וְהַמִּסֹּד וְכָל־עֲבֹדָתוֹ: ^{כה} וְנִשְׂאִי נִשְׂאֵי הַלֵּוִי אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן פָּקְדֵת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ: ^{כו} לְמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחֲלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת מְרָרִי: ^{כז} וּפָקְדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאוֹתִים: ^{כח} וְנִשְׂאִי בֵית־אָב לְמִשְׁפַּחַת מְרָרִי צִוִּיאֵל בֶּן־אֲבִיחִיל עַל־יַרֵּד הַמִּשְׁכָּן יִחַגּוּ צָפְנָה:

וּפָקְדֵת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מְרָרִי קְרָשִׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחֵיו וְעֶמְדָּיו וְאֹדְגָּיו וְכָל־כֵּלָיו וְכָל־עֲבֹדָתוֹ: ^{כט} וְעֶמְדֵי הַחֲצִיר סָבִיב וְאֹדְגֵיהֶם וּיְתֻדָּתָם וּמִיתְרֵיהֶם: ^ל וְהַחֲנִים לְפָנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה לְפָנֵי אֵהָל־מוֹעֵד | מִזְרָחָה מֹשֶׁה | וְאַהֲרֹן וּבְנָיו שְׁמֹרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַיֹּרֶק הַקָּרֵב יוֹמֵת: ^{לא} כָּל־פָּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקֵד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שָׁנִים וְעֹשִׂים אֹלֶף: ^{לב}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 15)

מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה (ג, טו)

וְהָיָה הַשְּׁלִימָה אֶת הַמִּנְהָן (רש"י)

מִבְּאֵר בְּחִסְדֵּינֹת שְׁפִירַת הַמַּלְכוּת מְשִׁלְמָה אֶת כָּל הַסְפִּירוֹת בְּכָף שֶׁהָיָה מְשִׁיכָה אֶת אוֹרֵן גַּם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה; אֲבָל אֵין זֶה מַכְחָה (שְׁהַרִי הָיָה מִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶם וְאֵין חֲבוּשׁ מִתִּיר עֲצָמוֹ), אֲלָא מַכְחָ אוֹר הַסְפִּירוֹת שֶׁמֵּאִיר בָּהֶם. וְאָף כָּאן:

יִזְכָּר נִלְוָה עִם הַכְּנִיסָה לְמִצְרַיִם, אָף יָמֵי עֲבוּרָה הָיוּ לְפָנֵי כְּנִיסָה זוֹ.

שְׁשִׁי ^מ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּקֹד כָּל־בָּכָר זָכָר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה וְשֵׂא אֶת מִסְפַּר שְׁמֹתָם: ^{מא} וְלָקַחְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל־בָּכָר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בָּכָר בְּבִהְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{מב} וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת־כָּל־בָּכָר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{מג} וַיְהִי כָל־בָּכָר זָכָר בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה לְפָקְדֵיהֶם שָׁנִים וְעֹשִׂים אֹלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמֵאוֹתִים: ^{מד} וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^{מה} קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בָּכָר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת־בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמַתָּם וְהִיוּ־לִי הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה: ^{מו} וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשְּׁבָעִים וְהַמֵּאוֹתִים הָעֹדְפִים עַל־הַלְוִיִּם מִבָּכָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{מז} וְלָקַחְתָּ חֲמִשָּׁת חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים לְגִלְגָּלֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקַּח

עור תחש ונתנו על־המוט: ^א ועל ^א מזבח
הזהב ופרשו בגד תכלת וכסו אתו במכסה
עור תחש ושמו את־בדיו: ^ב ולקחו את־כל־
כלי השרת אשר ישרתוכם בקדש ונתנו
אל־בגד תכלת וכסו אותם במכסה עור תחש
ונתנו על־המוט: ^ג ודשנו את־המזבח ופרשו
עליו בגד ארגמן: ^ד ונתנו עליו את־כל־כלי
אשר ישרתו עליו בהם את־המחתות את־
המזלגות ואת־היעים ואת־המזרקת כל כלי
המזבח ופרשו עליו פסוי עור תחש ושמו
בדיו: ^ה וכלה אהרן וכליו לבשת את־הקדש
ואת־כל־כלי הקדש בנסע המחנה ואחריו־כן
יבאו בני־קהל לשאת ולא יגעו אל־הקדש
ומתו אלה משא בני־קהל באהל מועד:
^ו ופקדת אלעזר ^א בן־אהרן הכהן שמן המאור
וקמרת הפמים ומנחת התמיד ושמן המושחה
פקדת כל־המשכן וכל־אשר־בו בקדש
ובכליו: ^ב וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן
לאמר: ^ג אל־תכבדו את־שבט משפחת
הקהל מתוך הלויים: ^ד וזאת ^א עשו להם וחי
ולא ימותו בגשתם את־קדש הקדשים אהרן
ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על־עבדתו
ואל־משאו: ^ה ולא יבאו לראות כבלע את־
הקדש ומתו: **פפפ**

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די כרא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בתיכון וביומיוכו ובחיי דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מכרד
לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מכרד לעלם
ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא

עשרים גרה השקל: ^א ונתתה הפסף לאהרן
ולבניו פדווי העדפים בהם: ^ב ויקח משה את
פסף הפדוים מאת העדפים על פדווי הלויים:
^ג מאת בכור בני ישראל לקח את־הפסף חמשה
וששים ושלש מאות ואלף בשקל הקדש:
^ד ויתן משה את־פסף הפדוים לאהרן ולבניו
על־פי יהוה כאשר צוה יהוה את־משה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ד' סיון תשמ"ה)

קח את הלויים פחת כל בכור בבני ישראל (ג, מה)
עבודת השרות לה' נועדה מלכתחלה לבכורים, והלויים
נכנסו תחתיהם; הרי שיכולה להיות עבודה זו גם אצל מי
שלא נועד לה מלכתחלה. ללמדך: גם מי ששייך בטבעו
לעבודת שבט וכולון, התעסקות בעניני העולם, יכול להגיע
לעבודת שבט לוי, שרות לה'. ובלשון הרמב"ם: "ולא שבט
לוי בלבד, אלא כל איש... אשר נדבה רוחו... נתקדש קדש
קדשים".

שביעי ד' וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן
לאמר: ^א נשא את־ראש בני קהת מתוך בני לוי
למשפחתם לבית אבתם: ^ב מן שלשים שנה
ומעלה ועד בן־חמשים שנה כל־בא לצבא
לעשות מלאכה באהל מועד: ^ג זאת עבדת
בני־קהל באהל מועד קדש הקדשים: ^ד ובא
אהרן ובניו בנסע המחנה והורדו את פרכת
המסך וכסו־בה את ארן העדת: ^ה ונתנו עליו
פסוי עור תחש ופרשו בגד־פליל תכלת
מלמעלה ושמו בדיו: ^ו ועל ^א שלחן הפנים
יפרשו בגד תכלת ונתנו עליו את־הקערת
ואת־הכפת ואת־המנקית ואת קשות הנסך
ולחם התמיד עליו יהיה: ^ה ופרשו עליהם בגד
תולעת שני וכסו אתו במכסה עור תחש ושמו
את־בדיו: ^ז ולקחו ^א בגד תכלת וכסו את־מנרת
המאור ואת־גרתיה ואת־מלקחיה ואת־
מחתתיה ואת כל־כלי שמנה אשר ישרתו־לה
בהם: ^ח ונתנו אתה ואת־כל־כליה אל־מכסה

בְּרִידָה הוּא. אִמּוֹן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אִמּוֹן: אִמּוֹן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 24)

נְשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קָהָת (ד, ב)

שְׁלֹשָׁה מַנְיָנִים הֵם בְּפִרְשָׁתֵנוּ, כְּנָגֵד "סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים", "מִמְלַכַת כְּהֻנִּים" וְ"גוֹי קְדוֹשׁ". מִנֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂבִשְׂטָא אֶת חֲשִׁיבוּתָם הַמִּיחָדָת לַגִּבִּי אֲמוֹת הָעוֹלָם, כִּי דָבָר שְׂבִמְנִין לֹא בְטָל - כְּנָגֵד "סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים". מִנֵּן בְּנֵי לֵוִי, שְׂנַמְנוּ בְּפָנֵי עֲצָמָם לְהִיּוֹתָם בְּגֵדֵר מִיחָד שֶׁל שׁוֹמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ - כְּנָגֵד "מִמְלַכַת כְּהֻנִּים" (שָׂרִים). מִנֵּן בְּנֵי קָהָת, בְּהֵם נֶאֱמַר "קְדוֹשׁ הַקֹּדֶשִׁים" - כְּנָגֵד "גוֹי קְדוֹשׁ".

מַפְטִיר י' וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
הֲאֵל־תִּכְרִיתוּ אֶת־שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי
מִתּוֹדֵד הַלְוִיִּם: י' וְזֹאת | עָשׂוּ לָהֶם וְחִיו וְלֹא
יָמָתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת־קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים אַהֲרֹן וּבָנָיו
יָבֹאוּ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל־עִבְדָּתוֹ
וְאֶל־מִשְׁאֹו: כ' וְלֹא־יָבֹאוּ לְרֹאוֹת כְּבֹלַע אֶת־
הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ: פפפ

קנ"ט פסוקים, חלקיה"ו סימן.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְזֻכָּרִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

בזמן הנאמרה א' וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמָּד
אִי אִשָּׁר לְמִדּוֹד אוֹתָם וְלֹא יִסְפָּר וְהָיָה בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לָהֶם
בְּזֶמַן הַזֶּה לֹא־עָמִי אַתֶּם לְפִי מַעֲשִׂיהֶם הָרָעִים יֵאָמֵר לָהֶם בְּזֶמַן הַהוּא
בְּנֵי אֱלֹהֵי כִי יָשִׁיבוּ אֵל ה' וְהוּא יֵשִׁיב שְׂבוּתָם וִירְחֻמָּם: ב' וְנִקְבְּצוּ בְיָמֵי
הַמִּשִּׁיחַ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל
יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְהָיָה
מֶלֶךְ הַמִּשִּׁיחַ וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ
מֵאֲרָצוֹת הָעוֹלָה וְעָלוּ אֶל אֲרָצָם כִּי
גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֵאל כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הִפְצִים הָאֵל בְּמִפְּרוֹ וְרָעִים עַל פִּי
הַשֶּׁדֶה: ג' אַתֶּם בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי־מִנִּין
אִמְרוּ לְאַחֵיכֶם בְּנֵי עֲשָׂרָה
הַשְּׂבָטִים שֶׁהֵם עָמִי כְּמוֹתְכֶם, עִם כִּי

שי למורא

א' אֲשֶׁר לֹא יִמָּד, שְׂלֵא וְיִכְלֹה לְהִיּוֹת נִמְדָרִים. בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר
לָהֶם, בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר תִּהְיֶה נֶאֱמַר עֲלֵיהֶם. לֹא עָמִי אַתֶּם, לְפִי מַעֲשִׂיהֶם הָרָעִים
הָיָה נֶאֱמַר קִד. בְּנֵי אֵל חִי, שְׂחִיבִים לוֹ בְּכֶנֶס, יוֹתֵר מֵעַם. ב' רֹאשׁ אֶחָד,
מֶלֶךְ הַמִּשִּׁיחַ. וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ, וְעָלוּ מֵאֲרָץ זָלוּתָם. כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֵאל,
כִּי יוֹם גָּדוֹל וְנִקְבֵּד וְתִהְיֶה יוֹם כְּבוֹד
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִפְצִים הִקְבִּ"ה בְּמִפְּרוֹ
וְרָעִים עַל פִּי בְנֵי הַשֶּׁדֶה. ג' אִמְרוּ
לְאַחֵיכֶם עָמִי, אַתֶּם בְּנֵי יְהוּדָה
וּבְנֵי־מִנִּין, אִמְרוּ לְאַחֵיכֶם בְּנֵי עֲשָׂרָה
הַשְּׂבָטִים, שֶׁהֵם עָמִי כְּמוֹתְכֶם, אִף עַל פִּי
שְׂחִיבִים בְּגִלּוֹת לְפָנֵיכֶם, וְיִשׁוּבוּ לְקוּיָם
הַתּוֹרָה. וְלֹאֲחוֹתֵיכֶם רַחֲמֵהוּ,
וְלִשְׂמֵי שְׂבָעֲשָׂרֵת הַשְּׂבָטִים, אִמְרוּ לָהֶן

הפטרה לפרשת במדבר לקריאה בציבור

ולשמו"ת הושע פרק ב

ב א' וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחֹל
הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמָּד וְלֹא יִסְפָּר וְהָיָה
בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לָהֶם לֹא־עָמִי

אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֱלֹהֵי: כ' וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם
רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֵאל: ג' אִמְרוּ לְאַחֵיכֶם עָמִי וְלֹאֲחוֹתֵיכֶם

שרהם ה' עליהן. (ד) ריבו באמכם ריבו, כאן שב הנביא לדברי התולדות שאמר בתחלה, ואמר אל הצדיקים שבדור, עשו מריבה עם כללות הצבור, שנקראת "אם" לבניה שהם הפרטים שבצבור. כי היא לא אשתי, כי כרחה מעלי. ואנכי לא אישה, ואין עלי להזמין לה צרכיה. ותסר ונוניה מפניה,

שלא תצבע עוד את פניה להננות אחריה. כלומר, שלא תעשו עוד מעשים רעים. ונאפופיה מבין שדיה, ולא תשים בין שדיה מיני בשמים להלחוב הנאפים. כלומר, שסיומו מיני עבודות זרות מבין הערים. (ה) פן אפשיטנה ערמה, פן אפשיטנה מתכשיטיה. כלומר, אסלק שכנתי מהם. כיום הולדה, כיום שמצאתיה במצרים. כלומר, כפי שהיו קדם שקבלו את התורה. במדבר, הפסוק לכל, כמו המדבר. ושתה כארץ ציה, אשים אותה כארץ שוממה. (ו) ואת בניה, הם הפרטים של הצבור. כי בני זנונים המה, שהם ממשיכים למעוה בדרך אבותיהם. (ז) כי ונתה אמן, כללות האמה פרהה מעלי. הבשעה, עשתה מעשי בישא. הורתם, מי שהרתה אותם. אחרי מאהבי, אחרי האמות שהיו לישראל ברת עמהם. ושקני, הן ושאר משקים. (ח) שוך, סוגר בנדר. כמו "הסר משופתי" (ישעיה ה.ה). בפסירים, בקוצים. כמו "סירים סבכים" (נחום א.ו). (ט) אל אישי הראשון, אל בעלי הראשון. כלומר, להקב"ה. (י) עשו לבצעל, והם עשו מהפסד והקב קשונים לעבודה זרה שנקראה "בעל". (יא) ולקחתי דגני בעתו, בעת גמר הבשול של הדגן, אקח אותו מהם על ידי בדר ואברה וכדומה לזה. והצלתי וגו', ואסיר את הצמר והפשתים שנתתי לה לכסות את ערותה, כי ימותו הצאן ולא יהיה צמר, והפשתים ילקו בשדה. (יג) והשפתי

מהרתי להגלותם וקראתים אז לא עמי, וכן אמרו ולאחותיכם נשי עשרת השבטים רחמה: ד אמר אל הצדיקים שבדור ריבו באמכם שהיא אם לחיות תבאים ריבו איש ברעהו להשיבם לדרך טובה כי מעתה יהיה לא אשתי כי פרתה מעלי ואנכי לא אישה להזמין לה ספקה ותסר ונוניה

מפניה ונאפופיה בשמים מבין שדיה מעתה שתעזוב ודקה: ה כי אם לא תעזוב ודקה פן אפשיטנה מבניה ותשאר ערמה והצגתיה אעמיד אותה מבלי לבוש ומכסה כיום הולדה ושמתיה במדבר הפסר לכל כמו המדבר, ושתה אשים אותה כארץ ציה שמה והמתיה בצמא: ואת בניה אף על הצדיקים שבהם לא ארחם שילכו בגולה כירבני זנונים המה עובדי עבודה זרה: ז כי ונתה אמן כללות האמה פרתה מעלי, האם שהרתה אותם הובישה הורתם עשתה מעשה בישא וכלומה כי אמרה אלכה אחרי מאהבי דרכי היום נתני הנותנים לי לחמי ומימי צמרי ופשתי שתמנו גם בנדים שמני לסוד ושקוני ומשקים - להקענן כמו יין וחלב: ח לכן הואיל וקר חשבה הנני שוך סוגר את דרך פסירים בקוצים וגדרתי את גדרה כל תוכל ללכת בו ונתיבותיה שהיתה הולכת בהם לא תמצא: ט ורדפה את מאהביה מצרים ואשור ולא תוכלי לבקש מהם עזרה. ולא תשוי אותם ובקשתם שפאשר תבקש אותם ולא תמצא ואמרה אז תאמר אלכה ואשוב אל אישי הראשון אבטח בה כי מאז כשהיה בטהוני בו כי טוב לי יהיה אז מעתה: י והיא לא ידעה לא שמה על לה להעז כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש ענבי הן והיצהר השמן וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבצעל: יא לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו ותירושי במועדו והצלתי צמרי ופשתי לכסות את ערותה: יב ועתה אגלה את נבלתה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי: יג והשפתי

נבלתה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי: יג והשפתי

שאבי איוביה לקחתו ותירושי במועדו בזמן הבכור והצלתי אסיר מהם צמרי ופשתי שנתתי לה לכסות את ערותה כי ימותו הצאן ולא יהיה לה צמר והפשתים תלקה ולא יהיה לה בדר לבוש: יב ועתה שפאשר צמרי ופשתי אגלה את נבלתה בעזרה ומעשיה הערים לעיני מאהביה ובכל זאת ואיש לא יצילנה מידי: יג והשפתי אבטל כל משולשה שמחתה חנה ימים שמרבים להביא בהם שלמי חגיגה, חדשה ראש חדש ושבתה וכל מועדה

שי למורא

עטרת מרים

הקבועים, והם ראש השנה ויום הכפורים ושמיני עצרת: יד והשמותי אעשה שמקומו מקום גפנה ותאנתה אשר אמרה אתנה לשון אתנו וזנה רחמה לי אשר נתנו לי מאהבי ושמתים הפורדים לער מקום הפקר ואכלתם חית השדה: מו ופקדתי אוזיר עליה אתימי הבעלים אשר תקטיר להם לשלם הנמול

לפי רוב תמים ותעד נזמה וחליתיה קשטה עצמה בקשיותה ותלך אחרי מאהביה ואתי שכחה נאם יהוה: מו לכן הגה אנכי מפתייה אפתה אותה וחלכתיה המדבר של העמים, הם תגליות, ודברתי עלי לבה להשיבה לאהבתי: יז ונתתי לה את־פרמיה מושם את ארצם בכתחילה ואת־עמק עכור שמו לגאי יקרא לו שם לשבח לפתח תקוה וענתה תננו וישירו שמה לאל והברך על הנפלאות כימי נעוריה הנסים שנעשו עמהם בימים הקודמים בעת כיבוש הארץ ובעת נבנה המקדש בימי שלמה וכיום עלותה מארץ־מצרים שירת משה על ים סוף: יח והיה ביום־ההוא נאם יהוה תקראי אישי לשון אישות ולא־תקראי לי עוד בעלי שם משותף לשם עבודת גזולים: יט ותסרתי אתן בלבם להסיר את־שמות הבעלים מפיה שמופריים אותם אף בלי פניה ולא־יזכרו הבעלים עוד בשמם כי עבודת הבעלים תבטל לגמרי: כ וברתי להם ברית ביום ההוא עם־חית השדה ועם־עוף השמים ורמש האדמה שאשביט מוצקין מן העולם וקשת וחרב ומלחמה אשבור אבטל מן־הארץ כמו שאמר וכתתו חרבותם לאתים (ישעיה יא) והשכבתים לבטח: כא וארשתיך לי לעולם אפח אותך להיות ארוסתי עד עולם ולא אקאם עוד בך וארשתיך לי בצדק לפני משורת הדין ובמשפט בעבור

הצדקה והמשפט שתעשו או ובחסד וברחמים אני אתנה אתכם: ה' אלהיו" (דברים דל). (עפ"י רד"ק).

ואבטל. יד) והשמותי, אעשה שמות. אתנה, מלשון "אתנו", ונענינו מתנה בתנאי. ושמתים לער, אעשה את הפרדים מקום הפקר בער. ואכלתם חית השדה, כלומר, האויב וקח הכל. מו) אשר תקטיר להם, אשר תמיד יהיה מקטירה להם. ותעד נזמה וחליתיה, קשטה עצמה בערי של גום ותכשט מרגליות. מו) אנכי

מפתייה, כלומר, אתן בלבה לשוב בתשובה בעודה בגלות. ודברתי על לבה, אנחם אותה מבער תגלות ששבלה. יז) ונתתי לה את פרמיה מושם, כלומר, בעודה במדבר ובגלות אתן לה פרנסים ומגדלים. ואת עמק עכור לפתח תקוה, ואת עמק תגלות שהם עכורים שם, אתן לפתח תקוה, שפתוח אותן צרות תמן לב לשוב אלי. וענתה שמה, ושם תרים קול שיר. כימי נעוריה, כמו בימי הנם שנעשה לישראל בימי סירא, שנאמר שם "ותשר דבורה" (שופטים הא). וכן שירת דוד "ודבר דוד לה את דברי השירה הזאת" (שמואל ב, כבא). וכיום עלותה מארץ מצרים, ששיר "או לשיר משה וכו' וישראל" (שמות מו, א). יח) תקראי אישי, תעברני מאהבה. "אישי", לשון אישות וחבת נעורים. בעלי, לשון אדנות ומורא. יט) ולא יזכרו עוד בשמם, שאפלו אמות העולם לא יזכירו עוד שמות עבודת זרה. כ) עם חית השדה, שלא יזיקו. ועם עוף השמים, כמו ארבה וחולדה, שלא יאכלו פרותיהם ותבואתם. ורמש האדמה, כמו נחשים ועקרבים. ומלחמה, ויאר כל מלחמה. אשבור, אבטל. כא) וארשתיך לי וגו', שלש פעמים הוזכר "וארשתיך לי", כנגד שלש גלות שגלו ישראל. גלות מצרים, גלות בבל, ותגלות הזאת שאנחנו בה. וכל זמן צאתם מן הגלות יהיה חקב"ה כאלו מארש אותם. הארושין הראשונים כשהוציאם ממצרים, לא היו לעולם, שהרי גלו, לפיכך אמר כנגדו "וארשתיך לי לעולם". והארושין השניים כשהוציאם מבבל לא היו בצדק ובמשפט, שהרי כתוב שהיו בהם מלל שבתות וגו' שאם נשים נבריות והיו פוכשים אחיהם לעבדים, לפיכך אמר כנגדו "וארשתיך לי בצדק ובמשפט וברחמים", שהרי ישובו בתשובה, כמו שכתוב "ושבת עד ה' אלהיו" (דברים רד"ק).

שי למורא

כב) וארשתיך לי באמונה, בשכר האמונה, שהאמנת בגולה להבטחות שלי על ידי נביאי וידעת את ה', שתשיגי השגת גדולה לדעת את ה'.

בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים:
כב וארשתיך לי באמונה וידעת את-
יהוה:

עטרת מרים

כב וארשתיך לי באמונה בשכר האמונה שהאמנת בי בגולה להבטחות שעל ידי נביאי וידעת את-יהוה או תשיגי השגת גדולה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לפנינו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

המולד: יום ב', שעה 2 בבוקר ו-54 דקות וחלק 1.

ראש חדש סיון, ביום השלישי הבא עלינו לטובה.

צבא לעבד עבדה באהל מועד: כז זאת עבדת משפחת הגרשני לעבד ולמשא: (לוי) כח ונשא את יריעת המשכן ואת אהל מועד מכסהו ומכסה התחש אשר עליו מלמעלה ואת מסך פתח אהל מועד: כז ואת קלעי החצר ואת

קריאת התורה למנחת שבת קודש כא וידבר יהוה אל משה לאמר: כב נשא את ראש בני גרשון גסהם לבית אבתם למשפחתם: כג מבן שלשים שנה ומעלה עד בין חמשים שנה תפקד אותם פליהבא לצבא

מִסֵּד | פֶּתַח | שַׁעַר הַחֲצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן
וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרֵיהֶם וְאֵת־כָּל־כְּלִי
עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעָבְדוּ:
כַּעֲלֹפִי אֶהְיֶה וּבְנָיו תִּהְיֶה כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי
הַגִּרְשֵׁנִי לְכָל־מִשְׁאֵם וּלְכָל עֲבֹדָתָם וּפְקֻדָּתָם
עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מִשְׁאֵם: כֹּה וְאֵת עֲבֹדַת
מִשְׁפַּחַת בְּנֵי הַגִּרְשֵׁנִי בְּאֶהֱל מוֹעֵד וּמִשְׁמֶרֶתָם
בֵּיד אֵיתָמָר בִּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: ס (ישראל) שְׁנֵי כֹהֲנֵי
מִרְיָ לְמִשְׁפַּחַתָּם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם:

מִבֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמוֹעֵדָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
תִּפְקֹדָם כָּל־הַבָּא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֶהֱל
מוֹעֵד: א וְאֵת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁאֵם לְכָל־עֲבֹדָתָם
בְּאֶהֱל מוֹעֵד קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעִמּוּדָיו
וְאֶדְנָיו: ב וְעִמּוּדֵי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֶדְנֵיהֶם
וְיִתְדֹתָם וּמִיתְרֵיהֶם לְכָל־כְּלִיָּהֶם וּלְכָל עֲבֹדָתָם
וּבִשְׁמַת תִּפְקְדוּ אֶת־כָּלִי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁאֵם:
ג וְאֵת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מִרְיָ לְכָל־עֲבֹדָתָם
בְּאֶהֱל מוֹעֵד בֵּיד אֵיתָמָר בִּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' א

לשרוף תרומה שמן התורה היא טהורה.
הגמרא מבררת באלו אופנים מטמאים עצמות המת באוהל: הַנֶּחֱ
הָתָם במסכת אהלות (פ"ב מ"א), עצמות המת שדן רוב בְּנִינֵי של
הגוף אפילו שאינן רוב מנין עצמות גופו, וכן רוב בְּנִינֵי שֶׁל סכום
כל עצמות המת אפילו שאינן רוב בנינו, אֵף עַל פִּי שְׁאִין בֹּו
ברוב זה כשיעור רובע קב עצמות, מִטְמֵאִין – מטמאים באוהל.
וְהָנִי רַבָּנָן בברייתא, אִיזְהוּ 'רוב בְּנִינֵי' של מת, עצמות של שְׁנֵי
שְׁוִקִיִּים וְיָרֵךְ אֶחָד, ואף שאין בהן את רוב היקף הגוף הן נחשבות
כרוב בנינו, הוֹאִיל וְזֶה הוּא רוב גִּבְהוֹ של אדם, כַּאֲדָם גְּדוֹל
שאינו ננס באבריו, וְאִיזְהוּ רוב בְּנִינֵי של עצמות המת, עצמות
של מֵאָה עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה אברים שהם רוב ממיתים ארבעים
ושמונה אברי האדם.
מקשה הגמרא: אִמָּר לִיה רַבִּינָא לְרַבָּא, וכי הִתְנַא מְנִינָא אֶתָּא
לְאִשְׁמוּעִינָא, הלא מאחר שמנין האברים הוא מאתיים ארבעים
ושמונה מובן מאליו שרוב מנינם הוא מאה עשרים וחמשה.
מתרצת הגמרא: קָא מְשַׁמַּע לָן הַתַּנָּא כַּחֲדוּש דְּתַנָּא בְּרִייתָא
אחרת, אדם שגופו חָסֵר שְׁאִין בֹּו אֵלָּא מֵאֲתִים אברים בלבד,
וְכֵן אדם שגופו יָתֵר שְׁשֵׁי בֹו מֵאֲתִים וְשְׁמֹנִים וְאֶחָד אברים,
בּוֹלָן עוֹלִין לְמִנְיָן מֵאָה עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה, ואף אבריו היתירים
מַצְטַרְפִּים לרוב זה לטמא באוהל. ומכאן שאין הולכים אחר רוב
עצמות של כל גוף וגוף בפני עצמו, אלא זֵיל [–יש ללכת] פֶּתַר
רַבָּא דְּאִינְשֵׁי שֵׁשׁ בָּהֶם רק מאתיים ארבעים ושמונה אברים.
ולעולם אין עצמות מטמאים באוהל בפחות ממאה עשרים
וחמישה אברים, ולעולם אין צריך יותר ממנין זה, בין באדם חסר
אברים ובין באדם יתר אברים.
הגמרא מביאה הוכחה ממעשה שהיה שיש לאשה אברים
יתירים על אברי האיש: אִמָּר רַב יְהוּדָה אִמָּר שְׁמוּאֵל, מַעֲשֶׂה
בְּתַלְמִידֵי שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שְׁשִׁילְקוּ [–בשלו] זֹוְנָה אֶת
שְׁנֵתֵיהֶם שְׂרִיפָה לְמַלְךְ, לאחר שהמיתוה בשריפה, וּבְרָקוּ
וּמִצְאוּ בָּהּ מֵאֲתִים וְחֲמִשִּׁים וְשְׁנַיִם אברים, ובאו לרבי ישמעאל
וסיפרו לו על כך. אִמָּר לָהֶם, שְׁמָא בְּאִשָּׁה בְּרָקָתָם שֵׁשׁ בָּה עוֹד
ארבעה אברים, שְׁהוֹסִיף לָהּ הַתְּכֹוֹב שְׁנֵי צִירִים וְשְׁנֵי דְלָתוֹת
בפתח הרהם.
הגמרא מביאה סיוע לדברי רבי ישמעאל מדברי תנאים אחרים:
תַּנָּא, רַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר, כֶּשֶׁם שֵׁשׁ צִירִים לְדָלֶת שֶׁל בֵּית כֶּךָ
יֵשׁ צִירִים לְאִשָּׁה, שְׁנָאִמָּר בְּכַלְתּוֹ שֶׁל עַל־יָהֳכָן (שמואל א' ד' טו),
וְהַתְּכֹוֹב וְהַלֵּד בִּי נִהְפְּכוּ עֲלֶיהָ צִירָהּ, ומכאן שיש לאשה
צִירִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, כֶּשֶׁם שֵׁשׁ דְּלָתוֹת לְבֵית כֶּךָ יֵשׁ

דְּלָתוֹת לְאִשָּׁה, שְׁנָאִמָּר (איוב א' ט) 'כִּי לֹא סָגַר דְּלָתִי כַּמְנִי'.
שמרוב צרותיו קילל איוב את יום לידתו על שלא נסגרו דלתות
בטן אמו לעבב את יצירתו, ומכאן שיש דלתות לאשה. רַבִּי
עֲקִיבָא אָמַר, מַלְבָּד צִירִים וְדָלָתוֹת אֵלּוּ יֵשׁ לְאִשָּׁה אֲבָר נוסף
הנקרא 'מפתח', כִּי כֶּשֶׁם שֵׁשׁ מִפְתָּח לְבֵית כֶּךָ יֵשׁ מִפְתָּח
לְאִשָּׁה, שְׁנָאִמָּר (בראשית ל' כב) עַל רַחֵל בַּעַת הָרִיוָהּ 'וַיִּפְתַּח אֶת
רַחֲמָהּ', ודלת סגורה שצריכה פתיחה נפתחת על ידי מפתח.
מקשה הגמרא: לְדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא שֵׁשׁ לְאִשָּׁה חֲמִישָׁה אברים
יתירים על איש, קָשְׁיָא [–קשה] עֲלֵיו מִהַמַּעֲשֶׂה בְּתַלְמִידֵי רַבִּי
יִשְׁמָעֵאל שֶׁמִּצְאוּ בְּאִשָּׁה רק מאתיים חמישים ושנים אברים,
וְאֵלּוּ לְדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא יֵשׁ לָהּ מֵאֲתִים חֲמִישִׁים וְשִׁשָּׁה אברים.
מתרצת הגמרא: דְּלָמָּא אִיזְדֵּי דְּזוּמְרָא, אֶתְמַוְחִי מִתְּמַח – שְׁמָא
משום שהמפתח הוא אבר קטן, הוא נימוח מחמת השליקה.
הגמרא מביאה דין בטומאת מת של אברים אלו: אִמָּר רַב, וְכּוֹלֵן
– כל חמשת האברים היתירים באשה, אִין מְטַמְּאִין בְּפָנֵי עֲצָמָם
בְּאֶהֱל, שְׁכֵן נֶאֱמַר בְּטוֹמֵאֵת אֹהֶל (במדבר יט' יד) 'וְאֵת הַתּוֹרָה אֲדָם
כִּי יָמוּת בְּאֶהֱל', וְאִדָּם' שֶׁשֶּׁמַּע דְּוּוּקָא דְּכָר הַשְּׁוֹה לְכָל אֲדָם,
שֶׁרַק אֲבָר שֶׁנִּמְצָא גַם בְּאִישׁ מְטַמָּא בְּאֹהֶל.
מקשה הגמרא: אִמָּר לִיה אֲבִי לֶרֶב, וְכִי בְּאִישׁ לִיבָא [–אין]
צִירִים, וְהַתְּכֹוֹב (ישעיה כ"א א) 'צִירִים אֶחָדִים בְּצִירֵי יוֹלָדָה'.
שבשעה שהתנבא ישעיהו הנביא על פורענות בבל, אִמָּר
שִׁיתְאוּנוּ אֲנִישֵׁי בָּבֶל שֶׁהֵם נִתְקַפִּים בְּצִירִים מְרֹוב יִסּוּרִים, כְּמוֹ
אִשָּׁה הַכּוֹרֶעֶת לִלְדָה, שְׁצִירֵי דְלָתִי בְּטֶנָה מִתְּפָרְקִים הַפְתַּח.
ומכאן שיש צִירִים גַּם לְאִישׁ, ואִךָ אִמָּר רַב שְׁצִירִים יִשְׁנֵם רַק
בְּאִשָּׁה. מתרצת הגמרא: לְאִישׁ יֵשׁ רַק צִירָהּ בְּשֶׁר בְּלֹא עֶצֶם,
ובמנין האברים נחשבים רק אברים שיש בהם עצם.
עוד מקשה הגמרא על רבי: וְהַתְּכֹוֹב (דניאל י' טו), 'אֲנִי בְּמִרְיָהָ
נִהְפְּכוּ צִירִי'. כְּבִשְׂרָאָה דְּנִינָא אֵלָּא הַמְּלָאךְ נִחְרַד וְאִמָּר שֶׁמְרֹוב
פָּחַד נִהְפְּכוּ עֲלֵיו צִירֵי, ומכאן שיש צִירִים גַּם בְּאִישׁ, ואִךָ אִמָּר
רַב שֵׁשׁ צִירִים רַק לְאִשָּׁה. מתרצת הגמרא: הָכָא נִמְיָ יֵשׁ לְתַרְץ
כְּתִירֹוץ לְעִיל, שְׁלֹאִישׁ יֵשׁ רַק צִירָהּ בְּשֶׁר בְּלֹא עֶצֶם, וְרַק בְּצִירֵי
אִשָּׁה יֵשׁ גַּם עֶצֶם.
הגמרא מוכיחה שְׁצִירֵי אִישׁ אֵינֶם נחשבים אברים: הָכִי נִמְיָ
מִסְתַּבְּרָא, דְּהֵרִי אִי לֹא תִימָא הָכִי אֵלָּא תִאמָר שְׁגָם צִירֵי אִישׁ
נחשבים אברים, יִקְשָׁה עַל מִנְיָן מֵאֲתִים וְאֶדְרָכֵיִם וְשְׁמֹנָה אברים
שִׁפִּירְטָה הַמִּשְׁנָה בַּאֲהֻלוֹת, הָכִי מִשְׁפַּחַת לָהּ, הִרִי אֵינִי לֹא
בְּאִישׁ וְלֹא בְּאִשָּׁה. אֵלָּא בְּהִכְרַח נִאמָר מִנְיָן זֶה בְּאִישׁ, וְצִירֵי הֵם
רַק מְבֹשֶׁר וְלֹא מַעֲצָם, וְעַל כֵּן אֵינֶם נְכַלִּים בְּמִנְיָן הָאֹמָר.

פרק ה' משנה ה'

עֲשֶׂה נְסִים וְנַעֲשׂוּ לְאַבְוֹתֵינוּ בְּמִצְרִים וְעֲשֶׂה עַל הַיָּם. עֲשֶׂה מִכּוֹת הַבֵּיָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים
בְּמִצְרִים וְעֲשֶׂה עַל הַיָּם. עֲשֶׂה נְסִינֹת נְסוּ אַבְוֹתֵינוּ אֶת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִדְבָּר, שְׁנֵאמַר: וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה
עֲשֶׂה פְעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

נקודות משיחות קודש

של שבת, כמבואר בתניא⁸ לגבי חטא המרגלים (האחרון מבין עשרת הנסיונות⁹):

בתחילה לא רצו ישראל להיכנס לארץ בטענה "כי חזק הוא ממנו"¹⁰, שלא האמינו ביכולת הקב"ה (חסד-שלום) לכבוש את הארץ. אך לבסוף שינו את דעתם ואמרו "הננו ועלינו"¹¹. ומקשה שם (בתניא) - כיצד חזרה אליהם לפתע האמונה ביכולת ה' והרי לא הראה להם משה רבינו שום אות ומופת חדשים שיוכיחו את יכולת ה' לכבוש את הארץ?

ומבאר, שישאל הם "מאמינים בני מאמינים", ורק שה"סטרא אחרא" אשר נתלבשה בגופם, הגביהה את עצמה "בחוצפה בלי טעם ודעת". אך כאשר שמעו דברים קשים, שקצף ה' עליהם "והרעים בקול רעש ורוגז, עד מתי לעדה הרעה הזאת" - "נכנע ונשבר לבם בקרבם", "וממילא נפלה הסטרא-אחרא מממשלתה וגבהותה וגסות רוחה, וישראל עצמן מאמינים בני מאמינים". זוהי אפוא הסיבה לשינוי שהתחולל אצל בני-ישראל שאמרו לפתע "הננו ועלינו".

משמעות הענין היא: כאשר מופיעה אצל יהודי הנהגה בלתי-רצויה אין זה דבר טבעי; אדרבה, מצד טבע נפשו קשור היהודי עם תכלית הטוב; ענין חיצוני בלבד הוא שמונע אותו מלקיים את רצון ה'. לכן, כאשר דבר חיצוני זה מתבטל ונעלם (בחטא המרגלים היה זה על ידי "שקצף ה' עליהם והרעים בקול רעש"), ממילא מתגלה טבעו ורצונו האמיתי של היהודי.

מעתה נבין את דברי התנא - המביא גם את הסיפא של הפסוק, "ולא שמעו בקולי" - למעלותא:

הסיבה שבני-ישראל ניסו את הקב"ה לא היתה שהם לא הכירו, חלילה, במציאות ה' (בדוגמת פרעה, להבדיל, שאמר "לא ידעתי את ה'"); אלא מפני ש"לא שמעו בקולי": בני ישראל ידעו שזהו "בקולי", קולו של הקב"ה, רק שהיה חסר אצלם ה"שמעו" ("ה'דערהעין") "שמיעה מלשון הבנה וקליטה"¹².

לכן, כאמור, ברגע ש"הרעים בקול רעש ורוגז, עד מתי לעדה הרעה הזאת" - מיד "נכנע ונשבר לבם בקרבם" כי נתגלה רצונם האמיתי.

עשרת הנסים שנעשו לאבותינו במצרים הם מה שבני ישראל לא נפגעו מעשר המכות שבאו על המצרים, וכדכתיב: "והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים", וכן², "למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל"³. וקשה⁴ אם כן, מדוע הקדימה המשנה "עשרה נסים שנעשו לאבותינו" ל"עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים"; היה לה, לכאורה, לכתוב את הדברים כסדר התרחשותם, תחילה המכות ולאחר מכן הנסים שנעשו לאבותינו? ויש לומר בביאור הדברים:

מצד הנהגת העולם על-פי טבע ("סדר ההשתלשלות") לא היה מקום לחלק בין המצרים לבין בני-ישראל ("נגוף למצרים ורפוא לישראל"⁵). ואמנם, זו היתה טענתה של "מידת הדין" - הללו עובדי עבודה-זרה והללו עובדי עבודה-זרה!⁶

כדי שבכל-זאת תתאפשר הבדלה זו בין המצרים לבני-ישראל היה צורך בהתגלות אור נעלה, שלמעלה מסדר ההשתלשלות. הארה זו היא היסוד לעשרת הנסים שנעשו לאבותינו - "נס" מלשון הרמה⁷. הקב"ה הגביה את ישראל למעלה מסדרי הטבע, ולכן המכות לא פגעו בהם.

הגבהה זו שהגביה ה' את בני-ישראל, היא ההכנה ליציאת מצרים, שענינה העיקרי הוא "שבירת" קליפת מצרים ועל-ידי זה - ביטול שיעבוד מצרים.

לפי זה, מובן מדוע הקדים התנא "עשרה נסים" ל"עשר מכות": בכדי שהמכות שהביא הקב"ה על המצרים אכן ימלאו את יעודן, צריך היה להקדים להן את ה"נסים", דהיינו להגביה ולהעלות את ישראל למעלה מהטבע; רק אז יכלו המכות לפגוע במצרים (ולא בישראל), "לשבור" את המצרים ולפרוק את עולם מעל צוארם של בני-ישראל.

(לקוטי משיחות, כרך ד, עמ' 1220)

יש להבין: כדי להוכיח מהפסוק ש"עשרה נסיונות ניסו אבותינו וכו'", די היה לתנא להביא את חלקו הראשון של הפסוק ("וינסו אותי זה עשר פעמים") ולשם מה הביא גם את סיומו ("ולא שמעו בקולי") המבליט את היפך שבחן של ישראל?

ויש לומר שאדרבה, סיום הפסוק אינו ענין של גנאי אלא

(תורת מנחם - התועודיות תשמ"ג, כרך ג, עמ' 1704)

(1) וארא ט, ד. (2) בא יא, ז. (3) כן פירשו הרמב"ם, רבינו-יונה ומדרש-שמואל. (4) תויו"ט. (5) זוהר חלק-ב לו, א. (6) ראה זוהר שם קע, ב. מכילתא בשלח יד, כח. (7) תורה-אור יתרו ע, ד. (8) פרק כט. (9) ראה פירוש רע"ב. (10) שלח יג, לא. (11) שם טו, מ. (12) ראה רש"י מקץ מב, כג.

רפו לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר באה"ק (בחוקותי בחו"ל) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ק)	5:39	5:37	8:27	8:26	9:07	9:06	10:18	10:18	13:13	13:14	19:36	19:40	20:06	20:09	19:19	20:21
חיפה (ק)	5:35	5:33	8:23	8:22	9:04	9:03	10:16	10:16	13:12	13:13	19:42	19:46	20:09	20:13	19:16	20:25
ירושלים (ק)	5:37	5:34	8:24	8:23	9:04	9:04	10:16	10:16	13:11	13:12	19:41	19:45	20:05	20:09	19:04	20:21
תל אביב (ק)	5:38	5:36	8:26	8:24	9:06	9:05	10:18	10:18	13:13	13:14	19:38	19:42	20:08	20:12	19:21	20:24
אוסטריה, וינה (ק)	5:03	4:59	7:50	7:44	8:56	8:54	10:16	10:15	13:31	13:32	20:40	20:47	21:22	21:30	20:28	21:48
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:22	7:26	9:08	9:11	9:47	9:50	10:39	10:41	12:47	12:48	17:13	17:11	17:43	17:40	16:53	17:52
אוקראינה, אודסה (ק)	5:13	5:08	8:01	7:57	9:02	9:00	10:21	10:20	13:33	13:34	20:36	20:42	21:16	21:23	20:23	21:40
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:39	4:34	7:25	7:20	8:30	8:28	9:50	9:49	13:05	13:06	20:14	20:20	20:55	21:03	20:01	21:21
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:48	4:43	7:34	7:28	8:40	8:38	10:01	10:00	13:16	13:17	20:27	20:33	21:09	21:16	20:14	21:35
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:06	5:00	7:47	7:39	9:02	9:00	10:24	10:22	13:42	13:43	21:00	21:07	21:45	21:53	20:47	22:13
אוקראינה, קייב (ק)	4:57	4:52	7:38	7:30	8:54	8:52	10:16	10:15	13:35	13:36	20:53	21:00	21:39	21:47	20:41	22:07
איטליה, מילאנו (ק)	5:43	5:38	8:32	8:28	9:30	9:28	10:48	10:47	13:58	14:00	21:01	21:07	21:37	21:44	20:48	22:00
אקוודור, קיטו (ח)	6:08	6:09	8:37	8:37	9:07	9:08	10:10	10:11	12:41	12:42	18:14	18:15	18:38	18:39	17:57	18:48
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:48	7:52	9:40	9:42	10:17	10:20	11:10	11:12	13:21	13:22	17:54	17:52	18:22	18:20	17:34	18:32
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:56	9:01	10:36	10:38	11:17	11:20	12:07	12:09	14:12	14:13	18:28	18:25	19:00	19:00	18:07	19:10
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:45	5:42	8:35	8:33	9:22	9:21	10:37	10:37	13:40	13:41	20:22	20:27	20:56	21:01	20:08	21:15
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:30	5:27	8:20	8:18	9:10	9:08	10:25	10:25	13:30	13:31	20:16	20:20	20:50	20:55	20:02	21:10
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:31	5:27	8:21	8:18	9:10	9:09	10:26	10:25	13:30	13:31	20:16	20:21	20:51	20:56	20:02	21:10
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:02	5:58	8:52	8:49	9:44	9:42	11:00	11:00	14:07	14:08	20:57	21:02	21:33	21:39	20:44	21:54
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:23	6:21	9:10	9:09	9:49	9:48	11:00	11:00	13:53	13:54	20:15	20:18	20:43	20:46	20:00	20:58
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:44	5:42	8:33	8:32	9:15	9:14	10:28	10:27	13:24	13:25	19:54	19:58	20:24	20:28	19:39	20:41
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:31	6:29	9:16	9:15	9:52	9:52	11:02	11:02	13:52	13:53	20:05	20:08	20:32	20:36	19:50	20:46
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:24	5:21	8:14	8:12	9:05	9:03	10:21	10:20	13:26	13:27	20:14	20:18	20:48	20:54	20:00	21:08
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:55	5:52	8:45	8:43	9:34	9:33	10:50	10:49	13:54	13:55	20:39	20:44	21:13	21:19	20:25	21:33
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:21	5:18	8:12	8:09	9:03	9:01	10:19	10:18	13:25	13:26	20:14	20:19	20:50	20:55	20:00	21:10
בוליביה, לה-פס (ח)	6:52	6:54	9:07	9:08	9:39	9:40	10:37	10:38	13:00	13:00	18:07	18:07	18:32	18:31	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:38	5:33	8:15	8:04	9:37	9:34	10:59	10:58	14:19	14:21	21:41	21:48	22:28	22:37	21:29	22:58
בלגיה, בריסל (ק)	5:40	5:35	8:19	8:10	9:38	9:36	11:00	10:59	14:20	14:21	21:40	21:47	22:26	22:34	21:28	22:55
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:39	6:41	8:46	8:47	9:19	9:21	10:15	10:17	12:34	12:34	17:33	17:32	17:54	17:54	17:14	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	6:25	6:28	8:34	8:35	9:06	9:08	10:03	10:04	12:22	12:23	17:18	17:17	17:44	17:43	16:59	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	4:55	4:49	7:30	7:18	8:54	8:52	10:17	10:15	13:38	13:39	21:03	21:10	21:48	21:57	20:54	22:19
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:53	4:47	7:06	7:07	8:58	8:55	10:22	10:20	13:47	13:48	21:19	21:27	22:11	22:21	21:11	22:46
גרמניה, ברלין (ק)	4:56	4:50	7:22	7:04	8:58	8:55	10:21	10:20	13:44	13:45	21:13	21:21	22:01	22:10	21:02	22:34
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:26	5:21	8:08	8:01	9:23	9:20	10:44	10:43	14:02	14:03	21:19	21:26	22:04	22:12	21:07	22:32
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:44	6:47	8:48	8:50	9:22	9:24	10:17	10:19	12:34	12:35	17:31	17:30	17:51	17:50	17:12	18:00
הודו, מומבאי (ח)	6:01	6:00	8:43	8:42	9:16	9:16	10:24	10:24	13:08	13:09	19:10	19:12	19:36	19:38	18:54	19:48
הודו, פונה (ח)	5:58	5:57	8:39	8:39	9:13	9:13	10:20	10:21	13:04	13:05	19:05	19:07	19:31	19:33	18:49	19:43
הונגריה, בודפשט (ק)	4:55	4:51	7:43	7:38	8:46	8:44	10:06	10:05	13:19	13:21	20:27	20:33	21:08	21:15	20:14	21:33
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:34	4:31	7:24	7:22	8:14	8:13	9:30	9:29	12:34	12:35	19:21	19:26	19:56	20:01	19:07	20:16
יוון, אתונה (ק)	6:07	6:04	8:57	8:55	9:43	9:42	10:57	10:57	13:58	13:59	20:37	20:42	21:10	21:15	20:23	21:28
מולדובה, קישינב (ק)	5:18	5:14	8:06	8:02	9:08	9:06	10:27	10:26	13:40	13:41	20:46	20:52	21:26	21:33	20:33	21:51

לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר באה"ק (בחוקותי בחו"ל) בערים שונות בעולם רפז

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:57	5:58	8:39	8:39	9:13	9:13	10:21	10:21	13:07	13:06	19:08	19:11	19:34	19:36	18:52	19:47
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	7:59	7:53	9:23	9:26	10:08	10:11	10:58	10:55	12:57	12:56	16:59	16:55	17:35	17:31	16:38	17:45
נפאל, קטמנדו (ח)	5:08	5:10	7:56	7:55	8:33	8:33	9:44	9:44	12:35	12:36	18:52	18:55	19:19	19:23	18:36	19:34
סין, בייג'ין (ח)	4:48	4:51	7:41	7:39	8:29	8:28	9:45	9:44	12:48	12:49	19:32	19:36	20:05	20:11	19:16	20:25
סינגפור, סינגפור (ח)	6:57	6:56	9:26	9:27	9:57	9:57	11:00	11:00	13:32	13:33	19:07	19:08	19:31	19:32	18:50	19:41
פולין, ורשא (ק)	4:27	4:21	6:56	6:34	8:28	8:26	9:51	9:50	13:13	13:15	20:40	20:47	21:29	21:38	20:28	22:01
פרו, לימה (ח)	6:20	6:22	8:40	8:41	9:11	9:12	10:10	10:11	12:35	12:36	17:50	17:50	18:14	18:14	17:32	18:24
צרפת, ליוון (ק)	5:59	5:55	8:48	8:44	9:46	9:45	11:05	11:04	14:16	14:17	21:17	21:23	21:56	22:03	21:04	22:19
צרפת, פריז (ק)	5:57	5:52	8:42	8:36	9:50	9:48	11:11	11:10	14:27	14:28	21:41	21:47	22:22	22:30	21:28	22:49
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:42	5:43	8:15	8:15	8:46	8:47	9:50	9:50	12:24	12:25	18:04	18:06	18:28	18:30	17:47	18:39
קנדה, טורונטו (ק)	5:43	5:39	8:33	8:30	9:27	9:25	10:44	10:43	13:52	13:53	20:50	20:55	21:24	21:30	20:36	21:45
קנדה, מונטריאול (ק)	5:13	5:09	8:02	7:58	9:00	8:59	10:19	10:18	13:29	13:31	20:31	20:37	21:09	21:15	20:18	21:32
קפריסין, לרנקה (ק)	5:36	5:33	8:24	8:23	9:07	9:06	10:20	10:20	13:18	13:19	19:50	19:54	20:20	20:25	19:35	20:37
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:33	4:26	6:53	6:54	8:41	8:38	10:07	10:05	13:35	13:36	21:14	21:22	22:10	22:20	21:03	22:48
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:01	3:54	6:27	6:27	8:12	8:09	9:38	9:36	13:09	13:10	20:57	21:06	21:51	22:03	20:47	22:34
רוסיה, ורסטוב על-הדון (ח)	4:34	4:29	7:22	7:17	8:24	8:22	9:44	9:43	12:57	12:58	20:03	20:09	20:44	20:51	19:50	21:08
שווייץ, ציריך (ק)	5:38	5:33	8:25	8:21	9:29	9:27	10:48	10:47	14:02	14:03	21:13	21:19	21:49	21:56	21:01	22:14
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:50	5:50	8:28	8:28	9:01	9:01	10:07	10:07	12:47	12:48	18:41	18:42	19:05	19:07	18:24	19:17

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחְזוֹ חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם רעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלִחְסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוֹ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00682
26/05/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

